sessiz yaşadım

Matbuatta Mehmet Âkif 1936 - 1940

İSMAİL KARA
FULYA İBANOĞLU

...sessiz yaşadım

Matbuatta Mehmet Âkif 1936 - 1940

Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap No: 20

Yayın Koordinatörü
Ömer Arısoy
Mustafa Aydın

Sessiz Yaşadım

Matbuatta Mehmet Âkif 1936-1940

İsmail Kara
Fulya İbanoğlu

ISBN 978-605-88179-1-3
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 20640

1. Baskı
İstanbul, Mart 2011

Görsel Malzeme
Uğur Derman
M. Rüyan Soydan
Yusuf Çağlar
Beşir Ayvazoğlu
İsmail Kara
Dergâh Yayınları
İSAM

Kitap Tasarım **Salih Pulcu**
Tasarım Uygulama **Recep Önder**

Baskı-Cilt **Denizatı Ofset**
Nato Cad. Çınarlı Sok. No: 19
Kağıthane İstanbul

444 1984
www.zeytinburnu.bel.tr

sessiz yaşadım

Matbuatta Mehmet Âkif 1936 - 1940

İSMAİL KARA
FULYA İBANOĞLU

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da ergeç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma,
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?

Mehmet Âkif

Âkif, Türkiye'nin "kurucu ruhu"dur

Her memleketin bir ruh temeli vardır. Her milletin bir ruh derinliği ve zemini vardır. Bizim milletimizin ve memleketimizin temelinde de Mehmet Akif Ersoy vardır.

Mehmet Akif Ersoy, Yirminci yüzyılın başlarında varlık-yokluk mücadelesiyle karşı karşıya kalmış olan Türkiye'nin en büyük ruh dirençlerinden birini, neredeyse tek başına oluşturmuş, dişiyle tırnağıyla, kalemiyle, sesiyle, hasılı ciğerlerinden kopup yükselen çığlığıyla ortaya çıkarmıştır. Milletimizin damarlarındaki derin gücü kuvveden fiile geçirmiştir.

Büyük badirelerle karşılaşıldığında, maneviyattan en uzak milletlerin bile tarihlerine döndüğünü, topraklarının derinliklerinde bir kuvvet mihveri aradıklarını bugün de müşahade etmekteyiz. Bu aşamalarda genellikle büyük şairler, hatipler, düşünür ve yazarlar ortaya çıkar, o millete bir tutamak noktası gösterirler. Bir yol gösterirler. Bir çıkış gösterirler. Dar geçitlerden geçmekte olan milli kervana ikazlarda ve telkinlerde bulunurlar.

Ne mutlu bize ki bizim milli ikazcımız Akif'tir. Ne mutlu bize ki bizim milli ilhamımız, aynı zamanda büyük bir şair ve büyük bir ruh adamıdır. Büyük bir ahlak önderi ve fedakar bir vatanperverdir.

Dünyada çalkantılar durmuyor. Milletler ve memleketler savrulmaya devam ediyor. Ülke sınırları, hatta ülkelerin içlerindeki bir takım manevi ve maddi sınırlar, o ülkeleri yormaya devam ediyor. Böyle badirelerde de bu büyük "Kurucu Ruh"lara ihtiyaç var. Çünkü onlar, gözleri hep yukarılarda, ufuklarda yaşamış insanlardır. Onların yazdıkları, milletlerine hep yüksek ve uzak ufukları aydınlatan ilhamlar vadediyor. Onlar, kutup yıldızı gibi, milletlerinin semalarında hep yol gösterici ve parlak aydınlık noktaları olarak yaşıyorlar.

Akif, Türkiye göklerinin yapayalnız yaşamış, ıstıraplarıyla içi daha da aydınlanmış, yazdığı her mısrayla memleketini ve milletini daha da aydınlatmış yıldızıdır. Akif, bulunduğu yeri ışıtmış bir insandır.

Bugün de ihtiyacımız var ona. Hep olacak.

Umarım, elinizdeki çalışma, semalarımızdaki bu uzak ve yalnız yıldızı milletimize ve memleketimize biraz daha tanıtmış olacaktır.

Şimdiye kadar yapılan bütün Akif çalışmalarının en kapsamlısı olan bu önemli eserin milletimize takdim edilmesinde -başta kıymetli hocamız İsmail Kara olmak üzere- emeği geçen herkese müteşekkirim.

Murat AYDIN

Zeytinburnu Belediye Başkanı

Bu çalışma
Âkif'in "isyan ahlâkı"nın takipçisi
Nurettin Topçu hocamızın
hep önümüzde yürüyen
aziz hatırasına
ithaf edilmiştir.

Sunuş

İsmail Kara

Son iki asrın şair, edip ve fikir adamları arasında Âkif kadar aramızda yaşayan, her dâim canlı ve etkili bir başka isme tesadüf etmek herhalde mümkün değil. Şiiri ve sanat anlayışı konusunda farklı düşüncede olanlar, fikirlerini zaman zaman tartışma mevzuu yapanlar olsa da onun bir şahsiyet âbidesi, bir ahlâk ve mücadele adamı, bir dost ve arkadaş canlısı, samimi ve mahviyetkâr bir vatanperver olarak kişiliği ve büyüklüğü münakaşaların dışında tutularak hep tebcil edilmiştir. Türkçeyi ve aruz veznini birkaç kademe yukarıya çıkardığı da. Kendisinin "Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!" diye andığı *Safahat*'ı hiçbir şiir kitabının ulaşamadığı bir tiraja ve yaygınlığa sahip. Kimileri için pür şiir, neşide, kimileri için fikir ve ahlâk kitabı. Hissiyatına ve samimiyetine sarılanların sayısı da az değil... Bu durumun yeni bir şey olmadığını hemen belirtmek lazım; uzun on yıllardır kitaplıkların Kur'an meâllerinden sonra en çok paylaştığı ortak eserin *Safahat* olduğunu söylemek sanırım mübalağa olmayacaktır; onun olmadığı kütüphane yoktur dense yanlış olmaz.

Bu canlılık sadece edebiyat ilgilileri, şiir meraklıları, Türkologlar, fikir tarihçileri ve aydınlar nezdindeki bir dirilikle de sınırlı değil; onun halkta da büyük ve ciddi bir karşılığı var. Bunun kaynağı acaba *Sırat-ı müstakim - Sebilürreşad*'ın halka da ulaşan aktif, samimi, hissiyatı yüksek ve dindarâne neşriyatı mı, aynı zamanda güçlü memleket tasvirleri ve ahlâkî nasihatler ihtiva eden şiirleri mi, Birinci Cihan Harbi sırasında başlayıp Milli Mücadele'de yoğunlaşarak devam eden halk arasındaki cansiparâne faaliyetleri mi, vaazları mı, ahlâkı öne çıkarması mı yoksa Çanakkale Destanı, İstiklâl Marşı mı? Belki hepsi, belki daha fazlası!

Kimsesiz bir insanın naaşı gibi çıplak bir tabutla musalla taşına gelen cenazesinin nereden duyup geldikleri belli olmayan binlerce insan tarafından teşyi edilmesi, onun sessizliğe gömülmesini tercih edip bekleyen, bu sebeple radyo yayınlarında bile değişikliğe lüzum görmeyen devrin resmi makamları ve üst yöneticileri başta olmak üzere herkesi şaşırtmıştı. (Çıplak tabut hem bayrağa hem de Kâbe örtüsüne sarılacaktır). Belli ki "Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?", yahut "Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz / Ağlar *Safahât*'ımdaki hüsran bile sessiz!" mısralarını yanlış, eksik anlamışlardı.

Vefatından itibaren hakkında en çok anma toplantısı yapılan, kitaplar, broşürler, yazılar neşredilen, o gün bugün kabri en çok ziyaret edilen edebiyat ve fikir adamı oluşu da bu canlılığın açık göstergelerinden biri olmalı.

Mithat Cemal (Kuntay), Eşref Edip (Fergan) ve Hasan Basri (Çantay) gibi sahalarında kendilerini isbat etmiş üç büyük Âkif dostu ve takipçisinin onun vefatının hemen akabinde hâlâ değerlerini koruyan üç büyük eser kaleme almaları da istisnai bir tecelli. Mithat Cemal'in *Mehmet Akif*'i (İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1939, 455 s.), Eşref Edip'in *Mehmed Akif - Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları* (2 C., İstanbul, Asâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1938, 1939, 720+322 s.) hemen basılmış olmalarına rağmen Hasan Basri Çantay'ın *Âkifnâme*'si (İstanbul, Ahmet Sait Matbaası, 1966, 404 s., büyük boy) bilemediğimiz sebeplerden ötürü basılmak için 1960'lı yılları hatta müellifinin vefatını bekleyecektir. Bunlar hem Âkif fikriyatı ve hissiyatını diri tutmuş birer sadakat ve dostluk âbidesi hem de daha sonra yazılacak eserlere ilk elden sıhhatli birer büyük kaynak olmuştur.

Gerçeğin ve olan bitenin tamamı elbette bu kadarla sınırlı değil. Türk basını ve aydınlar ile üniversiteler dahil olmak üzere birçok kişi ve kurum, Âkif'in her zaman hissedilen bu canlılık ve etkisinden umumiyetle rahatsızlık duymuş, ona karşı mesafeli bir tutum takınmakta ısrar etmiştir. Bu çevreler uzun yıllar, onu ya Cumhuriyet inkılapları taraftarlığı / aleyhtarlığı kıskacında kendilerince kontrol altında tutmaya, mümkünse kenara itmeye çalışmış veya farklı araçlar kullanarak ihmal / unutma yolunu tercih etmiştir. Hasımâne denebilecek şekilde davrananlar da yok değil; birçok metin, bazıları kaba olmak şartıyla açıkça veya satıraralarında Âkif karşıtlığına teşebbüs etmiştir. Laiklik, Âkif - Fikret tartışması, Mısır'a göç etmesi, Kur'an tercümesini teslim etmeyişi gibi zayıf tutamaklar bu türden davranışların bahanesi gibidir.

İstiklâl Marşı şairinin on küsur yılın ardından 1936 Haziranında, Mısır'dan ağır hasta olarak anavatana, İstanbul'a dönüşü üzerine "yarıresmi" *Cumhuriyet* gazetesinin ikinci sayfasında yer alan küçücük haber bir örnek olarak verilebilir:

> "İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif, senelerden beri ikamet ettiği Mısır'dan vatana dönmek kararıyla iki gün evvel İstanbul'a gelmiştir. Biraz rahatsız olduğu için Nişantaşı'nda Sağlık Yurdu'nda tedavi görmektedir. Kendisine âcil şifa temenni ederiz". (*Cumhuriyet*, 21 Haziran 1936).

Hasan Âli Yücel'in, Âkif'in vefatı üzerine yazdığı yazıdaki şu ifadeler de bu tavrın tipik göstergelerinden biridir; en azından 1915'e 1937'nin gözlükleriyle bakmak için gösterdiği çaba ve onu "dinî" bir alanla kuşatarak etkisizleştirme ısrarı mercek altına alınabilir:

> "Mehmed Akif şiirlerini yaratırken başlıca iki unsur kullanmıştı: Dinî, millî. Açık olarak görmeliyiz ki, ruhumuzda onun şiirlerine makes olan taraf, millî olan tellerdedir. Meselâ Çanakkale'yi anlatan şiir parçasında iç duygularımızı titreten vuruşlar, onun tasvir ettiği muhteşem ve âlemleri içine alan büyük ve muhayyel tabutun dinî anâsırından değil, bu tabutun içinde yatan Mehmetçiğin kendisinden geliyor. Bu muharebe, ne Uhud, ne de Bedir gazvesine benzer. O, sadece Çanakkale muharebesidir. Karşı tarafta 'Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ…' dediği her dinde ve hatta bizim dinde düş-

manlar, bu yanda ise Akif'i kahramanlıklariyle coşturan Türk yiğitleri vardır. Dâva asla bir tevhid meselesi değildi" (Hasan Âli Yücel, "Mehmed Akif", *Haber Akşam Postası*, 4 Kânunisani 1937; ayrıca A[hmet] C[emal Emre], *Mehmed Âkif Hayatı Seçme Şiirleri* içinde, İstanbul, Nümune Matbaası, 1937, s. 8.).

* * *

Asırlar içinden akıp gelen ve farklı telif biçimleri ortaya çıkaran mühim bir biyografi geleneğine sahip olmamıza rağmen bugün birçok büyük sanatkârın, ilim adamının, siyasetçinin hayatını teferruatıyla ve sağlıklı bir şekilde, bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda bilmiyoruz. Kenarda köşede duran veya keşif bekleyen "mevcut" bilgiler de ya titiz bir şekilde derlenmemiş veya vasıflı bir tarzda işlenmemiş. Üniversitelerin iddiasız ve kifayetsizliği, araştırma kurumlarının cılızlığı ve devamlılık fikrinden yoksun oluşları, kütüphanelerin ve arşivlerin hâlâ itimat telkin etmeyen birer kitap ve belge deposu konumundan kurtulamayışları, basın yayın tarihimizin büyük ölçüde karanlıkta olması, harf devriminin getirdiği hastalıklı psikoloji ve cehalet boşluğu başta olmak üzere yasaklar, göçler, ihmaller sebebiyle kişi ve aile arşivlerinin, eski yazı belgelerin atılıp satılması, fotoğrafların zamanında teşhis edilmemiş ve tarihlendirilmemiş olması, nihayet merak ve takip fikri eksikliği; tarihsizlik gibi sebeplerin bu talihsiz neticede şu veya bu düzeyde payları var.

Merhum Âkif'in hayatı, eserleri ve hatıralarına dair çokça kitap, makale, deneme yazılmış ve müteaddit neşirler yapılmış olmasına rağmen hâlâ birçok karanlık nokta aydınlanmayı ve bazı şüpheli bilgiler netleşmeyi bekliyor. Daha geçen sene bir edebiyat dergisinde Âkif'in müstearı konusunda birkaç sayı süren kalem münakaşasının yapıldığını, bugün bile sık sık denebilecek şekilde onun hâlâ bilinmeyen veya yayınlanmamış bir şiiri, bir mektubu, bir fotoğrafı ile karşılaşıldığını hatırlatmak sanırım meramı anlatmaya kâfidir. Üniversite talebelerinin topladığı paralarla Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptırdığı fakat hiçbir dinî-mânevî işaret ve ima taşımayan mezarının mimarını bile henüz bilmiyoruz. Soyadının hikâyesi meçhul, Latin harfli imzası iğreti mi, öğrenemedik. Dârülfünun hocalığı, Teşkilat-ı Mahsusa içindeki yeri ve faaliyetleri, Almanya seyahati, Ankara yâranı ile münasebetleri gibi birçok konudaki bilgilerimiz çok sınırlı. Ertuğrul Düzdağ'ın ısrarlı ve samimi çalışmaları sayesinde Âkif'in *Safahat*'ı ve tesbit edilebilen diğer şiirleri sağlam bir neşre kavuşmuş olsa da nesir yazıları ve tercümeleri ile mektupları, fotoğrafları, hakkında yazılmış yazılar ve onunla alakalı belgeler için aynı şeyi söylemek henüz mümkün değil.

Tamamlanması birkaç yıl süren elinizdeki kitap Âkif biyografisini ve onun etrafındaki hissiyatı ve tartışmaları bir miktar daha aydınlatmak maksadıyla ve zevkle hazırlandı. Aslında kısa bir dönemin basınını (gazete, dergi, broşür, kitap) tarayarak çalıştık; Mısır'dan döndüğü 1936 Haziranından vefatı ve akabinden gelen birkaç yılın süreli yayınlarını, kütüphane koleksiyonlarının elverdiği ölçüde gözden geçirerek ilgili haber, yorum, hatıra ve yazıları kronolojik olarak aldık. Bunları tamamlayıcı notlar, kaynak bilgileri ve ek metinlerle, yazarların biyografileriyle zenginleştirip tamamlamaya, ilişkilendirmeye gayret gösterdik. Bir araya getirilen irili ufaklı bu yazılarla (toplam 311 adet) Âkif merhumun Mısır'dan dönüşü, İstanbul'da karşılanışı, hastalığının seyri, tedavi safahatı, ev ve hastahane olarak kaldığı yerler, ziyaretçileri, röportajları, vefatı, cenazesi, defni, mezarının yapılması teşebbüsleri, anma toplantıları (ihtifaller), bro-

şürler, şiirinin ve fikirlerinin yeniden değerlendirilmesi, tarafların tartışmaları, vefatı için düşülen tarihler, hakkında yazılan şiirler, hatırat yazıları, ona dair çıkan kitapların basındaki yansımaları, toplumdaki Âkif hissiyatı... gibi konularda bilgi verici ve açıklayıcı çokça metin ve anekdot bir araya gelmiş bulunmaktadır.

* * *

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da ergeç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma,
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?

Büyük Âkif, kitabın serlevhasını içinden çıkardığımız bu mısraları, hayatının sıkıntılı ve yeisle ümit arasında gidip geldiği bir döneminde, 1919 yılında, gölgesi yere düşmüş / hâke serilmiş bir fotoğrafının arkasına yazmıştı. Sıkıntı elbette sadece kendi sıkıntısıyla sınırlı değildi. "Bu da çiğnendi mi çiğnendi demek şer'-i mübîn" diye telâkki ettiği vatanı Birinci Cihan Harbi'nden mağlup ve perişan çıkmıştı. Millet meyûstu. Yeni kıpırdanmaların da nereye doğru seyredeceği henüz meçhuldü. Hep severek, hüzünlenerek okuduğu;

Ne bana yaradı cismim, ne yâre yâr oldu,
İlâhî, ben bu bir avuç türâbı neyleyeyim?

mısralarını vird-i zebân edindiği zamanlar bu zamanlar olmalıydı.

Ömr ü hayatını "cemiyet-i beşeriyeye", din ü devlete, mülk ü millete vakfettiği için şahsî ve ailevî sıkıntıları, dertleri hep ikinci, üçüncü derecede kaldı. Ne iz bırakmadan çekilen eşine zaman ayırabildi, ne de çok sevdiği çocuklarıyla arzu ettiği gibi ilgilenebildi. Maddî mânada varlıklı hiç olmadı, dış görüntüsünden, dışa vurduğundan daha fakir ve mütevazı bir hayatı seçti. Ailesi de buna bile isteye yahut mecburen bir şekilde rıza gösterdi. Mısır dönüşü İstanbul günleri âdeta ölüm yatağında geçmiş olmasına rağmen dostlarının, arkadaşlarının, tanımadığı binlerce, evet binlerce insanın ihtimamı, ilgisi ve ziyareti arasında geçerken ağzından dökülen şu lâtifeli sözler aile fertlerinin işi bildiğine işaret ediyor: "Ben, bizim kadına 'Allah bana sonunda bir gürlük verecek' derdim. İşte oldu, oldu!"

Gürlük bu eserle de devam etsin istedik.

* * *

Bu eseri talebem Fulya İbanoğlu ile birlikte hazırladık. Fikir bana aitti ve çerçeveyi ben çizmiştim ama teklifimi heyecanla karşılayıp çalışmanın malzemesini, uzun süren basın taramaları yaparak, kütüphanelerde toz yutarak büyük ölçüde o bulup hazırladı. Bilgisayar ortamına aktardığı bütün metinleri okuyup tashih ettim, yeni tekliflerde bulundum, teknik ve muhtevaya ilişkin problemleri ise birlikte çözdük, eksiklikleri, zaafları, boşlukları yardımlaşarak ve imkânlar elverdiği ölçüde giderdik. Kitaba iyi bir Giriş metni de yazdı. Kendisine teşekkür ediyor ve tek başına bu türden başka çalışmalar yapmasını da temenni ediyorum. Kitabın hiç

değilse ilk baskısının fonksiyonel ve olabildiğince geniş görsel malzemeli, altyazılı ve renkli yapılmasını arzu ediyordum. Çünkü sadece estetik ve grafikal bir unsur olarak düşünmediğimiz görsel malzeme de derlenmeye, teşhise ve bir düzene sokulmaya muhtaçtı. Bu hususta sayın Ömer Arısoy'un basma teklifi imdadımıza yetişti. Görsel malzeme için muhterem Uğur Derman, M. Rüyan Soydan, Beşir Ayvazoğlu ve Yusuf Çağlar beyefendilerin, Dergâh Yayınları ve İSAM'ın cömertçe hizmetimize sundukları arşivlerinden istifade ettik. Salih Pulcu arkadaşım da ricamı kırmayarak kitabın grafik tasarımını yapmayı üstlendi. Hepsine müteşekkirim.

Umarım Büyük Âkif'in biyografisi, sanat ve fikir dünyası bu çalışma ile biraz daha aydınlanmış ve netleşmiştir.

Aziz ruhu şâd u handân olsun.

Bulgurlu, 27 Aralık 2010

İsmail KARA

İçindekiler

Ekler

Giriş

Fulya İbanoğlu

1873'te İstanbul Fatih'te Arnavut asıllı bir baba, Buhara asıllı bir anneden doğan Mehmet Âkif, medrese dersleri okumuş ve rüşdî, idadî tahsilinden sonra Baytar Mektebi'nden birincilikle mezun olmuştur. Uzun müddet baytarlıkla meşgul olmuş, Darülfünun'da müderrislik etmiş, Millî Mücadele senelerinde Anadolu'ya geçerek Büyük Millet Meclisi'nde Burdur mebusluğu yapmıştır. 1914'ten itibaren de farklı vesilelerle Mısır'da bulunmuştur. 1915'te resmî vazifeyle bu bölgeye gönderilen şair, 1923-1925 yılları arasında, kışları geçirmek üzere kendi isteğiyle Mısır'a gitmiş, 1926 kışından sonra da memlekete dönmeyip, Mısır'da Câmiatü'l-Mısrîye'de Türk Edebiyatı dersleri müderrisliği yapmıştır. Bu görevi 1926-1936 yılları arasında da devam ettirmiştir.[1]

Âkif'in bu on küsür yıl boyunca vatandan uzak, Mısır'da yaşamayı tercih etmesi hususunda farklı söylentiler çıkar. Bu söylentilerin merkezindeki fikir, Âkif'in "İslâmcı" olması, yeni Cumhuriyet'in "laik- Kemalist milliyetçi" bir siyaset takip etmesi ve dolayısıyla şairin yeni idare ile uyuşmasının çok güç olacağıdır.

Son gidişi, ki bundan sonra on yıl boyunca memlekete dönmeyecektir, aslında Abbas Halim Paşa'ın şairi Mısır'a davetiyle alâkalıdır. Fakat şairin gidişi "şapka iktisâsı"nın arefesine[2] denk düştüğü için bu, daha çok Âkif'in şapka giymek istememesine bağlanır.[3] Hatta İstiklâl Mahkemeleri'nin aldığı tedbirler neticesinde yakın dostu, Sebilürreşat'ın sahibi Eşref Edip'in tevkif edilmesi[4] üzerine, Âkif için de "şahsı adına korkuya düştü ve bu nedenle dönmeye cesaret edemedi", iddiası ileri sürülür.[5]

Söylentilerin ötesinde bir hakikat vardır ki o da, Âkif'in Türkiye'de 1922-1925 yılları arasında işsiz ve maaşsız olarak hayatını idame etmek zorunda kaldığıdır. Bu da yetmez gibi şair, polis tarafından takip ettirilmektedir.[6] Tüm bunların, hiçbir maddî menfaat gözetmeden Millî Mücadele öncesi ve sonrası[7] memleket için çırpınan bir vatanpervere ağır gelmesini anlamak çok da zor olmasa gerekir.

Âkif hastalanıp Mısır'dan İstanbul'a döndüğünde ise, bu dönüş eski bir yaranın kabuğunun kaldırılması gibi acılı olur. Dönüşüyle, senelerdir uzak kalmayı tercih etmesine rağmen kim bilir içinde her gün yaşattığı vatan muhabbeti hastalığın şiddetiyle birleşip, bir yandan eser verme

iştiyakı, bir yandan hastalığın dinmeyen sızısıyla şair kendi vatanında gurbetlenir; onun Mısır'a gidişini inkılâplara ve yeni düzene tepki olarak değerlendirenler zaviyesinde ise "neden bunca zaman sonra döndü ki?" sorusu ve o zamana kadar dile getirilmeyen Türk modernleşmesinin pek çok meselesi Âkif ve İstiklâl Marşı ekseninde tartışılmaya başlanır.

Ve sevenleri… Onlar, kendilerini Âkif'in ve temsil ettiği dünyanın sözcüsü kabul ederek, İstanbul'a gelişinde ve vefatından sonra hep en güzel davranışların ve ifadelerin sahipleri olurlar. İstiklâl Marşı tartışmaları başladığında da marşa ve şairine yönelik öfkeyi, bu harbi dindirmeyi bir vefa borcu bilip, kimi zaman susmayı kimi zaman da tepkilerini yüksek perdeden dile getirmeyi tercih ederler.

Netice itibarıyla Âkif'in vefatından az sonra, o ve İstiklâl Marşı çevresinde yayımlanan yazılar irtibatları bakımından ziyadesiyle mühimdir. Zira sadece edebiyat nokta-i nazarından değil, biyografi, felsefe, sosyoloji, kültür, siyaset ve din bağlamında Âkif, sanatı ve işaret ettiği değerler bu metinlerde birçok cepheden ele alınır, yazılır çizilir. Hadd-i zatında herhangi bir mevzunun düşünce tarihi içinde ele alınması onun çok yönlü bir ilişkiler yumağı içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Üstelik Henry Morley'in ifade ettiği üzere edebiyat sanatın bir parçasıdır ve fakat aynı zamanda "millî biyografi"dir.[8] Dolayısıyla Türkiye'nin fikir tarihinin bir dönemine, hadi biraz mübalağa edelim, Cumhuriyet dönemi fikir tarihine damgasını vuracak bu tartışmaların edebiyat-sanat ekseninden epeyce uzaklaştığını gözlemlemek mümkündür. Bu çalışma, bu çetrefilli meselenin basına yansıyan kısmını konu edinmektedir.[9]

Araştırmalarımız neticesinde bizim görebildiğimiz kadarıyla dahi büyük bir literatürün varlığı ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Âkif'i, şiirini ve fikriyâtını konu alan metinlerin zaman içinde (hatta Âkif'in dönüşünün ilk tarihlerinde dahi), Âkif ve Âkif gibi düşünenler ve onların muarızları şeklinde bir tür cepheleşmenin ürünü birçok neşriyata kaynaklık ettiği fark edilmektedir. Şimdi bu literatürün içeriğine bir göz atalım.

1. Matbuatta Âkif Meselesi İçin Bir Özet Denemesi

Âkif 19 Haziran 1936'da Mısır'dan İstanbul'a döndüğünde ilk birkaç gün İstanbul basınında konuyla ilgili herhangi bir haberin çıkmadığını biliyoruz. Hatta kamuoyunda onun belki de çoktan ölüp gittiğine dair bir kanaat oluşmuştur sanki.[10] Bu bir anlamda şairin unutulduğu veya unutturulduğunun gizli bir işareti gibidir. Görebildiğimiz kadarıyla onun Türkiye'ye gelişini ilk haber veren 21 Haziran 1936'da *Cumhuriyet* gazetesinin şehir ve memleket haberlerinin verildiği sayfadaki çok küçük bir duyurudur. Köşe yazarlarından, haberi ilk konu edinen yazar da *Haber Akşam Postası*'nda Murat Sertoğlu'dur[11]. Sertoğlu'ndan sonra şairi ziyarete giden Hayri Yazıcı da Âkif'in mavi çizgili gömleği içinde on bir sene öncesine nispetle daha zayıflamış, sakalları beyazlamış, saçları dökülmüş göründüğünü, yine de hâlâ ışıltılı gözlere sahip olduğunu aktarır.[12] Bu ziyaretlerde, kendisine yöneltilen "İstanbul'u nasıl buldunuz Üstad?" sorusuna Âkif, kendisini en çok şaşırtan şeyin İstanbul'daki apartman bolluğu olduğu karşılığını verir. Şairin, hakkında ne düşündüğü en çok merak edilen

hususlardan biri Mısır'ın Türk İnkılâplarına yönelik tavrı, diğeri de Türk edebiyatının yeni ürünlerini takip edip etmediği ve bunları nasıl değerlendirdiği yolundadır. Şair bu sohbetler esnasında Türkiye'deki edebiyat ortamı hakkındaki görüşlerini beyandan kaçınır ve genellikle sükût etmeyi tercih eder.

Sonra Peyami Safa'nın da Âkif için yazanlar arasına katıldığını görürüz. Âkif'in dönüşünün hemen akabinde kaleme aldığı "Âkif'e Hasretimiz"[13] başlıklı yazısı bu noktada pek manidârdır. Zira yazar, on bir sene sonra dönen şaire gerektiği ölçüde vefa gösterilmediğini tenkit etmekte, ona ne kadar hasret duyulduğunun ifade edilemediğinin mesuliyetini üstlenmektedir. Yazarın bu tespiti, aynı zamanda bir itirafın da kamuoyu önünde dile getirilmesidir aslında.

Bundan sonra, şairin dönüşünden vefatına kadar geçen süre içerisinde onu ve sanatını metheden birkaç metin ve kendisiyle yapılan bir iki röportajdan yola çıkarak dönüşünün sanat âleminde pek fazla aks-i sada bulmadığını tekrar ifade etmemiz mümkündür. Üstelik 1 Temmuz 1936'da Münir Müeyyet Bekman'ın *Açıksöz*'de yayınladığı Âkif karşıtı bir köşe yazısı[14] bu dönüşün sessiz gibi görünen fakat alttan alta kaynayan bir şeyleri harekete geçirdiğini de düşündürebilir. Zira Bekman ondan bahsederken "İslâmlık sevgisini millet sevgisine tercih etti" demektedir ki bundan sonraki birçok metinde bu türden bir söyleme sıkça rastlayacağımızı şimdiden ifade edelim. Ercüment Talu ise 3 Temmuz'da köşesinden, "Devle Cüce"[15] başlığı altında sembolik bir anlatım kullanarak, kanaatimizce Bekman'ı eleştirmiş -zira ondan önce basında Âkif'e eleştiri oklarını yönelten henüz kimse yoktur-[16], onu "cüce", Âkif'i de bir "dev" olarak tavsif etmiştir.

27 Aralık 1936'da şairin vefatı üzerine gazetelerde çıkan yazıların büyük çoğunluğu ise onun vefatından duyulan teessürün dile getirilmesi şeklindedir. Özetle, "İstiklâl Marşı'nın büyük şairi ölmüştür, heyhat!" istikametinde yazılardır bunlar. Bu yazılarla hemen hemen aynı tarihte (29 Aralık 1936) Âkif ve şiiri için düşülen ilk itirazî kayıtlara Refik Ahmet Sevengil[17] ile Nureddin Artam'da[18] rastlıyoruz. Bu iki yazarın vurgu yaptıkları mesele Âkif'in "milliyet"ten ne anladığı ile ilgilidir. İkisine göre de Âkif'in savunduğu milliyet, eski bir devrin telâkkisidir, bugüne hitap etmemektedir. Ancak "eski" ve "yeni" milliyet telâkkisinden ne kastedildiğini bu yazılardan sarih bir biçimde anlamak pek de mümkün değildir.

Âkif'in ilk kez açıkça, Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet ve Rıza Tevfik gibi Tanzimatçı isimlerin karşısında konumlandırıldığı ve "kaybolan bir Şark için ağladığı"nın zikredildiği metin Sadri Ertem tarafından hemen vefatından sonra kaleme alınan yazıdır.[19] 1937'nin başında da, Peyami Safa ve Nurullah Ataç'ın Âkif'in inkılâpları benimseyemediği, ya da "mahalle kahvesi hatibi" olmaktan öte şairliğinden söz edilemeyeceğine dair cümlelerini okuruz. Ataç,

> "Âkif, bir insan olarak kıymeti ne olursa olsun, bir şair sayılması hayli zor işlerdendir. Hele onda fikir aramak, fikre hürmetsizlik olur. Din şairi, din filosofu değil, mahalle kahvesi hatibi. Hani: "Tesettür kalktı, ortadan bet bereket de kalktı" sözü yok mu, Âkif mütemadiyen onu tekrar edip duruyor. Medreseleri ıslah edelim, mektebleri ıslah edelim, namazımızı kılıp orucumuzu tutalım, ıslah edelim, ibadet edelim. Bütün Âkif'i okuyun başka bir şey bulamazsınız. Hayır, buna "réaction", hatta düpedüz "irtica" fikriyatı, ideologiası demek bile fazladır".[20]

demektedir ve bu satırlar bundan sonra gelişecek literatürün ne yönde cereyan edeceğini az çok ihsas ettirmektedir.

Bu dönemin karakteristik metinlerinden bir diğeri de Hasan Âli Yücel'in, şairin sanatını ve şahsiyetini tebcil edici sözlerinin yanı sıra inkılâplara ayak uyduramayışını, zira bu tür değişimlere inanmadığını anlattığı yazısıdır. Ona göre Âkif ilhamını hem dinden hem milletten almıştır, fakat Çanakkale Savaşı ve Milli Mücadele'nin davası "tevhid değildir, millîdir"[21] diyerek Âkif'in sanatını ve tabiî fikriyâtını büyük ölçüde "millî" sınırların dışına itmektedir.

Ataç ise yine bir başka yazısında[22], Âkif'in millî şair, İstiklâl Marşı'nın millî marş olduğunu savunanlara "içinde minarenin, hilâlin, müezzinin zikredildiği bir marş nasıl millî olabilir?" şeklinde bir soru yöneltmektedir. Ona göre bu şiir dinî motifler içerdiği için, daha doğrusu "cemaat" vurgusu taşıdığı için "milliyet"le hiçbir irtibatı yoktur ve dolayısıyla millî değil ancak dinî bir ilâhidir.

1937'nin ilk aylarında gazetelerde çıkan yazılara paralel olarak, dergilerde de Âkif'in vefatına dair metinler vardır. Ayrıca bu dönemde Orhan Seyfi, Esat Adil, M. Sencer-M. Salih, Ahmet Cevat, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Veteriner Fakültesi öğrencileri Âkif hakkında eserler ve broşürler yayınlarlar. Bu anlamda canlı bir Âkif gündeminin varlığından sözedebiliriz.

Bu canlı gündemi çok geçmeden hareketlendiren başka bir gelişme daha olur: Mart 1937'de *Yeni Adam* bir anket düzenler: "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar?" Altı sayı devam ettikten sonra yarım kalan bu ankette devrin şair ve yazarlarına oldukça ilginç yedi soru tevcih edilir:

1. Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?
2. Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?
3. Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?
4. Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?
5. Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?
6. Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?
7. Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?

Bu ankete kimler cevap vermez ki: Kerim Sadi, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Raif Necdet, Nurullah Ataç, İlhami Bekir, Nihal Atsız, Faruk Nafiz, Nurettin Artam, Sadri Ertem, Falif Rıfkı, Sabahattin Ali, Suphi Nuri, Yaşar Nabi, Burhan Belge, Burhan Toprak, Ahmet Hamdi ve Sabiha Zekeriya.

Cevapları genel olarak tasnif ettiğimizde ise ortaya iki grup çıkar: Âkif'in sanatını ve fikriyâtını tasvip etmeyenler, Âkif'in sanatını ve ahlâkını takdir edenler. Aslında onun şahsiyeti, daha doğrusu iyi ahlâkı hususunda her iki taraf da ağız birliği etmiş gibidir. Neredeyse müşterek fikir beyan edilen bir başka nokta da Âkif'in İslâmcı bir şair olduğudur. Bu görüşte olanlara göre, onu ve sanatını laik Türkiye'nin benimsemesi mümkün değildir. Zira Âkif sanatı ve hayatıyla "geri" bir döneme aittir. Artık köprülerin altından çok sular geçmiştir. Bu nedenle, eğer mutlaka laik Türkiye'yi temsil edecek bir şairden bahsetmek gerekiyorsa, Âkif'ten çok daha millî olan Tevfik Fikret'i anmak gerektiği savunulur. Kısaca ne Âkif, ne de İstiklâl Marşı

millî değildir, çünkü Türk'ün inkılâp heyecanını hissetmez ve hissettiremez. Bu nedenle tez elden bu marşın değiştirilmesi icap eder. Artık "İstiklâl Marşı değiştirilsin mi, değiştirilmesin mi?" sorusu çok açık bir biçimde telaffuz edilmeye başlanmıştır[23]. Bereket, bu konudaki ısrar çok fazla sürmez.

Âkif'in vefatı üzerinden daha birkaç ay geçmeden bu tartışmalar gündemin hararetini yükseltirken, vefatının sene-i devriyesi geldiğinde hiçbir gazeteden ses çıkmaz. Buna mukabil, şair Mısır'dan döndüğünde "Âkif'e Hasretimiz" başlığıyla ilk yazılardan birini kaleme alan Peyami Safa, vefatı için bir kayıt düşmek yerine, satışından kazanılacak gelirle Âkif'e bir mezar taşı yaptırmak gayesiyle broşür[24] bastıran üniversite gençliğine veryansın etmeyi tercih etmiş ve şairi "skolastik" olmakla itham etmiştir. Nurullah Ataç da bu broşür için "okunmaya değmez lâkin, Âkif'i de mezar taşsız bırakmak yakışık almaz" diyerek destek vermiştir.

Âkif için bir mezar taşı yapılması fikri tahminlerden fazla etki uyandırmıştır. Sabiha Zekeriya Sertel de bu hâdise münasebetiyle Âkif tartışmalarına katılmış ve,

> "Mehmet Âkif'in İslâmcı ve sofu olduğunu da iddia ederler. Eğer zamanındaki halkın içinde bu hisler kuvvetliyse, Mehmet Âkif bunları da vermişse, o zamanı ifade etmiş demektir".[25]

diyerek, daha sonraki yazılarına nispetle "halkçı" ve oldukça insaflı bir tavır sergilemiştir.

Şairin ikinci vefat yıldönümüne gelindiğinde kamuoyunun bir nebze hareketlendiğini, üniversitenin başını çektiği bir merasim tertiplendiğini görürüz. Özellikle üniversite gençliğinin hazırladığı Âkif geceleri gündemi epeyce meşgul eder.[26] Gazete ve dergiler de bir önceki yıla nispetle bu hareketliliğe iştirak ederler. Bir çok köşe yazarı sütunlarından Âkif'i anar ve çeşitli yönlerini anlatır.

Bunlardan en ilginci Peyami Safa'nın bir önceki yıldan farklı bir dille şairi sitayişle andığı ve anlattığı satırlardır.[27] Ne değişmiştir?

1939'un başında bu merasimler esnasında esen sıcak havanın tekrar dağıldığına şahit oluruz. *Tan* gazetesinde Şükûfe Nihal ve onun gibi düşünen aydınlar Âkif aleyhinde yazılar yayımlarlar. *Yeni Sabah* yazarlarının bir kısmı ve gazetenin yazarı olmadığı halde bu tartışmaya duyarsız kalamayan bazı aydınlar itirazlara cevap verme ihtiyacını hissederler. Tartışma konusu aynıdır: Âkif dinci bir şair midir, değil midir? *Tan* yazarlarına göre o dinci bir şairdir, çünkü duygularını, fikirlerini dinî motiflerle ifade etmiştir. Bu tür bir sanat telâkkisi ise, modern Türkiye'nin kabul buyuracağı bir telâkki olamaz.

Bu tartışmaların bir diğer vurgusu da Âkif'in gerçek bir Türk şairi olamayacağı iddiasıdır. Çünkü onun Türk'ten anladığı Müslüman olmuş Türk'tür. Vatan dediği de İslâm olmuş bir toprak. Böylesi bir vatan-milliyet fikrinin de inkılâpları benimsemiş bir Türkiye için düşünülmesi mümkün değildir. Artık inkılâpların şekillendirdiği Türkiye, devletin din gayesi güden bir yapı olmasını reddeder. Buna göre "ulus, dil, ülkü ve kültür birbirine bağlı yurttaşların kurdukları siyasal ve sosyal bir bütündür".[28] Anlaşılan o ki bu ve benzeri fikirleri benimseyen aydınlar nazarında

Müslüman olmak Türklük'e münafidir. Cenap Şehabettin'in oğlu İsmet Rasin'in [Tümtürk] dile getirdikleri bu bağlamda son derece dikkate şayandır:

> "Âkif'i sevenler diyorlar ki, o Türk milletini sevmiştir, o Türk milleti ile hemdert olmuştur. Belki çok doğru, fakat o şahıs olarak sevdiği ve derdine ortak olduğu Türkleri, Türk oldukları için değil, aynı zamanda Müslüman oldukları için, sevmiştir (…) Türk'ün İstiklâl Marşı'nı da yazan bir Türk değil, Mehmet Âkif adında bir Müslüman'dır".[29]

1939 Ocak'ında Eşref Edip [Fergan]'ın, *Mehmet Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları* başlıklı mühim eseri neşredilince gazete ve dergilerde bu kitap ekseninde yeniden hararetli bir biçimde Âkif değerlendirmeleri yapılmış, nispeten şairin sanatına ve fikriyâtına müspet yaklaşımlar tezahür etmiştir. Eşref Edip, Mithat Cemal ve Hasan Basri Çantay Âkif etrafındaki suskunluğu bozmak, aleyhte yazıları doğrudan veya dolaylı yollarla cevaplamak için kitap yazma konusunu aralarında konuşmuşlar ve harekete geçmişlerdir.[30]

Ancak çok geçmeden bu ılımlı ortam, Sabiha Zekeriya Sertel'in *Tevfik Fikret - Mehmed Âkif Kavgası* ünvanlı bir risale neşretmesi, buna cevaben Eşref Edip'in yazdığı *İnkılâb Karşısında Âkif - Fikret ve Gençlik - Tancılar*[31] risalesiyle tekrar alevlenmiştir. Sertel'in iddiaları aynıdır: Âkif, onun dindârlığı, şiirinde dinî motifler kullanması, inkılâpları benimsememesi ve buna mukabil Fikret'in laik sanatını beğenmeyip onu "zangoç" ilân etmesi. Fikret-Âkif tartışması 1939'un başlarından 1940'a kadar gazete ve dergilerde devam etmiş, iki şairin taraftarları ve aleyhtarlarının kalemleri zaman zaman sert rüzgârlar estirmiştir.

Aslında bu dört yıla sığan tartışmalar bir "nesil kavgası"dır. Klasik tasnifle: İslâmcılar, Osmanlıcılar ve Türkçüler. Nedense Çağdaş Türk Düşüncesi içinde ismi zikredilen herkes bu bloklaşmadan nasibini alır, doğal olarak Âkif de.[32] Onu tüm cepheleriyle ve farklı siyasetlerin bir hamulesi olarak kabul etmek yerine tek bir cephenin ölmez neferi şeklinde kabul etmek daha kolay gelir. Bu ise, onu ve eserlerini anlamanın önünü tıkayan, daraltan mühim bir unsurdur.

Bu iki kutuplu tasavvura göre, öncelikle Âkif ve İstiklâl Marşı birer sembol, bir dünyanın 'şeâir'indendir. Bu dünyanın karşısına ikame edilmeye çalışılan cephenin temsilcisi ise Tevfik Fikret ve Tarih-i Kadîm'dir. Son tahlilde Âkif'le Fikret arasındaki farklılığın gelip dayandığı yer Şark ile Garb'ın ezelî zıddiyetidir. Fikret Avrupalı'dır[33], Âkif alaturka.[34] Dolayısıyla bu iki şair ve onların şiirlerine ruhunu veren heyecanlar çerçevesinde yapılan tartışmalar[35] Son Dönem Türk Düşüncesi'ne damgasını vuran çatallaşma veya ikilik vakıasının bir başka açıdan tezahürü gibidir.

Bu durumu son derece açık bir biçimde ortaya koyması bakımından Kemal Karpat'tan şu iktibası yapmakta fayda görüyoruz:

> "(…) Edebiyatı her yönü ve her düşünce akımı ile incelemediğimiz müddetçe ona gereken değeri veremeyeceğiz. Bazen birbirine taban tabana karşıt gözüken iki yazar veya şair aslında belli bir sosyal olayın iki ayrı yüzünü belirtmektedirler. Biri geçmişin değerlerini savunurken, diğeri geleceği görmek ister. İkisi de aynı toplum içinde yaşarlar ve

onun bir parçası olarak o topluma hakim olan düşünceleri ifade ederler. Bizde bunun en güzel misâli, şüphesiz ki Mehmet Âkif'le Tevfik Fikret'tir. Bunların ikisi de sosyal fikirlidirler. Âkif, İslâmın sosyal düşüncelerini kabullenerek, yirminci yüzyılda bu esaslar üzerine kurulmuş bir Türk-İslâm devletini savunur ve kişiye bu amacı gerçekleştirmek için bir vasıta olarak bakar. Âkif'te Osmanlı İmparatorluğunun harbçi, gaza ruhu ve kuvvetin halktan geldiği düşüncesi bütün çıplaklığı ile meydana çıkar. Ona göre insan şehit olmak için yaratılmıştır ve değeri harp alanındaki başarısile ölçülür. Tarih ise bir kahramanlık destanıdır ve insan bu destanı yazmakla dünya üzerindeki sorumluluğunu yerine getirmiş olur (…) Tevfik Fikret bu görüşün tam tersine lâiklik esasına dayanan insan eşitliğini, hür düşünceyi savunur. İnsanları, evvelden verilmiş hükümlerden kurtarmak ister. Fikret tarih içinde kahramanlık değil, yaşayan, acı gören ve arzularından, insan oluşundan ayrı düşen gayeler uğrunda harcanan bir insanı görür, onu düşünür".[36]

Kanaatimizce, 1936-40 yılları arasında Âkif'le ilgili basında çıkan yazılar da son tahlilde bu ikiliğe dayanmaktadır. Bu bağlamda yazıları bir tasnife tâbi tutmamız gerektiğinde yukarıda işaret edilen iki grup -benimsediği görüşler sebebiyle Âkif ve sanatını övenler ve yerenler- arasında bir üçüncü grup, yani bu iki uç arasında nispeten tarafsız olmayı deneyen yazarlar da vardır, bunlar onun şahsiyetini, Türkçe yazma çabasını takdir etmişler fakat vardıkları son nokta "Âkif iyi bir insandır fakat inkılâpları hazmedememiştir"den öteye gidememiştir. [37]

Âkif'in fikriyâtını ve şahsiyetini takdir edenler için o Türkçe'nin en büyük şairidir ve İstiklâl Marşı memleket sanatının en müthiş mahsullerinden biridir. Bu aydınların nazarında Âkif'e ve sanatına sahip çıkmak handiyse vatan topraklarına sahip çıkmakla aynı anlama gelmektedir. Zira o, memleketin en zor zamanlarında maddî manevî cehd gösteren, fildişi kulesine çekilmeyi değil millî kurtuluş için cansiperâne mücadele etmeyi tercih eden bir şairdir ve kaleme aldığı marş bu mücadelenin mücessem bir âbidesidir. Âkif sanatıyla olduğu kadar ahlâkı ve yaşantısıyla da bu toprakların büyük değerlerindendir. Vatan sevgisinin en güzel terennüm edildiği yer yine onun şiirleridir.[38] Sevenleri tarafından kaleme alınan bu sitayiş dolu metinler ekseriyetle Âkif'in ismi etrafında yapılan tartışmalardan habersiz gibi davranmıştır.

Âkif'e karşı tavır alanların yazdıklarında öne çıkardıkları mesele ise dindarlığıdır. Onlara göre Âkif hayatında dindarlığı seçmiş olabilir ancak bunu sanat aracılığıyla dile getirmesi gereksizdir. Artık devir "din bayraktarlığı" yapanların devri değildir. Bundan sonra şiirinde dinî motifleri kullanarak sanatkârlık iddiasında bulunan birinin sanatı ve fikriyâtı ancak "geri" bir döneme ait kabul edilecektir. Ancak buradaki muhalif fikirlerin, meşhur "sanat için sanat" ya da "gaye için sanat" tarışmalarından kaynaklanmadığı açıktır.[39] Bu karşı tavır alış sahipleri Âkif "Müslümanım" dediği için Türk şairi olamaz demeye getirmiş[40], şiirinde hilâli, şehitliği veya Bedr'in aslanlarını övmesini büyük bir zaaf addetmişlerdir.

Ancak bu topraklarda yetişen bir şairin Çanakkale'de şehit olan erleri Bedr'in aslanlarına benzetmesinden daha doğal, daha güzel ne olabilir ki? Ayrıca edebiyat toplumun bir müessesesi olması bakımından, içinden çıktığı toplumun, sanatından, hukukundan, ahlâkından ve tabii dininden etkilenecek, edebî bir eser ortaya koyan sanatkâr da bu etkilenmeden nasibini alacaktır.[41] Dolayısıyla Âkif'in beslendiği muhit Müslüman Türk coğrafyasıdır, bu coğrafyanın

izlerini taşıyan bir sanat icra etmesi de onun zaafı değil aksine, sanatının son derece yerli, daha doğru bir ifadeyle millî olduğunun ifadesidir. Ancak tüm bu haklı izahlar aleyhte taraf tutanlar için hiçbir mâna ifade etmez görünmektedir.

Zira… Batılılaşma taraftarı aydınlar zaviyesinden ilericilik Batılı değer ve kaygıların benimsenmesiyle müradiftir. Bugüne kadar benimsenmiş değerler ve bu değerlerin sembolleri, yani geçmiş, memleketin başına gelenlerin yegâne sebebidir. O halde artık bu yükten sıyrılmak gerekmektedir. İnkılâpları gerçekleştirerek yeni Türkiye tam da bunu yapmıştır. İlericiliği ancak bu düzeyde anlayan aydınlar için aksi yöndeki bir kanaate onay vermek neredeyse imkânsızdır.[42] Dolayısıyla Âkif'in medeniyeti teknik, teknolojik bir hâdise olarak kabul ettiğini, üstelik Cihan Harbi'nde tüm Müslümanları tarümar edenin yine Batı'nın bizzat kendisi olduğunun unutulmaması gereğine vurgu yapmasını dikkatten kaçırmışlardır. Onlara göre Âkif "medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar"[43] diyerek tarafını açıkça belirlemiştir.

Âkif'in hissen dindârlığını kabul eden bu zümre onun Fikret'i Tarih-i Kadim dolayısıyla tenkit etmesini gericilik olarak telâkki etmektedir. Cumhuriyet'in bu ilk yıllarında, Âkif ile Fikret ilericilik-gericilik tartışmalarının tam ortasında birer oyuncu olmaktan öte vazifeleri yokmuş gibi algılanmıştır. Bu öyle bir oyundur ki Fikret'e ilericilik, Âkif'e irticayı temsil etmek düşmüştür.[44] Âkif'e mürteci damgasının vurulmasının ardında Tarih-i Kadîm dolayısıyla Fikret'i zangoç ilân etmesi yatmaktadır. Halbuki Âkif'ten beklenen dinine, inandığı dünyaya karşı fütursuzca davranıldığında sessiz kalması ve belki de, bu kadar açık bir dille maziye saldırabilme cesaretini gösterdiği için Fikret'i takdir etmesidir. Bazı aydınların kızgınlığı o kadar şiddetlidir ki Âkif'in yazdıklarına "irtica fikriyâtı" dahi denemeyeceğini çünkü onun hakikî bir mütefekkir olamadığını savunmuşlardır.[45] Bu fikriyâtın müdafii aydınlara göre Âkif'i savunmak inkılâplara savaş açmakla eş anlamlıdır.[46] Âkif gericidir, çünkü bugünü, inkılâpları seven ve benimseyen bir şair değil, geçmişi özleyen, yobaz, müezzin olmaktan[47] başka vasfı bulunmayan bir şairdir. Çok sade bir okuma dahi bize, burada geçmiş ve geçmişe duyulan özlem ile müezzin olmanın aynı kategoride değerlendirildiğini, her ikisinin de kerih bulunduğunu gösterir. Geçmiş eski bir masaldan ibarettir. Ve artık masallarla uğraşacak vakit yoktur.[48]

Âkif gericidir, çünkü şapka inkılâbına karşı çıkmıştır. Âkif'in şapka inkılâbını benimsemediği için Mısır'a gittiği ve Atatürk'ün bu durumdan hiç hoşlanmadığı iddiasını[49] aleyhte yazı yazanların bir çoğu da dillerine pelesenk etmişlerdir:

> "(…) Âkif Müslüman vatanı ve Müslüman milliyeti tanır. Bunun içindir ki Atatürk şapka inkılâbını yaptığı zaman Türk vatanını bırakmış, Müslüman vatanına kaçmıştır. Âkif'in bu hareketinde bir kanaat kuvveti, karakteri bulabilirsek de Âkif'i inkılâbın kabul ettiği mânada milliyetçi kabul edemeyiz. Bu sebeple Âkif millî şair değildir. İstiklâl Marşını yazması da onun milliyet akidesini değiştirmez".[50]

Âkif'le Âkif aleyhtarlarının "vatan"a yükledikleri anlam oldukça farklıdır ve onlara göre Âkif Mısır'a giderek artık Müslüman bir ülkede yaşamayı tercih ettiğini ima etmiştir. Ancak bu iddiayı ortaya atanlar düştükleri handikapın derinliğinin farkında da değildirler: Türkiye nasıl olur da bir Müslüman ülkesi olmaktan çıkabilir?

Tüm bunlar aslında Âkif'in vefatı ve sonrası birkaç yılın, Kemalist ideolojinin Türk Millî Kimliği'nin inşası tarihine (1929-1938) tesadüf etmesiyle irtibatlıdır[51]. Bu dönemde hakikî mânada Türklüğün ancak ırkta, kanda, dilde birlikle mümkün olacağı savunulmaktadır. Ayrıca Kemalist milliyetçilik, milliyetçilik tarifini geçmişi muhafaza ve müdafaa etmemek şeklinde yapmıştır:

> "(…) Kemalist tabirini, milliyetperver sözüne tercih ediyoruz. Bunun bir sebebi vardır: Kemalist, garpçı, layik ve cumhuriyetçi miliyetperver demektir. Sadece milliyetperverlik, muhafazakâr ve ananeci mânasına da alınabilir ve en geri softa taassuplarının müdafaası için maske olarak kullanılabilir. Bir takım ahlâk, anane ve adetler millî olmakla müdafaa edildikleri zaman bir milliyetperver için, onları milliyetperverliğin yabancı telakkisine karşı münakaşa etmek güçtür."[52]

Bu zaviyeden bakıldığında Âkif'i milliyetperver kabul etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü o muhafazakârdır, toplumda zuhur eden tüm bozulmaların sebebi olarak ananelerimizden kopuşu görür ve "din elden giderse her şeyimizi kaybederiz" der, ona göre Türklüğe yüceliğini veren İslâm'ın kendisidir:

> "(…) Mehmet Âkif'in bu toprağa ve insanlarına bağlılığından, fedakârlığından ve bilhassa samimiyetinden şüphe etmek hafifliktir. Masum halkın ruhunu, hüznünü sezmekte o bir üstattı. Fakat o men-i müskiratı, dinî terbiyesi, şeriatiyle eski devrin bir mümessilidir. Onun için millî İstiklâl Savaşı'nı sadece müstevlileri yurttan kovmaktan ibaret telâkki etmişti. Neden dolayı yurda müstevlilerin üşüştüğünü ve iki yüz seneden beri maruz kaldığımız bu istilâ hırsının radikal bir surette önlenmesi tedbirleri neler olduğunu kendi kıymet hükümlerinden tecerrüt ederek düşünemiyordu. Onun içindir ki, zaferden sonra içtimaî inkılâp hareketi başlayınca memleketten savuştu. Onu kendi anlayışı içinde mazur görüyorum; o geç kalmış bir şairdi, bir ümmet şairi idi."[53]

Âkif, Türklüğü Müslümanlıkla irtibatlandırdığı, vatan dediğinde İslâm coğrafyasını ve milliyet dediğinde İslâm birliğini kasdettiği için Kemalist zaviyeden millî bir şair olamaz. Onun anladığı milliyetperverlik, ırk birliği olan insanların birbirlerine duyduğu muhabbet değil, İslâm bayrağı altında toplanmak neticesinde bir millet olma vasfını kazanan Türklerin muhabbetidir. Ümmetçi bir şair olması onun millî şairliğini gölgelemektedir.[54] Üstelik Cumhuriyet'le birlikte milliyetçiliğin, ırkta birlik esasını prensip edinmesi Arnavut olan Âkif ya da Arap asıllı Haşim'in Türklüğünü şüpheli konuma düşürmüştür.[55]

> "(…) Şair Âkif'e Arnavut damgasını vurmak istiyenlere bakmayınız. Şair Âkif bir Müslüman milliyetperveri idi: Yani Arnavut olduğu kadar Türk, Türk olduğu kadar Arap, Osmanlı-aşırı bir ümmetçi idi. Vatanperverliği Müslümanlık âlemi genişliğindedir… (Âkif) İslâm ortaçağının en derin karanlığı içindedir. Bütün Müslümanlar onun istediği üzere adam olabilseler, halife imparatorluğunu kurabiliriz. Şark şark, garp garptır. İslâm âleminden garp âlemine geçemeyiz. Çünkü bu medeniyetin bütün maneviyâtı Hıristiyandır. Biz soysal prensipleri ve ahlâkı, Müslümanlıktan ayrılmıyan bir medeniyete vücut vermeliyiz".[56]

2. Edebiyat Tarihlerinde Âkif'i Aramak

Tuhaftır, Kemalist milliyetçilik millî kurtuluşun yadigârı İstiklâl Marşı'nın şairini dahi gözden çıkarmakta bir beis görmemiştir. Âkif ve fikriyâtına dair basında sezilen bu, bir tür "gözden çıkarma" ya da unutma-unutturma siyasetini, edebiyat tarihleri ve edebiyat dersi kitaplarında da izini sürmek mümkündür. Bu izi sürmek mühimdir, çünkü bir edebiyat tarihi kitabının benimsediği usûlü, münderecatı, tasnifi, hangi isimleri hangi evsafta ele aldığı veya almadığı, konu edindiği isimlerin hangi hususiyetlerini öne çıkardığı neşvünema bulduğu dönemin siyasî-fikrî karakterini ortaya koyması bakımından son derece aydınlatıcıdır. Üstelik bu edebiyat tarihi bir ders kitabı olarak düzenlenmişse döneminin eğitim politikalarının keyfiyetini, siyaset-eğitim ilişkisinin nasıl yürütüldüğünü, en önemlisi yeni nesilde nasıl bir edebiyat-tarih şuuru oluşturulmaya çalışıldığının en büyük göstergelerindendir.[57]

Bu bağlamda önce *Türk Teceddüt Edebiyatı*'na göz atabiliriz.[58] Yukarıda zikrettiğimiz açılardan incelenmeye değer bu kitap İsmail Habib Sevük'ün edebiyat tarihi alanındaki ilk önemli çalışmasıdır.[59] İlk baskısı 1340 (1921-22)'ta yapılan *Türk Teceddüt Edebiyatı*'nı yazar daha sonra geliştirerek *Edebî Yeniliğimiz* adıyla birinci cildini 1931'de, ikinci cildini 1932'de neşreder. 1935, 1937 ve 1938'de de tekrar baskıları yapılır.

Âkif'in eskiyle yeniyi bağlayan bir şair olarak takdim edildiği kitap[60] "teceddüt"e vurgu yapan bir eser olması bakımından şairin öncelikle bu bağlamda zikredilmesi son derece anlamlıdır. Sevük'e göre Âkif'in ehemmiyeti Muallim Naci ve Tevfik Fikret'ten sonra Türkçe'nin "istiklâli" için çabalaması ve aruzla Türkçe'yi mezcetmesinden ileri gelmektedir.

Kitapta, o dönem Âkif için yapılan tariflerin neredeyse bir özetini buluruz:

> "Lisan itibariyle koyu bir Türkçülük; mektep görmesi ve Fransızca bilmesi sayesinde de maşerî dertleri ve mahallî hayatları eyi gören içtimaî göz sahibi bir münevverlik; köklü ve kuvvetli medrese tahsilinin ve mensup olduğu ailevî vaziyetin ilcasile de onda sarsılmaz ve çeşit haline gelmiş bir müslümanlık görüyoruz. Onun hayatının ve tahsilinin bu üç taraflı tesiri ondaki edebî şahsiyete de üç türlü cephe verdi".[61]

Âkif'in "din şairliğinin bayraktarı" kabul edildiğini aktaran Sevük, onun İslâm birliği mefkûresine sahip biri olarak Türkçülük gibi milliyet akımlarına karşı durduğunu, ancak bu karşı duruşun onu en Türkçü geçinenden çok daha fazla Türk nazmına hizmet vermekten alıkoymadığını belirtir.[62] Yazar Âkif'in Türkçülüğünü, dilde Türkçe'yi ustalıkla kullanmasında ve mahalliyetçiliğinde bulur.[63] Buna göre şair, Türk kültürünün pek çok unsurunu canlı bir şekilde nazmına aksettirmeyi bilmiştir. Yani Âkif Türkçü olmadığı halde millî bir şair olmayı becermiştir.[64]

Âkif'in "din şairi olup olmadığı" meselesine gelince Sevük, onu bu konuda da son derece samimi bulur. Bu nedenle Âkif, inandığı şeyin doğruluğu tartışmaya açık dahi olsa, inandığını söylerken hakikati söylemiş olmakla takdire layıktır:

> " ...O hakikati söyledi, söylediği hakikat olmasa da. İşte onun felsefe mihveri dindir; ve onun dindeki mihveri de Allah korkusudur. Eğer insanlarda Allah korkusu yoksa insanlığın

hiçbir meziyeti kalmaz. (…) Şairin idealindeki bütün hata buradadır. Milletleri yükselten sadece Allah korkusu değil; asıl mefkûre birliğidir. Eski Yunan medeniyeti Allah korkusu sayesinde parlamadı. Romalıların cihangirliğinde dinin hiç alakası yok. Eski İslâmların şevketi bile yalnız dinden değil, bir gaye uğrunda birleşmelerinden doğdu."[65]

Âkif, Sevük'e göre bir "din şairidir" ve fakat onunki "sadece zahit bir dindar şairlik" değildir. Buna göre, şair dindarlığı halkı uyarmak için kullanmaktadır. Hatta İslâm'da ıslahatçılık yapmak istemesi de bununla alakalıdır: Toplumu "gerilikten kurtarmak".

İsmail Habib'in Maarif Vekâleti'nin isteği üzerine lise son sınıflar için hazırladığı *Edebî Yeniliğimiz*'in daha da genişletilmiş ve daha farklı bir formatta yayımlanması 1940'a rastlar. Eserin ismi şimdi *Tanzimat Devri Edebiyatı*'dır. Bu ders kitabının münderecatı Tanzimat Devri'yle sınırlı olduğu için Âkif'e rastlamayız. *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi*'nin birinci cildi 1940'ta, ikinci baskısı 1942'de çıkar. İkinci cilt 1940'ta *Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi* adıyla neşredilir. İkinci baskısı 1943'tür.

Kitabın "Meşrutiyet Edebiyatı" kısmında, Âkif'in şiirinden örneklere yer verilmiş, Bülbül'den iktibaslar yapılarak, Âkif'in Namık Kemal ve Fikret gibi vatan için fevkalâde üzücü hâdiseleri bu şiirinde dile getirdiği kaydedilmiştir.[66] Ancak kitabın bir antoloji olması hasebiyle Âkif'in fikriyâtına dair çok fazla şey bulmak mümkün değildir.

Mustafa Nihat Özön'ün *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı*'nın ilk baskısı 1930'dur. Daha sonra 1932'de ve 1934'te yeni baskıları olmuştur. Kitapta şiirlerinden alıntılar dışında şairi değerlendirmeye matuf cümleler pek sınırlıdır:

"Mehmet Âkif, Tevfik Fikret'in nâzımda yaptığını çok ileri götürdü. Fikret'in nesre en yakın nâzım rüyasını hakikate çıkaran bu şairdir. Düşünüş cihetinden birbirinin kökten zıttı olan bu iki şair edebiyat tarihinde yekdiğerini tamamlayan birer şahsiyettir. Fikret'in nazma soktuğu konuşma tarzını, Türkçe kelimelere verdiği kıymeti Âkif tamamladı. Safahat'ın altıncı kitabındaki manzum arzuhal ve fıkralar Âkif'in nâzım tekniğinde ne yaptığını çok güzel gösteren bir örnektir".[67]

Yazarın ilk baskısı 1941'de, ikinci baskısı 1945'te yayımlanan *Son Asır Türk Edebiyatı* çatı itibarıyla bir önceki kitapla aynıdır. Ancak burada isimler ve metinler nispeten daha geniş değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bu "geniş değerlendirmeler"den Âkif de payını almış, bu sayede yazarın şaire karşı değişen tutumunu okumak mümkün olmuştur:

"… Şu var ki Mehmet Âkif'in eserleri ekseriyetle yalnız teknik muvaffakiyetleri ihtiva edip yeni şiirin istediği iç kıymetlerinden uzak bulundukları, ruh itibarıyla da muhafazakâr bir zihniyetin mahsulleri oldukları için, yeni şiirin örnekleri diye telâkki olunamıyorlardı. İstiklal Marşımızı yazmış olan Mehmet Âkif, zaman zaman kuvvetli lirik parçalar da vücude getirmiş olmasına rağmen, ilhamlarını umumiyetle din zihniyetinden ve dinî tahassüslerden almış olduğu için, edebiyatımızın son asırdaki yenileşme hareketindeki hizmeti ancak aruzla sade yazmağa inhisar edebilmiştir".[68]

İlk baskısı 1933'te ikincisi 1937'de yapılan Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Elkitabı liseler için hazırlanmıştır. Yazar Muvaffak Hüsnü Benderli, "Türkçülük ve Millî Edebiyat Tesiri Altında İnkişaf Eden Türk Edebiyatı" başlığı altında Âkif'e yer vermiş, onu Türkçe'nin en büyük şairi olarak takdir etmiştir. Benderli de Âkif için İslâm birliği istemesine rağmen "vatan ve millet" aşkı taşıyan bir şair kaydını düşmüştür.[69]

Murat Uraz'ın 1939'da yayımlanan Türk Edip ve Şairleri'nin[70] birinci cildinde Mehmet Âkif, Benderli'nin yaklaşımına paralel, fikrî bakımdan Tevfik Fikret'in muarızı ve fakat şiirde usûl itibarıyla onun takipçisi ve tamamlayıcısı olarak tavsif edilmiştir. Buna göre o aruzu Türkçe'ye uygun bir biçimde kullanmış ve Türk halk dilini şiirinde en üst düzeyde seslendirmiştir.

Uraz Âkif'in şiirinde ortaya koyduğu fikriyâttan bahsederken değerlendirme yapmaktan da geri duramamış ve onun sadece kendi içinden çıktığı toplumun şairi olabildiğini söylemiştir. Ona göre Âkif, şiirini dinî mefkûresiyle birleştiren bir şairdir.[71]

İlk baskısı 1944'te yapılan *Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi*[72] isimli kitabın yazarı Hıfzı Tevfik Gönensay, "1908'den Sonra Nazım" bölümünde Mehmet Âkif'e yer vermiş ve Âkif'i, "devrinin geç kalmış bir şairi" olarak değerlendirmiştir. Nazmında dinî motifleri kullanmayı tercih eden bir şair olarak o, "devrine" bir türlü yetişemeyen sanatçıdır. Ve eğer nazmına rengini veren dinî duygular değil de millî duygular olsaydı -ki bu millî duyguların ne olduğuna dair daha önce değinmiştik- belki de "önde" gidenler arasında yer alacaktı, yazık! Yine de yazar hakkı teslim etmeyi kendine görev bilmiş olmalı ki, Âkif'in şiirinde dinî duyguların yanı sıra içtimaî hayattan da pek çok tablonun varlığına işaret etmektedir.[73]

Ancak yukarıdan beri naklettiğimiz metinlerin yazarlarının gözden kaçırdığı bir hakikat vardır. Bu da, edebiyatın hayatı temsil ettiği, bizzat hayatın içinden beslendiği gerçeğidir. Bu hayat sosyal ve moral değerlerin bir bileşeni gibidir. Din, ahlâk ve edebiyatı birbirinden tamemen farklı olarak değerlendirmek mümkün değildir.[74] Edebiyat içinden neşet ettiği toplumun geleneklerinden, değerlerinden ve şearinden güç devşirecektir. Şair de yaşadığı bu toplumun hayatını edebiyat yoluyla taklit yani ifade ettiğine göre, toplumla sanatçı arasında bir etkileşim ve çift taraflı bir fayda hasıl olacaktır: Hem sanatkâra ve sanata, hem de topluma. Bu anlamda edebiyatın sadece şahsî olması mümkün değildir.[75] O halde esasen, Âkif gibi sanatkâr-mütefekkir bir şahsiyetin varlık bulduğu zaman ve mekâna yabancı durması, anlaşılması çok daha güç bir meseledir.

Halbuki örneklerle işaret etmeye çalıştığımız üzere matbuatta çıkan metinler ve bazı edebiyat tarihleri özellikle Âkif'e millî bir şair olup olmayışı hususunda yaklaşmışlardır. Onun aruzu Türkçe'ye yaklaştırmasını, şiirinde mahallî ögeleri kullanmasını millî tarafıyla açıklamışlardır. Yine de bu kitapların yazarlarına göre, Âkif'in sanatında millî ögelerden çok dinî temaları öne çıkarması tam anlamıyla millî şair vasfını kazanmasında büyük bir engeldir.

Bu yaklaşım edebiyatın ve tabii ki edebiyatçının-müfekkirin bir toplumun tüm müesseselerinden feyiz aldığı gerçeğiyle ters düşmektedir. Zira din "hayat tarzıdır" önermesi itibarıyla tabiidir ki tüm müeesseleriyle kültürü etkileyecek ve edebiyatın da en büyük menbaı olacaktır. Ancak Âkif ve fikriyâtı-sanatı örneğinde olduğu üzere incelediğimiz tarih aralığında "edebiyat"

kavramının siyasî tavırlara indirgenmesi, edebiyatın kuşatıcılığının ve içerdiği mânaların göz ardı edilmesiyle neticelenmiştir.

Konu edindiğimiz tarih aralığındaki neşriyat da özetle, göstermiştir ki, mesele dışardan anlaşıldığı kadar basit olmayıp, Âkif'in İstanbul'dan ayrılışı ya da vefatı muvacehesinde duyulan heyecanları, kızgınlıkları dile getirmek, onu ve sanatını yâd etmekten öte mânaları haizdir. Mevzu edebiyat tarihinin bir parçası gibi anlaşılabilirse de, nihayetinde iş gelmiş ideolojik okumalara dayanmıştır. Soru şudur: "Âkif dinci mi, laik şair midir?" Daha geniş bir perspektiften sorulduğunda "dinî motifleri barındıran bir sanat ve bu sanatı icra eden sanatçı Kemalist Türkiye'yi temsil edebilir mi?" şeklinde tezahür etmektedir.

* * *

Nihayet, bu çalışma için başlangıçta bir arayışın haritası demek mümkündü. "Âkif nasıl göçtü?" sorusunun cevabının yol haritası... Ancak bu girizgâhta göstermeye çalıştığımız üzere, esas sorunun "nasıl" değil de "Âkif niçin sessiz öldü?" olduğu ortaya çıkmıştır.

Âkif sessiz ölmüştü.

Hastalanıp Mısır'dan İstanbul'a döndüğünde geç farkedilmişti. Fark edildiğinde de pek bir şey değişmemişti.

Bu garip adam hasta yatağında dalgın gözlerle mübtelâsı olduğu İstanbul'u seyrederken kim bilir neler geçirmişti içinden... Pek merak edeni olmamıştı... Sevenleri hep olmuş ama, suçlayanların suçlayıcı nazarları, kelâmları bu muhabbeti gölgelemişti sanki...

Vefatında -muhtemelen böyle bir şey istemezdi zaten- devlet töreni yapılmamıştı. Sıradan, fakir, gariban bir adam gibi derme çatma bir tabutla hamalların omzunda hastaneden Beyazıt Camii'ne getirilmiş, o esnada çevreden bulunan bir Türk bayrağıyla tabutu örtülmüş, sonra bir yerlerden Kâbe örtüsü gelmiş, o da tabutun baş kısmına itina ile yerleştirilmiş, birden nerden çıkageldikleri belli olmayan her sınıftan halk ve kalabalık bir üniversite kitlesinin elleri üzerinde naşı Edirnekapı mezarlığına taşınmıştı.

Töreni müteakip bir iki gün boyunca cenazesinden bazı fotoğraflar ve birkaç yazının yayımlanmasının dışında sanki böyle bir adam hiç yaşamamış gibi gazeteler susmuştu. Ta ki İstiklâl Marşı değişsin mi değişmesin mi tartışmaları başlayıncaya kadar...

Buna mukabil Âkif'ten bir yıl sonra vefat eden Abdülhak Hâmit'in cenazesi son derece mutantan manzaralara sahne olmuş, törene Mustafa Kemal Paşa katılmamış, fakat yaverleri iştirak etmiş, kendisi de telgraf çekmiş, çelenk göndermişti. Bir sürü insan, askerler... Birkaç hafta sürüyordu hakkında yazılanlar. Herkes sitayişle anıyordu şairi: Şâir-i âzam.

Âkif... ise, sessiz göçmüştü koca şair. Özlediği o uzak beldeye, taa ezelden aşinası O dosta sessizce gitmişti: Her şey eninde sonunda sessizdir zaten, değil mi?...

Cûylar kim erdiler deryâya hamûş oldular.

3. Eserin Hazırlanışında Takip Edilen Usul

Eserin hazırlanması sırasında hangi kıstaslara göre, neler yaptığımızı özetlemek gerekirse;

1. Âkif'in Haziran 1936'da Mısır'dan İstanbul'a dönüşü, 1936 Aralık'ında vefatı ve vefatından sonraki dört yıl boyunca İstanbul basınında ve o dönemde neşredilen dergilerde Âkif'le ilgili haberleri, hatıra yazılarını, onun fikirleri ve sanatı hakkında yapılan tartışmaları, değerlendirmeleri, röportajları güç yettiği ölçüde tespit ettik ve topladık. Dolayısıyla bu çalışma hususen matbuattan yapılmış bir derlemedir. Ekler kısmında görüleceği üzere hatırat türü kitaplardan yapılan bazı iktibaslar ve girişte değindiğimiz edebiyat tarihlerine yapılan atıflar bu sınırlamanın istisnaî örnekleridir.

2. Bu tür bir çalışmanın mübeşşirleri olan Eşref Edip'in *Mehmed Âkif - Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, *Mehmed Âkif'in Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları Eserine Zeyl*[76] ve Hasan Basri Çantay'ın *Âkifnâme*'si[77] bize bu konuda yol gösterdi hiç şüphesiz. Bu iki Âkif dostu, şairin vefatı üzerine yazılmış metinleri imkânları nispetinde toplamışlar ve iki kapak arasına dercetmişlerdir. Bunu yaparken tarafsız olmayı esas almışlar ve fakat gerekli gördükleri yerde kısaltmalara, çıkarmalara başvurmuşlar, kimileyin de göz ardı etmeyi uygun görmüşlerdir. Ancak bu tür tasarrufların bizi yanıltabileceğini hesaba katarak onların gözünden değil de bir de bugünün imkânlarıyla ve daha kapsamlı bir alan taraması yapmayı tercih ettik. Ayrıca bu tür bir taramanın dönemi yakından tanımamızı ve dolayısıyla konuyu daha iyi kavrayıp değerlendirmemizi sağlayacağını düşündük.

Netice itibarıyla, Eşref Edip ve Çantay'da kısmen bulunan bazı yazıları, iktibas edildikleri yerlerde görüp asıllarını aldık, Eşref Edip ve Çantay'da yer alan ve fakat bizim taramalarımız neticesinde çeşitli sebeplerle ulaşamadığımız, matbuatta çıkan yazıları da bu kitaplardan aynen naklettik, nihayet bizim taramalarımız sırasında ortaya çıkan, adet olarak hayli kabarık yeni metinleri de dahil etttik. Eşref Edip ve Çantay'ın kitapları için hususen yazılmış metinleri, özellikle mektupları, hatıraları da derlememizin Ekler kısmında verdik. Böylelikle "Âkif'in vefatı üzerine söylenmiş ne varsa toplama" işinin bir ucundan tutmuş olduk.

3. Şimdi, matbuatta bugüne kadar görebildiğimiz malzemenin bir dökümünü vermemiz icap edecektir: Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, çalışmamız için tespit ettiğimiz tarih aralığında (1936-1940) İstanbul'da neşredilen gazeteler alfabetik olarak, *Açıksöz*, *Akşam*, *Birlik*, *Bugün*, *Cumhuriyet*, *En Son Dakika*, *Haber Akşam Postası*, *Hakikat*, *İkdam*, *İstiklâl*, *Politika*, *Son Posta*, *Son Telgraf*, *Tan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Ulus*, *Vakit*, *Yeni Sabah* ve *Zaman*'dır.

Biz bunlardan *Açıksöz* (1936-1937), *Akşam* (1935-1940), *Bugün* (1938), *Cumhuriyet* (1936-1940), *Haber Akşam Postası* (1936-1940), *Hakikat* (1940-1941), *İkdam* (1939-1940), *Kurun* (1936-1940), *Son Posta* (1936-1940; 1936 Biricikânun'dan bazı sayılar, 1939'un Mart ve Nisan ayları hariç), *Son Telgraf* (1937-1940), *Tan* (1936, 1938-1940; 1936'nın Nisan, Mayıs, Haziran, Ekim, Kasım, Aralık ayları, 1938'in Aralık ayı ve 1939'un Ocak, Şubat, Mart'ı hariç), *Tasvir-i Efkâr* (1940), Ulus (1936-1940; 1937'nin Aralık sayısı, 1939'un Ocak, Şubat ve Mart'ı eksik) *Vakit* (1936-1940), *Yeni Sabah* (1938-1940), ve *Zaman* (1936'nın Ocak, Şubat ve Mart)'ı İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı (kütüphanenin tadilata girmesi çalışmamızın

tamamlanma sürecini olumsuz etkilemiştir), Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İSAM ve Ankara Millî Kütüphane'deki mevcut sayılarının tadilat veya başka sebepten okuyucuya çıkarılamayan nüshaları hariç, tarayabildik.

Tarama yaptığımız dergilere gelince (alfabetik olarak): *Abant*, *Ahali*, *Akpınar*, *Aksu*, *Altan*, *Altın*, *Altı Ok*, *Anafarta*, *Ateş*, *Ayda Bir*, *Ayın Tarihi*, *Başpınar*, *Belediye Mecmuası*, *Belleten*, *Bilgi Yurdu*, *Boğaziçi*, *Bozok*, *Burdur*, *Cumhuriyet Almanağı*, *Çağlayan*, *Çığır*, *Çoruh*, *Doğuş*, *Dört Eylül*, *Dönüm Mecmuası*, *Edebiyat Fakültesi Talebe Mecmuası*, *Ekekon*, *Erciyes*, *Fikirler*, *Fikir Hareketleri*, *Gediz*, *Görüşler*, *Gündüz*, *Hafta*, *Haftada Bir*, *Halkbilgisi*, *Halkevi*, *Hamle*, *Hareket*, *Her Ay*, *Hür Türkiye*, *Ilgaz*, *İlköğretim*, *İnan*, *İnanç*, *İnsan*, *İstanbul'un Sesi*, *İş*, *Kadro*, *Kalem*, *Karacadağ*, *Karaelmas*, *Kaynak*, *Konya*, *Kopuz*, *Köroğlu*, *Köy Dergisi*, *Kültür*, *Kültür Haftası*, *Marmara*, *Oku*, *Okul ve Öğretmen*, *On Dokuz Mayıs*, *Orhun*, *Resimli Ay*, *Selâmet*, *Selen*, *Talebe Mecmuası*, *Taşan*, *Taşpınar*, *Türkiyât Mecmuası*, *Türk Bilig*, *Türk'ün*, *Uludağ*, *Uyanış*, *Ülkü*, *Ün*, *Varlık*, *Yarım Ay*, *Yeni Adam*, *Yeni Birlik*, *Yeni Hayat*, *Yeni Kültür*, *Yeni Mecmua* (Sâhib-i imtiyaz: A. Cemal), *Yeni Milas*, *Yeni Ses*, *Yeni Türk Mecmuası*, *Yıldız Dağı*, *Yurt ve Dünya*, *Yücel*, *Yükseliş*.

İsimlerini verdiğimiz bu dergilerin taramalarını başta Atatürk Kitaplığı olmak üzere Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve İSAM'da mevcut sayıları üzerinden gerçekleştirdik. Dolayısıyla çalışmamızın kapsamı dahilindeki 1936-40 yılları arasında yayımlanmış dergilerin ancak bu kütüphanelerde mevcut sayılarını -tadilat v.s. hariç- görebildik. Taramanın daha geniş ölçekte olması çalışmanın ulaşacağı metinler ve varacağı neticeler açısından muhtemelen çok daha geniş ve faydalı olacaktı şüphesiz. Ancak, elde edilen verilerin de bundan sonrası için epeyce ışık tutacağını düşünüyoruz.

4. Tespit ettiğimiz metinleri numaralandırarak, kronolojik olarak vermeyi tercih ettik. Zira tahmin edileceği üzere tarih sırasıyla okuduğumuzda bu yazılar bize birçok ipucu verecek, belki de mevzunun siyasî ve kültürel olarak nasıl bir seyir takip ettiğini gösterecektir.

Eşref Edip ve Hasan Basri'de tarihsiz olarak yer almış ve taramalarımız neticesinde de asıllarına ulaşamadığımız yazılar için ise sözkonusu kitaplardan aynen nakletmek yolunu takip ettik ve bunları münasip bulduğumuz tarih aralığına yerleştirdik. Ayrıca bu kitaplarda yanlış tarihlerle nakledilen ve bizim araştırmamız esnasında doğrusunu gördüğümüz tarihleri de belirtmeyi ihmal etmedik.

5. Görebildiğimiz kadarıyla harf devriminin ardından çıkan gazetelerde yeni imlâya intibak problemi yaşanmıştır. Hatta kimi zaman aynı gazetenin farklı tarihli yazılarında dahi müşterek bir imlâ kullanılamamıştır. Ayrıca bugün redaksiyon dediğimiz, metinlerin yayım öncesi nispeten titizce gözden geçirilmesi işi o günler için pek yaygın olmadığı açıktır. Sonuç olarak büyük küçük harf tercihi, noktalama işaretleri, inceltmenin belirtilip belirtilmemesi, yabancı isimlerin, yabancı kelimelerin Türkçe'ye aktarılması gibi pek çok açıdan sorunlu metinlerle karşılaştık.

Ancak her bir haber metni yayımlandığı dönemi dil ve imlâ bakımından da temsil etme kabiliyetine sahiptir. Dönemin dil politikalarının hangi istikamette yürüdüğünü görmek için de bu metinler bu halleriyle birer vesika niteliğindedir. Bu nedenlerle metinlerde orijinal dili korumayı, artık kullanılmayan bazı terkipleri tireli yazmak gibi bazı teknik müdahaleler hariç düzeltme yap-

mamayı tercih ettik, bariz hatalar hariç aynen aktarmayı önemsedik. Kitap içindeki metinlerin büyük çoğunluğunun ilk bakışta "tashih yapılmamış yazılar" hissini uyandırması bu sebeplerden ötürüdür.

6. Bu derleme içinde yer alan metinlerin bir kısmı gazete veya dergide yayımlandıkları tarihten sonra bizzat yazarları tarafından bir kitap içine dercedilmiş, bir kısmı da Eşref Edip ve Çantay'ın derlemelerine girmiştir. Ancak bu derlemeler içine giren metinler ekseriyetle daha önce de zikrettiğimiz üzere tasarruflara tâbi tutulmuş, bazen kısmen bazen tek paragraf halinde nakledilmişlerdir. Biz de bu hususları dikkate alarak, metinlerin daha önce başka bir kitapta yer alıp almadıklarını, yer aldıysalar da ne ölçüde iktibas edildiklerini tespit etmeye çalıştık. Tespit edebildiklerimizin, önce ilk yayımlandıkları yeri daha sonra da, parantez içinde ikinci kez girdikleri kitap isimlerini künyeleriyle birlikte vermeye çalıştık.

7. Tarama yaptığımız 1936-1940 tarihleri arasında gazete dergi yazıları dışında Âkif'e dair kitaplar ve broşürler de neşredilmiştir. Bu broşürlerin bir kısmını -bazı makalelerde bu broşürlere atıflar olduğundan, okuyucuya faydalı olacağı kaygısıyla- kronolojik olarak uygun düştüğünü gördüğümüz yerde metine dahil ettik.

Eşref Edip ve Mithat Cemal'in Âkif'in İstanbul'a dönüşü, hastalığı ve vefatıyla ilgili kendi kitaplarında yazdıkları kısımları, gazete ve dergilerde yayımlanmayıp sadece Eşref Edip'in kitabına girmiş bazı metinleri derlemenin bütünlüğünü pekiştireceği kanaatiyle, neşir tarihlerini göz önüne alarak, metine almayı uygun gördük. Ayrıca Âkifname'nin basım tarihi 1966 olsa da, içindeki mektup, hatıra ve değerlendirmelerin Âkif'in vefatından sonra hususen bu kitap için kaleme alındığını dikkate alarak önemli bir kısmını kitaba dercettik.

Burada, çalışmada çeşitli vesilelerle atıfta bulunduğumuz 1936-1940 tarihleri arasında Âkif için yazılan kitapları -sadece- isimlerini belirterek geçmek durumundayız:

1937 yılında, Orhan Seyfi Orhon'un *Mehmet Âkif'in, Hayatı ve Eserleri* (Cumhuriyet Kütüphanesi, İstanbul), Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun Mehmet Âkif'in Ferdî ve İçtimaî Karakteri*, Vatanperverliği, Milliyetçiliği, Şairliği* (Ülkü Basımevi, İstanbul), M. Sencer - N. Salih'in Mehmet Âkif (Bozkurt Basımevi, İstanbul), A. C.[78], *Mehmet Âkif'in Hayatı Seçme Şiirleri* (Yayınevi belli değil, İstanbul), İstanbul Üniversitesi talebelerinin, kazancıyla Âkif'e mezar yaptırmak üzere hazırladıkları *Mehmet Âkif'in Kabri İçin*, başlıklı kitapları neşredilir.

1938'de, Veteriner Fakültesi Talebe Cemiyeti şairin vefatının ikinci yıldönümü münasebetiyle hazırladıkları *İkinci Ölüm Yılı Münasebetiyle Mehmet Âkif*, Eşref Edip (Fergan)'ın *Mehmet Âkif* (Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul), Ali Nihat Tarlan'ın şairin ölümünün ikinci yıldönümü münasebetiyle verdiği konferans metninin neşri olan *Mehmet Âkif* ve yine üniversite gençliğinin hazırladığı *M. Âkif'in Kabri İçin* neşredilmiştir.

1939'da Eşref Edip 1938 tarihinde basılan kitabın devamı niteliğinde ikinci cildi *Mehmet Âkif'in Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları Eserine Zeyl* (Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul)'ini neşreder. Yine Mithat Cemal (Kuntay) *Mehmet Âkif Hayatı, Seciyesi, Sanatı*'nı bu tarihte yayımlar. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün *Mehmet Âkif* kitabı da 1939 tarihlidir.

1940'a gelindiğinde Sabiha Zekeriya (Sertel) *Tevfik Fikret - Mehmet Âkif'in Kavgası* (Tan Matbaası, İstanbul)'nı, Eşref Edip *İnkılâp Karşısında Âkif - Fikret*'i ve yine Sabiha Zekeriya

Tevfik Fikret - Mehmet Âkif Meselesi Hakkında (Tan Matbaası, İstanbul) isimli eserlerini neşrederler.

8. Ekler kısmında, taramalarımız esnasında tesadüfen karşımıza çıkan, Âkif'le ve konumuzla doğrudan irtibatlı ve fakat yayımlandığı tarih itibarıyla çalışmamız dışında kalan bazı metinleri, Çantay'daki vefatı üzerine yazılan mektupları ve hatıraları vermeyi münasip gördük. Bu metinlerden bazılarının gazete ve dergilerde değil de çeşitli kitaplarda, özellikle hatırat türü kitaplarda yer aldığını özellikle belirtmek isteriz. Bu anlamda hatırat kitaplarının bu türünden derlemeler için vazgeçilmez birer menba olduğunu da gördük. Ne yazık ki çalışmamızın esas aldığı tarih aralığını da ihtiva eden hatıratların tamamını incelediğimizi söylememiz mümkün değildir.

9. Bir dönemin önemli birçok ismini bir araya getiren bu derleme vesilesiyle, isimleri bugün unutulmuş ya da ehemmiyetini nispeten kaybetmiş yazarlarımızı, şairlerimizi, gazetecilerimizi anmak istedik. Ayrıca bu isimlerin hepsi bir arada düşünüldüğünde ortaya çıkan tablonun pek manidâr olduğunu da göstermeyi hedefledik. Zira Âkif vesilesiyle müspet veya menfi bir şeyler yazmış tüm bu isimlerin bir araya gelişi bugün kaybettiğimiz bir geleneği ve mütefekkir olmanın icap ettiği ahlâkı bize hatırlatmaktadır: Türk fikir tarihinin bir döneminde (bizim açımızdan öncelikle çalıştığımız tarih aralığı) farklı görüşlere, mevkilere sahip müfekkirlerin aynı mesele etrafında basın aracılığıyla edebî-felsefî-fikrî tartışmalara girebildiğini; üstelik muhalif çevrelerin yazarlarıymış gibi görünen isimlerin müşterek hassasiyetlere sahip olabildiğini, en önemlisi tüm sivriliklerine rağmen müşterek bir "dil" üzerinden konuşabildiklerini müşahade ettik.

Bu nedenle "Sessiz Yaşadım Yazılarının Muharrirleri" başlığı altında yazarlarla ilgili hatırlatma kabilinden muhtasar biyografik bilgiler vermeyi uygun gördük. Bu kitabın öncelikli amacı biyografik bilgiler vermek olmadığı için -zaruri durumlar ahriç- derinlikli bir araştırma içine girmedik. Kimi zaman, meselâ "öğrenci" deyip gazetede verilen bilgiyle iktifa etmek durumunda kaldık. Kapsamı dar araştırmalarımız neticesinde hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadığımız isimler de oldu. Onların da sadece isimlerini zikrettik.

Biyografi bilgilerinin sonuna, adı geçen yazarın derlemede kaç tane yazısı olduğunu ve -kolayca ulaşılması için- bunların sıra numarasını belirttik.

10. Özellikle kitaplardan iktibasta bulunduğumuz bazı yazılar başlıksızdı. Bunları başlıksız vermek zorunda kaldık. Ancak gazetelerde karşımıza çıkan bu türden yazılara bazen köşeli parantez içinde uygun bir başlık koyduk.

11. İktibas ettiğimiz yerde ismi tam olarak zikredilmeyen, isminin ilk harfleri ya da sadece ilk isminin verildiği bazı yazarlarımızın tam isimlerini tespit edip köşeli parantez içinde belirttik.

12. Metinlerin kendi içlerindeki dipnotlandırmalara müdahale etmedik. Fakat bazı tashih, atıf, ek bilgi veya başka bir sebeple biz de dipnotlar eklemek zorunda kaldık. Bunları (haz.) kaydıyla belirttik.

13. "Haberler, Yazılar, Makaleler Listesi" başlığı altında kitaba giren Âkif'e dair yazı ve haberleri kronolojik olarak künyeleriyle birlikte listeledik. Ayrıca çalışma esnasında yararlandığımız diğer kaynakları da "Kaynaklar"da gösterdik.

14. Derlemede ne tür metinler yer aldı ve bunların adedi nedir sorularını cevaplamamız da icap edecektir. Ekler kısmında yer verdiklerimiz de dahil olmak üzere derleme içinde toplam 311 metin vardır. Bunları yazı-makale türünde 250 (gazete köşe yazıları, dergilerde ve kitapalrda çeşitli vesilelerle Âkif'e dair yazılmış yazılar, tenkitler, tahliller v.s.), soruşturma-tartışma-anket ve röportaj alanında 21 (bu türe dahil ettiğimiz metinler anketler, gazeteler arası münakaşalar, mülakatlar ve bunlara verilen cevapları kapsamaktadır), 17 mektup, şiir türünde 16 (bunlardan ayrı olarak iki tane dörtlük de metinler içinde yer almaktadır), mustakil 3 broşür ve 4 hatırat kitabından alıntı şeklinde tasnif edebiliriz.

Bu metinlerden 126 tanesi yayımlandıkları gazete ve dergilerden sonra ilk kez bu derlemede, 185 tanesini ise tam veya yarım bir şekilde daha önce bir kitabın içinde yer almıştır.

15. Son olarak, tarama, taranan metinlerin bir araya getirilmesi ve bunların bir tür değerlendirilmeye tabi tutulması kendi içinde bir çok problem taşımaktadır. Bu nedenlerle tarama esnasında gözden kaçmış metinlerin ya da bunların değerlendirilmesi sırasında muhtemel hataların bizden kaynaklandığını belirtmek gerekecektir. Ancak hata ve eksiklerin giderilmesi noktasında çabamızın devam edeceğini de ifade etmeliyiz..

4. Hatime Yerine

22 Ocak 2007…

Âkif'in vefatından yetmiş yıl sonra…

Hocam İsmail Kara Bey'le "aramakla bulunmaz" ekseninde hoş sohbet ettiğimiz bir gündü.

İsmail Bey ansızın konuyu Âkif'e getirdi ve şairle ilgili bir vefat kitabı hazırlamak istediğinden bahsetti. Âkif'in İstanbul'a gelişi ve vefatından sonra onun ismi etrafında yapılan tartışmalar olduğunu, bunların bir kısmının Eşref Edip'in *Mehmed Âkif* kitabında yer aldığını anlattı. Tasarladığı bu kitap için 1936-38 yılları arasında öncelikle gazetelerde, dergilerde ve kitaplarda konuya dair neler var neler yok araştırılacak, sonra bulunan metinler dizilecek, belgeler, resimler ve kupürlerle zenginleştirilip genel okuyucuya yönelik bir kitap haline getirilecek. Adı dahi belliydi: Sessiz Yaşadım…

Böylece bu tarih benim için Âkif'le bir bağ kurabilmenin imkânı oluverdi. Âkif'in niçin sessiz öldüğünün izlerini aramaya karar verdiğim tarih…

Hayatımın bir gün onunla kesişeceği pek aklıma gelmemişti doğrusu. Pek değil belki hiç demem lazım. Çocukluğumda, İstiklâl Marşı, şairinden çok daha fazla bildiğim bir şeydi, -tanıdığım demeyeceğim, zira tanımadığımı şimdi çok daha iyi biliyorum-. En çok okunan ve sevilen şiirlerinden başka, benim için o, Hicrân şairiydi. "Hicrân" ne güzel bir kelimeydi! "Hüsran" ve "pişman" da. Tüm bunlara mukabil lise çağlarımda benim için şairiazam Mehmet Âkif değildi. Başka başka isimler vardı pekâla, ama Âkif'in yeri bu isimler arasında gayet zayıftı.

Bu zafiyeti gidermek için, hem kendi adıma hem de belki bir nesil adına böyle bir çalışmanın faydalı olacağına inandım. Ve Âkif'in niçin sessiz göçtüğünün, daha doğrusu sessizce gitmesine göz yumulduğunun izlerini aramaya koyuldum. Bu çalışma, daha önceden vurguladığım üzere, bu arayışın, hâlâ eksik parçalara sahip, bir haritası niteliğindedir.

Yola çıkma kararı almamda en büyük destekçim ve mürşidim şüphesiz Hocam İsmail Kara Bey'dir. Sebebini hâlâ anlayamasam da beni böyle bir ortak çalışmaya layık görüp teşvik eden, bana benden çok güvenen muhterem Hocamı hep yanımda hissettim. Görmediğim, duymadığım bir çok isme, yayına, yazıya, kitaba onun delâletiyle ulaştım. Tüm eksikliklerime, "muvakkit" bir talebe olamayışıma -bu türden bir çalışma için gerekli teknik bilgi hususundaki tecrübesizliğim çalışmanın öngördüğümüz tarihe yetişememesine sebep olmuştur- rağmen her seferinde müsamahakâr davranarak beni ye'se düşmekten alıkoymuştur. Hazırladığım metinlerin ve yazdığım kısımların tamamını okuyup tashih etmesi, eksiklerine ve problemlerine işaret etmesi, tamamlayıcı notlar eklemesi çalışmanın şekil ve muhtevasını sürekli tekâmül ettirmiştir. Ayrıca görsel malzeme derlemenin ne demek olduğu ve bu tür malzemenin ehemiyeti, teşhisi, görseller için altyazı yazma teknikleri konularında da hayli dersler almış oldum. Dolayısıyla böyle bir kitabın ortaya çıkmasında, çalışmanın bu hale gelmesinde en müessir sebep onun yol göstermesi, takibi ve gayretidir. Ne kadar teşekkür etsem azdır. Kendisine medyûn-ı şükranım.

Çalışmanın daha da zenginleştirilmesi için gerekli olan görsel malzemenin temininde alâkasını bizden esirgemeyen ve malzemeler vesilesiyle tüm meşguliyetlerine rağmen kıymetli vakitlerini bize ayırmakta hiç tereddüt göstermeyen, mütevaziliğiyle bizi her seferinde mahçup eden kıymetli büyüğüm, Âkif koleksiyoneri Mehmet Rüyan Soydan Bey'e gösterdiği yakın ilgiden ötürü çok teşekkür ederim. Gerekli malzemeyi arşivlerinden tedarik etmemin yanı sıra insanî pek çok şeyi de kendilerinden öğrendim. Uzun soluklu ve nispeten dikkati zorlayıcı bir çalışma olması hasebiyle çeşitli vesilelerle yardımlarına başvurduğum arkadaşlarım Fatma Yüksel, Filiz Dığıroğlu, Güllü Yıldız, Hanife Öztürk, Serhat Aslaner, Şeyma Arslan ve Tuba Torun'a teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden muvaffakiyet Allah'tandır.

Dipnotlar

1 Eşref Edip Fergan, ***Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları***, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 99.

2 30 Ağustos 1925'te Mustafa Kemal Paşa Kastamonu gezisinde şapka giymeyi halka tavsiye eder ve 25 Kasım'da da bu tavsiye yasalaşır. Şapka inkılâbı ve çevresinde gelişen hadiseler hakkında bkz. Mete Tunçay, ***Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)***, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999, s. 155-164.

3 Msl. bkz. Mehmet Emin Erişirgil, ***Mehmet Âkif İslamcı Bir Şairin Romanı***, Güzel Matbaası, Ankara 1956, c. IV, s. 456 ve 459-460.

4 Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ilk uygulaması, 6 Mart 1925'te ***Tevhid-i Efkâr***, ***İstiklâl***, ***Son Telgraf***, ***Aydınlık***, ***Orak Çekiç*** ve ***Sebilürreşat*** gazetelerini kapatması olmuştur. Daha sonra Şeyh Said davasına bakan Şark İstiklâl Mahkemesi, 7 Haziran'daki bir ara kararıyla, ayaklanmayı dolaylı olarak kışkırttıkları iddiasına dayanarak bazı gazetecileri tutuklatmıştır. Bunlar arasında, Eşref Edip, Velid Ebüzziya, Abdülkadir Kemalî Öğütçü, Sadri Ethem gibi isimler vardır. 11 Ağustos 1925'te Şark İstiklâl Mahkemesi ***Sebilürreşat*** mecmuası sahibi Eşref Edip'i, ***Tevhid-i Efkâr*** gazetesi sahibi Velid Ebüzziya'yı, ***Son Telgraf*** gazetesi sahibi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Sadri Ethem'i, ***Toksöz*** gazetesi sahibi Abdülkadir Kemalî beyleri "memleketin iç emniyetini bozmak ve Şark isyanını kolaylaştırmak" suçundan sanık olarak yargılamaya başlamıştır. Mahkeme neticesinde Eşref Edip ve diğerleri tahliye edilmiştir. Bkz. Tunçay, ***a.g.e.***, s. 149; Hasan Rıza Soyak, ***Atatürk'ten Hatıralar***, c. I, Yapı Kredisi Bankası A.Ş. Yay., 1973, s. 345-351; Eşref Edip [Fergan], ***İstiklâl Mahkemelerinde - Sebilürreşad'ın Romanı***, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2002.

5 Bkz. Erişirgil, ***a.g. e.***, s. 461. Âkif'i yakından tanıyanlar şairin haddi zatında başı açık gezmeyi tercih ettiğini aktarırlar. Üstelik kendisi bu şekilde dolaşırken, yanındakilerin şapka giymesini kınayacak biçimde tek beyanatı dahi yoktur. Mesela Âkif, arkadaşlarından Habib Edib Törehan'la birlikte Almanya'da bulundukları esnada, Törehan şapka giyip gezmeyi tercih ettiğinde şair bu konuda hiçbir tevcihte bulunmamıştır. Konuyla ilgili değerlendirme için bkz. Faruk Timurtaş, "Âkif ve Nazım Hikmet", ***Son Havadis***, 8. 1. 1966'dan nakleden İlhan E. Darendelioğlu, ***Vatan Haini mi, Vatan Şairi mi?***, Orkun Yayınevi, İstanbul 1978, s. 157-162; Ahmet Kabaklı, ***Mehmet Âkif***, Türk Edebiyatı Vakfı Edebî Eserler Dizisi, İstanbul 1984, s. 40. Ayr. bkz. bu kitapta 264 no'lu metin, s. 604.

6 ***Sebilürreşad***, c. I, No. 99, s.374, Nisan 1951'den nakleden, M. Ertuğrul Düzdağ, ***Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meâli***, Şûle Yay., İstanbul, 2005, s. 4-5, 16.

7 Âkif'in hususen Millî Mücadele'deki konumu ve değerlendirmelerin bulunduğu bir eser için bkz: Tahsin Yıldırım, ***Millî Mücadele'de Mehmet Âkif***, Selis Kitaplar, İstanbul 2007. Ayrıca bkz: Mustafa Eski, ***Mehmet Âkif Kastamonu'da***, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1983.

8 R. Wellek, A. Warren, ***Edebiyat Biliminin Temelleri***, trc. Ahmet Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983, s. 349.

9 8 Ağustos 1979'da ODTÜ'nün yeni öğretim yılı açılışında bir grup öğrenci, "ırkçı ve gerici" buldukları İstiklâl Marşı okunurken ayağa kalkmayı reddederler ve İstiklâl Marşı bitince de Enternasyonal Marşı'nı söylerler. Bu olay basında epey tartışılır. Bunun üzerine, o dönemde Kurtuluş Savaşı ile ilgili çalışmalar yaptığı için ***Türkiye Gerçeği*** dergisi, Zeki Sarıhan'dan Âkif'i ve İstiklâl Marşı'nı değerlendiren bir kitap hazırlanmasını ister. Bu çalışmada Âkif'in hayatı ile ilgili bilgilerin yanı sıra, İstanbul'a dönüşüyle ilgili basında çıkan bazı yazılarla ilgili de bir tasvir vardır. bkz. Zeki Sarıhan, ***Mehmet Akif***, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996, s. 215-222.

10 Bkz. bu kitapta 51. metin. Buna mukabil şairin geldiğini ve hastalandığını haber alıp onu görmek için uğraşan gençler de vardır. Rıfkı Salim Burçak bunlardan biridir:

"Biz, Mülkiye'nin ikinci sınıfında iken, yıllardan beri Mısır'da oturmakta olan Mehmet Âkif, hastalanarak İstanbul'a gelmişti Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'nda kalıyordu. Bunu öğrenince, sınıf arkadaşlarımdan Bedri Gürsoy ve Şevket Fettahoğlu ile birlikte Mehmet Âkif'i ziyaret etmek arzusunu duyduk. Ölüm döşeğinde olduğu söylenen büyük şairi görmek ve onunla bir iki kelime olsun konuşmak bize sonsuz heyecan veriyordu. Kapıyı orta yaşlı siyahî bir kadın açtı ve bizi şimdi içeriye götüreceğini söyledikten sonra, hastanın yanında 5 dakikadan fazla kalmamamızı tenbih etti. Mehmet Âkif, genişçe bir odanın ortasına konulmuş bir karyolada sırt üstü yatıyor, başucunda şair arkadaşı Mithat Cemal oturuyordu. Hatırımda kaldığına göre tam beyazlanmamış, kısa bir sakalı ve çok sevimli bir yüzü vardı. Muhatabına ilk bakışta saygı ve güven hissi teklin eden Türk'ün bu büyük evladı-na, Mülkiyeli arkadaşlarımızın saygılarını ve sağlık dileklerini sunduk. Âkif, bundan pek duygulandı ve bize Mülkiye ile ilgili olarak türlü sorular sordu. Okulun parasız yatılı olduğunu, her türlü masraflarımızın okulda karşılandığını anlattık. Bu kolaylıkların dünyanın hiçbir tarafında bulunmadığını, Türkiye'nin en iyi işlerinden birinin bu olduğunu anlattı; kendisinin de – sanırım iki yeğenini- Mısır'da okuttuğunu ve maddi yönden çok sıkıntılar çektiğini söyledi. Konuşma, Âkif'in soruları sebebiyle uzun sürmüş ve bize kapıda yapılan tenbihata uygun hareket etme imkânı da kendiliğinden ortadan kalkmıştı. Bu, Mehmet Âkif'i ilk ve son görüşümüz olmuştu". Rıfkı Salim Burçak, ***On Yılın Anıları (1950-1960)***, Ankara 1998, s. 19-20.

11 Bkz. bu kitapta 2. metin.

12 Bkz. bu kitapta 3. metin.

13 Bkz. bu kitapta 5. metin.

14 Bkz. bu kitapta 9. metin.

15 Bkz. bu kitapta 13. metin.

16 Eşref Edip'e göre burada hedef alınan Nurullah Ataç'tır. Bkz. Eşref Edip, ***Mehmed Âkif***, s. 359.

17 Bkz. bu kitapta 32. metin.

18 Bkz. bu kitapta 38. metin.

19 Bkz. bu kitapta 44. metin.

20 Bkz., bu kitapta 68. metin.

21 Bkz., bu kitapta 55. metin.

22 Bkz., bu kitapta 88. metin.

23 İstiklâl Marşı'nın değiştirilmesine yönelik bu tartışmaların siyasî irtibatları için örnek bkz. Muhittin Nalbantoğlu, ***İstiklâl Marşımızın Tarihi***, Cem Yay., İstanbul 1964. Ayrıca 1937-1938 arasında Âkif ve İstiklâl Marşı eksenli tartışmaların değişen iktidarlar ekseninde çarpıcı bir değerlendirmesi için bkz: Necmettin Turinay, "İki İktidar Değişimi Döneminde Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı Tartışmaları (1937 - 11 Kasım 1938)", ***Mehmet Âkif Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik,*** Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi Yay., Ankara, 2007, içinde s. 78-95.

24 Bkz. bu kitapta 103. metin.

25 Bkz. bu kitapta 107. metin.

26 Tek Partili dönemde Türkçülük hareketlerinin neşvünema bulmasında etkili olan öğrencilerin düzenlediği bu anma toplantıları hakkında bkz. Günay Göksu Özdoğan, ***Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük***, İletişim Yay., İstanbul, 2001, s. 220.

27 Bkz. bu kitapta 114. metin.

28 Mesela bkz. Şeref Aykut, ***Kemalizm (C.H.P. Partisi Programının İzahı)***, Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, İstanbul 1936, s. 6. Edirne milletvekili olan yazar, bu eserde, devletin gayesi, nizam verici unsuru olması bakımından dine rol verilemeyeceğini belirtirken öte taraftan "(...) Kemalizm yalnız yaşamak dinini aşılıyan ve bütün prensiplerini ekonomik temeller üzerine kuran bir dindir" demekten geri durmamaktadır. s. 3.

29 Bkz. bu kitapta 174. metin.

30 Eşref Edip Fergan, ***Mehmed Âkif***, s. 3.

31 Eşref Edip Fergan, ***İnkılâb Karşısında Âkif-Fikret Gençlik-Tancılar, Kurtuluş Harbinin İman Kaynağı İstiklâl Marşı mı, Tarihi Kadîm mi?,*** Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1359-1340.

32 Yusuf Hikmet Bayur'a göre, Âkif İstiklâl Savaşı sırasında İslâmcı-Türkçü'dür ki bunun kanıtı İstiklâl Marşı'dır; ölümünden az önce ise adeta Türkçü-Atatürkçü olmuştur. Yine Bayur'a göre Âkif başlangıçta kavmiyetin karşısındayken sonraları ırkçı bir tavır sergilemiştir. Ayrıca Bayur'un tasnifinde Âkif "aydın İslâmcılar" grubuna girer ki, bunların en temel hususiyeti İslâm'ı hurafelerden arındırıp ilerlemeci bir din anlayışı benimsemeleridir. Bkz: Yusuf Hikmet Bayur, ***Türk İnkılâbı Tarihi***, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1952, c. II, s. 359-360 ve c. III, s. 456-457.

Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi kitabında ise, Hilmi Ziya Ülken, Âkif'i ne "modernist İslâmcılar " arasında ne de "modernist ve Türkçü İslâmcılar" arasında zikretmiştir. Yani Âkif bu kitaba girememiştir. Bkz: İsmail Kara, ***Din ile Modernleşme Arasında***, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003, s. 42.

Kanaatimizce bunlara bir de Kemal Tahir'in tasnifini ekleyebiliriz: Müslüman doğucu! Bkz. Kemal Tahir, ***Yol Ayrımı***, Sander Yayınları, İstanbul 1971, s. 137.

33 Tevfik Fikret'in, "Din" karşısındaki tutumunun nispeten dakik ve fakat tarafgir bir biçimde nasıl ele alındığını görmek için bkz. Hikmet Tanyu, ***Tevfik Fikret ve Din***, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972.

34 Hüsamettin Bozok, "Ezelî Zıddiyet", ***Yeni Adam,*** 27 Haziran 1940, 287, s. 6-7; Nurullah Ataç, "Fikret İçin", ***Haber Akşam Postası***, 1 Ağustos 1939. İnkılâplar karşısındaki tutumları bakı-mından Âkif ve Fikret mukayesesinin yapıldığı dönemin belki de en önemli çalışması için bkz. Eşref Edip Fergan, ***İnkılâp Karşısında Âkif - Fikret***, Asârı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1940.

35 Orhan Karaveli, ***Ölümünün Doksanıncı Yılında Tevfik Fikret ve Halûk Gerçeği***, Pergamon, İstanbul 2005, içinde "Fikret-Âkif Kavgası", s. 91-115.

36 Kemal Karpat, ***Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular***, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 16-18.

37 Âkif'in daha insaflı bir tutumla değerlendirilmesi, aslında muhaliflerinin de gözettikleri bazı yanlarına dayanır. Bu noktada, Nurullah Ataç kadar şedit olmayan aydınlar nezdinde Âkif'e "bir büyük adam" nazarıyla bakılabildiği ve dolayısıyla tartışmaların merkezine bu "ikilik"in oturtulmasının bazı detayları gözden kaçırmamıza neden olabileceğini de ihmal etmemeliyiz. Nitekim bu metnin hususen 41 ve 56. dipnotları bize bu yönde kaynaklık etmektedir. Yine, "1960 ihtilaline kadar ayrı fikirlere, ayrı felsefelere sahip insanlar/aydınlar bile güçlü veya zayıf entelektüel ilişkilerini devam ettirebilecek, 'milli' arayışlarını ilişkilendirebilecek bir fikre ve vasata sahiplerdi. Bu vasat aslında belki Osmanlı tecrübesinden modernleşme tecrübesine de intikal etmiş bir geleneğin ürünüydü" cümlesinde İsmail Kara'nın dikkat çektiği durum, bize "ikilik" eksenli tahliller yerine bir "vasat"ı gözetmeyi önermektedir. İsmail Kara yazının devamında şu örneği aktarmıştır: "... Hüseyin Kazım Kadri'nin hatıralarını neşrettim biliyorsunuz. Kitabın arka kapağına bir tercih kullanarak şu meâlde bir parafraf yazdım: 'Hatıratını okuyacağınız bu zat Tevfik Fikret'le, Mehmet Akif'le, Ziya Gökalp'le, Abdullah Cevdet'le teşrik-i mesaisi olan, onlarla beraber çalışmış olan bir zattır'. Bu kitap hakkında tenkit yazısı yazan ve hatırat hakkında mühim noktalara değinen bir akademisyen yazının sonunda ironik bir şekilde dedi ki, 'Aslında kitabın en dikkate değer tarafı kapak yazısıdır, fakat hazırlayanın kapakta söylediği şeyi kitapta göremedim'. Muhtemelen -ve haklı olarak- yazar Hüseyin Kazım Kadri'nin bu isimlerle eş-zamanlı olarak aynı fikirlere sahip olduğunu anlıyor ve bu sebeple de bunu imkânsız görüyor. Hâlbuki Hüseyin Kazım Kadri açısından burada hiçbir problem yok, yani bu zat ikiyüzlü birisi değil. Bilakis o ve birlikte olduğu insanlar, bu memleketin evlatlarıyla tartışan, konuşan, birbirinin ayrılık gayrılıklarını, sınırlarını da bilen insanlar. Hüseyin Kazım Kadri ömrünün sonuna kadar hem Tevfik Fikret'e hem Akif'e sadık kalmış, gözlerini de dünyaya böyle kapamıştır".bkz. ***Türkiye'de ve Türkçede Felsefe*** / I. Oturum / İsmail Kara, 20 Mayıs 2008, Bilim ve Sanat Vakfı.

38 Mesela bkz. Yusuf Ziya Ortaç, "En Kuvvetli, Şair, Romancı ve Hikâyecimiz Kim?", ***Son Posta***, 4 Nisan, 1936; Zeynel Besim, "Millî, Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?", röportajı yapan: Nusret Safa Coşkun, ***Açıksöz***, 2 Birincitesrin 1936.

39 Mehmet Âkif, Tevfik Fikret ve Mehmet Emin'in şiirlerinde "Sanat gaye içindir" fikrini benimsedikleri ve Nazım Hikmet'in de bu çizgiyi takip ettiği savunulmuştur. Konuyla ilgili bir örnek olması bakımından şu yazıya bakılabilir: Vâlâ Nureddin, "Çocukluk ve Gençlik Arkadaşım Nazım Hikmet", ***Meydan***, S. 14, 20 Nisan 1965, s. 12-13.

40 Nâzıme Fikret, "Tevfik Fikret'in Refikası Bayan Nâzıme Fikret'in Bir Mektubu", ***Akşam***, 12 Teşrinisani 1939**.**

41 Mehmet Fuad Köprülüzade, ***Türk Edebiyatı Tarihi***, Millî Matbaa, İstanbul 1926, s. 5. Ayrıca bkz: Nurettin Şazi Kösemihal, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", ***Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi***, S. 19-20 (1964-1966) ayrı basım, İstanbul 1967, s. 5-6.

42 Falih Rıfkı Atay, ***Pazar Konuşmaları, 1941-1950***, Dünya Matbaası, İstanbul, tarihsiz, s. 52'den naklen: "İstiklâl Marşı'nın Garp medeniyetine söven mısraını bile ne kadar düşünmeyerek söyler, aldırmayarak dinleriz: ***Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar***. Bir dostum derdi ki: '-Bereket bu tek diş

de kalmış, çünkü hepimiz kurtulmak için ona asıldık.!' Aynı meseleyle ilgili farklı bir yaklaşım için bkz: Burhan Oğuz, ***Yaşadıklarım, Dinlediklerim; Tarihi ve Toplumsal Anılar,*** Simurg, İstanbul, 2000, s. 28. Yazar Âkif'i yakından tanıyan eniştesinden -Asaf Muammer Bey- naklen "Oğlum, Âkif daima halkın yanında fukara-yı sabirinîn şairi oldu. Ağniya-yı şakirîn karşısındaydı ve tam bir anti-emperyalistti. Böyle olduktan sonra şapkayı kabullenmiş veya reddetmiş, hiç mühim değil" demektedir.

43 Bu ifade pek çok defa tartışılmıştır. Msl. bkz. Niyazi Berkes, ***Türkiye'de Çağdaşlaşma***, Doğu-Batı Yayınları, 1978, s 474-475.

44 Mesela bkz: A. Müntekim, "Yeni Edebiyat ve Ulunay", ***Hakikat***, 22 İkincikânun 1941.

45 Pertev Naili Boratav, ***Folklor ve Edebiyat***, c. I, Adam Yayınları, İstanbul, 1982, s. 445-456.

46 Nurullah Ataç, "Hayata Dair, Lüzumlu Cevaplar", ***Haber Akşam Postası***, 23 Birincikânun 1939.

47 S[ait] F[aik] [Abasıyanık], "Bitaraf Bir Röportaj, Tasfiye Edilenler Yeni Memuriyetler", ***Haber Akşam Postası***, 27 İkincikânun 1940. (S. F. müstearının Sait Faik'e ait olduğuna dair bkz. Tahsin Yıldırım, ***Edebiyatımızda Müstear İsimler***, Selis Kitaplar, İstanbul 2006, s. 25.)

48 Modernleşmeyle değişen tarih algısı ve "geçmiş"in "kitab-ı köhne"ye nasıl dönüştüğüne dair daha geniş bir okuma için bkz. Kara, ***Din İle Modernleşme Arasında***, s. 75-109.

49 Bkz. Niyazi Ahmet Banoğlu, ***Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı (1933-1937)***, c. II, Büyük İstanbul Derneği Yayınları: 2, İstanbul, 1974, s. 266-267; Sadi Borak, ***Atatürk ve Edebiyat***, Kırmızı Beyaz, İstanbul, 2004, s. 81-82. Bu kitapta Asaf İlbay'ın ***Tan*** gazetesinin 31 Temmuz 1949 tarihli nüshasında aktardığına göre, Perapalas'taki bir edebî sohbet gecesinde Âkif-Fikret zıtlaşması gündeme gelmiş, Mustafa Kemal, Tevfik Fikret'in millî şiirde üstün bir konumda olduğunu zikretmiştir. Ancak ne Asaf İlbay, ne de yorumlarına atıfta bulunulan Sadi Borak Âkif'in Türkiye'den gidişi hakkında Mustafa Kemal'in ne dediğini tam olarak zikretmemişlerdir. Bizim görebildiğimiz kadarıyla da bu konuyu gündeme getiren isimler Mustafa Kemal Paşa'nın ağzından yorum yapmaktan öte net bir cümle aktaramamışlardır.

Bu türden değerlendirmelere konu olan hatıralara bir örnek olması bakımından aşağıdaki satırlar mühim:

"(...) Robert College'de Fikret'in öğrencisi olmuş Profesör Nurettin Sevin anlatıyor: "1937 yazında birgün eski talebemden biri heyecan içinde geldi ve hemen anlatmaya başladı:

'Hocam, dün gece Atatürk bize geldi'. Hüseyin adındaki bu genç, Yüksek Ticaret Mektebi talebesi idi. Atatürk bu mektebin tertiplediği bir gece toplantısına gelmişti. Şimdi ticaretle uğraşan Hüseyin o geceye ait anılarını bana şöylece anlatmıştı: 'O sırada Mehmet Âkif yeni ölmüş, kendisine resmî merasim yapılmamış, bu yüzden gençlik bazı hareketlerde bulunmuştu. Aatatürk, toplantıya gelir gelmez etrafı gençlerle çevrildi. Büyük önderin sinirli bir hali vardı, kendisini dinleyenlere hitaben söze şöyle başladı: 'Ben gençliğe kırgınım. Biz güya İstiklâl Marşı şairine lâzım olduğu kadar hürmet göstermemişiz. Sorarım size. Mehmet Âkif bu memlekete ne kazandırmıştır? Mehmet Âkif, bizim inkılâplarımızın düşmanı idi. Evet, İstiklâl Marşı'nı yazdı. Ama onu bir ümmet düşüncesi ile yazdı. Türk milleti düşüncesiyle yazmadı. Eğer hakikaten Türk milletinin istiklâlini düşünseydi, Rum malı olan fesi, başından çıkarmamak için Mısır'a gidip esareti tercih etmezdi. Halbuki biz bu memleketi muasır medeniyet seviyesine çıkarmak gayesiyle onu bütün geriliklerden kurtarmakiçin çırpınıyoruz. Gençler! Sorarım size, bu milletin ve memleketin şan ve şerefle medenî dünya milletleri arasında yaşayabilmesi için lâzım gelen her şeyi yazan, düşünen ve hayatını bu uğurda feda eden kimdir?'

Gençler cevap verdiler bu soruya:

'Hâmit'. 'Hayır'. 'Namık Kemal'. 'Hayır'. 'Ziya Gökalp'. 'Hayır, bilemediniz'. Ve Atatürk kendisine has Rumeli şivesiyle cevap verdi: 'Fikret be çocuklar, Fikret be çocuklar, Fikret be çocuklar..." bkz. Cemil Sönmez, ***Atatürk'te Edebiyat Sevgisi***, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s. 129-130; Baydar, Mustafa, "Anılarla Fikret ve Atatürk", ***Varlık***, 15 Aralık 1967.

Mustafa Ekmekçi'nin 23 Ekim 1985 tarihli ***Cumhuriyet*** gazetesindeki köşe yazısında aktardığına göre ise, Âkif'in cenaze töreninin düzenlenmesinde başı çeken Abdülkadir Karahan, bu esnada irat ettiği konuşması sebebiyle Atatürk tarafından çağırtılır. (Karahan'ın bu konuşması için bkz. bu kitapta 102 no'lu metin). Haberi alan Karahan, kaçar ve savcı yardımcılarından Karaşıhlı Ahmet Bey'in evinden saklanır, hatta bu olay sebebiyle karakolda sorguya dahi çekilir. Ekmekçi'nin yayımlanan bu yazısı üzerine, Burhan Bozgeyik hocası Abdülkadir Karahan'ı arar ve hadisenin doğruluğunu sorar. Karahan, Mustafa Ekmekçi'nin yazdıklarını tasdik eder, hatta günlerce Paşa'nın öfkesinin geçmesini beklediğini anlatır. Bkz. Burhan Bozgeyik, ***M. Kemal'le Kavgalılar***, Çile Yayınları, İstanbul 1994, s. 326-327.

Mustafa Ekmekçi ***Cumhuriyet***'te 28 Aralık 1985'te "Yine Âkif ile Fikret" başlıklı yazısında da, 1936'da Tıp Fakültesi talebesi Esat Uluhan'dan naklen ilginç birkaç anekdot aktarır:

"(...) Âkif'in cenazesini kaldırmaya karar verdiğimiz gündü. Üniversite rektörü Cemil Bilsel'in gençleri toplantıya çağırdığını söylediler. Gittik. Toplantı Zeynep Kâmil konferans salonundaydı. Cemil Bilsel, "Evlatlarım" diye konuşmasına başladı: "Evlatlarım", dedi. "Mehmet Âkif için bir cenaze töreni yapacakmışsınız. Size, Atatürk'ten aldığım telefon emrini iletiyorum. Atatürk diyor ki: Gençlerin böyle bir merasim yapmalarında sakınca yok. Yalnız üniversite binasının içine sokulmasın..."

Atatürk'ün neden böyle bir emir verdiğini o zaman anlayamadık. Toplantı dağıldı. Ancak, gençlik kararlıydı. Cenaze üniversitenin sahanlığına getirildi. Saygı duruşu yapıldı. Tekrar omuzlara alınıp Edirnekapı'ya götürüldü.

Atatürk'e büyük saygımız var. O zaman devrimlerin heyecanı içindeyiz, fakat Âkif'e de büyük saygımız var. İstiklâl Marşı'nın şairi diye... Ertesi günü yine Rektör Cemil Bilsel bizi çağırdı. Yüzünde üzgün bir ifade vardı. Zeynep Kâmil salonunda toplanmıştık.

"Evlatlarım", dedi. "Dün size Atatürk'ün telefon emrini bildirmiştim, şimdi Atatürk'ün telgrafını okuyacağım: _Gençler telefonla verdiğim emrime rağmen, Mehmed Âkif'in cenazesini üniversite binasının içine kadar sokmuşlardır. Bundan dolayı bütün gençlere teessüflerimi bildiriniz. Ve, İstiklâl Marşı şairine gösterdikleri kadirşinaslıklarından dolayı da gözlerinden öptüğümü söyleyiniz'. Cemil Bilsel'in telgrafı okumasından sonra dağıldık".

Ekmekçi'nin kendisinin de dediğine göre daha sonra Uluhan'dan dinlediklerini başka hiçbir kaynaktan tekit edememiştir.

50 Sabiha Zekeriya Sertel, "Fikret Âkif'in Davası Nedir? Müdafiler Ne Söylüyorlar?", ***Yeni Mecmua***, c. III, S. 56, 24 Mayıs 1940.

51 Ahmet Yıldız, "Kemalist Milliyetçilik", ***Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Kemalizm***, edt. Mehmet O. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, c. II, s. 224-225. Yazar, Türk millî kimliğinin Kemalist inşa süreci için üçlü bir tarih tasnifi yapmıştır. Buna göre, birinci tarih aralığı 1919-1923 arası Millî Mücadele Dönemi'nde Türk millî kimliğinde baskın unsur "din"dir. İkinci dönem 1924-1929 Cumhuriyetçi Dönem'dir. Bu aşamada "halk" vurgusu yapılmış, ancak bu halkı tanımlayan daha doğrusu şekillendiren "din"in sosyal ve siyasal alandan dışlanmasına gidilmiştir. Üçüncü aşamada (1929-1938) artık Türk millî kimliğinin teşekkülünde ortak köken arayışını temel alan, "dilde birlik, kanda birlik" fikri güdülmüştür.

52 Falih Rıfkı Atay'dan aktaran, Yıldız, ***a.g.m.***, s. 226.

53 Yunus Nâzım Köni, "Fikret'in Dünya Görüşü", ***Yeni Adam***, S. 260, 21

Birincikânun 1939, s. 14; Âkif'in Kemalist milliyetçilik anlamında milliyetçi olmadığını iddia eden bir başka yazı için, bkz: Hüsamettin Bozok, "Fikret'in Aziz Hatırası", ***Yeni Adam***, 21 Birincikânun 1939, s. 16-17.

54 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Millî bir edebiyat yaratabilir miyiz?", röportajı yapan: Nusret Safa Coşkun, ***Açıksöz***, 16 Eylül 1936.

55 Yıldız, ***a g m.***, s. 210.

56 Falih Rıfkı Atay, "Şair Mehmet Âkif", ***Yedigün***, c. VIII, S. 201, 20 İkincikânun 1937, s. 4.

57 Çalışmamızın esas konusu elbette edebiyat tarihçiliğinin ne olup olmadığının sorgulanması değildir. Fakat Âkif'le ilgili bir çalışmaya niyetlenildiğinde öncelikle araştırılacak kaynakların edebiyat tarihleri olması işin mahiyeti gereğidir. Âkif'in vefatından 1940'ların başına kadar geçen süre içerisinde edebiyat tarihlerinde ve ders kitaplarında Âkif'in izini sürmek, Âkif ismi etrafında yapılan tartışmaların bir de bu zaviyeden değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle sözü geçen tarih aralığında yahut daha önce neşredilmiş ve bu dönemde de yeni baskıları yapılmış edebiyat tarihleri ve ders kitaplarından bir kısmını örnek kabul edip incelemeyi, çalışmanın amacı bakımından önemli bulduk. Araştırmalarımız sırasında başlı başına bir "metin" ölçeğinde alınabilecek parçalara rastlayamadığımız için iktibaslarla kısa bir değerlendirme yapmayı uygun gördük.

58 İsmail Habib Sevük, ***Türk Teceddüt Edebiyatı***, 1. bsk., Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340.

59 İsmail Habib Sevük'ün aktardığına göre, 1923'te Mustafa Kemal'le Adana seyahatine çıkarlar. Bir ara Sevük Nâzım Hikmet'ten "Kırk Haramiler" şiirini okur. Bunun üzerine Mustafa Kemal "söyle bakayım İsmail Habib, bizim en büyük şairimiz kimdir?" diye sorar, İsmail Habib de vereceği cevap Paşa'nın istediği cevap olmaz korkusuyla, "hanımlar bu işten anlar, Latife Hanım'a soralım", der. Latife Hanım da tereddütsüz "Tevfik Fikret"tir der, Paşa da cevabı kabul etmiş görünür. Ancak Sevük'e göre bu cevap tatmin edici değildir ve burada duyduğu "hınçla" ***Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'***ni yazmaya başlar. Bkz. İsmail Habib Sevük, ***Dil Da'vâsı***, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1949, s. 22-25

60 Sevük, ***Türk Teceddüt Edebiyatı***, s. 653-654.

61 İsmail Habib Sevük, ***Edebî Yeniliğimiz***, Devlet Matbaası, İstanbul 1932, c. II, s. 277.

62 Sevük, ***a. g. e.***, s. 277.

63 ***A .g.e.***, s. 279.

64 ***A.g.e.***, s. 281.

65 ***A.g.e.***, s. 283-284.

66 İsmail Habib Sevük, ***Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi***, c. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1943, s. 299.

67 Mustafa Nihat Özön, ***Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi, Lise Kitapları: III. Sınıf***, İstanbul Devlet Matbaası, 1934, 2. bsk., s. 140

68 Mustafa Nihat Özön, ***Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi***, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1945, s. 95.

69 Muvaffak Hüsnü Benderli, ***Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Elkitabı***, Toygar: Cumhuriyet Kitaphanesi, İstanbul 1937, s. 181.

70 Murat Uraz, ***Türk Edip ve Şairleri***, 2 cilt, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul 1939.

71 ***A.g e.***, s. 103.

72 Hıfzı Tevfik Gönensay, ***Tanzimattan Günümüze Kadar Türk Edebiyatı***, Remzi Kitabevi, İstanbul 1944, 248 s.

73 Gönensay, ***a. g. e.***, s. 229.

74 T. S. Elliot, ***Edebiyat Üzerine Düşünceler***, trc. Sevim katırcıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1983, s. 110.

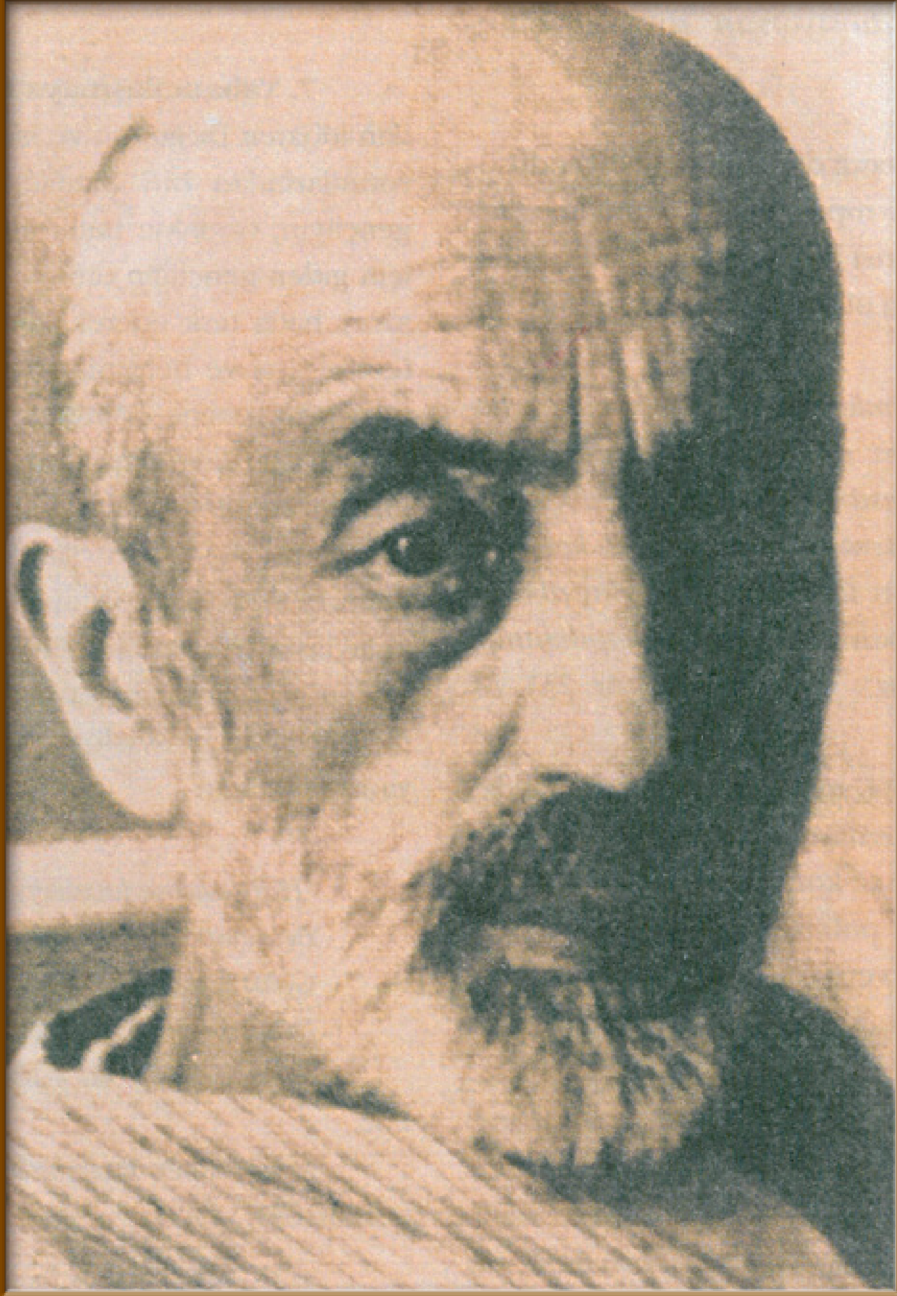
75 Bu tartışmayla ilgili bir okuma için bkz: Wellek, ***a.g.e.***, s. 123.

76 Eşref Edip Fergan, ***Mehmed Âkif'in Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları Eserine Zeyl***, c. II, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939.

77 Hasan Basri Çantay, ***Âkifname***, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1966. Bu kitap, esas aldığımız tarih aralığından sonra neşredilmesine rağmen -Âkif'in ölümünü müteakip günlerde basılmak üzere hazırlanmış ve fakat bazı sebeplerden ötürü neşredilememiştir- bir vefat kitabı olması bakımından bize örneklik teşkil ettiği ve 1936-1940 yıllarında gazete ve dergilerde yayımlanan bazı yazıları ihtiva ettiği için çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Ayrıca matbuattaki sınırlı bazı yazıların, bizimle aynı tarihlerde Nuran Özlük tarafından hazırlandığını ve fakat bizim çalışmamızdan önce ***19 Haziran 1936 - 13 Mayıs 1937 Türk Basınında Mehmet Akif Ersoy Üzerine Polemikler*** adıyla Mehmet Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları'nca Ankara'da 2007'de basıldığını da belirtmemiz gerekmektedir.

78 Sayın Ali Birinci'nin belirttiğine göre bu broşürü hazırlayan A.C., Ahmet Cevat Emre'dir. Ahmet Cevat Emre Türk Dili Tetkik Cemiyeti içinde aktif rol almış, Çanakkale milletvekilliği yapmıştır. ***İki Neslin Tarihi*** isimli hatıratında da dönemle ilgili değerlendirmeleri bulunmaktadır. Buna mukabil, A. C. kısaltmasının Nâzım Hikmet'in müstearı olduğuna dair bilgi için bkz. Gündüz Arlan, "A. Cevat'ın N. Hikmet'in takma adı olduğuna dair", ***Gösteri Dergisi***, Mart 1983, s. 28.

Haberler
Yazılar
Yorumlar

Âkif'in güzel fotoğrafları arasında ölüm anını beklerken çekilmiş olanlarda var. Bu fotoğraf onlardan biri. Izdırap, hüzün, ümit, kararlılık, tevekkül... Ve o bakışlar!

1.

Mehmet Âkif İstanbul'a geldi

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif, senelerden beri ikamet ettiği Mısır'dan vatana dönmek kararıyla iki gün evvel İstanbul'a gelmiştir. Biraz rahatsız olduğu için Nişantaşı'nda Sağlık Yurdu'nda tedavi görmektedir. Kendisine âcil şifa temenni ederiz.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1936.

İstiklâl Marşı şairi Âkif on bir yıl sonra Mısır'dan İstanbul'a döndüğünde basında çıkan ilk haber, *Cumhuriyet* gazetesinin ikinci sayfasında "Şehir ve Memleket Haberleri" köşesinde küçük puntolarla birkaç satırdan ibaretti.

Âkif, hasta yatağında dalgın gözlerle İstanbul'u seyrederken...

"Şehirde dolaşmaktan, kalabalıktan, insanlardan çok sıkılırdı. Ben 932'de ilk Mısır'a gittiğim zaman Kahire'nin görülecek yerlerini bana göstermek için birkaç saat şehirde kalışı onu adeta bunaltıyordu. Büyük bir izâz olmak üzere, birlikte Ezher'i, müzeyi, Darülfünûn'u, Hayvanat bahçesini, büyük camileri gezdik, ehramları gördük. Bir Cuma günü de Mısır'ın, belki de, İslâm âleminin en mümtaz, en güzel okuyan hafızı, Şeyh Muhammed Rıfat'ı dinledik.

— Bir de buranın en meşhur muganniyesi Ümmü Gülsüm var, onu da bir gece sen gider, dinlersin, dedi.

Görüyordum üstad şehirde bunalıyordu. Kahire'de biraz fazla kaldık mı, çok sıkılıyordu. Geçirdiği münzevî hayat onu büsbütün şehirden uzaklaştırmıştı. O muazzam şehrin hiçbir şeyi onu eğlendirmez, cezp etmezdi". (Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

2.

Senelerden beri Mısır'da yaşayan tanınmış Türk şairi Mehmet Âkif İstanbul'da

Murad Sertoğlu

HABER

"İş Kanunu„ nun

MONTRO KONFERANSI

Yarın saat 16 da açılıyor

Italya ilk celseye iştirak etmiyecek

Fakat zecri tedbirler kaldırıldığına göre müteakip celselerde bulunacaktır

Senelerdenberi Mısırda yaşayan tanınmış Türk şairi

Mehmet Akif Istanbulda

Alman boksör Zenciyi nasıl yendi?

Fransa ve Amerika zecri tedbirleri kaldırıyorlarsa da...

Bir lise talebesi Arkadaşı tarafından yaralandı

Âkif'in gelişi nihayet gazetelerin ilk sayfasında.

(*Bu sabah kendisile görüşen muharririmize anlattıklarını dercediyoruz.*)

On bir senelik bir ayrılıktan sonra büyük şair Mehmet Âkif iki gün evvel Mısır'dan şehrimize gelmiştir.

İstiklâl Marşı'nın güftesini yazan, Çanakkale harbini en kuvvetli olarak canlandıran ve *Safahat* adı altında topladığı şiirleriyle son asrın en kuvvetli, en velûd, en kolay söyleyen ve Türk dilini aruza en güzel uyduran şair olduğunu isbat eden büyük şair, bundan sonra artık daima aramızda kalacak ve bir daha Mısır'a dönmiyecektir.

Mehmet Âkif Mısır'da uzun müddet müteveffa Kral Fuad'ın hafız-ı kütüplüğünü ve Mısır Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türkçe ve Fars profösörlüğü yapmıştır.

Bu sabah arkadaşımız Murad Sertoğlu'nu kendisini ziyarete gönderdik. İntibalarını neşrediyoruz

Üstad, Nişantaşı, Sağlık Yurdu'nda yatıyor. Midesinden ve karnından muztariptir. Dün doktor Akil Muhtar'la Necmettin Rıfat kendisine konsoltasyon yapmışlardır. Tahlil etmek için kanını da almışlar. Netice bugün belli olacak. Fakat doktorlar rahatsızlığının katiyen ehemmiyetsiz olduğunu, birkaç hafta içinde muhakkak surette iyileşeceğinin temin ettiler.

Yattığı oda ikinci katta Boğaz'a nazır ve 25 numaralıdır. İçeri girdiğim zaman üstadı seven birkaç kişi etrafında yer almış, kendisiyle konuşuyorlardı. Biri, Mithat Cemal...

Mehmet Âkif eskisine nisbetle bir hayli zayıflamış, saçları tamamıyla dökülmüş ve hafif sakalı biraz daha kırlaşmış.

İşte on bir senenin kendisi üzerinde yaptığı yegâne tesir bu. Üzerinde mavi bir gömlek var. Yatağında arkasına yastıklar konmuş yarı oturur yarı yatar bir vaziyette fevkalâde canlı gözleriyle kâh denize kâh bize bakarak konuşuyor.

Ona, İstanbul'u nasıl bulduğunu, bu kadar sene ayrılıktan sonra gözüne, ne gibi yenilikler çarptığını soruyorum:

— Vallahi henüz bir yere gidemedim, diye cevap veriyor, otomobille bir Laleli'ye gittim, bir de buraya geldim. Bütün gördüklerim bundan ibaret. Bu müddet zarfında gözüme çarpan en büyük yenilik yeni yapılan apartmanlar oldu. Ne kadar çok apartman var?

— İstanbul'a nisbetle Kahire nasıldır?

– Orada da inşaat çok geniş! Mütemadiyen yeni binalar yeni apartmanlar yapılıyor.

Üstad bundan sonra İstanbul'daki gazeteleri, tirajlarını soruyor, söylüyorum, eskisiyle mukayese ediyor ve harf inkılâbına rağmen bu dereceye gelmesini hayret ve takdirle karşılıyor. Sordum:

– Nasıl, edebiyatla hâlâ alâkadar oluyor musunuz? Yeni şairlerimizi, edebî eserlerimizi okuyor musunuz?

– Maalesef, diye başını salladı, edebiyatla hiç alâkadar olamıyorum. Yenileri hiç tanımıyorum. Esasen bir şey okumadım. Mısır'dayken sadece gazetelerin büyük harflerle yazılmış serlevhalarını okuyordum, o kadar.

– Mısırlıların bize karşı hisleri nasıldır?

–Bütün gençlik bütün halk inkılâplarımızı adım adım takip ediyorlar. Bizi çok beğeniyor ve takdir ediyorlar. Hem yalnız Mısırlılar değil, bütün şark ve bütün İslâm âlemi böyle. Mademki Türkler memleketlerini yabancılardan kurtardılar, kapitülasyonları yıktılar, her türlü takdire layıktırlar, diyorlar. Kendileri de kapitülasyon gibi azaplardan kurtulmak için muntazaman çalışıyorlar.

Mehmet Âkif bundan sonra uzun uzadıya oradaki hayatından, Mısır gençliğinden, Mısır hayatından bahsetti. Ve sözlerini:

– On bir sene orada yaşamak nasipmiş. Fakat geldim, artık gitmiyeceğim, cümlesiyle bitirdi.

Üstadı daha fazla rahatsız etmek istemedim. Ve kendisini Mithat Cemal'le baş başa bırakıp çıktım.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 21 Haziran 1936.

Şair İstanbul'a geldiğinde kendisiyle mülakat yapan ilk gazetecilerden Murat Sertoğlu.

(Dergâh Yayınları arşivi)

Son Posta

Haklı Davamız Karşısında

Dün Montrö'de murahhaslar arasında samimî temaslar oldu

Konferans bugün öğleden sonra başlıyor

Üstat Mehmet Âkif "Cennet gibi„ yurdunda

Her yerde vaziyet berba

Çin karıştı

3.

Üstat Mehmet Âkif cennet gibi yurdunda

Hayri Yazıcı

> *Türk edebiyatında başlı başına bir san'at âlemi olan ve uzun senelerden beri memleketinden uzak yerlerde yaşayan şair Mehmet Âkif birkaç günden beri şehrimizde bulunmaktadır. Kendisi şimdi Teşvikiye Sağlık Yurdu'nda*[79] *yatmakta ve tedavi görmektedir.*
>
> *Dün bir muharririmiz, Mısır'dan henüz gelmiş olan üstadı görmeye gitti ve kendisiyle uzun boylu görüştü. Arkadaşımızın intibâ'larını aynen aşağıya naklediyoruz:*

Büyük şairi dün yattığı Nişantaşı Sağlık Evi'nde görmeye giderken, anlaşılmaz hislerin tesiri altındaydım. Küçüklüğümden beri yazılarını severek adeta içer gibi okuduğum bu büyük varlığı acaba ne halde bulacağım? Mehmet Âkif hasta. İçimde onu çok hasta olarak görmekten mütevellit bir üzüntünün acılarını duyuyor gibiyim.

Her Türk'ün ağzından eksik olmayan ve Mehmet Âkif'in yarattığı İstiklâl Marşı'ndaki mısraları tekrarlarken kendimi daha kuvvetli hissediyorum.

Sağlık Evi'nin beyaz merdivenlerinden üstadın bulunduğu kata çıkarken, kafamın içindeki düşünceler birden silindi ve bunların yerine acaip bir merak kaim oldu. Bana odayı gösteren hastabakıcıya sabredemiyerek sordum:

> —Mehmet Âkif çok mu ağır hasta?

Hastabakıcı gülerek:

> —Hayır, dedi, hiçbir şeyi yok. Şimdi yanında bulunan dört beş kişi ile konuşuyor.

Hemşireden aldığım bu cevap beni üzüntüden kurtardı.

Odaya girdiğim zaman Türk şairini karyolada oturmuş gördüm. Üzerinde mavi çizgili bir gecelik entarisi vardı. On bir senelik ayrılık, üstadı tamamen değiştirmiş gibiydi, başı açılmış, kendisine bir mehabet veren siyah sakalı beyazlaşmış, vücutça da zayıflamıştı. Yalnız değişmiyen tarafı sesinin âhengi ile canlı gözleriydi.

Üstadın elini öpmek isterken elimi kuvvetle sıktı. Ve anladım ki üstad eski tevazuu bırakmamış ve kollarındaki kuvvet de hiç eksilmemiş.

Biz odaya girdiğimiz zaman oturan dört kişi, üstada veda ederek çıktılar ve biz ikimiz baş başa kaldık.

Mehmet Âkif pencereden görünen Boğaziçi'ni canlı gözlerile biraz seyrettikten sonra:

79 Özel Teşvikiye Sağlık Yurdu, 1990'da kapanmış, binası da 1994'te yıkılmıştır. Bkz. Nuri Akbayar, "Teşvikiye", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1994, c. VII, s. 257

—Haydi dedi sor bakalım evlât!..

Üstadın gözlerinin içi, küçük bir çocuk gözleri kadar munis ve tatlıydı. Mütevazi edasından cesaretlenerek sordum:

—Üstad dedim, ne zaman geldiniz? Hastalığınız nedir?

Mehmet Âkif Boğaz ve Mecidiyeköyü'nün sırtlarına okşar gibi bakarak cevap verdi:

—Perşembe günü geldim. Cuma gününden beri de burada yatıyorum. Karaciğerimle dalağım şişti. Burada bir çok tahliller yaparak sebebini arıyorlar. Doktorlar rahatsızlığımın ehemmiyetli bir şey olmadığını söylüyorlar amma ihtiyarlık mı nedir, ben bu hastalığımı pek ehemmiyetsiz telakki etmiyorum.

Bir lahza sustu sonra yatakta biraz daha doğrularak devam etti:

—Hiçbir ağrım ve sızım yok. Yalnız iştahsızım. Üç seneden beri de hastayım. Mısır'da belli başlı bir tedavi görmedim. Memleket hasretinden ve Mısır Darülfünunu'nda aldığım hizmetlerin ağırlığı hastalığımla meşgul olmama pek vakit bırakmadı. Bu biraz da benim ihmalimden ileri geldi. Öz vatanda sıkı bir tedavi görürüm fikriyle orada pek az tedavi gördüm.

Üstada, aradan geçen on bir senelik uzun bir zamandan sonra İstanbul'da en çok nazarı dikkati celbeden yeniliğin ne olduğunu sordum. Büyük şair hiç düşünmeden cevap verdi:

—İstanbul'da apartman bolluğu insanı hemen hemen şaşırtıyor. Vakıâ ben daha İstanbul'u dolaşmadım amma, yapılan bu inşaat İstanbul'un şeklini değiştirmiş ve her tarafa yeni bir güzellik vermiş.

Üstadla konuşmamız bir aralık edebiyat vadisine sapmıştı. Kendisine Türk edebiyatı hakkındaki düşüncelerini, kimleri beğendiğini sordum. Ellerini birdenbire havaya kaldırdı:

—Aman aman!.. dedi. Sakın ha, bana edebiyat hakkında bir şey sormayın... Birçoklarının isimlerini saymak, birçoklarının da saymamak herhalde iyi olmaz. Ben dedikodudan korkarım.

Âkif Mısır'dan dönüşünü müteakip günlerini özlemini çektiği İstanbul'un ne yazık ki bir hastahanesinde, Teşvikiye Sağlık Yurdu'nda geçirmek zorunda kalmıştı.

Üstadın sayılacak ve sayılmayacak kadar bol olan isimlerden bahsetmesi üzerine memleketten uzak yaşadığı halde edebiyatımızla alâkadar olduğunu ispat ediyordu Kendisinden isim zikretmeden edebiyatımız hakkındaki düşüncelerini söylemesini rica ettim.

Gözleriyle hastane bahçesinde gezen genç bir hasta kızı takip eden üstad:

—Bir çok müstaid gençler var, dedi. Yazılarını okudum, kendileri biraz orjinalliğe kaçmakla beraber lisana hâkimiyetleri fena değil. Bunların içinde kudretini takdir ettiğim şair de Faruk Nafiz'dir.

Ben:

—Faruk Nafiz mi? diye sorunca üstad dalgınlıkla bir isim saydığını kavradı ve adeta rica eder gibi:

—Yazmayın sakın ha yazmayın. Ben kimseyi kırmak istemem, dedi.

Ben ricasını yerine getireceğimi söyledim. Fakat sırf kendi merakım icabı Faruk Nafiz'in en kuvvetli tarafının ne olduğunu sordum. Sözlerim üstadı inandırmış olacak ki, "yazmamak şartıyle" diye söze başladı:

—Faruk Nafiz kudretli bir gençtir. Lisanı titiz ve teşbihleri kuvvetlidir.

Türk şairinin biraz da kendi eserleri hakkında malûmat almak istedim.

—Ha... Bak onu söylerim, dedi. Hasta olmadan evvel çok yazdım, *Gölgeler* diye bir kitap neşrettim. Fakat hastalık yakama yapıştı, üç senedir bir şey yazmadım. Eğer hasta olmasaydım bir iki mevzuum vardı, onları yazacaktım. İnşallah iyi olursam burada kalarak ilk iş olarak bu mevzuları yazacağım.

Mısır'da Türkiye hakkında ne düşünüldüğünü de söylemesini rica ettim.

Üstad, hiç düşünmeden cevap verdi:

—Mısır'daki münevver tabaka bu inkılâbımızı takdir ile yâd ediyorlar, kendileri boyunduruk altında yaşadıkları için Türkiye'nin bugünkü inkılâbını ve muvaffakiyetini alkışlıyorlar, bilhassa ecnebi imtiyazlarının Türkiye'den kaldırılması her münevver Mısırlının bir Türk kadar sevinmesini mucip olmaktadır.

Şairi pek fazla rahatsız etmemek için kendisinden ayrılmak üzere iken *Son Posta* okuyucuları için ufak bir şey lütfetmesini istedim.

Üstad bunu hemen kabul etti ve Şark hakkında yazdığı şu kıt'ayı söyliyerek bana not ettirdi:

Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazanında, bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini bilseydim onun; Bülbül olurdum
Yarab beni evvel getireydin, ne olurdu?

Kaynak: *Son Posta,* 22 Haziran 1936, s. 1 ve 5. (Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme*, s. 303-306'da aynen yer almıştır).

4.

Şair Mehmet Âkif Mısır'dan döndü

On senelik bir ayrılıktan sonra İstanbul'a dönen şair Mehmet Âkif, bir müddet için Nişantaşı'ndaki Şifa yurdunda tedavi altına alınacaktır. Mehmet Âkif, bundan sonra Türkiye'de kalacak ve bir daha Mısır'a dönmeyecektir. Mısır'da uzun müddet merhum Kral Fuad'ın hâfızı kütüplüğünü ve Mısır Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türkçe ve Farisî profesörlüğünü yapan şair, yeni edebiyatla meşgul olmadığını ve Mısır gençliğinin büyük Türk inkılâbını adım adım takip ettiğini ve yalnız Mısır'ın değil, bütün Şark ve İslâm âleminin durmadan ilerileyen Türkiye'ye bakarak meftun olduklarını söylemiştir.

Kaynak: *Tan*, 22 Haziran 1936.

SON HABER

"Niyetim artık çekilmek, yazılarımı yazmaktır. Umumî Harbe ait hatıralarımı yazdım. Bundan sonra Millî Mücadele hatıralarını yazmak istiyorum. Sonra daha başka birkaç mevzuum var. Çocuk şiirleri yazacağım. Manzum bir piyes de yazmayı tasarladım. Tarihî bir vak'adan istifade edeceğim. Sonra '*Haccetü'l-Veda*' var. Maksadım şöyle bir kenara çekilmek, bu işlerle meşgul olmaktır. Abbas Halim Paşa'dan mektup aldım, ne yapacağımı soruyor. İstersem Mısır'da bana bir yer temin edeceğini, kâfi tahsisat bağlayacağını, kışları Mısır'da, yazları İstanbul'da geçireceğimizi söylüyor. Ben de muvafık görüyorum. Ömrümün gerisini bu işlere hasretmek istiyorum". (Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

Âkif'in muhtemelen İstanbul'a döndüğü günlerde çekilmiş bir fotoğrafı
(*Cumhuriyet*, 26 Aralık 1952, s. 5)

Cumhuriyet

Boğazlar Konferansı dün Montröde açıldı

İlk celse fevkalâde dostane tezahürlerle geçti. Bütün devlet Mümessilleri Türk talebini haklı buldular ve tervic ettiler

Hariciye Vekilimizin nutku

Boğazlar rejimi için teklif ettiğimiz mukavele

Dostane mukabeleler

Negüs geri çağırılıyor

Pariste hükümet aleyhine tezahürat

Almanya hazırlanıyor, ayda 200 top yapıyor

Yumurcağın maceraları

5.

Âkif'e Hasretimiz

Peyami Safa

Âkif'in şiiri, içinde bir güneş hulasası taşıyan pırlanta kırıntısı gibi ancak üstünde bir kuyumcu parmağının oynıyabileceği ince bir san'at işi değil, hayadan yontulmuş, dimdik ve koskoca bir abide hacmile zamâna ve mesafeye meydan okuyan sapa sağlam bir heykeltıraş eseridir. Yarınki nesillerin Çanakkale'de ve Sakarya'da bir abide arıyan gözleri, bu toprağın altında kefensiz yatanların bir tek tesellisi olarak onun şiirini görecektir. Mehmet Âkif'siz Boğazlar müdafaasının ve İstiklâl Harbi'nin destanı bir vak'anüvisin kaleminden çıkan alelâde ve kupkuru bir zabıt varakası halinde kalacaktı. O tarihlerde bütün Türk şairlerinin ne ile uğraştıklarını soracak olan yarına, Türk edebiyatı namına Mehmet Âkif'ten başka hangisi cevabı verebilecektir?

Biz, vatandan bir lahzâ cüda düşmemek için canını ve cananını feda etmeğe hazır olduğunu bildiğimiz bu insanın on bir senelik ayrılığından doğan hasretimizi kendisine lâyık bir derecede ifade edememiş olmakla da ayrıca mes'ulüz. Bu hasret, İstanbul'a geldiğinin ilk günlerinde, Mithat Cemal gibi onu yalnız bırakmıyan birkaç vefalı adamın gözlerinde, büyük şairine karşı vatanın bütün sevgisini teksif etmek gibi ağır ve ulvî bir vazife yüklenerek, daracık bir hastane odasının duvarları arasında kalmış, mahpus bakışlarile kendisine arzedilebilirdi.

Zararı yok, bazen bütün bir memleketi birkaç adamın vefası temsil eder.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 305'te aynen yer almıştır).

6.

Edebiyata Hörmet

Yusuf Ziya [Ortaç]

Gorki'nin son nefesinden hava zerreleri bile ürperdi. Telgraf telleri, bu acıyla, teşennücler geçiren bir sinir şebekesine dönmüştür. Radyoların tahta göğüsleri dünyanın hıçkırığile sarslıyor. Yer yüzünü, bağrından bir parça kopmuş gibi kıvrandıran bu asil acı karşısında, siyah, uzun şapkalar çıktı ve resmî başlar eğildi: Edebiyata hürmet!

O edebiyata ki, Babıâli caddesinde her gün yüzüne tükürüyoruz!..

Ak saçın beklediği şeref örgüsü, hoyrat bir yular gibi boyunlara geçip ihtiyar alınları kaldırımlara çarpa çarpa çamurlara sürüklüyor...

Mısralarını, hâfızasının sayfalarına yazacak kadar fakir Türk şairine, hizmetinin mânevî gururu bile çok görülmektedir...

Babıâli caddesine, sefaletin pay edilemediği yer diyebiliriz. Orada, biribirinin açlığını bile kıskananlar var!

Bizde edebiyat bir inkâr dünyasıdır: Doğanı inkâr, yaşıyanı inkâr, öleni inkâr... Beşiklerin ve tabutların gıcırtısı bir diş gıcırtısından farksız!

Edebiyatın Fikret'i, Fenerbahçe'nin Fikret'i kadar bile malûm değil!

Sezai'yi, Anadoluhisarı'na taşıyan vefakâr omuzlar, yorulunca, kendilerinden başka kimseyi bulamadılar!

Çanakkale ve Sakarya şairi Mehmet Âkif'i, on yıllık hasretten sonra vatana döndüğü zaman, kemiklerinden toprakları silkerek gelmiş bir meçhul asker gibi tanımadık!

Edebiyata hürmet mi?..

Kendi kendisine bu kadar hakaret eden insanlar, başkasından nasıl hürmet bekliyebilirler!

Kaynak: *Tan*, 24. 6. 1936.

Edebiyata hörmet!

ŞEHİRDE OLANLAR

Hava seferleri rağbette
On dört pilot ve makinist Londraya tahsile gidiyor

Âkif'in sanatına karşı basındaki saldırılar üzerine Yusuf Ziya Ortaç şunları söylemekten kendini alamamıştı: "Edebiyata hürmet mi?... Kendi kendisine bu kadar hakaret eden insanlar, başkasından nasıl hürmet bekliyebilirler!"

Mehmet Akif

ŞEHİRDE OLANLAR

Dış siyasa

GÜNÜN

Nakliyat devam ediyor

Romanyadan şehrimize 1800 göçmen daha geldi

7.

Mehmet Âkif

Orhan Seyfi [Orhon][80]

Geçenlerde bir Hint racasının İstanbul'a gelişine sütunlar ayıran meslekdaşlar, Çanakkale şehidlerini ve İstiklâl Marşı'nı yazan büyük Türk şairinin gurbetten dönüşünü biraz geç haber aldılar. Zümrüd ve yakut meraklısı racanın serveti galiba, dilimize o zümrüdden daha iyi yontulmuş ve daha kıymetli eserler veren şairin san'atinden daha cazibeli göründü.

Mehmed Âkif, Şişli'de bir hastanenin sessiz bir köşesinde yarı unutulmuş yatıyor.

Düşüncesi, itikadı ne şekilde olursa olsun Türk şiirini onun kadar ileri götüren bir adam bizim için daima yepyeni olmak lâzım gelir.

Aramızda bir nesil farkını düşünebilir miyiz? Büyük şairler için yaş yoktur. Dünün veya bugünün şairi diye ayrılamazlar. Zaman onlar için bir kül halinde "ebediyet" olarak düşünülür. Hattâ vatan hududları bile yoktur. Sesleri bir memleketin sınırlarından kavs-i kuzahlar büyüklüğünde dairelerle dalgalanarak bütün insaniyyetin ufuklarını sarar. Onlar, kendi Milletinin olduğu kadar herkesin ve herkes onlarındır.

Vâkıâ, Mehmed Âkif'in tam bu kıratta bir şair olduğunu iddiâ etmiyorum. Fakat Türk edebiyyatına hakikî erkek sesini o getirdi. Dar bir kafes içinde hülyalarını şakıyan Türk şiiri, hayatın sesini onun feryadlariyle bize duyurdu. Alev gibi çırpınan bir kalbin içinden geçerek fikrin nasıl şiir olabileceğini ilk defa o gösterdi.

Burada, bu fikrin münakaşasını lüzumsuz buluyorum.

Mehmed Âkif'te insanın [inanan] bir adamın safveti ve kuvveti var. Yıllardır ellerini bütün genişliğiyle ufuklara açarak göklere haykıran bir sesle yurdunun kurtuluşunu istedi. Büyük şair, köşesinde rahat uyusun.

Bu dua müstecap olmuştur.

Kaynak: *Tan*, 25 Haziran 1936. (Çantay, *Âkifnâme*, s. 306'da aynen yer almıştır).

80 Çantay, bu yazıyı başlıksız olarak iktibas etmiştir. (haz.)

8.

Mehmet Âkif'le Mülakat:

Hasta bir adam dedikodu mevzuu olmak istemez

> *"Herhangi bir münakaşaya yol açmamak için edebiyattan bahsetmek istemiyorum!"*

Değerli şairimiz Mehmed Âkif, on bir senelik bir ayrılıktan sonra nihayet aramıza döndü. Şairin yurttan uzak bulunduğu seneler, ona memleket hasretinin acılarını tattırmakla kalmamış, üstâdı ihtiyarlatmış ve sıhhatini kaybettirmiştir.

İstiklâl Marşı şairi Teşvikiyye'de Sağlık Yurdu'nda ziyaret ettik. Yurdun kıymetli müessisi Doktor Osman, tam bir "sağlık yurdu" olarak yapılmış hastanesinin temiz koridorlarından geçirerek bizi büyük şairin yattığı odaya götürdü. Ziyaretcilerle dolup taşan bir oda. Üstâdın dostları ve takdirkârları onu yoracak kadar meşgul ediyorlar. Mehmed Âkif, Şişli tepelerinden Bebek sırtlarına kadar geniş bir manzarayı kucaklayan bir pencerenin önünde. Beyaz bir yatağa uzanmıştı.

On bir sene evvelki Mehmet Âkif ihtiyarlamış ve sararmış, yalnız çehresinden değil, kelimelerinden de hayat fışkıran bu büyük dehâyı, beyaz örtüler arasında daha balmumlaşan bir yüzle görmek insana hüzün veriyor. Fakat odaya girmezden bir dakika evvel doktorun verdiği te'minatı hatırlıyorum:

– Şair hastadır. Fakat bu tedavisi imkânsız olan bir maraz değildir ve hastalığın seyri müddetince mukavemet için lâzım gelen kuvvet Mehmet Âkif'te fazlasiyle mevcuddur.

Üstâdın misafirleri birer ikişer çekildiler. Şair, sual sormıya meydan bırakmadan söylüyor:

Hasta yatağında bile şair duruşu...

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Âkif, eşi İsmet Hanım için şu mısraları yazmıştı:

Seni bir nûra çıkarsam, diye, koştum, durdum,
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı hep aştım, lâkin,
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım!

— On bir senelik gurbet bende daüssıla yaratmıştı. Hastaydım, yurdumu görmek ihtiyacını, tedavi edilmek fırsatiyle birleştirdim ve döndüm.

Tedaviden sonra Mısır'a dönüp dönmemek hususunda kat'î bir karar vermiş değilim. Kahire Üniversitesi'nin Edebiyyat Fakültesi'nde derslerim var, imtihanlar bitmekle beraber orasiyle alâkamı kesmiş değilim. Me'zuniyyetim bittikten ve tedavim tamamlandıktan sonra vaz'iyyete göre bir karar vereceğim.

— Mısır'daki Vefdîler, Milliyetperver gençliğin yardımiyle iktidar mevkiini ele aldılar. Vefdîlerin lideri ve Bugünkü Başvekil Nahas Paşa bütün Mısırlıların sevdiği bir Türk dostudur.

— Türk inkılâbı, diyebilirim ki; dünyanın her tarafından ziyâde Mısır'da dikkat ve alâka ile takib edilmiştir. Ecnebî bir milletin boyunduruğu altında bulunan Mısırlılar, yabancı emelleri çürüten muvaffakıyyetlerimizi istiklâl mücadelesinden kültür ve ekonomi inkılâbına kadar her sâhada dikkatle ve alâka ile takib etmektedirler. İnkılâbın her zaferi orada takdirle ve mahabbetle karşılanmıştır. Mısır'ın münevver tabakasının Türkiye'ye ve Atatürk'e karşı duyduğu hayranlık sonsuzdur.

Büyük şair; İtalyan-Habeş harbi ve İngiltere-İtalya gerginliği etrafında Mısır'ın telâkkilerini şöyle anlatmaktadır:

— İtalyan-Habeş harbi, Mısır'da İtalya'nın haksız bir tecavüzü ve müdafaasız bir milletin boğazlanması şeklinde telâkki edilmiş, nefret uyandırmıştır.

İngiltere-İtalya gerginliğinde İngiliz tahakkümü istemiyen milliyetpever Mısır'da, İtalya lehinde sempati uyanmasına vesile olacağını zannetmek hata olur. Habeşista'na taarruz ettiği için İtalya'yı haksız bulan Mısırlı, bu tecavüze karşı –her ne sebeble olursa olsun- cebhe alan İngiltere'yi, tahakkümüne karşı mücadele ettiği bir devlet olmasına rağmen, İtalya'ya tercih ediyor. Maksadımı şöyle izah edebilirim:

İngiltere de, İtalya da, Mısırlı için ecnebîdir. Kendi milliyeti ve millî istiklâlinin gururu mevzu-ı bahs olduğu zaman ikisine de düşmandır, bunun haricinde, kendisine tealluk etmiyen bir mes'elede, haklıyı ve haksızı ayıracak şuuru Mısırlı'da bulabiliriz.

Sözü edebiyyata getirdik, üstâd dedi ki:

— Edebiyyattan bahsetmemek için, görüyorsunuz ki siyaset mevzuunu tercih ettim. Bu sözüm, edebî âlemle alâkamı kestiğim mânasına anlaşılmasın, Mehmet Âkif her zamanki Mehmet Âkif'tir. Edebiyyattan bahsetmeyişim, cevab vermek istemiyeceğim münakaşalara yol açmamak içindir. Hasta bir adam, dedikoduya mevzu olmak ister mi?

Şaire hak vermemek kabil değil. Her gün gazetelerde dedikodu mevzuu bulmak için pusu kuran "Edip"ler o kadar çok ki..

Kaynak: *Tan*, 25 Haziran 1936. (Nuran Özlük, *19 Haziran 1936 - 13 Mayıs 1937 Türk Basınında Mehmet Akif Ersoy Üzerine Polemikler*, Mehmet Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 15-17; Çantay, *Âkifnâme*, s. 307-308'den aynen nakledilmiştir).

9.

Onbir sene sonra memlekete dönen bir şair hakkında

Münir Müeyyet Bekman

O memleketi terkettiği gün doğanlar bugün on bir yaşındadırlar ve ilk mektebi bitirdiler.

O memleketten uzaklaştığı gün ilk mektebe yeni başlıyanlar, bugün liseyi bitirdiler.

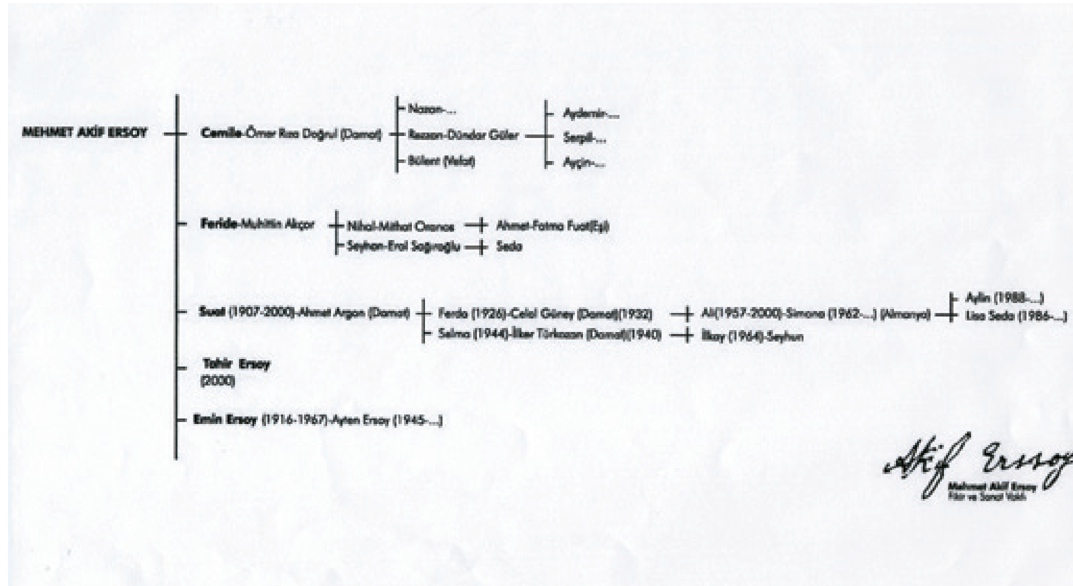
O, İslâmlık sevgisini inkılâp ve millet sevgisine tercih ederek adımlarını bu topraklardan ayırdığı gün on bir yaşında olanlar, bugün üniversiteyi bitirdiler, hayata atıldılar. Şimdi önümüzde, onun memleketi terk ettiği gündenberi geçen ve bir yılı bir asır kadar değerli olan on bir yıllık gibi bir zaman ve bu zamanın şuurlaştırdığı, iradeleştirdiği bir gençlik var. Bu gençliğe dünün kıymetleri hakkında söz söylerken, hüküm verirken mücerret mantık ve mücerret mefhumlardan uzaklaşmak mecburiyetindeyiz.

Herhangi birinin bütünlük namına alkışlanmasını, sevilmesini, hürmet edilmesini isterken onun hakikaten o bütünlük namına bir hizmet yapmış olması, inkılâpcı vicdanlarda yer tutmuş bulunması lâzımdır.

Yoksa bir Çanakkale destanı ve değeri inkılâpcılık değerinden uzak olan ve maalesef hâlâ dudaklarımız arasında çırpınan millî marş gibi bazı şiirlerle hiçbir kimseyi edebiyatın millî bir kahramanı gibi göstermek salâhiyetini haiz değiliz. Eğer gazete sütunları demagojilerin in'ikâsına bir saha olacaksa, inkılâp yapan bir memleket hesabına bu da acıdır. Çünkü bizim vazifemiz realiteyi yeni yetişenlere olduğu gibi göstermektir.

Âkif'in orta yaşlarda çekilmiş güzel bir fotoğrafı.

Âkif'in çocukları ve torunlarını gösterir bir şecere denemesi.

Mithat Cemal'in yazdığına göre Âkif vefatından 76 gün önce resmi bir evrak için Latin harfleriyle imzasını atmış.

İstanbul'un ilk özel hastanesi Teşvikiye Sağlık Yurdu'nun kurucusu Doktor İbrahim Osman Güçer.

Bu meselede gösterilecek realite ise onun sanat kudreti hakkındaki hükümleri tamamen edebiyat tarihlerine bırakmak ve suratına karşı değil yalnız gazetelerin, mecmuaların bile sahifelerini çarpmak ve kapamak olacaktı. İnkılâbı benimsemiyen ve benimsemek istemediği için de onun içinden uzaklaşan bir şairi, inkılâp gençliğine bir millî şair timsâli olarak tanıtmak, hatta onun için merhamet dilenmek bile yine inkılâp namına affedilemiyecek hatalardandır.

O, her şeyden evvel İslâmî bir şairdir. Vaktile gösterdiği yurt tahassüs ve heyecanları ise aynı İslâmî kanaatlerin kanallarında terbiye edilmiş hislerdir. O her şeyi, yurdun kurtuluşunu bile dindarlığının zaviyesinden görmüş, kurtuluş yoluna ancak o köşeden girilebileceğini sanmıştı. Hep bu hisle bağırmış, inkâr olunamaz ki teknikte çok kuvvetli şiirler vermiştir. Fakat bu, bu kadardır. Bunun böyle oluşu hiçbir şey ifade etmez. Bilhassa onun gibi bir şair için.

Onun on bir senelik kayboluşu zamanındaki memleket sevgisi o kadar büyük ki, bunu yine kendi ağzından dinliyoruz. Bunu öğrendikten sonra ise kanaatimizde yanılmadığımızı görüyoruz. O, gazetecinin sorduğu suale şöyle bir cevap veriyor!

> *—"Maalesef edebiyatla hiç alâkadar olamıyorum. Yenileri hiç tanımıyorum. Esasen bir şey okumadım. Mısır'da iken sadece gazetelerin büyük harflerle yazılmış serlevhalarını okuyordum o kadar..."*

Yalnız bu sözler, bu büyük şairin memlekete olan alâkasını göstermeğe kâfidir. Fakat buna da ne hacet. O, memleketi terk ettiği sıralarda Atatürk büyük inkılâplarından birini daha yapıyordu. Şapka inkılâbı.

İşte memleket gençliğinin gözü önüne sürülen ve kendisine lâyık olduğu sevgi gösterilmedi diye şikâyet edilen şair.

"... Düşüncesi, itikadı ne şekilde olursa olsun, Türk şiirini onun kadar ileri götüren bir adam bizim için daima yepyenidir..." gibi düşünceler bile geri ruhun gerice tezahürlerinden başka bir şey değildir.

İnkılâp içinde yenilik, yeni ses getirendir. O ise, inkılâp senelerinde bile daima eskiliği terennüm etti. Sanat ve ifade şekillerinde yenilik ise bütün bunlarda yine onun gibisine bir meziyet kazandırmıyacak ve yeniler onu bir iki satır içinde bile olsun okurken titreyeceklerdir. Çünkü o daima geri sırtlarda pusu kurmuş, inkılâba diş bilemiştir. Öğrenmek isterdim ona tapanlardan, onun inkılâp namına yaptığı hizmet nedir?

Onun memleketten uzak yaşadığı on bir sene içinde büyük inkılâplar olmuştur. Meselâ şapka inkılâbı, tekkelerin kapatılması, Türk Medenî Kânunu, Teşkilât-ı Esasiye Kânunu'ndan dine ait maddelerin çıkarılması, harf inkılâbı ve saire gibi.. Bütün bu inkılâplar, eski bir devri kapayan ve bizi muasır seviyeye çıkaran hâdiseler değil midir?

Memleket baştan aşağı değişti. Yer yer öten fabrika düdükleri millî kalkınmanın canlı işaretleridir. Bir sınırdan, öbür sınıra kadar uzanan. Karadeniz'i Akdeniz'e bağlıyan şimendifer hatları biter ve tükenir mevzular-

dan mıdır bir şair için! Niçin onun sesini, memleketinden uzak yaşadığı yerlerde duymadık. Duyamadık. Bütün istenilenler İslâmî edebiyatı kuvvetli bir teknik ile ifade etmesi için midir?..

Genç isyanında inkılâp için canını verenlerin kanı henüz kurumadı. Ağrı dağı hakikaten içimizin bir ağrısı oldu.

Menemen hâdisesi hâlâ sızlıyan bir yara halindedi kalbimizde. Soruyorum, bu millî şair niçin sustu, niçin san'atinin kudretini bütün bu hâdiselerde gösteremedi?

*

Bir değerin, inkılâp içinde değerlendirilmesi mücerret hükümlerle değil, inkılâbın hükümlerile mümkündür. Kıymetler mücerret hükümlere dayandıkça kıymetsiz kalmağa mahkûmdur. Bu itibarla inkılâpçı bir ruhun ona vereceği hüküm, bir sıfır.

İnkılâp edebiyatı tarihinin ise kısaca kanaatlerinin kuvvetli bir şairiydi demekten ibaret olacaktır. Onun için daha fazlasını istemek, inkılâba karşı hürmetsizlik olur.

Kaynak: *Açıksöz*, 1 Temmuz 1936, s. 4. (Çantay, *Âkifname*, s. 312-314'te aynen yer almıştır).

10.

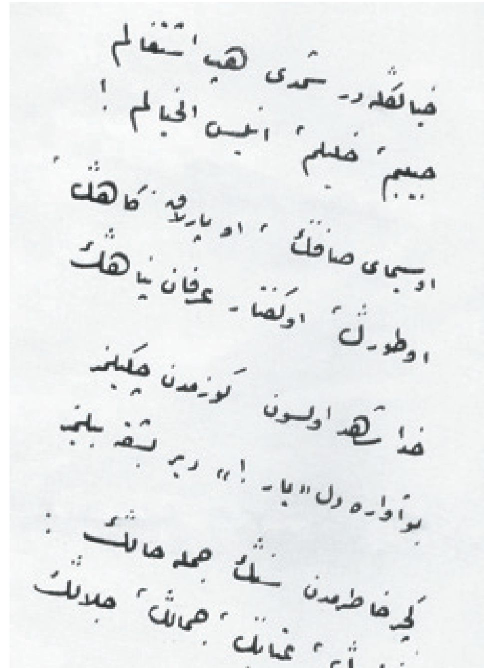
Büyük vatan şairi Mehmet Âkif

On yıldır ayrı kaldığı vatanına dönüp rahatsız bulunan üstadımıza sağlık dileriz.

Rubai

Arkamda serilmiş yere bir mazi var,
Karşımdaki müstakbelim ondan da harap!
Hâl ortada bir çöl ki sudan vazgeçtim,
Yok ye'simi aldatmaya bir damla serap!

Kaynak: *Ayda Bir*, S. 11, 1 Temmuz 1936, s. 16.

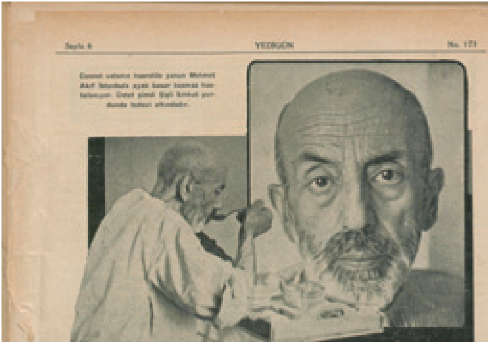
Âkif'in el yazısıyla birkaç mısra…

Hayalinledir şimdi hep iştigalim
Habîbim, halîlim, enîsü'l-hayalim.

Millî Edebiyatın En Kuvvetli Yazıcısı:

M. AKİF

11.

Millî edebiyatın en kuvvetli yazıcısı M[ehmet] Âkif

[Feridun] Kandemir

Türk edebiyatına son devrin çok güzel şiirlerini hediye eden büyük şair Mehmet Âkif vatandan on bir senelik bir ayrılıktan sonra tekrar aramıza kavuştu. Fakat İstiklâl Marşı'nın millî his, millî heyecan ve millî şiir yaratan bu büyük şairi Âkif yurda hasta döndü. Şimdi hastanede tedavi altındadır. "Yedigün" muharriri Âkif'le konuştu. Onun yurttan ayrı yaşadığı günlerdeki hatıralarını, intibalarını topladı.

Günün birinde sessiz sedasız yola revan olarak, vatan ufuklarını aşan şair Mehmet Âkif, tam on bir yıl süren bu uzun seferin sonunda, işte, bembeyaz bir hastane odasının, bembeyaz bir yatağında solgun, mecalsiz ve bitap yatıyor.

Başucundaki sandalyeye oturdum. Ak kılların çerçevelediği bu sapsarı yüze, bu gevşemiş, sarkmış çizgilere, bu yorgun ve dalgın gözlere bakıyorum: Zaman denen şeyin kudretini, hayat denen efsanenin sırrını bilmek istiyorum, sonra, yavaşça soruyorum:

– Özledin mi bizi üstat?

Dudaklarını hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesile her şeyi söylemiş olurdu:

– Özlemek mi oğlum... Özlemek mi?..

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu, sonra, kesik kesik konuştu;

– Mısır'dan üç gecede geldim... Bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü... Orada on bir yıl kaldım... Fakat bir an oldu ki, on bir gün daha kalsaydım, çıldırırdım...

– Hasret...

Kupkuru dudaklarından kendi gibi solgun bir ses sızıyor:

– ... Çok acı...

– Ya kavuşmanın sevinci?

– Onu sorma oğlum... Onu ben kendi kendime bile soramıyorum... Ancak yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm, hiçbir şey göremedim.

Ve kendi kendine söylüyor:

– Cennet gibi yurdumdayım ya... Çok şükür.

Hastalığı akla geliyor:

— Karaciğerim, dalağım şişmiş, geldik, yattık burada. Müşahede altına aldılar, bakalım ne olacak?

Eski hatıralarını deşiyorum. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Ankara istasyonunda karşılaşımızı hatırlatıyorum.

— Evet... diyor. İstanbul'dan, mücahede aleyhine fetva çıktığı gün ayrılmıştım. Üsküdar'dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan "Cuma"yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı, kenarından geçtik, kâh öküz arabalarile, kâh beygirlerle Lefke'ye geldik, ve trenle Ankara'ya ulaştık... Ankara... Yarabbi ne heyecanlı, helecanlı günler geçirmiştik... Hele Bursa'nın düştüğü gün... Ya Sakarya günleri... Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla yese düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz... Fakat imanımız büyüktü.

Yorgun, susuyor...

— İstiklâl Marşı'nı nasıl yazdınız?

— Zaten tab'an münzevi bir adamımdır, gürültüyü hiç sevmem...

Yavaşça yatağında doğruluyor, yastıklara yaslanıyor, sesi birden canlanıyor:

— Doğacaktır, sana vaat ettiği günler Hakk'ın!..

Bu, ümitle, imanla yazılır. O zamanı düşünün... İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben, başka türlü yazanlardan değilim. Bu, elimden gelmez. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır... Şu var ki, İstiklâl Marşı'nın şiir olmak üzere bir kıymeti yoktur. Ancak tarihî bir değeri vardır.

Ve, gözleri, yemyeşil Şişli sırtlarında, dilinde bir dua gibi aynı nağme titriyor:

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın..

— Ya büyük zafer üstadım... O anda ne duydunuz?

Kalbi durmuş gibi sarsılıyor, sonra bir anda yeniden canlanmış gibi, nereden geldiği bilinmez bir ışıkla gözlerinin içi gülerek;

— Ah... diyor:

Ve bir lâhza bırakıyor kendini bu eşsiz sevincin koynuna... Dalıyor.

Ve, sesinin ta içten dudaklarına dökülüşünü seziyorum:

— Allahım ne muazzam zaferdi o!.. Ortalık hercümerç oldu... Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu..

Tekrar gözlerini yumuyor:

— Ve biz mest olduk!..

— O zaman bir şey yazmadınız mı?

— Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne yazacak, hattâ ne yaşıyacak takatim kalmıştı... Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, bizzat yazıyordu.

Üstadı ziyarete gelenler, görüşmemize ikide birde fasıla veriyorlar. Hastabakıcı hemşirenin getirdiği yemek tepsisi odayı bir parça boşaltıyor, şimdi, o, ağır ağır çorbasını içerken bir yandan da benimle konuşmak nezaketini gösteriyor:

— Mısır'da nasıl vakit geçirdiniz?

— Kahire'nin yirmi beş kilometre cenubunda Helvan vardır. Sakin, âsude bir köşedir. Orada oturdum.

Zaten, tab'an münzevi bir adamım. Gürültüyü sevmem, İstanbul'da iken de böyle idim. Mısır'da da Darülfünun işi çıkıncıya kadar Helvan'da yaşadım. Son zamanlarda Kahire'ye indim.

— Sevdiniz mi Mısır'ı?

—Var, güzel tarafları var... Bilhassa kışın.. hoş yazın da, sıcak iklimlerde bulunduğum için muztarip olmazdım. Orda sıcak da sürekli değildir, evler de ona göre yapılmıştır. En sıcak günlerde odaların harareti yirmi sekiz, otuzdan fazlaya çıkmaz... Fakat bir yaz günü İstanbul... Bu doğup büyüdüğüm, bütün dostlarımın yaşadıkları İstanbul, hele Boğaz gözlerimin önüne gelince...

— Mısır'da neler yazdınız?

— *Geçmişten adam hisse kaparmış...*
Ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
"Tarih"i "tekerrür" diye tarif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

Ve üstadın Helvan'da yazdığı "Firaunla yüz yüze"sinden şu son parçayı alıyorum:

Bileydin, ey koca Mısır'ın ilâhî uryanı!
Mezara, heykele ait bütün bu velveleler
Bekan için mi hakikat? Meramın oysa, heder:
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli
Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

— Kolay mı yazarsınız?

Dudaklarına götürdüğü bardağı yana çekerek:

—Hayır!... diyor.

Ve suyunu içtikten sonra, devam ediyor:

— Çok uğraştım... Epi çalışırım...

Mevzuu uzun boylu kafamda işlerim.. nihayet kâğıt üzerine naklederken de hayli yorulurum.

– Zevklerinizi sorabilir miyim üstadım?

Hafifçe gülümsüyor. Ve "zevk" diye dünyada bir şey var mı der gibi yüzüme bakıyor:

– Zevk mi?.. Benim zevklerim mi?.. Eğer sevdiği eserleri okumak, hoşlandığı mevzuları yazmak için uğraşmak, nihayet düşünmek, yapyalnız, bir köşeye çekilerek, sessiz sedasız düşünmek bir zevkse... Eh benim de zevklerim var demektir.

Çorbasından başka bir şeye el sürmiyen şaire, hastabakıcı hemşire, yalvaran bir sesle öteki yemekleri gösteriyor:

– Siz yorulmayın.. ben vereyim...

– Yiyemiyeceğim...

– Bir parça sütlâç...

– Mümkün değil... Rica ederim ısrar etmeyin...

Ve bana dönüyor:

– Eskidenberi yemekle başım hoş değildir... Sigara da içmem... Şimdi doktorlar zorla ye, deyip duruyorlar... Zorla ne olur ki, yemek yenebilsin?

Tekrar yatağına geçince, ben de vedaa hazırlanıyorum:

– Neler yazacaksınız?

– Biraz kendime gelirsem, yazacak şeylerim hazır...

Elile birkaç defa başına vuruyor:

– Var kafamda hazırlanmış mevzularım...

– Ya en son yazınız?

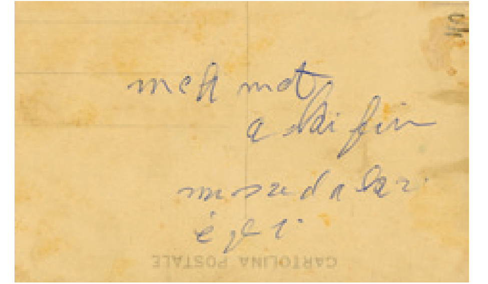
– Mısır'da geçen sene bir resmimi çekmişlerdi. Güneşli bir hava idi. Gölgem de upuzun, kumlarda duruyordu. Bu resmin altına şöyle yazmıştım:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiç biri yok
Sen mi kaldın yalnız, kafileden böyle uzak
Postu sermekse meramın yola, serdirmezler
Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak.

Ve kupkuru kalın dudaklar biribirine yapışıyor...

Kaynak: *Yedigün*, c. VII, S. 173, 1 Temmuz 1936, s. 6-8. (Çantay, *a.g.e.*, s. 308-312'de aynen; Muhsin Karabay, "Ufûlünün 66. Yılında Mehmet Âkif Ersoy", *Tarih ve Toplum*, Ocak 2003, c. 39, S. 229, s. 38-47'de yer almıştır).

Şairin Kahire Hilvan'dayken ikamet ettiği evi gösteren bir kart ve kartın arka yüzü.
(M. Rüyan Soydan arşivi)

12.

[Hakikatten Gelen Sayha]

İbrahim Alâeddin [Gövsa][81]

Kuvvetli bir bandonun ahengini uzaktan duyar gibi oldum. Hayalimdeki bu sesler yavaş yavaş yakınlaştı. Hastanenin bütün camlarını sarsan büyük bir uğultu ile sokağı kapladı. Bir an sonra binlerce ve on binlerce çocuk ve genç sesi boruların, trampetlerin, davulların velvelesi önünde heybetli bir dalga gibi yükseldi:

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklâl!

Şimdi Mehmet Âkif, hakikatten gelen bir sayha ile bütün o eski sağlamlığı birden kazanmış gibi karyolasında dimdik doğruldu. Alevli gözlerinde her zamankinden kuvvetli bir şimşek, süzgün simasında, geçmeğe başlayan bayrakların kızıllığından aksetmiş bir renk belirdi. Zayıf vücudunden ümid edilmiyen çâlâk bir davranışla pencereye yaklaştı. Ben de hayalimde onunla birlikte, hayretten ve heyecandan donmuş gibi bakıyordum.

Mektebliler, çocuklar, zabitler, askerler, hele Çanakkale ve İstiklâl savaşında şehid düşenlerin arkadaşları dudaklarında ve hançerelerinde onun güftesi, hastanenin penceresi önünden bölük bölük, tabur tabur, alay alay geçiyorlar. Çanakkale Destanı'nın ve İstiklâl Marşı'nın özlü ve coşkun şairini muhabbetle, samimiyetle selâmlıyorlar.

Ah, ne yazık ki o sesler, o gürültüler ancak bir hayalden ibaretdir. On bir yıldan beri toplanmış tahassürlerle üstadın ellerini öpmeğe gitdiğim gün bir söz fasılasındaki sükûn esnasında bu hayal bir serab gibi dimağımdan geçmişti. Hasta şaire candan sevdiği yurdunun ve milletinin evlâdı tarafından yapılan bu sevgi tezahürlerinden daha kuvvetli bir deva tasavvur edilebilir mi?

(...) Bizim memlekette sevgiler sayha ile ifade edilmiyor, kalbden kalbe görünmez yollarla geçiyor. Mehmet Âkif on bir sene uzak kaldığı bu güzel yurdun şifa veren havasile ve o havaya sinmiş olan binlerce ve binlerce yurddaş sevgisi ve temennisi ile az zamanda mutlaka iyileşecek ve kudretli ruhunun o engin coşkunlukları *Safahat*'ı yeni ciltler halinde vermek için gecikmiyecektir.

Kaynak: *Perşembe*, 2 Temmuz 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 302-303'ten aynen nakledilmiştir)

81 Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s.302'de yazı başlıksız yer almıştır. (haz.)

"Muayyen gayeleri, samimî coşkunluğu ve nazımdaki büyük kudretile eşi olmayan şair Mehmet Âkif... Türk halkının diline çok derinden vakıfdır. En açık ve en tabiî Türkçeyi aruz veznile onun kadar kolay ve pürüzsüz yazan şairimiz yoktur denebilir". (*İbrahim Alaeddin Gövsa*)

13.

Devle Cüce

[Ercüment] Ekrem Talu

Geceleri, bitap uzanmakta olduğum döşeğimin içinde, bermûtad kendimden geçivermiştim.

Rüya iklimini sık sık ziyaretten hâz duyan dimağım yine o âleme dalmış, kim billir nerelere gitmişti.

Birden, dalgın gözlerimin önünde bir insan şekli belirdi, Ak sakallı, hasta yüzlü, omuzları biraz çökük, fakat bütün bunlara rağmen bakışları canlı ve imanlı idi.

Bu şekil, gittikçe büyüdü.. Bir dev heybeti aldı. Ve, sırtındaki tunçtan zırhı ile, oradaki yüksek bir dağ doruğunun üzerine gidip oturdu.

Derken, yerdeki bir delikten zuhur eden küçücük bir mahlûk, koltuğunda, taşımakta zorluk çektiği, kalem biçiminde bir kargı ile meydana geldi.

Yürüdü.

Dev gibi adamın yanına sokuldu.

Karşısına dikildi.

— Sen bir sıfırsın! diye haykırdı.

Onun bu cılız sesine, şâhikanın üzerinde oturan devin ağzından şu karşılık çıktı:

Tam, demiştim: azıcık yaslanayım, dinleneyim..
Biri tıksırdı tâ karşımda.. acaib, bu da kim?

Cüce hiddetlendi; ve koltuğunda kısılı, kalem biçimindeki kargıyı, tunç zırhın üzerine şiddetle havale etti.

"Tınn!" diye bir ses çıktı.

Bu ses yükseldi..

Ve bir beyit halinde etrafa yayıldı:

Gömelim gel, seni tarihe! desem, sığmazsın!
Hercümerc ettiğin edvara da yetmez, o kitap!

Cüce, bir daha saldırdı..

Bu sefer mısralar, zengin bir kaynaktan fışkırır gibi birbiri ardınca tevali etti:

Seni ancak ebediyetler eder istiâb.
'Bu, taşındır' diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;

Sonra gök kubbeyi alsam da, rida namile,
Kanayan lâhdine çeksem bütün icramile;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli süreyyayı uzatsam oradan
Sen bu âvizenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecrile âvizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim, diyemem hâtırana!

Ve bu mısralar, etraftaki cidarlara çarparak, dağları sarsarak, denizleri coşturarak, fırtınaları kudurtarak yayılıp duru duruyorken, öteden bir ses yükseldi.

Cüceye hitap ediyordu:

— Bizler, Çanakkale, Filistin, Kafkas, İnönü, Dumlupınar, Sakarya şehitleriyiz!

Kızıl ve tertemiz kanlarımızı yurdumuz uğruna akıtarak ebediyete kavuştuğumuz günden beri, bu mısralardan başka, bizim hakkımızda hangi Türk şairi bir destan yazmıştır?

Bizim hamasetimiz, feragatimiz, şahadetimiz senin neslinden hangi dâhiyi coşturdu ey cüce?!

Bugün ahlâkı, seciyesi, yurd sevgisi, dehâsı şüphe götürmiyen, hasta bir adama karşı denediğin kalem biçimindeki kargını, bizim lehimizde niçin denemedin? Mevzu çok mu azametli idi? O azamet senin kudretinden çok mu üstündü?

Yurdundan, on bir yıl uzakta kalıp, hisli kalbine gurbet acısının zehiri işlemiş, bugün can atarak döndüğü vatana hasta vücudile, temiz duygularından başka bir şey getirmemiş olan bir zavallıya, durup dururken dil uzatmayı kimden öğrendin, hangi ahlâk kitabında okudun?

Sus! O hastayı rahat bırak! Ona kalem biçimindeki kargınla indireceğin her darbe, bizi, Harbiumumînin ve İstiklâl harbinin "tertemiz alınlı.". şehidlerini rahatsız eder!

Kaynak: *Son Posta,* 3 Temmuz 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 359-361'de ve Çantay, *Âkifname*, s. 315-316'da aynen yer almıştır).

"Yurdundan, on bir yıl uzakta kalıp, hisli kalbine gurbet acısının zehiri işlemiş, bugün can atarak döndüğü vatana hasta vücudile, temiz duygularından başka bir şey getirmemiş olan bir zavallıya, durup dururken dil uzatmayı kimden öğrendin, hangi ahlâk kitabında okudun?

Sus! O hastayı rahat bırak! Ona kalem biçimindeki kargınla indireceğin her darbe, bizi, Harb-i Umumî'nin ve İstiklâl harbinin 'tertemiz alınlı' şehitlerini rahatsız eder!" (*Ercüment Ekrem Talu*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

14.

Varan bir!

[İsmet Hulusi] İmset

Yine bu sütünda yazdım. Yazalı da üç gün olmadı. Dedim ki:

— Biz edebiyyattan değil, edebiyyatın dedikodusundan zevk duyarız.

Bugün okudum: Zevk duyacağımız bir mevzu üzerinde bir genç bir yazı yazmış:

— Edebiyyat dedikodusu mu?

diyeceksiniz. Evet, hemen hemen öyle: Mehmet Âkif dedikodusu.

Hasta bir adam, dedikodu mevzuu olamaz! denilmişti. Erbabının eline geçince mükemmel oluyormuş.

Mehmet Âkif genç edibleri tanımıyormuş. Olabilir. Herkes ceb takvimi kullanacak değil ya!

İlk dedikodu gazetesi çıktı:

— Varan bir!

Bakalım arkası çorap söküğü gibi gelecek mi?

Aklı başında bir adama sordum:

— Bu işe ne dersin?

— Ne diyeceğim, dedi, kedi yetişemediği ciğere pis dermiş.

— Mehmet Âkif hakkında yazı yazan bu adam kim mi?.. Müsade edin de adını söylemiyeyim. Meşhur olmak için Zemzem kuyusuna işemiş olan adamın adı söylenmez.

Kaynak: *Son Posta*, 3 Temmuz 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 314'te aynen yer almıştır).

Ruhumun senden ilâhî şudur ancak emeli
Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli.

15.

Mehmet Akif

Faruk Nafiz Çamlıbel

Mehmet Âkif, vazifelerile bağlandığı Mısır'dan, hastalığını geçirmek için İstanbul'a geldi. Son şiirimizin hakikî üstatlarından biri, belki de birincisi olan Mehmet Âkif'in gelişi, ancak onun hakkında beslenen derin duygulara ifade fırsatı vermesi itibarile büyük bir hâdisedir. Yoksa, Mehmet Âkif, yalnız adı ile, yalnız şiiri ile değil, insanlığa göz yaşartacak kadar yüksek olan emsâlsiz şahsiyeti ile her zaman gönlümüzün baş sedirinde bağdaş kurmuştu.

On bir sene var ki, onun güzel bir sakalla çevrilmiş, şefkatin en sıcak pırıltısı ile ruhu aydınlatan bir çift göze malik, baba yüzüne hasrettik. Ötedenberi babalar evlât hasreti çeker. Mehmet Âkif, uzun süren ayrılığı ile, bize büsbütün yeni bir acı tattırmış oldu, ve bunda haklı idi: Birçok değerleri, biz, ya onlardan uzaklaşınca, ya tamamile kaybedince, yerini ancak ebediyetin doldurabileceği bir şeref olarak kabul ederiz... İşte, Mehmet Âkif, on bir senelik yokluğu ile bu hazin dersi verdi, ve bu dersi, ders vermek için değil, mecbur olduğu için vermesi faziletin başka bir tezahürüdür...

Mehmet Âkif'in yedi ciltlik *Safahat*'ını okuyanlar, feragatin, gayr-i endîşliğin ve hususî bir görüşle ahlâkın ne demek olduğunu bir bakışta anlarlar: Bu yedi cildi dolduran şiirlerden hemen hiç biri şahsî teessürünün ifadesi değildir! Otuz seneden fazla sanatla uğraşan, heyecandan heyecana geçen ve nihayet bütün tenkitlerin üstünde bir şair olan Mehmet Âkif'in şiirlerinde, şahsî teessürü yadetmemesi, sesini yalnız cemiyetin ahengine uydurması ve herkesi doğru bildiği yola sevketmek istemesi, şairlikten de üstün, bir kahramanlıktır. Altı *Safahat*'ın teşkil ettiği baha biçilmez kaidenin üstünde, *Asım*, yüksekliği Bülhevl [Ebu'l- Hûl] ile boy ölçüşen bir sanat âbidesidir. Diyebiliriz ki *Asım*'ın her sayfası bir şair-i lâyemut etmiye kâfidir.

Faruk Nafiz Çamlıbel henüz gençken.

Hayatı ile eseri arasında yakın münasebet bulunan her sanatkâr, karşısındakileri, başkalarından daha fazla hayran eder. Tarihin nadir yetiştirdiği bu nevi kıymetler, içinde, Mehmet Âkif'e gelinciye kadar, yalnız Namık Kemal'i görüyoruz. Arada bir fark varsa, o da, Namık Kemal'in şiirine Namık Kemal'in hayatından sırayet eden kudrettir, ve Namık Kemal'in hayatı eserinden kuvvetlidir. Mehmet Âkif de ise, eser ve hayat, aynı metin adımlarla yanyana gider.

Mehmet Âkif hakkında hulâsa edilecek kanaat şudur: Büyük üstadın eserleri, kemiyet ve keyfiyet itibarile, edebiyatımıza tepeden bakar. Şahsına ve hayatına gelince... Bunun için kaydedilecek hayranlık, ne kadar yerinde olsa, üstadın erişilmez tevazuunu incitmekten başka bir fayda temin edemez!

Türk edebiyatına; yıllarca fazilet ve sanat taşıyan üstadın eseri kadar değerli vücudüne candan, gönülden sihatler dileriz.

Kaynak: *Yedigün*, c. VII, S. 174, 8 Temmuz 1936, s. 17. (Muhsin Karabay, "Ufûlünün 66. Yılında Mehmet Âkif Ersoy", *Tarih ve Toplum*, c. 39, S. 229, Ocak 2003, s. 38-47'de yer almıştır)

17.

Mehmet Âkif'in yanında

Niyazi Acun

Nişantaşı'nda Doktor İbrahim Güçer'in[82] "Teşvikiye Sağlıkevi"ne[83] girerken, yüreğimde derin bir üzüntü vardı.

Yıllardanberi vatandan uzakta kalmış olan, büyük millî şairimiz Mehmet Âkif, hasta olarak gelmiş ve bu sağlıkevinde yatıyormuş!..

Acaba hastalığı ne idi? Tedaviden müsbet neticeler elde edilmiş miydi?.. Büyük üstadı eski sıhhatli vücudu.. güler yüzile görebilecek miydim?.. Çok sevdiği vatanına dönmek, onda ne gibi heyecanlar uyandırmıştı?..

İşte bu sual ve düşünceler dimağımda kaynaşırken.. kalbim bunlarla, mutadından daha hızlı atarken, Sağlıkevi'nin direktörlük odasına giriyordum.

Ruhumda şahlanan, bu üzüntü tufan ve kasırgaları benliğimi öyle sarsıyor ki...

Fakat bu kasırgalardan, tufanlardan korkmuyorum. Kafamda büyük hakikatlerin en tatlı varlıkları uyanıyor; ve bir an önce onu görmek, bu heyecanlarıma mahal olmadığına kanat getirmek arzusu, içimdeki heyecanı büyük bir sevince kalbediyor.

Ufuksuz, berrak semaların yüksekliğinde Türklüğün asil ruhunu.. insanlık için istibdada, mütegallibeye isyan ve nefreti, güzel şiirlerile terennüm eden şairin, dünün bugün ve hatta yarının da millî marşımız olan "İstiklâl" manzumesi, Türklüğümün ulviyetini ve azametini büyük bir gururla ruhumda yaşatıyor.

*

Gerek edebiyat hayatımızda.. gerek millî savaşımızda büyük bir yeri olan "Mehmet Âkif"i görmek için Teşvikiye Sağlıkevi'nin sahibi Doktor İbrahim Güçer'i odasında buluyor ve kendimi tanıtıyorum. Doktor, ciddi fakat tatlı bir tebessümle, ve büyük bir nezaketle:

– Şimdi Mehmet Âkif'in yanında misafirleri vardır. Ve esasen, bilmem ki ziyaret kabul ederler mi?.. diyor ve benim söz söylememe imkân bırakmadan soruyor:

– Hangi gazete namına görüşeceksiniz?

– *Yarım Ay*.

82 1920'lerin başında Selanik'ten İstanbul'a gelen kadın hastalıkları mütehassısı Doktor İbrahim Osman Bey, soyadı kanunuyla "Güçer" soyadını almış, 1955'te vefat etmiştir. Selaniğin önemli okullarından Terakki Mektebi'nin İstanbul'a taşınmasında önemli rol oynamıştır. İbrahim Güçer aynı zamanda, Halit Refiğ'in halası Refia hanımın eşidir. İstanbul'un ilk özel hastanesi olan Teşvikiye Sağlık Evi'nin kurucularındandır. Sağlık evinin inşası, Erkan-ı Harbiye Reisi Müşir Kör Ethem Paşa'nın konağının bulunduğu bahçenin köşesine 1930'ların sonunda başlamış 1932'de bitmiştir. Bkz. *Sinemada Ulusal Tavır, Halit Refiğ Kitabı*, söyleşi: Şengün Kılıç Hristidis, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007 İstanbul, s. 3; M. Burak Çetintaş, *Dolmabahçe'den Nişantaşı'na Sultanların ve Paşaların Semtinin Tarihi*, Antik A. Ş. Kültür Yayınları, İstanbul 2005, s. 276-277.

83 İstanbul'un ilk özel hastanesi.

16.

Haftanın edebî akisleri

On senelik bir ayrılıktan sonra, iki haftadır, şair Mehmet Âkif İstanbul'da bulunuyor. Bu münasebetle *Asım* mübdiinin eserlerini kısa bir tahlilden geçiren Faruk Nafiz *Yedi Gün*'de şu satırları yazmıştır:

"Mehmet Âkif'in yedi ciltlik *Safahat*'ını okuyanlar, feragatin, gayr-i endîşliğin ve hususî bir görüşle ahlâkın ne demek olduğunu bir bakışta anlarlar: Bu yedi cildi dolduran şiirlerden hemen hiç biri şahsî teessürünün ifadesi değildir! Otuz seneden fazla sanatla uğraşan, heyecandan heyecan geçen ve nihayet bütün tenkitlerin üstünde bir şair olan Mehmet Âkif'in şiirlerinde, şahsî teessürü yadetmemesi, sesini yalnız cemiyetin ahengine uydurması ve herkesi doğru bildiği yola sevketmek istemesi, şairlikten de üstün, bir kahramanlıktır. Altı *Safahat*'ın teşkil ettiği baha biçilmez kaidenin üstünde, *Asım*, yüksekliği Bühvel [Ebu'l- Hûl] ile boy ölçüşen bir sanat âbidesidir. Diyebiliriz ki *Asım*'ın her sayfası bir şairi lâyemut etmiye kâfidir".

Kaynak: *Kurun (İlâve)*, 11 Temmuz 1936.

MEHMED AKİF'in YANINDA

Yazan:
NİYAZİ ACUN

Yazan:
NİYAZİ ACU

Nişantaşında Doktor İbrahim
«Teşvikiye Sağlıkevi» ne girerke
ğimde derin bir üzüntü vardı.
Yıllardanberi vatandan uzakt
olan, büyük milli şairimiz Mehm
hasta olarak gelmiş ve bu sağl
yatıyormuş!..

Memleketimizin en mükemmel hususî hastanelerinden: Teşvikiye Sağlıkevi

Mehmet Âkif: Teşvikiye Sağlıkevi sahibi Doktor İbrahim Güçer; Hemşire Basiret.

Yarım Ay ismini işidince Doktor, bu sefer, bize daha samimî bir hal alıyor:

— Memleketin bu güzel mecmuasının, biz de daimî okuyucularındanız, diyor ve yazıhanesinde duran *Yarım Ay*'ın son sayısını elile göstererek; sözüne devam ediyor:

— *Yarım Ay* mecmuasının okuyucularından olunca, size bu müsadeyi almak vazifesi şimdi bana düşüyor...

Onu, şahsen hiç tanımıyorum; fakat Türk ruhunun büyüklüğünü kalemile ruhlarımıza aşılayan büyük şairin şahsiyetini belki kendileri kadar yakından tanıyorum.

Merdivenleri, Doktor İbrahim Güçer'i takip ederek çıkıyorum.

Temizliği ve sessizliği ile hakikaten bir sağlık yeri olan bu modern hastanenin, ikinci kat koridorunda birkaç adım yürüdükten sonra, solda bir kapının önünde durduk.

Doktor:

— İşte bu odada yatıyorlar.

Doktor, kapı önüne gelince, içerideki hafif hafif konuşmaları sanki ben duymuyormuşum gibi:

— Konuşuyorlar!.. diyor sonra kapıyı vuruyor. İçeriden hafif bir ses:

— Geliniz, buyurunuz!..

İçeriye giriyoruz.

Doktor şen bir yüzle, yatakta yatan hastaya:

— Bu gençler memleketin en güzel bir mecmuası için sizinle görüşmek istiyorlar, diyor.

Kapının yanından hasta Mehmet Âkif'i görüyorum; doktorun bu ricasına vereceği cevabı heyecanla bekliyorum.

Oooh.. Hele şükür.. o, beni memnun edecek cevabı, bu hasta halinde dahi ince bir nükte ile veriyor:

— Mademki gençlerdir.. onlar, ihtiyarları her zaman rahatsız edebilirler...

Doktor gitmişti. Odada, bizden önce üstadı ziyarete gelmiş ahbapları var.

Üstat, pencerenin önünde beyaz bir karyolada yatıyor. Bizimle konuşmak için yataktan kalkmak istiyor. Tam bu sırada odaya, hastanın hararetini anlamaya gelen hemşireye:

— Basiret!.. diyor. Kalkmam için bana biraz yardım eder misiniz?

Hemşire derhal yardım ediyor... ve şairin yorgan altındaki hasta ve ihtiyar vücudu görünüyor.

Üzerindeki, beyaz üstüne ufkî mavi çizgili geceliğin düğmelerini ilikliyor; hemşirenin üst üste koyduğu yastıklara yaslanıyor.

Bir yandan ihtiyarlığın, bir yandan da hastalığın yıpratıcı pençesinde çok zayıflamış olan bu vücudun, kemikleri, elbisenin altında birer birer belli oluyor. Fakat, o, bu hasta ve zayıf haline rağmen, o kadar şen ki... Yorgan altından sıyrılan kadid ve zayıf vücudunu görmeseydim, hasta olduklarına, beni asla inandıramayacaktı. Adeta, onda, sağlam insanların hali var.

Karyolasının yanındaki sandalyaya oturup, şairi fazla rahatsız etmemek için, ben konuşmak istiyorum.

Benim sual sormama meydan bırakmadan, masanın üzerine bırakmış olduğum *Yarım Ay* mecmuasını eliyle işaret ederek:

– Masanın üzerine koymuş olduğunuz mecmuayı müsaade eder misiniz?..

Derhal *Yarım Ay*'ı veriyorum.

Mecmuayı büyük bir dikkatle tetkik ediyor, ve sahifelerini çevirdikçe, bizden önce gelmiş olan ziyaretçilerine:

– Mecmuanın gerek tertibi, gerek güzel baskısı Avrupa matbuatından hiç te geri değil...

Mısır matbuatında bu şekil güzel ve temiz mecmualar yoktur; halbuki, oradaki neşriyatın bir kısmı, ticaret maksadile Mısır'a gelmiş İngilizlerin elindedir.

Üstat artık konuşmaya başlamıştı. Onun açtığı çığırdan yürümek üzere sormaya başladım:

– Mısırlılar, bizim edebiyatımızı takip ediyorlar mı?

– Hayır.. Maalesef.. asla takip etmiyorlar. Bunun da biricik sebebi, malûmunuzdur ki, Mısır yarı İngilizlerin sayılır. Bu tesir ile, Mısırlıların bütün Şarklılarla rabıtaları gayet gevşektir.

Mısırlılar Türkleri taklit etmek için, ancak ve ancak muazzam inkılâbımızın her safhasını büyük bir merakla takip etmektedirler..

İstiklâl mefhumunu anlayan her münevver Mısırlı, Türk inkılâbının aşığıdır.

Türk inkılâbının genişliğine, eşsizliğine inanan Mısır matbuatı ve münevverleri, bizim millî hareketlere ait olan bütün yeniliklerimizi büyük bir dikkatle incelemektedirler.

Şüphesiz ki, gazetelerede okumuşsunuzdur. Geçenlerde Mısır'da münevverlerin, istiklâl için büyük kavgaları oldu. Bu kavgalara iştirak eden bütün istiklâlci münevver zümrenin hemen hepsi Türk inkılâbının her safhasını bizim kadar bilirler. Bu hadiseler arasında yalnız istiklâlci talebeden on beş kadarı şehit oldu ve en nihayet Vefitler vaziyete hakim oldular.

– Bizde, mahut saltanat ve istibdat devrinde, istiklâl için çalışan bir çok münevverlerimizin; millî bir edebiyat ile halkı istiklâle teşvik eden neşriyatları vardı; acaba Mısırlılarda da bu hareket başlamış mıdır?

MEHMED AKİF'in YANINDA

sada uzun müddet kaldığı ve
biyatile pekçok meşgul oldu
edebiyatından zerre kad
olmamıştır. Hep eski tarzda
Bu son on beş sene i
manzum tiyatro yazmıştır...
eserleri tertip itibarile o ka
arzetmez.
Şair, tiyatro tekniğine va
dan, eserleri sahneye mü
Eserler ancak okunmak için
Buna rağmen çok kuvvetli
Eğer şair, tiyatro yazmağa
başlasaydı, Mısırlılara büy
çığırı açardı.

Büyük şair Yarım Ay mecmuasını gözden geçiriyor.

Büyük şair, Doktor İbrahim Güçer ve yazıcımız.

— Evet... orada da şimdi böyle millî bir edebiyat hareketi başlamıştır.

Bu neşriyat halka o kadar müessir olamıyor. Yukarıda söylediğim gibi Mısır İngilizlerin hakimiyeti altındadır.

Mısır münevverleri, istiklâlin ancak radikalizmle başarılıcağına inanmış-lardır... Bizden çok geri olduklarını bildiklerinden, üniversitelerinde program harici, mümkün olduğu kadar, Türk edebiyat ve lisanı derslerinde, münasebetini getirerek inkılâp ve kurtuluş fikirleri aşılıyorlar.

Bu aşı ile aşılanan ve üniversiteyi bitiren bir çok gençler, başta Türk inkılâbı olmak üzere her şeyimizi takip ediyorlar.

— Bizim edebiyatımız ve matbuatımız ile Mısır edebiyat ve matbuatı arasındaki ilmî ve millî farklar ne dereceye kadardır?

Üstat kısa bir sükûta dalmıştı. Elile, beyaza siyah karışmış kalan sakallarını okşuyordu. Bu sırada midesindeki gazlar, gökgürültüsü gibi bu sükûneti ihlâl ediyordu.

Hastalığını belli etmemek için, ufuklara dalmış olan gözlerini bize çevirerek:

— Mısırlılar matbuatlarında en ziyade lisana itibar ederler. Lisanı bozuk matbuat orada hiç tiraj yapmaz.. Bu sebeple büyük muharrirler vardır. Mısır'ın en iyi, en yaşlı, en çok satılan ve 70-80 senedenberi çıkmakta olan *El-Ehram* gazetesi vardır. Bu gazeteyi de, hariçten gelmiş fakat Mısırlılaşmış Suriyeliler çıkarıyorlar.

Mısır matbuatında, son 20, 30 senede kayde değer bir terakki eseri vardır. Bu yıllar zarfında birçok neşriyat meraklıları, gazete ve mecmualar çıkarmışlardır.

Şurasını esefle söyliyeyim ki, Mısır'da halk, maalesef bizim gibi, cinaî neşriyata, mizaha lüzümundan pek fazla meraklıdırlar.

Sanat ve edebiyata gelince:

Biz, roman, tiyatro ve hikâye tirajında onlardan fersah fersah ilerde ve çok müterakkiyiz; yalnız onlarda, içtimaî ve politik yazı yazan muharrirler çok vardır.

Mısırlıların şairi hemen hemen bir tanedir. Ve bu şair, onların, en büyük şairleridir.

Adı Şevki'dir. Şevki bizim Abdülhak Hâmit derecesindedir.

Şevki'nin, Mısır'da ve Arabca konuşulan memleketlerdeki mevkii, Hâmid'in bizdeki mevkii gibidir.

Şiirleri pek kuvvetlidir. Kendisi, Fransa'da uzun müddet kaldığı ve Fransız edebiyatile pek çok meşgul olduğu halde, garp edebiyatından zerre kadar müteessir olmamıştır. Hep eski tarzda yazar.

Bu son on beş sene içinde birkaç manzum tiyatro yazmıştır... Fakat, bu eserleri tertip itibarile o kadar büyüklük arzetmez.

Şair tiyatro tekniğine vakıf olmadığından, eserleri sahneye musait değildir.. Eserler ancak okunmak içindir.

Buna rağmen çok kuvvetli mevzulardır.. Eğer şair, tiyatro yazmağa 40 sene önce başlasaydı, Mısırlılara büyük bir tiyatro çığırı açardı.

— Mısırlıların bu şairden başka kuvvetli şairleri hiç yok mudur?

— Var... fakat bu şairler, tarz-ı kadimden ayrılmazlar, ve bir kafiye üzerinde dururlar.

Şiirlerinde mevzular, bizde olduğu gibi, hayata, hakikate inmemiştir. Bu şairlerin yazıları kasideler, gazeliyat ve yeni başlıyan millî ve vatanî mevzulardır.

Ahlâkî, terbiyevî.. ve hayat-ı hakikiye ait mevzular daha henüz yoktur.

— Mısırlıların sevip en çok okudukları eserler nelerdir?

— Mısır'da en ziyade siyasî ve mizahî, polisiye eser ve gazeteler okunur. Ciddî eserler hemen hiç okunmaz.

— Ya maarifleri?

— Onu hiç sormayın.. maarif pek geridir.

— Mısır'da tercüme eserler okunuyor mu?.. ve bizim eserlerimizden Mısır lisanına tercüme edilmişler var mıdır?

— Tercüme eserler o kadar revaçta değildir. Bizim eserlerimizden ancak millî olanlar parça parça tercüme edilmiştir.

— Sizin eserleriniz?

— Benim beş on parçamı tercüme ettiler.

Üstada, hars ve edebiyatımıza millî bir şekil verecek bulunan, ve en büyük inkılâblarımızdan olan harf ve lisan inkılâbımızın, Mısırlılarca nasıl karşılandığını sorduğum vakit, yastıktan başını kaldırıp:

— Yukarıda ne demiştim; Mısırlılar, dünkü Türkiye'yi değil, bugünkü inkılâp Türkiye'sini takdir etmekten asla kendilerini alamıyorlar...

Bu sıra kapı vuruldu. İçeriye Doktor gelmişti.

Doktorun bu gelişini beğenmemiştim. Hastanın benimle fazla konuşmaması için geldiğini zannettim.. ne diyeceğini bekliyordum.

Hasta gözlerile sordu.

Doktor:

— Telefon.. Erenköy'den Bay (....) yarın ziyaretinize gelecekler.. ne buyuruyorsunuz?

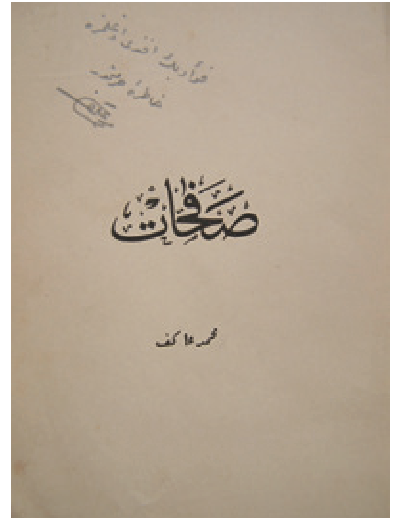
Bu söze büyük bir sevinçle cevap verdi:

— Söyleyin gelsinler..

Sonra bize dönerek:

— Bu gelecek kimse, benim en samimî çocukluk arkadaşımdır; dedi.

Şair Mehmet Âkif'e en büyük ve heyecanlı sualimi sormaktan kendimi alamadım:

Âkif'in dostu [Mehmed] Fuad'a imzaladığı bir nüshası.

"Fuad beyefendi oğlumuza hatıra-i hürmetimdir".

— Vatandan uzak geçen yıllarınız, yad ellerdeki vatan tahassürünüz.. ve bu uzun yıllar içinde yazmış olduğunuz eserleriniz Üstad?

Hasta vücut, yastıklardan kalktı. Gözleri daha şeffaflaşmıştı.

Aralık duran pencereyi tamamen açtı, ve elini bir daire şeklinde dolaştırarak:

— Vatan hasreti mi? dediniz. Bu, ne büyük.. ne tahammül edilmez.. ne acı bir dert ki.. vatandan uzak yaşanan her dakika, ıstıraplarla biten heyecansız ânlardır.

İşte, o tahassür ve acılar, bu hastalığımın mikroplarıdır. Vatanıma döndükten sonra artık Mısır'a gitmemeğe karar verdim. Vatandan uzak olunca ilham kayboluyor.

Ben bir İstanbul çocuğuyum, bu şirin memleketimin dağlarında, kırlarında, bahçelerinde belki daha ayak izlerim bile silinmemiştir.

İnşallah iyi olur olmaz İstanbul'u baştan aşağı gezeceğim; ve ondan sonra Millî Mücadele senelerinde harap bir yer iken, bugün Türk inkılâbının en canlı timsâli olan Ankara'yı ziyaret edeceğim. Mısır'da iken fotoğraflarını gördüğüm bu modern şehri, bu Cumhuriyet yüreğini gözlerimle görmeğe gideceğim.

On, on bir senelik bir vatan hasretile çırpınan ruhumun, en büyük millî eserini o zaman yazacağım. Bu zamâna kadar yazmış olduğum eserler hep istiklâle kavuşmak içindi; fakat bugün başarılan inkılâbları gördükten sonra, yazacağım eser de –kanaatimce- bir inkılâp eseri olacaktır.

Bugün o kadar mes'udum ki... Vatan havasını teneffüs ettikçe ciğerlerimdeki mikroplar ölüyor ve âdeta gençliğe kavuşuyorum.

Bu sözleri söyledikten sonra gözleri, açık pencereden görülen Yıldız tepelerine ve Boğaz'ın yeşilliklerine daldı. Eğilip yüzüne baktığım vakit, yüzünün hatlarında mânasını anlayamadığım bir tekallüs vardı, ve gözlerine iri parlak damlaların biriktiğini gördüm.

Üstadı daha fazla yormamak, müteessir etmemek için müsaadelerini istediğim vakit:

— Görüyorsunuz ya pek coşkunum. Size istediğim şeyleri söyliyemedim. Söz veriyorum, hastaneden sağ çıkarsam, o zaman her soracağınız suale cevap veririm. İstediğiniz gibi yazarsınız. Çünkü; vatan bizim.. fikir bizim. Artık başımızda, fikirlerimize balta vuracak, ayağımıza demir bağlayıp bizi denize atacak korkunç saltanat kuvvetleri yok.

Bize bu görüşmeyi temin eden Doktor İbrahim Güçer'e teşekkür ederken, o:

— Üstat inşallah yakında pek zinde olarak çıkacaktır. Daha çabuk çıkacaktır ama... dedi ve kaşlarını kaldırarak:

— Üstadın ne kadar çok sevenleri varmış; onu istirahat için bir dakika olsun yalnız bırakmıyorlar ki!...

Kaynak: *Yarım Ay*, S.35, 15 Temmuz 1936, s. 2-3 ve 28.

18.

Hoşgeldin Üstat

V[ehbi] Cem Aşkun

Edebiyatımızın adını saygı ile anabileceğimiz bir değeri de şüphesizki Mehmet Âkif'tir. Ve onun din severliği yurt severliğinden hiç bir vakit üstün değildir. Bu itibarla din, üstat için bir "ideal" değil, nihayet bir telâkki meselesidir. Esasen hangi adam yoktur ki, kafasında bir telâkki taşımasın. Bilhassa bugün için din telâkkisinin insanları birleştiren bir kuvvet olmadığı pek âlâ anlaşılmıştır. Ve bundan ötürüdür ki günden güne önemini yitiriyor. Ve onun yerine daha büyük bir varlık olan "Ulusçuluk ideolojisi" girmiş bulunuyor. Nitekim üstadın ulusçuluğunu şu son mısraları ne güzel anlatıyor:

Viranelerin yasçısı Baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazanımda bu Cennet gibi yurdu
Gül devrini bilseydim onun, Bülbül olurdum
Ya Rab beni evvel getireydin, ne olurdu...

Bu ne musiki, ne ritim. Evet üstat Bugün için hastadır. Ve oldukça da yaşlanmıştır. Fakat kafası hâlâ diri, duyuşları hâlâ taze, diyemi yine coşkun ve heyecanlı. O, Türk aruzuna, Türk düşünüş ve duyuşuna göre en güzel şekili verdi. Türk edebiyatına yepyeni, tatlı bir hava getirdi... Memleketin karanlık günlerinde en içli ve en lirik bir dille dertlerimizi haykırdı. Çanakkale siperlerinde dünyanın görülmedik kahramanlığını gösteren "MEHMET"e en layık terennümleri onun mısralarında gördük. O enginliği baş döndüren şiirlerini okuyup ta o, siperlerde gömülen aslanlara özenç etmiyen kaç Türk vardır? Sonra onunla da kalmadı. Erkinlik savaşını kazanarak dünya tarihine kanındaki asaleti tanıtan, ulusuna yine en yaraşan marşı yazdı. Bugün için *İstiklâl Marşı* kadar bilmem ki hangi ulusun "Ulusal Marşı" kuvvetlidir? Ve onu okurken hangi Türk coşmuyor? Ve benliğini bu eşsiz eserin akışına kaptırmıyor. Büyük ve ünlü üstat, gençliğin sana sonsuz bir saygı ve sevgisi var. Çabuk eyilenip, yine o bitmez bir kaynak olan bengileşmiş şiirlerinden bize içirmeni bekliyoruz. Artık 11 yıllık ayrılığa son ver; Kendi tabirinle "bu Cennet gibi yurdun"dan uzaklaşma, Hoş geldin üstat!..

Kaynak: *Taşan*, S. 3-27, 1 Ağustos 1936, s. 1.

Daha sonraki yıllarda folklor çalışmalarıyla tanınan Vehbi Cem Aşkun, Âkif vefat ettiğinde şu değerlendirmeyi yapacaktır: "Bilhassa bugün için din telâkkisinin insanları birleştiren bir kuvvet olmadığı pekâlâ anlaşılmıştır. Ve bundan ötürüdür ki günden güne önemini yitiriyor. Ve onun yerine daha büyük bir varlık olan 'ulusçuluk ideolojisi' girmiş bulunuyor. Nitekim üstadın ulusçuluğunu şu son mısraları ne güzel anlatıyor:

Viranelerin yasçısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazânımda bu Cennet gibi yurdu
Gül devrini bilseydim onun, Bülbül olurdum
Ya Rab beni evvel getireydin, ne olurdu..."

19.

Üstad Mehmet Âkif'in yanında

Mümtaz Turhan Tan

Alemdağ'ına, yakın ve pek yakın bir köşede otomobil sola kıvrıldı, sarsıntı büsbütün sezilmez oldu. Şoseden ham yola sapmıştık, kanadsız bir uçuşla Baltacı Çiftliği'ne doğru yükseliyorduk.

Bize, insanî, medenî ve bediî bir hac yolunda kılavuzluk eden büyük filozof Ferid [Kam], üç beş dakika sonra, yeşil bir Buk'a gösterdi.

— İşte, dedi, Âkif burada yatıyor.

Eski edebiyattaki Kubbe-i hazra tabiri hatırıma geldi. Eslâf, yeşil çinilerle örtülü kubbeler altında uyuyan birkaç ünlü ölünün ebedî aşiyanlarını tarif için bu tabiri kullanırlardı. Şimdi bizim de gözümüzün önünde kubbemsi bir yeşillik beliriyordu. Fakat bunun ötekilerden farkı pek büyüktü. Bir kere sun'î değildi, tabiî idi. Altında uyuyan da üstadlar üstadı şair Âkif'ti.

Terbiyeli bir uşağın delâleti bizi hastabakıcı bayana ulaştırdı. Onun kılavuzluğu da heyecanlı bir iştiyakla çırpınan gönüllerimizi üstadın ellerine kavuşturdu, sevgi, saygı ve tahassür, yüreklerimizde hemen birleşip riyasız bir buse şekli almış ve dudaklarımızdan o temiz ellere dökülmüştü.

Şimdi zekânın, irfanın, hassasiyetin, belâgatin ve hakikî şiirin yere düşmüş bir mihrab gibi döşeğe uzandığını görüyorduk. Cemaatsiz mabedlerin harab olmuş mimberlerini andıran bu hasta mihrab ruhumuza elem veriyordu. Fakat gene ruhumuzla ona meczub idik, önünde diz çöküp oturuyorduk.

Ömrümde hiç feveran, hiçbir tuğyan, hiçbir fırtına, hiçbir coşkun deniz, bu şahid olduğum mahzun sükût içinde yaşıyan belâgat kadar beni meshur etmedi, heyecanlandırmadı. Üstad, doktorların tavsiyesine uyarak susuyordu. Lâkin yüreğimiz, kalbimiz, vicdanımız onun susuşunda cild cild *Safahat*'ın gür ve beliğ sayhalarını duyuyordu, vecde düşüyordu.

Âkif'i ziyaretimiz, eski tabirle, bir iyadetti, iyadetlerin ise ibadetler gibi zamanları mahduddur, mukayyeddir. Bu sebeble çok oturmadık, bediî haccın hazzını benliğimize sindire sindire oradan ayrıldık.

Âkif'i yalnız bıraktığımız için hayıflanıyorduk. Lâkin onu kendi içimizde bulup seviniyorduk.

Şoseye çıktığımız zaman Alemdağı'ndan dönüş başlamıştı. Sıra sıra öküz arabası, sıra sıra otobüs, sıra sıra otomobil Taşdelen ve Tefne suları başında geçen uzun bir neşe gününün sekri ile evlerine dönen yüzlerce yurddaşın kahkahalarını taşıyordu. Gözüm bu şen alay önünde ihtiyarsız Baltacı Çiftliği'ne döndü ve kafamda tabiatin yarattığı bir yeşil kucağa gömülen o beliğ sükût titredi.

İşte o vakit, gene ihtiyarsız: "Utandım ağlıyarak, ağladım utanmıyarak!"

Kaynak: *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 307-308'de son paragraf hariç; Çantay, *Âkifname*, s. 316-317'de aynen yer almıştır).

20.

1 şair, 1 musikişinas

Burhan Cahit Morkaya

İstiklâl Marşı güftesinin sahibi Şair Mehmet Âkif ağır hastadır.

Ve Türk edebiyatına ölmez eserler veren bu yüksek şair bugün bir Mısırlı Prens'in merhamet ve şefkati sayesinde onun Alemdağ'ındaki köşkünde ömrünün son demlerini yaşıyor.

Eğer Prens Halim bu fazileti göstermemiş olsa İstiklâl Marşı mübdii kimbilir ne elim bir sefalet içinde kalacak.

Türk musikisinin yüksek üstadlarından Nevres, hain bir hastalığın pençesinde Cerrahpaşa Hastanesi'nin bir kovuşunda aylardanberi yatıyor. Arayan yok, soran yok. Meşgul olan yok.

Bizde edebiyat, san'at üstadlarının sefalet ve mahrumiyet içinde sönüp gitmeleri bir anane haline girmiştir. Bu o kadar tabiî görülür ki âdeta hizmetlerinin manevî bir mükâfatı gibi telâkki edilir ve sefalet içinde öldükleri zaman,

> – O hayatın maddî bağlarından tecerrüt etmiş yüksek faziletli bir san'atkârdı!

diye takdirkârane yazılar yazılır.

Rahmetli Tanburi Cemil için de böyle olmamış mıydı?

Onların hayatın maddî bağlarına karşı gösterdikleri alâkasızlık yüksek bir fazilet eseri olabilir. Fakat münevver bir cemiyetin böyle san'at ve edebiyat üstadlarına karşı nankörlük etmesi doğru mudur?

Açıksöz yazarı Burhan Cahit Morkaya.

Kaynak: *Açıksöz*, 1 Birincikânun 1936.

Türk musikisinin büyük üstadlarından Nevres Bey.

21.

Şair Âkif'in ölümü

Dün akşam telefonla İstanbul'dan haber aldığımıza göre bir müddettenberi İstanbul'da hasta yatmakta olan şair Mehmet Âkif, dün saat on dokuz buçukta vefat etmiştir. Kendisi altmış üç yaşında idi. Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Burdur mebusu olarak bulunmuş ve İstiklâl Marşı'nın güftesini yazmıştı.

Şair Âkif son Osmanlı edebiyat devirlerinde, mustakil bir edebî çeşni sahibi olarak temayüz etmiştir. Nâzımdaki tahkiyesi bilhassa kuvvetli idi. Ölümü edebiyat âleminde derin bir teessür uyandıracaktır.

Kaynak: *Ulus*, 28 İlkkânun 1936.

Zeki Üngör Bey'in İstiklâl Marşı bestesi.

“Üstad, Prens Aziz Hasan’ın çocuklarına Melik Fuad’ın hemşiresi Prenses Nimet Muhtar’ın sarayında ders veriyordu. Hastalığı ilerleyip te devam edemiyecek hale gelince itizar etmiş, Prenses de, çocuklar da müteessir olmuşlar:

- Bir hatıra olmak üzere hep beraber bir fotoğraf çektirelim, demişler.

Sarayın bahçesinde fotoğraflarını çektirmişler. Üstad fotoğrafını gördüğü zaman çok müteessir olmuş. Bize bunu anlattıktan sonra dedi ki:

- Gölgemi canlı cenaze gibi serilmiş görünce çok müteessir oldum. Bu manzara bana şu kıt’ayı ilham etti:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim;
Ne saadet? Hani ondan bile mahrumum ben.
Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.
Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilahî, bir avuç toprağını!.

Fotoğrafın arkasına bu beyitleri yazarak İstanbul’da kızı Cemile’ye göndermiş O da müteessir olmuş”
(Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

(Yusuf Çağlar arşivi)

22.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'i bugün toprağa verdik

İstiklâl Marşı'nı yazan büyük şair Mehmet Âkif dün gece sekize çeyrek kala vefat etmiştir.

Mehmet Âkif birkaç sene oturduğu Mısır'da hastalanmış, yedi ay evvel İstanbul'a gelerek Şişli Sıhhat Yurdu'nda yatmıştır. Üstat bir müddet evvel hastaneden çıkmıştı. Fakat hastalığı devam ettiği için evinde tedavi edilmekte idi.

Hastalığı karaciğerinde idi. Bütün dikkat ve ihtimamlara rağmen günden güne kuvvetten düşüyor, zayıflıyordu. Merhum dün akşam hayatının son dakikasına kadar çocuklarıyla konuşmuş, sekize çeyrek kala ansızın bir nefes darlığını müteakip gözlerini kapamıştır.

Merhum Mehmet Âkif 63 yaşında idi.

İstiklâl Marşı'nı yazan merhum Çanakkale için en büyük destanı da yazmış, *Safahat* isimli yedi ciltlik ölmez bir eser bırakmıştır.

Cenazesi bugün öğle üzeri Mısır apartmanından kaldırılmış, Bayazıt Camii'nde namazı kılındıktan sonra Edirnekapı'daki şehitliğe gömülmüştür.

Merhumun ailesine, damadı muharrir arkadaşımız Ömer Rıza'ya en derin taziyetlerimizi bildiririz.

Son Şiiri

Merhum Mehmet Âkif kendi resminin altına yazdığı en son şiirlerinden biri:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim;
Ne saadet? Hani ondan bile mahrumum ben
Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilahî, bir avuç toprağını.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1936.

23.

Mehmet Âkif'in ölümü

Hasan Rasih Tanay

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak,
O benimdir o benim milletimindir ancak.

İşte bu mısraları yazan, yazan değil yaratan millî şairimizi de kaybettik. Aramızdan o da ayrıldı. O şair ki Türklük mehabetlerini, şanlı tarihinden yaprakları haykırarak ömrünü tüketti. Bize *Safahat*'ını, *Asım*'ı verdi. İstiklâl Marşımızı verdi ve bunda benliğimizi gösterdi.

Arab'ın aruz veznini, konuşma diline büyük bir ustalıkla tatbik eden üstadın bütün eserleri, nesirden farksızdır.

Mehmet Âkif'i kaybettikten sonra onun yerini tutacak daha bir millî şairimiz yok... Kimbilir onun gibisine ne zaman kavuşacağız.

Âkif'in adı, Türk doğup Türk öleceklerin hayatlarında anacakları bir isim olarak kalacaktır. Âkif'in ölümü, bugünün Türklerini samimi bir teessüre boğmuştur.

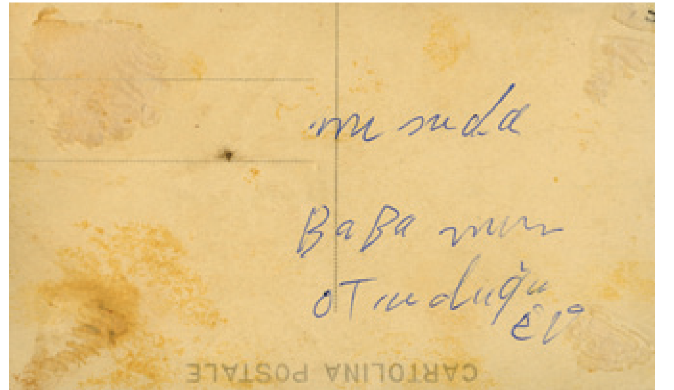
Vatanına olan muhabbeti, onu Mısır'daki kısa ikametinden sonra tekrar buraya çekmişti. Âkif'i buraya toprağı çekmişti diyebiliriz... Kalbimizin müşterek hissiyatı onun en sadık silinmez âbidesi olacaktır.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 377-378'de baş tarafındaki dörtlük olmadan yer almıştır).

"[Kahire'deki evinde] eşya namına odasında birkaç kanape, iki demir ayak üzerine konulmuş birkaç tahtadan ibaret karyola vazifesini görür bir şey, bir hasır seccade, bir çift nalın, bir divit, bir de divarda Hikmet Bey'in Afganistan'dan gönderdiği bir seccade. Bu seccade lüks sayılırdı. Fakat o, en kıymettar bir hediye idi. Üstad evden eve taşındığı zaman geceleri taşındığını söylerdi. Konu komşu eşyasını görmesin diye". (Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Cumhuriyet

Fransız - Türk dostluğunu gölgeliyen karabulut: Viéno

"Sancakta sünni, şii yok, Türk vardır!"

Mehmed Âkif kaybettik

İskenderun, Suriyeye lâzım değildir!

Madrid şehrinde kıtlık baş gösterdi

Ankaranın bayramı

Bütün dünyayı meşgul eden bir aşkın hikâyesi

Altıncı sahifemizde

Ressam Nuran Baran'ın fırçasından
Âkif portresi.

24.

Mehmet Âkif'i kaybettik

Büyük şair dün akşam vefat etti.
Büyük şair Mehmet Âkif dün akşam saat sekize çeyrek kala vefat etmiştir.

Bir müddet evvel Mısır'a giderek Camiyülezher Medresesi'nde edebiyat ve Türkçe müderrisliği yapan Âkif şifasız bir hastalığa tutulmuş ve tedavi edilememiştir. Bu yaz, sanki hayatının son devrelerini yaşadığını hisseden şair, vatanına dönmek arzusunu göstermiş ve İstanbul'a avdet etmişti.

Birkaç ay, Alemdağı'nda bir köşkte istirahat eden Âkif yakın zamanlarda Beyoğlu'nda Mısır apartmanına nakleylemişti. Son günlerde artık koca Âkif çok zayıf ve bitkin hale gelmişti, etrafındakiler onun anbean sönmesine muntazır bulunuyorlardı.

Büyük şair nihayet dün akşam: Türk milletine İstiklâl Marşı, Çanakkale müdafaası gibi yüksek eserler miras bırakarak Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Âkif Fatih müderrislerinden İpekli Mehmed Tahir Efendi'nin oğludur. 1873'te İstanbul'da doğdu. Anası Buharalıdır, halis Türk kadınıdır. İlkin babasından okudu, gene babasının sevkile medrese tahsili gördü. Mükemmel surette Arabca ve Acemce öğrendi. Fakat asrî tahsili de ihmal etmedi. İstanbul İdadisi'ne devam etti. Oradan çıktıktan sonra Baytar Mektebi'ne girdi, birincilikle diploma aldı. Kimyada, hikmette, nebatatta, hayvanatta, teşrihte, fizyolojide bütün arkadaşlarına tefevvuk etmişti.

Tahsilini bitirdikten sonra Suriye'de, Rumeli'de ve Anadolu'da dolaştı, bir yandan da şiirlerini neşre başladı.

Balkan Harbi sırasında teşekkül eden Müdafaa-i Milliye heyetinin Neşriyat şubesinde çalıştı. Mütareke sırasında Anadoluya geçti. Bütün Milli Cidâl devamınca orada kaldı ve Birinci Millet Meclisi'ne Burdur meb'usu olarak aza seçildi. Bu esnada İstiklâl Marşı için açılan müsabakada onun hazırladığı manzume birinciliği kazanarak bestelendi.

Âkif Arab şairlerinden İbnülfarabi'[İbnülfarız?]yi, Türklerden Fuzuli'yi, Acemlerden Sadi'yi, Fransızlardan Lâmartin'i severdi. Bunlardan gizli veya açık müteessir olmuştur, denilebilir. Fakat şurası muhakkaktır ki Âkif Türk nazmını aruz veznile herkesten ve her büyük şairden daha selis bir dereceye yükseltmiştir.

Türkçe onun kaleminde en sade ve bununla beraber en beliğ bir şiir dili olmuştur.

İstiklâl Marşı, Âkif'in kullandığı temiz ve duygulu lisanın en heyecanlı bir mahsulüdür. *Hakkın Sesleri* ve yedi ciltlik *Safahat* Âkif'ten bize kalan nefis armağanlardır.

Âkif'in Türk edebiyat tarihinde şüphesiz hususî bir mevkii vardır ve onun ölümile muhakkak büyük bir kıymeti kaybetmiş oluyoruz.

*

Mehmet Âkif'in cenazesi bugün Beyoğlu'ndaki Mısır apartmanından kaldırılacak, namazı öğleyin Beyazıd camisinde kılındıktan sonra Edirnekapı'daki makberesine defnedilecektir.

Büyük şaire rahmet dilerken kederli ailesine, damadı arkadaşımız Ömer Rıza'ya derin teessür ve taziyetlerimizi sunarız.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 28 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 319-320'de de aynen yer almıştır. Özlük, *Polemikler*'de yazı bazı değişikliklerle *Çığır*, İkincikanın 1937, S. 46, s. 81'de görülmektedir).

25.

Acıklı bir kayıp büyük şair Mehmet Âkif dün vefat etti

Safahat'ı yaratan ve İstiklâl Marşı'nı yazan üstadın cenazesi bugün Beyazıt Camii'nden kaldırılacaktır.

Bir müddettenberi rahatsız bulunan üstâd şair Mehmet Âkif'in hayata gözlerini yumduğunu dün gece geç vakit acılar içinde haber aldık. Büyük şair ölümiyle irfan hayatımızda derin bir boşluk bırakmış, kendisini seven, hürmet eden binlerce okuyucusunu sonsuz teessürler içersinde bırakmıştır.

Aramızdan ebediyyete ayrılan büyük üstâd yedi ay evvel Mısır'dan anavatana dönmüş, muztarib bulunduğu ciğerlerini tedavi için hastaneye yatmıştı. Aylarca hastanede kalan şair, bir aralık iyileşir gibi olmuş, Beyoğlu'nda Mısır apartımanının bir dairesine çekilmişti. Fakat son günlerde hastalık tekrar şiddetini arttırmıya başlamış, sarfedilen bütün gayretlere rağmen büyük adamı kurtarmak kabil olamamışır.

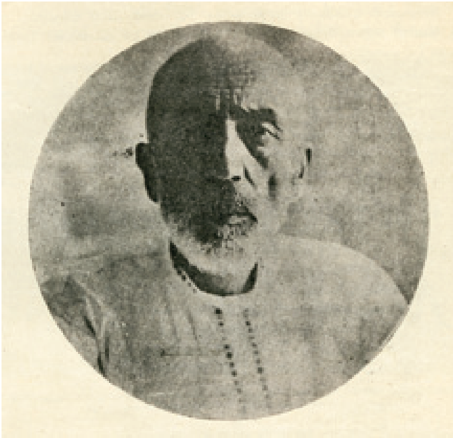
63 yaşında bulunan üstâd Baytar Mekteb-i âlîsinden çıkmış, muhtelif şehirlerde baytarlık ettikten sonra İstanbul'a gelmiş ve Meşrutiyet'te memleketin her köşesinde okunan yedi *Safahat*'ın birincisini yazmıştır. *Safahat* Türkiye'de en çok okunan bir eserdir. Bu kıymetli eserleriyle tanınan büyük şair ilk Büyük Millet Meclisi'nde Burdur meb'usu olarak bulunmuş ve İstiklâl Marşı'nı yazmıştır.

Üstâd son senelerini Mısır Üniversitesi'nde Türkçe müderrisliği yapmakla geçirmiş, hastalığı ağırlaşınca ana vatana dönmüştü.

Ölümiyle memleket kıymetli bir evlâdını kaybetmiştir. Cenazesi bugün Beyazıd camiinden kaldırılacak, namazı kılındıktan sonra Edirnekapı'ya defnedilecektir.

Keder-dide âilesine taziyetlerimizi sunarız.

Kaynak: *Son Posta*, 28 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 317-318'de de yer almış ancak, sehven *Cumhuriyet* gazetesine nispetle nakledilmiştir; Ayrıca Özlük, *Polemikler*, s. 46).

Ne kadar yorgun ve mahzun bakıyor üstadın gözleri.
Alnında da çaresizliğin izleri...

26.

Mehmet Âkif öldü

İstiklâl Marşı şairi yarın Şehitliğe defnedilecek

Hatay ülkesi hakkında tarihi bir kaç not

Mehmet Akif öldü

İstiklâl marşı şairi yarın Şehitliğe defnedilecek

Alman harp gemileri

Dün kar yağdı

Bugün okuyucularımıza büyük bir kayıbı haber vermekle elem duyuyoruz. Her gün, her yerde, merasimde veya hususî toplantılarımızda millî heyecanımızı ifade vaziyetlerinde hürmetle söylediğimiz İstiklâl Marşı'nı yazmış olan büyük ve değerli şair Mehmet Âkif dün gece gözlerini hayata kapamıştır.

Bütün okuyucularımıza derin bir matem vereceğinde şüphemiz olmıyan bu acı hadise dün gece saat 20'yi çeyrek geçe vuku bulmuştur.

Üstad, evvelce de yazdığımız gibi, birkaç yıldanberi misafir olarak bulunduğu Mısır'da hastalanmış, son günlerini vatanında yaşamak isteği ile İstanbul'a gelmiş, burada bir müddet Şişlide Sıhhat Yurdu'nda bakılmış, sonra hastaneden çıkarak hususî surette tedavi edilmişti. Mehmet Âkif'in hastalığı önce kanser zannedilmiş, sonraları, sirus -teşemmüm-ü kebet: karaciğerin mumlaşması- teşhisi konulmuştu.

Mehmet Âkif, bu hastalığın tesiri altında aylarca erimiş, zayıflamış, kuvvetten kesilmiş ve nihayet dün gece bu büyük heyecan sönmüştür.

Şair hastaneden çıktıktan sonra yazı Alemdağ'ında merhum Mısırlı Abbas Hilmi [Halim] Paşa'nın çiftliğinde misafir olarak geçirmiş, bakılmış ve son zamanlarda Beyoğlu'ndaki Mısır apartmanına nakledilmişti. Burada da tedavisine hususi bir ihtimam gösterilmiş, fakat maalesef ifakat bulamayarak dün gece ölmüştür.

Mehmet Âkif 63 yaşında idi. İpekli Hoca Tahir Efendi'nin oğlu idi. Yüksek tahsilini İstanbul Baytar Mektebi'nde bitirip çıkmış, fakat edebiyata hususî bir alâka göstermiş ve bu sahada şöhret kazanmıştır.

Edebiyatımızda aruz veznini hâkimiyetle kullanmak ve şiirde halk hayatını, halk dilile kuvvetle ifade etmek hususunda büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Bu arda dini heyecanları samimiyet ve kuvvetle söylemekte gösterdiği muvaffakiyet kendisine bilhassa hususî bir şöhret kazandırmıştır.

Mehmet Âkif 1908 Meşrutiyeti'nden önce de şiirler neşretmekle beraber asıl büyük şöhretini Meşrutiyet'ten sonraki senelerde kazanmış, bilhassa Millî Mücadele senelerinde İstiklâl Marşı'nı ve emperyalizmi temsil eden Avrupa'nın o zaman memleketimize karşı gösterdiği kin ve gayze mukabele olmak üzere millî heyecanları söyliyen diğer şiirlerini yazmak suretile bu şöhretini bütün memlekete yaymıştır. Şiirleri *Safahat* isimli yedi ciltlik kitapta toplanmıştır. Bu ciltlerden *Asım* ismini taşıyan ve manzum muhavere şeklinde yazılmış olan eser büyük harpteki Çanakkale muzafferiyetimize aittir ki şairin bu eserde millî hamaseti ifade yolunda yükseldiği sanat ve kudret derecesine henüz hiçbir şairimiz yükselememiş bulunuyor.

27.

Şair Mehmet Âkif'i dün kaybettik

Üstad şair Mehmet Âkif dün akşam gözlerini hayata ebediyen kapadı. Türk okuyucuları arasında Âkif'in ölümü karşısında teessür duymayacak bir tek kişi tasavvur etmiyoruz. Mehmet Âkif'in zıyasiyle dilhun ve müteessir olan yalnız münevverler değil, İstiklâl Marşımızı terennüm eden ve ebediyen terennüm edecek olan bütün Türklük âlemidir. Çünkü hep biliyoruz ki, millî heyecanımızın, istiklâl aşkımızın kuvvetini terennüm eden İstiklâl Marşı Âkif'indir.

Merhum üstat Mısır'dan hasta olarak dönmüştü. Hastalığı gün geçtikçe arttı ve nihayet ecel onu içimizden çekip aldı. Bu acı ziya karşısında merhumun ailesine, Türk Edebiyat mensuplarına ve bilhassa damadı muharrir arkadaşımız Ömer Rıza'ya büyük bir teessür içinde taziyetlerimizi sunarız.

Âkif merhumun cenaze namazı bugün öğle vakti Bayezıt camiinde kılınacak ve Edirnekapı'daki makbereye defnolunacaktır. Tanrı rahmet eyleye.

Kaynak: *Açıksöz*, 28 Birincikânun 1936.

Mehmet Âkif, edebiyatımızda ölmez isimlerden biridir. Büyük Millet Meclisi'nin ilk devrelerinde mebus olarak bulunmuştu.

Cenazesi yarın (Salı günü) öğle namazından sonra Beyazıt camiinden kaldırılacak ve Edirnekapı'daki şehidliğe gömülecektir.

Çanakkale manzumesini ve İstiklâl Marşı'nı şeref ve gurur duyarak söyliyen şaire karşı, herkesin son hürmet vazifesini yapacağı muhakkaktır.

Damatları Balıkesir saylavı Hayrettin Karan'a, muharrir arkadaşımız Ömer Rıza Doğrul'a diğer akrabasına ve bütün millete taziyetlerimizi bildiririz.

Mehmet Âkif'in Son Şiirlerinden Biri

Mehmet Âkif'in kendi resminin altına yazılı bir parça ki son şiirlerinden biridir:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim;
Ne saadet? Hani ondan bile mahrumum ben.
Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.
Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilahî, bir avuç toprağını!

Kaynak: *Kurun*, 28 İlkkânun 1936 (Çantay, *Âkifname*, s. 318-319'da kısmen yer almıştır).

Mısır'da Âkif'in en büyük dostu Abbas Halim Paşa'ydı. O vefat ettiğinde "Canan niçin gittin?" demekten kendini alamayan üstad, ondan sonra Mısır'da duramayacağını anlamış ve dönmek üzere hazırlanmaya başlamıştı.

(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

28.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif dün öldü

> *Safahat ve İstiklâl Marşı şairi üstâd Mehmed Âkif dün akşam yedi buçukta hayata gözlerini yummuştur.*

Merhum son günlerde kara ciğer hastalığı yüzünden şiddetli buhranlara uğramış ise de buhranları atlattıktan sonra tekrar açılmış ve yine dostlarını ve zairlerini kabul ederek konuşmaya başlamıştı. Dün akşam da hayatının son dakikalarına kadar çocukları ile konuşmuş ve birdenbire uğradığı nefes darlığını müteâkib vefat etmiştir.

Kendisi altı yedi aydan beri tedavi ediliyor, fakat günden güne kuvvetten düşüyor ve zayıflıyordu. Son günlerde iskelet haline gelmişti. Buna rağmen üstâd kuvvei âkilesini muhafaza ediyor, günün bütün hâdiseleriyle alâkadar oluyor ve her hâdise hakkında tafsilât istiyordu. Nihayet dün gece alınan bütün tedbirlere rağmen üstâd son nefesini vermiştir.

Safahat şairinin cenazesi bugün öğle namazını müteakib Bayazid camiinden kaldırılacak ve Edirnekapı'sında gömülecektir.

Mehmed Âkif 63 yaşında vefat etmiş bulunuyor. İstanbul'da doğmuş ve Baytar Mekteb-i âlisinden neşet etmiştir.

Uzun müddet baytarlıkla meşgul olmuş, daha sonra eski Darülfünun'da müderrislik etmiş, millî cidal senelerinde Burdur meb'usu sıfatiyle Büyük Millet Meclisi'nde çalışmış, nihayet Mısır'a giderek Mısır Üniversitesi'nde Türkçe profesörlüğü yapmıştır. Yedi ay evvel İstanbul'a dönen şair derhal tedavi altına alınmış, hastalıktan kurtularak *Safahat*'ın sekizincisini yazmayı ummuştu ve son dakikaya kadar bu ümidi sarsılmamıştı.

Şairin memlekete bıraktığı eser *Safahat*'ın yedi cildididir.

İstiklâl Marşı üstâdı, millî savaşın şairi yapmış, Çanakkale harbinin en büyük edebî âbidesi olarak yaşamıştır.

Merhuma mağfiret diler, kederli âilesine taziyetlerimizi bildiririz.

Kaynak: *Tan*, 28 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 358; Özlük, *Polemikler*, s. 47- 48'den aynen nakledilmiştir).

İstiklâl Marşı'nın yazıldığı Taceddin Dergâhı'nın restore edilmeden önceki hali.

(Dergâh Yayınları arşivi)

29.

İstiklâl Marşı şairinin ölümü karşısında

Âbidin Dâver[84]

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif öldü. Onun ölüm haberini duyar duymaz, İstiklâl Marşı'nın İstiklâl harbinde, yüreklerimizdeki imanı nasıl kuvvetlendirdiğini hatırladım. İstiklâl Marşı, İstiklâl harbinin manevî cephesinde yapılmış büyük ve muzaffer bir taarruzdu. O zaman, Millî Mücadele'nin mutlaka zaferle neticeleneceğine inanmış olanlar, yani sağlam iman sahibleri bile İstiklâl Marşı'ndan yeni bir manevî kuvvet almışlardı.

Sakarya meydan muharebesine tekaddüm eden Kütahya-Altıntaş-Eskişehir muharebelerinin ümidsiz gibi görünen günlerinde, İstiklâl Marşı'nın mısralarını, kıt'alarını şerhederek yazarken Âkif'in çelik sözleri, imanımı bir kat daha artırdı.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın...
Kimbilir, belki yarın.. Belki yarından da yakın.

kıt'ası bilhassa, o zaman ne canlı, ne kuvvetliydi. Şair Mehmet Âkif, yürekleri çelikleştiren İstiklâl Marşı'nı yaratmak suretile İstiklâl Harbi'nin manevî cephesinde dövüşen kahramanlardan biri olmuştur.

Şiir ve edebiyatla daha fazla meşgul olduğum zamanlarda, onun *Safahat*'ı hakkında bazı tenkidler okumuştum. Bu münekkidler, Mehmet Âkif şair

84 Gazetede imzasız yayımlanan bu yazı, Hasan Basri Çantay'da Âbidin Dâver adıyla yer alırken bir başka eserde Cevat Fehmi Başkut'a nispet edilmektdrir. Bkz. Sarıhan, Zeki, *Mehmet Âkif*, İstanbul, Kaynak Yay., 1996, s. 218.

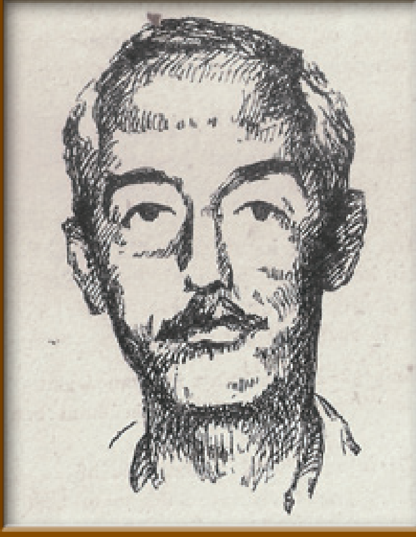

Gençlerin omuzunda çok sevdiği vatan toprağına götürülürken... Fotoğrafta her meslekten, her meşrepten, her yaştan insan var.

Ey benim her taşı bir mâbed-i iman yurdum,
Seni ergeç bana bir gün verecek mâbûdum!

Önde çelenkleriyle birlikte üniversite gençliği, arkada omuzlarda yükselen Âkif'in tabutu…
Karlı ve soğuk bir gün Edirnekapı'ya kadar birlikte gittiler..

a

c

b

a. Kemal Zeren'in kaleminden, Âkif'in oğlu Emin Ersoy.

b. Eşi İsmet Hanım, kızları Feride ve Suat mesut bir günlerinde objektifin karşısına geçmişler.

c. Âkif'in oğlu Tahir Ersoy orta yaşlarında.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

değil; nâzımdır; derlerdi. Onun hakkındaki bu iddianın ikinci kısmı doğru, birinci kısmı yanlıştı. Aruz vezni, Âkif'in elinde, her şekle giren sihirli bir oyuncak olmuştur. Hani, lâstik top, tabak gibi bazı aletleri havaya fırlatarak hiç düşürmeden bin marifet yapan hünerbazlar vardır. İşte merhum Âkif te aruz veznile ve kelimelerle böyle harikalı oyunlar yapan bir san'atkârdı. Fakat, onun yalnız nâzım tarafı değil; şair tarafı da çok kuvvetliydi. Kartal köyünü anlatan parçası nâzımlığının büyük kuvvetini gösterirse,

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor
Bir hilâl uğruna yarab ne güneşler batıyor

beytile başlıyan Çanakkale şehidlerini tebcil eden parçası da şairliğinin yüksek kudretini isbat eder.

Mehmet Âkif'in en büyük meziyeti, her mısraını inanarak yazmış olmasındadır. Onun içindir ki, meselâ İstiklâl Marşı, hiçbir babayiğit tarafından benzeri yazılamıyan, alev gibi bir şiirdir.

Mehmet Âkif, şair değildir, diyenlerin karşısında Çanakkale şehidlerile İstiklâl Marşı, ölmez bir abide gibi yükselmektedir.

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyada cüda.

diyen şair, bir müddet vatancüda yaşadıktan sonra, nihayet en büyük emeline kavuşmuş, son nefesini vatanında vermiş, vatanının toprağına gömülmüştür.

Mehmet Âkif öldü; fakat İstiklâl Marşı şairi, yarattığı ölmez İstiklâl Marşı gibi ebedî bir hayata mazhar olarak yaşıyacaktır.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 323-324'te aynen; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 365'te kısmen yer almıştır).

30.

Âkif dün gömüldü

Üstâdın İstiklâl caddesinde Mısır apartmanından kaldırılan ve otomobille Beyazid camiine götürülüp musallâ taşına konulan tabutu başında Orhan Seyfi'nin iki mısraını hatırlıyorum:

Yaşamak... en sonunda dikilen bir taş için
Bir avuç toprak olmak düşünen bir baş için.

Koca Mehmet Âkif, muhakkak ki, "en sonunda dikilen bir taş için" yaşamadı. Fakat nihayet onun çok düşünmüş başı da çok yakında bir avuç toprak olacak. Gözleri yaşlı ve matemli kalabalığın içinde kimler yok? Hemen bütün Üniversite profesörleri... Genç Üniversite doçentleri... Aksakallı hocalar... Şairler... Muharrirler... Yüksek rütbeli memurlar... Ve koca bir gençlik ordusu...

Onun son yazdığı şiirinin son mısralarını hatırlıyorum:

Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü,
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben!
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilâhi, bir avuç toprağını!

Bütün hayatında, düşmanlarını bile incitmekten ürkerek yaşayan temiz şairin, güneşli bir yaz günü kadar parlak yüzünü görür gibi oluyorum. Uğurunda dökülen gözyaşları, onu üzüyor sanki. Ve sanki o hepimize:

— Neden? diyor... Tasalanacak ne var?...

Hayatın yorgunluğundan şikâyet ederek, Allah'tan ölüm dilenen ben değil miyim? Ve istediğine, beğendiğine kavuşmuş bir insanın arkasından gözyaşı dökmek için sebep var mı?

Ona cevap vermek istiyorum:

— Senin arkandan gözyaşı dökülmek için bir değil, bir çok sebepler var. Senin, bugün son yolculuğuna çıkacağını duyanlar, yarın, burada kana kana gözyaşı dökemediklerine ağlayacaklar...

Namazın kılınmasından sonra tabut otomobile konulacak. Gençlerden birisi bağırıyor:

— Onu gene başımızda taşımak istiyoruz!

Ve koca şairin tabutu, gençliğin elleri üzerinde yükseliyor.

Sulu bir kar altında, onun tabutunu Beyazıt camiinden ta Edirnekapı'ya kadar el üstünde taşıyanlar yorgunluk ve soğuk mefhumlarının adlarını bile unutmuşlar.

Yanımda yürüyen bir genç kız, ufak mendilile, kapakları şişmiş gözlerinin yaşlarını kurutuyor. Âkif'in mısralarını söylüyor:

O kadar gözyaşı döksem ki toprağa,
Nihayet sen de fışkırsan![85]

*

Mezar başı... Sesleri de yürekleri gibi yanık hocalar, Kur'an okuyorlar. Yanımda bulunan iki kişi konuşuyorlar. Birisi:

– Hocalar, diyor, kendilerine mezar başında okumak için para teklif edilmesine dehşetli kızmışlar!..

Diğeri cevap veriyor:

– Hakları var... Onların bu mezarın başına, menfaat kaygısıyla gelmediklerini, dinmeyen gözyaşlarından da mı anlayamamışlar?

Dualardan sonra nutuklar başlıyor. Üniversite gençleri, Âkif'in hayatını olanca temizliğiyle tasvir edebilmek, Âkif'in kudretini, olanca vüs'atiyle tarif edebilmek, iki kelimeyle Mehmet Âkif'i "anlatabilmek" için, işlenmiş dimağlarının olanca gayretini sarsıyorlar.

Fakat, biribirlerile yarışırcasına gösterdikleri belâgate rağmen, koskoca Âkif'in şahsiyetine, kelimeler dar geliyor. Âkif, kelimelerin, şahsiyetinin vüs'atine nisbeten çok dar kalan mahfazasına bir türlü sığmıyor: Nihayet onu, gene kendi dilinden anlatmayı tercih ediyorlar. Ve genç Üniversite talebeleri, üstadın en kuvvetli şiirlerini okuyorlar.

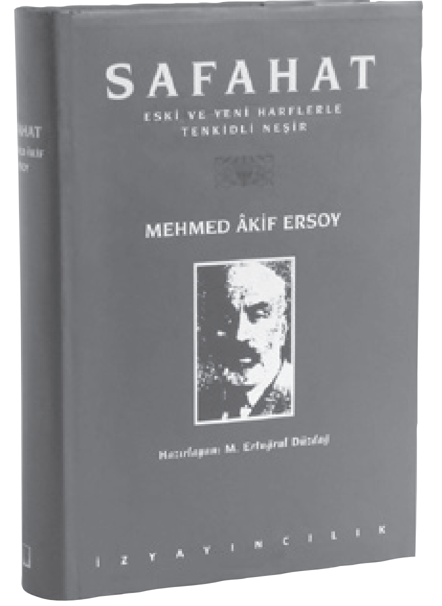
Genç heykeltraş, Ratip Aşir, üstadın yüzünün bir kalıbını çıkarıyor. Sonra bütün mezar başında bulunanlar, her sene, Birincikânun ayının 28inci gününde, Büyük Şairin mezarı başında birleşmeye andediyorlar.

Ve en sonra İstiklâl Marşı söyleniyor:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!

Sanki bütün gençlik; Mehmet Âkif'in ruhunu, kendi içinden kopan bu ebedî mısralarla, bu şafaklarda yüzen alsancağın hiç sönmiyeceğine yüzde bin temin etmek istiyor!

Kaynak: *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 324-325'te metin tarihsiz ve kaynağı belirtilmeden yer almıştır).

Ertuğrul Düzdağ'ın tenkitli *Safahat* neşrinin kapağı

Safahat'ın kapağında Münif Fehim'in çizimiyle bir Âkif portresi. En çok Âkif çizen kişi Münif Fehim...

85 Bu beytin aslı şöyledir:

Rebiî bir bulut şeklinde ağlarken mezarında,
Nihâyet öyle yaş döksem ki, artık sen de fışkırsan!

Bkz. Çantay, *a.g.e.*, s. 325.

Cumhuriyet

Münakaşa götürmeğe tahammülü olmıyan hakikat: Hatay'ın Türklüğü

Yugoslavya - Bulgaristan nihayet anlaşıyorlar

Dün M. Metaksas'la mühim bir mülâkat yaptı

Hükümetçilerin şiddetli bir hücumu akim kaldı

Ziraat Bankası yeni bir şekle giriyor

Karakış devam ediyor

Mehmed Akifin cenazesi merasimle kaldırıldı

Hükümetçilerin şiddetli bir hücumu akim kaldı

31.

Mehmet Âkif'in cenazesi merasimle kaldırıldı

Gençlik büyük şairin tabutunu eller üstünde taşıdı
Her sene Âkif için ihtifal yapılacak, mezarı gençlik tarafından yaptırılacak

Evvelki gün vefat ettiğini teessürle yazdığımız büyük şair Mehmet Âkif'in cenazesi dün Beyoğlu'nda Mısır apartmanından kaldırılarak Beyazid camiine getirilmiş ve cenaze namazı burada kılındıktan sonra Edirnekapı'da şehidlik karşısındaki kabristanda hazırlanan hususî makberesine defnedilmiştir.

Cenazeye merhumun bir çok dostlarından başka Üniversite talebesinin büyük bir kısmı da iştirak etmiştir. Beyazid camiinde cenaze namazı kılındıktan sonra tabut cenaze otomobiline konacak iken talebe bunu istememiş ve yüzlerce genç Beyazıt'tan Edirnekapı'ya kadar büyük şairin tabutunu elleri üzerinde taşımışlardır.

Mezar başında tabut açılmış; Heykeltıraş Ratib Âşir[86] tarafından büyük şairin yüzünün alçı ile kalıbı alınmıştır. Bu kalıba göre Mehmet Âkif'in büstü yapılacaktır.

Dinî merasimi, müteâkib Üniversite talebesi hep bir ağızdan merhumun eseri olan İstiklâl Marşımızı söylemişlerdir.

Bundan sonra talebeden Edebiyyat Fakültesi adına Abdülkadir mezarının Üniversite gençliği tarafından yaptırılmasını ve bunun için Edebiyyat Fakültesi kurumunun meşgul olmasını teklif etmiş ve bu teklif ittifakla kabul edilmiştir. Bunan sonra her sene merhumun öldüğü günün Âkif günü olarak kabul edilmesi ve o gün ihtifal yapılması kararlaştırılmıştır.

Büyük şairi ebedî medfenine tevdi edenler, göz yaşları arasında oradan ayrılmışlardır.

Mehmet Âkif'e Allah'tan rahmet diler ve kederli âilesine bir daha taziyetlerimizi sunarız.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Kanûnuevvel 1936. (Eşref Edip, *Âkifname*, s. 333'te aynen yer almıştır).

86 Ratib Aşir [Acudoğlu]: 1898-1957. 1918'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdi. Heykeltıraş İhsan Özsoy ve hukukçu olan babası Hüseyin Aşir Molla'nın desteğiyle 1921'de Münih'te Millî Yüksek Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. İlk büyük anıtı, Memenen Kubilay Tepesi'ne dikilen, Şehit Teğmen Mustafa Fehmi Kubilay adına Kubilay Anıtı'dır. Ayrıca Bolu Atatürk Heykeli ve Ankara Üniversitesi'ndeki Atatük Heykeli öneli yapıtlarındandır. Bkz. Gültekin Elibal, *Atatürk ve Resim Heykel*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 1973, s. 230-231.

32.

Mehmet Âkif'in bana görünen portresi

Refik Ahmet Sevengil

Evvelki akşam zarif ve edip dostum, hekim ve hakîm Şükrü Kâmil'le sohbet ediyorduk: bir aralık durup dururken bahsi değiştiren muhatabım:

– Mehmet Âkif'ten ne haber? dedi.

– Birkaç gün önce Hüseyin Siret bahsetti. Hasta ümitsizmiş: Ziyaretine gidenleri tanımıyormuş! dedim. Karşılıklı hayıflandık: ne zamandanberi beklenen kara haberi işitmekte biraz daha gecikmiş olmayı hüzünle isteyerek sustuk. Masanın üstünde duran saat yirmiyi gösteriyordu.

Gece eve döndüm, biraz sonra telefonda Ömer Rıza Doğrul'un boğuk ve muztarip sesi beni arıyordu:

– Üstadı kaybettik, dedi.

Heyhat, o, yedi aydır Şişli Sıhhat Yurdu'nda, sonra Alemdağ'ındaki köşkte ve nihayet Beyoğlu'nda Mısır apartmanında her gün ölümle pençeleşirken zaman bizi onun acı ölümü haberine hazırlıyor muydu, nedir? Sakin bir ıztırap içinde sordum:

– Nerede, saat kaçta?

– Mısır apartmanında, saat yirmiyi çeyrek geçe...

Tesadüfün bu garip cilvesine hiçbir hususî mâna vermiyorum: biz doktor Şükrü Kâmil'le Âkif için yanıp yıkılırken o aynı dakikalarda gözlerini artık bir daha açmamak üzere yummakta imiş!

Ve nihayet işte Üniversite talebesinin kadir bilen değerli elleri üstünde şerefli bir tabut, Edirnekapı'ya doğru süzülüp gitti. İstiklâl Marşı şairi, bugün şehitlikte iman ve iftiharla dolu bir göğüs gibi kabarmış taze bir toprak yığınından ibarettir ve gençliğin İstiklâl Marşı'nı söyliyen sesi bu mezarın üstünde bir saygı musikisile yükselip yankılanıyor.

Günler geçecek ve biz yedinci *Safahat*'ın mukaddimesindeki son mısraları hatırlayacağız:

Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
İnler Safahat'ımdaki hüsran bile sessiz!

*

Benim yetişme senelerim, Mehmet Âkif'in Tevfik Fikret'e Amerikan Mektebi'nde vazife aldı diye çattığı ve o yüzden birçok kimselerin Âkif'e şiddetli hücumlarda bulunduğu yıllara rastgelir. Onun adını ilk defa bu münasebetle duydum. Tevfik Fikret'i o sıralarda hiçbir fikrî esaretin gölgesi-

"Zaman geçiyor, telâkkiler değişiyor, insan cemiyetlerini idare eden hâkim düşünceler yerlerini yenilerine bırakıyordu; fakat Mehmet Âkif'in bir eski zaman dervişi gibi ilâhî bir cezbeye tutulup içine kapanmış olan gözleri, etrafta olup biteni göremiyordu. O, bir eski zaman filozofu gibi sonsuz bir araştırmanın heyecanına dalmıştı...

Bu sahada muztarip bir muhafazakâr olarak kaldı; çünkü mazi dekoru içinde harikulâde olan Âkif, istikbali görmek ve cemiyetin yürüyüş istikametlerini çizmek vaziyetinde değildi".
(*Refik Ahmet Sevengil*)

ni taşımayan, yeni, hür ve ileri bir hayatın özlentisini terennüm etmiş bir adam olarak ideal sayıyordum: kendisini yakından tanımadığım, hatta görmediğim halde eserlerinin ve bilhassa bu eserlerdeki kahraman teceddütperver şahsiyetinin tesirile sarılarak ona tapınıyordum. Mehmet Âkif hakkındaki ilk intibaım, tamamile aleyhtedir.

Seneler geçti: Mehmet Âkif'in eserlerini baştan sonuna kadar okudum: şairin aruz veznine olan hakimiyeti, Türkçeyi aruz çerçevesi içinde kullanıştaki ustalığı ilk bakışta göze çarpıyordu: dış mükemmelliği bir edebiyat eseri için elbette iyi bir takdimdir: fakat bu şekil güzelliğinin arkasında asıl insanı saran heyecanları ölçüye sığmayan engin bir ruhun çarpıntılı musikisiydi. Mehmet Âkif'i okuyan adam, her şeyden önce "Büyük bir şair"le karşı karşıya olduğunu kabul etmek ve san'atin insanı çekip götüren kudretine teslim olmak vaziyetindedir.

Safahat'ın yedi cildini baştan aşağıya kadar saran hava içinde şaire şairlik vasfını kazandırmış bir tapu senedi gibi dalgalanan heyecan, hangi menbalardan kuvvet almaktadır?

Âkif'in şiirlerinde başlıca üç vasfın hakimiyeti göze çarpar:

1. İçtimaî.
2. Millî.
3. Dinî.

Şair, içinde yaşadığı cemiyetin manzaralarını fevkalâde kuvvetli bir mahallî renkle tasvir etmiştir. İstanbul'un fakir ve orta halli sınıfı, bu şiirlerde maddî ve manevî hayatının bütün akışile canlı, kuvvetli, elle tutulur, gözle görülür bir şekilde yaşar, dolaşır, düşünür, konuşur, ağlar.

Mehmet Âkif, san'atin içtimaî bir kıymet olduğunu bilen bir adamdır. Ona nazaran san'at, kökü cemiyetin içinde olan bir varlıktır ve san'atkârın duygu ve düşüncelerini cemiyete aşılamak için kudretli bir vasıtadır.

Mehmet Âkif'in halka aşılamağa çalıştığı esas fikir nedir?

Bugün ferdi mesainin nedir mahsulü, hep hüsran.
Yaşanmaz böyle tek tek; devr-i hâzır: devr-i cem'iyyet!

Şarkın asırlarca süren tevekkül, infirat, i'tizal, tenbellik, meçhul ve manevî bir kuvvetten yardım ummak ve oturmak şeklindeki tehlikeli alışkanlığını sarsmak için uğraşan şair, tek bir manzumesinde gönül fantezisine, şahsî derdine, ferdî tahassüse yer vermiyor; şiirlerinde kütleyle meşgul olduğunu, içtimaî yaraları deşmeğe uğraştığını, cemiyete kendi düşüncesine göre yol çizdiğini görüyoruz. Mehmet Âkif bu sahada eşsiz bir san'atkârdır.

Şairin eserlerinde bulduğumu "Millî" olmak vasfını evvelâ şöylece izah edeyim: İçinde yaşadığı cemiyetin hayatını tipik hususiyetlerile canlandıran yerli malzeme, yerli renk, yerli koku, yerli heyecan ve ifadeyi taşıyan bir san'at elbette millîdir; Mehmet Âkif'te bu unsurlar tamamen vardır.

Çanakkale ve Anadolu İstiklâl harplerinin göğsümüzü kanatlandıran muazzam heyecanı, ancak onun mısralarında tunçlaşarak ebediyete doğru muhteşem bir âbide halinde uzayıp gitmek imkânını buldu; bunu da hesaba katmaktan elbette geri kalmayacağız.

Ancak burada bir noktayı göz önünde bulundurmak lâzımdır:

Mehmet Âkif'in milliyet telâkkisi ile bizim bugünkü düşüncelerimiz arasında açık bir fark yok mudur? Biz milliyeti onun ve daha evvel Namık Kemal'in anladığı gibi mi anlıyoruz? Elbette değil.

Bizim milliyet telâkkimizle onun düşünceleri arasında ehemmiyetli fark vardır; fakat vatanperver Mehmet Âkif bir devrin hâleti ruhiyesinin en iyi ve san'atkârane bir şekilde temsil eden adam olmak itibarile zamanına, muhitine göre münakaşa edilmeli... ve büyük Âkif, sağlığında zamanını kapamış bir adamdı; onun nesli bütün telâkkilerile beraber göçüp gitmişti; şimdi o mazinin son san'atkâr sesi de tarihî rolünü yapıp bitirmiş olarak sönmüş bulunuyor.

Bu şiirlerin üçüncü vasfı "Dinî" olmaktır; birçok kimseler bunu Âkif'te birinci vasıf olarak sayarlar.

Fatih camii müderrislerinden İpekli hoca Tahir efendinin oğlu, aile içinde sağlam bir İslâm terbiyesi alarak yetiştikten sonra yüksek tahsilini Baytar Mektebi'nde yaptı; böylece müsbet ilimlerle olan teması Âkif'in İslâmlığını hurafelerden temizlemiş, iyi ahlâk, içtimaî fazilet, sağlam ve geniş bir dindaşlık sevgisi halinde bir iman kılığına bürümüştü.

Zaman geçiyor, telâkkiler değişiyor, insan cemiyetlerini idare eden hâkim düşünceler yerlerini yenilerine bırakıyordu; fakat Mehmet Âkif'in bir eski zaman dervişi gibi ilahî bir cezbeye tutulup içine kapanmış olan gözleri, etrafta olup biteni göremiyordu. O, bir eski zaman filozofu gibi sonsuz bir araştırmanın heyecanına dalmıştı:

Lâmekânlarda mısın, nerdesin ey gaip ilâh?
Dönerim enfüs ü âfâkı ezeldenberidir.
Serpilip kubbene donmuş o ışık damlaları,
Seni yer yer arayan yaşlarımın izleridir!

Bu sahada muztarip bir muhafazakâr olarak kaldı; çünkü mazi dekoru içinde harikulâde olan Âkif, istikbali görmek ve cemiyetin yürüyüş istikametlerini çizmek vaziyetinde değildi. Halbuki Tevfik Fikret'in asıl büyük olduğu saha budur.

Seneler benim Tevfik Fikret'e olan bağlılığımı azaltmamış, fakat başlangıçta Mehmet Âkif'e karşı duyduğum fena hissimi tamamen gidermiştir.

Birini sevmek, ötekisini yemeği icap ettirmez. Esasen san'atı içtimaî kıymet olarak anlayışta ikisi birleşiyorlar; ancak cemiyete san'at vasıtasile telkin etmek istedikleri fikirlerde ayrılıyorlar.

Her kıymeti kendi sahasında aramak lüzumunu bir kere daha işaret edelim.

Kaynak: *Kurun*, 29 İlkkânun 1936. (Refik Ahmet Sevengil, "Mehmet Âkif Ersoy", *Eski Şiirimizin Ustaları* içinde, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1964, s. 338-344'te tam olarak; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 373-375'te kısmen yer almıştır).

SON HABERLER

Yugoslavya - Bulgaristan nihayet anlaşıyorlar

Kaybettiğimiz büyük adam

Ölüm, Akifi aramızdan aldı götürdü, fakat...

33.

Kaybettiğimiz büyük adam

M[ümtaz] Turhan Tan

Son günlerini yaşıyan 1936 yılı, yerini yeni seneye terk edip giderken aramızdan pek aziz vücudü de alıp götürdü. Bu ağır masiyeti kendinden önce sönüp birer silik gölgeye dönen yıllar arasında temeyyüz etmek için mi yaptı ve şimdi o, ebediyete götürdüğü aziz şahsiyetle bütün o eski yıllara karşı tefahür mü ediyor?... Hakikat ne olursa olsun biz melâl içindeyiz, çünkü şair Âkif'i kaybettik. Keşki bir değil, bir çok yıllar, ömrümüzü hırpalıya hırpalıya geçip gitseydi. Fakat Âkif yaşasaydı!

Bu, belki gülünç ve hatta yersiz bir temennidir. Zira Âkif, aylardanberi nefes alıp veren bir ölüden başka bir şey değildi. İçinde kıvrandığı yatak hakikatte bir mezar ve onun yaşadığı her dakika acıklı bir ihtizardı. Bunu kendisi de biliyordu. O derecede ki bir ay evvel ziyaretine gittiğim zaman ahretten süzülüp geldiğini hissettiren harab ve muzmahil bir sesle sormuştu:

—Turhan, Gilbert'in bir beyti vardı, Şinasi Türkçeye çevirmişti. Tercüme, hatırında mı senin?

Ve hafızamı harekete getirmek için beytin aslını -katre katre gözyaşı sanılacak kadar hazin bir eda ile ve kelime kelime- okumuştu:

Je meurs et sur la tombe oû lentement j'arrive
Nul ne viendra des pleurs

Ben Şinasi'nin:

Can verip te refte refte vardığım kabr üstüne
Kimsecik bir katre gözyaşı döküp etmez feda

şeklinde yaptığı tercümeyi kekelemeğe çalışırken o, ölümü ağlatacak bir tebessümle şunları söylemişti:

— Fuzuli Gilbert'den daha güzel ve daha ince söylüyor:

Bana ağlamaz, bana kim, kabrime gelmez ölicek
Bir avuç toprak atar bad-i sabadan gayri

Demek ki o, yalnız öleceğini değil, öldükten sonra unutulacağını da biliyordu. Zaten bu bilgisini daha önce bir kanaat düsturu halinde ve şu suretle ifade etmemiş miydi:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulâyı da, ergeç silecekdir
Rahmetle anılmaktadır amma ebediyet,
Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez
Ölsen seni sırtında taşır toprağın altı.
Ey gölgeden ümid-i vefa eyliyen insan
Kaç gün seni hatırlıyacaktır şu karaltı?

Hayır aziz ölü, hayır. Seni herkes ve her zaman anacak, adın tarihte olduğu gibi yüreklerde de yaşayacaktır. Çünkü yazdığın marşla adın, Türk istiklâline bağlı, yani ebedî kaldı. Ruhun emin ve müsterih olsun.

*

Namık Kemal, *Tabsire* sahibi Âkif Paşa'dan bahsederken: "İlmen ve edeben şanına takarrübden aczimizle beraber kitabını öpüp te başımıza koymak vazifemizdir" diyor. Vatansever edip, şair Mehmet Âkif'i tanıyaydı, hiç şüphe etmem, "her şiirini yüreğimize nakşetmek gerektir" diyecek ve hakikatseverlikte onu kendinden çok üstün bulacaktı.

Bu, söz götürmez bir hakikattir. Çünkü Âkif, aşk şairi, ihtiras şairi, süs ve saz şairi değildi. Küllî kudret mefhumunu teşahhus ettiren Allah'ın kemal ü celâlini, ilahî büyüklüklere ve temizliklere tercüman olan Peygamber'in rikkat ve nezahatini, geçmiş devirlerin yüksek şahsiyetlerini, mensub olduğu cemiyeti ve insaniyeti terennüm ederdi.

Dindardı. Fakat dinin hüsnühal, hüsnü ahlâk ve hemdinler arasında tesanüd demek olduğunu herkesten iyi bilirdi, o haysıyetle dine sevgi ve saygı taşırdı. İslâm âleminin hedef olageldiği musibetlere karşı ağlayıcı birer mısra halinde ruhundan dökülen tekellümler, telehhüfler, insanî ıstırabların en nezihi ve en beliği sayılabilir.

Şarkın ve garbin bütün büyük şairlerini kâmil bir üstad gözile tetkik ve tahlil etmişti. Fuzuli'ye adeta âşıktı. Lâkin, o aşk şairini yalnız takdirle iktifa ve kendisini taklidden ibâ ederdi. Yüz güzelliğine kayidsiz miydi?.. Bu, o ayarda bir şaire yakıştırılamıyacak nakiselerdendir.

Fakat Âkif, beşerî ve tabiî güzelliklerden aldığı hazzı, heyecanı şiirle ifadeye tenezzül etmezdi. Bunları cemiyetin elemlerini veya emellerini teşrih ederken -süte şeker karıştırır gibi- kullanırdı. Aynı zamanda o, hayal şairi de değildi. Ancak duyduğunu ve gördüğünü yazardı.

İhtimal ki bütün duyduklarını ve gördüklerini yazmamış yahut yazamamıştır. Lâkin kaleminden çıkan her yazıda maddî ve manevî benliğinin heyecanı görünür.

Rahmetli Süleyman Nazif, artık onun gibi rahmetli diye anılmak mevkiine geçen Âkif için: "İlhamlarını arş-ı âlâdan alırdı. Dehası, etekleri güneş olan şahikalara vakit vakit iner ve sonra san'at şahikasından da yüksek ufuklara çıkardı. Namütenahilikte hübut ile uruc, müteradiftir. Âkif'in miracları da, hübutları da mübarektir" diyor.

Mübalağalı gibi görünen bu sözlerde tam bir hakikat vardır. Çünkü Âkif'in bizim diyarımızda mevcudiyeti tahayyül olunabilen san'at şahikasının çok fevkine yükseldiğine şüphe yoktur. Sadelik, tabiilik içinde san'atı onun kadar

canlandıran başka bir şair gösterilemez. Gene Süleyman Nazif'in dediği gibi Peygamber Davud elinde balmumu haline geldiği söylenen demir neyse Âkif'in elinde de kelime odur. Şu farkla ki Davud'a atfolunan kudret muhayyeldir, Âkif'in kelimelere istediği şekilde ahenk verdiği muhakkaktır.

Âkif'in şu veya bu gazetede çıkan ilmî edebî ve dinî yazılarından, Arabca'dan tercüme ettiği *Müslüman Kadını* ve Fransızca'dan Türkçe'ye çevirdiği *İslâmlaşmak* adlı eserlerden, *Kur'an Tercümesi*'nden burada bahsetmek istemem. Çünkü bunlar, büyük ve aziz üstadın bilgi kudretini gösterirlerse de şairliğini isbat etmezler. Onun Türk şiirine nasıl bir inkişaf ve itilâ getirdiğini ancak *Safahat*'ı okumakla anlıyabiliriz. *Safahat*, ayni adı taşıyan birinci kitabdan sonra şu isimler altında ve yedi risale olarak basıldı: *Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler.*

Bunlardan birini diğerine tercih etmek, yahut içlerinden seçim yapmak, gün ışığından bir tutam ayırmak kadar gücdür. O sebeble merhumun şiirlerinden örnek seçmeğe kalkışmıyorum, sadece bir parça alıp rahmete vesile olmak üzere buraya geçiriyorum:

Bana dünyada ne yer kaldı, emin ol, ne de yâr
Ararım göçmek için başka zemin, başka diyar.
Bunalan ruhuma ister bir uzun boylu sefer
Yaşamaktan ne çıkar günlerim oldukça heder?
Bir güler çehre sezip güldüğü yoktur yüzümün:
Geceden bir farkını görmüş değilim gündüzümün.
Seneler var ki harab olmadığım gün bilmem,
Gezerim aptala çıkmış gibi sersem sersem.
Dikilir karşıma hep görmediğim, bilmediğim,
Sorarım kendime: gurbette mi, hayrette miyim:
Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;
Yurdumun kan kusuyor, mosmor uzanmış denizi![87]
Tüter üç beş baca kalmış, o da seyrek seyrek.
Âşina bir yuva olsun seçebilsem diyerek
Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını:
Sarar âfakımı binlerce sıcak kül yığını.
Ne o gömgök dereler var, ne o zümrüd dağlar
Ne o çıldırmış ekinler, ne o coşkun bağlar.
Bu diyarın "hani sahibleri?" dersin, cinler
"Hani sahibleri?" der karşıki dağdan bu sefer!
Hani cündileri şahin gibi ceylân kovalar,
Köpürür, dalgalanır, yemyeşil engin ovalar?
Hani tarihi soruldukça mefahir söyler,
Kahramanlar yetişen toprağı zengin köyler?
Hani orman gibi âfakı deşen mızraklar?
Hani atlar gibi sahrayı eşen kısraklar?
Hani ay parçası kızlar ki koşup oynardı?
Hani dağ parçası milyonla bahadır vardı?
Bugün artık biri yok, hepsi masal, hepsi yalan!
Bir onulmaz yaradır varsa gönüllerde kalan.

87 İlk Mütareke ayları sırasında.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 320-322'de aynen yer almış; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 363-364'te metnin bir parçası nakle-dilmiştir).

34.

Âkif'in son günleri

Naci Sadullah [Daniş]

Mehmet Âkif'in en yakın bir akrabası:

— 5000'den fazla ziyaretçi!.. diyor. Ve ilâve ediyor:

— Düşunün ki, üstad, bir kaç kelime söz söylemeği bile, çok güç katlanılır bir zahmet sayacak vaziyette idi. Tâkatten o derece kesilmiş bir hastanın, bir kaç ay içinde 5000 ziyaret kabul etmeye mecbur kalması ne demektir?

Diyebilirim ki, üstadı ziyarete gelen dostları, hiç bilmeden, hiç farkına varmadan onun ölüm günlerini yaklaştırdılar.

Bence dünyada, bunun kadar hüsnü niyetle yapılmış bir fenalık daha tasavvur olunamaz!

— Son söylediği sözleri hatırlıyabiliyor musunuz?

Muhatabım, bu sorgumun cevabını, üstadın ölümünü anlatmakla veriyor:

—Evvelki gece, saat 19.30'a kadar beraberdik. Yanında kızı ve refikası vardı. Daima olduğu gibi, memleket ve dünya siyaseti hakkında izahat istedi. Hatay'ın vaziyeti, İspanya'nın hali, Almanya'nın silâhlanması etrafında bir çok sualler sordu. Kendisine, dilimin döndüğü kadar izahat verdim.

Gayet neş'eliydi. Ve her zamankinden daha sıhhatli görünüyordu. Benim ayrılışımdan sonra, bir müddet de kızı ve refikası ile görüşmüş. Ve saat yirmiyi tam on geçe, müthiş bir buhran gelmiş. Vâkıa eskiden de buhranlar geçirmemiş değildi. Hattâ kendisini kıvrandıran müthiş ıstıraba dayanamıyarak bağırdığı bile oluyordu. Fakat bu sonuncu buhran hepsinden müthişmiş, ve beş dakikadan fazla sürmüş. Acıdan kıvranan, bağıran biçare Âkif'e, berbad bir nefes darlığı gelmiş. Ve üstadın hayatına mal olan bu nefes darlığı, onun son sözlerini söyleyebilmesine bile meydan bırakmamış!

— Hastalığı neydi?

— Siros... Bildiğiniz gibi, İstanbul'a altı ay önce gelmişti. Evvelâ Alemdağ'ında bir çiftliğe misafir oldu. Oradan on, on beş günde bir sedye ile ve araba vapurile İstanbul'a getiriliyor, doktoruna gösteriliyordu. Fakat İstanbul'a son inişinde, çok fena bir halde idi. Olanca iştihası kesilmişti. Fevkalâde halsizdi. Bir bardak suyu kaldırabilecek dermanı kalmamıştı. Hiç bir şey yiyemiyordu. Bu vaziyette çiftliğe dönmek istemedi. Ve Mısır apartımanına misafir edildi. Fakat o halinde bile, hayattan ümidini kesmiş değildi. Arada sırada, ziyaretçilerine, iyileşince yapmak istediği işlerden yazmak istediği eserlerden bahsediyordu.

— Neler yazmak istiyordu?

— İstiklâl Harbi'nin bir destanını, yazmak istediğini söylüyordu. Sonra mevzuu İslâm tarihinden almış bir iki manzum piyes yazmak niyetinde idi.

Haccetü'l-Veda adındaki başlanmış eserini de tamamlamak istiyor, ikide birde, onu yarıda bırakmıya mecbur kalmanın azabından şikâyet ediyordu.

— Haccetü'l-Veda mı?

— Evet... Yani, Peygamber'in son Veda Haccı...

Mehmet Âkif, sadece bu eseri layık olduğu mükemmeliyette yazabilmek maksadile ta Hicaz'a, Medine'ye, ve Mekke'ye kadar gitti. Oralarda topladığı notlar bir kaç kalın defteri doldurmaktadır.

Gölgeler'i de burada bastırmak için hazırlamıştı. Bu eserine, gayri münteşir beş altı şiirini de ilâve etmişti.

İkide birde bize:

— Hani *Gölgeler*? Daha basılmaya başlanmadı mı? diyordu.

Ona azap veren hâdiselerden birisi de, Tevfik Fikret'le giriştiği bir münakaşa idi. "Vicdanım tebdil-i tâbut etti!" diyerek, Türk mekteplerini bırakan, ve Robert Kolej'e muallim olan Tevfik Fikret'e manzum bir cevap yazmış, ve son derece ağır bir lisan kullanmış.

Fikret'in ölümünden sonra, bu hicviyesini, bütün eserlerinden çıkartmıştı. Fakat o ağır lisanı kullanmaktan duyduğu pişmanlığın azabını, mezarına kadar içinde götürdü!

— Memleketten uzak kalmaktan da çok azap duyduğunu söylermiş?

— Öyle... Onu biraz da memleket hasreti ve memlekete kavuşmak heyecanı öldürdü diyebilirim!

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda

mısralarını yaratan Mehmet Âkif geçenlerde bir gün acı acı gülerek:

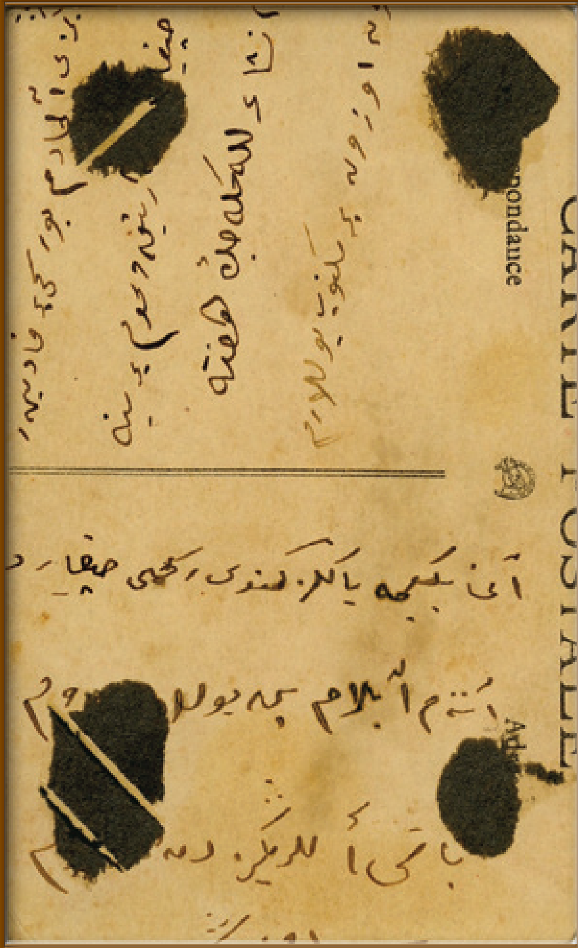
— Şu, demişti, cennet gibi yurdda yaşayan insanın canını almıya Azrail bile kıyamaz!

Ben ayrılmaya hazırlanırken o:

— Hâlâ, diyordu, daha hâlâ hayret ediyorum. Dağ gibi Mehmet Âkif nasıl yıkıldı? Onu tanıyanlar bilirler ki, Mehmet Âkif, bir pehlivandı. Hem de, şampiyonluk kazanabilecek kadar mükemmel güreşen zorlu bir pehlivan... Ne içki içerdi, ne sigara, ne de kahve. Bir zamanlar yalnız enfiyeye müptelâ idi. Sonraları, bu yegâne iptilâsından da vazgeçmişti.

Harap edici bütün iptilâlardan uzak yaşamış demir gibi bir insanın 63 yaşında ölmesine şaşılmaz mı?

Kaynak: *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*. 368'de sadece "Şu, demişti, cennet gibi yurdda yaşayan..." kısmı; Çantay, *Âkifname*, s. 333-335'de aynen yer almaktadır).

Âkif'in kızları Feride ve Suat'ın resmi ve resmin arka yüzü.
(M. Rüyan Soydan arşivi)

35.

Âkif'in hayatı ve eserleri

Âkif'in "benim bir tanecik Ferideme" yazarak Mısır'dan kızı Feride'ye gönderdiği meşhur ve güzel bir fotoğrafı. 21 Teşrinievvel 1335.

Üstad Âkif hayran olduğu Lamartine için şunları söylüyor: "Sadî-i Şirazî hakkında ne perestişkârâne bir hörmet beslersem; İbni Fâriz'a karşı ruhumda ne büyük bir incizap duyarsam; cihanı şiirin berterin tabakasına yükselten Feyzî-i Hindî'ye nasıl hayran olursam; Fuzulî'yi ne kadar seversem; Lamartin'i de o kadar sever, o kadar hörmetle, o kadar iştiyak ile yadederim".

Mehmet Âkif, 1873'te İstanbul'da doğdu. Babası Arnavutluğun İpek kasabasından ve ülemadan Mehmet Tahir, anası da Buharalı bir kadındır. Babası Fatih Medresesi müderrislerindendi. Arapçayı ve dinî dersleri bizzat babasından okudu. Babasının vefatından sonra camilerde ve medreselerde tahsiline devam etti. Şark ilimlerini, bilhassa Farisiyi gayet iyi öğrendi. Binaenaleyh bu ilimler bakımından son Türk âlimi sayılabilir.

Fakat Mehmet Âkif sade medrese ile iktifa etmedi. Mehmet Âkif'in münevver bir adam olan babası oğluna bir taraftan medrese ilimleri öğretirken, diğer taraftan onu idadî Mektebi'nde de tahsil ettirmişti. İdadîyi bitiren Mehmet Âkif yüksek tahsilini Baytar Mektebi'nde yaptı ve bu müesseseden birincilikle şahadetname aldı.

Fakat Mehmet Âkif tahsilini sade bizim mekteplere de münhasır bırakmadı. Fransızcayı da öğrendi. En çok sevdiği Fransız şairinin Lamartin olduğunu söylerler.

Mehmet Âkif üslûbile lisanda Türkçü, hayatî görüşü ve mâşerî dertleri ve kahramanlıkları ifade kudretile cemiyetçi, ve aynı zamanda aldığı gedikli medrese tahsili ve ailevî vaziyetiyle İslâmcı idi. Bu üç ayrı taraf Mehmet Âkif'in şahsiyetinde üç mühim köşe olarak yükseldi. Onu büyük bir Türk şairi, kuvvetli ve millî bir yazıcı ve müslümanlığın müdafii halinde memlekete tanıttı.

Mehmet Âkif Baytar Mektebi müdürlüğünde bulunmuş, sonra istifa ederek kendini büsbütün edebiyata vermiştir. 7 ciltlik *Safahat* adındaki eserinde Mehmet Âkif, bütün şiir kudreti, bütün felsefesi, bütün Türkçesile dim dik ayakta durmaktadır. Mamafih onun en karakteristik işi, çok mümtaz, bir zümreye mahsus olan ve zamanına kadar çok güç anlaşılan mevzuları orta sınıfa, orta sınıfın konuştuğu lisanla anlatmış, anlatabilmiş olmasıdır.

Mehmet Âkif, bundan on beş sene evvel en çok ve en geniş okuyucu kitlesi tarafından okunulan bir şairdi. O zamanlar memlekette yaşayan muhtelif ideolojiler arasında en münteşir bir ideolojiyi kitle için en cazip şekilde ifade etmiş olmasından gelen bu okuyucu bolluğu azaldı. Hayat yürüyor ve insanlar değişiyordu. Bu itibarla eserlerinin büyük bir kısmı sade edebiyat tarihlerinde yaşayacaktır.

Kaynak: *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 372'de iki paragrafı; Çantay, *Âkifname*, 335-336'da aynen yer almıştır).

36.

Mehmet Âkif dün heyecanlı bir tezahürle toprağa verildi

Büyük şairimiz Mehmet Âkif'in uzun ıstırap aylarından sonra nihayet evvelki gece gözlerini yumduğunu okuyucularımıza büyük bir teessür içinde haber vermiştik. Şairin Mısır apartmanında bulunan cenazesi dün otomobille Beyazıt camiine getirilmiş ve orada büyük bir kalabalık tarafından namazı kılınmıştır.

Beyazıt meydanı büyük ölüye son vazifeyi yapacak olanlara tahsis edilmiş otomobillerle dolu idi. Cenaze camiin kapısından görünür görünmez, bütün üniversite talebesi akın halinde koşarak karşıladılar ve biran içinde tabut eller üstünde havalandı.

Gençlik şairin ruhunu sevindirecek bir heyecanla onu ta Edirnekapı dışındaki mezarlığa kadar hep el üstünde taşıdı.

Yolda geç haber alanların, yetişemiyenlerin otomobillerle geldikleri ve alaya katıldıkları görülüyordu. Mezar, profesör bay Naim merhumla rahmetli M. Cevdet'in mezarları arasında kazılmıştı.

Bu aralık gençler bir teklifte bulundular: Mehmet Âkif'in "mask"ını almak istediler ve hemen işe koyularak bunu başardılar.

Memleketin en seçme hafızları da davetsiz gelmişlerdi. Bir yanda onların güzel sesleri bu son vazifeye ulvî bir mahiyet vermişti. Duadan sonra, gençler İstiklâl Marşı'nı kabir başında söylediler. Büyük üstada genç neslin bu son saygı hareketi oldu. Bu arada vatan toprakları büyük bir evlâdını göğsüne alırken, duyulan acı; ancak geride kadir bilen, değer tanıyan bir neslin yetişmekte olduğunu görmekle biraz diniyordu.

Mehmet Âkif Günü

Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti yılın bir gününde "Mehmet Âkif" günü yapmağa karar vermiştir. Bugün için fakülte talebe cemiyeti talimatnamesine ilave yapılacaktır.

Kaynak: *Kurun*, 29 İlkkânun 1936.

Üniversiteli Fikret Hanım Âkif'in mezarının temel atma töreninde harç atarken

37.

Mehmet Âkif için ihtifal yapılacak

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in vefat ettiği ve cenazesinin dün kaldırıldığını yazmıştık. Mezar başında tabut açılmış, heykeltıraş Ratip Âşir tarafından büyük şairin yüzünün alçı ile kalıbı alınmıştır. Dinî merasimi müteakip üniversite talebesi hep bir ağızdan merhumun eseri olan İstiklâl Marşı'nı söylemişlerdir.

Edebiyat Fakültesi'nden Abdülkadir, gençliğin duyduğu teessürü anlatmış, Fikret Çanakkale manzumesini okumuştur.

Tıbbiye'den bir genç Mehmet Âkif'in mezarının üniversite gençliği tarafından yaptırılmasını teklif etmiş ve bu teklif ittifakla kabul edilmiştir.

Âkif için her sene ihtifal yapılacaktır.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1936.

Âkif'in simasını ölümsüzleştirmek üzere yapılmış büstü.

38.

Mehmet Âkif

N. A.[88]

Altı aydanberi, İstanbul'da, hergün biraz daha yaklaşan ölümünü bekliyerek yatan şair Mehmet Âkif, evvelki akşam öldü. Osmanlı edebiyatının son mekteblerinden birisi, Âkif'in gözleriyle birlikte kapanmıştır.

Mehmet Âkif'i kendisiyle yaşıt, kendisinden yaşlı ve genç Osmanlı şairlerinden ayıran iki karakteristik vasıf vardı:

Onca sanat, birçok çağdaşlarının verdikleri mânalardan büsbütün başka bir mâna taşırdı. O, "sanat sanat içindir" vecizesini, bu telâkki daha itibardan düşmediği zamanlarda da, tanımamıştı. Onun için yedi cild tutan *Safahat*'larında göreceğiniz kısa ve uzun bütün şiirleri, kendi görüş çevresinin genişliği nisbetinde, muhiti ve cemiyeti terennüm etmiştir. Büyük harbde onu Berlin'e ve Necd'in sıcak çöllerine kavuşturan bu sanat telâkkisi olmuştur, diyebiliriz.

Bir muharrir dostumuzun da dediği gibi "herkesin gecelerden, gölgelerden bahsettikleri zaman o, bir idealin heyecanlı kahramanı olmuştur".

Bir takım şairlerimizin eserlerinde ancak garnitür halinde bulunan vatan ve millet mevzuu Âkif'in şiirinde tek ve biricik kaynak ve pınar gibi çağladı, durdu.

Sonra Âkif, şiirinin ve sanatının ifade vasıtası olarak –Arabça ile Farsçayı birçok çağdaşlarından daha iyi bilmesine rağmen– Osmanlıcayı değil; güzel, sade ve tabiî Türkçeyi seçmiştir. Evvelki gün beyaz sakallı şairin tabutu arkasına daha bıyıkları yeni terlemiş bir genç kalabalığını toplayan, bu vasıtayı seçmekteki ve yüksek bir tahkiye kabiliyeti ile kullanmaktaki isabet ve muvaffakiyeti olmuştur.

Âkif, "vatan"a ne mâna veriyordu? Âkif "milliyet"i nasıl anlıyordu? Bizde, hemen hemen, ilk önce "vatan" kelimesini kullanan Namık Kemal'le olduğu gibi, evvelki gün Edirnekapı mezarlığına gömülen şairle de aramızda bu mefhumlara mâna vermek bakımından büyük farklar ve mesafeler bulunduğunu kaydetmeden geçemeyiz. O, kütlenin ruhuna harikulâdelikler aşılayan, millet mucizelerine hayat veren "sebeb" ve "müessir"leri, gereği gibi sezememişti. Fakat bu şahlanışların, bu yabancı akınlar önünde et ve kemikten birer kale gibi duruşların heyecanı onun kalemine ölmez hamaset eserleri ilham edebilmiştir.

Âkif'in son yıllarını Mısır'da ıstırap verici bir nostalji içinde geçirdiğini söylüyorlar. Şair, gözlerini 27 İlkkânununda yabancı Afrika ufuklarına karşı yumsaydı, hiç şüphesiz, altmış üç yıllık hayatının da ifadeye muktedir olamayacağı en çetin ıstırabı bu olacaktı.

Kaynak: *Ulus*, 29 İlkkânun 1936.

88 Kanaatimizce, bu metin, *Ulus* gazetesi yazarı olması ve 30 İlkkânun 1938 tarihli yazısıyla muhteva itibarıyla tenakuz ifade etmemesi bakımlarından muhtemelen Nureddin Artam'a aittir. (haz.)

39.

Büyük şair Mehmet Âkif'in temiz hatırası önünde

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu

Fransa "Marseyyez: Marseillaise"i yapan Roje dö Lil'in bilmem kaçıncı yıldönümü tes'ide hazırlanırken Türkiye İstiklâl Savaşı yıllarının ve "İstiklâl" güftesinin ve Türk şiirinin büyük şairi Mehmet Âkif'i kaybetmek bedbahtlığına uğramış bulunuyor.

Kemalist Türkiye'ye, Türk ırkına, Türklerle meskûn olan diyarlara, Hatay'a ve betahsis şiir, edeb ve sanat Türkiye'sinin vatandaşları olan münevverlere, san'atkârlara, edip ve şairlere bu onulmaz acının matem ve azabı karşısında taziyetlerimi sunarım.

Kemalist Türkiye taziyete muhtaçtır. Zira Türk Mehmet Âkif Türk Mustafa Kemal'in isyan nârasını ilk işitmiş olan ve Kemalist ihtilâl saflarına ilk karışmış olan erlerden bir eroğlu erdi.

Türk ırkı taziyete muhtaçtır. Zira Türk ırkının dili, işte en ufak bir tereddüde hak vermeyen kat'î bir ifade ile söyleriz ki hançerelerde ona en gür ahengi verebilen sanatkârdan dündenberi mahrum bulunmaktadır.

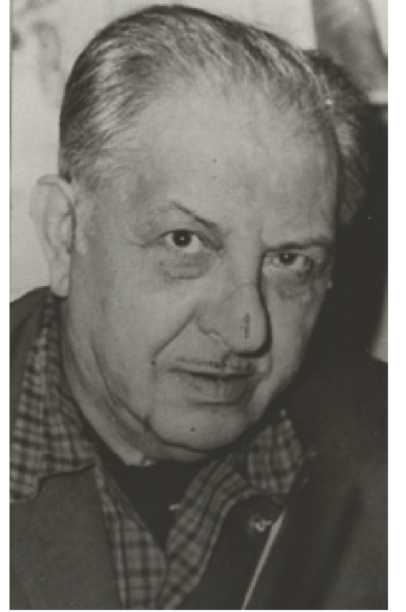
Türklerle meskûn olan diyarların ve o Hatay'ın taziyetlerimize muhtaç olduklarına inanıyoruz zira onlar yarın, öbür gün ve daha öbür gün nesiller nesilleri ve devirler devirleri takip ettikçe, daima diriliğe, daima şuura, daima "en önde olmağa" ve daima istiklâle doğru yürüyecek ve ulaşacaklardır. Fakat bu cidallerinde zafere ulaşsalar dahi daima bir Mehmet Âkif'ten mahrum bulunmanın azap ve zaafını duyacaklardır.

Şiir, edep ve sanat Türkiye'sinin, yani münevverler, sanatkârlar, edipler ve şairler Türkiye'sinin muhtaç bulunduğu taziyeyi ise "mâsiva ve "fenâ"nın ledünnüne, kısmen olsun, nüfuz imkânını elde etmiş olduğu iddiasında bulunan bu yüksek sınıfların, ancak, kendi idrak ve şuurlarında bulabileceklerine kaniiz. Bununla beraber böyle bir netice bu sınıflara mensup olanların ferden büyük cehtler göstermeleri ile kabil olabilecektir. Zira bu anî darbe karşısında bir hayli sarsılmış olan münevver bünyemiz böyle bir idraki mümkün kılacak havsala statukosuna ancak zaman ile ulaşabilecektir.

*

Şair Mehmet Âkif çocukluğumu geçirdiğim bir mahallenin bütün çocukları tarafından sevilen babalardan biri idi. Mektep dönüşünde sokaklarda şakalaşır, yaramazlık ederken onun bir köşe başında belirişi bizim birden bire saygı gösteren bir vaziyet almamıza sebep olur ve o iri gövde ile yanımızdan her geçişinde, mutlaka bize, kendisini bir kat daha sevdirecek iki üç cümle söylerdi.

Sonra neslimin her güzel sanat meraklısı gibi ben de devrin şairlerini tanıdım. O bir hayli müslümandı, ben bir hayli athé idim. Buna rağmen keli-

"Şair Mehmet Âkif çocukluğumu geçirdiğim bir mahallenin bütün çocukları tarafından sevilen babalardan biri idi. Mektep dönüşünde sokaklarda şakalaşır, yaramazlık ederken onun bir köşebaşında belirişi bizim birden bire saygı gösteren bir vaziyet almamıza sebep olur ve o iri gövde ile yanımızdan her geçişinde, mutlaka bize, kendisini bir kat daha sevdirecek iki üç cümle söylerdi". (*Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu*)

melere verdiği ahenk, söze verdiği güzellik, ifadeyi ulaştırdığı yükseklik Âkif'i idrak etmemi zarurî kılmıştı.

Sonra bir gün Şair Mehmet Âkif'i, Ankara'da Türk nesillerine bir "devr-i tarihî"yi unutturmıyacak olan güzel eserini yazarken görmüştüm.

Güzel eserini... yani bir müddet sonra musikinin Türk istiklâlini terennüm edebilmesine imkân vermiş olan şiirini.

Ben o devirlerde *Hakimiyet-i Milliye*'nin müdürü idim. Gazeteye idarehane olarak Maarif Vekâleti'nin alt kat odalarından birini göstermişlerdi.

Mehmet Âkif, gazetenin tercüme kısmını idare eden Kâmil Paşazade Hikmet'i sık sık ziyaret eder ve mahallesinde büyümüş bir çocuk nazarile baktığı bana da, mutlaka çocukluğumu hatırlatan bir iki güzel cümle söylemeyi ihmal etmezdi. İşte o günlerden birinde, bir öğle yemeğinden sonra büromda çalışırken şairin yine bizi ziyarete geldiğini görmüştüm. Âkif bir parça dalgındı. Masalardan birinin başına geçerek elinde tuttuğu bir kâğıt tomarına bir şeyler karalamıya başladı. Onun çalıştığını görünce kendisini lafa tutmadım. İşime devam ettim.

Aradan ne kadar geçti bilmem. Belki yirmi dakika, belki yarım saat. Birden neşeli bir sesle bana hitap ettiğini duydum:

— Dinle bakalım, delikanlı!

— Buyur üstad...

— Sana bir şey okuyacağım. Bakalım nasıl bulacaksın?

Ve "estağfirullah üstad" dememe vakit bırakmadan gayet hafif bir sesle okumaya başladı:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üsütünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlıyacak
O benimdir o benim milletimindir ancak!

—..........

— Nasıl buldun?

— Sehl-i mümteni...

— O kadar ileriye gitme... Beğenirler mi dersin?

— *Hakimiyet-i Milliye*'nin bunu neşredecek nüshası kapışılır kanaatindeyim. Tamamladınız mı?

— Henüz değil... Fakat yarın öğle üzerine kadar bitirmeye mecburum.

— Neden bu acele üstadım?

— Acemi çapkın bunu İstiklâl Marşı komisyonuna vereceğim; *Hakimiyet*'e değil. En son müddet yarın.

— Öyle ise üstad... beş yüz lirayı kazanacağınıza yemin edebilirim.

Said Halim Paşa gençken...

Âkif, yakın dostu Abbas Halim Paşa'nın oğlu Said Halim Paşa'nın Fransızca yazdığı *İslâmlaşmak* isimli eserini Türkçeye tercüme etmiş ve bu eser hakkında şöyle demişti: "Yüzlerce sahifeyi bihakkın işgal edecek kadar vâsi bir mevzuun kemal-i maharetle otuz sahifeye sığdırılmış olduğu bu telif-i muazzamda mevki tutan mebâhis-i azimeyi telhis kâbil olamıyacağı teslim olunur. Son senelerde bir nazîrini göremediğimiz bu eserlerile Said Halim Paşa İslâm mütefekkirlerinin enzar-ı tetkik ve tetebbuuna mühim birçok hakâik arzetmiş oluyorlar".

Gözlerini odamın bir köşesine daldırarak heyecandan boğulan bir sesle:

— Beş yüz lira mı? -dedi- onu almıyacağıma seni temin ederim. Fakat bugünkü isyanı en iyi ben ifadelendirmek istiyorum. Bunun için bilemezsin içimde ne büyük bir istek var.

Ve;

— Ben fazla kalamıyacağım. Hikmet gelirse selâm söyledi, dersin...

deyip odadan çıktı.

Bir iki gün sonra Hamdullah Suphi Mehmet Âkif'in eserini Millet Meclisi kürsüsünde okurken bütün mebuslar pürheyecan ayağa kalkıyorlar ve her beyti bir alkış tufanı ile karşılıyorlardı. Bu şiiri ilk dinleyen ben, bu sahnenin şahitlerindenim de.

Ve... Mehmet Âkif'in dileği oldu.

Hâkimiyet-i Milliye'nin boyasız, tahta bir masası üzerinde son tashihi yapılan şiir bugün Türk milletinin İstiklâl Marşı'dır.

Âkif bir hatip miydi?

Bu suale cevap verebilecek bir fırsatı elde etmiş değilim. Fakat onda tam ve mütekâmil bir "insan adam" yaşıyordu. Bunun içindir ki sözleri en muhteşem hatibin en beliğ hitabesinden yüce bir derunî tesir yapardı.

Bir gün belki çok sevmediği bir Türk muharririnden, Şehabettin Süleyman'dan bahsediyordu. On dakika süren sözleri dinliyenlerin hayallerinde öyle sarih hatlarla bir Şehabettin Süleyman, tanımadığımız bize meçhul ve maveraî bir Şehap çizmişti ki, bir an realitelerin Şehab'ından bambaşka birini, bir romantik kahramanı hatırlar gibi olmuştuk. Şehab'ın bugün sağ olan yegâne kardeşi edip dostum Rıza Çavdarlı o gün Mehmet Âkif'i dinliyenlerin arasında idi ve ondan sonra Mehmet Âkif'ten bahsedildikçe hep şöyle söylemeyi itiyat edinmişti:

—Ben kardeşimi evvelce kendi hatıralarım arasında bulur ve matemimi o yollardan duyardım. Şimdi hatırama ne zaman Şehap gelse Mehmet Âkif'i işitiyor ve onun gösterdiği Şehab'a acıyorum.

Mehmet Âkif işte böyle bir sanatkârdı. Kardeşin kafasından kardeşi silip bir başka kardaş yaratabilen bir sanatkâr.

Büyük Şairin Ölümüne Tarih

Murassadır, gelen tarih-i cevherdârine bir bak:

Elinde şanlı asân yok
Livayı hamdimiş elhak
Bugün penbe ufuklardan
Koca Âkif yaşar ancak.
1936

Nurettin Rüşdü Bingül

Kaynak: *Açıksöz*, 29 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*'de bu dörtlük olmadan, tam metin s. 327-329'da; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 375'te iki paragrafı yer almaktadır).

40.

İstiklal Marşı şairi Âkif'in son günleri[89]

Ömer Rıza Doğrul

Üstadın en büyük emellerinden biri istiklâl savaşının destanını yazmaktı

Altı ay evvel İstanbul rıhtımına yanaşan vaporun merdivenlerinden süzülen bir gölgeyi birdenbire tanımamış, dikkatle yüzüne baktıktan sonra büyük bir fâciaya kavuştuğumu anlamıştım. Midhat Cemal'in o gün içinden derin ve dikenli bir:

— Eyvah!

sızmış ve bu sızıltı benim içime işlemişti.

Üstâd, Âkif hakikaten erimişti. Fakat çok nikbindi. Memleket havasının kendisini yeniden dirilteceğine inanıyordu ve bu inancını son dakikasına kadar kaybetmedi. Ölümünden iki üç gün evvel konuşuyorduk:

Pek yakın bir akrabayı kendisini ziyarete getirmeyi söylemiştim:

— Hayır, dedi, getirme. İnşallah ben kendimi toplar toplamaz kendisini görmiye giderim.

Sonuna kadar muhafaza ettiği bu ümid, sonuna kadar sarsılmıyan bu manevî kuvvet karşısında, bazan şaşırıyor ve ne yapacağımı kestiremiyordum. Doktorlar, vaz'iyyeti açıkça anlatmışlardı: ümid yok, kendisi de sıhhatının günden güne yıkıldığını görüyordu. Fakat nikbinliği ve itimadı akıllara durgunluk verecek derecede sağlamdı. Arasıra kendi kendime:

— Acaba bize teselli vermek için mi böyle söyliyor?

diyordum ve derhal kendi kendimi tashih ediyordum. Çünkü ona bu nikbinliği, bu sönmez ve solmaz ümidi veren kaynak, beşerin hayata müfrit bağlanışı değildi. Bu kaynak, daha derin, daha engin ve daha ulvî idi.

Hastanede tedavî edildiği müddetce; odası, müsafirlerle mütemadiyen dolup boşalıyor ve kendisi müsafirlerini karşılamaktan ve onlarla konuşmaktan yoruluyordu. Bu yüzden doktarları şikâyet ediyor, fakat, kendisi, kendisini sevenleri görmekten ve her birile ayrı ayrı görüşmekten memnun oluyor ve yorgunluğundan şikâyet etmiyordu.

Nihayet bu vaz'iyyetin önünü almak icab etti ve üstâd eski ve asîl bir dostunun oğluna aîd bir köşke müsafir olmıya davet olundu. Köşk Alemdağı'nda olduğu için üstâd buranın havasından, suyundan, huzurundan istifade edecek, burada gıdasına daha fazla ehemmiyyet verecek, Avrupa'dan getirilen ilâçlarını tatbik edecek ve günden güne iyileşecekti.

Alemdağı'na kavuşmak onu cidden sevindirmişti. Haftada veya on günde bir şehre inerek dostlarını görecek, doktoru ile görüşecek ve tekrar Alemdağı'na dönecekti, hatta kışı da orada geçirecekti.

89 Çantay'da metin başlıksız olarak yer almıştır. Dücane Cündioğlu'nun *Bir Kur'an Şairi*, kitabında ise "İstiklâl Marşı Şairi Âkif'in Son Günleri" başlığıyla verilmiştir. Bkz: 1.bsk., s. 372'de

– Orada, diyordu, bir ağacın dibine halı sererek uzanır, dinlenir, arasıra gezer dolaşır, temiz hava, bol güneş içinde yaşar ve kendimi toplamıya gayret ederim. Biraz kendimi topladıktan sonra hepinizi de davet edeceğim. Çünkü aşçım, eşsiz bir san'atkâr.

Üstâd, gerçi Alemdağ'ında halısını yeşil ağaçların altına serdi ve uzandı, yeşil ağaçlar arasında gezip dolaştı. Fakat kendisine öyle bir ilâç verilmişti ki Alemdağı seyahatının bütün zevkini zehir ediyordu: bu ilâcı andıkça:

– İngiliz tuzu yok mu, bunun yanında şerbet gibi bir şey, diyor ve ilâve diyordu:

– Günde bir def'a içilse neyse. Fakat bir def'a içib, oh, bitti, dedikten sonra sıra ikinci def'aya geliyor, bu yüzden Alemdağı seferinden bir şey anlıyamıyorum.

Fakat üstâd, Alemdağı seferinden de bir türlü vazgeçmiyordu. Şehre gelip iki eşi dostu kabul ettikten ve doktorunu gördükten sonra derhal yola çıkıyordu. Hiç unutmam bir gün bana şöyle yanıp yakıldı:

– Oğlum, dedi, ben evvelce Üsküdar'dan kalkar, bir hamlede Alemdağı'nı yaya olarak boylardım. Bugün gerçi ayağım yere değmeden Alemdağı'na gidiyorum, fakat kaç para eder, otomobilin içinde inim inim inliyorum. İyi olsam da yine yaya gitsem.

Üstâd, hakikaten, en uzak mesâfeleri yaya gitmeyi, mutad nakil vasıtalariyle seyahata tercih ederdi. Bir aralık Beylerbeyi'nde oturuyorduk. Arasıra Göztepe'deki bir dostunu görmiye giderdi. Beylerbeyi sırtlarını aşar, menzil-i maksuda varır, akşamlayın da ayni tarik ile eve dönerdi.

Bu gürbüz ve canlı adamın otomobil içinde inliyecek dercede elden, ayaktan düşmesi, bir fâcia değildir de nedir?

Alemdağı seferleri tevalî ettikce üstâdın sıhhatten düştüğü göze çarpıyor, fakat Alemdağı'na gitmekten de vazgeçemiyordu. Çünkü orada, senelerce mahrum kaldığı memleket havasını daha bol, daha saf buluyor, orada en

Ömer Rıza Doğrul çalışma masasının başında.

Fotoğraf Âkif'in kızı, Ömer Rıza'nın eşi Cemile Hanım'a imzalı.

(Yusuf Çağlar arşivi)

derin huzur içinde memleketle baş başa kalıyor ve gündelik ihtiyaçlarının haricindeki bütün vaktını düşünerek geçiriyordu.

Aylarca devam eden bu derin, bu ıztırablı ve buhranlı düşünme devri ona kim bilir neler ilham etti ve kendisi bu ilhamları, kim bilir, hangi çerçeve içinde bize sunmayı tasarladı.

Ötedenberi en büyük emellerinden biri İstiklâl Harbi'nin destanını yazmaktı. Mısır'a çekilmekten maksadı, hayat gailelerinden âzâde bir köşede çalışmak ve bu destanı yaratmaktı. Tam bu sırada Diyanet İşleri Riyaseti ona Kur'an tercemesini vermek istedi. Kendisi bu işi kat'î surette kabul etmemek istemiş ve bu kararında ısrar etmişti.

Bu ısrara, ısrar ile mukabele edenlere:

— Birkaç parça şiir yazacağım, ona mâni olursunuz...

diyordu.

Fakat, yine muannidâne ısrar ile karşılanmış ve onun bu yerden göğe kadar haklı olan îtirazı kabul olunmamıştı.

Âkif buna rağmen bu işi üzerine almamıya uğraşmış, bir aralık muvaffak olur gibi olmuş, bu sefer işi mutlaka ona yüklemek istiyenler, merhumun en aziz arkadaşı, merhum Ahmed Naim'i öne sürerek üstâdı iknaa çalışmışlar, nihayet Âkif, ömründe kırmak istemediği Naim'in ısrarına dayanamamış ve bu işi kendi tabiriyle "istemiye, istemiye" kabul etmişti.

Âkif'in Kur'an tercemesi işini kabul etmek istememesinin hikmeti, Kur'an'a olan sonsuz hürmeti idi. Bu yüksek hürmet, onu Kur'an'ın her kelimesi üzerinde uzun uzun durmıya sevkediyor ve sonunda onu yine muvaffak olmadığına inandırıyordu.

Kur'an-ı Kerîm'e karşı bu duyguyu ve bu imanı taşıyan adamın Kur'an'ı terceme etmesine yahut yaptığı tercemenin kendini tatmin etmesine imkân yoktu:

Nitekim kendisine, bu tercemeyi ne yaptığını sordukça:

— Yapamadım, diyor ve ilâve ediyordu:

— Beni tatmin etmiyen bir eser, başkalarını nasıl tatmin edebilir?

Ve ben, üstâdın bu sözüne karşı bir diyecek bulamıyordum.

Üstâdın Mısır'da geçirdiği beş altı seneyi işgal eden bu çalışmaları, kendisine göre, hiçbir netice vermediği için boşa gitmiş ve bu yüzden Türk edebiyyatı büyük bir âbideden mahrum kalmıştır. On senenin geride kalan dördünün ikisini, daha evvelki senelerin yorgunluğunu dinlendirmek ihtiyacı, ikisini de son hastalığının ıztırabları imha etmiştir.

Kendisi bu boşuboşuna giden senelerini teessürle anıyor ve:

— Bu yüzden ne tasarladıklarımı yapabildim, ne de bu işi bitirebildim. Çok yazık oldu.

diyordu.

Alemdağı'na çekildikce ve arasıra da kendisinde iyilik hissettikce yazacağı eserlerden bahseder ve bunları ilk müsaid fırsatta yazmayı düşünürdü.

Onun yazmak istediği bir eser de Haccetü'l-veda'dı. İslâm tarihinin en müheyyic vak'alarından biri olan bu hâdise Peygamber'in son haccını ve yüz binden fazla müslümâna hitaben söylediği bir nutku tasvir edecekti.

Nihayet İslâm-Türk tarihinden alınma bir vak'anın ilhamiyle bir piyes yazmak istediğini söylüyordu. Vak'a ehl-i salîb harbleri devrinden alınacak, Eyyuboğlu Selâhaddin'in kahramanlıklarını anlatacaktı.

Fakat üstâd, Alemdağı'na son avdeti sırasında pek harab bir halde idi. Bu âne kadar bu derece şiddetli buhranlar geçirdiği görülmemişti. Meş'um hastalığın son ve kat'î hücumlarını yaptığı besbelli idi. Fakat ölümünden iki gün evvel tekrar uzun uzadıya konuştuk. Gerçi dili biraz ağırlaşmıştı. Ve sözleri biraz zorla anlaşılıyordu. Fakat kafası, ciyadetinden ve kudretinden bir şey kaybetmemiş; gözlerinin feri kat'iyyen sönmemiş, zekâ ve kavrayışı zerre kadar eksilmemişti. Bana memleket işlerini ve dünya vaz'iyyetini sormuş ve cevablarını derin bir alâka ile dinlemişti.

Nihayet dün, üstâdın halinde gündüzden bir tahavvül göze çarptı. Kendisi her zamankinden daha hallice idi. Konuşuyordu, fakat yalnız bırakılmak istemiyordu.

Akşamlayın yedi buçuktan biraz sonra kısa bir nefes darlığı üzerine her şey bitti ve üstâd kendi tabiriyle "nazenin bezmine" kavuştu.

Kaynak: *Tan*, 29 Kânunuevvel 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 330-333; Dücane Cündioğlu, *Bir Kur'an Şairi*, s. 372).

41.

Hatır ve gönül

Burhan Cahit [Morkaya]

İstiklâl Marşı sahibi şair Mehmet Âkif öldü.

Medrese edebiyatı üstadının son ayları pek hazindi. Onu ilk ve son defa geçen yaz Alemdağı'nda, Prens Halim'in çiftliğinde görmüştüm.

Kendini iyi hissetmediği için ömrünün son günlerini memleketinin yeşil köşelerinde geçirmek için Mısır'dan gelen büyük şair Alemdağı'nın asırlar seyreden engin çınarları altında, açık havada ormanın musikisini dinliyordu.

Onu tabiatin yeşil koynunda bırakıp dönerken içimde derin bir teessür vardı. Bu teessür *Safahat* şairinin ıstırabına şahit olmaktan ziyade İstiklâl Marşı güftegârının elîm âkıbetini görmekten doğmuştu.

Çünkü şair de olsa, âlim de olsa o da bir fanî insandı. Mukadder âkıbetlere gözyaşı dökmenin ne kıymeti olur. Fakat eseri ile bir cemiyetin varlığına karışmış fanilere karşı o cemiyetin bigâneliği yaşıyanları daha çok muztarip eder.

Mehmet Âkif'in edebî mesleğine inanmış değilim. Hattâ daha mektep sıralarında onun Fikret'le olan fikir düellosunu heyecanla takip ederken Âkif'i başında burma burma sarığı ile haşin ve inatçı bir medrese softası gibi görürdüm. Fikret'in o ince, fakat hançer gibi batıcı, ateş gibi yakıcı cevaplarını harıl harıl ezberlerken şahsını tanımadığım *Fatih Kürsüsü*'nde şairine karşı derin bir husumet duyduğumu da unutmuyorum.

Fakat 1914'den bugüne kadar Türk edebiyatında cıvık ve cırlak san'at iddialarile çırpınap duran şairlerimizin millî marşa mevzu olacak iki satırlık bir nâzım çıkaramadıklarını gördükten sonra *Safahat* şairine karşı duyduğum o masum düşmanlıktan utandım.

Bu samimi hicap ile onu son günlerinde olsun ziyaret etmek, elini öpmek için Alemdağ'ına kadar gittiğim zaman gördüğüm manzara beni bir kat daha mahçup etti. Çünkü millî marşımızın adı tarihe geçecek şairi orada millî ve resmî alâka ve şefakatlerden uzak, tesellisiz, sevgisiz, hasretini çektiği yurdunun havasını koklıya koklıya hayata gözlerini kapamaya çalışıyordu.

Kaynak: *Son Posta*, 29 Birincikânûn 1936.

Âkif'in çok az karikatürü var. 1 Şubat 1923 tarihli *Akbaba*'da yayınlanan ve Mazhar Nâzım tarafından çizilen bu karikatür "iki Âkif" olduğu fikrini resmetmek istemiş sanki: Bir tarafta medreseli (Molla Sırat!) Âkif, diğer tarafta mektepli Âkif.

"Softa, ahlâk taassubu yaşatan, herkeste kendi ahlâk ve telakkilerini görmek isteyen, ancak kendisi gibi duyup düşünmeyeni ittiham edene denir. Şu halde dinin olduğu gibi, ilmin, ahlâkın, milliyetin, hattâ insaniyetin bile softaları vardır. Âkif'i, sırf kendilerinin ve devirlerinin ahlâkına tabi olmadı diye softalıkla ittiham edenler, bu hareketlerile herbiri kendi sahasında softa olduğunu anlatmış oluyorlar". (*Nurettin Topçu, Hareket,* Şubat 1943).

42.

Mehmet Âkif

Peyami Safa

En büyük vatan şairlerimizi aruz yetiştirdi. Namık Kemal'le başlıyan, Tevfik Fikret'le devam eden vatan şiiri, dün, Mehmed Âkif'le beraber toprağa girmiş sayılabilir. Milli veznimiz hece olduğu halde, hece şairlerimiz için Namık Kemal'in "Vaveylâ"sı, "Kaside"si gibi, Tevfik Fikret'in "Sis"i, "Rübabın Cevabı", "Millet Şarkısı" gibi, Mehmet Âkif'in "Çanakkale"si ve "İstiklâl Marşı" gibi, bir milletin hafızasına her mısraı atalar sözü haysiyetile malolan, vatanın büyük günlerinde bir ağızdan haykırılan, en perakende ve şaşkın ruhları bile tek bir müdafaa aşkı ve iradesi içinde bir araya devşirerek ayağa kaldıran, "millî" vasfına tam lâyık bir şairimiz çıkmadı. Namık Kemal'den ve Tevfik Fikret'ten sonra, iki gündenberi, Mehmet Âkif te yoktur, Vatan şiirinin bu üç büyük zirveli sıra dağları üstüne ölümün kara bulutu indi. Bütün ölçüleri ve haysiyetile düşünürsek, bugün, Türk vatanı şairsizdir.

Gözlerimiz, boş kalan bu üç kürsünün ayakları dibinde bazı namzedlerin karaltılarını seçmiyor değil. Kendilerine, vatanın büyük emellerini, acılarını ve hasretlerini nida eden güzel manzumeler borçlu olduğumuz birkaç aruz ve hece şairimizi unutmak hafızasızlığına, yahut unutur görünmek politikasına düşmek istemem; fakat bu üç büyük vatan şairinin ve onlarla beraber yokluğa karışan diğer bir ikisinin yaşayışlarile söyleyişleri arasındaki şahıs ve eser ahengi, daha açıkçası, onları yalnız eserlerile değil hayatlarile de birer fazilet abidesi halinde sivrilten büyük feragat, yerine koyamadığımız birer şeceresiz tarih kıymeti olmuş, varis bırakmamıştır.

Tesadüfle izah olunamıyacak kadar muayyen, tek bir sebepden ileri geliyormuş gibi sabit bir kader, vatan şairlerimizin hepsini ya sürgünlerde, yahut zaruret, husran ve muhitin tüyler ürpertici tasasızlığı içinde öldürdü. Mehmet Âkif te bu korkunç an'aneden kurtulmuş değildir. Son defa Mısır'dan İstanbul'a geldiği zaman, Fransızların Marseyyez'ini yazan Rouget de Lile'in yüzüncü yıldönümüydü. Sosyalist, komünist, nasyonalist, ruvayalist bütün Fransa onun mezarına diz çöküyordu: bütün Fransa yüz sene sonra Marseyyez şairini ve bestekârını anarken, Türkiye, on sene içinde, İstiklâl şairini unutmuştu. Akıbeti göz önünde olan hastalığında bir Mısırlı'dan başka ona tek bir Türk'ün yardım eli uzanmadı, bilâkis bazı gazetelerde, aleyhine yazılar çıktı.

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda

Bugün Âkif te o toprağın içindedir ve o şüheda arasındadır. Bütün ömrünü Türk bayrağındaki hilâlin şerefini müdafaaya tahsis eden şairin arkasından kendi mısraı tekrar edilebilir:

Bir hilâl uğruna yarab ne güneşler batıyor!

Üstadın vefatı üzerine yazı kaleme alanlardan Peyami Safa, "*Bir hilâl uğruna ya Rab ne güneşler batıyor!*" diyerek Âkif'i de batan o güneşlerden saymıştır.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 30 Birincikânun 1936. (Çantay, *Âkifname*, s. 340-341'de ve Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 365-367'de aynen yer almıştır. Özlük, *Polemikler*'de bu yazının bulunduğu yer olarak *Çığır*, s. 46, İkincikanun 1937, s. 81-82 verilmiştir).

43.

Mehmet Âkif için

Hakkı Süha Gezgin

Son nefesini vermeden iki gün evvel, çok ağırlaştığını duymuştum. Hastalığı, insan gücünün hudutlarından sıyrılmıştı. Kurtarmak için ona uzanan eller birer birer sarkıyor, yenilmez illet, bütün canavarlığı ile o büyüklüğü kemiriyordu.

Evvelki gün, Beyazıt camiinin arkasındaki "musalla" taşında tabutuna el bağlandı. "Nazlı hilâl" omzunda idi. Üniversite kapısından genç bir kalabalık akıyor ve meydanda birikiyordu. Arada memleketin tanınmış adamları da var. Her yüzde, canevinden vurulmuş insanların acısı seziliyor.

Bir aralık bu insan denizi çalkandı ve tabut, başlar üstünde al bir dalga gibi yükseldi. Cenaze otomobili, ağzını açmış, bekliyordu. Gençler vermediler. Omuz üstünü de az görerek el üstüne aldılar. Tabutun altında üç dört nesil birleşmişti. Soğuktan morarmış yüzlerce parmak üstünde Mehmet Âkif taşınıyordu.

Ayaklarda sevginin kanadı, ellerde saygının gücü ile meydan yürüdü; sokaklar yürüdü; Şehzadebaşı, Saraçhane, Fatih, Edirnekapı önümüzden gelip geçti ve ansızın kendimizi surun dışında servilerin altında bulduk.

*

Mehmet Âkif'e gösterilen bu coşkun bağlılık, pek yerindedir. Memleket, kendi uğrunda yıpranan evlâtlarını unutmaz. Büyük şair ise, varlığının bütün değerli taraflarını yalnız vatan için harcamış bir adamdı. Yedi ciltlik *Safahat*'ında kendi derdinden bir satır yoktur. Kendi gönlünü, kendi acılarını bir yana atarak, bütün eserlerine yurdun gururunu, yurdun acısını sindiren büyük feragat karşısında hürmet ve biraz da hayretle iğilmemek haksızlık ve insafsızlık olur.

Edebiyat-ı Cedide'nin en kuvvetli olduğu günlerde, o da yazıyordu. Memlekette yepyeni bir akış varken, ve bu cereyan etraftan alkışlar toplarken, tek başına kalmak, kolay bir iş değildi. Ancak yollarının sonundaki aydınlığı görebilenlerdir, ki başkalarının izlerinde yürümezler.

Safahat şairi, sanat bakımından yepyeni bir şahsiyetti. Üslûbunda kimsenin hakkı yoktu. Fikirleri şunun bunun aks-i sadası değil, kendi beyninin terkipleriydi. Heyecanında ise eşsizdi. İçi boşalmış kabuk göğüslerin tak tak öttüğü demlerde onun imanla dolu varlığı göklerin sesini verdi.

Balkan savaşının acısını, torunlarımız, onun eserlerinde tadacaklar. Yıkılan ocaklarda, parçalanan kardeşlerimizin yasını ilk tutan o olmuştu. Urumellerinin yangınları onun mısralarında parladı, kanlı göç alayları onun hayalinden süzülerek yürekler yaralayıcı acılara büründü.

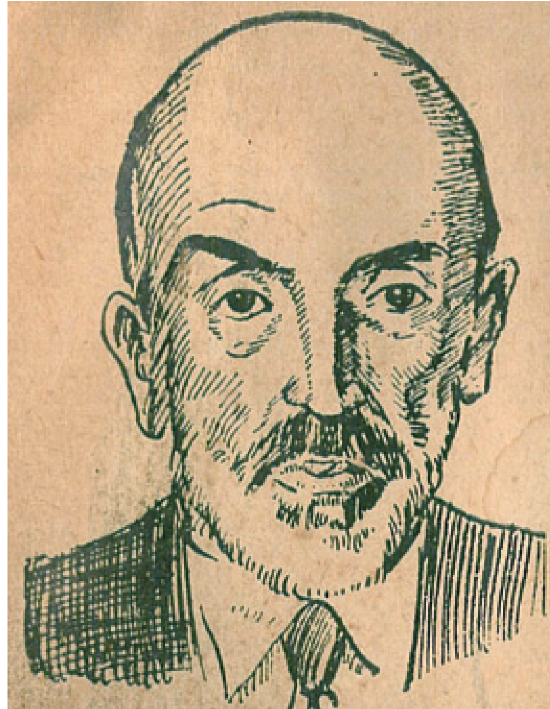
Süleymaniye ve *Fatih Kürsüleri*'nde yalnız bu toprağın derdini konuşmuş, sade bu vatanın kurtuluş yollarını aramıştı. Anadolu dağlarında Türk'ün uğuldayan sesine ilk koşan şair odur. Bülbül, İstiklâl Marşı bu kara günlerin alevden dokunmuş şiirleri sayılmıyor mu? Hele son yazdıkları arasında gördüğümüz Boğaziçi'ndeki "Mevlûd" manzumesi kadar içli, coşkun ve her tarafı parpar yanan kaç tane şiirimiz var? Çanakkale'ye giden şatafatlı heyet arasında o yoktu; fakat bu şanlı savaş sırtlarının "Homer"i o oldu.

Kaynağı ne olursa olsun, eseri büyük, adamı yaratıcı yapan "heyecan"dır. Bu gönül radyumu ise, o müstesna insanda yaradılışın bütün cömertliğile yığılmıştı. Harcadıkça artıyor, zenginliği göz kamaştırıyordu.

Ondaki sanat kudretine hiç imrenmedim. Çünkü bu, bence meselâ kanatsız uçmak kadar büyük bir "olmaz"dı. Fakat insanlığına yaklaşmak isteği ömrümün her çağında bir ideal olarak yaşıyacaktır.

Başka söz olmadığı için bugün "Âkif öldü!" diyoruz. Sonsuzluğu eserlerinin büyüklüğünden alan hiç ölür mü? Âkif'in Türkçe yaşadıkça anılacağına, dün tabutu altında yan yana dizilen dört neslin büyük kalabalığı şahittir.

Kaynak: *Kurun (ilâve)*, 30 Birincikânun 1936. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 367-368'de son dört paragraf bazı kısaltmalarla yer almıştır).

Ezanlar sustu… Çanlar inletip durmakta âfâkı
Yazık, Şark'ın semasından hilâlin geçti işrâkı.
Zaman artık salibin devr-i istilası, ilhâkı.
Fakat yerlerde kalmış hakların ferdayı ihkâkı,
Ne doğmaz günmüş ey acizlerin kudretli hallâkı!

(Fatih Kürsüsünden)

44.

Mehmet Âkif

Sadri Ertem

İstiklâl Marşı'nı dinlerken onun ölümünü haber aldım.

Mehmet Âkif'in et, deri, kan içinde kımıldanan bedeninin sükûna kavuşması bizi her şeyden önce itiyatlarımıza karşı çıkarılmış bir isyan ile karşılaştırdı. İnsiyakî bir hareketle ölümüne acıdım. Bu belki de ölüm korkusunun bende bıraktığı bir aksülameldi.

Âkif'i, canlılar âleminden, cansızlar dünyasına intikal eden bir varlık diye değil, mücerret şiirin, mücerret edebiyatın, sosyal davaların çerçevesi içinde tahlil etmek, sanıyorum daha doğru olur.

*

Âkif, on dokuzuncu asır Şark dünyasının halkettiği, göklere çıkardığı ve yere vurduğu şahsiyetlerin arasında yer tutacak bir insandır.

On dokuzuncu asır Şark dünyasında sivrilen şahsiyetleri üç gruba ayırmak mümkündür:

A. Din çerçevesi içinde kurtuluş yolunu arıyanlar.

B. Nasyonalist bir hamle ile kutuluş yolunu arıyanlar.

C. Kozmopolit bir cereyana tabi olarak Avrupa hayranlığına sapanlar, hulâsa Tanzimatçılar.

Âkif, Şark dünyasında Cemalettin Afganî, Mehmet Ali cinsinden bir şahsiyettir.

Âkif'i, büyük siyasî hareketlerde, aktif rol almış bir ihtilâlci, ve din çerçevesi içinde bir reformatör halinde görmüyoruz. Fakat onun şiiri davasına hizmetçi yapan ruhunun şiddetli ihtilâçlarını duymamak, onun içinde çalkanan hamleyi sezmemek mümkün değildir.

Âkif, ruhunu din çerçevesi içinde tasfiye etmiş ve geç kalmış bir Süleyman Dede'dir. Devri gecikmiş zekâlar gibi o da emeklerinin, ıztıraplarının gerilere kaldığını ve istikbalin kendisine bir şey vâdetmediğini görmüştür.

Âkif gibi heyecan dolu bir kalbin 63 yaş gibi henüz ölüm çağı olmıyan bir zamanda ölmesi, diyebilirim ki yüzde seksen ideallerinini arkada kalmış olduğunu görmüş olmasındandır.

Filhakika Âkif, Osmanlı imparatorluğunun son devrinde kendi misyonunu ifa için mücadele edecek cepheler bulmuştu. Onun karşısında şair Fikret'i, mütefekkir Rıza Tevfik'i ve Abdullah Cevdet'i ile bir kozmopolit Tanzimatçı Osmanlı hayatı vardı.

Onun döğüştüğü ikinci cephe, mütefekkiri Ziya Gökalp olan Türkçülerdi.

"Âkif gibi heyecan dolu bir kalbin 63 yaş gibi henüz ölüm çağı olmıyan bir zamanda ölmesi, diyebilirim ki yüzde seksen ideallerinin arkada kalmış olduğunu görmüş olmasındandır". (*Sadri Ertem*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

Âkif, İstiklâl Harbi'nde bizim saflarımızda müstevlilere karşı bir nefer gibi çalıştı. Çanakkale Harbi'ni olduğu gibi, İstiklâl davasını da din çerçevesi içinde görüyordu. Müstevlinin ona göre bir sıfatı da "din düşmanı" idi.

"Dişi düşmüş canavar" diye andığı medeniyet, onun gözü önünde kilisesi ile, misyoneri ile, ordusu ile birlikte yürüyen emperyalizm idi. O, bunu bir "ehl-i salip" davası şeklinde tasavvur ediyordu.

Nitekim Türkiye'de sosyal hareketler, *Sebilürreşat* şairini memnun etmiş değildi.

Bundan dolayı kimseye tân etmeğe hakkımız yoktur. Çünkü kaybolan kıymet, bir devrin sembolüdür. Bir şahıs değildir. Bu sembol tân değil, teşhise, tahlile lâyıktır.

Şair Mehmet Âkif, bugün bizim için kendi janrı dahilinde yeri doldurulmaz bir kayıptır.

Bilhassa bence bu kayıbı edebiyat tarihi iki safhada tebarüz ettirecektir:

Âkif, aruzu güzel Türkçe ile konuşulur bir hale koymuştur.

Herkesin gecelerden gölgeden bahsettiği zaman, bir idealin heyecanlı kahramanı olmuştur.

Kaynak: *Kurun (ilâve)*, 30 Birincikânun 1936. (Bu yazı İkincikânun 1937 tarihli *Ayın Tarihi Dergisi*'nde de yayımlanmıştır. Ayrıca yazarın 1938'de *Fikir ve San'at*[90] isimli kitabına dercedilmiştir. Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 372'de de iki paragraf halinde kısmen yer almıştır).

90 Sadri Ertem, *Fikir ve San'at*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 149-150.

45.

Mehmet Âkif öldü

Mehmet Âkif te öldü.

Büyük Şair 27 Birincikânun Pazar günü akşamı saat sekize çeyrek kala hayata gözlerini yumdu.

Bir müddet evvel Mısır'a giderek, orada Camiyü'l- Ezher medresesinde edebiyat ve Türkçe müderrisliği yapan Âkif, şifasız bir hastalığa tutulmuştu. Nihayet bu yaz İstanbul'a dönmüş ve burada tedaviye devam olunmuştu.

Birkaç ay önce Alemdağı'nda bir köşkte istirahate çekilmiş, bilâhare Beyoğlu'nda bir apartmana nakletmişti. Son günlerde çok zayıf düşen şair, nihayet Pazar günü akşamı vefat etti.

Âkif, Mehmed Tahir Efendi'nin oğludur. 1873'te İstanbul'da doğmuştur. Anası Buharalıdır, halis Türk'tür. Evvelâ babasından okudu, gene babasının sevkile medrese tahsili gördü. Mükemmel surette Arabca ve Acemce öğrendi. Fakat modern tahsili de ihmal etmedi. İstanbul İdadisi'ne devam etti. Oradan çıktıktan sonra Baytar Mektebi'ne girdi, birincilikle diploma aldı. Kimyada, fizikte, nebatatta, hayvanatta, teşrihte, fizyolojide bütün arakadaşlarına tefevvuk etmişti.

Tahsilini bitirdikten sonra Suriye'de, Rumeli'de ve Anadolu'da dolaştı, bir yandan da şiirlerini neşretmiye başladı.

Balkan Harbi esnasında teşekkül eden Müdafaa-i Milliye heyetinin Neşriyat şubesinde çalıştı. Mütareke sırasında Anadolu'ya geçti. Bütün Millî Cidal devamınca orada kaldı ve Birinci Millet Meclisi'ne Burdur meb'usu olarak azâ seçildi. Bu esnada İstiklâl Marşı için açılan müsabakada, onun hazırladığı manzume birinciliği kazanarak bestelendi.

Mehmet Âkif Arab şairlerinden İbnülfarabi'yi [İbnü'l-Farız?], Türklerden Füzuli'yi, Acemlerden Sâdi'yi, Fransızlardan da Lâmartin'i severdi. Bunlardan gizli veya açık müteessir olmuştur, denilebilir. Fakat şurası muhakkatır ki Âkif Türk nazmını aruz veznile herkesten ve her büyük şairden daha selis bir dereceye yükseltmiştir.

Türkçe onun kaleminde en sade ve bununla beraber en beliği bir şiir dili olmuştur. Bilhassa aruzu fevkalâde bir şekilde kullananlardandır.

İstiklâl Marşı, Âkif'in kullandığı temiz ve duygulu lisanın en heyecanlı bir mahsulüdür. *Hakkın Sesleri* ve yedi ciltlik *Safahat* Âkif'ten bize kalan nefis armağanlardır.

Safahat Türk edebiyatı için cidden büyük bir kıymettir. Bu eserde çok kudretli görüşler ve reel parçalar edebiyatımızda bu vadide eşine pek az rastlıyacağımız örneklerdir.

Şair Mehmet Âkif 29 Birincikânun Salı günü gençlerin ve dostlarının kolları üstünde taşınarak Beyazıd camiine getirilmiş; cenaze namazı kılındıktan sonra Edirnekapı'da şehidlik karşısındaki kabristanda hazırlanan hususî makberesine defnedilmiştir.

Uyanış büyük şaire rahmet diler ve kederli ailesine samimi taziyetlerini bildirir.

Son Şiiri

KENDİM İÇİN

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim:
Ne saadet! Hani? Ondan bile mahrumum ben!

Daha yıllarca, eminim ki, hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeğe mahkûmum ben!

Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilâhî, bir avuç toprağını!

Kaynak: *Servetifünun-Uyanış*, yıl 46, c. 81/17, S. 2106-421, 31 İlkkânun 1936.

İstiklâl Marşı Zeki Üngör tarafından bestelenmişti. Marşın bestesi ve güftesinin birlikte basıldığı bir broşürün kapağı

46.

Mehmet Âkif

Halid Fahri Ozansoy

Ne acı tesadüfler!.. Bir yıl içinde pek kıymetli fikir ve san'at adamları toprağa düşüyorlar. Bu ölüm tırpanının biçtiği son olgun başak da ne yazık ki ak saçlı büyük şair Mehmet Âkif oldu.

Âkif'in şiirimizde büyüklüğü nerede başlar, nerede düğümlenir?.. Bu kısa yazımda bilhassa o noktaya temas etmek istiyorum.

Mehmet Âkif hiç şüphesiz dünkü edebiyatımızın pek meşhur bir çehresidir. Bugünkü ve yarınki diyemiyorum. Çünkü Âkif'in gelecek nesillere bizim neslimize verdiği heyecanı vereceğinde tereddüdüm var. Fakat bu, onun için bir noksan mıdır? Asla, sadece bir zaman ve devir meselesi...

Âkif heyecanlı bir şairdir. Aruzu parmaklarında bir hamur gibi yuğurmuştur. Eserlerini tetkik eden en değerli edebiyat hocalarının mütearife şeklinde yazdıkları ve haber verdikleri gibi hakikaten lirik vasfına kuvvetle lâyıktır. Aruzun, yukarda söylediğim gibi, büyük ahenkçisi ve işleyicisidir. Hem de ne kolaylıkla kullanmıştır bu vezni, ne "sehl-i mümteni" dedikleri şekilde... *Asım*'da aruzla arzuhal yazmıştır, *Safahat*'ın diğer bir cildinde de aruzla mahalle kahveleri hayatını bütün mükâlemelerinin koyu çiğ realizmi ile tasvir edebilmiştir. Lamartin'e taş çıkartan romantik manzaralar, Niller terennüm etmiştir, hasılı bu vezinle bütün üstadlığını göstermiş ve kendisinden sonra gelenlere de, kendi zamanında o vezni kullananlara da pes dedirtmiştir. Ancak en büyük coşkunluğu ve bence en canlı eserleri dinî ilhâm ile dolu mısralarında çınlamaktadır.

Namık Kemal, sadece memleket ve vatan duygusu karşısında coşabilir, isyan edebilir, Âkif ise en millî şiirlerinde, felâket yıllarını haykıran en sarsıntılı mısralarında bile mutlaka ikinci bir heyecan menbaında ruhunu çalkalamadan rübabının tellerini istediği gibi inletemez. Ve işte bunun için daima dinî vecdin ve ilhamın akışı içinde en heyecanlı şiirlerini yaratabilmiştir. Bilhassa bu noktadan, yalnız Türkler için değil, bütün İslâm âlemi için bir san'at âbidesidir. Tabir caizse İslâm âleminde beyne'l-ümmet bir hususiyeti vardır.

Âkif'in bütün Türk diyarında yediden yetmişe kadar herkesin tanıdığı eseri muhakkak ki İstiklâl Marşı'dır. Fakat dikkat edin. Bu manzumenin en kuvvetli beytini sorsalar her halde şunu göstermez misiniz:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!

Demek ki Mehmet Âkif'in şiirde en kuvvetli tarafı işte bu ümmet şairi oluşunda, aruzun son deminde haşmetli bir sesle gürliyebilmesindedir. Onun sadece realizme kaçan taraflarını ise beğenenler olabilir. Fakat Hüseyin

Rahmi'nin nesirle romanlarında yaptığını şiirle yapmasının, şiiri büsbütün başka bir dil, bir gönül ve ahenk dili olarak tanıyanlar ve öyle sevenlerce beğenilmesine imkân yoktur. O cephede Mehmet Âkif'in yalnız "zanaat"ı vardır, halis san'atı ve şairliği değil...

Din şairi, en büyük ilhamını yine dinden alabilirdi. Onu milliyet sevgisile karıştırabilmesi de ayrıca meziyetidir. Netekim "Çanakkale" kahramanlığını yaşatan mısraları bunun en yüce nümunesidir. Ruhuna Tanrı'dan gufran dilerim.

Kaynak: *Servetifünun-Uyanış*, yıl 46, c. 81/17, S. 2106-421, 31 İlkkânun 1936.

"Mehmet Âkif hiç şüphesiz dünkü edebiyatımızın pek meşhur bir çehresidir. Bugünkü ve yarınki diyemiyorum. Çünkü Âkif'in gelecek nesillere bizim neslimize verdiği heyecanı vereceğinde tereddüdüm var. Fakat bu, onun için bir noksan mıdır? Asla, sadece bir zaman ve devir meselesi..." (*Halit Fahri Ozansoy*)

47.

Safahat şairi öldü

Ziya İlhan

Son yıllarda ölüm korkunç kanatlarile kara bir bulut gibi edebiyat alemimizin üzerine, çökmüş değerli üsdatları birer birer aramızdan ayırmaktadır .

Bugünlerde yine içimizde bir damarın koptuğunu hissediyoruz: *Safahat* şairi Mehmet Âkif ebediyete göçtü.

Mehmet Âkif… Bu öyle bir isimdir ki edebiyatla alâkası olmayanlar bile ona kalpten bağlıdır. Her yerde kalbimizin ta derinliklerinden gelen bir ürperişle ve sonsuz bir heyecanla dinlediğimiz İstiklâl Marşı'nın şairini tanımıyan, sevmiyen bir Türk var mıdır?

Mehmet Âkif Arap ve Acem şiirinin ölçüsü olan "aruz"u konuşma dilimize kadar sokmuş, içtimaî dertlerimizi güzel bir Türkçe ile şiirleştirmiş büyük bir Türk şairidir. O yüz yıllarca Türk edebiyatını yabancı ellerle örülmüş bir kale gibi içine alan aruzun Yahya Kemal ile son kalan iki burcundan biri idi. Demek o da yıkıldı, demek o da her fani gibi bir avuç toprak olacak. Fakat asırlar asırlara Çanakkale savaşını ancak onun dilile anlatacak. Ne mutlu ona….

*

Mehmet Âkif dürüst ve temiz bir insandı. İlk medrese tahsili, aile terbiye ve telkini, yetişdiği muhit ve aldığı şark kültürü itibarile koyu bir müslümandı. O cemiyetçi ve İslâmcı bir şairdi.

Türk cemiyetinin akışına ve olgunlaşmasına daima İslâm felsefesinin ahlak zaviyesinden bakmış ve bu sebeple bazı ileri hamlelerimizi benimseyememişti.

İnkılâbımızın sonsuz hızı büyük şairin başını döndürmüş olacak ki kanaatlarile baş başa kalabilmek için Mısır'a gitmiş Camiulezher Medresesi'nde bir kürsü işgal etmişti. Yedi sekiz sene yad ellerde yabancı kafalara edebiyat sevgisini aşılamak ve Türk dilini öğretmekle uğraşan üsdat ömrünün son demlerine erdiğini hissetmiş 6 ay evvel hasret kaldığı vatanına dönmüştü.

Türk şiirinde aruz veznini en iyi kullanan yedi ciltlik *Safahat*, ve *Asım*'ındaki "Çanakkale" ve "İstiklâl Marşı" ile Türk edebiyat tarihinde mühim bir mevki işgal eden Mehmet Âkif geniş şöhreti, yüksek tahsili ve engin kültürüne rağmen yurduna döndüğü zaman kendini barındıracak bir kulübesi bile yoktu.

Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilâhi bir avuç toprağını

diye hayat yükünün altında içten inliyen büyük şair -kalbimiz burkularak söylüyoruz- her Türk şairinin mukadder akibetine uğradı: Başkalarının yardımı ile son günlerini geçirirken başkalarının yatağında sadece iman ve itikatı ile çok sevdiği Allah'ına kavuştu.

*

Aziz üstat!

Âlemdağı'ndaki çiftliğini ve Beyoğlu'ndaki apartmanını sana bir kucak gibi açan Mısırlı prensten başka bir Türk zengini elini uzatmadısa bizi af et. Ve ebedî istirahatgâhında rahat uyu! Okuyan ve hisseden Türk gençliği seni el üstünde taşıyarak kara toprağa değil kalbine gömdü. Orada ebediyete kadar yaşayacaksın...

Kaynak: *Çağlayan*, c. I, S. 12, Birincikânun 1936, s. 3.

Fuad Şemsi, aruzun son kalesi Yahya Kemal'le...
(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

48.

Mehmet Âkif

Munis Faik Ozansoy

Uzun bir ayrılıktan sonra, hasta ve muztarib, adetâ ölmek için vatanına avdet etmiş olan Mehmet Âkif, 27 Kânunuevvel gecesi, gözlerini son defa ve ilelebed kapayınca, Müslüman kalbinin daima inandığı beka âlemine kavuştu. Bir uykuya pek benzeyen bu ölüm, onu kimlerden ve nelerden ayırdı bilmem, fakat bizi, memleketimizi, muhakkak ki büyük bir adamdan mahrum bıraktı. Hayatı mütevazi bir sessizlik içinde geçen bu büyük adam, Türk ve müslümandı. Türklükle Müslümanlık, Mehmet Âkif'den ayrılamıyan iki vasıftır. Fakat o, evvela Türk, sonra Müslümandı. Ve son senelerde, inkılâbın ileri hareketlerine ayak uyduramıyan içtimaî kanaatleri, onu hiç bir zaman geri bir cereyana hizmet etmeğe de saik olmamışdır. Çünki hiç bir hasis emel onun kalbinde yer bulamazdı. Ve nitekim, yarım asır bağlandığı şeylerin, inkılâbın hızına dayanamıyarak yıkılışını da yine öyle sessiz ve hareketsiz seyretmişdi.. Geniş asfalt yollar ve beton binalar karşısında İstanbul'un dar ve iğvicaclı sokaklarile geniş saçaklı ve kafesli ahşap evlerini, içli bir tahassüsle hatırlayan bir eski İstanbul âşıkı gibi, o da, kalbinin gizli bir köşesinde, böyle bir hasret taşımışdı; o kadar. Ve yegâne kusuru, belki, bu hasreti büsbütün gizleyemeyen samimiyeti idi. Bir yaranın iltiyam bulması veya bir matemin unutulması için ihtiyar edilen yolculuklara pek benzeyen son şeyahati de, her acıdan acı olan vatan hasreti ve gurbet zehri ile bu manevî yaraya kabuk bağlatan bir tedavi oldu. Fakat, heyhat! Bu sefer de vücudunda açılan yara, iyileşemiyordu. Son ve sonsuz bir yolculuğa çıkmak için ölümün davetini beklerken bir müddet misafir olduğu yurdunda, ne ruhunu sıcaklığı ile saran sıla havası ve ne de onu şefkatle kucaklayan kollar, o yarayı tedaviye kâfi gelmiyordu. Fakat, o, manen, müsterih ve memnundu. Daha gurbetde iken:

Bana çok görme, ilâhi! bir avuç toprağını

diye Allah'ına yalvardığı zaman, vatan toprağını düşünmüştü. Uhrevî kokusu, öksüzlerin her yerde kokladıkları anne kokusu gibi, bu vatan öksüzünün de daima burnunda tüten ardıç ve selvi kokulu vatan toprağı... Evet, Mehmet Âkif vatanına döndüğü zaman, dünya emeli olarak, yalnız, bu bir avuç vatan toprağını düşündüren bir feragat mertebesine yükselmişdi. Zaten o, içinden "şüheda fışkıracak" bu toprakların sevgisini, daima, her duygudan üstün tutmamış mıydı?

Basdığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı;
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı,
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıkdır, atanı;
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!

"... Bu büyük adam, Türk ve müslümandı. Türklükle müslümanlık, Mehmed Âkif'den ayrılamıyan iki vasıftır. Fakat o, evvelâ Türk, sonra müslümandı. Ve son senelerde, inkılâbın ileri hareketlerine ayak uyduramıyan içtimaî kanaatleri, onu hiçbir zaman geri bir cereyana hizmet etmeğe de sâik olmamıştır. Çünki hiçbir hasis emel onun kalbinde yer bulamazdı. Ve nitekim, yarım asır bağlandığı şeylerin, inkılâbın hızına dayanamıyarak yıkılışını da yine öyle sessiz ve hareketsiz seyretmişdi". (*Munis Faik Ozansoy*)

Evet, şehidler... "Bu topraklar için toprağa düşmüş asker"ler, şairin gömecek yer bulamadığı şehidler, hepsi ve binlercesi orada yatıyordu.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın,
Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın;
Hercü merc ettiğin edvara da yetmez o kitab,
Seni ancak ebedîyetler eder istiab.

Şairin, Çanakkale'de, bir ilham mucizesi olan mısralarla, şehidlerimize yapdığı türbenin azametine hangi milletin -mermerden veya tunçdan yükselen- zafer âbidesi yaklaşabilmişdir?

Mehmet Âkif, her şeyden evvel hatta belki şairlikden önce, büyük bir Türk vatanperveri idi. Millî Mücadele'ye onun kadar inanan ve huşusile bu imanı onun kadar gür sesle haykıran bir şair bulamazsınız. Memleketin en kara günlerinde "Feryad-ı ruh"unun Allah'a tevcih ettiği:

Ağzım kurusun.. yokmusun ey adl-i ilâhî!

sualine, çok geçmeden, yine kendi kalemi cevab vermişdi:

Doğacakdır sana vadettiği günler hakkın,
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Mehmnet Âkif şairdi de; fakat, şiiri, sevgilinin kaşı ile gözü arasından, ayıramıyanların anlıyamayacakları bir şair.. Hatta, dumanlı veya gölgeli bir kaç hayali on dört heceye sığdırmak maharetini gösterenlere bile şair denildiği bir devirde, Mehmet Âkif gibi, asırların göğsünü kabartacak bir nefesle, Çanakkale'den Marmara ile Akdeniz'e ve Ankara'dan bütün Anadolu'ya istiklâli haykırmış olan bir şaire büyük şair demekde de tereddüt etmiyelim. Zaten, koca *Safahat*'ı bir tarafa bırakınız, hatta yalnız *Feryad-ı ruh*'u, *Çanakkale Şehidlerine*'yi, *İstiklâl Marşı*'nı yazan bir şair, her yerde ve her devirde, büyük sayılır.

Vatanî ve dinî heyecanı cezbe derecesine yükselmiş bir ruhu bütün samimiyetile terennüm eden bu harikul'âde şiirleri derin bir vecd içinde başının döndüğünü ve gözlerinin yaşardığını hissetmeden dinleyecek bir Türk tasavvur etmiyorum. Namık Kemal'in, vatan edebiyatı kürsüsünün başında yer aldığını unutmıyarak, diyebilirim ki, bu vadide Mehmet Âkif ile aynı safda gelen yalnız bir nâsir vardır: Şehidlik'de yanında yatan Süleyman Nazif.

Elinin karasını, ölüm döşeğinde bile şairin tertemiz alnına sürmek istiyen veya ona basit bir "Mahalle kahvesi hatibi" demek için ölümünü vesile bilen bir kaç şaşkına mukabil, bugünden ziyade yarını hatırlatan yüksek tahsil gençliği Âkif'in aziz naaşını el üstünde taşıdı.. Bütün bir gençliği arkasında ağlar bırakmak, bir şair için büyük mazhariyettir; ve Âkif, bundan fazlasını beklemezdi.

Arkasında *İstiklâl Marşı* gibi Türk İstiklâli kadar edebî bir eser bırakan bir şair ne bekleyebilir? Zaten ona ne yapılabilir ki eserile mütenasib olsun!

Kaynak: *Marmara,* c. I, S. 6, Kânunisani 1937, s. 173-175.

49.

Mehmet Âkif

Dilâver Can

Geçirdiğimiz devrim bizde ulusal heyecanların doğmasına sebep oldu. Fransızların "Marseillaise"ini yazan Fransız şairi; duyuşlarını ulusunun ruhundan almıştı. Mehmet Âkif te "İstiklâl Marşı"mızı savaş yıllarının heyecaniyle yazdı. Çanakkale destanı, İstiklâl Marşı gibi ölmez eserler bırakan Mehmet Âkif, samimî hicranlar içinde yanan bir şairimizdi.

Balkan Harbi'nin acı hatıralarıyle yanan, yıkılan yuvaları feryatlarını tarihe taşıyan, vezne ve dile çok hakim olan Mehmet Âkif; ulusunun elem ve zevkini duyar, etrafını iyi görür, incelemelerini hayata uydurur, şiirlerini tabiî bir diyaloğ ile yazardı. *Safahat* adlı büyük eseriyle acılarımıza tercüman olmuştur. Âkif'i anarken onun yanında erkinlik sembolümüz hilâli anmak ta icap eder. O, bayrağı seven bir şairdi. Bu sevgisini büyük eserinin basında:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak...

mısraı ile anlatmış;

Hakkıdır hakka tapan milletimin İstiklâl

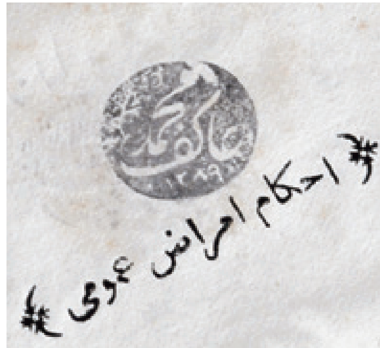
sözü ile de özgenliğe ne kadar açık olduğunu ifade etmiştir. Geçen ayın yirmi yedisinde hayata gözlerini kapayarak memleket gençliğinin elleri üstünde mezarına giden İstiklâl Marşı şairi :

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyulâyı da er geç silecektir.
Rahmetle anılmaktadır amma, ebedîyet;
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir.

kıt'asiyle mezartaşına yazılacak mütevazi kitabesini hazırlamıştır. Ölmeyen eserleriyle yüreğimizde yaşayan büyük şairin kutsal ruhuna bin saygı ve sevgi gönderiyoruz.

Kaynak: *Dıranaz*, Yıl 2, S. 13, Kanunisâni 1937, s. 5.

Âkif'in kitaplığındaki *Ahkâm-ı Emraz-ı Umumî* kitabı üzerinde "Mehmet Âkif" mührü.

50.

Büyük vatan şairi Mehmet Âkif

Mükib Kutadgu

1936 kalblerimizde Mehmed Âkif'in ebedî ayrılık acısını bırakarak gitti. O, sadece büyük bir şair olsaydı, bu acıyı belki daha çok edebiyatımız için duyacakdık... Halbuki millî his ve heyecanlarla yaratdığı şiirlerile, biz Mehmed Âkif'i en önce büyük bir vatansever olarak tanıyoruz.

Aşk ve ihtiras onun için bir mevzu olmadı. Zevk ve mey âlemleri nazmına girmedi.. Zaten nâzımla mey arasında bir münasebet, bir bağlantı bulunmuyor.

Şarap kokar eslâfın temiz gazeli
Beş altı yüz sene "Saki" havayı mübtezeli.

diye bir şiirinde de bunu imadan kendini alamamışdır.

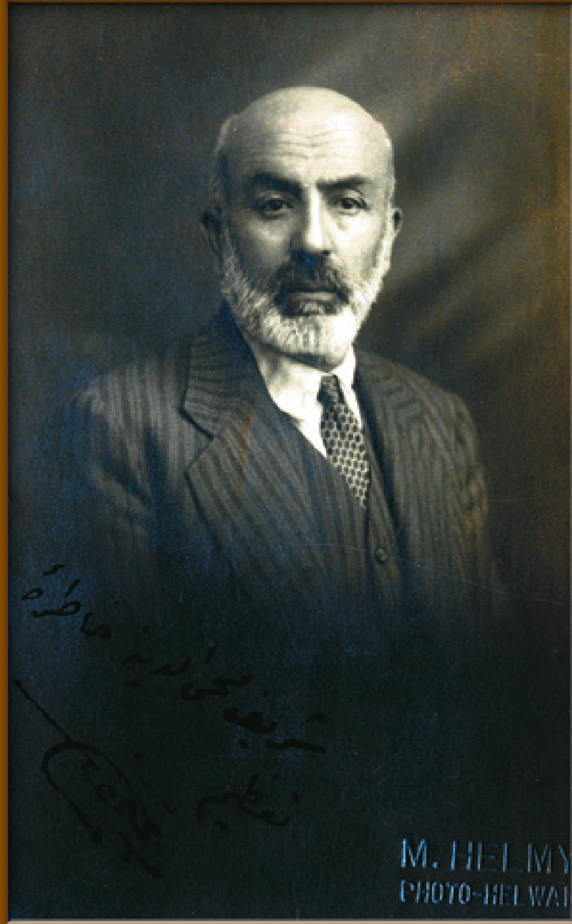
Bir çok manzumelerinde içtimaî yara ve insanî ıztırabların canlı ifadelerle teşrih edildiğini görmekdeyiz. Fakat tamamen hayatdan aldığı bu hakikî tabloları, san'atkâr bir ressam gibi kudretli kalemile yalnız çizmekle kalmadı. *Safahat*'ında aynı zamanda insanlığı ve onun için bir ideal olan cemiyetinin saadetini daima terennüm ettiğini duyuyoruz...

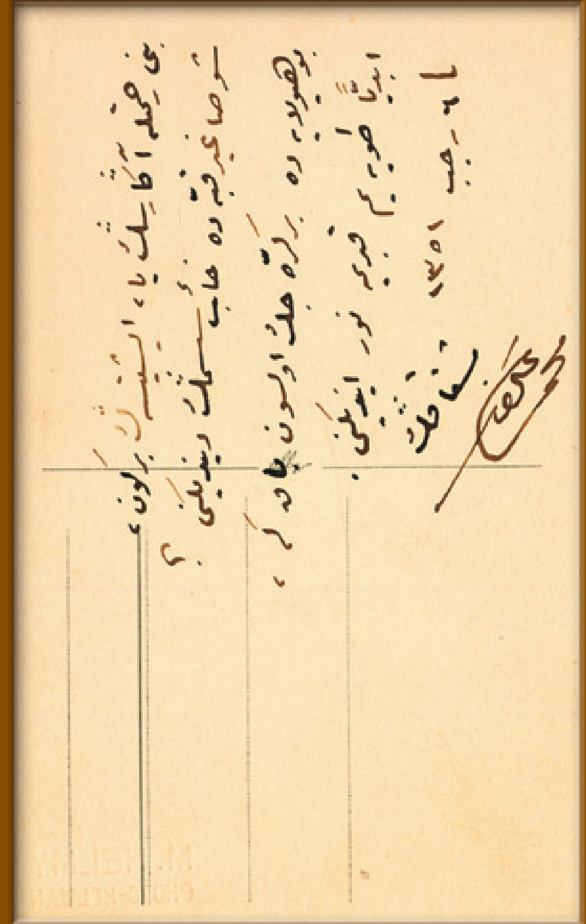
Şiirlerini yazarken hiç zorluk çekmedi. Aruz elinde her şekli alıyor, kelimelerle tam bir ahenk tesis ediyordu. Zaten o, edebiyatımızda aruza olan hakimiyetile de büyük bir yer almaktadır.

Çanakkale ve İstiklâl savaşlarında kan ve ateş içinde döğüşen Mehmetciğe ve bütün millete onun şiirleri en büyük manevî cephe, Türk'ün şecaat dolu tarihine yıkılmaz birer abide oldu.

Artık Hakk'ın rahmetine kavuşarak, tarihimizde şerefli bir yer alan Mehmet Âkif Türk milletinin asil kalbinde daima derin bir saygı ile yaşayacaktır.

Kaynak: *Yeşilay*, yıl: 5, S. 49, Kânunusani 1937. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 384'ten aynen nakledilmiştir).

Şerif Muhiddin'e gönderilmiş bir fotoğraf.
Fotoğrafın arkasındaki mısralar:

Beni rahmetle anarsın işitirsen bir gün
Şu sağır kubbede hâib sesimin dindiğini.
Bu heyûlâya da bir kerrecik olsun bak ki
Ebediyyen duyayım kabrime nûr indiğini.

6 Recep 1351, Müştakın Mehmed Âkif.

Foto: M. Hilmi, Hilvan

(Yusuf Çağlar arşivi)

51.

Mehmet Âkif öldü

Büyük şair Mehmet Âkif de her fani gibi öldü.

Bir müddet evvel Mısır'a giderek Camiyülezher Medresesi'nde edebiyat ve Türkçe müderrisliği yapan Âkif, şifasız bir hastalığa tutulmuş ve tedavi edilememişti. Bu yaz, sanki hayatının son devrelerini yaşadığını hisseden büyük şair, vatanına dönmek arzusunu göstermiş ve İstanbul'a dönmüştür.

Son günlerde artık koca Âkif çok zayıf ve bitkin hale gelmişti. Adeta dakikadan dakikaya sönmekte idi.

Nihayet Türk milletine "İstiklâl Marşı, Çanakkale Müdafaası" gibi yüksek eserler miras bırakarak Allah'ın rahmetine kavuştu.

187'te İstanbul'da doğdu. Anası Buharalıdır, halis Türk kadınıdır. İlkin babasından okudu, yine babasının sevkile medrese tahsili gördü. Mükemmel surette Arapça ve Farsca öğrendi. Fakat asrî tahsili de ihmal etmedi. İstanbul İdadisi'ne devam etti. Oradan çktıktan sonra Baytar Mektebi'ne girdi, birincilikle diploma aldı. Kimyada, hikmette, nebatatta, hayvanatta, teşrihte, fizyolojide bütün arkadaşlarına tefevvuk etmişti.

Tahsilini bitirdikten sonra Suriye'de, Rumeli'de ve Anadolu'da dolaştı, bir yandan da şiirlerini neşre başladı.

Balkan Harbi sırasında da teşekkül eden Müdafaa-i Milliye heyetinin Neşriyat şubesinde çalıştı. Mütareke sırasında Anadolu'ya geçti. Bütün Millî Cidal devamında orada kaldı ve birinci Millet Meclisi'ne Burdur meb'usu olarak aza seçildi. Bu esnada İstiklâl Marşı için açılan müsabakada, onun hazırladığı manzume birinciliği kazanarak bestelendi.

Âkif, Arap şairlerinden İbnülfarabi'yi [İbnülfarız], Türklerden Fuzuli'yi, İranlılardan Sâ'di'yi, Fransızlardan Lamartin'i severdi. Bunlardan gizli veya açık müteessir olmuştur, denilebilir. Fakat şurası muhakkaktır ki Âkif, Türk nazmını aruz veznile herkesten ve her büyük şairden daha selis bir dereceye yükseltiştir.

Türkçe onun kaleminde en sade ve bununla beraber en beliğ bir şiir dili olmuştur.

İstiklâl Marşı, Âkif'in kullandığı temiz ve duygulu lisanın en heyecanlı bir mahsulüdür. *Hakkın Sesleri* ve yedi ciltlik *Safahat* Âkif'ten bize kalan nefis armağanlardır.

Âkif'in Türk edebiyat tarihinde şüphesiz hususi bir mevkii vardır, ve onun ölümile muhakkak büyük bir kıymet kaybetmiş oluyoruz.

*

Âkif'in ölüm haberi, herkese İstiklâl Marşı'nın İstiklâl Harbi'nde, yüreklerimizdeki imanı nasıl kuvvetlendirdiğini hatırlattı. İstiklâl Marşı, İstiklâl

Harbi'nin manevî cephesinde yapılmış büyük ve muzaffer bir taarruzdu. O zaman, Millî Mücadele'nin mutlaka zaferle neticeleneceğine inanmış olanlar, yani sağlam iman sahipleri bile, İstiklâl Marşı'ndan yeni bir manevî kuvvet almışlardı.

Sakarya Meydan Muharebesi'ne tekaddüm eden Kütahya-Altıntaş-Eskişehir muharebelerinin ümitsiz gibi görünen günlerinde, İstiklâl Marşı'nın mısralarını, kıt'alarını şerhederek yazarken Âkif'in çelik sözleri, herkesin imanını bir kat daha arttırmıştı.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakkın...
Kimbilir, belki yarın.. Belki yarından da yakın.

kıt'ası bilhassa, o zaman ne canlı, kuvvetliydi. Şair Mehmet Âkif, yürekleri çelikleştiren İstiklâl Marşı'nı yaratmak suretile İstiklâl Harbi'nin manevî cephesinde dövüşen kahramanlardan biri olmuştur.

Şiir ve edebiyatla daha fazla meşgul olduğum zamanlarda, onun *Safahat*'ı hakkında bazı tenkitler yapılmıştır. Bu münekkidler: "Mehmet Âkif şair değil; nâzımdır" derlerdi. Onun hakkındaki bu iddianın ikinci kısmı doğru, birinci kısmı yanlıştı. Aruz vezni, Âkif'in elinde, her şekle giren sihirli bir oyuncak olmuştur. Hani lastik top, tabak gibi bazı aletleri havaya fırlatarak hiç düşürmeden bin marifet yapan hünerbazlar vardır, işte merhum Âkif te aruz veznile ve kelimelerle böyle harikalı oyunlar yapan bir san'atkârdı. Fakat onun yalnız nâzım tarafı değil; şair tarafı da çok kuvvetliydi. Kartal köyünü anlatan parçası nâzımlığının büyük kuvvetini gösterirse

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna Yarab ne güneşler batıyor!

beytile başlıyan ve Çanakkale şehitlerini tebcil eden parçası da, şairliğinin yüksek kudretini isbat eder.

Mehmet Âkif'in en büyük meziyeti, her mısraını inanarak yazmış olmasındandır. Onun içindir ki, meselâ İstiklâl Marşı, hiçbir babayiğit tarafından benzeri yazılamıyan, alev gibi bir şiirdir.

"Mehmet Âkif, şair değildir" diyenlerin karşısında Çanakkale şehidleriyle İstiklâl Marşı, ölmez bir âbide gibi yükselmektedir.

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyada cüda.

diyen şair, bir müddet vatancüda yaşadıktan sonra, nihayet en büyük emeline kavuşmuş, son nefesini vatanında vermiş, vatanının toprağına gömülmüştür.

Mehmet Âkif öldü; fakat İstiklâl Marşı şairi, yarattığı ölmez İstiklâl Marşı gibi ebedî bir hayata mazhar olarak yaşayacaktır.

*

Âkif'i gömdüğümüz günün sabahı idi. Tramvayda, önümdeki sırada, iki Üniversiteli genç kız *Cumhuriyet* gazetesini okuyorlardı.

Birisi başını kaldırdı ve arkadaşına:

— A, bak!.. dedi, Âkif ölmüş..

Öteki hayretle cevap verdi:

— Sağ mıydı?..

— Bilmem, sağmış ki öldü...

Düşündüm.. Bu genç kızlar ki en aşağı on bir uzun yılı, öğrenmek uğrunda harcamışlardı. Ve kimbilir kaç defa Âkif'in şiirlerini, belki de mecbur kalarak okumuşlar; ve yine eminim ki bu genç kızlar, kimbilir kaç defa, gözleri yaşararak İstiklâl Marşı'nın derin mânası ve vakur ahengile titremişlerdi.

Fakat bu ne alâkasızlıktı bilmem ki!..

Yedi ay evvel yurda hasta olarak döndüğünü bile duymamışlardı. Ve nihayet, ölüp ölmediğinin bile farkında değildiler...

Düşündüm. Bu muammayı o saatte halletmek mümkün olmadı.

Beyazıt camisi önünde bekliyorduk. Nihayet Belediye'nin ölüm kadar soğuk fakat süslü otomobili geldi. Çıplak tahtaları bir vefasızlık şahidi gibi sırıtan mühmel bir tabutu, Âkif'in cenazesi diye musallaya götürdük.

Namaz kılınmış ve cenaze harekete hazırlanmıştı. Çelenklere göz gezdirdim. Edebiyat Fakültesi'ninki gözüme ilişti. Aradım: Diğer fakülteler galiba göndermemişlerdi!

Cenaze, kendisini seven birkaç yüz gencin elleri üstünde hareket etti. Onu, son vazifesine koşan bir gençlik kütlesinin hararetli kadirşinaslığından da mahrum etmek istiyen inat ve ısrar, nihayet mağlup olmuş ve mezarlığa otomobille göndertmemişti.

Bu hazin merasim içinde gözlerim, resmî şahsiyetlerin siyah silindirlerini beyhude araştırdı. Şairin ebedî hürmetkârı olan birkaç kıymetli edebiyatcıdan, birkaç yüz genç üniversiteliden maada kimse bulamadım.

Âkif'in Bayramiç'te yaşadığı evden bir görünüm. Mithat Cemal'in aktardığına göre, Âkif'in nüfus tezkiresinde doğduğu yer Bayramiç gösterilmiştir, çünkü, Âkif doğduğunda nüfus tezkiresi çıkarılmamış ve çocukluğunda, babasıyla Bayramiç'e gidince orada çıkarılmış ve doğum yeri Bayramiç yazılmıştır. Daha sonra da Âkif, bunu düzeltmeyi gerek görmemiştir.

Ve işte.. Ancak o dakikada birkaç saat evvelki acıklı tesadüfün mânasını, iki üniversiteli genç kızın ihmal ve lâkaydisini anladım.

Çanakkale şehitlerine en büyük âbideyi kendi san'at dehasile diken, ve Türk gençliğine İstiklâl Marşını yaratan büyük şair Âkif'i, dün böyle gömdük!

Âkif, bize başka hiçbir şey verememiş te olsaydı, bu iki eser ona karşı beslenmesi iktiza eden hürmetin izharı için yine kâfi bir vesile olurdu. O, ki bizde aruzu en ziyade tabiileştiren san'atkâr, temiz Türkçeyi en evvel ve en emniyetle kullanan nâzım olmuştu.

Hangi kisveye bürünürse bürünsün, çok kıymetli bir şairdi.

Ona yobaz ve softa demişlerdi.. Din ki bir akidedir, ondan şiiri ayırmak lâzım değil mi?

Milletinin şehitlerine:

Gömelim gel seni tarihe!.. desem sığmazsın

diyen Âkif'i nasıl unutabilirdik? Amma olmadı.. Âkif, yurdunda, fakat sağlığı gibi hastalığına da lâkayt ve alâkasız kalan bir muhitte, gözlerini yumdu.

Ne garip? Biz ki, böyle büyük kabiliyetlere müstağni kalacak halde de değiliz... Belki birkaç zaman sonra edebiyat denilen kitabı büsbütün kapamak ve kilitlemek ıstırarında kalacağız.

Çünkü geride bulunanlar, bize şimdilik, şiir namı altında bir sürü gürültüden başka bir şey vermiyorlar.

Yalnız, bilmem bu çorak muhitte daha iyisi yetişecek mi?

Biz san'atkârlarımıza müreffeh bir hayatı değil!.. bir "öldükten sonra yaşayış" bile vaat edemiyoruz. Bu şerâit içinde bugünkünden daha fazlasını beklemek yersiz bir nikbinlik olmaz mı?..

Bir defa daha söylendiği gibi, hiçbir yerde ölüm, bizim memlekette olduğu kadar korkunç değildir. Soğumuş vücudün kara toprağa bırakıldığı anda nisyan da hatıraları örtüyor.. ve böylece nice büyük insan mazinin unutkanlığına gömülüp gidiyor..

Bilmem ne zamane vakit ruhları bu kadar törpüledi?..

Ne başkasının ölümüne ağlıyabiliyoruz ne de dostların sevinci bizi güldürebiliyor. Öyle bir kayıdsızlık var ki iliklerimize kadar işlemiş! Her şeyin karşısında dudaklarımız "adam sen de!"... diye bükülüyor.

Baki zamanı için:

Kadrini seng-i musallada bilip ey Baki,
Durup el bağlıyanlar karşısında yarân saf saf!

demişti.. Devir ilerledi. Şimdi sengi musallada bile henüz anlıyamıyoruz. Ne yazık!

Kaynak: *Yarım Ay*, 1 İkincikânun 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 336-340'da da yer almıştır).

52.

Mehmet Âkif de öldükten sonra

Nahit Menteşe

Son zamanlarda pek çorak ve gayesiz kalmış olan edebiyat âlemimiz mühim direklerinden birisini daha kaybetti. Millî edebiyat olarak elimizde ne varsa zaten hep onların değil miydi? Onlar birer birer aramızdan eksildikçe, san'at dünyamızın içinde bir ışığın daha söndüğünü ve o ışığın bulunduğu köşenin karanlıklar içinde kaldığını görüyoruz.

Âkif'in ölümü ile *poesie* denen şey fazla bir şey kaybetmiyor. Çünkü Âkif tam bir *poéte* değildi. O, seciyesi kuvvetli bir insan, lisana hâkim, san'atkâr bir sosyolog idi. San'atkâr diyorum; çünkü o günün hâdiselerini kuvvetli fırça darbelerile tasvir etmek ve onları bir ressam kadar maharetle herkesin gözü önüne koymak kudretini haizdi. Âkif'in intihap ettiği mevzuları hiç kimse bu kadar sürükleyen bir tarzda yazamamış, hiç kimse o mevzular içinde edebiyatın ruhunu bu kadar derin yaratamamış ve bu mevzuları bu kadar inceltememiştir.

Manzumelerinin çoğu epik janrını taşıyan Mehmet Âkif, lisana hakimiyeti ve ruhunun samimiyeti ile bize hemen güzel bir edebiyat mücevheri verebilmek kudretini göstermiş yegâne yazıcımızdır desek hata etmiş olmayız. Temiz Türkçeyi Âkif kadar hiç kimse aruza bu kadar süratle tatbik edememiştir:

Büyük küçük bütün efrad-ı belde hep boy boy,
Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar;
İçinde darbuka deflerle zilli şakşaklar.
Biraz gidin: kocaman bir çadır.. önünde bütün
Çoluk çocuk birer onluk verip te girmek için
Nöbetle bekleşiyorlar. Acep içinde ne var?

Yukarıda yazdığım şu mısraları okuyunca insan, bir an için: şunların manzum yazılmasında ne mâna vardı? İstanbul'un lâlettayin bir köşesini tasvir etmek isteyen şu yazı bir gazete havadisi kadar basittir; binaenaleyh bunu özenip bezenip bu hale sokmak beyhude külfet değil midir? diye düşünülebilir. Fakat işte bu basit hâdiseyi, san'atın yüksek eli her zaman seyredilebilecek bir resim haline sokmuştur ki, ancak Âkif gibi bir san'atkârın elinde alelâdelikler hususiyet alıyor, basitlikler ehemmiyet kesbediyor. Ve ben zannediyorum ki Âkif'in en büyük meziyet ve kabiliyetlerinden biri de işte budur.

Yazılarına dikkat ettiğimiz zaman görürüz ki; Âkif heyecanını nasıl eserlerinin başından nihayete kadar muhafaza etmişse, onu ömrünün sonuna kadar da aynı ateşle saklamıştır. Onun heyecanı Haşim'in ve Yahya Kemal'in heyecanı değildir. Haşim ve Yahya Kemal, sembolizm ve lirizm içinde *poesie* dal-

gaları arasında yüzen ruhlarının ateşlerini birer kızıl gül halinde gösterebilen ince şairlerimizdir. Fakat Âkif'in heyecanı, beyaz kâğıdların üzerinden yalnız samimiyyet ve san'atın verdiği hususiyetle gittikçe coşan seylablar hâlinde taşıyor.

Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın

diye, hazin çehreli hilâle, ruhunun en sarsılmaz inanışı ile teselliler veren Âkif, göğsünde boğulan heyecanı zaptedemiyerek bırakıyor ve:

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın

diye ne büyük ve samimî bir inan ile bağırıyor.

Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın!

İstiklâl savaşının maddi yoksuzluğu içinde, ateş dolu bir göğüsle her şeye siper olunabileceğini bu kadar temiz söyliyen büyük san'atkârımız bugün artık dünyanın havasını teneffüs etmiyor. Fakat biz hâlâ onun havası içindeyiz.

Kaynak: *Yarım Ay*, 1 İkincikânun 1937. (Bu metin, Çantay, *Âkifname*, s. 341-342'de de yer almakta olup, sehven kaynağı *Yeni Milas Mecmuası*, 1 İkincikânun 1937 şeklinde gösterilmiştir).

53.

[Âkif'i hatırlamak][91]

K. Ö.[92]

Rübab-ı Şikeste müellifini, cihan harbi içinde gaybetmistik.

Fikret'in ölümü, bir çok münevverlerle perestişkârlarını derin ve sonsuz bir keder içinde bırakmıştı. Bu derin ve sonsuz keder içinde, onu ihmal eden devrin hükümetine karşı dudaklarda gizli bir iğbirarın korkak fısıldayışlariyle ifşa edildiğini hatırlarım. Yahut, harb yıllarının sıkıntılı şartları içinde hükümete küsmüş olanlar, bir hak kazanmış gibi bu noktada birleşmiş oluyorlardı...

Onu sevenler, ölümünü "Fikret günü" olarak ilân ettiler. Ve yıllarca mezarına –her sene biraz daha azalmak üzere- ziyaretler tertib ettiler. Gazeteler, "vicdanı hür bir şair", ahlâk ve fazilet kaidelerine eşi bulunmaz bir insan olarak onu yadettiler. Ediblerimiz, Fikret'in adına risaleler, mecmualar, hattâ kitabeler tabettiler.

Bu umumî sevgi ve takdir duyguları arasında *Safahat* şairinden bahsedenleri pek hatırlamıyorum. Yahut bahsedenler oldu ise bile ona bir şair olmaktan ziyade bir nâzım vasfını vermekten ileri gidemiyorlardı.

Benim gibi toy Türkcülere gelince: Fikret'e "Zanguç" diye hücum eden Âkif'e karşı derin bir nefret duyuyorlardı. Ona, *Sebilürreşadcı*lar arasında yer almış kızgın ve öfkeli bir yobaz gözü ile bakmaktan kendimizi alamıyorduk.

Bu gencliğin ifratlı, galeyanlı, hatta sekter olduğu bir çağdır ki, zamanla ve irfanla daha olgun kanaatlere, hakları teslim eden daha munsif münakaşalara tekaddüm eder.

Hakikat-i halde, beş sene sonra Türkcülüğün tarihinde şerefli bir yeri olan Hamdullah Subhi, Büyük Millet Meclisi'nde, İstiklâl Marşı için Âkif'in bestelediği (güftelediği) şiiri heyecanla okuyor, Maarif Vekâleti namına tertib ettiği müsabakada, birinciliği kazanmış olduğunu ilân ediyordu.

Meclis salonunda İstiklâl Marşı'nı heyecanla okumuştu Hamdullah Suphi.

91 Metne bir başlık vermeyi uygun gördük. (haz.)

92 K.Ö., Kadri Özyalçın olabilir. (haz.)

93 Âkif'in vazife aldığı müessese medrese değil, üniversitedir. (Cantay)

Âkif'in Burdur milletvekilliği yaptığı Meclis salonundan bir görünüm.

Meb'usların alkışları biterken, koridorlarda münakaşalar başlıyordu; Türkçülerin genç unsurlariyle, ihtilâlin ateşli unsurları Hamdullah'a kızmışlardı. Fakat hakikat yenilemezdi; Hamdullah bu şiiri beğenmekte haklı idi. Âkif'le aramızda memleket ve siyaset işlerini düşünüş ve anlayışta dağlar kadar mesafe bulunmasına rağmen vatanperverliğini ve bilhassa şiirdeki üstünlüğünü inkâr etmekte sebeb yoktu. Âkif, İstiklâl aşkını en çok kuvvetle terennüm etmiş bir şairdi...

Zafer ve kurtuluş senelerinden sonra, Âkif aramızdan kayboldu. Onun Kahire'de bir medresede[93] vazife aldığını duyduk. Ne olmuştu? Vatan için döktüğü göz yaşları yalan mı idi? Hayır, hepsi doğru idi...

Âkif, inkılâbın kuvvetine, hızına dayanamamıştı. Daha uzun sürecek olan bu çetin yolda çoktan yorulmuşa benziyordu. Yorgun, hattâ kızgın, hattâ kindar olarak gözlerini bize yummuş, kulaklarını tıkamıştı.

İzmir'den Mısır'a giden arkadaşlarım teessürle anlatıyorlardı:

"Onu medresenin kuytu ve karanlık bir köşesinde[94] adetâ i'tikâfa çekilmiş bir halde bulduk. Hiddet ve gazab içinde bizi, Ankara'yı inkâr edib dururdu..."

Küskün Fikret'e Zanguç diyen şair, aynı buhrana düşmekten kendini kurtaramamış, Camiülezher'in[95] kürsüsünde gördüğü zâhidâne rü'yalarla, Türk âlemindeki hakikatı boş yere inkâr edip durmuştu.

Zaman ve insanlar ne tuhaf:

Gazeteler ve dostlar Âkif'i unutmıyacaklarını, öldüğü günü "Âkif günü" olarak kabul edeceklerini söylüyorlar. Bu çok lâzımdır. Büyüklere karşı her zaman saygılarımızı göstermeliyiz.

Ancak, bir vakitler Fikret için de böyle demiş "Seni unutmıyacağız" diye feryad etmiştik ama şimdi galiba mezarını Filorinalı Nâzım'dan başka ziyaret eden yok...

94 Yanlış olacak. (Cantay)

95 Camiülezher'le üniversite arasında bir münasebet yoktur. O ayrı, o ayrıdır. Âkif üniversite veya mahalli tabirince "Camiatü'l-külliyeti'l-mısriyye"de müderristi, profesördü. (Cantay)

Kaynak: *Anadolu Gazetesi*, 2 Kanûnusani 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 342-344'ten aynen nakledilmiştir).

Birinci Meclis Albümü'nde Burdur Mebusu Mehmet Âkif Bey diğer iki milletvekili Necati Bey ve İsmail Suphi Bey'le.

54.

İstiklâl Marşı'nın ölümsüz şairine

Hamdi Tüzün Türk

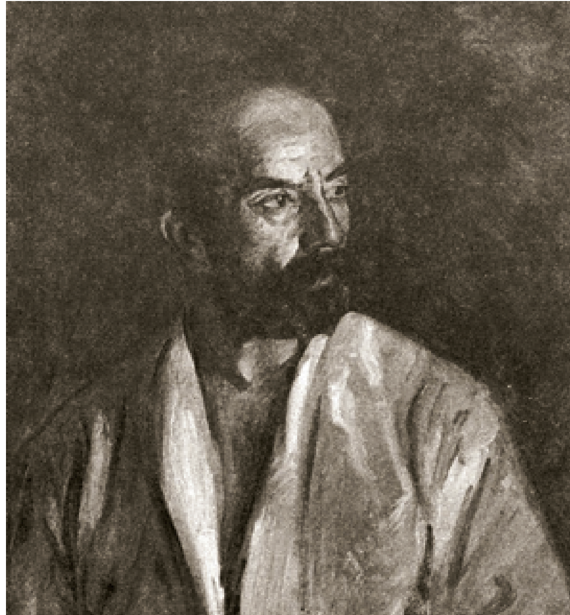
Gelmese her baharın en sonunda bir hazan,
Ecel alıp gitmezdi seni de aramızdan.
Ölüm aman vermiyor başa geldiği zaman,
Anıyoruz marşınla seni hep bir ağızdan.

Edebî dünyamızda yarattığın her eser
Seni seven kalplerde derin bir iz bıraktı
Seninle, eserinle nasıl övünmez Türkler?
Âkif! Sana güç veren ay yıldızlı bayraktı.

Yıllarca yüreğini ısıtan bir inanla
Tapındığın öz yurdun toprağına yüz sürdün.
Tabutun taşınırken yüz binlerce insanla
Sevildiğini gördün, büyüklüğünü gördün.

Gelmese her baharın en sonunda bir hazan,
Ecel alıp gitmezdi seni de aramızdan.
Ölüm aman vermiyor başa geldiği zaman,
Anıyoruz marşınla seni hep bir ağızdan...

Kaynak: *Anadolu*, S. 7109, 3 Kanunusani 1937, s. 6. (Özlük, *Polemikler*, s. 128-129'dan naklen).

Şerif Haydar Paşa'nın Çamlıca'daki köşkünde, Âkif'in Rus ressam Feldman'a poz verdiğinin resmidir. Âkif resmi gördüğünde "Moskof beni iyi oturtmuş!" demişti.

55.

Mehmet Âkif

Hasan Âli Yücel

Ölümile memleketimizin fikir ve sanat adamlarının hayat ve şahsiyeti üstüne düşünmeğe davet eden Mehmet Âkif'e, bu satırlarımla son vazifemi yapmak istiyorum.

– Safahat'ımda eğer şiir arayorsan, arama:
Yalnız bir yeri vardır ki hazindir.
– Göster.
– Küfe.
– Yok..
– Hasta,
– Değil.
– Hangisi ya?
– Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!...

Âkif'in hayatı, yedi kitap tutan -kendi dediği gibi üç buçuk nâzım değil- *Safahat*'ın sahifeleri arasına gölgesini bırakmış bir eserdir. Bu eserin haricinde, onun hayatına yeni bir mâna katacak hiçbir şeyi yoktu. Hocalık, müdürlük, pehlivanlık, mütercimlik ve daha başkaları, hatta şahsının tarihinde bir varlık sayılamazlar. Bir gün toprağa düşen gölgesi gibi vücudünün da cansız, yerlere serileceğini imrenerek ifade eden Mehmet Âkif, Klerikal bir temayülün edebiyatımızda hakikaten kudretli bir mümessili olarak bizim dünyamızdan ayrılmış bulunuyor.

Üstadın cemiyetle ilgili görüşünün "geri" olduğunu düşünen Hasan Âli Yücel bir halka sesleniş esnasında

Bayramda Fatih meydanı, Mahalle kahvesi, Hasta çocuk tasvirli şiirlerile Türk edebiyatına halkçı bir şair olarak giren Mehmet Âkif, Balkan felâketi üzerine Fatih ve Süleymaniye kürsülerindeki vaizlerini manzum bir hale sokarak milletin uyanmasını temin için gene halkçı bir dille eserlerini yaratmıştır. Mezhep ve meşrep itibarile tam zıddı olan Tevfik Fikret'in nesre çalan, fakat hiçbir satırında lâübalileşmeyen nâzım lisanını, daha çok mahalle ve sokak diline yaklaştırarak almıştı. Onun kaleminde aruz, her şeyi hikâye edebilecek bir kolaylık kazanmıştır. Hikâye edebilecek diyorum, çünkü bu dille her şeyi ifade etmek mümkün değildir. Bu kadar açık ve bu kadar anasırı tam bir üslûple söylenemiyecek karanlık ve karışık duygularımız olduğunu da unutmamalıdır..

Hayatı telâkki tarzına gelince Mehmet Âkif, her hâdiseyi din bakımından görürdü ve o gözle göstermeğe çalışmıştır. Adalet deyince hayalinde Hazreti Ömer, şecaat deyince Hazreti Ali canlanır bir duyguda idi. Onun için milletin her türlü felaketlerden kurtulup ereceği bahtiyarlığı, gelecek günlerde değil; geçmiş zamanlarda arardı. Mehmet Âkif'in telkine çalıştığı "Asr-ı saadet", çöller ortasında, zamanda ve mekânda bugün olduğumuz yerden daha

arkada bir yeşil vahaya benzetilebilir. Âkif buna inanırdı. Onun kudret kaynağı bu İslâmî imandadır. İnanılan şey her ne olursa olsun inanış, kendiliğinden bir kuvvettir ve her inanışın sağlamlığı da samimiyetinde görülür. Mehmet Âkif mümindi, çünkü imanında samimi ve bundan dolayı da kuvvetli idi.

Onu şairliğe çeken, bu iman olmuştur. Sade bu imanın tesirile kupkuru bir din naşiri olmaktan kendisini kurtaran, şairliğinin ilk zamanlarındaki halkçılık duygusunun pehlivan ruhunda destanî hisler haline gelebilmesidir. Yoksa Âkif de emsâli gibi her hâdiseyi bir nas ile izah etmekten başka bir insan olamazdı. İstiklâl Harbi'nin en heyecanlı anlarında Ankara'nın ufuklarından akseden top sesleri, onun bu ruhî ihtiyacını en coşkun bir musiki tesiri yaptı. İstiklâl Marşı'nın bazı satırlarında bu gürlemelerin kaybolmaz tarrakaları var. Daha önce Çanakkale için de ayni duygularla destanî bir şiir yaratan Mehmet Âkif, bütün eserleri yok olsa gene bunlarla ebedî kalacak bir şair vasfını kazanmıştır.

Mehmet Âkif şiirlerini yaratırken başlıca iki unsur kullanmıştı: Dinî, millî. Açık olarak görmeliyiz ki, ruhumuzda onun şiirlerine makes olan taraf, millî olan tellerdir. Meselâ Çanakkale'yi anlatan şiir parçasında iç duygularımızı titreten vuruşlar, onun tasvir ettiği muhteşem ve âlemleri içine alan büyük ve muhayyel tabutun dinî anasırından değil, bu tabutun içinde yatan Mehmetçiğin kendisinden geliyor. Bu muharebe, ne Uhud, ne de Bedir gazvesine benzer. O, sadece Çanakkale muharebesidir. Karşı tarafta "kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ..." dediği her dinde ve hatta bizim dinde düşmanlar, bu yanda ise Âkif'i kahramanlıklarile coşturan Türk yiğitleri vardır. Dava, aslâ bir tevhid meselesi değildi.

İstiklâl mücadelesinden sonra Mehmet Âkif, cemiyette gördüğü değişmelere inanmadığı için de uyamadı. Beş altı sene memleketten uzak yaşamasının sebebi budur. Çünkü onun cemiyet telâkkisi geri idi. Halbuki kurtuluş zaferinden hızını alan inkılâp duramazdı. Bir muharebede sıkı bir yürüyüş zarureti hasıl olduğu zaman, bacaklarında kudret olmıyanlar, döküntüler arasında kalırlar.

Mehmet Âkif halkçılık ruhunda ve Türk milletinin gösterdiği kahramanlıkların destanını duymakta büyük bir isabet göstermişti. Onun bence yaratıcı tarafı buradadır; yarına intikal edecek tarafı burası olduğu gibi. Bu isabete mukabil, büyük bir dalâlete de düşüştü. Mısır'da kendisini karşılayan ve koruyan nihayet şu veya bu ferd olmuştur. Halbuki hastalandıktan sonra döndüğü öz vatanında tabutunu eller üstünde götüren ferd değil cemiyetti; feveranlı anlarında onun dilile kendi büyüklüklerini duyan ve dinliyen Türk cemiyetinin vicdanı... Onun da çok yakından tanıdığı bu yiğit millet, kendisinin herhangi bir faziletine, fedakârlığına hitap eden insanı, hatta düşmanı olsa unutmaz. Mehmet Âkif, son zamanlarında yazmayı tasavvur ettiği *Haccetü'l-Veda* ile değil, Mısır'dan İstanbul'a hicretile bu dalâletini, mübarek vücudünü ölümünden sonra bile göğsünde taşıyan Türk vatanına karşı ödemiş ve affettirmiş sayılmalıdır.

Âkif için oldukça ilginç ve problemli değerlendirmelerde bulunan Hasan Âli Yücel bir masanın başında, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Emin Yurdakul ve İbnülemin Mahmud Kemal İnal'la mütalaada bulunurken...

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 4 Kânunisani 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 344-346'da yer alan bu metin ayrıca, Hasan Âli Yücel, *Pazartesi Konuşmaları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937'de, s. 289-292 içine de dercedilmiştir. Ayrıca, İstanbul'da 1937'de "Son devrin tanınmış şairleri" serisi içinde birinci kitap olarak A. C.'nin hazırlayıp yayınladığı *Mehmed Âkif Hayatı Seçme Şiirleri* içinde de, s. 5-9 bu metin yer almıştır).

KURUN

Başbakanın efkârıumumiyeye hitabı:

Atatürk bugün geliyor

Sabır ve sükûnetle önümüzdeki onbeş günü bekleyiniz!

Dışbakanımız Rüştü Aras dün Parti Grubunda siyasi vaziyeti anlattı

Milli mesele ciddi ve ilmadolunur bir müzakere safhasına giriyor

Antakyada Türkler umumi grev yaptılar

ALMANLAR Fasa asker çıkardılar

Galatasaray - Beşiktaş muhteliti 4-1 yenildi

Bu sene doğanlar kız mı, erkek mi olacak?

FRANSIZ filoları

Mezarlıklarımızın hali

56.

Âkif öldü

İ[brahim] Alâettin Gövsa

Evet... Acı, fakat hakikat... Âkif, Mehmet Âkif öldü. Onu bütün bir gençlik, bütün bir münevver kütle mezarına kadar eli üstünde taşıdı. Okşanmıya en ziyade muhtaç olduğu son günlerinde unutulan, hattâ bazı yılışık ağızlarda inkâr edilen Âkif için, gençliğin ve münevver kütlenin bu kadirşinaslığı muhakkak ki büyük ölü hesabına bir mazhariyettir. Çanakkalenin Âkif'in yüksek ilhamından doğan muhteşem destanının ebedî akisleri hâlâ kulağımızda çınlıyor. İstiklâl Marşı, mübarek vatan şehitlerinin aziz bir hatırası gibi bugün gönüllerimizdedir. Bu destan ve bu vatan şairini kaybetmekle, hem de unutarak kaybetmekle duyduğumuz acı hiçbir zaman dindirilemiyecektir.

Halkalı'da okurken her hafta mektepten Sarıgüzel'deki evine yürüyerek gidip gelirmiş. Bütün tahsil müddetince Şark şimendiferleri idaresine bir santim bile vermemiş veya verememiştir. Mektep yollarında en uzun yürüyüş rekoru hiç şüphe yok ki onda idi. Pazartesi günü mektepliler onun tabutunu ellerinin üstünde Beyazıt'tan Edirnekapı'sına kadar taşıdılar. Genç mekteplilerin eli üstünde bu kadar uzun mesafede taşınmak rekorunu da galiba Âkif kazanmıştır ve o iptidaya bu intiha, doğrusu pek yakıştı.

Ben onu 1906'da, yani otuz sene evvel tanımıştım. Sultanahmet'teki Orman Nezareti'nden Fatih'teki evine akşam sabah hızlı hızlı yürürdü. Boraların savurduğu karla siyah sakalı savrulup beyazlanırken bile şemsiye ve palto gibi şeyler kullanmazdı. Nadiren kolunda lâzım olunca kullanılmak üzere bir pardesü bulunduğunu ancak fark ederdiniz. İnsan "Diyojen"in tası gibi onu da kaldırıp atacağını zannederdi. Tramvaya, yahut arabaya tenezzül ettiğini hiç görmemiştim. Tabutu da yanı başında boş yürüyen belediye arabasına tenezzül etmiyor gibi idi...

Mehmet Âkif'in yetişmesi, gençlere bir örnek olarak anlatılmıya lâyıktır. En küçük yaşlardan itibaren her türlü imkânsızlıklarla güreşmişti. Bünyesi de, ruhu da hayatın güçlüklerile ve yoksulluklarile çarpışarak mukavemet ve kudret kazanmıştır.

Onda pehlivanlık merakı mutlaka vücudünden ziyade ruhundaki taşkın kudreti istihlâk için meydana gelmiş olacaktır. Herhalde irfanı ve ruhu, bünyesinden fazla pehlivan olan Mehmet Âkif spor gençliğine ibret olacak bir timsâldi.

Ölümünden birkaç ay evvel o amansız hastalığın elinde bir kale harabesi gibi yıkılmış;

Bana çok görme ilâhi bir avuç toprağını!

deyişinde bile kendine mahsus bir ruh metaneti vardır. Hangi şair bu kadar pürüzsüz ve kuvvetli bir dille ölüm temennisinde bulunabilirdi?

Âkif, fikirlerinden, hislerinden kıyafetine kadar her noktadan gayet tabiî, bilhassa son derece samimî bir memleket adamı idi. Bazı eserlerindeki kanaatlere iştirak etmediğiniz zaman dahi onun tâ içinden kopan coşkunluklara uymamanız kabil değildir. O, rüzgâr gibi, dalga gibi, küllî kudretlerdendir, sizi mutlaka sürükler.

Türk halk dilini onun kadar munis ve tabiî kullanan olmadığı gibi, Türk halkının gönlünü onun derecesinde doğrulukla ve samimiyetle intak eden bir şairimiz yetişmemiştir. Öyle sanıyorum ki *Safahat* şark ufuklarında akisleri asırlarca dalgalanmaya namzet bir şaheser olacaktır.

Pazartesi günü Âkif'i Edirnekapı'sındaki harabeye götürdüğümüz zaman memleketin bu kadar kıymetli insanını yurdun bu derece kötü bir yerine bırakmaktaki acılığı derin derin hissettim. Mezarlığın ümranı ölülerden ziyade yaşıyanların teselli ve itminanı için değil midir? Sekiz sene evvel Süleyman Nazif'i aynı çöplüğün biraz ötedeki köşesine bırakmıştık. O zamandan beri kânunlar yapıldı, belediyelerde ayrıca daireler kuruldu. Fakat kabristanlar Âkif'in *"Utandım ağlıyarak, ağladım utanmıyarak"* mısraını tekrar ettirecek derecede elim olmaktan kurtulamadı.[96]

Ne yazık ki sevdiklerimizi sonunda mezbelelere atmaktan hâlâ hayâ ve isyan duymuyoruz diye büyük bir ıztırap altında eziliyordum. Birdenbire yüzlerce gencin bir ağızdan okudukları İstiklâl Marşile doğruldum. Yaşaran gözlerim ruhumun paslarını biraz yıkadı.

Âkif'in büyük matemini mezarlığa gelirken de, oradan ayrılırken de gençler teselli etmiş oldular.

Kaynak: *Yedigün*, c. VIII, S. 200, 6 İkincikânun 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 346-347'de yanlış olarak *Karikatür* mecmuasından alıntılandığı kaydedilmiş; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 361-362'de sehven 6 Kânunuevvel 1937 tarihiyle sadece iki paragrafı nakledilmiştir. Muhsin Karabay, "Ufûlünün 66. Yılında Mehmet Âkif Ersoy", *Tarih ve Toplum*, c. 39, S. 229, Ocak 2003, s. 38-47).

96 Hasan Kumçayı, "Günlerin Peşinden" isimli köşesindeki "Mezarlıklarımızın Hali" başlıklı yazısında Gövsa'nın bu sözlerine dikkat çekerek, yerden göğe kadar haklı olduğunu söyler. Yazara göre burası mezarlık değil "harabezar"dır. Zira yeni belediye kanununun kabulünden beri uzun yıllar geçtiği ve hatta bu kanunun verdiği yetkiyle Afyonkarahisar gibi bazı şehirlerde asrî mezarlık kurulmasına rağmen İstanbul'da hiçbir hareketlilik olmamıştır. Bkz. *Kurun*, 10 İkincikanun 1937.

57.

Ulu ozan Mehmet Âkif için

Hulusi Dosdoğru

Sağlam düşüncesi, derin görüşleri ve duygu çağlıyan varlığile Âkif, ideal bir yaradılıştı. Yoksulların dilinden konuşan en candan insan, yurdu uğruna ölenleri anan en güçlü kandı. Ve ayrıca da Türklük demek olan bayrağı en iyi anlıyan ve anlatandı o... Büyük adamlarda aranılan her karakter Âkif'de fazlasile vardı. Ulusseverlik, yurda bağlılık onda durmayıp akan bir ırmak kılığına girişti. Bu eşsiz kaynağın köpüklü çağıltısına gönül kaptırmayanımız kaldı mı?..

Âkif, en örümcekli düşünceleri aydınlatmasını bilen, en uyuşuk kanları kımıldatmasını beceren bir ozandı. Bakışlarile her türlü çetrefilliği yener; kıyıda bucakta sönen her ocağı görürdü. Sanki yüce soyunun yıllardanberi duyduğu ve ateşile kavrulduğu yiğitliği o, bütün acuna duyurmak için gelmişti. Kimsesizlerin yarasına merhem olmak, yurdu uğruna can verenlerin destanını yazmak, Türk'ün kendisine olan inanç ve güvencini genç dimağlara duygudan kalemile kazmak için gelmişti. Her ne çeşit olursa olsun inancı sarsılanlara, geleceğini karanlık görmeğe başlıyanlara salık verilecek biricik devadır o... Bir din yeşilliği içinde fışkıran Âkif'in özünü hâlâ bir çoklarımız öğrenemedik. Aramızda onu softa yapacak kadar ileri gidenler oldu. Fakat o, bunların hiçbirisine aldırmadı. Dil uzatanlar ağır ağır dillerini çektiler. Aykırı kalem kullananlar yazılarını değiştirdiler... Âkif, derin özlü deyişlerini yılmadan karaladı. Eserlerini kurarken yapı taşını öyle sağlam seçti ve temellerini öyle derin attı ki, her biri Türk'ün yaşayış hazinesini zenginleştirdi. Duygu ufuklarını enginleştirdi. Artık yanlış anlıyanlarımız öğrenmelidirler ki, Âkif, ulusal varlığımızın dile gelmiş biricik örneğidir. Bildiğiniz üzere her ozanın üzerine düştüğü, yazılarında fazlaca yer verdiği bir sevgilisi vardır. Bu yüce başın benliğini dolduran, onu bütün yaşayışında düşündüren neydi bilir misiniz?

Ilık pınarlarının fışkırdığı zümrüt yurdile, içli yurtdaşları.. Bunun içindir ki, son günlerinde bile ana topraklara kavuşmanın ona verdiği sevinç ömrünü birkaç ay daha geciktirmişti. Âkif'in yaşayışını iyice kavrıyabilmek için sizlere bir eski günlerinde, bir de son zamanlarda olan iki görünüşü canlandırayım...

Saltanat korkuluğunun İstanbul saraylarında devrilmeğe yüz tuttuğu sıralarda Âkif, Evkaf İdaresi ikinci müdürü bulunuyordu. Rütbece kendisinden büyük olan eşi dostu ona hoş görünmek fikrile birinci müdürün ayağını kaydırdılar. Böylece boş kalan sandalyeyi Âkif'e münasip gördüler. Fakat kimsenin hakkına göz dikmiyen o; büsbütün işten elini çekti. Baştakilerin: "Canım sana ne bundan, o adamı biz itiyoruz. Zaten beceriksizin biridir", diye zorlamalarına karşı: "Yoo dostlarım; ben herkesin ekmeğini kapmak, kazancını elinden almak için doğmadım" demişti. Bunu Âkif'in yetiştirmelerinden olan Bay Baha anlatmıştı...

Tam işsiz kaldığı zamanda ölü ozanın çok sevgili arkadaşlarından biri ölmüştü. Daha baytar olmadan önce, tanıştığı bu adamla Âkif arasında eskiden şöyle bir anlaşma olmuştu. "Hangimiz önce ölürsek kalan ötekinin

çoluğuna çocuğuna ölünciye kadar bakacak". Sözünün tam eri olan Âkif, ölen arkadaşının kalabalık yuvasını yanına aldı. Yiyeceğinden, giyeceğinden bir parçasını da onlara ayırdı.

Kanıyan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim;
Adam aldırma da geç git diyemem aldırırım,
Çiğnerim, çiğnenirim hakkı tutar kaldırırım...

diyen görgülü adamın yazılarile yaşayışı hemen birbirinin tıpkısıdır. Çünkü, her yazıcının eserleri yaşayışına uymaz. Çok zaman bakarsınız kitaplarında her zaman doğruluğu, yurda bağlılığı anlatan birisi hiç te söylediği gibi olmıyabilir. Âkif'in ise, dürüstlüğü yüzünden belli olurdu. Açık alnını süsliyen derin çizgilerin büyük bir varlığın izleri olduğunu her gören kolayca anlıyabilirdi. Daha geçenlerde kulağıma çalınan bir haber onun bu topraklara ne kadar bağlı olduğunu göstermeğe yeter! Âkif'in sancılar içinde kıvrandığı bir gün kendisini görmiye giden ve avutmak için: "Bu yaradan bende de var üstadım" diyen Neyzen Tevfik'e bakınız ne söylemiş bu koca varlık: "Bırak şimdi hastalığı... Ben buraya dert dinletmiye gelmedim. Ülkemin havasını solumağa, sizlerin yüzlerini görmiye geldim. Ney'in yanında mı?.". "Yanımda üstat!." "Öyle ise çal Anadolu havalarından da kulaklarımın pası, yüreğimin yası dağılsın..." "Başüstüne üstat..."

Neyzen neyini bütün inceliğile çalarken Âkif de bir gün ışığını pek andıran gözlerini yummuştu. Uzun kirpiklerinin uçlarına yığılan yaşlar hafif kırçıl sakalına doğru yuvarlandıkça ney coşuyor ve bu yurduna düşkün insanın sızılarını dindirmiş gibi oluyordu. Kendimizden azıcık üstün gördüğümüz insanlara "büyük adam" deriz. Birçok zaman tartılmadan, iyiden iyiye düşünmeden uluorta verilmiş bir addır. Âkif için ben edebiyatta, "Büyük", "Çok Büyük", "Pek Çok Büyük" sözlerini az buluyorum. Ona daha özlü bir deyişle "Ulu" dedim. Bilmem siz nasıl düşünüyorsunuz...

28. XII. 936 Pazartesi sabah gazetelerinin çıtlattığı kara haber her Türk'ün içini kanatmıştı. Onun volkanlar kadar heybetli duran sevimli yüzü yerine hastalıktan erimiş, süzüle kalmış portresi gözlerimin önünde canlanıyor...

36 yılının bu mutsuz gününün 12 sularında Âkif'in tabutunu beklemek üzere birkaç arkadaş Beyazıt Camii yakınlarında dolaşıyorduk. Çok geçmeden bir ölü otomobilinin musalla taşlarının bulunduğu avlunun kapısında durduğunu gördük.. Oraya doğru yaklaşan iki adam otomobilden tahta kapağı kalınca bir iple sarılı olan uzun bir tabut çıkardılar ve musalla taşının üzerini kapatan temiz kar yığınına bıraktılar. Adamlara, tabutun içinde yatanın kimin nesi olduğunu sorduğumuz zaman "Mehmet Âkif" sözlerile karşılaşmıştık... Dışarıda hâlâ onun geleceğini gözliyen arkadaşlarımıza koşup haber verdik. Tabutun üstüne camiinin sırma işlemeli örtülerini serdikten sonra en yukarıya da onun ve bizim için en değerli olan malımızı –bayrağımızı- örttük. Baş ve ayak ucuna konulan çelenklerden birisi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nindi. Bu ulu insanın ölümü de yaşayışı gibi sade ve düzgün oldu. Beyazıt Camii'nin arkasına düşen bu yer karlarla bezenmiş, başımızın üstünde yükselen yapraksız bir ağaç küçük dalcıklardan yapma kucağına doldur-

"Mütareke zamanında idi. Bir gün *Sebilürreşad* idarehanesinde üstadla oturuyorduk. Neyzen Tevfik çıka geldi. Üst baş perişan, selâm vererek içeri girdi. Şöyle bir tarafa yıkıldı. Çok serhoştu. Biraz geçtikten sonra rakı dolu mataradan birkaç yudum aldı. Fakat artık işba' haline gelmiş, bir yudum bile içecek hali kalmamıştı... Nihayet neyini alarak üstadın oturduğu koltuğun önünde, üstadın dizi dibinde yere oturdu, üflemeğe başladı, o halde muhrik bir taksim yaptı. Baktık, üstadın gözlerinden sessiz sessiz yaşlar dökülüyordu. Neyzen bunu görünce neyi bıraktı. Üstadın boynuna sarıldı. Sakalından, yanaklarından öpmeye başladı. Öptü, öptü..."
(Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

58.

Mehmet Âkif'in mezarında

Mithat Balkaya

Çözdü, Tanrı yükünün kördüğümlü bağını.
Esirgemedi senden bir avuç toprağını.
Kavuştun makberine şimdi nihayet öldün.
Fakat toprağa değil sen kalbime gömüldün.

Mezarını ruhumun derinliğine kazdım.
Taşına istiklâlin destanlarını yazdım.
Yıkılmaz bir abide diktim mısralarınla
Ebediyen kalacak o hatıralarınla.

Uyu ey aramızda yaşıyan büyük ölü
Bağrında yurt sevgisi taşıyan büyük ölü
Sakın sanma ki seni milletin unutacak.
Asırlar geçse yine kalplerimiz anacak.

Kaynak: *Uyanış - Servetifünun*, yıl 47, c. 81/17, S. 2108-423, 14 Sonkânun 1937, s. 118.

duğu ak yığınla canlı bir çelengi andırıyordu. Büyük ölünün karşısında her şey el bağlayıp boyun büküyor, derin bir sessizlik yaş dıvarların yosunlu görünüşünden okunuyordu. Namazı kılındıktan sonra onu avuçlarımız arasında havalara yükselterek, ardı sıra yana yana; kanlı göz yaşları döke döke taşıdık. Daha namazı kılınmadan önce, öteden beriden gelenler avluyu, dışarısını, Beyazıt meydanını doldurmuştu. Gören geldi, işiten koştu. Bu büyük yas alayı Edirnekapı yollarını ağır ağır çiğnedi. Ölümünü bizden önce öğrenen İstanbul baştan aşağı kefenlere sarılmıştı. Mezarının başında genç bir Türk sanatkârına yüzünün kalıbını aldırdık. Yüksek servilerin karaya çalan yeşilliklerini örten ak dalgalı kümeler acı bir rüzgârla yumak yumak yerlere dökülürken öte yanda yanık sesli bir genç Kur'an okuyordu. Âkif'e komşuluk edecek olan toprak kabarıkları üzerlerinde toplanan kar yığınlarile büsbütün kabarmış duruyor ve bütün bu yürekler sızlatan görünüşün ortasında Âkif'in levent boyu, hastalanılıberi haylıca ufalmış olan sarı yüzile son güz yaprağına benziyordu. Onu asıl gömleği olan "Türk sancağına" sararak gömerken içerisi yırtılmamış bir genç, yüreği burkulmamış bir can kalmamıştı. Arkasından "Kurtuluş Marşını" ağır ve acı bir tonla okurken tüylerimiz diken diken oluyor, önümüzde onun solmaz örneği canlanıyordu. Orada bulunanlardan hiçbiri dışarının soğuğunu duymamıştır. Çünkü her birimizin içi yanıyor, can evimizden boşanan o kıpkızıl lav bütün varlığımızı tutuşturuyordu. Elimizle gömdük, toprağını elimizle örttük. Sonra bizbize söyleşip ağlaştık. Her şey bitmişti. Fakat bacaklarımız yerinden kımıldamıyor; sanki bu candan toplulukla oracıkta, Âkif'in baş ucunda mıhlanıp kalmak istiyorduk. Bu ulusu sever insanın mezarını da yapmıya and içerek ayrılabildik...

Bundan böyle her yılın birinci kânununun 28inci günü Ulu Ozan Mehmet Âkif'in ölümünün yıldönümü günüdür. Bütün gençlik bunu adı gibi bellemelidir. Âkif sevenlerinin elleri, başları üzerinde taşındı. Bu ödevi iyiyi kötüyü anlamış olan Üniversite gençliği seve seve yaptı. Onu götüren koca kafilede herkes derin bir yas içindeydi... Öyle sanıyorum ki duygulu yurddaşların-dan o da bunu beklerdi...

Arkasından gençlik boşandı, orta çağlar koştu, ihtiyarlar yaş döktü... Âkif her şeyden önce içli gönülleri yetim bıraktı. O kendisinden önce ölen insanların çocuklarına öz bir baba olabiliyordu; fakat şimdi yüzlerce canın yürek sızısını kim dindirecek... Buna verilecek bir tek karşılık şudur:

Bize bıraktığı *Safahat*'ı ile sarsılmaz inancı... Biz ancak bunlarla avunabileceğiz... Her yeri duyan ve düşünen koca bir beynin verimi olan coşkun kitaplarının içinde içimize en yakın olanı, varlığımızı en iyi anlatanı yine *Asım*'dır. *Asım*, Âkif'in, bizim için özenip bezenerek büyüttüğü öz yavrusudur. O kendisindeki ölmez inancını, sarsılmaz gücü, derin ve temiz buluşları hep aramızda sonsuz bir ömür sürecek olan *Asım*'a bırakmıştır. Türk ulusuna sunulacak bundan daha büyük bir armağan olur mu?

Âkif için son söz olarak:

Mor sulardan renk akarken, gün yakarken engini;
Kumrular taklit ederler Âkif'in ahengini..

demekten kendimi alamadım.

Kaynak: *Uyanış - Servetifünun*, yıl 47, c. 81 ve 17, S. 2108-423, 14 Sonkânun 1937, s. 115 ve 118.

59.

Mehmet Âkif'in ölümü

İstiklâl Marşımızın büyük şairi Mehmet Âkif'i de aramızdan kaybettik. Geçenlerde onu üniversite gençliği ellerinde taşıyarak mezarına götürdü. Acaba onun ruhu "sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir" mısraının beyhude yere söylenmiş olduğunu hisseti mi? Nankör olmıyan gençlik Çanakkale için en büyük destanı yazan, İstiklâl Harbi için en güzel şiiri düzen şairi nasıl inkâr edebilirdi. Millî edebiyatımızın en güzel bir köşesinde oturan bu büyük şairi o edebiyatın içinde dolaşanlar daima hürmetle selâmlıyacaklardır. İstiklâl Marşı söylenirken ayağa kalkan her Türk onu hatırlıyacaktır. Çanakkale için öğünen her Türk onu düşünecektir.

Ne yazık bize ki o büyük şairin kalemi bir daha yazmıyacak, ne mutlu ona ki ölmüyen ölülerin arasına karıştı. Bakî'nin dediği gibi:

> *Bakî kalan bu kubbede bir hoş seda imiş.*

Kaynak: *Alkım (Balıkesir Lisesi Mecmuası)*, 15 Kanûnusani 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 350'den aynen nakledilmiştir).

60.

Mehmet Âkif için

A. Mehmet Yaşar

Seni görmek diliyorken, kara müthiş haberin
Koca gök kubbeyi sarıp yıkıvermişti yere.
Bırakıp gittiğin iz hele bir bak ne derim!
Koca Âkif, ulu şair, bizi boğdun kedere.

O, yıkılmaz bir anıttır, yedi ciltlik eserin,
Heyecan kaynağıdır hem ve ezelden ebedî
Ruhunun tahtı olup kaldı da kalplerde yerin.
Yaşıyorsun, yaşa sen mahşere dek marşın ile!

Kaynak: *Alkım*, S. 2, 15 Ocak 1937, s. 14. (Özlük, *Polemikler*, s. 145'den naklen).

KURUN

En büyük şaire bizde görülmemiş muhteşem bir cenaze alayı yapıldı

Elli bin kişiye yakın heybetli ve muazzam bir kütle Abdülhak Hâmidi millî matem havası içinde ebediyete tevdi etti

Reisicümhur yaveri şehrimize gelerek Ulu Önderin taziyetlerini şairin ailesine bildirdi

HABER

Büyük Hâmit gömüldü

Âkif'in çıplak tabutu kimsesiz birinin tabutu gibi musallaya getirilmişti. Devlet töreni olmamıştı. Hiçbir hazırlık da yoktu. Ortalık, sessiz ve soğuktu.

Ya Âkif'ten bir yıl sonra vefat eden Abdülhak Hamid'in cenazesi?

61.

Merhum büyük şair Mehmet Âkif'in hayatı ve edebî şahsiyeti

Mehmet Âkif 1873'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Tahir Efendi Arnavutluk'un İpek şehrinde doğmuş ve genç yaşında İstanbul'a gelip yerleşmiştir. Burada Fatih müderrisliği yapmış ve bu esnada Buhara'dan İstanbul'a gelip yerleşmiş bir ailenin kızı ile evlenerek 1873 senesinde Âkif dünyaya gelmiştir.

Mehmet Âkif babasının Arnavut olmasına rağmen Arnavutça bilmezdi. İlk tahsili babasından Arapça ve Farsça öğrenmekle başlıyor ve ulum-u Arabî dersinden icazetname alıyor, bundan sonra Mülkiye'yi İdadi'yi ikmal etmiş ve Baytar Mektebi'ni birincilikle bitirerek Ziraat Nezareti'nin beşinci şubesinde memur olmuştur.

O zaman çok iyi derece ile mezun olanlar tercihan nezaret maiyetine alınırlardı. Bu sebeple Âkif İstanbul'da kalmıştır. Fakat memuriyeti esnasında bir haksızlığa maruz kalıyor, haksızlığı hiç sevmiyen Âkif derhal istifa ediyor.

Buradan sonra onu İstanbul Edebiyat Fakültesi müderrisi olarak görürüz. Burada bir iki sene müderrislik yapmıştır, fakat yine arkadaşlarından birine haksızlık yapılıyor, bunun üzerine Âkif müderrislikten de istifa ediyor. Meşrutiyet başlangıcında *Sırat-ı Mustakim* mecmuasını çıkarıyor. İlk olarak şiirlerini bu mecmuada neşretmiştir. *Sırat-ı Mustakim*, *Sebilürreşad* ismini alarak 1925'e kadar devam etmiştir.

Mütareke senelerinde Darülhikme baş kâtiplik ve azalığında bulunmuştur. Fakat Âkif millî kuvvetler lehinde propağanda yapmağa başlayınca bu işten çıkarılmıştır. Bunun üzerine Ankara'ya gitmiş, 1920 senesinde Burdur vilâyeti saylavı olarak Büyük Millet Meclisi'nde bulunmuştur. 1925'de Mısır Darülfünun Türk edebiyatı müderrisi olmuş bu esnada Kur'an-ı Kerîm'in tercemesi ile uğraşmış ayni zamanda en güzel eseri ve *Safahat*'ın yedinci cildi olan *Gölgeler*'i vücuda getirmiştir.

Âkif Mısır'da "siroz" hastalığına tutulmuş ve ölümünden yedi ay evvel İstanbul'a gelmiştir. 28 kânun evvel 1936 senesinde büyük şair altmış üç yaşında iken yarattığı büyük edebiyat abidesini geridekilere hediye ederek vefat etmiştir.

Şunu da yazmadan geçemiyeceğim:

Meşhur atalar sözüdür: "Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur" derler. İşte bunun tam canlı misâli Mehmet Âkif'tir.

Âkif sporu çok severdi, en çok meşgul olduğu spor şubesi de pehlivanlık ve denizcilikti. Âkif'in hususî bir kisbeti bile vardı. Onun vücudu çok güzel mütenasipti. Âkif avcılıkla uğraşmamıştır, o can yakmağı hiç sevmezdi ayni zamanda çok merhametli idi ve her gördüğü fakire yardım etmek isterdi.

Âkif'ten imzalı bir *Gölgeler* nüshası: *"Kızımız Cahid [Uçuk] Hanım'a amca hediyesi". 29 Haziran 1934.*

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Kaynak: *Alkım (Balıkesir Mecmuası)*, 15 Kanûnusani 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 351'den aynen nakledilmiştir).

62.

Ölmedi... Ölmiyecek... Ölemez!...

K. Feyzi Ozan

Başımda bir kasırga esiyor, hafızam darmadağınık. Gözlerimden yaş akmıyor. İçimde hıçkırmak ihtiyacı var, hıçkıramıyorum.

Ağlamak istiyorum.

Ağlıyamıyorum, kalbim göğsüme sığmıyor.

Kafamda acı bir haberin ağır darbeleri işliyor.

Ölmüş.

Diyorlar. İnanamıyorum. Herkesin inandığına inanmak istemiyorum.

— Hayır hayır o ölmedi...

Kızıl tüllere bürünen semaya ismini haykırıyorum. Gök kararıyor, bulutlar koşuşuyor, güneş sönüyor...

Volkanlar kızıl lâvlar saçıyor, yer sallanıyor, hercümerç oluyor...

Dudaklarım geriliyor, bir menbaın berrak suyundan içiyor:

Eski dünya, yeni dünya, bütün akvam-ı beşer
Kaynıyor kum gibi tufan gibi mahşer mahşer
Yedi iklim-i cihanın duruyor karşında,
Avusturalya'yla beraber bakıyorsun Kanada!
Çehreler başka lisanlar, deriler rengârenk,
Sade bir hâdise var ortada: vahşetler denk
Kimi Hindü, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ
Hani tâune de züldür bu rezil istilâ...

Yanan göğsüm serinliyor, doymuyorum:

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin...

Göz yaşlarım boşanıyor..

Ağlıyorum... Ağlıyorum...

İçimden gelen bir ses bana haykır diyor.

— Neden gittin? Sana daha doymadık. Biz teselliye muhtacız. ÂKİF!

Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın
"Gömelim gel seni tarihe" desem sığmazsın

Bana cevap verin gökler, dağlar, denizler...

İnanamıyorum öldün mü?..

Dik duran başım göğsüme düşüyor, bütün benliğim mukaddes bir dua karşısında titriyor:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim,
Ne saadet! Hani, ondan bile mahrumum ben
Daha yıllarca, eminim ki, hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben
Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,
Bana çok görme İlâhi, bir avuç toprağını...

Kaynak: *Alkım (Balıkesir Mecmuası)*, 15 Kanûnusani 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 349-350'den aynen nakledilmiştir).

"Son günlerde üstad Mısır'da çok sıkılıyormuş; görüştüklerine: Korkuyorum, buralarda öleceğim de memleketime gidemiyeceğim, diyormuş". (Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

63.

Mehmet Âkif Edirne'de

Şeref Aykut

1893 yılında Mehmet Âkif Edirne vilâyeti baytarı idi. Âkif'in Edirne'deki hayatı, taşkın, coşkun geçen gençlik çağıdır.

Âkif'le Edirne'de arkadaşlık ettik. Bu samimî bağ, ölünciye kadar devam etti. 1896'da ayrıldık. Meşrutiyet'te buluştuk ve en son Millî Mücadele'de, Büyük Millet Meclisi'nde bu karşılıklı muhabbetle uzun ve masum bir mazinin hikâyelerini söyleştik.

Âkif Edirne'de kocalmış arkadaşım Edirne mebusu Faik Kaltakkıran'ın babası müverrih ve şair Badi merhum, Ömer Seyri, Hulki, Âşık Sadaî ile tanışmıştı. Bu üç zatın üçünün de hayatı örnek olmıya değer kıymetli Türk büyüklerimizdendir.

Badi, eksiksiz kırk yıl derin ve usanmaz bir araştırma ile Edirne tarihini yazmış, iki büyük cilt eseri meydana getirmiştir.

Bugün Faik'in kütüphanesinde güneşe çıkmak için bekliyen "Atalar sözü" derlemesi, herhalde eşi pek az bulunan bir eserdir.

Tarihi, Kültür Bakanlığı aldı, umarım ki, bu değerli tarih kaynağını bastırmakla memleket irfanına büyük bir hizmet etmiş olur.

Âkif'in en çok sevdiği Ömer Seyri idi. Bu nevi şahsına münhasır, kendi kendisini yetiştiren adam tam orijinal bir koca Türk idi. Zaptiye neferi iken kapısında nöbet beklediği valinin uzattığı bir zarfın üsütünü okuyamamış, valinin;

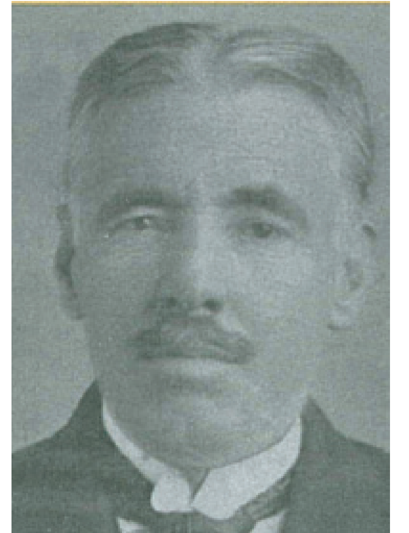
> —Okumak bilmiyorsun da, insanlar arasında ne geziyorsun, sözü, gücüne giderek, hemen belinden palaskayı atmış, okumak, yazmak öğrenmiştir.

Bir lisede heyet dersi okutacak, cebir meselelerini yanlışsız halledecek kadar ilme kavuşmuş, pürüzsüz Türkçe ile yazı yazar, şiir söylerdi. Âkif bu adama meftun idi. İri vücudü, tatlı bakışlarile insanın kalbini dolduran, okşıyan gözleri bu koca Türk'ün ince ve temiz ruhunu gösterirdi.

Âkif, Seyri'nin hatırımda kalan şu beyitlerini durmaz, tekrar ederdi:

Fark eder Seyri sada zatini beynelmahlûk
Âdemin de bilinir kıymeti efkârından

Bir değil olsa da bin canını eyler ifna,
Merdüdânâ dil olan hâsılı namuslu yaşar
Mericin çağlayışı, göklere ser çekmiş ağaçlar
Bana Türk'ün o büyük geçmişini anlatıyor
Bakma düşkünlüğüne sen bu büyük tarihin
Onda hâlâ Atamın ruhu dirilmiş yatıyor.

Âkif'le kırk beş yıllık tanışıklığı olan Edirne mebusu Şeref Aykut Bey.

Âkif, Seyri, Âşık Sadaî, Seyri'nin tavanlarına kadar toz toprak içinde yığılmış mecmualar, el yazısı kitaplarla dolu hücresinde birleştiğimiz vakit, baykuş devrinin bütün zulüm ve adavet yaşatan muhitinden ayrılarak cezbeli ve vecd içinde saatler geçirirdik. Edirne paşa konağının kapısında eski bir tarih taşı vardı. Orada şöyle bir mısra okunurdu:

Şer ü kânun ile bunda kurulur hep divan

Âkif, Seyri'nin hücresine karşı bu tarih taşını okurken sıra bu mısraa gelince, onu şöyle okurdu:

Şer ü kânun ile bunda soyulur hep insan

O zaman Âkif, yirmi ile yirmi beş yaş arasında idi. Benim bir hurda beygirim vardı. Âkif bunun üzerine meşhur kıl heybesini asarak üstüne biner, köy köy gezerdi ve Türk köylerinden topladığı bin bir destanı, içli ve duygulu gönlünden taşırarak anlatırdı.. genç günlerimiz!

Çanakkale'yi, istiklâl destanını yaratan Âkif'in göçtüğünü duyduğum vakit, bu kırk beş yıllık arkadaşın aziz hatıralarını anarken faniler arasından tertemiz eteklerini toplayıp giden bu lâyemut Türk'ün büyük adını yaşatmıya and içen Türk gençliğine, cumhuriyet çocuklarına karşı ihtiyar gönlümde uyanan minnet ve şükranı da bildirmeyi bir borç saydım.

Kaynak: *Yedigün,* c. VIII, S. 201, 19 İkincikânun 1937, s. 12. (Çantay, *Âkifname*, s. 348-349'da dergiye atıfta bulunulmadan aynen; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 385-387'de bazı tasarruflarla yer almıştır).

64.

Âkif

Ekrem Çavuldur

Âkif'i bana meşhur *Safahat*'inin *Süleymaniye Kürsüsü* adlı parçası tanıtmıştır.

Âkif bu eserile daha o zamanlarda halkın hemen her tabakasının anlayabileceği bir ifade ile o günlerin sosyal çıbanlarını o kadar mahirane neşterlemişti ki bu mahareti görebilenlerin Âkif'in aynı zamanda çok hazik bir operatör olduğuna hüküm etmemesine imkân bulunamazdı.

Saltanatın istipdat devrinde yetişen birçok münevverlerin soysal ve ulusal duygularda gösterdikleri zabunluk ve aykırılığa ve aynı zamanda bunların idaresi altında ezilmiş bir durumda kalmış diğer halk sınıflarının bu gibi duygulardaki uyuşukluğuna karşı Âkif'in *Süleymaniye Kürsüsü*'nde yaptığı hücumlar onun yurtdaşlıktaki erişilmesi güç yüksek duygusunu daha o günlerde gözlerimizin önünde tamamen canlandırmıştı.

Âkif'in *Safahat*'ı, Balkan harbi felaketini bunun esbap ve avamilini genç, ihtiyar her sınıf yurtdaşa bütün çıplaklığile anlatmış onları muhteris düşüncelerinden uzaklaştırarak vatan müdafaası kaygusuna saldırmakta amil olmuştu, dersek mübalağa etmiş olmayız.

Umumî harbin Çanakkale ve sair sahnelerinde şehit düşen ve gazi kalanlarından bir çoğunun vatan müdafaasında Âkif'in eserlerinden ilham almış olduklarına şüphe edilemez. Bu itibarla onun meşhur mersiyesi, yalnız Çanakkale şehitlerine değil; bütün Türkiye şehitleri için söylenmeye değer bir mersiyedir.

Umumî harbi takip eden günlerde istiklâlimize nihayet vermek maksadile muzaffer düşmanlarımız tarafından yapılan saldırışların doğurduğu kara günlerimizin korkunç dakikalarında istiklâlimizi koruyan Mustafa Kemal'in arkasında yürüyen Âkif, daha dün üniversite gençleri tarafından mezarının başında tekrarlanan *İstiklâl Marşı*'nı terennüm etmişti.

Âkif, bu büyük eserile yalnız istiklâlimizin ebediliğini tebşir ile kalmamış istikbalimizi aydınlatmakla da imanımıza kuvvet vermişti.

Halkı duyan ve duyduğunu halka duyurma kudretini gösteren Âkif'in ebedi ziyaından onun İstiklâl Marşı'ndan iman kuvveti alan her yurtdaş gibi ben de müteessirim, onu alan Allah, bizi yarının Âkif'ine kavuştursun.

Kaynak: *Kaynak Balıkesir Halkevi,* S. 48, 19 İkincikânun 1937.

محمد عاكف

استقلال مارشی

قورقما، سونمز بو شفقلرده یوزن آل سنجاق؛
سونمدن یوردیمك اوستنده توتن اڭ صوڭ اوجاق.
او بنم ملتمك یلدیزیدر، پارلایاجق؛
او بنمدر، او بنم ملتمكدر آنجاق.

چاتمه قربان اولایم چهره‌ڭی، ای نازلی هلال!
قهرمان عرقمه بر گول، نه بو شدت، بو جلال
سکا اولماز دوكولن قانلریمز صوڭره حلال؛
حقیدر، حقه طاپان ملتمك، استقلال!

بن ازلدن بریدر حر یاشادم، حر یاشارم.
هانكی چلغین بڭا زنجیر اوره‌جقمش، شاشارم!
كوكره‌مش سیل گبی یم، بندیمی چیكنر آشارم؛
ییرتارم داغلری، انگینلره صیغمام، طاشارم.

غربك آفاقنی صارمشسه چلیكدن زرهلی دیوار
بنم ایمان دولو گوكسم گبی سرحدم وار.
اولوسون، قورقما، ناصل بویله بر ایمانی بوغار،
«مدنیت!» دیدیگڭ تك دیشی قالمش جاناور؟

ناشری: رسنه فوتوغرافخانه‌سی

آرقداش! یوردیمه آلچاقلری اوغراتما، صاقین؛
سپر ایت گوده‌ڭی، دورسون بو حیاسزجه آقین.
دوغاجقدر سکا وعد ایتدیگی گونلر حقك؛
كیم بیلیر، بلكه یارین، بلكه یارندن ده یاقین.

باصدیغڭ یرلری «طوپراق!» دییه گچمه، طانی:
دوشون آلتنده‌كی بیڭلرجه كفنسز یاتانی!
سن شهید اوغلیسك، اینجیتمه، یازیقدر، آتاڭی:
ویرمه، دنیالری آلسه‌ڭ ده، بو جنت وطنی.

كیم بو جنت وطنك اوغرینه اولماز كه فدا،
شهدا فیشقیراجق طوپراغی صیقسه‌ڭ، شهدا!
جانی، جانانی، بوتون واریمی آلسین ده خدا،
ایتمه‌سین تك وطنمدن بنی دنیاده جدا!

روحمك سندن، الهی، شودر آنجاق املی:
دگمه‌سین معبدمك گوگسنه نامحرم الی.
بو اذانلر -كه شهادتلری دینڭ تملی-
ابدی، یوردیمك اوستنده بنم اینگله‌ملی.

او زمان وجد ایله بیڭ سجده ایدر -وارسه- طاشم.
هر جریحه‌مدن، الهی، بوشانوب قانلی یاشم،
فیشقیریر روح مجرد گبی یردن نعشم؛
او زمان یوكسه‌له‌رك عرشه دگر بلكه باشم!

دالغالان سن ده شفقلر گبی ای شانلی هلال!
اولسون آرتق دوكولن قانلریمك هپسی حلال!
ابدیاً سکا یوق، عرقمه یوق اضمحلال:
حقیدر، حر یاشامش بایراغمڭ حریت؛
حقیدر، حقه طاپان ملتمك استقلال!

محمد عاكف

Resne Fotografhanesi'nde basılmış bir *İstiklâl Marşı* kartpostalı.

65.

Şair Mehmet Âkif

Falih Rıfkı [Atay]

Şair Mehmet Âkif'i, ilk defa, 1911'de Zeynephanım Konağı'ndaki Darülfünun Edebiyat şubesinde tanıdım. Eskilerin **babayani**[97] dedikleri tavırları gözümün önüne geliyor. Sarığı, cübbesi ve şalvarı olsaydı, şüphesiz bu tavırlar ona daha fazla yakışacaktı. Hiç yapmacığı yoktu.

Fecri-âti'nin idadî gençleri arasında itibar kazandığı günlerde idi. Âkif hakkında bu edebiyat mektebinin hürmetsizlik hislerinin tesiri altında bulunuyordum. Derste bir aralık yenilerden bahsetti. Genç şairleri mânasız olmakla itham etti. Sıramdan doğruldum:

— Fakat bu şiirler de mânalıdırlar..

Kayıtsız ve küçükseyen hali ile sordu:

— Ya öyle mi? Bir tanesini tahtaya yazınız da mânasını bana anlatınız.

Ahmet Haşim'i seviyordum. Onun bir kıtası aklıma geldi:

İsyan-i mevc-i zâhire ettinse vakf-ı gûş
Çarparken ufk-ü sahile..

Tahtaya yazdım ve anlatmaya çalıştım. Galiba Ruşen Eşref de sınıfta idi.

Bu şiiri yazan Ahmet Haşim'i mi, yoksa onu anlamak iddiasında bulunan beni mi daha sapıtkan bulduğunu bilmiyorum. Benim kendisi hakkında verdiğim hükmü ise hiç sormayınız.

Âkif'i okuduğum vakit, Namık Kemal'in meşhur kasidesini, Tevfik Fikret'in *Balıkçılar*'ını veya Hasan'ın *Gaza*'sını, Muallim Naci'nin *Bedir Gazvesi*'ni, yahut *Bir muhacir çocuğunun feryadı*'nı hatırlarım. Âkif, hakikatte, Naci gibi lisancı, Fikret gibi nâzımcı ve Namık Kemal gibi, eski tâbiri ile, **hâmasî** idi. Fakat medresenin şairi idi.

O da Osmanlı medresesi hakkında tarihci Ahmet Cevdet Paşa'nın fikrindedir. Yani, medrese bozulmuştur. Medrese ilim ve ahlâk soysuzluğuna uğramıştır. Onu eski şerefine ve Müslümanlığı aslî saflığına kavuşturmak lâzım gelir. Garp medeniyetinin iyi nesi varsa, din onları menedemez; dinin reddettikleri ise, bu medeniyetin **seyyie**'leridir. Biz Tanzimat'tan beri işte sadece bu seyyieleri, yahut, **zevahiri** taklit edip gelmekteyiz. Siz makine yapınız da isterseniz sini etrafına çömelip elle yemek yeyiniz. Şeri mahkemeleri kaldırmayı değil, şeriatı düzeltmeye bakınız.

Şair Âkif'e Arnavut damgasını vurmak istiyenlere bakmayınız. Şair Âkif bir Müslüman milliyetperveri idi: Yani Arnavut olduğu kadar Türk, Türk olduğu kadar Arap, Osmanlı-aşırı bir ümmetçi idi. Vatanperverliği Müslümanlık âlemi genişliğindedir.

97 Boldlar Falih Rıfkı'ya aittir. (haz.)

Vatan ne Türkiyedir Türklere ne Türkistan
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan.

diyen Ziya Gökalp'ın Turancılığı, onda Müslümancılıkla değişiyor.

İslâm ortaçağının en derin karanlığı içindedir. Bütün Müslümanlar onun istediği üzere adam olabilseler, halife imparatorluğunu kurabiliriz. Şark şark, garp garptır. İslâm âleminden garp âlemine geçemeyiz. Çünkü bu medeniyetin bütün maneviyâtı Hıristiyandır. Biz soysal prensipleri ve ahlâkı, Müslümanlıktan ayrılmıyan bir medeniyete vücut vermeliyiz.

Tevfik Fikret'in *Tarih* şiirini bir küfür saymıştır. Fikret'e verdiği sıfat **zangoç** idi. Fikret de ona **Monla Sırat** adını takmıştır.

Tanzimatcılığın iki türlü tenkidi vardır. Biri şarklıların tenkidi, biri garpçı Türklerin tenkidi: İki taraf da hicivlerimizde ekseriya birleşiriz. Fakat, onla Osmanlı inkılâpçılarını, kurtuluş yollarını şark medeniyetini kurtarmakta aramadıkları için, biz ise garp medeniyetçiliğini daha iyi anlamadıkları için itham ederiz.

Âkif'in yazmış olduğu millî marşımızdaki:

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar

mısraı, Âkif'in, Hıristiyan garbe karşı bütün Müslümancı gayzını gösterir. Âkif *Çanakkale*'sinde, marş güftesinde de samimî idi. Onun fedakâr bir Müslüman vatanperveri olduğuna şüphe edilemez. Fakat biz ne Çanakkale'ye, ne de Anadolu ihtilâline onun gözü ile bakmayız. Bizim iki mücadelemizin ruhunda da garp emperyalizminden olduğu kadar, şarklılıktan kurtulmak ihtirası vardır. Biz felâketlerden yalnız garbı değil, kendi şarklılığımızı mesul tutarız. Kurtuluş yolu, bu asrın medeniyeti içinde onun bir milleti ve devleti olmaktır.

Birinci Millet Meclisi'nde, Mustafa Kemal ile bazı arkadaşlarından gayrısı Âkif'in ekseriyeti idiler. Mustafa Kemal zafer sonrası hakkında, İzmir'e girinceye kadar susmuştur.

Âkif şapka kararı çıktığı vakit, onu eline alarak, başı açık rıhtıma geldi ve bir vapura binerek esir ve Müslüman Mısır'a gitti. Şüphesiz bütün inkılâplarımızın ve şark tarihinde ilk defa kurmuş olduğumuz bütün hürriyetlerin, lâyisizmin, tefekkür ve vicdan hürriyetinin aleyhinde idi. Fakat şurası var ki, doğup büyüdüğü vatanının dünyada kazandığı şeref, ona, sığınmış olduğu yarı- sömürge havası içinde büsbütün kuvvetini hissettirmiştir.

Nihayet, başında şapkası, fakat karaciğerinde kanserle Türkiye'ye döndü:

— "Onun hasretine dayanamadım", diyordu.

Birçok fikirlerde birleşemediğimiz Âkif'in, bizden asla ayrılmıyan tarafı, şerefli ve müstakil bir millet görmek olmak davası idi. Âkif, kara softaların binbirinde gördüğümüz zilletlerin hepsinden uzak kalmıştır. Bizim fikirlerimize düşmanlığı, onu, asla, vatan aykırı bir politika içine sürüklememiştir.

Âkif, şerefli ve müstakil bir millet olmamızı, bizim fikirlerimizin zaferi temin etmiştir.

Âkif millî marş güftesinde hayal ettiği istiklâl Türkiyesi'nin mesut ve kuvvetli kalmasından başka hiçbir şey dilemiyerek ölmüştür.

Kaynak: *Yedigün,* c. VIII, S. 201, 20 İkincikânun 1937, s. 4. (Çantay, *Âkifname*, s. 359-361'de aynen; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 368'de sadece tek paragrafı yer almıştır. Bu da "birçok fikirlerde birleşemediğimiz..." diye devam eden paragrafıdır. Muhsin Karabay, "Ufûlünün 66. Yılında Mehmet Âkif Ersoy", *Tarih ve Toplum*, c. 39, S. 229, Ocak 2003, s. 38-47).

Redingotu, fötr şapkası ve elinde bastonuyla Falih Rıfkı Atay bir tipin temsilcisidir.

66.

Matbuat hayatı: Âkif'in ölümü

Hüseyin Cahit Yalçın

Safahat şairi, *İstiklâl Marşı* şairi bu dünyanın ıztırablı hayatına gözlerini kapayarak ebediyetin sükûnuna kavuştu. Yalnız, metruk, ihmal edilmiş bir halde vefat eden şaire Türk gençliği candan bir hürmet eseri gösterdi. Onu samimî teessürle mezarına kadar götürdü ve hayır ile andı.

Bugün, bütün Türk vatanında hepimizin kalbini ve hissini bir ideal etrafında toplayan ve birleştiren İstiklâl Marşı'nın mübdiine borclarımızın en azı bu idi.

Şair Âkif'i şahsan tanımazdım. Aynı vatanı seven aynı vatan evlâdları olduğumuz halde, fikir ve his itibarile ayrı iki dünyaya mensub idik. Hayatta, vatan sevgisinden başka bir his etrafında birleşmemize imkân yoktu.

Âkif yenilik, garb, hür tefekkür cereyanları aleyhinde mevki almış bir ruha sahibdi. Tevfik Fikret'in, bütün muhitinden ayrılır gibi, "Aşiyan"ına çekilip de Robert Kolej'de Türkçe dersi vermiş olması Âkif'in millî hislerine değil de dinî duygularına dokunmuştu. İçinde acısını hissettiği incinmeyi, Fikret'e "zangoç" demekle izhar ediyordu. Fikret de gelen darbeyi "Molla Sırat"a iadede müsareat gösteriyordu. Şimdi Fikret de Âkif de bütün bu fâni ihtiras ve infiallerden âzâde, ebediyetin koynunda yatıyorlar ve insanî küçüklüklere yüksekten bakıyorlar.

Ben, tabiî, Fikret tarafında idim. Âkif eskiliği, an'aneyi temsil ve müdafaa eder. Garbe karşı bir kin ve istihkar hissi besler gibi görünüyordu. Fikret, bütün merdümgürizliğine rağmen, her halde yenilerin safları arasında ve yeniliklerin âşıkı idi.

İşte bu kanaat ve imanların zıddiyeti dolayısile, Âkif'ten şahsen olduğu kadar ruhan da ayrı kalmıştım. Fakat bu anlaşmamazlık bugün onun ölümü karşısında hürmetle karışık bir teessür duymaktan ve hatırasını hüzün ile anmaktan beni hiç bir zaman menedemez.

Türk edebiyat tarihi Âkif'ten şair diye bahseyliyecek. Âkif'in şiirleri zaman denilen kudretli ve insaf bilmez düşman ile pençeleşirken ne kadar muvaffak olabilecekler, ne kadar dayanacaklar, bilemiyorum. Çünkü lisan ve edebiyatımız o kadar sür'atli bir istihale ile koşuyorlar ki dün pek çabuk eskiyor ve koyu bir unutulma sisi içinde silinip gidiyor. Yaşarken, çalışır ve yazarken bile düne intikal edivermiş ve birdenbire aramızdan uzaklaşmış kalemlerin acı örneği göz önündedir.

Âkif'in çok güzel bulduğumuz ve sevdiğimiz eserleri var. Sadece manzum parçaları da çok. Şiire belki büyük bir yenilik getirmedi. Fakat muhakkak ki gür bir pınar gibi aktı, çağladı ve bize bütün duyduklarını döktü.

Âkif'in ölümü karşısında hissettiğim hürmetle karışık teessür bana şiirlerinden gelmiyor. Hayatından geliyor. Çünkü hayatını daha büyük bir şiir

buluyorum. O hayat ki benim kanaatlerimin, imanlarımın aleyhinde sarsılmaz bir cidal ile doludur, kat'i bir muhalefet ile meşbudur.

Fakat ne zararı var? O da bu vatanın evlâdı değil miydi? Onun da düşünmeğe, hissetmeğe, bir kanaat sahibi olmağa hakkı yok muydu?

Hürriyet benim hakkım olduğu kadar onun da hakkı idi. O başka türlü düşündü; medeniyet ve irfan telâkkisinde başka noktainazarlara tâbi oldu; insaniyeti başka bir kalıb içinde dökülmüş görmek istedi. Bu bir kabahat olmazdı. Çünkü Âkif samimî idi.

İşte işin bütün sırrı ve muammanın anahtarı buradadır. Âkif, kanaatinin, itikadının, vicdanının adamı oldu ve böyle bir adam olarak öldü. Onun içindir ki tabutu önünde eğilmek bizlere bir borc olmuştur. Âkif sevilmiyebilir, fakat hürmetle yâd olunması bir vazifedir.

Bugün, gençliğin böyle bir ruh ile yetiştirilmesi memleketin mukadderatı ile alâkadar olan zatlar ve mütefekkirler için en birinci vazife olmak icab eder. Unutmamalıdır ki Âkif, vatan tehlikeye düştüğü günlerde, İstanbul'dan kalktı, üzerine düşen vazifeyi yapmak üzere Ankara'ya gitti. İlk Büyük Millet Meclisi'ne aza oldu ve kudsî gaye uğrunda çalıştı. O yolda yaratılmış ruhlar için siyaset muhiti, teneffüsü imkânsız bir hava teşkil eder. Yenileşme ve garblılık cereyanı Âkif'in dar görüşlerine ve samimî kanaatlerine sığmadı. Fakat bir vatan haini olmadı. Kanaatlerine uygun yaşamak için ihtiyarî bir gurbete katlandı. Uzak diyarlarda, zaruret ve ihtiyac içinde, vatan hasreti ile yaşadı ve nihayet, son günlerini hissederek, istiklâle kavuşmasını o kadar yürekten terennüm ettiği sevgili memleketin ezelî aşinası olduğu güzel ufuklarını son defa görmek üzere Türkiye'ye geldi. Gördü, kavuştu ve öldü.

Böyle yapmış bir Âkif'in arkasından kalbimizin sızlamamasına imkân var mı? Âkif, içinden başka türlü hissettiği ve düşündüğü halde, yeni cereyana katılarak, onun önünde yürüyormuş gibi sahteliklere tenezzül ederek kendisine ikbale doğru bir merdiven kurmağa teşebbüs etse idi o zaman gene kalbimiz sızlayacaktı; bir adam kaybettiğimiz için. Âkif asıl o zaman ölecekti, kendisinden hiç bahsedilmemek üzere.

Vatanımın saadeti, hakikî medeniliği ve insanlık merdiveninde çok yüksekliği namına bizde teessüs etmesini istediğim şey geniş bir müsaadekârlık ruhudur. İnsanlar müsaadekârlıktan uzaklaştıkça insanlıktan uzaklaşıyorlar. Bugün Avrupa'nın bazı memleketlerinde hüküm süren rejimlere, bazı taraflarında cereyan eden dahilî harblere bakınız. Dünyanın en vahşi çöllerinde veya ormanlarında en vahşi hayvanların bu kadar azgın surette mücadele edemediklerini teslim etmez misiniz? Bütün bunlar neden ileri geliyor? Karşımızdakinin hakkını teslim etmemekten ve yalnız yumruk, tahakküm ve tegallüb ile hüküm sürmek istemekten.

Bir sosyete içinde, rahat ve sükûn ile yaşayabilmek şübhesiz ki bir düzenin vücudüne lüzum gösterir. Herkesi bildiği gibi harekette serbest bırakmağa imkân yoktur. Fakat kanun ve adalet üzerine kurulmuş bir sosyete düzeni mutlaka bir kısım kanaatleri zorla ezmek bahasına elde edilmek iktiza etmez. Hattâ denilebilir ki karşısındakinin samimî kanaatlerine, vicdanlarına

İttihat ve Terakki'ye dargın olmasına rağmen Âkif *Tanin*'in başmuharrir'i Hüseyin Cahit Yalçın'ı takdir ediyor ve onun yazdıklarını beğenmeyen Mithat Cemal'e şöyle diyordu: "Niçin böyle söylüyorsun? Bu adam ilk yazı yazmaya başladığı zaman nesri Arnavut kaldırımı gibi bozuktu. Sonra çalıştı, sebat etti, bugün memleketin en güzel nesrini yazıyor: *Tanin*". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

insanlar ne kadar hörmetkâr olurlarsa cebir ve şiddete müracaattan o kadar müstağni kalırlar.

Cebir ve şiddetin mahzuru yalnız dehşet teşkil etmeğe inhisar etmez. Ayni zamanda ahlâk bozar. İnsanların büyük bir kısmı cebir ve şiddet karşısında hileye, yalana ve bilhassa riyakârlığa saparlar. İşte bir milleti ta kökünden sarsacak karaktersizlik buradan menba ve kuvvet alır. Âkif'i bunun için takdir ediyorum, fikir ve kanaatleri benimkilere uymadığı halde hörmet ediyorum. Çünkü yalan söylemedi, riyakârlık yapmadı, fenalık yapmadı. Yaptıysa yalnız kendine yaptı.

Benim için bu telâkki ve kanaat bugünün muvakkat ve biraz geç kalmış bir ilhamı değildir. Ötedenberi, siyasî mücadelelerin en şiddetli zamanında bile, ayni prensibi müdafaa etmiş olduğumu isbat için, eski yazılarımdan ufak bir iki parça nakledeceğim:

"Ben kendi fikir ve ictihadımın doğru olduğuna inanırım. Fakat karşıdakinin de benimkine zıd bir fikir ve içtihadı olabileceğini kabul etmekliğim ve onun fikir ve ictihadına hörmet ve riayet etmekliğim icab eder. Çünkü hürriyet-i fikir ve ictihad... bunu emreder. Hürriyet benim hakkım olduğu kadar muhalifimin de hakkıdır...

Onlara kuvvet ile değil mantık ile galebe çalmak iktiza eder".[98]

"... Benim muhalifim hiçbir zaman benim düşmanım demek değildir. Pek aziz bir dostumla siyasî fikirlerimiz ittifak etmeyebilir. Fakat bu muhalefet-i efkâr hiçbir zaman bizim dostluğumuza, bizim mütekabil hörmetimize mani olmaz.

... Bizde muhalefetin mânası düşmanlık suretinde anlaşıldı. Muhalifliğin birinci vazifesi ilân-ı husumet etmekten, her türlü kavaid-i nezaketi, âdab-ı muaşereti, hattâ icabat-ı ahlâkıyeyi unutarak ızrara çalışmaktan ibaret zannolundu... Muhalefetin bugünkü telâkkisi ve bugünkü şekli bir tehlike-i vataniyedir".[99]

98 *Tanin*, 11 Şubat 1327.

99 *Tanin*, 18 Mart 1328.

Kaynak: *Fikir Hareketleri*, yıl 4, c. 7, S. 170, 23 Kânunisani 1937, s. 219-220. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 370-371'de kısmen yer almıştır).

67.

Medrese ve yenilik

Vâ-Nû [Vâlâ Nureddin]

Ünye Halkevi'nde Şair Mehmet Âkif'e dair bir konferans vermemi istediler. Hazırladığım krokide klasik malûmatı tasnif etmekle beraber, ezcümle dedim ki:

> – Bir hocazade olan ve eserlerinde sarıklılardan kahramanlar yaratan Mehmet Âkif, bizde, ruhanî sınıf namına bir farz-ı kifayeyi eda etmiştir. Kurunuvustada bütün okuma yazma vasıtalarını inhisarlarına geçirmiş olan hocalardan, bu millet, -tabiatile- bazı hayırlı tetebbüler beklemişti. Fakat onlar, kaveleleri, tahtına müstetirleri aramaktan başka bir şey yapmadılar... "İçlerinde kaç kişi gösterebiliriz de göğsümüzü gere gere: İşte bizim irfan rehberlerimiz olmuşturlar!" diyebiliriz?..

Münevverlerimiz, hemen daima sarıksızlardan çıkmıştır...

Halbuki Fransız lûgatlerini, gramerlerini yapanlar, hep Katolik dininin ruhanîleridir... Onlar, değil yalnız uhrevî ilimler için de zarurî olan lisaniyatta, müspet ilimlerde de önayak olmuşlardır. Cizvitler, Fransa'da koğulmalarına rağmen millî Fransız kültürünü bütün şarka yaydılar... Protestan misyonerleri de, kendi millî irfanlarının bayraktarlığını ettiler... Rahipler ve rahibeler daha neler yapmamışlardır. Meselâ, bunlardan bazı fedakâr kadınlar hem sağır hem dilsizlerin haricî âlemle temas edebilmeleri yolunu ilk defa olarak keşfetmişler ve bu uğurda çalışan müesseseler kurarak hem koskoca nakitler, hem de koskoca vakitler sarfetmişlerdir. .

Bizimkiler?

Düşün taşın, tarihte akla şeyhülislâm Yahya Efendi gibi nadir isimler geliyor... Bir de meselâ zamanımızdaki bay Fatin, bay Ubeydullah ve saire...

Fakat bunlar da "ilmiye" mesleğinden hayli uzaklaştıktan sonra âlimliklerini gösterdiler...

Nadir istisnalar arasında, Mehmet Âkif'i de görüyoruz. Babasının yoluna dört elle sarıldığını bütün eserlerinde gösteren bu merhum büyük üstad, millî kültürümüze yenilik getiren emsâlsiz, eşsiz medrese mezunlarındandır.

Medrese ve yenilik...

İşte o, bu tezatları yan yana getirmek mucizesini göstermişti.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 26 İkincikânun 1937.

68.

Mehmet Âkif

Nurullah Ataç

Mehmet Âkif'in şiirlerini çoktan beri okumamıştım. Eskiden sevmezdim; çünkü o zamanlar şiirde, Mehmet Âkif'in kitaplarında bulunabileceklerden büsbütün başka meziyetler arardım. Benim indimde Mehmet Âkif diye bir şair yoktu.

Yıllarla beraber fikirlerimin bir çoğu değişti: mısranın güzelliğinden ziyade yaymak istediği "hakikat" e, ondan da ziyade şairin bir insan olarak kıymetine ehemmiyet vermeğe başladım. Mehmet Âkif'in, benim inanmadığım doğru bulmadığım, hatta muzır saydığım kanaatleri müdafaa ettiğini biliyordum; fakat imanı için ıstıraba katlanmış, tavize razı olmamış bir adamdır diyordum. Bu metanetin eserinde de bir aksi bulunduğuna emindim.

Nurullah Ataç Âkif üzerinden ısrarlı bir mücadele yürütür. Şu ifadeler bunun şahidi: "Bütün Âkif'i okuyun, başka bir şey bulamazsınız. Hayır, buna "*réaction*", hatta düpedüz "irtica" fikriyatı, ideologiası demek bile fazladır. Eski zaman hasreti... Hangi eski zaman? Ayağı poturlu, Priol saatli köy ağalarının kalaylı maşrapadan şerbet içip namaz kıldıkları devir. *Asım*'ı okuyun, bakın bundan başka bir şey var mı?..."

Biz hayal içinde yaşıyoruz. "Mehmet Âkif din şairidir, ananeleri, mazinin müesseselerini müdafa etmiştir" dedikleri zaman hemen onu Dante, Milton, Claudel gibi bir şair, de Maistre, Taine, Macerras gibi bir mütefekkir sanıveriyoruz. Onu gözümüzde büyütüyoruz. Kitaplarını açtığımız zaman huşu halinde, imanından alevli feryadlar, Yohanna'nın vahyini andırır lanetler koparan veya dini hayatın kalbe verdiği sükûnete bahtiyar bir adamla karşılaşacağımızı sanıyoruz. Avrupalıların "réaction" filosofları, mütefekkirleri gayet ince, mantıkî ağlar örmesini bilen insanlardır; bizim "réaction" mütefekkirlerimiz de öyledir sanıyoruz.

Geçen gün Âkif'in şiirlerini işte o vehm ile okumağa başladım. Her manzumeyi, her mısraı sevmek istiyordum. İlk rasgeldiğim güzelce parçayı bir ölmez eser saymağa hazırdım. Birinci cilde "Fatih Camii"ni, "Hasta"yı okudum ümidim kırılmadı, "Tevhid yahut Feryad"ı okumağa başladım, sonlara doğru: "*... Mülhidlere lâkin daha çok merhamet eyle: /Kümrâhlarındır ki amâ leyline dalmış, /Bir rehber olur necm-i emel yok da bunalmış! /Sensin bu şebistana süren onları elbet, /Senden doğacak doğsa da bir fecr-i hidayet. /Mülhid de senin, kalb-i münekkid de senindir...*" mısralarına gelince gözlerim parladı: "Büyük şair artık kendini gösteriyor!" dedim.

Elimden gelen hüsnü niyeti gösterdim. Fakat nihayet kollarım düştü. Eski kanaatime döndüm: Âkif'in, bir insan olarak kıymeti ne olursa olsun, bir şair sayılması hayli zor işlerdendir. Hele onda fikir aramak, fikre hürmetsizlik olur. Din şairi, din filosofu değil, mahalle kahvesi hatibi. Hani: "Tesettür kalktı, ortadan bet bereket de kalktı" sözü yok mu, Âkif mütemadiyen onu tekrar edip duruyor. Medreseleri ıslah edelim, mektebleri ıslah edelim, namazımızı kılıp orucumuzu tutalım, ıslah edelim, ibadet edelim. Bütün Âkif'i okuyun başka bir şey bulamazsınız. Hayır, buna "réaction", hatta düpedüz "irtica" fikriyatı, ideologiası demek bile fazladır.

Eski zaman hasreti... Hangi eski zaman? Ayağı poturlu, Priol saatli köy ağalarının kalaylı maşrapadan şerbet içip namaz kıldıkları devir. *Asım*'ı okuyun, bakın bundan başka bir şey var mı?... Var; Asım Almanya'ya gidip tahsilini bitirecek, oradan bize "terakkiyat-ı hazıra-ı medeniye"yi getirecek. Kültür, irfan diye bir şeye lüzum yok. Peki, Âkif Avrupa'nın felsefesi, edebiyatı yerine ne teklif ediyor? Şarkın felsefesini, edebiyatını mı? Hayır; o da berbat: Eski şiirimiz kötü, yenisi mânasız, Hafız ayyaşın biri, tasavvuf rakı içmeğe bir bahane. Âkif'in kitaplarına bakın: Şark kültüründe de, İbn Teymiye ile Sadi'den başka kimseyi kurtarmak kabil değil. Hayır, Âkif'in kültür aradığı yok: Akli- selim icabı makineye filan itibarı var; çalışın, kazanın, sonra da camie gidip mukabele dinleyin, nenize yetmez.

Fakat Âkif'in kitaplarını bir açtınız mı, bitirmeden bırakamıyorsunuz. Güzelliğinden mi? Hayır; ya nesinden? Basitliğinden. Ben ömrümde bu kadar basit bir eser okumadım. Hani bir şey anlatmak istemeyip de teferrüatı bırakıp bir türlü esasa giremiyen adamlar vardır, acaba ne diyecekler diye merak edip dinleriz; Âkif'i manzumeleri de öyle bir merak ile okunuyor.

Belli bir aruzla söz söylemekten keyif duyuyor. Ne olsa, aklına ne gelse, ne duysa hemen aruza sokacak; *"Selamün aleyküm. –Aleyküm selam. –Barıştık. Yüzün gülsün artık, imam"*. Hani bazen, alay için: "Şimendifer gidiyor düt deyip Bakırköyü'ne" veya: "Şekerli kahve getir, bir de çay getir taze"[100] gibi mısralar söyleriz. Âkif'in kitabları bunlarla dolu. Okudukça insanın güleceği tutuyor: Aruzu, şiiri tehzil eder gibi bir şey. Mısralar kolay söylenilmiş, pürüzsüz, akıcı imiş... Ne söylüyor ki güçlük çeksin? *Asım*'da arzıhal yazma parçasını okuyun, şiir lisanı ile bu kadar alay olur mu diye insanın tüyleri ürperiyor. Şiirin ifade vasıtasını bu kadar bayağılaştıran bir adama büyük şair değil, sadece şair de demek kabil midir? Hatıralarda "Berlin Hatıraları"nı okuyun ve sonra söyleyin: Âkif'in "şiirini" parodier etmek (alayla taklid kabil midir? Sanki o mütemadiyen kendi kendini parodier etmiş...

Âkif'in kitaplarını ümit ile, severek okumak azmi ile açmıştım; yazık! Bir ümidim daha yıkıldı.

Kaynak: *Akşam*, 30 Kânunisani 1937, s. 3. (Çantay, *Âkifname*, s. 363-364'te aynen yer almıştır).

100 Bilmiyorum belki bunlar da *Safahat*'tan aklımda kalmıştır. (N. A.)

69.

Bir acıklı hikâye

Bahadır R. Dülger

Daha Boğazlar'ı Türk bayrağının kızıl gölgesi Bugünkü gibi neş'elendirmiyordu.

Daha Çanakkale'nin cefakâr toprakları, çoktanberi müştakı olduklan Türk süvarilerinin nal seslerine Bugünkü gibi gurur ile cevab vermiyordu.

Daha Boğazlar'dan akıp giden sular bugünkü gibi kıvrak bir eda ile sahilleri yalamıyordu.

Ve Conkbayırı'nda can verenler öz memleketlerinin topraklarında birer öksüz gibi yatıyorlardı.

O zaman o toprakların bu öksüzlüğünü, o şehidlerin bu sahibsizliğini düşünenler üzülüyorlardı.

Çanakkale bütün hatıralarile milletin kalbinde yaşıyordu. Herkes onu aynı hararet ve aynı heyecanla düşünüyordu. O zamanın bütün sanatkârları da böyle idi; onlar da Çanakkale'yi görmüşlerdi, onlar da şüphesiz, bu büyük mücadeleyi bütün varlıklarile hissediyorlardı. O fedakârlıkları, o feragatleri san'at ölçüsüne vurmayı elbet onlar da düşünüyorlardı. Hangi heykeltraş Çanakkale'de döğüşen Mehmedi bir tunç parçasile ebedîleştirmek, hangi şair hararetli mısralarına onun bir menkabesini mevzu yapmak istemedi?

Olmadı, ilham gelmiyordu. Şiir perisi top seslerinden ürküp kaçmıştı.

Ne san'atkâr bir kalem bu yepyeni âlemi, uğraşıp kağıda geçirebildi, ne bir heykeltraş yurd toprağını heyecanile karıştırıp ortaya bir eser atabildi.

O zaman, bu zaman bütün bu değerli insan kafilesinin dolduramadığı boşluğu bir adam doldurdu. Bu adamın sakalı vardı, sarığı vardı, medresede okumuştu, aşk şiirleri yazmasını bilmiyordu ve bütün kusuru bundan ibaretti. Fakat şehid Mehmedciği düşündüğü zaman gözleri yaşlanıyordu ve kalemile asırlara haykıran bir eda ile onun için:

Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli süreyyayı uzatsam oradan;
Sen, bu âvizenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken gece, mehtabı getirsem yanına;
Türbedarın gibi ta haşre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvizeni lebriz etsem,
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana;
Yine bir şey yapabildim deyemem hatırana.

diye şiirler yazabiliyordu ve Conkbayırı'nda can verip öz memleketlerinde birer öksüz gibi yaşayanları düşünenlere bu eserlerile yegâne teselli olabiliyordu.

Hatta bir gün bu nâzım –san'at âleminde ona bu adı veriyorlar. Ben de bu deyişlere uyarak böyle yazdım. Bana kalsaydı ona şair, hatta büyük şair bile derdim- bu memleket durdukça her Türk'ün kafasında şimşek gibi çakacak bir eser daha yazdı. Adına İstiklâl Marşı dedi. Memleketin en karanlık günlerinde yazdığı bu eserde memleket kurtuluşuna inandığını en samimi bir dille anlatıyordu. O kadar samimiyetle anlatıyordu ki hayatlarını bu kurtuluş davasına vakfedenler bu şiiri ihtilallerinin başına bir bayrak gibi çekmekden çekinmediler.

Zaman geçti. Bu adam memleket dışına çıktı. Bunun sebebi varmış dediler. Belki de vardı. Ve on senelik bir ayrılıkdan sonra hasretine dayanamadığını söylediği vatanına döndü.

Hasta idi, çok hasta idi. İstanbul'un bir köşesine misafir edildi.

Bu dönüşü, yazdığı kâfiyesiz, vezinsiz ve mânasız şiirleri her toplantıda bir Bedestan dellâlı edası ile bağıra bağıra okumak adetinde olan ve bunları memleket edebiyatının kıymetleri sırasına bühtanlarının yardımile sokmak istiyen biçare bir heveskâr, kurumuş kalemine mevzu yapmak istedi, bir kaç satır karaladı, sustu. Sustu demek ona fazla bir iz'an izafe etmek olur, galiba susduruldu.

Sessiz günler geçdi. Kimse bu kimsesiz adamın ne olduğunu bilmedi, zaman zaman bir iki kadirşinas hürmetlerini gazete sahifelerine geçirdiler.

Aradan yine günler ve aylar geçti. Bir gün gazetelerin ilk sahifelerinde siyah çerçeveli bir resim gördük. Bu, o şehidler, o öksüzler şairinin resmi idi. Hasta, çok hasta olarak döndüğü vatanında son nefesini vermişti. Acındık ve bekledik.

Bekledik ki memleket çocukları bu kayıbı bıraktığı boşlukla mütenasip bir heyecanla karşılasınlar. Olmadı, gazete sahifelerinde bir iki kadirşinas yine bir iki makale yazdılar. Ve İstanbul Üniversitesi'nin değerli gençleri onu ebediyen yatacağı yere kadar el üstünde götürdüler, o kadar.

O dindar bir adamdı, belki çok dindar bir adamdı. Bunu o gençler de biliyorlardı. Buna rağmen mezarının başında Fatiha okumadılar, ellerini göklere açıp dua etmediler. Yalnız onun senelerce evvel yazdığı ve adına İstiklâl Marşı dediği ihtilal şarkısını söylediler ve ağladılar.

Aradan yine günler geçti. Bizim memlekette kendi kendine âlim diyenler, şair ve üstad diyenler çoktur. Onlardan biri ve en başda geleni: Sülâlesinden edebiyata, kendi gayretile felsefeci, içtimaiyatcı, benam bir muharrir, kalemini romandan hikâyeye, küfürden makaleye kadar yazı çeşidlerinden her birinde denemiş ve nihayet meşhur bir gazetenin bir iç sütununa tünemiş olanı, ummanlar kadar derin ilminin mahsulü olan yazılar yazdı. Yeni nazariyeler koydu: Afiş edebiyatı dedi, Ahmed Haşim dedi, kitle dedi, halis şiir dedi, Mehmet Âkif dedi, dedi, dedi.

Bunlara kimse cevab vermedi. O muharrir bu sessizliği yüksek otoritesinin bir tezahürü diye saydı ve böbürlendi.

"Hangi heykeltraş Çanakkale'de döğüşen Mehmedi bir tunç parçasile ebedîleştirmek, hangi şair hararetli mısralarına onun bir menkabesini mevzu yapmak istemedi? Olmadı, ilham gelmiyordu. Şiir perisi top seslerinden ürküp kaçmıştı. Ne san'atkâr bir kalem bu yepyeni âlemi, uğraşıp kağıda geçirebildi, ne bir heykeltraş yurd toprağını heyecanile karıştırıp ortaya bir eser atabildi. O zaman, bu zaman bütün bu değerli insan kafilesinin dolduramadığı boşluğu bir adam doldurdu. Bu adamın sakalı vardı, sarığı vardı, medresede okumuştu, aşk şiirleri yazmasını bilmiyordu ve bütün kusuru bundan ibaretti. Fakat şehid Mehmedciği düşündüğü zaman gözleri yaşlanıyordu..."
(Bahadır R. Dülger)

Bununla beraber içlerinde hakikat ve kadirşinaslığı bir mücevher gibi saklayanlar her şeye öz kıymetini verdiler ve susdular.[101]

Mehmet Âkif bugün artık bir hayaldir. O, şu veya buna inanırdı diyenler, onun inançlarını kusur sayanlar olabilir, onun inandıklarına inanmayanlar olabilir. Buna rağmen Âkif milletin kalbinde yerini almış bir adamdır. Bu memleketin hayat ve san'at tarihinde omuzlarına yüklenmiş olan vazifeyi başarmış bir adamdır.

Şimdi o, kucak kucağa yatdığı millet şehidlerile beraber beklemekdedir ve inanmakdadır ki kadir ve kıymetinin bilineceği ve varlığının takdir edileceği gün yarındır, belki yarından da yakındır.

Sade o mu? Bütün hakikati sevenler de o günün geleceğine inanıyorlar.

Kaynak: *Marmara,* c. I, S. 6, Kânunisani 1937, s. 179-182.

101 Bu satırları yazdığım sırada Nurullah Ataç'ın *Akşam*'da Mehmet Âkif'e dair çıkan bir sohbetini okudum. Uzun bir yazıda münekkid, Mehmet Âkif'in eserlerini büyük bir hüsnü niyetle okuduğunu, fakat bütün bu eserlerinde kıymetli vasfını almağa lâyık bir parçaya tesadüf edemediğini ve bu yüzden bir ümidinin daha yıkıldığını şakrak bir lisan ile kaydetmiş...
Nurullah Ataç şimdiye kadar karilerine san'at telâkkileri hakkında esaslı bir fikir verememiştir. O çok ileri bir adamdır. Fikri daima terakkiye, hattâ zamanın gidişini aşan bir sür'atle terakkiye mütemayildir. Bu sebeple onun telakki ve fikirlerini karileri aynı sür'atle takib edememişlerdir ve Nurullah Ataç bu harikul'ade kabiliyeti yüzünden bir gün en beğendiği bir san'atkârı ertesi gün en acı bir lisanla tenkid etmekden çekinmemişdir. –Tesadüf bu tenkidler de hep o san'atkârların ölümünü takib eden günlere rastlıyor. Hüsnü niyeti az bir insan bu garip tesadüfleri belki başka sebeplere atfedebilir. Fakat ben böyle düşünmüyorum.–
Bu itibarla Nurullah Ataç kendi âleminde fikirlerile baş başa kalmış bir kıymettir. Onun bir ümidi yıkılmışsa kari kitlesinin ümidi daha ayaktadır. Bu sebepledir ki bütün mevzularda olduğu gibi Âkif'in hakkında Nurullah Atac'ın fikirleri ne tenkide ne de üzerinde durulmağa değer bir kıymet arzetmezler. O fikirleri ancak müstakbel asırların –o seviyeye gelib gelmiyecekleri hakikaten meşkûk olan– insanları anlayacak ve takdir edebileceklerdir. Binaenaleyh bu mevzuda bizim vazifemiz o fikirleri ziyadan kurtarmak ve isitkbale hürmetle tevdi etmekden ibaret olacakdır.
Bahadır R. Dülger

71.

Mehmet Âkif

Agâh Sırrı Levent

Mehmet Âkif'in ölümü, onun şahsiyeti hakkında muhtelif kıymet hükümlerinin ortaya konmasına vesile oldu. *Safahat* şairi gibi, edebiyat tarihimizde önemli bir yer alacak olan edebî bir şahsiyet hakkında verilecek hükümlerin, ekol ve mizaç farkını taşıması kadar tabiî bir şey olamaz.

Netekim, vaktiyle *Safahat*'ın ilk kısmı neşredildiği zaman bu münakaşalar kendini gösterdi. Saf ve halis şiir arayanlar onu beğenmediler. Sosyal bakımdan görenler ise takdir ettiler. Edebiyat tarihi, kendi devri ve janrı içinde ona ait hükmünü verecektir.

Ölümünden sonra ise, bu kıymet hükümlerinin yalnız edebî şahsiyeti etrafında kalmayarak, tekmil şahsiyetini kucaklayacak derecede genişlemesi, bir memleket münevver ve mütefekkiri sıfatıyla, bugünkü inkılâp Türkiyesi içindeki mevkiinin tayini elbette lâzımdı.

Mehmet Âkif'in, samimî ve heyecanlı bir şair olduğu muhakkaktır. Ancak bu heyecanın kaynağı geniş ve derin değildir. Onu harekete getirecek hâdiseler muayyendir. O, ferdî duygulara kıymet vermez; gönül endişesi tanımaz. Müslümanlığı her türlü kıymetin üstünde sayar. Eski devirleri hususiyle saadet asrını daima hasretle anar. Ömer'in adaletini hatırlar ve arar. Dinî müesseseleri ıslah etmekle, onları yıkılmaktan kurtarmakla her şeyin düzeleceğine, eski parlak devirlerin geri geleceğine inanır; dinî akidelerin zayıfladığını görmekle teessür duyar. O zaman haykırır; gaflet içinde gördüğü halkı sarsmak, harekete getirmek, ona tehlikeyi göstermek ister. O zaman dindar ve coşkun bir şairdir.

O, halkın sefaletinden, tembelliğinden, kayıtsızlığından, aile bağının gevşemesinden ve saygı hissinin azalmasından derin bir acı duyar. *Meyhane*, *Mahalle kahvesi*, *Köse imam*, *Küfe* gibi sosyal mevzuları taşıyan manzumeler bu infialin mahsulüdür. O zaman da realist bir halk şairidir. Bununla beraber, ona göre bütün bu sosyal bozukluğun sebebi de, yine dinî terbiyenin azalmasıdır.

Nihayet o büyük hâileler karşısında taşan, köpüren, teselli bekleyen gönüllere ümit ve emniyet vermek isteyen bir memleket şairidir. Çanakkale için yazdığı manzume ile *İstiklâl Marşı* için yazdığı güfte bu endişeden doğan şiirlerdir. Vakıa bu manzumelerde de tasvir edilen, dünya, bir Türk dünyasından fazla bir Müslüman dünyasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son devirlerinde görülen düşkünlük, nasıl dinî bağların gevşemesinden, imânın sarsılmasından ötürü ise, karşımıza dikilen düşman da hep din düşmanı, üzerimize saldıran ordular da haçlı ordulardır. Bununla beraber *İstiklâl Marşı*'nda:

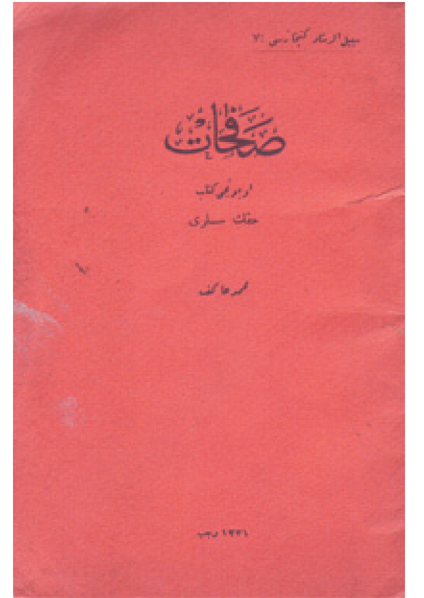
70.

Mehmet Âkif'i de kaybettik

Türk ulusu 1936 senesini bir acı ile kapadı. Büyük istiklalin büyük marşını yazan Âkif, aylardan beri çektiği hastalıktan kurtulamayarak 27. 12. 1936'da aramızdan ayrıldı. Bütün memleketi müteessir eden bu acı haberi mecmuamız basıldıktan sonra aldık. Onun hakkındaki yazılarımızı gelecek sayımızda bulacaksınız.

Kaynak: *Yücel*, Ocak 1937, S. 23, s. 200. (Özlük, *Polemikler*, s. 156'dan naklen).

Safahat'ın üçüncü kitabı *Hakk'ın Sesleri*'nin kapağı.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son *ocak*

derken bahsettiği yurt, herhalde Türk yurdudur.

Safahat'a şiir, sahibine de şair adını çok görenler oldu. Vakıa *Safahat*'ını dolduran manzumelerin içinde manzum konuşmadan öteye geçemeyen değersiz parçalar çoktur. Fakat bazıları, taşıdığı heyecan, inanma kuvvetinden gelen bir samimîlik, ve ifadedeki tabiîlik bakımından kendilerine kıymet verecek mahiyettedir. Mademki şiirin kuvveti, şairin duyduğu ve duyurduğu heyecanın kuvvetiyle ölçülüyor, madem ki sanatın bir vasfı da samimiliktir; bu manzumelere de kendi nevi içinde birer şiir demekte tereddüt etmeyiz. Hususiyle Âkif'in, Fikret'ten, sonra Türkçe'yi aruza ustalıkla uyduran kuvvetli bir nâzım olduğu düşünülecek olursa, bu sahadaki kudreti de kolayca teslim edilir.

Mehmet Âkif'in ölümüyle, artık millî vasfını taşıyacak bir şair kalmadığını söyleyenler de oldu Bu iddiaya başka memleketlerde de rastgelmekteyiz. Zaman zaman, Fransız gazeteleri de, kıymet ve şöhret kazanmış herhangi bir şairin ölümüyle, millî şairden mahrum kaldıklarını teessürle yazarlar. Vaktiyle Edmond Rostand'ın ölümüyle de bu iddia ortaya atılmış ve uzun süren bir münakaşaya kapı açılmıştı.

Agâh Sırrı Levent Âkif'e dair konuşmaya başladığında bir edebiyat tarihçisinden ziyade bir ideolog olarak kaleme sarılır: "Ona millî şair demek, kendi istemediği, bir vasfı isnat ederek ruhunu azaba sokmak demektir. Mehmet Âkif, 'Müslümanlıkta kavmiyet olamaz' şiarının en koyu ve mutaassıp müdafiidir. Ona göre Türk, Arap, Acem ve Arnavut gibi unsurlar, kendi kavmiyetlerini Müslümanlık camiası içinde eriterek hep birden bir Müslüman milliyeti teşkil etmişlerdir".

Ben burada millî şair tabiri üzerinde yeniden duracak değilim. Ancak millî şair vasfının, hiç bir vakit burada olduğu kadar yersiz kullanılmamış olduğunu işaret etmek isterim. Herkese tereddütsüz olarak bu vasfı verenler bile Mehmet Âkif için bu sıfatı kullanmakta haklı olamazlar. Ona millî şair demek, kendi istemediği, bir vasfı isnat ederek ruhunu azaba sokmak demektir.

Mehmet Âkif, "Müslümanlıkta kavmiyet olamaz" şiarının en koyu ve mutaassıp müdafiidir. Ona göre Türk, Arap, Acem ve Arnavut gibi unsurlar, kendi kavmiyetlerini Müslümanlık camiası içinde eriterek hep birden bir Müslüman milliyeti teşkil etmişlerdir. *Safahat*'ın üçüncü kitabını teşkil eden *Hakkın Sesleri*'nde Arnavutlara hitap ederken:

Hani, milliyetin İslâm idi, kavmiyyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyyetine.
Arnavutluk ne demek? Var mı şeriatta yeri?
Kûfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arab'ın Türk'e, Laz'ın Çerkes'e, yahut Kürd'e,
Acem'in Çinliye rüçhanı mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta anâsır mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyeti telin ediyor Peygamber.

diyor ve kendini şahit göstererek şu beyitlerle manzumesini bitiriyor:

Bunu benden duyunuz, ben ki̦ evet, Arnavudum
Başka bir şey diyemem. İşte perişan yurdum!..

Süleyman Nazif de Âkif için yazmış olduğu eserde şu satırları kaydediyor:

"Firdevsî'nin, milliyet hissini Acem'de en evvel ve icat edercesine ikaz ile hissi dinîye tahakküm ettirmek istemesi, Şehname *nâzımının yadigâr-ı irfanıyla* Hakkın Sesleri *şairinin vicdanı arasına ebedî bir perde-i iftirak çekmiştir".*

Hususiyle kendi ifadesi ortada dururken Mehmet Âkif'e millî şair demek kadar haksız bir isnat, hatta kendi tabiriyle bir küfür olamaz.

Mehmet Âkif'in, bir münevver ve bir mütefekkir sıfatıyla inkılâp Türkiye'sindeki mevkiine ve bu inkılâp karşısındaki vaziyetine gelince: Bu, tahlile değer. İstiklâl Savaşı'na feragatli ve sadık bir vatanperver olarak katılan Âkif, mücadelenin ilk saflarında mühim bir yer alacak, ilk Millet Meclisi'nde mebus sıfatıyla bulunacak kadar bu büyük hareketi takip etmiştir. Ancak biri birini takip eden sosyal inkılâplar, onun âleminin üstünden aşacak kadar ileri ve ona uzak idi. Bu his, yabancı diyarların elemine katlanmayı göze alacak derecede ona kuvvetli geldi.

Şüphe yok ki Mehmet Âkif'i bu harekete iten kuvvet, bu ileri atılmaya ayak uyduracak kudret ve kabiliyeti kendinde bulamamasıdır. Yoksa elbette herhangi bir kast eseri değildir. Âkif gibi samimî, ferdî ahlâk itibariyle dürüst, yumuşamaz ve eğilmek bilmez bir tabiata malik olan bir insandan bundan başka birşey beklenemezdi. Maziye bu kadar bağlı bulunan, medeniyete diş bileyen Âkif'in, asrî hayata uymasına imkân olabilir miydi ?

Onun ölümünden sonra, ona karşı gösterilen saygıyı az bularak Rouget de Lile ile mukayeseye kalkanlar da görüldü. Bunlar, *La Marseillaise* sahibinin, inandığı ve hak bilerek bağlandığı inkılâp mücadelesinin ön saflarında, elinde üç renkli bayrakla sonuna kadar kaldığını hatırlamalıdırlar.

Gençlik, kendine daima tekrarladığı marşı bağışlayan şaire başka mülâhazalara kapılmadan tabutunu omuzları hattâ elleri üzerinde coşkun bir tezahür ve hâlis bir samimiyetle taşımak suretiyle vazifesini yapmıştır.

Kaynak: *Yeni Türk* (Eminönü Halkevi Mecmuası), Şubat 1937, S. 50'de yayımlanan bu metin daha sonra, *Eserler ve Şahsiyetler (Tahlil ve Tenkit)*, Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Neşriyatından: XVIII, İstanbul, Burhanettin Matbaası, 1940, s. 87-92'ye ve Çantay, *Âkifname*, s. 371-374'e dercedilmiştir.

72.

Merhum Mehmet Âkif'in vefatı tarihi

Tahir Olgun

27 / 12 / 936 tarihinde cesedini Edirnekapısı dışarısındaki topraklara teslim ettiğimiz M. Âkif hakkında gazete ve mecmualar epeyce yazı yazdı. Öyle olmakla beraber *Safahat* şâirinin ahlâkî ve edebî hüviyeti lâyıkı ile anlaşılamadı. Otuz yıla yaklaşan tanışmamıza rağmen, kendisini, olduğu gibi tanıtabilmeye ben de muktedir değilim. Onun için san'atinin tahlili yerine vefatının tarihi olmak üzre aşağıdaki mısraları karaladım.

Fakat okumamış olanlara anlatmak ve unutmuş bulunanlara hatırlatmak için ilk önce haber vereyim ki eskilerin bir "ebced hisâbı"[102] vardır. Bu hisabın rakamlarını harfler teşkil eder. Bir hâdisenin vukuu senesini göstermek için kullanılır. Yani bâzan bir kelime, yahut bir mısraın harfleri -ebced hisabındaki kıymetlerine göre- cem' edilerek bir hâdisenin vukua geldiği yıl bulunur. Tarihi gösteren mensur, yahut manzum bir sözün bütün harfleri hesab olunacaksa ona "tam tarih" denilir. Yalınız noktalı harfleri sayılacaksa "cevher tarih", sade noktasız harfleri alınacaksa "mühmel tarih" tâbir edilir. Âkif merhumun vefatı tarihi "cevher" bir tarihtir, yani -eski elifbe'ye göre- noktalı harfleri cem' edilerek Hicrî 1355 senesi bulunur. Çünki böyle tarihlerde hicrî sene hisabı yürütmek eskiden kalma bir usuldür.

Ey cihanın hoş gören hüsn ü nazar pîrâsını
Anladın mı hiç onun mahiyet ü mânasını
Eylemiş nâbûdu bûd izhâr, sun'-ı kibriya
Âleme göstermek üzre kudret-i uzmâsını
Var sanıp aldandığım dünya, nihayet bir serâb
Tâbişiyle ma'kes etmiştir fena sahrasını
İbtidâsı, intihası yokluk olmuş bir vücûd
Anlatır her safhasında muktedir ustasını[103]
Aslı yok bir varlığın yoktur bekası lâcerem
Bir tehattur eyle dalgın âdemin rü'yâsını
Ey seraba aldanan rü'ya içinde; aç gözün
Kendini kaptırma vehme, at beka hülyasını
Gördüğün şeyler içinde bir düşün gördün mü hiç
Müddet-i ömründe yahu; bir kadem bercâsını
Her dakika gökte binlerce güneş parlar, söner
Dalgalar yer, yerde arzın sahra-i sammâsını
Koskoca bir dağ çöker, fevkında deryalar yüzer
Fışkırır bir kıt'a gaib ettirir deryâsını
Bî esâs ü bî sebat olmuş bekasız kâinat
Eylemiş mîmar-ı hilkat böylece mebnâsını
Olduğundan â'cez-i mahluk nev-i ademî
Hâdisat etmektedir tâcîl onun ifnâsını

102 Ebced hisabı ve tarihe dair derli toplu malûmat alınmak için basılmakta olan *Edebiyat Lügati* isimli eserime bakılmalıdır. (Tahir Olgun)

103 *Usta* kelimesi, Farisî'de *üstad* makamında kullanıldığı için mısrada olduğu gibi uzunca okunur. (Tahir Olgun)

Çok yaşar bir taş bile cins-i beşerden el-aceb
Mahveder devran çabuk insân-i kevn-ârâsını
Kainat-ârâ olan insanların da dâima
Cezbeder hâk-i fena en merd-i müstesnâsını
Âkif de böyle bir insân-ı müstesnâ iken
Sildi gözlerden sevimli, muhterem simasını
Hastalıkla inletip bir hayli müddet, sonra da
Verdi âguş-i türâba cism-i derd-efzâsını
Ağladı yurdun zıyaa uğrayan aksâmına
Kubbe-i gerdûna aksettirdi vâveylasını
Etti her bir mısraı teşkil, giryan kalbinin
Tâ içinden kaynayan emvâc-i müstasfâsını
Gördü de lâkin teselli buldu ruhu sonradan
Memleket âfakının envâr-i isti'lâsını
Terceman-ı şevk-ı istiklâli oldu milletin
Halka ihdâ eyledi manzûme-i garrâsını
Tâ ebed Türkiye'nin âvâze-i eşvâkının
Eyledi te'min onunla çarha istilasını
Kabrini cây-ı tecelli eylesin Rabbürrahîm
Onda göstersin füyûz-ı-âlem-i bâlâsını
Fevtinin târih-i cevherdârıdır Tâhir; oku
Buldu cehd-i rûh-ı Âkif hazret-i Mevlâsını.

Kaynak: *Bilgi Yurdu*, 1 Şubat 1937, s. 4. (Çantay, *Âkifnâme*, s. 231-232'de yer almıştır).

73.

Bir güneş daha mı söndü?

İ. Hâkî Engin

"Kumkapı Orta Mektebi Müdürü Baha Kâhyaoğlu anlatıyor: 1326 ders yılının birinci günü sabahı Zeynep Kâmil Konağı'nın büyük zili çalındı. Salondaki kalabalık, bir hercümerç içinde sınıflarına giriyorlardı... Ders zili çaldı, müderrislerin isimlerini bildiğimiz halde şahsen hiçbirini tanımıyorduk... Basit bir kıyafet içinde, dolgun bünyeli, sakallı bir zat tekellüfsüz bir eda ile -fakat biraz da sıkılarak- içeri girdi. Kürsüye çıkmadı, caddeye nazır pencereye doğru ilerledi, baktı, düşündü, yutkundu. Biz birbirimize yavaşça, biraz da alay edercesine: 'Kim bu? Bu da kim?' diyorduk. Sürat-i intikaline emin bir arkadaş yavaş ve kati, 'İranlı, İranlı!' dedi. 'Ha... Edebiyat-ı Farisiye müderrisi demek'... Bizdeki bakışların tereddütünü ve bu sükûttaki mânayı sezen muallim, boynunu sağa meylettirerek, yüzümüze bakmayarak, 'Bu sene, dedi, sizinle Türkçe -yine küçük çekingen bir vakfeden sonra- edebiyat müzakere edeceğiz'. Dersin hocası şair Âkif Bey olduğunu hepimiz biliyorduk. Ani bir hayret ve hürmetle toplandık, *Safahat* şairi derhal mütehassis oldu, daha ziyade sıkıldı". (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

Büyük üstat Âkif için manevî huzurunda

Yarap bu karanlık gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi, biçarelerin yoksa felâhı?
Nur istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun!
Yandık diyoruz, boğmaya kan gönderiyorsun.

Mehmet Âkif

Yarap bu nasıl faciadır, kalbimi yaktı,
Birden tutuşup saikalar beynime aktı!
Yarap bu ne afet, bu nasıl kanlı felâket?
Âkif gibi üstada da kıydın mı nihayet?
Âkif ki; senin bülbülün olmuştu yerinde,
Şakırdı bütün camilerin kürsülerinde,
Coştukça coşar, vahdeti, tevhidi anardı,
Kalbinde ilâhî bir özün aşkı yanardı,
Her sanihası arşa karin, ferşe tahiyyat,
Her şiiri, edep, felsefe, nükte, hikemiyyat,
Yurdunun, milletinin derdine heran ağlar,
Dökerek göz yaşını ırmaklar gibi çağlar,
Irkının çektiği her türlü mesaip, mihnet
Hep onun bağrına işler, hep onundur kasvet!
Ya onun bir de Şehit askeri vardır "Mehmet"
Allah, Allah o ne kudret, o ne tazim, heybet
Yerde, gökte bulamaz şanına lâyık makber,
"Seni tarihe de gömsem, yine sığmazsın" der,
Sonra bir türbe yapar ki o mübarek nâşa,
Türbe değil bence, o bir naziredir arşa,
Yarap bu ne halettir, saldın beni feryada,
Bilmem nasıl yaraşır, ölüm böyle üstada,
Mahşere dek açılmaz, bu matemin siyahı,
Bu mudur, Rabbim bize, mev'ut adl-i ilâhi?

Kaynak: *Taşan*[104] (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir), S. 9-33, 1 Şubat 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 357-358'de yer almıştır).

104 Görebildiğimiz kadarıyla *Taşan*, diğer mecmualar arasında, Âkif'in vefatı üzerine o dönemde özel sayı yayımlayan tek mecmuadır. (Haz.)

(İsmail Kara arşivi)

1924'te *Asım* kitabı çıkınca Mithat Cemal o sırada oturduğu Mısır Apartmanı'nda bir yemek verir. Onur konuğu tabii ki Âkif'tir. Fotoğraf da o günden bir yadigâr. Soldan sağa: Süleyman Nazif, Cenap Şehabettin, Abdülhâk Hamit, Samipaşazâde Sezai, Mehmet Âkif, Mithat Cemal ve oğlu. Kaderin bir cilvesi olarak Âkif son nefeslerini bu apartmanda verecektir.

74.

Büyük şair Mehmet Âkif'in ölümü münasebetiyle

Aziz Taşan

Ölümüyle Bugün edebî hayatımızda derin, yaslı bir boşluk bırakan bu büyük adam hakkında söz söyliyecek liyakatim yok. Onun faziletkâr şahsiyeti ve edebî kudreti karşısında [kendimi] nisbetsiz bir aciz hissediyorum. Yalnız şu hakikati teslim etmek gerek ki, Mehmet Âkif sadece bir İslâm şairi değil, insanlığa haykıran, fazilet, insaniyet düsturlarını daima ve çok lirik bir üslup ile terennüm eden yanık kalpli, doğru sözlü, temiz özlü, moralist bir şairdir. Onu bize, yalnız bir İslâm şairi olarak tanıtmak istiyenler kendileri yanlış tanımışlar, yahut büyle tanıtmak istemişlerdir. İçtimaî yaralarımızı bütün acılığı ve bütün açıklığı ile tahlil ederek onları kendisine mahsus bir eda ile inliyen, yurduna, ulusuna yapılan haksızlıkları bazan isyankâr, bazan tazallumkâr bir lisanla haykıran şiirleri, onun fazilet şiarlarının birer semboludür.

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyulâyı da er geç silecektir.
Rahmetle anılmaktadır amma ebediyet,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?..

diyen bu mahviyetkâr şair de filhakika Bugün toprağa gömülmüştür. Fakat cehlin, zulmetin lâyemut bir meş'alesi olan eserleriyle daima yaşıyacak, sönmiyecek, hatıralardan silinmiyecektir.

O, sessiz yaşamış, lâkin hayatında hemcinslerinin elem ve ıstırabiyle kanıyan vicdanının sesi dinmemiştir. Bizim de onu, hakikî hüviyetiyle bilmemiz ve hürmetle yadetmemiz gerektir.

Kaynak: *Taşan* (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir), S. 9-33, 1 Şubat 1937. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 388'de metnin tek paragrafı yer almıştır).

KIŞ BABA !

TAŞAN

Büyük Şair Mehmet Âkif'in Ölümü Karşısında ..

Âkif'in vefatı üzerine, Merzifon Halkevi'nin neşrettiği *Taşan*'ın Âkif özel sayısı.

75.

Büyük şair Mehmet Âkif'in ölümü karşısında

Ahmet Yılmaz

Üstadın ana yurda dönmesiyle sevinmiştik. Hatta bu sevince tercüman olan Türk basını da şairin gelişinden uzun uzadıya bahsetmişti. Nitekim *Taşan* da bu yayına yabancı kalmadı. O da dilinin döndüğü kadar bir şeyler söyledi. Ne yazık ki, hiç birimizin dileği yerine gelmedi. Demek toprak bizden daha çok seviyormuş ki, onu umulmadık bir günde aramızdan çekti götürdü...

Hayatı

1873'te İstanbul'da doğdu. Babası ulemadan Mehmet Tahir efendidir. Fatih Medresesi müderrislerindendi. Anası Buharalıdır. İlk tahsilini babasından, medrese ve camilerde yaptı. Onun için Arapça ve Farsçası kuvvetliydi. Bu bilgiyi yeter görmiyen babası, oğluna idadi tahsilini de yaptırdı. Bundan sonra Baytar-ı Âlî Mektebi'ne giren şair iyi bir baytar olarak hayata atıldı. Hükûmet baytarlıklarında ve baytar müdürlüklerinde bulundu. Fakat bu memuriyet hayatı çok sürmedi. Günün birinde çekilerek matbuat hayatına karıştı. Fransızca bilirdi. Lamartini çok beğenir. Birinci Millet Meclisi'nde Saylavdı.

Şahsiyeti

Mehmet Âkif edebiyatımızda üç ayrı tip halinde yaşar: Türkçü, Cemiyetçi, İslâmcı...

1. Dil bakımından Mehmet Âkif, yıllardan beri Türk şiirlerine kalıplık yapan "Aruzun" Türklüğünü eserleriyle ortaya koymuştur.
2. Cemiyetçiliğine gelince: Bu, *Küfe*, *Seyfi Baba*, *Meyhane*, *İstibdat* gibi yazılarıyle gösterdiği hayat sahneleridir. Üstat bunları anlatırken daima konusunu içinden aldığı halkın diliyle mahalli yaşayışı yansıtır.
3. İslâmcılığı: Âkif bu bakımdan mistik bir ruh taşır. İlk tahsilinin medrese ve camilerde olması ister istemez şairi koyu bir (dinci), aynı zamanda dinin bir de kuvvetli müdafii yapmıştı. Ne olursa olsun, her üç bakımdan da Âkif değerli bir Türk şairidir. Eserleri bundan 15, 20 yıl önce çok okunurdu. Heyecanlı, iyi kalbli adamdı. Tevfik Fikret'e yaptığı malum hücumundan dolayı büyük bir acı duymuş; bütün eserlerinden hicviyesini çıkarmıştır. Yurdunu çok severdi. "Şu cennet gibi yurdda yaşıyan insanın canını almağa Azrail bile kıyamaz" demesi onun ruhundaki yurdseverliği ne canlı gösteriyor.

1944 yılında İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin yayınladığı *Türk Gençliği ve Mehmet Âkif* kitabının kapağı.

Eserleri

Memuriyet hayatından çekildikten sonra *Sebilürreşat, Sıratımüstakim*'i çıkardı. Asıl yazıları *Safahat*'ta toplanmıştır. 7 ciltlik bu eserin sonuncusu *Asım*'dır. Ve çok kuvvetli bir eserdir. Bilhassa bunlardan *İstiklâl Harbi Destanı*'nı görmek isterdik. Yeni nesil Âkif'i daha ziyade *İstiklâl Marşı* ile tanımıştır. Bu yazı cidden güzeldir. Ve bir Türk'ün erkinliği ancak böyle anlatılır. Bu itibarla gençlik Mehmet Âkif'i unutmıyacak, onu her yılın 28 İlkkânununda *İstiklâl Marşı* ile anacaktır.

Kaynak: *Taşan*, S. 9-331, Şubat 1937.

76.

Mehmet Âkif

Cemal Gültekin

Nâzımdaki orjinal uslûbiyle kendisini tanıtmış, dile hakim olmuş, Türk dilinin olgunlaşmasına çalışmış, öz Türkçe kelimelere yer ve değer vermiş, Namık Kemal'den sonra gelenler arasında kollektif duyguları derin bir heyecanla haykırmış, sosyal dertlerimizin çok canlı portrelerini çizmiş, edebiyat aleminde oldukça geniş bir yer tutmuş şairlerimizdendir.

İstiklâl Marşı, Çanakkale, *Safahat* ve *Asım*'daki parçalar ölümünden sonra daha çok okunacaktır.

Kaynak: *Taşan* (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir), S. 9-33, 1 Şubat 1937.

Ey yolda kalan yolcusu yeldâ-yı hayatın!
Göklerde değil, yerde değil, sende necatın:
Ölmüş dediğin ruhu alevlendiriver de,
Bir parça açılsın şu muhitindeki perde.

77.

İstiklâl Marşı şâirini de kaybettik

Kadri Özyalçın

Türk edebiyatının en velût ve heyecanlı şairlerinden biri de Mehmed Âkif'ti. Babası Mehmet Tahir Efendi 1873'te doğan Âkif'e zamanının en kuvvetli tahsilini verdirmişti. Arapça ve Acemceyi pek iyi bilen Âkif müsbet ilimleri de öğrenerek kültürünü itmam etmişti. Ona hayatında bir çok hücumlar yapıldı. "*Arnavuttur*" dediler, "Medrese softası" dediler. Daha bilmem neler!. Ona bir şekilde hücum edenler Âkif Buharalı bir anadan ve Türk bir babadan doğduğunu bilmiyorlar mı idi?.

Âkif aruzun en muvaffak nâzımı idi. Vakıa nazmın şiirle alakası yoktur. Fakat hangi şairimiz onun kadar Türkçeyi aruza sokabilmişti?.. Âkif'in yedi ciltlik *Safahat*'ı; dinci ideolojisinin en kuvvetli bir aynasıdır. İslâm âlemine bu eser kadar yayılan (*Mevlût*'ten sonra) bilmem kaç Türk şairinin eseri vardır?

Bugün Âkif'i bu noktadan tenkit edenler, bilmeden onun methini yapıyorlar: Milyonlarca insan elinde okunan bir Türk şairi... O, bu muvaffakiyetini belki dünde kalan idealinden almıştır. Fakat ne olursa olsun bir Türk şairi, muazzam bir şöhretin zirvesine çıkmıştır! Bundan alacağımız iftihar payı bize yetmez mi?...

Bu İslâm şairini bir tarafa bırakarak yurdu, milleti, milletinin şehitleri için haykıran Mehmet Âkif'i düşünelim: Saklamıya lüzum yoktur; İstiklâl Marşı kadar bu milletin ruhuna uygun, bu milletin benliğinde mastur olup ta ifade edemediği duyguyu anlatan hangi şairimizin bir tek mısraı vardır? İstiklâl Marşı Mehmet Âkif'in değil Türk milletinin maşeri ruhundan doğma bir parçadır diyeceğim.. Âkif milletin bu alevli duygusunu sezmiş ve yazmıştı...

Çanakkale şehitleri için yazılan o lâyemut şiir nedir?.. Bugün, Türk şehametinin bir harikasını yaratan Çanakkale şehitleri için dikilecek en muazzam bir âbide Âkif'in o şiiri yanında pek cüce kalır. Âkif Çanakkale şehitlerine en büyük âbideyi o şiirile dikti ve gitti. Âkif'in hiç bir şiiri bile olmasa ona İstiklâl Marşı ile Çanakkale şehitleri, büyük şair dedirtmeğe ve edebiyatımızın ölmez simaları arasında yer verdirmeğe bizi mecbur eder... İşte bu sebepledir ki: 28 İlk kânunda toprağa düşen insan Âkif'in ölümü bizi az müteessir etti...

Şair Âkif hâlâ; canlılardan daha canlı yaşamaktadır ve yaşıyacaktır...

Kaynak: *Taşan* (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir), S. 9-33. 1 Şubat 1937. (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 387-388'de bazı tasarruflarla yer almıştır).

Kadri Özyalçın'ın "Dinci ideolojisinin en kuvvetli aynası ve *Mevlûd*'den sonra İslâm âleminde en çok yayılan kitap" olarak nitelediği *Safahat*'ın bu nüshası Âkif tarafından Şerif Cafer Paşa'ya imzalanmış. "Şerif Cafer Paşa hazretlerinin huzur-ı sâmîlerine takdime-i tazimimdir".

79.

Mehmet Âkif ve Nurullah Ataç

Orhan Rahmi Gökçe

Nurullah Ataç, *Akşam* gazetesinde (30 Kânunsanî tarihli nushada) "Mehmet Âkif"in mezarını ve âsârını taşa tutmuş bulunuyor.[105] Onun nazarında "Mehmet Âkif" şair değildir, nâzım değildir, hani nerdeyse kahvehane gevezeliklerini yapan ve hattâ, o derecede ki manzum parçalarını (parodier- alayla taklid) için bizzat kendilerinden aşağı kıymette nesne bulunamıyan düpe düz bir hiçtir. Evet, Mehmet Âkif namı altında bir şahsiyyet gelip geçmemiştir.

Yazı şöyle başlıyor:

"Mehmet Âkif'in şiirlerini çoktan beri okumamıştım. Eskiden sevmezdim; çünkü o zamanlar şiirde, Mehmet Âkif'in kitabında bulunabileceklerden büsbütün başka meziyyetler arardım. Benim indimde Mehmet Âkif diye bir şair yoktu".

Yazının sonu da şöyledir:

"Belli ki aruzla söz söylemekten keyf duyuyor. Ne olsa, aklına ne gelse, ne duysa hemen aruza sokacak; "Selamünaleyküm- Aleykümselâm.- Barıştık. Yüzün gülsün artık, imam". Hani bazan, alay için: "Şimendüfer gidiyor düt deyip Bakırköyü'ne" veya "şekerli kahve getir, bir de çay getir taze" gibi mısralar söyleriz. Âkif'in kitabları bunlarla dolu. Okudukça insanın güleceği tutuyor. Aruzu, şiiri tehzil eder gibi bir şey. Mısralar kolay söylenilmiş, pürüzsüz, akıcı imiş... Ne söyliyor ki, güçlük çeksin? *Âsım*'da arzıhal yazma parçasını okuyun, şiir lisanile bu kadar alay olur mu diye insanın tüyleri ürperiyor. Şiirin ifade vasıtasını bu kadar bayağılaştıran bir adama büyük şair değil, sadece şair de demek kabil midir? Hatıralarda "Berlin hatıraları"nı okuyun ve sonra söyleyin: Âkif'in "Şiirini" parodier etmek (alayla taklid) kabil midir? Sanki o mütemadiyen kendi kendini parodier etmiş...

Âkif'in kitablarını ümid'le, severek okumak azmile açmıştım; yazık. Bir ümidim daha yıkıldı".

Nurullah Ataç'ın iddiası ve yazısı, heyeti umumiyyesi itibariyle, kendisinin daima zımnen iddia edip benimsediği, bir çoğumuzun da zaman zaman kıymet verdiğimiz tenkit otoritesi hesabına feci' bir skandaldır. Çünkü bu yazıda zerrece "ilim" yoktur, zerrece tenkid yoktur. Bu yazı, Nurullah Ataç'ta sık sık kendisini gösteren bir "inkâr" illetinin, hatta herşeye rağmen gözü kapalı koşan bir "Redd ü inkâr" illetinin en buhranlı dakikalarında doğmuştur. Doğan şeyin de alelacayib, çarpık, çurpuk, şaşı, hasta, sarsak vaz'iyyeti karşısında, bunu doğurana acımamak, hattâ sitem etmemek imkânsızdır.

Nurullah Ataç'ın hatası, "Mehmet Âkif"i henüz yeni tanımıya çalışmış olmakla başlıyor. Yani, Mehmet Âkif öldükten sonra:

— Bu zat hakkında birçok şeyler yazılıyor, şunu ben de bir gözden geçireyim.

78.

Mehmet Âkif'in ölümü

Burhan Esen

Ölümün kalbimizde acı bir iz bıraktı,
Ruhun göklere değil ebediyete aktı,
Savaşı yenen sesin ölüme mağlup oldu,
Hayır!.. O, meçhullerde yol bularak kayboldu
Gökten görülebilir, bu mutlu günler ancak:
"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak".

Mısır'ın çöllerinde yurt özlemini çektin,
Yad eller toprağına "ümit" tohumunu ektin,
Gözlerin görmek için kızıl alevle yandı:
Uyan!.. Dediğin ulus gördün nasıl uyandı.
Ömründe ilk defadır gördün aydınlık ocak:
"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak".

Kaynak: *Taşan* (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir), S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 11.

Üstad hasta yatağında, *Yarım Ay* mecmuasının sayfalarını karıştırırken.

105 Bkz. bu kitapta, 68. metin.

demiş ve Âkif'in âsârını almış. Bir edebiyyatcı ve münekkid için ne kadar geç kalmış bir hareket... Nurullah Ataç'ın bir hususiyyeti de, herkesin düşündüğüne veya düşünebileceği şeylere aykırı olmaktır. Bu, belki bir görüş başkalığı, belki onun orjinalitesi icabıdır amma, Âkif hakkındaki yazıda, tamamen "İnkâr"a giden hissî bir hareket kendini hiç gizliyemiyor. Dediğimiz gibi: "Âkif"i yeni okuduğunu söylüyor. Yarın Yakub Kadri, Falih Rıfkı, Abdülhak Hamid, Fadıl Ahmed, Ruşen Eşref, Uşakî zade, Peyamî şu ve bu da ölünce:

— Bu adamlar kimdir diyerek, eserlerini aldım, okudum ve gördüm ki...

diye kaleme sarılacağa benziyor. Bu hâl, memleket fikir, edebiyyat ve san'at hayatında bizzat Nurullah Ataç'ı ve onun kıymetini düşündürmiye ve düşürmiye yeter, artar bile.

Şu da var ki, Nurullah Ataç, Âkif'in âsârına olgun yaşında el uzatırken, gözlerini de sıkı sıkı yumarak bu işe girişmiştir. Tedkiki, â'mânın el yordamile bir cismin rengini ve güzelliğini araştırmasını andırıyor. Çünkü herkesten başka bir şey söylemek arzusu ve illeti baş gösterince, bervech-i peşin, gözü kapamak lâzımdır.

Evet, hepimiz de "Mehmet Âkif"de bir ümmet şairi vasfı bulmuyor değiliz. O, ruhunun millî kısmını dümura uğratarak herşeyi, minâre, mihrab ve cami âvizesi zaviyesinden görmüştür. Fakat "İstiklâl Marşı" ve "Çanakkale" gibi iki şah eser vermiştir ki, millî şairlerimiz ve san'atkârlarımızdan hiç biri, onlardaki yüksek kudret ve heyecanı, daha doğrusu Millî atmosferi terennüm edememişlerdir.

"Nurullah Ataç"ın eli, Âkif'in âsârını yoklarken bu iki âbideye nasıl oldu da dokunmadı, hayret edilir.. Şu halde aziz meslekdaşımız; bir defacık olsun, İstiklâl Marşı'nı da söylemiş sayılamaz. Söylemişse bile, kimin eseri olduğunu sormamış demek lâzımdır ki, buna Nurullah Ataç hesabına ihtimâl vermiyoruz. Sonra; Mehmet Âkif'i kendi vicdanî akidesi ve san'atını kullandığı maksadla başbaşa bırakarak diyebiliriz ki; merhum, en yüksek şairler arasında bulunmıyabilir. Fakat muhakkak ki, halka inebilen ve halka en iyi, en açık bir dili ile yaklaşabilen, hem de aruz veznindeki eski ifadeyi ilk parçalıyan şairlerden biridir.

Onun açık, zengin ve akıcı üslûbunu, dil üzerindeki mutlak hakimiyyetini, dağarcığındaki kelime bolluğunu ve bu sayede yarattığı yeniliği de inkâr etmiye hakkımız yoktur. Böyle bir inkârın edebî ve ilmî kıymeti olamıyacağını da Nurullah Ataç, pekâla bilir.

Biz "Ölmüş bir adamla uğraşılmaz" demedik ve demeyiz. Çünkü şahsı değil, eserleri mevzubahstir. Ve böyle bir düşüncenin vazedebileceği tahdid, nihayet tarihin sahifelerini bile örümcek ağlarile örtmiye kâfidir. Ancak, Nurullah Ataç'ı ve her Türk münevverini tedkik ve tenkidlerinde daima isabetli, daima haklı görmeği isteriz. "Mehmet Âkif"in eserlerinin bizim cebhemizden cerh ve tenkid edilecek cihetleri çoktur. Fakat bizimle beraber olan veya bir yenilik, bir hususiyyet taşıyan terennümlerinde "Hiç" olduğuna da aklımız ermiyor, doğrusu.

Kaynak: *Anadolu Gazetesi*, 3 Şubat 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 365-367'den aynen nakledilmiştir).

80.

Haftanın düşünceleri

Şair Âkif Öldü! (*Tan*'dan)

Bizde çok adam yetişmediğini söylemekle büyük bir keramet izhar etmiş olmayız. Fen, ilim, edebiyat vesaire sahalarında ender olarak yetişenler, çorak bir toprakta boynu bükük açılmış bir kavruk gül gibi yetişirler. Onun için bu gibilerin kadrini bilenler, onların üstüne titrerler. Titrerler de ne olur? O da başka bir hikâyedir. Dün naşını toprağa gömdüğümüz, adını da yarın nisyana gömmeyeceğimizi pek temin edemeyeceğimiz büyük Türk şairi Âkif, bunlardan biridir. Baytarlık gibi en namüsait bir zeminde son Türk şairlerinin serefrazı olarak yetişmiştir. Ben bu büyük şairle şahsen görüşmüş değilim. Fakat hayatımda bana şair heyecanı yaşatan, sözleriyle duygularımı avucunun içine alıp yoğuran yegâne adamdır. Âkif yalnız lisana değil aklıselime de tasarruf ederek nazmetmiş bir şair idi.

Burhan Felek

Mehmet Âkif'in Ölümü (*Cumhuriyet*'ten)

Milli veznimiz hece olduğu halde, hece şairlerimiz için Namık Kemal'in "Vaveylâ"sı, "Kaside"si gibi, Tevfik Fikret'in "Sis"i, "Rübabın Cevabı", "Millet Şarkısı" gibi, Mehmet Âkif'in "Çanakkale"si ve "İstiklâl Marşı" gibi, bir milletin hafızasına her mısraı atalar sözü haysiyetile malolan, vatanın büyük günlerinde bir ağızdan haykırılan, en perakende ve şaşkın ruhları bile tek bir müdafaa aşkı ve iradesi içinde bir araya devşirerek ayağa kaldıran, "millî" vasfına tam lâyık bir şairimiz çıkmadı.

Peyami Safa

Kaynak: *Yeni Adam,* S. 164, 18 Şubat 1937, s. 13.

Bir neslin karikatürü: Abdülhâk Hâmit, Süleyman Nazif, Cenap Şehabettin, Falih Rıfkı, Yakup Kadri ve Ahmet Haşim birarada.

81.

Âkif'in nasıl anlamak istediler?

Korkut Bayülken

Şöyle başlıyorum: Öyle sanıyorum ki, Bay Hasan Âli de Âkif'i affetmekte kendine bir pay ayırmış olacak. Neyse, ayrılan bu payın hak olmasında ittifak edemem.. Zira, hak ancak bir vazife ile kesbolunabilir. Acaba Âkif'e karşı olan vazife yapılmış mıdır?..

Millî varlığımızın en canlı misâli olan koca istiklâl şairimize karşı borcumuzu ödedik mi? Vazifemizi yaptık mı?.. Kendilerinden, her şeyden önce bunu öğrenmek isterdim. İşte bu istemek mecburiyetinde kalışım Âkif'im için esasen kanamakta olan yaralarımı bir daha zorla deştirmiştir. Müteessirim.

Âkif'in, uzun zamandan beri sevgili yurdunun dışında yaşamasına sebep olarak gösterilenler.. daha sıcaklığını kaybetmemiş mübarek vücudunu kucaklayan mezarını taşlatmaktan başka bir şey değildir. Anlamıyorum. Yoksa, büyüklerin mezarlarını taşlatmak meşhur olmak için bir sebep, bir fırsat; yine yoksa bir moda mıdır?.. Âkif'in cemiyette gördüğü değişmelere inanmadığını kim nesi ile ispat ediyor. Ve isbat edilir?.. Bunu yalnızca söylemek iş değil, bütün vesikalarını önüme yayarak isbat etmek lâzımdır. Bugün sizden bunu istiyor.. Yarın, bizden de aynını isteyecektir. Onun için, Âkif'in temiz alnına yoktan bir karayı çekerken hiç olmazsa, bir an olsun, onun sönmeyecek bacalarının karşısında düşünülmesini isterdim. Sizin "inanmadı, inanamadı" dediğiniz değişiklikleri ve, eğer Âkif'i anlamak istemişseniz, anlamak isteseydiniz daha dünden, ta Çanakkale kıyılarından Sakarya boylarına kadar adım adım kanlarla sulanan toprakların alevleri içinden büyük bir Türk inkılâbının doğacağını ölümlerin önünde sarsılmayan inancile haykırdı.. Haber verdi. Bize bunları o müjdeledi!. Sonra.. İnanmadı öyle mi?. Âkif'e dil uzatmak için en müsait bir fırsat saydıkları dindarlığı ile kendinin haber verdiğine inanmamış olmasını iddia etmek biraz değil tamamen gariptir. Hem bizzat, onun dahiyane kuvvet ve kudretinin imanından.. samimiyetinin yalnızca müminliğinin kaviliğinden olduğunu söylerlerken böyle bir iddiada bulunma bilmem ki verilen hükümler hakkında bize ne kadar inanç verebilir?.. "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın, Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın" diyen ve istiklâli milletinin biricik hakkı olarak bilip bütün ömrünce onu isteyen bir kimse istiklâlini almış bir milletin neler yapacağını taktir edemeyecek kadar kısır kafalı.. ve Avrupa'yı Avrupalı'ların neler yaptığını, yirminci asrın ne olduğunu görüp taktir edemeyecek kadar kör değildir ve öyle düşünenlerin hesabına müteessirim ki değildi. Bunun için Âkif'in ne zamanda ve ne zeminde yaşadığını söylemeğe hacet yoktur. Âkif'i bilmeyen elbette onun ne olduğunu taktir edemez. Her şeyden önce, ne istediğini anlayabilmek için *Hakkın Sesleri*'ni ve bahasus bütün *Safahat*'ın satır satır, tek tek okumak lâzımdır..

Sağdan: Yenikapı Mevlevîhânesi son şeyhi Abdülbaki Baykara, ikinci Diyanet İşleri Başkanı Şerefeddin Yaltkaya ve Hasan Âli Yücel sık görüşen insanlardı.
(İsmail Kara arşivi)

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak

diyerek.. küf bağlamış kulaklara, erimiş imânlara haykıran bir adamın şuursuzluğunu iddia etmek akıllara durgunluk verecek kadar garip ve acıdır. Zira Âkif'e "inanmadı" demenin, bundan başka bir mânası olamaz ve yoktur da!.. demek:

Verme.. Dünyaları alsan da, bu cennet vatanı
....
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl

diye çırpınan adam sosyal bakımca geri imiş. Acaba yirminci asır sosyolojisinin bel kemiğini kıran şu iki hakikattan başka nedir ki?. Ah Âkif'im, bir türlü anlaşılmak istenmedin gittin!. Aşkını, en kavi imânlarının bile sarsıldığı, titrediği izmihlâl karşısında, dumanlanan kafalara ışıktan birer çivi gibi çelikten çekicinle bir bir gömülünceye kadar çakarken... Bugün seni softa ve geridir diyenleri o zaman.. Orada görmek isterdim. Heyhat!..

Softa dediler... Tarihten utanmasalardı "mürteci" bile diyeceklerdi.. Kim bilir?. Belki de dediler. Fes meselesinden yurttan ayrıldığını ortaya sürüp uzun uzun dedikodular yapıldı.. Gerikafalı dendi. Fakat hiç bir kimse Âkif'i Âkif gibi tanımağa yanaşmadı: Lâkin söyledi.. Ağzına ne gelirse.. Kalemine ne dolaşırsa yazdı.. Tak doldurdu.

Âkif'i Âkif gibi biliyorsanız.. Lütfen anlatınız, isbat ediniz ki inanalım, buna ihtiyacımız var. Çünkü Âkif ne kupkuru bir şair ne de ulu orta bir insandır.. O millî varlığımın, kahramanlığımın biricik dilidir. Kendimi yalnızca onda bulur ve onda görürüm. Ölüm, son millî şairimizi elimizden aldı, gitti, öksüz kaldık Biz Âkif'i, Çanakkale, İnönü, Sakarya, Dumlupınarlar bahasına kazanmıştık.. Nasıl, böyle bir dönüşe imkân yoksa, bir daha "Mehmet Âkif" kazanmamıza da imkân şöyle dursun ihtimal bile yoktur. O geçti artık... O kuyruklu bir yıldızmış; bir defa 1840'de görünüp 1888'de kayboldu. Bir defa da 1873'de parlayıp 1936'da eridi gitti. Bakalım bir daha ne zaman görünür? Efendiler.. dikkat ediniz, Âkif'in alnına vurulan kara benim alnıma vurulmuş demektir.. Bense, yarına temiz alınile çıkarmaya çalıştığınız yeni nesilim.. Yani ümid-i istikbal!. Daha açık: Atamın Cumhuriyet ve istiklâli emanet ettiği o Türk genci benim! Ben, yarına millî varlığımdan alınan granit taşlarla temeli atılmış bir benliğe dayanarak.. Ortasında şereften bir meşale yanan pak alnımla çıkmak istiyorum. Âkif ise, bu temel taşlarımdan biri, belki değil muhakkak en mühimidir. Onun dilinde ki "Çanakkalesi"nde civanmertliğimle şerefimi, "korkma sönmezi"nde asalet ve istiklâlimi duyarım, görürüm. Onlarda yalnızca ve bütün benliğimle ben yaşarım, ve yarın, yine onu söyliye söyliye ölüme karşı gideceğim ve gidebileceğim.. Yalnızca o "istiklâlim" için.

Şimdi, açıkça ve acı acı bir daha beraberce tekrar edelim ki Âkif'i biz daha ölmeden unuttuk.. Firdevsi'nin bininci; Marseyyez şairinin yüzüncü seneleri anılırken. Biri bin sene, diğeri yüz sene sonra onları koynuna alan toprak

yığının önünde istisnasız bütün bir İran.. koca bir kozmopolit, Fransa diz çökerek yerlere kadar eğilirken biz ölmüş olanın mezarını taşlamakla.. ölecek olanın son çorba tasını devirmekle meşguldük!.. Ne acı! Bir Puşkin için hararetle devir yapılırken.. Tekirdağ'ı bağrından çıkardığı koca adamı unutmuş ve bir "Kemal" gecesi yapmamıştır. Bir "Maksim Gorki" için bütün matbuat, radyo.. her türlü vasıtalar matemi bütün dünyaya haykırırken, her taraf karalara bürünürken Âkif'im için birer sütun çok görülmüş.. Ve o kadarcıkla unutulup gitmişti. Öyle sanıyorum ki bunların her biri sizce Âkif'in softalığından, ve geriliğinden kat kat daha yüz kızartıcıdır.

"Âkif yaratıcı ve ebedî bir şairdir. Bizi coşturan ilhamını milli varlığımızdan almıştır. Âkif, cemiyette gördüğü değişmelere inanmamıştır. Âkif'in cemiyet telâkkisi geri idi. Âkif, halkçılık ruhunda ve Türk milletinin gösterdiği kahramanlıkların destanını duymakta büyük bir isabet göstermiştir. Fakat, Âkif büyük bir dalâlete düşmüştü".

Acaba bunlar yapmadan yıkmaktan başka ne ifade ediyorlar, ve birinin yaptığını diğeri yıkmaktan başka neye yarıyor? Hiç!.. Bir biçarenin koltuklarına girip ayağa kaldırdıktan sonra ayağının altına karpuz kabuğu koymakta ne mâna var?..

Ya, bas omuzlarına, çiğneyip istediğin yere çık... Yahut geç karşısına gözlerini oğuştura oğuştura, hayran hayran bak!.. Bana ancak bu şekilde bir taraflı hareketler bir mâna verir ve bir şey anlatabilirler. Diğer şekilden ise hiç bir şey anlamıyorum.. Hayretten başka!..

"Mısır'da kendisini karşılayan ve koruyan nihayet şu veya bu fert olmuştur" deyip itiraf etmenizi çok âsibe ve fakat eksik, yine dar buldum. Halbuki, bunun başka taraftan, başka kıymetlerle ölçülebilecek ve ayrı ayrı hepimizin yüzümüzü ilelebet kızartacak kadar acı tarafı vardır: Evet, Mısır'da Âkif'i şu veya bu fert korumuştur.. acıdır ki;

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?

diye canından daha kıymetli olduğunu anlatmağa çalıştığı sevgili yurdunda.. Yabancı ellerde değil, ölüm kanlı dişlerile ömrünü kemirirken yardımına yine o veya bu fertten, bir Mısırlı'dan başka hanginiz koştunuz?.. Hanginiz elinizi uzattınız?. Bunu, uğursuz bir tesadüfle tekrarlamak mecburiyetinde kalırken burkulan içimden kopan, dolan gözlerimden dökülen acı eseflerimi yine derin bir sızı ile anarım.

Öyle sanıyorum ki, Âkif için kısaca: "Biz onu daha ölmeden önce unutmuştuk.. Ve unuttuk" desek daha yerinde bir itiraf daha âsibe ve hakşinaslıkla verilmiş bir hüküm olacaktır. Gelecek nesillerin daha sadık çıkacakları ümidi elimde kalmış olan son tesellidir. Onlar, Türk İstiklâl Marşı'nın ölmez şairi için bugünkü âsibeca itirafımızdan dolayı.. Bizleri af etmeseler bile hiç olmazsa mazur göreceklerdir.

O, kabahat ve günahını, nihayet borcunu her ne suretle olursa olsun vatanına karşı ödedi, Acaba biz ona karşı olan borcumuzu nasıl ödeyebileceğiz?.

Ebediyen sana yok ırkıma yok izmihlal

Kaynak: *Kaynak* (Balıkesir Halkevi), S. 49, 19 Şubat1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 353-356'da aynen yer almıştır).

82.

Mehmet Âkif'i dinleyiniz

A. Seyranî

Mehmet Âkif Türk Edebiyatı ufkunda en parlak ve bize en yakın bir yıldız idi.

Kendisinden üç gün sonra, eski yıllara karışan 1936 yılının on ikinci ayı 27nci gününe değin "Dünya Edipleri" arasında bulunan Mehmet Âkif bu ayın 27inci günü bugünkü ediplerden ayrılarak dünkü ediplerle birleşti. İstanbul'un Edirnekapı'sındaki servilerle süslenen yer altı salonunda daha önce toplanan eski "Türk Edipleri" "Mehmet Âkif"i de o toplantıya çağırdı!

Eski ve yeni cereyanları takib edenler bilir ki "Âkif"ten önceki "Türk Edipleri"le, "Âkif'ten sonra yetişen Türk Edipleri" aralarında sinsi bir anlaşamamazlık vardır. Eskiler: "Türk Edebiyatı bizimle birlikte öldü" diyor! Yeniler de: "Sizin öldürdüğünüz Türk Edebiyatını biz dirilttik" demeği hakikata daha uygun buluyor!..

Sessiz ve sakin Edirnekapı salonundan yeryüzüne sızan haberlere göre, orada gönülden gönüle konuşulan bu Edebiyat sözleşmesi hakkında son düşüncesi sorulmak için, Mehmet Âkif o toplantıya çağrılmıştır! Eski çağ bülbüllerinin, kendi çağlarının son bir bülbülü saydıkları ve bu yüzden benimsedikleri Âkif, umduklarından bambaşka bir nağme ile söze başlamış ve onlara, aşağıda yazılan tarzda başkakışları yapmıştır:

Ey fani çöllerden ebediyet sahralarına göçen yoldaş ve arkadaşlarım; ayrı ayrı iki çağ edebiyatı hakkındaki münakaşa toplantısına beni de çağırmış olmanızı çok saygılı bir iltifat sayar ve yeryüzündeki tanışlarınızdan getirdiğim selâmları, kendi selâmlarımla birlikte sunarım.

Ancak, ne sizin gibi eski yoldaşlarımın, ne de geride bırakıp geldiğim yeni yoldaşlarımın düşüncelerinde ortaklığım olmadığını saklamak elimden gelmez; bu suçumun bağışlanmasını -önünüzde eğilerek- dilerim.

Gerek eski, gerek yeni ediplerin gidişlerile benim gidişim arasında çok uzak ayrılıklar vardır:

İçinizde "Servetifünun, Fecriati, Tanzimat, Divan Edebiyatı" şairleri bulunan ve bu yolun önayakları olan siz üstadların; yazılarınızı süslü, kendinizi güclü ve bilgili tanıtmak için nâzım ve nesirlerinizi bir yandan Arapça, bir yandan da Acemce kelimelerle karışık bir "bilmece" gibi düğümlediniz! Düğümleri çözmek için, bir elde Arapça, öbür elde Acemce birer kamus bulunmalı; okuyanlar: "Nuh" kadar uzun ömürlü, "Eyyup" derecesinde geniş sabırlı olmalıdır! Yalnız "Nâzım" ve "Nesir" dilimizi bulandırmakla kalmadınız; konuşma dilimizi de çığrından çıkardınız! Meydanı kendilerine bırakdığımız yeni dil erleri birkaç yıldanberi pirincin taşlarını ayıklamağa uğraşıyorlar; eğer başarabilirlerse o erleri bu kürsüde alkışlayacağım!

Ben, sizden çok ayrı bir dil yolunda yürüdüm: Ben, başım dara gelmedikçe yabancı kelime kullanmadım, Arapça ve Acemce kamuslara başvurmağa hacet bırakmadım, yazdıklarımı anlamak için bir cep lûgatı elverir!

"Divan" edebiyatından tutdum; "Tanzimat, Tasavvuf, Servetifünun, Fecriati" edebiyatı şairlerinin eserlerine göz uğratarak yeni çağ edebiyatına kadar indim. Bağdatlı Ruhî'nin, Koca Rağıb'ın, Ziya Paşa'nın hikmetimsi; Füzuli'nin, Üsküdarlı Hüdaî'nin, Galip Dede'nin, tasavvufumsu; Nabî'nin, Sünbülzade Vehbî'nin, Âkif Paşa'nın öğüdümsü eserlerinden başka okuyanlara hakikat ve fazilet dersi veren eserlere pek az tesadüf edebildim!

Bütün divanlarımız, eserlerimiz mey, mahbup, sakî, elmayanak, kaymakdudak, gümüşten, kalemkaş, sünbülsaç, serviboy gazellerile; kulluk kasidelerile, garez hicivlerile doludur!. Namık Kemal'e, Şinasi'ye, "Firak-ı Irak" bülbülü bağrı yanık Süleyman Nazif'e gelinceye kadar; pas tutan kulağım; gönüllerde yurd ve millet sevgisi uyandıracak bir ses duymadı!.

Ben, Türk edebiyatını yalnız sinelerde tutuşan aşk u sevda ateşinin bir körüğü olmaktan kurtardım, mey mahbup nağmelerini ancak, gülrenkli badeden, ahugözlü sakîden ilham alan "küpdibi" şairlerine bırakdım!. Ben, hep hakikat ve fazilet için haykırdım; bir yandan da yurd ve millet nağmelerini terennüm ettim ve bu heyecanla doldum taştım!. Türk bayrağına armağan ettiğim "Marş"ım onu selamladıkça gönlüm o heyecanla çarpacaktır!.

Siz, kafesteki kanarya gibi, "Aruz" vezninin bunaltıcı darlığı içinde sıkışıp kaldınız; vezin ve kafiyeyi kazanmak için mâna ve maksadı elden kaçırıyordunuz; benim nâzımlarım sizin nesirlerinizden geniş ve kolaydır!

Uzak yoldan geldim, yorgunum, müsaadenizle, yeni çağ edebiyatını başka bir toplantıya bırakıyorum.

Kaynak: *Rize Gazetesi*, 23 Şubat 1937. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 228-231'den aynen iktibas edilmiştir).

83.

Mehmet Âkif kürsüde
-İkinci Celse-

A. Seyranî

Yeni ediplerin bizden daha ak yüzlü olmadığını söylemekle başlayacağım. Ecdattan bize, bizden yeni ediplere miras kalan edebiyat servetini biz eksiltmedik, artırdık.. O gönül gülzarını tahrip etmedik, imar ettik. Acemistan ve Arabistan ufuklarından esen kasırgalı yellerin getirdiği çöl tozlarile bulanan edebiyat zülâlini süzgeçlerden geçirerek durultmaya çalıştık. Eksik bıraktığımız tasfiye ameliyesinin ikmalini yeni edebiyat neslinin genç ve dinç omuzlarına bıraktık.

Biz bu ayırtlama işile uğraşırken Türk edebiyatının temelini kuran eski üstadlara hücum etmedik, mezarlarını taşlamadık, eserlerini bağrımıza bastık, yaşıyan adlarını saygılarla andık.

Nedim

قدر گل بلبل شناسد قدر گوهر گوهری.

Mehmet Âkif (devam):

– Kullandıkları pürüzlü ve bulanık edebiyat dilini bulundukları çağların karşı gelinmez tesirlerine hamlettik, kusurlarını, uğrağında her rastladığını önüne katan taşkın ırmağın coşkun akıntısına kapılmış olmalarına bağışladık. Onları mazur görmeyen mazur olamaz. Eski çağ bülbülleri yeni çağ baharına erselerdi, şüphesiz, bugünkü kulakları okşayacak nağmelerle terennüm ederlerdi. Doğan günlerin gençleri ölen yılların ihtiyarları olsalardı, şüphesiz, onlar da bulundukları devrin gönlüne göre hava çalarlardı. Her edip zamanının dilile birleşir, her şair asrının gülüne göre bülbülleşir.

Tevfik Fikret:

– *Kendi cevvim, kendi eflakimde kendim tairim.*

Mehmet Âkif (devam):

– Zemin ve zaman ayrılıklarını düşünmeyen yeni edebiyatcılar, bizim edebiyatımıza, zamanlarımıza göre dahi, kıymet vermek istemiyorlar.

Süleyman Nazif:

– *Arslansız dağlarda tavşanlar kendilerini arslan sanarlarmış!*

Mehmet Âkif (devam):

– Beğenmedikleri bizim edebiyatımızı yıkmak ve onun arsası üzerinde yeni bir edebiyat gülşeni tesis etmek gibi ağır bir yükü güçsüz omuzlarına almak hevesine düşmüş bulunuyorlar.

Ziya Paşa:

— *Bu terazi o kadar sıkleti çekmez.*

Mehmet Âkif (devam):

— İlk sözleri bize hücum etmek, ilk işleri bizim günahsız mezarlarımızı taşlamak oldu.

Recaîzade Ekrem:

— *Atarlar seng-i tarizi dirahti meyvadar üzre.*

Baki:

— *Kadrimi seng-i musallada bilmediler.*

Mehmet Âkif (devam):

—Onların ne hücumlarından, ne de hicivlerinden müteessir olmayalım. Tecavüzlerini gönüllerindeki heyecanlara bağışlayalım. Oğul babaya, torun dedeye karşı ne kadar hürmetsiz olursa olsun, baba oğla, dede toruna karşı merhamet duygularını sinesinden silemez.

Onlardan, eserlerimize rağbet, mezarlarımıza hürmet değil, Türk edebiyatına hizmet beklemeliyiz. Yazık, çok yazık ki umduğumuza eremiyeceğiz. Nail oldukları serveti tarümar eden mirasyedilerden olmayacaklarına da güvenemiyeceğiz!

Abdülhak Hâmid:

— Benden inhilâl eden şair-i azamlık rütbesi acaba hangi nâhalefe verildi?

Mehmet Âkif (devam):

— Daha sonra nasıl bir mahiyet alacağını ancak yeryüzünde bırakıp geldiğim birkaç arkadaşın salonumuzu teşrifleri zamanında öğrenebiliriz. Ben aralarında iken yeni şairlerin okuyabildiğim eserleri bütün ümitlerimi kırdı, yeni ediplerin gözden geçirebildiğim nâzım ve nesirleri bana harabelerdeki serabları hatırlattı!

Ziya Paşa:

— *Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde.*

Mehmet Âkif (devam):

— Bu sözleri intikam duygularının tahrikile değil, meyusiyet ıztıraplarının sevkile söylüyorum.

Eseflerle arzederim ki yeni edebiyatcıların eserleri Türk edebiyatını temsil etmekten çok uzaktır.

Bu eserleri okuyanlar Türk dilile iyi şiirler terennüm edilemiyeceği, kuvvetli nesirler yazılamıyacağı zannına düşerler!.. Halbuki Türk dili çok geniş bir nâzım dili, çok zengin bir nesir dilidir. Sinesinde heyecan kaynar, çehresinde letafet parlar. Fakat her silâh gibi dil silâhını da iyi kullanacak becerikli eller

lâzım. Silâhı kullanmasını bilmiyen, onu kurcalarken ya bozar, yahut kendi tabancasile kendisi yaralanır, belki de vurulur. Yeni edebiyat kılavuzlarının nesirleri gibi nâzımları da heyecansızdır. Ne gönülleri cezbedebiliyor, ne de kulakları celbedebiliyor!

Cenab Şehabeddin:

— *Benim nesrim onların nâzımlarından daha heyecanlı, daha ahenklidir.*

Eşref:

— *Çalışsa bin sene bülbül gibi karga fasih olmaz.*

Mehmet Âkif (devam):

— Ya duyamıyorlar, yahut duyuramıyorlar. Duyamıyan ne şair olabilir, ne de edip. Duyduğunu duyuramamak kelime ve cümle kıtlığından ileri gelir. Türk dili kıtlık değil, bolluk dilidir. Şu halde o kaynağın zenginliğinden istifade etmek yolunu bilmiyorlar!..

Şiirlerindeki ahenksizliği beğendikleri hece veznine atfetmeyi insafa sığdıramam. Çünkü hece veznile de ahenkli şiirler nazmedilebilir. Gerçi ben o vezni hiç kullanmadım. Beğenmediğim için değil, lüzum görmediğim için kullanmadım. Benim, aruzdan şikâyetim yok, aruzun benden şikâyeti vardı. Şikâyetçilere gösterdiği sert çehreyi bana gösteremiyordu. Elimdeki kalem bana ne derece inkiyatlı ise aruz da o derece itaatli idi. Ben hece ile şiir nazmetmek isteseydim, onu da heyecanlarıma bir emirber neferi yapabilirdim. Bu sözümle hecenin de zannedildiği kadar kolay olmadığını arzetmek istiyorum. Onu kolay zannedenler sinesindeki sinsi güçlüğün farkında değillerdi!..

Evet, kullanmasını bilmiyenlere, hece de aruz kadar sırıtır. Fakat bu güçlüğü ancak, dört başı mamur bir şiir nazmetmek istiyen şairler duyabilir. Hece sayıları biribirine uygun birkaç kelimeyi bir araya getirmekle parlak bir şiir terennüm ettiğine inananlara aruz da kolay, hece de kolay, her şey kolay! Şiir mamuresi birkaç "beyt-i harap"tan ibaretse aruz veznile de yazılabilir. Artık aruzdan şikâyet, sebepsiz bir küskünlükten ibaret kalır.

Yeni edebiyatı kıymetten düşüren, yalnız heyecansızlık ve ahenksizlik de değildir. Mazmun yoksulluğu kusur düzinesinin başında gelir. Eserleri okuyanların gönüllerine vatan, millet, fazilet aşkı aşılayacak bir doktor değil, bir asistan bile olamıyor.

Cümle teşkili şöyle böyle bir aile teşkiline benzer. Kelimeleri biribirile evlendirirken vücutlarındaki sıhhat ve kuvvete çok dikkat etmek lâzımdır. Çürük ve zayıf vücutlu anne ve babadan cılız ve cansız bir yavru doğacağı gibi, sağlam ve gürbüz anne ve babadan da kanlı, canlı güçlü çocuklar meydana gelir.

Cümlelerin kelimeleri anne, baba gibidir. Mazmun da doğan yavru yerindedir. Yanyana getirilen kelimeler iyi seçilmez, kuvvetli olup olmadıklarına dikkat edilmezse mahsul-ü izdivaçları olan mâna, maksad, mazmun yavruları cansız, cılız, çürük vücutlu doğar, bozuk ve solgun çehre ile yaşar.

Âkif'in her daim kendisiyle mukayese edildiği Abdülhak Hâmid...

"Âkif tekke Müslümanı değil, cami Müslümanıdır; onda cezbeden ziyade secde var. O, Allah'a, Abdülhak Hamit gibi 'Tuttum seni üstüme yıkıldın' demez. İnkâra bürünen bu karanlık iman Âkif'te yoktu. En buhranlı şiirinde bile, Âkif, Allah'ın 'zat'ını değil, ancak 'sıfat'ını şüphe ile karşılar ve 'Ağzım kurusun, yok musun ey adl-i ilâhi?' der". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

Hece nâzımları cümlelerde kullanılacak kelimeleri iyi seçemedikleri için manzumelerinde kuvvetli mazmunlar arayanlar inkisar-ı hayale uğruyorlar. Hececilere kılavuzluk hizmetini üzerine alan arkadaşımız Ziya Gökalp beyi gücendirmek korkusu olmasaydı, dünyada iken hece veznile birkaç parça şiir yazar, örnek olarak yeni edebiyat nesline armağan ederdim.

Ziya Gökalp:

— *Aşı iğnesinin mesafesi kemiğe kadardır.*

Mehmet Âkif (devam):

— Aruz veznini kafes kadar dar sanan yeni bülbüller kendilerini hece sahrasına attılar, o saha da dar geldi, hudutsuz bir terennüm fezası aradılar, hece vezninden hududu kaldırdılar, serbest nâzım çöllerinde âbıhayat bulmak sevdasına tutuldular! Edebiyat bahçesi her yolcunun ayak uğrattığı hâlî bir arsa haline geldi. Onun için ne şiirde kıymet kaldı, ne de şairde!..

Nef'i:

— *Alırdım hâme-yi deste hicivde iztirar olsa.*

Muallim Naci:

— *Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvirim güler.*

Namık Kemal:

— *Yazılsın seng-i kabrimde edep mahzun, ben mahzun!*

Salonda hüzünlü bir heyecan tufanı koptu. Teessüründen gözleri dolan Mehmet Âkif devama artık imkân göremiyerek kürsüden indi.

Ben demem: Hak şairi Âkif ölür;
Ömrüne hayrülhalef, marşı yeter!
Namı dilde, "safhalar" elde yaşar;
Âkif'e gönlümdeki arşı yeter!

Kaynak: Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 231-236'dan aynen nakledilmiştir.[106]

106 Tarih ve iktibas edildiği yer ayrıca belirtilmemekle birlikte A. Seyranî'nin bir önceki yazısının devamı olmak bakımından muhtemelen bu metin de *Rize Gazetesi*'nin 1937 Şubat tarihli sayısından nakledilmiştir. (haz.)

85.

İki Mehmet Âkif

Birinci Mehmet Âkif

Toprakta yatan gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulâyı da er geç silecektir.
Rahmetle anılmaktadır amma ebediyet,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?

Mehmet Âkif

– Mehmet Âkif'te içtimaî levhaları, mahallî renkleri, millî hayat parçalarını aksettiren ve o vadinin en kudretli numunelerini vermiş bir kemal görüyoruz. Nihayet vecdi ve heyecanı olan Mehmet Âkif'te *Asım*'ın bilhassa Çanakkale Harbi'nin tasvirine ait sayfalarında, Mehmetçiğin türbesine yaptığı abidede, bize yalnız kendi şiirinin son zirvesini değil aynı zamanda edebiyatımızın da en mühim irtifalarından birini vermiştir. *Asım*'da bütün Mehmet Âkif vardır. Elinde böyle bir cilt olan kimse de şiir mabedinin içine her vakit kendi evi gibi girebilir.

İsmail Habip, *Edebî Yeniliğimiz*

– İlhamlarını arşı âlâdan alırdı. Dehası, etekleri güneş olan şahikalara vakit vakit iner ve sonra sanat şahikasından da yüksek ufuklara çıkardı. Namütenahilikte hübût ile urûc, müteradiftir. Âkif'in miraçları da, hübûtları da mübarektir.

Süleyman Nazif

– Türk halk dilini onun kadar munis ve tabiî kullanan olmadığı gibi, Türk halkının gönlünü onun derecesinde doğrulukla ve samimiyetle intak eden bir şairimiz yetişmemiştir. Öyle sanıyorum ki *Safahat* şark ufuklarında akisleri asırlarca dalgalanmaya namzet bir şaheser olacaktır. Âkif, fikirlerinden, hislerinden kıyafetine kadar her noktadan gayet tabiî, bilhassa son derece samimî bir memleket adamı idi.

İbrahim Alattin Gövsa, *7 Gün*'den

– Aruz vezni, Âkif'in elinde, her şekle giren sihirli bir oyuncak olmuştur. Hani, lâstik top, tabak gibi bazı aletleri havaya fırlatarak hiç düşürmeden bin marifet yapan hünerbazlar vardır. İşte merhum Âkif te aruz veznile ve kelimelerle böyle harikalı oyunlar yapan bir san'atkârdı. Fakat, onun yalnız nâzım tarafı değil; şair tarafı da çok kuvvetliydi. Mehmet Âkif öldü;

84.

Merhum üstat Mehmet Âkif'e

Ülkü Güneri

Ey ulusun ve yurdun çok sevimli bülbülü
Hakikatin makesi, Türkiye'nin tek gülü,
Uçurduk elimizden yazık çok yazık oldu,
Parçalandı yürekler, gözler hep yaşla doldu.

Yurdum elemleriyle inleyendin evet sen,
Ona bakan kem gözler sana olurdu diken.
Sana sanki kefendi, gençliğin sevgileri,
Ey edebin, sanatın, faziletin rehberi.

Ruhun müsterih olsun, yaşa sen kalbimizde,
Kandiller parlayacak, o küçük evinizde.
Bir kuş gibi uçtun da acılar döktün bize,
Fatihalar okuyor, genç ihtiyar hep size.

Nerde o şakrak ötüş, hani Âkif'in sesi,
Bir acı gam sarıyor, gizli gizli herkesi.
Türk'ün elinden uçtu, edebiyat bülbülü,
Koparıldı dalından memleketin has gülü.

Kaynak: *Ülker*, c. I, S. 6, Şubat 1937, s. 5. (Özlük, *Polemikler*, s. 180).

fakat İstiklâl Marşı şairi, yarattığı ölmez İstiklâl Marşı gibi ebedî bir hayata mazhar olarak yaşıyacaktır.

Abidin Daver

– Âkif, aşk şairi, ihtiras şairi, süs ve saz şairi değildi. Küllî kudret mefhumunu teşahhus ettiren Allah'ın kemal ü celâlini, ilahî büyüklüklere ve temizliklere tercüman olan Peygamber'in rikkat ve nezahatini, geçmiş devirlerin yüksek şahsiyetlerini, mensub olduğu cemiyeti ve insaniyeti terennüm ederdi.

M. Turhan Tan

– Namık Kemal'den ve Tevfik Fikret'ten sonra, iki gündenberi, Mehmet Âkif te yoktur. Vatan şiirinin bu üç büyük zirveli sıra dağları üstüne ölümün kara bulutu indi. Bütün ölçüleri ve haysiyetile düşünürsek, bugün, Türk vatanı şairsizdir.

Peyami Safa

İkinci Mehmet Âkif

Türk Arapsız yaşayamaz. Kim ki "yaşar" der, delidir!
Arabın Türk ise hem sağ gözü, hem sağ elidir.
Veriniz baş başa; zira sonu hüsrân-ı mübîn
Ne hilafet kalıyor ortada billâh

Mehmet Âkif

– Şair Âkif'e Arnavut damgasını vurmak istiyenlere bakmayınız. Şair Âkif bir Müslüman milliyetperveri idi: Yani Arnavut olduğu kadar Türk, Türk olduğu kadar Arap, Osmanlı-aşırı bir ümmetçi idi. Vatanperverliği Müslümanlık âlemi genişliğindedir.

Falih Rıfkı Atay

– Din şairi Mehmet Âkif, garip bir tecellidir. Aruzu millîleştirerek en millî Türkçe elinde dinin bayrağı, milliyet cereynının karşısına dikildi. Süleymaniye'nin kürsüsünden, kürsü bulamazsa oturduğu yerden mütemadiyen bağırıyor: Başımıza gelen felaketler dinden ayrıldığımız için geldi; milliyet İslâmiyet'e giren bir tefrikadır. Medeniyeti alalım, fakat milliyeti almayalım. Garp'ın bütün ilim ve fenni gelsin, fakat bizdeki eski camiaya dokunmasın. Mehmet Âkif'in bayraktarlık yaptığı münevver dindarlık budur.

İsmail Habip, *Teceddüt Edebiyatı*

– Fakat biz ne Çanakkale'ye, ne de Anadolu ihtilâline onun gözü ile bakmayız. Bizim iki mücadelemizin ruhunda da garp emperyalizminden olduğu

"Mucizât-ı enbiyayı çocukluğumuzda bize anlatırlarken, Hazreti Davud'un elinde demir, balmumu gibi yumuşar ve o nebiy-yi zişan, âhene istediği şekli verirmiş, derlerdi. Mehmet Âkif'in şiirlerini gördükten sonra, mucize-i Davud'un ifade etmek istediği mânayı daha ziyade vuzuh ile anladım… Zebur sahibinin yed-i i'cazında âhen ne idiyse, *Safahat* şairinin dest-i ibdâında kelime ve aruz da odur". (*Süleyman Nazif*)

kadar, şarklıktan kurtulmak ihtirası vardır. Biz felâketlerden yalnız garbı değil, kendi şarklığımızı mesul tutarız. Kurtuluş yolu, bu asrın medeniyeti içinde onun bir milleti ve devleti olmaktır.

Falih Rıfkı Atay, 7 *Gün*'den

– Âkif şapka kararı çıktığı vakit, onu eline alarak, başı açık rıhtıma geldi ve bir vapura binerek esir ve Müslüman Mısır'a gitti. Şüphesiz bütün inkılâplarımızın ve şark tarihinde ilk defa kurmuş olduğumuz bütün hürriyetlerin, lâyisizmin, tefekkür ve vicdan hürriyetinin aleyhinde idi. Fakat şurası var ki, doğup büyüdüğü vatanının dünyada kazandığı şeref, ona, sığınmış olduğu yarı- sömürge havası içinde büsbütün kuvvetini hissettirmiştir.

Nihayet, başında şapkası, fakat karaciğerinde kanserle Türkiye'ye döndü:

– "Onun hasretine dayanamadım", diyordu.

Birçok fikirlerde birleşemediğimiz Âkif'in, bizden asla ayrılmıyan tarafı, şerefli ve müstakil bir millet görmek olmak davası idi. Âkif, kara softaların binbirinde gördüğümüz zilletlerin hepsinden uzak kalmıştır. Bizim fikirlerimize düşmanlığı, onu, asla, vatan aykırı bir politika içine sürüklememiştir.

Âkif, şerefli ve müstakil bir millet olmamızı, bizim fikirlerimizin zaferi temin etmiştir.

Âkif millî marş güftesinde hayal ettiği istiklâl Türkiyesi'nin mesut ve kuvvetli kalmasından başka hiçbir şey dilemiyerek ölmüştür.

Falih Rıfkı Atay, "Şair Mehmet Âkif" makalesinden

Kaynak: *Yücel*, S. 24, Şubat 1937, s. 224-225.

86.

Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı

Millî marş nasıl yazılır?

Kemal Vecih

Kemal Vecih'in, bir millî marş yazma girişiminde neden bulunmadığını merak ettiği, lirizmin şairi Yahya Kemal.
(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

Eğer üç sene evvel "İstiklâl Marşı" hakkındaki tenkidimi neşretmemiş olsaydım, temin ederim[107], ölümünden sonra, Mehmet Âkif için şu yazıyı yazmazdım...

Zira kim olursa olsun ölen bir adamın aleyhinde yazmayı –insanî ve içtimaî bir hakikatı müdafaa ve tenvir için olmadıkça- hiçbir zaman muvafık göremem.

Fakat, bu günlerde Mehmet Âkif için intişar eden bazı tenkidler münasebetiyle bu yazıyı neşre zaruret hasıl oldu.

Mehmet Âkif için, ilk tenkid *Servetifünûn* da intişar etmiştir. Bay Hamdullah Suphi'nin bu tenkidi "Etrafında istihkak ettiği! Velveleli sitayişi uyandırmakta geciktiğimiz *Safahat*" deye başlar, ve "Daha intişar etmeden aylarca evveldenberi! Gazeteleri kendilerinden bahsettiren, edebiyat feriftelerinin lisanını inhisara alan alâyişkâr, yaygaracı mecmualar yanında *Safahat*, itikâf içinde yaşamış, haşî, kani bir adam gibi sessiz adımlarla, seyahatine iptidar etti" şeklinde devam eder.

Aylarca evvelden beri, itikâf içinde yaşayan *Safahat* gibi cümleler ve üslûbun hazin şekli bu tenkid hakkında kâfi bir fikir verebilir. Onun için hiç şüphe etmem. 913-937 nesli Âkif'e ne edip, ne şair, hatta bir halk nazımı sıfatını bile vermemiştir.

Zaten İstiklâl Marşı deye yazdığı manzume, tuhaf ve garip bir tesadüfle Millî Marş olarak kabul edilmiş olmasaydı şüphesiz Türk edebiyat tarihi Mehmet Âkif'ten bahs etmek için mevzu bulmıyacaktı.

Onun için, yalnız İstiklâl Marşı, içtimaî ve bediî bakımdan tetkik olunursa çıkacak netice Âkif'in bütün eserlerine de şamil olur. çünkü: Bu "on kıta"lık manzumesi, eserlerinin sonuncusu ve mensuplarınca en mühim sayılan *Asım*'dan sonra yazılmıştır. Binaenaleyh beş cilt *Safahat*'ındaki bütün hünerlerini *İstiklâl Marşı*'nda teksif etmiştir, denebilir.

Hakikaten Âkif'in her türlü hüviyetini bu yazısında görmek mümkündür. Bundan dolayı yalnız bu manzumesi tetkik edilerek Âkif hakkında görüşlerimiz arzedilecektir.

Ancak Âkif'in İstiklâl Marşı'nı tetkikten evvel, işaret etmek gerektir ki: Devlet, yurt gibi ezelî kudret mefhumlarını bir bakışta canlandıran, bir tek gönül gibi cemiyet, milliyet ve vatan duygularının ülküsünü söyliyen, altın sesli veya şelâle akışlı, yıldırım heybetli ve şimşek çakışlı bir marş, bir şiir henüz hiçbir Türk şairi tarafından yazılmamıştır.

107 "Bir Münakaşa", *Gül Mecmuası*, Sayı 4, 2incikânun 934.

Henüz, bu nev'in bizde bir "şaheseri" yoktur. "Büyük Hâmid"in gençliğinde niçin böyle bir eser yaratmadığını düşünürüm.

Bütün hayat boyunca yaşayacak bir "Hürriyet Kasidesi" yazan ilâhi Kemal niçin yazmadı, derim.

Bize Ses, Açık Deniz, Deniz gibi ve o nefis şarkılar gibi, yeni, öz şiirin en güzel örneklerini vermiş olan Yahya Kemal niçin bir millî marş yazmak tecrübesine girişmemiştir, deye hayret ederim.

Yalnız büyük Fikret sağ olsaydı hiç şüphesiz dünya durdukça Türk ufuklarına ziyası vuracak, millî marşımızı da o yazacaktı.

Çünkü: Hürriyet âbidesi için yazdığı meşhur kitabe ki şu mısralar, millî marş örneği olmıya lâyık bir şaheserdir.

Bugün hürriyetin, milliyetin, namusu ümidin
Masun kaldıysa bil ey Türk halaskârın bu hey'ettir
Bu hey'et şanlı bir timsaldir hürriyetin takdis,
Yaşar her ferd için takdis-i hürriyet ibadettir.

Tevfik Fikret

Zira hiçbir tarihî menakiple mukayese edilemiyen o bütün deha silsilesi büyük Kemal devrimine bir tek gönül gibi çarpan, Bethofen'in Dokuzuncu Senfonileri gibi akan, dalgalanan, coşan, yükselen ve ölmezliğe hükmeden mısralar lâzımdır.

Öyle mısralar ki: Bir doğuş, bir grup gibi şehrâyin yaparak başlar ve biter.

Çünkü: Her ölmez san'at eserinin en parlak sıfatı bir harika halinde başlamasiyle tecelli eder.

Yüz binlerce halkı birden susturan bir bando muzikanın başlaması gibi, büyük konferans salonunda muhteşem dekor arkasından asil bir mareşalin birden sahneye girişi gibi: Başlamıyan bir san'at eseri; hatta ikinci mısra veya kıt'asından itibaren kuvvetle devam etse bile Kemal'i haiz olamaz.

Halbuki Âkif'in İstiklâl manzumesi daha ilk mısraında "Korkma söznmez" deye bir nevi teselli ve korku ile başlar.

Dünyaya hayret veren, dünyayı inkılâbının büyüklüğü önünde yerlere kadar eğilmeye mecbur eden büyük bir milletin, en büyük zaferinden sonra doğan istiklâlini "Korkma sönmez" deye başlayan bir manzume ile temsil ve ifade etmek...

Ah, bu gafleti, bu duygusuzluğu Türk Rönesans tarihi, Türk edebiyat tarihi kayd etmemeliydi... Sonra:

Şühedâ fışkıracaktır, toprağı sıksan şühedâ..

mısralariyle karşılaşıyoruz. Acaba, bu mısra kadar bir ruh çöküntüsünü ifşa eden tasvir, en iptidaî insanlarda bile görülmüş müdür?

Muallim İsmail Hakkı'nın *İstiklâl Marşı* bestesinin kapağı.

"Şehid" ki: Vücudu âteşin bir hâle gibi kutsiyetle çevrilidir. "Şehid" ki: Kanının döküldüğü yerden bir yeni âlemin ve kuruluşun, bir yurd ve bir millet kurtuluşunun ilâhi şafakı doğmaya başlar. Böyle bir dekor içinde tasviri gereken "şehid"i bir çamur içinden "fışkırtmak!" tanrım ne düşkün bir görüştür bu...

Vakıa, Âkif'in mülhem olduğu meşhur Buharalı Şevket'te şehidleri topraktan çıkarmak suretiyle tasvir etmiştir. Fakat fışkırmak gibi çamur sıkılmasını göz önüne getiren kaba, âdi kelime ile değil, kanlı bir meş'ale halinde, ilâhi bir sancağa sarınmış olarak, göz kamaştıran bir tulû gibi topraktan yükseltir.

Çünkü: Halis şiir asil ve zarif kelimelerden doğar. İlâhi heykellerinin asil bir taş olan mermerden doğuşu gibi.

Halbuki hayret edilir:

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

"*Tek vatan*", "*Beni dünyada*" gibi telif zafı ve lüzumsuz kelime yığını bir yana. Bu iki mısradaki fukara duası niçin?

Ve yıllardır müstehase birer kelime olan hüda cüda kafiyeleri.

Burada, büyük edip Süleyman Nazif gibi yalnız din hatırı için Âkif'i sevenler deyecekler ki:

Korkma; sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak...

kıt'asına ne demeli?

Şimdi sorarım, "al sancak" şafaklarda nasıl yüzüyor? Yüzmek niçin? Bu hangi bediî bir görüşün tasviridir böyle? Ocak ve tütmek kelimeleri her şeyden mahrum yoksul bir devrin "sembolü"dür. İlk insanların mağaralardaki ocaklarını ve tütsülerini göz önüne getirir.

Halbuki: Büyük Kemal devriminin şahikaları üstümüze yıkılmadıkça, Türk ulusu ikinci bir Ergenekon'da esir veya mahv olmadıkça, ey göklerin ilâhi şafakına benziyen sancak, senin için parçalanmak, yere düşmek ihtimali yoktur, gibi muhteşem, dekoratif bir tasvir isterdi. Bu mevzu:

O benim milletimin yıldızıdır parlıyacak...

Kaynak: *Ülker* (Burdur Halkevi Dergisi), S. 3, Mart 1937, s. 50-54.

87.

Mehmet Âkif

T[ahsin] N[ahit] Uygur

Hayatı

Mehmet Âkif Fatih Dersiâmlarından İpekli Tahir Efendi'nin oğludur. Anası Buharalı bir Türk kadınıdır. Âkif 1873 yılında Çanakkale'nin Bayramiç kasabasında doğmuştur.[108] İlk tahsilini babasından görmüştür. Âkif 14 yaşında iken babası ölmüştür.

1889'da İstanbul Mülkiye İdadîsi'nden çıktıktan sonra yeni açılan Yüksek Baytar Mektebi'ne girmiştir. Bu mektebten sene-i devriye, doktora imtihanlarını muvaffakiyetle vererek 1893 yılında birincilikle çıkmış ve o senenin 14 Kânunuevvelinde yeni teşkil edilen Orman, Meadin ve Ziraat Nezareti'nin beşinci Umûr-ı Baytariye ve Islah-ı Hayvanat Şubesi umumî müfettiş muavinliğine tayin edilmiştir. Bu vazifede 11 Mayıs 1913 tarihine kadar, 20 sene kalmış ve bu tarihte nezarete verdiği Umuru Baytariyye müdürü muavini Mehmet Âkif imzasını taşıyan "Umûr-u Baytariye Müdürü Abdullah Efendi'nin yerden göğe kadar haklı olduğu bakteriyolojihane meselesinden dolayı azli üzerine acizleri de memuriyetimden sureti katiyede istifa ediyorum..." şeklindeki istidasiyle vazifesinden istifa etmiştir.

Âkif'in meslektaşı
baytar Tahsin Nahit Uygur

4 Birinciteşrin 1906'da Halkalı Ziraat Mektebi kitabet muallimliğine, 25 Ağustos 1907 tarihinde de Çiftlik Makinist Mektebi Türkçe muallimliğine, 11 Teşrinisani 1908'de Darülfünun Edebiyat şubesi birinci sene Edebiyat-ı Osmaniye müderrisliğine tayin edilmiştir. 23 Birinciteşrin 1908 tarihinde Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi'nin zabıta-ı sıhiyye ve kitabet-i baytariye ve hukuk-ı tüccar-i ticariye ve kânun-ı tıp muallimliği de uhdesine verilmiş ise de kabul etmemiştir. İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçerek kurtuluş mücadelesine iştirak eden Mehmet Âkif bir müddet Kastamoni'de kalmış ve Birinci Millet Meclisi'ne Burdur meb'usu olarak iştirak etmiştir. 1926'dan 1936 Haziran'ına kadar Kahire'de bulunmuş ve Kahire Üniversitesi'nde Türk edebiyyatı derslerini vermiştir.

Mehmet Âkif Baytar Mektebi'nden çıktıktan sonra muvakkat vazifelerle Anadolu'da, Rumeli'de, Suriye'de gezmiştir.

Meşrutiyet'ten evvel İstanbul'da İttihad ve Terakki cemiyetini teşkil edenler arasında bulunmuştur.

Balkan Harbi esnasında kurulan Müdafaa-i Milliye heyetinin neşriyat kısmında çalışmıştır.

Umumî Harp esnasında İttihad ve Terakki hükümeti tarafından Şeyh Sünusi ve Abdülâziz Çaviş ile birlikte esirler arasında propaganda yamak maksadile Almanya'ya gönderilmiş, orada uzun müddet kalmıştır.

108 Âkif, Bayramiç'te değil Fatih Sarıgüzel'de doğmuştur. Ancak babasıyla birlikte Bayramiç'te olduğu bir dönemde nüfus tezkiresi orada alındığından doğum yeri de Bayramiç diye kaydedilmiştir. Bkz. Fevziye Abdullah Tansel, "Notlar ve Tenkidler: Mehmet Âkif'in Doğum Yeri Bayramiç midir?/I", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1977, yıl:6, S. 2; Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Âkif'e Dair İki Vesika/II", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1978, yıl: 7, S. 2; M. Uğur Derman, "Mehmet Âkif'e Dair İki Vesika", *Kubbealtı Akademi Memuası*, Temmuz 1977, yıl: 6, S. 3.

Âkif, âza ve umumî kâtib sıfatile İstanbul'da Darül Hikmeti İslâmiye'de çalışmıştır. Yazılarını ve şiirlerini *Sırat-ı Mustakim* ve *Sebilü'r-Reşad*'da neşretmiştir. Şiirlerinin çoğu İstanbul ve Anadolu gazete ve mecmualarında da neşredilmiştir.

Âkif çok zinde bir vücuda malikti. Güreş, binicilik, yürüyüş, yüzücülük gibi siporları severdi. Çok zeki idi. Kuvvetli bir hafızası vardı. Mütevazi, samimî, vefakâr idi. Babasının sevkıyle medrese tahsilini de yapan Âkif Arabça ve Farsçayı da çok iyi bilirdi. Fransızcası da pek kuvvetli idi. Şiirleri yedi cildden mürekkeb *Safahat*'ında toplamıştır. İstiklâl Marşı'nın güftesini o yazmıştır. 1936 yılı Haziran'ında kansere tutularak Mısır'dan sevgili yurduna kavuşan Büyük Âkif 27 Birincikânun 1936 Pazar günü akşamı İstanbul'da hayata gözlerini kapadı ve 29 Birincikânun Salı günü Edirnekapı'daki medfenine gömüldü.

Âkif'in Şiirleri Arasında

O, öldükten sonra bir muharrir, bir gazetede çıkan yazısında onun "baytarlık gibi en nâmüsait bir meslek"den nasıl yetiştiğini işaret etmişti.

Bize göre, bu kadar açık bir hayrete hiç de lüzum yoktur. Bu hayreti ancak bilgisizlikle ifade edebiliriz. Her meslekten şair yetişir de baytar mesleğinden niçin yetişmesin?

Kaldı ki Âkif, Yüksek Baytar Mektebi'nde fizik, kimya, fizyoloji, anatomi, hayvanat gibi, her biri uzun bir ömre kâfi gelmeyen müsbet ilimleri heyecanla takib etmemiş olsaydı, ruhu yükselmez, kafası inkişaf etmezdi. Âkif, irfanının temelini Baytar Mektebi'nde kurmuştur. Onun tetkik ve tefahhus kabiliyeti o mektebde açılmıştır.

Safahat'ında şöyle bir muhaveresi var:

— Keşki baytarlık edeydim...
— Gene et mümkünse!.
— Yapamam.
— Belki yapardın be..
— Unuttum be Köse!.
Keşki zihninde kalaymış, ne kadar lâzımmış;
Beni dinler misin evlâd? Gene kabilse çalış:
Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,
Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.

Türk baytarlığının kıymetini pek güzel gösteren bu satırlar, Türkiye'de en yüksek bir servet kaynağı olan hayvancılığa verilmesi lâzım gelen ehemmiyeti de göstermesi itibarile ayrıca nazarı dikkati çekmektedir. Türk baytarlığı laboratuarlarda, enstitülerde mikroplar âlemindeki yüksek ve mütevazi mesaisiyle; bulaşık, insan ve hayvanların müşterek hastalıklariyle yaptığı mücadelelerle, mezbahalardaki çalışmaliyle yalnız servet ve iktisat hayatımızda değil, aynı zamanda insanların sağlıklarını korumak yolunda cidden müsbet değerlerle yükselmektedir. Diğer taraftan Türk köylüsünün hayatına karışan, onun her türlü ıztıraplarını yakından ve sık sık gören; ona yanı zamanda büyük

inkılâbımızın nurlarını götüren ve Cumhuriyet'in feyizlerini anlatan varlıklar arasında Türk baytarının yeri de çok mühimdir. Türk baytarı, senenin dokuz ayını köylerde geçirir. Köylüyü en çok tanıyan, hayatını onun uğruna fedadan çekinmiyen Türk baytarıdır. Bu itibarla ve esasen yüksek tahsil gören, müsbet ilimleri umumî olarak da takib eden Türk baytarları arasından, Âkif gibi kudretli, millî duyguları duymak; şiirlerle duyurmak yönlerinden cidden eşsiz bir şahsiyetin çıkması pek tabiî ve daima mümkündür. Eğer Âkif, baytarlığın tahmil ettiği vazifeleri görmek için Türk köylerinde dolaşmasaydı, Türk'ün yüksek cevherini, asıl özünü yerinde ve içinde tetkik etmeseydi, ne bir İstiklâl Marşı yazabilir, ne de Çanakkale şiirini doğurabilirdi.

Âkif ruha hitab eden, varlığı heyecandan sarsan şiirleri, Türklüğü, Türk enerjisini haykıran şiirleri duyularak yazılmıştır. O, Türk'ü özünden gördü, candan sevdi; duydu ve yazdı. Bu itibarla baytar Mehmet Âkif, şair Mehmet Âkif'e yükseklik vasfını kazandıran bir varlık oldu.

Şair Mehmet Âkif'de Türkçe en güzel şeklini kazanmıştır. Onun binlerce mısralık şiirlerinde Türkçe gümrah bir çağlıyan gibi akar, hiç bir sanatkâr aruzda onun kadar tatlı bir dil kullanmamıştır. Bunu aleyhdarları da takdir ediyorlar.

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak:

Bunda kelimelerle vezin o kadar kaynaşmıştır ki mevzuun telkin ettiği azm ve iman ancak bu kadar kat'î, bu kadar muvaffakiyetli ifade edilebilirdi. Ona kadar Türk dilinde ve vezin kalıbı içinde bu akıcı hassasiyeti gösteren olmamıştır.

O, şiirleri için diyor ki:

Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannü bilirim, çünkü ne san'atkârım.

Samimiyet öğünülecek bir kıymettir. Bu, Âkif'de dalga dalgadır. Onda tasannu yoktur. Fakat muhakkak ki o, büyük bir sanatkârdı: Tasannusuz bir san'atkâr.

Samimî şair, tevazuunu:

Aczimin giryesidir, bence bütün âsârım!

mısraında şiirleştiriyor.

Aruzun bütün ağırlığını silen ve silken aşağıdaki satırlar san'atkâr Âkif tabiî pürüzsüz dilini tatlı bir âhenkle yükseltiyor:

Amasra sahili çok eski bir müessesedir,
Uşakların, topu cerrah olur, hemen kestir!.
Bugün ormanı göster kılağlı baltasına:
Temizleyip çıkıversin bırakmasın yarına!

— Biraz da dikmeyi öğrenseler...
— Adam sende!
Düşündüğün şeye bak.. Sen şu ilmi öğren de..
— O ilme hiç diyecek yok: mefâdı kat'idir.
Ulûm-ı sâire sün'i o, pek tabiîdir,
Ne var ki kalmadı tatbik için müsait yer!
— Neden?
— Neden mi, görürdün çıkıp gezseydin eğer.
Eteklerinde zığın[109] saklı bildiğin orman,
Bugün barındıramaz hale geldi bir tavşan!
O, sırtı hiç te güneş bilmeyen yeşil dağlar,
Yığın yığın kayalardır: Serablar çağlar!

Türk Baytarlar Birliği dergisinin 1937'deki Âkif sayısı.

Orman tahribatını alaylı ve iğneli bir lisanla anlatan bu mısralarda orman sevgisi taşıyor. Ormanı koruma ve kurtarma inkılâbını da cumhuriyet hükümeti yaptı. Sırtı hiç güneş bilmiyen yeşil dağlar cumhuriyetin kudretli eliyle yeniden doğacaktır. Büyük Âkif'in ruhu şad olsun!

Ona "şair" değil, diyenler ne kadar aldanıyorlar. Eğer Âkif de şâir değilse başka kime şair denilecek? Onun "Çanakkale" mu'cizesini alevden mısralarla anlatan şiiri, şiirlerin erişilmez merhalesini göstermez mi? Bugüne kadar onun bir eşi yazılmış mıdır? Çanakkale zaferi Âkif'in şiirinde en heyecanlı mânasını buldu. Mustafa Kemal'in deha ve iradesiyle Türk ve cihan tarihinde en şerefli mevkii tutacak olan Çanakkale zaferi ve o zaferin ulu şehidlerini şiirin parlak ve berrak âhengi ve duygusu içinde Âkif, bakınız nasıl anlatıyor:

— Ne fazilet mi? Çocuklar koşuyor, aç, çıplak;
Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmıyarak.
Gene vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Cebhenin her biri bir kıtada, etrafı deniz;
Kara dersen daha dehşetli, ne yol var ne de iz.
Şu boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi.
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya..
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göksünün üstünde o arslan neferin.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler..
Kahraman orduyu seyret ki, bu tehdide güler!
Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna yarab, ne güneşler batıyor!
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdad inerek öpse o pâk alnı değer.
Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim, gel seni tarihe" desem sığmazsın.

109 Geyik. (Tahsin Uygur)

Herc ü merç ettiğin edvare de yetmez o kitap..
Seni ancak ebediyetler eder istiab.
"Bu taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, rida namiyle,
Kanayan lahdine çeksem bütün ecramiyle;
Ebr-i nisanı açık türbene çatsam da tavan;
Yedi kandilli süreyyayı uzatsam oradan;
Sen bu avizenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi ta fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecrile avizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana...
Gene bir şey yapabildim diyemem hâtırana.

Çanakkale zaferi nasıl Türk varlığının sonsuzluğunu, Türk ruhunun enginliğini, Türk iradesinin yalçınlığını gösterirse, bu şiir de Türk edebiyat tarihinde, aynı ruhun ve varlığın şiir olmuş ifadesi şeklinde ebediyetlere intikal edecektir ve bu şiiri ile, büyük Âkif, mütefekkir Peyami Safa'nın dediği gibi, "Bir hilâl uğruna batan güneşler" arasında yer almıştır.

Mehmet Âkif'in İstiklâl Marşı'nı yazdığı günleri düşünüyorum: Düşmanın, yurdun büyük kısmını işgal ettiği, Türk'ün varını, yoğunu kurtuluş yoluna döktüğü o günlerde Atatürk'ün başkumandanlığını yaptığı seferber bir millete o büyük milletin ateşli dilile cihana hitab eden ve Türk haşmetini ebediyetlere yükselten şiiri, yalnız Mehmet Âkif yazmıştır:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak,
O, benim milletimin yıldızıdır parlayacak..
O, benimdir, o benim milletimindir ancak.

O kıyamet günlerinde Âkif'in volkanlı ruhundan taşan bu mısralar Türk'e ve Türk'ün yarattığı büyük Atatürk'e beslenen çok samimî bir iman kaynağından hız alarak doğmuştur. Gençliğin nurlu sesi, o kahraman sözlerle, onun mezarında sönmez bir iman ve ciddiyetle gürledi ise, bunun sebebini şairin ruhu yerinden koparan inanında aramalıdır.

O,

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

bediasını yaratırken doğan güneşe inanıyordu. İnanmasaydı davayı bu kadar keskin bir belâğatle anlatamazdı.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmaz taşarım.

şiirinin bu parçasında hür ve yiğit Türk'ün, hilkattenberi tarihi kaplıyan yaman karakterlerini pırlanta parlaklığiyle görüyoruz. Türk'ü hangi bir Türk şairi bu kadar geniş bir kudret, bu kadar açık bir şiir ile tasvir edebilmiştir? Şiirde bu tesiri yaratabilmek en yüksek hünerdir. Bu dört mısrada hakikat, şiirin içinde ve şiir hakikatin içinde erimiştir. Bunda hayal yoktur, kuruntu yoktur. Binlerce yıllık koca bir tarih bu şiirde dile gelmiştir. Hakikat kendisini haykırmıştır. Büyük şairin sönmez îmanı, sonsuz samîmiyyeti, en şefkatli hislerin beslediği bu hakikat âbidesini yaratmıştır. Bu âbidede Türk kendisini görüyor, ebediyyetini görüyor ve bunun canlandırdığı asil mâna içinde hüviyetinin son zerresine kadar eridiğini hissediyor.

Cephede "iyman dolu göğsünü serhad" yaparak çalışan Mehmetçiğe, Mehmet Âkif'ten yükselen tok sesi dinleyiniz. Bu kurtarıcı ses dalgaları adamı hürriyet ve istiklâlin ebedî gülşenine götürüyor:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın!
Siper et göğdeni, dursun bu hayasızca akın!
Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakk'ın
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı.
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun incitme, yazıktır, atanı.
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı...

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da hüda
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda...

Mehmet Âkif'teki vatan aşkı, hürriyet ve istiklâl aşkı en ideal derecesine yükselmiştir. O, bu aşklarını şiirin nurlu hüzmeleri ile işliyerek her Türk'ün dimağına perçinlemiştir:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ve Türk bayrağına, nurlu yüzünü çevirerek müjdesini veriyor:

Dalgalan, sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet.

Kurtuluş mücadelesine karşı duran o zamanki iymansızlar Türk ufuklarında şafaklar doğuran bu şiir karşısında dudak kıvırmışlardı. Asrın en mütekâmil harb vasıtalariyle techiz edilmiş ordulara her türlü müdafaa vasıtalarından mahrum bırakılmış bir kitlenin karşı duramayacağını, mutlaka yenileceğini,

hasta adamın artık ölmek üzere olduğunu el ile tutulur hakikatlerden sayıyorlardı. Fakat, tek baş, tek kumandan, Türk'ün cevherini, ruhunda gizli kudretlerini, en kısa zamanda kurtuluş zaferi şeklinde meydana koydu. Bunun içindir ki:

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl,
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet.

mısraları, şairin zaferden evvel zaferi gören ve büyük öndere inanan kalbinin sesi olmuştur.

Âkif, Abdülhamit idaresine düşmandı. O, halka yapılan zulme isyan ediyordu. Halk içinden yetişen, halkın müstebitlerden çektiklerini çok iyi gören şair, o devrin haris, hunhar, kara ruhlu, fakat mevki sahibi softalarını:

Anne karnından icâzetli, beşikten molla!

diye tavsif ediyor.

Ya vükelâsı nasıldı? Âkif'in aman bilmeyen dilinde istibdad vükelâsı en açık vasıflarını buluyorlardı:

Vükelâ neydi ya? Câsus, müzevvir, kalleş;
Güç okur, hiç yazamaz bir sürü hırsız çetesi!..

Onların suratlarına tükürmek, iç yüzlerini dışa vurmak için şairin bu isabetli tasviri ve hükmü kâfi gelir.. Esasen kara sultan zavallı halkı, hep o sütü bozukların elile hırpalıyor, sürüyor, soyduruyor; ilme, irfana en basit bir yer ve değer verdirmiyordu. Böyle bir hey'etin başına:

Sadrıâzm paşanız fitre alır verse biri..

diye tasvir ettiği adamlar geçiriliyordu.

Hürriyet onun sevgilisi idi. O, hürriyete tapardı. Hürriyet fikrini boğmak isteyenlere gür sesile bağırırdı:

Sanıyorlar, kafa kesmekle, beyin ezmekle,
Fikr-i hürriyet ölür. Hey gidi şaşkın hazele!
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak
Ekilen gövdelerin hepsi yarın fışkıracak.

Onun hürriyet iymanı da bu kadar kuvvetli idi. Dediği oldu. Hürriyet fikri yolunda yere düşen gövdeler fışkırdı. Atatürk bir hürriyet güneşi sıcaklığıyle ufkumuzda doğdu.

Bir istibdad faciası karşısında elinden hiç bir şey gelmiyerek:

Utandım ağlayarak, ağladım utanmıyarak!.

diye hıncını taşıran şair Meşrutiyet'in ilânında torunlarına:

Âh bir kerre gelip görse Yemen'den babanız!

hitabını yaptıran ihtiyar Türk diliyle Yemen ellerinde tebah olan Türkler'in müebbet hicranına ağlamıştı.

Onca, insanlık hak ve hürriyetle kaimdir. Hakk'a ve hürriyete sahib olabilmek için de çalışmak lâzımdır:

Hayır, hürriyetin, hakkın masun oldukça insansın.
Bu hürriyet, bu hak bizden Bugün ahengi sây ister,
Nedir, üç dört alın? Bir yurdun anlından boşansın ter..

Ve işte bugün böyle oluyor. En büyüğümüzün nurlu dehası altında bir yurdun alnından ter boşanıyor.

Şarkın ezelî fecri yakındır, doğacaktır.

diyen iymanlı şair, bu fecri Anadolu'nun bağrından doğuranın bütün şarka ışıklı uyandırıcı bir örnek, bir önder olduğunu gördü. Bugün yalnız şark değil bütün dünya onun açtığı kurtuluş ve yükseliş yolu üstündedir. Bugün şarkın ezelî fecri, cihanın ebedî güneşi gibi parlıyor.

Yalnız hürriyetle iş bitmez. Yükselmek lâzım ve:

Semaya çıkmak için yüksek olmalı zemin..

Şair etrafa bakıyor. Herkes çalışıyor, herkes ilerliyor. Biz niçin duruyoruz? Neden oturuyoruz:

Âsümanı, hâkdâni, cümle mevcudat için
Kurtuluş yok sây-i dâimden, terakkiden bugün.
Yer çalışsın, gök çalışsın sen sıkılmazsan otur!

Yükseliş yolunda kalbin pek, inancın sağlam olacak, korkmayacaksın, ürkmeyeceksin, çalışarak dağları devireceksin. İleri milletlerin âhengine uyacaksın. Yoksa sonun karadır. Şair hemen bütün şiirlerinde bu duygu ve düşünce ile, bu heyecanla inlemiştir.

Şedd-i rahlet, durmayıp git, yolda kalmaktan sakın:
Merd-i sahib-azm için neymiş uzak, neymiş yakın?
Hangi müşküldür ki himmet olsun, âsan olmasın?
Hangi dehşettir ki insandan herasan olmasın?
İbret al erbabı ikdamın bakıp âsârına:
Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrarına!
Bir münevvim ses değil yer yer huruşan velvele.
Fevç fevç akmakta insanlar bütün müstakbele.
Nehr-i feyza feyz-i insaniyyetin âhengine
Uymadan kabil değildir düşmemek bir engine..

Bugünün yüksek yaşamak düsturlarından birisi de "durmıyalım düşeriz"dir. Şair, diğer taraftan da Türk azmini keskin bir kılıç gibi parlatıyor:

Cehennem olsa gelen göksümüzde söndürürüz
Bu, yol ki hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz.

Şair, marifet, san'at ve medeniyet fikirlerini şöyle telkin ediyor:

Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
Tek faziletle tealî edemez za'fa düşer.

Zaif olmamak için fen ve teknik âleminde de ilerlemek, millî fazileti müsbet yeniliklerle kuvvetlendirmek için Avrupa'ya gitmek lâzım. Bunun için Çanakkale destanını yaratan gençlere hitab ediyor:

Fen diyârında sızan nâmütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları!
Ayni menbâları ihyâ için artık burada,
Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun arada.
Çünkü:
Nazariyata boğulmakla geçen ömre yazık,
Amelî kıymetidir kıymeti ilmin artık.

İlim ve irfan için son yoktur. Ne kadar âlim olursan ol, mağrur olmıyacaksın, vicdanın da zevki bundadır:

Evet, lâkin varıp serhadd-i malumata bir insan,
O gayetten demek lazım ki: "Yok irfan için imkân!"
Hakikî itiraf altında parlar zilli irfanın;
Budur insanlığın mânası, en son zevki vicdanın..

Samimiyetle, yurt için ve cemiyyetin yükselmesi için çalışırken her hangi bir felâketle, bir mahrumiyetle karşılaşırsanız kat'iyyen ye'se düşmiyeceksiniz. Çünkü:

En korkulu cânî gibi ye'sin yüzü gülmez...

Ve çünkü bize düşmanları üstün çıkaran kara kuvvet yeistir:

Ey hasm-ı hakikî, seni öldürmeli evvel,
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!

Yaşamak için azim ve ümid lazımdır. Bunlar olmazsa yaşanılmaz:

Azmiyle, ümidiyle yaşar, hep yaşayanlar.

*

احکام امراض عمومی
(مقدمه)

Âkif'in kütüphanesinden çıkma baytarlıkla ilgili bir kitap. Baş taraftaki mühür Âkif'in şahsî mührü.

Âkif, samimî ve mütevazi idi. O beyendiği mesleki şöyle anlatıyor:

Şudur cihanda benim en beyendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

Bu kadar açık ruhlu olan şair çocuklara şu hitabı yapıyor:

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Gelen incelmiş adam devri, hemen yontulunuz!
Ama dikkatli olun, bir kafanız yontulacak;
Sakın aldanmayın: İncelmiye gelmez kolunuz!

Bu mısralarda şairin mütevazi ruhunu görmemek mümkün müdür? Zamanı, asrın bütün inceliklerini her gözden iyi gören şair geçmiş zamanlarla Bugünkü ve yarınki telakkiler arasındaki farkları tatlı bir edâ ile anlatıyor. Çocuklara: "Her ileri hamleye bütün ruhunuzla, bütün gücünüzle çalışarak iştirak ediniz" diyor. Odun gibi, fakat ne kadar zarif bir tebliğ!.

Onun ruhunun şairliği kadar yüksek zirvelerinden birisi de tevazuu idi. Onun bu tevazuu ilminden doğuyordu. Kendisini bir ân bile düşünmeyen şair, nefsini varlığını medh eden tek satır yazmamıştır. Bütün kıymetleri, ulukları milletinde görmüştür. O, yalnız Türk'ün yüceliğini terennüm etmiştir. Türk gücünün her şeyi yapabilecek bir kudret olduğunu, tam ve kâmil bir iman ile doymuş ve duyurmuştur. Her biri millet varlığında bir volkan parçası olan Mehmetciği öğmüş onu, onun katkısız ruhunu, feragatını, fedakârlığını, kahramanlığını gür ve coşkun şiir dalgaları içinde yükseltmiştir. İçtimaî yaraları en açık ve derin şekillerile o, tedkik etmiştir. Onun şu satırlarında yükselen tevazuuna bakınız:

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta fakat,
Sormayın iç yüzümün rengini; yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı hakikat şimdi,
Bana hiç benzemiyen suretimin manzarası!

Büyük denizler gibi coşan, taşan ruhundan parçalar, diye heyecandan boğularak okuduğumuz Türk şiirleri yaratan şair o meşhur tevazuunu aşağıdaki mısralarda ne güzel canlandırıyor:

Mağmum iki üç nefha işittiyse işitti,
Bir hoşça seda duymadı benden hele yurdum.
Seller gibi vâdî-yi enînim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
Yoktur elemimden bu sağır kubbede bir iz,
İnler Safahat*'ımdaki hüsran bile sessiz!.*
Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,

Günler şu heyulâyı da ergeç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma,
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?

Sessiz mi yaşadın, hey koca şair? Senin şair sesin nesilden nesle bir millî armağan diye sunulacak ve seni tarih, milletinin ıztırabları, felaketleri, gözyaşları karşısında en yakıcı, en şefkatli feryadları koparan bir vatanperver diye bağrına basacak. Herkesin sustuğu, seslerin kısıldığı zamanlarda şiirlerinle Balkan faciasını, o facianın kalbleri yerinden koparan vahşî çehresini bize sen gösterdin. Umumî harbin hanümanlar söndüren yangınını, o yangının yurdda yarattığı yıkıntıyı bize sen anlattın.

Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi,
Yurdumun kan kusuyor, mosmor uzanmış denizi.
Tüter üç beş baca kalmış... O da seyrek seyrek...
Âşinâ bir yuva olsun seçebilsem diyerek,
Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını:
Sarar âfakını binlerce sıcak kül yığını!
Yurdu baştan başa viraneye dönmüş Türk'ün,
Dünkü şen, şatır ocaklar yatıyor yerde bugün.

Türk'ü en şanlı ve ölmez karakterlerile o anlamış ve anlatmıştı:

İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum, Nevruz?
Ne büyük söyle, ne çok söyle, yiğit işde gerek.
Lafı bol, karnı geniş soyları taklid etme;
Sözü sağlam, özü sağlam ol, ırkına çek..

Kadına yardım ve saygı erkek için bir vazifedir:

Fiğan ederse kadın, susturur koşup erkek.

Merhamet ve şefkat insanlığın en ulvî vasıflarından olmalıdır. Yoksa insanlık mânasız olur:

Üç sınıf halka içim parçalanır hem ne kadar:
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler, bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan,
Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?

İhtiyara saygının, kadına sevginin, çocuğa şefkatin insanlık borcu olduğunu söyleyen şairi karşımızda merhametin, şefkatin bir timsâli gibi görüyoruz. Vatan sevgisi onun şiirinde en parlak ifadesini bulmuştur. Oğlunu cephede kaybeden anneye böyle hitab ediyor:

Fakat, düşün, neye oğlun hayatı istihkar
Edip te böyle perişan bıraktı annesini?

Evet, yaşatmak için ümmehatın akdesini,
"Feda-yi cân edeceksin!" demiş vatan hissi.
Demek heder değil oğlun, vatan fedaisi!

Medeniyet âleminde yükselen Almanya'da millî vahdetin nasıl kurulduğunu hayat düsturu şeklinde anlatıyor:

"Beyin"le "kalb"i hem-âhenk edip te işletmeli,
Atıldı vahdet-i milliyye sakfının temeli...

Bir Alman kadınına yaptığı hitapta şair, yıllarca önce garb şiirinin ve musikisinin insanlar üzerinde oynadığı rolü bir kaç satırla ve tahassürle ifade ediyor:

Ne mûsikînize girmiş uyuşturur nağamat,
Ne şiirinizden olur tarımarı fikri hayat.
Onun lisan-ı semavîsi ruha söylerse:
Bununki ruh-ı mealiyi nefhedeser hisse.
Gelip te görmeli sanatte gaye varmı imiş?
"Hayır" denir mi ki, her gayenizde en müthiş,
En ince sanatın esrarı yükselip duruyor.

Şair, san'atın şairidir. Onun ruhunda, her yüksek, millî ve medenî eser renk renk şiir cümbüşleri doğuruyor. İşte Yeni Cami:

Leb-i deryadan uçan bir ebedî hande-i nur!
Sanki umman-ı bekanın ebedî bir mevci.
Yükselir göklere donmuş ta kesilmiş inci!..

Ve işte bedii zevki duyuran Süleymaniye:

Ufku bir dağ gibi sed eyleyivermiş, müthiş.
Ebediyyetlere hâkim şu mehib âbidenin,
Yalnız şehri değil, dehri tutan şanı senin
Sanırım zevk-i bediini yeter tatmine.

Sanat ruhunun ebri seher şeklinde uçtuğunu görmek istermisiniz? Büyük şairin, güzelliğine hayran gözleriyle Sülemaniye'ye bakınız:

Göreceksin o harîmin ebedî zıllinde
Ruh-ı sanat uçuyor ebr-i seher şeklinde!

Şair "deha"nın düsturunu kurmuş kanatsız dâhîleri sanatın kırbacıyle hırpalamış:

(...) *yükselemez kollarıyle sanatkâr,*
Deha için kanat ister benimse yok kanadım.

*

Mehmet Âkif dindardı. Hasan Âli Yücel, yazdığı bir makalede[110] diyor ki: "Mehmet Âkif mümindi, çünkü îmanında samîmî ve bundan dolayı da kuvvetli idi. Onu şairliğe çeken, bu îman olmuştur. Sade bu imanın te'siriyle kupkuru bir din naşiri olmaktan kendisini kurtaran, şairliğinin ilk zamanlarındaki halkcılık duygusunun pehlivan ruhunda destanî hisler haline gelebilmesidir... Yoksa Âkif te emsâli gibi bir hadiseyi bir nas ile izah etmekten başka bir meziyeti olmıyan her hangi bir medrese mensubundan başka bir insan olamazdı".

110 Bkz. Bu kitapta, 55. metin.

Üstad Falih Rıfkı Atay da:

"Nihayet başında şapkası, fakat karaciğerinde kanserle Türkiye'ye döndü:

— Onun hasretine dayanamadım, diyordu.

"Bir çok fikirlerde birleşemediğimiz Âkif, bizden asla ayrılmıyan tarafı, şerefli ve müstakil bir millet olmak davası idi. Âkif, kara softaların bin birinde gördüğümüz zilletlerin hepsinden uzak kalmıştır. Bizim fikirlerimize düşmanlığı, onu, asla, vatan aykırı bir politika içine sürüklememiştir.

Âkif, şerefli ve müstakil bir millet olmamız için fikirlerinin zaferini istiyordu. Halbuki şerefli ve müstakil bir millet olmamızı, bizim fikirlerimizin zaferi temin etmiştir.

Âkif millî marş güftesinde hayal ettiği istiklâl Türkiye'sinin topraklarında yatıyor. İnandığı Allah'tan, bu Türkiye'nin mes'ut ve kuvvetli kalmasından başka bir şey dilemiyerek ölmüştür" hükümlerini vermiştir.

Mehmet Âkif'in de, her insan gibi eksik ve aksak tarafları vardı. Bunu inkâr kendi sakat ve aksak taraflarımızı görmemek olur.

Her ruhun iyi, güzel ve asil şahikaları olur ki, onlara bakarken ayni ruhun fena çıkıntılarını, çirkin tümseklerini temiz bir müsamaha ile görmemek, insanlığa has bir kemalin tezahürü diye kabul edilmelidir. Halbuki, şahikaları göremiyecek kadar kısa görüşlü olanlar, bir ruhun, bir oluşun, bir varlığın yalnız küçük basit, çirkin taraflarını görürler.. Hükümlerini, kararlarını bu görüş mesafesinden yürütürler. Kahramanlara bile kızıl ve sivri dillerini uzatmaktan çekinmiyen bu gibi hastaları biz mazur görürüz.

Büyük şair Âkif de, ölmeden önce ve öldükten sonra, böyle kötü görüşlerin kalemiyle hırpalandı. Güzel Türkiye'mizde bütün mânasiyle üstad ve sıhhatli münekkitler yetişinceye kadar hayat ve edebiyat pazarlarımız spekülasyoncuların istedikleri gib oynadıkları sebest birer meydan olmaktan kurtulamayacaklardır.

Yabancı ülkelerde, yıllarca Türk edebiyatı derslerini vermek suretile Türk varlığına hizmet eden Mehmet Âkif, milletine karşı vazifesini yapmışlara mahsus bir vicdan huzuru içinde ve hakkında verilecek hükmü, bitaraf tarihin takdirine bırakarak, müstakil ve şerefli Türkiye'de, hayata gözlerini kapamıştır.

Kaynak: *Türk Baytarlar Birliği Dergisi*, 1 Mart 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 387-400'de bazı tasarruflarla nakledilmiş; Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 378-383'te sehven 1 Kânunusani 1937 tarihiyle metin kısmen yer almıştır).

88.

Yine Âkif

Nurullah Ataç

Birkaç hafta oluyor, Mehmet Âkif hakkında düşündüklerimi bu sütunda söylemiştim. O yazım bazı kimseleri kızdırmış; bunu gayet tabii buldum: *Safahat* nâzımını, insan olarak da, şair olarak da seven çok kimseler olduğunu bilirdim. Mehmet Âkif, gerek sanatı, gerek ideologisi ile, maziyi demiyeceğim, eskiyi, "yerleşmiş"i temsil eder. O, maziyi, ananeyi müdafaa etmekten ziyade -her ne istikamette olursa olsun- değişikliğe, harekete husumet gösterir. Kafası, ruhu "geri" değildir, çünkü geriye gitmek de bir kımıldanmadır; o, "durgun"dur.

Mehmet Âkif fesi, hürriyet fikrini, meşrutiyeti kabul etmişti; çünkü doğduğu zaman fesi bulmuş, sonradan da Namık Kemal'i okumuştu, Sultan Mahmud zamanında gelse fese isyan eder, Namık Kemal'den evvel gelse hürriyet fikrinin, meşrutiyetle idarenin düşmanı olurdu. Dünyanın, doğdukları zaman ne halde ise, öyle kalmasını isteyen adamlar vardır. Vardır da söz mü? Ekseriyeti bunlar teşkil eder. Onların, kendilerinden olan Mehmet Âkif'i sevmeleri, onu beğenmiyenlere kızmaları kadar tabii bir şey olamaz.

Fakat o yazıma kızanlar arasında gençler de varmış, buna hayret ettim. (Etmedim ya! Ne ise! Öyle demek daha işime geliyor.) Bu gençlerin bazıları ile konuştum; bana: "Mehmet Âkif'e hiç olmazsa milli marşımızın, İstiklâl Marşı'nın şairi olduğu için hürmet etmeliydiniz" dediler.

İstiklâl Marşı... O da bir mesele! O "güfte"yi bir şiir diye okumak hayli zor işlerdendir. Fakat bunun büyük bir ehemmiyeti yoktur; bir milli marşın güzel bir şiir olması zarurî değildir. Ona yıllar, asırlar güzellik verir; meselâ Marseillaise'in güftesi de pek parlak bir şey değildir ama ihtilâl günlerinde söylenilmiş olmak, bu "tarihîlik" ona bir heybet veriyor... Öyle ama, aradan kaç yıl geçerse geçsin, "Çatma kurban olayım çehreni ey şanlı hilâl!" mısraının bir hamasilik iktisab edebilmesi kolay kolay tasavvur edilebilecek şeylerden değildir.

Şiir tarafından vazgeçelim, Âkif'in manzumesi bugün bizim millî marşımız olabilir mi?.. İstiklâl, bizim için aşılmış bir idealdir. İstilâ zamanında, kapitülasyonlar devrinde istiklâl bir idealdir; fakat istiklâline ermiş bir cemiyet: "Ben istiklâl ederim" diyemez ya!.. -Fakat İstiklâl Marşı, bizim istilâdan, kapitülasyonlardan kurtulmak için çarpıştığımız, kanımızı döktüğümüz günlerde yazılmıştır; o günleri hatırlattığı için... -Doğru; fakat...

Fakat İstiklâl Marşı'nda bizim bugünkü ideallerimize uyacak, onlara hiç olmazsa bir telmih sayılacak hiçbir şey yoktur. "Lâ kavmiyete fi'l-İslâm" düşüncesile yazıldığı için Türk'ten, Türkiye'den bahsedemez. İçinde ezan vardır, minâre vardır, imamı, müezzini, kayyumu ile bütün cemaat vardır, millet yoktur. Doğrusu bir marş değil, bir ilâhî, bir "tazarru"dur.

O güfte bugünkü Türkiye'yi temsil edemez. Hani Cumhuriyet'in ilk günlerinde "Osmanlı postaları" pullarını kullanıyorduk: bittabi zarurî idi ve gördüğümüz zaman: "Muvakkattir" diyorduk. İstiklâl Marşı da bize öyle "muvakkat" gözüküyor. Fakat günler, yıllar geçiyor, o pulun üzerine bir "surcharge" bile vurulmuyor. Bize şimdi, ideallerimize uygun, hiç olmazsa onlarla tezad teşkil etmiyecek bir marş lâzım. Niçin yazılamamış? Bugünkü şairlerimiz Mehmet Âkif kadar da mı yazamazlar?

İstiklâl Marşı, bestesi ile de bir millî marş değildir. Musikiden anlamadığımı kaç defa söyledim; bestenin sanat kıymeti hakkında bir hüküm veremem. Fakat musikişinaslarla da konuştum, o beste, "zor" bir beste imiş; şöyle orta hallice söylenebilmesi için bile insanın hayli musiki terbiyesi görmüş olması lâzımmış. Halbuki bir millî marşın, dilsizlerden başka, bütün vatandaşlar tarafından, benim gibi musikiye istidadı olmayanlar tarafından da söylenebilmesi lâzımdır. Millî marş için kolaylık sadece bir meziyet değil, bir şarttır. Onuncu yıl marşı'nın, iyi kötü söyliyebiliyorum; hele kalabalık içinde pek âlâ oluyor.

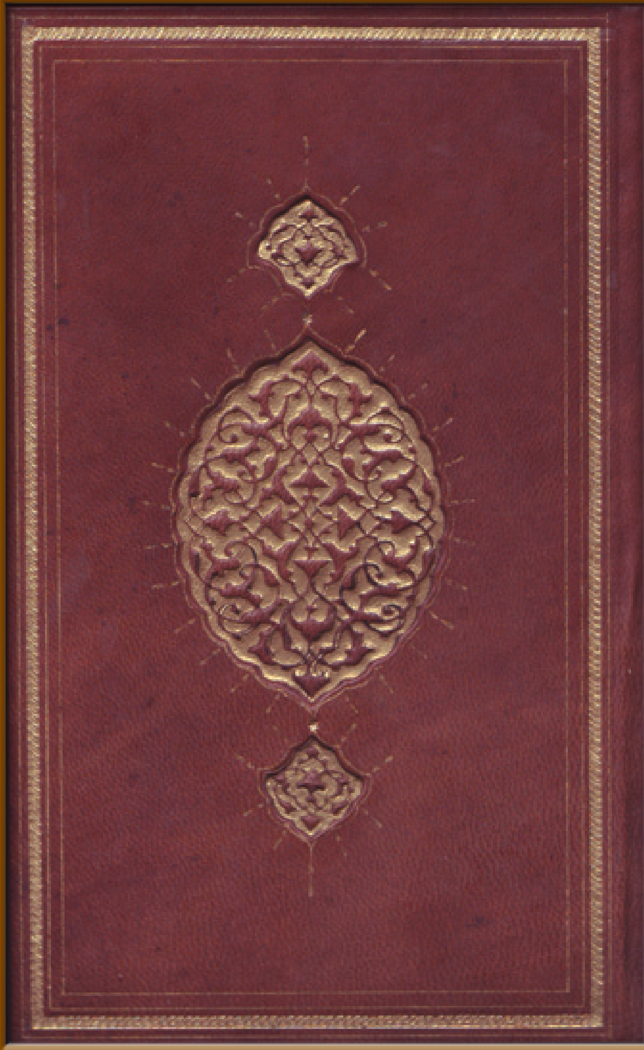
İstiklâl Marşı'nın, çok uğraştım, "Korkma"sını bir türlü söyliyemiyorum. Bu hususta yalnız değilim: vatandaşların bir çoğu bu hususta benim gibidir. Bir bestenin zor olması, güzelliğine delil değildir, Deutschlandueber Allesin bestesi hem çok güzel, hem de çok kolaymış, onu Almanların, musiki istidadı olmıyanları da söyliyebilirmiş.

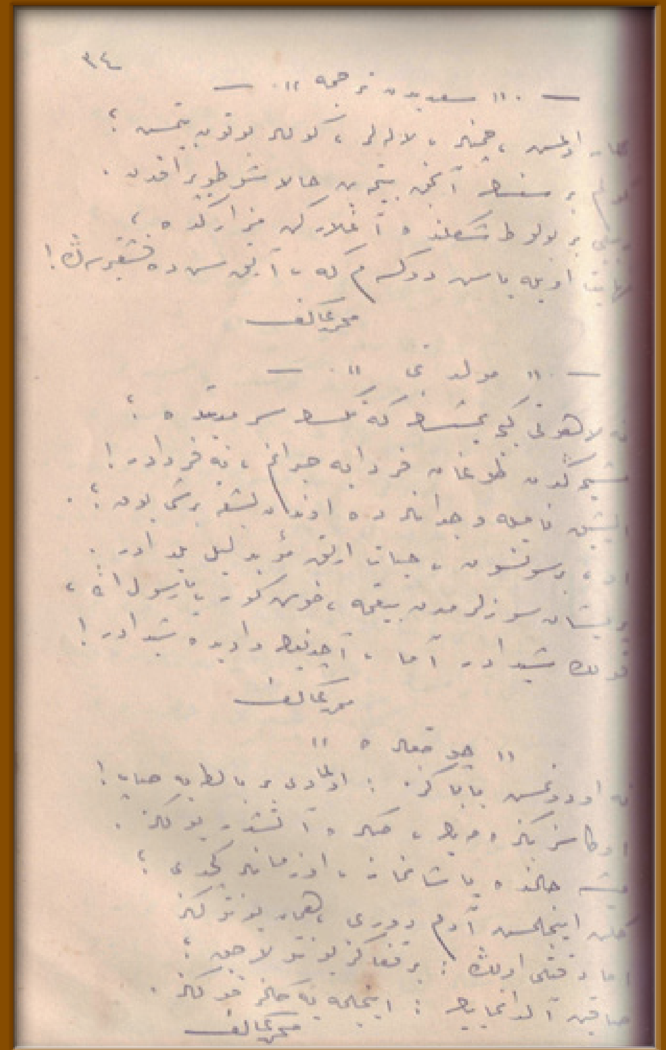
İstiklâl Marşı elbette kaldırılamaz, tarihimizin, inkılâb tarihimizin bir anını gösterir. Öyle ama millî marşlardan biri olarak kalır; başlıca millî marşımız o değil, bir İstiklâl Marşı olur.

Kaynak: *Akşam*, 6 Mart 1937, s. 3. (Çantay, *Âkifname*, s. 363-364'te aynen yer almıştır).

Âkif'in ölümünün 70. vefat yılı hatırasına 2006'da çıkarılan Âkif resimli pullar.

Âkif'in tuttuğu 60 sayfalık şiir ve not defterinden bir yaprak ve onun şemseli cildi.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

89.

Mehmet Âkif'e âid bir hatıra

D[erviş] Sükûtî [Ali İlmî Fanî][111]

Hataylı okuyucularımızdan D. Sükûtî imzasile bir mektub aldık. Bu okuyucumuz bize geçenlerde ölen büyük şair Mehmet Âkif'e dair bir hatırasını anlatıyor. Mektubunu aşağıda aynen yazıyoruz:

"Merhum Mehmet Âkif iki sene evvel tebdilihava için Antakya'ya gelmişti. Ciğerinden muztarıbtı. Ümidsizdi. Bir gün Asi boyunca gezerken birkaç genç onu teselliye çalışıyorduk. Bir aralık Antakya'yı nasıl bulduğunu sorduk. Durdu, düşündü, kararan sulara, morlaşan dağlara, gölgelenen ovalara baktı, baktı... "Çok güzel, yalnız havada üzerime çöken bir ağırlık var" dedi ve sonra bize şu kıt'ayı okudu:

Virânelerin yascısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazanımda şu cennet gibi yurdu.
Gül devrini görseydim onun bülbül olurdum,
Yarab! Beni evvel getireydin ne olurdu?

Ne demek istediğini pek iyi anlamıştık, gözlerimiz dolmuştu. Bugün istiklâline kavuşan yurdumuzun hür havasına karşı onun o zaman duyduğu tahassürleri şu birkaç beyt ile ifade etmek istedik:

Görmek bugünü sence de ne mutlu dilekti,
Dursandı ne var? Beklediğin gün gelecekti.
Gittin bizi öksüz gibi âvâre bıraktın,
Kalsaydın, "Hatay" marşını da sen yazacaktın!

Kaynak: *Yedi Gün*, c. IX, S. 212, 31 Mart 1937. (Çantay, *Âkifname, s.* 374'te de aynen yer almış ve mektubun tarihi olarak 9 Mart 1937 verilmiştir).

111 Akif 1935 Ağustosu'nda Antakya'ya geldiğinde lise felsefe öğretmeni olan Mesut Fani, kendisine Atatürk hakkındaki görüşünü sorar. Âkif Millî Mücadele yıllarına dair hatıralarını ve Mustafa Sagir olayını anlatır. Son olarak Mustafa Kemal için "Büyük adam vesselam. Keşke halife olmak isteseydi! Ona ilk defa ben biat eder ve şimdi böyle vatan hasretiyle diyar diyar sürünmezdim" der, Mesut Fani de bunu bir yazısında bahis mevzu ettiği gibi öğrencilerine de anlatır. Bkz. Ziya İlhan (Zaimoğlu), "Mehmet Âkif'i Niçin Seviyoruz, Mehmet Âkif'i Niçin Sevmiyoruz?", *Hatay*, 13. 1. 1939. Mesut Fani Bilgili bu sözü edilen yazıyı *Atatürk'ün Hayat Felsefesi* (Antakya 1938) adlı kitapçığında kaleme almıştır. Aktaran: s. Mehmet Tekin, *Mehmet Âkif Ersoy'un Antakya Seyahati*, Antakya 2010, s. 33.

90.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (I)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan dört tanesini basıyoruz.

1. *Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?*
2. *Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?*
3. *Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?*
4. *Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?*
5. *Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?*
6. *Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?*
7. *Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?*

"Âkif'in insanî tarafları var mıdır?" sorusuna " Eh.." diye cevap veren şairiâzamın Viyana'dan gönderdiği bir fotoğrafı.

Abdülhak Hamit Diyor ki:

1. İslâmcı şairdir.
2. Tefrik edilemez.
3. Eserlerile umumî hizmetleri vardır.
4. Rolü vardır. Pürüzsüz manzum yazan odur.
5. Ben yalnız Edebiyat itibarile tanırım. Diğer hususiyetleri beni alâkadar etmez.
6. Eserlerinde İslâmî hamleleri var, fakat hepsini okuyamadım.
7. Eh...

Peyami Safa Diyor ki:

1. Âkif ne milliyetçi, ne de İslâmcı bir şairdir... Bu iki kelime kapalı sistemler ifade eder. Âkif'i her hangi bir sistemin içine sokuşturmak mümkün değildir. Sadece bir millet ve ümmet camiası içinde tercümanı olduğu temayüller itibariyle ona hem millî, hem de İslâmî şair denebilir. Milliyetçi ile millîyi, İslâmcı ile İslâmîyi biribirine karıştırmamak fikrindeyim. Namık Kemâl için de bu hata yapılıyor ve milliyetçi olup olmadığı soruluyor. *Vatan* şairi de *Safahat* şairi de milliyetçi değil, millî şairdirler: Goethe gibi.
2. Sınıf ve halk tabirleri ilmî, yani reelin mazbut ifadesi değildirler, mürekkep ve hétérogéne keyfiyetlere delâlet ederler. Halktan murat avam ise –bu da yuvarlak bir tabirdir, fakat bir az daha sarih görünüyor- Âkif halk şairiydi.

3. İstiklâl harbi Türk inkılâbının başlangıcı sayıldıkça *İstiklâl Marşı* bu inkılâbın tarihinde yer alacak eserdir.
4. Âkif Türk edebiyatında Muallim Naci'yi tekâmül ettirmekten, yani müstahase aruz kalıbını tasfiyeye çalışmaktan başka rol oynamamıştır: Aruzu cenazesini yıkayarak gömmüştür.
5. İçtihat meselesi. Fakat inkılâba küsenlere inkılâp da küser.
6. Âkif'in tezi falan yok, perakende iştiyakları vardır. Yıkılan bir şarka ağlamış, ahlâk tereddisiyle mücadeleye çalışmış ve hüsran içinde gözlerini kapamıştır. Onun istediği dünya Rönesans'tan evvel yıkılmıştı.
7. Dinî ve millî olan her şey insanîdir. "Sınıfî" demek istiyorsanız bence bu müphem tabir en az beşerîyi ifade ettiği için sualinizin muzmer fikri olmaya layik değildir. Din ve millet insanîsinin dışında bir tek varlık kalır: ölüm karşısında insan. En müşterek insanî keder budur. Âkif'in bu mevzuda hassasiyeti görülmemiştir.

İsmail Hami [Danişmend] diyor ki:

1. Âkif İslâmcı bir şairdir, ve hattâ şiirlerinde milliyet fikrinin aleyhinde bulunmuştur.
2. Âkif ne halk şairi, ne de sınıf şairidir. O, bence bir ümmet şairidir.
3. Âkif'in Türk inkılâbına hizmeti var mıdır, şeklindeki suallere edebî şahsiyetini istihdaf ediyorsa eserleri içinde en güzellerinden sayılan *İstiklâl Marşı'nın* güftesi Millî Hareket devrinde yapılmış bir hizmet şeklinde gösterilebilir. Fakat bu güftedeki zihniyetin ondan sonra yapılmış olan inkılâplardaki prensiplerle ne dereceye kadar tavafuk gösterebileceği ayrı bir meseledir.
4. Teknik bakımından en mühim rolü nâzım lisanındaki selâset ve hakimiyettir.
5. Kendisini tanımadığım için niçin gittiğini ve ne için geldiğini bilmiyorum. Eğer kendi noktai nazarından şapkayı Müslümanlığa münafi bir şey sayarak gitmişse bunda tabiî aldanmıştır. Çünkü baştaki şapka ile kalbdeki iman arasında bir münasebet olamıyacağına kaniim. Bu münasebetle şunu da söyliyeyim ki, Avrupalılar şapkayı, Şimalî Afrika Müslümanlarından almışlardır. Onun için eğer Âkif şapkayı Müslümanlığa münafi saymışsa yalnız inkılâp bakımından değil, tarih bakımından da aldanmış demektir.
6. Âkif'in şiirlerinde tasvir ettiği dertler hep İslâm sosyetesine aittir. Âkif yalnız İslâm âleminin ihtiyaçlariyle alâkadar olmuştur, şiirlerinde Türk sosyetesiyle ilgisini gösteren satırlara tesadüf edilmez. Hattâ meşhur *Çanakkale* manzumesinde de tebcil ettiği şehitler onun nazarında Türk şehitleri değil, Müslüman şehitleridir.
7. Âkif'in İslâmiyet çerçevesi haricinde bir âlemle meşgul olduğunu bilmiyorum. O, evvelâ Müslüman, saniyen Müslüman, salisen yine Müslüman'dır. Bu mahiyeti haricinde bir hüviyet ve zihniyeti yoktur zannederim.

Şükûfe Nihal Diyor ki:

"Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar der, delidir!" Bugünkü siyasî zaruretler içinde ancak kendi varlığına dayanarak kurtuluş yolunu bulan Türk'ün büyük ideâlini sezemiyerek onu "deli" diye tezyif eden bir adam.

"Müslümanlıkta anasır mı olurmuş, ne gezer?
Fikr-i kavmiyeti telin ediyor Peygamber..."

diye bize on dört asır evvelki ihtiyaçların yarattığı rejimlerden bahseden iskolâstik bir kafa... Böyle bir kafanın milliyetçilikle zerre kadar ilgisi olamaz...

Âkif, muayyen bir sınıfın şairi değildir, ben onda bir halk şairi vasfını göremiyorum. O, ümmetçi bir adamdır, en karakteristik tarafı, koyu bir din adamı oluşudur. *Safahat*'ı baştan başa karıştırınız, her fikirde, her mevzuda hep Allah, hep Nebi, Turusinalar, secdeler, her ıztırapta, her arzuda: "ilâhi!" diye göklere açılan bir el... insanî tarafı kuvvetli, bunu Hasta'da, Küfe'de, Seyfi Baba'da filân görüyoruz.

Âkif'in Türk inkılâbına tek bir hizmeti yoktur. O, bilâkis, bizim kanımız bahasına yarattığımız inkılâbın eserlerini beğenmiyerek bu toprakları bırakıp gitmiştir. Başından, yine bizim malımız olmadığı söylenen fesi çıkarıp yerine bir başka biçimde bir çuha parçası geçirmeyi bir din, bir ahlâk meselesi yaparak yurdunu, milletini bırakan, hurafelere takılmış bir adam!

Ben medrese adamlarının iki çeşidini gördüm, bir takımı bir adım daha ileriye atamıyacak kadar kör, inatcı... Bunlar oldukları yere saplanırlar, kımıldatamazsınız, bir takımı da alabildiklerine ileri atılırlar, kıraldan ziyade kırallık taraftarı olanlar gibi... Mazilerini büsbütün unuturlar, etraflarına da unutturmak isterler, mondenlerin mondeni kesilirler, nihayet, delice attıkları adımlarla hududu tayin edemiyerek bataklıklara düşerler. Âkif birinci takımdandı... Bize uyamadı, Dünya medeniyetine uyamadı. Çıktı gitti... Medrese kanalından geçen hiçbir insandan hayır bekliyemem...

Âkif yeni cem'iyyetin hiçbir ihtiyacını sezememiştir ki ona âid müdafaa edecek bir teze sahib olsun. Bütün endişesi, İslâmlık, ittihad-ı İslâm. Adaleti, fazileti, her şey'i Hak'tan bekliyor, hatta vicdan mefhumunu inkâr eden bir adam. İnsanî varlığa kıymet verdiği yok:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne "vicdan"dır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır...

Allah korkusu dediği cennet, cehennem, sırat, zebanî korkusu mudur?

Bize mutlaka, bir mükâfat karşılığı iyi olmamızı öğreten medrese terbiyesi... "Vicdan" denilen ve bize en yakın hâkimin üzerimizdeki bu yaman kudretini inkâr ediyor. Türk Ocakları, Türkcülük cereyanları gençliğe yeni idealler, yeni alevler aşılarken, mukadderatımız ancak millî şuurun kuvvetlenmesine bağlı iken yazdığı yazıya bakınız:

Ben böyle bakıp durmıyacaktım eli bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.

Bütün bunlardan sonra biraz geç kalmış bir süal hatıra gelebilir: Âkif bir şair midir; bir san'atkâr mıdır?

Ben ona hiçbir zaman, manzum yazmasını bilen ve çok söyliyen bir insan, diye bakmaktan ilerisine geçemem. Nâzımlardan şiirden beklediğimiz derunî müzik yok, estetik hiç yok... Duygular, düşünceler icazdan uzak... Bir başladı mı neler neler söylüyor... Cübbesinin eteklerini savura savura giden bir hoca gibi, durmadan dudaklarından sözler boşalıyor. Nereye? Bence, havaya!.. Şiir, bu demek değil, şiir, biraz teksif ister, dökülüp saçılmaz, şiir kalbimize saplanan, ruhumuzda hamle yaratan, hayalimizi yeni dünyalara sürükliyebilen, biraz bizi kanatlandıran şey... Âkif'i okurken canım sıkılıyor, tozlu, küflü bir medrese havasında bunalıyorum...

Âkif'in Türk edebiyyatında teknik bakımdan bir rolünü göremiyorum. Herkeste müşterek bir inanış var: Âkif sâde lisanla yazmış. Hayır, Âkif sâde lisanla değil, bayağı lisanla yazdı... Edebiyyatın konuşma dilinden başka bir dille yazması âdet olduğu, Osmanlıca yazıldığı bir devirde o da başkaları gibi, bize "siyeh renk dalâlet"ler, "ziya-riz hakikat"ler, "perde-puş zulmet"ler, "fezaî mabed"ler "encüm-nema meşail"leri ve daha bilmem neler yazdı; sonra, yeni cereyana kapılarak sadeleştirmek isterken "Halk dili" diye bize mahalle kahvesinin dilini getirdi. Bütün yazılarında kendisi de kahramanlarının diliyle konuştu, bir san'atkâr sıfatiyle onlardan ayrılamadı, hep "Be!"ler, "yahu!"lar, "hadi"ler, "hele!"ler ve ne küfürler, küfürler...

Hadi, toprakta silinmez bir izin var, ne çıkar?
Bağlı oldukca telakkîye hakikî değeri...
Dün beyinlerde kıyamet koparan hukümeti "hikmeti" al,
Bugünün zevkine sor, beş para etmez ciğeri...

Şair değil, san'atkâr değil, yüksek seviyede bir adam da böyle konuşmaz...

Bu softalıktan, sarıklı dostlardan kalma lâübâli bir görüşme tarzı...

Medrese, hoca âlemi ki, Türk ictimaî hayatının, Türk konuşma âdetinin dışında bir başka, garib âlemdir. Onun mahsullerini edebiyatımıza olsun sokmıyalım. Şiirimizi olsun o lâübâlilikten, o çapaçulluktan koruyalım...

Âkif, ne diye nazmın, kafiyenin kayıdlarına girmek zahmetine katlanmış, bilmem. Duyan, ıztırab çeken bir adam, pekâlâ, bunları satır satır gazete sütunlarında da yazabilirdi. Hem de üçüncü sınıf bir Mehmet olarak...

Alel'âde sokak, mahalle mevzularından yükselip te biraz azamet, biraz muhabbet yaratmak istediği zamanlarda fanteziye düşüyor, işte Çanakkale manzumesi... Sönük! Tarihin dümdüz kaydettiği sayfalar bence daha canlı!.. Nedir o şehidler için hazırladığı türbe! O ne fantezi, ne cici bici bir şey!.. Muhabbet yok, karşısında titremiyoruz, bir yığın pırıltı...

Âkif taraftarlarının serzenişlerine uğrıyacağımı biliyorum, ama ne yapayım, benim de duyduğumu açık söylemek illetim vardır: Âkif'in 1335'te yazdığı

"Şark" adlı şiirinin "Sis"ten farkı ne? Onun daha kuvvetlisini Fikret daha 1317'de yazdı.

Âkif Çanakkale şiirinde:

O ne müdhiş tipidir, savrulur enkaz-ı beşer,
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır hayretle (her biri) vâdilere sağnak sağnak...

Fikret, "Bir lahza-i teahhur"de:

Bir mahşer-i vazîi temâşa, haşin, akûr
Tırnaklariyle bir yed-i kahrın didik, didik
Yükseldi gavr-ı cevve bacak, kelle, kan, kemik.

Âkif "Bülbül" şiirinde:

Eşin var, âşiyânın var, baharın var ki, beklerdin,
Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül nedir derdin?

Yunus Emre on üç asır evvel:

Karlı dağlar mı aştın, derin ırmaklar mı geçtin
Yarinden ayrı mı düştün, niçin ağlarsın bülbül, hey.
Gülistanlar yapıyorsun, benim derdim yenilersin.
Yunus gibi inilersin, niçin ağlarsın bülbül, hey.

Âkif bazı da Nabileşiyor:

İlâhî emrinin avare bir mahkümüdür âlem,
Meşiyyet sende, her şey sende, hiçbir şey değil âdem,
Fakat hâlâ vücud isbât eder kendince her [hey] *sersem*

Nabî:

Ne varsa cümle senindir, bir söz ki varım yok,
Cihana gelmede, gitmekte ihtiyarım yok,
Benim, benim, diyecek elde bir medarım yok,
Bir kârhane bilsem neyim, benim nem var?

Ara sıra da Hamidleştiğini söylesem, nasıl olur, bilmem. Âkif:

Ki vadîden bütün bir yer yer inenler eninle çağlayıp durdu

Hamid:

Döner vadîde duradur bir ses, ruhlar çağlar...

Bence Âkif orijinal değil, lisanında yüksek ve nezih değil, Millî inkılâbımıza baş çevirmiş, beşerî zekâya, kültür seviyyesi müsaid olmıyan bir insan...

İsteyen, kendisine san'atkâr pâyesi verebilir.

Kaynak: *Yeni Adam,* S. 167, 11 Mart 1937, s. 10-11 ve 17. (Çantay, *Âkifname,* s. 375-380'de aynen yer almıştır).

91.

Mehmet Âkif hakkında

Kâmi

Dün akşam torunum Mahir bir *Akşam* gazetesi bulmuş, getirdi; "işte", dedi, "Nurullah ile Mehmet Âkif'i bir arada takdim ediyorum".

Oh, sevdiğim iki munis: Biri münakkid, öbürü şâir.

İhtiyar gönlümün hoşlandığı o iki ruh ile, demek, bu akşam da gıdamı buldum.

Yemek hazırdı. Bir iki lokmadan sonra kalktım, gözlüğümü taktım, o iki âşinâ-yı gaip ve hazır ile gözden de şöyle bir şerefyab olmıya başladım.

Â, ne göreyim: Nurullah Ataç oğlumuz bu sefer sâfi celâl, sâfi hiddet kesilmiş. Bir humar-ı şiddet içinde atıp tutuyor.

Kime? mi diyeceksiniz: Mehmet Âkif'e! Ben böyle iki ucu nideyim? Daha ilk satırlarında Mehmet Âkif'i sevmediğini ilân eden nezleli bir yazı... Bir yazı ki aksırıklarla, tıksırıklarla, tiksinmeler dolu. Yarabbi, candan mı geçeyim, canandan mı? Nur ile ziya döğüşüyor. Fakat, ziya başka âlemlerde, nur fevk-ı ibtihacımızda. İhtiyarlık bu ya: acıdım, acındım. Hani içime fenalık gelmiye başladı:

Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden?

Ben sohbetlerde sopa oyunundan hoşlanmam. Hele, genç bir adamın babası yaşta muhterem bir ihtiyara karşı hürmetsizlik, tecavüz etmesine hiç dayanamam.

Eski arkadaşlarımdan (...) yaman bir münekkidti. Bu meslekte o kadar ilerledi ki gözleri artık eserin yalnız menfi taraflarını görürdü; ruhu nefy ü inkâr olup gitti. O zatin, bir deve yükü teşkil edecek olan intikadları yanında, bir miskal ağırlığında müsbet bir risaleciği bile yoktu; kafası zengin, fakat yüreciği dardı. Sevmediği adamları bir eser yazsa da hırpalasam diye pusuda beklerdi. Mektebte çocuklar huyunu öğrenmişlerdi de dersine çalışmadıkları günlerde onun mebguzlarından birinin adını anarlar, tenkidçi hocalarının kanaatını sorarlardı; artık o gün dershaneyi kesif ve karanlık bulutlar kaplar; vakit gelir; çocuklar da aydınlığa kavuşurlardı...

Bizim Nurullah Ataç ta, huyu çekmesin, Âkif hicviyyesinde âdeta bu istîdad-ı bîdadı göstermiş.

Tenkidci oğlumuz san'ata, Mehmet Âkif gibi, bağ uranlardan değildir. Birkaç yazısından bunu anladım. Fakat, bu sefer mev'zuunda Âkif'in vicdan kanaatlarile san'atını, bi'l-kimya mezç etmese de, halt etmiş. Onun san'at telakkisi böyle görmemeliydi; bir çıplak kadınla bir cami veya kilise resminde aranacak şey -o kadın veya esere has- bir ruh-ı san'attır.

Bugün bile mevlidini seve seve, hem de camilerde, okuduğumuz ve dinlediğimiz Süleyman Dede'yi -bir mevlidcidir diye- haric ez-edebiyyat mı addedeceğiz?

Sonra, her şâir yetiştiği devrin şerâit ve îcâbatile ve ancak kendi vadîsinde tedkik edilir. Şâir-i âzamı -bilmiyorum ya, bu vasfı da onda bırakacaklar mı?- yetiştiren devir onun -varsa- dehasında bile bir intibak gizledi. Bizde hangi şâirdir ki yaşadığı devri büsbütün taraç edebilmiştir? Yalnız, şu var ki o şâirler; içinde bulundukları cem'iyyetin, dikkat edince görülür, en gerisinde değil, daha az veya daha çok, ilerisinde yürümüşlerdir.

Hurafeler devrinin şairi Mehmet Âkif te -insaf ile söyleyelim ki- o devrin hurafeleri içinde boğulmıyarak, bil'akis onlarla bîaman savaşlara girişti; cehalete, zulme, geriliğe, barid teassublara, atalete, meskenete, riyaya, dalkavukluğa onun kadar söğen, bu Milletin âlâmına onun kadar göz yaşı döken ikinci bir şâirimiz çıkmamıştır, deyebilirim.

Nurullah Atac'ın yazdığına bakılırsa Mehmet Âkif camilerde, avam karşısında peş tahta döğen, hurafeci bir vâiz taslağından bile aşağı bir adam! Evet, şiirlerile, hatta fiillerile o da vaazlar etmiştir. Fakat, o devrin gerisinde değil, çok ilerisinde.

Sonra, sayılı şâirlerimiz arasında Millî savaşın sînesine atılan, orada nefîs şiirler yazan, Millî İstiklâl Marşını yaratan yalnız Mehmet Âkif değil miydi?

Mehmet Âkif hakkında Nurullah oğlumuzla belki benim de birleşebileceğim başka bazı noktalar bulunabilir. Fakat, münekkid öyle bir uçtan tuttu ki ne onun bana yaklaşmasına imkân var, ne de benim onunla elele gelmeme!..

Bütün bununla beraber, bahsettiğimiz şu noktalar bağsız ve bağlı san'at karşısında hep lâf ve güzaftan ibarettir.

Mehmet Âkif şair değil miydi? Nâzım değil miydi? Bir hiç miydi? Bu süallere cevap verebilmek için hangi eserlerin daire-i san'at veya şâiriyete girebileceğini tayin etmek, bu mebhaste Nurullah Ataç oğlumuzun kurduğu yeni bir düstur veya mezhep varsa onu öğrenmek lâzımdır. Fakat, görüyoruz ki oğlumuz Âkifiyyesinde bize böyle yeni bir düstur veremiyor, yalnız "Mehmet Âkif şâir değildir, nâzım da değildir, bir hiçtir" diyor.

Böyle delilsiz iddiâlara mantık dilinde "tahakküm" derler ki ben bunu -bazı tenkidlerini seve seve okuduğum- Nurullah Ataç'a yakıştıramam. Kendisini ağır başlı, dolgun ve olgun kafalı bir adam, bir genç tanırım.

Bana belki bunak diyeceksiniz, fakat, Nurullah, Âkif hicviyyesinde çok delikanlı olmuştur! Bakınız, onun yerinde, meselâ, H. Cahid Yalçın olsaydı böyle yapmazdı. O, tenkidlerinde filtreden geçen tertemiz bir suyun safvet ve berrakiyyetini gösterir; eseri yalnız san'at haysiyetiyle başdan aşağı süzer, hamur hâline getirir, hükümlerini ondan sonra verir. Hem ne nezahet, ne vekar; ne zerafet!

Halbuki nekkad-ı bî vedâdımız böyle bir hamur yapmıya lüzum görmeden dedi ki:

— Bu eser posadır! Ve onu kalp akça gibi âmme-i üdebânın suratına çarptı!

"Amme-i üdeba" diyorum; çünkü Âkif'i şimdiye kadar "nâzım bile değilsin" deye taşlayan olmadı. Demek ki taşlanan yalnız o değil, âmmei üdebadır. Ona diğer eserlerinde hiç olmazsa kelimelere, aruza hakim bir nâzımlık, İstiklâl Marşı'yle Çanakkale şiirinde de bir şâirlik tevcih ettilerdi.

Hayatında Âkif'i sevmediğini peşin ilân eden münekkid onun eserlerini ancak daha ziyade mematından sonra ve sırf tenkid ve recm için mi okumuş, bilmem ki!.. Ah, keşke böyle okumasaydı, keşke böyle de yazmasaydı... Korkuyorum ki Vatanda bir şâir de kalmıyacak, mademki koskoca adamların mezarı üstünde böyle tepiniliyor...

Üstâd-ı ekrem -afvediniz, ağzım alışmış, kim bilir ondan da üstâdlığı almışlardır- derdi ki "tenkid kolay, san'at güçtür". Aruzun Âkif'i ve Âkif'in aruzunu o derece sığ görenler onun eserlerindeki şeffafiyyete aldanıyorlar. Halbuki selâmet ve vüs'at-i kariha ile bir sây-i ânudun mahsulü olan eserler hayli derindir. Kolu paçayı sığayıp içine girdikten ve biraz da ilerledikten sonradır ki iş anlaşılır.

Canım, o adam da Tanrı'nın selâmını, mahâllenin ilmühaberini, tutmuş, nazma bürümüş! Bu da olur mu? Hani, ben bile okurken sinirlerim oynar da gülerim.

Fakat, evlâd, bir şâir bütün eserlerinde de şâir olamaz ya. Mamafih, o selâmlar, o kelâmlar acaba gelişi güzel, kolayca yazılıvermişmidir? Aruz dedikleri kara koncolosu onunla uğraşanlar bilirler. Nurullah Ataç oğlumuzda biraz da şâirlik veya nâzımlık veya ondan aşağı bir Mehmet Âkif'lik olsaydı ben onu görürdüm.

Bilmem İstiklâl Marşı ile Çanakkale parçalarını nasıl buluyorlar. Ben beyne'ş-şuara musabakada birinciliği kazanan, halâ kıyam ve ihtiram ile tatlı tatlı okunan İstiklâl Marşı'nın şu ilk:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Mısraına bile şiir diyor, berrak saf bir şey olduğu halde. Hattâ Yahya Kemal'in:

Gece Leylâ-yi ayın on dördü,
Koyda tenha yıkanırken gördü

beyti hakkındaki hükmüm de böyle, o da şeffaf bir eser olmasına rağmen...

Benim nazarımda "Şiir=ib'ham, ib'ham=şiir" düstur-ı inhisarı doğru değildir.

Ya, son zamanlarda başımıza bir de "şiir-i halis" diye bir şey çıktı. Halis, safî... Kelime üzerinde oynamıyalım, fakat, bunda da bir esas yok. Şiir-i safî veya halis demek -anladığıma göre- "san'at-ı kelâmda mutlak güzellik" demek olacak. Fakat, bu itlakı bağlamak, yalnız "ibham"a hasretmek doğru

mu? İtlakta zamanların, mekânların, muhtelif insanların kuyud ve izâfâtı kalkmalıdır.

Sonra, görüyoruz ki güzel san'atların hemen hepsinde bugün sâdelik, basitlik modadır. İnsanlar artık ibham istemiyorlar.

Şimdi, "Alsancağı şafaklarda yüzdüren" hayâl ile "Leylâ'yı, gece, koyda ayın on dördüne gösteren" hayâlin şu ufacık, şu basit, fakat koskocaman bir eserini şiirin kucağından dışarı atabilir miyiz? Halbuki ikisi de görünüşte saftır, şeffaftır.

Yıllar var ki susuyordum; aşk olsun yiğit Nurullahıma ki bana gençliğimi hatırlattı da bu kadarcık olsun söyletti. Şimdi, oğlumun gözünde fikirce de bayağı olan Âkif'in şark ve garp edebiyyatını çok iyi bilen, üniversitelerde, matbuatta müderrislik, muharrirlik yapan, bir çok Nurullahlar yetiştiren âlim ve mütefekkir bir zât olduğunu da, müsadelerile, ilâve etmeliyim.

Âkif muâsırları içinde ilmen de yüksekti. Baytar Mektebi'nden birincilikle çıkan, bütün hayatını ilme, fenne bağlayan, bu dünyadan eteklerini -tıbkı Nurullah'ın cennetlik babası Ata merhum gibi- tertemiz çeken böyle bir adamı da cahil görürsek o halde, evlâd, nasıl insan istediğini bana anlat ta küşe-i tekaüdümde öyle bir mahluk-ı kâmil yaratıp, hemen yetiştirmesini, gece gündüz, barigâh-ı Hak'tan talep ve niyaz edeyim. Hürmetler.

Kaynak: *Anadolu Gazetesi*, 17 Mart 1937. (Çantay, *Âkifname*, s. 367-371'den aynen nakledilmiştir).

Âkif'in çocukluğu fakr u zaruret içinde geçmişti. Hatta bu nedenle Mülkiye'den Baytar Mektebi'ne geçmek zorunda kalmıştı. Emniyet Sandığı mütekaidlerinden Salahaddin Bey anlatıyor: "Mülkiye idadisinde biz Âkif'le beraber okuduk. Çok zeki idi. Bütün arkadaşlar arasında zekâsile temayüz etmişti. Bütün arkadaşlar onu sever, ona hürmet ederdi. Mektep, Sultan Mahmut Türbesi yanında eski Maarif Nezareti binasında idi. Mektepte iken babası vefat etti. Mektebi bitirdikten sonra Mülkiye'ye kayıt olunduk. O da kayıt olundu. Âkif o zaman sıfır numara fes, elfiye biçiminde şalvar giyerdi. Beş on gün kadar Mülkiye'ye devam etti. Bir gün bana dedi ki: 'Salâhaddin! Ben burada yapamıyacağım. Çocuklar benimle alay ediyorlar. Şunları pataklıyacağım. İş fena olacak". (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

Baytar Mektebi'nde talebe iken çekilen bu fotoğraf Âkif'in elimizdeki en genç fotoğrafı.

92.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (II)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan üç tanesini basıyoruz.

1. Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?

2. Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?

3. Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?

4. Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?

5. Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?

6. Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?

7. Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?

Sabiha Zekeriya diyor ki:

1. Âkif hem millî bir şairdir, hem İslâmcı bir şairdir. Şiirlerinde millî evsaf olduğu gibi, İslâmiyet'e, dine, saltanat hâkimiyetine karşı duyduğu iştiyak gayetle barizdir.

2. Âkif bir küçük burjuva şairidir. Şiirlerinde küçük esnafın, halkın orta sınıfının ızdıraplarını yazmıştır. Ne yüksek sınıfın, ne de proleteryanın şairi değildir.

3. Âkif'in Türk inkılâbına hiçbir hizmeti yoktur. Âkif bizzat inkılâpçı değil, muhafazakârdır.

4. Âkif, aruzu daha Türkçeleştirmiştir, fakat bir devir açacak, arkasından bir nesil sürükliyecek bir rol oynamamıştır.

5. Âkif'in şapka inkılâbına karşı duyduğu reaksiyon, muhafazakârlığının bir neticesidir. Asırlık bir ananenin yıkılışına karşı duyduğu mürteci bir isyandır.

6. Âkif küçük burjuvazinin sefaletini yazmıştır, fakat bunu şuurlu, muayyen bir ideoloji ile bir tez halinde müdafa etmemiştir, muhafazakâr bir adamdan hamle beklenmez.

7. Hayır... Âkif'in şiirlerinde görülen bazı insanî duygular, İslâmiyet ve Osmanlılık'tan aldığı müphem duygulardır ki, felsefî bir ideolojiye dayanmaz.

Ahmet Hamdi [Tanpınar] diyor ki:

1. İslâmcı bir şairdir. İslâmiyet'in etrafında diğer toplayıcı saikleri unutmak suretile bir birleşme vücuda getirmek ister.

2. Bittabi sınıf şairi değildir, belki halk şairi denilebilir.

3. İnkılâptan ziyade istiklâl mücadelesinde onu unutmamak lâzım gelir. İstiklâl Marşımız onun kaleminden çıkmıştır. Bu şüphesiz ki bir şair için talii bir mazhariyetidir. İnkılâp tarihinde yer almaktan kastınız nedir bilmiyorum, eğer bilfiil inkılâba hizmet ise, hayır demek lâzım gelir, bununla beraber yukarda söylediğim gibi İstiklâl Marşı Türk İnkılâp Tarihine geçmiştir.

4. Mehmet Âkif'in Türk edebiyatına değiştirici kıymetler getirdiğini zannetmem. O, Fikret'in biraz daha sade dil kullanan, aruzu gündelik cümlelere daha eyi uyduran bir şakirdi idi. Fikret aruzla ezan okutmuştu, o, iskambil oynattı, öteberi sattırdı, düğün dernek yaptırdı, velhasıl aruzu hemen gündelik mevzua soktu, fakat bunu şiirin bir kazancı zannetmemelidir, çünkü bu tecrübeleri yaparken mısraı bir nesir haline getiriyordu. Bu gayretin neticeleri hâlâ şiirimizde devam etmektedir. İnkılâptan evvel memlekette mevcut olan Türkçülük, Müslümancılık, Arapçılık fikirlerinin her birinin ayrı birer şairi vardı. Mehmet Emin Türkçü şairdi. Âkif Müslümanlığı almıştı, Fikret daha evvel bize garbı aşılamaya çalışmıştı. Şurasını da söyliyeyim ki Âkif hiçbir zaman büyük bir din şairi de olamamıştır. Çünkü onun da büyük din şairlerinin farikası olan mistik hamle yoktur, o kuru bir Ehl-i sünnet şairidir ve dini de biraz imparatorluk ile karıştırır, onun âdeta tutucu maddesi halinde görür. Mizacı itibarile mistisizmden, panteizmden çok uzaktı. Onun içindir ki meselâ bir Yunus veya Nesimi cinsinden büyük kanat darbeleriyle bizi zahirî realitenin gayrı olan bir realiteye, iç âlemine, Rabbin hakikî arşı olan insan gönlüne götüremez. Onlar ne kadar birleştirici ise, Âkif o kadar ayırıcıdır. En ziyade muvaffak olduğu tarafları hayatın iş manzaralarıdır. Garip bir realizmi vardır, fakat bu realizm dediğim gibi çok kurudur, yalnız bir iki manzarasında, ki "Gece ve Bülbül"de bu kuru adam asıl şiirin âlemine girebilmiştir, fakat onlarda da ruhun başladığını fikr-i sabitler bitirir.

5. Bu benim kolaylıkla izah edebileceğim bir şey değildir.

6. Dediğim gibi Ehl-i sünnet akidelerine uygun bir cemiyet hayatı istiyordu. Bu fikirde sonuna kadar ısrarı belki bir kıymettir, fakat cemiyet için hakikaten lüzumlu bir tez sahibi olmamıştır. Şurası da var ki Âkif daha ziyade memleketin geçirdiği istisnaî anların şairidir. Ancak muharebeler, felâketler, büyük ve tarihî vakalar onun şiirinde bir akis bulmuştur. Bittabi bu tarzda bir şiirle cemiyet içinde fikir mücadelesi yapan şiir arasında bir fark olacaktır. Zaten sınıf gözetmiyen bir sanatta kolay kolay tez olamaz.

"İnkılâptan evvel memlekette mevcut olan Türkçülük, Müslümancılık, Arapçılık fikirlerinin herbirinin ayrı birer şairi vardı. Mehmet Emin Türkçü şairdi. Âkif Müslümanlığı almıştı, Fikret daha evvel bize garbı aşılamaya çalışmıştı. Şurasını da söyliyeyim ki Âkif hiçbir zaman büyük bir din şairi de olamamıştır. Çünkü onda büyük din şairlerinin farikası olan mistik hamle yoktur, o kuru bir Ehl-i sünnet şairidir". (*Ahmet Hamdi Tanpınar*)

7. Âkif çok yeni bir adamdır, daha dün içimizde idi. Binaenaleyh eseri henüz beşerî kıymetlerinin meydana çıkması için lâzım gelen zaman tecrübesini geçirmemiştir. İstisnaî hâdiselerin şairi olduğu için asıl büyük ve insanî kıymetleri koymuş olabileceğine de şüpheliyim. Fakat unutmamalı ki bizim neslimiz ve bugünkü hayatımız Âkif'in fikirlerine tam mânasiyle zıttır. Bu itibarla böyle bir beşerî kıymeti taşısa bile bizim görebilmemiz pek mümkün değildir. Ben kendi hesabıma Âkif'i hiçbir zaman sevemedim ve lezzetle okumadım, ondan ve eserinden hiçbir ders almadım. Bu itibarla bu hususta pek az şey söyliyebilirim. Aşağı yukarı onun gibi şiir yazanlarımız var. Belki onlar size daha iyi bir fikir verebilirler. Benim diyebileceğim şey, Türkçeyi zaman zaman iyi kullanmış bir şair olmasıdır.

Burhan Toprak diyor ki:

1. Şair Âkif dindar bir milliyet şairidir. Türk milletinin bütün ümid ve ıztırabları şiirinde bir aks-i sada bulduğu için nasyonalisttir. Yalnız bu nasyonalist, metafizik bir hakikata inanmakta bütün tefekkür ve *action* prensiplerini ona istinad ettirmektedir. O kadar ki din endişesi bazen şiirinde taassuba varacak kadar şiddet ve kesafet peyda etmiştir. Bunun için taassubu ondaki Türk vatanperverliği ve milliyetperverliği motiflerini ikinci planda bırakır gibi görünür. Lâkin unutmamak lâzımdır ki Âkif'in şiirleri her şeyden evvel döğüş için terbiye ve takviyeye matuftur. O bir action adamıdır. Her action adamı da bir *mistique*, daha doğrusu bir müteassıbdır, inandığı şeyin, o iman doğru yahut yanlış olsun, daima esiridir. İman esas itibariyle bir tercihtir. Fakat her tercih zarurî olarak tercih edilmeyeni inkâr değildir. Âkif'in tercih ettiği iman İslâmiyet idi.
2. Şair olarak evet, İstiklâl muharebeleri arasında kitlenin değilse bile münevver bir zümrenin sesi olmak güzel ve büyük bir şeydir.
3. Bunun sebeplerini bilmiyorum. Eğer şapka yüzünden uzaklaşmış ise, bu sessiz protestoyu kendinden emin her kuvvet gibi müsamaha ile karşılayabiliriz.
4. Âkif'ten maksat eserleri ise ve "insanî" kelimesinden maksat da "bütün insanlar için" yahut "ebedî" demek ise, Âkif'te her devrin insanı için sevilip takdir edilecek taraflar zor, hemen hemen imkânsızdır. Tefekkür veya ifadede mahallîyi küllîleştiremeyen sanatkâra *humain* yani ebedî olmak saadeti nasib değildir. Bir iki mevsim önce ölmek için memlekete gelen Âkif, cemiyetin tefekkür ve iman sistemlerinde hesaplaşmanın geç kalmış bir sonu idi. Âkif ruhunu Allah'ına teslim etti ve bu hesap kapandı. Artık onun tefekkürü ve sanat görüşleri, inkılâp gençliği için içtimaî olmaktan çıkmış ve Frenklerin tabiriyle *cas personnel* haline gelmiştir.

Kaynak: *Yeni Adam*, S. 168, 18 Mart 1937, s. 10-11.

93.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (III)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan dört tanesini basıyoruz.

1. *Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?*
2. *Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?*
3. *Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?*
4. *Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?*
5. *Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?*
6. *Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?*
7. *Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?*

Burhan Belge Diyor ki:

1. Âkif şiirlerini yazdığı zaman "ümmet" ile "millet" arasındaki fark tarihin eliyle henüz tesbit edilmemişti. Ziya Gökalp bile Türk nasyonalisminin imparatorluk çerçevesine uygun düşen esaslarını verirken: I. Türk milletindenim, II. İslâm ümmetindenim, III. Garp medeniyetindenim, diyordu.

   Bundan başka Avrupalılar arasında bir anket açsanız bunların çoğu nasyonalizmin tarihin içine dalan ucunu dine bağlamak lüzumundan bahsedeceklerdir. Türk nasyonalizmi halbuki sebepli olarak antradisyonalizmi bayrağında yazmıştır.

   Âkif Osmanlılık platformu üzerinde hem din hem millet şairidir. Fakat Kemâlist Türkiye için Âkif'in milliyetçiliği yalnız noksan değil, aynı zamanda reaksiyoner, yani tehlikelidir.
2. Âkif namuslu, haysiyetli ve Osmanlı idi. Osmanlılık'tan Türklüğe götüren köprü üzerinde elbette ki bir hizmeti dokunmuştur. Fakat bu ona inkılâpçılık vasfının verilmesine kâfi olmasa gerektir.
3. Âkif'in memleketten uzaklaşması, fikirlerinin ve kanaatlerinin mağlup olduğunu gören adamın, kendi bakımından cesaretsizliğine, memleketi bakımından ise kendine galip gelen fikir ve kanaate, hayatiyet itibariyle itimatsızlığına hamledilebilir. Nitekim Âkif Kemâlist Türkiye'nin yaşıyabildiğini ve bütün dünyaya hayatiyet kabul ettirdiğini görünce, sadece kendi taline küserek ve doğduğu sevgili topraklar üzerinde ölmeği düşünerek avdet etmiştir.

4. Âkif'in insanî tarafı vardır ve büyüktür. Ancak Âkif'in insanlığı ekşi, hiddetli ve intikamcıdır. "Tek dişi kalmış canavar" Âkif'e göre, iddia olunduğu gibi "medeniyet" değil, "Avrupa medeniyeti" yani istismarcı ve kanlı Avrupa'nın Hırıstiyan emperyalizmidir. Âkif, "son Osmanlı" olmaktan ziyade hakikî mânasında "son İslâmcı Türk"tür. Âkif tıpkı Ziya Gök Alp gibi, bir "gecikmiş"tir. Bunlar gemi batarken akla gelen tedbirlere benzerler. Bir mantık ifade edebilirler ama bir realiteye cevap veremezler.

Yaşar Nabi Diyor ki:

1. Mehmet Âkif, muhakkak ki, bugünkü anlayışımızla milliyet telakkisinden uzak kalmış ve ırkî bağlara ehemmiyet vermiyerek, muayyen bir din bağı etrafında birleşen bir ümmet fikrinin samimî müdafaasını yapmıştır.
2. Âkif, Türk İnkılâp binasının kurulmasına hizmet etmiş sayılamaz, fakat inkılâbın henüz mevzuubahs olmadığı bir zamanda, her şeyden önce vatanı düşman istilâsından kurtarmak azmile birleşen emekler arasında elbette onun da hissesi vardır. İstiklâl savaşı davasına iştirak eden Âkif, bu davanın bütün İslâmlık namına değil, sadece Türklük hesabına yürütüldüğünü görünce, inkılâp saflarından uzaklaşmıştır ve bu uzaklaşma, hattâ, inkılâbın muazzam bir bina halinde inşasını gözlerile görmemek için, yurdu en mesut anında terk etmek derecesinde kuvvetli bir red şeklinde tecelli etmiştir. Bu noktayı göz önünde tutmadan Âkif'i mütalâa etmek, inkılâpçı bir Türk için mümkün değildir.
3. Sanatkâr cephesine gelince, Âkif'in eserlerinin yaşatıcı bir hayatiyete sahip olduğu kanaatinde değilim. Ciltleri dolduran manzum yazıları arasında hakikaten şiir denilebilecek parçalar pek az bir yer tutar.
4. İnsanî cephesini, kendisini tanımadığım için, ancak eserlerine bakarak araştırabilirim. Bu eserde pek iyi ve müşfik bir kalbin çarpıntılarını hissetmek kabildir. Fakat onun fazilet telakkileri bile, bir çok çöl iklimi için tasarlanmış doğmaların çerçevesi içinde mahpus kalmıştır.

Suphi Nuri Diyor ki:

1. Evvelâ bir şair değildi, olsa olsa bir nâzımdı. Milliyetçi değildi, İslâmcı idi.
2. Âkif ne bir sanat şairiydi ve ne de halk şairi.
3. Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti herkesinki kadardı yoksa orijinal ve fevkalâde değildi. İstiklâl Marşı bir hizmet değildir. Bu marş her cihetten fenadır. İstiklâlci Türklerin hislerine tercüman olmamıştır. "Korkma" diye başlıyan bir marş Türklerin hakikî ve öz duygu ve heyecanlarının tercümanı olamaz. Türk korkmaz, İstiklâl Savaşı'nda

ise hiç korkmadan yedi düvele karşı gelmiş ve muzaffer olmuştu. Binaenaleyh Âkif istiklâl ve inkılâp için savaşan Türklerin yüksek ve asil hislerini ve seciyelerini bilse idi hiçbir vakit şu sinire dokunan "korkma" kelimesiyle marşına başlamazdı. Hele istiklâlini kazanıp inkılâba koyulan, cumhuriyeti ve lâikliği kabul eden Türkler bu marşı hiçbir zaman benimseyemezler. Bu marş bizim değildir, bir saat evvel ortadan kaldırılması gerektir. Bir de bu marş insanı uyutuyor, hiçbir vakit insana yüksek ve kuvvetli bir heyecan vermiyor. Nerede "Hey Gaziler", nerede "İzmir veye Cezair" marşları ve nerde Dede'nin "Tekbir"i? Âkif'in marşı menfi ve istatikîdir. Biz de müsbet ve dinamik bir marş istiyoruz. Coşturan, ağlatan, güldüren bir marş istiyoruz.

4. Âkif'in teknik bakımından edebiyatta hiçbir tesiri olmamıştır. Edebiyatımızın ondan evvel ve ondan sonra daha kuvvetli tekniğe malik olanları vardır.
5. Âkif'in memleketten uzaklaşması hissiyatına mağlubiyetindendir. Merhum sübjektif bir adamdı, objektif değil. O ümmetçiliği milliyetçilikten, İslâmiyet'i Türklük'ten, muhafazakârlığı inkılâpçılıktan, şarkı garptan üstün tutuyordu. Âkif alaturka bir Pier Loti idi. Türkiye'yi hep eski olarak görmek isterdi. Yeni Türkiye'nin idealini anlamamış, kavramamış idi. Bununla beraber hislerinde samimi idi, hareketlerinde namuslu idi.
6. Âkif'in eserlerinde sosyal bir tez yoktu. Âkif'in hiçbir tezi yoktu, fakat yalnız bir mevzuu vardı, o da İslâmlık, ümmetçilik, muhafazakârlıktan ibaretti.
7. Âkif'in her tarafı insanîdir. Ümmetçi hisleri, bu hislerin terennümü, bu hislere sadakati, başka hislere karşı olan muhalefeti, kini ve nefreti hep insanî hareketler değil midir?

   Hasılı Âkif öz ve dindar bir insandı, fakat o insanlığı bizim anladığımız gibi telâkki etmiyordu. O mazinin insanı idi, biz ise, bugünkü ve yarınki insanlarız. Onun inkişaf ve terakki kabiliyeti yoktu, biz ise hep ileriye doğru giden insanlarız.

"Akif yürüyen tarihin arkasından yetişemeyeceğini anlayınca kenara çekilmeyi tercih etmiştir". (*Sabahattin Ali*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

Sabahattin Ali Diyor ki:

1. Âkif reformist bir din şairidir.
2. Türk kurtuluş hareketine iştirak eden muhtelif sınıf ve camialar vardır. Âkif bunlardan bir kısmının tercümanı olmak ve bir kısmına da aktif heyecan vermek itibariyle bu harekete hürmet edenler arasında yer alabilir!
3. Âkif yürüyen tarihin arkasından yetişemiyeceğini anlayınca kenara çekilmeği tercih etmiştir.
4. Âkif'in kuvvetli sanatkâr tarafları var ve her sanatkârın insanî tarafları vardır.

Kaynak: *Yeni Adam*, S. 169, 25 Mart 1937, s. 10-11.

94.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (IV)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan dört tanesini basıyoruz.

1. *Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?*
2. *Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?*
3. *Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?*
4. *Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?*
5. *Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?*
6. *Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?*
7. *Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?*

Falih Rıfkı Diyor ki:

1\. Âkif, Osmanlı-İslâm ammesinin şairidir.

3\. Bizim inkılâbımız, hayat, fikir ve vicdan hürriyetlerini ve lâisizmi müdafaa eder. Osmanlı- İslâm ideolojisi ile Kemalizm ideolojisi tam tezat halindedirler.

5\. Kafasının darlığı şapka giymesine müsait değildi. Mısır'a gitti. Fakat asıl kalbi bu memlekete bağlı idi. Onun topraklarında yatmağa geldi.

7\. İnsanî taraf şüphesiz vardır. Sefalete acır ve fazileti severdi.

Sadri Ertem Diyor ki:

1-2. Bence Âkif'in karakterini tesbitten önce onun yaşadığı devri, bu devrin hudutlarını tayin etmek lâzımdır. Âkif on dokuzuncu asrın şark dünyasında halkettiği, göklere çıkardığı, ve yere vurduğu şahsiyetlerin arasında yer tutar. On dokuzuncu asrın şark dünyasında şahsiyetleri üç gruba ayırmak mümkündür: a) Din çerçevesi içinde kurtuluş yolunu arıyanlar yani istismara din kalkanı ile karşı koymak istiyenler. b) Nasyonalist bir hamle ile inhilâlden kurtulmak istiyenler. c) Kozmopolit bir cereyana tabi olarak Avrupa hayranlığı ile işi halledeceklerine kani olanlar. Âkif birinci zümreye mensup olanlardandır. Yani Cemalettin Efğani ve Mehmet Abde [Muhammet Abduh] gibi din hassasiyeti ile şarkı kurtarmak, müs-

takil hayata sahip olmak iddiasında idi. Vakıa Âkif büyük siyasî mücadelelere, sosyâl kavgalara girişmiş bir insan değildir. Fakat şiiri davasına hizmetkâr yapan, ruhunun ihtilâçları onun ruhunda on dokuzuncu asrın kahramanları profilini çizer. Bu dekor içinde Âkif vakti geçmiş bir Süleyman Dede bir Müslüman Dante'dir. Âkif, bu bakımdan tamamen din şairidir, fakat, biz Âkif'i böyle bir sınıfa tabi savaşmaktan ise onu hassasiyetini terennüm ettiği zümre içinde tahlil etmelidir. "Sait Paşa"yı yazan Âkif İstanbul'un bazı köşelerinde küfr ile itham edilirken beri tarafta da kozmopolitlerin ve millîcilerin hücumundan kendisini kurtaramıyordu. Âkif zengin klerikal bir zümrenin mümessili değildi. zaten bizde bu zümrenin tam bir teşekkül halini aldığı görülmemiştir. Çünkü klerikal zümre zenginleşince derhal sınıf değiştirmiş ve zengin mülk sahiplerine ve büyük burjuvalara iltihak etmiştir. Molla Beyler, Mollazadeler, Şerifler ve kazasker çocukları klerikal zümreden geldikleri halde sonunda onlardan ayrılmışlardır. Âkif ne doğum, ne hayat, ne de ölüm itibariyle bu zümre ile münasebet tesis etti. Âkif, binasını sigorta için ancak Allah'a emanet eden, dükkânının kazancını "El-Kâsibü Habibullah"larından bekliyen, her yemekten sonra da "fukara bölüğünden ayırma ya Rabbi" diyen, fukaralığı cennet için

Âkif'in çocukluğunda bir kez dinleyip etkisinden kurtulamadığı, üzerine mısralar yazdığı Said Paşa İmamı'nın şahidesi.

bir nevi hazır bilet sayan esnaf, küçük memur, çiftçi, dükkâncı, hulâsa bütün hücumlar önünde yegâne varlık olarak şecaatını muhafaza eden küçük burjuvaların tipik bir timsâli idi.

Küçük burjuva her yerde olduğu gibi bizde de muhafazakâr olmaktan ziyade geri mânada anarşist, eskiye ve geriye dönmeği tavsiye eden bir zihniyet çerçevesi içinde yaşar. Âkif, bu zümre içinde [yer] alınca bizim bugünkü tariflerimiz onu ihata edemez. Çünkü hissen dindardı. Dil itibariyle diğer zümrelerin muvaffak olamadığı şekilde millîdir. Bu sual sorulunca hayalimde daima aziziye fesli, elfiye şalvarlı, kaloş kunduralı, cami şadırvanları önünde abdest alarak kıllı kollarını büyük yazma mendillerle silen, akşamları yine yazma mendiller ile ekmek ve çocuklarının nafakalarını saran insanlar canlanır. Bu insanlara hangi sıfatı verirseniz onların şiir dili olan Âkif'e de aynı vasfı vermiye mecbursunuz.

3. Türk İnkılâbını Türk İstiklâl hareketinden ayırdığınıza göre hayır, ayırmadığınıza göre evet... Çünkü Âkif Avrupa'ya karşı dik ve keskin bir istiklâl taraftarıdır. Çanakkale şiiri, hâlâ hergün kulaklarınızda akisler bırakan, İstiklâl Marşı müstakil yaşamanın zevkini alan ve istiklâl yoluna kurban olmayı bilen bir adamın hislerini ifade etmektedir. Şair Âkif Türkiye'nin istiklâlini istiyen insandı. Bir saniye onun başka türlü düşündüğünü tasavvur edemem. İstiklâl davasında o, zafere kadar bizim safımızda idi. İstiklâlden sonra sosyal davalarda bizden ayrıldı.

5. Âkif, memleketten kovulmadı. Kendisi istiklâlini kazanan bir memleketten kendi arzusu ile çıktı, başka memleketlere gitti, dolaştı, sonra tekrar memlekete döndü ve ölüme orada kavuştu. Âkif'in memleketten uzaklaşmasını ben büyük bir dava diye değil, bir dekor değiştirme arzusu ve bir küçük hassasiyet hikâyesi diye kabul ederim. Âkif'in bu hassasiyet hikâyesi etrafındaki gayri memnunlar tarafından mübalâğalandırıldı. Onun hassasiyeti müthiş galeyanlar şeklinde gösterildi. Halbuki Âkif'in son mısraları ve hayatının son günleri gayri memnunların istismar ettikleri ve *"Osman'ın kanlı hırkası"* şeklinde zaman zaman ortaya attıkları heyulâ ile hiç alâkadar değildi.

7. Âkif'in insanî tarafı derken çok insaflı konuşmak lâzımdır. Âkif bir dünyada yaşadı ki, insanî hisler üç sebepten dolayı onun için katledilmiş bir halde idi. Âkif'in yaşadığı dünyada insaniyet denen şey hakikaten yoktu. Nitsche'nin *üstünadam*'ını, Gustave Le Bon'un âli ırkını, bütün Avrupalıların Avrupa'nın üstünlüğünü iddia ettikleri bir devirde yaşıyan Âkif için medeniyet *tek dişi kalmış canavar* idi! Avrupa'nın kanlı ittifaklar çenberi içinde 20 milyon insanı harcadığı bir zamanda yaşıyan adamın insanî hislere sahip olması sıhhatine delâlet edemezdi. Âkif dünyayı İslâm gözüyle seyrederdi. Bu dünyaya karşı Avrupa, sadece aşağı insanlar memleketi hissi ile baktı, bu dekor içinde bulunan adamın asi olması kadar tabiî bir şey tasavvur edilemez. Nihayet Âkif İslâm terbiyesi, felsefesi ve

onun hayatı anlıyan dekoru içinde idi. Bu dekorun teokrasiden geleni dünyayı tabiat haricinde bir Allah'ın emrine terk eden ve mutlak ve kudretli *"Rabbülâlemin"*i vardı. Bu *"Rabbülâlemin"* bazı beşerî hislere sahip olmakla beraber insanları biribirlerine kırdırmayı, ölümü hayata tercih ediyodu. İnsanî hislerin yalnız bir söz halinde dillerde başkalarını itham için bir vasıta şeklinde konuşulduğu zamanlarda Âkif'in insaniyet davasındaki mevkii, bence sorulmıya değmez. Çünkü bu suali ona değil, devrine ve dünyasına sormalıdır.

Nurettin Artam Diyor ki:

1. Âkif'in dindar olduğu, dinî esasları bir çok şiirlerinde müdafaa ettiği gün kadar aşikârdır. Fakat o, din duygularını içinde yaşadığı devrin ve muhitin telâkkilerine uygun olarak, bir milliyet müdafaasında kullanmak istedi. Çanakkale neferinin bütün dünya hücumu karşısında göğüs gerişi, hepimize heyecan ve iftihar vermiştir. Bu heyecan ve iftihar Âkif'te bizden az değildi, belki de çoktu. Fakat o, Çanakkale'de döğüşen askerleri "Bedir'in arslanları" ile mukayese etmiş, Çanakkale şehitlerinin mezarına taş olarak "Kâbe"yi dikmiştir. Âkif milliyet duygularını duymamış ve duyurmamıştır, diyemeyiz. Yalnız o, bütün bu duygulara başka bir isim koyarak bizden ayrıldı.
3. Türk İnkılâbı geniş bir mefhum ifade eder. Bu hareketlere karışan bir çok simalar tanıyoruz ki yarıyolda kalmışlardır. İşgal altındaki İstanbul havası ciğerlerine pek ağır gelen şair, gizli yollardan Anadolu'ya kaçar ve Ankara'da millî duyguları şahlandıran şiirler yazarken inkılâbın sahnesinde inkılâbın adamı idi. Sonra? Âkif'in ondan sonraki yeri edebiyat tarihinin sahifeleridir.
5. Âkif inatçı, alıngan ve etraftakilerden kendisine karşı devamlı saygı bekliyen bir adamdı. Bu hisleri, onu, Mısır'da bir prensin kendine açık bulundurduğu bir evde inzivaya sürüklemiştir. Âkif, verdiği bu kararın yanlış bir karar olduğunu İstanbul'a dönüşünden çok önce anlamıştı, fakat çürümiye başlıyan karaciğeri ona son günlerinin yaklaştığını anlatıncıya kadar anayurda dönememiştir.
7. Buradaki insanlık kelimesi bir zümrenin duygusile duygulanıp ona saldıranlara karşı sonsuz bir kin ve gayz beslememek demekse hayır, kederi, neşesi ve ülküsü bir olan bir cemiyet içinde kendisinden başkalarının derdini bölüşmek mânasına ise evet.

Kaynak: *Yeni Adam*, S. 170, 1 Nisan 1937, s. 10-11 ve 13. (Çantay, *Âkifname*, s. 384-386'da aynen yer almıştır).

95.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (V)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan üç tanesini basıyoruz.

1. *Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?*
2. *Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?*
3. *Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?*
4. *Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?*
5. *Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?*
6. *Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?*
7. *Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?*

Kerim Sadi Diyor ki:

"Zıllullah"ın yaşmaklı güvercinlerle dolu sarayı önünde secdeye kapanan popüler bir eda ile karaladığı manzumelerini Kur'an sahifelerinden seçilmiş tabirlerle süsliyen Mehmet Âkif ültrareaksiyoner sarıklılar ordugâhının ön safında siyah bir bayraktır.

"*Safahat* şairi" batıl itikatlarla hurafelerden ve taassuptan sıyrılmış bir din – yani, ekonomik istismar altında kırmızı küreyvelerine kadar ezilen müstahsil halk kitleleri için daha "saf" bir afyon ve buna binaen o nisbette tehlikeli bir zehir- tahayyül ediyor; ve kapitalist medeniyetine "tek dişi kalmış canavar"a isyan eder görünmesine rağmen, emperyalist istilâ ordulariyle yan yana yürüyen hilafeti idealize etmekte taannüt gösteriyordu. Başında fesle Nil kıyılarına kaçışı müdafaa ettiği bazı geri telâkkilerin burjuva-demokratik inkılâbı tarafından empoze edilen sosyal yaşayış şartları karşısında bozgununu ifade eder.

Orhan Seyfi Diyor ki:

1. Âkif milliyetçi şair değildir. Müslüman akaidini neşreden ve o yoldan ayrılan herkese levmeden bir şairdir. Âkif'in şiirlerinde yüksek bir din cazibesi, yüksek dinî bir heyecan bulmuyorum, o, hiç mistik değildir. Onun bütün teessürü, dini akaidi bütün sertliği ile hayatımıza tekrar yerleştirmek ve bizi, eski İslâm medeniyetine çevirmektir.

2. Sınıf tabirinin medlulü, hayatımızda var mıdır, acaba?.. Âkif muhafazakâr veya mutaassıp diye anılan, nasların çerçevesinde kurtulamamış bir zümrenin şairidir. Halk şairi tabirini, biz halk arasından çıkan ve halk edebiyatının tekniğini kullananlara veriyoruz. Tabiî bu mânada Âkif halk şairi değil. Yalnız popülerdir. Çok geniş kitleye hitap etmek ve onlara mümkün olduğu kadar anlıyacağı bir dil ve bir duygu kullanmak istiyen bir şairdir.

3. Âkif'in Türk istiklâline hizmeti vardır. İstiklâl Marşı meydanda... Fakat inkılâpçılığa gelince, maziye, ananeye bağlı kalmıştır. Yani muhafazakârdır.

4. Teknik bakımdan aruz veznini her türlü hissî, fikrî ifadeye kabiliyetli bir şekle sokduğunda herkes müttefiktir. Fakat bu asıl sanat noktasından bakılınca ne derece ehemmiyetlidir?.. Aruzla, her hatıra geleni yazıvermek bir kıymet midir? Bence, Âkif'in değeri vezin oyuncaklarında, bu kolay işlerde değil, iç taraftadır. Bize yeni bir ses duyurabilen mısralarındadır. Bize hayatımızın eski manzaralarını sarahatle ve kudretle çizen tasvirlerindedir.

5. Âkif'in çocukluktan başlıyarak aldığı terbiyeyi düşünün... Onun bu terbiyeye ne kadar bağlı kaldığını ve kendisi için bunu bir fazilet, bir ahlâk ve vicdan meselesi yaptığını hatırlayınız. Şapkayı küfrün, düşmanın, bir remzi olarak gören bu samimî karakterin şairin ruhunda tabiî müthiş, bir aks-i tesir olacaktır. İşte onun Mısır'a gidişini bununla izah edebiliyorum.

6. Âkif, cemiyetin normal tekâmülünü çok defa bir tereddi şeklinde görüyordu. Eserlerinde müdafaa ettiği en yüksek tez, eski Müslüman ahlâkıdır. Yoksa, cemiyeti daha ileri merhalelere götürecek hamleler yapmağı o düşünmemiştir sanırım. Onun için en mükemmel cemiyet örneği "asr-ı saadet" idi... Mümkün olursa oraya dönmek istiyordu.

7. Âkif halis bir İstanbul çocuğudur. Onda millî ve mahallî zevk kuvvetlidir. Bence, onun asıl kıymetini yapan budur. İnsanî tarafına gelince, o ancak Müslüman olanı insan sayıyordu. Din duyguları haricinde insanî duygular şiirlerinde bir yer bulamamıştı.

Yusuf Ziya Diyor ki:

1. Âkif'e milliyetçi bir şair demek ne mümkün... "Fikr-i milliyeti telin ediyor Peygamber" mısraı ile bağıran kendisi değil midir?

2. Âkif'e halk şairi de diyemeyiz. O sarahaten yeşil edebiyatın yegâne cazibeli mümessili idi.

3. Evet... Âkif'in Türk inkılâbına büyük hizmeti vardır. Onun eserlerini okuduğumuz zaman nelerden kurtulduğumuzu anlıyoruz. İstiklâl Marşına gelince buna inkılâbın değil, ihtilâlin sesidir, diyebiliriz.

4. Mehmet Âkif bir çok şairlerin samimî duyguları kekelediği aruzla mahalle kahvesinde iskambil oynatmıştır. Köy düğününde pehlivanları güreştirmiştir. Onun vezne sokarak söylediklerini, vezinsiz yazmak bile kolay değil... Fakat, Âkif'in, Muallim Naci'den, Tevfik Fikret'ten sonra geldiğini, hattâ Ali Ekrem'in meşhur vasiyetinden sonra selâset yolundan rakipsiz yürüdüğünü de unutmıyalım.

5. Benim izah etmeme hacet yok... *Safahat*, her mısra ile bu haleti ruhiyeyi izah etmiyor mu? Balkan harbinde yazdığı bir şiire bakınız. Mağlubiyetimizde en çok düşmanlar bize şapka giydirecek diye korktu.

6. Bir şiirinde "Ben ki evet Arnavud'um" diyen Âkif, kendi Arnavutluğunu hatırladığı halde inkâra çalışıyor. Ve bir Müslüman birliği istiyordu. Onun için her yeni bidatti. Tekrar *Safahat*'i gözden geçirelim. Bugün Türk milletine ilerleme imkânlarını veren ne yaptıksa, Âkif onlara en korkunç tehlike diye bakmıştır. Onun istediği kendi fikrî terbiyesinden doğan bir şeriat dünyasıydı.

Âkif'in nazarında insan, yalnız müslümandı, alt tarafı gavur... İnsana yalnız dinî ölçü ile kıymet veren bir adamdan insanî eserler nasıl bekliyebiliriz?

Raif Necdet Diyor ki:

Mehmet Âkif hakkındaki düşüncelerimi, bundan yirmi beş sene evvel *Safahat*'ın ilk cildinin intişarı münasebetiyle *Resimli Kitap* mecmuasına yazmıştım. O zamandan beri esas fikrim hiç değişmiş değildir. Böyle olmakla beraber muhterem *Yeni Adam*'ın benden sormak nezaketinde bulunduğu suallere elimden geldiği kadar cevap vermeyi vicdan borcu bildim.

Âkif her şeyden evvel dinî bir şairdir. Onda din fikri, Müslümanlık hissi diğer bütün temâyül ve ihtiraslara tahakküm etmiştir. Bunun tabiî bir neticesi olarak Âkif'in milliyetçiliği İslâm camiası içinde eriyip gitmiştir. Mamafi bu, safahat şairinin vatan ve milletini büyük bir feragat ve samimiyetle sevmesine mani olmak şöyle dursun, belki bir amil olmuştur. Edebiyat tarihimizin son devrelerinde yetişen üç kıymetli şahsiyet bariz farklar ve vasıflarla birbirinden ayrılmıştır: Tevfik Fikret insaniyetçi, Mehmet Emin milliyetçi, Mehmet Âkif İslâmcı.

Âkif'in bu farik vasfından sonra en karakteristik cephesi samimiyetidir. Ruhundaki samimiyet lirizm, heyecan ile birleştiği zaman "Çanakkale" gibi, "Bülbül" gibi çok güzel şiirler yazmıya muvaffak olmuştur. Şiirinden, bedîî güzellikten mahrum manzumelerinde ise içtimaî bir faide, şeklî bir nefaset ve tabiî bir sadelik vardır. Mamafi tamamen bitaraf olmak için şunu da söylemelidir ki Âkif'in ruh ve şekil, hususiyle sanat ve estetik güzelliklerinden nasipsiz kalmış kuru manzumeleri, vezinli satırları da az değildir.

Şiirde Mehmet Âkif'in en kuvvetli tarafı aruza mutlak hakimiyetidir. Filhakika şimdiye kadar hiçbir şair –hattâ Muallim Naci, hattâ Fikret de dahil olduğu halde- aruza onun gibi hâkim olamamış, bu vezni onun gibi

"Akif, Ali Ekrem'i şiirleri için sevdiğine 35 senedeki 3 yeminlerinden birini ederek, 'Ali Ekrem'in *Elvah-ı Tabiat*'ını görmeseydim *Safahat*'ı yazamazdım" demişti. (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

sevimli bir suhulet ve selâset, tabiî ve elastikî bir seyyaliyetle kullanmamıştır. Bu itibarla *Safahat* şairinin teknik bakımında şiirimize hizmeti büyüktür. Âkif'te de, Muallim Naci'de olduğu gibi, nâzımlık şairliğe galiptir. İsmail Safa'ya "şair-i maderzat" derlerdi. Mehmet Âkif'e de "nâzım-ı maderzat" diyebiliriz. Aruz veznini ilk defa pürüzlerden, imale ve zihaflerden kurtarmıya çalışmak suretiyle Ahmet Paşa'nın on beşinci asırda başladığı işi o, yirminci asırda ikmâl etmiştir. Eğer Âkif'te samimiyet ve vezne hâkimiyet ile beraber garp, sanat ve lirizm temayülâtı da kuvvetli olsaydı asrının en büyük şairi olabilirdi.

Mehmet Âkif'in büyük Türk inkılâbına hizmet edip etmediği meselesine gelince, bunu doğru cevap verebilmek için Türk inkılâbını iki büyük cepheye ayırmak lâzımdır. Birincisi silâh kuvvetiyle, vatan ve hürriyet şekliyle memleketi inkırazdan kurtarıp millete tam bir istiklâl, tam bir hayat ve şeref hakkı veren cephe ki asıl inkılâbın kaynağını, hareket noktasını teşkil eder. Diğeri kurtuluşu, ikbal ve istiklâli ebedileştirmek için yapılması zarurî radikal yenilikler ve değişikliklerdir. Âkif inkılâbın ilk cephesine değerli hizmetlerde bulunmuştur. Bazı fikrî nakiselerine rağmen temiz bir heyecanın mahsulü olan İstiklâl Marşı bu hizmetin mukaddes bir sembolüdür. Şuracıkta şunu da söyliyeyim ki benim İstiklâl Marşı'nda bulduğum en ehemmiyetli zaaf Âkif'in emperyalizm yerine alelumum medeniyet aleyhinde bulunuşudur.

İnkılâbın ikinci cephesine, yani asıl inkılâba bittabi Âkif'in hiçbir hizmeti dokunmamış, hatta inkılâba karşı somurtkan bir çehre almıştır. Filhakika tamamiyle şark ve İslâm medeniyetinin tesir ve nüfuzu altında kalan şair yapılan mesut yenilik ve devrimleri bir türlü benimseyememiştir. Nurlu kasırgalarla şark medeniyetinden garp medeniyetine geçiş Âkif'in başını döndürmüş, gözünü karartmıştır. Eğer denildiği gibi, şapka giymek için o kadar sevdiği memleketini terk etmişse bu, değil mütefekkir ve mütefennin bir şaire, az çok doğru düşünen alelâde bir insana bile yakışamıyacak acip bir gerilik hareketidir. Şu iptidaî düşünce ve hareket kültür ve tefekkür bakımından çok acı tenkitlere lâyıktır. Mamafi bu dürüst ve afif adamın inandığı, bütün bir ruhla yapıştığı akidelere karşı gösterdiği o eşsiz samimiyet ve meclubiyeti aynı zamanda hürmetkâr bir hayranlıkla karşılamamak kabil değildir. Âkif'in en büyük hatası müteassıbane bir muhafazakârlığı her türlü yenilik ve değişikliklere üstün tutuşudur. Fakat muhterem şair bu hatasının cezasını pek elim bir tarzda görmüş, memlekete ricat ederken siyasî, medenî ve içtimaî bütün prensiplerinin izmihlâl beratını da beraber getirmiştir.

Bütün bu hazin tecellilere rağmen Mehmet Âkif'in insanî ve edebî şahsiyet ve hüviyetini birer kelime ile karakterize etmek lâzım gelirse biperva denilebilir ki o, eşsiz bir kahramandır, seciye ve aruz kahramanı!..

Kaynak: *Yeni Adam*, sayı: 171, 8 Nisan 1937, s. 10-11 ve 13. (Çantay, *Âkifname*, s. 380-383'te aynen yer almıştır).

96.

Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyorlar (VI)

Şimdiye kadar Mehmet Âkif için bir çok yazı yazıldı. Bunların çoğu onun hakkında daha çok hissî hükümlerin belirmesine vesile oldu. Maksadımız çok mühim saydığımız bu yedi noktanın aydınlatılmasıdır. Anketimize verilen cevaplardan üç tanesini basıyoruz.

1. Âkif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?

2. Âkif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?

3. Âkif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?

4. Âkif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?

5. Âkif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?

6. Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?

7. Âkif'in insanî olan tarafları var mıdır?

Nurullah Ataç Diyor ki:

1. Elbette ki milliyetçi değildir. Bütün eserinde: "Dinde kavmiyet olmaz" der ve milliyet fikrinin yıkıcı olduğunu söyler.

2. Bir halk şairidir, çünkü onun cemiyetimizin her sınıfında severek, hislerine tercüman oluyor diye okuyanlar var. "Halk şairi" dedim, yanlış söyledim: *cemaat* şairidir.

3. İnkılâbı mümkün kılan şartların hazırlanmasında hizmeti oldu, doğrudan doğruya inkılâba değil.

4. Hayır. Nâzımda Âkif, Fikret'in muakibi olmaktan başka bir şey değildir. Onun yaptıklarının hepsini Fikret zaten yapmıştır.

5. İnkılâbı kabul edemediği, ona uyamayacağını anladığı için gittiğini sanıyorum.

6. Âkif'te fikir yoktur, bir takım fikir gölgeleri vardır. Eserine bir "irtica fikriyatı" dahi denilemez.

7. Her insanda olduğu gibi.

İlhami Bekir Diyor ki:

Bundan yüz yıl sonra, bir Türk edebiyatı tarihi yazacak olan muharrir, Âkif'in ölüm tarihinde haklı olarak tereddüt edecek ve şöyle diyecektir:

"Mevzuubahs şair, her ne kadar elimizde bulunan vesikalarda, 1937'de ölmüş görünüyorsa da kendisinin 1920 yıllarında ölmüş olması daha varid-i hâtırdır. Müteveffa yüzde yüz millî, yüzde doksan dokuz şairdi. Kendisinin Türk edebiyatına teknik bakımdan büyük bir faydası olmuş, ancak yaptığı şey, devri şairlerinden bir çoklarının yaptığı gibi, asideyi, nevruzineyi şam baklavasını daha leziz, daha kabil-i hazm bir hale getirmekten ibaret kalmıştır. Çok şükür ki, bugünün modern Türk sofrasında bu yemeklerin adı bilinmiyor, Mehmet Âkif devrinin en büyük şairlerindendir. Her sanat eseri şu veya bu çeşit cemiyetlik bir kavganın bayrağı olduğuna ve tezsiz eser olamıyacağına göre, kendisinin de müdafaa ettiği bir tez vardı. *Asım* adlı, bir zamanlar moda olmuş eserinde daüssıla çeken hoca, şair Mehmet Âkif'in ta kendisidir. Nasıl ki, Tevfik Fikret'e zangoç diyen de odur. 1937 yılının gazetelerinde onun ölümü (ki biz bunun bir yıldönümü olmasına ihtimâl veriyoruz) münasebetiyle yapılmış olan büyük bir ihtifalden bahsediliyor. Biz böyle muazzam bir ihtifalin, inkılâpçı hamlelerin çoktan başlamış bulunduğu bu yılda yapılmış olmasına ihtimâl vermiyor, birkaç geri adamın mânasız tezahüratını gazetelerin şişirmiş olmasına hamlediyoruz. Bu geri hareket yalnız, o zamanın, şimdi elimizde bulunan *Yeni Adam* adlı bir fikir gazetesi tarafından protesto edilmiştir. Ancak, *Yeni Adam* idealist ve inkılâpçı olduğu ve bundan dolayı, Âkif gibi, inkılâpçılık şöyle dursun, hattâ muhafazakâr bile olmıyan bir adamı dehşetle yere vurmak istediği için, onun şair tarafını inkâr temâyülleri izhar etmiş ve bu çeşit anketler neşretmiştir.

İşte büyüğüm, yüz yıl sonraki muharrir, Mehmet Âkif için böyle diyecektir".

Adsız Diyor ki:

1. Âkif Osmanlı milliyetçisidir. Onun koyu İslâmcı gözükmesi Osmanlılığına engel değildir. Çünkü Osmanlılığın ayırıcı vasıflarından biri de İslâmcı olmasıdır. Âkif'in "Osmanlı" kelimesini kullanmayıp mütemadiyen dinden bahsetmesi Osmanlı milliyetçiliğine mani olamaz. Osmanlılığın kurduğu büyük siyasî-içtimaî sistemde din en esaslı unsur olduğu için Osmanlı milliyetperverleri çok defa dinci gibi gözükmüştür. Hiç şüphe yok ki Âkif Türkiye'yi, Fas'tan, Mısır'dan ve İran'dan daha çok seviyordu.

2. "Sınıf" kelimesini gereken ve gerekmiyen her yere sokmak komünistlerin marifetidir. Onların dar kafaları her şeyi sınıflara taksim etmedikçe anlamıya müsait olmadığından her şairi de muhakkak iktisadî-içtimaî bir sınıfın malı gibi görmek istemişlerdir. Halbuki memlekette Âkif'e her hususta taraftarlık edenler, yalnız dinî bi sınıf olsa bile, Âkif bir millet şairi olmak iddiasında idi. Âkif'in sınıf şairi olmadığına en büyük delil, bugünkü lâik hükümetin müessesesi olan Halkevi'nde, 18 Mart ihtifalinde şiirlerinin okunmasıdır. Demek ki cumhuriyet ve inkılâp kendilerine emanet olunan bugünkü gençlik Âkif'i kendisinden sayıyor, onda yabancılık görmüyor.

3. Âkif'in Türk inkılâbına hizmeti vardır. Kurtuluş Savaşı'nda onun Anadolu'ya geçmesi, kendisi gibi düşünen binlerce vatandaşı bu savaşa taraftarlığa sürüklemiş, şiirleri de millî savaşın manevî gıdasını teşkil etmiştir. Bugün memlekette boru öttürmiye kalkan bazı şairimsi kimseler, Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul'da aşk ve fuhuş manzumeleri yazarken Âkif'in Anadolu'ya geçmiş olması, başlı başına bir hizmet ve kıymet teşkil eder.

4. Âkif'in Türk edebiyatına teknik bakımından da hizmeti olmuştur. Aruzun Türk dilile kaynaşan en mükemmel örneklerini Âkif vermiştir. Fakat dahilerin bile bazen bayağılaştığı düşünülürse bunun da tabiî olduğunu kabul etmek icap eder.

5. Âkif'in memleketten uzaklaşmış olmasını onun pek yüksek seciyeli olmasıyla izah ederim. Hissen, fikren ve vicdanen taraftar olduğu şeyleri kabul eder gibi görünmek küçüklüğüne düşmemiştir. Âkif'in Mısır'a kaçışı "beğenmediğim şeyleri alkışlamıyacağım" diyen namuslu ve merdane bir harekettir.

6. Âkif'in insanî tarafları var mıdır diye soruyorsunuz. Hırsız ve dalkavuk olmayışını kâfi bulmuyor musunuz?

Faruk Nafiz Diyor ki:

Bir şair hakkında hüküm vermek için kendi kendime bu üç suali sorarım:

— Lisana hizmet etmiş mi?

— Sanata hizmet etmiş mi?

— Memlekete hizmet etmiş mi?..

Ve yalnız bunlardan birine "evet" cevabını aldığım zaman, şair, bence vazifesini yapmış bir adam sayılır, değil mi ki, gelişi ile gidişi arasında, mevcuda bir fazla ilâve etmiştir. Bu adam hayırlıdır.

Daima harikalar arıyan basit münekkit, istediği kadar, onda noksan bulsun. Filde aslan pençesi, aslanda filin dişleri yok diye tenkide geçenler, onların bünyelerinden ziyade kendi düşüncelerindeki zaafı meydana koymuş olurlar. Şairde var olan değerler münakaşa edilir, yok olan değerler değil. Böyle bir tenkide kıymet verilseydi yeryüzünde tutunan tek bir isme tesadüf edilmezdi.

Rahmetli Mehmet Âkif, yukardaki suallerden birine değil, hepsine "evet" dedirten bir şairdir. Onun büyüklüğünü boş kalan yerinden anlamak kolaydır.

Âkif'in şiirlerini mühim bulduğu genç nesil şairlerden Faruk Nafiz Çamlıbel masa başında.

Kaynak: *Yeni Adam*, S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10-11. (Çantay, *Âkifname*, s. 387'de sadece Adsız'ın -beşinci ve altıncı sorulara verdiği cevaplar hariç- cevabı nakledilmiştir).

97.

Yeni Adam'ın anketi münasebetiyle bir mektup[112]

Hasan Basri Çantay

Ciddi ve ilmî neşriyyatiyle tanınmış olan mecmuanızda Mehmet Âkif hakkında bir anket açmışsınız.

Buna verilen cevapları sevinçle okuyoruz. Öyle tahmin ederim ki memleketin sayılı bütün ediplerini de müteâkip nushalarınızda okuyacağız.

Yeni Adam'ın sualleri, leh ve aleyhinde ve hakkında bir çok yazılar yazılan, bir şairin tayini hüviyeti ve tasnifi noktasından haiz-i ehemmiyettir. Onlara memleketin her yerinden cevablar verilmelidir. İşte, ben de -dâvetsiz düğüne gidenler gibi- bu ankete iştirak ediyorum. Zâten cumhura âid olan bir mevzua davet te lazım değil ya...

1. Ben Âkif'e "Millî şair değildir" demenin imkânını bulamıyorum. Çünkü onun bütün terennümatı millî idi, milletin derunî sesleri idi.

Hem, "Millî" ile "Milliyyetci" başka başka olmak lazımdır, kanaâtındayım. Eğer "Milliyyetci" demek, meselâ, eski Türk Ocakları'nın bir şiâr, bir meslek, bir işbölümü hâlinde takip ettikleri "siyasî Türkcülük" demekse Âkif o Türkcülüğün dışında kalmıştır, hattâ ona aleyhdar olmuştur. Âkif'in bu aleyhdarlığı Türk milletinin harsini, ilerlemesini boğmak için değil, kendinin yaşadığı ve fa'al bir surette yazı yazdığı devirde zaif vatanı tefrikalardan ve parçalanmaktan siyanet etmek içindi, yurdseverliğindendi. O devrin icabat ve şerâitini göz önüne getirmezsek vereceğimiz hükümlerde hata etmiş olabiliriz.

Eğer "Milliyyetci" demek "Türkü Türk olarak sevmek" demek ise Âkif, şübhe yok, olanca temiz ve şümullü mânasiyle bir "Milliyyetci"dir. Çünkü o, içinde yaşadığı milleti kadar hiç bir varlığın mehabbetine, aşkına kendini vermedi, bağlıyamadı.

Bunlarla beraber, Âkif kanaat çevresini daha çok geniş tutmuştu. O çevre, merkezinde ve başında dâima Türk milleti kalmak üzere, yüzlerce milyon Müslümanı ihatasına almak istedi. Âkif görüyordu ki: dünyanın en acınacak insanları Müslümanlardır. Onları hurafelerden, geriliklerden, esaretlerden, zilletlerden kurtarmaya çalıştı. Terakki ve istiklâl aşklarını ruhlarına zerk etmek istedi. Bütün Müslümanları yekdiğerine bağlıyan "ana tel" İslâmiyet'ten ibâretti. Fakat o tel eski samimî ve kuvvetli sesini vermiyordu; Paslanmıştı! Bu pasları temizlemek kudsî bir vazife idi. Nihayet, Cemaleddin-i Efganî'nin, Şeyh Muhammed Abdühü'nün [Abduh'un] benliğini saran ve yakan "hakimiyet-i İslâm - ittihad-ı İslâm" ateşlerine cihan-ı İslâm'da yalnız Âkif ve Hindistanlı İkbal gibi mahdud şairlerle ancak bir iki hakîkî âlim tevarüs etmişti. Onlar bütün Müslümanların behemehal hakimiyetlerine kavuşacağına ve dünyanın hatta ergeç Müslüman olacağına, bundan başka çare bulunmadığına inanmışlardı.

Âkifnâme sahibi, hep Âkif dostu
Hasan Basri Çantay, Milli Mücadele yıllarında.

112 Bu mektubu *Yeni Adam*'ın kıymetli müdür ve sahibi bay İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na takdim etmek üzere yazmıştım. Anket birdenbire kapandığı için yollıyamadım. Şimdi kitaba derc ediyorum. O kıymetli mecmuanın sualleri ve yazıları ilerdedir. (Çantay)

Evet, ona tam bir "İslâm şairi" diyebiliriz. Kuvvetli, îmanlı, ateşli bir İslâm şairi! Fakat, Türk dâima başta kalmak şartiyle dört lisanı edebiyatile bilen Âkif Türk olarak yazdı, Türk olarak düşündü, Türk olarak yaşadı ve nihayet Türk olarak öldü.

Âkif'in bir vak'asını hatırlarım: İlk millî kaynaşma ve savaşlarda üstâd Balıkesir'e gelmişti. Onun samimî arkadaşlarından biri Gönen'e teşkilât yapmıya gitmişti. Avdetinde o arkadaş dedi ki:

— (....)ler Türkler'e cefa ediyorlar, millî teşkilâtı boğmıya çalışıyorlar.

Âkif o zaman, hiç düşünmeden, kükriyerek, verdiği cevab şudur:

— Orada bir "Türk Ocağı" açınız, mücadele ediniz!

Âkif beraberinde İstanbul'dan gelen bir zât "Üstâd sizi Türkcü görüyorum" demek istedi. Âkif'in ağzından alev gibi şu kelimeler çıktı:

— Ya ne zannediyorsun? Türk'e hiçbir kavmin horoz olmasına tahammül edemem!..

Bu vakıayı başkaca vesikalandırmak da mümkündür. Çünkü şahidler el-yevm berhayattırlar.

2. Âkif bir sınıf şairi değil, bir halk şairidir. Onun "ümmî" olmaması, aruz vezniyle yazması bu vasfına mani değildir. Kendinin içi de halktı, dışı da. Hem yapmacık değil, gerçekten halk! Bunda kimsenin şüphesi yoktur.

3. Âkif Türk inkılâbının temel taşlarındandır. O, yalnız eserleriyle değil, bütün varlığı ile inkılâbın hizmetkârı oldu. Balıkesir'de başlayan millî hareketlerde bile Âkif'in rolü vardır: O, İstanbul'da Darülhikme âzasındandı. Balıkesir'e koşup geldi. Halka müessir bir hitabe verdi, Millî hareketleri teşci etti. O tunç hitabenin tanîni hâlâ Balıkesirlilerin kulaklarında çınlar.

İşte, bu hitabeden dolayıdır ki kendisi memuriyetinden azledildi.

Sonra, Âkif Ankara'ya gitti, Bugün "İnkılâb Müzesi" hâlinde muhafaza edilmekte olan tarîhî "Büyük Millet Meclisi" binasının içine girdi ve orada Burdur meb'usu olarak çalıştı.

Onun millî davamızın esaslarını izâh etmek üzere, Kastamoni'de verdiği büyük bir hitabe var ki şaheserdir. O hitabenin binlerce nüshası orduya ve yurda dağıtıldı.

Âkif, Meclis namına ve Meclis'in selâmlarını ulaştırmak üzere, intihab olunan general ve meb'us Ali Fuad heyeti içinde cephelerimizi dolaştı.

Nihayet, vatanda millî İstiklâl Marşı'nı da o yazdı. O zamanın Maarif vekili Bay Hamdullah Subhi tarafından Meclis kürsüsünde okunan bu marş mütemâdî alkışlar arasında kabul edildi.

Eğer bütün sayılı şairlerimizin -diğer bir çok ediplerimizin ve muharrirlerimizin demiyeceğim- farz-ı kifâyesini[113] yalnız başına

Âkif'in Millî Mücadele'de halka seslendiği Balıkesir Zağnos Paşa Camii'nden bir görünüm.

113 Halbuki uhdelerine terettüp eden o yüksek vazife farz-ı kifayenin de hududundan daşmış, müstesna ve kudsi yegâne borç olmuştu. (Hasan Basri Çantay)

edâ etmeye koşan Mehmed Âkif de inkılâba hizmet etmemiş addolunursa, o halde vatanda o hizmeti yapmış ikinci bir şairimiz var olduğunu iddiâya büsbütün ve bir zerre imkân yoktur.

4. Lisana, aruza hakimiyyeti, şiirlerinin selâseti, şeffaflığı, samimiyyeti, yekpâre vahdeti... itibariyle edebiyata hizmeti büyüktür. O sahalarda Âkif'in bir eşini henüz edebiyat tarihimiz kaydetmemiştir. Âkif Paşa ile başlayan teceddüd edebiyatımız, kanaatımca, Mehmed Âkif'le hitama ermiştir.

6. Âkif Birinci Büyük Millet Meclisi'ndeki vazifesinin hitamından sonra İstanbul'a dönmüştü. Zavallı ızdırabat-ı maişet içindeydi. Tek bir eve bile malik değildi. Hattâ borçlanmıştı da! Kendisini çok seven Abbas Halim Paşa her sene kışın birlikte onu Mısır'a götürmeye, yazın da İstanbul'a Heybeli'ye getirmeye başladı. Bu azimet ve avdet birkaç sene devam etti. En son gidişi de yine mutat kış hareketlerinden birine müsadifti. Mısır hükümeti kendisini Üniversite'nin Türk edebiyatı müderrisliğine tayin etti ve o vazifede hastalığı iştidad edinceye kadar kaldı. Bu gidişlerin başkaca sebebi yoktur.

Biliyorsunuz ki, üstâdım, üniversiteler beynelmilel ilim müesseseleridir. Âkif'in bir ecnebi ve Müslüman memleketindeki müderrisliği kendisi için de, milletimiz için de bir şereftir. Bahusus, o, Mısır'da da Türk milliyyetine ve Türk edebiyyatına hizmet etmiştir.

Eğer Âkif Türkiye'ye dargın olsaydı -ki buna bir sebep yoktu- kanaatini gizlemez yazardı. Sonra da "Cennet Vatanına" dönmezdi, Mısır'da ölür, orada gömülürdü. Âkif'in hiçbir meziyeti olmasa kanaatını gizlememesi, dosdoğru söyleyen bir adam olması kâfidir. Beraat-ı zimmet dünyanın her yerinde asıldır. Mamafih, lâyuhtîlik devri çoktan geçmiştir. Âkif de bir beşerdir. İhtimâl, o da bazı hatalara sapmıştır. Bütün insanların, fakat ondan fazla, hatalara düştüğü gibi. Bu bahs uzundur. İzahı baş ağrıtır, neşveleri kaçırır. Âh, vatanda yekpâre bir meslek ve samimiyetle ve tertemiz çalışan ikinci bir Mehmed Âkifimiz daha bulunsaydı! Buna çok muhtacız.

6. Âkif'in bütün eserleri "ictimaî"dir. Onu diğer şairlerimizden ayırd eden bir vasf ta zâten budur.

7. Yukarıda da dediğim gibi onun nazarında dünyanın en acınacak milletleri Müslümanlardı. O, hep Müslümanların âlâmiyle haşır ve neşir olmuştur. Eğer bu, insani bir şey ise Âkif'in eserlerinde de "insanî tarafları" mebzülen bulmak mümkündür.

Sonra, Küfe, Seyfi Baba, Kör Neyzen, Balkan facialarına âid eserler... doğrudan doğruya insanî olan eserlerdir.

İslâmcılık, milliyyet, insaniyet, inkılâb... bir şahısta nasıl birleşiyor? Bu, tahlile değer bir mevzudur.

Mamafih, bir "küll-i tam" teşkil eden yedi ciltlik *Safahat*'ı daha yakından tedkik edersek bu hususta müttehid, mümtezic ve vâzih bir cevab alabiliriz. Hürmetler.

**"Prens Abbas Halim, Âkif'in gıyabında Fuad Şemsi'ye diyordu ki: "Âkif, ne zaman olsa bir Abbas Halim bulur; fakat ben bir Âkif bulamam. O, benim için bir talihtir".
(Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)**

Kaynak: 1 Mayıs 1937, Çantay, *Âkifname*, s. 224-227'den aynen nakledilmiştir.

98.

Mehmet Âkif münakaşası

Suphi Nuri İleri (Üstat Baltacıoğlu'na)

Yeni Adam'ın 160'ıncı sayısında Şair Mehmet Âkif hakkında ankete bir cevabım neşredildi. Bu cevaba mecmuamızın 173'üncü sayısında Sadettin Öcal "İnkâr edilemiyen sanat" diye bir cevap veriyor.[114] Vakıa bir eserde sanat var ise inkâr edilemez, fakat sanat yoksa her vakit sanatsizlik red, iddia ve inkâr edilebilir. Ben ankete cevabımda: "Âkif'in marşı her cepheden fenadır. İstiklâlci Türklerin hislerine tercüman olmamıştır. 'Korkma' diye başlıyan bir marş Türklerin hakikî ve öz duygu ve heyecanlarına tercüman olamaz. Türk korkmaz. İstiklâl savaşında ise hiç korkmadan yedi düvele karşı gelmiş ve muzaffer olmuştu. Binaenaleyh Âkif istiklâl ve inkılâp için savaşan Türklerin yüksek ve asil hislerini ve seciyelerini bileydi hiçbir vakit şu sinire dokunan 'korkma' kelimesiyle marşına başlamazdı. Hele istiklâlini kazanıp inkılâba koyulan, cumhuriyeti ve lâikliği kabul eden Türkler bu marşı hiçbir zaman benimsiyemezler. Bu marş bizim değildir, bir saat evvel kaldırılması gerektir. Bir de bu marş insanı uyutuyor, hiçbir vakit insana yüksek ve kuvvetli bir heyecan vermiyor. Nerede "Hey Gaziler" nerede "İzmir" ve "Cezair" marşları ve nerede merhum Dede'nin "Tekbir"i" demiştim.

Saadettin Öcal ise buna karşı "işte bir arkadaşımızın bilmem hangi rüzgârın tesirine kapılarak coşturup, güldürüp, ağlatamadığından dolayı kaldırmak teklifinde bulunduğu İstiklâl Marşı. Suphi Nuri'den maada hangi Türk bunu dinlerken coşmuyor, heyecanlanmıyor? Bu sözü her Türk'ün ince duygulu kanaatinde olduğundan cesaretle söylüyorum. Tekrar ederim. İstiklâl Marşı her cihetten yüksek bir sanata maliktir" diye cevap veriyor ve daha doğrusu benim hissizliğimi, zevksizliğimi, sanatten bir şey anlamadığımı nazikâne söylemek istiyor.

Fransızlar zevkler ile renkler münakaşa edilemez derler. Çünkü bunlar subjektif anlamlardır. Sadettin Öcal'in ise tenkit hakkı tam ve mutlaktır. Fakat neye benim tenkidime kızıyor? Tenkide bayılırım, fakat bizdeki münakaşa sistemlerinden nefret ederim. Binaenaleyh bu cevabı size sunuyorum:

Âkif İstiklâl Marşı'nın yalnız güftesini yazdı. O yalnız bunun metninden, mânasından dolayı tenkit edilebilir. Evvelâ buna cevap vereyim: "Korkma" ne demek? Tekrar ederim İstiklâl Harbinde Türk için korkmak mevzubahis değildi ve hiçbir vakit Türk korkmadı. Millî heyecana tercüman olan bir eser millî heyecanda bulunmayan korkudan bahsedemez, ederse millî heyecana tercüman olamaz, belki onu tahkir eder. Zaten Âkif Türk'ün millî heyecanını duysa, anlasa ve sevse idi bizi bırakıp Mısır'a gitmezdi. Âkif nerede, millilik nerede, milli heyecan nerede?

İstiklâl Marşı'nın bestekârı Bay Zeki'dir. Bu marş bestesini Bay Zeki'nin ne vakit ve kimin için hazırladığını bilenler pek çoktur. Bu beste yapılırken

"Şair Mehmet Âkif için Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar?" başlığıyla anket düzenleyen *Yeni Adam* mecmuasının sahibi ve müdürü İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu.

114 **"İnkâr Edilemeyen Sanat**

> *Mehmet Âkif'in anketine Suphi Nuri İleri'nin cevabındaki bir fıkraya itiraz taşıyan bir mektubu da basıyoruz.*

Bazı fikir ve edebiyat adamlarımızın Mehmet Âkif hakkındaki düşüncelerini okudum. Bunların içinde Mehmet Âkif'in eserlerinde sosyal bir tez var mıdır, sualine karşı verilen cevaplar nazarı dikkatimi celbetti. Bu yazılar vasıflarına aykırı tenkitlerdir ve münekkitlerinin ne fazla okumuş ne bitaraf ve ne de zevk sahibi olduğunu gösteriyor. Mehmet Âkif'in sanatı inkâr edilemez, bunu en yakın deliller gösteriyor. İşte o şahitler manzumesi, işte bir arkadaşımızın bilmem hangi rüzgârın tesirine kapılarak coşturup güldürüp ağlatamadığından dolayı kaldırmak teklifinde bulunduğu *İstiklâl Marşı*. Bay Suphi Nuri'den maada hangi Türk bu marşı dinlerken coşmaya heyecanlanmıyor. Bu sözü her Türk'ün ince duygulu kanaatinde olduğundan cesaretle söylüyorum. Zannedersem Suphi Nuri, tezinin doğru olduğunu ispat etmek için yanlış yola sapmış ve hakikati inkâr etmiş. Yine tekrar ederim ki İstiklâl Marşı her cihetten yüksek bir sanata maliktir". (Sadettin Öcal, Yeni Adam, 22 Nisan 1937, S. 173, s. 5.) [haz.]

ortada ne istiklâl mücadelesi, ne milli heyecan, ne inkılâp ve ne de cumhuriyet vardı. Bay Zeki'nin eseri olan bu marşı Bay Minas armonize etti. Bu marşın nasıl ve niçin hazırlandığını bando şefi Bay Veli namında bir zat herkesten eyi biliyormuş. Hasılı Bay Zeki'nin bestesi herhangi bir şarkı için değildir ve söylenemez, okunamaz. Bu beste Âkif'in şiirine kör topal uydurulmuştur. Uydurulurken her halde musiki ile edebiyatın alâkaları ya bilinmiyor veyahut pek yanlış telâkki ediliyordu. İşte size misâli:

Korkma sönmez bu şafak,
larda yüzen al sancak.

"larda" diye hangi beyit başlar? Böyle bir beyit okunur ve söylenir mi? Bu tarz hiçbir vakit insan sesine uygun değildir ve telaffuz edilemez ve nitekim de bir türlü söylenemiyor.

Yirmi sene geçtiği halde halk bu marş çalındığı vakit birdenbire anlıyamıyor. Herkes birbirini dürterek ayağa kalkıyor ve İstiklâl Marşı söylenecek diye söylemiye başlıyor. Bunu ben yüzlerce defa gördüm ve kontrol ettim.

Dünyada bütün marşlar, gerek şiir ve gerek musiki itibarile çok basittir. Kolay söylenemiyen marşlar iyi değildir. İstiklâl marşlarının popüler, yani halkçı, millî bir ahenk ve edası olmalıdır. O marş bütün milletin olmalıdır, yoksa bir zümrenin değil. Bizim İstiklâl Marşı'nı belki yalnız müzisyenler anlar, yoksa halk anlamıyor. Tam bir İstiklâl Marşı'nı on yedi milyon Türk hep birden ve birden anlamalı, söylemeli ve sevmelidir. Marşın güfte ve bestesi bütün muvaffakiyet[le] millî heyecanı basit bir surette ifade etmektedir. Korkma, korkma...larla millî heyecan ifade edilemez, eski devrin büyükleri için hazırlanan bu marş bugünün hür, müstakil, hâkim ve efendi Türklerinin millî heyecanları coşturulamaz. Bilâkis..

Bizim güfte ve bestesini kimin yaptığını bilmediğimiz "Hey Gaziler"imiz, "İzmir"lerimiz ve "Cezair"lerimiz var. Nerde Cezair marşındaki Türk nostaljisi, daüssılâsı? Hele nerede şu "Sivastopol" marşı.. "Atar nizam topunu yer gök inler..." Düşünün bir kere, azamete, Türk'ün kuvvet ve kudretine, sonra da bize "korkma" diye hitap eden marşlara bir bakın ve bunları beğenin, bunlar ile heyecanlananlara gelin de cevap verin... Dekadans böyle olur.

Âkif'in ve Zeki'nin İstiklâl Marşı'nda ne mahallî renk, ne millî duygu vardır, bu marşın bestesinde bir yabancılık hissediliyor ve yabancı melodileri bir türlü halkın ruhuna girmiyor. Bizim millî havalarımıza bu tamamen zıd ve yabancıdır. Bu beste Osmanlıdır fakat millî değildir.

Hasılı hiç beğenmediğim Cumhuriyet'in onuncu yılının marşı bile bu İstiklâl Marşı'ndan daha millîdir. İşte sokaklarda çocuklar bile bazen onu da söylüyorlar. Fakat hiçbir çocuğun ağzından oynarken bu İstiklâl Marşı'nı adam akıllı söyliyenler de hemen yok gibidir. Mutlaka söylenirken hata ediliyor, falso yapılıyor.

Kaynak: *Yeni Adam*, S. 176, 13 Mayıs 1937, s. 13 ve 19.

99.

İstiklâl Marşı değişir mi değişmez mi?

Nizamettin Nazif [Tepedelenlioğlu]

Üç dört gün evvel bir arkadaşın evinde konuşuyorduk. Biri dedi ki:

– İstiklâl Marşı'nı nasıl buluyorsun?

– Bestesini mi, güftesini mi? diye sordum.

– İkisini de...

Cevap verdim:

– Güftesi millî ihtilâli ifade etmez. Şair Mehmet Âkif'in bu eseri, imparatorluğa umumî harp sonundaki feci günleri layık görmemenin ifadesidir. Ve bu sırf bu yüzden duyulmuş bir isyanın naatidir ki, eski içtimaî ve iktisadî istatükonun bozulup bozulmamasına zerre kadar ehemmiyet vermeden iyi günleri işaret etmekte, iyi günlerden ümit kesilmemesini terennüm etmektedir. Bu şarkı Türkiye'de ne siyasî inkılâbın, ne içtimaî tasfiyenin müjdecisidir. Yani hiç de ihtilâlci değildir. Sadece mağrurdur. Bestesine gelince, bunu dinlediğim zamanlarda kendimi büyük mücadele günlerinin atmosferi ile sarılmış hissediyorum. Fakat sanırım ki bu bestenin tesirinden ziyade nefsimde kendi telkinimle olan ânî bir istihaledir.

Şair Şükûfe Nihal'in ise gerek güfte ve gerek beste üzerinde açık bir kanaati var. Besteyi tenkid ediyor, güfteyi kelime kelime tenkid ediyor ve şu netice üzerinde ısrarla duruyor:

– Bize bir İstiklâl Marşı lâzım. Ben bugün bizim bir millî marşımız olduğuna inanmıyorum. Yeni, temiz, pürheyecan ve bizi kavrıyan bir şiir, empozan bir beste lâzım.

Kendisinden bana söylediklerini bir makale halinde yazmasını rica ettim. Bilmem yazdı mı, yahut yazacak mı? Fakat işte bu sabahtanberi *Yeni Adam*'da Doktor Suphi Nuri garip bir tevarüdle ona takaddüm ediyor ve İstiklâl Marşı'nın bestesini de güftesini de şiddetle tenkid eden ve her ikisinin değiştirilmesini haklı gösteren bir yazı neşretmiş bulunuyor.

Suphi İleri'nin bilhassa şu satırları pek dikkate şayandır:

"İstiklâl Marşı'nın bestekârı Bay Zeki'dir. Bu marş bestesini Bay Zeki'nin ne vakit ve kimin için hazırladığını bilenler çoktur. Bu beste yapılırken ortada ne istiklâl mücadelesi, ne millî heyecan, ne inkılâp ve ne de cumhuriyet vardı. Bay Zeki'nin eseri olan bu marşı Bay Minas armonize etti. Bu marşın nasıl ve niçin hazırlandığını bando şefi Bay Veli namında bir zat herkesten iyi biliyormuş. Hasılı Bay Zeki'nin bestesi herhangi bir şarkı için değildir ve söylenemez, okunamaz. Bu beste Âkif'in şiirine kör topal uydurulmuştur. Uydurulurken herhalde musiki ile edebiyatın alâkaları ya bilinmiyor, veyahut pek yanlış telakki ediliyordu".

Eğer Suphi Nuri'nin bu neşriyatı tam hakikati ifade ediyorsa açıkça söyliyebiliriz ki, yalnız bu sebep dahi bu marşın değiştirilmesine bizi icbar eder.

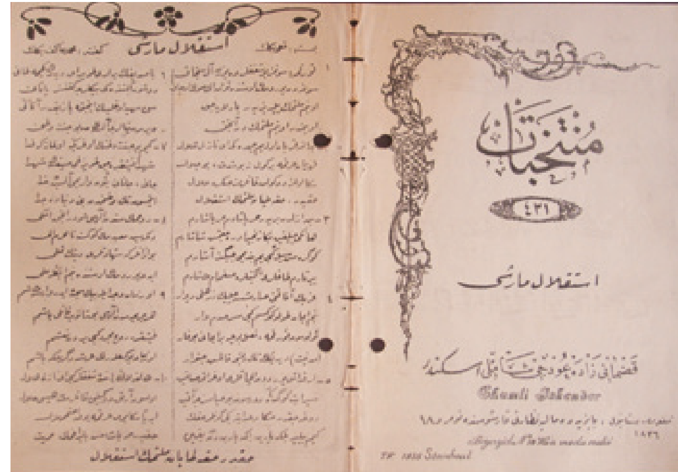
Zira bu kadar fedakârlıklarla bu kadar büyük bir eseri başarmış bir milletin böyle ötesi berisi kırpılıp kesilerek halayık entarisini hatırlatan bir millî marşı olamaz.

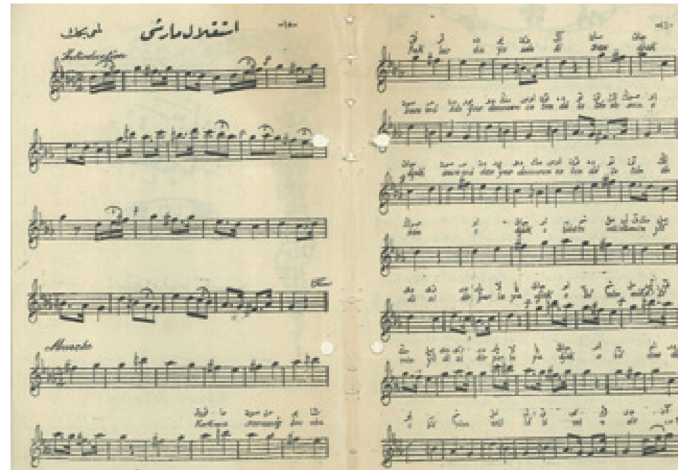
İstiklâl Marşı'na şairin cezbeye tutularak yazdığı eser güfte olabilir. Ve böyle bir güfteyi ancak vecd içinde, ruhuna sindire sindire yaratılmış bir musiki şaheseri orkestraların, fanfarların diline tercüme etmiş sayılabilir. Ve ancak böyle bir güfte ile böyle bir bestenin mes'ut imtizaç ve izdivacından doğacak bir millî marştır ki, bizi zaman zaman günün kötü hesaplarından, realitelerden koparıp, alarak göklere uçurabilir.

Kahraman, istediği kadar kendi kendine "Ben realistim!" diye teşhis koysun, öğünsün. O, ilahî adamdır, romantik adamdır!

Türk devleti, Türk sanatkârların, Türk milletine onun romantik tab'ına yaraşır kıymette bir eser verebilmelerine imkân bulmalıdır.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 15 Mayıs 1937, s. 2.

Lemi Atlı Bey'in bestesiyle İstiklâl Marşı.

101.

Mehmet Âkif ve Ahmet Haşim

Peyami Safa

Edebiyatımızda, birbirine tamamile zıd iki şiir telâkkisini başlı başına temsil ettikleri için bu iki ismi yan yana getirdim. Şiirde "vuzuh" arıyanların başında Mehmet Âkif, "ibham" arıyanların başında Ahmet Haşim gelir. Eski edebiyat ve müntehibat kitablarımızdan kalan bu iki tabiri tırnak içine alışımın sebebi, vuzuh ve ibham taraftarları arasındaki münakaşanın yeni olmadığına işaret etmektir. Fakat bu ihtilaf, bizde ve başka yerlerde, eski olduğu kadar da yenidir: Birkaç sene evvel, Fransa'da vuzuh taraftarlarının, şiirlerinde mâna bulamadıkları şair Paul Valéry'ye karşı müşterek bir taarruza geçtiklerini garb edebiyatı aktüalitesile meşgul olanlarımız hatırlarlar. O zaman Ahmet Haşim sağdı. Rahib Bremond'un Valéry'yi müdafaa için "halis şiir" hakkında yazdıklarını hemen aynen tekrara benzeyen "Şiir hakkında bazı mülahazalar" serlevhalı bir makale neşretti ve bunu *Piyale*'sinin başına koydu.

Bu mülahazalara göre "şair, ne bir hakikat habercisi, ne bir belâgatli insan, ne de bir vazı-ı kânundur. Şairin lisanı nesir gibi anlaşılmak için değil, fakat duyulmak üzere vücud bulmuş, musikile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, mutavassıt bir lisandır". Denilebilir ki herkesin anlıyabileceği şiir, dûn şairlerin işidir. Büyük şiirlerin methalleri, tunc kanadlı müstahkem şehir kapıları gibi, sımsıkı kapalıdır, her el o kanadları itemez ve o kapılar bazen asırlarca kapalı durur". "Şairin mânalı olmaktan evvel daha nice endişeleri vardır ki onlara nisbetle mâna ve vuzuh, şiirin ancak ehli olmayana göre kurulmuş haricî cephe ve cidarını teşkil eder". "Denilebilir ki şiir nesre tahvili kabil olmıyan nâzımdır".

Paul Valéery de, şiire aid bütün mülahazalarında ve meselâ "Şiir meseleleri" ismindeki makalesinde (*Variété* III, s. 54) aynı fikirlerin sahibidir: "Şair kelimelere umumun ihtiyacından ve kullanışından bambaşka bir tarzda tasarruf eder. Şüphesiz bunlar aynı kelimelerdir, fakat aynı kıymetler değildir. Her şey gösterir ve her şey isbat eder ki şairin nesir gibi konuşmadığı zaman yaptığı şey iyidir. Kafiyeler, takdim ve tehir, inkişaf etmiş mazmunlar, tenazurlar ve hayaller, bütün bunlar okuyucunun nesre aid temayüllerine karşı gelmek içindir. Şairin şiirini nesre tahvil etmek ve onu nesir gibi anlamak veya söylemek imkânsızlığı, varlığının mübrem şartlarındandır ki bunların haricinde o eserin şiir olarak hiçbir mânası yoktur".

Şiirin bu "halis" telakkisi önünde Mehmet Âkif'in düpedüz birer vezinli ve kafiyeli nesir vuzuhu taşıyan manzumeleri, sadece birer manzum nutuk ve hitabe telakki edilmek lazım gelir:

Şu Boğaz harbi nedir?.. Var mı ki dünyada eşi?..
En kesif orduların yükleniyor dördü, beşi,

100.

Edebiyatımızda içki düşmanlığı

Süleyman Nehib Ulukut

İstiklâl Marşımızın dahisi *Safahat* şairi Mehmet Âkif bütün içtimaî yaraları eserlerile deşip bize teşhir ederken "meyhanelerin dumanında tütsülenen kafaları" bu tütsü ile inleyen zavallı kadınları da nazmında canlandırıyor; onların yıkılan saadet hayallerine, yazılarile bir maske teşkil ediyordu. O, cemiyetin bu kangren olmağa yüz tutmuş yaralarını, bütün çıplaklığı ile, mısralar şeklinde sahifelere hâk etmiştir. (*Safahat*, birinci kitab, üçüncü tab'ı, s. 39, Meyhane)

Bu, bütün çıplaklığı ile canlandırılan meyhane, kocasını aramıya giden bir kadın ona, eve dönmesi için yalvarıp dururken, koca denmeğe lâyık olmayan bu ayyaşın içkisinden çektiklerini bize, Âkif'in kalemi vasıtasile anlatıyor.

İşte Âkif, böyle açık açık yazarak meyhaneyi, içkiyi, sarhoşu rezil eder: ibret alınacak bir çok acı akibetleri göz önüne koyardı. Çanakkale şiirinin kahramanı Mehmet Âkif aynı zamanda içkiye karşı kalemini silah gibi kullanan bir Yeşilay kahramanıdır da.

Kaynak: *Yeşilay*, yıl: 7, S. 59.[115] (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*, s. 385'ten aynen nakledilmiştir).

115 Tarihsiz bu yazı, muhtemelen 1937'nin onuncu ayına aittir. (haz.)

Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Bu mısraların, hiçbir edebî iddiası olmıyan dört satırlık bir gazete haberinden farkı, vezinlerile kafiyelerinden ibarettir. Bu manzum satırları çarçabuk nesre tahvil etmek işini dokuz yaşında bir çocuğa emniyetle havale edebilirsiniz. Bundan başka, Âkif'in manzumeleri "tunç kanadlı müstahkem şehir kapıları gibi" umumun ziyaretine sımsıkı kapalı değil, bilakis her tarafı her cins kalabalığa açık ve içinde en kaba, en tembel idrakların sallana sallana dolaşabilecekleri bomboş sahalarla dolu bir meydandır; şiirin mahrem bünyesinde aradığımız, namütenahî tefsirlere imkân veren derin kesafetten mahrumdur.

Ahmet Haşim'in Mehmet Âkif için ne düşünmüş olduğunu bilmiyorum; fakat halis şiir taraftarlarına sorarsanız, Mehmet Âkif birkaç mısra ve nihayet belki birkaç şiiri affedilmek şartile, manzum konuşan bir mahalle kahvesi hatibinden başka bir şey değildi.

Sakallı, yok mu işin?.. Git, cehennem ol şuradan!..

gibi *Karagöz* gazetesi fıkralarını aruz veznile söylemekten başka, değil şiirle, alelâde bir güzel nesirle de alâkası olmıyan sözler Âkif'in külliyatını çok şişirmiştir.

Âkif'in şiir telakkisi aleyhindeki bu mülâhazalar, taraftarlarının tabirile "halis şiir" bakımındandır. Şüphe yok ki yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada şiirin bu dar ve en yüksek zirvesi içinde sayılabilecek şair pek azdır; bu zirvenin derece derece altındaki ve eteklerindeki diğer şairleri inkâr edecek olursak, cihan şiirinin tarihi pek tenhalaşır. Zirvesine doğru çıktıkça başı sislere ve bulutlara karışan halis şiiri, eteklerindeki yığınlara ve onları muhtaç oldukları aydınlığa kavuşturan şairlerin de, bilhassa içtimaî bakımdan, edebiyat tarihinde hususî bir mertebeleri vardır. Mehmet Âkif'le beraber bütün halk ve vatan şairleri bunlardandır. Manzumeleri, nutuk ve hitabe gibi nesrin bünyesine aid fazlalıklar, israflar, boşluklar ve şişkinliklerle malûl olsa bile şiirin özüne aid seyyaleyi halkın ruhuna intikal ettirecek iptidaî şekil hünerlerile gene bir edebî kıymet derecesi temsil ederler. Güzidelerden ziyade yığınlara hitab eden bu şairler, teshir ettikleri kütlenin kemiyetine nazaran büyüktürler; çünkü sosyal tesirleri o nispette fazladır; bir dağın öz şiir tarafından fethedilen zirvesi gibi yüksekliğile değil, etekleri gibi yalnız genişliğile ölçülürler ve kıymet alırlar.

Mehmet Âkif te bunlardandır ve bu mânada şairdir.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 1 İkinciteşrin 1937.

Âkif de o devrin pek çok münevveri gibi Çiçekçi Kahvehanesi'ne gider, orada icra edilen sohbetlere katılırdı. Kahvenin müdavimlerinden Fuad Şemsi Bey'in de çok yakın dostu Ressam Ali Rıza Bey'in güzel bir fotoğrafı.

102.

Mehmet Âkif[116]

Bu Broşürü Niçin Çıkarıyoruz?

Değişen kıymet hükümleri içinde, değişmiyen yaratıcı san'at heyecanı; kuvvetli vatan severliğile, temiz ve dürüst bir insan oluşile, Âkif: gönüllerde daima örnek yaşıyacak bir yurd şairidir.

Çanakkale şiirile 66 bin kahraman Türk babayiğitine emsalsiz bir âbide kuran;

İstiklâl Marşı'nın alev mısralarile Türk gönüllerini bir bayrak gibi dalgalandıran büyük Âkif, kadirşinas yurttaşların ve gençliğin içinde temiz ve san'atkâr bir vatan çocuğu olarak daima yaşıyacak ve saygıle anılacaktır.

Bazı san'at cüceleri ölümünü müteakip menfaâte ve modaya uygun fikirlerle ona gelişi güzel sataşmağa yeltendiler.

Muayyen ihtiraslara âlet olduklarını tahmin ettiğimiz bu cücelerin, vel3ud bir san'atkâra karşı gösterdikleri bu densizlik, biraz da rüzgârlarla idare edilen basit şahsiyetlerin kıskanç bir refleksi sayılır.

Bu broşürü hazırlayanlar: Âkif'in ölümünün yıl dönümünde, ismi etrafında toplanarak onun temiz hatırasını tâziz etmek istiyorlar.

Ve bunu bir kadirşinaslık eseri sayıyorlar.

Bu yazılar, ölümünün yılında, onu sevenlerin mezarına bıraktığı fikirden örülmüş sevgi çiçekleridir.

Çiçeklerin arasında raslayacağınız dikenler onun temiz ruhuna uzanan değersiz elleri ve iğreti dilleri iğneliyecektir.

Hazırlıyanlar

Mehmet Âkif / Atsız

Âkif şair, vatanperver ve karakter adamaı olmak bakımından mühimdir. Şairliğine kimse itiraz edemez. Onun oldukça bol manzum eserleri arasında öyle parçalar vardır ki Türk edebiyatı tarihinde ölmez mısralar sırasına girmiştir.

Vatanperverliği tam ve tezasız bir vatanperverliktir. Âkif, sözle vatanperver olduğu halde fiille bunu tekzip edenlerden değildi. Vatanperverane şiirler yazdığı halde en sefil bir namerd ve en rezil asker kaçağı hayatı yaşayanlar henüz aramızda bulunduğu için Âkif'in vatanperverliği yüksek bir değer kazanır.

116 1937'de, *Mehmet Âkif'in Kabri İçin* broşüründen, on beş gün önce yayınlanan bu broşürden bahseden satırlar için bkz. bu kitapta 103. metin.

Karakter adamı olmak bakımından ise Âkif eşsizdir. O, daima bulunduğu kabın şeklini alan mayi veya cıvık bir halita değil; şeklini sıcakta, soğukta, borada, kasırgada muhafaza eden katı bir cisimdi.

İslâmcı olmasını kusur diye öne sürüyorlar. İslâmcılık dünün en kuvvetli seciyesi ve en yüksek ülküsü idi. Bu günkü Türkçülük ne ise dünkü İslâmcılık da o idi. Esasen İslâmcılık Osmanlı Türklerinin millî mefkûresiydi. On dördüncü asırdan beri Türklerden başka hiçbir Müslüman millet, ne Araplar, ne Acemler, ne de Hindliler İslâmcılık mefkûresi görmüş değillerdi. Bir Osmanlı şairi olan Âkifte millî mefkûre kemâline ermiş, fakat yeni bir millî mefkûrenin doğuş zamanına rastladığı için geri ve aykırı görünmüştür.

Mazide yaşayanların fikir ve mefkûreleri bize aykırı gelse bile onları zaman ve mekân şartları içinde mütalâa ettiğimiz zaman haklarını teslim etmemek küçüklüğüne düşmemeliyiz.

Çanakkale şehitleri için yazdığı şiir kâfidir. Başka söz istemez...

Âkif inandı, dönmedi ve öyle öldü.

Mehmet Âkif İçin / M. Turhan Tan

Nesimî, Türkçeyi şiire en çok yakıştıran bir adamdı. O zengin dilin bu kudretli kalemde güllü bülbüllü, aylı yıldızlı, şafaklı mehtaplı bir âlem oluşunu çekemediler ve Nesimî'nin şahsında Türk şiirini öldürmek istiyerek zavallının derisini yüzdüler. Asırlardanberi edebiyat tarihimiz o kudsi deri ile ciltlenip durur.

Bu hâristanı âlemde açılmazsa gülimaksud
Ne gam ey bülbüli can! İşte gülzari adem mevcut

diyen Trabzonlu Figanî, yalnız şiire secde etmeği şiar edinmişti. Bu bedii ibadet onu sehpaya sürükledi ve zavallı Figanî şiir aşkının kurbanı oldu. Bugün figan sayılan her şiir bize Figanî'yi hatırlatır.

Nef'i şiir ile seherin ikiz olduğunu isbat eden bir sanâtkârdı. Fırtınaların ahengini, dalgaların belâgatini, yıldırımların tarrakesini Türk şiirine sokmuştu. O derecede ki devrinin hükümdarı bir gün "Sihamı Kaza"yı okurken kelimelerin yıldırım haline inkılâp edip tahtını sarstığını bizzat gördü ve ödü patlar gibi olarak sihirbaz şairden kurtulmak kaygusuna düştü. Nef'i'yi Bayram Paşa Konağı'nın kömürlüğünde cellâd suretine temessül eden ecelle karşılaştıran işte bu uğursuz kaygudur. Nef'i'nin o kömürlükte boğazı sıkıldı. Fakat onun Türk şiirine getirdiği gür ses halâ yaşıyor.

Mehmet Âkif de bu adamlar ayarında kâmil bir üstattı. Cenab Şehabettin gibi kelimeyi elmas, cümleyi mücevher gerdanlık kıymetine kavuşturan bir san'atkâr onun için: "Hiç kimse bu kadar saf ve şeffaf bir billûri beyan içinde menazırı milliyeti teşhir etmemiştir" diyor. Süleyman Nazif gibi bazen

"Yerüyüzünde Âkif'ten başka o selâset ve kuvvetle Kur'an'ı Türkçeye tercüme edebilecek hiç kimse yoktur". (*Süleyman Nazif*)

Tanrıyı tenkit, bazen tabiatı tezyif etmekten çekinmeyen celâdetli bir üstad onu tenkit ederken: “Namütenahilikte hubut ile uruc elfazı müteradifedendirler ve aynı cihetü hareketi ifade ederler. Miraçların da, hubutların da mübarek olsun Âkif!” diye kasideserâlık ediyor.

Lakin Âkif Nesimî’den de, Figanî’den de, Nef’î’den de talisizdir. Onlar devrin kahrına uğrayıp öldüler ve ölümlerile gadirden, saayetten, hakaretten kurtuldular.

Âkif, bil’âkis yaşarken sevildi. Ölümünden sonra ise hücuma uğradı. Bu, edebiyat tarihinde nadir bir vak’a gibidir. Çünkü san’at aleminde ölü soyuculuk yoktu. Âkif’i kıskananlar bu bid’atı kurdular, onun ölüsünü didiklemeğe kalkıştılar.

Üstadın şöhret ve kıymeti bu hamlelerden müteessir mi oldu?.. Hayır. Türbeleri tarihin koynunda kurulan insanlara fanilerin ne elleri, ne dilleri ulaşabilir. Bu itibarla fecaat üstadın incinmesinde değil, edebiyat tarihimize ölüye sövmek bid’atının geçmesindedir.

Âkif’in ölümüne ağlıyanlar bu fecaat için de bol bol gözyaşı dökseler revadır!

Bir Fikir ve Fikirsizliğin Cevabı / Dr. İhsan Unaer

Hayat garip tesadüflerle dolu... Servetifünun devrinin büyük şairi Fikret de daha ebedî istirahatine tevdî olunmadan, mütenakıs bir fikir dalgasının içine düşmüştü. Bi çok ağızlar hatırasına kin ve küfür kusmuş, dehasına tapanlar yanında bütün edebî kabiliyetini inkâr edenler çıkmıştı.

Fikret’in, hayatında bir türlü anlaşamadığı şair Âkif’e de felek aynı hazin tali hazırladı. Onu da mezarına bırakırken, hınçkırıklarımız arasında nankör seslerin kısık fakat çirkin akislerini duyduk.

Bu kıymet bilmiyen seslerin çoğu fikirsizlikti. Bir kısmı ise, cılız, malûl ve tebellür etmemiş fikirlerle şairin hatıralardaki büyük şöhretini kemirmeğe çalıştılar.

Bir muharrir, Paul Valéry’nin bir şiir telâkkisini ve *Piyâle* şairinin de hemen bundan muktebes gibi görünen fikirlerini bir edebî criterium ittihaz ederek Âkif’in şairlik hududunu çizdi ve kendine göre bir hüküm de verdi. Büyük şair, bu hükümde “bir mahalle kahvesi hatipliği”inden[117] yukarı çıkamıyordu.

Bu, yazılarında biraz sınırsız söz söyliyen ve ekseriya fikirlerini kuvvetlendirmek isterken aşırı manâda ve bazen de yersiz tâbirler kullanan muharrire, daha o zaman bir cevap yazmıştım. Neşredilemedi. Hususî bir muhasebeyi ise ben fazla buldum. Muharrir, bir avukatın kendisine gönderdiği mektuptan bahsederken edebiyat amatörlerinin işe karışmasından biraz istihza ve biraz da telâşla bahsediyordu.

Halbuki telaş yersizdi... Ne avukat, ne biz, ve ne de bizim gibiler işi edebiyat profesyonelliği[ne] dökmek niyetinde değildik.

117 Bkz. Bu kitapta 68 no’lu metin.

Muharririn şiir telâkkisile, bazı farklarla beraberiz. Evet, şiir ki hiçbir şeyi ispat etmez ve hiçbir şey hakkında delil göstermez. Şahsî iddialardan daima uzaktır. Güzel!.. Fakat bu şiir telâkkisini mutlak (absolu) [absolute] kabul etmek, bütün vatan, fikir ve halk şairlerini şiir hududu dışında bırakmayı istilzam eder. Doğru mu? Bilmem... Yalnız bilmek lâzım ki bu şiir telâkkisinin realize edilebileceği şartlar dar ve mahduttur.

Şuurun tahlilinde kurtulmuş, ilmin süzgecinden geçememiş şeyler... Mevcudatın daima değişen, nihayeti bulunmayan derin ve karanlık fezasında şiir, mübhem ve belirsiz bir ışık, mütereddit bir bakış gibi görünüyor.

Âkif'i yalnız bu adese ile tahlil etmek ve buna göre hüküm vermek haksızlık olur. San'atkâr ki, ferdî heyecanları başkalarına doğrudan doğruya intikal edebilecek bir hale getiren, bir kelime ile, onlara içtimaîleşmek imkânını veren adamdır. Âkif bunu yapabilmiş mi?.. Muhakkak!..

"Bülbül"ü okurken kendi fevkimize yükseldiğimizi duyarız. "Çanakkale Şehitleri"nin bilhassa ikinci kısmında içimizde yepyeni bir haz ve elem dünyası açılır.

Şiirlerini delil gibi gösterirken yalnız fena taraflarını yazmak doğru değil!.. Fena, ki kolay ve pek çoktur. kıymetli olan iyi ve güzel yaratmaktır. Bu adam bunu da yapabilmiştir. İsmail Habib'in dediği gibi Âkif'in herhalde edebiyatta kendine mahsus bir kürsüsü var.

Âkif her şeyden evvel kuvvetli bir nazımdı. Arûzu, Türkçede hiç kimse onun kadar iyi ve emniyetle kullanamamıştı. Bu arada şiirin derin ve mahiyeti meçhul kaynağından da nasip almıştı. On cilde yakın olan eserlerinin ekserisi, hayalsiz, ruh ve şiirsiz diye tavsif olunuyor... Belki!..

Fakat unutmamak lâzım ki bazen bir tek güzel eser bile bir insanı unutmamağa kâfidir. Hatırlayalım ve bilelim ki Bernardin de Saint Piéerre bir tek eserile Fransız edebî tarihine ziynet olmuştur.

Biz ki, hâlâ Çanakkale şehitlerine Âkif'in mersiyesi kadar kıymetli bir taziz ve hürmet âbidesi dikemedik. Bizim dudaklarımıza hâlâ, İstiklâl Marşı kadar âteşin mısrâları kimse vermedi.

Biz, büyük kabiliyetlerin yokluğunu bilhassa son zamanlarda çok kuvvetle duymuş insanlarız. Ne yazık ki bu yokluk bize olanın kıymetini daha iyi bilmeği öğretemedi. Biz bunu öğrenemedikçe, bu hasreti daha uzun zaman çekeceğiz.

Her ne olursa olsun, Âkif büyük bir edebî kıymetti. Kıymet bilmeği yurd borcu sayan gençlik hatırasına ebedî bir hürmetle daima bağlı kalacaktır. Bu kuvvetli saygı atmosferi içinde, bir cevaba bile değer kazanamıyan meşhur münekkid Nurullah Ataç'ın bir akşam gazetesinde çıkan mahud yazısını ise Nabi'nin bir beytini okuyarak m'azur görüyor ve onu cidden bahtsız ve kabahatsız buluyoruz.

Kitâb-ı kâinat esrar-ı hikmetle lebâleptir
Şikâyet cehilden, feryâd bîidrakliklerden.

Âkif'i Toprağa Bıraktığımız Gün, Edebiyat Fakültesi Talebesinden (Yüksek Öğretmenli) Abdülkadir Karahan Tarafından Üstadın Kabri Başında Söylenen Hitabe

Yüz yıllardanberi doymak bilmiyen bir hırsla yüz binlerce büyük adamı – korkunç pençelerile- kapan ölüm, dün akşam da, Türk'ün kudretli ve mütefekkir bir san'atkârını aramızdan aldı. Ve yeryüzünün yetiştirebildiği en dolgun kıymetleri koynuna alarak kendine benzeten bu kara toprağa, bugün de Mehmet Âkif'i gömüyoruz.

Mukadderatın ölüm isimli üniversel ve edebî kanununa göre bütün ademoğulları boyun eğmeğe mecburdurlar. Ölüm: belki bir melek, belki bir zebanî gibi; belki yaz gecelerindeki tatlı ve ılık bir seher yeli, belki kışın kıyamette kopan bir fırtına gibi; belki bir gül bahçesinin fidanları arasından süzülüp gelen bir bülbül sesi ve belki de bir yıldırım darbesi gibi...

Hulâsa bir gerçeklik olarak -ve bizim bilemediğimiz ve bilmemize de imkân olmıyan bir şekil ve heybetle- bir gün karşımıza dikilecek ve yakamıza yapışarak bizi, ademin karanlığa doğru sürükliyecektir.

Ancak bu mukadder âkıbete yuvarlanırken yok olan, etten ve kemikten yapılmış, maddî varlığımızdır. Yoksa Âkif'in dediği gibi:

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez.

Ve asıl asırlardan asırlara, nesilden nesile geçerek insanı, etsiz ve kemiksiz ve fakat ölümden âdeta eteğini kurtarmış olarak, kalplerde ve dimağlarda, yaşatan bu bırakılabilinecek canlı eserlerdir. İşte bu anda yüzlerce Üniversitelinin ve kendini sevenlerin mezarı başında toplandığı Buharalı muhterem bir kadının oğlu olan Mehmet Âkif, nisyan perdeleri üzerinden, billûr bir fıskıye halinde, aşarak adını mermer bir sütuna işler gibi istikbale işliyen mümtaz insanlardan biridir.

Âkif'in şahsiyetinde Türk gençliği yalnız güçlü bir nâzım ve Millî Marş"ın şairini kaybetmiş değildir; aynı zamanda sağlam karakterli, kalbinin bütün iman ve heyecanile inandıklarına ömrünün sonuna kadar sadık kalmış bir insan da yitirmiştir.

Âkif eğer yalnız "Bülbül"ü ve "Necid Çölleri"i yazsaydı yine muvaffak bir san'atkâr ve yalnız "Çanakkale"yi terennüm etseydi yine "Millî şair" sayılacaktı.

Onun adı: her sabah ve her akşam, Türk İstiklâl Marşı genç göğüslerden gür bir ses dalgası halinde ufuklardan ufuklara yayıldıkça, milletin sevgisinden örülmüş bir ebediyet hâlesi içinde yaşıyacaktır.

Ölümünden duyulan acı ve teessür daha fazla söz söylemeğe elverişli değildir. Kalpte doğan fakat dile gelince yakıcı lezzetleri ve aydınlıklarile söz halinde anlatılamıyan hisleri, sükûtun yumuşak fakat geniş anlamlı şiirine sarmak ve ölümün ruhlardaki ürpertmesini daha derinden duymak için susuyorum.[118]

118 Abdülkadir Karahan'ın bu konuşması sebebiyle uğradığı takibat ve sonrasındaki gelişmeler için bkz. bu kitapta "Giriş".

Mehmet Âkif'e Hörmet İstiklâl Marşı'na Saygı / Abdurrahman Konuk

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da, er geç, silecektir.
Rahmetle anılmaktır amma, ebediyet
Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?

Âkif için gençliğin gösterdiği necip heyecan -dün ve bugün- ne kadar samimi ve o büyük ölüye yaraşacak derecede coşkun ise, ulu başlara çatarak nazarı dikkati celbetmek isteyen, müfteri ve karaktersiz bazı fırsat düşkünlerinin hiçbir ilmî esasa istinat etmiyen, şahsî ve indî, yalan ve dolandan ibaret fikirleri o kadar hakikatten uzak, o kadar kuru ve yavandır. Bunu ispat edebilmek için, bitaraf bir gözle Âkif'i -elimizden geldiği nisbette- anlamıya çalışalım.

Âkif'in iki cephesi vardır: Faziletkâr, kâmil bir insan olarak Âkif ve san'atkâr Âkif...

Üstadın faziletine, kemâline hulâsa insanlığına bütün tanıyanları hayrandır. Hatta, onu bir defa görenler, resmine bakanlar bile çehresinin mevzun süzgünlüğünden, gözlerinin saf ve melûl nazarlarından, o temiz insanın ilâhî seciyasini okuyabilirler. Âkif'in bir vasfı merhamet, bir vasfı da zekâ ve hâkimiyettir. Yolda rast geldiği bir fakirin eline kesesini boşaltır, kapısını çalan bir alîli ne bahasına olursa olsun geri çevirmezdi.

Herhangi bir mecliste, zekâsı ile güneş gibi parlayan, daima hâkim bir mevkide ve herkese zaruri olarak hörmet hissi telkin eden yegâne şahsiyet, o olurdu.

Âkif'in bu parlak şahsiyetinin eserlerine memba oluşudur ki bizi sonsuz bir vecd içinde bırakıyor. İlhamını yüksekten, derinden alan o muamma ruhtan kopup gelen şiirler, ne yazık ki azdır. Bunu, kendisi de hazin buluyor:

Safahat'ımda evet, şiir arayan hiç bulamaz;
Yalnız bir yeri hakkında "hazin işte bu!" der
Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?
Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-ü heder!

Mamafi, bu azlık içinde, eserlerinin ilk hususiyetini buluyoruz. Müşkülpesentlik... Bir kelime için aylarca düşünür, bir çok tecrübeler yapar, nihayet birinde karar kılar, fakat bu, en iyisi, en muvafığıdır. Adetâ mükellef bir çatıyı tutan sütun gibi, yerinden kaldırırsınız, bütün ihtişamını kaybeder, düşer...

Onun, eserleri için kıstası şu idi: "Beni bile tatmin etmeyen eser, başkalarını nasıl doyurabilir?" derdi. İşte bu yüzden dolayı, cidden kendisi gibi kâmil bir üstada, şöyle bir itirafta bulunmuştu: "Benim, neşrolunmayan eserlerim, bir oda dolusu kadardır." Bu hal karşısında, o fazıl insanın aramızdan vakitsiz çekilişini, bir defa daha, san'at namına yüreğimiz sızlıyarak hatırlıyoruz.

Safahat'ı karakterize eden ikinci hususiyet: İstisnasız olarak bütün şiirlerinde sezilen samimiyettir. Kendine san'atkârlığı bile çok gören mütevazı Âkif, asıl kıymetini, bütün heyecanını ruhunda duyduğu fikirleri terennüm etmekten, şiirine imanını istinatgâh yapmaktan, samimiyetten alır...

Mehmet Âkif / Namık (Hukuk F.)

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da ergeç silecektir.
Rahmetle anılmaktadır ama ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir.

diye aramızdan giden Âkif hayatında yurduna ve milletine söyliyen onun için çırpınan, ağlayan tam bir insandı. O bütün bunlara rağmen büyüklere mahsus bir mahviyetle başı önünde ve içten içe yine bir şey yapamamak kaygusile çırpınıyor ve hızlanıyordu.

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez
Ölsen seni sırtında taşır toprağın altı
Ey gölgeden ümmid-i vefa bekliyen insan
Kaç gün seni hatırlıyacaktır bu karaltı.

Fakat Âkif'in bıraktığı eserle hiçbir varlık boy ölçüşemez onun yanında herşey pek kısır kalır. Hayatında eserinin Türk milleti ve onun eşsiz bayrağıyle ebedileşip kudsileştiğini görmüştür.

Fakat ne yazık ki öldükten sonra geride ağlayan bir millet ve sızlıyan gençlik vekar bir kitleyi karşı karşıya bıraktı. Bu öyle kara bir kütle idi ki on sekiz milyon insanı huşu içinde bırakan diğer dost ve düşmanları saygıya hürmete ilka eden esere ve onun sahibine ikide bir saldırmaktan geri kalmıyordu. Biraz acze düştükleri zaman yalvaran, sağa sola baş vurup işin sonunu yaygaraya boğan bu garp ediplerinin anormal maksatlarına cevap vermeğe o zamnlar kimse tenezzül etmedi ve onlar bundan cesaret alarak saldırmalarına devam ettiler.

Bari dinime dahl eden dinsiz olsa

"Namık Kemal ve Tevfik Fikret'ten sonra iki gündenberi mehmed Âkif de yoktur. Vatan şiirinin bu üç büyük zirveli sıra dağları üstürne ölümün kara bulutları indi. Bütün ölçüleri ve haysiyeti ile düşünürsek vatan bügün şairsizdir" diye Âkif'in tabutu eller üzerinde giderken onlar böyle medhiyeler yazdılar fakat arası bir veya iki gün geçmeden de kızıl kalemleriyle onu bir mahalle kahvesi aşirine veya *Karagöz* gazetesi muharririne benzettiler.

Ve böylece Âkif'in değil, asıl kendi mahiyetlerini ortaya koydular. O zaman hiçbir kimsenin bu kadar renksiz insanlarla uğraşacak vakit ve zamanı yoktu. Diğer bir kısımları da bir gece içinde Âkif'in iş'arını karıştıyorlar ve tahrif edecek, takdir edecek yerde tezlil edecek fikir, kelime bulmağa daha doğrusu yaratmağa ve adlarının erbabı olduklarını herkese isbat etmeğe

çalışıyorlardı. Bunları gördükçe gayrı ihtiyari insanın hatırına şu beyitler geliyor:

Ümidi bu milletin gömülmez
Beyhude bu gayretin mezarcı.

Bizler bunların edebiyatçı ve münekkitliğine inanmıyoruz. Bunlar her ölen kuymetli adamların arkasından bu şekilde hezeyanlar savurmağı adet edinen ve onu kendine bir süs yapan haris zavallı mahluklardır. Bunlar cür'etlerini ilerlettikçe ilerlettiler, güya gençlik gazetesi olduğunu iddia eden güzel bir isim altında çıkan bir mecmua ile İstiklâl Marşı'na ve onun güftesine daha doğrusu asıl sahibine zehirli dillerini uzattılar.

Kişi noksanını bilmek kadar irfan olamaz

Ne yazık ki bu zavallı yazıcı gaf yapıyor ve mütemadi çamlar devirerek mensup olduğu gazetesine de süikast yapıyor haberi yok. Kaba bir tabir vardır. Kedi yetişemediği yere murdar dermiş. Gizli emellerin tahtı tesirile çekemedikleri bu eserler onları hayatlarının sonunan kadar adaima takdip edecektir. Zavalıların gösterdikleri delil:

1. Öğrenmesi güç olması.
2. Türk azim ve iradesini anlatmağa kifayetsiz ve liyakatsiz olması
3. Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar mısraının çirkinliği.

Bunlara bir göz atalım:

1. Ballkanlardan ara sıra misafir gelen Romen gençleri kendilerinin yalnız "tek ses üzerinde bile" okuyamıyoruz diye çırpındıkları ve etraf ı yaygaraya verdikleri" İstiklâl Marşı'nı hem de üç ses üzerinden okuduklarını acaba duydular mı. Halbuki gençlik mecmuası olduğunu iddia eden o mecmuanın genç yazıcısı her gençlik hareketlerinde bulunması ve görmesi lâzım gelmez miydi?..

Demek duymadılar.

Duysalardı, kızarmak husletinden mahrum olan yüzleri belki bu sefer hırstan moraracaktı. Akla gelmiyecek yazılar yazmağı bir şeref addediyorlarsa bir şeref değil deliliktir.

2. *Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak*
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıdızıdır parlayacak
O benimdir o benim milletimindir ancak.

güftesinde yazıcının bulduğu kusuru biz kendi liyakatsizlik ve cehaletine bağışlıyoruz.

3. Habeş illerinde, İspanyada ve Çinde binlerce ve binlerce masum kanı üzerinde temsil edilen, sizlerin de hayranlığınızı celbeden

medeniyet tek dişli değil dişsiz canavardır. Ve gençlik böyle bir medeniyeti bugün inkar ediyor.

Demek Hatay'da inleyen atamın çocuklarının hayali sizleri bir an olsun meşgul etmedi ve sizi azaba sokmadı?

Sokamazdı, çünkü sizler bir milletin mukaddesatile oynamaktan zevk alan kalpsiz insanlarsınız.

Dillerini biraz daha uzatsalar zavallı Hamit için de muhakkak belki Yeni Cami Araplarının çömezi diyecekler. Her millet İstiklâl marşını bir kere yapar. Meselâ Marseyyez yazıldığı gündenberi Fransa inkilâbı ve kendilerine göre olması lâzım gelen hamleler acaba bu güne kadar geri mi kalmış, hayır, mesele o değil, sizlere kalsa elbise değiştirir gibi marş her şey değiştirirsiniz. Eğer medeniyet noktalarında hâlâ ısrar ediyorsanız, bu güneşi balçıkla sıvamağa kakışmaktır ki bizlerin Donkişotlarla uğraşmağa vaktimiz yok.

Âkif'in eserlerinin çürüğe çıkarılmış bir işporta malı olmadığını onların bilmeleri lâzımdır. Asil Türk milleti ve yüksek Türk gençliği Âkif ve onun gibilere lâyık olduğu yeri her zaman vermiş ve daima da verecektir. Şairsiz kalan bu Türk vatanının bir şairi olacaktır yalnız bir farkla sizlerden değil. O yeri almak hevesine kapıldınızsa Âkif'in ve onun gibilerinin eserlerine basamazsınız zira onlar İstiklâl Marşı ile beraber çok aziz ve kıymetlidir.

Millî Marş ve Âkif / N. Salih

Fikir namına fikirsizlik yapamayız

Millî hisleri, iman ve fazileti baltalamak için doğrudan doğruya söz söylemeğe cesaret edemiyen kimseler mevcuttur!..

Türkün istiklâl tarihi için, daha bugünkü neslin en yaşlıları yok iken, çalışmış yurdun saadete kavuşduğunu görmeden me'yus gözlerini hayata kapamış olanlara saldırmak bizde bir moda şekline girdi!..

Kendilerinin de içi hava ile doldurulmuş bir balona benzediğini fark ettikleri davalarını gerçekleştirmek için, bir takım aklî buhranlar geçirmiş ve geçirmekte olanların şuursuz nazarlarında bir heyecan uyandırmak lâzımdı!!...

Onlar için maziye hücum:

Kendi yerlerini yapmak için geçmişi yıkmak en kolayı idi!..

Birgün bu gibiler Kemal'in isminden istifade etmeğe kalkıştılar!..

Gene bir gün Akif'in arkasından dillerini uzatmaktan kendilerini alamadılar!..

*

Dün memleket için düşman mermileri altında can veren binlerce Türk'e, bir âbide bile yapamadık!... Fakat; beğenimiyen Akif şiirin mâmütenâhiliğinde

ilhâmın ve kaleminin kuvvetile elli beş bin gence ölmez ve yıkılmaz anıtı armağan etti...

Bir yazısında "Vatan şairsiz kaldı", diğer yazısında "mahalle kahvesi şairi idi o" diyen Peyamı Safa, nihayet gazete sütunlarında ahfeşin keçisi rolünü yapan Nurullah Ataç zavallılıklarının kara damgasını ölünceye kadar alınlarında taşımağa mahkûm oldular...

Son zamanlarda *Yücel* ismile çıkan mecmuanın sahifalarında bir hezeyana tesadüf ettik... "Millî marşı değiştirmeli" !!...

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı dıvar
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var
Ulusun korkma, nasıl böyle bir imanı boğar
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar.

mısralarını hayretle kaşılıyor bu çocuklar:

Zavallı delikanlılar... Topsuz, tüfenksiz istiklâl ve hürriyet için çalışan bir milleti ölüme mahkûm etmeğe uğraşan medeniyetin yüksekliğine mi inanıyor sunuz?

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım.

mısraları hürriyete susayan ve onun için canını veren bir milletin asil heyecanını terennüm eder.

Kara ve kızıl renge bürünerek kafaları uğuşturmağa çalışan insan düşmanı insaniyet fikirleri mi istiklâl marşında olmalıydı?

Sen şehit oğlusun incitme yazıktır ata'nı
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Millî marşın mısraları genç hançerelerden fışkırırken onu dinleyenler de söyliyenler de titrer. Dost ve düşman bütün dünyanın saygı ile dinlediği asîl heyecanın yarattığı bu marşı günün inkılâp hamlelerile kabili te'lif görmiyenler:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın
Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın
Doğacaktır sana vadettiği günler hakkın
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın

diyen alev gibi mısraları hatırlasınlar...

Değil on beş yıllık bir ilerleyiş, yüz yıllar bile geçse bu mısralar kıymetinden hiçbir şey kaybetmiyecektir. Çünkü: Millî istiklâl ve yurd aşkı insan kalbinin tâ... kendisidir.

*

1937'de Ahmet Cevat Emre tarafından hazırlanmış, Âkif'in kısa bir biyografisi, Hasan Âli Yücel'in "Mehmet Âkif" başlıklı yazısı ve üstadın şiirlerinden seçmelerin olduğu kitapçığın kapağı.

Çözüver de yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilâhi bir avuç toprağını!..

Akif bir yıl önce delikanlıların elile geçliğin kalbine gömüldü!..,

O; Tanrıdan vücudunu dinlendirmek için bir avuç toprak isterken Rabbim ona ebedi bir yaşayış bahşetti...

Mehmet Âkif / Mustafa Kemal Ergenekon (Edebiyat F.)

Şiir, tabiat ortasında, çok cepheli insanî hassasiyetin, içtimaî bir müessese olan lisan ile ifadesidir. Şair, mensup olduğu cemiyetin tarihi tekâmülleri içinde kendisine kadar eriştirilen dili, duygusunun temlerine bir saz ittihaz eder; ve onun üzerinde ibdaını hazırlar.

Mehmet Akif, on dört asırlık bir hars âlemi, İslâmiyet gibi bir dinin insicamı içinde yetişen ve beslendiği, bu kökleri uluhiyetin nurlarına karışan kültürü harikulâde bir seciye selâbeti ile hazmeden bu şair, hiç şüphesiz, Türk milletinin şimdiye kadar yetiştirdiği en içtimaî kalpli, en insan yürekli sanatkârıdır. Harpler, büyük felâketler, fütur verici içtimaî badireler, facialar, izmihlâller, bu büyük insanı yaralar; onun hassasiyetinden sanatına akseder ve orada ne sar'alar uyandırmaz.

Beslendiği ideoloji, bugün sadece tarih, bir çok ülvî vecihlerile tebcile lâyık bir tarih olabilir; boydan boya ömrünü verdiği dava, lâhuti bir atmosferle ciğerlerini şişiren fetihkâr hamle, realitenin sertliği önünde, hayal olabilir; ve zamanın gözle bile görülemiyecek kadar müthiş olan sürati önünde seciye selâbeti geride kalabilir. Fakat, bugün bunlar, onun eserinin, mabet, mukaddes bir mabet gibi kalmasına mani değildir. O mabedin temelleri, insanî dehanın yaratabileceği en temiz bir imana dayanır; sütunları, ışıktan senfonisile namütenahi devreni yapaduran kâinata karşı yükselen donmuş birer ahufigandır; ve kubbesi çok ihtilâçlı geçen bir devrin akisleri ile uğuldar. Ve o mabedin, ışığa açılan pencereleri şehitlerimizin, alâimi semalardan süzülen kanlarından şeffaf bir akis taşır.

Bu mabedin eşiğinden geçmek zamanı değildir belki, fakat hiç bir zaman temiz duvarını da telvise cür'et edilemez.

II

Onun sanatının unsurlarını birer birer elemek, bedîî taraflarını belirtip, içtimaî ifadesini tahlili etmek, en dar bir manada bile olsa, yine onun mensup olduğu, san'atına makes ettiği devre, içtimaî şartlara inmek lâzımdır.

Onun mahalli tabloları, bünyesinde tamamen yabancı bir nazım sistemi altında bile, harikulâde bir munislik yaratan sade, pürüzsüz "mahallî" bir Türkçe ile "Öztürkçe" ile realiteyi, içtimaî realiteyi bütün çıplaklığı ile göste-

rir. Bir kahve köşesi, bir aktar dükkânı, bir yıkık sebilli mescit avlusu, bozuk bir kaldırım, ona, geri, cahil, fakir, sefil bir kitlenin, kendi devrinin betbaht neslinin içtimaî istiraplarını çizmek için bir sahne oluyor. O adeta, realist tabloları ile "Hüseyin Rahmi'nin" romanda yaptığını, sade, kolay bir nazım içinde yapıyor. Bu sefalet sahneleri önünde elem duyar, masum tefekkürlerile düşünür de bu trajik havaya arasıra acı bir istihza karıştırmasını da bilir. Haylâz, tenbel adamların sırtlarını verdikleri, yıkık, çökük, sinek vızıltıları, ve uyuz köpek sürüleri ile hayatsız mahallelerden, bir parça taze hava almak ve güneş yüzlü insanlar görmek hasretile köylere iner, orada cılız, yamrıyumru bacaklı sıtmalı, kansız yüzlü insanların –rüyadaki renksiz yürüyen ölüler gibi- hârap, bakımsız köyler içinde dolaştıklarını görür; sonra en içtimaî bir betbahtî içinde gözleri yaşlı, kalbi dağlı, uzaklarda, ötede bir fetih rüyası arar. Ve o bunları dilin en tabiî en sade revişi içinde konuşur. Evet nazm etmez, konuşur ve konuşturur.

Mukaddes bir kitabın yapraklarından akseden bir ümmet hayatını hayalinde yaşar. Ve hakikat sahnesine çıkan bu mefkûrevi hayatın ne kadar gülünç olduğunu ne faciavî bir manzara arzettiğini görünce her idealist gibi, -yine ideolojisi ne olursa olsun- her sukutuhayal darbesi yiyen idealist gibi, o da yaş döker.

Bu içtimaî tereddiye, hariçten gelen büyük badireler, harpler en kanlı rahneleri açıyor. Bu sefer içtimaî sanatkârımız, bir destan şairi kesilir de dört cepheden saldıran ölüme göğüsünü geren kardeşlerinin en ateşli mefahirini haykırır, mazinin, zafer kitabelerile örtülmüş; bir mezarlık olduğu, istikbal güneşinin ancak galibin kanlı kılıcının göstereceği taraftan doğacağı, bu büyük içtimaî buhran devirlerinde, yani harp zamanlarında, şiirini bir bayrak gibi vatan ufuklarında dalgalandırır. Vatan uğrunda, istiklâl uğrunda düşen kardeşlerinin kefensiz mukaddes vücutlarını bu şiirin halesile sarar. Ve kanayan kalbinin hassasiyeti, ay ışığı ile yıkanmış bir yaz gecesinde, zümrüt bir korunun rüyasının terennüm eden bülbülün nağmeleri gibi ölüm meleklerinin kanatlarını gerdikleri kanlı cephelerin destan şairidir o!.

III

Onun eseri, dudaklarımızdaki parçaları ile, devrinin bütün içtimaî felâketlerini, ahlâkî tereddilerini, mefahirini aksettiren artık "tarih" olmuş bir mabettir. İzmihlâle uğramış bir ideoloji, bu sanat mabedini bir zaman için gözlerden uzak tutabilir; fakat zamanın akışı duruldukaça bu içtimaî sanatkârın insanî vechesi, asîl vechesi, daha şeffaf olarak aksedecektir.

Onun feragatkâr heycanı hiçbir zaman ferdî kaygulara düşmemiştir. O zamanın harikulâde tahripkâr olduğunu o kadar iyi anlamıştırki, ihtirasın şahlanışına istihfafla bakar, ve dünkü "Hikmet" in bugün bir deli saçması olabileceğini hakimane söyler. Üslubu temizdir. Mevzuları umumiyetle realistdir. Nazmın tabiîliği bir sahne eserine yaraşan bir orjinalite ile mevzuuna

üstatça geçirilmiştir. En alelâde ölçülü lâftan en lirik bir şiir dahasına kadar yükselen bir sanatkârdır.

Çöken bir imparatorluğun çatırtılarını ve ölüm hükmü giyen bir milletin iniltilerini, cehlin kesif karanlıklarile meşbu Şark'ın şifasız faciasını, içten duyan bu Şark çocuğu, hürriyet ve varlığının kanile sulayacağı topraklardan fışkıracağına inanan, İnönü, Dumlupınar, Sakarya kahramanlarına İstiklâl Marşı'nı ibda eden bu büyük sanatkârın Türk milletine mirası, ideolojisinin tozlarını zamanın rehakâr elinin sileceği tarihi bir sanat mabedidir.

Mehmet Âkif / Ahmet Ruhi (Hukuk F.)

Onun ebedî ayrılığı karşısında duymuş olduğumuz derin acıların tesellisini ancak kıymetli şahsına ve temiz hatıralarına olan sonsuz hürmet ve sevgi bağlılıklarında buluyoruz. Büyük ölülerin mezarları fethettikleri kalplerdir. Akif de ebedileşen namile bu sırra erişmiş yaşayan bir fanidir.

Fazilete ve ahlâka inanan her ferd onu bu cephelerden kemâlin zirvesine ulaşmış büyük bir üstad, yüksek insanî duyguların kuvvetle ifadesine muvaffak olmuş bir cemiyetçi, ve hinayet beşerî ihtirasların iğrençlikleri karşısında ıztırab duymuş ilâhî bir yaratılış olarak görür. O yarım asırdan fazla süren lekesiz hayatile bir meş'ale gibi sönmeden ruhlara ışık saçmış bir insanlık nümunesi idi. Âkif bu sonsuz meziyyetleri ve hasletleri onun ilmine ve san'atine sarsılmaz bir temel teşkil etmişti. Bu sayededir ki Akif her cihetten tam ve mükemmel bir insan vasfını iktisab edebilmiştir.

Garbı da Şark kadar tanıyarak her iki kültüre derin bir vukuf ve nüfuz kazanmış olan bu necip çehre bütün tevazularına rağmen şiirin de, san'atin de en beliğ bir ifadesi idi. Akif'in elinde aruz tertemiz Türkçesile sıhirli bir kudret alarak kelime denilen dar kalıplar her şekle girebilen yumuşak bir balmımı haline gelmiş, fikiriler hudut, mania tanımayan bir seyyaliyet almıştı. O bütün üslûbuna hâkim olan bu karakterle Türk şiirinin bir sadelik senbolü olmuş, yedi ciltlik *Safahat*'ı ile ve daha bir çok ilmî, ahlâkî ve içtimaî eser ve makaleleri ile de millî kütüphanemizin bir boşluğunu doldurmuştur. Onun hakiki kuymetini tebarüz ettirmeğe kâfi iki şiiri, Türk edebiyatının ölmez iki şaheseridir. Çanakkale'yi duyan ve duyurmağa çalışan bir çok kalemler faaliyete geçti. Fakat hangi biri onun kahramanlarına, şan ve şereflerine yaraşacak o muhteşem zafer destanını yaratabildi. Bunu yapabilmek, Çanakkale'yi kazanmak kadar zorlu bir işti. İşte Mehmet Akif, millî ve dinî heyecanlarını o yiğitlik menkabelerinin ateşile ruhunda mezcederek şehit Mehmetciğe ilk ve en muazzam âbideyi dikmek şerefi ona nasip olmuştur.

Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel! Seni tarihe desem sığmazsın

diyerek o efsaneleşen kahramanlara, şahidi bütün bir tarih olan ebedî kitabeyi o yazmıştır.

Çehreler başka, lisanlar, deriler, rengâ renk
Sade bir hâdise var ortada vahşetler denk

beytinde Çanakkale'ye saldıran medenî âlemi ne güzel tasvir eder. Ve bunun karşısında Türk askerinin haleti ruhiyesini, Türk'ün ezelî vasfını şöyle ifade eder.

Top, tüfekten daha sık gülle, yağan mermiler
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler

Bugün en esaslı içtimaî ve insanî prensiplerin kökünden yıkıldığını esefle gördüğümüz bir asırda o daha önceden, mazinin acı tecrübelerinden mülhem olarak bize medeniyete ihtiyatla inanmağı tavsiye eder. Ve onu yaymak bahanesile yıkanları hicveder.

Akif'in millî şair olmadığını söyliyenlere haykırarak deriz ki; o memleketinin ıztırabile ağlamış, mâtem tutmuş ve yalnız neş'esile gümüş bir vatan şairidi. Yurdunun uğradığı büyük felâketler karşısında onun kadar yeisle feryad etmiş, fakat diğer taraftan ona mukadder olan mes'ut müjdesini duyarak teselli bulmuş şairimiz yoktur.

Bu büyük insana ancak ölümünden sonra çatmak fırsatını bulabilen o yiğitler, kendilerine has bir garabetle onun hakkında sözüm ona tenkitler yürütmeğe kalkıştılar. Esasen tenkit san'atini kaldırım kavgasına çeviren bu kimselerin bu kadar şahsî ve bu kadar gülünç iddialar karşısında onların san'at telâkkisinden ve kıymet hükümlerinden herkesin şüphe etmeğe hakkı olabilir.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda

diyen bir şaire böyle bir ittihamda bulunabilmek için insanın bir ân şuurdan, hislerden ve vicdandan tecerrüt etmesi lâzımdır. Millî duygularımızın en ateşli bir devresinde İstiklâl Marşı gibi milletin bağrından yükselen heyecanları, mısralarile ebedîleştiren ve ona armağan eden o değil midir? Ve bu sayede değil midir ki millî gururumuzu, hislerimizi taşıran lâhuti bir ses ve bize her defasında yeni bir azim, taze bir irade aşılayan bir hitap olmuştur. Ne yazık ki bu millî sesimize de belki sırf Akif'in eseri olduğu için hücum edenler oluyor. Bunlar yine ayni şahıslar veya bunlara uymak gafletini gösterenlerdir. Ayni iddialarını başka bir cepheden yürüterek bu marşın artık inkılâp hamlelerine uymadığını, değiştirilmesi lüzumunu ileri sürüyorlar. Pek âmiyane ve hiçbir esasa istinat ettirilemiyen bu teklifi, onun inkılâbımıza ayrıkı bir tarafını göremiyen inkılâpçı gençlik reddeder. Çok şayanı memnuniyettir ki bütün bir milleti temsil edemiyecek kadar az, ve onun hissiyatına tercüman olamıyacak kadar zaif olan bu zümre o marş'tan yenilik için hız ve kuvvet alanlar karşısında susmağa mahkûmdur.

Akif hakkında yapılan tenkitler, ileri sürülen pespaye iddialar onun kıymetine halel getirmekten çok uzaktır. Görüşler zihniyetler ne olursa olsun değişmiyen bir hakikat vardır; o da Âkif'in san'ati ve ölmez şahsiyetidir.

Âkif Hakkında / Necmi Gözen (Hukuk F.)

İnsan gibi olmak, istemiyerek de her kula müyesserken; insan olmak ender kavuşulan mazhariyetlerden biridir.

Egoizme medyun olduğumuz ilk aletin icadını medeniyetin teessüs ve inkişafında meb'de ittihaz edib bugüne dek geçen şu uzun devrenin, yekûnu adedle tesbit ve ifade edilemiyen umumi nüfus kesafetinde acaba bıraktığı eserlerinde ebedileşerek asırlardan bize intikal etmiş kaç mümtaz şahsiyet gösterebiliriz? Vesaitin tenevvü ve kesretine rağmen kat'î bir netice istihsal edememekle beraber nâmütenahî olan aded mefhumunu, lâyemut simaları tâdad etmek üzere ancak bin veya on binle tahdid ne ifade eder bilir misiniz? Tabiat üstün ve yaratıcı kuvvetlerinin azameti önünde beşeriyetin aczini.. Hiçlik biz fânîler yanında başlı başına bir manâ ve sıfır bize nisbetle başlı başına bir kıymettir. Hal bir hattıfasıl ise, var olan mazi, istikbal ise mevhum ve ancak olacaktır. O halde, yarını kazanmak ve onu te'min etmek için, herşeyden evvel tarihî hakikatleri hattâ her ne sebeble olursa olsun tarihe geçmemiş vakayiile dünü bilmek gerektir. Dünsüz yarın olamazdı; dünün yarınsız olabilmesi imkânına rağmen.. Şu halde, istikbale dâir sihhatli haber verebilecek selâhiyette olan bir kimsenin bilgi bakımından evvelâ maziye vukufu aranmalı, bilâhare ona ne dereceye kadar itimad edilebileceği hakkında bir hüküm verilmelidir. Zira, herhangi bir mevzu üzerinde verilecek olan anî hüküm ve kararlar insanı ekseriya vahim akibetlere sürüliyebilir. Bu zaviyeden itidal ve temkin hükmün isabetinde riayeti iktiza eden zaruretlerden biridir ki, her iki tarafında lehine ve nef'ine hizmet eder.

İlk nazarda lüzumsuz gibi görünen mukaddime mahiyetindeki şu kısa izahattan sonra asıl maksada geçiyorum.

Biraz evvel ana hatlarını tesbit edebilmek emelile karalanan satırlarda işaret ettiğim veçhile, şöhreti yalnız yaşadığı devreye değil, asrımıza da nüfuz etmiş, ancak sayısı pek mahdud isimlerin hâk olunduğu öyle bir şeref sütunu karşısında bulunuyoruz ki, her cüz'ü millet fertlerini teşkil ve temsil eden bu muhteşem âbideye, cihanşumul eserlerini, bütün ömürleri imtidadınca zatî faaliyetlerile tesbit ederek ebedileşen bu mutlu insanlar, ölmediler. Onlar bünyesinde muvakkatliğin aslolduğu maddelerinden tecerrüd ederek ruha inkılâb ettiler. İşte, asîl ve necib Türk gençliğinin ruhunda ve şuurunda yer alarak, onun kalbini kazananlar arasında Akif'de başlı başına bir âlemdir. Ve o vatanperver şair, o büyük edib, bu samimi muhitte lâyık olduğu ihtişama erebilmiş ve o da, feyiz verdiği nesille ebedîleşmiştir. Millet onun cüzüleri ise o, milletin bütünü ve kanla sulanmış vatan toprağı feyizli ise, Akif de bu mukaddes vatanın toprağıdır. Akif, üslûbundaki sadelik, fikirlerindeki kuvvet ve meramını açıkça ve hakikate en yakın bir tarzda ifade ede-

bilmesi bakımından kâbına varılmaz bir varlıktır. Dini akîdelerindeki selâbet ve vatanseverliği, Akif'in, bir başka cephesidir ki, diğerlerinde olduğu gibi o, bu vadide de göz kamaştıracak kadar sür'atli ve ağırdır. Onu bir tutuşta kaldırmak veya ona bir hamlede yetişmek, yalnız gülünç bir eğlence mevzuu teşkil edebilir. Fakat, medeniyete ve onun saiki olan insaniyete pek haklı olarak yukardan bakan Akif'in bastığı topraklardan daha dün fışkıran bir çocuğa râmolacağını ummak, beyhude ve batıl bir zehaba saplanmaktır. İşte, daha dün sabah kalem tutmaya alıştırılmış gafil bir heveskâr da, Akif'in en ölmez ve en yüce eseri, hulâsa samimi bir lisanla, Akif'in tâ kendisi olan İstiklâl Marşı'nın değiştirilmesi ve zemanın yeni ihtiyaçlarına uydurulmasını istiyor. Türk milletinin ulviyet ve asâletine bakışan, onu sade bir üslûbla olduğu gibi gösteren bu kuvvetli eseri tenkid edebilmek için, evvelâ, o insanda şuurun ve dimaği faaliyetlerin durmuş ve zihnen âtıl bir vaziyete gelmiş olması icabeder.

Düşünen akıl teslim eder ki, İstiklâl Marşımız vaktile onu intihab eden yüksek anlayışla hey'eti milliyemizin de, taktir ve teveccühünü kazanmış ve bu millet onu kendine, hüsnürızasile armağan edinmişti. İlk Kânun 1937 tarihinde çıkarılan, 34 sayılı *Yücel* mecmuasının bazı sahifelerini karıştırırken, bir köşeye sıkıştırılmış "İstiklâl Marşı. Güftenin değiştirilmesi gerektir" başlığı altında nazarıdikkatimi celbeden, baştan başa hezeyan dolu bir yazıda; Marşın yirmimiz bir araya geldiğimizde, bir ağızdan ve muntazam olarak, hatasız okunamadığını söylüyor.

41 mısra arasından, manâsı hâlâ eski canlılığile yaşayan yalnız birini diline takarak, onunla istihza etmek istiyor.

Doğrusu biraz küstahça ve daha çok cür'etkârane olan bu harekete ilkten, herkes gibi ben de sadece güldüm. Esasen iddiasında münakaşaya değecek bir mantık bulamadığım için benimsemedim. Ve halâ da ciddiyetle, vaziyeti benmsemiş değilim. Yalnız sırası gelmişken, bunun hakkında, inkilâb çocuğu haysiyetile nazarı dikkatini celbetmek isterim ki, Marşı bir ağızdan söyliyemiyorsak, buna sebeb güftenin hatası değil, belki bazılarının zannınca bestenin zorluğudur. Hattâ, besteye de zor denemez. Daha ziyade onların musikiye ve bilhassa notaya karşı vukufsuzluğu bu güçlüğü doğurmaktadır. Bu hususta ayrıca uzun görüşmeler yapılabilirse de, efkârı umumiyeyi fazla işgal etmemek için, bu defalık sükûtu tercih ediyorum.

Her yeni şey, muhakkak en iyi şey değildir. O halde İstiklâl Marşı'nın, bu mübtedi münekkid nazarında kısmen eskimiş olması da değiştirilmesine bir sebeb teşkil edemez. Acaba bu kadirşinas dostumuz, hangi fikre hizmet bu arzusunu izhar etmiştir, bir türlü manâ veremiyoruz? İddiasını ispat kudretinden mahrum olan, bu işlenmeye çok muhtaç yeni kabiliyetin, küçük mikyastaki yazısının altına imza atmaktan onu meneden kuvvet ne idi? Mademki şahsiyetini bizden gizlemek istiyor, keşke yazısını da gizleseydi de, böylece, hiyanetlere diş bileyen karakter sahibi gençliğin nefret hislerini tahrik etmeseydi. Yok maksad eğer bir orjinalite yapmaksa; onun yaptığı orjinalite değil tuhaflıktır. Buna hâlâ hayret ederiz.

Âkif İçin / Muzaffer Kemal (Tıb F.)

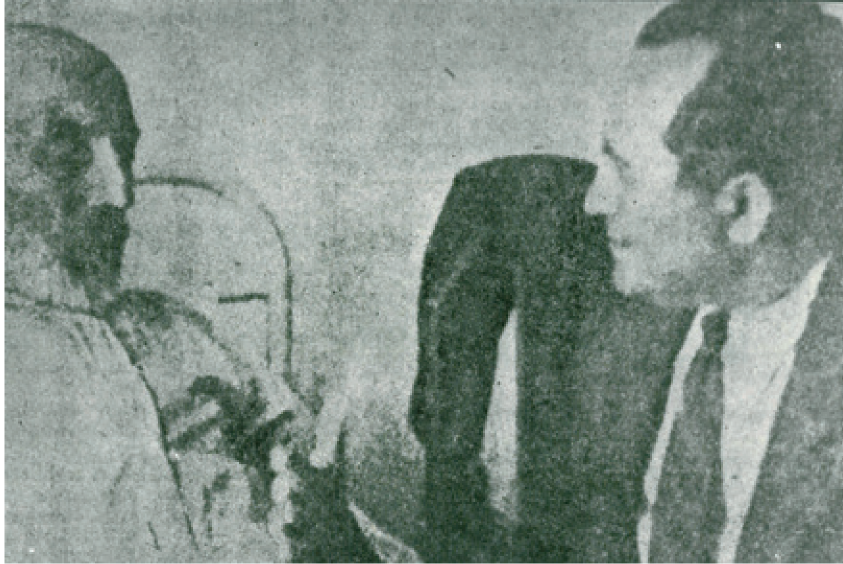
Ayrıldığın akşam koparak göklerimizden
Ardında batan bir güneşin zulmeti vardı;
Gisyanlı karanlıklara bigâne düşerken,
Kalbinde vatan toprağının hasreti vardı.

Mısralarının her biri âbide sanki;
Millet bile destanını onlarla yarattı!
Fânilerin üstünde bir insansın, inanki,
"Ölsen seni sırtında taşır toprağın altı"

Artık eğilip kabrinin üstünde bu gençlik
Elbette bir an ismini olsun anacaktır;
Affet bizi yollarda karanlıkla geciktik..

Tarih seni millette bulup kıskanacaktır!
En sevdiğin âşık seni koynunda uyuttu,
Akif, vatanın toprağı oldun bu ne mutlu!

Kaynak: *Mehmet Âkif*, haz. M. Sencer, N. Salih, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1937.

Âkif hasta yatağında
Feridun Kandemir'le görüşürken...

103.

Mehmet Âkif'in kabri için[119]

1937'nin sonu... Âkif vefat edeli bir seneyi geçmiştir ama hâlâ kabri yapılamamıştır. Vefalı üniversite öğrencileri, geliriyle şaire bir kabir yaptırmayı ümit ederek bu broşürü hazırlarlar.

Önsöz

Okuyucu,

Bu küçük broşüre Âkif'in genç duygularla yapılmış bir mezarı diyebilirsin.

Duyduk, düşündük ve kadirşinas Türk gençliğinin hissiyatını bu küçük broşürde topladık; böylece Âkif kendi mezarını yine kendi yapmış oluyor; çünkü biz bir vasıta olmaktan başka bir şey değiliz. Broşüre imza koyanların başka bir iddiası yoktur; onlar sade kalplerdeki Âkif sevgisini tazelemek ve ona sevgilerden yapılmış bir mezar meydana getirmeği düşündüler; okuyanlar, içinde Âkif'in sesini duyacak ve sevgisini bulacaklardır.

(On beş gün evvel bir grup arkadaşlarımızın ilk teşebbüsünü, bu ikinci broşür, suret-i kat'iyede tahakkuk ettirmek gaye ve iradesile çıkıyor. Bu broşürün temin edeceği hasılât, ilk broşürünki ile, en titiz bir ciddiyet ve samimiyet ile, gençliğe lâyık ve Mehmet Âkif'in şahsına uygun bir mezar yaptırmak için harcanacaktır.)

Bu broşürün içinde okuyacağınız yazıların yegâne ve bir ağızdan ifadesi sadece: "Mehmet Âkif, taşsız bir avuç toprak altında yatıyor. Ona vadimiz olan mermer taşı dikelim!"dir. İş başına arkadaşlar:

Damla damla göl olur. Mermer makberinin önünde toplanacağımız ve bir minnet ve şükran vazifesini başaracağımız güne hazırlanalım.

Âkif, Ruhu, Mezarı... / Abdurrahman Konuk

"Ey mezaristan, ne âlemsin, ne yüksek fıtratın;
Sende pinhan en güzin evlâd-ı insaniyetin!"

Âkif'in mezarı... Dün, tarihe sığdıramayıp ebediyete tevdi ettiği Mehmetçik için, Kâbe'yi taş, ruhunun vahyini kitabe, gök kubbeyi bütün ecramı ile kanayan lâhdine örtü, mor bulutları tavan, yedi kandilli Süreyyayı âvize, mehtabı türbedar yapıp;

Gündüzün, fecrile âvizeni lebriz etsem;
Tüllenen magribi, akşamları sarsam yarana...
Gene bir şey yapabildim diyemem hatırana!

mısraları ile, bu pâk alnını ecdadına öptürdüğü, bu, toprağın şanlı askerinden, aciz hissederek özür dileyen İstiklâl Marşı şairinin mezarı... Bir yığın toprak, ki Âkif'i gösterecek küçük bir işaret bile yok!

119 Giriş'te de değindiğimiz üzere, *Mehmet Âkif'in Kabri İçin* isimli bu küçük risale 1937'nin sonunda, kazancıyla Âkif'e bir kabir inşa edebilmek üzere, gerekli olan miktarı karşılamak maksadıyla neşredilmiş ikinci broşürdür. Bu girişimler gazetelerde bir çok köşe yazarı tarafından müspet veya menfi olarak ele alınmıştır. Bu kadar "gürültü" çıkmasına rağmen 22 Birincikânun 1940'ta hâlâ mezar yapılamamıştır. (Bkz. 217 no'lu metin). 1940'da yapılan bu mezardan da Âkif'in naşı 1960'ta Şehitliğe taşınmıştır. (Bkz. Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi Türkiye'de Parti Kavgalarının*, c. II, Ticaret Postası, İstanbul 1963, s. 454-456). Bu süreçte mühim bir yer tutması hasebiyle, broşür içindeki metinlerin tamamını burada vermeyi uygun gördük. (haz.)

Dün,

Oturmuş ağlıyorum, ağlasam da mazurum;
Vatan cüda gibiyim, ceddimin diyarında!

diyerek;

Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme ilâhî, bir avuç toprağını!

şeklinde, yeis ile Allah'ına yalvaran Âkif'in, bugün de ruhu:

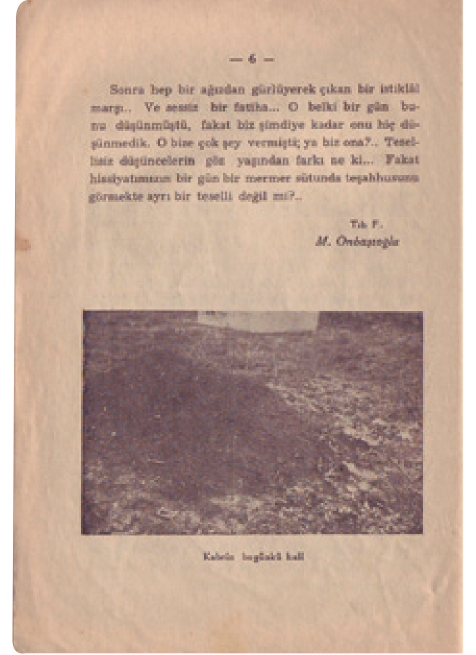
Bir yığın toprak da olsak, sade çiğnenmek neden?

diye isyan ve,

Duygusuz olmak kadar dünyada lâkin dert yok;
Öyle salgınmış ki mel'un: kurtulan bir fert yok!

diye intizar ediyor. Zira elbetteki biz onun için hissiz ve lâkayt kaldıkça:

Sükûn içinde uyurken şu bir yığın toprak,
İlelebet o büyük ruh çırpınıp duracak!

— 6 —

Sonra hep bir ağızdan gürlüyerek çıkan bir istiklâl marşı.. Ve sessiz bir fatiha... O belki bir gün bunu düşünmüştü, fakat biz şimdiye kadar onu hiç düşünmedik. O bize çok şey vermişti; ya biz ona?.. Tesellisiz düşüncelerin göz yaşından farkı ne ki... Fakat hissiyatımızın bir gün bir mermer sütunda teşahhusunu görmekte ayrı bir teselli değil mi?..

Tıb F.
M. Onbaşıoğlu

Kabrin bugünkü hali

Âkif'in Ağzından Akan Kan / M. Atsızayoldaş[120]

Kalbini Türk toprağına ve Türk toprağının bekçisi Mehmet'e vermiş vatansever. Kendi zamanı ve mekânı içindeki millî mefkûreye inanan ve dönmeyen, karakterli insan.

Bir mezarı olmıyan fakat milyonlarca kalpte yatan büyük şair.

Toprak Âkif, yüksek insanlığın sembolüdür.

Ölümünün yıldönümü günü, onun taşsız mezarı başında üç asker millî marşlarını söylediler ve selâma durdular.

Bu geleceğin geçmişe bağlılığı ve milletin san'atkâra sevgisi, oğlun ataya saygısıdr.

Tarihin en üstün kahramanları Çanakkale şehitlerine bir milletin kuramadığı âbideyi bir başına inşa eden Âkif'i bir yıl önce ay yıldızlı bayrağile kefenlerken ağzından sakalına akan kanı gördüm.

O kan bana şunları söyledi: "Kadirşinas Türk genci! Ben, ölüsünü başında taşıdığın, bu şairin kalbini dolduran vatan sevgisiyim. O sağ iken, bir ateş ve alev kılığile beni mısralarına katardı. Şair öldükten sonra ben kan şekline girdim ve onun dudaklarından döküldüm. Kadirşinas Türk genci! Bu gördüğün kanın Âkif'in kalbinde daima taşınmış vatan sevgisi olduğunu geleceğe söyle!"

Akifin mezarı önünde

Rüzgâr, soğuk yüzleri kamçılarken Akif'in mezarını arıyoruz. Ölüm onu korkunç ellerile aramızdan kaptığı gibi, bu gün de yattığı yeri gizliyor. Nihayet mezarcıya sormakla kabrini bulduk.

Her taraf dümdüz, ölgün ve sessiz... Hergün olduğu gibi, bugün de mezarlıkta mezarlığa yaraşan mezarlık sessizliği ve korkunçluğu var.

Kırık taşlar arasında Akif'in taşsız ve izsiz mezarı bana şu beyti hatırlattı:

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez
Ölsen seni sırtında taşır toprağın [illegible]

Ona yalnız toprak sırtında taşımakla kalmadı. Aynı zamanda Çanakkale şehitlerine bir türbe diken, ve Millî Marşını yaratanın mezarını yapmak için icabederse tırnaklarile toprağını kazacak ve sırtında taşını taşıyacak kadirşinas Türk gençliği de kalbinde yaşattı.

Hukuk F.
M. S.

120 Fethi Tevetoğlu. (haz.)

Ödenmeyen Borç / A. R.

Bir avuç toprak; evet nihayet her faninin akibeti.. Fakat vücudünün her zerresile tarihin ve büyük bir milletin malı olan bir varlığın toprağa düşer düşmez nisyanın hâlelerine gömülerek isimsiz ve işaretsiz yatması, bütün bir maşeri vicdanı sızlatacak kadar acı ve insanlığın kadirşinaslığı karşısında yüzleri kızartan utandırıcı bir manzara değil midir?

Büyük ölünün bugün kıymetli hatırası etrafında toplanan bir gençlik kitlesi uzun bir yılın ardından duyduğu tahassür ve iştiyakın sevkile onun kabrini ziyarete gitti. Kabir mi? Heyhat... Üzerinde bir taş bile bulunmayan bir yığın toprak; sinesine aldığı aziz vücudu, ebedî sükûnetleri içinde uyutarak izini bizden saklamak istiyor. Hayır büyük ölü hayır! Sen izsiz yaşamadın ve unutulmak için ölmedin. Geçen yılın yine böyle bir gününde seni eller üstünde taşıyarak buraya bırakan yülerce insan, yükselen hıçkırıklar arasında seni bugün yine ayni kimseler sana bir taş bile dikememekten duydukları hicabı, senin yüksek vekarının önünde başlarını eğerek ruhlarının derin sızısına gömmeğe çalışıyorlar.

Büyük insan! Bizi affet, sana karşı vazifemizi yapamadık fakat ruhun müsterih olsun. Lâyık olduğun en muhteşem âbideyi sana tarih yaptı. Biz de eğer vicdanlarda tecessüm eden büyük varlığının ufak bir timsâlini yattığın mübarek topraklara dikebilirsek, asırların ve nesillerin karşısında belki nankörlük damgasından kurtulur ümidile teselli buluyoruz.

Mezarın Başında / M[uhiddin] Onbaşıoğlu

Âkif!

Seni, yaşına giren toprak ömrünle böyle karşımızda çıplak bir tümsek altında görmek bize acıların en acısı geldi. Meğer, bir adamın, bir tarihin ve hatta bir devrin unutulması için bir yıl kâfi gelirmiş; bunu da öğrendik.

Milyonla kahramanın ebedî mezarlarını yapan Âkif'i, taşsız ve işaretsiz bir toprağa bırakıp ta aradan bir yıl geçtikten sonra böyle yüzümüz kızara kızara arayacak, nihayet bir mezarcının delâletine mi muhtaç kalacaktık?

Arkadaşlar! Âkif'i nihayet bulduk; o bir avuç toprak altında yatıyordu; ona ne söyliyebilirdik? Diriler bazen ölülerin karşısında küçülüyor, ufalıyor da faziletlerin gömüldüğü toprakların kendilerine lânet yağdıracağını sanıyor; toprak, muhakkak onu bizden daha çok seviyordu.

Ne olurdu, insanın dünyada toprak ana kadar sevgili bir dostu daha olabilseydi.. Tesellisiz kalplerin birgün kendilerini habersizce onun kucağına bırakmaları pek te esef edilir hadiselerden görünmüyor.

Biz Âkif'e neler anlatabilirdik? Arkadaşlar! Varlığına hayranlık duyulanların yokluğu daha ayrı bir hüviyete bürünüyor, bu yeni hüviyet sükûtîliği kadar ezici, karanlıkları kadar korkunç görünüyor; bizi Âkif'in mezarı başında bu hisler titretti.

Sonra hep bir ağızdan gürlüyerek çıkan bir İstiklâl Marşı.. Ve sessiz bir Fatiha... O belki bir gün bunu düşünmüştü, fakat biz şimdiye kadar onu hiç düşünmedik. O bize çok şey vermişti; ya biz ona?.. Tesellisiz düşüncelerin gözyaşından farkı ne ki... Fakat hissiyatımızın bir gün bir mermer sütunda teşahhusunu görmek te ayrı bir teselli değil mi?..

Âkif'in Mezarı Önünde / M. S.[121]

Rüzgâr, soğuk yüzleri kamçılarken Âkif'in mezarını arıyoruz. Ölüm onu korkunç ellerile aramızdan kaptı gibi, bugün de yattığı yeri gizliyor. Nihayet mezarcıya sormakla kabrini bulduk.

Her taraf dümdüz, ölgün ve sessiz... Her gün olduğu gibi, bugün de mezarlıkta mezarlığa yaraşan mezarlık sessizliği ve korkunçluğu var.

Kırık taşlar arasında Âkif'in taşsız ve izsiz mezarı bana şu beyti hatırlattı:

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez
Ölsen seni sırtında taşır toprağın altı.

Onu yalnız toprak sırtında taşımakla kalmadı. Aynı zamanda Çanakkale şehitlerine bir türbe diken ve Millî Marşı'nı yaratanın mezarını yapmak için icap ederse tırnaklarile toprağını kazacak ve sırtında taşını taşıyacak kadirşinas Türk gençliği de kalbinde yaşattı.

Hayal ve Hakikat / Nejad E.

Âkif'in kabrinden dönüyordum.

Bu büyük adamın mezarının hali beni çok müteessir etmişti. Müfekkirem hep onunla meşguldu.

Yolda ve evde hep onu düşündüm.

Gece yatarken bile kafamda Âkif'in taşsız kabri vardı.

Koca Âkif mezarsız ha... Ne acıklı manzara.

Muhayyelemden aldığım kuvvetle ona bir makber için birçok planlar yapıyor, sonra hepsini bozuyor yeniden yapıyordum.

Ne yapsam... Ne kadar büyütsem küçük görüyor, az buluyor, daha büyüğünü yapmağa çalışıyordum.

Birden kendisini görür gibi oldum.

Mağrur bakışları ışıklı gözleri ile bana bakıyordu.

Nuranî çehresi bir arslanın yelesini andıran sakalla çevrilmişti. Dudaklarını hafifçe bükerek.. Davudî bir sesle:

121 Muhtemelen M.S., Muhtar Sencer'dir. (haz.)

Zahmet etme oğul dedi. Onu; kendimiz hayatta iken düşündük ve icabına baktık...

Dikkat ettim hakikaten kendisi Çanakkale'de ölen Mehmetciğin mehip, müheykel ruhu ile beraber kendi yaptığı âbide içinde idi.

Geciken Vazife / O[rhan] Alt[p]Yörük

27 Birincikânun!.

Onu geçen sene bugün kaybetmiştik.

Bugün de bir yıl önceki gibi; soğuk ve acı.

İçimizin hızı dışarının fırtınasına hakim, kanımızın yakıcılığı, hüküm süren soğuğa galip; paçalarımızdan aşan bir çamur deryası içerisinde, irkilmeden Âkif'in mezarına gidiyoruz. Fırtına, kar, çamur; duyduklarımızı izhar için baş ucunda toplanmamıza mani olamıyor.

Ruhlarda asil heyecan, dudaklarda bu heyecanı her an tazeleyen onun ölmez mısraları, ilerliyoruz.

Mezarlığa girdik... Gözler kendilerini uzaktan çekecek bir abidenin yerini araştırıyor.

Fakat yanlış mı geldik?

Yoksa haberimiz olmadan Âkif'i başka bir yere mi naklettiler.

Şuraya buraya koşuyor, abide arıyoruz, bulamayınca büyük mezar taşlarını, nihayet küçüklerini okuyoruz. Fakat onun ismine tesadüf edemiyoruz. Nihayet geçen sene bıraktığımız yeri bulduk. Burada toprakları dağılmış, üzerinde otlar bitmiş, yakında izi kaybolacak bir mezar var.

Hayır, burası Âkif'e ait değildir.

Ne bir anıt, ne bir küçük taş, ne de Âkif'in burada yattığına işaret edecek en küçük bir delil... Hiçbir şey yok. Sadece bir toprak yığını. Mezarcıyı çağırıyoruz.

Sema devlerinin ateşlediği yıldırım bataryaları birden boşanmışlar, kulakları sağır, benlikleri yok eden derin tarrakaları başımızın üstünde şimşekler çakışarak bizi yıldırmışlar. Olduğumuz yere mıhlamışlardı. Vücutlarımızdan geçen bu seyyale ruhiyetimizi felce uğrattı. Ruhsuz, nefessiz taş kesilmiştik. İnfilâk geçti. Fakat başımız sersem, kulaklarımız hâlâ oğultulu. Şuurumuz yavaş yavaş yerine geliyor. Yaşlı gözlerimizi birden kaldırıyoruz. Mezarcı karşımızda, gözlerimizi indiriyoruz, bir yığın kara toprak önümüzde.

Demek doğru imiş. Bir dakika evvel işittiğimiz kalplerimizi durduran sözler hakikatmış ve bu yığın Mehmet Âkif'in kabri imiş. Ne hüsran!

Bugün mekteplerinde; vakur bir eda ile söyledikleri İstiklâl Marşı'nın şairinin mezarını öğrenmek ve görmek istiyen çocuklarımıza yarın için ondan ne bırakacağız?

66 bin Çanakkale şehidinin aziz ruhları acaba kendileri için ölmez bir abide bırakan, İnönü, Sakarya, Dumlupınar'da kahramanca can veren ağabeylerimizin, babalarımızın mübarek ruhları onlara sönmez bir şehamet destanı yazan; büyük sanatkâra yapılan bu lâkayttan bize muğber değiller mi?

Aziz şehitler ve büyük ölü! Ruhlarınız sükûnet bulsun. Bu ne lâkaydi, ne de bir unutuluştur. Sadece bir gecikiş. Türk gencinin yerine getirmeğe mecbur olduğu vazifenin gecikişi. Gençliğin bu büyük millî vazifeyi pek yakında yapacaklarına mutmain, rahat uyuyunuz.

Âkif'in Kabrinde / S[ami] Doğu

Âkif; Çanakkale'de ölen 66 bin Türk evlâdına eşsiz bir mezar, eşsiz bir âbide yaptı; istiklâlimizi gürleyen bir ses haline getirdi. Bu ses karşısında bütün bir âlem taş kesiliyor.

Büyük şair Mısır'daki bir arkadaşımın hocası iken bir gün kendisine şunları söylemiş: "Bilinmeyen bir derd içimi kemiriyor, bu çöl havası bana iyi gelmiyecek, biraz memleketimin hür havasını koklayayım, ölürsem bari orada öleyim".

Âkif bu topraklar için ağlamıştı. *Safahat*'ını okuyanlar bazı sahifelerinde onun gözyaşlarını ve dinmeyen hıçkırıklarını bulacaklardır.

Bu temiz varlık bir sene evvel bugün aramızdan kaybolmuştu. Onu arkadaşlarla Edirnekapı mezarlığında ziyarete gittim. Mezarcının delâletile bir yere vardık. Karşımda üzerinde bir taş bile bulunmayan bakımsız bir toprak yığını vardı. Bu büyük ölünün şahidi bunlar mı olacak dedim?

Kulaklarımda geleceğin seslerini işitir gibi oluyordum: "Âkif'e bir taş bile koymadınız. Onu aradık, bulamadık. Sizleri hiçbir zaman affetmeyeceğiz".

Âkif'in karşısında utancımdan yüzüm kızarmış, gözlerim yaşarmıştı. Ne kadar ağladığımı bilmiyorum.

Oradan ayrılırken "Âkif bizleri af et. Seni hiçbir zaman unutmuş değiliz. Temiz ruhun, aziz şehitlerle beraber vatan ufuklarında bir nazlı hilâl gibi ebediyen dalgalanacaktır", diyorum.

Âkif'in Kabri / Ş. Edgüer

Gerçi ecram içindedir tahtım
Gecelerden siyahtır bahtım
Sayha-zendir başımda matemler

Hâmit

Âkif'i kaybedeli bir sene oldu...

Soğuk, karlı bir günde onu ebediyet yolunun kapısına bırakarak gençlik bir yıl sonra o büyük ölünün hatırasını anmak üzere toplandı...

Yine öyle bir gün... Müthiş bir soğuk. Göz alabildiğine bir çamur deryası. Bir toprak yığını ve soğuktan moraran ellerini semaya kaldırmış gençler...

Gür bir ses İstiklâl Marşı'nı söylüyor. Ağır, fakat müheyyiç... Zahiren sakin, fakat hakikatte ateşle dolu... Dört bucaktan toplanıp gelmiş, kalpleri Âkif'in sevgisi ile dolu, bu gençlik ile dağılmış harap mezar arasında ne büyük tezad var...

Burası ne için böyle bırakılmış?.. Bu hal bizler için ne kadar yüz kızartıcı...

Gençliğin bir sene evvel ona güzel bir mezar yaptırmak üzere verdiği söz nerede kaldı, bu bir hayal mi? Yoksa icra safhasına geçmiyecek bir vaid mi idi?

Bilmem, belki de... Âkif'in kendi için kalplerde yapdığı makber kâfi görüldü.. Zannetmiyorum.. Şüphe yok ki bu bir fani için en büyük bir mazhariyettir.

Fakat niçin kaplerimizin sevgisini mermerden bir âbide şeklinde ebediyete terk etmiyeli?.. Niçin bir gün yok olacak bir varlığı hiç ölmiyecek olan varlıklara örtü yapalım?..

Buna hakkımız var mı?

Bazı şeyler var ki niçini yokdur. Sorulacak sual cevapsız, niçin mânasız kalır. Çünkü o herkesin arzusu, herkesin isteğidir. Belki bu niçin de onlardan biri...

Temenni edelim ki öyle olsun. Ve bir gün...

Dümdüz bir mezar karşısında yüzümüz kızara kızara "Acaba Âkif'in mezarı bu mu idi" demek bedbahtlığına uğramayalım.

"Mezarsız Şair" Faciasının Son Perdesi / [A. Kemal] Ergenekon

(*Sahne: Edirnekapı'nın harap mezarlığı; yağmurlu, karlı bir gün*)

BEN: Mezarcı, mezarcı! Mehmet Âkif'in kabri nerede?

MEZARCI: Geçen yıl, siz gençler onu kendi omuzlarınızda buraya getirmiş gömmemiş miydiniz? Ne çabuk unuttunuz koyduğunuz yeri..

(*Kazmakta olduğu hendekten kurumuş bir kafatasını ayaklarımızın önüne yuvarladı ve sanki yüzünde: "nisyan kurdu ne çabuk hafızalarımızı kemirmiş. Şu kuru kellenin içindeki beyni sömürmek için mezarlığın yılan çıyan sürüsü senelerce savaşır" demek isteyen bir mâna vardı*).

BEN: Mezarcı, mezarcı, bu zehirli sözleri bırak bir yana. Bize Mehmet Âkif'in mezarını göster. Aradık onu bütün kabristanda, ama bulamadık.

(*Soğuk ve açlık ile yüzü yeşile çalan mezarcı, ayıkladığı mezardan çıkardığı bir ince kol kemiği ile*):

MEZARCI: Nah, şu yanda! Şu seyrek, kel tutmuş selvilerin altında!

BEN: Şu demir parmaklı, çimento örülü makbere olmasın?

(*Kâbuslarda görünen bir tayfın gülüşiyle*)

MEZARCI: O, o değil be... Onun beri yanında, bir toprak yığını. Bir senedenberi toprak basılmış, hendekte çökmüş olmalıdır. Bakan olmadı ki...

(*Yarı bele kadar açtığı "taze mezar"dan –bu onların tabiri- dışarı sıçrayarak*).

Şu patikayı tutun! Şu su birikintilerini atlayın. Nah, işte şu deve dikenlerinin sağındaki toprak yığını.

(*Mezarcı yine bulacağımıza kanaat getiremiyerek önümüze düştü. Yerle bir olan mezar başına geldik*).

BEN: Mezarcı, mezarcı! Burada kim yatıyor.

MEZARCI: Bir ölü.

BEN: Mezarcı, hayır, mezarcı! Burada bir ölü değil, burada Mehmet Âkif medfundur!

MEZARCI: (*Lâkayt*) Adı öyleymiş.

Gözlerimi, bu yerle bir olan toprak yığınına çevirdim. Birden çevreme bu ıssız mezarlığın aysız ve yıldızsız korkunç gecesi çöküverdi. Ve bu insanlık faciasının hazin harabezarının dikenleri yerine, yüzüme, sahillerini yetmiş iki düvelin ölümlerini getiren denizlerin dövdüğü Çanakkale'nin ateş fırtınaları ve kan kasırgaları kopan cehennemlerinin alevi vurdu. Ve kızıl bir kefen gibi alaca gökleri saran sabahların altında, uzanmış, şehit kardeşlerimin zafer ve kahramanlık rüyalarına şiirinden:

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!

diye türbe yaratan, gür, temiz sesin sahibi; esaret zincirlerini hürriyet meşaleleri ile düşmanlarının beyninde parçalıyarak, gözlerinde istiklâl baharlarının çiçeklerile örülmüş çelenklerle:

Ordular, hedefiniz Akdenizdir, ileri!

emrile, fecirlerin yıkadığı aydınlık ufuklara yürüyen hür bir millete:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!

ın tükenmez iman kaynağını, hız alevini veren temiz insan, büyük şair, yüce bir Türk, bu bir kucak toprağın altından, bu yerle bir olmuş mezardan, mağfiret nuruna bürünerek kalktı, gülen bir yüzle:

– Oğul oğul.. Ben makbersiz değil, kefensiz bile yatabilirim, gönlüme gömdüğüm yüzbinlerce şehit gibi.. dedi. Ve beyaz bir gölge gibi yine bir kucak toprağına döndü.

Hayır, mezarsız şair! Mezarsız şair!

Sen mezarsız kalmıyacaksın. Senin mefahir taşını, ay yıldızlı bayrağına, senin şiirlerinin alevini bürüyerek hür ufukları fethe koşan gençlik koyacaktır. Gençlik! Büyük ölülere hürmet ve minneti, büyük dirilere duyduğu şükran hissile gençlik yapacaktır senin makbereni!..

104.

Mehmet Âkif ve Andre Gide

Peyami Safa

Nurullah Atac'ın dünkü yazısından[122] öğrendim ki, "bugünlerde çıkan küçük bir kitabda hayırhah bir delikanlı bazı kimselere André Gide'i bırakıp Mehmet Âkif'i okumalarını tavsiye ediyor"muş. Arkadaşımızın tahminine göre, bu taş kendisile banadır.

Kimin tarafından gelirse gelsin, böyle bir tavsiyenin kıymeti, Süleymaniye Camii'nin minarelerinden birile Eyfel Kulesi arasında münasebet aramak nev'inden, Mehmet Âkif'le André Gide'i yanyana düşünmeğe fırsat vermesinden ibaret kalmazsa, kendi kendimize karşı her zaman yaptığımız bir tenkidin tekrarı sayılabilir: "Türk muharriri, bir düziye, garb müelliflerinden bahsetmek zevkini ve itiyadını biraz terketsin de, gözlerini azıcık memleketinin mahsullerine çevirsin!" tarzında bir mülâhazanın tekrarı.

Böyle bir tavsiyenin maksadı ve kıymeti ne olursa olsun, telkin edebildiği bu iki düşünce üstünde evvelce yazdıklarınıza ilave ettirebileceği yeni hiç birşey yoktur. Bir hatırlatmadan ve kısaltmadan gelebilecek faydayı düşünerek bu mevzua aid fikirlerimizi hulasa ve tekrar edebiliriz: Mehmet Âkif, *Süleymaniye Kürsüsünden* bütün müslümanları ve onların arasında bütün Türkler'i felâha çağıran moralist bir şairimizdi. Eserleri vatanî, ahlâkî ve dinî, manzum birer hutbedir. Eğer temsil ettiği fikir sistemi geri bir çağın dünya görüşüne bağlı kalmasaydı, onu büyük bir millî şairimiz olarak alkışlarken ellerimizin hareketini ağırlaştırabilecek bazı endişe ve teessüflerimizden kurtulacaktık. Fakat onun yeni bir kültür çağını idrak etmeden giden kafasının skolastik yapısı, eserlerinden alabileceğimiz dersi azaltıyor ve yalnız, memleketin kara günlerinde bağrından kopan büyük millî heyecanlara hürmet etmekle kalmıya bizi mecbur ediyor. Herkesin ona sövdüğü zamanlarda ben bu hürmet vazifemi birkaç defa yaptım; fakat onun fikir ve edebiyat kıymetini büyütüp şişirmek istiyenlerden ayrıldığımı yazıp söylemekten de geri kalmadım. Bence Mehmet Âkif karşısında bir Türk muharririnin rolü budur.

André Gide'e gelince, ben onu hiç bir gün gözleri kapalı sevmiş ve beğenmiş değilim. Ahlâkî ve etik fikirlerini daima reddetmeğe çalıştım. Fakat yirminci asrın geçirdiği şuur ve itikad buhranını en çok temsil eden muharrirlerden biri olduğu için, her tesirin altında kalarak her yeni iddiaya ve kanaate doğru yalpa vuran bu san'atkârın kalemini dünya tereddüdünün ibrelerinden biri sayarak daima umumi alakaya layık buldum. Eğer Türk muharrirleri, Mehmet Âkif'ten ziyade André Gide'den bahsediyorlarsa, bunun sebebi çok basittir: *Safahat* şairinin eserlerinde bugünkü dünyanın endişelerine cevab veren tek satır var mıdır? Bugün bizi heyecana getiren ve estetiğe, ekonomiye, yahut muasır fikir sistemlerinden herhangi birine dahil meselelerden

122 Bahsedilen bu yazıyı göremedik. (haz.)

hiçbiri, Âkif'in kafasında ve eserinde bir iğne çiziği kadar yer bırakmış değildir.

Bize André Gide'i bırakıp ezber bildiğimiz Mehmet Âkif'i okumamızı tavsiye eden hayırhah delikanlı, aradaki yaş farkını sayarak, bizim de kendisine bir tavsiyede bulunmamızı çok görmezse şu cevabı veririz: Eğer kendisi Mehmet Âkif'i anlıyarak tamamile okumuşsa şimdi onu bırakıp biraz da André Gide'e göz atsın. Çünkü dünya edebiyatı *Safahat*'tan ibaret değildir; dünya endişeleri ise, hiç de, ahiret endişelerinden ibraret değildir.

Kaynak: *Cumhuriyet,* 14 İkincikânun 1938. (Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Mehmet Âkif*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1958, s. 89-91'de de yer almıştır).

Şairin Fatin Hoca'ya ithaf ettiği *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin kapağı.

105.

Âkif'in mezar taşı

Nurullah Ataç

Mehmet Âkif için iki küçük kitab çıktı[123]; birinde bana da hayli küfür ve ... "merhamet" var. Şöyle bir okudum ve omuzlarımı silktim. Gençlerin *Safahat*'ı sevebilmeleri bana küfür savurmalarından daha ziyade gücüme gidiyor. Neyse!.. Zaten öyle okunacak kitablar değil; onları çıkaran gençlerin yarın daha iyi, daha "rabıtalı" şeyler yazacaklarını, hatta şimdiden çantalarında daha okunur şeyler bulduğunu ummak isterim.

Fakat o iki küçük kitabdan birer tane alın. İkisi yirmi beş kuruşa. Gönlünüzden kopar da siz daha ziyade verirseniz, yani o kitabları çıkaranlara gönderirseniz o da olur. Çünkü o iki kitabın getireceği para ile Mehmet Âkif'e bir mezar yapılacakmış. Âkif'in bir mezarı olmasını istemek için şiirini sevmeğe, hatta itikadlarına iştirak etmeğe ihtiyaç yoktur. Dilimize elbette hizmet etti; birçok kimselere heyecan verdi; bir "zihniyet"in en iyi, en beliğ tercümanı oldu. Bu memleketi -bugün çoğumuza aykırı gelen bir hisle, yani Müslüman memleketidir, halifeler ülkesidir diye- sevdi; fakat sevdi ve hastalanıp da son günlerinin yaklaştığını anlayınca Mısır'dan buraya döndü. Demek ki bu memleketi sevmesi, kendi zannının da hilafına olarak sadece dini dolayısile değilmiş. Artık dünya endişelerinden ve ihtiraslarından sıyrılıp ebedi uykusunu uyuduğu toprakta adını andıracak bir mezar taşı bulunması lâzımdır. Onu dikmek -şiirini sevsek de, sevmesek de- hepimizin vazifesidir.

Mehmet Âkif'in eserinin kalacağını, yarın da, okunacağını hiç zannetmiyorum. Tevfik Fikret nazmı, nesir haline getirmeğe çalışmıştı; buna tamamile muvaffak olmasına –pek ince olmamakla beraber yine mevcud olan- zevki önledi. Âkif o nevi zevkten mahrum olduğu için Fikret'in başladığı işi başardı: nazmının –işte *Süleymaniye Kürsüsünden*, işte *Asım* ve daha birçok mamzumeleri- kötü bir nesirden farkı yoktur. Fakat bu yüzden bir garabet kıymeti kazanıyor: şair olmıyan bir adam, aruzu kolaylıkla kullanmak kabiliyetini elde edince nazmı ne hale sokuyor. Yahya Kemal nazmı, nesir haline getirmek istiyenleri kurtardı; gerek eseri, gerek şifahî telkinleri ile birçok şairlere nazmın daima ahenk arıyan, mânası kadar ve belki mânasından da ziyade akışı ile de "ifadeli" *expresif*, hergün kullanılan dilin üstünde bir dil olduğunu öğretti. Türk edebiyatına Yahya Kemal adlı şair gelmeseydi Türk nazmı, Türk şiiri ne hale düşerdi, anlamak isterseniz Âkif'in kitablarını okuyun. (Ahmed Haşim de nazmı kurtaramadı: *Evim* manzumesine bakın; o da Fikret'in açıp Âkif'in devam ettirdiği yanlış yola sapmıştı; onu da oradan Yahya Kemal çekti)

Âkif bununla da kalmadı; Fikret şiirden yeni hayaller aramak endişesini kaldırmamıştı, bir nevi fikir sokmağa çalışmıştı. Âkif her türlü yeni hayali, yeni mazmunu kaldırdı, fikri de rüştiye mezunu "mütalea"larına indirdi.

123 Sözü edilen kitaplardan biri yukarda yer verdiğimiz *Mehmet Âkif'in Kabri İçin* isimli broşürdür.bkz. bu kitapta 103. metin. (haz.)

Âkif'i bunun için sevemedim. Kendisini yakından tanıyanlar imanına sadık, temiz bir adam olduğunu söylerlerdi. Ben de eserini hürmetle okumak istedim; fakat tahammül edemedim, o sayfalarda her türlü "hüsn-ü niyeti" kıran bir perişanlık gördüm. Kendisini şair olarak sevmeyişimiz, eserine inanmayışımız hatta bazı telkinlerine düşman oluşumuz, kendisine bir mezar taşı dikmek lüzumuna mâni değildir. Onun için o iki kitabcığı alın. Açıp okumasanız da olur.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 16 İkincikânun 1938.

Üniversite gençliğinin çabalarıyla vefatından yıllar sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yaptırılan Âkif'in mezar taşı. Görüldüğü üzere dinî ve geleneksel hiçbir iz ve sembol taşımıyor.

106.

Âkif'in mezarı

Üniversite talebesi, geçenlerde, ölümünün yıldönümü münasebetile İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in mezarını ziyaret etmişti. Gençler, bu mezarın bir toprak yığınından ibaret olduğunu görerek müteessir olmuşlar; onun mezarına bir taş dikmeğe karar vermişler ve bunun için de bir broşür çıkarmışlardır. "Mehmed Âkif'in Kabri İçin"[124] adını taşıyan, bu risalecikte Hukuk Fakültesi'nden, Tıb Fakültesi'nden, Edebiyat Fakültesi'nden, Kabataş Lisesi'nden birkaç genç, İstiklâl Marşı şairi için birer sahifecik yazmışlar... Bu kitabı 15 kuruşa ve iyi kağıdlısını da bir liraya satarak onun mezarını taşsız bırakmamak istiyorlar. Münevver gençliğin bu kadirşinaslığını memnuniyet ve takdirle karşılamamak kabil değildir. Söylendiği ve okunduğu zaman bütün bir milletin hürmetle, heyecanla dinlediği İstiklâl Marşı'nın şairini, ölümünün yıldönümünde bile güçlükle bulunacak, yarın ise büsbütün silinip, kaybolup gidecek bir mezarda yatırmak elbette bize yaraşmazdı.

İstiklâl Marşı'nın bir mısraında, *"O zaman vecdile bin secde eder varsa taşım"* diye, bir gün mezarının taşsız kalması ihtimalini bile düşünmüş olan Âkif'in bu düşüncesinde yanıldığını göstermek bir borcdur.

Onun için, Âkif'in mezarına bir taş koymak ve üzerine İstiklâl Marşı'nın güftesini yazmak emelile neşredilen bu kitabcıktan İstiklâl Marşı'nı seven her Türk birer tane almalıdır.

Bu münasebetle muharrir ve munekkid Nurullah Atac'ın "Âkif'in Mezartaşı" adile yazdığı bir yazıdan bahsetmek istiyorum. Nurullah Ataç Mehmet Âkif'i sevmediğini söylüyor ve niçin sevmediğini de izah ettikten sonra, ona bir mezar taşı dikmek, şiirini sevsek de sevmesek de hepimizin vazifesi olduğunu söylüyor.

Bu yazıda, muharrir, Mehmet Âkif'in şiirini sevmediğini, itikadlarına bugün çoğumuzun iştirak etmediğini anlatırken onun İstiklâl Marşı şairi olduğunu unutuyor. Âkif'in şiirini sevmiyebiliriz; fikirlerini beğenmiyebiliriz; itikadlarını eskimiş bulabiliriz; fakat, İstiklâl Marşı şairi olduğu için, Mehmet Âkif'i sevmeğe, hatta sevemesek bile ona hürmet etmeğe mecburuz. Nurullah Ataç gibi olgun bir muharrir onun şahsiyetinden ve eserinden bahsederken bu noktayı unutmamalı idi. On yedi milyonluk bir milletin millî marşını yaratmış olan insanın, şairliğinden, dinî akidelerinden, edebî mesleğinden, herşeyden evvel İstiklâl Marşı şairi olduğunu düşünmemiz lazımdır. Münevver Türk gençliği de, Mehmet Âkif'e karşı bu kadişinaslığı, daha ziyade, İstiklâl Marşı'nı bize hediye ettiği için gösteriyor.

Kaynak: *Cumhuriyet,* 17 İkincikânun 1938.

124 Bkz. bu kitapta 103. metin.

107.

Mehmet Âkif'in mezarı ve ihtifali

Sabiha Zekeriya Sertel

Üniversite gençliği, şair Mehmet Âkif'in mezarını yaptırmak, ve her sene mezarında bir ihtifal yapmak kararını vermiş.

Gençliğin sanatkâra karşı gösterdiği bu minnet ve saygı, değişen bir neslin zihniyetini gösteriyor. Bundan evvel yapılan Namık Kemal ihtifali de bunun bir delilidir.

Şimdiye kadar gelen nesiller, en sevdikleri şair ve edibi, ilim adamını, kaybettikleri gün ağlar, dövünür, mezarında ateşli nutuklar söyler, fakat bu sevgi ve heyecan, hayatın içine karıştıkları dakikadan itibaren sanatkârın sönen ruhu ile beraber söner, günlük hayat, bu minnet ve saygı hislerini, sanatkârın cismindeki zerreleri yutan toprak gibi emer ve nisyana gömerdi...

Şimdiye kadar kaç büyük adamımıza unutmamak şartıyla sevgi ve saygımızı muntazam bir şekilde gösterdik?.. Fikret'in Aşiyan'ını, mezarını ziyaret edenlerin sayısı kaça indi? Ziya Gökalp gününü hürmetle ananlar kaç kişidir?

Zamanın değişmesiyle, gelip geçen büyük adamların şiirleri olsun, felsefeleri olsun, yeni akışa uymaz. Hayat mütemadiyen değiştiği gibi, edebiyat da, felsefe de, ilim de, her şey değişir. Fakat her yeninin içinden çıktığı bir eski, her fikrin ve hareketin bir mâkabli vardır. Tekâmül ve inkılâb dahi kendinden evvel gelenin kabuklarını çatlatarak içindekini değiştirmiyor mu? Bugün var olan, bir yokluktan çıkmadı, dün var olanı değiştirerek, yeni hareketlere uydurarak, daha ileri bir seyre bazen düz bir yürüyüş, bazen bir sıçrayışla vardı. Dünü inkâr etmek, her varlığın yokluktan çıktığını kabul etmek demektir.

Ama, gelip geçen her sanatkâra, her büyük adama ihtifal yaparsak, senenin bir çok günlerini bu işe vermek lazım, diyeceksiniz. Her beğenilen ve sevilen, hatta ihtifali yapılan adam zamanına göre büyüktür. Nesillerce ve asırlarca unutulmayan, büyük adamların sayısı her millette beş onu geçmez... Eğer yeni gelen günler, bugün beğenilen sanatkârı yalnız tarih kitabına geçirmekle kalmış, sanatkâr bütün nesilleri arkasında sürükleyememişse, taliine küssün.

Mehmet Âkif, böyle nesillere ve asırlara arkasında ihtifal yaptıracak kadar büyük müdür?.. Bunun cevabını yarınki nesiller verecektir.

Bence Mehmet Âkif, zamanındaki sanatkârların ekserisi ya saraya uşaklık ederken veya açlık, sefalet, esaret acıları içinde bir millet kıvranırken, o halka inmiş, sakasından, bekçisinden bahsederek, o zamana kadar sanatkârların hakir gördükleri mevzuları işlemiş bir şairdir. Yalnız denizle gökten, tabiatten başka ilham menbaı bulamayan şairden ayrılarak, biraz cemiyetin içine girmiştir.

Mehmet Âkif'in İslâmcı ve sofu olduğunu da iddia ederler. Eğer zamanındaki halkın içinde bu hisler kuvvetliyse, Mehmet Âkif bunları da vermişse, o zamanı ifade etmiş demektir... Bugünkü genç, bu yazıların içinden kendisine uyanı benimser. Yarınki genç ne der? Onu bilemeyiz.

Kaynak: *Tan*, 19 Aralık 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 106-107'de aynen yer almaktadır).

108.

Mehmet Âkif'in mezarının yapılması

Üniversite gençliğinin İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in Edirnekapı'daki mezarlığını güzel bir âbide ile süslemeğe karar verdiğini ve bu âbidenin temel atma merasiminin, bu ayın 28inci günü yapılacak Mehmet Âkif töreninde olacağını yazmıştık.

Haber aldığımıza göre bu işler için Üniversite gençliğinden mürekkep bir komisyon kurulmuştur. Mehmet Âkif için yeniden birkaç broşür basılmış ve satılığa çıkarılmıştır.

Mehmet Âkif'in güzel şiirlerini bestelemek için de teşebbüsler yapılmış ve meşhur Çanakkale şiiri bestelenmiştir.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 20 Kânunuevvel 1938.

109.

Şair Mehmet Âkif için yapılan toplantı

İstiklal Marşı şairi Mehmet Âkif için bu ayın 26'sında yapılmasına karar verilmiş olan olan ihtifal için dün Üniversitede doçent Ali Nihat Tarlan'ın başkanlığında bir toplantı yapılmıştır. Üniversite talebeleri rektörlüğe müracaat ederek bu ihtifal için izin istemişlerdir. Rektörlük alâkadarlarla temas ederek bu müsadeyi vermiştir. İhtifal için zengin bir program hazırlanacaktır.

Kaynak: *Bugün*, 21 Kanunuevvel 1938.

Şairin mezarının yapılmasında maddi ve mânevî destek sağlayan Nuri Demirağ.

Kaynak: *Tan*, 23 Kânunuevvel 1938, s. 5. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 94-95'te bazı tasarruflarla yer almak-tadır).

110.

Şair Mehmet Âkif ihtifali

M[ümtaz] Turhan Tan

Rahmetli Ziya Paşa, bir hayli güzel sözleri ve bir hayli de mühim hükümleri ihtiva eden *Harabat* mukaddimesinde:

Bir şaire müntehayı maksat
Bir şişe şerâb, bir semen-had

diyor. Şüphe yok ki bu hüküm bir latifeden, şairlerin ekseriya kanaat, feragat sahibi olduklarına telmih kastile yapılmış şûh bir işaretten ibarettir. Nasıl öyle olmasın ki hakiki bir şair için hayatta san'at aşkile şeref kaygusundan başka bir dilek ve bir istek olamıyacağını Ziya Paşa, herkesten ve hepimizden iyi bilirdi.

Şiir, yalnız mevzun söz demek olmadığına göre şair de vezinli tekellüm eden adam demek değildir. Hatta düşündürücü, vecde getirici beliğ ve rakik sözler terennüm eyliyen adamlara da hemen şair dememek gerektir. O büyük ve çok büyük sıfata lâyık görülecek bahtiyar insanın eli, eteği ve dili temiz olmalıdır. Bu şartın içinde yurt aşkı, fazilet aşkı, başlarını nefsine tercih etmek esasına dayanan insanlık aşkı dahildir. Yoksa şiiri "cer" vasıtası yapanlar, iyi yaşamak için şair olanlar hiçbir zaman o sıfata istihkak iddia edemezler. Bunların belki sözleri şiirdir. Fakat kendilerine şair denemez!

İstiklâl Marşı'nı memlekete ve millî tarihe armağan eden Mehmet Âkif, işte eli eteği ve dili temiz insanlardan, yani eli sevgi ve saygı ile öpülecek şairlerden biri idi. Bütün ömründe yalan söylemedi, riya yapmadı, müdahene yoluna sapmadı eser endişesine kapılmadı, kalemini keşkül haline koymadı, hürriyet ve istiklâl için ölmeğe azmetmiş ve bütün dünya ile savaşa girişmiş bir milletin münevver bir ferdine yakışan temiz bir şiar içinde yaşadı, alnı açık olarak gözlerini hayata kapadı.

Böyle temiz bir ömrün mükafatı gönüllerde yaşar, şair Mehmet Âkif -yarısından çoğu acılar içinde geçmiş olan- o lekesiz hayatının hak ettirdiği iltifattır: En yüksek yerden, genç neslin temiz elinden alıyor. İşte üç dört gün sonra yapılacak ihtifalin mânası!...

Mehmet Âkif ile ebedî kıymet bakımından ölçülür mü, ölçülmez mi, bilmem. Fakat şair Bakî, ölüm döşeğinden mezarına büyük bir kalabalık arasında gitmişti. Ölüm döşeğine ise bir çok sitemler, eziyetler, hakaretler gördükten sonra düşmüştü. Kendisinin rakibi olup cenaze namazını kıldıran Şeyhülislâm Sunullah Efendi, tabut önünde ellerini kavuştururken bütün o elemli hadiseleri hatırladı, için için hayıflandı ve kendini tutamayarak -Bakî'ye sanki tarziye verir gibi- şu meşhur beyti okudu:

Kadrini seng-i musallada bilip ey Bakî
Durup el bağlarlar karşına yâran saf saf

Mehmet Âkif'e yüreklerini ve ruhlarını açan gençlikte, tarihin ona açılmış kucağını bularak kıvanç duyuyoruz ve çağdaşları arasında henüz anlaşılamayan büyük şairin ebediyete işte bu ihtifaller ile girebileceğine inanıyoruz. Çünkü istikbalin ufuklarını genç eller açar!

112.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif Mezarının temel atma merasimi yapıldı

İstiklal Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetile dün yüksek muallim mektebinde bir toplantı yapılmıştır. Bu münasebetle büyük şairin hayat ve eserlerinden bahsolunmuştur. Bugün saat onda şair Âkif'in mezarının temel atma merasimi Edirnekapı Şehitliği'nde büyük bir kalabalık huzurunda yapılmış ve bu münasebetle nutuklar söylenmiş, merhumun hayatından bahsedilmiştir.

Muallim mektebindeki toplantıda şairin büstü önünde 3 dakikalık sükût da yapılmış ve bu münasebetle nutuklar söylenmiş, merhumun hayatından bahsedilmiştir.

Öğleden sonra Üniversite'de ihtifal yapılacak, Ali Nihat şairin edebî hüviyetini tebarüz ettirecek, iki üniversiteli nutuk söyliyecek, merhumun şiirleri okunacak, eserlerinden bahsedilecektir.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1938.

Haber AKŞAM POSTASI

Son Havadisler

Ziraat kalkınma kongresi

Parti Genyönkurulu

Dün Başvekilin mühim nutkile açıldı

Bizzat Vali söylüyor:

Amerika, Alman tehlikesinden korkuyor!

"Etrafa dehşet salan bir dünya karşısındayız!"

Bir sinemacı 400 milyon frank dolandırmış!

Sinema sanayicisi Natan tevkif olundu

Fransa istikraz yaptı

Almanya Amerika tehlikesinden korkuyor

111.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif için yapılacak ihtifal

Mezarının yapılmasına başlanıyor. Nuri Demirağ[125] yardım edecek

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün yıldönümü münasebetile üniversitede Çarşamba günü bir ihtifal yapılacağını yazmıştık. Merhumun mezarının temeli bugün üniversite talabeleri tarafından atılacaktır.

Şimdiye kadar gerek talebeler ve gerekse hariçten teberrü edilen para miktarı 1500 lirayı bulmuştur. Talebeler Nuri Demirağ'a müracaat ederek yardım istemişlerdir. Nuri Demirağ bunu memnuniyetle kabul etmiştir.

Mehmet Âkif'e şerefile mütenasip bir kabir inşa olunacaktır.

Bundan başka Çarşamba günü saat 18 de de üniversite konferans salonunda bir ihtifal yapılacak, Doçent Ali Nihat Tarlan tarafından bir konferans verilecektir. Edebiyat Fakültesi'nden bir çok talebeler büyük şairin eserlerinden muhtelif parçalar okuyacaklardır.

Kaynak: *Bugün*, 25 Birincikânun 1938.

BUGÜN

İstanbul yollarına 51 milyon lira lâzım

ALMANYA İLE AMERİKANIN ARASINDAKİ GERGİNLİK ARTTI

Geç yiğitim geç

Filistinde Harp

Franko ordusu taarruza geçti

125 Nuri Demirağ, 1886-1957. Sivas Divriği'de doğdu. Rüşdiye tahsilini memleketinde yapmış ve aynı rüşdiyeye muallim tayin edilmiş, Ziraat Bankası'nın açtığı bir müsabaka imtihanını kazanarak, önce banka bünyesinde daha sonra da Maliye'de çalışmıştır. Kara, demir ve havayolu çalışmalarının ilk müteşebbislerindendir. 1945'de ilk muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve genel başkanlığını üstlendi. (haz.)

Ispanyada hükûmet kıtaları ricat ediyor

Anadolu notları

Bir dost tenkidine cevab

Şair Mehmed Âkif için

Dün Yüksek öğretmen okulunda toplantı yapıldı

113.

Şair Mehmet Âkif için dün Yüksek Öğretmen Okulu'nda toplantı yapıldı

Kıymetli şairin hayatı bugün de mezarı başında ve Üniversite'de gençler tarafından anılacak.

Ölümünün ikinci yıldönümü münasebetile, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif için dün, Yüksek Muallim Mektebi'nde bir toplantı yapılmış ve bu münasebetle kıymetli şairin hayatından ve eserlerinden bahsedilmiştir.

Toplantı saat 20'de arkadaşımız Peyami Safa'nın sözlerile açılmış, müteakiben şair Mithat Cemal, Âkif'in hayat ve eserlerinden bahsetmiştir.

Bundan sonra kürsüye gelen Yüksek Muallim Mektebi talebelerinden Salâhaddin Erol *Çanakkale*, İsmet Yurtman *Azim*, Süheyla Tarokan *Kendim İçin*, Necmiye Çelikbaş *Asım*'dan bir parça, Halil Ertürk *Birlik*, Mehmed Burul *Bülbül* manzumelerini okumuşlardır. Müteakiben profesör Ali Nihad Mehmed Âkif'in edebî hüviyeti hakkında etraflı bir konferans vermiş, bundan sonra toplantıya nihayet verilmiştir.

Şair Âkif İçin Bugün Yapılacak İhtifal

Büyük şair Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetile bugün mezarı başında ve Üniversite'de, gençlik tarafından ihtifal yapılacaktır.

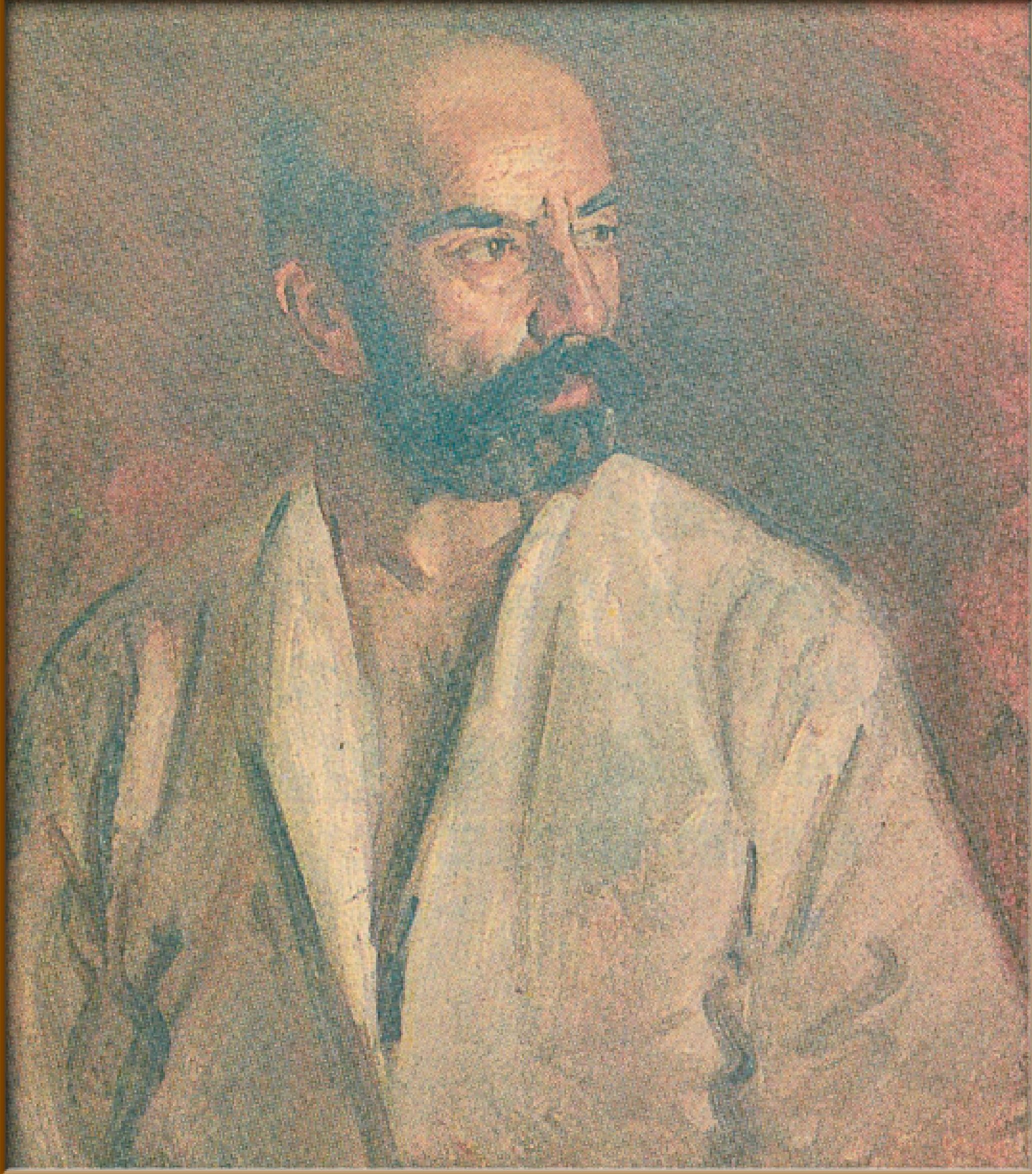
Sabahleyin saat onda. Edirnekapı'da Şehidlik'teki mezarının temel atma merasimi yapılacaktır. İstiklâl Marşı şairinin mezarı iki ay sonra, lâyık olduğu şekilde yapılmış olacaktır.

Öğleden sonra Beyazıd Camii'nde İstanbul hafızları tarafından Mevlid okunacaktır.

Saat altıda Üniversite konferans salonunda ihtifal yapılacaktır. İhtifale İstiklâl Marşile başlanacak, bir dakika sükût edildikten sonra Üniversite profesörlerinden Ali Nihad tarafından, Âkif'in edebî kıymeti hakkında bir konferans verilecektir.

Bu konferanstan sonra İstiklâl Marşı'nın güftesi okunacak ve şairin Çanakkale Şehitleri manzumesile, eserlerinden müntehab parçalar okunacak.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 28 Birincikânun 1938.

"Evi bir seciye pehlivanı kadar çıplaktı. Vatanı o derece kendinindi ve o kadar güzeldi ki Çamlıca gibi yüksek bir noktadan memleketine bakınca gurur duyuyordu. Bu gururda hükümdar azameti ve milyoner hodkâmlığı vardı: Dekovillerini, fabrikalarını seyreden zenginin hodkâmlığı". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

114.

Mehmet Âkif ihtifali için

Peyami Safa

Mehmet Âkif de Namık Kemal gibi, ilk manzumelerinden sonra ruhlarının kemal çağında, manzum birşey söylemeğe hazır oldukları zaman yalnız vatanı söylemek için ağızlarını açan sayıları pek az, o kadar az ki yalnız kendilerinden ibaret iki vatan şairimizden biridir. Bilmiyorum eserlerinde memleketten başka hiçbir mevzua yanaşmamış, içinde bundan başka bir büyük aşk, bir büyük ıstırab duymamış üçüncü bir şairimiz daha var mıdır?

Mehmet Âkif de Namık Kemal gibi, sevgisinde ve azabında hiçbir kadın tesiri, hiçbir ecel ürpermesi, ferd ruhunun kendi kendisile pekişmesinden peyda olmuş hiçbir şuur humması veya insanla varlık arasındaki ihtilaftan doğmuş hiçbir felsefî ve metafizik sıkıntı olmayan, tek ihtiraslı adamdır. İkisinin de eserinde kadının ecelin, sınıfın, şuurun, varlığın bir san'atkâra çektirdiği kompleks işkencelerinden ve bunun üslûba vuran ince humma çizgilerinden, nüanslarından zerre yoktur. Dağ kadar kitleli, sarp ve yalçın, nehir kadar akıcı, hava kadar saf bir cevher, bu en büyük iki vatan şairinin manzumelerini bir tabiat sadeliği ve ihtişamile doldurur. Bunlar, Türk dağlarında, sularında, ovalarında kaybolmuş, meçhul ve sayısız Türk çığlıklarının aksi sadalarını toplıyarak ve koyulaştırarak ebedîleştirmiş eserlerdir. Vatanın dünden bugüne kalan en yüksek sesi Namık Kemal'se onunla beraber bugünden yarına kalacak en yüksek ses de Mehmet Âkif'tir. Kaside'nin [Hürriyet Kasidesi] sesi Kızıl Sultan'dan hürriyeti, İstiklâl manzumesinin sesi düşmandan İzmir'i alan büyük kuvvetler arasındadır. Bu manzumenin ahenginde on sekiz sene evvel Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yürüyen kağnı gıcırtılarile karışık bütün kılıç ve mahmuz şakırtıları, obüs yiyen göğüslerden fırlamış tekbir uğultuları, bütün iniltiler, çığlıklar, yeminler, Mehmedciğin anasına son defa "anam" diyişini yâdettiren ebedî vedalar, kelimelerden ziyade, saklı mânanın ve sesin delâletinden gelme bir destan manzarası halinde var.

Âkif bir şark çocuğudur. Hangimiz değiliz? Fakat o bunu hepimizden fazla duydu ve bunun yıkılışına hepimizden fazla yandı. Safahatın bütün iniltilerinde ve isyanlarında, dine aid olanlardan çok fazla ahlâka aid endişeler görüyoruz. Belki de Âkif Türk ahlâkının son direği olduğu için dine sarılmıştı. Fakat o bir dinci değil, Fikret gibi ve Fikret kadar bir ahlâkçıydı. Namık Kemal'in siyasî ahlâkını ve hürriyet idealini Mehmed Âkif'in içtimaî ahlâkı ve fazilet aşkı tamamlıyordu.

Bugün onun hatırasında her türlü ideoloji münakaşalarını teperek olanca samimiyetimizle kutluladığımız hakikat şudur: Mehmet Âkif vatanperver ve Mehmet Âkif namuslu adamdı. Bu iki duyguyu birbirinden koparılmaz tek bir ahlâk farikası haline sokmak, onun kendisinde de, memleketinde aradığı en büyük kıymetti. Yazıları içinde bu ideale sadık kalmamış, bu hedeften yan çizmiş tek bir ima, tek bir kalem gafleti görülmez.

Mehmet Âkif'in hatırasına karşı Türk gençliğinin gösterdiği büyük vefalılık, *Safahat* şairinin, milletinde aradığı faziletin en şaşmaz delillerinden biridir. Arkasında, kendisini her firsatta anan vatanperver ve namuslu bir gençlik bıraktığını gördüğümüz Mehmet Âkif'i unutmamak, memleket ve fazilet sevgisinin büyük şartlarından biri haline kalacak ve bundan böyle uçsuz bucaksız nesilleri onun hatırası etrafında toplıyacaktır.

Kaynak: *Cumhuriyet,* 28 İlkkânun 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 104-106'da tamamı yer almaktadır).

115.

Mehmet Âkif'in ikinci ölüm yıldönümünde

Ömer Rıza Doğrul

Mehmet Akif'in İkinci Ölüm Yıldönümünde
Yazan:
Ömer Rıza Doğrul

Fani varlığı geçen iki yılın gündüzleri ile geceleri arkasında uzaklaşmış gibi görünen o eşsiz simanın, gün geçtikçe daha çok sevildiğini, kıymeti daha çok anlaşıldığını, seciyesi daha çok takdir edildiğini, hülasa manevî varlığı ile, manevî varlığının bütün otoritesi ile gönüllerde yeniden doğduğunu ve hayatında kazandığı hürmet ve muhabbetin millî bir itikat gibi bütün vatanı kapladığını görüyoruz.

Sebebi gayet sarihtir. Türk'ün en samimi duygularını hiçbir kimse onun kadar güzel anlatamamış ve bu ruhun isteklerini, dileklerini, özleyişlerini, ümitlerini, bu ruhun heyecanlarını ve isyanlarını bu kadar erkek ve tok bir sesle terennüm etmemiştir:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem:
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım..
– Boğamazsın ki..
– Hiç olmazsa yanımdan kovarım
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle
[*Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle*]
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir, belki, fakat çekmeğe gelmez boyunum
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
[*Onu dindirmek için kamçı yerim çifte yerim*]
Adam aldırma da geç git diyemem aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım
Zalimin hasmıyım ama, severim mazlumu!

Hakiki Türk ruhu, hakikî Türk hissi, Türk mertliği, Türk asaleti, Türk ahlâkı bu mısralarda en hakikî ve en kuvvetli ifadesini bulmaktadır. Ve kendisi hakikaten anlattığı gibi bir adamdı.

Olduğu gibi görünmek göründüğü gibi olmak, onun bütün yaşayışında tam mânasıyla gerçekleşmiş bir düsturdu. İçi dışı bir, gecesi gündüzü bir, sözü, özü bir; elhasıl hayat şartlarının zorladığı, menfaat kayıtlarının cevaz verdiği bütün riyaları çiğnemiş bir adamdı. Kalbinde, yalnız samimi hisler; kafasında birer mücahede ve mücadele bahasına edindiği kanaatler yaşar, gelişir ve olgunlaşırdı. Hiçbir endişe onu kanaatlerinden caydırmaz, saptırmaz, ona en cüz'i fedakârlığı kabul ettirmezdi. Fakat kanaatlerine bu şekilde bağlanışı, kendi kanaatlerinin tam zıddı olan kanaatlere hürmet etmesine engel olmazdı.

Kafasını ve kalbini seciyesi ve vicdanı içinde yaşatan üstat, hem havas hem halk adamı idi. Havas onun kafa arkadaşları olabiliyorlardı. Fakat halk onun can yoldaşı idi. Halk ile kolaylıkla anlaşır, kaynaşır ve sevişirdi. Halk da onu sever, dinler ve ona güvenirdi.

Memleketin en güzide büyüklerinden, en münevver elemanlarından büyük bir kütle onun arkadaşı idi ve hepsi de ona vefakâr dost kaldılar, onu daima arayıp sordular, onun eksikliğini daima hissettiler. Çünkü o da tam mânasıyla dost ve arkadaştı. Sözüne güvenilir, seciyesine güvenilir, aklıselimine güvenilir, bütün varlığına güvenilirdi.

Fakat onun halk nazarındaki mevki ve halkın ona hürmeti, bambaşka idi. Çünkü halk ile konuştuğu zaman halkı kendi seviyesine nasıl çekeceğini bilirdi.

Onun havas tabakasından olan bütün dostları gibi halk tabakasından olan dostlarını da hep tanıdım. Ve asil halk ile konuşmalarına hayran oldum. O konuşma dili bambaşka bir dildi. En ölmez şiirlerini halka ve halkın büyük kütlelerine hitaben yazmış olması, halk ile arasındaki karşılıklı sevginin eseri ve ilhamı idi.

Fakat onun bütün ümidi gençlikte idi. Çünkü bilgi ve fazilet ancak onda, dilediği kemalde toplanabilirdi. Onun için ideal genç, ahlâkî saffetini, vicdanî nezahatini muhafaza ederek müsbet ilme kendini veren ve müsbet ilim yolunda muvaffak olan Türk genci idi. Kendisi bu ideali *Asım*'da yaşattı. Asım'ın nesli; fazileti çok derin ve çok kuvvetli olan, fakat faziletli, son üç asrın yürüyen ilmiyle birleştirememek yüzünden bünyevî kudreti felce uğramış gibi görünen Türk milletini fennin şevketiyle teçhiz ederek onun durgun faziletine hız verecek, bilgi ve faziletle yeni mesut yurdu yaratacaktı.

Üstat söylüyor:

Çünkü milletlerin ikbali için, evlâdım
Marifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım.
Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek
Bütün esbabı taşır, sonra fazilet gelerek
O birikmiş duran esbabı alır, memleketin
Hayr-ı âlâsına tahsis ile sarfetmek için.
Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
Tek faziletle teali edemez, sonra düşer
İptidaîliğe mahsus olan âvare sükûn
Çöker âsabına artık, o da bundan memnun!
Marifet farzedelim var da, fazilet mefkud
Bir felaket ki, cemaatler için, na mahdud
Beşerin ruhunu tesmim edecek karha budur,
Ne musibettir, o, taunlara rahmet okutur.

Âkif için en büyük bahtiyarlık, memleketin, memleket gençliğinin ilim ve fazileti ikiz bir varlık tanıyarak onu kucakladığını, yolunda kati adımlarla yürüdüğünü ve yüksek gayeye kavuşmaya namzet olduğunu ölmeden görmesi idi.

Memleket bu hakikî vaziyet ve sağlam bilgi timsâli, memleket şairinin hatırasını tebcil etmekle hem güzide ve ölmez bir şahsiyetin hakkını tanımış, hem onun yüce gayesini benimsemiş olduğunu gösteriyor.

Kaynak: *Tan*, 28 Aralık 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 101-103'te tamamı yer almaktadır).

116.

Yüksek Muallim Mektebi'nde Âkif gecesi

Kıymetli Şairin Eserleri ve Hayatı Hakkında Konferanslar Verildi. Gençlik Bir Kadirşinaslık Nümunesi Gösterdiler

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif iki sene evvel 27 Kânunuevvel gecesi saat sekiz ile dokuz arasında vefat etmişti.

Dün gece tam aynı saatte Âkif için Yüksek Muallim Mektebi'nde bir Âkif gecesi yapıldı.

Mektebin büyük salonunda Türk bayraklarına sarılmış bir kürsünün üzerinde yine kırmızı bayraklara bürünmüş Âkif'in bir büstü konulmuştu.

Gayet sanatkârane bir tarzda yapılan bu büst Güzel Sanatlar mimarî talebesinden Kemal Elâgöz'ün eseridir. Âkif'in büstü önünde genç yüksek muallim mektepliler hep bir ağızdan onun yazdığı İstiklâl Marşı'nı okudular.

İlk olarak kürsüde muharrir Peyami Safa'yı gördük.

Peyami Safa hayatında kadın, kumar, içki ve diğer bütün zevklerden düşüncelerden uzak kalmış, yalnız vatanı için haykırmış, iki şair tanıdığını söyledi: Namık Kemal, Âkif...

Hatip dedi ki:

> –Vatanın dünden bugüne kalan en yüksek sesi Namık Kemal'in ise bugünden yarına kalacak olan sesi de Âkif'indir.

Peyami Safa Âkif'le Fikret'i karşılaştırarak:

> –Âkif, Fikret gibi, Fikret kadar ahlâkçı idi, dedi.

Sözlerinin nihayetinde İstiklâl Marşı'nı okudu. Âkif için üç dakika ayakta hürmetle sükût edildi. Bundan sonra kürsüye gelen Âkif'in en eski ve en samimi dostlarından şair Mithat Cemal, Âkif'i her cepheden gayet güzel tahlil etti.

Mithat Cemal, Âkif'in hususi hayatından bahsederken dedi ki:

> –Âkif'in en büyük farikası şudur: O her şeyden evvel inanan adamdı. Hayatı her sabah yeniden başlayan bir mahrumiyetti. Onda ne politikacı ihtirası, ne kumar, ne kadın, ne içki zevki vardı. Âkif dünya hazlarına kanmadı. Kendi kendisi içinde mahsur kaldı.

Bedbindi. İnsanlar ona göre bedbaht olmak için düşünüyorlardı. Saadete yalnız kendisinde değil başkasında da inanmıyordu. Bir tek defa saadete vukuundan evvel inandı: İstiklâl Harbine...

Size Âkif'in biraz da hususi hayatından bahsedeyim:

Sarıgüzel'de Sarı Nasuh mahallesi.. 12 numaralı ev..

55 sene evvel sarıklı bir adam her sabah bu evin kapısını açar, iki çocuğu sokağa emanet ederdi. Bu çocuklardan biri kızdı, öteki erkek..

Yüksek muallim mektebinde Mehmed Akif gecesi

...nsanı cebindeki 100 ...ra için öldürmüşler

YAPRAK AŞISI

Erkek Âkif'ti.. Bu sokak o kadar tehlikesizdi ki çocuklar sıra kahvelerin arkasındaki mekteplerine korkusuzca gidebilirlerdi.

Çocukların babası hoca Tahir Efendi erkenden kalkar, çocuklarını kendi elile yıkar, kızının saçlarını tarardı. Tahir Efendi titiz denecek derecede temizdi.. Hatta yine kendi gibi hoca olan başka bir Tahir Efendi'den Temiz lakabı ile tefrik olunurdu. Tahir Efendi'nin terbiye usulünde dayağın yeri yoktu. Çocuklarını bir kere bile döğmedi.

Yalnız oğlan çocuğa karşı biraz sert davranırdı. Çünkü bu çocuk biraz haşarı idi. Her sabah mektebe giderken kapıda oğluna sıkı sıkı tenbih ederdi:

—Dersine çalışmazsan bu kapıdan giremezsin.

Besbelli Âkif dersine çok çalışıyordu ki her akşam bu kapıdan içeriye girebiliyordu. Fakat kapıdan girince de tek ağacı olan bahçeyi allak bullak ediyordu. Gece komşusu Baise Hanım masal söylemeden dünyada uyuyamıyordu. Hatta bir gece:

—Âkif uyuyacak!.. diye masal söyliyen Baise Hanım yavaş yavaş Âkif'ten evvel uyuya kalıyor.

Çocuk bir cevizi mangalda kızdırıp Baise Hanım'ın parmağına yapıştırıyor. Cızzzz!...

Âkif'in annesi çocuğunun muhakkak sarıklı olmasını, medreseye geçmesini istiyor. Fakat babası:

—Hanım... diyor, çocuğun medresede okuyacağı şeyleri ben evde kendisine okuturum. Bu suretle babası oğlunu Mülkiye İdadisi'ne kaydettiriyor. Lâkin bu kayıttan dolayı baba ile oğul sevinecekleri zaman kâtip:

—Kayıt harcı!.. diyor.

O zaman hoca Tahir Efendi oğlunu bir köşeye çekiyor, kimseye göstermeden kesesini çıkarıyor. Paraları sayıyorlar. Fakat kayıt harcına yetişecek kadar para yok...

O zaman hoca Tahir Efendi cebinden saatini çıkarıyor, oğluna gösteriyor. Gümüş bir saat..

Fakat tam bu esnada kâtip onları görüyor. Yanına çağırıyor:

—Harcı yarın verirsiniz!. diyor. Bu suretle de gümüş saat satılmaktan kurtuluyor.

Âkif bir müddet sonra idadiden üstü başı zeytinyağı içinde dönüyor. Anne şüpheleniyor... Acaba? Nihayet oğlunun ağzını arıyor. Âkif saklamıyor:

—Evet Yenibahçe'de güreşiyorum..

— İdadi arkadaşlarınla değil mi?

— Kıyıcı Osman Pehlivan'la...

Âkif'in Kıyıcı Osman Pehlivan'dan bahsetmesi annesine karşı bir edebiyat yapmaktan başka bir şey değildi. Çünkü o Kıyıcı Osman Pehlivan'la vakıa güreşiyordu ama ders almak için...

Nasıl tahmin ederdim ki Âkif ölüm döşeğinde bile bana kollarını yukarıya kaldırarak Kıyıcı Osman Pehlivan'dan bahsedecek:

— Kıyıcı Osman Pehlivan Namık Kemal'in emmisi idi..."

Mithat Cemal Âkif'in nasıl Baytar Mektebi'ne, Halkalı'ya girdiğini anlattı. Onun spor hayatından bahsetti:

—Mektepte Doru adında bir at vardı.

Âkif'ten başkası bu ata binemezdi. Başkaları üstünden muntazaman düşerlerdi. Âkif yalnız ata değil karalara denizlere de hükmederdi.

Hatta arkadaşlarını toplayarak karadan Edirne'ye gitmeğe bile kalkabilirdi. İyi yüzerdi. Ufukta başını sudan çıkararak karadaki arkadaşlarına gülmek en büyük zevki idi. Yüzmek, yürümek, güreşmek... Bunlardan başka Halkalı Mektebi'nde Âkif için bir dert daha başladı: Şiir merakı..

O nakil vasıtalarını sevmezdi. Verdiği bir sözü geri bırakacak hiçbir mani dinlemezdi.

Meşrutiyet'in ilk senelerinde bir Cuma adam boyu kar yağmıştı. O gün Âkif'in sevmediği vasıtaların hiçbiri işlemiyordu. Bizim eve sütçü, ekmekçi gibi adamlar bile gelmemişlerdi.

Biz öğle yemeğinden sonra ekmekçiyi beklerken kapı çalındı.. Fakat gelen Âkif beydi. Bıyığının bir tarafı donmuştu.

Ben Çapa'da oturuyordum. O Beylerbeyi'nde. O gün Beylerbeyi'nden Beşiktaş'a tek bir vapur işlemişti.

— Beşiktaş'tan Çapa'ya yürüyerek mi geldiniz? dedim.

—Evet... her şeye rağmen geldim. Çünkü söz vermiştim!.. dedi.

Onun verdiği sözü yerine getirmemesi için kar, karayel vesaire bir sebep olamazdı. Bunu söyleyince ben:

— Aman dedim, benim verdiğim sözün şiddetli bir lodosa bile tahammülü yoktur.

Ondan sonra ona söz vermeğe korktum...

Mithat Cemal uzun uzun ve mükemmel bir surette Âkif'i tahlil etti.

Bundan sonra Yüksek Muallim Mektebi gençleri tarafından Âkif'ten parçalar, Çanakkale, Azim, Birlik, Bülbül, Kendim İçin ve Asım'dan parçalar okundu.

Profesör Ali Nihat, Âkif hakkında bir konferans verdi.

Dünkü merasim ile Yüksek Muallim Mektebi gençleri hakikaten bir kadirşinaslık nümunesi gösterdiler.

Bugün Yapılacak Merasim

Şair merhum Mehmet Âkif'in ölümünün sene-i devriyesi münasebetile bugün saat 10'da Edirnekapı'daki mezarına temeltaşı atılacak ve bu münasebetle bir ihtifal yapılacaktır. Öğleden sonra Beyazıt Camii'nde mevlûd okutulacak, saat 18'de de Üniversite konferans salonunda diğer bir ihtifal yapılacaktır.

Kaynak: *Akşam*, 28 Kânunievvel 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 72-78'de tarihsiz olarak yer almaktadır).

117.

Şair Mehmet Âkif ihtifali

Bugün İçin Gençlik Güzel Bir Program Hazırladı

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebeti ile dün akşam saat 20.10'da Yüksek Öğretmen Okulu'nda bir toplantı yapılmıştır.

Toplantıda Peyami Safa ve Mitat Cemal şairin hayatı ve sanatını tahlil etmişler; talebelerden biri tarafından *Asım* müellifinden bazı parçalar okunmuştur.

Bugün için de Üniversite gençliği büyük bir tören programı hazırlamıştır. Sabah saat onda Edirnekapı'da Şehitlik karşısındaki kabrinin temel atma töreni yapılacak, öğleden sonra saat birde Beyazıt Camii'nde hafızlar tarafından mevlût okunacaktır. Yine saat 17'de Üniversite konferans salonunda bir toplantı yapılacaktır.

Toplantıda doçent Ali Nihat şairin hayatını anlatacak ve muhtelif talebeler şairin eserlerinden parçalar okuyacaklardır.

Kaynak: *Kurun*, 28 Birincikânun 1938.

118.

Şair Mehmet Âkif'in ölüm yıldönümü

Gençlik İki Sene Evvel Bugün Ölen Şairi Anacak

Şair Mehmet Âkif'in vefatının ikinci sene-i devriyesi münasebetiyle gençler tarafından bir ihtifal yapılacaktır.

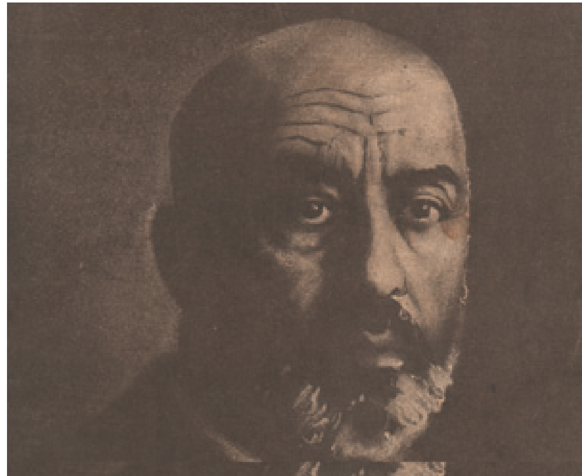
Hazırlanan programa göre saat onda Üniversite gençliği tarafından Edirnekapı'da Şehidlik karşısındaki kabrinin temel atma merasimi yapılacak, öğleden sonra Beyazıt camiinde İstanbul hafızları ve mevludhanları tarafından tertib edilen mevlûd-u şerif okunacak, saat beşten sonra da Vezneciler'de Üniversite konferans salonunda Üniversite gençliği tarafından ihtifal yapılacaktır.

1. İstiklâl Marşı
2. Bir dakika sükût
3. Âkif'in edebî kısmı Üniversite hocalarından Bay Ali Nihat Tarlan
4. İstiklâl Marşı'nın güftesi
5. Çanakkale
6. Hitabe
7. Bazı şiirleri

Dün Akşam Yapılan Merasim

Dün saat 20.30'da Yüksek Öğretmen Okulu'nun Şehzadebaşı'ndaki yeni binasında Âkif günü yapılmış, Âkif'i tebarüz ettiren sözlerden sonra *Asım*'dan parçalar okunmuştur.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 28 İlkânun 1938.

Münif Fehim çizimi Âkif portrelerinden biri daha.

120.

Gençlik Âkif'i andı

Gavsi Ozansoy

Dün akşam saat sekiz otuzda Yüksek Muallim Mektebinin konferans salonunda toplanan yüzlerce genç, ölümünün yıldönümünde büyük şair Âkif'in hatırasını hürmetle andılar.

Salona girdiğimiz vakit, memleket büyüklerinin her vesile ile önlerinde eğilmesini bilen asil ve temiz bir gençliğin salonu hıncahıç doldurmuş olduğunu gördük. Gençler arasında Âkif'in sadık ve eski birkaç dostu da göze çarpıyordu: Şair Mithat Cemal ve İbnülemin Mahmud Kemal gibi...

Salonun başında hazırlanan kürsü, Türk bayrağile sarılmıştı. Kürsünün sağ tarafında

Âkif'in manalı ve sade hüviyetini aksettiren, güzel bir büstü görünüyordu.

Kürsüde, İstiklal Marşı şairile, beyaz ayyıldızlı kızıl bayrak birbirlerile öyle kaynaşmış, o kadar yakın görünüyorlardı ki...

İhtifale, şairin büyük eseri olan millî marşımız hep birlikte söylendikten, muharrir Peyami Safa tarafından irad edilen heyecanlı bir hitabe ile başlandı. Peyami Safa, bu söylevinde Âkif'i, Namık Kemal gibi büyük bir vatan şairi olarak tanıttı; şiirlerinde hiçbir ferdi tahassüse raslanamadığını, onda yalnız vatan mefhumunun şekillendiğini anlattıktan sonra, dedi ki:

"Dağ kadar kitleli, sarp ve yalçın, nehir kadar akıcı, hava kadar saf bir cevher, bu en büyük iki vatan şairinin manzumelerini bir tabiat sadeliği ve ihtişamile doldurur. Bunlar, Türk dağlarında, sularında, ovalarında kaybolmuş meçhul ve sayısız Türk çığlıklarını aksi sadalarını toplıyarak ve koyulaştırarak ebedileştirmiş eserlerdir. Vatanın dünden bugüne kadar en yüksek sesi Namık Kemalse, onunla beraber, bugünden yarına kalacak en yükske sesi de Mehmet Âkif'tir.

İstiklal manzumesinin sesi, düşmandan İzmir'i alan büyük kuvvetler arasındadır."

Hatib, sözlerine devamla, şairin hususiyetleri üstünde durdu ve dinleyicileri hatırasını taziz için üç dakika sükûta davet etti. Herkes ayağa kalkarak, saygı içinde üç dakika susuldu.

Peyami Safa'yı müteakip, Mehmet Âkif'in çok eski ve yakın dostu Mithat Cemal, kürsüye geldi. Şairin 35 yıllık dostu olan hatib, uzun sözlerinde, onun şahsiyetini en ince teferruatına kadar belirtti. Sarıgüzel'deki fakir, mütevazi evlerini, Âkif'in tahsil hayatını, spora ve güreşe karşı olan meylini ve sonra Halkalı Ziraat Mektebi'nde okuduğu yıllarda tecelli eden şiir kabiliyetini izah etti. Dostluklarına aid ve Âkif'in karakterini çizmek itibarile kıymetli bir hatırayı da şöyle anlattı:

119.

Bugün Mehmet Âkif için yapılacak ihtifal

Saat 10'da kabrinin temeli atılacak saat 18'de Üniversite'de ihtifal yapılacak

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün 2inci yıldönümü münasebetile bugün bir ihtifal yapılacaktır.

Sabahleyin saat 10'da Üniversite ve yüksek tahsil gençliği tarafından Edinekapıda Şehitlik ziyaret edilecek ve kabrinin temel atma merasimi yapılacaktır. Saat 13'de Beyazıt Camii'nde İstanbul hafızları ve mevlûthanları tarafından mevlût okunacak.

Saat 18'de de Üniversite konferans salonunda üniversiteliler tarafından ihtifal yapılacaktır.

İhtifale İstiklâl Marşile başlanacak, bir dakika sükût edildikten sonra, Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat Tarlan tarafından büyük şairin edebî kıymeti hakkında bir konferans verilecektir.

Bundan sonra büyük şairin memleket gençliğine hediyesi olan İstiklâl Marşı'nın güftesi baştan aşağı okunacak, eserlerden birçok şiirler ve parçalar da nakledilecektir.

Kaynak: *Bugün*, 28 Birincikânun 1938.

BUGÜN

Birinci Köy ve Ziraat kongresi dün açıldı

Başvekil Celâl Bayar mühim bir nutuk irat etti

Üniversitelilerle Polis arasında çarpışmalar oldu

Fenerbahçe Bükreş muhtelitile 2-2 berabere kaldı

"İstanbul'un sayılı kış günlerinden birinde, kar tipisi yüzünden yolların kapandığı ve vesaiti nakliyenin durduğu bir gün Mithat Cemal'in Çapa'daki evine ne sütçü uğramış, ne de bakkal... O gün kapının tokmağını çeken sadece tâ Beylerbeyi'nde oturan Âkif olmuş. Tesadüfen Beşiktaş'a işliyebilen vapura atlıyarak ve sonra Çapa'ya kadar yürümek şartile o karda, tipide dostunu aramış... Çünkü, söz vermiş imiş."

Mithat Cemal, Âkif'e muhafazakâr diyenlere de şu cevabı verdi: "Âkif, yirminci asrın boyasından iğrenmişti." Ve sonra onun Allah'tan başka hiçbir şeye inanmıyan Âkif'in bir şeye daha inandığını söyledi: Millî zafere. Âkif, bu inanışını şu cümle ile ifade etmişti: " Başımızdaki adamı, kim görse, inanırdı."

Burada, sürekli bir alkış tufanı salobu birdenbire sarstı, dakikalarca sürdü.

Mithat Cemalden sonra sıra ile muhtelif gençler Âkif'in şiirlerinden parçalar okudular. Ali Nihat tarafından verilen güzel bir söylevi müteakıb, ihtifale nihayet verildi.

Salon boşaldı ve Âkif'in büstü beyaz ayyıldızlı kızıl bayrakla baş başa kaldı.

Âkif için bugün de Üniversite gençliği bir tören yapacaktır. Bu sabah saat 10 da Üniversite gençliğinden seçilen bir heyet Âkif'in mezarına gidecek ve mezarın bu esnada temeli atılacaktır. Müteakıben saat 18 de Üniversite konferans salonunda bir tören yapılacaktır. Törene İstiklâl Marşı ile başlanacak ve bilâhere Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihad, Âkif'in eserlerini sayacak, hayatını anlatacak, şairin kudretini tebarüz ettirmeğe çalışacak, şiirlerini ve hitabelerini okuyacaktır. Âkif'in resmi bulunan rosetler dağıtılacaktır.

Ali Nihat'tan sonra talebeler şairin şiirlerini okuyacaklardır.

Kaynak: *Son Posta*, 28 Birincikanun 1938.

Son Posta

"Köy, ziraat kalkınması davamız bütün millî davalarımızın temelidir"

Sovyetler iki Japon, bir Alman gemisini müsadere ettiler

Rus - Japon münasebatı tehlikeli bir safhaya girdi

Fransız gazetelerinin heyecanlı haberleri

MESELELER

İlkmektep muallimlerinin maaşları çok azdır!

Gençlik Akifi andı

Diyarbakır belediyesi şehri imara çalışıyor

Gençlik Akifi andı

121.

Mehmet Âkif ihtifali

Kurun

29

BUGÜN 12 SAYFA

Ziraat Kongresi komisyonları dün akşama kadar çalıştılar

Birçok dilekler tesbit edildi

İki Vekil istifa etti

Hasan Âli Yücel

Maarif Vekili

Hüsnü Çakır

Mehmet Âkif ihtifali

Musevilerin plânı bir ihtikârı karşısında mıyız!

Dün ve Bugün

Şair İçin Yapılacak Anıtın Temeli de Dün Atıldı

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetiyle Üniversite gençliği dün merhumun mezarı başında ve saat 18.30'da Üniversite konferans salonunda birer ihtifal yapmışlardır. İhtifallerin birincisinde Âkif için yapılacak anıtın temel atma töreni de icra edilmiştir.

Bu münasebetle sabah saat dokuz buçukta Üniversite'den hareket eden 150'den fazla Üniversiteli genç, üstadın mezarı başında toplanmışlardır.

İhtifale aynı zamanda Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Nihat Tarlan ve Mehmet Âkif'i seven yakın dostları da iştirak ediyorlardı.

Gençler mezar başında hep bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı söylemişler, Âkif'in en çok beğendiği Kur'an suretleri ve Çanakkale Şehitleri manzumesinin bestelenmiş olan kısmı Hafız Saadettin [Kaynak] tarafından okunmuştur. Askerî Tıbbiye'den Fethi [Tevetoğlu], Âkif'e kısa bir hitabede bulunmuş ve mezarın temelatma töreni yapılarak toplantıya son verilmiştir.

Üniversite Konferans Salonunda

Üniversite Edebiyat Fakültesi talebeleri tarafından hazırlanan ihtifale saat 18.30'da başlanmıştır. Toplantıda rektör, dekanlar ve Âkif'in dostları hazır bulunmuşlardır.

Evvelâ hep bir ağızdan İstiklâl Marşı söylenmiş, büyük şairin ruhu için bir dakika sükût edilmiştir.

Bundan sonra Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat Tarlan Âkif'in edebî şahsiyeti mevzuu etrafında bir söylev vermiş, şairin edebiyat âlemindeki mevkiini çok ince bir ifade ile tebarüz ettirmiştir.

Ali Nihat'ın söylevini müteakip İstiklâl Marşı'nın güftesi Edebiyat Fakültesi'nden Şükrü [Elçin] ve Çanakkale Şehitleri Edebiyat Fakültesi'nden Mehmet Kaplan tarafından okunmuştur.

Tıp Fakültesi hayatî kimya asistanı Doktor İhsan [Unaer] ve Tıp'tan Nurettin de birer hitabede bulunmuştur.

Hitabeleri müteakip, Hukuk'tan Naki Tezel *Tevekkül*, Edebiyat'tan Rami *Mahalle Kahvesinde*, gene Edebiyat'tan Zeki Ömer *Bülbül* şiirlerini okumuşlardır.

Kaynak: *Kurun*, 29 Birincikânun 1938.

Son Posta

Köylüye Müjde!

Kabineden iki Vekil çekildi

Maarif Vekilliğine Hasan Âli Yücel, İktısad Vekilliğine de Hüsnü Çakır getirildiler

Fransa İtalyaya karşı tedbirler alıyor

General Nacinin meb'us seçildikten sonra Vekil olacağı söyleniyor

Büyük Şair Akif için dün yapılan törenler

MEB'US NAMZEDLERİ

ZİRAAT KONGRESİ NASIL AÇILDI?

122.

Büyük şair Âkif için dün yapılan törenler

Nusret Safa Coşkun

Dün büyük vatan şairinin mezarının temeli atıldı, dinî merasim yapıldı ve gece üniversitede toplanıldı.

İki sene evvel Âkif gene dünkü gibi içini çeken, gözleri nemli bir havada Edirnekapı mezarlığının bir köşesine bırakılmıştı. Yirmi yıldır, Çanakkale mucizesinin başucuna dikemediğimiz taş âbideyi tek başına sıradan bir mozele gibi inşa ediveren, millî gururumuzun sesini veren marşın büyük sanatkârını anmak ve lâhdinin temelini atmak için Edirnekapı yolunu tutan kadirşinas Türk gençliğinin peşindeyim.

İki sene evvel... Gene böyle bir günde onu dünya yüzünün Sırat köprüsü olan bu yoldan, bizi insafsızca kırbaçlıyan bir yağmur altında buraya getirip Cenabı Hakk'ın rahmetine bırakmıştık. O zaman arkasında sanırım bir on bin kişi vardı. Şimdi on kişiden, bir on kişi fazla değiliz amma, bu küçük grup büyük bir kütle ile onu, toprakları yeniden tazelenmiş kabrin sahibine olan sevgisini taşıyor. Âkif hiç olmazsa "kadrini musallada" bilmediğimiz bahtiyar adamdır. Nitekim o on binin yarısı dün akşam Üniversite konferans salonunda idi.

Kadirşinas gençlerin himmetleri ve hayırsever zevatın yardımile, büyük şairin büyüklüğile mütenasib bir mezar yapmak için temel açılmış, demir porteller geçirilmiş bile... biz su yolcular gibi paçalarımızı dizlerimize kadar sıvalı mezarın başına geldiğimiz zaman her şeyi hazır bulduk.

Saat tam 10...

Bestekâr Hafız Sadettin [Kaynak] güzel sesile Âkif'in çok sevdiği bir sureyi okumağa başladı. Huşu içinde dinliyoruz.

Hafız Asım Şakir, Âkif'in meşhur Asım'ı Sadettin'in arkası sıra gür sesile Kur'an'a devam ediyor. Mezarın içinde demir telleri birbirine ekleyen Rum delikanlısı bile elini karnında bağladı. Gözü fani dünyanın son durağında, dalgın dinliyor.

O ne?..

Kur'an kesildi... Hafız Sadettin Çanakkale Şehidleri'ni bestelemiş, nefis bir musiki ambalâjı içine koymuş bize sunuyor. Arkasından Asım Şakir Secde'yi gene kıvrak bir bestenin kalıbına sokmuş haykırıyor.

Bana öyle geliyor ki, Âkif şimdi mezarında, dünyadan daha rahattır. Çünkü unutulmamanın ve beklenmiyen sürprizlerin sevinci içindedir; umar mıydı ki başucunda Çanakkale ve Secde musiki notalarile kucaklaşarak kendisini yâd etsinler?..

Şimdi genç bir askerî tıbbiyeli, Fethi Tevet[oğlu] konuşuyor:

"Arkadaşlarım!

Hanginiz hatırlamıyorsunuz ki?..

İki yıl önce, yağmurlu bir günde onu bu mezarlığın kapısına kadar omuzlarımızda ve kapıdan toprağa kadar da başımız üstünde getirdik. Onu her ölüye yapıldığı gibi toprağa gömmedik. Onu Allah katına, Çanakkale şehidlerinin arasına uğurladık. Her ölü beyaz patiskadan bir kefene bürünür de toprağa girer. Âkif ise toprak olmak için giderken bayrağa sarıldı. Âkif, kefeni bayrak olan ölümüzdür.

Onu ben, Türk gençliği namına niçin bayrakla kefenledim? Çünkü o, en çok toprağı ve bayrağı severdi. Onu toprağa ve bayrağa verdik.

Ona çok yerinde olarak gösterdiğimiz derin saygı ve alâka nedendir?

Çünkü Âkif, büyük bir şair, büyük bir vatanperver ve eşsiz bir karakter adamıdır".

Genç hatib, sözlerine şöyle devam etti:

> — "Âkif yükek ahlâkı ve yüksek seciyesi ile şeklini sıcakta, borada, kasırgada daima muhafaza eden kaskatı bir cisimdi, bir granitti.
>
> İnanan, inandığından dönmiyen ve öyle ölen Âkif eşsiz bir karakter adamıydı. İşte Âkif'i sevmemiz, Âkif'i saygı ile anmamız bundandır.
>
> Bugün inşasına başlanan şu mezar ona olan hürmetimizin ufak bir nişanesidir".

Genç üniversiteli sözlerini şu mısraı okuyarak bitiriyor:

En sevdiğin âşık seni koynunda uyuttu,
Âkif, vatanın toprağı oldun bu ne mutlu!

Fethi Tevet[oğlu]'den sonra Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü şefi Doktor Ekrem, kısa bir hitabe irad etti, dedi ki:

> — "Yaşayan Âkif! Senin ile değilsek ruhun ve hislerinle bu anda baş-başayız. Bugün buraya ölmez duyguların için Türk baytarlığı adına mezarının temelini atmağa, hatırana da, saygıdan çelenk koymağa geldik. Gençlik şuurlu heyecanını senin başının ucunda taşırmağa geldi. Gençlik sağ oldukça Büyük Türk milleti gibi sen de yaşa-yacaksın!, Seni unutmadık Âkif. Ruhun şâd olsun!"

Sözler bitmişti. Evvelâ Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat Tarlan, sonra mezarın inşasında himmetleri görülen Nuri Demirağ, talebeden Muhtar, Bayan Fikret, temele birer kürek harç attılar.

Dinî Merasim

Gençler sabahleyin büyük şairin mezarının temelini atıp, hatırasını anarken İstanbul hafızları da Beyazıd Camisi'nde onun için dinî bir ihtifal tertip etmişlerdi. Öğle namazını müteakib Beyazıd Camisi'ni ağız ağzına dolduran büyük bir kalabalık önünde en üstad mevludcular, hafızlar vardı.

Fransa İtalyaya karşı tedbirler alıyor

1939 YILBAŞI

Büyük İkramiyesi

(500.000) Lira

Akifin şiirleri

Büyük vatan şairinin en çok sevdiğimiz eserlerinden bir kaçı

Dünkü ve yarınki deniz harbleri

Sigorta Şirketi müfettişlerinden Asım Şakir, Lâleli Camii imamı Hafız Necati, Ağa Camii imamı Hafız Rıza, bestekâr Hafız Sadettin, Sultanselimli Hafız [Ali] Rıza Mevlûd; Nuruosmaniye imamı Hafız Mehmed, Fatih Camii imamı Hafız Ömer, Hamidiye Camii imamı Yusuf, Yeni Camii imamı Hafız Nuri Kur'an okudular. Sabık hâkimlerden Nuri de güzel bir dua ile merhumu andı.

Üniversite'de

Saat 18'de üniversite gençliği konferans salonunu ağız ağzına doldurmuş bulunuyordu. Salonda bulunanlar arasında birçok tanınmış ediblerimiz, şairlerimiz, Âkif'in takdirkârları da vardı. Herkesin göğsünde Âkif resmini taşıyan rozetler bulunuyordu.

Tam 18'de, gençlik heyecanlı, dik vakur bir sesle Âkif'i konuşuyordu.

Âkif 5000 geç hançerede dile geldi: İstiklâl Marşı okunuyordu.

Marş bittikten sonra kürsüyü doçent Ali Nihat işgal etti. Daha heyecanı buğu gibi tüten, akisleri kulaklarda çınlayan marşın hemen peşi sıra sözüne şöyle başladı:

— "Onun sesidir:

Ciğerlerinizde ve hançerelerinizde yekpare bir iman halinde ihtizaz eden bu ses, onun sesidir. Ruhunuzda gökler gibi gürleyip, köpüren bu çağlayan! Ben imanı ne tunca, ne granite benzetebilirim. Elmasa benzetirim. Eğer onun ruhu ve hassasiyeti dünyalar kadar ağır ıztırab altında ezilmeseydi bu elması yaratamazdı. Bu çağlayan, buud ve mesafe mefhumunu ezecek kadar yüksek bir iman şahikasından dökülmeseydi ruhlarımız da bu kadar temiz ve beyaz köpüremezdi", dedikten sonra Mehmet Âkif'in hayatının kısa bir tarihçesini yaptı. İnsan olan şahsiyetine geçti ve sözüne devamla:

— "Âkif", dedi... "Garbın müsbet ilmine vakıf bir şarklı idi. Cemiyeti daima o müsbet ilim gözile tetkik etmiştir. Âkif Şarkın iki mühim diline bihakkın vâkıf bir Türk idi. Ankara'da meb'us iken bir taraftan şiirlerile halka heyecan vermeğe çalışıyor, bir taraftan Arabca *Muallekat* ve Farsca *Hâfız Divanı* okutuyordu. Arab ve İran edebiyatlarına hakkile vâkıf idi. Mükemmel Fransızca bilirdi. Kültür itibarile çok zengin olan Âkif bünye itibarile de o derece kuvvetli idi. Mükemmel güreş ederdi. Küçükken Osman Pehlivan'dan güreş tahsil etmişti. Mükemmel yüzücü idi. İyi ata binerdi. Hayatında suistimal nedir bilmezdi. En büyük zevki okumaktı. Dostlarına ve dostluğa vefakâr, her türlü kötülükten müçtenip, lekesiz bir hayat sürmüştü, bir şeye söz verdi mi her şeye rağmen onu ânında yerine getirirdi.

Kanaatine muhalif bir fikir ortaya atıldığı zaman mücadeleye başlardı. Bunun haricinde pek az söz söylerdi. Zarif fıkralar dinlemesini ve anlatmasını çok severdi".

Hatib, insan olan Âkif'ten şair olan Âkif'e geçti:

— "Âkif, denilebilir ki her mısraında klâsik belâgatin örneğini vermiş

bir şairdir. Eserleri en ufak bir belâgat ve fesahat hatasından âridir. Yalnız bir kusuru vardır: Çok itnaba düşer. Bunun sebebi şudur:

Âkif, kuvvetli değil, dehşetli bir nâzımdır. Hattâ kendisi şöyle der:

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var.
Manzum sayıklar gibi manzum sayıklar.

Yazdığı mısraları kolay kolay silmeğe kıyamaz. Tasvirlerinde ekseriya kuvvetli bir intihab, yani sanatkârlık, bazan tasvir fotoğrafa yaklaşacak teferrüatı tesbit eder.

Bir hâdisenin özünü alıp ta onun en kuvvetli karakteristik cephesini veciz bir şekilde yazmaz. Yazılarının heyet-i umumiyesinde ancak bu kusur göze çarpar. Mısralar yalnız başına alınırsa gerek vezin yani şekil; gerek selâset ve belâgat noktasından tamamen kusursuzdur. Şark ve Garb edebiyatlarına hakkile vâkıf olan, edebiyat nazariyelerini en hurda teferrüatına kadar gayet iyi bilen, bir zaman Darülfünun'da edebiyat okutan Âkif, esasen başka türlü yazamazdı. Âkif Türkçeye aruzu mal etmiş bir san'atkârdır.

Hiç bir Türk şairi onun mertebesine yükselemedi. Hiç bir Türk şairi millî felâketlerimizde onun kadar içli, derin ağlamadı. *Safahat* bunun en beliğ misâlidir.

Bundan sonra Ali Nihad Tarlan Âkif'e şair değildir, mürtecidir, diyenlere çok kuvvetli cevablar verdi. Ve sözlerini şöyle bitirdi:

— "Âkif yalnız bir defa belki tevazuunda yalan söyledi:

Rahmetle anılmak ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecek!

derken yalan söyledin Âkif! Az evvel sesin ciğerlerimizde idi. Sen mi sessiz yaşadın?

Cenaze otomobili içinde mübarek nâşın Beyazıd Camii'ne geldiği zaman seni bin bir heyecanla bağrına basan, tabutunu gufranı ilâhi gibi kızıl bayrağa saran gençlik mi seni bilmedi?

Kışın o karlı ve çamurlu günü arkasında pardesüsü dahi olmadığı halde seni elleri üstüne alıp, omuzlarına bile indirmeğe kıyamadan Beyazıd'dan Edirnekapı'ya kadar göz yaşları içinde taşıyan, seni cenaze arabasına koymağı hatırına hürmetsizlik telâkki eden Türk gençliği mi seni bilmedi?

Arkadan gelen otomobil sürüsüne dönüp bakmadan cenazeni yaya takip eden memleketin genç, ihtiyar bir çok edib ve şairleri mi seni bilmedi?

Ve nihayet bugün mezarının üzerinde hayatın kadar temiz, seciyen kadar metin mermer bir âbideye temel atan bu üniversite gençleri mi seni bilmedi?

Hayır, büyük şair, seni unutmayacağız, müsterih uyu!"

Ali Nihad'ın çok alkışlanan bu konferansından sonra bir çok gençler Âkif'i tebarüz ettiren nutuklar söylediler, Âkif'ten parçalar okudular. Ve tören gene büyük şairin, büyük milletin marşı salonu sarsarken sona erdi.

Hafız Asım'a imzalı *Gölgeler'*in bir nüshası. "Hafız Asım bey oğlumuza. Fî 26 Zilkade 1352". Hafız Asım, Âkif hastalanıp İstanbul'a döndüğünde, Mısır Apartmanı'nda, hastanede her daim yanındaydı. Onun için o kadar çok ağlardı ki, ancak bir evlat babası için bu kadar gözyaşı dökebilirdi. Bazen Kur'an, bazen naat okuyarak Âkif'i teselli için elinden geleni yapardı.

(Yusuf Çağlar arşivi)

Kaynak: *Son Posta*, 29 Birincikânun 1938.

123.

M. Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü

Dün Yapılacak Kabirin Temeli Atıldı. Üniversite Konferans Salonunda İhtifal Yapıldı

"Meşhur bestekâr Hafız Sadeddin de hastalığında üstadı birkaç defa ziyaret etmiş, ona hazin parçalar okumuştur. Bir gün Hafız Sadeddin, Kazasker İzzet Efendi'ye atfolunan bir durak okuyordu: Matla-ı nur-i Huda... Müessir bir parça, üstad mest olmuştu. Durak bittikten sonra konuşulmaya başladı. Sadedin "matla-i" okumuştu. Üstad doğrusu "matli-i" olduğunu söyledi. Ve bu kelime üzerine izahat verdi". (Eşref Edib, *Mehmet Âkif*)

(Necdet İşli arşivi)

Dün, büyük Şair Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü idi. Bu münasebetle dün sabah büyük şairin Edirnekapı'daki mezarlığında yapılması takarrür eden muazzam kabrinin temelleri atılmıştır.

Merasimde Üniversite gençliğinden başka Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan ve Bay Abdurrahman Naci [Demirağ][126] bulunmuştur.

Merasime İstiklâl Marşı ile başlanmış ve Tıbbiye'den Fethi [Tevetoğlu] bir hitabe söylemiştir.

Merasimde bulunan Hafız Sadettin [Kaynak] kabrin başında kur'an ve bunu müteakip Çanakkale Şehitleri'ne bestelenmiş şeklini okumuştur.

Büyük şairin ruhu için öğleden sonra saat 15'de Beyazıt Camii'nde mevlüt okunmuştur.

Akşam saat 18'de de büyük şair için Üniversite konferans salonunda büyük bir ihtifal merasimi yapılmıştır. Konferans salonu büyük bir dinleyici kütlesi ile tamamen dolmuş bulunuyordu. Kürsü baştan başa Türk bayraklariyle donatılmıştı. Kürsünün üzerinde Türk bayrağına sarılmış bir büst bulunuyordu.

Merasime tam saat altıda büstün bayrağı kaldırılarak başlanmıştır.

Mehmet Âkif'in bu büstü Güzel Sanatlar Akademisi Mimarî kısmından genç bir talebe tarafından resmine bakılarak yapılmıştır. Eser hakkında Mehmet Âkif'i yakından tanıyanlar fikirleri sorularak tashihat yapılacaktır.

Büstün açılmasından sonra merasime hep bir ağızdan söylenen İstiklâl Marşı ile devam olunmuş ve marştan sonra büyük şairin ruhu için bir dakika sükût edilmiştir.

Programı takiben kürsüye gelen Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan çok heyecanlı ve güzel bir konferans vermiştir. Hatip konferansına şöyle başlamıştır:

— Onun sesidir,

Ciğerlerinizde, hançerenizde yekpare bir iman halinde ihtizaz eden bu ses onun sesidir;

Ruhunuzda gökler gibi gürleyip köpüren bu çağlayan, onun sesidir. Ben bu imanı ne tunca, ne granite benzetebilirim. Eğer onun ruh hassasiyeti dünyalar kadar ağır ıztırap altında ezilseydi bu elması yaratamazdı. Bu çağlayan bulut ve mesafe mefhumunu ezecek kadar yüksek bir iman şahikasından dökülmeseydi, ruhlarınızda bu kadar beyaz bu kadar temiz köpüremezdi.

126 Abdurrahman Naci Demirağ, Nuri Demirağ'ın kardeşi. 1889'da doğdu. Mühendislik tahsil etti. Sivas mebusluğunda bulundu. (haz.)

Bundan sonra şairin hayatına geçen hatip, kısa bir tarzda bir izah yapmaya geçmiş ve demiştir ki:

> – Herkes bilir ki Âkif aruzu Türkçe'ye mal etmiş bir sanatkârdır. Fikret'in elinden tekâmülünün bir merhalesine erişen aruz, Âkif'de kemal mertebesine yükselmiştir.

Denebilir ki Âkif, başlı başına bir dil ibda etmiştir. Bu dilin mukallitleri çok olmuştur. Fakat Âkif mukallitlerinden çok kolaylıkla ayırd edilebilir.

Edebiyatımızın şaheserlerinden biri olan İstiklâl Marşı'nı yazdığı zaman hükümetin kendisine verdiği mükâfatı derhal Hilâliahmer'e yatırmıştır.

Halbuki Âkif ihtiyaç içinde idi. Yamalı bir gömlekle geziyordu. Demek o, sanatını her şeyden yüksek tutmuş, onu istismar etmeğe tenezzül etmemişti. O, sıhhî feryadını paraya tahvil edemezdi.

Gençler! İnsaniyetin mukaddes mefhumlarını eline alıp onu bir bezirgân gibi pazar pazar dolaştıranlardan nefret ediyoruz. İnsaniyeti bunun kadar alçaltan hiçbir cinayet olamaz. Çünkü bu kurşun doğrudan doğruya kalbe gömülür.

Âkif'i şair olarak kabul etmiyen dört zümre vardır.

Âkif bir imparatorluğun müthiş tarrakaları yıkıldığı bir zamanda yetişti. Harp gürültüleri, kan kokuları içinde piyano veya keman konseri dinlenemez. O anda musiki tiz boru sesleri binlerce insanı bir anda ölüme sürükliyen askerî bandodur.

Bundan sonra kürsüye gelen Bay Şükrü İstiklâl Marşı'nın güftesini, Mehmet Kaplan Çanakkale Şehitleri'ni okumuşlardır.

Bunları takiben doktor İhsan [Unaer] bir hitabe söylemiş, Hukuk'tan Naci Azim'den sonra Gönül, Tıp'tan Avni Sait Paşa İmamı'nı okumuştur.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 29 İlkkânun 1938.

"Yine bir gün...

- Hafız Bey oğlum, dedi, zannederim şevkitarebden olacak, "Bir muazzam padişahsın" diye bir ilâhi var, hatırınızda mı? Sadeddin derhal okumağa başladı:

Bir muazzam padişahsın ki kulundur cümle şah
Kurb-i ev ednaya vaz oldu seninçin tahtigâh
Nuh felek heft ü zemin ancak sana barigâh
Emrine mahkûmdur âlem, her sözün bir vahy-i ilâh

Üstad çok heyecana gelmişti. Ağlıyordu. Gözyaşları sakallarına dökülüyordu. Onun bu hazin ağlayışı orada hazır bulunanlara da tesir ederek herkes ağlıyordu".
(Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

Hafız Saadettin Kaynak'ın fötr şapkalı bir fotoğrafı.

Şair Mehmed Âkif için Üniversitede yapılan ihtifal

Haftalık piyasa

YAPRAK AŞISI

124.

Şair Mehmet Âkif için üniversitede yapılan ihtifal

Birçok hatipler söz alarak şairin büyük meziyetlerini şiire, edebiyata hizmetlerini hürmetle andılar.

Büyük adamlarını, büyük bir kadirşinaslıkla anmasını çok iyi bilen üniversite gençliği dün akşam saat altıda İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif için bir merasim yaptılar.

Üniversite salonu göğsünde Âkif resimlerini taşıyan üniversiteli gençlerle dolmuştu.

Evvelâ hep birden şairin ve nihayet bütün milletin ağzında dolaşan İstiklâl Marşı söylendi. Bundan sonra Mehmet Âkif'in ruhuna hürmeten bir dakika ayakta sükût edildi.

Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihad [Tarlan] söz alarak büyük şairin tercümei halini anlattıktan sonra devamla dedi ki:

– İstiklâl mücadelesi zamanında Büyük Millet Meclisi'nde aza idi. İstiklâl Marşı hayatının bu devresine aittir.

Âkif garbin müsbet ilmine vâkıf bir şarklı idi. Arap, İran ve Fransız dillerine bihakkın vâkıftı. Ankara'da oturduğu zamanlar bir taraftan mebusluk vazifesini yapıyor, şiirlerile halkı tenvir ve irşada uğraşıyor, bir taraftan da edebiyat meraklılarına *Muallâkat* ve *Hafız Divanı* okutuyordu.

Kültür itibarile çok zengin olan Âkif, bünye itibarile de çok kuvvetli idi. Mükemmel bir sportmen idi. Halkalı'dan Edirne'ye yaya gittiği rivayet ediliyor, yürümeği çok severdi.

Hayatında suistimal nedir bilmezdi. İçki, kadın, kumar gibi zevkleri tatmamıştı. En büyük zevki okumaktı.

Zarif fıkraları dinlemesini ve bilhassa anlatmasını çok severdi.

Bundan sonra profesör Ali Nihad, Âkif'in edebî hüviyetini anlatmağa başladı ve dedi ki:

– Âkif denilebilir ki, her mısraında belâgatin örneğini vermiş bir şairdir.

Âkif'in yalnız bir kusuru vardır:

İtnaba düşer. Bunun sebebi şudur:

Âkif kuvvetli değil, dehşetli bir nâzımdır. Hattâ kendisi şöyle der:

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var
Manzum sayıklar gibi manzume sayıklar.

Herkes bilir ki Âkif, aruzu Türkçe'ye mal etmiş bir sanatkârdır. Fikret'in elinde tekâmülün mühim bir merhalesine erişmiş olan aruz, artık Âkif de kemal mertebesine yükselmiştir".

Müteakiben şairin gayet sanatkârane bir büstünü yapan Güzel Sanatlar mimari talebesinden B[ay] Kemal Elâgöz'e[127] alenen teşekkür edildi.

Bundan sonra edebiyat fakültesinden B[ay] Şükrü Elçin tarafından İstiklâl Marşı'nın güftesi, talebeden, B[ay] Mehmed Kaplan tarafından şairin "Çanakkale Şehitleri" manzumeleri okundu.

Tıb Fakültesi hayatî kimya asistanı doktor B[ay] İhsan Unaner, Âkif hakkında bir hitabe irad etti.

Mehmed Âkif Baytar Mektebi'nden mezun olduğu için baytar meslektaşları namına Pendik Bakteriyolojihanesi şefi Ekrem Vardar Âkif'e gösterilen bu kadirşinaslığa karşı duyduklarını anlatmıştır. Bir aralık Devrek gençleri tarafından Âkif için gelen şu telgraf Bayan Fikret tarafından okunmuştur:

> "Büyük ölü!.. Seni sevmek, seni yaymak, vatanını, milletini sevmek ve saymak kadar şerefli bir borç olduğunu bilen bir vatan evlâdının Bugün kalbi senin temiz kabrinin başında sana ağlayıp aziz ve mukaddes hatıratını yadedenlerle beraberdir.
>
> Yalnız Türk İstiklâl Marşını ibda eden şair Mehmet Âkif'in değil, Türk edebiyat âleminin bir reisi idin.
>
> Semalarda yükselen büyük ruhunu her an hürmetle takdis eder, telimi temiz kabrine bir çelenk olarak sunarım".

Mustafa Safi

Bundan sonra toplantıya nihayet verilmiştir. Dün sabah da Mehmed Âkif'in Edirnekapı'daki mezarının temeli atılmış, bu münasebetle hararetli nutuklar söylenmiştir.

Mezar için Gaziantep'te bulunan hususî kırmızı bir renkte taş getirilmesi düşünülmektedir.

Öğleden sonra Beyazıt Camii'nde Âkif'in ruhuna bir mevlûd okunmuştur.

Kaynak: *Akşam*, 29 Kânunuevvel 1938.

127 Mimar. 1961'de ilk Türk arabası yapma projesinin içinde yer alan isimlerden biridir. (haz.)

Şair Akif ihtifali

Dr. Ali Şükrünün kliniğinde

Doktor, Anasız bir yavrunun nasıl besleneceğini anlatıyor

Âkif için "Suriye'den Hicaz'a kadar onu 'Şair-i İslâm' diye tanırlar" diyen Hakkı Süha Gezgin.

(Dergâh Yayınları arşivi)

125.

Şair Âkif ihtifali

Hakkı Süha Gezgin

Kuvvetli rüzgârların estiği yerlerde, köksüz şeyler, küçük varlıklar barınamazlar. Bunlar, kendilerinin değil, rüzgârın istediği yerlere sürüklenirler. Fikir cereyanları karşısında, insanların da hali budur. Muayyen bir düşünüşü, sağlam, derin bir inanışı olmayanlar, başkalarının sözlerine kapılırlar, başkalarının açtıkları bayrakların altına toplanırlar.

Bir bayrakta, kendi rengini görerek, ona sarılanları unutmuyorum. Böyleleri içinde ideale kuvvet olanlar da var.

Fakat şurası muhakkak ki büyük bir kalabalık olan yerde toplanan ve alkışlanırken, kendi inan ayrılığını sezerek yalnız kalanlar, hak bildikleri yola tek başlarına gidenler, kuvvetli adamlardır.

Şair "Âkif"de bu muhteşem yalnızlığı görüyoruz.

Edebiyat-ı Cedide, memleketin en sağlam ve en çok istikbal arayan kalemlerini *Servet-i Fünun*'da toplamıştı.

Yurtta yepyeni bir havanın esişi, bambaşka bir zevk akışı her tarafa tohumlarını serpiyor ve alkış biçiyordu.

Âkif de onlarla birleşerek kolay şöhrete, hiç değilse sitemsiz ilerlemeğe erebilirdi. Bunu yapmadı.

"Servet-i Fünun"cular, gerçi şekilde Şarktan ayrılmışlardı. Fakat dilde Tanzimat'tan daha geri şahsiyetleri vardı. Süslü yazmağı hakiki san'at sayıyorlardı. Hatta romanda, hikâyede ve kahramanların konuşmalarında bile...

Âkif, şiire, başka bir ses getirmişti. Aruz, san'atkâr ellerinde balmumu gibi eriyor, istediği perdeden, istediği âhengi çıkarıyordu. Dil işinde ise kitapça Türkçe'den sokakça Türkçe'ye ilk adımı atandır.

Zaman zaman ona saldıranlar oldu. Ümmetçi, İslâmcı dediler. Evet öyle idi. Mısır'dan Hind'e, Suriye'den Hicaz'a kadar onu "Şair-i İslâm" diye tanırlar.

Fakat Âkif, büyük şair olduğu kadar, büyük insandır da. Ömrünün kusur sayılacak hiçbir tarafı yoktu. Sağlık Yurdu'nda yattığı günlerde onunla konuşmuştum. İnkılâbımızın verdiği güzel neticeleri takdir ediyordu. Ölmek üzere bulunduğunu bilerek söyleyenlerin sözlerine -söyleyen Âkif bile olmasa- iki yüzlülük karışmaz.

Onu, yalnız Çanakkale destanıyla anmak, yanlış yola girmek olur. Âkif'in her yazısında bu toprağın derdinden bir parça vardır. Yedi cilt tutan şiirlerinin bir tek mısraını bile kendi için harcamayan şair, feragatiyle de san'atı kadar büyüktü.

Yanlış anlamalar, zihinleri bir zaman inkâra saptırsa bile, vicdan güneşi nasıl olsa, bir gün doğar. Nitekim işte bugün memleket gençliği onun ruhunun etrafında pervaneleşiyor.

Kaynak: *Kurun*, 29 Birincikânun 1938.

126.

İstiklâl Marşı

Abidin Daver[128]

Anadolu notları

Para

HEM

Dün, münevver ve kadirşinas Türk gençliği, "İstiklâl Marşı" şairi Mehmet Âkif'in mezarını ziyaret etti ve ona yaptırdığı lahdin temelini attı. Sonra, Üniversite konferans salonunda büyük şair için bir ihtifal yapıldı.

Mehmet Âkif, ölümünden biraz evvel, İstiklâl Marşı için "O, şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim milletime karşı en kıymetli hediyem budur" demişti. Ben, onun şiirleri arasında, en çok İstiklâl Marşı'nı severim ve bu sevgimi de, herkese, bilhassa bütün talebeme aşılamağa çalışırım.

Senelerdenberi, Musevi lisesinde, kız ve erkek bütün talebeme İstiklâl Marşı'nın bütün güftesini ezberlettim. Gene senelerden beri, Beyoğlu Rum Kız Orta Mektebi'nde, talebem arasında İstiklâl Marşı'nı baştan aşağı tamamile ezber bilmiyen tek kız yoktur. Bunlar arasında güzel marşımızı, tertemiz, bir Türk kızı şivesile okuyanlar çoktur. Bu sene Cumhuriyet bayramından evvel Beyoğlu Akşam Kız San'at Mektebi'nde, Cumhuriyet'in 15 yıl içinde yaptıklarını anlatan bir konferans vermiştim. Konferanstan sonra, talebem olan Rum kızlarından biri İstiklâl Marşı'nı okudu; teessür ve heyecandan gözleri yaşaranlar az değildi.

Âkif'in öldüğü gün, her sınıfta, İstiklâl Marşı'nı, en güzel okuyanlara okuttum ve okuturum. Onlara İstiklâl Marşı'nın mânasını anlatırım, ne zaman yazıldığını izah ederim. Onlara Mehmet Âkif'i, tanıtırım. İçlerinde İstiklâl Marşı'nın bazı kıtaları karşısında "ah, ne güzel!" diye hayret ve takdirlerini ifade edenler çoktur.

Geçen sene bu marşı, yalnız 8inci ve 9uncu sınıflara öğretmiştim. 7inci sınıf için güç geleceğini düşünerek o sınıfa da 8inciye geçtikleri zaman öğretmeği düşünüyordum. 7inci sınıf, rica ve ısrarla İstiklâl Marşı'nı öğrenmek isteyince, yaşlarının küçüklüğüne rağmen onlara da ezberlettim. İşte Beyoğlu Akşam Kız San'at Mektebi'nde okuyan bunlardan biri idi. Bu sene de 7inci sınıfın küçük kızları İstiklâl Marşı'nı öğrenmekle meşguldürler.

Mekteblerimizde, İstiklâl Marşı'nın bütün talebeye ezberletiyorlar mı, bilmem? Elbette marşın güftesini tamam olarak çocuklara öğreten arkadaşlar vardır. Şayed, bunu yapmıyan öğretmenler varsa, onlardan rica ederim, İstiklâl Marşı'nı bütün talebelerine ezberletsinler.

Türk'ün İstiklâl Harbi bir harikadır; İstiklâl Marşı da, o harikanın harikalı şiiri ve 10 kıta içine sığdırılmış tarihidir.

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun; incitme, yazıktır atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

128 Eşref Edip, *a.g.e.*, s. 95'de Abidin Daver'e nisbetle nakledilmiş. (haz.)

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1938. (Gazetede "Hem Nalına Hem Mıhına" köşesinde imzasız yayımlanan bu yazı Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de de tam metin olarak s. 95-97'de yer almaktadır.)

Tramvay arabaları her sabah kontrol edilecek

Vatan toprakları Âkif için şuheda kaynağı idi

Sıhhiye müdürlüğü grip vak'alarını tespit ediyor

127.

Ölümünün yıldönümü münasebetiyle vatan toprakları Âkif için şuheda kaynağı idi

Salahaddin Güngör

İdadî mektebinde talebe iken, sarıklı bir edebiyat hocamız vardı. Derse her girişinde cebindeki sarı defterden bize bazı şiirler okurdu. Bunlar, çok defa, Nabî'den, Bakî'den, Fuzulî'den, Sabri-i Şakir'den; Şeyh Galib'den, gelişigüzel seçilmiş kaside, naat, gazel gibi parçalardı.

Hocamız, bir gün gene bu sarı defteri cebinden çıkarmıştı. Fakat seçtiği parçayı okumadan evvel, nezleli tesirini veren çatlak sesile:

— Efendiler, dedi, size bugün "Seyfi Baba"yı okuyacağım!..

Sınıfta, edebiyat meraklısı geçinen arkadaşlar, birbirimize bakıştık:

Bu Seyfi Baba da kim oluyordu?...

Fakat, hocamız; devam ettikçe, alâkamız arttı:

Geçen akşam, eve geldim, dediler: "Seyfi Baba
Hastalanmış, yatıyormuş" Nesi varmış acaba?
Kim bilir, komşu haber verdi geçerken bu sabah,
Keşke ben evde olaydım, esef ettim vah vah...
Bir fener yok mu verin! Nerede sopam, kız çabuk ol
Gecikirsem kalırım beklemeyin.. Zira yol
Hem uzun, hem de bataktır, daha da âlâ kalınız.
Teyzeniz geldi bu akşam değiliz biz yalnız..."

İtiraf edeyim ki o günkü zevk telâkkimiz; "Seyfi Baba"ya karşı hayranlık duymamıza mânidi! Hiç, konuşma dilile, hikâye gibi şiir yazılır mıydı?.. Bu, adeta "bizim Türkçe" idi. Bizim Türkçe! Tumturaklı kelimelerle ifade edilebilen, yahut ifade edilemeyen ağdalı şeylere o kadar alışmıştık ki, "Seyfi Baba"nın samimi hüznünü birden kavrıyamamıştık. Fakat gitgide; *Safahat*'ı sarı defterden safha safha takib ettikçe, kulaklarımız bu yeni ahenge alışmağa başladı.

Safahat şairine, yazdığı "manzumeler" için şair payesini tevcih etmekte kıskanç davrananları, onun muvaffak eserlerinden mısralar okuyarak ilzam etmeğe, Mehmet Âkif'in yüksek bir şair olduğunu, her vesile ve münasebet düşürdükçe önümüze gelene telkine çalışıyorduk.

Hâdiseler, bizim gibi düşünenlere hak verecek bir seyirde yürüdü. Nice şöhretlerin üzerinden merhametsiz bir silindir gibi geçen seneler Mehmet Âkif'in; gıdasını vatan ıstırabından alan şöhretini –bilâkis hergün bir yeni zafer ilave ederek- katmerleştiriyordu! *Safahat* şairi, günün birinde "İstiklâl Marşı"nın da mübdii oldu.

Mehmet Âkif, bu abideleşen mısralarile şunu ispat etti ki: “Bir şaire münteha-yı maksad, bir şişe şarab ve bir semenhad” değildir.

Safahat şairi, şaraba değil, hatta şehid analarının gözyaşına batırarak da, maksadın müntehasına erişmek kabil olduğu fikrinde idi!

“Mehmet Âkif”de mukaddes vatanseverlik hastalığının ilk tezahürü, Balkan Harbi’nde başlar. “Rumeli”nin elden çıkmasile neticelenen o büyük bozgun, “Mehmet Âkif”in imanından maada, her şeyini sarmıştı.

Bütün varlığını kaybeden şair, ellerini mekânı ve semti olmıyan maneviyete doğru açarak, en acı sesile haykırıyordu:

Vatansız, hanümansız bir garibim mülteca yok mu?
Bütün yokluk mu her yer, bari bir “yok!” der sada yok mu?

Umumî Harb, Mehmet Âkif’in hassas sinirleri üzerinde ikinci büyük fırtınayı kopardı. Mehmedcik, Çanakkale’de döğüşürken, Mehmet Âkif de, kendi köşesinde, durmadan, gözyaşı döküyordu:

Yaralanmış temiz alnından uzanmış yatıyor
Bir hilal uğruna Yarab ne güneşler batıyor!..

Onda sevgi namına ne varsa, vatan anaya aiddi. Hiçbir ferdi neşe, “Mehmet Âkif”in dudaklarında, tebessüm uyandırmağa kâfi değildi.

Vatan toprakları, İstiklâl Marşı şairi için şüheda fışkıran bir kaynaktı:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda...

Mısır’da zalim bir hastalığın pençesi altında kavrulurken vatan gene bir avuç toprak kıyafetine bürünerek, karşısına çıkmıştı. Kimseye şahsî hiçbir işi için müracaat etmeyen Âkif, artık aciz içindeydi:

Bana çok görme İlahî bir avuç toprağını...

diye Tanrısı’na yalvarıyordu.

Vatan, ondan bir avuç toprağını esirgemedi. Mehmet Âkif, ebedî uykusunu müsterih uyuyabilir. Ve hele, hiçbir vesile ile şu dört mısraı; gençliğin etrafını, bir gönül kâbesi gibi tavaf ettiği mezarında bir daha tekrar edemez:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler, şu heyulâyı da ergeç silecektir!
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 97-100’de aynen yer alıyor).

YERLİ HABERLER

Bütün Mekteplerde Gramer Tedrisatına Devam Edilecek

Günün Resimleri

128.

Şair Âkif için ihtifaller

İstiklâl Marşı Şairi Heyecanla Anıldı

Millî şair Mehmet Âkif'in ölümünün yıldönümü münasebetiyle dün akşam üzeri Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde bir ihtifal yapılmıştır.

İhtifalde enstitü hoca ve talebeleri bulunmuşlar ve büyük şairin hatırası yâd edilmiş birçok şiirleri okunmuş, bu arada söz alan birçok hatipler Âkif'in şahsiyeti ve faziletleri hakkında izahat vermişlerdir. Bundan sonra büyük ölünün istirahat-ı ruhu için bir dakika sükût edilmiştir.

Gazi Terbiye Enstitüsü'nde

Gazi Terbiye Enstitüsü talebeleri, müdür ve muallimlerinin de iştirakiyle evelki gece İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün 3üncü senesi için bir toplantı yapmışlardır.

Bu toplantıya İstiklal Marşiyle ve İstiklâl Marşı'nın okunmasiyle başlamış, bunu, hayatî, ferdî ve içtimaî karakteri, miliyetçiliği, vatanseverliği ve şairliğini izah eden bir konuşma takip etmiştir. Bundan sonra da Mehmet Âkif'in Çanakkale isimli şiiriyle Berlin Hatıraları'ndan bir parçası okunmuştur.

Toplantıya şairin ruhunu taziz için bir dakika sükûtla nihayet verilmiştir.

İstanbul'daki Merasim

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün üçüncü yılı münasebetile bugün bir ihtifal yapıldı ve şairin hayatı ve eserleri anıldı. Üniversite gençliği şairin ailesi erkânı, dostları, sabah saat onda Edimekapı'daki mezarını ziyaret ettiler. İstiklâl Marşı'ndan sonra Hafız Sadettin [Kaynak] "Meçhul Şehid"in bestelenmiş bir parçasını okudu. Hitabeler söylendi. Öğleden sonra Beyazıt Camii'nde hafızlar mevlûd okudular.

Üniversitede de saat 18'de ihtifal yapıldı. İhtifale İstiklâl Marşiyle başlandı. Şairin hatırası anıldı. Edebiyat Fakültesi doçenti Ali Nihat hayatı edebî şahsiyeti üzerinde bir konferans verdi. Edebiyat talebesinden birisi İstiklâl Marşı'nın güftesini diğer talebeler de bazı şiirlerini okudular.

Son olarak şairin "Mahalle Kahvesi" ve "Bülbül" şiirleri okundu, heyecanlı bir hava içinde ihtifale nihayet verildi.

Kaynak: *Ulus*, 29 Kânunievvel 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 83'te haberin bir kısmı yer almaktadır).

129.

Pehlivan şair

Burhan Cahid [Morkaya]

Evvelki yazdı. Alemdağının engin çamları altında şair Âkif'i son defa ziyaret etmiştim. Mısır'dan hasta olarak gelen dini bütün şair birkaç hafta hastanede kaldıktan sonra gençliğindenberi sevdiği Alemdağı'nı arzulamış ve kendisile yakından alâkadar olan bir Mısırlı prens şairi Almedağı'nın tenha koruluğundaki köşküne misafir etmişti.

Âkif artık ölüm döşeğinde olduğunu sezmişti. Orada rüzgârların çam dallarında yarattığı kır musikisini dinliye dinliye tabiatın koynunda ölmek istiyordu.

Ziyaretine gittiğimiz zaman onu köşkte bulamadık. Şair tabiatin sesini dinlemek için yatağını koruya taşıtmış, kolları göklere yükselen bir büyük çamın altında yatıyordu.

Mecalsizdi. Başını sağa sola çevirmeden konuşabiliyordu. Edebiyat üzerine bir kaç kelime konuştuk. Damadı Ömer Rıza'yı sordu. Görüyorum ki neş'esi, heyecanı tükenmişti. Gözleri kapalı konuşuyordu. Bir aralık yanımdaki zat birkaç hafta evvelki ziyaretinde istediği resimleri getirdiğini söyledi. Şairin gözleri açıldı, kımıldamayan başı hareket etti:

— Hani?

O zat cebini karıştırdı ve birkaç fotoğraf çıkardı. Baktım, güreş tutmuş vaziyette birkaç pehlivan resmi. Âkif bunları doya doya seyretti. Dudaklarında mazinin gençliğin tahassür ifade eden tebessümü bir anda parlayıp söndü.

Nazmı kadar bazusu da kuvvetli olan pehlivan şair üç gün sonra gözlerini ebediyete kapamıştı.

Kaynak: *Son Posta*, 29 Kânunuevvel 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 110-111'den aynen iktibas edilmiştir).

Güreş tutmayı seven Âkif nazmın da pehlivanıydı. Her ikisi de er meydanıydı. Bileğine güvenen çıkabilirdi o meydana...

Ömer Rıza Doğrul'un Mısır'da Hizbu'l-Vatanî mensubu iken Hasan Hüsnü Erdem'e imzaladığı fotoğrafı ve arka yazısı. 27 Cümâdelâhire 1333.

(Veli Ertan–İsmail Kara arşivi)

Cumhuriyet

Köy ve Ziraat kalkınma kongresi devam ediyor

Kabinede tadilât yapıldı

Maarif Vekâletine Hasan Âli Yücel, İktisad Vekâletine Hüsnü Çakır tayin edildiler

Encümenlerde verilen mühim kararlar

Fransa, Cibutiye takviye kıtaatı gönderiyor

Şair M. Akif için yapılan ihtifal

Fransa, Cibutiye takviye kıtaatı gönderiyor

İstiklâl marşı şairi M. Akifi dün andık

130.

Şair Mehmet Âkif için yapılan ihtifal

Gençlik dün merhumun kabrini ziyaret etti ve Üniversitede büyük şairin ebedi hayatı ve eserleri hakkında konferanslar verildi.

İstiklal Marşı Şairi Mehmet Âkif'i Dün Andık

Üniversitede Yapılan İhtifalde Kıymetli Şairin Edebî Kıymetinden, Hayatından ve Eserlerinden Bahsolundu

Kıymetli şair Mehmet Âkif'in, ölümünün ikinci yıldönümü münasebetilei dün Üniversite konferans salonunda gençlik tarafından büyük bir ihtifal yapılmıştır.

Toplantıya gelen profesörler, binlerce talebe ve şairi sevenler salonu doldurmuşlardı. Bütün ihtifale gelenlerin göğsünde gençler tarafından hazırlanan Âkif'in resmini havi rozetler vardı. Söz söyliyeceklere mahsus kürsünün arkasına şairin büyük bir tablosu konmuştu.

İhtifale saat 18'de İstiklâl Marşile başlanmış, ve arkasından da merhumun hatırasına hürmeten bir dakika sükût edilmiştir.

Sükûtu müteakıb profesör Ali Nihad [Tarlan] kürsüye gelerek Âkif'in edebî şahsiyeti hakkında çok güzel bir hitabede bulunmuştur. Profesör ezcümle demiştir ki:

> "— Herkes bilir ki Mehmet Âkif aruzu Türkçeye maletmiş bir san'atkârdır. Fikret'in elinde mühim bir tekâmülün merhalesine ermiş aruzu Mehmet Âkif kemal mertebesine yükseltmiştir. Âkif şair ünvanını istismar etmeğe tenezzül etmemiştir".

Ali Nihad bundan sonra Âkif'in eserlerinin ihtiva ettiği dinî ve ahlâkî iki cebheyi tebarüz ettirerek onu tenkid edenleri dört zümreye ayırmış ve onlara ayrı ayrı cevab vererek sözlerini şöyle bitirmiştir:

> "— Ölümünden iki sene sonra burada, az evvel ciğerlerimizden senin sesin yükseliyordu. Kışın o karlı, çamurlu günü arkasında belki bir pardesüsü dahi olmadığı halde seni elleri üstüne alıp omuzlarına bile indirmeğe kıyamıyan, ta Beyazıd'dan Edirnekapı'sı dışına kadar başları üstünde taşıyan, seni cenaze arabasına koymağı hatırana hürmetsizlik telâkki eden Türk gençliği, mezarının üzerinde hayatın kadar beyaz, temiz seciyen kadar metin mermer bir abideye temel atan Üniversite gençliği var".

Ali Nihad'dan sonra kürsüye gelen Edebiyat Fakültesi'nden Şükrü [Elçin] İstiklâl Marşı'nı, Mehmed Kaplan da Çanakkale Şehidlerini ve doktor

İhsan'ın [Unaer] Âkif hakkında verdiği bir hitabeyi müteakıb Hukuk'tan İrfan *Asım*'dan parçalar, Tıb'dan Avni "Said Paşa İmamı"nı muvaffakiyetle okumuşlardır.

Bundan sonra kürsüye gelen Ekrem Vardar da kıymetli bir hitabede bulunmuş, bilâhare ihtifale nihayet verilmiştir.

Kabirdeki Merasim

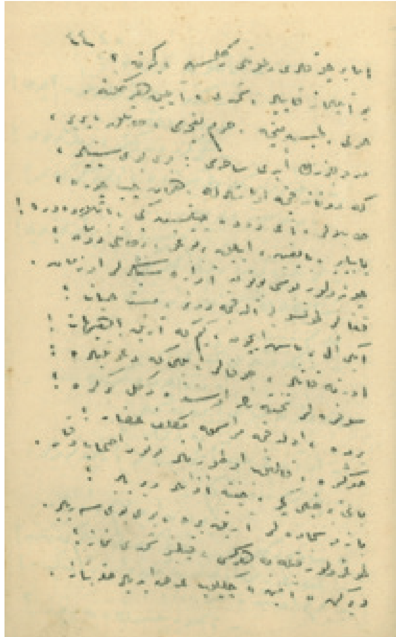
Büyük şair Mehmet Âkif'in Edirnekapı'daki şehidlikte bulunan kabrinin yapılmasına başlanmıştır.

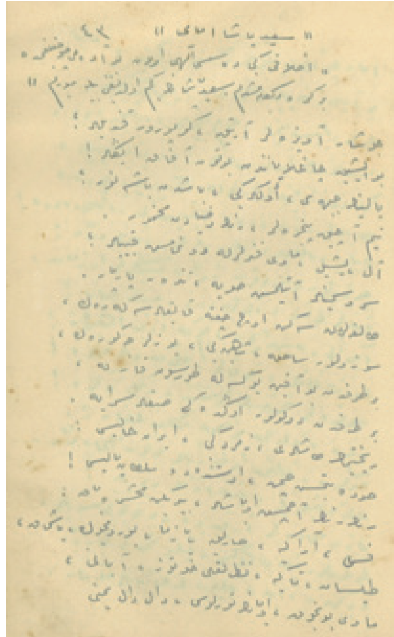
Dün sabah saat 10.30'da Üniversite talebelerile merhumun yakınları mezarına giderek temel atma merasiminde bulunmuşlardır. Etrafı demirparmaklıklarla çevrilen kabrin başında evvelâ İstiklâl Marşı söylenmiş, müteakıben bestelenen Çanakkale Şehidleri Hafız Sadeddin [Kayank] tarafından okunmuştur.

Bundan sonra da Âkif hakkında gençlik namına Tıb Fakültesi'nden Fethi [Tevetoğlu] bir hitabede bulunmuş ve ilk harç kürekle profesör Ali Nihad [Tarlan], Abdurrahman Naci ve Üniversiteli bir genç tarafından konarak merasime nihayet verilmiştir.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 29 Kânunuevvel 1938.

Âkif'in şiir defterinde
***Said Paşa İmamı*'nın son sayfası.**
(M. Rüyan Soydan arşivi)

BUGÜN

MAARİF VE İKTISAT VEKİLLERİ İSTİFA ETTİ

Maarif Vekâletine Hasan Âli Yücel, İktisat Vekâletine Hüsnü Çakır seçildiler

Bir Fransız gazetesine göre İtalyanın Fransaya karşı mühim askeri hazırlıkları

Alp istihkâmları hazırlanıyor Roma 500.000 gönüllü topladı

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif için yapılan ihtifal

131.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif için yapılan ihtifal

Üniversiteliler dün büyük şairin mezarının temelini büyük merasimle attılar

Dün saat 10. 30'da İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in Edirnekapı Şehitliğindeki kabri Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat, merhumun arkadaşlarından Abdurrahman Naci [Demirağ], Âkif'in yakınları ve yüzlerce Üniversite talebesi tarafından ziyaret edilmiş ve kabrinin temel atma merasimi yapılmıştır. Âkif'in etrafı demir çerçeve ile çerçevelenmiş olan kabrinin temel atma merasimi yapılmıştır. Âkif'in etrafı demir çerçeve ile çerçevelenmiş olan kabrinin önünde hep bir ağızdan evvelâ İstiklâl Marşı okunmuş bademа Hafız Sadettin [Kaynak] tarafından Çanakkale Şehitleri şiirinin bestelenmiş şekli teganni edilmiştir. Bundan sonra Tıbbiye'den Fethi Tevet[oğlu] bir hitabede bulunmuştur.

Bundan sonra Âkif'in mezarını yapmak için teşebbüse girişen heyet azalarından ve Edebiyat Fakültesi'nden İzmirli bayan Fikret kabre ilk harcı atmıştır.

Âkif'in mezarının inşasına derhal başlanmıştır. Pek yakında şerefile mütenasip bir makbere vücude getirilecektir.

Üniversite'deki İhtifal

Akşam saat 18'de Üniversite konferans salonunda Âkif'in ruhunu taziz etmek için bir toplantı yapılmış, bu toplantıda Âkif'in hayatı eserleri ve edebî kıymeti hakkında hatipler tarafından konferanslar verilmiş ve şiirleri okunmuştur.

İhtifale İstiklâl Marşı ile başlanmış ve bunu müteakip bir dakika sükût edilmiştir. Akademi talebelerinden M. Kemal Elâgöz'ün yapmış olduğu Âkif'in büstü ile salon da süslenmiş bulunuyordu.

Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat tarafından Âkif'in edebî kıymeti tahlil edilerek hayatı anlatılmıştır. Ali Nihat bilhassa şunları söylemiştir:

> "— İşittiğimiz ses onun sesidir. Ciğerlerimizde, hançerelerimizde yekpare bir iman halinde ihtizaz eden bu ses onun sesidir. Eğer onun ruh ve hissiyatı dünyalar kadar ağır ıztırap altında ezilmeseydi bu elması yaratamazdı. Ruhlarınız onu bu kadar beyaz, bu kadar temiz göremezdi. Âkif temiz Tahir Efendi'nin tertemiz oğludur".

Ali Nihat'tan sonra Şükrü Elçin tarafından İstiklâl Marşı güftesi, Edebiyat'tan Mehmet Kaplan, Çanakkale Şehitleri'ni, okumuşlardır. Bu sırada Devrek gençlerinden Mustafa Sami imzasile gelen telgraf okunmuştur.

Telgrafta hülâsaten şöyle denmekteydi:

> "— Bir vatan evlâdının ruhu, bugün senin temiz kabrinin başında sana ağlayıp aziz ve mukaddes hatıratını yadedenlerle beraberdir. Sen yalnız Türk İstiklâl Marşı'nı ibda eden şair Mehmet Âkif değil Türk edebiyat âleminin bir zirvesi idin".

Müteakiben Hukuk'tan Nami [Naki], Tezer [Tezel] *Asım*'dan parçalar Tıbbiye'den Avni "Sait Paşa İmamı" ve Tıb'dan Muhittin Onbaşıoğlu bir hitabe okumuşlardır.

Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü lâbaratuvar şefi İhsan Vardar da bir hitabede bulunmuş ve ezcümle şöyle demiştir:

> "— Âkif Türk'ün temiz kalpli ve sabit karakterli evlâdı idi. Özü gibi sözü de bir ve toktu. İçinde inanan bir kuvvet ve asaletten bir kale taşırdı. 20 yıl mesleğine hizmet etti. Yurtta köylere varıncaya kadar Türklüğün yaşayışını, an'anevî adet ve imanlı karakterini yakından görmeğe ve etütler yapmağa fırsat ve imkân buldu".

Bundan sonra Edebiyat'tan Raci tarafından "Mahalle Kahvesi" ve Edebiyat'tan Ömer tarafından "Bülbül" şiiri okunmuş ve [heyecanlı gencle] bu ihtifale son verilmiştir.

Kaynak: *Bugün*, 29 Birincikânun 1938.

TAN

Maarif Ve Iktısat Vekilleri Dün Istifa Ettiler

Hasan Ali Yücel Maarif Vekilliğine, Hüsnü Çakır Iktısat Vekilliğine Tayin Olundular

İtalyanlar, Afrikada Fransaya Karşı Yeni Tahşidat Yapmışlar

Komisyoncular Köylünün Bütün Dileklerini Etrafıyle Tesbit Ettiler

Mehmet Akif İhtifali Çok Heyecanlı Oldu

Yılbaşını Ana Günü Yapmak İstiyoruz

KÜÇÜK HİSLER

Mehmet Akif İhtifali Çok Heyecanlı Oldu

TARAKANOWA

SARAY

SENORITA

132.

Mehmet Âkif ihtifali çok heyecanlı oldu

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yılı münasebetiyle dün kabri ziyaret edildi ve Üniversite konferans salonunda bir ihtifal yapıldı, şairin hayatı, eserleri anıldı.

Havanın kapalı ve yağmurlu olmasına rağmen kadirşinas Üniversite gençliği, şairin ailesi erkânı ve dostları, sabah saat onda Edirnekapı'daki mezarını ziyaret ettiler. Âkif için yapılacak kabir hazırlıklarına başlanmış, kemikleri sanduka içine alınmıştı. Ziyaretçiler bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı söylediler. Hafız Sadettin, Âkif'in "Meçhul Şehit: Çanakkale" manzumesinden bestelenmiş ve:

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker
Gökten ecdat inerek öpse o pâk alnı değer

beytiyle başlıyan parçayı okudu.

Askeri Tıbbiye'den Fethi [Tevetoğlu] gençlik namına bir hitabede bulunarak:

"Âkif, kefeni bayrak olan ölümüzdür. Onu gençlik mezarının başında bayrakla kefenledi, çünkü o en çok bu toprağı bayrağı severdi".

Bundan sonra Doçent Ali Nihat Tarlan, Abdürrahman Naci [Demirağ] ve onları takiben gençler kabrin temeline ilk harcı koydular.

Üniversite'de İhtifal

Üniversite gençliğinin Âkif için tertip ettiği ihtifal akşam saat 18'de yapıldı. Üniversite konferans salonu tamamen dolmuş, kürsünün üzerine şairin bir büstü ve arkasına da büyük kıtada fotoğrafı asılmıştı.

İhtifale İstiklâl Marşı ile başlandı. Şairin hâtırasını tâziz maksadiyle ayakta bir dakika sükût edildi. Bunu müteakip Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat Tarlan Âkif'in hayatı, edebî şahsiyeti üzerinde bir konferans verdi ve gençliğin bir ağızdan söylediği İstiklâl Marşı'nı telmih ederek dedi ki:

"Onun sesidir; hançerelerinizde yekpare bir iman halinde ihtizaz eden bu ses.

Onun sesidir; ruhunuzda gökler gibi gürleyip köpüren bu çağlayan.

Ben bu imanı ne tunca, ne granite benzetebilirim. Elmasa benzetirim.

Eğer onun ruhu ve hassasiyeti dünyalar kadar ağır ıstırap altında ezilmeseydi bu elması yaratamazdı. Bu çağlayan buud ve mesafe mefhumunu ezecek kadar yüksek bir iman şahikasından dökülmeseydi ruhlarınızda bu kadar beyaz, bu kadar temiz köpüremezdi".

Hatip şairin hayatını anlattı ve edebî şahsiyetini tahlil ederek sözlerine şöyle devam etti:

"Herkes bilir ki Âkif'in aruzu Türkçe'ye mal etmiş bir sanatkârdır. Fikret'in elinde tekâmülünün mühim bir merhalesine erişen aruzu kemal mertebesine yükseltmiştir".

Milliyetçi Âkif'in portresini çizen Ali Nihat, onun insaniyetin mukaddes mefhumlarını eline alıp bir bezirgân gibi pazar pazar dolaştıranlardan nefret ettiğini söyledi ve ilâve etti:

> "— Türkçülük cereyanının henüz sarih ve vazıh bir şekil almadığı zamanlarda Âkif eserine Türk fonetiğinin bütün hususiyetlerini bilhassa İstanbul şivesinin en kıvrak ifadelerini koyabilmiştir. Fakat Âkif buna rağmen Türkçülük davasını istismar etmemiştir".

Hatip, Âkif'i şair olarak kabul etmiyenleri dört zümreye ayırarak hepsinin de haksız olduklarını söyledi ve bugün âbideye temel atan Üniversite gençliğinin onu unutmadığını ve unutmıyacağını kaydederek sözlerini bitirdi.

YERLİ HABERLER

SUAL? CEVAP

Vali, Şehir İşlerinde Gördüğü Noksanları Şubelere Bildirdi

Bir Yanlışlık Yüzünden Cinayet Çıkıyordu

Günün Resimleri

Diğer Hatipler

Bundan sonra Edebiyat talebesinden Şükrü Yalçın [Elçin] İstiklâl Marşı'nın güftesini, Mehmet Kaplan Çanakkale Şehitleri manzumesini okudular. Tıp Fakültesi hayatî kimya asistanı doktor Adnan bir hitabede bulundu. Hukuk'tan Numan *Asım*'dan bazı parçalar, Tıptan Avni "Sait Paşa İmamı"nı, Tıp'tan Muhittin Âkif için yazdığı hitabesini okudu.

Veterinerler namına Bakteriyoloji Enstitüsü şefi Ekrem Vardar; Âkif'in hayatında daima özü gibi sözü de doğru yaşadığını, içinde inanan bir kuvvet, asaletten bir kaynak taşıdığını kaydederek Âkif'in baytarlık mesleğinde de Anadolu'nun muhtelif yerlerinde feragatli çalışmalariyle unutulmaz hizmetlerde bulunduğunu söyledi.

Edebiyat'tan Raci "Mahalle Kahvesi"ni, Ömer Zeki de "Bülbül"ü okudu. Ve heyecanlı bir hava içinde ihtifale nihayet verildi.

Kaynak: *Tan*, 29 İlkkânun 1938.

ŞEHİRDE VE MEMLEKETTE

133.

Ölümünün ikinci yıldönümü münasebetiyle İstiklâl Marşı şairinin hâtırası anıldı

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetiyle Üniversite gençliği merhumun mezarı başında ve bilâhere Üniversite konferans salonunda birer ihtifal yapmışlardır. İhtifallerin birincisinde Âkif için yapılacak anıtın temel atma töreni de icra edilmiştir.

İhtifale aynı zamanda Edebiyat Fakültesi doçentlerinden [Ali] Nihat Tarlan ve Mehmet Âkif'i seven yakın dostları da iştirak ediyorlardı.

Gençler mezar başında hep bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı söylemişler, Âkif'in en çok beğendiği Kur'an sureleri ve Çanakkale Şehitleri manzumesinin bestelenmiş olan kısmı Hafız Sadettin [Kaynak] tarafından okunmuştur. Askerî Tıbbiye'den Fethi [Tevetoğlu], Âkif'e kısa bir hitabede bulunmuş ve mezarın temelatma töreni yapılacak tolantıya son verilmiştir.

Üniversite Konferans Salonunda

Üniversite Edebiyat Fakültesi talebeleri tarafından hazırlanan ihtifale saat 18.30'da başlanmıştır. Toplantıda rektör, dekanlar ve Âkif dostları hazır bulunmuşlardır.

Evvelâ hep bir ağızdan İstiklâl Marşı söylenmiş, şairin edebiyat âlemindeki mevkiini çok ince bir ifade ile tebarüz ettirmiştir.

Ali Nihad [Tarlan]'ın söylevini müteakip İstiklâl Marşı'nın güftesi Edebiyat Fakültesi'nden Şükrü [Elçin] ve *Çanakkale Şehitleri* Edebiyat Fakültesi'nden Mehmet Kaplan tarafından okunmuştur.

Tıp Fakültesi hayatî kimya asistanı Doktor İhsan [Unaer] ve Tıp'tan Nurettin de birer hitabede bulunmuşlardır.

Hitabeleri müteakip; Hukuk'tan Naki Tezel *Tevekkül*, Edebiyat'tan Rami [Raci] *Mahalle Kahvesinde*, gene Edebiyat'tan Zeki Ömer *Bülbül* şiirlerini okumuşlardır.

Kaynak: *Uyanış*, yıl 49, c. 85/21, S. 2210-525, 29 Birincikânun 1938, s. 83.

134.

Âkif ihtifali dolayısile

Nureddin Artam

Ankara'da ve İstanbul'da gençler, şair Mehmet Âkif'in adını heyecanla andılar. Bütün hayatında bir an heyecandan ayrılmamış, âdeta heyecanla tegaddi etmiş bir şairi de, ancak, heyecanla anmak yaraşırdı.

Âkif, her şeyden, çoluğundan, çocuğundan, işinden, gücünden ziyade vatanını sevmişti. Onun hususî hayatını yakından bilen beş on kişi,

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hudâ
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

beyitini ne kadar içten yazdığını bilirler.

Balkan Harbi'nin felaketli günlerinden birisinde bir tanıdığı Âkif'e *Safahat*'ın birinci cildinde hemşire zadesi Selma için yazdığı bir mersiyeden bahsederek:

– Ne içli bir yazıdır o, demişti, tekrar tekrar okur, hâlâ zevk alırım.

O zaman Âkif'in daima parlak gözlerine bir düşünce bulutu inmiş ve şair şu cevabı vermişti:

– Şimdi hısım akraba, çoluk çocukla meşgul olmağa gönlümüzün tahammülü yok; vatan yanıyor!

Âkif'in adını fazla köhneye çıkaranlar, onun etrafında bağdaş kurup onun engin şiiri ile kudretli kaleminden kuvet almak istiyenlerdi. Bu eskicilerin rabıtaları ne kadar kuvetli olabilirdi? Ne kadar kuvetli olduğunu şuradan anlıyabilirsiniz:

Şair, Mısır'da kaldığı yıllar içinde "Secde" ve "Hicran" başlıklı iki şiir yazmıştı. Bu manzumelerde:

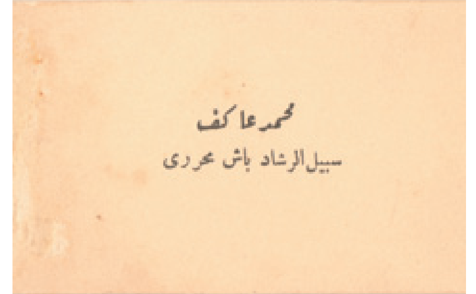
Bu bir mabedse çırçıplak, yakışmaz, sonra gayet loş,
Gelen mabud, ışık bul, yaygı bul bir başka yerden, koş.

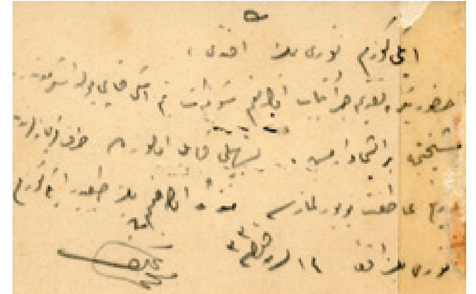
*

Nedir mânası mabud olmadıktan sonra mihrabın,
Rükûun, haşyetin, vecdin, bütün biçare esbabın?

gibi mısraları görünce eskiden etrafına bağdaş kuranlar aralarında onu "tekfir" ettiler. Bilmem, bunu bilir miydinîz, Âkif bundan iki yıl önce bu yobazların tekfir ettiği bir adam olarak hayata gözünü yumdu ve onlar tekfir ettikleri içindir ki onun iman ve faziletini Türk gençliği benimsemişlerdir.

Kaynak: *Ulus,* 30 İlkkânun 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 28 İlkânun 1938 tarihiyle ve bazı tasarruflarla s. 109-110'da yer almaktadır).

Sebilürreşad mecmuası başmuharriri Âkif'in kartviziti ve Nuri beye yazılmış arka yüzü. 14 Teşrinievvel 1330.

135.

Bir kaç hatıra

İstanbul'daki Üniversite gençleri, bugün Üniversite konferans salonunda İstiklâl Marşı şairine bir tören yaptıktan ve onun hayat ve şiirleri hakkında sözler söyledikten sonra Edirnekapı dışındaki mezarına giderek yeni yapılacak lâhdin temelini atacaklar.

Üniversite rektörü bundan bir müddet önce bu tören için ilgili makamlardan izin almış ve bunu gazetecilere anlatmıştı.

Bu vesile ile büyük şaire dair birkaç hatıramı anlatmak istedim.

Çocuktum; babamın siyah sakallı bir dostu vardı. Bu zat, arada sırada bize uğrardı. Ben de o aralık şiire merak ediyor ve kargacık burgacık nevinden bir takım mısralar yazıyordum. O zaman, henüz, edebiyat ve şiir telâkkisi başka türlü idi. Vezin, kafiye ve mâna hatalariyle dolu satırlar, "şaheser" addededilip mecmualara konulmaz, ayıplanırdı.

Babam, beni şiirle uğraştığımdan bu siyah sakallı dostuna bahsetmiş. Bir gün, beni yanlarına çağırdılar. Rahmetli babam:

—Yazdıklarını oku! dedi.

Ben, ezildim, büzüldüm. Fakat nihayet o zavallı mısraları orada okudum.

Siyah sakallı misafir, -o zaman neler duyduğunu, neler düşündüğünü yaşım ilerledikten sonra anlıyorum-, babama:

– Tebrik ederim, dedi, oğlunun şiire istidadı var!

Ve bir baba gönlünü almak için söylendiğini şimdi anladığım bu sözden sonra bana döndü:

– İyi, güzel, çocuğum dedi, fakat sana bir büyük nasihatı: Otuzunu tamamlamadan sakın bir tek mısra bile yazayım deme; sonra adam olamazsın; haylaz olur, gidersin!

Yıllarca sonra hikâyeyi zarif bir arkadaşıma anlatıyordum. O,

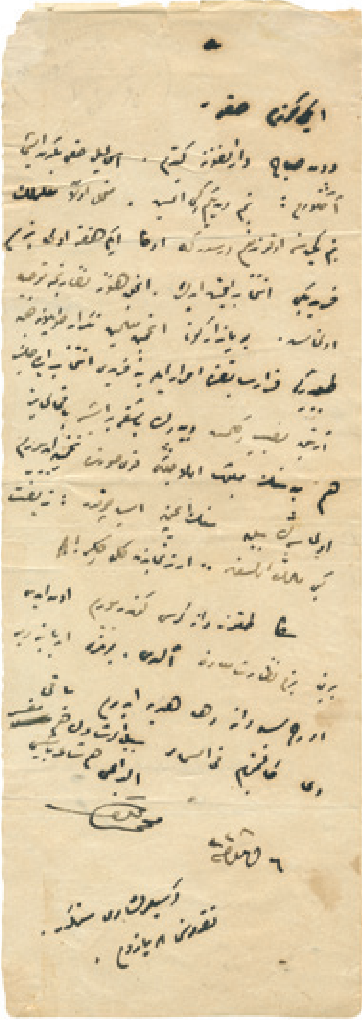
– Tabiî, dedi, sen de bu öğüdü dinlemedin ve otuzundan önce şiir yazdın!

Âkif, büyük harbin ilk yıllarında Berlin'e gitmişti. Orada kendisile tanışan asilzade bir Alman kadını ile konuşurken kadın:

– Affedersiniz, demişti, sizin bir şair olduğunuzu duydum. O halde merhametli bir kalbiniz olmak lâzım. Diyorlar ki siz, memleketinizde kadınları kilitler, ondan sonra sokağa çıkarmazmışsınız. Onlara acımaz mısınız?

Bu acaip sual karşısında Âkif, acı acı gülümsemiş ve:

—Yalanınız yok, yanlışınız var madam, demişti, biz kadınları içeriden

6 Eylül 1328 (19 Eylül 1912) tarihli bu mektup Âkif tarafından Ispartalı Hakkı'ya gönderilmiş. Darülfünûn'a metinler şerhi muallimi alınacak, Âkif'in adayı da Ispartalı Hakkı. Ancak bu, Âkif'in tüm uğraşmalarına rağmen gerçekleşmez. Âkif Ispartalı Hakkı'yı durumdan haberdar etmek için bu mektubu kaleme alıyor.

(Yusuf Çağlar arşivi).

dışarıya bırakmıyor değiliz; fakat dışarıdan içeriye alamadığımız çoktur!

Âkif, zaferden sonra Mısır'a gitmişti. Yakın dostlarından bir profesör, uzunca bir müddet, ne olur ne olmaz, diye kendisine mektup göndermemiş, nihayet şairin İstanbul'daki annesi ölünce bir taziyet mektubu yazmıştı.

Şairden gelen cevap da şu cümlenin bulunduğunu rivayet ediyorlar: "Yahu sizden ses seda çıkması için bizim evden cenaze çıkması lâzım mı geliyor?" Âkif'in evinden en büyük cenaze, yani kendisinin ölüsü çıktıktan bir müddet sonra da gene bir ses duyuyoruz. Fakat bu çekingen bir dostun değil, göğüsleri samimiyetle dolu bir gençliğin sesidir.

Kaynak: *Ulus*, 30 Kânunuevvel 1938. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 107-109'dan aynen nakledilmiştir)[129]

129 Eşref Edip bu tarihle vermekler birlikte, bizim gazete taramalarımız neticesinde bu yazıya rastlayamadık, muhtemelen tarih hatasıyla iktibas edilmiş. (haz.)

(Yusuf Çağlar arşivi)

Âkif'in yakınlarından Ispartalı Hakkı'nın bir fotoğrafı. O anlatıyor:

"O zaman Âkif çocuk denecek yaştaydı. Gelir, bana şiirlerini okurdu; Muallm Naci tarzında gazeller... Ben bu şiirleri yalnız dinler, bir şey söylemezdim. Bir gün geldi, yine bir gazelini daha okudu; ben yine bir şey söylemedim. 'Beğenmedin mi Hakkı?' dedi. 'Beğenmedim Âkif' dedim. Başını çevirdi; daldı. Dakikalarca sonra döndü: 'O kadar da mı fena?' dedi. Ben onun üzerine 'Seninle biraz konuşmak lâzım geldi. Yazdığın şeyleri sen beğeniyor musun Âkif?' dedim. 'Bu gazellerle nihayet bir Muallim Naci olursun. Halbuki edebiyat bu mu? Medenî memleketlerin edebiyatından haberin yok. Bak, ben senden on yaş büyüğüm. Konya'nın bir köyünden gelmiş bir adamdım. Öyle iken sabah Mekteb-i Hukuk'a gidiyorum, hukuk tahsil ediyorum. Öğleden sonra Emniyet Sandığı'nda muhasebede kâtiplik edip ekmek paramı kazanıyorum. Gece de Fransızcaya çalışıyorum. Ben, şu köylü adam, bu yaşımda Fransızca öğreniyorum. Boileau'dan tercemeler yapıyorum. Sen kalkmış, Naci'nin arkasından koşuyorsun. Bu devirde bu gazeller ayıptır. Sen bu şairliği bırak da evvelâ bir lisan öğren. Ondan sonra şair mi olacaksın, âlim mi, seninle oturur, karar veririz (...) 'Âkif bu sözünüze kızmadı mı?' dedim. Ispartalı Hakkı mânalı gülümsedi: 'Yarım saat kızdı; fakat sonra 7 sene çalıştı. Şimdi en güç Fransız muharrirlerini okuyor, hatta en uzunlarını bile". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

136.

Bana göre Mehmet Âkif

Şükûfe Nihal

Bir başka sanatkârımızın duyup yazamadığı bir zamanda, bize bir İstiklâl Marşı tanzim ederek o ulu günlerin hatırasını bırakan Mehmet Âkif'e gençliğin gösterdiği sevgi ve saygı takdire değer. Nitekim, ben de bunun için, Âkif'in, yurdumuza döndükten sonra hasta ve bakımsız olduğunu, himayesi yolunda kimsenin bir teşebbüse girişmeye cesaret edemediğini gördüğüm zaman, fena halde üzülmüş, onun yardımına koşmaya kara vermiştir.

Nitekim Prenses Emine'nin onu yattığı hastaneden alarak Mısır Apartmanı'na götürdüğü söylendi. Müsterih oldum.

Bugün, ölümü arkasından sütun sütun yazılar yazan kalem sahiplerinin, o zaman, bakımsız bir halde haftalar, aylar geçiren Âkif'le neden meşgul olmadıklarını sormak istiyorum.

Kadrini seng-i musallada bilip ey Bakî,
Durup el bağlıyanlar, karşına yâran saf saf

*

Âkif'in sanati, çocukluğumdanberi, beni enterese etmiş değildir. Bunun için kimsenin kimseye itap etmiye hakkı yoktur. Zevkten sual olunmaz, sanatkâr Âkif bana bir şey söylemiyor.

Âkif'in vatanperverliğine gelince:

Bunu da herkes gibi anlamıyorum. Âkif, ancak din bayrağı altında ve bugün kendimizi kurtarmak için tek dayancımız olan milliyet fikirlerinden büsbütün ayrı, İslâm camiası içinde bir vatancılığa kıymet veriyordu. İşte isbatı:

Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar, der, delidir.

Lâkin, işte biz Arapsız yaşıyoruz. Daha şerefli, daha sağlam, daha başımız göklerde olarak ve bütün dünyaya gösterdik ki, biz, deli değiliz! Pek akıllı, pek ne yaptığını bilen insanlarız.

Diyorlar ki:

"Âkif bir şark çocuğudur, hangimiz değiliz ki!"

"Âkif bir dinci değildi, belki de Âkif Türk ahlâkının son direği olduğu için dine sarılmıştı".

Hepimiz şark çocuğuyuz ve hepimiz Müslümanız, elbette.. Lâkin hiçbirimiz çürümüş bir direğe yaslanacak kadar taassubun esiri değiliz!

Son asırlarda dinin saptığı hurafeli yolları, bizi sürüklediği örümcekli, haşaratlı labirentleri gördükten sonra artık kurtuluş yolunu yalnız dinde

aramıyacak kadar aklımız başımıza geldi. Halbuki Âkif, bizim başımıza hâlâ dini musallat etmek istiyor; bizi asırlarca medeniyet dünyasından uzaklaştıran, hakikî veçhesini kaybetmiş bir cepheye dayanıyordu.

Âkif bizi bıraktı, gitti. Lâkin, bütün bırakıp gidenler gibi, o da dünyaya gözlerini kapayacağı zaman, bu güzel toprağın sonsuz hasretini çekti. Bütün bırakıp gidenler gibi, o da geriye dönmek, koynunda beslendiği milletin toprağında gömülmek için çırpındı.

Bu bahsi görüşürken etraftakiler bana:

"Fikirlerinde tek kalıyorsun" dediler. "Zarar yok", dedim. "Benim vicdanımı yaratan, Tevfik Fikret'tir. İstediği kadar *Safahat* şairi ona:

> *"Protestanlara zangoçluk eden!"*

diye küfretsin.

Fikret bana:

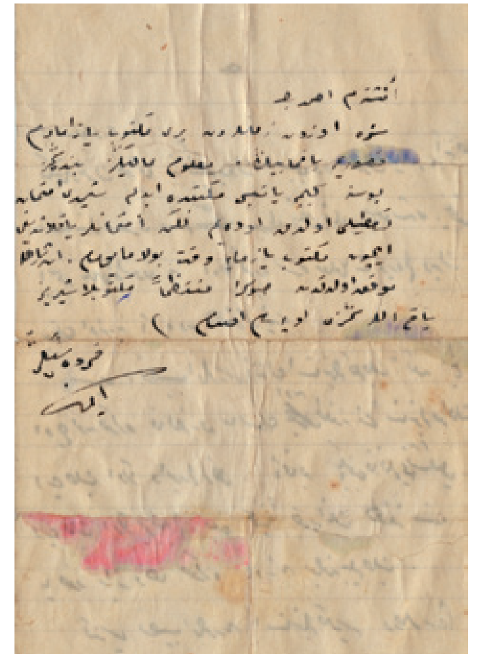
> *"Hak bildiğin bir yola yalnız gideceksin!"*

demişti; ben de bütün ömrümde böyle olmıya çalıştım, başka türlü yapmıya hayatın değeri var mı?

Âkif'e de kıymet verdiğim taraf, işte budur. İster koyu dinci, skolastik düşünceli bir adam olsun, ister dünya medeniyetini hiçe sayacak kadar gözleri şark gölgelerile büyülenmiş bulunsun, ister bize "deli!" desin; Âkif, dönmedi. Paraya, mevkie yaltaklanmadı. Vicdanına hıyanet etmedi; gururunu çiğnemedi, insan kaldı. Hak bellediği yola yalnız gitti.

Bu, doğru bulduğu yola yalnız sapan baş önünde hürmetle eğilmeye mecburum.

Kaynak: *Tan,* 31 Kânunievvel 1938 (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 127-128'de bir takım tasarruflarla yer almıştır).

Âkif'in oğlu Emin Ersoy'un elyazısıyla eniştesi Ahmed Bey'e (kız kardeşi Suad Hanım'ın eşi) yazdığı bir mektup.

137.

Mehmet Âkif

Eşref Edip [Fergan]

13. İstanbul'a Dönüşü ve Hastalığı Rıhtımda İstikbal: Canlı Cenaze

9uncu faslın nihayetinde (sahife 174) dediğimiz gibi, son günlerde üstad, Mısır'da çok sıkılıyormuş. Görüştüklerine:

– Korkuyorum buralarda öleceğim, memleketime gidemiyeceğim, diyormuş.

Vapurdan Galata rıhtımına çıktığı zaman onu karşılamağa gelenler birdenbire tanıyamadılar. O kadar zayıflamış, değişmişti.

– Nasılsınız üstad?

– İşte gördüğünüz gibi, canlı cenaze!

Fakat bununla beraber şimdi memleketine kavuştuğundan dolayı o kadar memnun, hissiyatı o kadar galeyanda idi ki gözlerinden yaşlar dökülüyordu.

Bir gün ihtisasatını bize anlatırken öyle demişti:

– Boğaz'a yaklaşıp da Çanakkale tepelerini gördüğüm zaman ne kadar mütehassis olduğumu tarif edemem. Bütün o eski hatırat gözümün önünde canlandı.

İstanbul'a Gelirken

"Âkif'i dirilten kitab"ı hazırlayan Eşref Edip Fergan'ın 1938 tarihli bir fotoğrafı.
(İsmail Kara arşivi)

Mısır'dan gelirken vapurda tesadüfen İhsan Faik Bey'le görüşmüşler. İhsan Faik Bey İstanbul Türkofis Müdür Muavini. Üstad'ın eski tanıdıklarından. Filistin'de açılan sergiye hükümet tarafındın memuren gitmiş, avdet ediyor. Hayfa'dan vapura binmiş. Üstad da İskenderiye'den geliyor.

Vapurda Üstad'ı görünce birdenbire tanıyamamış, onu Mısır'da biliyor ve hasta olduğundan da haberdar değil. Biraz dikkatle bakmış. Üstad ondan evvel:

– İhsan Bey, tanıyamadın mı? demiş.

Hemen kucaklaşmışlar. Vapurda bildiğe tesadüf etmek ne kadar hoştur! İkisi de memnun olmuşlar. Üstad, her şeyden evvel Münir İbrahim'i sormuş:

– O, vefat edeli çok oldu.

– Vah vah, Allah rahmet eylesin.

Üstad Münir İbrahim'in vefatını işitince çok müteessir olmuş. Onu çok seviyormuş. Münir İbrahim kıymetli bir dost. İbrahim Paşa'nın oğlu. Hariciyeye mensup. Anvers Konsolosu. Topkapı haricinde güzel bir köşkleri var. Otuz sene evvel o köşkde güzel günler geçirmişler; Mithat Cemaller,

Ferid Beyler, bütün candan dostlar orada toplanıp güzel sohbetler etmişler. O zamanlar orası âdeta ilmî bir mahfel halinde imiş.

Üstad bunları hatırlayınca mütehassis olmuş:

— Bakalım, İstanbul'a çıkınca daha kimlerin vefatını haber alacağım, demiş; bütün dostlar çekilmiş. Tanıdıkların çoğu toprağa karışmış. Artık benim de son günlerim, yaşıyorum ama tatsız, neş'esiz bir hayat. Şimdi memleketimde kimbilir ne kadar yabancı kalacağım. Çok şeyler değişmiş. Çok kimselr tanınmıyacak hale gelmiş. İşte görüyorsun, ben de bitkin bir haldeyim. Mısır çöllerinde ölüp kalacağım diye son zamanlarda çok muztarip oldum. Memleketim gözümde tüttü. Vapura atladım, yola çıktım. Şimdi içimde hep toprağıma kavuşmak hasret ve iştiyakı. Bakalım, belki İstanbul'un havası biraz iyi gelir.

— İnşallah iyi olacaksınız Üstad.

— İyilik bizden geçmiş. Yazılacak birkaç eserim var. Onları yazabilecek kadar biraz kudret ve vakitten başka bir şey istediğim yok.

— İnşallah daha çok eserler yazacaksınız.

İhsan Faik Bey'le vapurda güzel vakit geçirmişler. Eski hatıraları yadetmişler. İhsan Bey Üstad'ı neş'elendirmek için ona hep güzel şeylerden, güzel hatıralardan bahsetmiş.

Prenses Emine Abbas'ın Misafiri

Vapurdan çıkınca Prenses Emine Abbas Halim tarafından gelen bir hanım, Prenses'in misafiri olduğunu Üstad'a tebliğ etti. Bundan çok mütehassis oldu. Kızı Feride babasını eve götürmek üzere gelmişti. Fakat Prenses'in daveti üzerine, yalnız annesini alıp götürdü. Bekleyen otomobile Üstad itina ile bindirildi. Fuad Şemsi, Mithad Cemal de ona refakat ettiler. Biraz sonra Prenses'in Maçka'daki ikametgâhına geldi. Orada Prenses tarafından büyük sevgi ve samimiyetle karşılandı.

Abbas Halim Paşa'nın yüksek ruhlu, yüksek irfanlı, vefakâr kızı Prenses, ona büyük şefkat ve ihtimam gösterdi. Onu üç dört gün evinde misafir etti. Ona çok samimî izaz ve ikramlarda bulundu.

Hastahanede

Sonra tedavi edilmek üzere Nişantaşı'ndaki sağlık yurduna götürüldü. Hastane olarak yapılan sağlık yurdunun kıymetli doktoru Üstad'ın tedavisine ihtimam gösterdi. Memleketin en tanınmış doktorları geldiler, hastalığı teşhis için konsoltasyon yaptılar.

İlk teşhiste kanser dediler. Bilâhare "Siros-Teşemmu-u Kebid" olduğu tahakkuk etti. Mısır'da uzun müddet ikamet eden yabancılara bu hastalık daha ziyade musallat olurmuş. A'razı hissedilir edilmez derhal Mısır'dan uzaklaşmak lâzım gelirmiş. Fakat Üstad bunu yapmadı. Hastalık ciğerine

yerleşti. Artık tedavisi imkânsız bir hale geldi. Doktorlar bize ümid vermiyordu:

— Hastalık gayrı kabil-i tedavidir, ancak beş altı ay daha yaşayabilir, diyorlardı.

Anlaşılıyordu ki Üstad ölüm yatağına uzanmıştı. Doktorlar, hasta bakıcılar, ameliyatlar... Şu insan aklının bulabildiği bütün çareler, tedbirler yapılıyor... Yemeklerin envaı önüne sıralanıyor.. Uykusuna, istirahatine itina ediliyor.. Bütün hastane seferber halde. Prenses'ten alınan emir üzerine, ona hayat vermek için kuş sütüne varıncaya kadar, hiç bir şey diriğ edilmiyor.

Fakat hiç bir şey kâr etmiyor. Üstad'ın derdi devasız. Ciğeri yanmış, kavrulmuş. Damarlarından sızan sular karnında toplanıyor, kendisi günden güne eriyor. Etleri eridikçe karnı şişiyor. Hiç bir şey istemiyor. Hasta bakıcıların ısrarı üzerine zorla hafif şeylerden bir parça yiyiyor.

Ziyaretciler Akın Halinde

Üstad bu vaziyetde iken ziyaretciler akın ediyor. Senelerden beri Üstad'a hasret kalan arkadaşları, tanıdıkları, edibler, şairler, muharrirler, meb'uslar, gazeteciler, ilim, fen üstadları, profesörler, darülfünun gençleri... Hasılı memleketin bütün kadirşinas evlâdları üstadı ziyarete koşuyorlar.

Üstad, hastalığına, mecalsizliğine rağmen, misafirlerini karşılıyor, onların gönüllerini almak için onlarla konuşuyor, açılan bahislerde fikirlerini söylüyor, fıkralar anlatıyor, hatıratını naklediyor, yeni şiirlerini okuyor... Gelen misafirler daha ziyade onun söylemesini istiyor. O da yorulmakla beraber söylüyor. Onun bu hali, dimağının bu faaliyet ve canlılığı gelen misafirleri neş'elendiriyor, iyileşeceği hakkında ümidler veriyor.

Samimî Ziyaretler, Tahassürler

Ziyaretciler intizar salonunda sıra bekliyorlar. Sabahdan akşama kadar hastane dolub boşalıyor. Hastane kapıları açık. Gelen misafirler itizar ediliyor. Bazı arkadaşları gündüzün üstad uyurken bile odasından ayrılmıyorlar. Onu biraz daha fazla görmek, biraz daha fazla ruhlarını doyurmak istiyorlar.

Üstadın Tahassüsatı

Bu samimî ziyaretler, bu candan tahassürler üstadı çok memnun ediyor, canlandırıyor, neş'elendiriyor, ona hep iyi olacağı ümidlerini veriyor. Bazen cuşu huruşa geliyor. Hemen kalemi alıp şiir yazmak istiyor.

Bazan penceresinden Boğaziçi'nin tepelerini seyre dalıyor. Şişli tepelerinden Bebek sırtlarına kadar uzanan geniş manzaralar karşısında düşünüyor: Ah, bir defa iyi olsa... Şöyle biraz kendine gelebilse.. Hemen, planlarını hazırladığı Haccetü'l-Veda gibi, İstiklâl Savaşı gibi büyük şiirlerini bitirecekti. Bu şiirlerine neler girmiyecekti.. Onun en tekemmül etmiş zamanında yazılacak bu şiirler fikirleri yerinden oynatacak, ruhları heyecanlar içinde bırakacaktı. Şimdi en büyük üzüntüsü o idi. Biraz iyileşip bu şiirlerini yazabilmek..

Şairâne Bir Hayal

O sırada İbrahim Alâeddin'in şöyle bir makalesi intişar etti:

"Kuvvetli bir bandonun ahengini uzaktan duyar gibi oldum. Hayalimdeki bu sesler yavaş yavaş yakınlaştı. Hastanenin bütün camlarını sarsan büyük bir uğultu ile sokağı kapladı. Biran sonra binlerce ve on binlerce çocuk ve genç sesi boruların, trampetlerin, davulların velvelesi önünde heybetli bir dalga gibi yükseldi:

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklâl!

Şimdi Mehmet Âkif, hakikatten gelen bir sayha ile bütün o eski sağlamlığı birden kazanmış gibi karyolasında dimdik doğruldu. Alevli gözlerinde her zamankinden kuvvetli bir şimşek, süzgün simasında, geçmeğe başlayan bayrakların kızıllığından aksetmiş bir renk belirdi. Zayıf vücudunden ümid edilmiyen çâlâk bir davranışla pencereye yaklaştı. Ben de hayalimde onunla birlikte, hayretten ve heyecandan donmuş gibi bakıyordum.

Mektebliler, çocuklar, zabitler, askerler, hele Çanakkale ve İstiklâl savaşında şehid düşenlerin arkadaşları dudaklarında ve hançerelerinde onun güftesi, hastanenin penceresi önünden bölük bölük, tabur tabur, alay alay geçiyorlar. Çanakkale destanının ve İstiklâl Marşı'nın özlü ve coşkun şairini muhabbetle, samimiyetle selâmlıyorlar.

Ah, ne yazık ki o sesler, o gürültüler ancak bir hayalden ibaretdir. On bir yıldan beri toplanmış tahassürlerle üstadın ellerini öpmeğe gittiğim gün bir söz fasılasındaki sükûn esnasında bu hayal bir serab gibi dimağımdan geçmişti. Hasta şaire candan sevdiği yurdunun ve milletinin evlâdı tarafından yapılan bu sevgi tezahürlerinden daha kuvvetli bir deva tasavvur edilebilir mi?"[130]

Nümayiş Değil, Gönüllerde Sevgi ve Samimiyet

İbrahim Alâeddin'in üstada karşı olan derin sevgisi ve hürmeti onu böyle tahayyülâta sevk ediyordu. Fakat böyle tezahürata ne lüzum vardı? Esasen o, bütün hayatında alkıştan, tezahürattan kaçmışdı. Büyük Millet Meclis'i kürsüsünde İstiklâl Marşı okunduğu zaman bile o, Meclis'de durmamış, hemen dışarı fırlamışdı. Bütün millet mümessillerinin alkışları Meclis'in tavanlarını çatlatırken o, mahcubiyetten koridorlarda bile durmamış, encümen odalarına kaçmışdı.

Onun, hayatta yegâne istediği şey, gönüllerin sevgi ve samimiyetle dolması idi. Ve hiçbir şey yapmadan, hiçbir kelime bile söylemeden o, bunu hisseder, samimî kalblerdeki sevgileri okurdu.

O, yalnız hayatında değil, öldükten sonra bile tezahürat istemezdi. Onun için kimsenin haberi olmaksızın, her türlü külfet ve resmiyetten azade olarak hemen süzülüp karargâh-ı ebedisine gitmek onun ruhunun çok hoşnud olabileceği bir şeydi. Fakat ne çareki darülfünun gençliği vefat haberini aldı, cenazenin etrafını ihata ederek eller üstünde, başlar üstünde onu götürdü.

130 *Perşembe*, 2 Temmuz 1936. Bkz. bu kitapta 12. metin. (haz.)

Kalbden Kalbe Görünmez Yollar

Ziyarete gelenlerin kalbleri muhabbet ve samimiyetle dolu olduğunu görüyordu. Bu, onun için kâfi idi. Sevgili yurdunu, sevgili aziz dostlarını görmek, onalarla sevgi ve samimiyet içinde konuşup görüşmek Üstad'ın on bir senelik hasretini tadile kâfi idi.

İbrahim Alâeddin öyle diyor: "Bizim memlekette sevgiler sayha ile ifade edilmiyor, kalbden kalbe görünmez yollarla geçiyor. Mehmet Âkif on bir sene uzak kaldığı bu güzel yurdun şifa veren havasile ve o havaya sinmiş olan binlerce ve binlerce yurddaş sevgisi ve temennisi ile az zamanda mutlaka iyileşecek ve kudretli ruhunun o engin coşkunlukları *Safahat*'ı yeni ciltler halinde vermek için gecikmiyecektir".[131]

İşte merhumun en büyük derdi bu idi: Son eserlerini yazmak için biraz daha vakit bulabilmek. O zalim hastalık onu yere sermeseydi o daha çok şeyler yazacaktı, millete daha çok büyük eserler hediye edecekti.

Çanakkale ve İstiklâl Harbi'ni Yaşatan Şair

O sırada Peyami Safa da *Âkif'e Hasretimiz* diye şu makaleyi neşretti:

"Âkif'in şiiri, içinde bir güneş hulasası taşıyan pırlanta kırıntısı gibi ancak üstünde bir kuyumcu parmağının oynıyabileceği ince bir san'at işi değil, hayadan yontulmuş, dimdik ve koskoca bir abide hacmile zamâna ve mesafeye meydan okuyan sapa sağlam bir heykeltıraş eseridir. Yarınki nesillerin Çanakkale'de ve Sakarya'da bir abide arıyan gözleri, bu toprağın altında kefensiz yatanların bir tek tesellisi olarak onun şiirini görecektir. Mehmet Âkifsiz Boğazlar müdafaasının ve İstiklâl Harbi'nin destanı bir vak'anüvisin kaleminden çıkan alelâde ve kupkuru bir zabıt varakası halinde kalacaktı. O tarihlerde bütün Türk şairlerinin ne ile uğraştıklarını soracak olan yarına, Türk edebiyatı namına Mehmet Âkif'ten başka hangisi cevabı verebilecektir?

Biz, vatandan bir lahzâ cüda düşmemek için canını ve cananını feda etmeğe hazır olduğunu bildiğimiz bu insanın on bir senelik ayrılığından doğan hasretimizi kendisine lâyık bir derecede ifade edememiş olmakla da ayrıca mes'ulüz. Bu hasret, İstanbul'a geldiğinin ilk günlerinde, Mithat Cemal gibi onu yalnız bırakmıyan birkaç vefalı adamın gözlerinde, büyük şairine karşı vatanın bütün sevgisini teksif etmek gibi ağır ve ulvî bir vazife yüklenerek, daracık bir hastane odasının duvarları arasında kalmış, mahpus bakışlarile kendisine arzedilebilirdi.

Zararı yok, bazen bütün bir memleketi birkaç adamın vefası temsil eder".[132]

Peyami Safa'nın bu makalesinden Üstad çok mütehassis oldu:

— Fazla teveccüh göstermiş, dedi; Peyami Safa da babası İsmail Safa gibi kıymetli ve faziletli bir genç. Bu gençler şimdi ne güzel nesir yazıyorlar!

Sonra İsmail Safa'dan uzun uzadıya bahsetti.

131 *Perşembe*, 2 Temmuz 1936.

132 *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1936.

Mısır Apartmanında ve Alemdağı'nda

Bir ay kadar Sağlık Yurdu'nda kaldı. Uzun bir tedaviye ihtiyaç olduğu anlaşıldı. Onun üzerine Mısır Apartmanı'nda kendisine tahsis olunan bir daireye nakletti. Memleketimizin kıymetli, yüksek doktorlarından Profesör Burhaneddin Bey tedavisini üzerine aldı.

Bir müddet Mısır Apartmanı'nda kaldıkdan sonra Prens Halim Bey'in Alemdağı'ndaki Baltacı Çiftliğine gitdi. Oraya çekilip oturmayı daha Mısır'da iken düşünmüş, kararlaşdırmışdı. Alemdağı'nın azametli ve münzevî ormanları arasında son günlerini geçirmek onun için büyük bir emel idi. Prens Halim Bey hususî otomobilini ona tahsis etti, üstadın yemeklerini hazırlamak üzere hususî bir aşçı gönderdi.

Orada her türlü esbab-ı istirahatı temin edildi. İlâçlarına orada devam ediyor, on beş günde bir karnında toplanan suları aldırmak için İstanbul'a iniyordu. Bir kaç gün sonra Mısır Apartmanı'nda kaldıkdan sonra gene Alemdağı'na gidiyordu.

Alemdağı Ziyaretleri

Onu seven dostları otomobillerle Alemdağı'na taşınmağa başladılar.

Bir gün büyük muharrirlerimizden M. Turhan Tan ve Ferid Kam üstadlarımız merhumu ziyaret etdiler. Üstad bu ziyaretden çok mütehassis olmuşdu.

Üstad'ın çok sevdiği, faziletli ve kudretli, büyük dostu M. Turhan, o ziyaretin intibalarını şu suretle yazıyor:

"Alemdağı'na, yakın ve pek yakın bir köşede otomobil sola kıvrıldı, sarsıntı büsbütün sezilmez oldu. Şoseden ham yola sapmıştık, kanadsız bir uçuşla Baltacı Çiftliği'ne doğru yükseliyorduk.

Bize, insanî, medenî ve bediî bir hac yolunda kılavuzluk eden büyük filozof Ferid, üç beş dakika sonra, yeşil bir Buk'a gösterdi.

— İşte, dedi, Âkif burada yatıyor.

Eski edebiyattaki Kubbe-i hazra tabiri hatırıma geldi. Eslâf, yeşil çinilerle örtülü kubbeler altında uyuyan birkaç ünlü ölünün ebedî aşiyanlarını tarif için bu tabiri kullanırlardı. Şimdi bizim de gözümüzün önünde kubbemsi bir yeşillik beliriyordu. Fakat bunun ötekilerden farkı pek büyüktü. Bir kere sun'î değildi, tabiî idi. Altında uyuyan da üstadlar üstadı şair Âkif'ti.

Cemaatsiz Mihrabların Harab Olmuş Minareleri

"Terbiyeli bir uşağın delâleti bizi hastabakıcı bayana ulaştırdı. Onun kılavuzluğu da heyecanlı bir iştiyakla çırpınan gönüllerimizi üstadın ellerine kavuşturdu, sevgi, saygı ve tahassür, yüreklerimizde hemen birleşip riyasız bir buse şekli almış ve dudaklarımızdan o temiz ellere dökülmüştü.

Şimdi zekânın, irfanın, hassasiyetin, belâgatin ve hakikî şiirin yere düşmüş bir mihrab gibi döşeğe uzandığını görüyorduk. Cemaatsiz mabedlerin harab

Ferid Kam hocalık yaptığı Yüksek Muallim Mektebi'nin önünde.

"Üstad bana 'Sen kitap okuma. Kitap okumak senin feyzine mani olur. Sen yalnız düşün ve düşündüğünü yaz, derdi". ()

(İsmail Kara arşivi)

olmuş mimberlerini andıran bu hasta mihrab ruhumuza elem veriyordu. Fakat gene ruhumuzla ona meczub idik, önünde diz çöküp oturuyorduk.

Ömrümde hiç feveran, hiçbir tuğyan, hiçbir fırtına, hiçbir coşkun deniz, bu şahid olduğum mahzun sükût içinde yaşıyan belâgat kadar beni meshur etmedi, heyecanlandırmadı. Üstad, doktorların tavsiyesine uyarak susuyordu. Lâkin yüreğimiz, kalbimiz, vicdanımız onun susuşunda cild cild *Safahat*'ın gür ve beliğ sayhalarını duyuyordu, vecde düşüyordu.

Âkif'i ziyaretimiz, eski tabirle, bir iyadetti, iyadetlerin ise ibadetler gibi zamanları mahdudur, mukayyeddir. Bu sebeble çok oturmadık, bediî haccın hazzını benliğimize sindire sindire oradan ayrıldık.

Âkif'i yalnız bıraktığımız için hayıflanıyorduk. Lâkin onu kendi içimizde bulup seviniyorduk".[133]

Kur'an'la Geçen Son Günleri
Kur'an Dinlemek İhtiyacı

Üstad, ötedenberi Kur'an dinlemesini pek severdi. İstanbul'da dinlemediği hafız yoktu. Sonra her gün bir mikdar Kur'an okumağı eskidenberi itiyad edinmişti. Kur'an okumadığı gün hemen yoktu. Bu, Kur'an okumak ve dinlemek, onun için en büyük manevî bir zevk idi.

Bahusus son seneleri hep Kur'an tercümesile geçtiği için artık Kur'an onun bütün kalbini, bütün varlığını kaplamıştı.

Şimdi hastalığı sebebile gidip de hafızları dinleyemediği için çok üzülüyordu.

Bir gün Mısır Apartmanı'nda Mısırlı Şeyh Muhammed Rıfat'ın çok müessir Kur'an okuyuşundan bahsediliyordu. Bunun üzerine Asım:

— Bizim de Şeyh Rıfatımız var üstadım, dedi; siz Hafız Necati'yi galiba tanımıyorsunuz..

— Ha.. sahi... Fuad Şemsi bahsediyordu. Bizim Fuad onu dinlemiş, "harika!" diye tavsif ediyordu. Acaba göremez miyiz?

Üstad boynunu bükerek sükût etmişti. Ertesi gün Hafız Necati üstadın karşısında Kur'an okuyordu. Üstad çok ile dinledi. Asım:

— Üstad, dedi, hazret bugün size tamamile kendini dinletemedi. İnşallah yarın daha güzel okur.

— Ay, Efendi hazretleri yine teşrif edecekler mi?

— Zannederim her gün.

— Şu son günlerimin en büyük mükâfatı bu olacak.

Hafız Necati ona ölünceye kadar hemen her gün, bazen gün aşırı geldi, Kur'an okudu. En sıkıntılı dakikalarında onun yanından ayrılmadı, onu yalnız bırakmadı. Eskiden tanışmadığı halde büyük dostluk, vefakârlık gösterdi. Üstadı çok memnun etti. Üstadın ruhunu ruhanî neş'elerle doldurdu. Öldüğü gün de en son hizmetlerini gördü. Hasta olduğu halde, havanın

133 *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1936. Bkz. bu kitap 19. metin. (haz.)

müthiş soğuk ve fırtınalı olmasına rağmen, cenazesinin yanından ayrılmadı. Herkes çekilip gittikten sonra da kabri başında kaldı, ona Kur'an okudu.

Hafız Necati okurken üstad öyle diyordu:

— Ben bu zatı dinlerken Kur'ân yeni nazil oluyormuş gibi geliyor bana. Bu, ne müeddeb okuyuş! Bu, ne muhrik sada! Sonra her şey yerli yerinde. Bu adam Allah'ın vermiş olduğu nimeti ilimle de tezyin etmiş. An-ilmin okuyor. Allah razı olsun.

Onun sevdiği hafızlardan biri de Hafız İdris idi. Hasta günlerinde o da üstadı ziyaret eder, hazin ve müessir okuyuşile üstadı vecd içinde bırakırdı. Üstad, Hafız İdris'i ilk gördüğü zaman gülerek:

— Hafız Efendi, dedi, maşallah bıraktığım gibi duruyorsun. Hiç ihtiyarlamamışsın.

Hafız İdris tebessüm ederek:

— Teveccühünüz Üstadım, dedi.

Biraz konuşdukdan sonra Üstad:

— Hafız Efendi, biraz Kur'an dinliyebilir miyiz? dedi.

Hafız İdris okumağa başladı. Kur'an'dan bazı şifa ayetlerini okudu. Bir iki sahife okuduktan sonra sükût etti ve sonra sordu:

— Başka nereden emredersiniz?

Üstad gözlerini kapadı, düşünmeden:

[134] ان احسنتم احسنتم لا نفسكم و ان اسأتم فلها...

dedi. Hafız İdris oradan okumağa başladı. Bir sahifayı bitirmiş, ikinci sahifayı okuyordu:

[135] و من اراد الا خرة وسعى لها سعيها و هو مؤمن...

Üstad ağlıyordu. Fart-ı heyecan içinde idi. Hafız İdris gittikçe coşuyordu. Okudukça sesi güzelleşiyor, heyecanlanıyordu. Üstadın teessür ve heyecanından korktuk. Hafız İdris'e işaret ettik, kesti. Hiç konuşmuyorduk. Derin bir sükûnet odayı kaplamıştı. Üstad gözlerini kapamış, dalgın yatıyordu.

Biraz sonra Üstad işitilir işitilmez, gayet hafif bir sesle kendi kendine:

[136] و قيل يا ارض ابلعى ماء ك

dedi.

Hafız İdris oradan okumağa başladı. Bitirdikten sonra Üstad gözlerini açtı; Asım'a döndü:

— Asım evlâdım, dedi, bu çocuklar hep beni severler, beni görmek arzu ederlerdi. Fakat onlara sen rehber oldun, buraya getirdin. Berhudar ol. Bütün yaptıklarından ziyade beni bunlar memnun etti. Allah hepinizden razı olsun.

134 Tercümesi: "İyilik ederseniz kendi nefsiniz için edersiniz. Fenalık ederseniz yine kendinize edersiniz".

135 Tercümesi: "Her kim mümin olduğu halde ahreti ister ve ona nasıl çalışmak icap ediyorsa öylece çalışırsa onun ve onun gibilerin sa'yi meşkûr ve makbul olur. Biz her birine, onlara da, bunlara da, Rabbinin atâsından yardım ederiz. Rabbinin atâsı mahdud değildir. Bak, onların içinde bazısını nasıl bazısına tafdil ettik. Muhakkak ahiret, büyük dereceler itibarile daha büyük, fazl ve fazilet itibarile daha yüksektir".

136 Tercümesi: "Ey yer suyunu yut!" (Hud Sûresi/44) (haz.)

İcazet Cemiyetine Heveslenmesi

Yine ölümüne tekaddüm eden günlerde idi. Üstadın hafızlık hocası Fatih imamı Arab Hafız selam göndermiş, üstadı icazet cemiyetine davet etmişti. Üstad çok sevinmiş, neş'elenmişti. O sırada Asım geldi. Asım'a müjdeledi:

— Gel gel Asım, dedi, Arab Hoca Efendi bana haber göndermiş. Sen onu bilirsin. O benim hocamdı. Hasta imiş. Buraya gelememiş. Talebesinden Hafız Ferhad Efendi'yi göndermiş.[137] Bu Ferhad Efendi benim talebem. Ben bir zamanlar medreselerde edebiyat da okutmuştum. Hürmetle geldi, elimi öptü. Perşembe günü Arab Hoca Efendi'den *Takrib* icazeti alıyormuş. Cemiyetleri varmış. Beni de davet ettiler. Hoca Efendi bana çok dua etmiş. Kuzum Asım, o gün gel de birlikte gidelim.

Üstad bunu söylediği zaman hastabakıcının yardımile yatağında doğrulabiliyor, birkaç dakika yastığa dayanıp durduktan sonra yine yatağına uzanıyordu. Birkaç gün evvel ameliyat yapılmış, karnında toplanan sular alınmıştı. Üstad hastalığını unutmuştu. Dimağı faaliyette olduğu için vücudu da gidebilecek zannediyordu.

Hafız Sadeddin

Meşhur bestekâr Hafız Sadeddin de hastalığında üstadı birkaç defa ziyaret etmiş, ona hazin parçalar okumuştur.

Bir gün Hafız Sadeddin, Kadıasker İzzet Efendi'ye atfolunan bir "durak" okuyordu:

مطلع نور خدا

Müessir bir parça, üstad mest olmuştu. Durak bittikten sonra konuşulmaya başladı. Sadeddin *matlai* okumuştu. Üstad doğrusu *matlii* olduğunu söyledi. Ve bu kelime üzerinde bir izahat verdi.

Yine bir gün Sadeddin güzel naitler, kasideler okumuştu. Asım'la beraber gelmişlerdi. Üstad sakin ve hazin dinliyordu. Sadedin bitirdikten sonra üstad çok memnun olduğunu beyan etti:

— Hafız Bey oğlum, dedi, zannederim şevki tarebden olacak: "Bir muazzam padişahsın" diye bir ilâhi var. Hatırınızda mı?

Sadeddin derhal okumağa başladı:

Bir muazzam padişahsın ki kulundur cümle şah
Kurb-i ev ednaya vazoldu seninçin tahtigâh
Nuh felek heft ü zemin ancak sana bir barigâh
Emrine mahkûmdur âlem, her sözün bir vahiy-i İlâh

اصلوة والسلام هادىء راه خدا
كنت عاصى يا شفيع المذنبين اشفع لنا

Üstad çok heyecana gelmişti. Ağlıyordu. Gözyaşları sakallarına dökülüyordu. Onun bu hazin ağlayışı orada hazır bulunanlara da tesir ederek herkes

137 Ferhad Efendi şimdi Valide Cami-i Şerifi imamıdır.

ağlıyordu. Bu ilâhî mi, yahut o ses, o okuyuş mu üstada tesir etmişdi? Yoksa bu ilâhî ona mazinin derin sinesine gömülen bazı hatıraları mı canlandırmıştı? Her nedense o gün çok müteessir olmuşdu.

Hafız Asım

Ölümünden iki gece evveldi. Üstad üç dört günlük baygınlıkdan sonra biraz kendine gelebilmişti. Başı ucunda büyük kerimesi Cemile oturmuş, ağlıyordu. Derken yine Asım geldi. Üstad başını bile çevirecek kudrette değildi. Çok takatsizdi. Gözlerinin rengi değişmiş, feri kalmamıştı. Çenesi sarkmış, dili ağırlaşmıştı. Sözleri güç anlaşılıyordu. Kelimeleri tamam edemiyordu. Ancak karîne ile bazı sözlerini anlamak mümkün oluyordu. Çok sözleri de anlaşılmıyordu.

Asım'ı görünce fersiz gölerini ona tevcih etti. Bir şey söylemek istiyordu. Fakat dili kalkmıyordu. Anlaşılır anlaşılmaz, hafif bir sesle, sanki bir işaretle:

– Asım nerdesin? dedi.

– Buradayım Üstad.

– Çoktan beri gözükmedin.

– Her gün ben buradayım. Ama siz istirahat ediyordunuz. Uyandırmak istemedim.

O sırada Fuad Şemsi geldi:

– Asım, sen artık bize okumaz oldun, dedi. Sen galiba kendini bilmiyorsun. Biz seni hiç kimse ile bir tutmayız.

Sonra Üstad'a döndü:

– Değil mi Üstad? Asım'ın okuyuşu bambaşka bir şey! Rica ederim, söyleyiniz de okusun.

Fuad Şemsi en tehlikeli dakikalarında metanetini muhafaza eder, hastalığının ağırlığını Üstad'a hissettirmemek için hoş sözler söyler, Üstad'ı avutmağa, kendini düşünmeğe meydan bırakmamağa çalışırdı. Üstad o kadar takatsız idi ki artık başını çeviremiyordu. Yalnız gözlerini oynatabiliyor, söyleyeni gözlerile dinliyordu. Bu kadar takatsızlığa rağmen yine dimağı yerinde idi. Söyleyemiyor, fakat her şeyi hissediyor, anlıyordu.

Fuad Şemsi öyle iyi zamanlarındaki konuştukları lisanla Üstad'a:

– Rica ederim, söyleyiniz de okusun.

deyince, Üstad hakikaten canlanır gibi oldu. Yine dudaklarını oynattı. Kulağımızı vererek dikkat ettik:

– Hele dinlensin, uzaktan geldi.

diyordu. Asım:

– Yorgun değilim Üstad, dedi. Eûzu Besmele çekti. Biraz durdu. Üstad'ın hangi ayeti işaret edeceğini bekliyordu. Üstad çok hafif bir

Henüz bir talebe iken Âkif'in şiirlerinin hemen hepsini ezberleyen Hafız Asım Şakir, İstiklâl Harbi'nden sonra tanışıp Üstad'ın elini öpmek bahtiyarlığına erişmiştir.

(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

sesle: والسابقون الاولون من المهاجرين[138] dedi. Asım oradan okumağa başladı. Birkaç sahifa okudu. Üstad çok mütehassis olmuştu. Dalgın dalgın dinliyordu. Bitirdikten sonra Üstad Fuad Şemsi'ye baktı. Ona bir şey söylemek istiyordu. Fuad Şemsi daha yakınlaştı. Kulağını ona verdi. Üstad şunu anlatmak istiyordu:

— Fuad Bey, Asım'daki başkalık nedir bilir misin? Asım okuyacağı ayetleri zemin ve zamâna münasip intihap eder. O, benim hoşuma giden yerleri bilir. Bu vadide ona hizmet etmişimdir.

Fuad Şemsi Üstad'ın ne demek istediğini anlıyarak sözü aldı. Üstad'ın yorulmasına meydan vermemek için Üstad'ın maksadını izah etti. Üstad gözlerile Fuad Şemsi'yi tasdik ediyordu.

Şeyh Muhammed Rifat

Üstad Mısır'ın en meşhur hafızı Şeyh Muhammed Rifat'ın Kur'an okuyuşuna da meftun idi. Cuma günleri Hâlvan'dan kalkar, Kahire'ye gelir, Habbaniye'de Şeyh Rifat'ın okuduğu camiye koşar, onu dinlerdi.

Şeyh Rifat'ın sesi yüksek değildir. Fakat öyle muhrik ve müessirdir ki onu dinlerken hiç bir insan kalbinin titrememesi mümkün değildir. O, öyle bir okuyuşdur ki gözlerinizi kapayıp da ruhunuzu ona verdiğiniz zaman Kur'an'ı doğrudan doğruya kalbinize nâzil olmuş gibi duyarsınız.

Üstad Hafız Rifat'ı dinlerken kendinden geçecek derecede vecd içinde kalırdı. Üstad'a göre, Hafız Rifat gibi Kur'an okuyan bir adam yeryüzünde yoktu. Hafız Rifat'ın okuyuşu insanın kalbinde takva hissini uyandırır, ruhunu heyecanlar içinde bırakır.

Üstad bir gün Hafız Rifat'a nereli olduğunu sormuş. Hafız Rıfat:

— Ben Türküm, demiş, ceddim Diyarbakırlıdır.

Cuma ve Salı geceleri Mısır radyosu Şeyh Rifat'ın sesini bütün dünyaya neşrediyor. Mısır radyosu bütün Kur'an'ı Şeyh Rifat'a okutmuş ve plâklarını saklamıştır. Aralarındaki mukaveleye göre vefatından evvel bu plâklar neşredilmiyecektir. Şeyh Rifat okuduğu zaman İslâm âleminin her tarafındaki radyolar onu dinliyor.

Son Zamanları Hep Kur'an'la Geçti

Üstadın son seneleri hep Kur'an tercümesile geçtiği için artık Kur'an onun bütün kalbini, bütün ruhunu, bütün mevcudiyetini kaplamıştı. Kudret-i bedeniyesi müsaid olduğu zamâna kadar her gün mutlaka bir parça Kur'an okurdu. Evvelce günde birkaç cüz okuyabilirken sonraları takatsızlığı hasebile birkaç sahifaya kadar indi. Hiç okuyamıyacak kadar hastalanınca Hafız Necati onu Kur'ansız bırakmadı. Hemen her gün onun başı ucunda, sakin ve sessiz odasında, hazin hazin okudu. O da gözleri kapalı, hazin hazin dinledi.

Üstad, Kur'an'ın her ayeti ile, her kelimesile, hattâ harflerile günlerce, senelerce uğraştığı için artık gönlünü oraya vermiş, bütün zevki o olmuştu. Bir

138 Tercümesi: Muhacirlerden, ensardan en ileri ve evvel gelenlerle iyilikte onlara uyanlardan Allah hoşnud oldu, onlar da hoşnud oldular. Allah onlara altından ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar orada ebedî kalırlar. En büyük muvaffakıyet de budur. (Tevbe Sûresi, cüz 11.)

pırlanta üzerinde işleyen san'atkâr gibi, o Kur'an'ın muazzam ayetleri üzerinde senelerce çalışmış, onu anlamağa uğraşmıştı. Peygamberimizin devrinde olsaydı, o, bir kâtib-i Vahy olurdu. Aradan on üç asır geçmiş olsa da Hazreti Peygamber onu o payeye mazhar olanlar derecesine is'ad buyurmuş olsalar gerek.

Kur'an'ı Türkçe'ye onun kadar güzel tercüme edebilecek yer yüzünde bir kişinin daha bulunmaması, elbette büyük bir mevhibe-i ilâhiyedir. Hayatının son senelerini Kur'an'a hasretmesi, hiç şüphe yok ki, bir saik-i manevînin tahtı tesirindedir.

Bütün hayatı şiir içinde geçmiş olmakla beraber şairliği o kadar faideli bir şey göremezdi. Onu bir süs gibi, bir lüküs eğlence gibi telâkki ederdi. O kadar güzel şiirler yazmış olmakla beraber bunları ehemmiyetsiz görür, "Ben daha faideli şeyler yapmış olmalıydım" derdi. Şairliği kimseye tavsiye etmezdi. Ömrünün son senelerinde şiir ile iştigale vakit bulamıyarak bütün zamanını Kur'an'a hasretmesi onun için büyük bir mazhariyet, çok feyizli bir akibet olmuştu.

Onu eritip bitiren Hastalık
Doktorun Tıbbî Müşahedatı

Üstadın hastalığı ve tedavisi hakkında ona bakan kıymetli doktorlarımızdan Profesör Burhaneddin Osman Tugan'dan[139] bir şey yazmalarını rica ettim. Şunu yazıp göndermek lütfunda bulundular.

> "Merhum sıhhat itibarile çok sarsılmış bir halde Mısır'dan İstanbul'a avdet eder etmez, burada kendisini seven dostları şairin hayatını kurtarabilmek üzere derhal memleketin en kıymetli tıb üstadlarını davet etmişler, bir müddet tetkik ve tedavi kasdile Teşvikiye Sağlık Evi'nde yatmış, ondan sonra ümitsizlik içinde hastaneden çıkarılmıştı.
>
> Bu sırada aziz, kadirşinas, bihakkın yüksek ruhlu, merhumun da pek çok sevdiği Fuad Şemsi arkadaşım, bana da Âkif Bey'in ıztıraplarından bahsetti, bir kere de benim görmekliğimi istedi. İşte bu suretle merhumun son yarım senelik hayatında kendisile pek yakından alâkadar oldum. Bu fırsat bana bu satırları yazmak bahtiyarlığını bahşetti.
>
> Büyük şairin hayatının her safhasının tesbit edilmemesi istikbal için müaheze mevzuu olacağını hatırlayarak tıbbî görgülerini hülâsayı bir vazife telâkki ettim.
>
> #### Ümidsizliğe Düşürmemek İçin
>
> Nihayet bir gün merhum, Fuad Şemsi'nin İstinye'deki yalısına gelmiş, bana da haber verilmişti. Benden istenen, hayatının pek kısa bir zamanda nihayete ereceğine hükmedilen şairin yaşadığı müddet zarfında, kendisini ümidsizliğe düşürmiyecek, ıztıraplarını teskin edecek, hülâsa her veçhile teselli edecek tedbirlerin ittihazıydı.

139 Dahiliye mütehassısı. 1956-1957'de Gülhane'de Baştabiblik vazifesinde bulundu. Gülhane Askerî'nin Tıp Fakültesi olmasında etkin isimlerdendir. Bkz. Kemal Özbay, Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, C. II, İstanbul 1976, s. 291, 293.

Filhakika merhum hastanede yatmasına ihtiyaç olmadığını öğrenir öğrenmez, artık dışarıda kendisinin tedavi edileceğine muntazırdı. Bu intizarı bir iki hafta devam etmiş, birkaç defa Fuad Şemsi'ye:

— Canım Fuad, beni ne zaman gelip görecekler? Neler yiyeceğim? Ne ilâçlar alacağım? Tedavinin esasları nedir?..

diye sorarmış. Her nasılsa bu noktada bir yanlışlık olmuş...

Fuad Şemsi, hastanın mütemadî arzusu karşısında, kendisini arayan soran bulunmadığını bir müdet gördükten sonra keyfiyeti endişe ile bana açmış, eğer biraz daha müdavi hekimin gelmemesi devam ederse hasta kendisinin artık ölüme terkedilmiş olacağını endişe ile anlatmıştı.

Hastanın Mizacı

Gıyaben herkes gibi ben de merhumu tanıyordum. Fakat mizacı, bilhassa birkaç senelik ıztıraptan sonraki halihazırı ne vaziyette idi? Fuad Şemsi bana umumî bir fikir edinecek kadar karakterinin hususiyetlerini anlatmıştı. Bununla da ilk mülâkat gayet heyecanlı bir imtihan olacağını hissediyordum. Acaba deruhde edeceğim tıbbî vazifede ne dereceye kadar muvaffak olabilecektim? Acaba meyus hastanın Ruhan sempatisini celb eden bir yardımcı olabilecek miydim?

Kendisi hastalığının başladığı iki seneden beri muhtelif memleketlerde bir çok meslekdaşlarla tanışmış, hastalığı hakkında bir çok izahat almış, bilhassa müteaddit müşaverelerle de bu hisleri çok inceleşmişti. Diğer taraftan velev ki uzun zaman meşgul dahi olmamış olsa yine tıbbın muayyen bir şubesinin de saliki bulunuyordu. Âkif baytarî tıb mensubuydu.

Merhum, Fuad Şemsi'ye her zaman, kendisine bakacak hekimden her şeyden ziyade ruhen bizzat hoşlanması lâzım geldiğini söylermiş.

İşte bu hislerle meşbu olarak hastayı ziyarete gittim.

İlk Muayene

Gençliğinde sayılı pehlivanlardan olan Üstad çok değişmiş, uzun boyu, sararmış esmer rengi, muztarip fakat mültefit vechi ifadesi, ince boynu ile gayri mütenasip derecede hastalık neticesi şişkin karnı ve sık sık nefes alma ihtiyacı ile hastanın ıztıraplarını mucip olan hal hemen anlaşılıyordu. Ufak bir de ateş vardı. Hiç iştihası yoktu.

Kendisinden hastalığı hakkında kısaca izahat aldıktan sonra umumî muayenesini yaptım. Bu muayeneden aldığım neticelere istinaden kendisini teselli edebilecek bazı noktalar buldum. Bu, beni de bir parça memnun etti. Çünkü son konsoltasyonda düşünüldüğü gibi hastanın pek kısa bir zamanda hayatına hatime verecek olan hastalığın mevzuu bahis olmaması ihtimalleri mevcuttu. Bu senelerden beri devam eden müzmin derdin hakikî hüviyetini meydana koyabilmek üzere bazı laboratuar tetkiklerine ihtiyaç vardı.

Tetkik ve Teşhis

Hastanın birkaç haftadanberi ıztırabının artmasına sebebiyet veren iştahsızlık, kabız, hummasına karşı derhal icabeden tedabiri ittihaz ettik. Tetkikatın yapılmasını ve sık sık muayene ve tedavisini kontrol etmek üzere, merhum yine, dostu Fuad Şemsi'nin delâletile Mısır apartmanına yerleştirildi. Orada her türlü istirahat esbabı temin edildi.

İlk kontrol böbreklerinin faaliyetinin ne halde bulunduğunu tespite matuftu. Bu cihetten endişeli bir vaziyetle karşılaşmadık. Böbrekler tamamen tabiî faaliyette idi. Bu sebeple tedavi esnasında bu nokta-i nazardan bir mahzur ile karşılaşmayacaktık.

Bunun arkasından kan tetkikine geçtim. Kandaki bu tetkik bize ötedenberi fikirleri üzerinde toplandığı karaciğer hastalığının mahiyetini meydana koyacaktı. Konsoltasyonlarda karaciğerde kanser olduğuna hükmedilmiş ve hastanın birkaç haftalık ömrü kaldığına işaret edilmiş bulunuluyordu.

Acaba karaciğerdeki rahatsızlık hakikaten kanser mi idi? Başka bir ihtimal kat'iyyen mevzuu bahs değil mi idi? Tıbbî bilgilerimiz doğrudan doğruya ilk merhalede karaciğerde başlıyan kanserleri oldukça nadir telâkki eder. Karaciğerdeki kanserlerin büyük bir ekseriyeti, diğer uzuvlarda, bihassa midede başlıyan kanserlerin zamanla vücudun muhtelif yerlerine yayıldığı sırada karaciğerde de ikinci olarak bir mihrak tevlid etmelerinden ibarettir.

O halde merhumda bu keyfiyeti en evvel araştırmak lâzım geliyordu. Vücudunun her hangi bir tarafında zamanla karaciğerde kanser yapabilecek bir ilk mihrak bulunmuyordu. Nitekim zaman bize sonuna kadar da böyle bir arızanın mevcudiyetini göstermedi. Yani ne mide, ne de iç uzuvlarının hiç birinde kanser mihrakı yoktu.

O halde hastada olsa olsa doğrudan doğruya karaciğerde başlıyan bir kanser ihtimali olabilirdi.

Fakat bunun yanında hastada görülen alâmetleri daha fazla tevlid etmesi ihtimali olan ve memleketimizde oldukca sıkca görülen bir hastalığı da hatıra getirmek icab ediyordu. Bu da "karaciğerin damurî teşemmüü" veya "Laennek hastalığı: Cirrhose antrophique de Laennec" idi.

Filhakika esasen iki hastalığın a'razı da birbirine pek müşabih idi. Yalnız bidayette hastalık a'razının noksan oluşu konsültan hekimleri kanser düşüncesine götürmesi ihtimali vardı. İşte kanda yapmıya karar verdiğim tetkik, a'razı birbirine pek müşabih olan bu iki hastalığı yekdiğerinden ayırmış olacaktı.

Bu tetkik Takata ve Ara ismindeki Japon müellifinin tavsiye ettikleri kan teamülü idi. Bütün dünyada büyük mesailere yol açan bu muaye-

ne usulünü ben de Gülhane'de uzun zaman tetkik etmiş ve dünya mesaisini kendi buluşlarımla mezcederek *Pratik Doktor* mecmuasında neşretmiştim. Bu teamül karaciğerin Laennek tipindeki sirozunda yüzde doksanbeş müsbet bulunuyordu. Âkif merhumun kanında da bu teamül gayet kuvvetli müsbet bulundu. Karnındaki suda da aynı teamül şiddetle müsbetti. İşte bu veçhile merhumun hastalığının hakiki adı meydana çıktı. Âkif "damurî kebid teşemmüü"ne mübtelâ idi.

Bu hastalık vakıa gayr-ı kabili şifa hastalıklardan biriydi. Fakat kanser kadar seri seyirli bir hastalık değildi. Bu hastalıkta yaşama müddeti vasatî iki sene kabul ediliyordu. Merhumun da hastalığının başlamasından itibaren hemen de iki sene geçmiş bulunuyordu. Fakat son seneler zarfında hayatı biraz daha temdid edebilen bazı yeni tedavi usulleri neşredilmişti. Ben de bundan cesaret alarak kendisine bunları tatbike karar verdim.

Hastabakıcının Şefkati

Bütün tedavi devresinde kendisine tam bir hastabakıcı vazifesini gören Rus mültecilerinden hastabakıcı Mari'nin yardımlarını ve fedakârlıklarını buraya şükranla kayde mecburum. Hattâ hastaya büyük bir hisle bağlanan hemşire, hastanın ıztıraplarında bir anne şefkatile çırpındığına şahit olurdum. Hattâ mezarında herkesten çok fazla gözyaşı döken o, Kur'anlar okutan da o olduğunu zikretmeden geçemiyeceğim. Çünkü o herkesten daha fazla şairi tanımıştı.

Tedavi

Tedavide en mühim noktalar, karnında fazla su toplanmasına mani olmak, toplananı idrarla harice çıkarmak, hastanın beslenmesini temin etmek ve karaciğer vazifelerini düzeltmekten ibaretti. Karnından hastanede iki defada on beş kiloya yakın su alınmıştı. Karnından bu suyun alınması hastaların ömrünü kısaltan mühim sebeplerden birini teşkil ediyordu. Çünkü bu su içerisinde uzviyetin yapısı için çok elzem maddeler de harice çıkarılmış oluyordu. Hastadaki beslenme unsurlarile de telâfi edilmemesi ölümü yaklaştırmıya sebep oluyordu.

İşte son senelerin mesaisinin bize verdiği yeniliklere istinaden bu suyu usulü dairesinde idrarla çıkarmak kabil oluyordu. Diğer taraftan karında esasen süratli toplanmıya da yine bazı ilâç ve perhizlerle mani olabiliyorduk.

Vefatı

Bu esnada hasta tebdil-i hava, ağaçlık sakin bir yer iştiyakını da şiddetle hissediyordu. Bu da temin edildi. Alemdağı'ndaki Prens Halim Bey'in çiftliğine yerleşti. Her on beş günde bir hastabakıcısile İstanbul'a inerek bana geliyorlar, tedaviyi tanzim ediyordum.

Epey zaman bu vechile idare edilen hastanın karnındaki su artık pek fazlalaşmıştı. Hasta bazı ilâçları almakta çok müşkülât çekiyordu.

Kalb ve hazım yolları, teneffüs yolları ehemmiyetli tazyik altına girmiş bulunuyordu. Çaresiz karnından suyu almak icab ediyordu. Çünkü idrarla çıkan mikdara nazaran karında toplanan daha fazla olduğundan teraküm gittikçe daha tehditkâr bir hal almıştı. Karından su boşaltıldı. Ve bu hal üç dört haftada bir tekrar edilmeye başlandı.

Artık hastada ruhî bazı bozukluklar da başlamıştı. Bazen teheyyücler gösteriyor, bazı günler hiç yemek yemiyor, günlerce aç kalıyormuş. Bittabi bu hal birdenbire umumî vaziyeti bozuyordu.

Eriyip Söndü

Yavaş yavaş erime hadd-i gayesine vasıl olmuş, kelimenin tam manasile bir deri bir kemik haline gelmişti. Artık kalbde vakit vakit ehemmiyetli zaaflar görülmeye başlıyordu. Hattâ bir gün tamamen kendini kaybetmiş, halet-i nez'ide olduğu zannedilmişken, gene bir hafta yaşamak imkânı hasıl olmuşdu. Nihayet mukadder akıbet, eskilerin tabiri vechile, tekmil-i enfâs-ı ma'dude-i hayat suretile tecelli etdi. Mevlâ rahmet eyleye."

Doktor Profesör Burhaneddin Osman Tugan

Fuad Şemsi

Fuad Şemsi, ona, bir insan için yapması mümkün olan bütün ihtimam ve şefakati gösterdi. Onun çok vefakâr bir dostu olduğunu isbat etdi. Üstad onu, zaten çok seviyordu. *Asım* gibi en mühim eserini ona ithaf etmişti, Abbas Halim Paşa ile onu tanıştırmıştı, yeni yazdığı şiirleri evvelâ ona gönderirdi. Sanki onun kucağında öleceğini biliyordu.

Âkif'in *Asım* kitabını kendisine ithaf ettiği yakın dostu Fuad Şemsi İnan, devirlerin hazineleriyle lebâleb dolu çalışma odasında.

(Uğur Derman arşivi)

Ömrü bedbaht geçen üstad, onu çok hakikatli bir evlâd olarak telâkki etmiş, gönlünü öyle ona bağlamıştı. Ona öyle derdi:

— Sen benim yalnız vefakâr dostum değil, aynı zamanda en hakikatli evlâdımsın.

Fuad Şemsi'yi bir rubu' asır evvel tanımışdı. Aralarındaki dostluk, muhabbet daha görüşmeden başlamışdı. Bir müddet gıyaben birbirini sevmişlerdi. Nihayet bir gün Fatin Hoca'nın delâletile görüşdüler. Ondan sonra aralarındaki dostluk, muhabbet artdı; son derece samimileşdi.

Fuad Şemsi onun şiirlerinin çoğunu ezber okuyordu ve güzel okuyordu. O okudukça üstad neş'elenirdi. Okurken tahlil eder, çok beğendiği yerleri tekrar tekrar okur, bazen da tenkidler yapardı. Üstad onun takdir veya tenkidlerine kıymet verirdi. Fuad Şemsi yazamıyor, fakat yazılan şeyleri iyi anlıyor. Üstad onun zevk-i edebisini beğeniyordu.

Bir zamanlar İstanbul'da, sonra Boğaziçi'nde çok samimi sohbetler yaptılar.. Nice günler, nice geceler geç vakitlere kadar bu tatlı müsahabeler devam etdi. Bir aralık Fuad Şemsi Mısır'a gitdi; orada da hep birlikde vakit geçirdiler.

Nihayet üstad hastalandı, İstanbul'a geldi. Fuad Şemsi vapura gitdi, onu oradan aldı, prensesin evine götürdü. Sonra hastaneye yatırdı. Memleketin en yüksek doktorlarını topladı. Konsültasyonlar yaptırdı. Bir müddet hastanede tedavisini taht-ı temine aldı. Sonra Abbas Halim Paşa'nın Mısır Apartmanı'na getirdi. Kendisine bir daire tahsis olundu. Hastabakıcı tutuldu. Hususî bir doktor, memleketin en hazik tabibi onun tedavsini üzerine aldı. Yeyip içmesine bakacak aşçı tutuldu. Hasılı Fuad Şemsi, onun bütün ihtiyacat ve arzularının teminine canla, başla koşdu, uğraşdı. Merhumun her istediğini aldı ve yapdı. Onu hiçbir şeyden mahrum etmedi. Müteaddid hizmetçiler, hastabakıcılar onun bütün arzularını ifaya çalışdılar. Hatırından geçen şeyler beş dakika sonra önüne geldi. Gelen binlerce ziyaretciler izaz edildi. Gelenler üstadın ne kadar temiz, ne kadar ihtimamla bakıldığını gördüler, memnun oldular.

Bütün bu işlerin tedviri Fuad Şemsi'nin himmetile oldu. Üstadın evlâdlarına hiçbir külfet, hiçbir vazife kalmadı. Ziyaretine geldikce pederlerinin büyük itinalar, şefkatlerle bakıldığını gördüler, memnun oldular.

Merhum sıkıldıkca, hatırına bir şey geldikce: "Fuad!" dedi, o koşdu. Onun buhranlı dakikalarında bir dakika yanından ayrılmadı. Onun en ümidsiz, en hüzünlü zamanlarında ona ümid verecek, onun gönlünü neş'elendirecek sözlerle onu avutdu. Onun hastalığını unutdurmak için hep onun hoşlandığı mevzularda konuşdu. Onun şiirlerini okudu. Tahliller, tenkidlerle onu meşgul etdi. En güzel okuyan hafızları getirip âhir ömründe ona her gün Kur'an dinletdi.

Üstad son şem'a-i hayatına kadar böyle naz u naim içinde yaşadı. Nihayet yağı tükenen bir mum gibi günün birinde söndü. Fuad Şemsi'nin kucağında gözlerini kapadı. Bu âlem-i faniye veda etdi.

Öldükten sonra da techiz ve tekfini, tedfin merasimi hiç noksansız yapıldı.

İşte bir taraftan prensesin vekil-i umûru sıfatile, bir taraftan onun vefakâr büyük dostu olmak itibarile sonuna kadar ona karşı yapılması mümkün ve mütesavver olan her türlü şefakat ve ihtimamı gösterdi. Her suretle vazifesini yapdı. Üstad da onlara dua ederek gözlerini kapadı.

Vefatından Sonra Âlem-i Faniye Vedaı

27 Kânuevvel 936 Pazar günü akşamı, Pazertesi gecesi, saat sekizi çaldığı zaman üstad bu âlem-i faniye veda edeli on beş dakika olmuştu. Altmış üç senelik bir ömür, insanların saadeti, Müslümanların izzeti, Türklerin teâlisi için, çarpınmalarla geçen bir ömür nihayete ermişti. Şimdi artık üstad derin uykulara dalmıştı. Ateşler içinde yanıp kavrulan o vücud donmuştu. Kalbleri tutuşturacak alevler saçan o parlak gözler sönmüştü. Ruhları sarsan, gönülleri heyecana veren o lisan susmuştu.

Boylu boyuna uzanmış, gufrana bürünmüş yatıyordu. Ne kadar da vicdan istirahati ile bir yatış! Hayatta vazifesini yapıp da gözlerini büyük bir istirahat-i kalb ile kapayanlara mahsus bir yatış!

Her taraf sessiz, derin bir samt içinde. Hastabakıcı kadın, müşfik bir Rus kadını, ellerini kavuşturmuş, ayakları ucunda ağlıyor. Sevgilisinin na'şi karşısında bir âşık ancak bu kadar samimiyetle ağlar. Öldüğüne sanki inanmıyor. O kadar iyi bir insan nasıl ölürdü? Vefakâr dostu Fuad Şemsi derin bir hüzn içinde, donmuş kalmış. Teessüründen bir yerde duramıyor, muttasıl dolaşıyor. Kızı Cemile babasının başıucunda oturmuş gözyaşları döküyor...

Vefat Haberi

Biraz sonra telefon bütün matbuatı üstadın vefatından haberdar etmişti. Onun üzerine bütün gazete idarehanelerinden Ömer Rıza'ya telefonlar yağmaya başladı. Hem taziye, hem de muazzam bir alay tertibi için cenazenin bir gün sonraya tehiri teklif ediliyordu.

Sabahleyin gazeteler vefat haberini şehrin her tarafına yayarken üstad Beyoğlu hastanesine kaldırılarak gasl ediliyordu. Üstad, hayatında olduğu gibi, vefatından sonra da böyle muazzam resmî alaylardan hoşlanmayacağı malûm idi. Birkaç kişinin sevgi ve samimiyet içinde, birkaç dostun mezara kadar ona refakat etmesi kâfi idi.

Tabutun İstikbali, Alsancaklara Sarılması

Fakat cenaze otomobili tabutu Beyazıt Camisi'ne getirdiği zaman Darülfünun talebesi büyük bir kütle halinde tabutu karşılamıştı. Hava soğuk, şiddetli bir poyraz esiyor, bütün gece kar yağmış, ortalık bembeyaz.

Tabut otomobilden çıkarılıyor. Çıplak, örtüsüz, yalnız tahtadan ibaret bir tabut! Talebe büyük şairin tabutunu görünce hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Hele bazıları o kadar müteessir olmuşlardı ki tabutu kucaklıyorlardı.

Bir kısım talebe etrafa dağıldılar. Biraz sonra ellerinde albayraklar geldiler. Tabutu bu şanlı alsancaklara sardılar. Onların üzerine de Kâbe örtüsü örtüldü. Çıplak bir tahta olarak gelen tabut, musalla taşında alsancaklarla, Kâbe örtülerile donatıldı.

Vefatını gazetelerde okuyan ahbabları, Darülfünun müderrisleri, şairler, edibler, muharrirler, üniversite talebesinden başka diğer mekteb talebeleri tabutun etrafını ihata ettiler.

Cenaze Alayı: Eller, Başlar Üstünde

Öyleyi müteakib cenaze namazı kılındıktan sonra Darülfünun gencleri tabutu musalla taşından elleri üzerinde kaldırdılar. Cenaze arabası ile götürülmesine razı olmadılar.

— Biz üstadımızı kabre kadar ellerimiz üstünde,başlarımız üstünde götüreceğiz, dediler.

Büyük şairin tabutu bu suretle başlar, eller üzerinde taşındı. Cenaze arabası, diğer otomobiller boş olarak cenaze alayının arkasından geldiler.

İki genç, tabutun önünde, Edebiyat Fakültesi'nin çelengini taşıyordu. Ekseriyetini Darülfünun gençleri teşkil eden büyük bir cemaat cenazeyi takip ediyordu. Geç haber alarak yetişemiyenler otomobille yollarda iltihak ediyorlardı.

Cenaze Bayazıt, Şehzadebaşı, Fatih, Edirnekapı caddelerinden geçerken halk tarafından büyük hürmet gösteriliyordu.

Kabri Başında

Mezarı, Edirnekapı'da şehitlik karşısındaki kabristanda çok sevdiği Ahmed Naim'in kabri yanında hazırlanmıştı. Biraz ötede yine sevdiği dostlarından Süleyman Nazif'in, Muallim Cevdet'in kabirleri var. Yalnız değil. Hep sevdiklerile beraber.

Tabut indirildi. Kabrin etrafını bütün Darülfünun gençleri ihata ettiler. Talebenin teklifi üzerine Heykeltıraş Ratıb Aşir tarafından yüzünün kalıbı alındı. Ondan sonra yine kefenine sarılarak Kur'an sesleri arasında defnedildi. Memleketimizin en yüksek hafızları üstada karşı son vazife-i ihtiramiyelerini yapmak üzere gelmişler, güzel ve muhrik Kur'an seslerile kalbleri cuş-ı huruşa getirmişlerdi. Gençler çok heyecanlı idi. Üstadın aziz dostları büyük teessür içinde idiler.

Duayı mütekib bütün Darülfünun gençleri ve orada hazır bulunanlar hep bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı okumağa başladılar. Bu, çok ulvî, çok heyecanlı oldu. Çok kimseler kendini zabtedemiyerek ağlıyorlardı. Fatin Hoca: "Ömrümde bu kadar teessür ve heyecan içinde kaldığımı bilmem" diyordu.

Marş bitince gençler çok samimî nutuklar söylediler. Üstadın yüksek fazilet ve secayâsından, millet ve vatana olan büyük hürmetlerinden, Türk edebi-

yatında yaptığı inkılâblardan bahsettiler ve daima gençliğin kalbinde yaşayacağını, gençliğin hiçbir zaman onu unutmayacağını söylediler.

Edebiyat Fakültesi talebesinden Abdülkadir Karahan ateşîn nutkunu şu sözlerle bitirdi:

> – Âkif'in şahsiyetinde Türk gençliği yalnız güçlü bir nazım ve millî marşın şairini gaib etmiş değildir. Aynı zamanda sağlam karakterli, kalbinin bütün iman ve heyecanile inandıklarına ömrünün sonuna kadar sadık kalmış bir insan da yitirmiştir.
>
> Âkif eğer yalnız "Bülbül"ü ve "Necid Çölleri"ni yazsaydı yine muvaffak bir san'atkâr ve yalnız "Çanakkale"yi terennüm etseydi yine millî şair sayılacaktı.
>
> Onun adı her sabah ve akşam, Türk İstiklâl Marşı genç göğüslerden gür bir ses dalgası halinde ufuklardan ufuklara yayıldıkça, milletin sevgisinden örülmüş bir edebiyat hâlesi içinde yaşayacaktır..."

Diğer bir zat da heyecanlı nutkunu şu sözlerle bitirdi:

> – Ey Çanakkale şehitleri! Sizi terennüm eden Âkif misafirinizdir. Ona iyi bakınız!
>
> Âkif! Nisyandan korkma! İstiklâl Marşı söylendikçe unutulamazsın. Ve bu marş Türklük yaşadıkça vardır...

Gençler büyük şairin mezarını kendileri yaptıracaklarına, her sene öldüğü gün kabrini ziyaretle bir ihtifal yapacaklarına ahd ü peyman etdiler. Edebiyat Fakültesi talebe cemiyeti bu işin tanzim ve idaresini üzerine aldı.

Görülmemiş Samimiyet

Bu kadar samimî, bu kadar candan gönülden bir tezahür görülmemiştir. Darülfünun gençliğinin gösterdiği bu yüksek kadirşinaslık üstadın ruhunu şadetmiş olduğu gibi, dostlarını da çok sevindirmiştir. Kudret ve fazilete verilen bu kıymet, hiç şüphe yok ki kudret ve fazilet eseridir. Bu itibarla Darülfunun talebesi büyük takdirler kazanmıştır.

Kıymetli şairimiz İbrahim Alâeddin gençliğin bu hareketini tebcil ederken şöyle diyor:

> – Büyük üstada genç neslin bu son sagı hareketi oldu. Bu arada vatan toprakları büyük bir evlâdını göğsüne alırken o büyük acı değerli bir neslin yetişmekte olduğunu görmekle biraz diniyordu.[140]

Dökülen Samimî Yaşlar

Karahisarlı Kâmil [Miras] Efendi anlatıyor: Bu kadar samimî bir cenaze alayında bulunduğumu bilmiyorum. Darülfünun gençlerinin gösterdiği tezahürat fevkalâde bir şey idi. Âkif'in bütün samimî dostlarını o gün büyük teessür içinde gördüm. Nevzad [Ayasbeyoğlu], M. Şemseddin [Günaltay],

140 *Yedigün*, 6 Kânunuevvel 937. (Fergan.)

ben bir arada cenazeyi takib ediyorduk. Zeyneb Hanım Konağı önüne gelince teessürümden orada dizlerimin kesildiğini hissettim. Boş giden otomobilden birine binelim, dedim. M. Şemseddin:

— Siz Nevzad'la bininiz, ben gidemiyeceğim, dedi.

Biz Nevzad'la bindik. Kabrin önüne vardığımız zaman Şemseddin'i orada bulduk. Bizden evvel gelmiş.

— Hani sen gelmiyecekdin?

— Hayır, dedi, gelecekdim; fakat gençliğin gösterdiği samimî tezahürat beni çok mütehassis etdi. Ağlamak ihtiyacı duydum. Onun için yalnız başıma otomobile bindim. Doya doya ağladım...

Kabire gelenlerin birçoklarının ağladıklarını gördüm. Merhumun hulûs ve samimiyeti bütün gönülleri kapladı. İşte Âkif böyle samimî gözyaşlarile defnolundu.

Bir Rüya

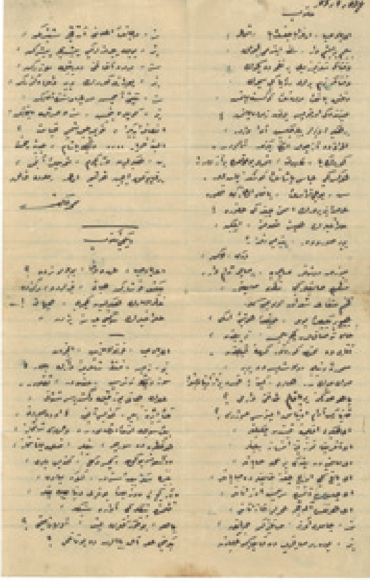
Hacı Nuri Bey anlatıyor: Mehmet Âkif merhumun kabrine defnedildiği günün akşamı, yahut ertesi akşamı rüyamda şunu gördüm:

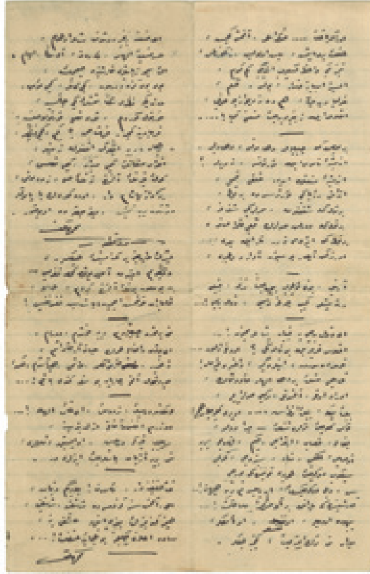
Büyük ve aydınlık bir oda. Sağ tarafdaki köşede kurulmuş bir karyoladan daha yüksek bir yerde açılmış beyaz çarşaflı geniş bir şilte. Ortasında beyaz bir bez üzerine kurulu sofra. Burada merhum Süleyman Nazif ile Babanzade Ahmet Naim ve Mehmet Âkif diz üstü oturmuşlar, yemek yiyorlar. Ben de bunlara ayakta hizmet ediyorum. Elimde dolu bir yemek kabı. Onların önünde, Süleyman Nazif'in de arka tarafında ayakta bekliyorum. Biraz iştihasız gördüğüm Mehmet Âkif'e –bazı hareketlerimle- fazla yemesini teklif ediyorum. Bu arada arkamdan biri:

— O yorgundur, dedi, daha yeni geldi. Bunlar burada kırk beş kişidir.

Bu söz söylenirken karşımdaki Mehmet Âkif'e baktım, hakikaten yorgun ve başı açıktı. Hattâ alnında, şakaklarında boncuk boncuk ince terler vardı.

Kaynak: Eşref Edip, *Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1939, s. 297-333.

Abbas Halim Paşa'ya yazılan "Bir Arîza" başlıklı şiiri, şair Âkif, 14 Nisan 1934'te arkadaşı Nevzat Ayasbeyoğlu'na mektup olarak göndermiştir. Üstte Âkif'in elyazısıyla bu mektuplar görülüyor.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

138.

Âkif'i nasıl tanıdım, nasıl görüştüm ve nasıl gördüm

Tahir Olgun

Kadirşinas Türk gençliği, şair Âkif'in irtihalinde yaptığı gibi beka âlemine intikalinden sonra da ona samimî bir alâka gösterdi. 1938 Kânunevvelinin 28 inci Çarşanba gecesiyle gününde *Safahat* mübdii nâmına hürmetkâr bir ihtifal yaptı. Âkif'i pek çok sevenlerden biri de ben olduğum için kendisini şu suretle tezkârı, hicranzede ruhuma o yar-ı cânı andırdı. Binânaleyh Âkif'in ihtifalini tertip ve icra eylemiş olanlara yaralı yüreğimin en sâf şükrânlarını arzederim.

Âsar-ı İlmiye Kütüphanesi sâhibi Bay Eşref, Âkif hakkında mükemmel bir eser neşretti. Oraya konulmak üzere merhuma dair bir hatıra karalamıştım. *Bilgi Yurdu* mecmuasında da Âkif için bir yazı bulunsun diye o hatıranın bâzı parçalarını buraya naklediyorum.

Vefatı târihini ağlaya ağlaya nazmettiğim[141] Âkif hakkında şimdiye kadar yazı yazamamıştım. Buna iki şey sebeb oluyordu. Biri: fevkalâde müteessir oluşum, öbürü: onu bitarafane düşünemeyişim. Çünki: Ben, Âkif'i lillâh fillâh bir muhabbetle sever ve hâlini "ayn-i rıza ile görürdüm. Ondan başka Âkif'i hakkiyle görebilmek için pek çok yükselmek lâzımdı. O kadar teâli ise benim haddim eğildi. Öyle olmakla beraber ve kendi görüşüme göre birkaç satır karalamayı da insanlık ve kardeşlik vazifesi bildim.

Ben, merhum Âkif'i 1892-893 seneleri içinde ismen tanımıştım. O vakitki Makam-ı Seraskeri kâtiplerinden Bay Hafız Tahsin, bana "Kadar" redifli bir gazel göstermiş, Mülkiye Baytar Mektebi talebesinden Mehmet Âkif'in olduğunu söylemişti. Gazelin suretini almamış; vezni, kafiyesi, redifi hatırımda olduğu için bir nazîre yazmıştım ki o nazîrenin bugün yalnız:

Ârzû-yi intisâb etmem ricâl-i asra ben
Var mı bir âlî mahal dergâh-ı Yezdânım kadar

beytini tahattur edebiliyorum.

Meşrutiyet'in ilânından sonra Âkif'in Ticaret ve Ziraat Nezareti'ndeki Baytar Müdiriyet-i Umumiyesi'nin muavinliğine tâyin edildiğini işittim. O sırada ben de Nezaret'in muhasebe kâtiplerinden idim. Şu zat, vazifesine başlasın da görüşelim dedim. *Sırat-ı müstakim* mecmuasında yazılarını okudum. Bunlar, yepyeni bir vâdide idi. Benim tenzir ettiğim "Kadar" gazeline hiç benzemiyordu. Birgün kendisiyle tanıştık, sohbet esnasında o gazelden ve naziresinden bahsettim. Gazelciliği çoktan bırakmış olduğunu söyledi. Meşreblerimizin uygunluğu aramızda samimî bir dostluk husule getirdi. Bir dâire dâhilinde bulunduğumuz için ya ben onun odasına gitmek, yahut o bizim kaleme gelmek suretiyle hergün görüşüyorduk. *Sırat-ı müstakim* mecmuasının şâir ve muharriri olduğundan beni de oraya yazı yazmak için teşvik etti. Onun teşvikiyle manzûm, mensûr epice yazım gerek o mecmuada, gerek bilâhire çıkan *Sebilürreşâd*' da neşrolundu.

141 Bu târihin bir kısmı *Bilgi Yurdu*'nun Şubat 1937 târihli ve 4 numaralı sayısında münderictir. (Olgun). Tahir Olgun'un bu metni için bkz. bu kitapta, 72. metin.

Baytar muavinliğinden istifa ettikten sonra *Sırat-ı müstakim* idârehânesinde görüşüyorduk. Kendisi Arabca ile Fransızcayı pek iyi bilir, Farisîyi de güzel anlardı. Öyle iken Arabca tercümeleri bizzat yapar, Farisî eserleri bana verirdi... Ben Türkçeye çevirdiğim yazılarda kelime değil, söz nakletmeyi ve terceme kokusu bulundurmamaya çalışmayı Âkif'ten öğrendim dersem hakikati söylemiş olurum...

Âkif, benim İslâm Târihi, bilhassa Asr-ı saadet vakayiyle biraz meşgul olduğumu bildiği ve taktir ettiği için, Heybeliada'da kira ile oturduğu köşke haftada bir defa gitmemi ve büyük kerimesine İslâm Târihi okutmamı istemişti. Bir kış mevsimi her hafta gittim. Ben ders söylerken o da oturur, dikkatle dinler, bâzı vak'aların anlatılışında gözleri yaşarırdı. O derslerin birinde idi ki Hacc-ı vedâ vak'asının yazılmasını ve nazmedilmek üzere kendisine verilmesini söylemişti. Fakat ne ben yazabildim, ne de o nazma muvaffak oldu. Târih müzakeresi bittikten sonra Âkif de bana *Muallekat-i seb'a*'yı, şerhi bulunan Zevzenî ile birlikte okuturdu. Demek ki bende tâlim hakkı vardır; bunu söylemekle iftihar ederim. Ruhu şâd olsun... Halkalı Ziraat Mektebi'ndeki kitabet dersinin bir müddet vekâletinde bulunmuş olmakla da müftehirim..

Âkif, mütareke devrinde Anadolu'ya gitti ve Burdur mebusu intihab edildi. Devre sonunda İstanbul'a geldi ve Mısır'a gidip bir müddet oturdu. İstanbul'a hasta olarak dönmüştü. Hastanede gördüğüm vakit gözlerinden tanıyabildim. Çünkü müteneffis meyyit hâline gelmiş; canlılık ancak gözlerinde kalmıştı. Her gidişimde Âkif'i daha bitkin bir halde görüyor, gözyaşlarımı göstermemek için kendimi zabta çalışıyordum. Ben ona:

— Nasılsın? diye sordukça; o da bana:

— Sen nasılsın? istifsarında bulunuyor, nefes darlığından muztarip olduğumu bildiği için son demlerinde bile benim sıhhatimle alâkadar oluyordu. Hattâ vefatından birkaç saat evvel yanında bulunmuş olan Bay Suûd'a güç işitilebilen bir sesle:

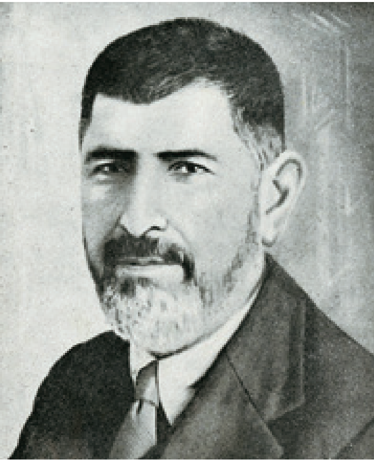
— Tahir nasıl? Gelişinde rahatsızdı, demişti.

*

Cenaze namazını Bayezit'te kıldık. Sâde tabutu, Üniversite talebesinin elleri üstüne kaldırıldı. Edirnekapı'sına kadar yürümeye takatim olmadığı için Üstâd Bay Ferid'le Beyazıt'tan tramvaya bindik. Araba kalabalıktan ağır ağır yürüyebiliyordu, biz de oturduğumuz yerden ve ağlayan gözlerimizle tabutu takip ediyorduk. Kabristana geldik, yer karlı, hava soğuk ve hüzünlü idi. Âkif hayat ve irfan arkadaşı Müderris Ahmed Naim merhumun mezarı yanına bir kabir açılmıştı. Bir servinin gövdesini siper alarak çömeldim. Okunan Kur'anı dinliyor ve kardeş yetimliği acısıyla inliyordum. Talebeden biri yanıma geldi.

— Kabrin başında bir şey söyliyecek misiniz? diye sordu:

— Evladım; lâkırdı söyliyebilecek hâlim olsaydı, gösterdiğiniz takayyüdden dolayı size teşekkür ederdim, cevabını verdim.

Âkif'in mezarda bile yanından ayrılmadığı yakın dostu Babanzâde Ahmed Naim Bey.
İsmail Kara arşivi)

Biraz sonra Âkif'in cesedini kucaklayan mezar kapanmış, senelerden beri devam eden hâlis bir meveddet ve uhuvvetin hazin hâtıraları kalmıştı.

Bence Âkif; sâde bir nâzım değil, kabul edişimizden kendisine gelinceye kadar arûzu bütün Divan ve Tanzimat şâirlerinden iyi kullanmış yegâne bir üstaddı. O kadar ki onun manzumeleri yanında Naci'nin de, Fikret'in de sözleri pürüzlü olmaktan kurtulamaz. Şâirliğine gelince; şâirlerimizin en büyüğü sayılmasa bile şüphesiz ki en büyüklerindendi.

Âkif- Namık Kemal gibi şi'ri düşüncelerinin ve duygularının tebliğine vasıta kılmıştı. Onu gaye ittihaz etseydi ve o maksatla yazı yazmış olsaydı eserlerini, mevcudlarından çok başka görürdük. Edebiyatımıza getirdikleri, yahut şiirimizde yaptıkları -benim görüşüme göre- şunlardır:

Pürüzsüz bir âhenk ile düzgün bir Türkçe'nin ifâdesi,

Asıl muhavere lisanının pek tabii bir surette nazme tatbiki,

Mütefekkir bir kafa ile hassâs bir kalbin düşünüp duyduklarını sâde bir üslûb ve coşkun bir edâ ile tebliği,

Hiçbir vakit tasannua düşürmediği san'atını, san'atkâr görünmek için değil, memlekete ve millete faydalı olmak üzere kullanması,

Vatanın parçalanması felâketine karşı hiçbir şâirin duyamadığı ve duyuramadığı bir teessürle ağlaması, yurdun istiklâl-i seâdetini de taklit edilemeyen bir beyan ile alkışlaması.

Âkif'in nazmı, nesirinden çok güzeldi. Çünkü arûz âhengindeki melekesi, onu hece vezni ile nesirden mustağni bırakmıştı. Başkalarının düşüne düşüne uzun bir zamanda yazabildikleri bir mensûrenin meâlini o, daha renkli ve âhenkli olarak kısa bir müddette nazmen yazıverirdi. Âkif'in ilham menbaı neydi? Bence her büyük şâir gibi her şeydi. *Safahat* sayfaları tetkik edilirse, dinden ilham alınarak yazılmış şiirlerin yanında dünyadan ve tabiattan mülhem neşidelerin bulunduğu da görülür.

Öyle sanıyorum ki bir şâir, bir şeyden mütehassis olup da başka şeylerden teessür duymazsa onun şairliğinde noksan vardır. Âkif öyle nakıs şâirlerden değildi.

Âkif pek yüksek ve pek müessir şiirleri arasında "ratb u yâbis" sözler bulunduğu da inkâr edilemez. Fakat dikkat olunmalıdır ki onlar kendi söyledikleri değil, başkalarına söylettikleridir. Hattâ onları, söyleyenlerin ağzına uygun, yâni gayet tabiî söyletmesi de bir muvaffakiyettir.

Âkif'in edebî şahsiyetini ve yüksek san'atini teşrih edebilmek benim kudretimin fevkindedir. Binâenaleyh perişan, lâkin samimî sözlerimle kari'leri daha ziyade yormamak için bu kadar söylemeyi kâfi gördüm.

*

Evvelce yazdığım şu satırları, şimdi ilâve edilmesi lâzım gelen bir şey varsa, o da ihtifal mürettiblerine tekrar teşekkür etmek ve mukaddema Âkif hakkında nahak yazılar yazmış olanların fikir değiştirmiş olduklarını görmekten mütehassıl memnuniyetimi söylemektir.

Kaynak: *Bilgi Yurdu*, Yıl 2, S. 6, İkincikânun 1939, s. 566-570.

139.

Kendini unutan şair

Şefik Can

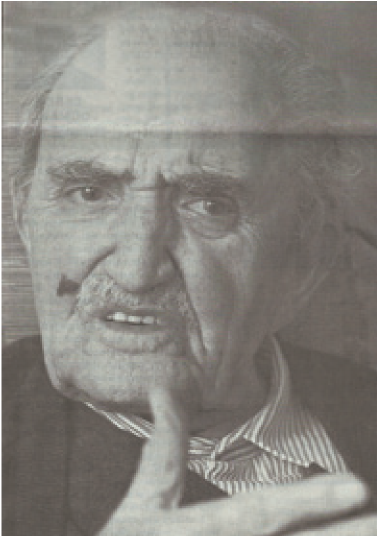
Bu muhakkak ki bütün şairler yazdıkları şiirlerde az çok kendilerinden, kendi aşklarından, neş'elerinden, ıztıraplardan bahsederler. Hangi şairin olursa olsun şiir mecmuasını açınız orada, o şiirler arasında, şairin kendini bulacaksınız. Dünyanın en meşhur şairlerinin en güzel şiirlerini okuyalım; göreceğiz ki kimi sevgilisinin vefasızlığından, kimi güzelliğinden, kimi de bahtının kara oluşundan şikâyet etmektedir. Bizim Hamidimiz çok sevdiği karısının ölümünden müteessir olarak şah eseri olan *Makber*'i ibda etti. Dante'ye *Divina Komidiya*'yı, Beatris, ilham etti. Göte'ye kendi başından geçen bir aşk macerası *Verter*'i yazdırdı. Müse vefasız Gorgesand'nın ihanetinden incinerek *Geceler*'inde ağladı.

Niçin uzun uzadiye isim sayalım.. Şah eserlerin çoğunu aşk ve ihtiras doğurmamış mıdır? Şimdi bu hakikati anladıktan sonra bize sorsalar; acaba dünyada kendini unutmuş şair yok mudur? Kendinden bize hiç bahsetmeyen, kendi aşkından, neş'esinden, kederinden hiçbir şey söylemeyen bir şair olabilir mi? Evet kendini unutan bir şair vardır: O şair son zamanlarda leh ve aleyhinde birçok yazılar yazılan Mehmet Âkif'dir. İstiklâl Marşı'nı yazan, Çanakkale şehitleri için edebî ve ebedî bir abide kuran Mehmet Âkif'tir. Onun yedi kitaptan ibaret olan *Safahat*'ını karıştıralım. Göreceğiz ki bu şiirleri yazan şair dünyanın hiçbir şairine benzemiyor; şiir yazmağa başlayanlar kalemlerinin kudretini sevgilerinden alır işe sevgililerini tasvirle başlarlar. Halbuki Mehmet Âkif kitabının daha en başında Halkalı Ziraat Mektebi'nde geçen bir vak'adan, kimsesiz hasta bir talebenin ıztırabından bahsediyor. Talebe verem olmuştur. Mektep idaresi bir iki haftalık ömrü kalan bu zavallıyı tebdili hava behanesile mektepten uzaklaştırmak istiyor. Çocuk bir türlü razı olmıyor:

Üç buçuk yıl bana katlandı bu mektep, üç gün
Daha katlansa kıyamet mi kopar? Hem ne için..
Beni yıllarca barındırmış olan bir yerden,
"Öleceksin!" diye koğmak; bu koğulmaktır; ben,
Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum;
Etmeyin sonra sokaklarda perişan olurum...
Anam ölmüş babamın bilmiyorum hiç yüzünü.

Safahat'ı karıştırmağa devam edelim... Birkaç sayfa çevirdikten sonra "Küfe" şiiri ile karşılaşırız. Yük taşıya taşıya ölmüş gitmiş hamalın; sokağın ortasına atılan küfesini on üç yaşında bir çocuk tekmelerken şunları söyliyor:

– Benim babam senin altında öldü, sen halâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
Göründü. – Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!

Âkif için "kendini unutmuş şair" diyen Şefik Can, yaşlılığında.

Ne istedin küfeden yavrum! Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: "Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."
Baban gidince demek kaldı âdeta öksüz..!
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini;

Aradan birkaç gün geçiyor, Âkif bir gün Fatih'te küfecinin oğluna tekrar rastlıyor:

Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim
Şu var ki yavrucuğun hali eskisinden elim!
Cılız bacaklarının dizden altı çırçıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!..
Ayakta kondura yok.. Başta var mı fes! Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sade bir çenber.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryat;
Nazar değil o bakışlar. Dumû-u istimdat
On üç yaşında buruşmuş cebin-i safi, yazık...

*

Nasırlaşmış kalpler belki bir küfeci çocuğunun ıztırabile alâkadar olmazlar. Diğer şairler de yükler altında kendini ezdirten zavallı bir yavrunun feci halini tasvir edecekleri yerde kendilerine şehevi raşeler veren güzel kadınların portrelerini çizerler...

Küfeci çocuğun ıztırabını duyduktan sonra ilerliyelim... Şimdi "Hasır" adını taşıyan şiir gözlerimize ilişiyor.. Başlık bizi hayrete düşürüyor, "Hasır"ın şiiri olur mu diye düşünüyoruz... Âkif yayla civarında ahbabı bulunan attarın dükkânına gidiyor. Biraz oturuyor, konuşuyor. O sırada müşteriler sökün ediyor. Öteberi satın alıyorlar. Bir aralık bir müşteri:

– Genişçe bir hasırın var mı; neyse hem değeri!

Cenaze sarmak içindir, eziyet etme sakın!
Mahallemizde beş aydır yatan o hasta kadın...
Bugün, sabahleyin artık cihandan el çekmiş...

– Ne çare! Kısmeti bir böyle günde ölmekmiş...

– Yanında kimsede yokmuş.. Aman bırak neyse...

– Ecel gelince ha olmuş, ha olmamış kimse!..

– Dokuz kuruş bu hasır, siz sekiz verin haydı...

– Pazarlık etmeyelim bir kuruş için şimdi...

Attar dükkânında oturan Âkif o, kendine has olan kudretile kolayca tasvir ettiği vak'a ile cemiyetin bir yarasını deşiyor.

Fakir bir kadının bir köşede ölüşünü ve kefen yerine bir hasıra sarılarak mezara atılışını gördükten sonra yolumuza devam edelim...

140.

Mehmet Âkif'e çatanlara cevap

Tan gazetesinde İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif aleyhinde yazılan yazılar Türk gençliği ve münevverleri arasında büyük bir infial uyandırdı. Bu haklı infial neticesinde kendilerine cevap olmak üzere birçok mektuplar ve makaleler aldık.

Her biri yüksek ve kıymetli birer görüş mahsulü olan bu yazıların hepsini gazeteye koymaya maddeten imkân olmadığından bu husustaki neşriyatı kesmek mecburiyetinde kalıyoruz.

Gelen mektuplarda izhar edilen duygular, millî ve vatanî duygularımıza tamamıyla uygundur. Türk gençliğinin ve Türk münevverlerinin bu tecavüz karşısında gösterdikleri hassasiyet ne kadar takdir edilse azdır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 1 Kânunisani 1939.

Bakalım kendini unutan Âkif kimleri düşünüyor, kimlerden bahsediyor: İşte "Meyhane"ye geldik. Âkif diyor ki:

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
Bitince bir sıra ev, sonra bir de, virane,
Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhane!
Basık tavanlı karanlık, sefil bir dükkân!
İçinde bir masa yahut civar tabutluktan
Atılma çok ölü görmüş acıklı bir teneşir!
Yanında hurdası çıkmış bir eski püskü sedir
Sakat, bacaksız on beş hasırlı iskemle,
Kırık dökük şişeler, bir de çinko tepsile
Beş on kadeh, iki üç desti... Sonra tezgâhlık
Eden yan üstüne devrilme kirli bir sandık.

Meyhaneyi ve sarhoşların konuşmalarını en realist bir romancıyı kıskandıracak bir şekilde tasvir ettikten sonra, kafaların kızıştığı bir sırada içeri giren bir kadının meyhaneye en son gelen bir adama şöyle hitap ettiğini görüyoruz.

Demek taşınmalı artık çoluk çocuk buraya!
Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık...
Anan da ben de, yumurcakların da aç kaldık!
Ne iş, ne güç, gece gündüz içip zıbar, sade;
Sakın düşünme çocuklar acep ne yer evde?
Evet, sen el kapısında sürün işin yoksa;
Getir bu sarhoşa yutsun, getir paran çoksa!

Nihayet kadının söylenmelerinden kızan sarhoş adam, coşuyor: Ve "— Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun" diye bağırıyor. Ve hayırsız kocasının kendini boşadığını işidince kadın da teessüründen düşüp bayılıyor.

*

Mehmet Âkif'in portresini tetkik edecek olursak görürüz ki onun yüzünde kırışmadık yer kalmamıştır. Onun yüzündeki kırışıklar nedir? Hassas şairin çektiği ıztırapların yüzüne çizilmiş bir grafiği değil midir? Küfeci çocukların ıztırabı, kimsessiz ölenlerin derdi, meyhanede boşanan kadınların elemi şairi bu hale koymuştur. Şüphesiz, dünyada kedersiz "senelerin gölgesi, incelip çizgileşerek yüzümüze düşer". Fakat bizim yüzümüzü kırıştıran kederler bizim kendi kederlerimizdir. Biz kendi ıztıraplarımıza ağlarız. Biz Mehmet Âkif gibi bayram yerlerinde dolaşarak yoksul çocukların kederlerine ortak olmayız. Ağlayan yetimlerin gözyaşlarına aldırmayız... Hangimiz azcık bir zaman için olsun kendimizi unutarak "Seyfi Baba"ların, "Kör Neyzen"lerin, "Yemişçi ihtiyar"ların yanında duruyoruz.[142] Hangimiz egoizmin ve sefil arzuların zincirini kırarak; insanlığı başkalarını düşünmekte buluyoruz?

Kaynak: *Bilgi Yurdu*, Yıl 2, S. 6, İkincikânun 1939, s. 570-573.

142 Geyme [tırnak işareti] içerisine alınan terkipler Âkif'in *Safahat*'ında bazı şiirlerin serlevhalarıdır. (Şefik Can)

141.

Lâik, gayri lâik şairler olur mu?

O.[143]

"Âkif millî şair midir, din şairi midir?" anketini açan *Tan* gazetesinde Âkif'in muarızları bahsi lâikliğe intikal ettirerek İstiklâl Marşı'nda dinî kelimelerden bahsettiği için Âkif'in lâik şair olmadığını, asıl lâik şairin Fikret olduğunu söylediler.

Şiirden bahsederken lâiklik bahsini karıştırmağa ne lüzum var? Hukuk-u idare ıstılahatından olan ve devletlerin şekillerine aid bulunan bir sıfatı şairlerde aramanın hiç te doğru olmadığını biraz hukuk ile meşgul olanlar takdir eder.

Herkes bilir ki lâiklik din işlerinin hükûmet işlerinden ayrılması, din işlerinin hükûmet işleri çerçevesinin haricinde telakki edilmesi demektir.

Bilfarz, buna kıyasen "lâik" ve "gayri lâik" diye şairleri de ikiye ayırarak, lâik şairi: "Şiiri dinî kelimelerden ve mefhumlardan ayıran, dinî kelime mefhumları şiir çerçevesi haricinde telakki eden, yani dinin ne lehinde, ne aleyhinde bulunan" diye tarif edersek o vakit Tevfik Fikret'e lâik şair diyebilir miyiz?

Tevfik Fikret ilk zamanlarda "Tevhid", "Sabah Ezanında", "Şehidlik'te", "Hasan'ın Gazası" gibi şiirlerinde tamamile dinî hisleri terennüm etmiş, dinî kelimeleri kullanmıştır. Sonra da "Tarih-i Kadim"inde yine dinî kelimeler kullanarak mülhidâne fikirlere sapmıştır. Demek ki şiiri gerek evvelki yazılarında, gerek sonraki yazılarında dinî mefhumlardan ve kelimelerden ayırmamıştır. Yani dinin hem lehinde bulunmuş, hem aleyhinde bulunmuş; dine karşı bitaraf kalmamıştır.

Eğer Fikret ilk zamanlarında din şairi, son zamanlarında lâik şairdi, denilecek olursa bu da doğru olamaz. Çünkü lâik demek mülhid demek değildir. Ne bizde, ne de dünyanın başka bir yerinde lâikliği böyle tarif ve telâkki eden olmamıştır. Bilâkis, lâiklik, vicdan hürriyetlerine tamamile hürmetkârlıktır.

O halde bu itibarla da Tevfik Fikret'e lâik şair demeleri doğru olmaz.

Tevfik Fikret "Tevhid", "Sabah Ezanında", "Hasanın Gazası", "Şehidlik'te" şiirlerini yazarken din şairi, "Tarih-i Kadim"ini yazarken kızıl şairdi, denilecek olursa bu, belki bir tasnif olabilir.

Fikret'in şiirlerini istediğiniz gibi tarif ve tavsif edebilirsiniz. Fakat İstiklâl Marşı'na dil uzatmak kimsenin haddi değildir. Çünkü o, on sekiz milyon Türk'ün istiklâl sembolüdür.

Kaynak: Eşref Edip'in yazarını, kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metni *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 183-185'ten aynen naklediyoruz.

143 Yazarı ve tarihi tespit edilemedi. Fakat *Tan* gazetesindeki ankette Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

142.

İstiklâl şairi Mehmet Âkif

Nizamettin Nazif [Tepedelenlioğlu]

Üniversite gençliği tertemiz bir harekette bulundu. Türk istiklâlini zamanında ve romantizmine en uygun tarzda terennüm etmiş olan şairin ne yüksek bir sevgiye layık olduğunu bir daha gösterdi.

Mehmet Âkif'in bu masum heyecan ile sarılı olarak tarih ve sanat karşısına çıkışı hiç şüphesiz, milletinin sancağına sarılı olarak toprağına katılışı kadar imrenilecek bir talidir. Bin defa söyledim, bir daha söylerim ve bin defa daha tekrar edeceğim:

Dürüste, temize mukadder olan en parlak tali hatırası önünde gençliğin bir dakika susmaya lüzum görebilmesidir.

Dürüst ve temiz oluşile ve yalnız millî olmaktan başka bir mânaya alınmasına asla tahammül ve müsamaha göstermiyeceğimiz "taassub"u ile bu yüksek talie ulaşan Âkif, artık, her takdirin üstündedir. Şiirinde sancağımız için söylediğini onun için de söyleyebiliriz:

O da bizimdir, o da tarih içinde milletimizin bir yıldızıdır ki daima parlayacaktır. Ve gelecek nesiller, asıl Türk ırkından geldiğini tarihe tekzip ettirmemek için büyük bir hassasiyet göstermiş, büyük imtihanlar geçirmiş feragatin en hayret uyandırıcı misâllerini yaratmış bir neslin destanını ondan dinlemekte ısrar edeceklerdir. İstiklâl platformunda Mehmet Âkif'in bir ölmez eseri bir değiştirilmezdir. Bizce Mehmet Âkif'in böyle sevilişi ve böyle anılışı doğrudur. Ancak böyle bir inanış ve böyle bir vuzuh içinde yüksekliğini bulabilecek bir tertemizin hatırası için de sahte ve bulanık tarafından istismar edilmek nasıl mukadder olabilir?

İşte, yine, ezelî kötülüğün yeni yeni tezahürleri ile karşılaşıyoruz.

O kadar çapraşık şeyler yayılıyor ki doğruyu bilmesek, hakikati şaşmaz bir dikkatle aramak isteyenlerden olmasak bu gidişle istiklâl şairinin tanınamaz bir renge ve şekle girmesi nihayet bir gün meselesi halini alabilir.

Ona millîleştirdiğimiz hüviyetinin dışında bir meziyet aramaya neden lüzum görünüyor?

Âkif'i medrese ile imaret arasına çivilemek ne tuhaf ve küçük bir teşebbüstür! Ne aykırı bir davadır bu! Yanlışın çıkmazına saplananlar niçin daima bu graniti oymakla kendilerine bir çıkar yol bulabileceklerini sanırlar?

Türk'ün Mehmet Âkif'te gördüğümüz dev yapısı şiirinde duyduğumuz ateşli erkek sesi, yapılan garip neşriyata en ufak hak verdiren ne yapmıştır?

Lâikliğin tefsirine lüzum görenleri Mehmet Âkif kadar mükemmel bir lâik terbiye nümunesi vermeye davet etmek maalesef bir lüzum olmuştur. Türkiye'de lâik Cumhuriyet ilân edildikten sonra Türk istiklâlini terennüm

etmiş olan şairin yalnız temiz bir vatanperver ve nasyonalist kalmakla iktifa etmediğini, lâikliğin çerçeveleri dışına çıkmak temayülünü asla göstermeyerek şahsile münevver, ileri ve tam Cumhuriyetçi bir vatandaş yarattığını kabul etmek lazımdır.

Türk gençliğinin temiz ve masum duyguları, faraza bir avukatın fuzulî yurt bilgisi profesörlüğüne kalkışmasını tabii saydıracak istikametler göstermekten mutlaka çok uzaklardadır.

Türk gençliğinin baş üstünde tuttuğu Mehmet Âkif hangi Mehmet Âkif'tir?

Baytar Mehmet Âkif mi?

Sebilürreşat'ta polemik yapmış olan Mehmet Âkif mi?

Şair Mehmet Âkif mi?

Baba Mehmet Âkif mi?

Dost, arkadaş, ağabey ve insan Mehmet Âkif mi?

Müslüman Mehmet Âkif mi?

Hayır.. Bütün bunların dışında bir Mehmet Âkif. Son ocağı sönmeden zaptedilemeyecek bir Türk vatanına ve son neferi ölmeden bayrağı yırtılamayacak bir Türk milletine inanmış olan Mehmet Âkif'tir o. Bir Mehmet Âkif ki bir nesil isyan ettiği gün içinde idi, bu neslin en iyi kükreyenlerinden oldu ve bu neslin sesini şiir, en iyi onun dilile terennüm etti ve istiklâl sayhamızın şiire bu derece güzel intibakını ona borçlu oluşumuza inkılâbımızın hiçbir merhalesinde bizi asla pişman etmedi. Dev gövdesi Türk vatanına, Türk bayrağına sarılı olan ve aziz hatırası Türk gençliğine daima ılık, temiz ve masum bir heyecan katacak olan Mehmet Âkif'i bu terennüm, lâik Cumhuriyet'in vakur bir yatırı haline yükseltmiştir..

Bundan böyle Türk nesilleri onu fani hüviyetini tahlil için değil ancak ve daima ululaştırmak için anacaklardır.

Başka Mehmet Âkif aramaya ne lüzum var?

Kaynak: *İkdam,* 2 İkincikânun 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 158-160'ta sehven 13 İkincikânun 1939 tarihiyle aynen yer almıştır).

143.

Mehmet Âkif muallim

Reşat Nuri Güntekin

Sahne meşhur Zeynep Hanım Konağı'nda büyük salon...

Zaman Meşrutiyet'in ikinci senesi...

Görünüşte burası yediden demiyelim de on yediden yetmişe kadar her yaşta ve her sınıfta insanın toplandığı herhangi bir içtima salonu, bir tiyatro veya mahkemedir. Fakat hakikatte Darülfünun Edebiyat şubesinin birinci sınıfındayız.

Ön sıralarda idadilerden gelmiş tüysüz çocuklar, kenarlarda sarıklı sakallı medreseliler, arkada sâmîler denen kalabalık bir grup...

Meşrutiyet inkılâbı hapishane kapılarından sonra Darülfünun kapılarını açmıştır. Antre serbest ve meccanidir. Yalnız elinde tahsil vesikası olmayanlar sâmî [sami‘] adıyla içeriye girerler ve sene sonunda o seneki derslerden imtihan vererek aslî talebe hakkını kazanırlar.

(Adamcağızın belki kılık kıyafetine bakılarak uydurulmuş bir yalandır. Fakat sâmî talebeden birinin sırık arabacılığından geldiğine dair dahi bir rivayet vardı.)

Derken kapı açılıyor; içeriye orta boylu kara topsakallı kalender bir zat giriyor: Şemsiyesile lâstiklerini kapının arkasına bıraktıktan sonra talebe sıralarına gideceği yerde muallim kürsüsüne doğruluyor. O zaman yanımdaki arkadaştan öğreniyorum ki bu zat bizim edebiyat muallimimiz şair Mehmet Âkif'tir.

Hiç unutmam Âkif o gün bize Muallim Naci'nin bir tevhidini yazdırdı ve ders sonuna kadar bunun izahı ile uğraştı.

Koskoca bir Darülfünun'da bize manzume yazdırılsın!

Bu muamele fena halde haysiyetimizi kırmıştı. Benim gibi ukalâlıktan buram buram öten birkaç çocuk bu eski kafalı hocayı protestoya karar verdik ve dediğimiz yaptık.

Âkif'in son günlerde hasta yatağında çekilmiş resmine bilmem dikkat ettiniz mi? Harabe halindeki çehrenin gözlerinde o kadar harikulâde bir ateş ve nur güzelliği vardı ki insana adeta şairin ruhun ebediliği hakkındaki kanaatini kabul ettirecek gibi olur.

Hocamız işte o aynı gözlerle bizi dinledikten sonra:

— Bakalım görürüz, dedi ve ertesi derste bize Namık Kemal'den, Ekrem'den, hatta Fikret'ten bazı mısralar okutarak mânalarını istedi. Tabiî hepimiz fena halde rezil olduk.

Darülfünûn Edebiyat şubesinde henüz birinci sınıfta iken Âkif'in talebesi olma bahtiyarlığına ermiş Reşat Nuri Güntekin, daha sonraki yıllarda, artık o da bir sanatkârken objektifin karşısında.

O zaman:

— Çocuklar, bu halle siz nazariyeyi ne yapacaksınız? dedi, ben zaten nazariyeci herif değilim (kelime kendisinindir). Siz bugün Sahaflar çarşısından yüzer paraya bir Terkib-i Bend ile bir Terc-i Bend alıp getirin de onu size okutayım.

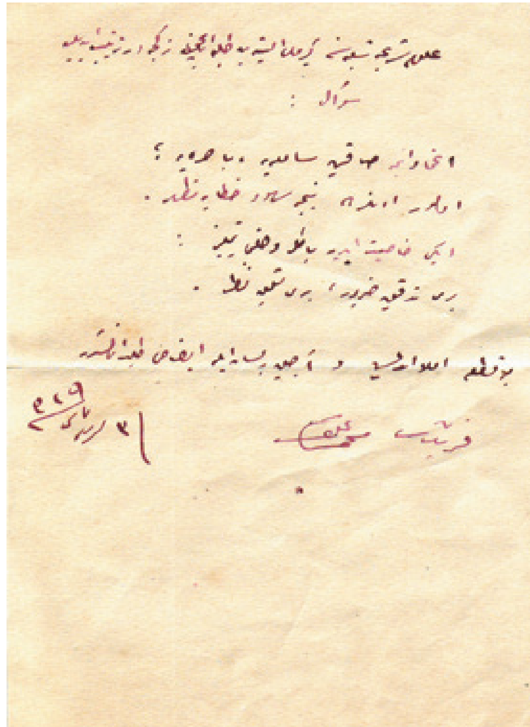
Bütün senemiz edebiyatımızın, eski ve yeni şiirlerini okumak, mânalarını anlamakla geçti.

Aradan geçmiş bunca seneden sonra anlıyorum ki Âkif o zaman bizim için yapılabilecek şeylerin en iyisini yapmıştır.

Onun sağlam mantığı, samimî ve pratik zekâsı çürük temel üzerine kurulacak nazariyelerin boşluğunu anlamış, bir hoca için en iyi usulün -plânı, programı bir yana bırakarak- talebeyi hangi seviyede bulursa oradan alıp yürütmek olduğunu gayet iyi takdir etmiştir.

Otuz senedenberi mekteplerimizde birçok hayırlı değişiklikler meydana gelmiş olmasına rağmen Âkif'in cesur ve realist usulünden bugün de çok istifade edebileceğimiz kanaatindeyim.

Kaynak: *Tan*, 2 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 111-113'ten aynen iktibas edilmiştir).

Âkif'in Darülfünûn'da Osmanlı Edebiyatı hocalığı yaptığı döneme ait bir imtihan suali kâğıdı. "Ulûm-ı Şer'iyye Şubesi'ne girmek isteyen talebe için Türkçeden tertip edilen sual..."

İmzalardan biri Âkif'e, diğeri Ferit (Kam)'a ait. 3 Teşrinisâni 1329).

144.

Âkif'le meşgul olunur mu?

Ali Süha[144]

Gençler, Âkif için tezahürat yaptı. Üniversite'de, mezarının başında hitabeler irad ettiler. Ne mutlu ona! Fikret bize, medenî, insanî bir ahlâkın mübeşşiri oldu. Ziya Gökalp, millî şuuru yarattı. Ahmet Haşim "öz şiir" denilen ebedî lezzetlerin örneklerini verdi. Bu üç büyük Türk'e karşı, üzerlerine örtülen toprak kadar alâkasız, saygısız ve gafil bulunuyoruz.

Âkif bir din şairiydi. O bizde dincilik ve Osmanlılık fikirlerinin müdafiiydi. Bugün hâkim olan zihniyet milliyetçilik ve garpçılık halis ve öz şiir yolu değil midir? O halde Âkif için yapılan tezahürler ne?

Âkif ümmet devrinin şairidir. Onun zihniyeti din havasile doludur. O yalnız düşmanı "kâfir" olarak tanır, yani haçlı düşman, nasranî düşman... Kur'an düşmanı; onun endişesi budur.

Türk dilini, aruza uydurduysa, bu millî bir endişeden doğmuş değildir. Âkif hutbelerini yaymak, kolay anlatmak için aynı yolu tutmuş ve geniş kitlelere anlatmak için bu sade dili kullanmıştır.

Gençlere şunu hatırlatmak istiyorum ki, lâik bir Türk toprağı üzerinde millî heyecanlarımızı, millî kıymetlerimizi saklayalım. Bırakalım Âkif'i sevenler onunla meşgul olsun. Biz Fikret'in, Ziya Gökalp'ın, Haşim'in ölüm yıl dönümlerinde eserlerini okuyalım. Konferanslar verelim.

Kaynak: *Tan*, 2 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif*-Zeyl, s. 128-129'dan aynen nakledilmiştir).

Kur'an okumadığı hemen hemen hiçbir gün olmayan Âkif'in ilk şiiri 1331'de *Mektep* mecmuasında yayınlanan "Kur'an'a Hitap"dır.

144 Ali Süha müstearının Ali Nüzhet Göksel olduğuna dair bkz. Çetin, *a. g. e.*, s. 130; Mithat Sertoğlu'nun müstearı olma ihtimali için, bkz: Yıldırım, *a. g. e.*, s. 368.

145.

Âkif'in mevlüdünde, Mehmet Âkif'in Çanakkale Şehitleri şiiri ile, onun ruhuna okunan mevlût arasında münasebetler

Süreyya Saltuk

Evvelisi gün İstiklâl Marşı sahibi ve Çanakkale şaheseri şairi Mehmet Âkif'in ölümünün yıldönümüne rastgeliyordu. İki yıl evvelki bu hazin gün *Safahat* şairine üç türlü ibadet ve kutluk hazırladı. O günün sabahı kuşluk zamanı, Üniversite'nin şuurlu ve nurlu gençliği Âkif'in Edirnekapı'sındaki ıslak toprağına sert kayalardan temel attı. Öğleyin İstanbul'un sayın hafızları ve sayılı mevluthanları Bayezıt'ta birleşerek onun ruhuna Kur'an sayfalarını; Mevlid-i Şerif'in parçalarını okudu. İkindileyin, Üniversite konferans salonu onun için bir dakika sükût etti. Yüzlerce saniye söyledi; haykırdı. Evet işte bugün, birinci kânunun yirmi sekizinci günü, Mehmet Âkif'i makberden aldı; mâbede koydu; mâbedden aldı; mektebe götürdü. Biz Âkif'in mevlûdunda bulunduk. Burada onu anlatacağız.

Saat bire çeyrek var: Beyazıt Camii'nin kürsüsü niçin bu kadar güzel donanmış. "Süleymaniye Kürsüsü"nden "Fatih Kürsüsü"ne giden İslâm şairini o, çeyrek asırdan beri zaten bekliyordu. İşte Fatih Kürsüsü'nü, Süleymaniye Kürsüsü'nü söyleten şairin ilhamlı ruhu Beyazıt kürsüsünü saatlerce okutmağa başladı. Mevlid-i Şerif'in mukaddimesi olan münacat mısralarını ne güzel bir tesadüf, "Asım" tilavet etmeğe başladı: Mehmet Âkif'in o meşhur şaheseri "Asım"ın orjinali olan genç. Eserde yüksek menkıbelerini dinlediğimiz bu genç hakikaten o yüksek sayfaları işgal etmekte bir derece daha hak kazanıyor. Âkif'in kaleminden okuduğumuz bu şehametli ruh ne ahenktar bir hançereye de mâlikmiş!.. Münacatı vakur edalı bir Kur'an tilaveti takip etti. Sonra Naat-ı Şerif başladı:

Hak teâlâ çün yarattı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi.

Hafız Necati'nin hazin ve narin sesini dinliyoruz. Celâlettin Rumî'nin on üçüncü asırda inlettiği nayin-i hilkat, oradan almış ve yirminci asırda dinlemek üzere bu hançereye tevdi etmiş sanırsınız. Necati bu yönden bir hususiyet, fıtratın bir mevhibesidir. Ondan sonra yine Kur'an tilaveti: Fatih imamının değirmi ve heybetli çehresinden ağır ağı sızan sesler. Bu aralık mâbedin ortasına doğru adımlarını sıklaştıran bir zat görüldü: Beşiktaşlı Hafız Rıza, geldi hafızlar halkasının içine mütevazzıhane oturdu. Fakat Aşr-ı Şerif bitince kürsüye çıkarıldı. Şimdi menevişli, oynak ve gergin bir musikî sesi başlıyordu:

Amine Hatun Muhammed ânesi
Ol sedeften doğdu ol dürdanesi

Mehmet Âkif'in Çanakkale şehidine işlediği ev yapısı baştanbaşa ilahî ve kudsî âbideyi Süleyman Çelebi beş asır evvel Hazreti Muhammed'in doğumuna ayni kudret ve belağatla inşa ediyor: Bakınız:

Hem Muhammet gelmesi oldu yakîn
Çok alâmetler belürdü gelmedin
Dedi gördüm ol Habib'in anesi
Bir acep nur kim güneş pervanesi
Üç alem dahi dikildi üç yere
Her birisin nideyim nirden nire
Biri meşrik biri mağripte anın
Biri dâmında dikildi Kâbe'nin
İndiler gökten melekler saf saf
Kâbe gibi kıldılar evim tavaf
Hem heva üzre döşendi bir döşek
Adı "sündüs" döşeyen anı melek
Yarılıp duvar çıktı nâgehan
Üç bile huri bana oldu âyan
Çevre yanıma gelip oturdular
Mustafa'yı birbirine muştular
Dediler oğlun gibi hiçbir oğul
Yaradılalı cihan gelmiş değil..

Tabiat mı güzel; sanat mı güzel veyahut tarih mi zengin sanat mı? sualine cevap vermek istediğimiz zaman bu misâller derhal bize cesaret veriyor: İkincisi, ikincisi diyoruz: Sanat! Babası çöllerden dönmemiş bir dürr-i yetimin doğuşu tarihte -velev Kâbe-i mükerreme emininin torunu olsa da -kim bilir ne kadar yaslı ve mütevazıane olmuştu. Fakat Süleyman Çelebi bu hâdiseye kendi hayal yanardağının lâvları ile bir azamet veriyor: "Bir nur dalgası zulmetleri yararak taşların, bulutların, toprakların içinden lâhutî simalar yaratıyor. Bu simalardan üçü biri şark, biri garp diğeri de Kâbe merkezinde üç sancak dikiyorlar ve gök ile yer arasında ve hava üzerinde muazzam cennet döşeğini döşüyorlar. Amine'ye bir anda iki mukaddes müjdeci ile bir mukaddes yardımcı geliyor: Musa annesi Asiye; İsa annesi Meryem; genç bir huri; ve Amine'ye müjdeliyorlar: Sana gelecek oğlun dünya yaratılalı eşi daha gelmemiş; bu ulu devletten dolayı ne kadar tebrik edilmeye layıksın, ey talili ana, diyorlar. Bu müjdeler, kutlamalar arasında doğum hengâmesi başlamak üzere. Fakat Akkuş şeklinde Cebrail, mübarek annenin imdadına koşuyor, arkasını sıvayarak kardan ak ve soğuk şerbeti içiriyor ve mukaddes ana hiçbir zahmet çekmeden mukaddes oğlunu dünyaya getiriyor...

Şimdi Çanakkale şiirinde Mehmet Âkif'i dinleyelim:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna ya Râb ne güneşler batıyor
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker
Gökten ecdat inerek öpse o pâk alnı değer

Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?!
"Gömelim gel seni tarihe" desem sığmazsın.
"Bu taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, rida nâmile;
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecramile;
Ebr-i nisanı açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyayı uzatsam oradan;
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecriyle avizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribî akşamları sarsam yarana;
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana..
Ey şehit oğlu şehit isteme benden makber
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

Mehmet Âkif'in mübarek levhası, Süleyman Çelebi'nin mukaddes levhasına ne kadar uyuyor. Şu farkla ki, birinci levha muhteşem bir mehit [beşik]; ikinci levha muazzam bir mezar. İşte bizce Mehmet Âkif için okunan Mevlid-i Şerif, şairin ruhunu manevî bir ecr ile şâdederken Süleyman Çelebi ile onun ilham ve tahassüs birliği yönünden de onu dilşat etmiş oldu. Mevlid-i Şerif anında üstat, Bayezıt'ın mevce kemer ve kubbeleri içinde bize böyle göründü ve böyle okundu. Gelecek yazımızda Mehmet Âkif'in böyle yüce ihtifallere ne kadar layık olduğunu takdir ettirecek olan hatıralarımızdan; onun sanat ve fikir hayatından bahsedeceğiz..

Kaynak: *Yeni Sabah*, 3 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 3 Kânunievvel 1939 tarihiyle ve bir takım tasarruflarla s. 113-117'de yer almıştır).

146.

Mehmet Âkif hakkında yazılanlar cevap: Biz Şükûfe Nihal'den etraflı bir tahlil ve tenkit beklerdik!...

Ali Rıza Korap

Birkaç gün evvelki bir sabah gazetesinde kıymetli şairimiz Şükûfe Nihal'in Âkif'e dair bir yazısı vardı.[145] Kendisinden geniş ve etraflı bir tahlil beklemiş olduğumuz sanatçı itiraf edelim ki, bizi sükû-tu hayale uğrattı. Çünkü yazısında tek taraflı düşünmüş, tezatlara düşmüş, daha doğrusu bir sanatkârı yanlı bir şekilde izah etmiş görünüyor. Tahlil ve tenkitte gözetilecek ilk nokta bir sanatkârı sırf kendi görüş ve duyuşlarımızla değil, onu yine kendi sanat terkibi içinde olduğu gibi göstermeğe çalışmaktır. Fikir meselelerinde bile, kendilerini tahlil ettiğimiz kimseleri sırf kendi kanaatimize göre izaha kalkışmak bizi hataya düşürebilir. Nerde kaldı ki kökleri, subjektivitelerin çok derinliklerinde olan zevk ve his meselelerinde vereceğimiz hükümler bizi nerelere sürüklemez ki?..

Nitekim kıymetli ve içli şeyler yazar bildiğimiz Şükûfe Nihal'i tezatlı bir vaziyette görmekle müteessifiz. Çünkü İstiklâl Marşı'nı yazan bir sanatkâra gençliğin gösterdiği aslî alakayı takdir etmekle ve Âkif hakkında ifa edilen hürmet vazifesinde geç kalan muharrirler tarizde bulunmakla makalesine başlayan muharrir sonradan yine o sanatkârı dolambaçlı yollardan giderek anlatmaya çalışmış, fakat yine o dönüp dolaşıp yazısını bu baş önünde hürmetle eğilerek bitirmiş.

Yalnız Fikret'e hayran olduğunu ve vicdanını ondan kazandığını söyleyen muharrir unutuyor ki Âkif de Fikret gibi, hak bellediği yolda yürümekle onun gibi "Vicdanlar" ibda eden bir şairdir.

Büyük şairler de, diğer mütefekkir ve sanatkârlar gibi birer kristale benzerler. Güneş karşısındaki bu kristalin gözlerimizi kamaştıran renklerine bakıp da "A, bu turuncu renkten hoşlanmam" dersek eseri tek cepheden gördüğümüze delâlet eder. Kristali evirip çevirmeli, yahut yerimizi değiştirip onu öbür cephelerinden de görmeli. Renkler arasında herkesi hayran edecek güzelliklerin de, başka renklerin de bulunduğuna o zaman şahit oluruz. Çünkü maksat bu kristalin mor, turuncu, mavi, yeşil, sarı, kırmızı... gibi renkleri aksettirmesidir. Rengi bir ünite olarak alırsak daha doğru hareket etmiş oluruz.

Âkif'in bir beytini veya bir mısraını alıp onun üstüne çullanmak, onu baltalamak hiç de bitaraf bir hareket sayılamaz. Böyle olunca Fikret'in de birçok mısra ve beyitlerini alıp çatmak kolaydır. Fakat böyle parça ve yamalı hükümlere bağlanmak ne kadar doğru olur acaba!..

Âkif'in hoşumuza gitmeyen tarafları bulunabilir. Sonra yurdu uğruna tek başına bütün bir saray zihniyetine hücum etmekten zerre kadar çekinmeyen, tazyik edildikçe daha coşan Namık Kemal'e bile "Osmanlı şairi" diye hücum

Şükufe Nihal, 1937'de "Âkif'i nasıl bilirsiniz?" sualine şu cevabı vermişti: "Âkif muayyen bir sınıfın şairi değildir, ben onda bir halk şairi vasfını göremiyorum. O, ümmetçi bir adamdır, en karakteristik tarafı, koyu bir din adamı oluşudur. Safahat'ı baştan başa karıştırırsanız, her fikrinde, her mevzuda hep Allah, hep Nebi, Turisinalar, secdeler..."

145 Bkz. bu kitapta 136. metin.

edilebilir. Nitekim onu da böyle tek cepheden vurmaya yeltenenler oldu. Namık Kemal gibi aktif olarak çarpışacağı yerde hiddetlendikçe âşiyanına kapanan, bir kaç fena ruhlu insana bakıp hücumunu bütün insanlığa kadar teşmil eden Fikret hakkında da "Menfi ruhludur" gibi bir hüküm yapıştırmak pekâlâ akla gelebildiği halde doğru olamaz. Çünkü Fikret de kendi devrinde ve kendi âleminde çok haklı idi. O da, hakkı, fazileti kendi zaviyesinden görüyordu. Şükûfe Nihal pekâlâ itiraf ediyor ki vicdanını Fikret'ten kazanmıştır. Halbuki Fikret'le Âkif'in geçinemedikleri de malumdur. Demek muharrir, sırf tesiri altında kaldığı bir şairin dilinden konuşmuş olduğunu anlatmış oluyor. Yine o muharrir pekâlâ bilir ki her sanatkârı kendi muhiti ve kendi şartları içinde görmeye çalışmalıdır. Yoksa tesiri altında kaldığımız kimselere göre veya kendi kanaatlerimize saplanarak

(...)[146]

Burada Şükûfe Nihal'in yazısında bir *idefiks* görüyoruz: Tek başına kalmak. Bu hal -tabiri mazur görecekler- bazan menfi ruhlarda görülür. Bu bir manidir, megaloman. Normal bir ruh için maksad tek kalmak değil, fakat doğru bilinen bir yolda yürümektir. Bir kimse "acaba tek başıma kalabilir miyim?" diye ikide bir etrafına bakına bakına yürürse ondan şüphe edebiliriz. Şükûfe Nihal'e hiçbir zaman böyle bir mani izafe etmek aklımıza gelmez. Yalnız yazılarında böyle bir (...)[147]

Bu yazıyı karalamadan birkaç saat evvel Bay Eşref Edip'in neşrettiği ve içinde yurdun 70 kadar mütefekkir ve sanatkâr tarafından Âkif'e dair tahliller de bulunan kitabını okuyordum. Orada Nurullah Ataç'ın şöyle bir ifadesiyle karşılaştım:

— Nâzım Hikmet'in "Trantababu"sunu okuduktan sonra hiç şüphe yok Âkif'i de beğenmem lazımdı. O da bir ideal peşinde koşan adam. Fakat etrafta onun lehinde yazıları görünce bana da aleyhinde yazmak arzusu geldi!

İşte sırf "tek başına" kalmak gayesine saplanmak isteyenin sürükleneceği netice.

Sırf tek başına kalmak için yapılan işlerin mutlaka mantıkî ve hayırlı olması icap etmez. Tarihte, Diana mâbedini de yıkan tek kalmak istiyordu. Büyük şahsiyetlere fırsat buldukça suikast yapanlar da tek başına kalmaya, veya hiç olmazsa meşhur olmaya çalışıyorlardı.

Şükûfe Nihal yazısına göre Âkif'in kıymet kazanışı adeta yalnız İstiklâl Marşı'nı yazdığı için mi hürmete lâyıktı? Böyle bir ifadeden "şair nasılsa böyle bir şiiri rastlatmış" gibi bir mâna çıkar. Halbuki İstiklâl Marşı'nı yazan Âkif değil, İstiklâl Marşı gibi şiirler vücuda getirebilen bir Âkif vardır. İster müzik, ister resim, isterse nâzım veya nesir şeklinde olsun, eseri bizi kendisine çeken hiçbir sanatkâr "rastlatma" kabilinden eser vermiş değildir. Zaten bir sanatkâra böyle bir hüküm yapıştırmak mümkün değildir. O ya tam vardır, ya hiç yoktur. Tahlil edeceğimiz ruh bir ünitedir. Onu parça halinde görürsek hata bizdedir. Tezat varsa "rastlatma" varsa o yalnız bizim görüşlerimizdedir.

146 Teknik bir sebepten ötürü metnin bu paragrafı okunamadı. (haz.)

147 Teknik bir sebepten ötürü metnin bu paragrafı okunamadı. (haz.)

İstiklâl Marşı'nı bize hediye edebilen bir sanatkârın başka eserine de bakmalı. İşte *Âsım*: Bu eser, hiç mübalağasız bir destan âbidesidir. İbda ve belağatin, millî heyecanın dipdiri, her zaman ter u taze bir sembolüdür. Bu yurt uğruna şehit gidenlerin namına dikilmiş bir âbidedir. Bu eser Homer'in destanları gibi bütün dünya dillerine nakledilebilse dünya klasikleri arasına girmeye namzet addedilebilir.

Üstelik bu eserde yaşayanlar Homer'inkiler gibi hayalî kahramanlar değil, canlarile, et, adale, kemik ve kanlarile birer hakikat olan ruhlardır.

Ne tuhaf tesadüftür: Gerek Homer'in, gerek Âkif'in eserlerine sahne olan yerler birbirlerine çok yakındır. Fakat arada büyük bir kalite farklarile!.. Vaktile iki sistemin harbini tasvir eden İlyada'ya mukabil, Âkif'in ibda ettiği eser, *Âsım* medeniyetin en müterakki silahlarile kendisine hücum eden bir husumet cihanına karşı gelen, vesait ve mühimmatça fakir, fakat kendi hayat ve istiklâlini kurtarmaya azmetmiş bir ordunun evlâdıdır.

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü, beşi...

diye devam eden tasvirdeki kuvveti başka eserlerde arayalım. Bulmak kolay mı?

İşte Âkif'in ruhunda yanan büyük sanat şulesinin bir kontamplasyon ve meditasyon halinde seyretmeli ki onun zevkine varılsın. Bunu pekâlâ yapabilecek kabiliyette olacağını bildiğimiz tenkit muharririnin bahsetmiş olduğu labirentlerden kendisinin kurtulmasını dileriz.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 5 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de bir takım tasarruflarla s. 133-135'de yer almıştır).

147.

Dindar Âkif ve milliyetçi Âkif

Ressam[148]

Mehmet Âkif'in ölüm yıldönümü münasebetile gençlik bir ihtifal yaptı. Millî vicdanı, insanî vicdanı teessüs etmiş bir gençlikten de ancak bu beklenirdi. Çünkü, doğdukları, yaşayıp yaşatacakları vatanlarının sevgisini Âkif, her şairimizden derin bir duygu ile terennüm etmiş, hissiyatında her türlü gizli emellerden münezzeh olarak samimî bulunduğunu da ölünciye kadar yaşadığı temiz hayatı, sonsuz feragatlarile isbat eylemişti. Hiç birimiz inkâr edemeyiz ki, memleketin her felâketinde onu muztarip ve coşkun bulduk. Fakat hiçbir refah ve ikbal yağmasında ne kendisine, hattâ ne gölgesine şahid olmadık. O, kaybedilen topraklar için cisminden kopmuş bir kısım acısını duyarak feryad etti. Millî varlığa reva görülen hakareti şahsına ve mukaddesatına çarpılmış bir tokat gibi isyanla karşıladı. Kimseyi aldatmadı. Ağlıyanlarla birlikte ağladı. Yemedi, yedirdi. Aldatmadı, daima doğruyu öğretti. Nihayet Müslüman bir Mısırlı'nın yardım döşeğinde can verdi. En mütevazi bir tabut içinde aradığı diyar-ı ervaha göç etti, gitti. Gençlik bu civanmerd adama saf tutup el bağlıyamıyacak ta kime bağlıyacaktı? Her nedense bu ihtiramı çok görenler bulundu. "Âkif dindardı!" diyenler oldu.

Evet, Âkif dindardı. Fakat bilmem ki başak türlü olmasına imkân var mıydı? Hepimizin elindeki nüfus tezkereleri gibi Âkif'in de elindeki hüviyet cüzdanında evsafı şöyle mukayyetti:

İsmi: Mehmet Âkif..

Dini: Müslüman.

Milliyeti: Türk.

Kendini Müslüman kaydettiren haysiyet ve şahsiyet sahibi bir insan, elbette dinine sadık, hiç değilse hürmetkâr olur. Onun kanaati, izmihlâlin dinden değil, dinsizlikten geldiğine inanmıştı. Çünkü dinden aldığı hitapta izmihlâli mucip, itilâyı münkir bir aksaklık hissetmiyordu. Din ona:

> – Bir Tanrı tanı ki, faziletin enmüzeci veya bizzat ta kendisi olsun. Hak yeme, yalan söyleme, yoksulun, mazlumun yardımcısı, zalimin hasmı ol, diyordu. Benliğini vücuda getiren şuur da bu hükmü nakzedecek cüret bulamıyordu. Medeniyetin de gayesi bu değil miydi? Din gibi, medeniyetin ve bütün kavaninin ibreleri de hep ayni istikamete müteveccihtiler. Teşkilât-ı içtimaiye de insan oğlunu yalandan, zinadan, zulûmdan, şenaatten menediyordu. Bu doğru yoldan Âkif nasıl iştibah eder, nasıl ayrılabilirdi; hususile ayrılanların düçar oldukları rezaletleri, bais bulundukları felâketleri görüp dururken...

148 Eşref Edip'te yazarın ismine dair bir bilgi verilmemiş, sadece Ressam olduğu belirtilmiştir. (haz.)

Sonra. Şarkın başlangıç noktasından Garbin bitimine kadar dünya üzerinde yayılmış insanların hepsini muhtelif dinler etrafında toplanmış gören Âkif, meselâ Japonlar'ı tetkik ediyor, görüyordu ki, müterakkidirler. Dinlerine, ananelerine sadık kalış, tekâmüllerine engel olmamıştır; bilâkis, mukaddesatlarında birleşiklik, ananeye sadakat muvaffakıyetlerini teshil ve ikmal etmiştir. İngilizler'e bakıyor, onlarda da aynı hali görüyordu. Ve yaşadıkça şahid oluyordu ki, çan sesleri ufuklardan ufuklara coşup gidiyor; ezan sesleri ise üç şerefeli minarelerden mescit kapılarına iniyor. Bu tenezzülün esbabını aramak ve bais sebeplere isyan etmek onun vicdan borcu değil miydi?

Beşerin her şeyden üstün bir ihtiyaç ile aradığı "adalet" eğer "Hakk"ın teslim ve ilâsı demek ise, tasdik etmeliyiz ki, Âkif'in bu heyecanı, heyecanların en faziletlisidir.

Dindar olan Âkif hiç şüphesiz dindarlığı nisbetinde de milliyetçi, yani Müslüman Türkçü idi, menhus istilâda halkı şiir ile coştururken halifenin fitnesi çıkınca silâh ile mukabele için Anadolu'ya geçti. Millî cepheyi mürteci cepheye tercih etti. Eserlerini tahlil edince de anlıyoruz ki iç politikadaki şiarı, milliyetçiliği, âdette müşterek, ananede müşterek, menfaatte müşterek biliyordu. Yani teşekkülü su götürmez müttehit, mütecanis bir aile birliği gibi.

Bu itibarla hükümetin millete karşı fedakâr bir evlâd muhabbeti beslemelerini istiyor, her ikisini de bu gayeye teşvik ediyordu. Sefahati uğruna milleti istismar eden bir teşekkül onun nazarında millî bir hükümet olmadığı gibi yoksul bir millet sırtından refah temin etmiye çalışan hamiyetler de milliyetperver değillerdi.

O bu neticeyi belki, İslâmiyet'in cemiyetci şiarından alıyordu. Çünkü İslâmiyet refahı şahsa değil, ancak cemiyete mubah kılar. Cemiyete teşmil ve tevzi eder. Servetini halkın menfaatinde saklıyan insan, İslâm nazarında münkir veya kâfirdir. Küfürün de asıl mâna-yı muradîsi budur.

Dış politikasına gelince; tarihten ibret alarak garbin samimiyetine inanamıyor; selâmeti şarkın ittihadında, kemalinde hayal ediyordu. Onun için üç yüz elli milyon Müslüman'ın dostluğu, Hıristiyan doğruluğundan daha ziyade itimada şayan idi. Gerçi o dostluktan gördüğümüz hıyaneti inkâra da mecali yoktu. Fakat ihanetin esbabını izah ederken vebali Hıristiyanlığın sinsi ve garazkâr hululüne, Müslümanların da onlara kapılan dalâlet ve cehaletlerine yüklemekte idi.

Bu da bir içtihaddır. Nitekim benzerlerini garplıların da bir memsek olarak yaşadıklarını görüyoruz.

Meselâ İtalya-Habeş Harbinde Bay Mussolini biraz müşkülâta düçar olunca garplilere: "Hıristiyan medeniyeti, Hıristiyanlığı Afrika vahşilerine mi feda edeceksiniz?" diye bağırmış, mırıldanan cemaatleri susturuvermişti!

Mamafih bu içtihadına rağmen Âkif, garbın düşmanı değildi. Garbın ilmini, sanayini, teşkilât-ı esasiye ve siyasiyesini iktibas tavsiyesinde bulunuyor,

ona mani olan yobazlara da çatmaktan hem en acı, en muhakkir bir itap ile sille çarpmaktan çekinmiyor ve geri kalmıyordu.

Muhakkak ki, Âkif, garbın bütün ilmî ve sınaî servetinden iktibas taraftarı idi. Ancak garp çiniciliği bizden naklederken ihtida etmediği gibi, o da garpten iktibasta bulunurken tanassura taraftar değildi. Bilmem ki, bu da Âkif için yüksek bir meziyet sayılmaz mı? Ve ona taan edenler günahkâr olmazlar mı?

Ey aziz gençlik, sen ancak Âkif'e gösterdiğin alâka ile vicdanının rüşdünü isbat ettin. Bundan sonra da mutâın ancak kendi vicdanından alacağın ses olsun.

Kaynak: *Tan*, 5 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 135-139'dan aynen nakledilmiştir).

148.

Lâik şair, din şairi

Ali Süha

Hakikatleri söylemek mânasız mı telakki edilir? Ben dedim ki: Mehmet Âkif bir din şairidir. Biz lâik bir milletiz. Binaenaleyh onun şairliğini ve ahlâkının bazı taraflarını beğenebiliriz. Fakat, bir Âkifperestlik asla. Böyle bir yol bizi Namık Kemal'e, Fikret'e götürürse millî terbiye bakımından faydalı olur. Fakat Âkif ve temsil ettiği zihniyet bugün artık tarihe karışmıştır. O sayfaları deşmiyelim...[149]

Fikret, zühdî duyguları edebiyattan uzaklaştırmış lâik bir şairimizdir. Kolej meselesi[150] ve Süleyman Nazif'in onun hakkındaki sözleri... neyi ifade eder? Umduğunu görmeyen, temiz bildiği insanların zamanla değişen seciyeleri onu müteessir ediyor. Şair muztariptir, küskündür. Aşiyanına çekilir. Bu muhteşem inzivâsı içinde maddiyatını besleyen kolejle o da madde tarafını veriyor. Fakat onun ruhu, onun vicdanı yurduna, milletine şiir ve fikir halinde zaman zaman feyiz vermekten geri durmuyor.

Süleyman Nazif, çok hassas bir san'atkârdı. Onda tezat denilen çeşitli heyecanlar onun kalemine hâkimdi.

Şair Âkif'in dili din için, sade dili dini halka yaymak için kullanıyor. Bunu niçin inkâr etmeli?.. Bir insanın şahsiyetini büyütmek için mutlaka hakikatleri örtmek mi lâzımdır?

Bir insanın büyüklüğünü ölçmek için, onu bunu bulunduğu cemiyet içinde eserlerile beraber yok farzederek düşünmeli. Divan edebiyatının ve hattâ Tanzimat edebiyatının maziye bağlı tefekkür cihanını ancak ve ancak Fikret değiştirmiştir.

Kaynak: *Tan*, 5 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 139-140'dan aynen nakledilmiştir).

149 Bkz. bu kitapta 144. metin .

150 Tevfik Fikret'in Robert Kolej'de öğretmenlik yapmasına Âkif'in getirdiği eleştirilere atıf var. (haz.)

"Âkif'in kendine mahsus dikkatleri vardı. Süleyman Nazif kalabalık bir yerde, Recaizâde Ekrem'in paltosunu tutuyordu; ve o tarihten sonra:

— Süleyman Nazif ne kadar asîl adamdı!"

(Mithat Cemal,)

Süleyman Nazif'in bir karikatürü.

149.

Sadece idealist bir san'atkâr

Naci Sadullah [Daniş]

Bana öyle gelir ki, en büyük hatalarımızdan birisi, sevmediklerimizin bütün kıymetlerini inkâra kalkışmamız, ve sevdiklerimize toz kondurulmasına katlanamayışımızdır.

Fakat garezlerimizde, sevgilerimizde bu derece müteassıp davranışımız, bizi ekseriya, hakikatin ta kendisini görmek, bulmak kârından mahrum bırakıyor.

Mehmet Âkif meselâ:

Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli!

kabilinden bazı mısralarını ve ebediyen yaşatacağımıza hep beraber and içtiğimiz umdelerimize tamamiyle uygun bulamıyacağımız İstiklâl Marşı'nı yazdığı için, imanını terennüm eden bütün kitaplariyle başımıza tac mı olacak?

Bu sözlerimden zinhar, Âkif'e ihtifal yapılmasına muarız bulunduğum mânası çıkarılmasın. Ben:

Heyecana verdi gönülleri,
Heyecanlı sesleri gönlümün.
Ben o nağmeden müteheyyicim
Ki yok ihtimali terennümün!

mısralarını, meşhur Hind şairi İkbal'den dilimize kazandıran, ve bunun gibi daha bir çok mısraları ile, şiirden zevk duyanları kazanan Mehmet Âkif'i, duygulu, kuvvetli bir şair olarak severim.

Bazı mısraları müstesna, İstiklâl Marşı'nı yaratan ayni şaire o sevgi kadar büyük bir hürmetin, hattâ minnetim var.

Kalbinin bütün temizliğini taşıyan sıcak, yumuşak çehresile, gururu gibi eğilmeyen dimdik başile, vekarile Mehmet Âkif her delikanlıya hünerli elini öptürebilecek kadar muhterem bir sanatkârdı: Hiçbir mecburiyet duymadan itiraf ettiğim bu hislerin, samimiyetine şüphelenilemez sanırım.

Kaldı ki ben en büyük saygıyı, Mehmet Âkif'in, bütün bunlardan daha yüksek bir meziyetine karşı duymaktayım: Mehmet Âkif idealist bir sanatkârdı: Gayesi için, ölüm döşeğine girdiği güne kadar, dönmeden, eğilmeden, yılmadan, bıkmadan, durmadan dövüştü.

Davasını başına getirdiği bütün seyyielere rağmen saçları, sakalları ağarıncaya kadar, ve seneler belini iki kat edinciye kadar, mukaddes bir yük

gibi diyar diyar taşıdı: Satmadı, satılmadı. Tuttuğu yoldan sapmamak için, yıllarca gurbet acısı, evlâd, torun hasreti çekti. Ve bu kahramanlığından hiçbir fedakârlıkta bulunmadan öldü.

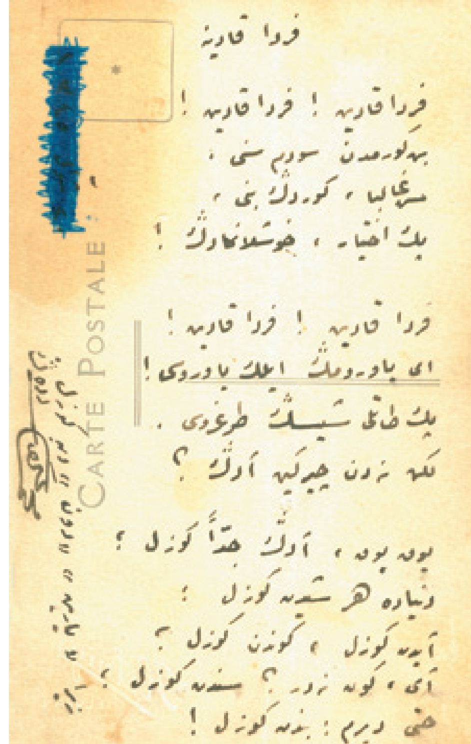
Bu bakımlardan, Âkif'i unutmak, ve Âkif'e saygısızlık etmek, nankörlüğün her küfre müstahak olanıdır.

Fakat Âkif'i şahsen sevmek, Âkif için ihtifal yapmak onun bazı eserlerinden edebî, bediî bir heyecan, bir lezzet duymak, Âkif'e hürmet etmek, hiçbir zaman, hiç birimizi, Âkif'in davasını benimsemek gafletine düşüremez. Ve Âkif'in yüksek meziyetlerinin parlaklığı bile, davasını göremiyecek, kavrayamıyacak derecede gözlerimizi karartmaz.

Âkif'i "millî" değil, "dinî" şair sayanların iddialarını isbat eden vesikalar daha kuvvetli ve daha çoktur. Şu halde, Âkif'i dikkatle okuyup da bunun aksini iddia edebilmeye imkân var mı?

Kaynak: *Tan*, 6 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 143-145'ten aynen nakledilmiştir).

Âkif fotoğrafının arkasına torunu Ferdâ için şu mısraları yazmıştır:

Ferdâ Kadın

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!
Ben görmeden sevdim seni,
Sen galiba gördün beni,
Pek ihtiyar, hoşlanmadın!

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!
Ey yavrumun ilk yavrusu!
Pek tatlı şeysin doğrusu.
Lâkin neden çirkin adın?

Yok yok, adın cidden güzel;
Dünyada her şeyden güzel;
Aydan güzel, günden güzel;
Ay, gün nedir? Senden güzel!
Hatta derim: Benden güzel!
Zira "yarın" "dün"den güzel!

Mehmet Âkif
Deden
23 Cemaziyelahir 1348.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Âkif tarafından henüz göremediği torunu Ferda'ya "Ani'l-gıyâb tanıdığım Ferdâ Hatuna", oğlu Emin tarafından "Pek sevgili Suad ablama" yazılarak gönderilmiş bir fotoğraf.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

150.

Mehmet Âkif'e hücum edenlere cevaplar!

Bir Milletin Üç Şeyi Asla Değişmez: Vatanı, Bayrağı ve Millî Marşı!

Sami Doğu

Biz gençler 28.12.1939 Çarşamba günü Âkif'in ikinci yıldönümünü Üniversite konferans salonunda kutladık. Bu hareketimiz bazı menfi düşünceli kimseler tarafından yanlış tefsir edildi. Âkif ihtifalinde bulunan gençler birkaç gün evvel büyük vatanperver Namık Kemal'in ihtifalini de aynı heyecanla kutladılar. Âkif'e çatanların zannettiği gibi gençlik büyüklerini hiçbir zaman unutmuş değildir.

Atatürk gençliği sevenlerini daha iyi bilir ve sever.

Bilfarz onların kasdettiği Fikret'i, Ziya Gökalp'i, Haşim'i ele alalım. Bu büyük Türk şair ve mütefekkirlerini hangi Türk münevveri unutabilir? Hele menfaat duygularının kirletemediği temiz ruhlu Türk gençliğine bu haksızlık nasıl isnad edilebilir? Gönül arzu eder ki her büyük Türke ihtifaller yapılsın.

Âkif için "Âkif bir Müslüman şairidir, Türk değildir" diyenler oldu. Bu memlekette Müslüman olmak hiçbir zaman kabahat sayılmaz. Herkesin vicdan hürriyetinden doğan samimi duygularına hürmet etmek lâzım. Âkif bir çocuk kadar saf olan duygularını bu menbadan almıştır. Âkif ilerlemenin aleyhinde değildi. O bilâkis bütün ömürlerini ataletle geçirenlere hepimizden fazla çattı ve onları tenkit etti.

Âkif bu topraklar için ağlamamıştır diyenlere gelince insafsızlık ediyorlar, kadir bilmiyorlar diyeceğim. Onun yedi ciltlik *Safahat*'ı vatan muhabbetinin, millet sevgisinin en büyük âbidesidir. *Safahat*'ını okuyanlar birçok sahifelerinde onun dinmiyen hıçkırıklarını ve gözyaşlarını bulacaklardır.

İşgal günlerinde onun kadar ağlıyan hangi şairimiz vardı? O sıralarda Bursa'nın işgali için yazılan "Bülbül"den bu parçayı okuyalım:

Hayır, matem senin hakkın değil matem benim hakkım
Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez afakım!
Teselliden nasibim yok, hazan ağlar baharımda!
Bugün bir hanümansız serseriyim öz diyarımda.

Lâik bir idarede "sen dindarsın; binaenaleyh mürtecisin!" demek kadar ayıp bir itham olamaz. Makul düşünen dindar bir kimsenin vatanî duygularından hiçbir suretle şüphe edilemez.

Onları böyle bir hüküm altında bırakmak en büyük bir insafsızlık olur. Mukaddes bir şeye inanmak yaşamak kadar tabii bir haktır.

İnkılâb hamurile yuğrulan bugünkü gençlik bunu pek iyi anlamış ve duymuştur.

Âkif'i niçin seviyoruz?

Âkif'in herkese nümune olacak temiz bir ahlâkı vardı. Bunu Âkif'e çatanlar bile takdir ediyorlar. Âkif vatanını ve milletini seven bir şairdi. Bunu inkâr edenlerden bazıları vatanın karanlık günlerinde yabancı diyarlardan yardım dilenenlerdi. Bugün onlar, hazıra kondular ve yurt için çalışanlara dil uzatmaya kalktılar. Fakat bugünkü gençlik onlar gibi nankör değildir. O gençlik ki gözleri analarının gözyaşlarile, kulakları top seslerile açıldı.

Bu yurt için çalışanları biz hiçbir zaman unutmayacağız. Onları anmak en büyük bir vazifemizdir.

Tan gazetesi bir yazısında, "Âkif İstiklâl Marşı'nda bile İslâm timsâli olan şanlı hilâlden bahseder" diye İstiklâl Marşı'na çatmaya kalktı. Hilâl bizim sembolümüz değilmiş!.. Ne kadar bayağı bir düşünce. Türk bayrağına yabancı olduklarını söylemekten çekinmeyen bu adamlar, acaba bayrağımızı da mı değiştirmek istiyorlar?

Hayır, baylar çok ileri gidiyorsunuz. Milletin mukaddes varlıklarına dilediğiniz gibi dil uzatamazsınız. Âkif temiz ve temiz olduğu kadar vatanını seven bir insandı.

Bir hocamın dediği gibi "Âkif Çanakkale'ye giden şatafatlı heyet arasında yoktu, fakat bu şanlı savaş şartlarının Homer'i o oldu". Faziletkâr bir muharririn dediği gibi, benim de sözüm budur! Mehmet Âkif öldü, fakat İstiklâl Marşı şairi, yarattığı ölmez İstiklâl Marşı gibi, ebedî bir hayata mazhar olarak yaşayacaktır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 6 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de bazı tasarruflarla s. 142-143'te yer almıştır).

Nisan 1329 tarihli *Donanma* mecmuası Âkif'i "Müslümanların içtimaî şairi" olarak takdim etmiş.
(Yusuf Çağlar arşivi)

151.

Mehmet Âkif'e hücum edenlere cevaplar

M[uhtar] Sencer[151]

Tan gazetesinin evvelki günkü nüshasında büyük millî şair Mehmet Âkif hakkında yazılmış ve gençliğin şuurlu olarak ödediği bir borcunu fazla gösteren bir yazı ile bir noktasını kabul etmediğim diğer bir yazıya cevap vermiştim.

Dünkü *Tan* gazetesinde ikinci yazının sahibi, affetsinler, mânasız bir cevap verdiler.

İşi başka yollara döken bu zata cevap vermek istemezdim. Fakat kendilerine tutunacak bir destek bulamayınca başka noktalara sapan öğretmene son bir cevap vermeyi lüzumlu buldum.

Diyorlar ki "Mehmet Âkif bir din şairidir. Biz lâik bir milletiz. Binaenaleyh onun şairliğini ve ahlâkının bazı taraflarını beğenebiliriz, fakat, bir Âkifperestlik asla".[152]

İlkönce bu meşhur öğretmenle lâiklik kelimesi üzerinde konuşacağım. Lâiklik ne demektir?

Bizim anladığımıza göre lâiklik din ve dünya işlerini birbirinden ayırmak demektir. Halbuki siz bunu böyle kabul etmiyorsunuz.

Lâik ve hür memleketimizde aziz yurdumuzda "sen dindarsın veya sen dinsizsin diye kimse kimseyi itham etmez".

Yazınızda ulu vatan şairimiz Namık Kemal'i metheder görünüyorsunuz. Hayret ettim! Büyük Kemal hiç şüphe etmeyiniz ki dinsiz değildi! Şu mısralar onundur:

Git vatan Kâbe'de siyaha bürün
Bir kolun Ravza-i Nebî'ye uzat
Birini Kerbelâ'dan Meşhed'e at
Kâinata o heybetinle görün
De ki Ya Rabbî Hüseyn'indir
Şu mübarek Habib-i zişan'ın
Şu kefensiz yatan şühedânın
Kimi Bedr'in kimi Hüneyn'indir.

Bunları yazdı diye bize vatan ve millet sevgisini aşılayan Namık Kemal'i yok etmeye mi kalkacağız?

Fikret hakkındaki sözlerinize gelince, Fikret'e her zaman hürmet ederiz. Evvelce de bunu zikretmiştim. Siz Âkif'i baltalamak ve Fikret'i yükseltmek istiyorsunuz. Fikret inmemiştir ki yükselsin.

Benim yazımda Fikret hakkında bahsettiğim Kolej hâdisesini örtmek için

151 M. Sencer'in, İsmail Habib Sencer'in torunu Muhtar Sencer olduğunu Fethi Tevetoğlu'ndan öğreniyoruz. Bkz. Fethi Tevetoğlu, "Bayrağa Sardığım Yüce Şair", *Milli Kültür*, 1986 Aralık, S.55, s. 6-9.

152 Bkz., bu kitapta 148. metin.

uğraşıyorsunuz? Ben yazımda sizin Âkif'e yaptığınız çirkin hücumlara karşı, tenkit edilirse herkes tenkit edilir diye misâl vermiştim.

Peki sizin gibi kabul edelim ve Kollej'e Fikret madde tarafını vermiş olsun. "Sa'y ve irfanın tebdil-i tabiiyet ediyor" sözü de mi maddî taraftır?

Fakat geçen yazımda da dediğim gibi bize "Sis", "Millet Şarkısı"nı veren Fikret'e her zaman hürmet göstereceğiz. Biz böyle bir nesiliz.

Ben size son cevabımı Nabî'nin bir beytiyle vereceğim:

Kitab-ı kâinat esrar-ı hikmetle lebâlebtir
Şikâyet-i cehilden feryadı bî-idraklikten

Yazımı bitirirken 04. 01. 1939 tarihli *Tan*'ın kendi fikri olmak üzere neşretmiş olduğu bir yazıya cevap vererek geçeceğim.

Hilâl İslâm sembolü imiş ve Âkif millî marşta bunu söylemişmiş. Bayrağımızın üzerinde bulunan hilâli, yani bayrağımızı bile yok etmeyi mi istiyorsunuz?

Gençliğin dikkat nazarını çekmenize lüzum yoktur. Bizler hükümlerimizi vermişizdir. Bir milletin üç şeyi değişmez: Vatanı, bayrağı, millî marşı. Türk gençliği vatanına göz dikenlere, bayrağına hürmetsizlik gösterenlere yaptığını, millî marşına suikast tertip edenlere de yapmaktan geri kalmayacaktır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 6 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 9 Kânunisani 1939 tarihiyle ve bazı tasarruflarla s. 140-141'de yer almıştır).

153.

Şiir değil, nesir

Nurullah Ataç

İhtifallere gitmek pek âdetim değildir. Ne işim var? Öyle toplantılarda hararetli hararetli sözler söylenir, sürekli ve şiddetli alkışlar kopar. Halbuki ben gürültüye hiç dayanamam.

Geçenlerde, gazetelerde hâlâ bahsedilen bir ihtifal olmuştu. Ona da gitmedim. Çok iyi etmişim.

"Münekkid taslağı"nın yani benim, altı yüz senelik medeniyetimizden hiçbir şeyi beğenmediğimi ilân etmiş. Güzel, ne parlak sözler!..

Hatip, Fuzulî'yi, Bakî'yi, Nef'î'yi Nailî'yi, Nedim'i sevseydi, onlardan gerçekten zevk alsaydı Âkif'in şiirlerinden hoşlanamazdı. Onlarla biraz ciddî bir surette meşgul olsaydı, zevki teşekkül eder, Âkif'in nâzım değil, nesir müsveddesine benziyen mısralarından tad almazdı.

Âkif'in aruzu, aruzun bunamasıdır. Âkif öyle her vezni kullanamaz; ancak bir tıkırtı öğrenmiştir, sözü ona uydurup söyler.

Âkif'i niçin seviyorlar, bilir misiniz? Basitliği için, şiiri kendi anlayışları derecesine indirdiği için.

Kaynak: *Haber,* 6 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 163'ten aynen nakledilmiştir).

152.

Yeni neslin kalbinde yatan Âkif

A[bdurrahman] Yılmaz

Bir memleketin san'at ve kültür hareketlerini yaşatacak o memleketin aydınlarıdır. Bilhassa bu gayenin tahakkuku gençlikten beklenir. Şair M. Âkif'in ölümünün ikinci yıl dönümü münasebetiyle üniversite gençliğinin gösterdiği kadirşinaslık bunun en açık bir tezahürüdür. Şairin mezarını yapmak ve yüksek hatırasını ona lâyık şekilde anmak gibi faydalı işi başaran gençlerimiz, saygıyla anılmaya hak kazanmış bahtiyarlardır.

M. Âkif cidden yüksek bir şairdir. Onun Türk şiirine getirdiği "ritmik" varlığı unutmamıza ve inkâr etmemize imkân yoktur. O, Türk aruzunun en ileri bir şahsiyeti idi. Bir çok edebiyat tarihçelerinin ve münekkidlerinin dedikleri gibi aruzu öyle bir şekle dökmüştü ki kelimeleri balmumu gibi istediği ve dilediği biçimde onun dar kalıplarına yerleştirebiliyordu. Bu bakımdan kudretli bir sanatkâr olan Âkif, duygu bakımından da değerli bir Türk şairi idi. Çanakkale, İstiklâl Marşı ile yeni neslin kalbinde büyük bir yer alan Âkif hiçbir zaman unutulmıyacaktır. Çanakkale siperlerinde dünyanın görülmedik harikasını yaratan "Mehmed"e yaraşan sözleri onun dilinden ve kaleminden işittik.

Âkif'in karakteristik bir vasfı da, dava-sına inanan bir sanatkâr oluşudur.

Kaynak: *Kızılırmak,* 6 Kânunusani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 121-122'den aynen nakledilmiştir).

154.

Zavallı hasta ruhlu münekkid!

İhsan Unaer

Kalabalık yerlerde, heyecanlı anlarda fenalıklar geçirdiğini söyleyen münekkid[153], makalesinin bu girizgâhile edebî hadiseleri takibdeki ihmal ve tekâsülünü mazur göstermeğe çalışıyor. Fakat hakikaten kendisinin sinirleri bu kadar hasta, nebatî cümle-i asabiyesi bu kadar hypersensible ise, orada bulunmadığı gerçekten isabet olmuş, gençliğin samimi kalbinden kopan o müthiş alkışlardan maazallah kalbi duruverirdi.

Divan şairlerinden bahs ediyor, ne tuhaf! Profesör Ali Nihad'ın yaptığı bir münakaşada "Ben divan edebiyatını anlamam" dediğini hatırlıyoruz. Hamid'in şiirlerini, ötede, beride, karagöz taklidi yapar gibi, alayla okuduğunu unutmadık. Bütün bu inkâr ve tehzillerden töbe etmişse, kendisini tebrik ederiz.

Sonra, şiirde en büyük meziyeti nakisa addetmek de görülmemiş bir cürettir. Nesir gibi şiir, nazmın en mütekâmil noktasıdır. Cenab Şahabeddin, Âkif'in şiirini tahlil ederken diyor ki: "Âkif kendisine has bir hikmet-i bediiyeyi takip ediyordu, tâki o hükmün düstur-u merkezîsi şu idi: Azamî besatat içinde azamî güzellik... Âkif'in hedef-i mesaisi sehl-i mümteni'dir. Güzellik meseleleri son merhalesinde hissiyata istinad ettiği için münazaralarda mütefekkirlerin ittifakı nadiren görülür. Bir hakikat-ı bediiye olmak üzere hepsini müttehiden yalnız şunu kabul etmişlerdir ki mesa-i sanatın gayesi güzelliği "sehl-i mümteni"le tahakkuk ettirmekdir. Güzel bir eser-i sanatta mübdiin cehd ve cebri ne kadar az his olunursa ve lezzet-i bediiye ne kadar kolaylıkla istifa olunursa kıymeti o nisbette yüksek görünür. Âkif'in sanatı sehl-i mümtenia teveccüh etmekle selamet-i zevke en muvafık istikameti ittihaz etmiş oluyordu.. Hiç kimse Âkif kadar saf ve şeffaf bir billurî beyan içinde menâzır-ı milliyeti teşhir etmemiştir".[154]

Nazmın şahikasına yükselen sehl-i mümteni şairinin bu irişilmez meziyetini nakise göstermek isteyenlere Ercümend Ekrem'in "Devle Cüce"sini[155] okumalarını tavsiye ederim.[156]

Üniversite gençliği, fazilet ve vatanseverlik noktasından olduğu gibi, şiir ve san'at noktasından da temyiz kudretine maliktir ve hükümlerinde tamamile musibdir.

Bütün edeb ve fazilet aleminin icma-ı edebîsine karşı sayın münekkidin böyle söylenişini biz, hekim olmak sıfatile, mazur görüyoruz. Meslek, bizi akliye kıliniklerinde yalnız kendisinin akıllı ve bütün dünyanın deli olduğuna inanan hastalara alıştırdı.

Hayatımızda da bir çok kimseler tanırız ki doğru yoldan yükselip teferrûd etmenin kendi vusatlarınca kabil olamıyacağını gördükten sonra menfi yoldan maksada vasıl olacaklarını zannederler. Maatteessüf münekkid de böyle

155.

Âkif millî olamaz

Şefik Celâl

Bence Âkif gerek *Safahat*'ında ve gerekse *Sebilürreşad* risalesinde İslâm ideolojisinin tam mânasile vaizliğini yapmıştır. Bu iki vesika zannederim kâfi delil teşkil eder. Dinler ve bahusus İslâm dini asla milliyetciliğe yer vermez; ancak din kardeşliği kabul eder. Âkif bu sebepten milliyetçi olamaz. Âkif dine bağlanmıştır, hem pek çok bağlanmıştır.

Sanatkâr Âkif'e gelince: Bunun üzerinde fazla söz söylemeye lüzum yoktur. Zira Âkif Füzuli'nin, Nedim'in, Hamid'in, Fikret'in, Haşim'in, Yahya'nın yanında bilmem mevzu-u bahsedilebilir mi?

Hulâsa Mehmet Âkif milliyetçi değil, ümmetçi idi. İslâm camiası içinde bir Türklüğe yer veriyordu. Büyüklüğü bir idealist oluşunda-dır. Başka şeyinde değil...

Kaynak: Eşref Edip'in kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metni *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 145-146'dan naklediyoruz.[157]

153 Yazarın münekkid diye işaret ettiği isim Nurullah Ataç'tır. Bkz. bu kitapta, 153. metin.

154 *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri*, s. 336-342. (İhsan Unaer)

155 Bkz. bu kitapta, 13. metin.

156 *Aynı eser*, s. 359.(İhsan Unaer)

157 *Tan* gazetesindeki anketle başlayan tartışmalar çerçevesinde Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

bir *negativisme* çukuruna düşmüş görünüyor. Hâlâ aka kara, karaya da ak demek inadındadır.

Onun için, "bütün anormal taraflarına rağmen, bu adam bir şeyler kımıldatmak istiyor" diyorlar. Tebellür etmiş fikir halinde neler verdiğini biz göremedik. Bir şeyler kımıldatacağını da bilmem ama, öyle görünüyor ki bu yolda fazla ısrarı halinde kımıldayacak şey kendi mantalitesi olacak!

Kaynak: Kaynağı ve tarihi zikredilmeden verilen bu metin *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 164-166'dan aynen nakledilmiştir.[158]

158 *Tan* gazetesindeki anketle başlayan tartışmalar çerçevesinde Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

Temeli atılan Âkif'in mezarı başında üniversite mensupları ve sevenleri İstiklâl Marşı'nı okurlarken. Ve, Âkif'in ikinci ölüm yıldönümü'nde hâlâ bir mezar taşı yok.

156.

Bizim gönüllerimize ne karışıyorlar

Ahmet Aymutlu

Ölümünün ikinci yıldönümünde büyük şair Mehmet Âkif'i andık. Biz bununla sadece vazifemizi yaptık. Bilmem niçin buna müdahale edenler oldu? Bizim gönüllerimizin sevgisine ne karışıyorlar? Âkif'in dininden onlara ne? Biz onların dinlerine, milliyetlerine karışıyor muyuz? O, bir fazilet örneğidir. Bütün temiz gençliğin idealini o terennüm etmiştir. Yalnız bugünkü nesil değil, bundan sonra gelecek nesiller de onu hürriyet ve istiklâl şairi, fazilet ve feragat sembolü olarak tebcil edeceklerdir. Şu naçiz şiirimi onun ruhuna ithaf ediyorum:

Bir Mayıs sabahında gül bahçesinde uyandım;
Gördüm: güller kızarmış, menekşeler morarmış...
Bir bülbül ağlıyormuş, bense gülüyor sandım;
Meğer onun gönlünde kanayan bir gül varmış!..
Ötüşünüz bülbüller güllerin sinesinde;
Bu cennet ülkesinde size bu ay mutludur!
"İstiklâl" nağmesile şehitlikteki yerinde
Ötüşünüz her seher, onun ruhu kutludur!

Kaynak: Eşref Edip'in kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metni *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 160-161'den naklediyoruz.[159]

159 *Tan* gazetesindeki anketle başlayan tartışmalar çerçevesinde Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

(Yusuf Çağlar arşivi)

"İstiklâl Marşı için tahsis edilen beş yüz lira mükâfatı üstadın kabul etmemesi o zaman çok kimselerce tuhaf görülmüştü. Bâhusus o sırada sıkıntısı da vardı. Bu ikramiyeden bahsedenlere çok kızardı. Baytar Şefik [Kolaylı] de bir gün bu sebeple üstaddan fena bir azar yedi. Üstad Ankara'da ceketle gezerdi. Paltosu yoktu.
Pek soğuk günlerde Şefik'in muşambasını istiâre ederek giyerdi. Bir gün Şefik:

— Âkif Bey, şu mükâfatı red etmeyip te bir muşamba, yahut bir palto alsaydın daha iyi olmaz mıydı?

diyecek oldu. Hiddetinden ne hallere geldiğini görmeliydiniz. Böyle söylediği için tamam iki ay Şefik'le konuşmadı". (Eşref Edip,)

158.

Âkif'e hücum biz gençliği incitmektedir

Abdülkadir Ceyhun

Büyük şair Âkif için biz gençliğin yapdığımız ihtifalden dolayı bizi muahaze ediyorlar. Âkif Müslüman şairi imiş, gençlerin onun arkasından gitmesi doğru değilmiş! Ne tuhaf fikir! Gençleri kendileri gibi mi zannediyorlar? Kullandıkları silâhın modası geçmiştir. Âkif ilhamlarını dininden ve milletinden aldı. Ona hücum edenlerin ilham menbalarını bilmez değiliz. Bizi söyletmemelerini rica ederiz. Gençlik iyi ile kötüyü, hata ile sevabı ayıracak derecede irfan sahibidir. Âkif gibi faziletli bir şairi bugünkü gençlik örnek tutmuştur, gelecek nesiller de onu bizim gibi tebcil edecek ve örnek ittihaz edecektir. Nafile ondan gençliği soğutmağa çalışmayınız. Beyhudedir. Millî marşımızı yazan Çanakkale kahramanlarına abide diken büyük şaire karşı dil uzattıkça kalplerimizdeki sevgiyi daha ziyade tutuşturmuş oluyorsunuz. Şunu iyi biliniz ki Âkif'in ruhunu incitmek biz gençliği incitmek demektir.

Kaynak: Eşref Edip'in kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metni *Mehmed Âkif*, s. 162'den aynen naklediyoruz.[161]

157.

Âkif'in sevgisini kalbimizden kim sökebilir

Cevdet Türkay

Âkif hakkında yaptığımız candan ihtifali çekemiyenler oldu. Onlar gençliği ne zannediyorlardı? Fazilete karşı bigâne, yolunu şaşırmış, yabancı rüzgârların cereyanına tutulmuş, istedikleri gibi dalâlete sürüklenebilir çocuklar diye bize baktılarsa çok aldanmış olduklarına emin olsunlar.

Bizim Âkif hakkındaki hürmet ve muhabbetimiz öyle gelişigüzel değildir. Onun yazdığı İstiklâl Marşı'nın her mısraı, her kelimesi bizim ruhumuzun sesidir. Biz onun marşını okurken gönüllerimiz heyecanla, gözlerimiz yaşla dolar.

Fazilet kaynağı Âkif! Bütün o ateşli mısralar onun yüksek imanından nebean etmiştir.

Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî, yurdumun üstünde Benim, inlemeli.
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Canı, cananı, bütün varımı alsın da hüda.
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Bu mısraları ancak Âkif gibi içinde sönmez yurd aşkı olanlar söyler. Onun bu aşkı imanından mülhemdir. Türk şehitlerine en yüce abideyi o dikti. Bütün ömrünü feragatle geçirdi. Hiçbir kuvvete boyun eğmedi, hiçbir metaa gönül bağlamadı. Bu kadar yüksek bir fazilet kimin kârıdır? Biz işte bunun için onu seviyoruz, canımız kadar seviyoruz. O, Türk gençliği için bir ideal olmuştur. Nafile hiç yorulmayınız. Onu, gençliğin kalbinden söküp alacak hiçbir kuvvet yoktur.

Kaynak: Eşref Edip'in kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metni *Mehmed Âkif*, s. 161-162'den naklediyoruz.[160]

160 *Tan* gazetesindeki anketle başlayan tartışmalar çerçevesinde Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

161 *Tan* gazetesindeki anketle başlayan tartışmalar çerçevesinde Âkif aleyhine verilen cevaplara bir karşılık mahiyetinde kaleme alındığından kronoloji itbarıyla buraya denk düşeceğini düşündük. (haz.)

159.

Mehmet Âkif'e hücum edenlere cevaplar! Ümmet şairir ne demektir?

Etem Ruhi Balkan

YENİ SABAH

Üniversiteye Yardım

Mehmet Akif'e Hücum Edenlere Cevaplar!

Ümmet Şairi Ne Demektir?

Fransız Başvekili Dönüyor

Daladier Cezairde Ziyaret Ettikten Sonra Tulona Hareket Etti

Açık Denizde Batma Tehlikesi Atlatan "Vatan" Vapuru Geldi

Dört Çingene Haydut Bir Köylüyü Öldürdü

Merhum Mehmet Âkif ve Eski İnkılâp Şairlerimizin Rahmetle Yâdını Çok Görenlere Cevap

Bugünler İstanbul'da çıkan sabah gazetelerinden birinde, merhum şair Mehmet Âkif hakkında bazı yazılar okudum. Hayret etmedim. Öteden beri alışmış olduğumuz bu yanlış ve gayri ilmî cereyanlara acı acı gülmekten beliğ bir cevap olamaz. Hele Üniversite gençlerinin merhum hakkındaki ihtifallerini, Türk milletinin ve gençliğinin istikbali büyüklüğüne bir işaret addetmemek Türklük için kadirnaşinaslık olur.

Bu gibi cereyanları yapanlara, yanlış bir taraflı düşünenlere, sütunlarını açmış olan gazeteler onun muhalifliğini düşünenlerin de ilmi ve samimi endişelerine sütunlarında bir karış yer bıraksalardı, adalet yerine gelir, fikirlerin müsademesinden belki bir hakikat çıkardı. Merhum Mehmet Âkif'in ve eski inkılâpçı şairimizin rahmetle yâdını çok görenlere karşı ilmin ve faziletin aksülamellerine sahifelerini açık tutan gazetenizin müsaadekârlığını tahdis-i nimet olarak kaydeder, edep ve ilim sahasında bizim de naçiz bazı düşüncelerimizi neşre delâletlerinizi istirham ederim.

Gelelim maksada:

Ben, Üniversite ihtifalinden sonra iki yazı okudum. Biri Nihâl, diğeri de Ali Süha imzalıdır. Bu zatların takdirine göre Mehmet Âkif ümmet şairi imiş, din şairi imiş, hakiki bir şair değilmiş. Meselâ Tevfik Fikret zümresinden bir şair değilmiş..

Bu sözler ötedenberi bazı yenilik iddiasında bulunanların ziynet-i kelâm olarak söyledikleri bir nakarattır. Bu rivayetler arasında ben, söz ve mülahaza kayıtlarından başka bir ilim kokusu hissetmediğim, ilmî bir mütalaa görmediğim cihetle daima müteessirim. Olabilir ya. Biz de ihtiyar ve eski yazıcılardan olduğumuz için yeni edebiyatçılarımızın üstün malûmatından faydalanmak, onlardan nur almak hakkımızdır. Ne yazık ki bu haktan mahrumuz. Yalnız oradan buradan bazı sesler; "Namık Kemal inkılâp şairidir, fakat hakikî şair değildir. Mehmet Âkif ümmet şairidir, medenî âlemin şairi değildir". Yalnız kuru bir iddia daha doğrusu ilim ve edebiyat namına esefle kayda seza bir macera!...

Muhterem Baylar: Çok rica ediyorum bana evvela şiiri tarif ediniz. Şiir neye derler bunu bize anlatınız. Hangi yazılara veya duygulara şiir denir? Bunu hep anlayalım, bundan sonra eserler üzerinde yapacağımız kıyaslarla müessire intikal çaresini bulalım.

Benim anladığıma göre şiirin vasfında ve mânasında aramızda iki cereyan var. Muarızlarımız meselâ Namık Kemal veya Mehmet Âkif'i, ince bir şair olarak kabul etmiyorlar. Onlar merhumları alelâde bir ihtilâl, bir inkılâp yazıcısıdır, diyorlar. Fakat Tevfik Fikret ve emsâli, şiirin inceliklerine nüfuz etmişlerdir, şair böylelerine denir diyorlar. Ben bu davada bariz bir mâna bulamıyorum. Çünkü bu şairlerin ilhamlarındaki incelikler üzerinde, müşahedeye ve misâllere müstenit, ilmî bir kıyas ve ifadeye tesadüf edemiyorum. Meselâ şiir namına aranılan inceliklerin ne gibi şeyler olduğu tahlil edilemiyor. Vaziyet yine eski bir şairimizin dediği gibidir:

Kimseler fehmetmedi mânasını davamızın
Biz dahi hayranıyız dava-yı bî-mânamızın

Bence şiir, şiirde aranılan incelik, hayatın en hassas, en ince duygularını fikirlerle tecessüm ettiren, onu beşerin idrakine bir zevk-i edebî ile ilham eden bir kuvvettir. Bu kuvvetin kaynağı felsefedir. Böyle olduğu içindir ki İngiliz ve Fransız edebiyatı tarihlerinde edebiyat ile felsefe, yekdiğerinin müradifidir. Şu halde edebiyat felsefeden doğuyorsa hayatın bütün tatlılıklarını ve acılıklarını, insanların ruhî zevklerini, beşerî ıztıraplarını edebî bir belagatle ifade edemeyen yazılar şiir değildir. Bir yazıda mâna-yı hayal dalgalanmıyorsa, bir yazı bir zümre-i beşerin dertlerini, elemlerini terennüm edemiyorsa o, şiir değildir. Bence bu incelikler evvela Namık Kemal merhumun yazılarında zemzeme gibi akan bir şelaleye benzer. Mehmet Âkif'in nevhalarında ise diri diri mezara gömülmek istenen Türk milletinin ölüm hırharası içinde âfaka yükselen hayat seslerini idrak eder, ruhlara inşirah veren bir teselli, bir zevk-i ebedî bulursunuz. Tevfik Fikret'e gelince, bence onu, diğerlerinden ayırt etmek, eskilerini ümmet şairi deyip merhum Fikret'i ilahiyata ehemmiyet vermeyen bir şair diye göstermek cidden günahtır. Bunu iddia edenler, Tevfik Fikret merhumun ***Rübab-ı Şikeste***'sinde mevcut "Sabah Ezanı" sernâmeli şiirini dikkatle okumalarını tavsiye ederim.

Allahü Ekber, Allahü Ekber, güya tabiat
Hamûş, hamûş eyler ibadet

diye terennüm ediyor. Sabahın sükûnu içinde, herkes uyuyorken tabiatın sakin sakin Allah'a ibadetini tasvir etmekteki felsefeyi, azameti bir kere düşünelim. Bütün bir kitab-ı felsefenin hülasası olan bu yazıyı okuyunca Fikret'e de ümmet şairi mi diyeceğiz?.

Biz dine hürmet duyan yazılarda acaba neden şiirin inceliklerini görmüyoruz? Daha dün bütün dünya matbuatı gibi bizim gazetelerimizde Amerika Müttefik Cumhuriyetleri reisi çok muhterem Ruzvelt'in tarihe ve bugünün insanlarına ebedî fazilet dersi verircesine irâd eylediği nutkunda ilham almayalım mı? Ruzvelt "her zaman olduğu gibi bugün de Amerikalılara üç müessesenin lüzumu vardır. Bunlardan birincisi diğer ikincisinin kaynağı olan dindir. Diğer ikisi de demokrasi ile beynelmilel hüsnü niyettir", diyor. Bu söz yalnız politika âlemine değil, yine o nutukta okunacağı vechile bütün milletlerin nizam-ı içtimaîsine, fazilet ve medeniyetlerine şamil bir hitabedir. İnsanlar için edeb ve şiirin me'hazi, medeniyet ve fazilettir.

Kaynak: *Yeni Sabah,* 7 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 8 Kânunisani 1938 tarihiyle ve bazı tasarruflarla s. 146-148'de yer almıştır).

160.

Âkif için ulu önderimiz Kemal Atatürk'ün eserine kem gözle baktı demek büyük cehalettir

M[uhtar] Sencer

Tan gazetesi büyük şair Âkif hakkında bîtaraflık kisvesine bürünerek yaptığı aleyhte neşriyata devam ediyor. Nitekim dünkü *Tan*'a iki yazı intişar etti.

Bunlardan birisi, gençliğin Namık Kemal ve Âkif hakkında gösterdiği sevgilerde ifrata vardığını söyleyerek hepimizin malûmu olan "meşhur!" meslektaşının Namık Kemal aleyhinde neşrettiği bir broşürü ve gençliğin o zata karşı çok büyük ithamlarda bulunduğundan bahsediyor".

Bu muharrire çok teşekkür ederim ki, meşhur zatın o hâdisesini hatırlatarak millî varlıklara ne gibi şahsiyetlerin hücum ettiklerini bugün kendini müdafaa edebilecek serbest bir vaziyette olmadığından bu meseleyi tazelemek istemiyorum.

İstiklâl Marşımızın neresi bizim umdelerimize uymuyor? Bunu kendisine sorabilir miyim?

Dün yazdığım bir yazıda dediğim gibi biz lâikliği sizin anladığınız mânada anlamıyoruz.

Millî marşımızda Âkif:

Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli!..

dediyse bugün aksi mi var? O seslerin duyulmadığı, çan sesleri çalındığı gündenberi eser kalır mı?

Hayır baylar, Millî marşımıza dil uzatamazsınız!

Hele Çanakkale şiirinde bize aykırı bir şeyi aramak mânasız olur. O sıralarda her aileden şehit olan birisi var ve onlara dikilmeyen âbideyi bu adam dikti.

Âkif'in biraz methiyesini yapan aynı muharrir, tekrar hücuma geçiyor ve Âkif'in birkaç şiirini alıyor.

Bir şairin dinî bir takım şiirler yazması milliyetçiliğini yok mu eder? Fikret; "Sabah Ezanı", "Şehitlik", "Hasan'ın Gazası" şiirlerini yazmakla milliyet haricine mi çıkmıştı?

Âkif'in yazdığı ve misâl verdiğiniz şiirleri siz; yurdun o kötü devirlerinde ortalığı karıştırmamak için yazdığını anlamak istemezsiniz! Tekrar ediyorum dindar olmak milliyetçiliğe mani teşkil etmez.

Âkif millîdir. Ve onu böyle yaşatacak vesikalar onun eserlerinin kendisidir.

*

Tan'daki mahut ikinci yazıya gelince; dindar bir insan milliyetçi olamaz mı bayım? Ekseriyeti dine inanan bu milletin hepsi milliyetçi değil de siz mi milliyetçisiniz?

Hele Ulu Önderimiz Atatürk'ün eserlerine kem gözle baktı demeniz büyük bir cehalettir. Çünkü; Millî Mücadelemize ilk inananlardan biri ve manevî cephesi başında didinen Âkif'tir.

Sanatkâr Âkif'i, Fuzulî, Nedim, Hâmid, Fikret, Haşim, Yahya Kemal ile mukayese etmeniz cahilliğinizin ölçüsünün olmadığını gösteriyor. Bu saydığımız şairlerimizin, hepsi başka başka edebî yolların yolcusudur. Edebiyat dersi verebileceğimizi anladığımız kimselerle fazla münakaşa etmeye tahammülümüz yoktur.

Size de son defa olarak şunu söyleyeyim. Fikret'in devrinde irfan müesseseleri olmadığını iddia etmek bütün bugünün büyüklerini inkâr etmek demektir. İleri gidiyorsunuz!

Âkif herkes gibi bir din sahibidir ve ona hürmet eder. Fakat Âkif Türk'ün uğradığı felaket karşısında kendinden geçer.

Bu mısralar onundur:

La yüs'ele binlerce sual olsa da kurban
İnsan bu muammalara dehşetle nigâhbân

Yahut:

Yetmez mi musab olduğunuz bunca devâhî
Ağzım kurusun yok musun ey adl-î ilahî.

İşte Âkif böyle millî ve fazilet sembolü bir adamdır. Gençlik verdiği hükümlerde şaşmamıştır ve şaşmayacaktır.

Kaynak: *Yeni Sabah,* 7 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de bazı tasarruflarla sehven 8 Kânunisani 1939 tarihiyle yer almıştır).

161.

Yine Mehmet Âkif için

Hakkı Süha Gezgin

Daha dün, mezarı başında memleket gençliğinin hürmetle toplandığını gördüğümüz şair Âkif'i, bazılarının kıskançlığından, ne yazık, ki ölüm bile kurtaramadı.

Şurada burada gene o eski sinsiyane vuruşlara rastlıyoruz.

Hiç kimse çıkıp da bu adamın tek başına "muhteşem bir yalnızlık" yarattığını söyleyemiyor. Çünkü bunu itiraf ettiği dakikada, Âkif'in başlıbaşına bir merhale olduğunu da tasdik etmiş olacaktır.

Âkif, ancak kendine benzemek için çalıştı. Kendine kurduğu âbidenin temelinde, bütün bir ömrün alınteri var. Dağları yenen, uçurumlardan aşan büyük hamlelerin mesut ve temiz bir alınteri.

Bu âbideden şair, kendi şahsî derdine bir tek taş ayırmadı. Onu yükselten eserlerin her biri, bir başka vatan derdi, bir başa millet davasıdır.

Âkif'in dinine, imânına el sürmek ve dil uzatmak hakkı ise hiç kimseye verilemez.

Bir fikir ve sanat davasında bu türlü gevezeliklerin yeri, işi ne?

Âkif, bir şair olarak niçin muhakeme edilmiyor? Neden *Safahat* ele alınmıyor da sofuluk, softalık, bilmem nelik üstünde duruluyor?

Hâmid'e ölüm ve aşkın verdiği heyecanı haklı buluyor da, dinin Âkif'te aynı gönül dalgalanmasını yaratışına hangi hakla ve nasıl bir mantıkla sataşıyoruz?

Bugün böyle bir şahsiyet karşısında bize düşen vazife, dedikodu yapmak değil, sanatkârın hüviyetini parçalara ayırarak tahlil etmek ve ancak bundan sonra hükme geçmektir.

Onun yaşadığı devirde kimler vardı? Bunların şiirleriyle onunkiler arasında dil, âhenk bakımından ne gibi ayrılıklar seziliyor? İstanbul, Türk, tarih, hayat ve realite hangisinde daha çok canlanıyor?

Balkan faciası karşısında, Türk'ün acısını, tek başına kim haykırmış, bu ıstıraba kim dil vermişti?

O devirde yaşayan öteki şairlerin kaçar mısraları var?

Çanakkale kahramanlarına Âkif'ten başka altın âbideler kuran çıktı mı?

İnsan Âkif'ten burada bahsetmiyeceğim. Çünkü ona hücum edenler, onun bu tarafını göremeyecek kimselerdir.

Dünyanın neresinde olursa olsun, Âkif çapındaki adamlara yalnız ve ancak saygı duyulur.

Kaynak: *Vakit*, 7 İkincikânun 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de, s. 150-151'de yer almıştır).

162.

Gençliğin sevgisini toplıyan faziletle Âkif

Fikret Güner

Kardeşim M. Sencer,

Sizi *Yeni Sabah*'daki yazılarınızla tanıdım ve öğrendim ki, hamiyetli İstanbul gençliğinin bir uzvusunuz.

Evet, o şuurlu gençlik tek vücud bir kitledir ki, her ferdi onun faal bir uzvudur.

Bir cüz'ü olduğum Ankara yüksek mektepler gençliği de o kitelenin bir parçasıdır.

Hepimizi, aynı elem ağlatacak, aynı sevinç güldürecektir.

Şanlı günlerin hatırasile şad olacak, hazin olanların yadile hep beraber mahzun olacağız. Ölen büyüklerimizin ruhunu hürmetle yadetmek, onları unutmamak ve unutturmamak vatan borcumuzdur.

Elbet bu gaye birliğimizi kıskananlar çıkacak. Fakat çıksın, ne çıkar? Yel, kayadan ne götürür?

Aziz iki ölünün hatırasını yadederken sizlerden uzak bulunduğum için en hicranlı günlerimi yaşadım. O ebedi varlıklara gösterdiğiniz vefa ve hürmet def'alarca göğsümü kabarttı; aynı iman ve aynı aşkla benim de kalbim çalkalandı.

Değil mi cephemizin sinesinde iman bir
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir.

Evet, hepimizin iki cepheli tek bir gayesi var: vatan ve millet.

Değil mi ortada bir sine çarpıyor... yalnız
Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz.

Aziz ve ebedî, şair Mehmet Âkif'e dil uzatanlara asla kırılmayınız ve darılmayınız. Çünkü onlar zavallıdırlar. Mehmet Âkif'i ve dolayısile onun tapınarak öldüğü vatan ve millet aşkına ulaşamıyacak kadar alçakdadırlar.

Yurdun felâketine inleyen ve nevhalarla bir kalpde, bir göğüsde ürpermeler husule gelmezse, o nevhaların inlediği felâketin husulü de, o yüreklere tesir etmekten acizdir. Bu, büyük bir nasipsizlik! Hilkatin bu mahrumiyetine mahkum olanlara acımak lâzım. Onlar,

Nasıl tahammül eder, hür olan esaretine
Kör olsun ağlamayan, ey vatan: felâketine.

beytindeki kudsi ve ebedî feryadlarla heyecanlanamazlar. Onlar,

Doğduğumdan beridir aşıkım istiklâle
Bana hiç tasmalık etmiş değil, altın lale

beytindeki Mehmet Âkif'in seciyesini aynile terennüm eden ve insan olana yaraşan karakteri ifade eden necabet ve asaletten nasibi olmayanlardır. Onlar,

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor
Bir hilâl uğruna yâ Rab ne güneşler batıyor!

mısralarının teressüm ettiği ilâhî levhanın ulviyetini ve azametini ruhlarında yaşatmak kabiliyetine hasret kalanlardır. Onlar,

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökden ecdad inerek öpse o pak alnı değer

hitabesine karşı hissiz olan zavallılardır. Ve yine onlar,

Basdığın yerleri toprak diyerek geçme tanı
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı
Sen şehid oğlusun incitme yazıktır atanı
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı

tenbihile mütenebbih olmak kudretinden mahrum olanlardır, basdıkları yeri, toprak diyerek çiğner geçerler! Onlara acımak ve onları yükseltmek lâzım.

Kaynak: Eşref Edip'in kaynağını ve tarihini zikretmeden yer verdiği bu metin *Mehmed Âkif*-Zeyl, s. 185-187'den aynen nakledilmiştir.

163.

Şair Âkif'e yapılan hücumların akisleri[162]

Mülakatı Yapan: Nusret Safa Coşkun

Cevaplayan: Ali Nihat Tarlan

1939'da *Son Post* gazetesi muhabiri olan Nusret Safa Coşkun.

Gazete sayfalarında şair Mehmet Âkif'e hücum ediliyor. Daha doğrusu bir gazete ona hücum edenlere mikrofonluk yapıyor. Bir başka gazete de Âkif'in lehinde neşriyatta bulunuyor. Fakat Âkif'in lehinde de, aleyhinde de konuşanların sesleri cılız. Hiçbir salâhiyet sahibi çıkıp da "mesele şöyledir" veya "böyledir" demiyor.

Ortaya atılan iddialar hakkında ne düşündüklerini en salâhiyattar simalara sorarak bu işi biz yapalım, dedik.

İlk muhatabımız Edebiyat Fakültesi doçentlerinden doktor Ali Nihat Tarlan oldu. İşte söyledikleri:

"— Bir kör dövüşüdür, gidiyor! Asıl hâdise, din ile milliyet hudutlarının ayrılması meselesidir. Görüyorsunuz, Avrupa'da din bütün esaslarile muhafaza edilirken, diğer taraftan milliyet kavgaları bütün şiddetile devam ediyor.

Din hiçbir zaman milliyete mani değildir. İslâmiyet'in hakiki manzarası yüksek ahlâktır; yüksek ahlâklı bir insan akıl ve fazilete istinad eder. Akıl ve fazilet sahibi insan da elbette en evvel vatanını ve milliyetini sever.

Dincidir, miliyetçidir, diye bir insanı ayırmak doğru değildir. Filvaki dinde kavmiyet meselesi mevzu-u bahsolmaz, fakat bu dinin istila zamanlarına aid bir fikirdir. Bu fikrin bütün insaniyeti kucaklıyan ileriliğini inkâr edebilir miyiz?.. Bunun birinci merhalesi de milliyet mefhumudur.

Mehmet Âkif hiç şüphe yok ki, klasik belâgatin nümunesini vermiş bir adamdır. Bir mısraını değiştiremezsiniz. Tuttuğu ekolün en ileri nümunesini vermiş bir şairdir. Onun ekolüne itiraz edilebilir. Niçin sembolist değildi, ne bileyim, niçin fütürist değildi? denebilir. Fakat o tamamen zamanın ve zamanının ihtiyaçlarının şairiydi. Koca bir imparatorluğun inhitat zamanına gelmişti. Fenalığı ve felâketi sarahatle anlatacaktı. Âkif'e hücum edenler, onun kendi ekolündeki belâgate uygun olmıyan bir tek mısra, insaniyet ve fazilet mefhumlarına münafi bir tek fikrini göstersinler, biz de haklarını teslim edelim. Diyelim ki, Âkif fena bir şairdir. Âkif fena bir adamdır. Âkif'e karşı çok mânasız isnatlarda bulunuluyor. Onun körü körüne bir akideye saplanacağını tasavvur etmek doğru değildir. Hatta halkın hurafelere olan temayülünü daima tenkit ve onunla istihza eder. "Azimden sonra tevekkül" parçasında dini yanlış anlayanları tembellikle, cihan ilerlerken geride sayıklayanlara en kuvvetli hücumu yapan gene Âkif'tir. Türk askerinin benzeri olmıyan kahramanlığı karşısında kahraman ruhunun en asil heyecanı ile coştuğu zaman bilâtereddüt Kâbe'yi alıp Türk askerine mezar taşı yapar. Türk felâkete uğradığı zaman Allah'a isyan eder. Garb'in ilim ve irfan sahasında her türlü terakkilerini almak ister. O medeniyete, o ilme hayrandır. Ancak kendi öz yurduna onun aklının alamayacağı bir dehşetle saldıran medeniyete:

162 1939 Ocak'ında *Tan* gazetesinde başlatılan bir anket dolayısıyla Âkif'e yönelik hücumlar karşısında *Son Posta* gazetesi muhabiri Nusret Safa Coşkun, bir mülakat başlatır. Mülakatta Ali Nihat Tarlan, İsmail Habip Sevük ve Agâh Sırrı Levent'in bu konuyu değerlendirmelerini ister. Bu cevaplar peş peşe *Son Posta* gazetesinde yayımlanır. (haz.)

"Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!" diye kükrer ve hücum eder. Haksız mıdır?..

Âkif'i şair olarak tanımayan dört zümre vardır. Bundan ihtifaldeki konferansımda da bahsetmiştim: Biri kulaktan dolma, fikirlerini, daha doğrusu cehillerini meclis meclis dolaştıranlar, ikincisi kalben kendi sözlerine inanmadıkları halde ya rekabet veya kim bilir ne sebeple bu davayı ileri sürenler..

Bu iki zümreden birincisi cahildir, cevaba değmez. İkincisi ahlâkî zâfa müptelâdır. Onlara cevap vermek beyhude zahmettir. Üçüncü ve dördüncü zümreye gelince: Onlarla bu hususta hemfikir değilim. Bence insanı saran, vecde getiren her hâdise şiire membadır. Her uzviyet insanî tekâmülüne göre bu membadan o suyu içer. Bu membaın en uzvî ve müşahhas şekli cinsî heyecandır.

Mücerred, beşerî ve terkibî şekli vatan, din, fazilet ve insaniyet aşklarıdır.

Mehmet Âkif'e şair vasfını vermeyen üçüncü zümre müşahhastan mücerrede geçemeyenler, yani cemiyet ve din aşkını bir heyecan membaı olarak kabul etmeyenlerdir. Bunlar mazurdurlar. Çünkü Âkif'in dolaştığı âlem onlara yabancıdır. Âkif'e şair diyemeyen ikinci zümre, vazıh, açık realist sınıfına kıymet vermeyenlerdir. Bunlar da mazurdurlar, sıfatî telakkileri budur.

Bir insanı lekelemek için lekeyi göstermeli. Zannederim ona gençliğin meftuniyeti mânasız bir şey değildir.

Mânasız bulanlar, mânasını anlamaya çalışmalıdırlar. Hâdiseyi tetkik etmeli. Gençlik Namık Kemal'le Âkif'e ihtifal yaptı, hiç olmaza bunların müşterek noktalarını bulmalı, gençliğin kıymet hükümlerini, kimlere ve ne suretle verdiğini anlamalıdırlar.

Yazılarında ve hayatında tamamen kusursuz olan bu adamı lekelemekten ne çıkar anlamam ki?.. Sonra gençliğin heyecanına köstek vurmak... Bunun ne lüzumu var?..

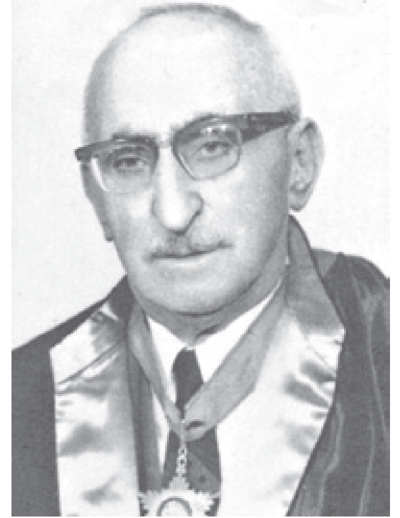
Bence gençliğin heyecanı çok samimidir. Kıymet verdiği şeyler vatanperverlik, insaniyet, feragat ve fazilet gibi en yüksek mefhumlardır. Âkif'e hücum edenler bu mefhumlara hücum etmiş olurlar.

Burada Ali Nihad'a sordum:

— Millî de değildir, deniyor?..

— "İslâmiyette kavmiyet olmaz", sözünden cür'et alıyorlar. Halbuki bu Âkif'in siyasî cephesidir. Âkif, bu yurtta yaşamış; bu yurtta yetişmiş, bu yurt için çarpışmış; bayrağı bizim bayrağımız, şerefi bizim şerefimiz, dili bizim dilimiz, bu dili en büyük muvaffakiyetle kullanmış insanlardan biridir. Âkif "millî değildir" dersek kime millîdir diyeceğiz?

Hangi şair bize onun kadar bu millet için övünmüş, bu millet için ıztırap çekmiş, bütün menfaatlerini feda etmiştir? Bu hücumları idrakten acizim, havsalam almıyor. İnsan ne kadar dalâlete düşmeli ki, bu kadar mânasız hücumlara kalkışmış olsun!

"Mehmet Âkif'e şair vasfını vermeyen üçüncü zümre müşahhastan mücerrede geçemeyenler, yani cemiyet ve din aşkını bir heyecan membaı olarak kabul etmeyenlerdir. Bunlar mazurdurlar. Çünkü Âkif'in dolaştığı âlem onlara yabancıdır". ***(Ali Nihat Tarlan)***

Kaynak: *Son Posta*, 8 İkincikânun 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de bazı tasarruflarla s. 166-168'de yer almıştır).

YENİ SABAH

Mehmet Âkife Çatanlara Cevap

Tayyare Rezaletinin Tafsilâtı

Tayyareler Frankoya Değil Cumhuriyetçi İspanyaya Satılmış

Hâdiseyi Hükûmetimize General Frankonun Mümessili İhbar Etti

SURİYE İSTİKLÂL İSTİYOR

Dün de Bütün Suriyede Hararetli Nümayişler Yapıldı

Galatasaray Vefayı 1-0 Mağlup Etti

164.

Mehmet Âkif'e çatanlara cevap:

Hiçbir Türk münevveri, hiçbir Türk genci Âkif'i onlardan öğrenecek kadar zavallı değildir

Münir Kıvanç

Âkif'i kaybettiğimizin yıldönümündeyiz. Bir sene var ki Edirnekapı toprakları o muhterem insanın herkes gibi yok olmaya mahkûm fanî vücudunu kucaklamış bulunuyor. Âkif'i bilen bir insan olarak bu acı hakikatle karşı karşıya gelmenin verdiği hüzne, son günlerde yapılan neşriyatın ağır havası içinde bulunmanın ilave ettiği kahredici bir asabla şu satırları yazmaya bir mecburiyet hissediyorum. Deniliyor ki: Âkif İstiklâl Marşı'nda bile İslâm timsâli olan şanlı hilâlden bahseder. Ne gülünç bir iddia. Hilâlin Türk bayrağında mevcut olduğunu hatırlamamak Türklüğün bir sembolü olduğunu unutuvermek ve yukarıki iddiayı dermeyân etmek insana kasten yapılmış bir hata zannı veriyor.

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl..

diyen Âkif'in ebediyen izmihlâl etmeyeceğini iddia ettiği ırk Türk'ten başka kim olabilir?

Sonra gene aynı marşta:

Dalgalan sen de ey şafaklar gibi ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet bu celâl
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

derken yıllardır uğruna erkekçe dökülen kanlardan bahsettiği hilâl Âkif'in çok sevdiği bayrağındaki hilâl değil de Arabî aylarının başlangıç ve sonunu tesbit etmekten başka İslâmlıkla bir alâkası olmayan bir hilâl midir?

Şafaklar gibi dalgalan diyerek bayraktaki kırmızılığa dahi işaret edilmiş, bu cihet de tamamen tasrih edilmiş olduğu halde hür yaşamış bayrağına hürriyet isteyen ve bunu muasırlarının hepsinin fevkinde bir edebî lisanla ifade eden Âkif'e İstiklâl Marşı'nda İslâm timsâli olan hilâlden bahsediliyor demek ona bu şekilde bir leke sürmeye çalışmak kasten yapılan ağır bir iftiradan başka bir şey olamaz.

Âkif dindarmış. Olamaz mı? Nasıl filanca veya falanca dinsiz olabilirse o da dinli olabilir. Bunu ikide birde ileri sürerek Âkif'e hücum edenler acaba dindarlığı sahtekârlık, hırsızlık, kumarbazlık, ayyaşlık gibi muayyebattan mı addediyorlar?

Âkif tarihin ilk zamanlarından beri Çanakkale'de harp eden bütün milletlere mertlik ve cengâverlik dersi verecek derecede erkekçe dövüşen Mehmetçiğe yazdığı Çanakkale'de toprağı sıkınca şüheda fışkıracağını söylüyormuş. Tabii, onun o mısraları yazdığı zamanlarda harp meydanlarında ölenler için bir yazı yazmak icap etse bu tenkidi yapanlar da o mukaddes ölüler için mutedil tâbirini mi kullanacaktı? Hatta vazife uğrunda ölenler hakkında bilhassa şehit kelimesinin kullanıldığını gene gazetelerde görmüyor muyuz?

İstiklâl mücadelesinin şerefli sayfalarını ibda eden, bize bugünkü hürriyetimizi veren büyük Atatürk'ün bile yakın zamanlara kadar dinî bir unvan olan Gazi kelimesini kullandığı ne çabuk unutulmuş.

Müspet hakikatler ortada dururken kim bilir neler düşünerek bu şekilde tarizlerde bulunmak ayıp olduğu kadar bu kabahati işleyenlerin münevver sınıftan olmaları hayret ve teessüfü mucip oluyor.

Gene *Tan* gazetesinde çıkan bir yazıda Âkif'in bir idealist olduğu cihetle hürmete layık olduğu yazılıyor. Acaba her idealist hürmete layık mıdır? İçtimaî nizamların altını üstüne getirmeyi, milletleri şûriş ve anarşiye sürüklemeyi istihdaf eden harplere mensup olanları da idealist diye alkışlamak mecburiyetinde miyiz?

Arnavutlar size ibret olacakken hâlâ
Ne bu şûride siyaset ne bu fasit dava.
Bunu benden duyunuz ben ki evet Arnavutum
Başka bir şey diyemem işte perişan yurdum.

diye kendisine gayesi uğrunda Arnavutluk izafe ettiği söylenen Âkif'in ideali acaba neydi? Arabistan'da emperyalist devletlerin haris Arapları şu veya bu vasıta ile mütemadiyen aleyhine tahrik etmelerini Yemen'in cesur Anadolu çocuklarına bir cidalgâh haline geldiğini görmek bedbahtlığına katlanan Âkif Arnavutları misâl göstererek bu fasit davada devam etmemelerini Araplara tavsiyesi Türklerden başka kimin lehindedir? Acaba neden yazıyorlar? Âkif'in hayatını biliyoruz. Onun eserleri meydandadır. Hiç kimse ne Şükûfe Nihâl'in ne de M. Zekeriya'nın Âkif hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istememiştir. Hiçbir Türk münevveri, hiçbir Türk genci Âkif'i onlardan öğrenecek kadar zavallı değildir. *Safahat* en mütevazi bir kütüphaneyi tezyin edecek derecede ucuz olduğu gibi gençlik onu hatta -eğer yazan olursa- daha yükseklerini anlayacak bir irfan seviyesindedir.

Mezarını kafalarının ve kalemlerinin şerefli mahsulile yapmaya and içen, soğuk bir kış günü tabutunu her faniye nasip olmayan bir huşuyla el üstünde götüren Üniversite ve gençlik Âkif hakkındaki düşüncelerini fiilen izhar ederek ona haklı ve yerinde bir hürmet ve sevgi ile bağlı olduğunu hareketleriyle ilân etmiştir.

Son söz olarak söylemek istediğim yegâne nokta: Her şeyden sarf-ı nazar etsek bile aziz memleketimizin İstiklâl Marşı'nı yazmış bir fert olması itibarıyla Âkif için herkesten yalnız ve sadece hürmet beklemenin hakkımız olduğunu anlatmaktır. Bunun bizim hakkımız olduğu kadar muhataplarımızın da onu bir vazife bileceğine inanmak isteriz.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 9 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de bazı tasarruflarla s. 151-154'te yer almıştır).

165.

İlmî bir hâdise:
Mehmet Âkif için yazılan kitabın tahlili

H[asan] Hikmet

Son zamanların fikir boşluğu içinde bunalan münevverleri şiddetle alâkalandıran mühim bir kitap çıktı. Büyük şairin fikir ve yazı arkadaşı Eşref Edip tarafından neşredilen *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri* adını taşıyan bu eser için "ilmî bir hâdise" başlığını koymakta hiçbir mübalağa yoktur.

Hakikaten memleketimizde şimdiye kadar hiçbir edibin, hiçbir şairin , fikir, sanat, ilim adamının hayatı bu kadar ince bir tetkik ve tahlilden, asrî yazıcılığı gösteren son usuller dairesinde geçirilerek neşredildiğini görmedik. Yazılanlar ya tercümei halden ibaret kalıyor yahut namına izafe edilen eserlerle yaşatılmak istenen kıymet arasında dağlar kadar fark bulunuyordu. Bizde tercüme-i haller, yalnız muayyen bir zatın sicil-i ahval varakası gibi haricî şeklini tarif eder. O zatın hiçbir zaman ruhunu, hayatını kendi aramızda imiş gibi yaşatamazdı.

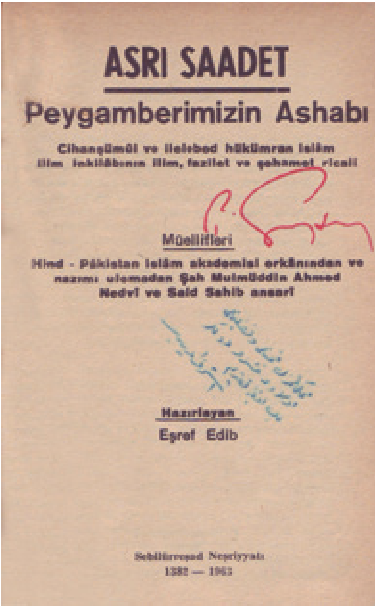
Bu yeni eserin kıymeti sade şair Mehmet Âkif merhumun hayatını bir fotoğraf plağı sadakatiyle gözümüzün önünde canlandırması değil, edebî tarihimizin son kısmında lisan, nâzım, mâna ve ruh itibarıyla silinmez bir iz ve tesir bırakan şairin bütün ruhunu, sesiyle, seciyesiyle, vatanperverliği ve faziletiyle yaşatmaya muvaffak olmasındadır.

Onun hayatı bir örnek, onun salâbeti, Çanakkale şehitlerinin hamasetinden ilham alan, İstiklâl Harbi'nin mukaddes alevlerinden bir numunedir. Mehmet Âkif yalnız bir sanatkâr, bir şair olsaydı bile yine bu eserin edebî kıymeti kıymeti bütün şiirlerini en ince bir tetkik tenkitten geçirmesi itibarıyla zevkle okunurdu. Halbuki o, yalnız bir şair değil, İstiklâl Marşı'yla Çanakkale destanıyla millete, bu toprağa mal olmuş, yalnız bu eserleri vermekle de kalmamış milletin kurtuluşuna bizzat ön safta iştirak edenlerden biri olmuştur.

Yalnız bu kadarla da değil, bir doktor nasıl vücudun arızalarını teşhis ve tedavi ile uğraşırsa, o büyük adam da halkın arasına sokularak içtimaî dertleri teşhis ve tedavi için en ince bir nüfuz ve hazakati göstermiştir. Halkın ruhunu, derdini, aşkını anlamış ve anlatmıştır.

Fertlerle de kalmayarak cemiyete yükselmiş, onun da hayat düşmanlarına karşı bir baba gibi, bir âlim gibi, bir bekçi gibi itina ile, feragatle irşat vazifesini yapmıştır. İşte bunlardan dolayıdır ki Mehmet Âkif nasıl biz fanilerden daha yükselmiş bir kıymet ise kendisinden bâhis olan bu eser de emsâlinden yükselmiş bir değer almaktadır.

Bu eserde neler yok. Gözlerimizi sayfaların üzerine çevirdiğimiz zaman kuvvetli, mıknatıs cereyanına tutulmuş gibi ayırmak imkânını buluyoruz. Bizi adeta görünmez ve mukavemet imkânı olmayan bir çekişle kendisine

ASRI SAADET

Peygamberimizin Ashabı

Cihanşümûl ve ilelebed hükümran İslâm
ilim inkılâbının ilim, fazilet ve şehamet ricali

Müellifleri

Hind - Pâkistan İslâm akademisi erkânından ve
nazımı ulemadan Şah Muinüddin Ahmed
Nedvî ve Said Sahib ensarî

Hazırlayan

Eşref Edib

Sebilürreşad Neşriyyatı
1382 — 1963

mecmuasını Türk fikir tarihine kazandıranlardan biri
olarak Eşref Edip birçok mühim eserin yazılmasına ve yayınlanmasına da vesile olmuştur. Bunlardan biri de 1963'te yayınladığı kitabıdır.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

bağlıyor. Kâh elli sene evveline gidiyor, orada şairin gençliğiyle karşılaşıyoruz, sonra tabaka tabaka şairle beraber istibdadı, meşrutiyet ilânını, Otuz Bir Mart ihtilâlleri ile birlikte yaşıyoruz. Mehmet Âkif'le beraber tarihi görüyoruz. Bu arada içtimaî muhit, her sınıf halk, münevverler saf saf gözümüzün önünde kendi hayalleriyle, kendi muhitleriyle ve âlemleriyle toplanıyor. Hepsinin sesini duyuyor ve işitiyor gibiyiz. Iztıraplar, heyecanlar, sefaletler, ümitler, bu birbirine zıt hisler büyük bir ahenkle birleşiyor.

Biraz sonra İtalya Harbi başlamıştır. Kahpece tecavüze uğrayan vatan parçasında bir avuç kahraman çarpışıyorken haricî düşmanların körüklediği nifak ve iftirak ateşi yavaş yavaş etrafı sarıyor. Bu ne müthiş manzara.

Daha arkadan Balkan Harbi'nin kanlı ve felaketli hâilesi başlıyor. Burada memlekete, halkla beraber şair nasıl ağlıyor, inliyorsa kariler de o elim günlerin içinde çırpınıyor.

Harpten perişan çıkan yurdun istikbali için ümitler uyanırken bir büyük felaket daha baş gösteriyor. Cihan Harbi.. Artık dört sene her taraf ateş içindedir. Bir taraftan sefalet, rezalet, idaresizlik, öteki tarafta tarihin kaydetmediği hamasetler, kahramanlıklar, Kutu'l-ammare, Çanakkale harbinin lavlı ve alevli, velveleli fakat şan ve şerefli sahneleri.

Nihayet silahını teslim eden mağlup bir millet, ecnebi işgali altında çiğnenmiş bir toprak, yanmış, yıkılmış köyler bütün acılığı ve perişanlığıyla canlanıyor. Yaralı aslan bu zillete katlanamıyor, artık millet hakarete, istilaya isyan etmiş, ayaktadır. Büyük şair de herkes gibi kalemiyle, sesiyle, vücuduyla onların arasındadır. Artık, onun şiirleri yakıcı bir alev, bir şimşektir. Halk da onunla beraber bağırıyor:

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl ..

Yaralı bir millet imânıyla fazilet ve şefaatiyle bütün bir cihana galip çıkıyor. O zaman Mehmet Âkif'i görmeli, hepimiz gibi, fakat herhalde hepimizden fazla, sevinmektedir. Harp bitmiş. Fakat vatan serapa ıslaha, imara, yeniden kurulmaya muhtaç. Artık ikinci bir fasıl başlıyor. Biz büyük şairi o zaman gurbette görüyoruz. O da bir âlem. Nihayet vatana dönüyor. Açık alınla bir imân ve fazilet kahramanı olarak vatan topraklarında aradığı rahmet-i ilâhiye köşesine kavuşuyor. Bunlar yalnız Âkif'in hayatı mı, hayır bu bir milletin tarihi de. Büyük şair o tarihe karışarak bunları birlikte yaşamıştır. En güzide yetmiş münevver muharrir, edip ve fikir adamının Mehmet Âkif'in bu hususlarını tebarüz ettiren kıymetli görüşlerini toplayan bu eserin yalnız bu kısmı bile en derin bir zevkle okunmaya değiyor. Böyle değerli eserlerin çoğalması ne kadar temenniye layıksa bu eser ve muharriri de o kadar takdir ve tebrike müstahaktır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 9 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 9 Şubat 1939 tarihiyle, s. 238-241'de aynen yer almıştır).

166.

Mehmet Âkif'e çatanlara cevap:

Rejimimizin laik olması halkımızın dinsiz olmasını icap etmez

Salahî Güvenç

Üstat Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümünü anmak için gençlerin tertip ettiği ihtifal ve merasim her nedense birçok münakaşalara yol açtı. Gittikçe hız alarak leh ve aleyhte mütalaalarla devam eden bu münakaşalara iştirak etmeyeceğim: Yalnız bir hukukçu sıfatıyla nazar-ı dikkatimi celbeden ve mânası henüz kavranmadığı anlaşılan bir mefhum üzerinde duracağım. Mehmet Âkif için verilen kıymeti fazla görenlerin umumiyetle birleştikleri bir nokta mevcuttur. Bunlar diyorlar ki: Mademki lâik bir milletiz, eserlerinde dinden ilham alan ve dinî neşreden bir adama fazla bir kıymet vermek ve onun arkasından yürümek mümkün değildir. Edebî mevkii ikinci derecede kalır.

Bilen bilmeyen son zamanlarda lâik kelimesini çok kullanıyor. Fakat yerinde ve sırasında kullanıyor mu? Hayır!

Lâiklik siyasî mânada bir rejim meselesidir. Meselâ lâik Fransa Cumhuriyeti dediğimiz zaman hükümet işlerinde din ve dünyayı ayıran ve fakat vicdan hürriyetlerine riayet eden ve bir din ve akideyi ötekine tercih etmeyen bir sistem anlıyoruz. Lâikliği, diksyonerler de böyle tarif eder. Fakat bu rejim ve siyaset Fransızların ferden bir din tanımadıkları ve Fransız milletinin dinsiz olduğunu ifade etmez. İngiltere de kilise işleriyle devlet işlerini ayırmıştır. Bu itibarla lâik bir devlettir. Fakat İngiliz milleti ve İngiliz ferdi an'aneye düşkün ve çok gayretli bir Hıristiyandır. Bu misâlleri demokrasi esaslarıyla idare olunan bütün milletlere teşmil edebiliriz. Türkiye Cumhuriyeti de din ve dünya işlerini ayıran lâik bir rejimdir. Fakat Türk milleti ve Türk ferdi de bütün milletler gibi dinsiz değildir. Dün olduğu gibi bugün de dindardır. Dini vicdanında bir saadet güneşi gibi taşır. Ve onunla zevk duyar, iftihar eder.

İçtimaî mânada lâiklik, vicdan ve din işlerinde müsamahakâr hareket etmek mânasına gelir. Herkesin bir vicdanî kanaati vardır. Medenî lâik cemiyetler bu kanaatlere hürmet eder. Ferdî mânada lâiklik, kimsenin itikat ve vicdanına karışmamak ve bunlardan dolayı kimseyi muaheze etmemek demektir.

İşte siyasî ve ferdî bakımdan bütün medeniyet âleminin anladığı ve tatbik ettiği lâiklik budur. Hukuk ilmi, siyasal ilimler ve içtimaî bilgiler de böyle söyler. Mehmet Âkif münakaşasından anlaşılıyor ki, bizde lâikliği dinsizlik olarak anlayanlar da vardır. Bunlara göre bir insan dindar oldu mu, geri bir insandır. Ağzıyla kuş tutsa, beynelmilel bir âlim olsa, şair olsa, sanatkâr olsa da kıymet ve itibardan düşmüştür. Onun bütün meziyetleri, değerleri unutulmalıdır. İşte asıl zararlı olan zihniyet budur. Eğer dünyadaki insanların

bir akide ve dine mensup olanlarıyla olmayanlarını ayırt etmek lazım gelse, bir itikat beslemeyenlerin sayısı büyük bir kalabalık içinde kaybolurdu. Vahşi dediğimiz bugünkü yamyamlar bile batıl da olsa bir itikat taşımaktadırlar. Ta ilk insanlardan beri beşeriyet geldiği ve gideceği âlemi izah edecek bir felsefe aramış ve kendine muhitine hâkim olan görünmez büyük kuvvet önünde eğilmiştir. İptidaî putperestlikte bile bu yaratan kuvvetin karşısında duyulan korku hissolunur.

Bu ne kadar dar bir düşüncedir ki; yüz milyonlarca her ırktan, her fikirden insanları hiçe sayıyor.

Lâikliğin böyle bir tefsiri bir milletin bütün kıymetlerini yıkacak bir bozgunluk olur. Türk milleti binlerce mutekit cihanşumul adamlar yetişmiştir. Bunu reddetmek ve görmemek ancak kıpkızıl bir fikrin kârıdır. En büyük medeniyet eseri vicdan hürriyetlerine riayet ve müsamaha etmek olduğu gibi en medenî insan da başkasının inandığı itikada hürmet etmesini bilen âlimlerdir. Bilmeyenler işitsin!

Kaynak: *Yeni Sabah,* 10 Kânunisani 1939.(Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 9 Knunisani 1939 tarihiyle ve bazı tasarruflarla s. 154-156'da yer almıştır).

SON HABERLER
Amerika Muazzam İki Dretnot Yapıyor
Mehmet Akife Çatanlara Cevap
KERVAN Yürüyecektir

167.

Mehmet Âkif'e çatanlar cevap:
Kervan yürüyecektir
Faruk İlker

Gene sokak yazıcılarına iş çıktı. Para almak, hoş görünmek, fikir atmak isteyenler buyursun; hücum var! Milleti soymaya çalışan mürabahacılara, ecnebi propogandacılara, gizli emellerle çalışanlara değil, şerefe, fazilete, bir ahlâk mümessiline, bir insanlık timsâline, bir vatanpervere hücum var.

Yükselmek, boyunu göstermek isteyen cüceler buyursun; gene hücum edilecek bir şeref, üzerine basılacak bir insan mevzubahs. Kendine itina ettirmek için hastalık icat eden histerikler gibi alâka çekmek için muhakkak başkasına hücum mu etmek lâzımdır? Buna sebep ne? Gençliğin Âkif hakkında temiz heyecanı mı? Acaba neyi çekemiyorlar? Kendilerinin ebediyen nail olamayacakları bir mazhariyeti mi?

Âkif sağ olsa kendisi hakkında söylenenlere cevap vermeye tenezzül edip etmeyeceğini bilmem. Fakat mademki bugün o, konuşmuyor namına gençlik konuşacaktır.

Bilmem gençlik yüksek kıymetini takdir ederek hissiyatını söyledi, hatırasını tâziz etti ise bunda Âkif'in ne kabahati var? Sözlerinizi bize söyleyiniz. "Sizin yaptığınız deliliktir, irticadır, vatana hıyanettir" deyiniz. O zaman cevabınızı daha iyi alırsınız. Kendini sevdirmek bu kadar büyük bir cürüm mü ki o temiz insana mezarında bile çamur atıyorsunuz.

Yok Fikret daha büyükmüş, bilmem kim ne demiş, Âkif nasıl yazmış. Bunlar boş şeyler. Biz Âkif büyüktü derken, Fikret'i inkâr mı ettik? Bu elmasla gene elması mukayese gibi olur. İkisi de temiz.

Birinin yükselmesi muhakkak diğerinin alçalmasını iltizam eden bir şey mi ki Fikret'i yükseltmek için Âkif'i düşürmeye çalışıyorsunuz? Zavallı Fikret, eğer ruhu medhiyecilerini gördüyse muhakkak ikinci defa ölmüştür.

Biz, İstibdat, Meşrutiyet, Cumhuriyet gibi üç devir görüp üç renk değiştiren bukalemunlardan değiliz. Harp içinde doğduk, sonra kurtulmuş, mesut bir vatan içerisinde büyüdük. Bir fikir, bir ideal tanıdık. Biz cahiliz. Biz riya, yalancılık, haksızlık bilmiyoruz. Fakat buna mukabil bize kadirşinaslığı bugün düşmemek, yarın ilerlemek için maziye dayanmayı, başkalarının üstüne basmamayı ve şerefli tarihimizi öğrettiler. Biz Yunus Emre gibi bu vatanda odunun bile eğrisine tahammül edemiyoruz ve doğruları seviyoruz. Size karşı verdiğimiz cevaplar bu tahammülsüzlüğümüzün neticesidir ki gençlik heyecanımıza bağışlayın. Eğer sizin fikrinizce dindar olmak, yani Âkif gibi eğilmeyen, satılmayan, insanlığın ve faziletin timsâli bir Müslüman olmak bir irtica ise, başkasının yüzüne bir lekedir diye yapıştırmak istediğiniz bu paye korkarım ki ebediyen size nasip olmayacaktır.

Kemal dedik, berbattır dediler. Âkif diyoruz, sus, dindardır, dediler. Fikret, desek, eminim ki bırak şu Kolej bozmasını diyen seciyesizler bulunacak.

Bu çekememezlik, bu kıskançlık niye?

Hiç olmazsa bu bağıranlar, bağırdıkları kadar olmaya çalışsalardı âtide onların da hatıralarını tâziz edecek bir nesil gelirdi.

Yarın memleketi ele alacakların kıymet hükümlerinin mesuliyeti kendilerine aittir.

Bütün söylenenlere rağmen ne yaptığımızı biliyoruz. Kervan yürüyecektir.

Kaynak: *Yeni Sabah,* 10 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 9 Kanunisani 1939 tarihiyle s. 156-158'de bir cümle çıkarılarak yer almıştır).

168.

Şair Âkif'e yapılan hücumların akisleri

Mülakatı Yapan: Nusret Safa Coşkun

Cevaplayan: İsmail Habib [Sevük]

Âkif münakaşasının gürültüsü hâlâ edebiyat âlemimizin kubbesinde akisler yapıyor. Biz Âkif milliyetçi bir şair mi, yoksa sadece bir din şairi mi olduğunu tespit yolunda, yani iki Âkif'ten hakikisini bulmak arzusile edebî otoriteleri konuşturuyoruz. Âkif'e pala sallayanlarla, kalkan tutanlar arasındaki farkı ve hakiki Âkif'i bu cevaplarda bulmak mümkündür.

Bugün de Âkif'i edip İsmail Habib'in ağzından dinleyeceksiniz:

—Âkif edebiyatta üç şahsiyet gösterir. Ona çatmak isteyenler bu üç şahsiyetten yalnız birini dillerine doluyor, ona din şairi diyorlar. Bu arada bu tarafı kusur sayılırken diğer meziyetleri asla hatırlanmıyor. *Türk Teceddüd Edebiyatı* adlı kitabımda söylediğim gibi onu sırf bir din şairi sandık. O bize Müslümanlık cereyanını yalnız başına nazma çeken bir ses gibi geldi. Din Mehmet Âkif'in nısfı ise de tamamı değildir. İçtimaî Mehmet Âkif'le vaiz Mehmet Âkif'i ayırmak icap eder.

"Onun İstanbul'da doğup büyümesi Türkçe şivesine ayrı bir kuvvet teşkil etti. Bu noktada Mehmet Âkif'te lisan itibarile koyu bir Türkçülük; mektep görmesi ve Fransızca'yı bilmesi sayesinde de maşerî dertleri ve mahallî hayatları iyi görür içtimaî göz sahibi bir münevverlik; köklü ve kuvvetli medrese tahsilinin ve mensup olduğu ailevî vaziyetin ilcâsile de onda sarsılmaz ve vecd haline gelmiş bir Müslümanlık görürüz".
(İsmail Habib Sevük, *Edebî Yeniliğimiz*)

Âkif Türk fonetiğini ilk kullanan şairdir. Aruza hakimiyet itibarile bütün maziden beri kalkıp gelen yedi asrın en son irtifaıdır. Şiirin kuvveti itibarile Türkçülük tarafı da mahalliciğinden geliyor. Âkif'in İslâmcılık tarafına gelince:

Onun idealinde aldandığı taraf şudur: O, kurtuluşu kavmiyeti eriten İslâmlık vahdetinin kuvvetlenmesinde görüyordu. Nitekim Namık Kemal'le, Hâmid'in de din tarafında hep bu his hâkimdir. Halbuki vukuat bunun aksini ispat etti. Mehmet Âkif İslâm idealciliği itibarile çok beğendiği Şeyh Cemaleddin Efgani'ye bile ulaşmamıştır. İlk defa bu büyük adam, ancak İslâm camialarının kendi milliyetlerine sarılarak kurtarılacaklarını söylüyordu.

Şairde akide aramayız. Cemiyete bayraktarlık yaparken ahlâkını sorarız. Namık Kemal'e inanıyorsak zindanları istihkâr ettiği için, merdim, dediği zaman şüphemiz olmadığı için. Fikret faziletten bahsettiği zaman faziletli idi.

Samimi midirler, ona bakarız. Âkif'in de dincilikte tek kıymet tarafı idealine samimiyetinde idi. İdeali bize zıt olanı dahi idealist olduğu için severiz.

Âkif'i inkılâp aleyhtarı zannetmek de en büyük hatadır. Şapkayı sırf hissî, ailevî sebeplerle beğenmedi; gitti. Bu bir pasif hareketidir. Hiç olmazsa riya yapmadı; zaten fesi de sevmezdi. Ne sarık giydi, ne fesi sevdi ve şapka ile de dinin gideceğini sanan kafalardan hiç değildi. Nitekim böyle olduğunu gurbette tattıktan sonra başına şapkasını giyerek vatana döndü ve Allah'tan kendi vatanında bir avuç toprağını çok görmemesini yalvara yalvara öldü.

Atatürk de onun büyük bir şair olduğunu biliyordu. Bunu İstiklâl Marşı'na ilişmeyişinden anlıyoruz.

Âkif'i millî mücadele senelerinde, "Süleymaniye" ve "Fatih" kürsülerindeki vaiz Âkif'ten biraz farklı görürüz. O da biraz hakikati anlamış olacak ki,

O benimdir, o benim milletimindir ancak

diyor ve artık millet ve ırk kelimelerini kullanıyor. Onun bir ideal olan din tarafını yeşil cübbeli bir yobaz şekline koyanlar, onu istismar edenlerdir. O medeniyete asla düşman değildi.

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar

derken, müstevli ve emperyalist Avrupa'yı ifade ediyordu. İstiklâl Harbi'nden sonra bir tahavvül safhası vardır. Eskisi gibi kurtuluşu dinde görmüyor. Çünkü bizbize kaldık. Eskiden "Türk Arapsız yaşayamaz" derken, Arap beraberdi. Fakat kendimizi kurtardığımız zaman Arap beraberimizde değildi.

Âkif'i bundan sonra ırk, millet, vatan kelimeleri çok sık kullanırken görüyoruz. O medrese kültürü, İslâmî akidesile inanan, mümin bir adamdı. Fakat gene ideolojisini bırakmadı. Tek fazileti samimi oluşudur.

Son devresinde, Mısır hayatından sonra vatana geldiği zaman onu dinî mevzulardan çok ritme vermiş bulduk.

Gençlik niye Namık Kemal'i seviyor? Onun gibi yazmak için mi?..

Bugün biz Namık Kemal'in piyeslerini, romanlarını, üslubunu model diye almak için sevmiyoruz. Bunları örnek yapmak geriye gitmektir. Öyleyse gençlik Namık Kemal'in nesini seviyor, niçin seviyor?

Sevilen Namık Kemal'in bugün de yarın da ileri olan tarafıdır. Namık Kemal'in ileri tarafı vatan aşkı bir dev gibi milleti sürükleyişi, zulme kafa tutuşu gibi bütün gençlerimize her vakit ideal olacak tarafıdır. Namık Kemal'in dili, tekniği, üslûbu her tarafı döküldü; fakat kalan dev tarafı, işte sevilen budur.

Âkif de, onun ideolojisinin İslâm milletlerinin kurtuluş çaresindeki aldanış tarafı bütün hadisatın belâgatile döküldü.

Fakat onda da ayakta kalan Türk dilini en son güzelliğe çıkarışı, milletini sevişi, şahsî ahlâk itibarile granit bir fazilet oluşu, gençlik bütün bunları tebcil ediyor.

Kaynak: *İkdam,* 11 İkincikânun 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven *Son Posta* 11 Kânunievvel 1948 tarihiyle tam metin olarak s. 169-172'de verilmiştir).

169.

Şair Âkif'e yapılan hücumların akisleri

Mülakatı Yapan: Nusret Safa Coşkun

Cevaplayan: Agâh Sırrı Levent

Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetile hakkında yapılan münakaşalar devam ediyor. Biz bu neşriyat sırasında ortaya atılan bazı iddiaları, afakî düşünüş ve amiyane görüş mahsulü saydığımız için hakiki Âkif'i sahib-i salahiyet ağızlardan dinlemek istedik. Bugün edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı Levent'in cevabını okuyacaksınız.

Agâh Sırrı Levent sualim karşısında:

— Âkif'in ölümünde ben fikrimi söylemiştim, dedi. Tekrarlıyayım:

— Bir şairi, sanat sahasında beğenenler ve beğenmeyenler olduğu gibi, o şairin ideolojisini kendi noktai nazarlarına, uygun görenler veya görmeyenler de olabilir. Ancak o şairi tenkit ederken, malik olduğu kıymetleri görmek istemeyerek toptan inkâra kalkışmak ne kadar hatalı ise, takdir ederken de haiz olmadığı vasıfları isnat etmek suretile ifrata kaçmak o derece yersizdir.

— Galiba Mehmet Âkif için de böyle yapılmaktadır. Halbuki yedi ciltlik *Safahat* meydanda. Âkif de aramızdan ayrılalı henüz iki yıl oldu. Eseri de müessiri de objektif olarak tetkik etmek imkânı elimizde mevcuttur.

— Şüphesiz Mehmet Âkif edebiyat tarihimizin ehemmiyetle kaydedeceği bir şahsiyettir. Bu ehemmiyet her şeyden evvel samimiliği ve tabiiliği itibarile Türk nazmında bir merhale olmasındandır. Saf şiiri arayanlar onun birçok manzumelerinde şiir bulamazlar. Hakları da vardır. Ancak taşıdığı imanın kuvvetinden gelen bir coşkunlukla yazdığı manzumelerin içinde şiir denecek hayli parçalar olduğu da inkâr edilemez. Şiirin kuvveti, şairin duymakta ve duyurmakta gösterdiği kudretin derecesile ölçüldüğüne göre, bu manzumelerin kendi nevi içinde yüksek birer değer taşıdığı mahakkaktır.

— Meselâ Balkan Harbi felaketinden sonra yazdığı:

Utandım ağlıyarak, ağladım utanmıyarak

Ve Çanakkale Harbi'nden sonra yazdığı,

Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın

gibi mısraları içinde bulunduran manzumeler ne kadar kuvvetlidir.

Mehmet Âkif kuvvetli din terbiyesile yetişmiş bir memleket çocuğudur. Onu kolaylıkla heyecana getiren hâdiseler memleketin o zamanki feci

akıbeti, siyasî ve içtimaî bozukluklar; tembellik, miskinlik ve kayıtsızlık gibi memleketin umumî hayatını kemiren dertlerdir. Bu gibi mevzuları terennüm eden bir şair elbette tevkire layıktır. Hiçbir zaman ferdî hisleri terennüm etmedi diye bir şairi tenkit etmeye hakkımız olamaz. Ancak iyi ifade etmişse güzel bulur ve beğenir; iyi ve kuvvetli ifade edememiş ve bizde bir heyecan tevlit edememiş ise beğenmeyiz. İşte bu kadar.. Âkif'in şahsiyeti ve eserleri hakkındaki mülahazalarımı gereke vefatından sonra yazdığım *Yeni Türk*'teki makalemde, gerek son zamanda neşrettiğim *Edebiyat Tarihi Dersleri*'nin üçüncü cildinde tahlil ettiğim için bu nokta üstünde fazla durmak istemem.

Ancak ideolojisi hakkında birkaç söz söylemek isterim: Âkif Meşrutiyet'ten sonra başlayan ve Balkan Harbi'nden sonra hızlanan Türk[çü]lük, İslâmcılık ve Garpçılık gibi cereyanların içinden İslâmcılığı benimsemiş bir şairdir. Aldığı kuvvetli dinî terbiyeyi ve büyüdüğü muhiti düşünecek olursak, bunu Âkif için çok tabii görürüz. Nasıl ki, Türkçülük cereyanını müdafaa edenlerden Ziya Gökalp, siyaseten İslâmcılığı tutmak zaruretini duymuştu. Hatta daha garibi; Büyük Harp bu siyaseti bir iflasla neticelendirdiği ve İstiklâl Harbi Türk milletinin kendi benliğine dayanmak zaruretinden doğduğu halde, son zaferden bir ay evvel Diyarbakır'da çıkardığı küçük mecmuada ki "Dine Doğru" makalesinde hâlâ bu nokta-i nazarı tervic etmekte idi.

Bunları söylemekte maksadım şudur ki; her şahsiyet kendi devri içinde mütalaa edilmelidir. Vaktile İslâm veya Osmanlı siyasetini takip ettiği için herhangi bir mütefekkiri mahkûm etmeye hakkımız olamaz. Ancak şahsiyetini tahlil ve tenkit ederken bugünkü fikirlerimize uygun olmayan noktaları kaydeder ve mukayeseler yürütürüz.

Âkif için, içinde bulunduğu Müslüman âlemin haricinde, bu âlemin adetlerine ve an'anelerine tamamile yabancı bir garp âlemi mevcuttur. Bu iki dünyanın birbirile birleşmesine imkân yoktur. Garp âleminin medeniyeti bize diş bilemektedir. O medeniyet, "Maskara mahlûk"tur; "kahpe ve yüzsüz"dür; nihayet "tek dişi kalmış canavar"dır.

Bununla beraber ilim ve fen hep bu diyarda vardır. Ancak bu medeniyetin tekniğini almak ve eski müesseseleri ıslah etmek lazımdır.

Âkif'in millî şair olup olmamasına gelince: Âkif muhakkak ki milliyetini sever. Ancak onun tasavvur ettiği milliyet bizim düşündüğümüz milliyetten farklıdır. O, Müslüman şair olduğu için bütün Müslümanları bir millet addeder. Başka türlü milliyet onun havsalasına sığmaz.

Fakat böyle düşünmekle onun Türk milletini sevmediğini; vatanperver olmadığını söylemek elbette kimsenin hatırından geçmez.
Âkif memleketini o kadar çok sever ki; millî mücadele senelerinde Anadolu'ya geçmiş ve birinci Millet Meclisi'nde mebus olarak bulunmuş ve memleketin uğradığı felâketler karşısında İstiklâl Marşı'nı yazmıştır. Hatta o zaman, evvelce çok sarih olarak söylemediği millet kelimesini de telaffuz etmekten kendini alamamıştır. İşte İstiklâl Marşı'nda bulunan birkaç mısra

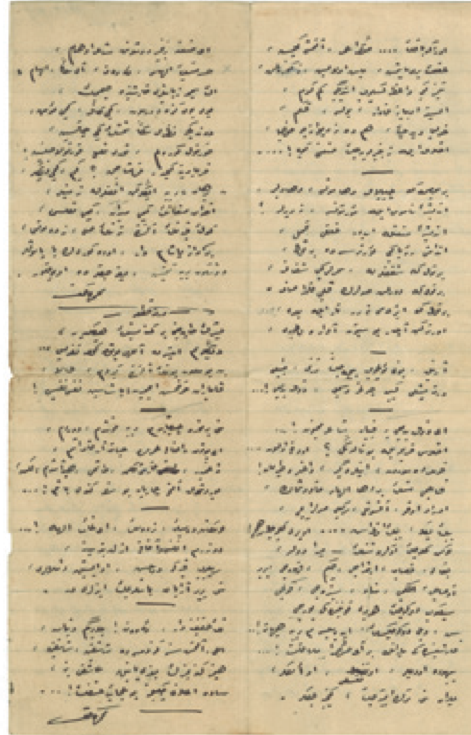
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
...
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl
...
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet bu celâl
...
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl

derken burada kullandığı millet elbette Müslüman Türk milleti; ırk da Müslüman Türk ırkıdır.

Nihayet Mehmet Âkif, ferdî ahlâk itibarile emsâline az tesadüf edilir bir insandır. Doğru bildiği yolda şaşmadan yürüyen, hiç eğilmeyen, faziletli ve ciddî bir insan. Bu kadar metin ahlâka sahip bir insan için ve kendisine daima tekrarladığı İstiklâl Marşı'na bağışlayan şair için gençliğin yaptığı bu ihtifal ve gösterdiği alâka elbette yerindedir.

Türk gençliği, kendine hizmet eden, istikbale hazırlayan şahsiyetleri ne kadar tevkir eder ve hatırasını hürmetle anarsa o kadar kadirşinaslığını gösterir ve rüştünü ispat eder.

Kaynak: *İkdam,* 12 İkincikânun 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de s. 172-175'te, sehven *Son Posta*'dan iktibas edildiği belirtilmiş ve fakat metin tam olarak yer almıştır).

Âkif'in şiir defterinden kendi el yazısıyla kıtalar. En son kıtada şöyle diyor şair:

Tek hakikat var, evet, bellediğim dünyadan,
Elli, altmış sene gezdimse de, şaşkın şaşkın;
Hepimiz kendimizin, bağrı yanık, âşıkıyız
Sade, ilânı çekilmez bu acayip aşkın!

(M. Rüyan Soydan arşivi)

171.

Mehmet Âkif hayatı ve eserleri

Kâmil Miras

Safahat şairi Mehmet Âkif'in vefatının ikinci yıldönümü münasebetile neşrolunan bu kitaba ciddi bir ihtimamla vücud veren Eşref Edip'i bu müstesna muvaffakiyetinden dolayı takdir ve tebrik ederim. Şimdiye kadar millî kütübhanemize Âkif'in bütün eserlerile beraber *Asr-ı Saadet* gibi çok kıymetli kitablar hediye eden Eşref Edip'in, bunun tahrir ve tertibile iki sene meşgul olduğuna mukaddimede bildirmesi eserin ehemmiyeti hakkında bana ilk fikri verebilmişti.

Sonra büyük şairin fikir ve kalem arkadaşının sade ve selis bir üslûbla yazdığı ilk kısmı okudum. Üstadın *Sebillürreşad* başmuharrirliğile başlayıp Mısır Apartman'ındaki son günlerine kadar devam eden otuz senelik umumî ve hususî hayatının her safhası bir seyir tarihi takib edilerek canlı birer levha halinde tasvir edildiğini gördüm. Sonra Ömer Rıza'nın, daha sonra memleketimizin yetmiş kadar güzide muharrir ve mütefekkirlerinin kıymetli yazıları geliyor. Bu suretle eser yedi yüz sahifeyi ihtiva ediyor.

Hiç tereddüd etmeden diyebilirim ki bizde sahibi tercümenin bütün hayatî hâdiseleri mübalağasız, eksiksiz toplayıp ilmî bir şekilde tertib ve tasnif edilerek yazılan ilk tercümei hal, Eşref Edip'in bu *Mehmed Âkif Hayatı ve Asarı* adlı kitabıdır. Âkif'in manevî varlığını kendi asarile birlikte sağ ve zinde olarak ebediyetlere kadar yaşatacaktır.

Bu yeni eserde Eşref Edip'in büyük şairin sade haricî hayatı değil, san'attaki dehası, seciyesi ve hiç sarsılmayan iman ve akidesi, vatanperverliği, fazilet duyguları tamamile tespit edilmekle beraber hayatı baştanbaşa bir fazilet örneği olan Âkif'in, bu ilahî ve asumanî ihtisasatını Çanakkale'de ve İstiklâl Harbi'nde milletimizin cihana karşı gösterdiği hamaset ve şehametinden nasıl mülhem olduğu da teşrih edilmiştir. Ki, bu da kitaba layık olduğu kıymet ve ehemmiyeti izafe eden cihetlerden birisidir.

Balkan hezimeti, Harb-i Umumî mağlubiyeti, mütareke musibeti gibi facialarında aslan tabiatlı şairin gönlünde nasıl ıstırablar uyandırdığı, ateşin makaleleri, heyecanlı hitabeleri de izah edilmiştir.

Ömer Rıza'nın yazıları arasında içim sızlayarak iştirak ettiğim bir teessüf ve telehhüfü vardır ki, büyük Âkif'in İstiklâl Harbi sırasında gözlerile gördüğü millî kahramanlık menkıbelerini terennüm etmek için zaferden sonra çizdiği geniş bir programını Kur'anı Kerim'in tercümesi meşgalesile tatbik edememesi ve binnetice ne onun, ne de bunun vücud bulmayıp akim kalmasıdır.

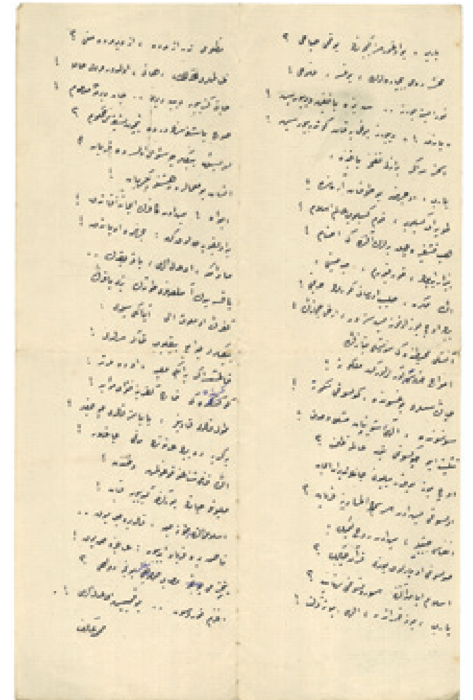
Çanakkale şehidlerile İstiklâl Marşı şairinin heyecanlı tab'ı, bu iki ölmez manzumesi gibi bize, milletin hafıza-i ihtiramında yaşayacak birer hamaset armağanı sunacağında hiç şüphe yoktu. Telâfisi mümkün olmıyan bu zıyaa ne kadara acısak azdır. Bu acıyı tadil edebilecek bir şey varsa, o da merhu-

170.

İstiklâl Marşı şairinin kabri için

Gençlik tarafından büyük şair Mehmet Âkif'in yapılmakta olan kabrinde kendilerinin de bulunmasını arzu eden Edremitlilerin aralarında topladıkları parayı heyet-i tertibiyeye gönderdikleri haber alınmıştır. Edremitlilerin Âkif'e karşı gösterdikleri bu kadirşinaslık ve alâka takdire şayandır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 15 Kânunusani 1939.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

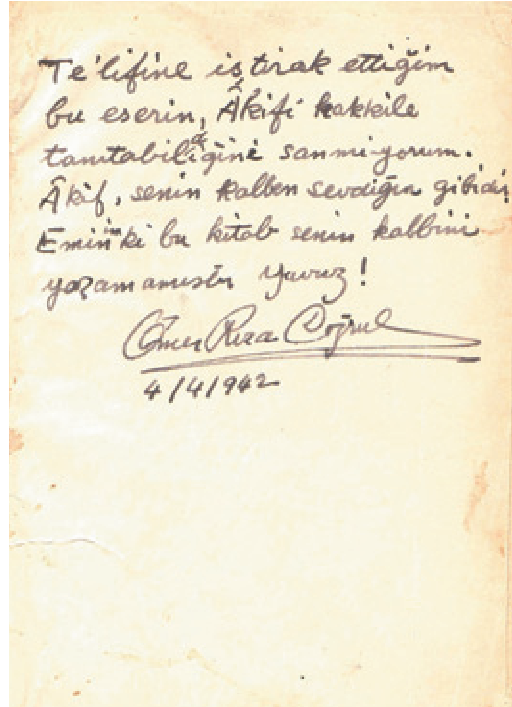
Meclis'e Kur'an ve hadis tercümesi hakkında takriri yazanlardan Karahisarlı Kâmil Miras. Kararın çıkmasını müteakip, *Buharî*'nin muhtasarı *Tecrid*'in ilk üç cildini Ahmet Naim, onun vefatı üzerine dokuz cildini de kendisi tercüme ve şerh etmişti.

mun Kur'anı Kerim tercümesinin bulunup basılabilmesidir. Bu suretle hem milletin umumî iradesi yerine getirilmiş, hem de bu mühim tercüme zıyadan sıyanet edilmiş olacaktır. Bunu da gene, böyle müşkülleri iktiham edebilmesine Eşref Edip'in yüksek azim ve himmetinden bekleriz.

Memleketimizin yetmiş kadar muharrirlerinden her birinin Âkif hakkındaki ihtisasları onun manevî varlığını teşkil eden ruhî vasıflarından, ahlâkî melekelerinden, meslekî kudretinden bir cihete müteveccihtir.

Her muharririn haline ve meşrebine göre Âkif'i bir zaviyeden görerek yazılan bu kıymetli yazıların hepsi müstakbel neslimizin büyük şairi iyice tanıyabilmeleri için birer hidayet meş'ali olacaktır.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 25 Kânunisani 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 25 Şubat 1939 tarihiyle verilen metin s. 251-253'te aynen yer almıştır).

Te'lifine iştirak ettiğim
bu eserin, Âkifi hakkile
tanıtabileceğine sanmıyorum.
Âkif, senin kalben sevdiğin gibidi;
Eminim ki bu kitab senin kalbini
yazamamıştır Yavuz!

Ömer Rıza Doğrul
4/4/942

"Ömer Rıza bir gün üstadın divitine bakmış, bakmış da kayınvalidesine demiş ki:

– Yirminci asır muharririnin yazı takımına bakınız!

Kayınvalidesi Ömer Rıza'nın bu sözünü üstada söylemiş. O da şöyle demiş:

– Ömer Rıza divite bakmasın, içerisinden çıkana baksın.

Üstad bunu hikâye ettikten sonra hemen ilâve etti:

– İçinden de bir şey çıktığı yok ya. Lâf olsun diye öyle söyledim".

(Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

172.

Şair Âkif'in mezarının yapılmasına yardım edenler

Türk Veteriner Birliği Genel Sekreterliğine

İstiklâl şairimiz, büyük meslekdaş merhum Mehmet Âkif'in mezarının yapılması için Üniversite gençliği arasında teşekkül eden komisyona muavenet maksadile Türk Veterinerleri ve Âkif'i sevenlerden ilişik listede görüleceği üzere iki yüz ellisekiz lira on beş kuruş yardım toplanmıştır.

Hukuk Fakültesi'nden Muhtar Sencer ve Tıp Fakültesinden Muhiddin Onbaşıoğlu 5/12/938'de Pendiğe gelmişlerdir. Türk Veterinerleri ve Âkif'i sevenlerden toplanan iki yüz elli sekiz lira on beş kuruşu tamamen Şefik Kolaylı, Raif Köylüoğlu, Eşref Arayıcı, Erzincan'dan Cevat Gediz, Galip Bayer, Veteriner meslekdaşlardan Nuriye Baykara, Fehime Avcılı ve Sıhhiye memurlarından Feriha Güner ve Makinist Yusuf Yavuz'un muvacehesinde Şef Ali Ekrem Vardar'dan teslim almışlardır. Tesellüm muamelesine ait imzalı yazının bir kopyasını da ilişik olarak ayrıca sunuyorum. Mecmuamızda neşredilmesini saygılarımla rica ederim.

Dr. Ali Ekrem Vardar

Sayın meslekdaşımız ve İstiklâl şairimiz büyük ölü Mehmet Âkif'in mezarının yaptırılması için veteriner meslekdaşların yaptıkları kıymetli ve unutulmaz yardımlarının listesidir:

	Lira	K.
Pendik müessesesinden	13	50
Etlik	22	65
Çifteler Harası'ndan	12	50
Karacabey Harası'ndan ve Merinos Çiftliği Direktörlüklerinden	86	60
İstanbul Veterinerleri	11	
İzmir Veterinerleri	8	20
Çukurova Harası'ndan	5	
Erzincan Serumevi	5	
Askerî Baytar Tatbikat Mektebi	19	
İstanbul Veterinerleri II. Parti	8	
Edirne Veterinerleri	6	40
İstanbul Belediyesi Veterinerleri	9	30
Şarköy Veterinerleri	8	
Âkif'i sevenlerden Çorlu Veterineri eli ile	20	
Şura-yı Devletten eski veteriner genel direktörü Ali Rıza Uygur	5	
Veteriner Baş Müfettişi Adil	1	
Profesör Rıza İsmail	1	
Profesör Ahmet Hamdi Esgün	1	
Gelibolu Veterineri Faik Dikmen	1	
Dr. Nurettin Öktel (Veteriner Fakültesi)	1	
Cevdet Vanlıgil (Şile Veterineri)	1	
Nail Doğruman (Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Asistanı)	1	
Bayramiç Veterinerleri	2	
Kuş Adası Veterineri Ali Tör	1	
İstanbul Aygır Deposu Müdürü Abdülkadir	1	
Kartal Veterineri Muharrem	1	
Maliye Vekâleti Mümeyyizlerinden M. Vardar	1	
Yalova Veterineri ve Müdürü	2	
Kartal Ziraat Muallimi Tahsin	1	
Emirdağ Veteriner Müdürü İsmail Hakkı	1	
Pendik Veterineri Rıfat	1	
Toplam	**258**	**15**

İstiklâl şairimiz büyük ölü Mehmet Âkif'in mezarına yardım maksadile Türk Veterinerleri ve Âkif'i sevenlerden Ali Ekrem Vardarın topladığı yardıma ait yazıdır:

İstiklâl şairimiz büyük ölü Mehmet Âkif'in mezarının yaptırılması için gençler arasında teşekkül eden komisyona yardım maksadile Türk Veterinerleri ve Âkif'i sevenlerden olmak üzere Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Şefi Dr. Ali Ekrem Vardar, ceman iki yüz elli sekiz lira on beş kuruş yardım toplamıştır. Ali Ekrem Vardar, Hukuk Fakültesi'nden Muhtar Sencer ve Tıp Fakültesi'nden Muhiddin Onbaşıoğlu 5/12/1938'de Pendik'te toplanmışlardı. Ai Ekrem Vardar Türk Veterinerleri ve Âkif'in sevenlerden topladığı bu iki elli yüz lira on beş kuruşu müessese arkadaşlarından aşağıda imzaları bulunanlar muvacehesinde Muhtar Sencer ve Muhiddin Onbaşıoğlu'na aynen teslim etmiştir:

Dr. Ali Ekrem Vardar Şefik Kolaylı Raif Köylüoğlu

Eşref Ayarcı Cevat Gediz Galip Bayer

Muhtar Sencer Nuriye Baykara Muhiddin Onbaşıoğlu

Aldık

Kaynak: Türk Veterinerler Birliği Dergisi, sayı: 1-2, İkincikânun-Mart 1939, s. 101-103.

173.

Üç şair

Halûk Y. Şahsuvaroğlu

Seksen yıldır, bir milletin vatan heyecanı onların mısralarında dalgalanıyor. İstibdadı görenler kadar, onu tanımayanlar da "Vatan Kasidesi"nin ürpertici tesiri altındadırlar.

Yeni nesiller, sultanı ve ihaneti yalnız tarihlerde okudu. Bu devrin saltanata, hafiyeye ve irticaa isyanı "Bir Lâhza-yı Teehhür"ün, "Millet Şarkısı"nın mısralarında tunçlaşmış ve ebedîleşmiş bulunuyor.

İstiklâl kavgası, esatirî kahramanlıkların üstünde, her kalemin dokunmaya cesaret edemiyeceği engin bir mevzudur. O mevzuu ateşten mısralarla ebediyete yazan şair, bugün olduğu kadar yarın da saygiyle anılacaktır.

Onlar, edebiyata yalnız, vatan şiirini getiren, üç büyük devir değildirler. Edebiyata yenilik yapanların da başı oldular. Namık Kemal, Divan Edebiyatı yerine Garp Edebiyatı'nın şekil ve bilhassa fikir tarafını getirdi. Türkçenin sentaksını yaptı. Muasırlarına ve kendinden sonrakilere, hislerini ve fikirlerini Avrupaî bir tarzda ifade etmeği öğretti:

Tevfik Fikret, Tanzimatçıların nâzımda yaptıkları teceddüde vus'at verdi. Edebiyata daha yeni bir şekil, daha yeni bir fikir ve zevk getirdi.

Mehmet Âkif aruz sazını Fikret'ten aldığı zaman zaten o saz, yağmurun sesini veriyor, sabah ezanının ulviyetini, kılıcın şakırtısını duyuruyordu. Âkif, o sazdan yeni sesler çıkarmanın sırrını buldu.

En karışık manzaraları objektifine kolaylıkla alabilen bir fotoğraf gibi o da, mahalle kahvesindeki iskambil oyununu, koç döğüşünü, köy düğününü aruzun tannaniyetinde toplıyabildi.

Buna rağmen, Ahmet Haşim'in karşısında Mehmet Âkif, Hamid'e mukabil Kemal'in şiirlerinde fazla vuzuh ve sathîlik bulanlar, Fikret'i didaktik bir şairden ileri götüremeyenler ve her üçü için de, asıl şiirin ruhuna nüfuz edemediklerini söyleyenler bulunacak ve bu bakımdan eserleri tahlil ve tenkit edilebilecektir.

Onların, münakaşa kabul edebilen tarafları gene, olsa olsa edebî cepheleridir. Âdil olmak şartiyle en titiz bir tenkit bile onları millet ve vatan şairliği vasıflarından ayıramaz. Onlar, ebediyete şairliklerinden evvel birer kahraman olarak intikal ettiler. Milletin kalbindeki yerleri, Edebiyat tarihindeki yerlerinden daha derindir.

Hal böyle iken, son zamanlarda üç şairin edebî taraflarına değil fakat millî ve vatanî cephelerine hücum edenler oluyor.

Dinsiz Fikret, dindar Âkif, insaniyetçi şair, İslâmcı şair münakaşalariyle, onlara vatan ve millet severliklerinden ne kaybettirebilecekler?

"Namık Kemal ve Tevfik Fikret, inkilâp şairidirler. Sultana ve istibdada isyan ettiler. Onların asî mısraları hürriyet ve kurtuluş kavgamızın, ilk bayraktarlarıdır. Buna mukabil Mehmet Âkif'in sarayla ve sultanla kavgalı bir şiirini hatırlıyamıyoruz. Âkif, Kemal'le Fikret'in hasret çektikleri mes'ut devre erişmiş, 600 senelik köhne ve irticaî, müesseselerin yıkıldığını görmüştür. Fakat o, bu devirde, kalemini inkılâp davasında kullanmamıştır. (...). Onun hatırası, ancak ebedî İstiklâl Marşımızla beraber yaşayacaktır ".
(*Halûk Şahsuvaroğlu*)

Biz, onların inkılâba uymamış taraflarını değil, lâkin sadece din taraflarını, lâik Türkiye'de kendilerine bırakarak; asıl şöhretlerini yapan vatan şiirleri üzerine konuşmayı tercih ederiz.

"Fikr-i milliyeti tel'in ediyor peygamber" ve *"Milletim nev-i beşer vatanım ruy-u zemin"* mısraları, milliyetçi Türk gençliğinin ruhunda asla yer bulamıyacak olan iki telâkkidir. Tevfik Fikret'e olan sevgimiz, elbette dinsiz olduğu için. değildir. Onun ahlâkını, faziletini, istibdada, ve haksızlığa karşı gelişini takdir ediyoruz. Mehmet Âkif, hiç şüphesiz gençliği, ismi etrafında dinci ve İslâmcı olduğu için toplamıyor. Nesiller, *Çanakkale*'yi ve *İstiklâl Marşı*'nı yazan şairi alkışlıyorlar.

Namık Kemal'i ise, milliyetçi, vatanperver ve inkılâpçı olduğu için onu bütün taraflariyle seviyoruz.

Milliyet telâkkisi, Kemal'in asrında bugünkü mânasını taşımıyordu. O devir ve o muhit içinde Namık Kemal vatanseverliği kadar milliyetperverdi de.. Ve bu iki büyük hissi yalnız kendi içinde ve kendiyle beraber sönen birer alev parçası olmadı. O; içinin mukaddes ateşini bütün bir millete ve nesillere üfliyerek Türk vatanında, yurt severliğin ve milliyet aşkının mihrabı oldu.

Abdülhak Hâmit, Namık Kemal'in bu büyük tarafını şu satırlarla anlatmaktadır: "Kemal'in, bize yadigâr kalan en dahîyane ve en payidar eseri vatan muhabbetidir, bizim içimizde vaktiyle uhrevî bir muhabbet idi. Kemal'in zuhuriyle dünyevî oldu. Onu vaktiyle kimimiz cennet köşkünde, kimimiz meyhane köşesinde, tekkelerde veyahut merakid-i evliyada arıyorduk. Kemal, o muhabbeti vatanın, kalbinde ve milletin vicdanında kalmak üzere vucude getirdi[163]

Namık Kemal inkılâpçı idi. Yetmiş sene evvel Arap harflerinin ıslâhını ve değiştirilmesini, ileri sürmüş[164] ve fes giymenin bir görenekten ibaret olduğunu, fes kabul edilirken hiç bir faide mülâhaza edilmediğini, aynı suretle şapka giyilmiş olsaydı, sonradan fes giyenlerin, o devirde şapka giyenler kadar itham edileceğini söyliyebilmiştir.[165] Halbuki yetmiş sene sonra her iki inkılâp da bir çok muhaliflerle karşılaştı.

Namık Kemal, fikrî hayatında hiç bir geriliğe tahammül edemedi. Yaşadığı devrin en ileri düşünen münevver ve mütefekkiri kendisi oldu. Bay Kadri Karaosmanoğlu, onun Türk cemiyeti içindeki ehemmiyetli mevkiini şu satırlarla anlatmaktadır: "Şeyh Galip gelmeseydi, Nedim gelmeseydi, hatta Bakî hatta Fuzulî gelmeseydi, Türk edebiyatında hiç bir eksiklik olmazdı. Fakat Namık Kemalsiz bir asrî Türk edebiyatı, Namık Kemalsiz bir inkılâpçı Türk nesli vücude gelebileceğini tahmin etmek hayli güçtür".[166]

Üç ismi edebiyat tarihinde birleştiren taraf devirleri içinde edebî teceddütte hizmetleri ve asıl iştirak noktalariyse vatan şairlikleridir.

Her üçünün de vatan ve millet sevgilerindeki sonsuzluğa rağmen siyasî akidelerinde bariz ayrılıklar ve inanışlarında aynı noktada toplanamayan ileri ve geri telâkkiler aşikârdır. Bu bakımdan bilhassa Namık Kemal'le Mehmet Âkif'i bir tutanlar çok aldanıyorlar. Kemal'le Âkif ayrı ayrı devrin adamıdırlar.

163 *Milliyet* gazetesi, Sene 928, Sayı 982. (Şahsuvaroğlu)

164 *Türk Teceddüt Edebiyat Tarihi*, İsmail Habip. (Şahsuvaroğlu)

165 *Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Ebuzziya Tevfik, "Görenek" adlı makaleden, s. 342. (Şahsuvaroğlu)

166 *Milliyet* gazetesi, sene 928, İkinci Teşrin. (Şahsuvaroğlu)

Aralarında bir nesil farkı var. Buna rağmen Âkif, Namık Kemal'den geridir.

Kemal'in asrında, milliyet telâkkisi bugünkü mânasını almamıştır. Fakat Mehmet Âkif yirminci asırda Namık Kemal'in kavmiyet telâkkisini terennüm etti.

Namık Kemal, yetmiş sene evvel Arap harflerinin değiştirilmesinden bahsediyor, şapka veya fes giymeği bir görenek meselesinden ibaret sayıyordu. Yetmiş sene sonra Mehmet Âkif bunu bir din meselesi yaparak memleketini bıraktı.

Namık Kemal ve Tevfik Fikret, inkilâp şairidirler. Sultana ve istibdada isyan ettiler. Onların asî mısraları hürriyet ve kurtuluş kavgamızın, ilk bayraktarlarıdır. Buna mukabil Mehmet Âkif'in sarayla ve sultanla kavgalı bir şiirini hatırlıyamıyoruz.

Âkif, Kemal'le Fikret'in hasret çektikleri mes'ut devre erişmiş, 600 senelik köhne ve irticaî, müesseselerin yıkıldığını görmüştür. Fakat o, bu devirde, kalemini inkılâp davasında kullanmamıştır.

Namık Kemal de, Tevfik Fikret de, Mehmet Âkif de devirlerine küstüler. Bulundukları muhitten uzaklaştılar.

Fakat Kemal, Magosa'ya sultan tarafından atıldı. Fikret, saraya ve haksızlığa karşı Aşiyan'a çekildi.

Âkif, Cumhuriyet devrinde ve büyük bir inkilâp karşısında bu inkılâbı benimsemediği için Mısır'a gitti.

Bütün bu ayrılan ve birleşen telâkkilerine rağmen üç şöhreti de aynı safta toplayan, tarafları unutmıyalım. Üçü de, fikirlerinde sadık kaldılar. Büyük bir ahlâk ve faziletle yaşadılar. Üçü de millet ve vatanlarını sonsuz bir aşkla sevdiler. Bu aşk, Türk edebiyatının hamasî mısralarını yarattı. Gençliğe, imanlarının yolunda hiç bir menfaat beklemeden can verişin büyük ve asîl misâlini gösterdiler.

Mehmet Âkif, bizim için, *"Fikri milliyeti tel'in ediyor peygamber, Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar der, delidir"*, mısralarının değil fakat, *"Hakkıdır Hakk'a tapan, milletimin istiklâl, Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı"* mısralarının şairidir. Namuslu, üstün ahlâklı ve feragat sahibi bir insan olduğunu unutmıyacağız. Fakat inkılâba uymayan taraflarını da aynı dikkatle hatırlıyacağız. Onun hatırası, ancak ebedî İstiklâl Marşımızla beraber yaşayacaktır. Mehmet Âkif için yazı yazanlar iki gruba ayrılmış bulunuyor. Onu her tarafiyle kabul edenler ve alkışlayanlar vardır. Diğer taraftan, onu tamamen inkâra kalkanları görüyoruz.

Vatansever, milliyetçi ve inkılâpçı Türk münevveri her iki fikri de benimseyemez. Biz Âkif hakkında yukarıda söylediklerimizden sonra buraya Bay Hasan Âli Yücel'in Türk gençliğinin ve dolayısiyle bizim düşüncelerimizin çok güzel bir hulâsası olan şu satırlarını almakla iktifa ediyoruz:

"İstiklâl mücadelesinden, sonra Mehmet Âkif, cemiyette gördüğü değişmelere inanmadı ve inanmadığı için de uymadı. Beş altı sene memleketten uzak

yaşamasının sebebi budur. Çünkü onun cemiyet telâkkisi geriydi. Halbuki kurtuluş zaferinden hızını alan inkılâp duramazdı. Bir muharebede sıkı bir yürüyüş zarureti hasıl olduğu zaman, bacaklarında kudret olmayanlar döküntüler arasında kalırlar. Mehmet Âkif, halkçılık ruhuddar ve Türk milletinin gösterdiği kahramanlıkların destanını duymakta büyük bir isabet göstermişti. Onun bence yaratıcı tarafı buradadır. Yarına intikal edecek tarafı burası olduğu gibi, bu isabete mukabil, büyük bir dalâlete de düşmüştü.[167]

Tevfik Fikret, *"Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin"* diyen ve bunu ömründe tatbik etmiş olan şairdir. İstibdada ve haksızlığa karşı gelişile, namuslu ve feragati hayatile gençliğe iyi bir örnek olmuştur.

Vatansever, milliyetperver ve inkılâpçı Namık Kemâl için söyliyeceklerimiz her vakit, hissettiklerimizden eksik kalacaktır.

Ölümünün ellinci yıl dönümünde, bütün yurdu tutan şöhretini 1888'den daha heybetli ve daha büyük bir kaya parçası hâlinde temaşa ediyoruz.

Gazeller ve kasideler edebiyatının kamer, nergis, canan mırıltıları arasından onun sesi bütün gürlüğü ve erkekliğile taşıyor.

> *"Felek, her türlü esbab-ı cefasın toplasın gelsin*
> *Dönersem, kahpeyim millet yolunda bir azimetten".*

Onun 75 sene evvel heyecanını duyduğu vatanseverlik, milliyet aşkı, ve hasretini çektiği inkılâplar, bugün, hür bir vatanda gerçekleşmiş bulunuyor. Artık, bu vatan "mahzun" değildir.

Ve gençlik onun adını büyük ihtifaller yaparak anıyor. "Mahzun" ölmüştü. Fakat hür. Türkiye'nin üstünde dolaşan ruhu şimdi elbette mahzun değildir.

Kaynak: *Yücel*, c. VIII, S. 48. Şubat 1939.

167 Orhan Seyfi, *Mehmet Âkif, Hayatı ve Eserleri*, s. 16.

174.

Âkif Türk müdür? Türk olmak ne demektir?

İsmet Rasin [Tümtürk]

Gazetelerde epeyce müddet devam eden bir münakaşa oldu. Bazıları dediler ki Âkif Türkçü değil, İslâmcıdır; o bugünün İnkilâbına yabancı kalmıştır; Türk gençliği ve İnkilâbı onun hislerini, irşatlarını terennüm edemez. Bazıları de cevap verip dediler ki, Âkif, bu halkı sevmiş ve anlamış bir adamdır, Âkif İstiklâl Marşı'nı yazmıştır, Âkif fikrine sadakati, samimiyeti, ahlâk ve fazileti itibariyle hürmete lâyıktır, ve Âkif'in Türk edebiyatına büyük hizmetleri dokunmuştur. Ve bunlardan şu neticeyi çıkarıyorlar ki Âkif'i daima sevecekler, sayacaklar ve ona inanacaklar.

Ben de münakaşaya karışıyorum ve diyorum ki, Âkif hakkında böyle bir münakaşa olmamalıdır ve olamaz, çünkü Âkif herşeyden evvel Türk değildi. Bizim sevgimiz de, saygımız da, inancımız da yalnız bizim gibi Türk olanlara karşıdır, bu hislerimizden bir zerresini bile yabancıya ayırmaya hakikî bir Türk hiçbir vakit razı olamaz.

"Âkif neden Türk değildi?" sorusunun karşılığı şudur: Bir kimse hüviyet cüzdanında "Türk" yazılmakla Türk olamaz, onun Türk olabilmesi için iki şartın aynı zamanda onda bulunması gerektir. Birinci şart o adamın damarlarındaki kanın Türk kanı olmasıdır; ikinci şart o adamın kafasının içindeki bütün duyguların en gizli, en ince taraflarına kadar Türk olmasıdır. Türk adına lâyik olacak bir adam muhakkak bu iki şartı da tamamen, yerine getirmiş olmalıdır.

Türk olmak öyle bir şeydir ki, taksim kabul etmez; meselâ bir adam, "Ben aynı zamanda hem Türküm, hem de Arabım", yahut "Ben yüzde doksan beş Türk, yüzde beş Fransızım", veyahut "Ben ömrümün 40 yılında Türk, 20 yılında Rumum" diyemez; dese de biz onu dinlemeyiz. Türklük sıraya da konamaz: hiç bir Türk "Ben evvelâ şu veya bu zümreye, şu veya bu prensibe sadıkım benim bu sadakatıma karşı gelinmedikçe Türklüğe de sadıkım" diyemez, eğer derse, biz ona Türk demeyiz. Türk olmak bir ya hep, ya hiç meselesidir. Bu meseleyi daha fazla anlatmaya lüzum yoktur, çünkü Türk olan onu anlatmaya hacet kalmadan bilir, Türk olmayan ise ne kadar anlatılsa anlayamaz.

Mehmet Âkif Türklüğün birinci şartını, yani kan şartını, haiz mi idi? Belki evet, belki hayır. Vakıa kendisi *"Evet, ben Arnavutum!"* diyor ama, Âkif'in Arnavutluğunun neye ittihat ettiğini pek o kadar bilmiyoruz. Türklüğün ikinci şartına, yani duygu cihetine gelince, Âkif Türklükten tamamen uzaktır. Onun kafasının içi bize memleketimizde yaşamış her hangi bir ecnebininki kadar yabancıdır. Hayatı görüş ve gittiği istikamet itibariyle Mehmet Âkif'ten bize daha yakın ecnebiler bulmak mümkündür. Âkif'in sadece *"Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar der delidir!"* mısraı bile aramızdaki uçurumun derinliğini göstermeye yeter.

Cenap Şehabettin'in oğlu İsmet Tümtürk'ün Âkif'e yönelttiği eleştirilere şu satırlar cevap niteliğinde: "Zola ne kadar İtalyansa, Heredia ne kadar İspanyolsa, Niçe ne kadar Lehistanlı ise, *Kamus* mütercimi Asım ne kadar Arapsa, *Kamus* sahibi Şemseddin Sami ne kadar Arnavutsa, Âkif de o kadar Arnavut'tu". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

Âkif'i sevenler diyorlar ki, o Türk milletini sevmiştir, o Türk milleti ile hemdert olmuştur. Belki çok doğru, fakat o şahıs olarak sevdiği ve derdine ortak olduğu Türkleri, Türk oldukları için değil, aynı zamanda Müslüman oldukları için, sevmiştir. Âkif'in eserlerini dikkatle okuyup da bu ince farkı hissetmemenin imkânı yoktur. Âkif'in Çanakkale şehitlerine yazdığı mersiyede bile onlara Anayurdu koruyan Türkler diye değil, Hilâfeti koruyan müslümanlar diye bakmış, ve onları sonunda güya en büyük bir iltifat ve paye olarak, "Bedr'in şanlı aslanlarına" benzetmekle namert Arap çapulcuları seviyesine indirmek istemiş, onların yüksek hatıralarını bilmeden kirletmiştir.

Âkif'i sevenler diyorlar ki, "o halâ söylediğiniz İstiklâl Marşı'nın şairidir, böyle bir adamın Türk olmamasına imkân var mı?" Evet imkân vardır. Afyon'daki Zafer âbidemizi yaratan bir Türk değil Kripnel adlı bir Alman'dır; ve Türk'ün İstiklâl Marşı'nı da yazan bir Türk değil, Mehmet Âkif adında bir Müslüman'dır. Âkif'i sevenler gene diyorlar ki, Âkif bir fazilet, doğruluk, insanlık numunesi olarak hürmete değer. Olabilir. Âkif'in bizim milliyetçiliğimize ve inkilâbımıza karşı gösterdiği mücadele hissini, sebatını, ve özüne sadık kalıp fedakârlıklara katlanışını, bu hassaları çok seven Türk milleti şüphesiz takdir eder; tıpkı İstanbul'u ölmeden Türklere vermeyen son Bizans imparatorundaki kahramanlık hassasını aynı sebepten dolayı takdir ettiği gibi. Fakat bu takdir Bizans imparatorunu ne kadar Türk yapmıyorsa, Mehmet Âkif'i de o kadar Türk yapmaz. Onu sevenlerin dediği gibi, Âkif'in Türk edebiyatına hizmetleri olabilir. Şehircilik mütehassısı Prost'un Türk vatanının imarında, bazı ecnebi profesörlerin Türk kültürünün ilerlemesinde, hizmetlerini göreceğimizi ümit ediyoruz. Acaba bu hizmetleri en azamî bir derecede verirler ise, bu saygıdeğer misafirlerimiz Türk ve Türkçü mü sayılacaklar?

Âkif hiç bir vakit Türk değildi ve Türk olamaz. O *"Ebediyyen sana yok ırkıma yok izmihlal"* dediği zaman kastettiği ırk hiç bir vakit Türk ulusu değil, İslâm ümmeti idi. O *"Ecdadıma sövemem"* diye Türk yurdunu terk ettiği vakit, sövemediği ecdadına hiç bir vakit Cengiz, Mete, Oğuz dahil değildi, fakat Harunüreşit, Ebubekir ve Peygamber Muhammed pekâlâ dahildiler.

Türk milletinin, sinirinin son zerresine kadar kendinden olmayanlara, verilecek fazla saygısı, sevgisi, inancı yoktur. Türk milleti bu hislerini, içi dışı bir kor gibi Türklük sevgisiyle yananlara saklıyor.

Kaynak: *Yücel*, c. VIII, S. 48, Şubat 1939, s. 297-298.

175.

Asırlar değiştikçe yaşayan eserler

Ethem Nuri Balkan

Bence, bütün ilim sahasında olduğu gibi edebiyatta da kıymetli eserler, yaşıyan eserlerdir. Bir eserin yaşaması demek, ihtiva eylediği mânanın asırlarca müddet cemiyet-i beşeriyenin dertlerini ifade edebilmesidir. Mânası mevziî ve fâni eserlere, yaşıyan eserler denmez, hattâ bu gayeye matuf olarak meşhur Volter, Jan Jak Russo'ya yazmış olduğu bir mektubunda "yaşıyan eserler fazilet eserleridir. Dünyalar fetheden büyük cihangirlerin, Napoleon'ların, Jül Sezar'ın, Anibal'in, nihayet koca Romalıların zaferlerinden şimdi yaşıyan ne var ki? Fakat ilim ve fazilet eserleri, asırlar değiştikçe yine yaşar, yine bakidir" diyor.

Ediplerin, şairlerin mukadderatı da böyledir. Şiirin, şairin takdirinde hayatın ince hislerinin ve duygularının tasvir edilmesi mevzubahistir.

Türk gençliği mazinin istikbale ışık verecek nurlarından uzak kalmadıkça o gençliğin maziden daha yüksek mertebelere çıkması pek tabiîdir. Gençlik edep ve fazilette kendi ecdadını, büyüklerini, bihakkın tanımalıdır.

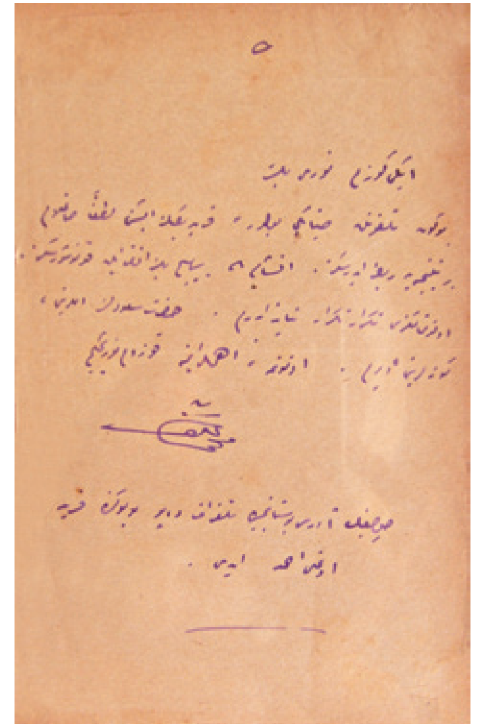
Bugün İstiklâl Harbi senelerinin yâr-ı vefadarı Türk edebiyatının karanlık günler ışığı olan merhum Mehmet Âkif için de Türk gençliğinin hakikî büyüklüğü idrâkde ileri adımlar atmıya başlaması demektir.

Unutulmamalıdır ki, İstiklâl Harbi'nin karanlık günlerinde, Türk milletinin hissiyatı ve heyecanları ufkunda parlıyan bir sâbite-i hidayet vardır. Bu parlak sâbite de Mehmet Âkif'in asümane yükselen nida-yı hicranını dinlemekten zevk alacak, ve onun nurlarından yükselecektir.

Bazıları derler ki edebiyat karın doyuramaz. Çünkü müstenedatı hayaldir. Ben bu fikirde değilim. Edebiyat hayalden değil, hakikatlerden ilham alır. Milletler ve inkılâplar bu hakikatlerden nur alırlar ve bu nurdan canlanırlar.

Kaynak: *Kızılay,* 1 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 122-123'ten aynen nakledilmiştir).

Âkif'in Nuri Bey isimli dostuna gönderdiği mektup.
(M. Rüyan Soydan arşivi)

176.

İstiklâl şiiri inkılâbın ruhudur

Nizameddin Nazif [Tepedelenlioğlu)

Büyük Türk şairi Mehmet Âkif'in ebedî kıymetleri etrafında bir çok yazılar yazıldı. Büyük Türk şairi Mehmet Âkif'in sosyal dâvaları hakkında birçok yazılar yazıldı. Büyük Türk şairi Mehmet Âkif'in hayatından birçok sahneler, birçok kalemlerin güzelce eserlerine ve bazı kalemlerin çirkin tarizlerine mevzu oldu. Âkif için çok yazıldı. O Âkif pek az anlaşıldı.

Edebiyatımıza, edebiyat tarihimize kıymet verdiren bu mühim sanatkârın bu yazılarla ya çok yanlış, veya çok noksan aksettirilmiş olduğu ve bu aykırı yollarda dolaşan kalemlerin Âkif'i tanıtmak, levend endamını görmek, sanatından zevk almak, munis sesini işitmek ve beğenmek saadetine ulaşmış olan muasırlarını hayrete düşürdüğü muhakkaktır...

Âkif yobaz değildi zira Âkif cahil değildi. Âkif geri insan değildi zira Âkif bu asrı iyi anlamıştı. Bu asrı memleketine anlatanlardan olmuştu. Bu anlayışını mücadele sahasına girmeyi kabul etmekle izah etmişti. Âkif bu asrın adamıydı. Âkif'in sesi Türk istiklâlini asla bir tesadüf eseri olarak terennüm etmiş değildi. Âkif'i bu yarı ilâhî hüviyete yükselten kudret Türk istiklâline inanışı, içerideki ve dışarıdaki tagallübe isyan eden milletinin cihanşümul gayzına tamamile iştirak edişi, Türk'ün tarih huzurunda giriştiği büyük kavgaya kendini vakfeden san'at adamları içinde Türk'ün narasını en iyi anlamış olmasıdır.

Ne Fransız ihtilâlinin marseyezini yaratan Benvil'i, ne Paris komunasının narasını asrımıza ulaştıran enternasyonalin artisti, Türk istiklâlinin Âkif'i kadar devrinin adamı, eserinin ifadesine inanan adam ve mevzularnı Âkif'in eserinde olduğu kadar mükemmel, hadiseye uygun ve yarışılamaz bir kudretle yaratmış adam sayılabilirler.

Türk istiklâli ancak Kemalist Türkiye'nin doğuşunda müessir olmuş şiir nesilleri tarafından ve bu istiklâl için çarpışmış olanlarla çarpıştıkları dakikalarda dirsek dirseğe bulunmuş olan şairler tarafından terennüm edilebilirlerdi.

Âkif'in Türk tarihi içinde Türk sanatına hediye ettiği İstiklâl Marşı böyle yazıldı. O, Türk istiklâlinin ateşli Ankara'sını tanıyamamak bedbahtlığına uğramış olanların tenkid, mütealeâ ve hatta tetkikinden müstagni sayılacak derecede üstündür.

Büyük Türk şairi Mehmet Âkif'le Türk istiklâlini asırlara terennüm edecek şiirini hazırladığı günlerde ben sık sık konuşurdum. O günlerde Âkif, umumî harp yıllarında kendisile bir mahallede oturduğumuz insan, yani babamın çok sevdiği komşusu değildi. Âkif bambaşka bir insan olmuştu. Türk istiklâlinin ateşinden aldığı vecdi, Türk milletinin canlılığına, o günkü

düşman cihanı kahredebileceğine ve asırların ebedî şerefi olabileceğine inanıştan duyduğu vecdi başka hiçbir inanıştan almamıştır...

Âkif Türk topraklarını doğruya inandığı zaman daima ölüm saçmış ve yanlışa inanmaktansa daima ölümü tercih etmiş olan Türk ile yuğrulduğunu en iyi bilen adamdı. Âkif'in şiir dilindeki şehid böyle bir şehiddir. Yani yobaz değildi, çok onurlu olan, tamamile millî ve muasır olan kahraman. Âkif bu asrın insanıdır. Âkif'i geri bulmak ancak onu anlayamamış olmak demektir.

Nasıl Âkif İslâm değildi denemezse yine tıpkı öylece Âkif Türk inkılâbının dışında idi de denemez.

Âkif'i, bir parça da, lâyık olduğu gözlükle seyre çalışalım.

Kaynak: *Foto Magazin*, 1 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 179-180'den aynen nakledilmiştir).

177.

Âkif'in kasdettiği kanlı medeniyet

Ercüment [Ekrem] Talu

Ebedî şair "Mehmet Âkif"e behemehal gerilik isnad eylemek isteyen muarızları, onun şaheseri olan İstiklâl Marşı'ndaki şu mısraa ilişirler.

Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar!..

Güya, büyük edib, bu sözlerile medeniyete karşı düşmanlığını ifade eylemiş imiş.

Halbuki, Âkif'in kasdeylediği, alelâde medeniyet mefhumu mudur? Şüphesiz ki hayır! Onun, haklı gayzını tahrik eden o medeniyet namına, bin türlü zulüm işliyen camiadan başka bir şey değildi.

Ve bugün, sizde gelin de, medeniyet âleminin tutar yerini bulursanız, ona sahip çıkın! Şu bir hafta içinde, yerli, yabancı gazetelere hele bir göz gezdirin, başınızı önünüze eğip bir senelik vekayiin zihninizde hulâsasını yapın.. Gönlünüzü yoklayıp, bir yıl zarfında geçirdiğiniz korkuların, duyduğunuz endişenin izlerini araştırın.

Medeniyet bu mu? Dünyada muhakkak ki bir ilerleyiş var. Fen, san'at alabildiğine gidiyor. Fakat nereye? Hedef nedir? Utanmadan itiraf edebilir misiniz? Ne çıkar? Söyleyin: bütün hamleler, gayretler, insanların birbirlerile boğuşmasına, birbirlerini imha etmesine matuf değil mi?

Güya medeniyetin zaferi için ihtiyar edilen dört yıllık cihan harbindenberi geçen zaman içerisinde beşeriyet kaç ay rahat etti?

Geceli gündüzlü çalışan laboratuarlardan, insanların iyiliğine, huzuruna, refahına hâdim, belli başlı bir ihtira çıkmış mıdır?

Yirmi senedir kansere mi çare bulundu? Veremin serumu mu keşfedildi? Fıkaralığı ve işsizliği ortadan kaldıracak umumî bir plân mı çizildi? Ne oldu, sorarım size?

Uzak şarka bakın.. Afrika'nın göbeğine.. Akdeniz'in öbür ucuna.. Orta Avrupa'ya.. daha yukarıya.. daha aşağıya, sağa, sola göz gezdirin. Her tarafta "medeniyet"in, Âkif'in kastetmiş olduğu medeniyetin, korkunç ve sırıtgan çehresini görür, "Kan! Kan!" diye haykıran sesini işitirsiniz.

Türk şairi, gayzında ve nefretinde haklıdır. Yalnız o, İstiklâl Marşı'nı ibda ettiği zaman, medeniyet, foyasını bu derece meydana çıkarmamış, kan ihtirasını bu mertebe aleniyete vurmamıştı. Âkif onu tek dişli bir canavar halinde görüyordu. Şimdi ise, medeniyet, otuz iki dişi ile birden sırıtıyor.

Âkif bunu mu tel'in etmiyecekti?

Bunu mu? Yüz fabrikasından doksan dokuzunu, gelecek harbde daha çok adam öldürecek vasıtalar yapmak için durmadan, dinlenmeden çalıştıran "Medeniyeti mi?"

Kaynak: *Son Posta,* 3 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 176-177'den aynen nakledilmiştir).

178.

İnkılâp saflarından değerli adamları çıkarmaya çalışmayalım

Ahmet Ağaoğlu

Merhum şair Mehmet Âkif Bey benden zevk almazdı; ben de onu sevmezdim. Tek bir kere ne o benim evime geldi, ne ben onun evine gittim. Tek bir kere bir yerde görüşüp de kavga ettiğimiz olmadı. Bu hal harpten evvel İstanbul'da olduğu gibi, harpten sonra Ankara'da da devam etti.

Taşıdığımız zihniyetler, beslediğimiz fikirler ve meyiller o kadar birbirine tehalüf ve zıt idi ki en adi mefhumlar üzerinde bile bir türlü barışamazdık.

Bugün o rahmet-i Rahmân'a kavuştu. Ben isem bu fani dünyada yaşıyor ve fikirlerimi beyana devam ediyorum.

Hemen ilave edeyim ki aramızdaki bu tezat, ona karşı içimden derin bir hürmet beslememe hiçbir zaman mani olmamıştır. Bunu kendisine hiçbir zaman söylemedim. Fakat ben onu seciye sahibi, dürüst, doğru, mert, özü ve sözü tok bir Türk muharririne yakışacak açık yüzlü bir şahsiyet olarak tanırdım ve Türkler arasında bu seciyede adamların çok olmasını pek arzu ederdim.

İşte yaşadığı müddetçe aramızdaki bu pek de dostça olmayan münasebet, bana merhum şair hakkındaki fikirlerimi serbestçe söylemek imkânını veriyor: Kimse beni ne ölülere hürmetsizlikle ve ne de tarafgirlikle itham edebilir.

Yukarıda dediğim gibi merhum Mehmet Âkif beyle aramızda kâinat, hayat, din, İslâmiyet vesaire hakkında barışmaz bir tezat vardı.

Bununla beraber ben onu hiçbir zaman ne irtica taraftarı ve ne de irticaı besleyecek zihniyetli bir adam diye kabul etmedim. Bilakis o gerek bizde ve gerek İslâm âleminin başka taraflarında emsâli mebzul olan ve bu âleme mahsus bir nevi inkılâpçı, ileri fikirli insan diye tanırdım.

Aramızda İslâm âlemindeki uyanış tarihini bilenler, Şeyh Cemaleddin Efganî ve Şeyh Abduh gibi İslâm mütefekkirlerini hatırlayanlar benim ne demek istediğimi kolayca anlarlar.

On sekizinci asırda başlıyarak on dokuzuncu asırda bütün bütün şiddet kesbeden İslâm âleminin velveleli sukûtu bu âlemde düşünmek ve muhakeme eylemek kabiliyetini haiz olanları bu hâdisenin esbabını araştırmaya ve ona karşı çareler düşünmeye sevketti.

Şeyh Cemalettin ve Şeyh Abduhlar, hâdisenin sebebini İslâmiyet'in yanlış anlaşıldığında ve bu dini halka öğretmek vazifesi ile mükellef olanların cehalet ve taassuplarında buldular ve binaenaleyh çareyi de İslâmiyet'i bu gibilerden kurtarıp daha bilgili, taassuptan uzak âlimler ellerine teslim etmekte ve bu sayede medeniyetle İslâmiyet arasında bir anlaşma bulmakta gördüler!

"(...) Ben onu hiçbir zaman ne irtica taraftarı ve ne de irticaı besleyecek zihniyetli bir adam diye kabul etmedim. Bilâkis o gerek bizde ve gerek İslâm âleminin başka taraflarında emsâli mebzul olan ve bu âleme mahsus bir nevi inkılâpçı, ileri fikirli insan diye tanıdım". (*Ahmet Ağaoğlu*)

Tabir-i âharla İslâm âleminde tıpkı garpte orta çağlar devrinden ve intibah hamlesinden sonra "Jan Hüs"leri, "Göte"leri, "Galvin"leri doğuran ıslahat (reforme) devri gibi bir devir hazırlamak istediler.

Bu, başlı başına, bir inkılâp yürüyüşü idi. Yalnız şu fark ile ki Şeyh Cemalettin ve Şeyh Abduh hayatın siklet merkezini dinde gördüklerinden, inkılâbı da dinde yapmak emelinde idiler.

Benim anlayışıma göre şair Âkif Bey taşıdığı zihniyetle ve beslediği fikirler ile bu gidişe mensuptu. Mü'min ve dindar bir adam olmakla beraber dinde ve dinî müfekkirede derin değişiklikler yapılmasını isteyen bir mütefekkirdi.

Şüphe yoktur ki o milliyetçi değildi ve benim gibilere karşı beslediği gayz de milliyetçi olduğumuz içindi. Fakat yazıları ile ve bilhassa yüksek ilhamları ile milliyetçilerin ve inkılâpçıların hedeflerinin tahakkukuna belki farkında olmayarak hizmet eylemiştir.

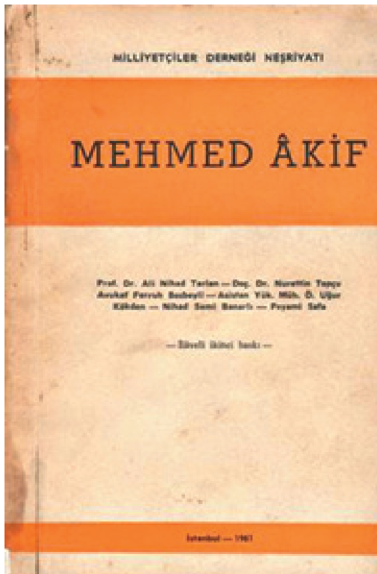
Zira milliyetçilerin önüne çıkan en büyük mania taassup ve din gayreti idi. O ise bu taassubu ta esasından din namına bile baltalıyordu..

Sonra, Türk lisanı onun ağzında çok yüksek ifadesini ve çok güzel şeklini bulmuştu ki, milliyetçilik bakımından çok kıymetli bir hizmettir!

Daha sonra "Çanakkale"deki ilahî tasvirleri ile, "Bülbül"deki feryatları ile, nihayet "Millî Marş" diye kabul ettiğimiz İstiklâl Marşı ile kimi ve neyi terennüm eylemiştir? Vakıa bütün bunlarda, dinî ihtisaslar, dinî hayaller, dinî tabirler hâkimdir. Fakat nihayetü'n-nihaye Çanakkale'deki mucize, Bülbül'deki vatan ve Millî Marş'taki gurur kimin mucizesi, kimin vatanı ve kimin gururudur? Bunu Âkif'in vicdanı gibi her dinleyenin ve her söyleyenin de vicdanı böyle anlamaz mı? O halde Millî Mücadele'ye birinci Büyük Millet Meclisi'nin azası sıfatile fiilen iştirak etmiş, yazılarile milliyetçilik ve inkılâp hareketlerini teshil eylemiş birisine mürteci mefhumu nasıl atfedilebilir? Hükümlerimizde ihtiyatlı olalım ve inkılâp saflarından değerli adamları çıkarmaya çalışmayalım!

Kaynak: *İkdam*, 10 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 180-183'te yer almaktadır).

Ali Nihad Tarlan, Nurettin Topçu, Peyami Safa'nın yazılarını ihtiva eden, Milliyetçiler Derneği'nin neşrettiği Mehmet Âkif anısına bir kitapçık.

179.

Mehmet Âkif'e dair

İhsan Unaer

Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri[168] adlı kitabı okudum. Birçok yerlerinde gözlerim yaşardı. Bu kitab bana aramızdan yavaş yavaş silinen kadirşinaslığın en canlı bir senbolü göründü.

Yazan, yedi yüz sahifenin içinde fazilet ve samimiyet dolu bir dostluğun borcunu öderken, mütevazı bir iddia altında, Âkif'in bir zaman kendisi için beslediği temiz ve noksansız sevgiye liyakatini ispat etmiş bulunuyor.

Eserin her sahifesinde, değişen her paragrafında büyük bir emeğin mahsulü olduğunu gördüm. Uzun yıllar beraber geçirdikleri gazetecilik ve muharrirlik hayatını Eşref Edip, ne güzel bir ahenk, ne sürükleyici bir teselsülle yazmış! Âkif'in sevdiklerinden, dostlarından, tanıdıklarından naklettiği menkıbeler, nükte ve zarafetleri ise kitabın ziynetleri!..

Büyük şairin ruhuna vecibe-i ihtiramını yapabilmek için iki sene uğraştığını söyliyen muharrir, elbette ki haklı ve nihayet, uğraşmalarının sonunda da muvaffaktır.

Bu kitabda Âkif'in büyük ruhu taziz ve takdis edilmiştir. Bu kitab onun büyüklüğünü, vatanperverliğini inkâr edenlere en ateşîn, en susturucu cevabdır. Ve bu kitab, onun eşsiz faziletini bilmiyen veya bilmek istemiyenlere haykıran dost sesidir!

Yazanı, büyük şairin gelecek asırlara bıraktığı san'at dehasına, fazilet ve temizlikle bezenmiş hatırasına hürmetle bağlı bir insan sıfatile tebrik ederim.

Bütün gençliğini kuvvetli ve gürbüz vücuduna, sağlam müskülatürüne rağmen, aşk ve kadın nağmeleri yerine, muztarib ve bikes bir milletin elemlerini terennüme harcamış, bütün hayatında yalnız fazileti, iyilik ve temizliği görmüş ve göstermiş, Allah'ın azametini, onun büyüklüğüne yakışacak şekilde tanıyıp bilmiş ve ilân etmiş olan ilâhî şairin ruhuna, bu kitab bir armağandır.

Âkif şimdi Tanrı'nın yüksek arşına ulaşmış ruhu şad, ve Eşref Edip'in kalbi ise, vazifesini fazlasile yapmış bir insanın huzurile rahattır.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 246-247'den aynen nakledilmiştir).[169]

168 Eşref Edip Fergan'ın 1938'de yayımlanan kitabı.

169 Bu metin muhtemelen yanlış tarih ya da yanlış gazete ismiyle aktarılmış, zira Şubat 1939 *Cumhuriyet* gazetesinde yaptığımız taramalarda bu yazıyı göremedik. (haz.)

180.

Yeni çıkan kitaplar:

Mehmet Âkif: Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları

Refik Ahmet Sevengil

Büyük adamların sağlıklarında olduğu kadar ölümlerinden sonra ve bilhassa ölümlerinden sonra lehlerinde, aleyhlerinde söz söylemek eski bir adettir. İstiklal marşı şairi Mehmet Âkif'in de hayatı, fikirleri ve sanatı böylece zaman zaman münakaşa mevzuu teşkil ediyor. Bütün fikir ve kalem sahiplerinin her mevzuda bir noktada birleşmelerine elbette imkân yoktur. Bu itibarla büyük adamlar hakkında birbirine uymayan düşüncelerin ileriye sürülmesini tabii bulurum. Ancak ulu orta münakaşa mevzuu yaptığımız kimseler hakkında vereceğimiz hükümlerin esaslı ve kuvvetli olabilmesi için onları yaşayışları, düşünceleri ve eserlerile yakından tanımış olmamız lazımdır. Hakkında fikir ve mütalaa yürüteceğimiz sanatkârın bütün eserlerini baştan sonuna kadar dikkatle okumuş bulunmamız birinci şarttır. Bundan başka eğer o sanatkârın hususi hayatı ve kütle huzuruna arzedilmemiş düşünceleri hakkında da malûmat elde etmeğe imkân bulursak elbette tetkikimizin sahası daha ziyade genişlemiş ve mahiyeti daha fazla kuvvetlenmiş olur.

Her büyük adamla şahsî ahbaplık tesisi muasırları için bile mümkün değildir; fakat bu zevatla bu şekilde münasebet sahibi bulunanların hatıralarını yazıp neşretmeleri fikir hayatı ve edebiyat tarihi için ehemmiyetli bir kazanç teşkil eder ve o sanatkârları esaslı surette tetkik etmek isteyenlere bu imkânı hazırlar.

Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları ünvanı ile son zamanlarda intişar sahasına konulmuş olan eser, bu cins kitaplardandır. Âsarı-İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip, İstiklal Marşı şairi ile otuz sene arkadaşlık etmiş; beraber mecmua çıkarmışlar, bir dava uğrunda çalışmışlar, 1908 Meşrutiyetinden İstiklâl muharebeleri senelerine kadar İstanbul'da, Millî Mücadele yıllarında da Kastamonu'da ve Ankara'da birlikte yaşamışlar, Mehmet Âkif'in soyunu sopunu, hayatını, düşüncelerini, neşrettiği, etmediği eserlerini biliyor. Böyle bir adamın Mehmet Âkif hakkında neşrettiği eser elbette mühim telâkki edilmelidir.

Eşref Edip, İstiklâl Marşı şairinin ölümünden sonra arkadaşına olan hürmet borcunu ödeme yolunda yazmağa başladığı eseri bir yılda bitirmiş, şairin ölümünün ilk yıldönümü münasebetile bastırıp çıkardı.

Mehmet Âkif'in muhtelif zamanlara ait dört fotoğrafını, cenaze törenine ve mezarına ait iki resmi, el yazısının klişesini ve bestelenmiş olan birkaç manzumesinin notasını da ihtiva eden esere yetmiş muharririn gazete ve mecmualarda muhtelif zamanlarda Mehmet Âkif hakkında yazmış oldukları makalelerden bazı parçalar da alınıp konulmuş; Mehmet Âkif'in yakın dostu olan bazı kimselerin onun hakkında yazdıkları uzun tetkikler, hatıralar, Mehmet

Âkif'i son günlerde tedavi etmiş olan hekimin, şairin hastalığı ve ölümü münasebetiyle verdiği izahat, Mehmet Âkif'in sağlığında kendi ağzından zaptedilip şimdi neşredilen bazı hatıraları ve nihayet Eşref Edip'in ona dair yazdığı küçük küçük notlar...

Yedi yüz sayfalık büyük bir cilt ki içinde Mehmet Âkif'in şahsî, hususî, edebî tercümeihali, ahbaplıkları, münasebetleri, düşünceleri, imân ve itikadı hakkında aradığımız her şeyi bulmak mümkündür.

Eşref Edip'in neşrettiği kitap, galiba yazıldıkça ve yazılanlar toplandıkça matbaaya verilmiş olacak ki tam bir ilmî tasnife tâbi tutularak vücuda getirilmiş değildir. Zengin bir malûmat ambarı mahiyetindedir. Fakat ne olsa ileride Mehmet Âkif'in gerek şahsı, gerek san'atı hakkında ilmî mahiyette tetkiklerde bulunacak olanlar, icap eden malzemeyi bu eserde kâfi ve hatta mebzul bir surette bulacaklar, bunlardan istifade edeceklerdir.

Eşref Edip'in himmetini takdirle yadetmek lâzımdır.

Kaynak: *Vakit*, 14 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 248-250'de tarihsiz olarak yer almıştır).

Âkif'in Millî Mücadele sırasında Kastamonu'da kaldığı ev.

181.

Mehmet Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları

Halim Sabit [Şibay]

Bu eser, Âkif'in vefatının ikinci yıldönümü dolayısile Eşref Edip tarafından neşredilmiştir. Yediyüz sayfalık bu eser, Mehmet Âkif'in maddî ve manevî varlığının fotoğrafı gibidir. Âkif'in yazı ve fikir arkadaşı Eşref Edip, bu eseri yazıp basabilmek için iki yıl zaman sarfetmiştir. Halbuki o, onu çok iyi tanıyordu. Onun eserleri hep onun elinden geçmişti. Hele bunların ibdaı esnasında üstadın hangi tesir ve teessür altında bulunduğu, hangi âmil ve şartların akıntısına tutulduğunu hep bilir. Eşref Edip bu cihetten Âkif'in hemen bütün yazılarının uzun hal tercümelerini söyliyebilecek durumdadır. Zaten herhangi edebî bir yazının içyüzü anlaşılabilmek için, onun ne gibi şartların ve âmillerin tesiri altında meydana geldiğini bilmek lâzımdır.

Eşref Edip, aynı zamanda üstadın bu eserlerini ibda ettiği esnadaki bütün hususî hayatına da vâkıf bulunuyordu. Hemen her gün görüşürlerdi. İstiklâl Savaşı'nda da beraber bulundular. Millî Hareket'in başlangıcında Balıkesir taraflarında, sonra Anadolu'nun büyük mücadelelerinde hep birlikte bulundular. Eşref Edip, üstadın yâr-ı gâri idi.

Üstadın Mısır'da bulunduğu esnada da oraya gitmiş, bir müddet onun yanında kalmıştı. Âkif hakkındaki bu eserini yazarken de onun Mısır'daki yaşayışını öğrenmek, orada yazdığı eserlerini ilham eden muhit ve şartları yakından tetkik için gene içinde Âkif bulunmıyan Mısır'a gitti ve onun izlerini buldu, tanışlarını gördü. Münzevî hâfızalarda kalan eserlerini topladı. Üstada "Fir'avunla Yüzyüze" gibi ölmez şiirlerini ilham eden Teb harabelerini ve Ehramları gördü.

Eşref, Üstadın İstanbul'daki hastalığında da başı ucunda idi.

İşte bundan dolayı, bu esere Âkif'in bütün varlığının bir fotografı denebilir.

Eserin içindeki yazılar, kuş bakışile, şöyle dörde ayrılabilir:

1. Üstadın vefatı üzerine acının tesirile yazılan mutad mersiyemsi makaleler. Bunlarda tahlil ve tenkidden ziyade teessür göze ilişir. Cenaze önünde yakışığı da budur. Bununla beraber bu çeşid yazılar acıma unsurlarınından tecrid edilince kalan öz, yazıcısının haline, meşrebine göre bir nevi tenkid sayılabilir. Eserin bir kısmını bunlar teşkil eder.

2. Ölüm hâdisesinin geçmişe karışarak acısının bi'n-nisbe uzaklaşması üzerine daha soğukkanlılıkla yazılabilen yazılar. Bu eserin basılması esnasında yazılan makaleler gibi. Bunlar birer tahlil ve tenkid makamındadırlar. Böyle olmakla beraber edebî bir eserin tetkiki ne kadar soğukkanlılıkla ve bitaraflık duygusile dolu olarak yapılırsa yapılsın, bu husustaki ölçüler, ölçüyü kullananın

Sırat-ı müstakim - Sebilürreşad yazarlarından Halim Sabit Şibay.

"Âkif, Müslüman Türk milliyetçisidir. 'Millet' ve 'Irk' kelimesinden Müslüman Türk milletini, Türk ırkını kastettiği meydandadır. Büyük bir iftihar ve şerefle 'Milletim', 'Irkım' dediği Türk milletidir, asîl Türk ırkıdır. (...) Âkif İslâm'ın imanile Türkseverliği birleştirmişti". (*Halim Sabit*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

meşrebine, terbiyesine, hattâ sıhhî ve iktisadî durumuna göre genişleyip darlaşabileceği için, indîlikten hiçbir vakit kurtulamaz. Hattâ ölçü dediğimiz kalıbların kendileri de sabit birer mefhum değildir. Telâkkiye, zihniyete göre değişir. Âkif gibi doğru sözlü, bilhassa ahlâk miyarı çok hassas, düşünceleri renkli olanların önünde münekkidler, çok defa aykırı yollara sapabilirler. Zaten tenkidlerin hemen hepsi, mevzu olan eserden ziyade tenkidi yapanın fikrini gösterir. Âkif hakkındaki tenkid yazılarının da bu mülâhazanın dışında kalabileceği umulmaz. Fakat ne olursa olsun tenkidler daima faydalıdır.

3. Âkif'in edebî hayatında, yazıcılığında meydana getirdiği manzum, mensur eserler. Bu kitab gözden geçirilirse merhumun hayatında neler yapmağa ve ne gibi eserler ibda etmeye muvaffak olduğu görülür. Âkif'in bu eserleri diğer ülkelerdeki meslektaşlarına nazaran bol değildir. Fakat hemşerilerininkinden de az denilemez. Âkif devrindeki başka şair, muharrir ve âlimlerimizin eserleri de hacimleri itibarile aşağı yukarı böyledir. Eserlerimiz bütün geniş Türk dünyasına yayılmadıkça, neşir sahamız dar siyasî hududlar içinde kaldıkça bunu zarurî görmelidir.

4. Âkif'e bağlanan türlü hâtıralar, fıkralar ve hâdiseler. Senedleri sahih olduğuna göre bütün bunların merhuma bağlandığına şüphe edilemez. Eserin sahibi Eşref Edip haklı olarak bunların toplanmasına çok ehemmiyet vermiştir. Bu türlü hâtıraların hepsi, Âkif'in meneviyetinin mühim birer çizgisidir. Kimi zekâ ve zihniyetini, kimi ruhî vasıflarını, kimî ahlâkî melekelerini gösterir. Âkif'i satırlar arasındaki cansız kelimeler vasıtasile tanımağa mecbur kalacak yeni nesil için bunların hepsi birer sahil feneri olacaktır.

Âkif herkesin bildiği veçhile muayyen bir mektebin mürevvici idi. Ayni devrede ikinci büyük bir mektebin, yahut ona benzer, fakat bazı vasıflarla farklı diğer ulu bir yolun iki müçtehid ve müessisi de Hakk'ın rahmetine kavuşmuş bulunuyorlar: Ziya Gökalp ve Akçora. Bunların da yirmi otuz yıllık iş hayatlarını dolduran hâtıraları, eserleri kaldı. İkisinin de birçok iş yoldaşları vardı. Yazık ki şimdiye kadar Ziya Gökalp'ın da, Yusuf Akçora'nın da bir Eşref Edip'i belirmedi.

Kaynak: *Cumhuriyet,* 14 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 241-244'ten aynen nakledilmiştir).[170]

170 Bu metin muhtemelen yanlış tarih ya da yanlış gazete ismiyle aktarılmış, zira Şubat 1939 *Cumhuriyet* gazetesinde yaptığımız taramalarda bu yazıyı göremedik. (haz.)

182.

Mehmet Âkif'e dair

İbrahim Alâeddin Gövsa

İnsanlığının en kuvvetli tarafı dürüstlük, şairliğinin en cazip ciheti samimiyet olan Mehmet Âkif, ölümünden sonra kendisinden çok bahsedilen nadir kalem sahiplerinden biri oldu. Onu hayatında galiba daha fazla yaşlılar beğenirdi. Öldükten sonra gençlerin de bu sevgiye iştirak ettikleri görüldü. Cenazesindeki tezahürler, kabrinin yapılması uğrundaki teşebbüsler ve ölümünün yıldönümündeki konferanslar ve ziyaretler münevver memleket gençliğinin eseridir. Belki yaşlılar onda buldukları muhafazakârlığa meclûptular. Fakat gençler Âkif'in selis nazmında çarpan kalbi, bilhassa Çanakkale ve İstiklâl mücadelelerinde duyduğu ve duyurduğu heyecanı sevmiş olacaklardır.

Eserleri memleket ve millet için daima bir coşkunluk darebanını taşır. Duyup düşündüklerini bütün tabiîliğile, muhitinin renkleri ve hususiyetlerile pürüzsüz mısralarına koydu. Âkif'i bize sevdiren temiz ruhunun yazılarına akseden şeffafiyetidir. Onun, medeniyeti bir kül halinde görmiyerek ayrı bir Şark ve Müslüman medeniyeti kanaatine bağlanması gibi bazı inanışlarına iştirak etmemek mümkündür.

Safahat'ın yedi kitabında biraz medrese zihniyeti taşıyan, mümtaziyetten uzaklaşan, hattâ âmiyaneliğe yaklaşan sözlere de tesadüf edilebilir. Fakat bu türlü yazılarında dahi öyle sürükleyici bir kudret, bir *"verve"* vardır ki söylediklerine bitaraf kalabilirseniz söyleyişlerini mutlaka beğenirsiniz.

Bana şimdi bu satırları yazdıran, Mehmed Âkif'e dair meydana getirilmiş büyük ve mühim bir tetkik eserini gözden geçirmek oldu. Henüz bir iki hafta evvel intişar eden bu kitap, şairin en yakın dostlarından muharrir Eşref Edip'indir.

Âkif'in hayatı ve eserleri hakkında ilk defa merhum Süleyman Nazif 109 sahifelik küçük bir kitap yazmış ve 1924'te neşretmişti. Şairin ölümünden sonra da şahsından ve şiirlerinden bahseden küçük birkaç risale basıldı. Eşref Edip'in kitabını üstadı merhum hakkında meydana getirilen ilk ciddî ve esaslı bir tetkik eseri olarak karşılıyabiliriz. 712 sahifelik büyük, ihtimamlı ve nefis baskılı bir cild ki biyografiye dair olan kitaplarımız arasında benzeri pek nadirdir.

Yalnız tarih encümeninin *İbn Sina*'ya dair meydana getirdiği eserle Osman Nuri Ergin'in *Muallim M. Cevdet* için yazdığı kitap, cesamet bakımından onu hatırlatabilirler. Eşref Edip'in üstadı anlatan üslûbu Mehmed Âkif'in nesri derecesinde açık, temiz ve tabiî olduğu için, kitap ilk satırlarından itibaren okuyanın itimadını kazanıyor. Hayatı, hususiyetleri pek güzel yazılmış, mizaç ve meşrebini gösterecek fıkraları pek tabiî şekilde anlatılmıştır.

Şairin san'ati, bilhassa bazı kanaatleri hakkında muharririn pek bitaraf kalamayışını otuz senelik dostluğa bağışlamak icap eder. Bununla beraber Eşref Edip insaflı bir müellif sıfatile üstad hakkında bitaraf, hattâ aleyhdar fikirleri dahi eserine dercetmekten çekinmemiştir.

Kitapta memleket muharrirlerinden yetmiş kadar zatın mütalea ve kanaatleri onu tahlil eden sahifelere muhtelif münasebetlerle dercedilmiştir. Birkaç muharririn Âkif'e dair yazdıkları tetkikler esere ayrı bahisler halinde konmuştur ki bunlar başlı başına birer risale teşkil edebilirdi.

Kitapta şairin resimleri, el yazılarının örnekleri, bestelenmiş şiirlerinin notları da münderiçtir. Bu kitabı büyük şairin yüksek ahlâkını hatırlatan necip bir feragat ve temiz bir vefakârlık nişanesi olmak dolayısile de tebrike şayan görüyorum.

Kaynak: *İkdam,* 15 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 244-246'dan aynen nakledilmiştir).[171]

171 Bu metin muhtemelen yanlış tarihle aktarılmış, zira biz *İkdam* gazetesinin 1939 Şubat'ının taramalarda bu yazıyı göremedik. (haz.)

İlk Âkif kitabı 1924'te Süleyman Nazif'in kaleminden çıkmıştı. Nazif eserini şu sözlerle bitirmişti: "Ey Allah'ın büyük şairi ve benim büyük dostum! On sene evvel Necid çöllerinden Mekke'ye giderken, üzerinden geçtiğin şahika-i san'attan daha yüksek ve ufukları daha vâsi şevâhika çıktın. Tebrik ederim. Burada 'çıktın' demek ne büyük hatadır! İlhamlarını arş-ı âlâdan alan deha-yı şairiyetin, etekleri güneşler olan şahikalara vakit vakit indi. Namütenahilikte hubût ile urûc elfaz-ı müteradifedendirler. Ve aynı cihet ve hareketi ifade ederler. Miracların da, hubûtların da mübarek olsun Âkif".

183.

Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri

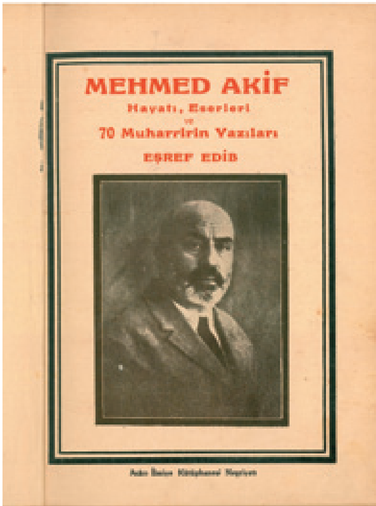
Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları başlığını taşıyan 700 küsür sahifalık eser, cidden millî kütüphanemiz için bir kazançtır. Yetmiş muharririn yazıları da ilâve edilerek zenginleştirilen kitabın muhteviyatı takdirle karşılanacak bir titizlik, yorucu bir çalışmanın mahsulü olduğu daha ilk bakışta göze çarpmaktadır.

Sevgisi daima kalplerimizde çarpacak olan Âkif'in bütün hayatı, safhaları, hatıraları, eserleri çok ve vâki-fane bir surette toplanmıştır.

Merhumun *Safahat*'ta neşredilmemiş bir çok güzel şiirleri *Sırat-ı Müstakim* ve diğer mecmualardan derlenerek kitaba alınmak suretile de memleket kültürü namına büyük bir hizmet görülmüştür.

Eser, Âkif'in hayatı, eserlerile beraber bir devrin ilim hayatını da anlatmaktadır. Kitabın müellifi Eşref Edip'i tebrik etmeyi bir vazife biliriz.

Kaynak: *Yedigün*, 17 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 248'den aynen nakledilmiştir).

Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları

184.

Tezad değil tahlil

Peyami Safa

İlk ve en büyük vatan şairimiz Namık Kemal'dir. Fakat sırf edebiyat bakımından bir kıymet tasnifi yapılan Türk şiirinin en büyük mümessili olmak sıfatını ona hiç kimse vermez. Orta mekteblere öğretilen bu hakikat, Mehmet Âkif için de tekrarlanabilir. Namık Kemal'den sonra en büyük milli şairimiz odur. Fakat sırf edebiyat bakımından, onun aruzunu, aruzu kullanış tarzını, ritmini, üslûbunu ve edasını halis şiirin örneği diye gösteremeyiz. Hatta bu büyük vatan şairimiz, çok defa, halk tarafından anlaşılmak ve sevilmek için, mahalle kahvesi edasını andıracak amiyane bir üslûb ihtiyar etmiştir. Modern şiir telakkimiz bu edayı hoşgörmez; nitekim bu yolda Âkif'i takib ve tesirlerini kabul eden tek bir müridi ve şakirdi de zuhur etmemiştir.

Fakat halis edebiyat bakımından Namık Kemal'in ve Mehmet Âkif'in eserlerinde yapılabilecek herhangi bir tahlil ameliyesi, onları sırf vatan şiirinde işgal ettikleri en yüksek noktalardan aşağı indirmez. Çünkü vatan ve estetik bakımından yapılacak tahlillerin mutlaka aynı neticeyi vermeleri lâzım gelmez.

Ömürlerinde edebiyatla bir hafta meşgul olmuş insanlar bile bu kadar sade bir farkı idrak ederler. Fakat ikide bir muharrirlerin yazılarındaki tezadlara işaret etmeği âdet edinen bir mecmua, benim Mehmet Âkif hakkında yazdığım iki yazının hepsini değil, gayesine uygun görünen iki parçasını altalta koyarak okuyucularının hayretini aramış. Eğer Âkif'in edasını tenkid eden makalemin hepsini koymuş olsaydı, göstermek istediği tezaddan eser kalmayacaktı.

O mecmuanın arkasından bunu bir dedikodu vesilesi yapmak istedikleri görülenlere toptan vereceğim cevab şudur: Âkif, birçok manzumelerinde halis şiiri benim gibi anlıyanların tecviz etmedikleri bir eda ihtiyar etmiştir; fakat bu onun iki büyük vatan şairimizden biri olmasına asla mani değildir. Gençliğe, bugün, Namık Kemal ve Mehmet Âkif tarzında yazı yazmayı tavsiye edecek bir tek edebiyat muallimi yoktur; çünkü yeni Türk şiiri büyük bir tekâmül merhalesi geçirmiştir; fakat vatan mevzuunda onlar kadar ısrar etmiş ve onlar kadar samimi başka hiçbir şairimiz olmadığını kabul etmeyecek tek adam yoktur. Namık Kemal'in ve Mehmet Âkif'in milli cephelerine söğmüş olanlarda, memleket endişelerinden çok başka fikir ve menfaatlerin hâkim olduğunu da erbabı bilir...

Kaynak: *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1939.

185.

Türk bayrağındaki hilâl

Abidin Daver

Onu nerde görsem kalbim çarpar; kalbimiz çarpar. Hele ecnebî sularında, yabancı topraklarda Türk bayrağı vatandan bir parça gibi, hepimize daha güzel, büsbütün füsunkâr görünür, bir mıknatıs gibi bizi kendine çeker.

Güzel ay yıldızlı bayrağımız her Türk'ün ruhunda kendini bildiği günden gözlerini hayata kapadığı güne kadar, uğrunda can verilecek kadar büyük bir aşk duyulan bir sevgilidir. İstiklâl Marşımızın bir beytini, bir kelimesini değiştirerek şöyle okuyabiliriz:

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda
Tek bayrağımdan etmesin, beni dünyada, cüda.

Şair "vatanım" demişti; ben "bayrağım" diye değiştirdim. Bayrak vatanın timsâli olduğuna göre, hakikatte değişmiş bir şey yoktur.

Münevverlerimiz arasında, *"Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!"* diye hilâlden bahsettiği için İstiklâl Marşı'nı sevmiyenler var. Bunlar, Türk bayrağını da sevmiyorlar demektir. Çünkü hilâl orada da vardır. Hilâle karşı gösterdikleri bu sevgisizlik, onun Türk remzi değil; İslâm alâmeti olmasından imiş. Öyle de olsa, Türk bayrağına girdiği için, hilâli sevmeğe ve saymağa mecburuz.

Bugün hilâl müstakil Müslüman milletlerden yalnız ikisinin bayrağında vardır. Türkiye ve Mısır. Fakat acaba, hilâlin Türklükle hiçbir münasebeti yok mudur? Çok eski Türkler de, hilâl dediğimiz yeni doğmuş aya karşı, bizim gibi bir sevgi ve hürmet beslememişler midir, bayraklarına koymamışlar mıdır? Bu sualin cevabını, Deniz Lisesi ve Deniz Harp Okulu tarih öğretmeni, Fevzi Kurtoğlu, *Türk Bayrağı ve Ay Yıldız* isimli güzel eserinde veriyor...

Hilâlin binlerce yıl önce de bir Türk remzi olmasına rağmen, Peygamber'in beyaz bayrağında hilâl yoktu. Müslüman Arap bayrakları bidayette beyaz, siyah ve sonraları yeşil olmuştur. Hilâl Müslüman Araplardan Türklere değil; Türklerden Araplara ve Müslümanlara geçmiştir.

Osmanlı bayraklarında daima hilâl vardı. Rengârenk olan bu bayraklar, Üçüncü Selim zamanında, 1793'ten itibaren münhasıran al renkli olmuş ve gene aynı sene içinde aylara sekiz şu'alı yıldızlar ilâve edilmiştir.

Şanlı bayrağımızdaki hilâli, İslâm remzi diye sevmiyen münevverlerimiz, artık fikirlerini değiştirebilirler. Çünkü Fevzi Kurtoğlu, hilâlin ve bugünkü bayrağımızın, en az, 7000 sene evvel Türkler tarafından kullanıldığını ispat etmiştir.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 187-188'den aynen iktibas edilmiştir).[172]

172 Bu metin muhtemelen yanlış tarihle aktarılmış, zira biz *Cumhuriyet* gazetesinin 1939 Şubat'ının taramalarında bu yazıyı göremedik. (haz.)

186.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Fahreddin Kerim Gökay

Âkif, kadri musallâ taşında bilinen memleket evlâtlarından değil. O, hayatında da vefakârlık ve dostluğun samimî tezahürlerini duymuş ve yaşamış bahtiyarlardandır. Bir idealist için aranılan şey, vefadır. Dostları Âkif'i hiçbir vakit ihmal etmediler; zamansız hastalığın ıztıraplı günlerinde, hastanede de, Alemdağı'nın münzevi köyünde memleketin her sınıf mütefekkirleri onu tavaf ettiler.

Bir gün hastanede ziyaretine gitmiştim; hakiki dost ve aşıklarile çevrelenmiş olan üstada *Teceddüd Edebiyatı Tarihi*'nde yazılmış yazıyı okudular. Memleket dışında gurbette yaşadığı günlerde intişar etmiş bu satırlardan çok mütehassis oldu.

Binaenaleyh Âkif hayatında iken memlekette beklediği halâs ve vefa güneşinin doğuşunu görmüş, duymuş, gözlerini yurdun en parlak zamanında hayatına kapamış vatan evlâtlarındandır.

Halkın içinden çıkmış, onun acılarını duymuş ve terennüm etmiş vatan şairini ölümünden sonra da memleket gençliği omuzlarında taşıdı. Mezarının başında dökülen göz yaşları da memleket çocuklarının vefakârlığına, takdirkârlığına en büyük şahiddir.

Yine Mehmet Âkif o bahtiyarlardandır ki hayatında kendisinin fikrî ve manevî iltifatlarına nail olmuş Eşref Edip gibi arkadaşları üstad hakkında yazılmış, söylenmiş ihtisasları bir araya toplayarak ölmez şairi millî kütüphanemize derli toplu olarak bir daha kazandırdılar.

Fadıl ve mütefekkir üstadımız Şemseddin Günaltay ve Nevzad Ayas [Beyoğlu] bize bu eserde Âkif'in fikrî ve felsefî şahsiyetini, yüksek karakterini tahlil ediyorlar. Diğer bir çok kıymetli muharrirler de hususî ve fikrî hayatının esas vasıflarını, inceliklerini bize tanıtıyorlar.

Biz bu eserde memleketin yirmi beş yıllık bir tarihini okuyoruz. Duyan ve duyduğunu duyuran Âkif'in temiz ve müstesna varlığı bir fazilet ve seciye abidesi ihtişamile nazarlarımızda canlanıyor.

Âkif'in telâkkilerinde bizimkilerle uymayan taraflar yok değildir. Fakat her şeyden evvel, duyan bir insan, ateşli bir vatanperver, akidesi sağlam bir halk şairi, Türk'ün bütün fazilet ve mahasinini terennüm eden, acısile yanıp tutuşan, istiklâlini, istikbalini içten gelen hatifî bir sesle coşturan Âkif mürteci olur mu?

Bir şair, bir muharrir yaşadığı zamanın hadiselerini ele alarak vatanına nâfi olur; Âkif milletinin acı günlerinde Türk camiası içerisinde hilâlin çiğnendiği, salibin hilâli koğmağa ahd ve peymen ettiği günlerde acılarımızı halk dilinde

"Her şeyden evvel, duyan bir insan, ateşli bir vatanperver, akidesi sağlam bir halk şairi, Türk'ün bütün fazilet ve mehâsinini terennüm eden, acısile yanıp tutuşan, istiklâlini, istikbalini içten gelen hatifî bir sesle coşturan Âkif…"

(Yusuf Çağlar arşivi)

inlemiş vatan şairidir. Çanakkale'de, Sakarya'da Türk'ün şehametini sarsılmaz bir abide şeklinde biza nakletmiş ulus yazıcısıdır.

Âkif'i biz bu cebhelerden müteala ederiz. Herkesin kendine has bir şahsiyeti vardır. Âkif'i biz daima vatanperver, halk adamı, halk şairi, Türk dilinde milletin en büyük hissiyatını canlandırmış millî şair olarak görürüz. Onun dinî ve vicdanî akideleri millî hissiyatını söndürmemiş, daima ateşlemiştir. Hele biz Yeşilaycılar Âkif'in içki düşmanlığını daima takdis ve takdirle yad ederiz.

Eşref Edip'e, bize Âkif'i derli toplu bir kitapda takdim ettiği için teşekkür borçluyuz. Yalnız bu kitabın ikinci basılışında biraz daha metodolojiye riayet edilse eserin kıymeti daha çok yükselir.

Kaynak: *Yeşilay*, Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 269-271'den aynen nakledilmiştir).

Ay yıldızlı bayrak ve Kâbe örtüsüne sarınıp sarmalanmış Âkif'in tabutu tertemiz gönüllerle ebedî istirahatgâhına götürülürken. Tabutun önündeki gözlüklü Yusuf Türel, solda asker kıyafetli talebeler arasındaki fötr şapkalı tabip Hamdi Açan.

187.

Yetmiş muharririn yazdığı bir eser: Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

M[ümtaz] Turhan Tan

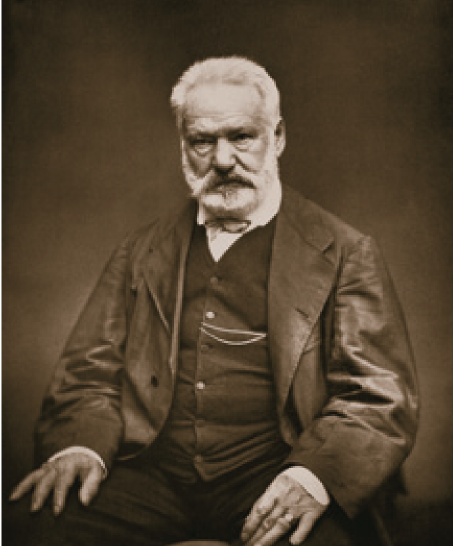
Âsar-ı İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip, bizim yurdumuzda bugüne kadar kimsenin yapamadığı ve yapılmasını da düşünmediği yaman bir işi başardı. Mehmet Âkif'in hayatını ve eserlerini yetmiş Türk muharririne yazdırdı. Şimdi tahlil etmek istediğim eser işte bu mühim hususiyeti hacminde tebarüz ettiren kıymetli bir kitaptır.

Eşref Edip'in yetmiş muharriri aynı mevzu üzerinde toplaması, ilk lâhzada zannolunacağı gibi, kapı kapı dolaşılarak, tümen tümen mektup yazılarak temin olunmuş bir muvaffakiyet değildir. Bu yetmiş muharririn çoğu, Mehmet Âkif hakkında düşündüklerini muhtelif vesilelerle, muhtelif sütunlarda ve sayfalarda yazmış olup Eşref Edip –uzun yılların yeli ile nisyan köşelerine atılmış görünen- o yazıları birer birer toplamış, sıralamış ve Mehmet Âkif için henüz kanaatini açığa vurmıyan muharrirleri de intak ederek şu kitabı ortaya koymuştur. Rahmetli şairin eserlerini, müedda ve hattâ eda itibarile tasnif eden, tahlil eyliyen bizzat Eşref Edip'tir.

Şu halde o, yetmiş Türk muharririni Âkif'in fikri ve hissi etrafında toplamakla kalmamış, şöhretli ve kıymetli şairi de irfan âlemimize karşı –yetmiş dostunun yardımile- canlandırıp ayağa kaldırmıştır.

Eserin nasıl bir yenilik ve müstesna bir kıymet taşıdığını anlamak için yedi yüz küsur sayfalık bir mecelle ve mücelled teşkil ettiğini bilmek kâfidir. Asırlar imtidadınca var olup gelen Türk edebiyat tarihinde bir şairin hayatına ve eserlerine bu kadar geniş bir tahlil sahası verildiği vaki değildir. Kimi basılmış, kimi basılmamış ve sayısı on yediyi, on sekizi bulmuş olan tezkerelerimizde binlerce şairin adı vardır. Lâkin onlardan en mühimlerine tahsis edilen yer, yirmi otuz[sayfa]dan ibaret olup meselâ 374 sayfa tutan *Lâtifî Tezkeresi*'nde tam 320 şairin hayatı ve eserleri münderiçtir. Halbuki Eşref Edip, candan sevip takdir ve tevkir ettiği Mehmet Âkif'in hayatını yedi yüz küsur sayfada tebarüz ettirmekle onu tek başına iki *Lâtifî Tezkeresi* kadar geniş bir kürsüye oturtmuş oluyor.

Mehmet Âkif, böyle engin bir tahlile mütehammil ve büyük, küçük bütün Türk muharrirlerini uzun uzun meşgul edecek kadar yüksek bir kıymete malik miydi? Şu veya bu dimağın içinde belirmesi muhtemel olan bu suale ben tereddütsüz "Evet" diyeceğim. Çünkü Âkif, her hangi bakımdan incelenirse incelensin, mümtaz bir şahsiyetti. Tahsili yüksekti, müsbet ilimler üzerinde çalışarak yetiştiği halde, yaradılışının ibramiyle şiire rağbet etmekden ve –tâbir caizse- şiire gönül vermekten geri kalmamıştı. Bu itibarla, o şiire âşık demekti ve şiirlerinde de aşkın pek tabiî olan heyecanını yaşatıyordu.

Fransız edebiyatçısı Victor Hugo.

Mithat Cemal Âkif'le Çarşamba günleri buluşur, beraber kitap okurlardı. Hugo, Hernani, Sapho, Daudet... Âkif'in *Sefiller*'de en sevdiği şey kitabın başında bahsedilen papazmış. "Bu papaz tasvirini okudukça insanın Hıristiyanlığı seveceği geliyordu. Hügo bu papazı Ömer gibi yazmıştı". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

Fakat Âkif, lisanına hâkim, heyecanı coşkun, ilmî kudreti derin bir şair olmakla kalmadı. Türk edebiyatına yepyeni bir dil ve taptaze bir şiir ahengi getirdi. O, konuşur gibi yazardı. İşte üstadın edebiyat âlemimizdeki erişilmez ve sarsılmaz mevkiini küçültmeğe yeltenenlerin tariz ve taarruz silâhı olarak dillerine doladıkları biricik nokta bu sadeliktir. Fakat şiirin hazzını Âkif'in her yazısında bol bol bulanlar için o sadelik büyük bir kudretin tanziri imkânsız cilvesidir. Sehl-i mümteni'den de parlak bir lisan hüneridir.

Burada bir noktaya daha işaret etmek isterim: Mehmet Âkif'in şairliğini basitleştirmek, onun bütün yürekleri kaplıyan şöhretini baltalamak istiyenler, bir hakikata tercüman olmaktan ziyade siyaset cereyanlarına hizmetkâr olmuşlardır. Çünkü Âkif'in, edebiyat sahasında gösterdiği büyük kabiliyet ve kudreti siyaset sahnesinde gösteremedi. Bu yüzden de bir müddet nahoş bir sima gibi telâkki olundu. İşte onu şairlikten düşürmeğe yeltenenler o telâkkiye –gereksiz ve yersiz olarak- rüşvet sunmak istiyenlerdir. Daha doğrusu kraldan ziyade kral olmak garabetine düşenlerdir.

Halbuki şiir başkadır, siyaset yine başkadır. Şu veya bu cereyana gûya hulûs çakmak kaygusuyle Âkif'e hücum edenler, üçüncü Napolyon'un Fransa'dan sürüp çıkardığı Viktor Hügo'nun şairliğini hiçbir Fransızın inkâr etmediğini, Dreyfüs meselesinde evi taşlanan ve mahkemece de hapsine hükmolunan Emil Zola'ya kimsenin "Edip değildir" demediğini ve bizim yurdumuzda da vatan-cüda yaşamış, zindanlara girmiş oldukları halde şairliklerine, âlimliklerine ilişilmemiş –Ziya Paşalar, Namık Kemal'ler gibi- şahsiyetler bulunduğunu acaba niçin hatırlamazlar?

Âkif'e ilişenlerin zayıf bir silahları da onun dindar oluşudur. Bir şair vicdanında kökleşmiş akidelerin –dinî olsun, içtimaî olsun- o şair tarafından yazılan eserleri kıymetlendirmekte veya kıymetsizlendirmekte müessir olacağını kabul etmek değil, hattâ düşünmek gülünçtür. Şiirde aranan ancak bediî şartlardır ve bu şartların en mühimi şairin fikre olduğu kadar hisse de hitap etmesidir. Eğer öyle olmasa, Dante gibi koyu protest bir şairin şiiri, protestan okuyucularını da heyecana düşürür müydü?.. Fakat ne gariptir ki, Âkif'in şiirlerini onun dindarlığından dolayı kıymetsiz göstermek istiyenler bütün ömürlerini kilisede geçiren Rasin'lerin, Korney'lerin şiirlerini bayıla bayıla ezber etmekten geri kalmamışlardır. Ah riya, ah riya, ah riya. O olmasa, dinî şiirlerin bile lâik sayılacağını, çünkü edebiyatın beynelmilel mahiyet taşıdığını Âkif'in muarızları unuturlar mıydı?..

Söz uzayacak. Onun için "Atarlar taşı elbette diraht-i meyvedâr üzre" diyelim ve bu bahsi bırakıp esere geçelim.

Kitap, gerçekten kıymetlidir. Eşref Edip, çok zahmet çekmiş, büyük büyük külfetlere katlanmış ise de, İstiklâl Marşı şairine o marş kadar lâyemût bir türbe hazırlamıştır. Kadirşinas gençlerimizin Âkif'e yapmak istedikleri mezar ile bu kitap, gönülden doğma birer eser olmak hasebiyle, birbirini tamamlıyacaklardır.

Âkif'i hakkiyle anlamak istiyenlere onun aziz adını ve temiz hayatını taşıyan bu kitabı tavsiye ederiz. Eşref Edip'e de tebriklerimizi sunarız.

Kaynak: *Tan,* 9 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 253-256'dan aynen nakledilmiştir).

188.

Mehmet Âkif'e dair bir kitap

Peyami Safa

Eşref Edip'in Mehmet Âkif için çıkardığı kitab, şimdiye kadar Türk şöhretlerinden birkaçı için neşredilen sayılı monografilerin, malzeme bakımından, en zenginidir. Bu eserde Mehmet Âkif, kendisine çeyrek asırdan fazla, kırpılmadan bakmış, sıcak bir dost gözünün sadık aynasında, bütün iç ve dış çizgilerile görünüyor; vesikalar, hususî hatıralar, menkıbeler ve şehadetler, Eşref Edip'in kitabında, her anlaşılmamış san'atkâr gibi Âkif'in de beylik portresini muhasara eden dedikodu, yalan ve efsane çemberini kırmak için seferber edilmiş hakikat ve irşad orduları halindedir. Gazetecilikte Mehmet Âkif, dostlukta Mehmet Âkif, vatanında ve ihtiyarî sürgününde Mehmet Âkif, her türlü iftiradan masun, ayrı ayrı dikkatli müşahede çerçeveleri içinde, asıl yüzile göz önüne konuyor. Bilhassa şairin, çoğumuz için meçhul, Mısır'daki hayatını da bu eserden öğreniyoruz. Süleyman Nazif'in Âkif için çıkardığı ve Mithat Cemal'in çıkaracağı iki monografinin ortasında, Eşref Edip'in kitabı, bunlardan sonraki edebiyat tarihi etüdlerine esas olabilecek şişkin bir vesika tomarı hizmetini de görecek.

Daha pek yakınlarda, başmuharririnin ve yanıbaşındakilerin kalemile Âkif'in hatırasını lekelemeğe çalışmış bir gazete bile, evvelki gün, bu kitab üzerine aziz bir meslektaşımızın Âkif'ten bahseden baştanbaşa sitayişli bir fıkrasile, kendi sahibinin ve muharrirlerinin isnadlarını gene kendi sütunlarından birinde tekzib etmiş oluyordu. Yerden gökü taşlamağa kalkanların başlarına, gene kendi ellerile attıkları taşları yağdıran fizik zaruret, insana seviyeleri arasındaki manevî mesafede de, bir kere daha, tecelli etmiş oluyor. Mehmet Âkif için gazete sahifelerini kirleten dedikoduları çöp tenekesine attıran ve Eşref Edip'in kitabını yataklarımızın başucuna koyduran mahkemesiz ve jandarmasız adalet fazla gecikmedi.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 12 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl.*, s. 265-266'da yer almıştır).

Mithat Cemal'in Narmanlı Apartmanı'ndaki dairesinde, 1936 yılında çekilmiş fotoğraflarından biri.

189.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Süleyman Aygut

Üstad-ı azam, millî şairimiz Mehmet Âkif'in hayatı ve eserleri hakkında tertip ve neşrettiği çok kıymetli eserle Eşref Edip pek mühim bir ihtiyacı temin etmiş oldu. Bu suretle bizlere büyük şairimizi hususî hayatlarile daha yakından tanıtmış olduğundan dolayı Eşref Edip'e ve bu eserin meydana gelmesi için mesailerini esirgemiyen pek kıymetli kalem arkadaşlarına candan teşekkürler ederiz.

Merhumun zamanına yetişmiş olmakla beraber kendisini yakından görmüş değilim. Üstadın uzun zaman vatanından uzak bulunması ve İstanbul'a avdetini müteakip kısa bir zaman sonra vakitsiz ufulü hasebile kendisini yakından görmek şerefinden mahrum kalmış bir adamım.

Üstadın dillere destan olan ismini ilk defa olarak babamdan duydum. Babam şiire hiç merakı olmayan bir adam olduğu halde üstadın bir çok şiirlerini ezber biliyor ve bana okuyordu. Pek küçük olmama rağmen bu şahikalara yükselen eserlerinden duyduğum heyecanla bende de üstada karşı bir alâka ve hürmet başladı. Aradan uzun aylar ve seneler geçti. Her geçen aylar ve seneler içinde üstadın pek yüksek eserleri, meziyet, ahlâk ve seciyesi hakkında çok şeyler duydum ve okudum. O zaman anladım ki babamın da üstada karşı verdiği kıymet, duyduğu alâka ve heyecan çok yerinde imiş.

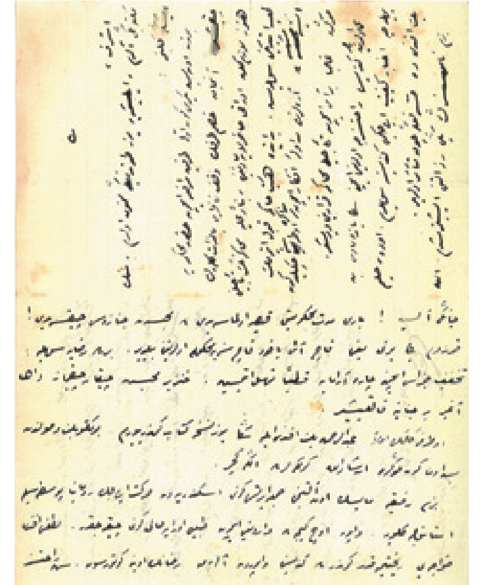
İşte bu eserle üstadın çok kıymetli hatıraları ve değişmiyen karakteri hakkında şimdiye kadar duyduklarımdan daha pek çok kıymetlisini ince bir sanat halinde ve toplu olarak karşımda buldum.

Türk milleti, işgalin ezici kahrı ve yok edici azabı altında inlerken alevden mısralarile Türk milleti ölmez diye o bizi temin etti. Ve Türk milletini tüten en son ocak kalıncaya kadar savaşa tahrik ve teşvik eden o idi. Nurun yarın, belki yarından da yakın doğacağını ondan işittik. İşte onun için Mehmed Âkif Türk genci ve Türk milletinin kalbinde ebediyetlere kadar yaşıyacaktır. Allah onu nurlarına gark eylesin.

Kaynak: *Giresun*, 16 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 272-273'den nakledilmiştir).

Âkif 1936'da Mısır'dan yurda dönmeden az önce, son mektuplarından birini Eşref Edip'e göndermiş.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

190.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Said Kirmaci

Millî ve ilâhî şairimiz, Mehmet Âkif merhumun, hayatı ve eserleri hakkında, vefa ve samimiyetle memzuc yüksek bir faziletin mahsulü sa'y ve ilhamı olan bu kıymetli eseri baştan nihayetine kadar büyük bir zevk ve heyecanla okudum. Merhumun, neşr olunan bütün eserlerini okumuş, deha-yı şairânesine, ulvî ve ilâhî mefkûresine hayran ve meftun olmuştum. Fakat baştan başa bir numune-i fazilet, bir abide-i ulviyet ve nuraniyet olan hayatına bu kadar vâkıf değildim. Bu eseri okuduktan sonra, karşımda daha yüksek, daha feyyaz bir şahika-i fazilet tecelli eyledi. Eser, bu nokta-i nazardan çok büyük bir hizmet ifa etmiş oluyor. Bu cihet de merhum için büyük bir mazhariyet sayılır.

Şimdiye kadar hiçbir şairimiz hakkında böyle bir eser yazılmamıştır, zannederim. Hiç şüphe yoktur ki büyük Âkif; hakkında daha pek çok eserler yazılmağa lâyık güzide bir şahsiyet, yüksek bir abide-i şiir ve hamiyettir!

Kaynak: Maraş, 17 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 271-272'den nakledilmiştir).

191.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Erzurumlu Ömer Nasuhi Bilmen

Bu ünvan ile neşr olunan kıymetdâr bir eserin mütealasından büyük bir zevk, aynı zamanda derin bir teessür duydum. Evet... Bu eser, pek muhterem bir edibimizin hayatına, eserlerine dair pek mükemmel malûmat veriyor, onun nezih ruhunu şadedecek bir çok mütaleat ve hatıratı ihtiva ediyor. Bununla beraber o bînazîr şairimizin dilsûz ufulünü, onun hayatının hazin safhalarını da açık ve samimî bir lisanla tasvir ediyor.

Eâzımın teracim-i ahvaline dair yazılmış eserler arasında bu kadar etraflı bir kitaba pek az tesadüf olunabilir. İslâm aleminde yetişmiş olan meşahirden bir çoklarının terceme-i hallerini havi nice eserler yazılmıştır; hattâ denebilir ki bu hususta Müslümanlar kadar çok eser yazmış bir millet mevcut değildir. Fakat bu eserlerden bir çokları haddi zatında nafi olmakla beraber terceme sahibi hakkında kâfi derecede malûmatı ihtiva etmemektedir; terceme sahibinin seciyesini, mefkûresini, ilmî kudretini, mesaî tarzını, eserlerinin derece-i kıymetini tahlil ve tesbit ile meşgul olmamaktadır. Hele bizde "tezkere-i şuara" ve saire namile yazılmış bir takım mecmualar da vardır ki bunlar mevzubahs ettikleri şairler, edipler, âlimler hakkında pek sathî malûmat vermekte, nihayet bu zatların pek beliğ, âlim olduklarından, iki üç lisan ile şiir ve inşaya muktedir bulunduklarından bahs ile iktifa etmektedir. Bu zatların asıl gösterilmesi icap eden edebî, ilmî, ahlâkî hayatlarının muhtelif safhaları ise meçhuliyet içinde bırakılmış bulunuyor. Halbuki *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri* serlevhalı eser böyle değil; bu eser, merhum Âkif hakkında mutalea edenleri bihakkın tenvir edecek mahiyette bulunmaktadır.

Bizde vaktile nice muktedir, faziletkâr zevat yetişmiştir ki bunların muasırları; kendilerini lâyıkıyle takdir edemedikleri veya ilim ve irfana karşı büyük bir alâka göstermedikleri için bugün bizim o değerli zatlara aid malûmatımız hiç derecesinde bulunmaktadır. Bu, doğrusu ilim ve irfan namına pek acınılacak bir haldir.

Vakıa her milletin eâzımı, muktedir ulema ve üdebası, bırakmış oldukları muhalled eserlerile kendi namlarını ibkaya muvaffak olurlar; fakat böyle olmakla beraber yine kendi hayatlarına dair muasırları tarafından uzun uzadıya malûmat verilmesinden biz mustağni olamayız.

Bir eser, sahibinin iktidarını, faziletini, temayülâtını gösterebilir, namını ibkaya vesile olur; fakat o zatın nasıl neş'et etmiş olduğunu, onun akvalile ef'ali ve etvarı arasındaki ahengin derecesini, muasırları arasındaki mevkiini, hayatına müteallik sair teferrüatı bihakkın gösteremez. Halbuki bu cihetlerin bilinmesine pek çok ihtiyacımız vardır.

Meselâ, üstad Âkif'i düşünelim: Bu zatın *Safahat*'ı kendisinin ne kadar kudretli, bînazîr, ulvî hissiyat ile müteheyyic bir şair olduğunu gösterip dur-

maktadır. Fakat bu mecmua-i eş'ar, o büyük edibimizin yüksek seciyesini, ruhunda tecelli eden faziletlerin derecesini, sözlerile ef'al ve ahlâkı arasındaki ahengin mertebe-i tenasübünü ahlâf için göstermeğe tamamen kifayet edemez.

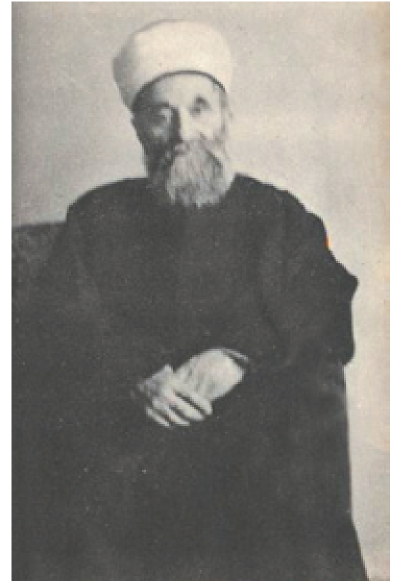
Beşeriyet tarihinin kaydettiği nice edibler, filozoflar, âlimler, meslek adamları vardır ki bunların eserleri, hitabeleri, iddiaları bir fazilet ve hikmet nümunesi telâkki edildiği halde kendi hayatları tetkik edildiği zaman nice muzlim, gayri ahlâkî safhalara tesadüf olunur.

Binaenaleyh meşahir hakkındaki lâyıkı veçhile malûmat elde edebilmesi için onların hayatına dair muasırları tarafından yazılmış vâkıfane, bitarafane eserlere müracaat edilmesi icap eder.

Vakıa biz her hangi bir zatın ahlâfa yadigâr bıraktığı eseri nazara alarak mehâsınına meftuniyet gösteririz; o zatın hususî ahvalini kendisine bırakır, o cihetlere nazarlarımızı tevcih etmek istemeyiz. Fakat içtimaî bir heyetin rehberleri makamında olan, koca bir cemiyeti irşad ve ilâya çalışmak daiyesinde bulunan zevatın ef'alile akvali, âsarile gaye-i hayatiyesi arasındaki münasebet ve müvazeneti anlamaya da çok kere muhtaç oluruz. Bu anlama neticesindedir ki o zevatın cemiyet için birer hakikî rehber olup olmadığı taayyün eder, o zatların hakikî cepheleri görülmeğe başlar, hakikat mütecelli olur, efkâr-ı umumiye iğfalden kurtulur, vereceği hükümlerde isabet bulunur.

İşte bu gibi içtimaî menfaatler mülâhazasiledir ki bir çok milletler kendi aralarında yetişen meşahirin bütün sergüzeşt-i hayatını, bütün ahlâk ve etvarını kayd ve tesbite lüzum görmüşlerdir. *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri* başlıklı eser de bu cümledendir. Ahlâf, bu sayede merhum Âkif'in hakikî cephesini, yüksek fıtratını, ulvî seciyesini, vatana olan hizmetlerini hakkiyle anlamış olacaktır.

Şu da malûmdur ki üdebanın, şuaranın eserleri nokta-i nazarından büyük bir kıymeti haizdir. Bunların eserleri tarihin bir çok karanlık noktalarını -yüzlerce, binlerce sahifelik tarih kitaplarından daha ziyade- aydınlatabilir. Tarih sahifelerinde yazılmasına imkân bulunamayan nice feci hadiseler, müthiş hâileler ediplerin, şairlerini birer küçük makalesile, beş on beyitten müteşekkil birer manzumesile tasvir edilerek muasırların, ahlâfın nazar-ı ıttıla ve intibahına arzedilmiş bulunabilir. Fakat bu makalelerin, bu manzumelerin bihakkın kıymet ve itimada şayan birer tarihî vesika mahiyetinde telâkki olunabilmesi için sahiplerinin mahiyetlerini, seciyelerini, tarzı hayatlarını bilmeğe ihtiyaç vardır.

Tarihî vakıalara ait vesikalar, rivayetler hakkında nasıl ki bir intikad usulü caridir; ediplerin, şairlerin eserleri hakkında da böyle bir usul mevcuddur.

Bir edibin, bir şairin yaşayışı, seciyesi, ahlâkı bilinmedikçe yazdığı şeyin tarihi tenvir edebilecek bir vesika gibi sayılmasına imkân yoktur.

Şahsî menfaatler, ihtiraslar, tahakkümler tesirile yazılan yazılar ile seciyeli, şahsî menfaat hislerinden müteberri zevatın tam bir vicdan hürriyeti dairesinde vücude getirmiş oldukları yazılar elbette müsavi olamaz.

İşte bu cihetlerin güzelce teayyün etmesi için de -yukarıda arzettiğim vechile- mufassal eserlerin vücuduna kat'i bir lüzum görülmektedir.

İşte merhum Âkif'in mensûr ve manzum yazıları şu ikinci kısım yazıların en parlak nümunelerini teşkil etmektedir. Evet... Âkif'in *Safahat*'ını okuyanlar, onun sair eserlerini mutalea edenler, bununla beraber onun hayatını olanca teferruatile göstermekte bulunan *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri* ismindeki kitabı gözden geçirenler, o büyük şairimizin ne kadar muktedir, lisana hâkim, ulvî duygularla mütehassis, her vechile taklide şayan bir edib, bir insan-ı kâmil olduğuna derhal hükmeder; onun yaşadığı tarihin pek dilsûz facialarına muttali olur; o muhterem, vatansever şairin millet için selâmet ve terakki yollarını gösterir büyük bir rehber olduğuna hiç tereddüt etmeksizin kani bulunur.

İşte merhum Mehmet Âkif, bu yüksek meziyetlerinden dolayıdır ki bütün muasırları tarafından tebcil olunmaktadır. Kendisine fikren muhalif olanlar bile onun nezih seciyesi, parlak ilim ve irfanı önünde ihtiramkârane bir vaziyet almayı insanî bir vazife bilmektedir.

Âkif'in şiirleri ebediyete namzed birer metin abidedir. O şiirler, her okuyanı düşündüren, heyecana getiren, ruhanî neşveler, tesirler içinde bırakan birer edebî bediadır.

Acaba üstad, bu kadar beliğ, bu kadar bînazir sanihaları nasıl vücude getirmiş? Acaba bu hususta hangi feyyaz menbalardan istifade etmiş? Hangi ulvî kuvvetlerden, kudretlerden ilham almış?

İşte: *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri* unvanlı kitab; bu noktaları da pek güzel aydınlatmış bulunuyor.

Evet... Bu kıymetdâr kitab, merhum Âkif'in nasıl mükemmel bir terbiye ve tahsil gördüğünü, İslâm ilim ve irfanından ne kadar müstefid olduğunu, dinî terbiyeden, Kur'an'ın lahutî füyuzatından ne derecelerde hisseyab bulunduğunu pek güzel anlatıp durmaktadır.

Filhakika bu sayededir ki Mehmet Âkif'de millet muhabbeti, vatan sevgisi bihakkın tecelli etmiş, ruhunda ahlâkî melekeler pek güzel bir surette münkeşif olmuş; fikri, bir takım kudsî ilhamlara makes bulunmuş; kalemi, İslâm ruhunu ebedî neşveler içinde bırakacak bediaları vücuda getirmiş; bütün hayatı, insaniyet için bir kemal ve fazilet nümûnesi olmuştur.

Üstad Mehmet Âkif, fıtraten pek vakur idi; tab'an büyük bir istiğnaya malik idi; vatanına karşı pek fedakâr idi. Merhumun bu fedakârlığına aid tafsilâtı *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri* ihtiva etmektedir. Evet... merhumun ruhunu lebriz-i ulviyet eden İslâm terbiyesi kendisinde bu gibi yüksek hasletlerin tecellisini bihakkın temin etmiş bulunuyordu. Bu sayede idi ki vatanına karşı ruhunda büyük bir incizap mevcud idi.

Merhum Âkif vatanına karşı yapmış olduğu hizmetlerle şahsî menfaatler, gayeler takip etmiş değildir. Eğer takip etmiş olsa idi şüphe yok ki bu emelini pek kolaylıkla elde etmiş bulunurdu, hayatının son günlerinde hazin bir vaziyette kalmaz, bir nevi mahrumiyetler içinde muhitine veda edip gitmez-

di. Onun o fıtrî vekarı, o yüksek istiğnasıdır ki şahsî menfaatler arkasında koşmadan kendisini siyanet etmiş, kendisine vatandaşları arasında ebedî bir şeref, lâ-yezâl bir memduhiyet temin eylemiştir.

Filvaki merhum, aza kanaat ederdi; menfaatı uğrunda ötekine berikine tekâpûye tenezzül etmezdi: Hele izzet-i nefsini rencide edecek şeylere aslâ tahammül gösteremezdi.

5 Mart 1334 tarihinde Bab-ı Meşihat'ta "Daru'l-Hikmeti'l-İslâmiye" unvanile bir daire teşkil edilmiş, 14 Ağustos 1334 tarihinde de resmî küşadı yapılmışdı. Mehmet Âkif, bu dairenin başkâtibi bulunuyordu, kendisinin ilim ve irfanı, güzel ahlâkı herkesce müsellem idi. Daru'l-Hikme âzasile başkâtibin maaşları müsavi olarak beşer bin kuruş idi. Arkadaşları kendisini sever, kendisine hürmet ederlerdi, buna rağmen bir gün dairesinde kendisini müteessir eden bir hale maruz kalmıştı:

Daru'l-Hikme âzasından bazı zevat arasında kalem memurlarının iş çıkarmadıklarından şikâyet edildiği sırada bugün rahmet-i Rahmân'a kavuşmuş bulunan âzadan bir zat, başkâtibin kalem işlerile pek alâkadar olmadığını söylemek istemiş. Başkâtip olan Âkif Bey de: "Sizin hey'etiniz iş çıkarmazsa kalem ne yapsın?" diye mukabelede bulunmuş, âzadan bulunan o zat da: "Sen başkâtipsin, hey'ete karışamazsın" deyince Âkif'in canı sıkılmış: "Vay benim vay, öyle mi?" diyerek daireden çıkıp gitmişti. Hadiseden haberdar olan Şeyhülislâm Haydarîzade İbrahim Efendi derhal Âkif Bey'in âzalığa tayinini inha ederek iradesini istihsal etmiş, Âkif Bey de hadiseden bir gün sonra başkâtiplik uhdesinde kalmak üzere âza sıfatile hey'etine iltihak eylemiş idi.[173]

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri ismindeki kıymetli eser, ilmî bir meseleye de temas etmiş bulunuyor. Bu da Kur'an'ı kerimin tefsir ve tercümesi meselesidir. Bu eserde mufassalan yazıldığı üzere Diyanet işleri yüksek riyaseti tarafından Kur'anı âzim için bir tefsir yazılması efadılı ülemadan Mehmed Hamdi Efendi'ye, tercemesi de eazımı üdebadan Mehmet Âkif Bey'e havale edilmiş idi.

Bu tercihler pek yerinde idi. Çünkü büyük üstad Mehmed Hamdi Efendi'nin Şark ve Garp ilimlerine olan vukufu, hele İslâm ilimlerile bihakkın mücehehz bulunduğu herkesce müsellemdir. Âkif Bey de Garp ve İslâm ilimlerine vakıf, Türk ve Arap lisanlarının mezayasına muttali idi. Bahusus yazılarındaki vuzuh, ahenk, cazibe pek mükemmeldir.

Bununla beraber bu iki dirahşan sima, bu muazzam vazifeleri ancak birçok ilhah ve ibram neticesinde kabul etmişlerdi, çünkü bunun ehemmiyeti azimesini tamamile müdrik bulunuyorlardı. Filhakika tefsir ne kadar mükemmel olsa yine Kur'anın ihtiva ettiği bütün ahkâm ve dekayikın inkişafını hakkile temine kifayet edemez. Terceme de lisan ve edebiyat itibarile ne kadar mükemmel olsa ancak bir mealden başka bir şey olamaz.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri kitabındaki izahattan da anlıyoruz ki Âkif merhumun bu husustaki tereddütleri, istiğnaları boşuna değildi. Çünkü Kur'anı kerim belağat ve fesahat itibarile i'caz mertebesini haiz bulunuyor. Bu kitabı

173 Bu tevcih, *Ceride-i İlmiye*'nin 54ncü nüshasında şöylece yazılıdır: "Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye başkâtibi Âkif bey baş kitabet uhdesinde kalmak üzere baş kitabete mahsus olan maaşile zamime-i memuriyet olarak Dar-ı mezkûr âzalığına tayin olunmuştur. Bu irade-i seniyenin icrasına Meşihat memurdur. 30 Rebiülevvel 1338 ve 23 Kânunusani 1336.
Şeyhülislâm İbrahimü'l-Haydarî

192.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Seyfi Ömer

Mehmet Âkif'in hayatı ve eserleri hakkındaki muazzam kitabı çok dikkatle ve tekrar tekrar okudum. Tarih-i edebiyat namına, faziletli gençliğin yüksek ideali namına çok kıymetli ve faideli buldum.

Bu eser bize gösteriyor ki Mehmet Âkif yalnız büyük bir şair değil, aynı zamanda bir fazilet şahikası, mütekâmil bir insanlık numunesi!

Hayatta bir Mehmet Âkif olmak ne büyük bir kemal! Bu bizim için belki mümkün değildir. Fakat onun yolunu takib edebilirsek büyük bahtiyarlıktır.

Kaynak: Silvan, 22 Mart 1939.[174] (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 271'den nakledilmiştir).

174 Tarih Eşref Edip'te muhtemelen baskı hatası neticesinde 2.23.1939 olarak verilmiştir. (haz.)

mübin, gerek elfazı, gerekse meanisi itibarile edebî bir mucizedir. Bu, cihanın bütün bülegasını, hükemasını kendi ulviyet ve kudisyetine karşı mebhut bırakmış bir kitabı ilâhîdir. Elbette ki bunun hakkile tercemesine imkân tasavvur olunamaz. Bunun için pek yüksek vukuf ve malûmat lâzım. Yalnız lisanın cazibesi kâfi değil. İbarenin selâsetini, ahengini, edebî üslub ve şiveye intibakını temin için nazmı Kur'anî'nin asıl teveccüh ettiği manadan uzaklaşmak tehlikesi var. bu hususta ufak bir muvaffakıyetsizlik imanlı bir kalbi titretir. Sonra Kur'an herhangi ilmî, edebî, bir eserle kabili kıyas değildir. Herhangi bir tercemede asıldan bir dereceye kadar uzaklaşılabilir. Bundan büyük bir mahzur tevellüt etmez. Fakat Kur'an böyle midir? Onun tazammun ettiği manalardan pek cüzî bir bir inhiraf dinen büyük mahzurlara meydan verebilir. İşte pek munsıf olan Mehmet Âkif bu mühim noktaları mülâhaza ettiği içindir ki terceme vazifesini kabul hususunda bir hayli tereddüt göstermişti. Bu babda kendisine bir cihet kuvvetbahş olmuş idi ki o da Kur'anın tefsirini deruhte etmiş bulunan üstad Hamdi Efendi ile daima müşavereye, teati efkâra karar vermiş olmaları idi. Âkif tercemeleri yazdıkça üstad ile görüşecek, onunla müdavelei efkârda bulunacak idi. Fakat merhumun Mısır'a gitmesi aralarında mülâkat vukuuna imkân bırakmamıştı. Vakıa Mısır'dan birkaç parça terceme göndermiş, üstadın mütaleasını sormuştu. Lâkin böyle muhabere suretile maksadın temin edilemiyeceği bedihi idi.

Binaenaleyh Âkif merhum bir meâlden ibaret olan bu tercemeyi ikmal etmiş olmakla beraber bu düşüncelerle bunu Diyanet riyasetine göndermemiş, tercemenin de tefsirle beraber büyük üstad tarafından deruhde edilmesini pek muvafık görmüştü. Esasen merhumun hakiki ve kudretli ulemaya karşı derin muhabbet ve meftuniyeti vardı, bilhassa üstad Hamdi Efendi'ye büyük itimad beslerdi. Nihayet bu husustaki arzusuna kavuşmuş, terceme vazifesini de müfessire devrederek kalben büyük bir inşiraha mazhar olmuştu. Zaten tefsir ile meâl arasındaki hüsnü irtibat ve insicamı muhafaza için bundan güzel bir çare de yoktu.

İşte bu ilmî hadise de merhum Mehmet Âkif Bey'in ne kadar munsıf, ne kadar hakperes olduğunu göstermeğe kâfidir.

*

Hasılı *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri* adlı eser, merhumun safahatı hayatını, Mübeccel hatıratını pek mükemmel surette tasvir ve tenvir etmekte, bu itibarla büyük bir kıymeti haiz bulunmaktadır. Bu eseri vücude getirmiş olan ve merhumun en samimi, en vefadar rüfekasından Eşref Edib'i tebrik ederim.

19 Mart 1939

Kaynak: Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 273-282'den nakledilmiştir.

193.

Mehmet Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları

Mahir İz

Memleketimizde Avrupaî usullerle monografik ve biyografik neşriyat henüz yeni yeni matbuat sahasına atılmağa başladı. Bütün ilim sahasında monografinin ihtisas yapmak isteyen ilim adamlarına o kadar büyük hizmeti vardır ki bu, artık isbata değmez bir mütearefe haline gelmiştir.

Fen ve edebiyat sahasında yetişen büyük adamların biyografileri yeni yetişen memleket gençliğinin ruhu üzerinde de çok büyük tesirleri görülür. Her genç takib ettiği ilmî sahada kendine bir mukteda bulabilir. Esasen terbiye, kemale ermiş olgun şahsiyetlerin kendilerinden küçüklerine yaptıkları temsilî tesirden ibarettir. Bu bakımdan biyografinin ehemmiyeti bir kat daha tebarüz eder.

Ötedenberi yazılmasını arzu ettiğim bu nevi eserlerin ilk nümunesi olmak üzere geçen sene Muallim Cevdet hakkında kıymetli âlimlerimizden Mektubcu Osman Bey'in çok büyük eserini görmüş ve derin bir zevk duymuş-tum. Bu kerre de aynı sahada Âsar-ı İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip'in, İstiklâl Marşı şairi merhum Mehmet Âkif hakkındaki eseri intişar etti.

700 küsur sahifeden ibaret ve bütün hüviyetile Âkif'i tanıtan bu muazzam eser, ne büyük bir vecid mahsulüdür. Gerek tasnif, gerek tertip, gerek bibliyografi noktasından mükemmeliyetin timsâlidir.

O, ne vecidli bir aşktır ki en küçük bir hadiseyi ihmal etmemek için baş vurmadık yer bırakmamış, büyük şairin yalnız edebî sahada değil, ilmî, içtimaî, demokratik, siyasî, dinî, millî, ahlâkî, hülâsa bir kelime ile bütün insanlık sahasındaki en ince hislerini ihmal etmiyerek zapt ve tesbit etmiş, vatandan uzakta geçirdiği on senelik ömrüne ait hatıratı da yerinde tetkik için Mısır'a gitmiş, yani ilme hizmet vadisinde azmin şahikasına ermiştir.

Büyük millî şairi yalnız eserinden tanıyanlar, hattâ kendisile bir çok seneler dostluk edenler hiç şüphesiz hüviyetinin ancak bir kısmını öğrenmişlerdir. Fakat bu eseri okuyup tetkik edenler onun insanlık için mükemmel bir örnek olan 60 senelik billûr gibi şeffaf hayatını, yani iç ve dış varlığını hakkile bilmiş olacaklardır.

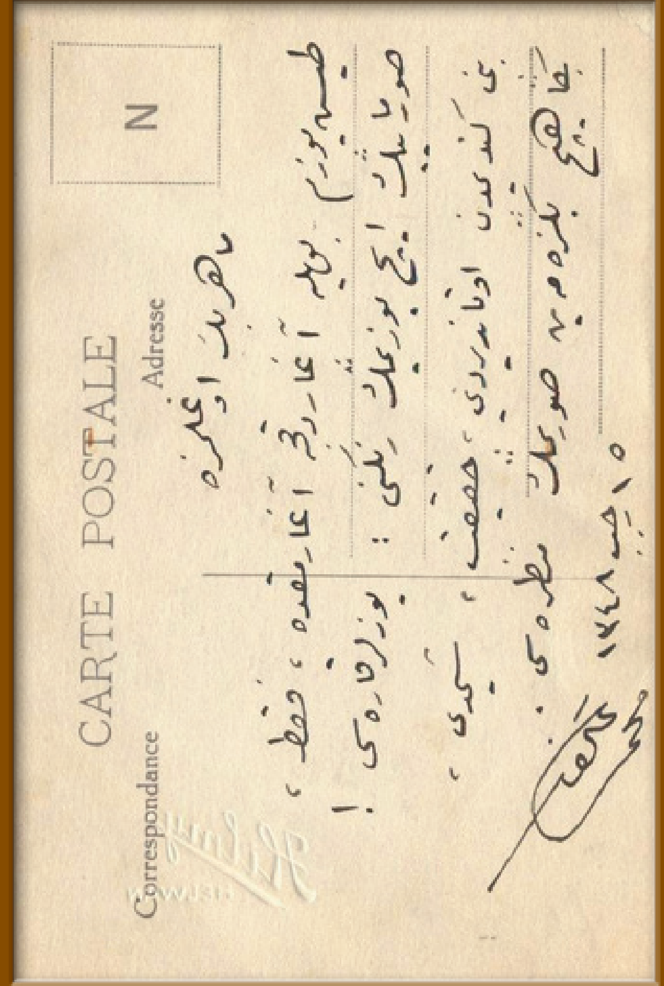
O büyük adam bu kadar etraflı bilinmeğe bihakkin lâyık bir şahsiyettir. Sarfedilen emek yerini bulmuş ve müellifi edebiyat tarihimize kıymetli bir armağan vermiştir.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 19 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif- Zeyl*, s. 266-267'de yer almıştır).

Âkif'in vefatından iki ay sonra Mahir İz meslektaşlarının tertiplediği bir ispirtizma celsesine katılır. Herkes istediği ruhu çağırıp merak ettiği soruyu sormaktadır. Sıra kendisine geldiğinde aklına, vefatını geç haber aldığı için cenazesine katılamadığı üstadından özür dilemek maksadıyla şu soruyu sormak gelir: "Üstadım, cenazenize iştirak edemediğimden dolayı inşallah kırılmamışsınızdır". Âkif'in cevabı: "Şüphene kırıldım!"

Mahir İz'e Kahire'den gönderilmiş bir Âkif resmi. Arkasında şu satırlar yazıyor:

Mahir Bey oğlumuza

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat
Sormayın iç yüzümün rengini: yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı, hakikat, şimdi,
Bana hiç benzemeyen suretimin manzarası.

15 Recep 1348.

(Uğur Derman arşivi)

194.

Mehmet Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları

Ali Rıza Korap

-Mehmet Âkif hakkında tezahürlerden bahsedildikten sonra-

Sahifelerini hem bir okuyucu, hem de bir kıymet araştırıcı sıfatile dikkatle takibettğim bu eserden anlıyorum ki şimdiye kadar şair ve mütefekkirlerimiz için yazılmış olan biyografiler arasında gerek hacim, gerek kalite itibarile sayılı bir mevki alacak kıymettedir. Çok geniş bir mikyasta tutulmuş olan bu eser hem bir biyografi, hem hatırat, hem de bir kritik mahiyettedir...

Selis ve tabii bir ifade ile yazılmış olan bu eser, şairin hayatını muhtelif devrelere göre takib ederek tahlil etmiştir. Âkif'in şahsiyeti bütün hususiyetlerile, matbuat hayatına atıldığı ilk zamandan itibaren ölümüne kadarki safhalarile gözümüzün önünden bir kıt'a intizamile geçiyor.

Eser edebiyat tarihi nokta-i nazarından mühim bi me'haz teşkil edecek mahiyettedir. Müellif yalnız kendi görüşlerini kaydetmekle iktifa etmemiş, şairi muhitine ve cemiyetine de bağlamış, ona göre etraflı tahlillere de yer vermiştir.

Kitabın belli başlı hususiyetlerini şöyle hülâsa edebiliriz:

1. Uslûbtaki akıcılık ve tabiilik: Eşref Edip eseri bize şairin uslubûndaki tabiiliği hatırlatacak bir şekilde yazmış bulunuyor. Sahifelerin çokluğuna rağmen okumaktan yorulmuyoruz.
2. Şairin şahsiyeti hakkında çok etraflı bir tahlil yapılmış olmasıdır. Müellif, şairin muhtelif devrelerde, memleketin muhtelif inkılâb safhalarında hayatını bir sıra gözeterek tahlil etmiş bulunuyor. Edebî kıymetini, hususî hayatının nüanslarını nüktelerine, şahsî zevklerine varıncaya kadar tesbit ve kaydetmiş bulunuyor.
3. Memleket münevverlerinin Âkif hakkındaki fikirlerine de eserde yer verilmiş olması; bu suretle hiçbir tarafın iltizam edilmemesi, eserin etraflı ve objektif bir tahlile müstenid bulunması. Müellif böyle hareket etmekle eserin kritik kıymetini artırmış oluyor, edebiyat tarihçisine büyük bir vesika hazırlamış oluyor.
4. Bu manevî kıymetlere inzimam eden maddî bir meziyet: Tab'ının nefasetine, kitab hacminin kalınlığına rağmen fiatındaki fergatkârlık.

Eşref Edip'i uzun bir mesainin mahsulü olan değerli eserinden dolayı tebrik ederiz.

Kaynak: *Vakit*, 25 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 267-269'dan aynen nakledilmiştir).

195.

Mehmet Âkif

Ercüment [Ekrem] Talu

Bilmem hangi büyük adam demiş ki:

– Dünyada yalnız şöhret kazanmanın hiçbir kıymeti yoktur. Aynı zamanda dost kazanmaya bakmalı. Zira o şöhreti yaşatacak olanlar ancak o dostlardır!

Büyük şairimiz Mehmet Âkif, işte bu iki mazhariyete birden bire ermiş insanlardan biridir. Bunun bir delili de, Eşref Edip'in ancak derin ve sonsuz bir muhabbetten kuvvet alan bir itina ile toplayıp bir araya getirdiği vesikalar, hatıralar, menkıbeler ve yazılardan mürekkep ortaya koyduğu muazzam kitaptır.

Bu kitaba biz tereddüt etmeksizin bir abide diyebiliriz. Âkif'in beşerî ve edebî şahsiyetini bunun içinde bir kül halinde bulmak, *Safahat* şairinin safahat-ı hayatını da burada adım adım takip etmek mümkündür. Türk edebiyatının seyrile ve tarihile alâkadar olanlar için daima kıymetli bir mehaz teşkil edecek olan bu mükemmel kitabın birer eşi de diğer büyük ediplerimiz ve şairlerimiz hakkında da vücuda getirilseydi, bugün edebiyat tarihimizi aydınlatmak ne kadar kolay olurdu.

Eşref Edip'in vefakârlığı sayesinde koca Âkif'e dair neler öğreniyoruz!

Onun verdiği ve doğruluğunu tevsik eylediği malûmat, bazılarınca has millî duyguları dinî taassupla mezcedilerek kıymetten düşürülmek istenilen bu Türk evlâdının kara günlerimizde nasıl bir ıztırapla kıvrandığını ve istiklâl mücadelesinde ne temiz rol oynadığını göstermektedir.

Kitabı baştan aşağı okumak, İstiklâl Marşı nâzımının en büyük vatanperverlerimiz arasında ön safı işgal eden yegâne şair olduğuna sarsılmaz bir kanaat vermek için kâfi geliyor.

Namık Kemal, Âkif'in tasvir ve beyan ulviyetine ve lisanının samimiyet ve sadeliğine hiçbir zaman erişememiştir. "Çanakkale Harbi"ni hangi Türk, tepeden tırnağa kadar heyecanla ürpermeden okuyabilir?! İstiklâl Marşımızın dinlendiği dinlendiği vakit yüreklerimizi heyecanla dolduran, bestesinden ziyade güftesi değil midir?

Eşref Edip'in kitabı bir iki küçük hataya, zühule ve noksana rağmen mükemmel bir abidedir. Bunu tekrar ediyorum, bir sevgi, saygı ve vefakârlık abidesi!

Âkif gibi temiz yaşamış, temiz duymuş ve temiz terennüm etmiş bir büyük adamın beşerî an'anelerin aksine olarak kendisini yaşatacak, kendisine saygı ve vefa gösterecek böyle bir dost kazanmış olması, gelmiş geçmiş sair büyük adamlarımızın beka âleminde gıptalarını uyandıracak ender bir mazhariyet sayılır.

Bu itibarla, bahis mevzuumuz olan eserden dolayı müellifinden ziyade Âkif'in hatırasını şayan-ı tebrik görürüm.

Yalnız ne esef edilecek haldir ki, biz, camiamıza bilhassa kalemlerile ve fikirlerile şeref verenlerin kadrini ekseriya, bu dünyadan göçüp gittikten sonra biliyoruz!

Kaynak: *Son Posta,* 29 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*'de sehven 23 Mart 1939 tarihiyle s. 287-289'da da aynen yer almıştır).

196.

Âkif hakkında bir eser

Nureddin Artam

Mehmet Âkif'in dostu ve arkadaşı Eşref Edip, rahmetli şairle birlikte geçen çeyrek asırlık hayatından hafızasında kalan hatıraları, kütüphanesinde bulunan vesikaları bir araya getirdikten sonra *Safahat* sahibi hakkında ölümünden önce ve sonra tam yetmiş muharririn yazdıklarını bir araya toplıyarak olgun ve dolgun bir kitap çıkardı.

Şimdiye kadar kaybettiğimiz büyük adamların hepsinin yakın dostları onların ölüm ertesinde kalemi ellerine alıp, yorulmayıp usanmayıp bu türlü eserler yazmış olsalardı, bugün edebî kütüphanemizin raflarında yarınki edebiyatçılara vesika diye intikal edecek bir çok kitaplarımız olurdu.

Bu kitapta Avrupa'da büyük edip ve şairlerin hayatına dair yakınları tarafından yazılmış misillerinin üslûbunu, tasnifini, hükümlerini, icabında sübjektif, icabında objektifleşen mütalealar görmediğimizi itiraf ederiz. Sonra şairin hususî ve yahut umumî hayatına dair daha önce anlatılmış bazı tarafların, sonra, bir başkasının ağzından tekrar nakli ve tekrarı gibi eserin münakkahiyetini bozan fazlalıklar da yok değildir. Eşi nadir bulunur bir nüktedan olan Âkif'in bir takım esprileri de tahkiye tarzından dolayı kuvvetinden biraz kaybetmiş gibidir.

Bu kadar sayfalık bir kitabın şu kadarcık yerine iliştikten sonra gene söyliyeyim ki bu eser, Âkif için yarına intikal edecek bir vesikalar hazinesidir. Onun içinde Âkif'in mizacını, hususî, resmî ve edebî hayatını, şiirlerini nasıl yazdığına dair hatıraları, nüktelerini, itiyatlarını, içtimaî ve siyasî telâkkilerini bulursunuz.

Kitabın muharriri Eşref Edip, uzun yıllar Âkif'le beraber çalışmış, beraber gezmiş, beraber düşünmüş, hülâsa, hayatı hayatına karışmış bir adam olduğu için hükümlerinde, tenkitlerinde, mütalealarında bitaraf olamazdı. Bunu gayet tabiî görmek lâzım gelir. Fakat şahsen yakından tanıdığım büyük şair hakkındaki kitabı okuduktan sonra bir kanaatimi büsbütün muhkemleştirdim:

Birinci *Safahat*'taki istibdat ve hürriyet şiirlerini okuyunca onun kudretli bir mutlakıyet düşmanı olduğunu anlarsınız. Hürriyetten sonra çıkardığı şiirlerde onun içtimaî hayattan şiir mevzuu toplıyan realist bir şair halinde görürsünüz. Ondan sonra Âkif etrafında revaçta bulunan estetik telâkkilerine rağmen kalemini ve şiirini 1908 inkılâbından sonraki ideolojinin emrine vermiştir.

Mehmed Emin ve Ziya Gökalp de aynı fikirle hareket ediyorlardı. Bu şairler, nihayet aynı dâvayı müdafaa ediyoruz kanaati ile hareket ederler ki birbirleriyle çarpıştılarsa bu, mensup oldukları İttihat ve Terakki'nin üç ayrı istikamete doğru inkişafa müsait üç başlı bir ideolojiyi benimsemiş olmasından ileri gelmiştir. O inkilâbın filozofu Ziya Gökalp'in bu üç istikameti bir araya toplamak için yaptığı gayretler de buna bir delil sayılamaz mı?

Mehmet Âkif, şiirini -tabiî kendi telâkki ve zaviyesinden bakarak- inandığı dâvanın emrine verdiği içindir ki Balkan Harbi'nin facialarını haykırmak için ayağının altına irtifa olarak Süleymaniye ve Fatih camilerinin kürsülerini seçmiştir. Gene o dâvanın emrinde Büyük Harp'te Berlin'i ve Medine, Necid çöllerini boylamış, bu seferlerinden birbirinden güzel şiirlerle dönmüştü.

Âkif'in şiirlerinde fikir ve telâkki şarklı ve Osmanlı ise duygu ve dili tamamiyle Türkçe, varılan netice, garplıdır: Çanakkale şiirini de ihtiva eden *Asım*'ın kahramanı Asım'a, bütün o celadetli mücadelelerinden, yararlıklarından sonra, adam olmak için Avrupa yolunu gösterir.

Eşref Edip'in kitabında şairin sevdiği, beğendiği ve zaman zaman tesiri altında kaldığı eski ve yeni şairler sayılırken Hindli Rabindranat Tagor unutulmuştur. Halbuki Âkif, Mısır'a gitmeden önce onu pek fazla sevmeğe başlamış ve benim kendisine tedarik ettiğim Fransızca Tagor tercümelerini alıp Mısır'a götürmüştü. Mısır'da yazdığı birkaç şiirde bu sevgi ve takdirin izleri de görülür.

Kitapta şairi hayatının son günlerinden tedaviye uğraşan değerli bir hekimimizden onun hastalığına ve umumiyetle siroz hastalığına dair yazdığı kıymetli bir etüd de vardır. Bunu okurken içten bir teessür duydum:

Bedbaht hastalık büyük istiklâlimizi yaratanı da, o istiklâlin marşını yazanı da aramızdan alan o değil midir?

Kaynak: *Ulus*, 31 Mart 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 285-288'den aynen nakle-dilmiştir).

Âkif, dostu Abbas Halim Paşa'yla ehramların önlerinde.

Soldan: Abbas Halim Paşa, Mehmet Akif, Bahriye miralayı Nuri, Samipaşazâde Halim, Ressam Halil Paşa, Şura-yı Devlet azasından Kadri.

197.

Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri

Hamdi Çelen

Büyük şair Mehmet Âkif hakkında Eşref Edip'in yedi yüz sahifelik mühim bir eser yazıp neşrettiğini haber alınca, bir nüsha aldım. O gece bir hamlede yüz sahife okudum. Gece yarısını geçtiği halde kitabı bir tülü elimden bırakamıyordum. Âkif'le sanki karşı karşıya oturmuştum. Onu bütün endamile görüyordum: Şehlâ gözlerinden zekâ ve heyecan taşıyor; kalbi kadar temiz ve açık alnı parıl parıl parlıyor; hiçbir zaman yalan söylemiyen, riya bilmiyen ağzından samimiyet akıyor. Yüzünün en küçük çizgilerine kadar görüyordum. Onunla yüzyüze konuşuyordum. Sesini bile işidiyordum... O kadar kendimden geçmiş, sohbete dalmıştım.

Bir şahıs ancak bu kadar canlandırılabilir. Yazış tarzının güzelliği beni cezbetti, sürükleyip götürdü. Âkif'in temiz ve faziletli hayatından muhtelif safhalar perde perde açıldıkça heyecanım artıyordu. Bir faziletinin hayranı iken yaprağı çevirdim, daha yüksek bir levha gönlümü teshir ediyordu.

Bütün o menkıbeler, hatıralar, faziletler ne güzel sıralanmış. Âkif'in hayatı sanki romanlaştırılmış. Her fıkrası mutemed ravilerle, vesikalarla tevsik edilmiş bir tarihi fazilet ve şehamet!

Hayalim maziye doğru uzandı. Şimdi mazinin derinliklerinde büyük Âkif'in hayatını takip ediyorum: Ziyası uzaklardan gelen bu fazilet yıldızı hürriyetle beraber matbuât âleminde nasıl doğuyor, nasıl inkişaf ediyor, şiirlerile şöhreti nasıl yayılıyor... Memleketin en ıztıraplı günlerinde milletin elemlerini nasıl haykırıyor.. Kalpleri yerinden söken "Ağzım kurusun, yok musun ey adl-i ilâhî?" diye arşın kapılarına dayanan feryadlar.. Üst üste memlekete çöken felâketlerle mücadeleler... Hüsranlar.. Nihayet Millî Mücahede günlerinde bütün gönülleri imanla dolduran ilâhî vaidler, tebşirler.. Bütün bu elemli ve tehlikeli günleri heyecanlı bir filim seyreder gibi görüyorum.

Muhiti kucaklıyarak, hâdiseleri göz önünde tutarak Âkif'i yaşadığı günler içindeki heyecanile, faziletile göstermek ne büyük muvaffakiyet!

Millî Mücadele'nin en heyecanlı günlerinde Kastamonu'da Âkif'le birlikte geçirdiğimiz zamanlar tamamile gözümün önüne geldi: Biz, Kastamonu'da *Açık Söz* gazetesini çıkarıyoruz. Âkif Ankara'dan, Eşref Edip İnebolu'dan geliyorlar. Onların gelmesile Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı, Kastamonu gençliği faaliyetini bir kat daha artırıyor. Halkı harekete getiriyor. Büyük şair, Kastamonu'nun en yüksek kürsüsü olan Nasrullah kürsüsüne çıkıyor, Sevir Muahedesi'nin öldürücü maddelerini izah ediyor. Cemaat, koca mabedden taşıyor. Âkif'in muazzam hitabesi bütün gönülleri heyecanla dolduruyor. Bu hitabe Anadolu'nun her tarafına yayılıyor. Bütün içtimagâhlarda, meydanlarda, mabedlerde, karargâhlarda tekrar ediliyor. Binlerce nüshalar basılarak şark ve garb cephelerine dağıtılıyor, ordu kumandanlarından Âkif'e telgraflar geliyor...

Eşref Edip kitabında, Âkif'in Kastamonu'da geçirdiği bugünlerden ve bu hâdiselerden bahsederken o günleri tekrar yaşamış kadar heyecan içinde kaldım. Belki çok kimseler Âkif'i yalnız büyük bir şair zanneder, onun Millî Mücadele'deki büyük hizmetlerini bilmezler. Bilmeyenler bilsin ki, büyük Âkif, Millî Mücadele'nin en büyük manevî kahramanıdır. Başından sonuna kadar büyük bir feragatle çalışmış,

Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!

diye gönülleri imanla, şehametle doldurmuştur.

Eşref Edip, kitabında bütün bu hâdiseleri uzun uzadıya anlatıyor, vesikalarla tevsik ediyor. İstiklâl Marşı'nın Büyük Millet Meclisi'nde okunup resmen kabul edildiği muazzam günü, Eşref Edip'in kitabından okumalı da koca Âkif'in o zaman kalbleri nasıl yerinden oynattığını görmeli. Bugün Millî Mücadele tarihinin en muazzam bir günüdür. Eşref Edip kitabında bugünü bütün heyecanile yaşatmıştır. Denebilir ki, şimdiye kadar hiçbir muharrir bugünü bu kadar canlı, bu kadar heyecanlı tasvir etmemiştir. Millî Mücadele tarihini yazan her müverrih bu muazzam günün heyecanını ancak Eşref Edip'in kitabından duyacaktır.

Âkif'in nâzım ve şiirdeki yüksek kudretini onun *Safahat*'ları gösterir. Fakat Âkif'in fazilet ve hamiyet, feragat ve samimiyet, azm ve salâbet itibarile ne büyük bir varlık olduğunu anlamak için Eşref Edip'in kitabını okumak lâzımdır. Bu eser bütün delillerile, vesikalarile gösteriyor ki, Âkif, şiirleştirdiği bütün faziletleri bizzat yaşamış bir adamdır, yaptığını yazmış, yazdığını yapmış bir insan-ı kâmildir. Âkif, elbette ki, büyük bir şair, büyük bir san'atkârdır. Fakat hiç şüphe yoktur ki ondan ziyade bir fazilet rehberidir, fazilet yolcularının en büyük muktedasıdır. Onu herkes sevmiş, benimsemişti. Çünkü, o, herkesteki hususî meziyetleri, faziletleri kendinde toplmış bir enmuzeçti. Şiirlerinin ruhlar üzerindeki büyük ve geniş tesirlerinin sebebi de budur, denebilir.

Âkif gibi bir şiir ve fazilet şahikasının hayatını yazmakla Eşref Edip, yalnız edebiyat tarihine değil, Millî Mücadele tarihine de büyük hizmet ifasına muvaffak olmuştur. Hiç şüphe yok ki bu eseri Eşref Edip'e büyük bir aşk ve muhabbet yazdırmıştır. Yoksa bu eser yazılır, yapılır şey değildir. Nitekim şimdiye kadar hiçbir şair hakkında bu kadar derli toplu, bu kadar büyük, bu kadar canlı, bu kadar heyecanlı bir eser yazılmamıştır. Bu da Âkif'in bir mazhariyeti, samimiyetinin bir tecellisidir. Eşref Edip Âkif'i ne kadar candan sevdiğini bu eserile göstermiştir. Eşref Edip'in bu vefakârlığını tebcil ederim.

Kaynak: *Cunhuriyet*, 15 Nisan 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 290-293'te bazı ifade farklılıklarıyla yer almıştır).

198.

Mehmet Âkif, Abdülhâk Hamit ve Muallim Cevdet

Osman Ergin

1908 inkılâbından beri yorulmaz bir çalışmakla, yılmaz bir sebatla neşriyatta bulunarak milî kütüphaneye kıymetli eserler vermekte devam eden Eşref Edip'in şair Âkif hakkında yazmış olduğu, münderecatı gibi görünüşü de güzel olan eseri baştan sona kadar okudum ve istifade ettim.

Üslûbundaki sadelik, tertibindeki güzellik tesiriyle mütefekkirlerimizce nasıl karşılandı? diye matbuatta bu eser hakkında yazılanları da muntazaman takip ediyorum. Fena bahislerini söyleyenler arasında iki muharririn, benim daha evvelce neşretmiş olduğum *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi* adındaki kitabımla Eşref Edip'inkini mukayese ettiklerini ve birbirlerine benzettiklerini gördüğümden ben de bu beğenilen tarzda bir üçüncü eserin daha yazılmasına belki vesile olur diye birkaç satırla bu bahse karışmak istedim.

Yarım asırlık ömrünü ilme hasretmiş, kazandığını hep kitaba vermiş, birkaç eser de yazmış, hatta ölürken son vatanî ve ilmî bir vazife olarak da on bin ciltlik kütüphanesini millete teberru etmiş olan Muallim M. Cevdet'in aziz hatırasını ebedîleştirmek, ilim hizmetini gelecek nesillere bildirmek arzusuyla adı geçen kitabı yazdığım ve Belediye'nin himmetiyle bastırdığım zaman onun hacminin şişkinliğini gören bazı kimseler o sırada henüz hayatta bulunan Abdülhak Hâmit'in adını ve şöhretini ileri sürerek:

> —Bir Muallim Cevdet için böyle bir eser yazılırsa şair-i âzam Abdülhak Hâmit için acaba ne yapılacak? demişler ve daha başkalarını da ileri sürmüşlerdi. Halbuki Muallim M. Cevdet'le şair Abdülhak Hâmit arasında meslek ve hizmet itibarıyla çok, hem pek çok fark olduğu için bu endişeye asla mahal yoktu.

Bu düşünenler Eşref Edip'in Âkif hakkındaki kitabını görünce ikisi de büyük şair olduğu, yani aralarında münasebet bulunduğu için acaba bu sefer aynı endişeyi izhar edecekler midir? Bilmem. Fakat şunu bilirim ki Abdülhak Hâmit için muhallet ve muntazam bir eser yazılmak imkânı her zaman mevcut ve yazı meydanı da el-an boştur. Bununla beraber sayıları binleri geçen, edip, şair ve muharrirler arasında henüz o meydana atılan ve bu muhali mümkün kılan görülmedi. Her ne kadar Hâmit'in sağlığında birkaç defa ihtifal yapıldığı, birçok gazeteler ve mecmualar onun hakkında fevkalâde nüshalar çıkardığı, hatta şairliğine eklenen "Âzam" sıfatı kâfi görülmiyerek "Azimü'ş-şan" deye de vasıflandırıldığı ve hatta ölüsü Âkif'ten çok muhteşem kaldırıldığı halde ölümünden önce ve sonra ticaret kasdile yazılıp bastırılan birkaç risaleden başka onun Azimülşanına yakışacak bir şaheseri henüz gözümüz görmedi.

Muallim Cevdet'in hatırasına yaraşır hacimde ve muhtevada bir eser vücuda getiren Osman Ergin, aynı yolda yürüyen Eşref Edip'i Âkif kitabından ötürü tebrik etmişti.

199.

Âkif hakkında Eşref Edip'in eseri

Ferid Kam

Eşref Edip'in Âkif hakkındaki eserini okudum. Bu yazılar ölmüş zamanlarımı bende, beni ölmüş zamanlarımda yaşattı. Kıyameti kopmuş bir âlemin yerinde başka bir âlem yarattı. Bu suretle büyük şairi ömrünün bütün ânâtiyle hayâl mâkesinde bir kere daha doya doya gördüm. Ve bundan çok şeyler duydum.

Biz, Âkif'i gördük ve bildik. Bu yazılar, onu görmeyenlere gösterecek, bilmeyenlere bildirecektir. Onun büyük düşünceleri, yüksek duyguları eserlerinde görülür, fakat şahsî, hususî halleri bildirilmedikce bilinemez. Eşref Edip'in eseri bu noksanı kısmen ikmal etti. Taklidî değil, ibdaî olan bu eser sayesinde bizden sonra gelenler Âkif'i görmüş, onunla yaşamış gibi olacaklardır.

Bu kitab yormayan, can sıkmayan, me'nus ve güzel bir üslûb ile yazılmıştır. İnsan okurken "Ah, bitmese!" demekten kendini alamıyor.

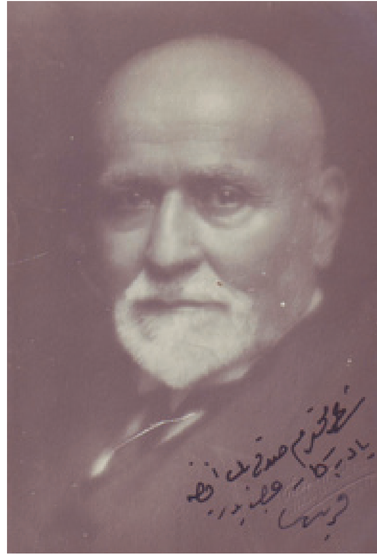
Eşref Edip hakikaten çok değerli bir iş yaptı. Kıymet bilenler minnettar olmalıdır. Ben hisseme düşen tebrik ve teşekkürü burada bir kere daha tekrar ederim.

Kaynak: Eşref Edip, *Mehmed Âkif- Zeyl*, s 289-290'dan aynen nakledilmiştir.

Diğer taraftan bir tek adam, evet Eşref Edip, Mehmet Âkif için vücuda getirmiş olduğu 700 küsur sahifelik muhallet eserine arada üç ay geçmeden 300 küsur sahifelik bir ikinci cildini daha ilâve etmekle Edirnekapı'da Türk gençliğin yüksek kadirşinaslığı ile yapılmakta olan taş âbide bitmeden önce herkesin evinde yazı masası üstüne konacak ve oradan asla ayrılmayacak iki sütunlu bir irfan âbidesi dikilmiş oldu. Eğer işidildiği gibi bir Mitat Cemal, bir Basri Çantay'ın cildleri de bunları takibederse Âkif'in manevî âbidesi daha şimdiden dört sütunlu bir şekil almış oluyor.

İşte bir Muallim Cevdet için yazılması çok görülmüş olan eserin diğer büyük adamlarımız hakkında başka eserler yazılmasına bir mani teşkil etmediğine Eşref Edip'in şu cildleri güzel bir misâl teşkil etmez mi? Eşref Edip'i tebrik ederken ediplerimizin, şair ve muharrirlerimizin Abdülhak Hâmit hakkında da bir şaheser ortaya koymalarını diler ve kendilerini bu vazifeyi yapmaya davet ederim.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 17 Nisan 1939. (Eşref Edip, *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 282-284'te yer almıştır).

Ferit Kam Âkif'in vefatından sonra talebesine şöyle yazmıştı: "Âkif, Âkif... Nihayet o da gitti. Ayaklar altında öldü, eller üstünde mezara götürüldü. Ölümünden bir hafta evvel ziyaretine gitmiştim. Firaş-ı ihtizarında Azrail'in vücuduna intizar eden avare şairi pek elim bir halde buldum. Kahire'nin kahrile uğradığı yaman hastalık zavallıyı daha ölmeden mumya haline koymuş, her yeri ölmüş, yalnız gözlerinde biraz hayattan eser kalmıştı. Sinek vızıltısından farkı olmayan bir sesle: 'Nasılsın? Yengem ne halde?' diyebildi. Ben de tesliyetamiz birkaç sözden sonra ayrıldım".
(Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

200.

Âkif'i dirilten kitap

Revnekullah Server [Revnakoğlu]

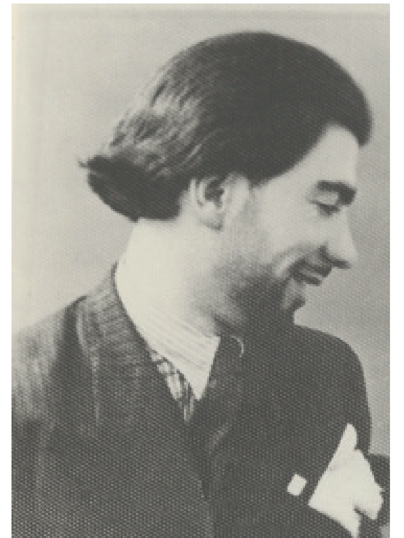
Mehmet Âkif'in en samimî, en yakın, fadıl ve edip dostu, Eşref Edip tarafından yazılan bu eser, bize büyük şairin her cephesini göstermek itibarile cidden müstesna bir kıymeti ihtiva etmektedir. Âkif'in ilmî, edebî, dinî, içtimaî, fikrî, felsefî, siyasî, İslâmî, millî, insanî, ahlâkî, elhasıl bütün hususiyetleri bu eserde yegân yegân teşrih edilmiş; hadiseler göz önüne getirilerek, şairin hüviyet-i hakikiyesi, tam bir sarahat içinde tebarüz ettirilmiştir.

Safahat'taki şiirlerin hakikî saik ve sebeplerini anlamak için bu eseri mutlaka okumak icap eder. *Safahat* sahibinin her hangi bir şiirini tahlil ve tenkid ederken onun yazıldığı devrin hadiselerini, şartlarını nazarı itibara almak ve vereceğimiz hükümlerin ancak bu suretle doğru olabileceğini unutmamak lâzımdır. Aksi takdirde Âkif anlaşılmamış, hakkında söylenen sözler de indiyattan yukarı çıkmamış olur.

Bu eser, bize Âkif'in kudret-i edebiyesini, yüksek seciyesini, erişilmez faziletini gösterdikten başka, çok büyük bir vatanperver olduğunu da ayrıca izah ve ilân etmektedir. Derin tetkiklerle tedvin edilen bu mükemmel eserde bütün vuzuhile görüyoruz ki o, baştan başa fazilet olan tertemiz hayatında bu cennet vatanın ve asırlarca koca bir husumet alemine göğüs geren bu kahraman milletin sarsılmaması, kendi tabirile "muzmahil" olmak felâketine uğramaması için olanca heyecanile çırpınmış ve didinmiştir. Bütün feryatları hep millî vahdetin bozulmaması, mevcut camia-i siyasiyenin inhilâl ve inkisamdan masun kalması içindi. Bu camiayı, yutulacak birer lokma haline getirmek için, hariçten millet arasına sokulan tefrikanın doğuracağı tehlikeyi nasıl önlemek istediğini, haykıran müdafaalarile nasıl imhaya çalıştığını bütün delillerile önümüze seren bu eseri, bilhassa bu bakımdan ayrıca tetkik etmek lâzımdır.

Onun feryadları kime idi? Nedendi? Kavmiyet hastalığına tutulan Arnavutlar, Araplar birer birer camiadan ayrıldılar. Ayrılırken de koca kıtaları birlikte sürüklediler. Âkif bütün bu bedbaht akıbetleri gördü. Bununla beraber ye'se düşmiyerek, ruhları azm ve iman ile doldurmakta devam etti. Eser, bütün bu hadiseleri sırasiyle gösteriyor.

İşin hakikatı bu iken bazı insafsız muharrirler, Âkif'in "kavmiyet"i müdafaa değil, kavmiyet namına ihdası istenilen tefrikanın aleyhindeki tarizlerini büsbütün başka mânada göstermek istiyorlardı. Âkif'in esas maksadı, Türklerin hâkim olduğu büyük camianın dağılmaması idi. Ve bütün o yazılarını, camiadan ayrılmak isteyenlere karşı kullanıyordu. Âkif'in bu hücumları, hamiyet ve hüviyet-i milliyesini bize madde halinde gösteren en mühim vesikalardır.

Özellikle tekke ve tarikatlere, hal tercümelerine dair pek çok malzemeyi ve bilgiyi ihtiva eden büyük bir arşivin sahibi Revnakoğlu, aynı zamanda Belediye mezarlıklar mütehassıslığında bulunmuş, bu yolla birçok mezartaşının kaydını almıştır.

(Dergâh Yayınları arşivi)

Türk devletini, Türk milletini küçültme hareketine karşı yazdıklarını, söylediklerini ve:

"Ey yabancıların tuzaklarına düşmüş, dalâle sapmış Arnavutlar, Araplar! Bu ayrılık hissi nasıl girdi beyninize? Fikr-i kavmiyeti şeytan mı soktu zihninize? Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez. Geliniz, bu tefrikalara nihayet veriniz, camiadan ayrılmayınız..." diye bağıran muztarib feryadını bir nakisa gibi göstermek isabetsizliğine sapanların, Türklük hakkındaki telâkkilerinin Türkçü olmadığı tahakkuk etmez mi?

Türk'e karşı her taraftan suikastlar hazırlandığı, Türk'ü parçalamak, camiasını dağıtmak için her tarafta isyan ve iftirak sedaları yükseldiği dalâlet günlerinde:

"Ey Araplar, Arnavutlar! Bu asır milliyetçilik asrıdır. Siz ayrı bir milletsiniz! Neden bize tabi olasınız? 'Müslümanlık'taki irtibat sûrîdir. Kulak asmayın, aldırmayın. Selâmet bizden ayrılmaktadır..." mı demeli idi? O zaman mı Âkif'e 'milliyetçi' diyecektik? Böyle bir liyakata(!) mazhariyetsizliği midir ki bugün hakiki maksatları anlaşılmayan bazı dar kafalı kimselerin dar görüşlerine dayanarak Âkif'i muaheze etmek istiyoruz? Dalâlette olan ve dalâlette oldukları için idlâli şiar edinenlerin yapacağı bundan başka ne olabilir? Muzmerlerini ifşa etmemek için kendilerine aid kusurları daima başkalarına, hem de en hamiyet ve faziletli olanlara, yükletmek istemeleri ancak kendi hastalıklarının muktezasıdır.

Mevlevî dervişi kıyafetiyle Cemalettin Server Revnakoğlu.
(Dergâh Yayınları arşivi)

Âkif tefrikaları kökünden mahvetmek için haykırdığı o sözleri bundan otuz sene evvel, yani Türk devletinin nüfusu 33 milyon olduğu zaman söylemişti. Şimdi ise Âkif'in mekteb-i fikrîsine mensub olmadığı muhakkak bulunan, zamanımızın büyük siyasî muharriri, edip ve mütefekkir Hüseyin Cahid Yalçın "Yürüyen Fikir" serlevhalı makalesinde 'nasyonalizm'i bakınız nasıl anlatıyor:

> "Bugünkü "Nasyonalizm" cereyanı beşeriyeti ufalamağa, parçalamağa sebep oluyor gibidir. bu ideal bir inhilâl mayası gibi, eski ve büyük sosyetelerin içine girdi. Asırlarca bir arada yaşamış kavimler, yalnız kendilerini düşünür, yalnız kendilerine hayat hakkı tanır bir psikoloji ile kendi kendilerinin üzerine kapanarak etraflarını âdeta düşman ile çevrilmiş gibi telâkki etmeğe başladılar. Bu yoldaki tezahürler pek tabiî olarak etrafta aksülameller husule getirdi ve dünya küçük küçük bölmeler içinde birbiri aleyhinde vaziyet aldı.
>
> "Milet" kelimesi için en iyi tarif olarak aynı tatlı ve acı hatıralarla bir arada yaşamış, kendilerini birbirine bağlı ve mütesanid görmüş, bundan böyle de aynı birlik hissi ve şuuru içinde yaşamayı gaye bilmiş bir heyet-i mecmua telâkkisini kabul ediyoruz. Kendilerini hep "bir" hissedenler bir milletin fertleri sayılıyorlar. Eğer bir arada yaşayabilmek için daha evvel mutlaka böyle bir hissin mevcut olması lâzım gelseydi tarihte muhtelif kabilelerin büyük sentezler vücuda getirmeleri hâdisesini hiç müşahade edemezdik. Hissiyatları, telâkkileri birbirinden ayrı insan kümeleri bir arada yaşamış oldukları içindir ki zaman onların

arasında bir iştirak, bir yakınlık ve bir tesanüt vücuda getirdi. Onun için bugünkü milliyet telâkkileri tarihin siyasî ahval ve şerâitinin, coğrafî vaziyetinin, uzun bir mazi hatırasının birbirlerine yaklaşmağa namzet kıldığı milletler arasında bir engel teşkil etmemelidirler".[175]

Şimdi biz de güzide edibin şu tarzdaki izah ve kanaatini alıp da bizzat Hüseyin Cahid'e milliyetçi değildir mi diyeceğiz? Bilâkis, sarahatle görüyoruz ki, bu yazılar Türk milletinin millî ve siyasî menfaatlarının mülâhazasile yazılmıştır.

Hüseyin Cahid milliyet mefhumunu böyle telâkki ediyor, "bugünkü milliyet telâkkileri tarihin siyasî ahval ve şerâitinin, coğrafî vaziyetinin, uzun bir mazi hatırasının birbirlerine yaklaşmağa namzed kıldığı milletler arasında bir engel teşkil etmemek lâzım geldiği" kanaatinde bulunuyor.

Binaenaleyh böyle muhtelif milletler arasındaki müesses vahdetin devamını isteyen Âkif de bunları ileri sürmekte hata mı ediyordu?

Âkif'in tezi, ayrılmak isteyenlere karşı: "Müslümanlık sizi sımsıkı bağlamışken neye bu vahdeti bozup dağıtmak istiyorsunuz?" diye camianın inhilâlden masun kalması idi. Şimdi Hüseyin Cahid ise muhtelif kavimleri bir araya toplayıp büyük bir camia husule getirmek için "Şarklılık" rabıtasını ileri sürüyor, bir "Yakın Şark İmparatorluğu" tahayyül ediyor. Elbette Hüseyin Cahid'in de maksadı, bu imparatorluğun bugünkü Türk hakimiyeti altında bulunmasıdır.

Şimdi insafı mahdud biri çıksa da:

"Hüseyin Cahid'in bu yazısı milliyetçilik mefhumuna mugayirdir!" dese muğalata yapmış olmaz mı?

İşte Âkif'in Türk camiasını dağıtmak isteyenlere karşı o şiddetli yazıları aynı kanaat ve aynı mulahaza-i siyasiye ile yazılmıştı. Aradaki fark şudur: Biri dağılmamak için, diğeri toplamak içindir. İkisinin de maksadı Türk milletinin ve Türk ülkesinin genişlemesidir.

Netice itibarile şu muhakkak bilinmelidir ki söylenen sözlerin söylendiği zamanları ve o zamanlardaki ahval ve şerâiti ve sâikleri nazar-ı itibara alarak muhakeme etmek lâzım gelir. Âkif'in kavmiyet hakkında yazdığı parçalar bu suretle tetkik edilirse daha isabetli bir hüküm vermek mümkün olduğu kanaatindeyim.

Kavmiyet dâiyesiyle camiadan ayrılış hareketleri zamanında o cereyanların körükleyecekler arasında her halde Âkif gibi yurt ve millet aşkıle yanan büyük bir vatanperverin yeri olamazdı. İnsanları birbirine bağlayacak muhtelif rabıtalar vardır. Bütün bu bağların içtimaî ve siyasî kıymetleri kabil-i inkâr değildir. Ve herhangi bir cemiyet arasındaki bağların teaddüdü vahdetin resaneti noktasında faidelidir; muhtelif mefkûrelere sahip insanlar aynı camia arasında kendileri için tutunacak bir şey bulurlar. Toplayıcı mahiyette olan bu bağları ayırıcı bir mânada anlamak ve kullanmak doğru olmaz. Bu hususta hakim unsurun vazife-i siyasiyesi gayet naziktir. Onun itidal ve sekînetidir ki camianın vahdetini sarsıntıdan masun tutar. Hakim unsurun

175 *Yeni Sabah*, Nisan 1939.

müteaddit bağları fazla bir ağırlık telâkki etmesine ise imkân yoktur. Çünkü o vakit bizzat kendisi küçülme hareketini kabul etmiş olur. Bazı hasta kafalar böyle düşünebilirse de milletce böyle düşünüşler mümkün değildir.

İşte kavmiyet daiyesiyle ayrılış cereyanları ve hareketleri zamanında büyük vatanperver Âkif'in feryadları, onun yüksek hamiyet-i milliyesinin en bariz delilidir.

Eğer bu cereyan ve hareketler, mevcut camia arasında değil de, millet haricinde kalan kitleleri anavatana çekmek için yapılmış olsaydı, zannederim, büyük şairi yine en başta bulacaktık. Fakat o yolun yolcuları ve fedakârlıkları maatteessüf hiç görülmedi.

Onun için Mehmet Âkif'e, yahut Hüseyin Cahid'e milliyetçi değildir mugalatasını tam bir teşhis sayanlar, milliyetciliğin bu mânalarını tahlil etmeksizin, gelişi güzel yazı yazanlar, yahut mugalatayı şiar edinenlerdir.

O benim milletimin yıldızıdır parlayacak!
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl!

mısralarile millet ve ırkına izmihlâli muhal görmek hususundaki inan ve imanını ebediyete haykıran bir şaire milliyetçi değildir, demek, hakikate isyan insafsızlığı değil de nedir?

Görüyoruz ki *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri* adındaki, Âkif'i her noktadan tahlil ve tesbit eden bu kitapta bu bahse de ehemmiyet verilmiş, Âkif'in İslâmcılığı, milliyetçiliği hakkında o zamanın hadiselerini ve şartlarını gözönünde tutmak suretile uzun uzadiye tahliller yapılmıştır.

Safahat'taki muhtelif mevzulara müteallik bütün tahassüs ve telâkkileri ayrıca tahlil etmek suretile şairin yüksek maksatlarını da ortaya koyan bu eserin ilmî kıymeti hakikaten yüksektir.

Kaynak: Eşref Edip, *Mehmed Âkif- Zeyl*, s. 295-301'den aynen nakledilmiştir.

201.

Mehmet Âkif

Ömer Rıza Doğrul

İstiklâl Marşı şairini çok yakından tanıyan Ömer Rıza, bu yazısile onun bilinmeyen taraflarını çok kıymetli hatıralarile meczederek anlatmaktadır. Okuyacağınız bu satırlarda Âkif'in canlı bir portresini görecek onun içyüzünü en ince teferruatile öğreneceksiniz.

Onu tanıyan, arayan, seven yurtdaşların sayısını kendi kendime düşünüyor, bunları gözlerimin önünden geçiriyorum da memleketin ünlü büyüklülerinden, ve en değerli unsurlarından muazzam bir kafilenin toplandığını görüyorum. Bu büyük edip ve şairlerimiz, en kıymetli âlimlerimiz ve fen adamlarımız, en tanınmış hukukçularımız, diplomatlarımız ve siyasîlerimiz; en kuvvetli muharrirlerimiz, en meşhur doktorlarımız, hülâsa memleketin ilim, irfan ve san'at hayatının her şubesine nisbetle şeref veren insanların mümessilleri bu kafilede yer alıyorlar.

Bu kadar kıymetli bir kafile tarafından tanınmak, aranmak ve sevilmek her fert için yüksek bir mazhariyettir ve Mehmet Âkif bu mazhariyete ermişti. Fakat onu doğrudan doğruya tanıyanların sayısı, gıyaben sevenlerin sayısı yanında pek küçük kalır. Onun dimağından ve kalbinden fışkıran söz çağlayanını kendi kalblerinde ve dimağlarında duyan insanlar, yüz binleri aşarlar. Çünkü onun eserleri, memleketimizde en çok basılmış ve en geniş ölçüde okunmuş eserlerin başındadır. İstiklâl Marşı'nın mübdii olması ise onun büyük küçük, her yurttaş tarafından tanınmasını ve sevilmesini temin etmiştir.

Bir fanî için bu hayatta kazanılacak ve irişilecek en büyük bahtiyarlık da budur.

Mehmet Âkif'in san'atını, kudretini, tesirini ölçmek, şiirini ve fikrini tenkit etmek edebiyat tarihçilerine aittir. Burada maksadım onun birkaç hatırasını nakletmektir.

Mehmet Âkif'in en bellibaşlı hususiyeti ciddiyeti ve samimiyeti idi. Bu vasfı her haline ve yaşayışının her cephesine hâkimdi. Fakat ciddiyeti çatık kaşlı kuru ve korkutucu bir ciddiyet değildi. Bilâkis vakur olduğu derecede neş'eli, özlü ve güler yüzlü bir ciddiyetti. Samimiyeti, olduğu gibi görün, göründüğü gibi olan bir samimiyetti. Gecesi gündüzü bir, içyüzü dış yüzünden farksız bir adamdı. Doğruluğuna inandığı her şeye dört el ile sarılmasının bütün hikmeti, bu samimiyetiydi.

Millî hareket başladığı zaman, bu hareketi, İttihatçıların tekrar iktidar mevkiini elegeçirmek için hazırlanan bir teşebbüsü olduğunu sananlar vardı. Mehmet Âkif yurt davası karşısında böyle düşünmezdi. Ve bu hareketin tam

MEHMET AKİF

Ömer Rıza Doğrul anlatıyor: "Mehmet Âkif Fransızca sayesinde hem Fransız edebiyatının, hem garp dünyasının bütün şaheserlerini okuduğunu, bütün bu eserlerin kütüphanesinde bulunan nüshalarından anlamıştım. Bütün bu eserlerin en derin dikkat ve itina ile okunduğunu, anlaşılmayan satırlarının üzerindeki yapılan tetkiklerden anlamıştım. İngilizlerin Şekspir'ini, Milton'unu, Bayron'unu, daha başka büyük simalarını, Fransızların Anatol Frans'a kadar bütün sanat ulularını okumuş ve kendisine tavsiye olunan her eseri didikliye didikliye tetkik etmişti". (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

manasile millî bir hareket olduğuna inanarak derhal yola çıktı ve dağ, tepe düz aşarak bu harekete kavuştu.

İnebolu'dan Kasamonu'ya, varmasile inancına hizmete başladığını ve bu hizmeti bütün ciddiyet ve samimiyeti ile başarmağa uğraştığını görürüz.

Kastamonu'da yaptığı ilk iş, halka millî hareketin mahiyetini anlatmak, halkın bu kurtuluş hareketine canla başla bağlanmasını temin etmekti. Onun burada söylediği nutuklar en kuvvetli eserler arasında sayılmak gerektir. Bu nutuklar Sevr Muahedesi'ni bütün çıplaklığile teşhir ederek hasımların bizi nereye sürüklemek istediklerini, tam halkın anlayacağı ve kavrayacağı dille anlatmış ve halka tutulacak yolun mücadele yolu olduğunu halkı harekete getirecek tarzda anlatmağa muvaffak olmuştu.

Onun bu canlı ve ateşli hitabelerinin memleketi dolaştığını, heryerde okunarak aynı tesiri bıraktığını görüyoruz. Bunun kat'î bir şahidi o zaman Elcezîre kumandanı olan Nihat Paşa'nın Mehmet Âkif'e gönderdiği bir telgraftır. Telgrafta bu hitabelerin Diyarbakır'da okunarak tesirinden istifade edildiği, aynı zamanda bu hitabelerin vilâyet matbaasında basılarak Elâzığ, Diyarbakır, Bitlis, Van vilâyetlerile civar müstakil mutasarrıflıklar halkına da tevzi olunduğu bildiriliyor.

Bu vak'a onun İstiklâl Savaşı hareketine bütün aşk ve imanile bağlanarak bütün halkın kalkınması için ruhunun bütün kuvvetlerini seferber ettiğini göstermeğe yetmez mi?

Kurtuluş davasında siyaset alanına giren Mehmet Âkif'in savaş zaferle tetevvüç ettikten sonra siyaset alanından çekilmesi de ciddiyet ve samimiyetinin eseri idi.

Çünkü siyaset adamı değildi ve siyaset adamı olmadığı halde siyasî hayata karışmayı siyasetten ekmek dilenmek sayıyordu. Halbuki Âkif böyle bir tufeylî değildi! Onun için Birinci Büyük Millet Meclis'inin feshi üzerine siyaset alanından çekilmeyi bir vazife bildi ve çekildi. Başkası böyle düşünmeyebilir. Fakat Âkif ancak bu şekilde düşünebilirdi. Çünkü ciddî ve samimî bir adamdı.

*

Şüphe yok ki inkılâbcı idi. Ve müsbet ilim ile fazilete inanan bir inkılâbcı idi. Ahlâk saffetini, vicdanî nezahatini muhafaza ederek kendini müsbet ilme veren ve müsbet ilme dayanarak eser yaratan Türk, onun için ideal Türk'tü. Kendisi bu ideal Türk'ü *Asım* adlı eserinde yaşatır. *Asım*, müsbet ilmi benimsiyen, onu vatan toprağına ekerek vatan toprağında kök salması, vatan ufkunda zümrüt gölgeler yapması, bu zümrüt gölgelerin bütün vatanı kucaklaması için çalışan Türk gençliğini temsil eder. Bu gençlik, onun telâkkisine göre, yurdun halkını bilgi kuvvetile mesut edecek ve fazilet sayesinde, bilginin bütün kuvvetini ve bütün vasıtalarını memleketin hayrı için işletecektir:

Çünkü milletlerin ikbali için evlâdım,
Marifet bir de fazilet.. İki kudret lâzım.

Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek,
Bütün esbabı taşır, sonra fazilet gelerek,
O birikmiş duran esbabı alır, memleketin,
Hayr-ı alâsına tahsis ilesarfetmek için.
Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer
Tek faziletle tali edemez, belki düşer.
İptidaîliğe mahsus olan idare sükûn
Göçer asabına.. Artık o da bundan memnun
Marifet var da fazilet mefkut
Bir felâket ki cemaatler için namahdut.
Beşerin ruhunu tesmim edecek karha budur.
Ne musibettir o, taunlara rahmet okutur.

*

İlim ve fazilet: Onun inandığı bunlardı. Ve bu iki kelime onun bütün hayatını hülâsa eder. Bunları teşvik etmek ve bunları toplayan insanları taziz etmek onun en büyük zevki idi. Bunları toplayan simaları, takdis edercesine severdi.

Hayatının en büyük bahtiyarlığı, memleketin ilim ve fazilet inancile mesut bir istikbale doğru ilerlediğini görerek ölmekti.

Kaynak: *Yeni Mecmua*, S. 1, 5 Mayıs 1939.

202.

Karagöz - saçlı Hacivad kavgası

Eşref Edip [Fergan]

Bundan bir müddet evvel *Tan* gazetesi sahiblerinden M. Zekeriya Sertel'in refikası gene o gazete muharrirlerinden Sabiha Zekeriya Sertel *Tevfik Fikret-Mehmed Âkif Kavgası* ünvanlı bir risale neşretmişti.

Sabiha Zekeriya Sertel'in bu risalesine *Sebilürreşad* mecmuası sahibi Eşref Edip *İnkılâb Karşısında Âkif-Fikret ve Gençlik-Tancılar* ünvanlı bir risale ile mukabele etmiş ve muarızını insafa davet ederek:

"Muhterem Sabiha Zekeriya hanım lütfen bir parçacık insaf ve mürüvvetle düşününüz: Ecdadınızın kazanmış olduğu bu memlekette, çok tolerans olan bu Türk cemiyeti arkasında, asırlarca istediğiniz gibi düşündünüz, istediğiniz gibi itikat ettiniz. Sizi bir kerrecik olsun irtica ile itham eden oldu mu?

Çok efendi ve çok mert olan, kendine sığınanlara karşı hayatı bahasına da olsa, cenah-ı re'fet ve himayesini germekten asla çekinmiyen asîl Türk milleti bir kerecik osun sizin yaşayışınıza, düşünüşünüze ve âkidelerinize müdahale etti mi? Siz bizimle kaynaşmak istemediğinizi, ayrı ayrı cemaat halinde yaşamakta ısrar ettiğiniz halde size hürriyet-i vicdana mugayir küçük bir müdahalede bulundu mu? Siz bütün âdet ve sanat-ı hususiyetinizi asırlardan beri devam ettirdiğiniz halde bir kerecik olsun bundan dolayı size bir hakarette bulundu mu? Bilâkis, size çok geniş müsamahalar gösterdi.

Hattâ memleketin bütün hayat-ı iktisadiyesi bile sizlerin ellerinizdedir.

Bütün Selânik ve Rumeli halkı bunun şahididir. Yâni asırlardanberi memleketimizde maddeten, mânen nezih ve fahur yaşadınız. Asîl ve necib Türk milleti size en yüksek hürmetler ve rehaflar temin etti.

Bayan Sabiha Zekeriya, siz hürriyet-i vicdana bugün nail olmadınız. Asırlardanberi bu memleketin efendisi ve sahib-i hakikisi olan Türkler, hürriyet-i vicdanı yalnız size değil bütün ırklara ve mezheplere bahşetmiştir. Dünyanın dört bir tarafında zulme, katliamlara uğrayan milletler ancak Türk diyarında (...)[176] ve hürriyet bulmuşlardır. Bunu inkâr ederseniz hakaik-i tarihiye ile size isbat ederim..." dedi.

Sabiha Zekeriya Sertel, Eşref Edip'in risalesine ikinci bir risale ile, *Sebilürreşadcıya Cevab* risalesiyle cevab veriyor. Cevaba cevab diyebileceğimiz bu sonuncu risalenin intişarı üzerine Eşref Edip'den aşağıdaki mektubu aldık:

Yeni Sabah gazetesine
Atideki izahatımın lütfen gazetede dercini rica ederim.

176 Teknik bir sebepten buradaki bir kelime okunamadı. (haz.)

Tan gazetesi 4/1/939 tarihli nüshasından İstiklâl Marşı'nın:

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet, bu celâl!
Kim bu cennet vatan uğruna olmaz ki fedâ!
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!

mısralarındaki "hilâl" ve "şühedâ"ya tan' etmeleri üzerine Hukuk talebesinden Muhtar Sencer 9/1/939 tarihli *Yeni Sabah*'ta bunu şiddetle reddetmiş ve cevabını şu cümle ile bitirmişti: "Bir milletin üç şeyi değişmez: Vatanı, bayrağı, millî marşı!"

Üniversite gençliğinin faziletli ve şahametli ruhundan feyezan eden bu cümle, ezeldenberi hür ve müstakil yaşayan Türk milletinin millî vicdan ve imanını terennüm eden bir düsturu, hamaset, bir umde-i şahamet olarak bütün gönüllere yayıldı.

Buna karşı, yalnız bir kişi, Sabiha Zekeriya namında bir kadın muarız olduğunu ilân etti: "Vatan da değişir, bayrak da değişir, millî marş da değişir" dedi.

İşte aynen söyledikleri:

"Milletlerin marşı ne zaman değişmemiş? Fransa'da imparatorluk devirlerinden Marseyyeze kadar kaç marş değişti? İngiltere'de, Almanya'da söylenen son marşlar, kendilerinden evvel gelen, hattâ ilâhî mahiyette olan marşlar kilise kapılarından kovulup, milletlerin ruhunu ifade eden marşlar haline gelinciye kadar kaç defa değiştiler. Abdülhamid'in marşı, yerini millî marşa bırakmadı mı? İstiklâl Harbi, İstiklâl Marşı'nı doğurmadı mı? Yarının neler doğuracağını ne biliyorsun?

18 milyon Türk:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!
Ben ezeldenberidir hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım!
Garbin afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var!
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda!
Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımız hepsi helâl!
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

derken buna bütün mevcudiyetile iman ederek söyler. Sabiha Zekeriya'nın "değişebilir" dediği şeylerin hiç birisi, ne cennet gibi vatanımız, ne

şafaklarda yüzen al sancağımız, şanlı bayrağımız, ne de gönülleri heyecan ve şahametle dolduran İstiklâl Marşımız, ne de imanla dolu göğsümüz ebediyen değişmeyecektir. Ne yabancı ayaklar, ne yabancı bayraklar, ne de yabancı marşlar ebediyen bu mübarek yurda görülmiyecek ve işidilmeyecektir.

Allah o günleri göstermesin. Yarın neler doğurursa doğursun, şanlı hilâle, kahraman Türk milletine ebediyen izmihlâl yoktur.

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz
Bu yol ki hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun?
Meğer ki harbe giren son nefer şehid olsun!
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa
Şu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşsa da kaplasa âfakı bir kızıl sarsar,
Değil mi sinede birdir vuran yürek yılmaz!
Cihan yıkılsa emin ol, bu cebhe sarsılmaz.

*

Sabiha Zekeriya'nın bu gibi sayıklamalarına elbette cevablar verilecektir. Ben şimdi yalnız bir noktası hakkında acele cevab vermeyi elzem görüyorum. Çünkü bu, mahza iftiradır. Atatürk, İstiklâl Marşı'nın bu milletin ruhunu ifade etmediğini hiçbir zaman söylememiştir. Çünkü İstiklâl Marşı, onun bizzat huzurile şereflendirdikleri yüksek riyasetlerindeki Büyük Millet Meclisi kürsüsünde, Maarif Vekili Hamdullah Subhi tarafından okunduğu zaman, bütün millet vekilleriyle beraber, en şiddetli alkışlarda bulunmuşlardı. Reye konularak Büyük Millet Meclisi tarafından resmen kabul edildikten sonra da mebuslar tarafından "milletin ruhuna tercüman olsun ve meclisin kabulüyle resmi bir mahiyet iktisab eden İstiklâl Marşı'nı ayakta dinlemek üzere Maarif Vekili tarafından bir defa daha meclis kürsüsünde okunması" teklif edilmiş, reisle beraber bütün mebuslar ayağa kalkarak büyük bir vecid ve heyecan içinde İstiklâl Marşı bir defa daha okunmuş ve tekrar şiddetle alkışlanmıştı.

Bu suretle İstiklâl Marşı milletin ruhuna tercüman olduğu Millet Meclisi'nin yüksek kararına iktiran etmiştir.

Büyük Atatürk, gönderilen 724 marştan hiç birini beğenmediğini, yalnız ve yalnız bu İstiklâl Marşı'nı beğendiğini her zaman söylemekteydi.

Her şeyde olduğu gibi edebiyatta da Atatürk büyük vukuf ve zevk sahibiydi. Abidin Daver'in dediği gibi onun benzerini kimsenin yazamıyacağını bilirdi.

Âkif'in yüksek seciyesini de her zaman lisanı takdir ile yâdederdi. Âkif de ona karşı büyük hürmetle mütehassis idi. Hiçbir defa aralarında en ufak bir iğbirar bile vukua gelmemiştir. Sakarya Harbi'nin en heyecanlı günlerinde, Ankara'dan uzaklaşma, çözülme tehlikeleri zamanında Âkif ortalığı teskin ederken şöyle diyordu:

— Telâşa mahal yok.. Evvel Allah, ona (Mustafa Kemal), onun askerliğine güvenilir. Ordumuz inşallah galebe çalacak. Buna imanım var.[177]

O günleri yaşayan bütün mebuslar buna şahiddir. Bundan başka Atatürk'e suikastte bulunmak üzere Ankara'ya gelen Mustafa Sağir'in bütün raporlarını herhangi bir suretle elde ederek Dahiliye Vekili Adnan beye teslim eden Âkif'di. Büyük Atatürk Âkif'in bu büyüklüklerini bilir ve daima ona teveccühkâr muamelede bulunurdu.

Hattâ Âkif Mısır'dan İstanbul'a avdetinde hastanedeyken Hakkı Tarık Us tarafından ziyaret olunduğu sırada Hakkı Tarık Us birkaç gün evvel Atatürk'ün gerek Mehmed Âkif, gerek İstiklâl Marşı hakkındaki yüksek teveccüh ve ihtisaslarını bizzat işittiğini ve büyük şairin hal ve hatırını sorduğunu, Hakkı Tarık'tan rica etmiş, ondan sonra gözleri yaşla dolarak şu sözleri ilâve etmişti:

— İstiklâl Marşı.. Ah, o günler ne samimî, ne heyecanlı günlerdi! O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Binbir fecayi karşısında bunalan ruhların ıstırablar içinde halâs dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır.

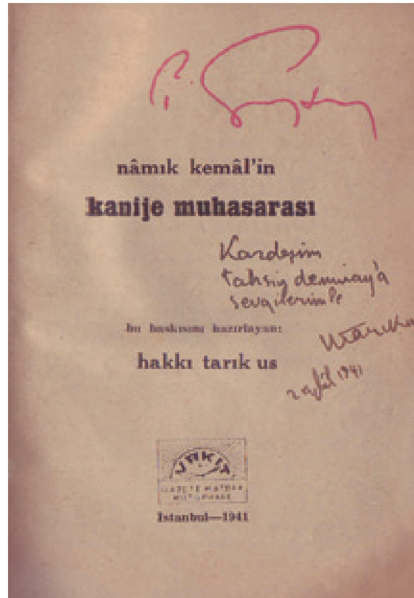
O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz.. Onu ben de yazamam... Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım.. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur.

Bunu söylemiş ve gözlerini kapayarak yatağına uzanmıştı.

Her ikisini de Allah gani rahmetlerine mazhar kılsın..

177 Bu risaleye merkez-i tevzi olmak üzere gösterilen Ahmed Halid Kitabevi'nin sahibi muhterem Ahmed Halid risalenin münderecatına vâkıf olmaksızın bunun tevziini kabul etmiştir. Yoksa bu yazıları görmüş olsaydı, hiç şüphe yok, buna muvafakat etmezdi. Çünkü muhterem Ahmed Halid'in hamiyet-i milliyesi malûm ve müsellemdir. Ne şanlı bayrağımızın, ne mübarek vatanımızın, ne de İstiklâl Marşımızın değişmesini istemiyeceği tabiîdir.

Kaynak: *Yeni Sabah,* 9 Haziran 1939.

Hakkı Tarık Us'dan Tahsin Demiray'a imzalanmış bir kitap.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

203.

İstiklâl Marşı değişir mi?

Bir Yazıcının Değiştirmeye Çalıştığı ve Taan Ettiği İstiklâl Marşımız ve Mehmet Âkif Hakkında Memleket Münevverlerinin Fikirleri

Eşref Edip [Fergan]

Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası'nda basılmış bir *İstiklâl Marşı* nüshası. Bestekâr Ali Rıfat Bey ve Âkif'in resimleriyle birlikte.

Sabiha Zekeriya'nın değiştirmeye çalıştığı taan ettiği İstiklâl Marşı hakkında bütün memleket mütefekkirlerinin, ediplerinin, şairlerinin ve gençlerinin yazılarından bazı fıkralar:

"Yazdığın marşla adın Türk İstiklâline bağlı, yani ebedî kaldı. Ruhun emin ve müsterih olsun... (M. Turhan Tan, *Cumhuriyet*, 20. 12. 1939[178])

"İstiklâl Marşı İstiklâl Harbi'nin manevî yapılmış büyük ve muzaffer bir taarruzudur. O zaman Millî Mücadele'nin mutlaka zaferle neticeleneceğine inanmış olanlar, yani sağlam iman sahibleri bile İstiklâl Marşı'ndan yeni manevî kuvvet almışlardı. Şair Mehmet Âkif, yürekleri çelikleştiren İstiklâl Marşı'nı yaratmak suretiyle İstiklâl Harbi'nin manevî cebhesinde dövüşen kahramanlardan biri olmuştur.

Mehmet Âkif'in en büyük meziyeti her mısraını inanarak yazmış olmasındadır. Onun içindir ki meselâ İstiklâl Marşı hiçbir babayiğit tarafından benzeri yazılamayan alev gibi bir şiirdir.

Mehmet Âkif öldü. Fakat İstiklâl Marşı şairi, yarattığı ölmez İstiklâl Marşı gibi ebedî bir hayata mazhar olarak yaşayacaktır..." (Abidin Daver, *Cumhuriyet*, 29. 12. 1939[179])

"Âkif, bütün ömrünü Türk bayrağındaki hilâlin şerefini müdafaaya tahsis etmişti..." (Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 30. 12. 1939[180])

"Çanakkale ve İstiklâl Marşı gibi bir millet hafızasına her mısraı atalar sözü haysiyetiyle malolan büyüklük günlerinde bir ağızdan haykırılan en perakende ve şaşkın ruhları bir tek müdafaa aşkı ve iradesi içinde bir araya devşirerek ayağa kaldıran "millî" vasfına tam layık olan bir şair..." (Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 30.12.1939[181])

"İstiklâl harbinin en heyecanlı anlarında Ankara'nın ufuklarında akseden top sesleri onun bu ruhî ihtiyacını karşılamakta en coşkun bir musiki tesiri yaptı. İstiklâl Marşı'nın bazı satırlarında bu gümlemelerin kaybolmaz tarrakaları var.

Mehmet Âkif, halkçılık ruhunda ve Türk milletinin gösterdiği kahramanlıkların destanını duymakta büyük bir isabet göstermişti.

Feveranlı anlarında onun diliyle kendi büyüklüklerini duyan ve dinleyen Türk cemiyetinin vicdanı, onun da çok tanıdığı bu yiğit millet, kendisinin herhangi bir faziletine, fedakarlığına hitab eden insanı asla unutmaz..." (Hasan Âli Yücel, *Akşam*, 4.1.1937)

178 Doğrusu 29. 12. 1936 olacak. (haz.)
179 Doğrusu 29. 12. 1936 olacak. (haz.)
180 Doğrusu 30. 12. 1936 olacak. (haz.)
181 Doğrusu 30. 12. 1936 olacak (haz.)

"İstiklâl Marşı şiirinde hür ve yiğit Türk'ün hilkatten beri tarihi kamçılayan yaman karakterlerini pırlanta parlaklığıyle görüyoruz. Bu mısralarda hakikat şiirin içinde ve şiir hakikatin içinde eridilmiştir. Binlerce yıllık koca bir tarih bu şiirde dile gelmiştir. Bu âbidede Türk kendisini görüyor, ebediyetini görüyor ve bunun canlandığı asıl mâna içinde hüviyetinin son zirvesine kadar eridiğini hissediyor. Cebhede, iman dolu göğsünü serhad yaparak çalışan Mehmedcikle, Mehmet Âkif'ten yükselen tok sesi dinleyiniz. Bu kurtarıcı ses dalgaları adamı hürriyet ve istiklâlin ebedî gülşenine götürüyor. Âkif'in bu şiirinde vatan aşkını şiirin türlü huzmeleriyle işleyerek her Türk'ün dimağına perçinlemiştir..." (T. N. Uygur, *Türk Baytar Birliği Dergisi*, 1. 1. 1937[182])

182 Doğrusu 1 Mart 1937 olacak. (haz.)

"Çanakkale ve İstiklâl Savaşında kan ve ateş içinde Mehmedciğe ve bütün millete onun şiirleri en büyük manevî cebhe, Türk'ün şecaat dolu tarihine yıkılmaz bir âbide oldu". (Mukib Kutatko [Kutadgu], *Yeşilay*, Kânunisani 1937)

"İstiklâl Marşı Türk milletinin mâşeri ruhundan doğan bir parçadır. Âkif milletin bu ulvî duygusunu sezmiş ve yazmıştır". (Kadri Özyalçın, Merzifon-*Taşan*, 1. 2. 1937)

"Âkif'ten kalan boş bir sada değil, on sekiz milyon Türk'ün saygı ve heyecanla bir ağızdan söylediği İstiklâl Marşıdır. Bu marşı yazan büyük şair, İstiklâl ve Cumhuriyet tarihini daima şerefli sinesinde taşıyacaktır". (Kâzım Nami, *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri*, s. 607)

"Mütarekenin kara günlerinde, doğacak istiklâl güneşini Âkif terennüm etti". (Fahreddin Kerim, 8. 8. 1938)

"Âkif, milletine şahsî imanından doğan fazilet ve vatanperverlik imanı verdi. Türk çocuğu Âkif'in başka hiçbir eserini anlamasa ve bilmese farzımuhal bir ferd iradesinde bir tereddi, hürriyetinde bir zincir, vatanında bir yabancı ayağı gördüğün zaman bu marş, İstiklâl savaşının kaynağı olan bu yaşamanın ne demek olduğunu, istiklâl ve hürriyetin mânasını tekrar tekrar anlatacak ve şanlı tarihimize yeniden eşsiz zaferler kazandıracak kuvvettedir". (Üniversite Gençliği namına üniversite konferans salonunda tıbbiye talebesinden M. Onbaşıoğlu tarafından söylenen bu nutuk üç, dört bin genç tarafından şiddetle alkışlanmıştır.)

"İstiklâl Marşı Türk çocuklarının ninnisidir. Yurdun her köşesinde her akşam güneş ufukların arkasına çekilirken kahraman Türk çocukları İstiklâl Marşı'nı okuyarak onu hatırlayacaktır. Âkif, sen hürriyet ve istiklâlimizle müebbed yaşayacaksın". (Hasan Ali Türker, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü talebesinden.)

"İstiklâl Marşı yurd ve millet aşkının timsâlidir, sembolüdür. Onun için, onu ruhumuzla, canımızla seviyoruz. Bu sevgi ve hürmet devirden devre, nesilden nesle intikal edecektir". (Alâeddin Çetin. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü talebesinden.)

"İstiklâl manzumesinin sesi, düşmandan İzmir'i alan büyük kuvvetler arasındadır. Bu manzumenin ahenginde on sekiz sene evvel Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yürüyen kağnı gıcırtılarıyla karışık bütün kılıç ve mahmuz şakırtıları, obüs yiyen göğüslerden fırlamış tekbir uğultuları, boğuk iniltiler, çığlıklar, yeminler, Mehmedciğin anasına son defa "anam" deyişini yadettiren ebedî vedalar, kelimelerden ziyade, saklı mânanın ve sesin delaletinden gelme bir destan manzarası halindedir". (Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 28. 12. 1939)

Kaynak: *Yeni Sabah,* 10 Haziran 1939.

204.

Edebî portreler: Mehmet Âkif

Hakkı Süha [Gezgin]

Orta bir boy, geniş ve yuvarlak omuzlar. At sırtından inmemiş eski Türk akıncıları gibi, gövde kısmı bacaklardan daha uzun. Makine ile kesilmiş saçlar. Hayretle kalkık kaşlar. Kestane renkli derin gözler. Öfkeli zamanlarında bile kadife parıltıları yapan yumuşak bakışlar.

Onu ilk defa rahmetli Enver'in evinde görmüştüm. Balkan savaşında vatanın uğradığı felâkete şiirleriyle tek başına ağladığı günlerde idi. Her hafta bir başka mersiyesini ana toprağın bir yarasına sarıyordu. Herkesin sustuğu, dillerin tutulup kalemlerin uyuştuğu bu facia ortasında o ruhun ve vicdanın ilâhî bir meş'alesini eline almıştı.

Ben, Âkif'e, bu muhteşem heyecan divanhanelerinden geçerek kavuştuğum için, ilk görüşmemizin hafızamdaki izi ölünciye kadar silinmeyecektir.

Sarıgüzel'de, yumuşak sedirli mert bir dost evinde, pencereleri çok renkli bir bahçeye bakan bir odada idik. Tek tük ak düşmüş siyah sakalı, konuşurken dişlerinin pırıltısını arttırıyordu. Kendi evini, Rumeli'ni kaplıyan kan sellerinden kurtulmuş göçmenlere verip bir dostuna misafir olmuştu.

O gün vatandan başka hiçbir şey konuşulmadı. Kanım kaynamıştı. Aramızda mefkûre ayrılığı yoktu. Ancak ona giden yollar başka idi. Ona candan bağlandım ve tabutunu omzumda taşıdığım güne kadar da içimin sevgisi arttı eksilmedi.

Evet, o İslâmcı, ben Türkcü idim. Ben, onun tuttuğu yolda çürüklükler görüyordum. O, Türkçülüğü, imparatorluğu parçalıyan bir tehlike sayıyordu.

Kendisine, Arap, Arnavut ve Kürt davalarını anlatmak istedim.

—Artık Türk'ün de kendini düşüneceği zaman gelmiştir, dedim.

Yüzüme kırgın ve yaralı gözlerle baktı. Cevap vermedi.

Evet vatan saadetini dilemekte birdik ama millî inanışta, millî mefkûrede uzlaşmamıza imkân yoktu. Yalnız onun imânındaki temizliğe, hasbiliğe de hürmeti borç bilirim.

Şair Âkif de büyük bir varlıktır ama imân Âkif'in büyüklüğünü dile sığdırmak çok güç. Ona dair yazılan kitaplarda çok hayranlık, çok sevgi, çok saygı var. Fakat dedim ya insan Âkif, bir engindir; dil, bir kadeh.

Süleyman Nazif, *Mehmet Âkif* isimli eserinde onun san'atini bir san'atkâr heyecaniyle anlatır. Bence bu büyük adam daha az coşkun bir gönül ve daha sakin bir beyinle incelenmelidir. Âkif'in san'atkârlığı, eskilerin "Sehl-i mümteni" dedikleri cinsten bir şeydir. İlk bakışta derinliği göze çarpmaz.

Dil, sanki bir balmumudur. Söz, onun san'at potasında su gibi erir ve kalıplanırken hiç pot vermez. Bundan ötürüdür ki onun üslûbundaki pürüzsüzlüğü görenler, "Davud"un mucizesini hatırlarlar. O, sesinin yakıcı ahengiyle demirleri yumuşatıp zırh yaparmış. Âkif'in elinde de söz o hale gelir.

"Aruz", eskidenberi gem taktırmaz azgın bir küheylan olarak tanınmıştır. Divan edebiyatını dolduran aksaklıkları, "zaruret-i vezin" mazaret reçetesiyle örterler. Bu büyük san'atkâr, vezin içinde yalnız sözün hâkimiyetini kurmakla da kalmamış, "aruz"u kalemine köle etmiştir. En bulanık en çetrefil, en akıcı düşünceler, duygular, onun huzurunda dize geldi. Bu müjde, hattâ *Safahat*'a alınmağa lâyik tutulmamış ilk manzumelerinde bile görülür.

Onda en çok imrendiğim şey, kendini başkaları için harcayışıdır. Bütün eserlerinde şahsî bir derdine rastlıyamazsınız. Sanihası, ilhamı, duyuşu, sezişi hep vatan ve millet içindir.

Ömürlerinde hürmetten, alkıştan başka bir şey görmedikleri halde vatana ve millete küsen şairlerimiz var. Âkif küçüğünden büyüğünden haksız tarizlere uğradığı halde şiirine bunların gölgesini düşürmedi. Çünkü o, san'atiyle olduğu kadar, akliyle, vicdaniyle, şuuriyle ve feragatiyle de büyüktü.

Mısır'a gidişini ne mânasız şeylere verdiler. Şapkadan ürktüğünü söylediler. O, şapkadan ürkecek adam mı idi. Bana inanmazsanız şu beytini dikkatle okuyunuz:

Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki; fakat çekmeye gelmez boynum

Hakikatın ne olduğunu görürsünüz.

Anadolu'da İstiklâl kavgası başladığı vakit, koynunda üç günlük nafakası yokken, yayan yollara düştü. Bu tarihte Araplar ayrılıp, ayrı devlet kurmuş, Arnavutlar başlarına bir kıral geçirmişlerdi. İstiklâl Savaşı, yalnız Türk'ün davası idi. Ona "Molla" diyenler, "Softa" diyenler, İstanbul'da yangelir, müstevlilere boyun eğerken, Âkif, ruhunun kılıcını çekmiş ve gaza meydanına atılmıştı.

İstiklâl Marşı'nın ilk mısraındaki müjde, orada döğüşen kahramanlar için değil, burada titreşen zavallılar için yazılmıştır.

Vatan felâketini olduğu kadar millî şerefi de onun kalemi besteledi.

Balkan faciasına ağlıyan mısralardan sonra, Çanakkale harikasının destanını da o yazdı. Hamasî lirizmin en kaynak örneklerini o verdi.

Bülbül, Secde şiirlerinde ise bir insan kalbinde kopması mümkün olan fırtınaların en coşkunlariyle karşılaştık. Âkif, yalnız bu iki manzumenin sahibi olsaydı, yine şanında hiçbir eksiklik bulunmıyacaktı.

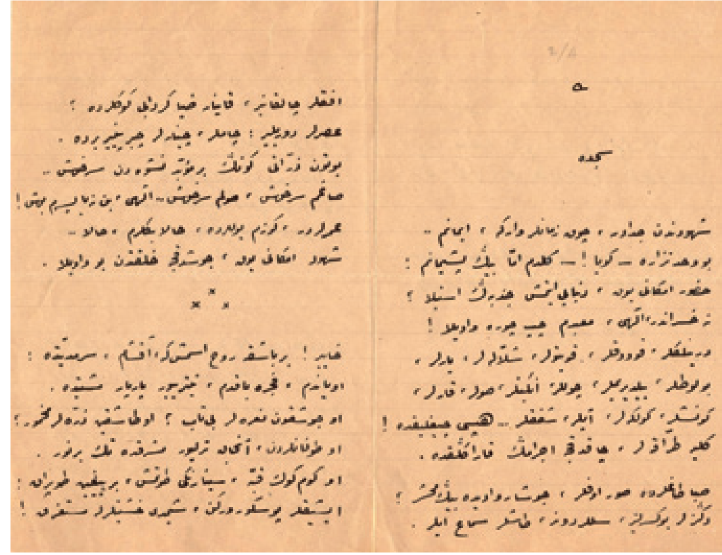
Bir şair ruhunun ne engin kanatlı bir varlık olduğunu bu şiirlerde bütün ihtişamiyle gördük.

Mısır'da çıkardığı *Safahat*'ın son cildi, Âkif'in nasıl gittikçe olgunlaştığının en büyük bir şahididir.

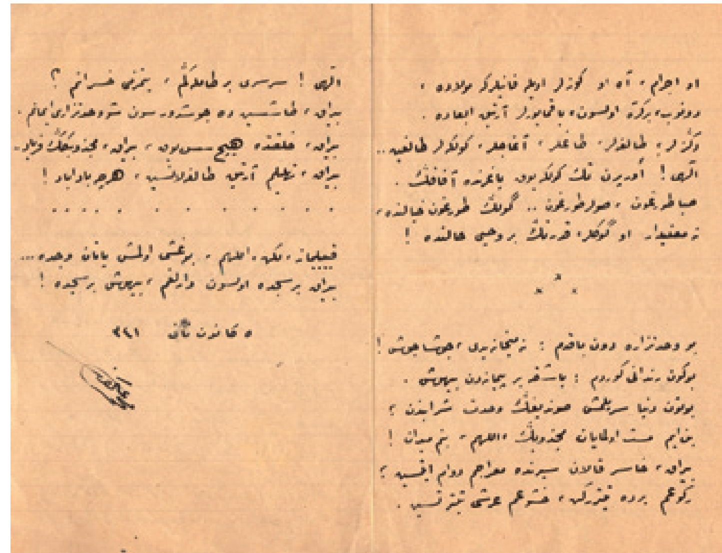
Boğaziçi orada hiç sönmiyecek bir fikir ve ruh şenliği halinde yaşıyor. "Mevlut" dekoru, bir harikadır.

Mehmet Âkif, kuyruklu yıldızlar gibi asırda bir doğan, fakat tek başına bütün bir ufku dolduran bir bahtiyardı. San'atinin elmas sorgucu bugün iftiralar, anlamazlıklarla lekelenmeğe çalışılsa bile, yarınki nesiller, onu gönül dünyasının bir fatihi gibi alkışlıyacaklardır.

Kaynak: *Yeni Mecmua*, 13 Birinciteşrin 1939. (Aynı metin, Beşir Ayvazoğlu'nun hazırladığı, Hakkı Süha Gezgin, *Edebî Portreler*, Timaş Yay., İstanbul 1999, s. 175-178'de de yer almıştır).

Akif'in elyazısıyla "Secde"nin ilk versiyonlarından biri. 5 Kânunisâni 1341.

Âkif *Secde* şiirini Babanzâde Ahmet Naim'e ithaf etmek niyetiyle yazmış ve fakat beğenip beğenmeyeceğinden emin olamadığı için kendisine bu arzusunu doğrudan iletememiştir. Kaderin cilvesi, çok sevdiği Ahmet Naim secdede vefat edecektir.

205.

Âkif münakaşası mı yoksa

Sadri Ertem

Mehmet Âkif'in ölümünün ikinci yıldönümü münasebetiyle yapılan ihtifaller etrafındaki neşriyat devam ediyor.

Ölmüş bir şairin eseri ve bir edebî meselenin etrafında konuşmak, münakaşa yapmak güzel bir şeydir. Ölümlerin en hakikisi olan nisyanın bir şahsiyetini gömmek, bir devri hiçe saymak, bir eseri bir avuç toprak haline koymak mutat haline girdikten sonra bu alakaya insan ne der?

Hattâ bunu bir kültür ve vefakârlık hareketi sayabilir?

Ben hâlâ son münakaşalar üstünde bu psikolojiyi muhafaza etmek emelindeyim. Fakat şüpheleniyorum. Harıl harıl makaleler yazarak Âkif müdafaası yapan muharrirlerin bana:

"— Ne de toy adam", diyeceklerinden korkuyorum.

Çünkü okuduğum münakaşa yazıları artık ne bir edebiyat davasıdır; ne de bir sosyal meselenin fikir ve ilim cephesinden tahlilidir: Hattâ daha sarahatle söyliyebilirim ki ortada müdafaa edilen yaşamış ve bugün ölmüş bir sanatkâr değildir.

Şair Âkif'in bu makalelerin ortasında aktüel hale sokulması istenen bir meselenin serlevhası ve reklam kartelası, çığırtganı haline sokulmuştur.

Sanata zerre kadar hürmeti olan bir insan, bir devrin ifadesi olmuş olan bir sanatkârı böylece ihtibas halinde kalmış bir takım hisleri, fikirleri ortaya atmak için âlet ve vasıta diye kullanmaz.

Sanatı bu kadar pespâye, bu kadar hizmetçi telâkki etmek sadece ayıp değil, sanata karşı da nankörlüktür.

Safahat şairini şiir ve edebiyat hududu içinde münakaşa mevzuu yapmak isteyenler evvelâ onu tanımalı, sonra da edebiyat âmmesi üstünde edeb hududu dışında kalmayan mütalealarıı ileri sürmelidir.

Halbuki konuşmaların mevzuu şudur:

"Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" şiarı bizim hâlâ millî davamızın sembolüdür.

Bu iddia ile Âkif'in sanatkârlığı arasında ne münasebet vardır.

Milliyetçiliği, "Türk milletini muasır milletler seviyesine çıkarmak ve Türk milletinin kültür hususiyetini muhafaza etmek" diye tarif eden bir memlekette "medeniyetin tek dişi kalmış canavar" sayılmasını istemek edebiyat münakaşasından, Âkif müdafaasından daha pek çok bir şey değil midir?

206.

Şair Âkif için üniversitede ihtifal yapılıyor

Mehmet Âkif'in üçüncü ölüm yıldönümü münasebetile bugün saat 10'da merhumun Edirnekapı'daki kabri başında ve akşam saat 17'de de Üniversite konferans salonunda bir ihtifal yapılacaktır.

Dün akşam da Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi talebeleri tarafından, Enstitü salonunda ihtifal yapılmıştır. Merasimde Âkif'in hayatı anlatılmış, eserleri hakkında uzun uzadıya izahat verilmiştir. Fakülte talebelerini temsil eden Necati Şeren, Fehmi Baysoy, Şükrü Alkanat, İhsan Emin Onal ve Nevzat'tan mürekkep bir heyet de bugünkü merasimde Ankara'daki arkadaşlarını temsilen bulunmak üzere dün akşam şehrimize gelmişlerdir.

Üniversite konferans salonunda yapılacak merasimde profesör Ali Nihat Tarlan bir konferans verecek, bunu talebeden Necdet'in bir konuşması takip edecek, bundan sonra da Edebiyat Fakültesi'nden Zeki Ömer ve Raci, şairin şiirlerinden muhtelif parçaları okuyacaklardır. Bu münasebetle bu gece Yüksek Muallim mektebinde de bu maksatla merasim yapılacaktır.

Kaynak: *Tan*, 28. 12. 1939.

Bir adam "medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" şiarına inanabilir. Fakat bunu Türk milliyetçiliğinin alâmeti olarak değil, asıl adiyle, hüviyetiyle anar.

Edebiyatın ve sanatın bayraklarını Âkif'in kemiklerine takarak sokak sokak dolaşmak emsâlini İslâm tarihinin pek çok tanıdığı haleti ruhiyelerden biridir.

Gene Âkif'in cesedini, Muaviye'nin, Osman'ın kanlı hırkasını Şam caddelerinde dolaştırdığı gibi, bir sansasyon mevzuu yapan makalede Ruzvelt'ten fetva almamak suretiyle dinin cemiyet hayatında esas olduğu ileri sürülüyor.

Zavallı Âkif, sana acıyorum. Sen sağken hiçbir düşmanın sana bu kadar hakaret edemedi. Çünkü sen hiçbir davanın yalancı şahidi olmadındı!

Kaynak: *Vakit*, 11 Birincikânun 1939.

Âkif'in yol yapım çalışmaları sebebiyle 1960 yılında Edirnekapı Şehitliği'ne taşınan mezar taşının önden görünüşü. Âkif'in mezarı 1986'da tamamen değiştirilecektir.

207.

Şair Mehmet Âkif için üniversitede ve kabrinde ihtifal yapıldı

Şair Mehmet Âkif'i üçüncü ölüm yıldönümü münasebetiyle dün saat 18'de Üniversite konferans salonunda bir ihtifal yapılmıştır. Yüksek tahsil gençliğinin tertip ettiği bu ihtifale, İstiklâl Marşı ile başlanmış, sonra, Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihat Tarlan söz alarak yüksek tahsil gençliğinin bu kadirşinas hareketine işaret etmiş ve şairin hayatını, edebî mücadelelerini, vatanî şiirlerini anlatmış ve edebiyatımızdaki mevkiini de tebarüz ettirmiştir.

Ali Nihat'tan sonra söz söyliyen Tıb Fakültesi'nden Necdet isminde bir genç de Âkif'in hususî hayatından ve Âkif'e ilham menbaı olan şeylerden bahsetmiş ve şairin, birkaç da şiirini okumuştur.

Tıbbiyeli gençten sonra da Edebiyat Fakültesi müdavimlerinden Suat söz söylemiş ve Âkif'in edebiyatımızdaki mevkiine işaret etmiştir.

Dün sabahleyin de yine gençlerden mürekkep bir heyet merhumun Edirnekapı'daki kabrine giderek bir çelenk koymuştur.

Müteakiben merhumun fazaili, yüksek ahlâk ve seciyesi hakkında Eşref Edip bir nutuk irad eylemiş, ondan sonra Ankara'dan gelen heyetten Necati Şerek, merhumun kabri başına gelerek "Selâm sana ey büyük şair!.." diye söze başlamış ve ezcümle demiştir ki:

"Kabrine Ankara'dan sevgilerle, göz yaşlarile bezenmiş çelenk getirdik. Kalbleri, bahar sabahlarının taze şebnemlerile yıkanmış çiçekleri kadar saf ve temiz gençlerin hissiyatının tercümanı olarak, huzuruna geldik. Sana, senin büyük ruhuna müştak gönüllerin selâmlarını getirdik. Başını kaldır. Mezarının başında her türlü fanî düşüncelerden uzak ve sana pek yakın olarak toplanan gençlerin selâmını al. Gençlik sana, senin Türk şehitlerine diktiğin âbide kadar azametli bir sevgi âbidesi hazırladı. Ak pâk alnını göster. Gençlik senden feyz alsın.

Ey büyük şair! Bu gençliğin arkasında seni tanıyanlar, yani bütün bir millet var.

Bugün seni dünden daha çok seviyoruz. Ve geçen her gün gönüllerde senin muhabbetini arttırıyor. Çünkü sen bir fazilet timsalisin.

Sen hep vatan için ağladın. Sen hep fazilet için haykırdın. Sen ruhlara hep şehamet saçtın.

Ey büyük millet şairi! Sen mahzun olma. Mezarının temellerini atan gençlik, elbette bu âbideyi bitirecek ve yükseltecek. Fakat senin asıl mezarın gönüllerdir. Nesiller gelip geçtikçe gençlik daima seni hürmetle yâdedecek, senden feyz alacaktır..."

Müteakiben hep birlikte şairin İstiklâl Marşı okunarak merasime nihayet verilmiştir.

Kaynak: *Tan, 29.12.1939*

208.

Mehmet Âkif ihtifali yapıldı

Dün muazzam bir kütle merhumu hürmetle andı

Büyük millî şair Mehmet Âkif'in ölümünün üçüncü yıldönümü münasebetile dün bir ihtifal yapılmıştır.

Dün sabah saat onda ihtifalde bulunmak üzere Ankara'dan gelen talebe heyeti ile üniversite gençleri ve merhumun bazı arkadaşları şairin kabrini ziyaret etmişlerdir. Kabre çelenkler konulmuş, merhumun fezaili, yüksek ahlâk ve seciyesi hakında Eşref Edip bir nutuk söylemiş, bundan sonra Ankara'dan gelen heyetten Necati Şeren kabrin başında heyecanlı bir hitabe irad eylemiştir. Merasime İstiklâl Marşile nihayet verilmiştir.

Akşam saat 18'de de üniversite konferans salonunda büyük bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda üniversite profesörlerinden başka kalabalık bir talebe kütlesile Âkif'i sevenler ve merasime iştirak etmek üzere Ankara'dan gelen talebe heyeti hazır bulunmuştur.

Merasime hep bir ağızdan söylenen İstiklâl Marşı ile başlanmış ve müteakiben vatan şairinin hatırasına hürmeten bir dakika ayakta sükût edilmiştir.

Bundan sonra profesör Ali Nihat Tarlan şairin edebî şahsiyeti hakkında bir konuşma yapmıştır. Ali Nihat, konuşma vazifesinin ancak bir akşam evvel kendisine verilmiş olduğunu, bunu şükranla karşılamakla beraber, bu sebepten mukaddes şairin şan ve şerefine lâyık olan bir musahabe yapamıyacağını bildiğini, fakat herkesin onu kendisinden değil, kendi kaplerinden duyacaklarını söyliyerek konuşmasına başlamış ve merhumun hayatını gözden geçirmiştir.

Bundan sonra Hukuk'tan Necdet, Felsefe'den Suad millî şairin edebî kıymetini ve gençlik üzerindeki tesirini anlatmışlardır. Merhumun şiirleri okunarak ihtifale nihayet verilmiştir.

Kaynak: *Haber Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1939.

Üniversitede yapılan Âkif ihtifalinde Ali Nihat Tarlan konuşmasını yaparken.

209.

Üçüncü ölüm yılı münasebetile[183]
Mehmet Âkif 1873-1936

Önsöz

Mehmet Âkif'i unutmadığımızı ve unutmayacağımızı üçüncü ölüm yılında bu ufak broşürle göstermek istedik. Yazılarımızda Âkif'in her hangi bir vasfı üzerinde eksiksiz kalem yürüttüğümüzü iddia edemeyiz. Yalnız, Âkif'in ruhuna armağan ettiğimiz bu broşürdeki yzılarımızda samimiyetimizin, ve inanışımızın izlerini bulacaksınız.

Mehmet Âkif'i biz yalnız bir meslekdaş olarak hatırlamadık, zaten İstiklâl Marşı şairi oluşu herkes tarafından hatırlamağa kâfi değil midir?

Fakat Âkif yalnız bununla da kalamaz. O bütün dünyaya baş eğdiren Çanakkale müdafilerine, kelimeden taşlarını ruhunun potasında eriterk şekillendirmiş ve onlara millî hislerinin rengini de vererek ölmez bir abide yaratmıştır. Bunun için Âkif aynı zamanda Çanakkale müdafasının manevî cephesinde herkesden çok vazifesini yapmış üstad bir erdir de... Âkif'e karşı duyduğumuz sevgi ve hayranlık sonsuzdur. Zira her gün İstiklâl Marşı ile beraber dalgalanarak yükselen bayrağımız renginde onun hayali canlanmaktadır.

Göklere yükselen bu sesde Âkif ebediyete kadar anılacak ve unutulmayacaktır.

Âkif'in sevenleri tarafından ölümünün üçüncü yıldönümünde yayınlanan kitapçığın kapağı.

Mehmet Âkif'in Hayatı

Mehmet Âkif, Fatih medresesi müderrislerinden Tahir Efendi'nin oğludur. Anası Buharalı bir Türk kadını olan, Şerife hanımdır. Âkif 873 yılında Çanakkale'nin Bayramiç kazasında doğmuştur. İlk tahsilini babasından gören Âkif bizzat: "Babam Fatih müderrislerinden İpekli Hoca Tahir Efendi merhumdur ki, benim hem babam, hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim" diyor.

Âkif 14 yaşında babasını gayıp etmiş, 1889'da İstanbul Mülkiye İdadîsi'nden çıktıktan sonra, o zaman yeni açılan Yüksek Baytar Mektebi'ne girmiş, buradan da 1893 yılında birincilikle mezun olmuştur. Mektepten çıktıktan sonra, Umûr-u Baytariye ve Islah-ı Hayvanat şubesi umumî müfettiş muavinliğine tayin edilmiştir. Bu vazifede 11 Mayıs 1913 tarihine kadar 20 yıl kalmış ve ilmine ahlâkına çok kıymet verdiği Umûr-u Baytariye müdürü Abdullah Efendi'nin bakteriyolojihane meselesinden haksız olarak azli dolayısiyle çok müteesir olan Âkif de kendi vazifesinden istifa etmiştir.

4 Birinciteşrin 1906'da Halkalı Ziraat Mektebi kitabet muallimliğine, 11 İkinciteşrin 1908'de Darülfünun Edebiyat Şubesi'nin Edebiyat-ı Osmaniye müderrisliğine tayin edilmiştir.

183 Mehmet Âkif'in üçüncü ölüm yılında çıkarılan bu küçük broşürdeki yazıları kronolojik olarak 1939 yılında yayımlanmış diğer yazılardan sonra vermeyi uygun gördük. Broşürün girişinde yer alan *İstiklâl Marşı*'nı ve s. 16'daki *Çanakkale* şiirini metne dahil etmedik. (haz.)

İstanbul'un işgali üzerine kurtuluş mücadelesine iştirak etmiş ve bir müddet Kastamoni'de kalmıştır. Birinci Büyük Millet Meclisi'ne Burdur mebusu olarak iştirak etmiştir: 1926'dan 1936 yılına kadar Kahire Üniversitesi'nde Türk edebiyatı derslerini vermiştir.

Yüksek Baytar Mektebi'nden çıktıktan sonra (muhtelif vazifelerle) Anadolu'da, Rumeli'de, Suriye'de gezmiştir. Meşrutiyet'ten evvel İstanbul'da İttihad-ı Terakki Cemiyeti'ni teşkil edenler arasında bulunmuş, Balkan Harbi sıralarında Müdafaa-yı Milliye Heyeti'nin neşriyet kısmında çalışmıştır. Umumî Harp'te İttihad ve Terakki hükümeti tarafından Almanya'ya gönderilmiş ve orada uzun müddet kalmıştır.

Âkif çok zinde bir vücude malikti. O, bir pehlivandı. Mısır'dan döndüğü zaman hastahanaede müzdarip bir gününde kendisini ziyarete gelen iki ihtiyarı gülerek karşılıyor. Zira bu iki ihtiyar onun pehlivanlık arkadaşı idi.

Biniciliğe, yüzücülüğe ve yürümeğe de çok meraklıydı. Senenin muayyen günlerinde çok küçükken yüzdüğü sahillere gider, orada yüzer ve hergün muntazam yürüyüşler yapardı.

Âkif çok mütevazi idi, herkesle konuşur, görüşür, onlarla kaynaşır, kibir nedir bilmezdi.

Âkif çok zeki idi. Arapça, Farsça ve Fransızcayı mükemmel bilirdi. İstiklâl Marşımızın güftesini yazmış ve diğer şiirlerini *Safahat*'ında toplamıştır. *Safahat* 7 cilttir. 7'inci cilt en son şiirlerini havi olan *Gölgeler*'dir.

Mehmet Âkif 27 Birincikânun 1936 Pazar günü akşam saat 20.15'te İstanbul'da hayata gözlerini kapamıştır.

Türk Veterinerler Dergisi'nden istifade edilmiştir.

Hatırat / Şefik Kolaylı

Âkif vatan şairi Namık Kemal kadar memleketiyle ateşli bir aşkla alâkadar olmuş fakat tali iktizası Namık Kemal gibi menfi hayatı sürmemiştir. O *Safahat*'ındaki Seyfi Baba ve Fatih Kürsüsü'nü yazdığı zaman ben Mülkiye Baytar Mektebi'nin birinci veya ikinci sınıfında bulunuyordum. Velim olması münasebetiyle bazı Cuma akşamları evine gittiğim zaman bana bunları okutur ve göz ucuyle bende hasıl ettiği tesiri tetkik eder, o vakit ki saltanat hükümetinin idari tezebzübü hakkında bende bir fikir husule gelip gelmediğini anlamak isterdi.

Âif akşamları kalemden çıktığı zaman direkler arasında çaycı İsmail Ağa'nın uzun ve karanlık bir dehlizden ibaret olan çayhanesinin en karanlık bir köşesini intihap ederdi. Ekseriya buluştukları Babanzade Ahmet Naim, Fatin Hoca, şair Mitat Cemal, Avni, ki baş başa verdiği bu dostlarına daima ve daima o vaktin idari maskaralıklarından hasıl olan teessürünü ifadeye çalışırdı.

Ben onüç yaşında iken Âkif'in terbiyesine girdiğim hiçbir gün tasavvur etmem ki Âkif her hangi bir meclisinde memleketin gerilemesine ait esbabın izalesini husule getirecek çığırlar hakkında konuşmasın.

1873'te Fatih Sarıgüzel'de bir *ulu şair* doğdu.

Âkif biperva ve cidden çok cesur bir memleket adamıydı. Sakarya Harbi'nin en müthiş anlarında ve hatta Ankara'yı en son kafile olarak terk etmekliğimiz ihtimali olan bir akşamüzeri çoklarımızda te'essürle karışık ve tasavvuruna halen lüzum hasıl olmayan ruhi tezebzüpe mübtelâ olmuşken Âkif'te ben hiçbir korku ve hiçbir ümitsizlik görmedim.

Âkif genel harbin sonlarına doğru Lübnan'daki Âliye'ye gidip gelirken Eskişehir'de bana uğramış, yurdun elim vaziyetinden için için hicranlarını dökmüştü fakat İstiklâl Harbi'nde ben Âkif'i dünyanın en kavi kalesi kadar metin gördüm. Bu hususta Eşref Edip'in yazdığı nasılsa Âkif'in unutulmuş olan ve bana daima tekrar ettiği bir fikrinden bahsetmekle sözümü kesmek isterdim.

Âkif bana derdi ki Şefik, bu memleketde hükümetin iyi bir şekilde idare edilip edilmediğini anlamak istersen köylü ile görüş. Benim bir çok müşahadelerime göre bu işi köylü her nedense ve her nasılsa çok iyi görüyor ve isabet-i nazarında tahakkuk husule getiriyor.

Âkif o kadar halkçı idi ki: Halkçılık kendisinde dini kadar kök salmıştı. Âkif bütün şiirlerinde mâna itibarile değil, mısrağlarının her birisinde Türk milletinin coşkun imanlı ruhu gözükmez mi ki?

Âkif hiçbir zaman sanayi-i nefisesinin icap ettirdiği ruhdan zerre kadar inhiraf etmemiş ve her birisinde ayrı ayrı ve tam mânasile zevk almıştır. Saatlarca musiki dinlese bile hiçbir usanç getirmez bilâkis zaman geçtikçe musikinin tesiri onda mütezayit bir hassasiyet husule getirirdi. Güzel tablolar karşısında uzun müddet sabit bir nazarla kendi düşüncesine mustağrak olur tablonun karşısından ayrılmak istemezdi. Hülâsa diyebilirim ki tam mânasile bir vatan şairi ve yine tam mânasiyle bir senayi nefise aşıkıdır.

Âkif kadar hayatta mütevazi insan görmedim, bana derdiki "evime bir hizmetçi aldığım zaman iki gün sonra o mu hizmetçi yoksa ben mi hizmetçiyim aramızda fark kalmaz".

Âkif'i derbeder görenlere onun esbabını şuracıkta söylemek Âkif'i tanımak istiyenler için ve Âkif'in tarihini tamamlamak arzu edenler için faydalı olsa gerektir. Âkif gülerek, "ben elbiseyi, ayakkabıyı ve fesi yeni aldığım zaman üç gün onlara lâzım gelen hörmeti gösteririm. Artık ondan sonra kendi tabiî hallerine terk ederim" derdi. İşte Âkif zevahire hiçbir surette ehemmiyet vermez hele resmiyeti hiç sevmezdi. *Şair Mehmet Âkif* kitabında yazdığım vechile vaktiyle onu Baytar Umum Müdürü yapmak istediler. Fırka da bu lüzumu hissetti, diğer taraftan kendisini sevenler de bunu kabul etmesi için ricada bulundular. Verdiği cevap şudur: "Mesleğim namına bana hamallık ettirin, sırtıma küfe koyun fakat beni nazır karşısına çıkarmayın". Bu da hayatındaki tevazû ve çekingenliğini gösterir.

Âkif *Safahat*'ındaki Köse İmamı yazmış ve bana Eskişehir'den Ankara'ya geldiğim 336 veya 337 senesinde Taceddin Dergâhı'nda okumuştu. Nazar-ı dikkatimi celbetti Âkif'e hitaben "siz bununla memleketin içtimai bünyesini tamamiyle teşrih etmiş oluyorsunuz, gönül isterdiki bir müdekkik sıfatiyle mesleğinizi de bildirmiş olsaydınız.

Dünyada ricat etmemek için ricati mûcip işlerden çok tevakki etmek isteyen Âkif hemen özür diledi ve oracıkta mısrağlarından birisine baytar olduğunu yazdı.

Âkif mesleğini çok severdi hatta sınıf arkadaşlarını ve diğer tanıdık meslekdaşlarını her fırsat zuhurunda sorar, onların havadisiyle yakından alâkadar olurdu.

Eskişehir'in sukutuna takaddüm eden zamanlarda Eskişehir'de yanıma gelirdi. Hiç unutmam muntazam askeri kuvvet teşekkül etmeden evvel çetelerin Yunanlılarla Demirci istikametlerinde yaptıkları harpler neticesi mecruh olupta Eskişehir'e dönen çete hayvanlarına müessesemde yaptığım ameliyatlarla yakından alâkadar olur "keşki memleketin şu buhranlı zamanında baytarlığımı unutmamış olsaydımda böyle atıl bir insan kalbini taşımasaydım" diye teesür gösterir ve bir çok ısrarlarıma rağmen müesese hademeleriyle birlikte hayvanları yatırmak için uğraşırdı. İşte Âkif aynı zamanda bu kadar da mesleğine merbuttu.

Âkif'le Nasıl Tanıştım / Fazlı Yegül

Âkif'in vefatının üçüncü yıl dönümü dolayısile kadir bilen Veteriner Fakültesi gençleri, bir broşür neşretmek fikrinde olduklarını söylediler ve merhumun en eski dostlarından birisi sıfatile benim de kendisi hakkında birkaç söz yazmaklığımı istediler. Âkif'i düşünürken beni de hatırladıklarından ötürü Fakültenin kıymetli gençlerine bilhassa teşekkür ederim.

Ben Âkif'i 316 senesinde şahsen tanıdım. 321 senesinden beri de birbirimizle kardeşten fazla dost, dosttan fazla kardeştik.

316 senesi Haziranında Baytar Mekteb-i Âlisi birinci sınıf umumî imtihanlarında Âkif Fransızca mümeyyizi olarak bulunuyordu. Sıram gelince ben de imtihana girdim. Hocamız bir Fransızca kitaptan biraz okutup tercemе ettirdikten sonra sıfat kaideleri hakkında bir takım sualler sordu. Bazılarına cevap verdim. Bazılarına cevap vermek lüzumu olmadığını söyledim. Çünkü hocamızın bize öğretmiş olduğu o kaideleri o yıl Fransız Akademisi değiştirmişti.

Ben o zamanlar her şey gibi gazete okumak da memnu olmasına rağmen *İkdam* gazetesi vasıtasile bu değişme hakkında epeyce malûmat elde etmiştim. Hocam, "Ben öğrettim. Şimdi değişmiş olsa bile sen bana cevap vermelisin" diye ısrar etti. Artık hükmü kalmayan bir kaideyi bellemekte fayda görmediğimi söyledim. O sırada Âkif söze karıştı, memnuniyetinden gözleri parlıyordu. Kendisine has olan ve onu tanıyanların hiç unutamıyacağı o emsâlsiz tebessümü ile hocamla konuşmaya başladı ve bana izin verdiler, çıktım. İmtihanların sonunda, o zaman tam numara olan, 20 numara aldığımı öğrendim.

317 senesi umumî imtihanında Âkif Fizyoloji mümeyyizimiz idi. İkinci defa yine karşılaştım. Beni görünce, tavrından hatırladığını anladım. İmtihan hadisesiz geçti.

319 Temmuzunda mektepten mezun oldum ve biraz dinlendikten sonra Ziraat Nezareti, Ziraat Heyet-i Fenniyesi Beşinci Şube Müfettişliği'ne mülâzemet suretile devama başladım. Beni İstanbul'da bir vazifeye tayin edeceklerdi fakat bir müddet beklemekliğim icap ettiği için beşinci şubeye devamımın münasip olacağı söylenmişti. Bu suretle Âkif de memur olduğu beşinci şubeye devama başladım ve bu vesile ile de Âkif'le yakından tanıştım.

Bir gün şubede kendisile görüşüyorduk. Yukarıda bahsettiğim Fransızca imtihanını hatırlattı. Sorulan suale cevap vermediğim için hocamın hiç olmazsa bir numaramı kırmakta ısrar ettiğini, fakat kendisinin, öğrenmek isteyen ve vasıtasızlığa rağmen yeniliği takip numarasını kırmak suretile şevkinin ve hevesinin söndürülmesi doğru olamıyacağını ileri sürerek Fransızca muallimini ikna ettiğini ve numaramın ancak bu münakaşa neticesinde kırılmadığını anlattı. Zaten bilgiye aşık olan, herkesi çalışmağa teşvik eden Âkif'ten başka türlüsü beklenemezdi. 6-7 ay beşinci şubede ve Âkif'in yanında çalıştım. Kendisinden çok istifade ettim.

İstanbul'da kalmak mümkün olamadı. Tekirdağ'ına tayin edildim. Vazifeme başlar başlamaz şubeye devam ederken gördüğüm teveccüh ve iltifatlardan ve kendisinden ettiğim istifadeden bahisle Âkif'e bir teşekkür mektubu gönderdim. Liyakatimin çok üstünde, takdir ve teşviklerle dolu bir cevap aldım. Bu mektup beni cevap vermeğe mecbur etti. Aldığım karşılık daha çok iltifatlarla dolu idi. Sükût edemedim. Yine yazdım ve bu surette aramızda muntaam bir mektuplaşma başladı. Yazdığı şiirleri de bana yolluyordu. Âkif bir mektubunda babamla da tanışmak istediğini bildirdi. Babama yazdım, Âkif'e de babamın adresini bildirdim, görüştüler, tanıştılar, birbirlerini çok sevdiler. Kadıköy'e evimize veya dairesine gider, babamı sık sık ziyaret eder olmuştu.

Tekirdağ'ında hastalandım, hekim raporile nezaretten iki ay izin istedim. O devirlerde bir taşra memurunun İstanbul'a gelebilmesi büyük bir iş idi. İzin aylardan sonra gelebilirdi. Hatta hastanın ölümünden sonra gelmesi de çok defa olağan şeylerdendi. Müracaatımdan üç ay sonra ve ben ölmeden izin verildi. İstanbul'a geldim. Mevsim ilkbahar, ay Mayıs idi. Âkif'le sık sık görüşüyorduk. Bir Cuma günü merhum şair Enver de beraber olduğu halde Eyyub'un üstünde Bahariye'de bir kır kahvesinde oturuyorduk. Oradan Haliç'in manzarası fevkalâdedir. Bir ara Âkif birbirile münasebeti buluna-

Halkalı Baytar Mektebi'nde okuyan Âkif fotoğrafta en arkada işaretlenmiş.

cak tarzda darb-ı meseller söylememizi ileri sürdü. Âkif'in bilgisi çoktu. Biz, şair Enver ve ben, onunla boy ölçüşemezdik. Mamafih teklifi kabul ettik ve karşılıklı mesel darbetmeğe başladık. Evvelâ Enver oldu. Ben Âkif'in söylediği "Eşeğin dişine, Allah'ın işine akıl ermez" meseliyle cevap vermek mevkiinde kalmıştım. Fakat mukabele edemiyeceğimi anladım. Abdülhak Hamid'in *Tarık veya Endülüs Fethi*'nden o anda hatırıma gelen şu cümleyi söyledim: "Allah'ın işine karışmıyacağız, yoluna gideceğiz". Âkif bir an duraladı, yüzüme baktı o yaman tebessümü ile "sıska, bu darb-ı mesel değil, lâkin yerinde kullandığından kabul ediyorum" dedi. Hakikati seven, Hakk'a tapan Âkif başka türlü yapamazdı. Akşam şehre döndüğümüz zaman o gün Cuma selâmlığında Abdülhamid'e bomba atıldığını öğrendik.

İznim bitince memuriyetim Edirne'ye tahvil edildi. Orada da mektuplaşmamız devam etti. Şiirlerini yine muntazaman yolluyordu.

322 senesi Nisanında İstanbul'a nakledildim. Mektebe memur edilmiştim. Ziraat nezareti mektebe yakın olduğu için birbirimizi hemen her gün görür olmuştuk. Akşamları ekseriye Şehzadebaşı'nda Hacının çayhanesine giderdik. Daha doğrusu beni oraya götürürdü. Oranın müdavimleri arasında Şevket Bey, Naim Bey, Bosnalı Ali Efendi, Musa Kâzım Efendi gib yüksek ilim adamları da vardı. Çayhane adeta bir bilginler toplantı yeri idi. Benim mevkiim bu yüksek şahsiyetlerin konuşmalarını dinleyerek müstefit olmaktan ibaret idi.

Âkif bir gün mektebe geldi. Gayet mahrem olarak bir Mısır prensi için bir Türkçe muallimi arandığından ve bunun için iki namzet gösterildiğinden bahsetti. Namzetlerin isimlerini söyledi. Birisi Âkif'ti. Kendisinin seçilmesinin ihtimale daha yakın olduğunu da ilâve etti. İçime bir hüzün çöktü. Âkif'i kayıp mı ediyorduk. Galiba muamele uzadı, biraz sonra da Meşrutiyet ilân edildi. Âkif o zaman Mısır'a gidemedi. Fakat Âkif'in Mısır'a gitmesi ve sıhhatını orada kaybetmesi mukaddermiş. Gitti ve amansız bir hastalığa tutulmuş olarak döndü.

Mısır'dan dönmüştü. Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'nda yatıyordu. Henüz Alemdağ'ına gitmemişti. Ben de tatillerden istifade ederek İstanbul'a gitmiştim. Kendisini ilk ziyaretimde bir çok konuştuk. Lâkırdı arasında en büyük emelleriden birisinin İstiklâl Harbi hakkında bir eser yazmak olduğunu söylemişti. Ayrılırken tekrar geleceğimi söyledim. "Hayır sen gelme, bana Ada'daki adresini ver, ben sana gelirim", demişti. Yaşayacağına o kadar ümidi vardı. Ne yazık ki, yaşayamadı. Tanrı yarlıgasın.

Âkif Unutulmayacaksın / Osman Ünverci

Milyonla Türk'ün sesi gür bir heyecan dalgası halinde Âkif'in satırlarından asırları aşarak ebediyete uzandıkça, Âkif unutulmayacaktır. Onun yazılarında şiiriyetin bir çağlayan gibi akışı ile beraber; vatan mefhumunun en geniş mânasını, millî gururla çevrelenmiş ilahî bir tablo olarak görüyoruz. Cephelerde vatan ve millet için çarpışan ve ölen kahraman Mehmetciklere Türklüğün armağanı olarak gene Âkif'in bir beyti kâfi geliyor.

Tahsin Kurt hattıyla Âkif'ten bir beyit:
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim gel, seni, tarihe desem sığmazsın.

Vurulmuş; tertemiz alnından, uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna yarap ne güneşler batıyor!

derken bütün duyduklarımızı ifade edilmiş bulmaktan mütevellit sonsuz bir ferahlık duyuyoruz. Kardeşlerimizin, babalarımızın mezarına tabiatın tebessümü olan bir gülü diker gibi gene onun satırlarını yazıyoruz. Onların değerini bütün dünya ile beraber o da görmüş, o da duymuş fakat herkes hıçkırıklarının sesine dalarken o satırlarında kudreti ve milletinin asaletinibir abide olarak yaratmıştır. Cephede ölen kardeşini, oğlunu tarihin kucağında bile dinlendirecek bir yer göremeyen Âkif onların yaralarını tabiatın bütün güzellikleri ve bütün kuvvetile bile sardığı zaman gene hatıralarına bir şey yapmış olamıyacağını söylemekle millî gururunun sonsuz olduğunu göstermiştir.

Mehmet Âkif vicdanında daima hakikati en canlı bir şekilde duymuş, saklamış ve yalnız onu terennüm etmiştir. Doğruluğuna inandığı mefhumlar Âkif'in yazılarında tıpkı şiryanlar gibi canlı ve gür dolaşmaktadır. Bunun içindir ki onun yazılarında cansız ve sakin hiçbir satır bulamayız.

Şüphesiz her milletde edebiyata hakim olan kalemler vardır. Âkif Türk edebiyatına ve bilhassa Türk şiirinin her çeşidine örnekler vermiş bir üstatdır. Yazıların değeri onu kaleme alanın samimiyet ve inanışına göre ayar edilmelidir. Muhayyilenin genişliği nisbetinde bir hayal tülü ile sarılan satırların ufuklarında biz realitenin uzanan ışıklarını görmeliyiz. Daha doğrusu her hayalin arkasında gizlenen bir hakikat olmalıdır. Gerçi bazı mütefekkir ve edebiyatçılar realitenin olduğu gibi ifade edilmesini bir kusur sayarlar. Fakat yaşayışında, düşünüşünde hiçbir kusuru olmayan bir milletin heyecanı ile titreyen ve onlar için çırpınan yazılar için bu asla kusur değildir.

Ey bu topraklar için, toprağa düşmüş asker,
Gökden ecdat inerek, öpse o pâk alnı değer;
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın.

Tarihin Türk askerine bir mezar olamayacağını söylemek şüphesiz kuvvetli bir hayaldir. Fakat, bu hayal daha büyük bir hakikatin ifadesidir.

Herkes okuduğu yazıda biraz olsun kendisinden bir parça bulabilirse o yazıya güzel der. O halde Âkif'in yazıları erişilmesi imkânsız bir kudrettir. Zira onlarda biz kendimizi buluyoruz. İstiklâl Marşı'nın içinde bütün bir milletin mukaddes heyecanı vardır. Her akşam bayrağımın dalgalanışına sarılarak yükselen bu ses karanlıkları perde perde, yararak göklerde yerini almakdadırlar. Işık ve renkten ibaret bu ilâhî sembolün çerçevesi için de Âkif'in mütebessim hayalini görüyor gibi oluyoruz. Gözlerimizin feri ona dün ve bugün olduğu gibi yarın da uzanacaktır.

Âkif...

Sensiz günlerin sayısı Bugün üç yılı doldurmuştur. Fakat her geçen yılın seni göklere yükseltmek için bir basamak daha olduğunu bilmem sen de görüyor musun?.. Her günde bir yükselişin tadı ve her yükselişte bir hakikatin ifade-

si var. Senin de çok iyi tanıdığın bu erkek millet herkese lâyık olduğu hakkı vermiştir. Unutmak; bütün hayatın da unutulmayacak kadar senin olan bir vatan ve millet için asla olamaz. Her yıl mezarında dökülen yaşlarımızın kırık akislerinde sana yakınlığımızın canlı izleri vardır. Gençlik her zaman uğruna canını ve her şeyini vermeğe hazır olduğu bu cennet kadar güzel vatanın renklerinde büyüklerinin hayalini ve çiçeklerinde gene onların tebessümünü görecekdir. Herşeyin bir sonu vardır. Hattâ hayatın bile, fakat sevginin ve hürmetin asla...

Âkif'i Tanıyalım / Halûk Seren

Onu kaybedeli üç yıl oluyor. Bu uzun üç yıl içinde gözlerimizden sadece iri cüssesi, kulaklarımızdan koca bir âfakı çınlatan gür sesi çekildi. Evet işte onu bu son halile toprağa gömmüştük.

Bugün benliğimizi yankılayan cevval hisler önünde ufûl eden Âkif'i değil, bir milletin bağrına bütün mevcudiyetile girdiği kocaman bir âlemi, bir Âkif'i hatırlıyoruz.

O Âkif ki en gaddar rüzgârlara pervasızca göğüs germiş, en yalçın kayalarla titremeden boy ölçüşmüştü. Nazarlarında günden güne küçülen insanlığın vehmi derin hislerinin, yüksek fikirlerinin sevku'l-ceyşiyle inler, buna her an bir çare bulmak ümidiyle için için didinirdi. Onun için hakiki fazilet köhneleyen cemiyetin müsait şartlar altında uyanışı, insanlık gurur ve haysiyetinin incitilmemesi idi.

Cahilâne taassubun müthiş bir düşmanı, müsbet ilmin ve terakkinin candan bir yoldaşıydı. 24 Ağustos 328'de bir mecmuada çıkan bir yazısında şöyle diyordu: "Yeniyi iyiliğinden, hususile lüzumundan dolayı almak, eskiyi de fenalığı sabit olduğu için atmak kimsenin aklına daha doğrusu işine gelmiyor".

Bundan da anlıyoruz ki Âkif, iyi olmak şartile eskinin muhafazasını ve zararı dokunacak şeylerin de daima yenisini isteyenlerdendi.

Fikirlerinde hür, geniş düşünmeğe alışmış olan Âkif aynı zamanda hayırhah ve yoksulların her an karşısına şevkatle çıkacak rakik kalpli bir baba idi. Maddi varlık hiçbir zaman için onda nasırlaşmadı, menfaatlerini sonsuzlaştırmadı. Bilâkis ondan nefretle uzaklaştı. Çünkü o, tevazuu altında bir kalbe malikti. Giyinişi, yaşayış tarzı, konuşuşu bunu bize başkalarının ve bizzat kendinin yazmış olduğu yazılarile ispat eder.

Hiçbir kuvvete boyun eğmeyen Âkif, yalnız bir şeye müsamaha etmezdi. O da, temiz ve yüksek ailesinden kendisine bir tek miras kaldığı ve imanını sağlamlaştırdığı dini idi. Dinine hücum edildi mi her şeyi unutur ve bütün benliği sarsılarak o taarruza karşı kükreyen bir kaplan kesilirdi. Arkadaşları için canını feda etmekten çekinmezdi. Şiirlerini tetkik edecek olursak bu vefakârlık yalnız insanlara karşı değil, Allah'ına, milletine ve vatanına da şamildi.

Haksızlığa da hiç tahammülü yoktu. Bunu bize en iyi ıspat eden hadiseyi ele alalım: Âkif Orman Nezareti'nde müdür muavini iken bir arkadaşının haksız

yere işten el çektirilmesi üzerine 21 sene gibi uzun ve meşakkatli vazifesini bırakarak istifasını vermiş ve o günden sonra da adaletsizliğin daimi bir muhasımı olarak görünmüştür.

Soğukkanlılığı ve sözünün eri olması hasebile herkesçe sevilmiş ve sonsuz bir hörmet kazanmıştı.

Âkif şüphesiz ki normalin fevkinde okumuş ve okuduğu nisbette de malumat sahibi olmuştu. Şark edebiyatının iki büyük kanadı olan Arapça ve Farsçayı, diğer taraftan da garp edebiyatının ruhunu teşkil eden Fransızcayı öğrenmişti.

O, yalnız, yüksek Veteriner Mektebi'ni birincilikle bitirip veterinerlik mesleğin de kalmadı. Hadisat ruhunda, hislerinde büyük inkılâplar meydana getiriyordu. Bir aralık Millî Mücadele'de yıpranmadan çalıştı. Bir çok tanınmış irfan ocaklarında hocalık yaptı.

Millî hisleri, millî duygusu şüphesiz ki her şeyinden daha yüksek daha ulvî idi. Çanakkale'nin kahraman askerlerine, kefensiz yatan şehitlerine bir Çanakkale abidesi dikti. Bu öyle bir destandı ki her kelimesi kükreyen bir asker, her mısrası da arşa yükselen bir ordu idi:

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.

Nihayet Âkif bununla da kalmadı damarlarında tayfunlaşan kanı kahraman bir milete ikinci ve daha muazzam bir abide kazandırdı.

1337 Şubatında İstiklâl Marşı'nın lâyemut mısralarını benliğimize nüfuz ettirdi. Bugün o mısralarla, milyonlarca Türk'ün ağzında kahraman bir milletin zaferi, şanlı mazisi ve heybetli anları yükseliyor.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

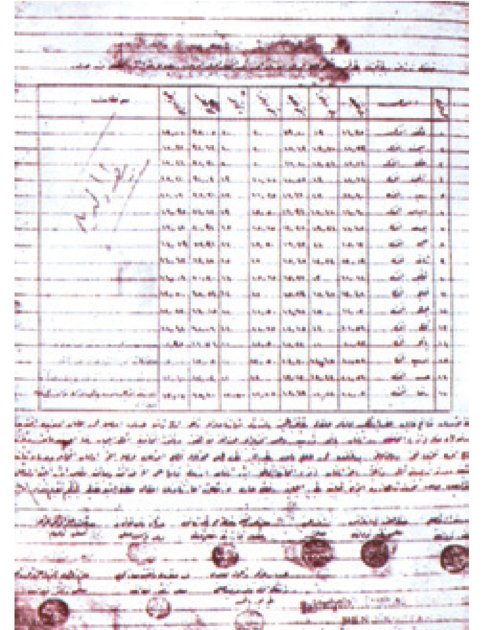
Âkif hayatını milleti uğruna veren eşsiz kahramanlardan biridir. Onu tanımayan, onun mukaddes ismini dudaklarında hecelemiyen hiçbir Türk tasavvur edemem.

Âkif'e Dair / Nahide Özgümüş

Asırlardanberi bazan hırçın, coşkun ve kudretli bazen de daha salim dalgalar halinde aka gelen edebiyatımız eşlerine az tesadüf edeceğimiz değerli şahsiyetler yetiştirmiştir.

Bu edebî sele karışan bir çok büyüklerin, Bugün maddî varlıklarından küçük bir parça bile kalmamış olduğu halde, onlar bizim içimizde, kalbimizin en gizli köşelerinde saklıdırlar.

Yıllarca bütün milletin hislerini, duyduklarını en iyi dile getiren Âkif de edebiyatımızın kudretli ve ateşli şahsiyetlerinden biridir.

Âkif'in Halkalı Baytar Mektebi karnesi.

Ona olan hayranlığımızı ebediyete karışan büyük varlığı karşısında eğilmekle bilmem ifade edebilir miyiz?

O durmadan, dinlenmeden hayatının sona ereceği âna kadar kalem oynatmış ve her yönde çok feyizli eserler yaratmıştır. Onun eserlerini tetkik edersek daima mevzularını genişleterek ve herkesin en kolay bir şekilde anlıyabileceği hale getirmiş olduğunu görürüz. Kendisinde aydınlanmış ve açık bir kanaatin hiç değişmeksizin hayatının sonuna kadar devam ve tekâmül ettiği de aşikârdır.

Âkif'e nazaran san'at san'at için değil; behemehâl gaye içindir. Bundan dolayı o daima şiirde bir gaye ve içtimaî bir fayda aramıştır.

O bütün düşüncelerini hiç çekinmeden, korkmadan dosdoğru olarak söyledi. Muhakkak ki en büyük meziyetlerinden biri de bu.

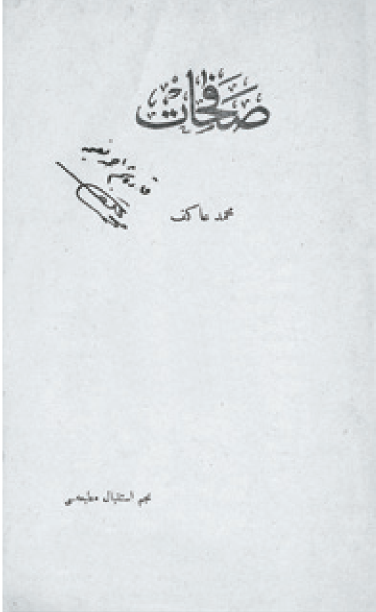
Âkif'in felsefesinin mihveri dindir. Fakat o dindarlığı maşeriyeti kuvvetlendirmek, kudretlendirmek için kullanmıştır. Bu din perdesi arkasında ilerleyen Âkif, din yolu tutan müteaassıpların gözünü açarak Şark ve Garb'ın farklarını apaçık anlatarak geniş Avrupa kültürünü İslâmî akideler dairesinde telkin etmeğe çalışmıştır. Onun sesi yalnız dinin namesi deği aynı zamanda felâketli ve âciz Müslüman yurtlarının hıçkıran, inliyen kırık dökük feryadı dolu.

Âkif büyük olduğu kadar da mütevazi bir şairdi. Bunu onun yazılarında okuyalım.

Bana sor sevgili kari, sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyette şu karşında duran eş'ârım.
Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri,
Ne tasannu bilirim, çünkü ne san'atkârım.
Şiir için göz yaşı derler, onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım
Ağlarım, ağlatamam, hissederim söyliyemem
Dili yık kalbimin ondan ne kadar bizârım!

Sen; ey büyük Âkif! Ebedî meskeninde rahat uyu! Sana, senin bir zerrene ulaşmak için, nice mütevazi gençler var. onlara bunu aşılayan yalnız ve yalnız sensin.

Senin adın her sabah ve akşam, Türk İstiklâl Marşı genç göğüslerden gür bir ses dalgası halinde ufuklardan ufuklara yayıldıkça milletin sevgilisinden örülmüş bir edebiyat halesi içinde yaşıyacaktır. Bizi bugün olduğu kadar yarın da aynı heyecanla kaplıyan bu engin kudret onun yalnız gördüğünü yazmış olduğundan ileri gelmiyor, gördüğünü, çok iyi gördüğü içindir ki hakiki hayat sahnelerini gözümüzün önüne en canlı tablolar halinde seriyor. O bize "alev gibi çırpınan bir kalbin içinden geçerek, fikirlerin nasıl şiir olabileceğini" ilk defa göstermiştir.

"Kardeşim Ahmed Naim'e..."
Âkif'ten aziz dosta imzalanmış bir *Safahat.*

O hiçbir zaman tam klasik olmamıştır. "Şüphesiz bir insan istediğini yapar fakat her istediğini de istiyemez", sözüne inanan Âkif'in yazılarında İslâmî

rasyonalizim çeşnisi bulunmakla beraber kader inanı da yer almıştır. Onun şiirlerindeki samimiyet ve berraklık hakikaten tükenmez bir kaynaktır. Kendi kanaatınca çorak ve ıssız gördüğü sahaları feyz menbaı haline getirmek istemiştir. İnanır görünmek küçüklüğünü de onda asla göremeyiz. O daima inandığını yazmış olduğu için ideal bir adam sayılır. Onun bu vasfı herkesi kendisine bağlamıştır. Hatta fikirce kendisine muarız olanları bile. Hüseyin Cahit Yalçın Âkif için "Âkif'in hayatını daha büyük bir şiir buluyorum, o hayat ki, benim kanatlarımın, inanlarımın aleyhinde sarsılmaz bir cidalle doludur, kati bir muhafelet ile meşbûdur. Âkif düşündüklerinde samimi idi. İşte işin bütün sırrı ve muammanın anahtarı buradadır. Âkif kanaatının, itikadının, vicdanının adamı oldu ve böyle bir adam olarak öldü. Onun içindir ki tabutu önüne eğilmek bizlere bir borç olmuştur" der.

Âkif bütün hayatı boyunca edebiyatımızın ve millî gururumuzun bir çağlayanı halinde akmıştır. Bize göre bu çağlayan coşkun bir şekilde muhtelif yönlere dağılmış olmasaydı kudreti daha büyük olacak ve daha derin izler bırakacaktı. Âkif'in bu kadar geniş kabiliyetine ilminin de mühim tesirleri olmuştur. Çünki Âkif mektebini birincilikle bitiren iyi bir veterinerdir.

Âkif'in yazılarındaki realite mesleğinin bir sembolüdür. Çünki o meslek fertleri daima tabiat ve dolayısile realite ile karşı karşıya bırakır.

Biz Âkif'in şahsında hem bir meslekdaş, hem de millî gururumuzun yegâne igadesi olan İstiklâl Marşı şairini kaybetmiş olmaktan mütevellit derin bir acı duyuyoruz.

Hatırasını, Bugün olduğu gibi, yarın da aynı istekle yadetmek, bizler için yapılması gereken bir ödevdir.

Mehmet Âkif / Tanrıverdi Gökçay

Mehmet Âkif'i okumak, yazmak ve anlatmak bir vazifedir.

İçinde huşû ve ibadetin insan ruhunu secdeye getiren bir mabede girilsin; üzerine ilâhî bir sükûtun sindiği eşyaya göz gezdirilsin; duvarlarda asılı, kudsiyetin alevini intişar ettiren şamdanlar arasında yanmayan, boş, karanlık bir ziya manzumesinin natamamlığını, kemal içinde noksanlıktan mütevellit üzüntüyü ruha nasıl telkin ederse; Âkifsiz Türk edebiyatı, elinde şiir mızrabı bu vahada dolaşan şaire onun yokluğunu aynı şekilde duyuracaktır.

Mehmet Âkif şiirde kendine has bir yer, silinmesi kabil-i tasavvur olmayan bir iz açtı; ve gitti.

Şair vardır ki, renklerin ahengine bürünür, tabiatı bir renk deryası halinde seyr eder ; ruhunun aynasından pırıltılarile onu aksettirir.

Şair vardır ki, ıstırabını, aşkını, içini terennüm eder. Âkif bunlardan bambaşka bir şairdi. Halk içine girmiş, mahalle mahalle dolaşmış, hayatın sefahatlerini, sızılarını duymuş ve yazmıştı. Halkın dilini şiirin bünyesinde adeta şiir yapmıştı. Tasannudan sakınır, gönüllere nüfuz eden bir samimiyet havası yaratırdı. Mütevazi bir ifade ile bunu kendisi şöyle anlatıyor:

Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri:
Ne tasannu bilirim, çünkü, ne sanatkârım.

Fakat o sanatkârdı; sanatı o kadar kendine sindirmişti ki onun içinde adeta kaybolmuştu.

İmanın, inanışın en kuvvetli ve en doğru derecesini Âkif'in şahsında bulabiliriz.

O Allah'a inanmıştı; inanılan şey ne olursa olsun, inanmak bir kuvvettir. Bu kuvvetten aldığı ilhamla, ilmin ahlâkın, faziletin kaynağını, insanın hakikî kıymet ve vicdanının Allah'tan geldiğini söyledi.

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanda Allah korkusundandır.

Allah korkusu yüreklerden kalkarsa,

Ne irfanın kalır tesiri katiyen ne vicdanın:
Hayat artık behîmidir.. hayır ondan da alçaktır.

Bu kuvvet sayesinde o yarattı; Yaratan'dan aldığı kudret onda yaratıcılığın cevherini husule getirdi.

Mehmet Âkif'in diğer kuvvetli imanı, millî imanıdır. Zaten eserlerinin külliyeti bu iman üzerine kurulmuştur. Bu duygusunun onda, sönmeyen bir ocak gibi tüttüğünü bütün hayatında müşahade eyleyebiliriz.

Balkan felaketi üzerine Fatih ve Süleymaniye kürsülerindeki feryatları, bunları manzum bir hale koyarak milletin yüksek duygularını uyandırmak için yaptığı cehitler bu inanışın eseridir.

İstiklâl Harbi'nin en heyecanlı günlerinde Ankara'nın kızıl ufuklarında gürleyen top sesleri onda onda ne büyük tesirler bıraktı. Ruhunda ne gürleyişler uyandırdı... O gürleyişlerin yegâne yıkılmaz âbidesi işte:

İstiklâl Marşı!

Daha önceleri, aynı duyguların seylâbesi içinde, Çanakkale'de ay yıldız uğruna ölen, arslanlar gibi döğüşen Mehmetçiğe diktiği âbide, onun büyük destanıdır; gurur ve acısı içinde:

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim gel, seni, tarihe desem sığmazsın.

diye haykırdı.

Mehmet Âkif tabiat içinde insanı ulvî kıymette gören bir kanaat sahibi idi. İnsana, kendi varlığını hakir görmesinden şiddetle sitem ediyor, ona ne olduğunu öğretmeğe çalışıyordu:

Haberdar olmamışsın kendi zatından da hâlâ sen,
"Muhakkar bir vücudum!" dersin ey insan, fakat bilsen..

Senin mahiyetin hatta meleklerden de ulvîdir:
Avalim sende pinhandır, cihanlar sende matvîdir.

diyordu.

Âkif, bu kıymetli, yüksek duygulu, yıkılmaz imanlı şair, ihtiyarlığında unutulmanın, anılmamanın acısını duymağa başlamıştı.

Ölümünün yaklaştığını hissediyor, bu hissi gittikçe inkişaf ediyordu. Bunları bir iki mısrağında şöyle ifade ediyor:

Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir.

Ey gölgeden ümmid-i vefa bekleyen insan!
Kaç gün seni hatırlayacaktır şu kartalı?

Fakat Mehmet Âkif aldanıyordu. Onu Türk gençleri içinde bilmeyecek, hatırlamıyacak yoktu.

Hayatı yedi büyük kitap tutan *Safahat*'ının içinde bütün canlılığı ile duran şairin, yerin yüzünde değilse de, ay yıldızlı al bayrağın her yükselişinde kalbimizin içinde yaşadığını hissediyoruz.

Toprak ve Bayrak / Muzaffer Meriç

Sevmek, içimizin derinliklerinden koparak gelen ve bütün varlığımıza nüfuz eden bir his, ruhumuz yalnız güzellikten, tabiatın binbir renklerinden çizilen dekorları değil, hislerimize hükmeden ve kalbimize sinebilen her şeyi sever, sevgimizin derinliği hürmete varınca kutsîliğine inanırız.

Bu üzerinde yaşadığımız toprak, Vatan dediğimiz bu ülke hangimizin kalbinde sevginin derinliklerine vararak kutsîliğine hükmettirmedi ki? Hepimiz bu ülkenin bir karış toprağı için can verenlerine ağlar, o mutlu kimselere erişmeği arzularız.

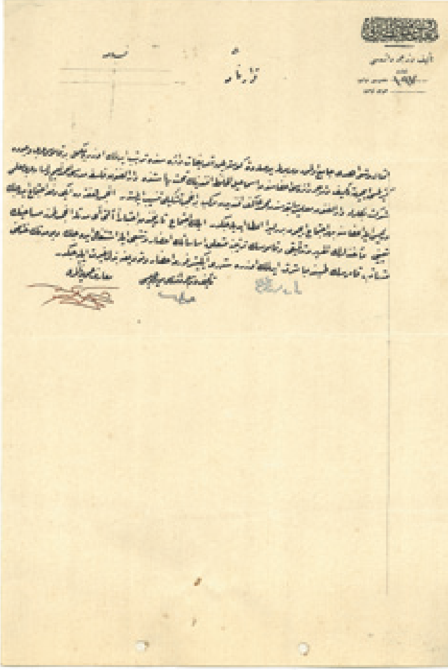
Vatanın hürriyeti, uğrunda ölenlerin kaniyle boyanan al bayrağın ufuklarında dalgalanışında saklı. O dalga seslerinden yükselen nağmelerde millî gururumuzun, millî varlığımızın marşını duyarız.

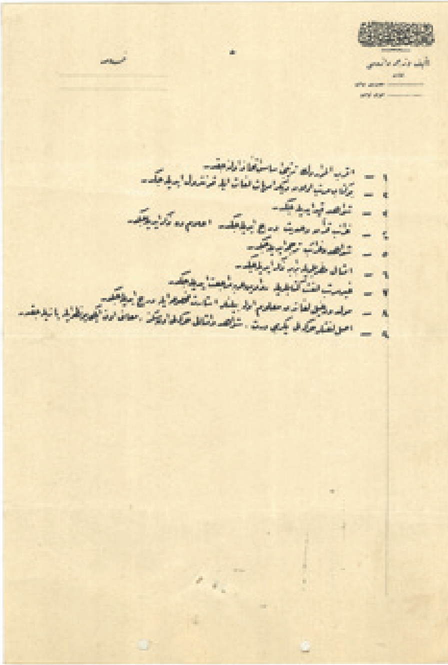
İstiklâlin bütün bir iman halinde yükselttiği o marş, bu ülke, bu topraklar için haykıran Âkif'in sesinden ahenk aldı. O, Çanakkale şehitlerine mısrağından bir türbe, toprakla bayrağa ateş renkli mısrağlar armağan etti. Mısrağlar armağan etmedi; hislerini, duygularını, heyecanlarını toprakla bayrağa işledi.

Yabancı ellerde hasret çeken gözlerinde bayrağın rengi zamanla alevlendi, toprak ananın açık kolları uzak diyarlardan onu çekti.

Alemdağı'nın koyu gölgeli çamlıklarında mazinin acı hatıralarına dalarken bu toprak anaya heyecanı ve hislerile beraber kendisini de verdi. Zaten bütün feryadı bu vatan için değil miydi? Toprak onu bağrına bastı, bayrak ona bütün ihtilaçlariyle sarıldı. Fakat o dudaklarında bayrağın rengini bir kızıl gonca haliyle taşıdı.

Kutsî toprak, kutsî bayrak ve kutsî ölü: Bugün seni anarken göz yaşlarım bakışlarımı dumanlandırıyor, bütün asabımın rüzgârlarda bir yaprak gibi titrediğini duyarak büyüklüğünün önünde hürmetle susuyorum.

Âkif'in Arapça-Türkçe kamus hazırlama heyetinde görevlendirildiğine dair belge ve nasıl hazırlanacağına dair kayıtlar.

Yaşayan Âkif / Kemal Damar

27 Kânunuevvel: Bugün içimizde sönmez bir ateş gibi millî hislerimizi alevlendiren, gönüllerimizi coşturan o mukaddes ve ebedî sesin mübdii, istiklâl şairimiz ve yüksek meslekdaşımız Mehmet Âkif'in ölümünün üçüncü yıl dönümüdür.

Rahmetle anılmak ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir.

diyen yüksek ruhlu mütevazi Âkif acaba biliniyor mu? Evet, her vakit daha ölümünde onu Türk bayrağına sararak göz yaşları arasında yine kendi kurduğu o muazzam ve muhayyel makberde yatan şühedaya emanet eden Türk gençliği geçen sene bugün de yine tamamen içten gelen aynı sevgi ve hörmet tezahürünü yapmadı mı? İşte bugün de yapıyoruz, yarın da yapacağız. Gelecek nesiller dahi onu aynı hislerle anacaklardır. Biz Türk gençliği geçmiş felaketli günlerimizde bu millete dert ortağı olan, bu vatan için didinen, bu vatan için haykıran her büyüğümüzü daima minnet ve şükranla yadederiz. Bu bizim en önemli vazifelerimizden biridir.

Mehmet Âkif 1873'te İstanbul'da doğmuş, babası Fatih müderrislerinden Tahir Efendi oğluna küçükten vermiş olduğu sağlam bir terbiye Âkif'teki cevherle birleşerek onda sarsılmaz bir iman, metin bir karakter tevlit etmiştir.

Bu iki vasıf onu hayatının sonuna kadar her türlü fenalıktan ari dürüst bir insan olarak yaşatmıştır. Küçük yaşlarından itibaren babasından ders alarak gittikçe Acem ve Arap lisanları üzerinde derin vukuf kesbetmiş ve sonraları Fransızcayı da gayet iyi öğrenmişti. Orta tahsilini müteakip memleket ekonomisinde hayvancılığın kıymet ve ehemmiyetini takdir ederek yüksek tahsilini Baytar Mektebi'nde yapmış, memleketin muhtelif yerlerinde mesleki memuriyetlerde bulunmuştur. Mehmet Âkif'in veteriner oluşu ona büyük bir içtimaiyatçı vasfını kazandırmıştır. Çünkü o mesleği icabı köylere kadar gitmiş Türk köylüsünün hususi hayatını, ondaki hudutsuz istiklâl ve hürriyet aşkını çok daha iyi anlamıştı. Halk ile temasını sıklaştırması neticesi Âkif bize o zamanki millî hayatımızın bir çok acıklı sahnelerini açık ve hazin bir ifade ile gözümüzün önünde canlandırmıştır.

Âkif dindardı, tam mânasile hakiki bir müslümandı, dinî düşünüşlerinde tamamen dünyevî idi. Bizde softalara, riyakârlara, dini elinde alet edenlere en müthiş hücumu yapan yine Âkif'tir. Bunu da şüphesiz veterinerliğine medyundur. Çünkü o bütün müsbet ilimleri uhdesinde bir kül halinde toplayan yüksek bir meslekten yetişmişti.

Bir ilim adamı oluşu onu dinî düşüncelerinde mistik yollardan ayırarak İslâm'ın intibahı gibi büyük ideal, ilmî gayeler yolunda yürütmüş, Cemaleddin Afganî, Muhammet Abduh gibi şarkın büyük mütefekkirleri

arasına katmıştır. İstiklâl şairi yabancı bir vezin olan aruzu kullanarak saf Türkçe kelimeler ile hiçbir zorluk duymadan şiirlerini yazan kuvvetli bir san'atkârdır. Âkif şiirlerini gayesi için yazmıştır. Altı ciltlik *Safahat* ve ondan sonra yazdığı *Gölgeler* tetkik edilecek olursa kadın, gül, aşk ifade eden bir tek mısrağa rastlanamaz. Âkif'in gayesi ne idi?

Onun gayesi vatanı idi: Bir zamanlar mâşeri dertlerimizi tesbit ederek onların sebep ve çarelerini sayıp döken Âkif hezimetler baş gösterince bunlara herkesden fazla müteessir olmuş; dumanı çıkmayan köyler, binlerce insanın cesedleri onu herkesten fazla ağlatmıştır.

Bu teessürü, dindar Âkif'i bazen Allah'ına acı acı yalvarmaya bazen da isyana kadar sevkediyordu.

Peki, bu cennet vatan fasılasız felâketlere sahne olmaktan ne zaman kurtulacaktı? Âkif bunun çaresini vatanı teşkil eden ülkelerdeki Müslümanların, daha geniş mânada alırsak bütün İslâm âleminin intibahında buluyordu. Bu intibah nasıl olacaktı? O da asırlardanberi gaflet uykusuna dalan Müslümanlar uyanacaklar, aralarındaki her türlü ikiliği kaldırarak ittihat edecekler ve bundan sonra medeniyet yolunda yürüyerek hem vatanı yükseltecek hem de dinlerine lâyık bir kitle haline geleceklerdi. Fakat bu ittihadın imkânı yoktu. Netekim Âkif Harb-i Umumî gibi bütün İslâm âleminin en buhranlı günlerinde aynı devleti teşkil eden ülkelerdeki Müslümanların çoğunun istiklâl sevdasına düşdüklerini, yine bir kısım Müslümanların da hiç çekinmeden düşman saflarında yer aldıkları gözü ile gördükden sonra artık dünya üzerindeki İslâmları bir bayrak altında toplamanın mümkün olamayacağını anlamış ve ondan sonra kendisini yalnız öz vatan ve milletine bağlayan Âkif İslâm'ın intibahının da ancak muhtelif İslâm milletlerinin istiklâl ve inkişaflarile tahakkuk edeceğine kanaat getirmişti. Çanakkale'de garbın en hayasızca akınlarına karşı göğsünü siper eden kahraman Mehmetciğin şan ve şerefine lâyık muazzam abideyi diken istiklâl şairimiz Mütareke'de Anadolu'da beliren millî cereyanlara elbette bigâne kalamazdı. Derhal Anadolu'ya geçti, millî cidalimizin başından sonuna kadar onun manevî bir kahramanı olarak tebarüz etti. Herkesin mütereddit bulunduğu bir zamanda o şüheda kaynağı olan bu topraklarda ezeldenberi hür yaşayan, a'sâra gömülse taşan, ancak ebediyetlerin istiab edebileceği bir milletin de onu sevk ve idare eden büyük halaskârın da muvaffak olacağına kuvvetli bir imanı vardı. Bunun içindirki Âkif nihai zaferi milletine daha evvelden müjdeledi.

Doğacaktır sana vaad ettiği günler Hakk'ın
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Evet o gün doğdu ve Âkif o günü hayatının en büyük günü olarak yaşadı. Fakat ömrü kifayet etmedi. Bütün hayatı müddetince uğrunda çırpındığı hür ve mustakil vatanında gözlerini müsterih olarak hayata kapadı.

Âkif hakikaten ölmüş müdür? Hayır onun bizden ayrı olan yalnız fani vücududur. Âkif hakikatta yaşıyor. Her gün sabah, akşam eskisinden daha vakur ve daha gür bir sesle semaları çınlatarak bütün dünyaya haykırıyor: "Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl".

Âkif'i Anışın Değeri / Mustafa Ersöz

28 Birincikânun 1939: Türk gençliğinin kolları üstünde sonsuz dinlenme yerine giden Âkif'in vatan toprağile kucaklaştığı günün üçüncü yılıdır.

Evet, Âkif bile ümitlerinin üstüne yükselen Türk gençliğinin kadirşinas ruhu, kendi kanaatine göre "sessiz yaşıyan" Âkif'i en ince tonlarına kadar duymuş ve anlamıştı. Esasen gerçeğe inanarak bütün kanaatlarını sesinin en yüksek tonile haykıran Âkif'i duymamak için kulaklar sağır, ruhlar nasırlı olmalıydı.

Kara günden bugüne kadar geçen üç yılda onun sanatı, vatanseverliği ve şahsiyeti üzerinde, büyük küçük, değerli, değersiz bir çok şahsiyetlerin müsbet-menfi, iyi-kötü, takdir ve inkâr arası kanaatları çarpıştı ve çarpışmakta.

Tek cepheli bir görüşe göre inkâr edilebilen Âkif, topyekûn bir sanat hamlesi ve o hamlenin en keskin taraflarile incelenirse, ideolojisi bir tarafa tamamen ulusal ve vatansever ruhile; inkâr edilemez bir gerçek halinde ortaya çıkar. Evet, Âkif ruhunun bütün volkanlarından vatan aşkının lavlarını saçan sönmez bir yanardağdı. Ruhunda çalkalanan okyanusların köpüklü dalgalarını, kaleminden olduğu gibi akıtan Âkif'in arkasından, okuyanları bu cazibenin tesirile koşuştular. "Doğru" onun nazarında o kadar kıymetli idi ki doğru olmak şartile odun gibi söylemeği her zaman tercih etti.

Biz Kemâlizmin potasında erimiş ruhlarile, devrim meşalaesini ve "Ata"sının kutsal emanetini sonsuluğa götüren Türk gençliği; devrimden devrime koşan ve tekâmülden tekâmüle atlıyan bir ulusun intikal nesliyiz. Öyle bir zamanda kendimiz idrak ettik ki, düşman çizmesinden kurtulmuş bir vatanda benliğimiz, köpüklü dalgalarile ruhları okyanuslaştıran kamusal bir vicdanda eridi. Kurtuluşun ezelî destanlarile ruhlarımız çalkalandı.

Türk'ün ezelî asker ruhile ebedî kahramanlığı önünde, zaferlerin dize gelişine yalnız biz değil, bütün bir acun şahit oldu. Bu yöndedir ki Çanakkale topraklarında kefensiz yatan yüzbinlerce Mehmed'in ruhlarını, benliğine içirerek ölmez bir vatan ve millet sevgisile; histen, heyecandan, idrakten bir zafer detanı yaratan ve böylece Türk edebiyat tarihine sanattan Çanakkale âbidesini diken Âkif; bizce vatanperverdir.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim, gel seni tarihe" desem sığmazsın!

Mehmed'in maddî ve manevî heybetini, Türk'ün ezelle ebet arası ömrünün hudutsuzluğunu bu mısralarla ifade eden Âkif'in ruhu, Mehmed'in ruhu kadar saf ve duyuşu da onunki kadar Türk'tür.

Keza kurtuluşta, bütün varlığını seferber ederek bir nefer gibi çalışan Âkif; netice ve o neticeyi elde edişin sırları karşısında yarattığı istiklâl destanı, ki o destanın her mısraı bir anda on sekiz milyon Türk'ün ruhunda evrensel yangınlar çıkartacak kadar alevlidir.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Hangi Türk bu mısraları göklere haykırırken ruhunda ulusal fırtınaların koptuğunu duymadı?

Ancak samimî bir duygunun mahsulü olan, bu içli ve o nisbette ateşli mısralar, hangi Türk şâirini vatanperver yapmaz?

Hiçbir eseri olmasaydı bile, sadece bu iki destan "Çanakkale ve Kurtuluş" onun millî bir şâir yapmaya yeterdi.

Âkif'in bütün bu değerlerini görmek istemeyenlere ideolojisi bir perde olmuştur. Onun ideolojisinin özünü evrensel bir İslâm dünyasının vahdeti teşkil ediyordu. Evet, kurtuluşun doğurduğu Cumhuriyet rejimi ve Kemâlizme aykırı giden bu ideolojinin istikametini Âkif'in yetiştiği şartlarda aramak lâzımdır. Bu şartlar incelenirse, Âkif'e göre bu ideolojinin de anormal olmadığı anlaşılır. Çünki Âkif:

Fatih medreselerinde hocalık yapmış bir ilim adamının oğludur. Bu yönden 1873'te İstanbul'da hayata gözlerini açan Âkif'in ciğerleri İslâm dünyası kültüriyle doygun bir atmosferle çalışmağa başladı.

İşte o, daha hayatla tanışmadan, doğduğu evin dört divarı içinde anasının ruhu ve babasının kafasındaki ilimle kucaklaştı. Ruhunda, ideâl Türk kadınının büyük fâziletleri kaynayan anasile, kafasında doğu ilimlerinin durulduğu babası ona; bir sanatkârın eserine karşı gösterdiği ihtimamı gösterdiler.

İşte hayatı, böyle bir çerçevede gören ve böyle bir muhitte boy atmağa başlayan Âkif; bal mumu gibi yumuşak beynile, babasının hocalık ettiği medreselerde İslâm ilimlerile baş başa kaldı.

Bu yönden kafasının en yumuşak, ruhunun en saf ve idrakinin en taze zamanında aldığı İslâm ve doğu dünyası ilimleri, onun kafa temelini yaptı. Âkif'e, idrâk mekanizmasını kazandıran bu temel kültür, onun fikir hamleleri ve bu hamlelerin dayandığı sağlam platformun, teşekkülü ve hatta ideolojisinin istikameti üzerinde müessir oldu. Türk gençliği Âkif'in ideolojisini değil, onun sarsılmaz ideâlist ruhunu takdir ediyor.

İdeâli uğrunda ömür vermesini bilen ideâlistlerin değerleri hiçbir zaman inkâr edilemez; Türk gençliği idrakını kullanıyor!

"Ata"sının büyük ideâlini ülkü bilen, biz Türk gençliği, ideâllerini idrak ve kafa süzgecimizden geçirdiğimiz tam anlamında gerçek ideâlistleri takdir ediyoruz. İşte böyle, genç yaşta aldığı temel kültür ile, idraki harekete geçen Âkif'in kafasında; hakikat şarkıları söylemek isteği, ruhunda kopan fırtınaları iafade aşkı yanmağa başlamış, dolayısile Âkif yüksek tahsil ihtiyacını duymuştur. Bu yolda kader onu, yolların dikenlisinde ve anormal şartlar altında bocalatmak istemişse de, ruhuna mücadeleyi zevk bilen Âkif; bu dikenli yollardan, kalbinin vuruşuna ayak uydurarak geçti.

Abdülhâk Hâmit ve Rıza Tevfik, objektifin karşısına birlikte geçmişler.

Âkif bir keresinde Mithat Cemal'e Abdülhâk Hâmit için şu sözleri söylemekten kendini alamamıştı: "Mithat, *Makber* şairi, ne seni beğendi, ne beni! Hattâ ikimizi de dinlemedi. O, oturduğu yerden o kadar emin ki karşısına kim çıksa, o adamdan bir an evvel kurtulmak için 'dahi sizsiniz, ben değilim' diyor; meramı kendi kendine kalmak! Haklı! Kendisi varken başkası çekilir mi?"

Nihayet, gerçek bir idrak ve yerinde bir memleket görüşü onu büyük ideâlist ve sosyolok Ziya Gökalp'ın yetiştiği ilim yuvasına, realitenin kucağı olan Yüksek Veteriner Okulu'na götürmüştür. İşte bütün cephelerile dünya ilminin engin ufuklarını bu çatı altında idrak eden şâir; realiteyi bütün çıplaklığı ile bu meslekte görmüş, hayatın sırlarını burada çözmüş, sanatın temel realizmini bu kaynaktan içimiş ve bütün iman ve inancını uğrunda seferber ettiği ideâlini bu çatı altında platformuna koymuştur.

Okulu bitirdikten sonra, o, soyunun en saf ve en özlü hasletleri ruhundan fışkıran köylü ve halkla kafa kafaya ve ruh ruha geldi. Artık onun ilmin gerçekliğile doygun kafası vazifede. Kapılarını ardına kadar açtığı vicdan ve ruhu da halkın derinden gelen sızıları ve katmerli dertlerile, içten içe kaynayan ıstıraplarındadır. Âkif, bu durum karşısında ruhunun derin entüvisyonu ile sanatının kökünü halkın ruhuna salmayı sezdi. Evet o, bu sezişten sonra bütün bir idrakla oradan aldığı saf ve özlü gıda ile, ruhunda ıstırabın fırtınaları kopan ve hakkın hakikatın alevleri tutuşan Âkif, gerçeği sanatına temel yaparak edebiyat tarihinde ihmal edilmez yedi cildlik bir âbide yarattı.

O, halk dilinin temiz ve ince bir İstanbul şivesiyle besteliyerek geniş bir vüzuhun kanalından bütün berraklığile realiteyi akıttı.

İsmail Habip onun için "Türk edebiyat tarihinde fonoteğin hakikî sanatkârı ve sahibi Âkif'tir" diyor. Evet Âkif en temiz bir âhenk içinde, balmumu yumuşaklığile istediği şekli vererek kullandığı aruz kalıbında, en yüksek bir kafaile en basit bir anlayışın bile pay alabileceği bir sadelikle; içinde çalkalanan en derin duyuşları ifadeetti.

O, her zaman sanatkâr olmadığını iddia ve itiraf ederdi. Fakat bu iddia ve itiraf edişteki lisanın sıcaklığı, inceliği bile onun sanatkârlığını tasdik ettirmeye yetiyordu. İşte Türk gençliğinin ruhundaki kadirşinaslığı harekete getiren değerlerden biri de Âkif'in bu temiz samimiyetidir.

Onun hakkında ne söylenirse söylensin ve Âkif ne olursa olsun bugün ortada, yaşayan ve kendini takdir ettiren bir gerçek var. Bu da:

Karadeniz'in köpüklü dalgalarla yıkanan kıyılarından Akdeniz'in sıcak sahillerine ve Ağrı'nın karlı eteklerinden Ege'nin yeşil kıyılarına kadar Türk vatanının her köşesinde, her an ezelle ebedi kucaklayan hür bir ömrün ve hür yaşama aşkının verdiği gururla tarihleri arkasında sürükleyerek göklere kanat geren şanlı Türk bayrağı. İşte, bu bayrağın her yükselişinde ona sarsılmaz ülküsünü, Âkif'in heyecanı ve Âkif'in dilile haykıran Türk oğlu ve Türk kızı, bayrağına verdiği asil sevgi ve saygıyı, kutuluş destanının coşkun şâirine de esirgemiyor. Bu yöndedir ki Âkif senede bir defa yaşamıyor ve yılda bir defa anılmıyor. Onun ruhuna Türk gençliğinin her an köpüren millî heyecanından saygı ve sevgi yağıyor. Böyle bir ruhun yeri milyonlarca canlı kalbin en sıcak köşesidir. İşte genç ihtiyar bütün aydın Türk kitlesi Âkif'ten bu kalbi esirgemiyor.

Ey büyük Âkif!.. Seni vatan topraklarındaki sonsuz dinlenme yerine el üstünde götüren Türk gençliği, bugün de ruhunu senin ümitlerinin üstünde bir kadirşinaslıkla anıyor ve anacak. Aziz ruhun sonsuzluğa kadar şadolsun!..

Kaynak: *3. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle, Mehmet Âkif, 1873-1936,* Veteriner Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı, Sayı: 3, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü 1939.

210.

Mehmet Âkif'in son günleri ve vefatı

Mithat Cemal Kuntay

Korku

Dört sene evvel bir gün Âkif'i, sebepsiz, birdenbire düşündüm. "Ölecek" gibi bir korku geldi. "Babası boğaz vereminden ölmüştü; o da veremden ölecekti; hasta idi" gibi içimde bir şey vardı. Mektup yazmaktan hoşlanmaz; cevap yazmağa mecbur etmemek için ben de yazmıyordum. Fakat kendim yarattığım bu korkuya, yine kendim, günden güne fazla inanmağa başladım. Sıhhatini sormıyarak, ona, şakalarla başlayan bir mektup yazdım: "Halvan'daki bahçede Buda'nın heykelile, her gün saatlerce karşı karşıya oturuyormuşsun. İşte nihayet, karşı karşıya somurtacak bir dost buldun!" yahut "Midemden rahatsız olduğumu duymuş da: Eyvah, bir tek zevki vardı: Yemek yemek! O da bitti! demişsin; alacağın olsun!" gibi şakalar...

Aldığım cevap ummadığım kadar uzundu: "Ben onun bu saadetine inanmıyacakmışım; şimdi onun yazı masası varmış; bundan sonra da şaheserler yazamazsa, bilmeliymişim ki, kabahat kimsenin değil, kendisininmiş!"

O, hayatının her devresinde bu yazı masasını bulamamıştı. Halbuki masasız bir şey yazamazdı; ve bir masası olduğuna şimdi, mektubunda, onun için seviniyordu.

Ben de sevindim, çünkü bir hasta bu masaya sevinemezdi. Hayalimde, yine eskisi gibi yaşamaya başladı.

Fakat tuhaftır, gün geçtikçe bu mektuptan, umduğum kadar rahat olamıyordum. Zaten o, son zamanlarda, ıstıraplarını bir kabahat gibi saklıyordu. Kendi derdile kimseyi meşgul etmek hakkı değildir gibi bir sessizliği vardı. Mektupları bile, yazısı bile sessizdi. Sonra, Mısır'a son gidişinden evvel İstanbul'daki halini düşünüyordum: Bir kenarda olmak, uzak olmak, kimseye çarpmamak için az mevcut olmak istiyordu. Kımıldadıkça başkalarının yerini alıyor gibi çekingen bir hali vardı. Dertlerini kendi emziriyor, kendi büyütüp yetiştiriyor, bir kadın kadar gizli ağlamayı biliyordu.

Bunlar hep gözümün önünde durdu. Dedim ki: "Âkif hastadır, fakat söylemiyor".

Aradan aylar geçti; damadı Muhiddin'e[184] bir mektubu geldi:

"... Ben çok ihtiyarladım, çok zayıfladım. Hiç dermanım yok. Tebdilihavadan hiç müstefit olamadım. Bakalım Allah ne gösterecek?... 27 Eylül 1935".

Hastalığını ihtiyarlık sanıyordu. Halbuki o bünyenin yaşından çok geç ihtiyarlaması lâzımdı. Sonra Allah'tan bir felâket bekliyordu. Günlerce bu cümleyi düşündüm: "Bakalım Allah ne gösterecek?" Bu cümlenin üstümdeki tesi-

Mithat Cemal'in Âkif'le ilk tanışması İbnülemin Mahmud Kemal'in konağında olmuş. Âkif devamlı susuyormuş, Mithat Cemal'in beklentisinin aksine şiirlerinden okuyup, kendini gösterme çabasına da girmiyormuş. Mithat Cemal şaşıyormuş, "benim gibi bir dâhiye -çünkü ben o zaman 18 yaşında idim; ve şairler o yaşta ekseriya dâhidirler- evet, benim gibi bir adama, kendini beğendirmek için bu adam nasıl oluyor da telâş etmiyordu. Fakat 18 yaşının verdiği ferasetle bunu da anladım: Bu odadakilerin bu adam galiba en âciziydi; benden çekiniyordu! İçimden acımağa başladım. Fakat o, birdenbire yerinden fırladı, fesini kaptı, odadakilere işaret kadar kısa selâm verdi, odadan tedricsiz çıktı". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

184 Ford'da müfettiş.

ri, günler geçtikçe azalacaktı. Fakat birkaç ay sonra kızı Feride Hanım'a bir mektup geldi:

"... Burada havalar gayet güzel gidiyor. Bununla beraber ben arkamdan paltoyu asla çıkaramıyorum. Mısır'da üşümek müsabakası açılsa, hiç şüphe yok, ben kazanırım. Buna da hamdolsun... 5 Kânunusani 1936".

Halbuki benim bildiğim, Mısır'ın her mevsiminde, Âkif, sıcaktan şikâyet edecekti. İstanbul'da kar yağarken, o, benim hesabıma şaka, kendi hesabına gerçek: "Hava bugün, biraz serin!" derdi. Bu lâtifeler, bu ciddîler hepsi gözümün önüne geldi; kendi kendime "Âkif ölüyor" dedim.

Bu sefer sıhhatini sorarak ona bir mektup yazdım; niçin sorduğuma merak etmesin diye de bir yalan buldum: "Malarya geçirdiğini duymuştum". Cevap geldi. Meğer o, bu yalanı kendine benden evvel söylemiş, buna da inanmıştı: "Çocukluğunda geçirdiği malarya şimdi nüksediyordu. Fakat geçende Cebeli Lübnan'a gitmişti. Cebel'in havası galiba iyi gelmişti. Geçecekti. Bir şey değildi".

Bu cevap karşısında malaryaya ben de inandım.

Fakat, en hazini, bu malaryaya Cebeli Lübnan'daki bir hekimin de inanmasıdır. Âkif'i, oradan, Prenses Emine Abbas Halim'e yazdığı mektupta hekimin bu korkunç hazakatini okuyoruz:

"... Sıdkı Bey isminde bir hekim bendenizle çok alâkadar oldu. Kanımda malarya bulunduğunu söyliyerek kinini mahlûl halinde beş gün tahte'l-cild zerketti, bundan hayli fayda gördüm..."

Fakat biraz sonra bu malaryaya kendisinin de inanmadığını aynı mektupta görüyoruz:

"... Lâkin Mısır'a döndükten bir zaman sonra, akşamları, yine hararet başladı. Dilâver Bey şırıngayı tekrar ettiyse de tesiri olmadı. Şimdi içerden bir Alman ilâcı veriyor. Akciğerle kalbte bir şey olmadığını hekimler müttefikan söylüyorlar ki bundan kendim de eminim. Tansiyonlar hal-i tabiîde. Yalnız karaciğerle dalak büyümüş. Gençliğimde iki üç defa malaryaya tutulmuştum. O iki uzvun büyümesini bendeniz buna hamletmek istedim. Çünkü hekimlerin saydıkları diğer esbap ile hiç münasebetim yok. Yalnız bir dizanteri muayenesi kalmıştı, onu da Mısır'a gelince yaptırdım, olmadığı tebeyyün etti. Şayet malaryadan olsaydı, bu kadar şırınganın kat'î bir tesiri görülecekti. Binaenaleyh asıl sebep anlaşılmamış demektir. Muvaffak olabilirsem, on on beş gün için olsun, bir hastanede kalarak müşahede altına girmek ve neticeye göre tedavi edilmek istiyorum... 26 Eylül 1935".

Âkif'in bu mektubunu ölümünden sonra görüyor, bir şey bilmiyordum.

Bir gün Sirkeci'de doktor Tevfik Remzi'ye [Kazancıgil] rastladım[185]. Mısır'da Âkif'i gördüğünü söyledi. Tuhaf bir hisle susmasını, başka bir şey söylememesini istedim. Fakat doktor o kadar müteesirdi ki sükût edemedi; hastalığının Sirroz[186] olmadığına imkân aramış, bulamamıştı: "Hastalığı elimle tuttum!"

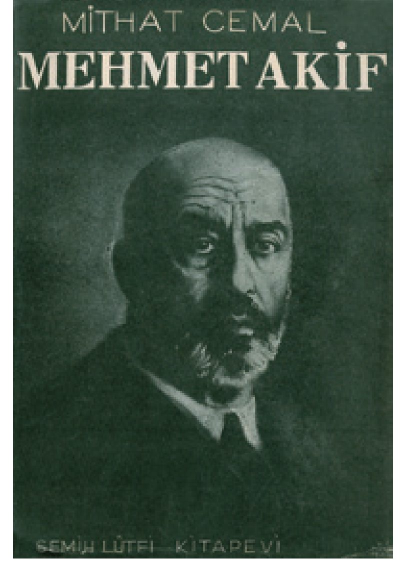
185 1936'da Mısır'da düzenlenen Uluslararası Cerrahi Kongresi için Türkiye'den üç doktor gönderilir: Kazım İsmail Gürkan, Ömer Vasfi Aybar ve Tevfik Remzi Kazancıgil (Aykut Kazancıgül'in babası). Kongre esnasında Türk sefareti ilgililerinden Âkif'in Kahire'deki adresini isterler. Nihayet Yozgatlı İhsan Efendi vesatatıyla Hilvan'a Âkif'i ziyarete giderler. Tevfik Remzi'nin anlattığına göre sohbet sırasında bulundukları odadaki masanın üzerinde pek çok gazete ve mektup vardır. Maalesef bu mektupların pek çoğu vefatından sonra Mithat Cemal'e intikal etmiş ancak Mithat Cemal'in vefatıyla da kaybolmuştur. Babası Tevfik Remzi'den Aykut Kazancıgil'in naklettiğine göre Âkif bu sohbette Türkiye hakkında soru sormamış, siyasî hiçbir yorumda bulunmamıştır. Bkz. *Âkif'ten Asım'a*, dan. Hakan Arslanbenzer, Mehmet Erdoğan, T.C. Kültür ve Turzim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 94. (haz.)

186 Cirrhose.

Zavallı Âkif, verem olacak kadar bile talihli değildi.

Bu Sirroz'a inanmadım. Bu hastalık bana bir ceza gibi göründü. Âkif'in bu ceza için hangi günahı vardı? Birdenbire Tevfik Remzi'nin kadın hastalıkları hekimi olması bana teselli oldu: "Dahiliyeci değildi, yanılmıştı". Fakat onun dahiliyecilikteki doğru teşhislerini başka vakalarda da o kadar biliyordum ki... O başka teşhislerinde yalan olmasına günlerce çalıştım. O sırada Âkif'ten telgraf aldım: İstanbul'a geliyordu.

Birkaç gün sonra beyaz bir vapur Galata rıhtımına yanaştı. Vapurun merdiveninden inen şapkalı iskeletin kim olduğunu, kolunda refikası İsmet Hanımı görerek tanıdım. "Eyvah!" dedim.

Mithat Cemal'in kaleminden dostluk âbidesi bir eser: *Mehmet Âkif.* Hâlâ en iyi kitap dense yanlış olmaz. Kapak resmi Münif Fehim'e ait.

Âkif İstanbul'da

Bu, İstanbul'a gelmek değil, hastanaheye gelmekti.

"Sağlık yurdu"nda ilk gün o kadar halsizdi ki kendisile konuşmağa utandım. Fakat iki senedenberi alıştığı hastalığını kendisi ne kadar tabiî buluyordu. Yüzüme bakıyor:

— Bir şey söylemiyorsun?

diyordu.

"Hastalığını bilmiyor" sanacaktım. Fakat biliyordum ki geçen yıl Beyrut'ta iken bir dostuna:[187]

— Karaciğerim fena!

demiş, sonra yaşını düşünerek teselli bulmuştu:

— Ne mutlu bana, peygamberimin yaşında öleceğim.

Bir zamanlar attığı taşın kavsine gökyüzünü sığdıran eli, şimdi kendi eserini tutamıyor, *Safahat*'ın kabına ithaf fıkrası isteyen birine:

— İyileşeyim de üstüne manzum bir şey yazayım!

diyerek cildi geri veriyordu.

Hastalık uzadıkça hasta tabiîleşiyor ve gelenler, sanki misafirliğe geliyorlardı.

Ortada bir ölüm hastası yoktu sanki! Şaka ediyor, bizim de etmemizi istiyordu. Biri –lâkırdı lâzımdı ya- bana soruyordu:

— Şiir yazmıyor musunuz?

Cevabı O veriyordu:

— Bıldır yıl bir tane yazdı, yoruldu; artık dinleniyor!

Ve bana bakıp gülüyordu.

Onu sevenlerin ne kadar çok olduğu hastalığında belli oluyordu. Abdülhak Hâmit "Sağlık yurdu"nun kapısında hasta bakıcıyle Onu konuşuyor; Aka Gündüz yüzlerce sigarasından bir tekini bile Onun yanında içmiyordu.

187 Şerif Ali Haydar Paşa'nın oğlu Şerif Abdülmecit.

Şaşıyordu:

— Meğer seviyorlarmış beni!

Bu hayret haklıydı: Gün oldu ki Onu sevmek "cesaret"ti. Dostları bile, bazen, Onu gizli sevdiler.

Şimdi herkes Onundu; gazeteler bile.

Ömründe bir tek ankete cevap vermişti: Sevdiği için Ruşen Eşref'in anketine.

Şimdi, şaşıyordum, gazetecilerle, kendini, sütun sütun nasıl konuşuyordu? Hastalanınca tevazuu da mı zayıflamıştı? Hayır, bu coşkunluk, vatanında ölebileceği içindi. Sonra, yanlış izahlar da adının etrafında, artık, âcizdi. Kinlerin kin olduğu anlaşılmıştı. İşte, en zıd insanlar, karşısında yan yana oturarak hastalığına merak ediyorlard: Müteahhidin yanında mutasavvıf, romancının yanında bankacı, çok iyi giyinenin yanında takriben giyinen...

Alaca bir insan kalabalığının karanlığında loş odası artık dolup boşalıyor, söz şairi çıkıp ses şairi giriyor, müellifle kâtip karşılaşıyor, İbrahim Alâeddin'in nesrile başlıyan bir gün, Faruk Nafiz'in şiirile bitiyordu.

Ve Âkif, günlerce sonra Faruk'a takılarak soruyor:

— Şiirinin son beytini o gün, bana niçin okumadın?

Ve bilmem nereden öğrendiği son beyti ezberinden okuyor:

Mahlûka inân olur mu Faruk?
Hallâk'ına i'timâdımız yok!

Sonra ilâve ediyordu:

— Benim müslümanlığım bu beyitten rahatsız olmaz Faruk Nafiz!

Faruk, birdenbire, bana bakıyordu ve ben, birdenbire, hatırlar gibi oluyordum: O beyti, dindarlığından çekinerek, Âkif'e okumadığını Faruk, galiba, bana söylemişti, ve Âkif'e de bunu, galiba, ben anlatmıştım. Gülerek Faruk'a bakıyordum.

Hastalanması bir edebiyat vakasıydı. Odasında her gün birkaç şairle görüşüyordum.

Bir gün İstanbul'da öleceğine seviniyordu:

— Mısır'da öleceğim diye ne kadar korkmuştum!

Bir gün, duvarda yastıklara başını dayamış buldum. Karşısında Hüseyin Siret vardı; bir hatırayı konuşuyorlardı: "Hani yirmi şu kadar yıl evvel, bir gece "Hernani" den bahse tutuşmuşlardı; hani bu kitaptan en çok beğendikleri yeri birer kâğıda yazmışlar, sonra kâğıtları karşılaştırmışlardı da ikisinin de beğendiği yer aynı beyit çıkmıştı:

Dona Sol
Souffre que je te suive.
Hernani
Ah! Ce cerait un crime
Que d'arracher la fleur en tombant dans l'abime.

Yıllar sonra Âkif'in de artık bir yazı masası olduğunu duyduğunda buna en çok sevinen Mithat Cemal'di. Kendisi iyi döşenmiş çalışma odalarını ve vasıflı çalışma masasını severdi.

Âkif:

— Ben Hugo'yu...

Hizmetçi girdi:

— Osman Pehlivan diye biri geldi Efendim.

Âkif, Hugo'yu unuttu; pehlivana sevindi; hep oda kapısına bakıyordu...

Kıyıcı Osman Pehlivan

Âkif'ten çok dinlemiştim, bu "Osman Pehlivan, Namık Kemal'in ümmisiydi; vatanını onun kadar severdi; sonra Müslüman adamdı, iki rekât namaz kılmadan güreşmezdi".

Fakat Osman Pehlivan bundan ibaret değildi; Âkif, onu "Asım"a da sokmuştu.[188]

Türkçe'nin en güzel şiirine giren pehlivanı görecektim; ve ben de, Âkif gibi, oda kapısına bakıyordum.

İçeriye güzel bir ihtiyar girdi; yalnız vücudü yüzünden fazla yaşlıydı; dikkat ettim, hafif menzuldü.

Âkif sitem etti: "Ona, kaçtır, haber gönderiyordu da neden gelmiyordu?"

Pehlivan utandı, önüne baktı. İhtiyar adam, inmeli adam, utangaç adam... üç aczin içindeki heykel adam üç defa güzeldi.

Siret gitti. Odada üçümüzdük.

"Osman Pehlivan ne demektir?", Âkif, bunu anlamamı istedi; Boyalık'daki[189] güreşini anlatsın diye ondan rica etti. Fakat pehlivan kendini anlatmağa razı olmadı, bu, mesleklerinin kemaline varan adamların utangaçlığı idi. Memnun oldum ve Onu da memnun etmek istiyerek güreşe takaddüm eden namazlarını merak ettim.

Osman Pehlivan:

— Kispet'i apdestli olarak giyerdim ayağıma hep!

dedi.

— Hep kispet mi giyerdiniz?

— Yalnız bir defasında İstanbul'a bir Macar geldi, onunla güreşecektim, o zaman bir "cambaz donu" giymiştim.

Pehlivanı dinlerken, Âkif, bir çocuk kadar güzeldi; keyiflendi; birlikte kahve içmemizi istedi.

Bir aralık baktım, Âkif nüzullü pehlivanın yüzüne dalmış, gözleri dolmuştu. Göz yaşlı sesini bir iki yudum kahveyle düzeltti, pehlivanı göstererek:

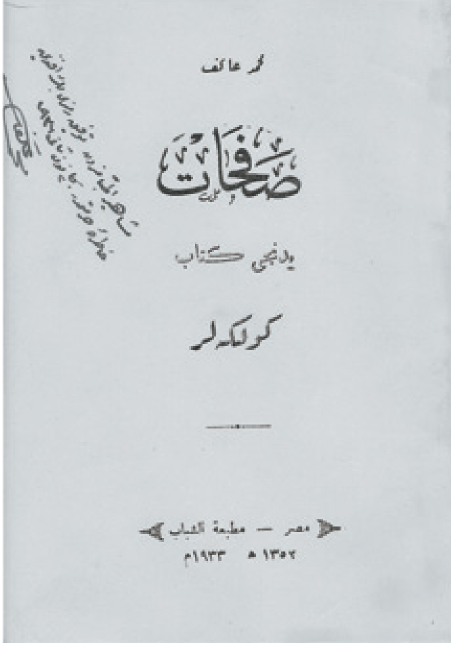
— On sene başa güreşti!

dedi.

Pehlivan giderken ben de beraber çıktım.

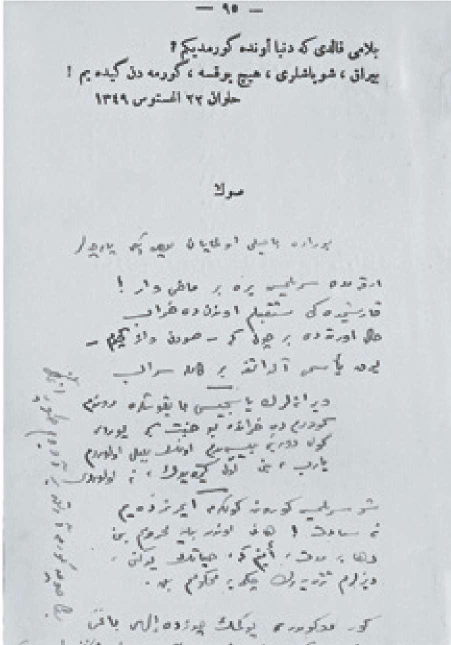
188 *Safahat*'ın 6ıncı kitabı *Asım*'da 116, 117, 118inci sahifelerde "Osman Pehlivan" "Asım" adile güreşir. Bu güreş tasviri [bu] kitabın "Eserleri" başlıklı kısmında 18. sayılı şiirdir. (Kutay)

189 Çatalca'da bir yerdir. (Kutay)

Tevfik Remzi Kazancıgil'e imzalı bir *Gölgeler* nüshası. "Meşâhir-i etıbbâmızdan Tevfik Remzi beyefendiye hatıra-ı hürmetimdir".

Kitabın son sayfasına yazılmış Âkif'in yeni dörtlükleri.

— ٩٥ —

— Seni evine kadar götüreyim Osman Pehlivan.

Biliyordum, evine kadar gidersem "bir kahvesini içmemi" alelusul teklif edecekti.

Şimdi, Karagümrük'te, Osman Pehlivan'ın evinde tahmin ettiğim kahveyi içiyordum.

— On beş.

— Pehlivanlığı Ona siz mi öğrettiniz Osman Pehlivan?

— Öyle oldu.

— Çok mu iyi güreşirdi?

Pehlivan lafı değiştirdi:

— Taş atardı!

Güreşe niçin cevap vermiyordu, anlamadım. Fakat keyfini kaçırmamak için ben de taşı merak ettim:

— İyi mi atardı?

— İyisi ne olacak! Ama bir gün öyle yaptım ki taşı Onunla hep aynı ayar attım; benimki hep onun attığı yere düştü. Onu böyle epice uğraştırdıktan sonra, en son, sahiden attım, Onu geçtim. Kızdı, "Beni ne diye uğraştırıyorsun? Atacaksın, vaktile atsana! Ben ne yapsam seni geçemem; sanki bilmiyor muyum?" dedi. Benimle bir tek defa kavga etti, o gün.

— Çok mu kuvvetliydi?

— Akranı emsâli arasında kavi sayılırdı. Eski okka 65 okkaydı.

— Ona güreşi nerede öğretiyordunuz?

— Sarıgüzel'de yangın arasında öğretiyorduk: Aylak kaldıkça! Çünkü o zaman ben hizmete giderdim, O da okumağa giderdi. (O zaman Osman Pehlivan rejide tütün kıyıcısı; Âkif de idadîde talebe.

— Âkif sizinle çok güreşti mi?

Pehlivan lâfı yine değiştirdi:

— Bir defa onu Çatalca'ya götürdüm; güreştirdim. Birisini yendi orada O!

— Âkif'le hiç güreşmez miydiniz Osman Pehlivan?

"Güreşmek" kelimesini böyle külfetsizce kullandığıma Osman Pehlivan gülümsedi:

— Güreşmezdik be bey! Kispeti ayağımıza giyerdik; alt alta, üst üste boğuşurduk! Şaka güreşi!

— Âkif çok iyi güreşmez miydi yani?

— Yok canım, hevesdi!

"Hevesdi" kelimesi, Osman Pehlivan'ın "amatör" kelimesini tercüme etmesiydi. Bense 7 *Safahat*'ta 6000 beyit yazan Âkif'in pehlivanlığı hakkında mucizeler dinlemek istemiştim.

— Hayret! dedim; aruzu yenen adam...

Osman Pehlivan sözümü kesti:

— Bu Aruz pehlivan kimdir, be Bey?

— Tanımazsın, dedim, yerli değildir.

İçimden bir hicran koptu: Otuz sene evvelki Âkif'e koşmak, bu "Aruz pehlivanı" anlatmak.

Fakat Mısır Apartmanı'nda, ilâç şişelerinin arasındaki hastanın hayali, bir damla göz yaşının içinde, karşımda durdu.

Kaçtığım Hasta

Yattığı hastane ile oturduğum apartman komşu denecek kadar yakın. Öyle iken, yan yana iki evimiz olacak diye otuz sene beklediğim Âkif'e gitmek istemiyorum. Fakat, yine de, her gün gidiyorum.

Fakat, böyle her gün gitmek niçin? Her gün bir parça daha öldüğünü görmek için mi?: "Nasılsın?" bile diyememek için mi?

Üç gün gitmedim.

Üçüncü akşam hastaneden telefon ettiler:"Âkif Bey merak ediyordu, hasta mıydım?"

Ertesi gün gittiğim vakit büyük bir alınla iki gözden ibaretti. Üç günlük fasıladan sonra, yüzünü, ilk dehşetile görüyordum.

— Yarın hastaneden çıkıyorum, Mısır Apartmanı'na gidiyorum, dedi.

"Hastaneden çıkmak!"... Zavallı, bunu, iyileşip evine gidecek biri gibi söylüyordu.

Mısır Apartmanı'nda, yüzü, hastanenin çerçevesinden kurtuldu. Yatakta değil, bir divanda oturuyordu. Hastalığından şikâyet etmiyordu. Gülüyordu, konuşuyordu. Bizim gibiydi. Yalnız, gelenlere ayağa kalkmıyordu.

Bir gün, nihayet, yataktaydı.

Bir gün, kemiklerinin bütün salâbetile, yatağında dimdik oturarak seviniyordu: Boğazlar hakkındaki davamızı Montreux'de kazanmıştık.

Ölecek bir hastanın bu türlü sevindiğini ilk defa görüyordum.

Bir gün cevap vermeye bile takati yoktu. Öyleyken "Gitme!" diyordu. Yalnız dinlemeye bile razıydı.

Bir gün Abdülhak Hâmid'in eserlerini istedi. Gözlerim doldu; az kaldı: "ne yapacaksın?" diyecektim.

Bir gün yine Ona... Hayır, Doktor Âkil Muhtar'a gittim: "Ameliyatla iyileşemez miydi?" Hekime, bunu, ne diye soracaktım sanki? Alacağım cevabı bilmiyor muydum? Öyleyken yine gidiyor, soruyordum. Bu, hekime gidinceye kadar süren ümiddi.

Bir gün edebiyat dedikodusu istiyordu. Gazete okumayı sevmediği için ona bir meçhulü anlatır gibi: "Peyami Safa çok güzel yazıyor" dedim.

— Yalnız güzel yazmıyor, güzel de okuyor! dedi.

— Nereden biliyorsun? dedim.

— Yazılarından! dedi.

— Fakat sen gazete okumazsın ki.

Gülümsedi:

— Onun yazıları "gazete" değil ki!

Bir gün adeta iyileşmişti. Sevinecektim. Fakat yanından çıkınca caddede hekimine rastladım; uzun konuştuk...

Ayrıldıktan sonra mendilimi gözlerime kapadım, apartmanın yanındaki dar sokağa saptım.

Bir haftadır gitmiyordum. Ve yedi gün her saat, her dakika Ondan kaçtım.

Sayılı Günler

Bir gün odasına girerken durdum. Karyolasının yanında bir hasta bakıcı vardı. Beyazlar giyinmiş kadın, gözümde, hastalığı arttırıyordu. "Bu Rus kadını İran hastanesindeymiş, orası kapanınca işsiz kalmış". Zavallı Âkif, işsiz kadına, Mısır'dan, "iş" olarak gelmişti.

Kadına çocuk gibi garaz oldum.

Bir gün, kadın, hastanın odasından gözleri dolarak çıkıyordu. Onu birdenbire sevdim; adını sordum:

— Mari Mançenko!

Bir gün... Ertesi gün... Daha ertesi gün... O günlerde Âkif benimle o türlü konuştu ki sanki hiç hasta değildi, hekimler, ilâçlar sanki yalandı.

Bir gün, şişen karnını gösteriyor:

— Halkalı'dayken "İstiska-i batn"a uğrayan ineklerin karnından "trocart"la su alırdık; ben de onlara döndüm; karnımdan boyuna su alıyorlar; diyor, acı acı gülüyordu.

Bir gün Mısır Apartmanı'ndan çıkan İsmail Habib'i uzaktan gördüm.

Ben odaya girince, Âkif:

— Senin dostun şimdi burada idi; dedi.

— O benim değil, senin dostun! dedim; kitabında[190] seni o kadar candan beğeniyor ki...

Dudağında, henüz, bir tebessümlük kan vardı; gülümsedi:

— Öyleyse hakikatin dostu! dedi.

Bu sözü, kendisile eğleneceği zaman kullandığı sesle söylüyordu.

Bir gün, akşam karaltısında yüzü heykelleşerek değişiyordu. Elektriği gösterdi, yaktım. Gülümsemek istedi... Konuşmak istedi... Gözlerini kapadı, daldı.

190 *Edebî Yeniliğimiz*, 2inci cilt; s. 276-291. (Kutay)

Bir gün seviniyordu: Hastalığını anlıyan bir hekim bulmuştu.

— Artık tedavi edildiğimi hissediyorum, diyordu.

Halbuki yanlış anlaşılan hastalığı “cancer”di; doğrusu “cirhose”du. İkisi de ölümün ariyet adı. (Hekimlere doğrusunun da, yanlışının da adını sormuyordu.)[191]

Bir gün apartmanın kapıcısı, beni görünce, başını salladı. Fena oldum. Kapıcı gözlerimi anladı:

— Telâş etmeyin, dedi, bir şey yok. Dün Alemdağı’na gittiler, iyidirler çok şükür!

Hayret ettim, nasıl unutmuştum? Bugün oraya gideceğini dün bana söylemişti. Kapıcının söylediği şeyin doğruluğunu kendime karşı arttırmak için, kapıcıya:

— Evet, biliyorum, dedim; Prens Halim’in çiftliğine gidecekti.

Artık Alemdağı’ndaki Baltacı çiftliğine, yanında hasta bakıcile, sık sık gidip orada kalıyor, Prensin hususî otomobiline Beyoğlu’nda binip Alemdağı’nda indiği için örselenmiyordu. Bu küçük köşkten şehir görünmüyordu, rahattı. Ve sevinmek istiyordu: Büyük ağaçların altında oturdukça iyileşecekti. (Ağacı severdi)

Artık Alemdağı’ndaki köşke de gidemiyordu.

Bir gün iştahsızlığına sinirlendi, yemek yemedi. Bu “yememek” günlerce sürdü.

Yüzü her gün biraz daha manevileşiyordu.

Bir gün öldü sandılar, halbuki bir hafta daha yaşayacak.

Üç gündür, büsbütün iskelet.

Dört gündenberi gitmiyorum, görmeye takatim yok.

Bir Pazartesi sabahı telefonla uyandım. Ortalık henüz ağarıyordu. Şehir uyanmadan çalan bu telefon...

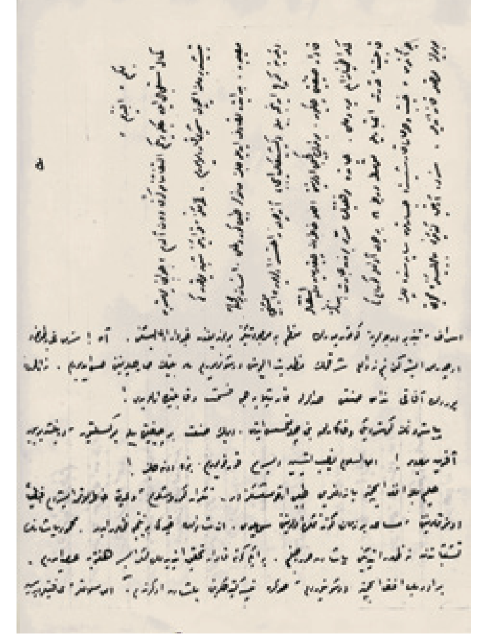
Son Gün

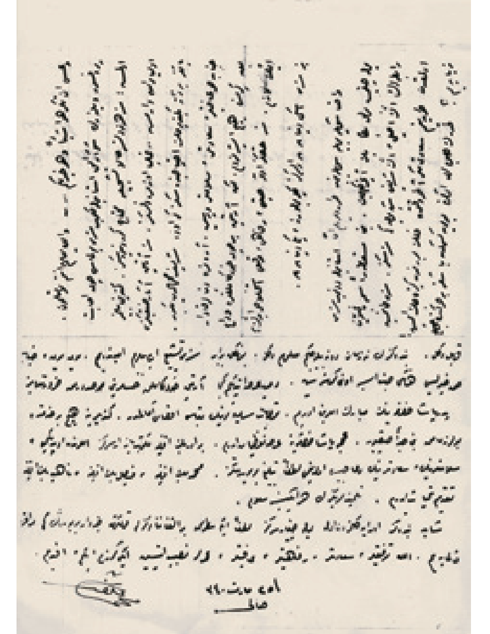
Mısır Apartmanı’na koştum. Odasına giremiyorum. Kapının kenarına başımı dayadım: Kızı Cemile, damadı Ömer Rıza bir köşede ağlıyorlar.

Buruşuk, boş karyola... Yerde tabut... Diz çökerek tabutta ölüyü öpen siyah giyinmiş kadın... Ayağa kalkınca kadını tanıdım: Her gün beyazlar içinde görmeye alıştığım hasta bakıcı.

Cenaze Beyazid’den kalkacak. Oraya gittim. Kimseler yok; bir cenazenin geleceği belli değil.

Çok sonra birkaç kişi göründü. Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. “Bir fıkara cenazesi olmalı” dedim. O anda Emin Efendi Lokantası’nın sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Sebebini anlamadım. Yine o anda

Âkif’in, Şerif Muhiddin’in Amerika’ya gideceği haberi üzerine Kahire’den gönderdiği 24 Mart 1340 tarihli mektup.

(Yusuf Çağlar arşivi)

191 Hekim raporunun hastalık hakkındaki fıkraları [bu] kitabın “Ek” başlıklı kısmında 6 sayılı yazıdır. (Kutay)

yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağına çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanımıştım.

Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut, Üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası alan elleri üstünde gidiyordu. Cenazenin arkasında yekpare bir karaltı yürüyordu; bunda bir damla "teşkilât" yoktu; bunlar, bir işaretin, bir teşekkülün topladığı insanlar değildi; kendi kendilerine gelenlerin saflarıydı; sırf cenazeye gelmiştiler, ve bu, şahidi olmıyan güzel dostluktu. Cenaze arabası, tekerleklerinde, beygirlerinde şuurlaşan bir durgunlukla arkadan, uzaktan geliyordu.

Mezarlıkta "maket"ini almak istediler; bana danıştılar: "Tabutunu açabilir miyiz?" Ona bu kadar yakın olmaktan utandım. Üniversite gençlerini gösterdim:

— Çocuklarına sorun! dedim.

İstiklâl Marşile gömdüler. Fetihtenberi şehrin toprağına kendi eserile gömülen ilk ölü!

Birdenbire kabri vardı. Düşündüm: Şu toprak yığını ihtiyarlığında Burhaniye'nin "Pelid" köyüne çekilecek, denize bakan bir evde oturacaktı.

Cenazesinden bir gün sonra Alemdağı'ndaki köşk yandı. Bilmem niçin, bu yangın bir hicran kadar güzeldi.

(...)

Bir Mülakat

1936'da bir yaz günü.

Âkif'in hasta yattığı odaya, ben girmek isterken, Hakkı Tarık çıktı.[192]

Suistimal edilmeye müsait nezaketler vardır; Hakkı Tarık'taki onlardandır; ve musafaha eden elini bırakmayarak rica eden bir elle onu yandaki odaya çektim.

Matbuat reisinin Âkif'i ziyaretinde Atatürk'le bir alâka seziyordum; ve Hakkı Tarık'la bunu konuşacaktım.

Hakkı Tarık:

— Tahmin ettiğiniz gibi, dedi, dün gece Florya deniz evinde Atatürk'ün yüksek huzurunda idim. Mehmet Âkif'in Mısır'dan İstanbul'a dönmesi, Şişli'de hususî bir hastanede yatması... Bunlardan istifade ettim, sofrada Atatürk'e bu dönüşten bahsettim. Âkif üzerine konuşulmaya başlandı.

— Demek, Âkif'in İstanbul'a dönüşü uzun bir konuşma mevzu oldu?

— Evet... Kur'an'ın Türkçe'ye tercümesi için Diyanet İşleri'nden vaktiyle kendisine verilen vazife... Bu vazife için aldığı tahsisat... Mücerret şapka giymemek için memleketi terk ettiği rivayeti... Harf inkılâbı olunca bu harflerle bastırmamak için Kur'an tercümesini Diyanet İşleri'ne vermemesi...

192 İstanbul Basın Kurumu Reisi, eski Giresun mebusu Hakkı Tarık Us. (Kutay)

Kaynak: Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Âkif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 156-175 ve 191-198.

211.

Nesil kavgası

Sadri Ertem

Sait Faik ve Abidin Dino'nun imzasını taşıyan Edebiyat Beyannamesi[193] nesil mücadelelerini yeni bir safhaya nakletmekte, alâkadarları fikir ve sanat sahasında konuşmaya davet eylemektedir.

Beyannamede dikkate lâyık hususiyetler ve senelerdir hayatımızı saran müphem tasavvurların berraklaşması, vuzuh peyda etmesi hakikati vardır. İtiraf etmelidir ki şimdiye kadar hiç bir edebiyat münakaşası bu kadar özlü istinat noktalarına dayanarak cephe kurmamıştır. Yeni nesil davasını her şeyden önce sosyal ve felsefî bir telâkkinin çerçevesi içinde bir edebiyat meselesi olarak ortaya atmıştır. Dava ne yaş meselesi ne de dar ideolojik estetik kavgasıdır. Yaş meselesi değildir. Çünkü tasfiye falan veya filan tarihli nüfus kâğıdını taşıyanların iptal edilmeleri, edebiyat kadrosundan terhis olunmaları gibi bir hesaba dayanmaktadır.

Bilâkis mücadele tanzimat denen devrin açtığı ufukla bugün hayatımızı saran ufuk arasında gözlerini açan, hayat diye sadece 1839'la 1923 arasındaki yarım Avrupalı, yarım zevkli, yarım fikirli mukallit ve melez zihniyeti kabul eden sanat ve fikir cereyanlarına karşı açılmış bulunmaktadır.

Bu itibarla bu yeni mücadele yeni hayatımızın "Türk milletinin kültür hukukunu muhafaza etmek, onu muasır seviyeye çıkarmakla" ifade edilen millî vasfının fikir ve estetik sahasında ona mütenazir varlığını inşa iddiasındadır. Bu itibarla yeni neslin açtığı kavgada bir tarihî devrin muhasebesi mevzuubahistir. Diğer taraftan yeni neslin ileri sürdüğü dava dar bir ideoloji çerçevesi içinde hapsedilmiş değildir. Büyük bir tarih devrinin karakterleri geniş hatlarla çizilmek istenmiş ve her şeyde "yarım" olmak şiarı olan sanat ve fikir hayatına karşı "kalite" hizmete davet olunmuştur.

Yeni neslin dikkate lâyık bu hareketini bizim hayatımızla rönesans arasındaki boşluğu hissetmiş olmaları, [h]ümanizmi zarurî bir kültür kaynağı addetmeleri teşci etmektedir. [H]Ümanist kültüre ve onun devamına ehemmiyet veren genç nesil anladığıma göre Avrupalı-İngiliz, Avrupalı-Fransız, Avrupalı İspanyol gibi Greko Latin medeniyetinin devamı olan Avrupalı-Türk fikir ve sanat cereyanının inkişafını emel edinmektedir. Bu meseleleri kendileri için dava yapanlar artık kendilerini "Sanat sanat için!"in fildişi kulesine hapsedemezler. Kendilerini meselenin ateşine atmışlardır.

Her terakki bir terakümün eseridir. Epey zamandır "Sanat sanat için" telâkkisine karşı çıkan düşünce tarzı nihayet bu Beyanname ile daha maşeri bir kıymet kazanmış, oluyor.

Edebiyatta yeni, eski mücadelesinin bilançosunu yapan genç ediplerin beyannamesi fikirleri, doktrinlerini izah etmeden kısmen Makyavelce sayılabilecek bir hareketin sebebini izah ediyorlar.

193 Nazım Hikmet'in "Putları Deviriyoruz" çağrısından sonra, Tan Gazetesi'nde Sait Faik ve Abidin Dino'nun birlikte imzaladıkları beyannâme. bkz. İlhan E. Darendelioğlu, *Türkiye'de Kominist Hareketleri*, Toprak dergisi Yayınları, nu.10, İstanbul 1961, s. 95.

Genç edipler edebiyat mücadelesinin başladığı günlerde "Babiali" caddesini dolduran şamata ve gürültünün derin bir uykuya dalmış olanların afyonunu patlatmak için kâfi geldiği kanaatindedirler.

Birkaç gün süren bir gürültüden sonra fikrin ve sanatın hududuna çekilmiş olması bizim tenkit ve münakaşa tarihimizde küçük de olsa bir terakkinin ifadesidir.

Bunu anlıyabilmek için daha evvelki devirlerde yapılan edebiyat münakaşalarında "tasfiye" kelimesinden daha heybetli, azametli kelimeler muharrirlerin elinde usturpa halini alırdı. Haysiyet, şeref, namus bir anda birer harabe halini alır; münakaşacılar şeref, haysiyet, namus harabalerinde birer horoz gibi dövüşürlerdi.

Münakaşalarda fikirden ziyade kıyafet, ecdadın kabahatleri veyahut meziyetleri birer istinat noktası sayılırdı.

İnsanların boyları, saçlarının rengi, uzunluğu, kıssalığı, pantalon paçalarının darlığı, genişliği, fikir ve doktrin yerine geçer; bunların üzerinde uzun uzun konuşulurdu.

Bazan mücadele sopa sopaya gelmek mertebesini bulurdu. Fikirler yerine insanların bedenleri yara, bere, çürük içinde kalırdı.

Recaizade Ekrem Bey'le Muallim Naci arasında başlayan münakaşadan tutunuz da son senelerde Halit Fahri'yi bastonla tedibe gelen şairin hareketine kadar edebiyat meselesi süratle bir kılık, kıyafet, bir ahlâk, bir namus, bir haysiyet davası haline inkılâp eder. Sanat kendine yabancı unsurların mücadele sahasında dili tutulmuş zavallı bir mahlûk halinde uzaklaşırdı. Bu defa gürültünün bir fikir izahı için kalabalığı toplamaktan ibaret kaldığı ileri sürülüyor.

Reklamın ve propagandanın muvaffak olmak şartiyle her yerde bir değeri vardır. Eğer bu gürültü insanları fikir ve sanatın ışığı altında toplanıp konuşmaya sevkedebilirse ona zararsız, hattâ masum bir Makyavellik diyebiliriz. Fikirden önce şamatanın kendisini zarurî bir vasıta haline sokmasının bizim hayatımıza nazaran ifade ettiği bazı hususiyetler vardır. Bu hususiyetler fikrin ve sanatın konuşulması için afyonların patlatılmasını icap ettiriyor. Bunları böylece hülâsa etmek mümkündür:

I. Fikir adamları, sanatkârlar birbirlerile alâkalı değildirler. Ne aralarında bir fikir ve dava birliği vardır, ne de onları birbirlerine ruhan yaklaştıracak topluluklar mevcuttur.

Bazan bir kahvede, bir mecmuada, bir masa veya birkaç sayfanın başucunda toplanan gruplar vardır. Bu gruplar o kadar dağınık ve birbirlerinden o kadar habersizdirler ki dünyanın siklet merkezini sadece kendilerini sanırlar. İnsan bu psikolojiye sahip olduktan sonra neden:

> *"— Şekspir benim uşağım, Götye benim elime su dökemez, Marsel Prust beni eğlendiren bir cücedir" demesin! Yalnızlık insanı hodbin ve megaloman*

yapar. Fikir ve sanat adamının insanlarla bilhassa fikir ve sanat muhitleriyle sıkı temas kesildiği andan itibaren o durgun bir sudan farklı değildir".

Hodbinliği, megalomaniyi öldürmeden ne hakikî fikir, ne hakikî sanat eseri yaratmaya imkân yoktur. Bilhassa sanatın çıraklık devrinde...

II. Sanatkârlar, fikir adamları yalnız toplanmamakla kalmazlar, birbirlerini de okumazlar.

Beğendikleri yerli muharrir okudukları adam değildir. O günün moda kuşu hangi muharririn başına konmuş ise modaya riayet etmiş olmak için onun adını öğrenir.

Bu vaziyet içinde muharrirlerin birbirlerini tanımalarına, birbirlerine kıymet takdir etmelerine imkân bulunabilir mi? Muharrirler her bir suretle namütenahi bir boşluk içinde zerreler gibi birbirlerini anlamadan, birbirlerini dinlemeden kaybolup giderler.

Sempatiler gibi, antipatilerin de modaları vardır. Bu adlar kavaf dükkânlarından hazır ayakkabı gibi alınır..

Bunun sebebi nedir?

Bana kalırsa hodbinlik ve kendini dünyanın merkez-i sikleti sanmak hastalığıdır.

Kendimize o kadar güveniyoruz ki; kendimizi dünyanın tek Allah'ı sanıyoruz. Allahlar kullarından ancak ibadet beklerler. Biz de bütün dünyayı kullarımızla doldurmadıkça rahat edemiyoruz. Zaman oluyor ilâhlar birbirleriyle karşılaşıyorlar. İşte o zaman harp bütün şiddetiyle başlıyor. Fakat bu harp sinirlerdedir. Fakat sütunlara intikal etmez. Bu harp fısıltılar halinde devam eder. Bu harp iptidaî kabile hislerinin coşmasına benzer bir şeydir. İptidaî kabile insanı bir başkasına kızdı mı onun küçücük bir heykelini yapar, yahut resmini çizer. Sonra heykelin kalbine bir iğne batırır. Yahut resmini yırtar ve ondan sonra iptidaî adam dünyanın en rahat insanıdır. Çünkü o:

> "— Düşmanımı öldürdüm" diyebilmektedir. Biz de sevdiğimiz adamın kitabını okumamakla, yahut kötüdür demekle, bir satır yazı yazmakla öldürdüğümüze inanırız.

Tıpkı Avusturalyalı kabile adamı gibi seviniriz.

Genç neslin şamata ve çığlık taktiği cemiyet içinde bir hakikatin aksülamelidir. Bu hakikat şudur:

"Fikir ve sanat adamı dağınık yaşıyor, hodbinlik onun ruhunu körletiyor. Megolamani başını yiyor".

Genç edipler tarih içinde tanzimat diye yâdedilen devreyi kabul etmiyorlar. Onu şarkta ve garpta müflis telâkki ediyorlar. Biliriz ki bugünkü hayatımızla dünkü hayatımızı birbirinden bıçakla keser gibi ayırmak mümkün değildir.

Hayatımız üzerinde tesirler bırakmış olan bir hâdise olmuş, bitmiş ve zaman onun üzerinde istediği gibi işlemiştir. İnkâr edilen tarihin materyali değil, ona verilen kıymettir.

Genç nesil senelerdenberi ideal bir kıymet gibi ileri sürülen "melez" tanzimat fikir ve sanatına karşı bir kıymet vermiyeceğini açıkça söylüyor.

Tanzimat devrini bir yüksek kıymet olarak telâkki etmemek türlü türlü istidlâllere yol açabilir:

1. Tanzimat Osmanlı kurûn-u vustasında bir gedik açmaktadır. Kurûn-u vustaya dönmek isteyenler için Tanzimat bir küfür, bir melanet eseridir.

Mustafa Reşit Paşa'ya dişlerini gıcırdatan maziperest ile tanzimatı bir küfür gibi telâkki eden Naim Bey ve arkadaşları bir saftadırlar.

Onlara göre Tanzimat iskolastik düşüncenin, teokratik nizamın ortadan kalkmasıdır.

Tanzimat'ı bu zaviyeden tetkik edenler için Tanzimat'tan evvelki devre bir altın devredir.

2. Tanzimat hareketi imparatorluğun parçalanmasına karşı merkezi muhafaza gayreti demektir.

İkinci Mahmut zamanında hükûmet merkezi ile karşılıklı anlaşmalar yapan derebeyleri, yani mahallî ayan ve eşraf bir yeni düzen getirdiği ve kendilerini mahalli otorite olmaktan menettiği için tanzimatın ruhuna düşmandırlar.

Bu tarih de bir realitedir. Fakat bizde her nedense dile getirilmiştir. Bir fermanla kökü kesilmiyen bir hayatın inikasları her zaman müphem arzular halinde ortaya çıkabilir.

3. Tanzimat medresenin ilmine, tekkenin tefekkürüne karşı müsaadekâr olmakla beraber, mukabil bir cephe vücude getirmiştir. İskolastik telakkiyi, tekke tefekkürünü müsbet ilme, tabiate karşı idealize edenler kısaca ilim ve fikir düşmanları sarahatle Tanzimat düşmanıdırlar.

Genç edipler ne Osmanlı kurunuvüstasına dönmek emelindedirler, ne Naim Bey'in safındadırlar, ne de mahallî derebeylik nizamının romantizmi ile yanmaktadırlar.

Müsbet ilimden ve tabiatten kaçmıyorlar.

Tekke ve medrese onlar için ancak tarihtir. Tarihe dönülmez ve bilirler ki müstehâseler konuşmaz.

O balde onların Tanzimat devrini bir fikir ve sanat kıymeti olarak kabul etmeleri sebebini başka noktalarda aramak lazımdır.

Tanzimat her hayat zaviyesine göre bir mâna ifade eder. Ve bu zaviyedeki insanların ruhî şekillerine göre de bir kıymet alır.

Genç edipler için hareket noktası şudur:

"Türk milletinin kültür hususiyetini muhafaza etmek için onu muasır cemiyetler seviyesine çıkarmak".

Yani onlar tam, mükemmel bir millet zaviyesinden hayatı görüyorlar. Bu zaviyeden Tanzimat ideal bir kıymet olarak kendilerine örnek yapmıyorlar. Bu tarihin inkârı değil, tekâmülün tabiî icaplarından biridir.

Tanzimat bir millet vücuda getiremedi, kendi hayat sahasında bundan başka türlü olabilir mi idi? Buna evet demek müşküldür. Fakat onun millet vücuda getirmeden ortaya attığı kıymet hükümlerini bugünkü millet hayatımızın düsturu saymaya nasıl imkân vardır?

Tanzimat devrini hazırlayan bizim tarih şartlarımız yanında on dokuzuncu asır Avrupa'sının sanayii ile, ticaret ile, nakit sermayesi ile, ordusu ile, donanması ile, kültüriyle şarka akın macerasını da unutmamak iktiza eder. Bu akın macerasında zayıf Osmanlı Devleti derhal teslim oldu. Fikir ve sanat için de memleket hazır eşya sâtılan bir Çin pazarı halini aldı. Osmanlı İmparatorluğunun siyasî tarihinde bir müdahale devri vardır. Bu devirdeki devlet telâkkisi ile bugünkü müstakil devlet telâkkilerini yanyana getirmeğe, mukayese yapmaya imkân yoktur. Fikir ve sanat hayatımızda da aynı cinsten müdahaleyi görüyoruz. Bu müdahaleler birer emrivakidir, inkâr edilemez; fakat güzeldir, iyidir demeğe de kimsenin dili varmaz. Tanzimat ekonomisi de nasıl bir tezgâhı bozup yerine fabrikayı değil, çarşıyı kurmuşsa fikir ve sanat sahasında da bir hayli ithâlât taciri yetiştirmiştir.

Bu fikir ithalâtçıları küçük çaptaki satıcıların sanayi ve ticaretin derinliğine nüfuz edemeyişlerine benzer bir zihniyete sahip idiler. Dillerinde dolaşan sadece:

"— Bu Avrupa malıdır" sözünden başka bir şey değildi.

Halbuki Avrupa bir büyük sentezin ifadesi idi. Tanzimat mutemadî tezatları içinde orijinaliteyi idrâk değil, tasavvur bile etmiyordu.

"Hayranlık ve taklit" onun bütün fikir ve sanat tarihini ifade eder.

Halbuki orijinal olmak için iki şart vardı, Tanzimat münevveri ikisini de ihmal etmişti. Ortada millet şuuru yoktu. Bu şuuru umanizm ile yuğurmak lâzımdı. [H]Umanizm tekke ile cami arasında beli peştemallı bir afrodit heykeli halini almıştı.

Bu dekor işinde bir fikir, bir sanatın, bir hayatın inkişaf etmesine imkân yoktu. Bu devir net tarih rakamları ile ifade edilmek istenirse kıssaca 1839 ve 1920 rakamlarını zikretmek icap eder.

Bu kısa devir Abdülhamit, Abdülaziz, Abdülmecit devirlerinde Boğaz sahillerinde istikrazlarla sulanan serbest bir refah vücuda getirdi. Ve bu refahın kasrında oturanlar bunu bir ebediyet sandılar. Ona göre hükümler verdiler. Dahiler icat ettiler. Sanat ve fikir kahramanları hallettiler. Fakat neye yarar ki bu sun'î platform İstiklâl Harbi ile çöküverdi. Ve güneş ufukta bir mızrak boyu yükselmeden bir sabah batıverdi. Hayata tam millet zaviyesinden bakan, onu iktisadı ile mustakil telâkki eden insanların Tanzimat'ın daima

Sultan Abdülhâmid-i sânî.

"Âkif Şair Eşref'i ona [Abdülhamit'e] en güzel söven adam diye sever ve bu kıtasına bayılırdı:

Besmele gûş eyliyen şeytan gibi
Korkuyorsun 'Höt!' dese bir ecnebi;
Padişahım öyle alçaksın ki sen,
İzzet-i nefsin Arab İzzet gibi.

(Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

lehimle birbirine tutturulmuş ölçülerine göre yaşamaları nasıl mümkün olabilirdi.

Tanzimat'a karşı gösterilen bu aksülamel yirmi senelik hayatımızın zevk ve fikir sahasında yaptığı değişmeden başka bir şey değildir.

Avrupalı millî bir sanata sahip olmak, hakikî bir halk "konunu [kanon?]" ve hakikî [h]ümanist kültüre istinat eden "form"u bulmak demektir. Şu halde halk ruhunun, halk temayüllerinin, halk arzularının üstün bir kıymet alması, kısacası halkın bir şahsiyet ifade etmesi, demokrasi kültürünün inkişaf etmiş bulunması iktiza eder.

Millî klasik dilin teşekkülü kültürde halk hakimiyetinin işaretlerinden biridir.

Beri taraftan da bu seviyeye gelmiş bir cemiyetin Greko-Latin kültürün yarattığı şekilleri kavrayabilmesi ve her ikisinin birbirine müvazi ve mütenazır bir tarzda tarihe sahip olması zaruridir.

Avrupa'da halk ruhuna hâkim bir unsur hâline koyan, onu iyi, güzel, halk mefhumlarında birer kıymet ölçüsü gibi ortaya atan sosyal terakki uzun bir tarihin birikintilerinden terekküp etmiştir.

Avrupa'da millet ruhunun, yani halk ruhunun, sosyetenin kaşesi olmıya başlaması, hiç olmazsa XIV'üncü asırdanberi gitgide daha mütebellir bir hal almak üzere inkişaf halinde göze çarpar. Meselâ Duns Scotjeon (1274-1309)'nun zihniyetinde İngiliz halkının tecrübesi mizacını ve bu mizaca istinat eden kâinat görüşünü bulabiliriz. Bugünkü Alman ruhunun izlerini, felsefenin temsillerini Almanca felsefî eser yazan Meister Echhart (1260-1327)'da bulmak mümkündür.

Bu misâller çoğaltılabilir. Avrupa'da kilise ve derebeylik hâkimiyetinin ruh bakımından çöküşünü, yeni bir dünya görüşünün, yeni kıymet hükümlerinin doğuşunu yine tarihi bir hâdise olarak rönesans bir şekle, bir üslûba soktu. Müşterek Avrupa medeniyeti dediğimiz ve bu âlem içinde Avrupalı sanat diye andığımız mefhum ancak bu şekilde karakterlendirilebilir.

Rönesans bir taraftan Greko-Lâtin örneklere avdeti ifade ettiği gibi bir yandan da müsbet ilme, tabiate ve insana kıymet vermek vasıflarıyla kendini hissettirir.

[H]ümanist kültürde vuzuh, sarahat, iskolastikten kurtuluş, ilim havasına giriş, tabiati objektif bir şekilde görüş birer merhale olarak göze çarpar.

Bizim kültür tarihimizde hakikî hüviyetle orta zamanın hangi tarihte bittiğini ciddiyetle tesbite imkân yoktur. Çünkü millet sosyal bünye bakımından halk hakimiyetini üstün bir vasıf olarak kabul etmiş, ne de [h]ümanist kültürün canlı tezahürleri ile karşılanmıştır.

Tanzimat devri, bu iki noktayı ihmal etmiş olduğu için davanın halli bugüne kadar kalmıştır.

Yaratıcılık cesaretimizi hiç kaybetmeden kültür seviyelerimizi ifade eden şahsiyetlerle Avrupa'nın kültür şahsiyetleri arasında yapılacak bir mukayese

Mücessem ve müheykel edasıyla Sultan Abdülaziz.

bize bir hayli hakikatler gösterecek ve bizimle [h]ümanist kültür arasındaki mesafeyi vuzuhla çizecektir.

Aşık Paşa, Dante'nin, Petrarque'nin Boccace'in muasırıdır.

Bâkî, Füzülî, Machiavel, Arioste, Letasse, Rablais, Ronsard Montaigne muasırıdır.

Hepsi on altıncı asrın kadrosunda yaşamışlardır.

Naima ile Descartes, Pascal, Nailî-i kadim, Nergisî, Veysî ile Corneille, Boileau, Racine, La Rochfoucaula, La Fontaine, Molliere, Baco, Shakespeare, Cervantes muasırdırlar. On yedinci asır onların hayatlarını çerçevelemiştir.

Nabî ile, Nedim ile, Sait Vehbi ile, Kâni ile, Şeyh Galip ile Montesqueu, Voltaire'nin, Rousau'nun, Buffon'nun, Diderot'un, Beaumarchais'in, Locke'nin, Leibniz'in, Lessing'in muasır olduklarına tarihten başka kimse bizi inandıramaz.

Sünbülzade Vehbi, Sürurî, Enderunî Fazıl, Balzac, Stendhal, Hugo, Muset, Lanquartine, Shelley, Byron, Kant, Schiller, Goethe, Heojel, Herder, Gogol, Pouchkine, Sermontof'un muasırıdırlar.

Bu tablo bir kaç ciltlik tafsilâttan daha ikna edici bir mahiyettedir.

Bu tablo bize bizim [h]ümanisma kültüründen ne kadar uzak kaldığımızı göstermektedir.

Avrupalı bir Türk edebiyatının bir yandan halk motiflerini kendine memba ittihaz etmesi, bir yandan da Greko-Latin kültürle formu temin etmesi lâzımdır.

Bu vasıflariyle Avrupalı Türk edebiyatı bir yandan halkın ruhunu, bir yandan da [h]ümanist kültürden aldığı hızla yeni imkânları fethetmeğe çalışacaktır.

[H]ümmanist kültüre geç girmiş olmamız şüphesiz bir kayıptır. Fakat hayat tarihin olduğu gibi tekerrüründen ibaret olmadığına göre, onu kısa bir zamanda daha iyiyi, daha yeniyi, kazanmak için bir merhale olarak aşabiliriz.

Avrupalı Türk edebiyatı ancak böylece muvaffak olacaktır. Bunun için şimdiden klasik olabilecek bir dil temel olarak hazırlanmıştır. Bu şartlar içinde bulunan memlekette ümanizma gösterilen alâka bir saf renk ve bir tekâmülün sesidir.

Sanatta sinlerin hududunu yüzdeki çizgiler değil, ufukları seyyareden gözler tayın eder. İnsanlar hâlâ kendilerine göre, bir tabiat halketmektedirler. Böylece insanların yarattığı dünyalar vardır. Dünyaları biribirine benziyen insanlar bir neslin kadrosu içindedirler. Genç edipler nesillerine harp sonrasını ileri hat olarak kabul ediyorlar. Harp sonrası dünyanın her yerinde insanların yarattıkları âlemin minaresini değiştirdi. Fakat bizim memleketimizde yaptığı ruh tahavvülü yüzde yüz oldu.

İnhilâl haline gelen imparatorluk çöktü. İmparatorluğun sadece bir coğrafya veyahut sadece bir idare meselesi olmadığını işarete bile lüzum yoktur.

Sultan Reşat.

"Âkif üç padişahtan Reşat'a kızıyor, Hamit'ten iğreniyor, Vahdettin'e hem kızıyor, hem iğreniyordu. Meselâ: Bu Sultan Reşat'ı Abdülhamit ne diye 30 sene hapsetmişti. Sultan Hamit'in yerinde ben olsaydım boynuna ip takar, sokak sokak gezdirir, benden sonra bu adam padişah olacak, görün! derdim". (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

Büyük Harb'in sonunda çöken imparatorluk kendi insanlarına kendi damgasını taşıyan görüşler vermişti. Tezadlı bir âlem olmakla beraber, onun acaip bir ceşnisi vardı.

Bu çeşniyi fikir ve sanat âleminde üçüzlü bir tezad halinde görmek mümkündür.

İmparatorluk tek bir ruh minaresine sahip değildir. Bunun için imparatorluk dünyayı üç ufuktan seyrederdi.

1. İslâmcılar şairleri Mehmet Âkif, filozofları Babanzâde Naim Bey kumandasında dünyayı İslâm tefekkürüne göre şekillendirmek istiyorlardı. Medreseyi kendine kışla haline koyan bu cereyan yeni olan her şeyi bid'at sayıyor ve Tanzimat'tan evvelki hayata, daha doğrusu asr-ı saadete dönmek istiyordu.

Cami avlusu ile mezarlık arasında, ölen, ölü tabutları arasında doğan, dünyayı sarığın, ahreti selvinin gölgesinde tahayyül eden insanlar dünyaya böyle bir dakika bakarak Hulûsi matbaasının bastığı Mekke, Medine resimlerine dalarlar. Mukavvanın arasından açılan bir gizli kapı onları gâh Cennetin saraylarına gâh Cehennemin gayyasına götürür.

2. Osmanlıcılar şairleri Tevfik Fikret'in, filozofları Rıza Tevfik'in kumandasında sentezine bir türlü akıl erdirilemiyen Avrupa'yı mütemadî bir hasretle anarlardı.

İslâmcıların cenneti ne ise Osmanlıcıların "Avrupası" da ondan farklı değildi. Hacıyağı ile lâvanta arasında fark vardır ama, ikisi de kokudur.

Osmanlıcılar İslâmcılara nazaran pek fazla oportünist idiler. Avrupalı olmayı Boğaziçi yalılarında oturup Venedik aynalarında yüzlerini seyretmek, Avrupalı ustaların yaptıkları iskemlelere oturdukları, masalara yaslandıkları zaman Avrupa denen ilâha temessül etmiş olduklarını sanmak mutadlarıydı. Avrupa'dan gelen kâğıt oyunlarını oynarken eğer karşıki minareden müezzin beş vakitten birini hatırlatırsa derhal:

— Azizallah, diyerek gözlerini kıbleye çevirmek ve kâğıtları ellerinin altında tutmak suretile iki ilâhı da idare ettiklerini sanırlardı.

Türkçüler, şairleri Mehmet Emin, filozofları Ziya Gokalp'in kumandasında her iki cereyana karşı imparatorluğun içinde hakikî bir muhalif parti idi. Türk Ocakları bu muhalefet partisinin kışlaları hâlini almıştı. Heyecan menbaı idi. Gençleri etrafında toplıyabilen yegâne kuvvetti. Her şeye rağmen Süleyman Paşa ile başlayan bir münevver Türkçülük cereyanı epey zamandır terakümünü yapmıştı.

Sağdan, soldan ateşe maruzdu. İslâmcılar onları dünya nizamını bozmağa gelen anarşistler farzediyorlardı. Osmancılara göre ise onlar bir sürü baldırı çıplak halk tabakasıydı. Nazik değildiler, şık olmıyanlardı.

İmparatorluk gâh bunlardan birine, gâh ikisine birden dayanarak istikamet değiştirmeleri yapıyordu.

Üç ufka açılan pencereli imparatorluk dünyasında bazı insanların tek bir hürriyeti vardı. Pencereler arasında dolaşmak...

İslâmcıların penceresinden İslâm ufku seyredeni, bir başka gün Türkçülerin arasında yahut Osmancılara göre gözlerini ayar ederken görmek mümkün oluyordu.

Büyük Harp Osmanlı İmparatorluğunu tasfiye etti.

İsitklâl Harbi yeni bir dünya ufku açtı.

Medreseler kapatılalı, şer'iye mahkemeleri ilga olunalı, lâyıklık devlet hayatına gireli bir hayli zaman oldu.

Sadece bu hareketler cami avlusu ile mezarlık arasında doğup büyüyen, ölen âlemi ortadan sildi. O kadar ki, Mehmet Âkif'ten bahsedenlerin çoğu onun cereyanına bayrakdarı olduğunu bile hatırlayamıyorlar. Hakikaten Âkif'in çizdiği levhâlar bugün ekzotik bir dünya halini almıştır.

Osmanlıcıların bütün şaşkınlıkları memleketin sadece ithalât pazarı haline gelmesinden ileri geliyordu. Bu pazarda modalar modaları takip ediyordu.

Bir kataloğ dünyasından başka bir şey olmıyan Osmanlıcı zihniyeti İstiklâl Harbinin doğurduğu "tam müstakil" camia prensibi önünde iflâs etti. Yaratıcı, yapıcı, kurucu bir iktisadî bünyenin teşekkül ettiği yerde artık gülünç "taklid" modasının sürüp gitmesine imkân yoktur. Müsbet ilim, müsbet tefekkür onun yerini almaya mecburdur.

Umumî Harbin İmparatorluk'ta yaptığı tasfiyenin ve İstiklâl Harbi'nin kurduğu yeni sosyetenin zaruretleri Türkçülük cereyanını hâkim bir kudret haline koydu. Ve İmparatorluğun muhalefet partisi ruhu yeni sosyetenin nizamını verdi.

Bu suretle üç cereyan da kendi tarihî şartları içinde müzelik oldular.

Yerlerini yeni bir hayata, yeni bir görüşe terkettiler.

İstiklâl Harbi'nden sonra doğan cemiyetin ruhu "tam" mânasile müstakil kültür, sanat, fikir tahassürü diye ifade olunabilir.

İstiklâl Harbi ile "müstakil" hüviyetini alan Türk Cemiyeti Avrupa'nın harp sonrası cereyanları ile de temasa geçmiştir.

Bu temas, onun zaman zaman taze hava teneffüs etmesine, zaman zaman sanat sahasında tecrübelere girmesine sebep olmuştur.

Bügün kendilerinin ileri hatlarını Büyük Harb'in son siperlerine dayayan edebiyatcılar dünyanın hakikaten bir dönüm noktasını hareket başlangıcı seçmekle bir hakikate temas etmişlerdir.

Kaynak: *Vakit*, 25 Sonkânun 1940.

212.

Son haftalarda çıkan eserler: Mehmet Âkif

Naci Sadullah [Daniş]

Son haftaların, intişarı en fazla alâka uyandırmış eserlerinden birisi de, Mithat Cemal'in imzasını ve *Mehmet Âkif* adını taşımaktadır.

Semih Lütfi Erciyes tarafından basılmış olan, ve ciltlisi 240, ciltsizi 200 kuruşa satılan bu 440 sayfalık eserin nefis kapağı, değerli ressam Münif Fehim tarafından hazırlanmıştır. Bizzat müellifi tarafından ve çok titizce tashih edilmiş olan eser, -maalesef, hemen bütün kitaplarımızın değerini, garip birer güve hainliğile didikliyen- tertip hatalarından, tamamen kurtarılmış bulunmaktadır.

Çok kıymetli ve bâkir vesikaları, resimleri ihtiva eden, ve temiz bir baskı nümunesi sayılabilecek derecede itina ile tabedilmiş olan bu eserde şair Mithat Cemal, kendisine tam 30 yıl sürmüş uzun bir dostlukla bağlandığı merhum Mehmet Âkif'in hayatını anlatmakta, seciyesini tebarüz ettirmekte, ve sanatını tahlil eylemektedir.

Bize, Mithat Cemal'in temiz ve aydınlık üslûbile, şair Mehmet Âkif'in henüz işitmediğimiz bir çok hatıralarını anlatan bu eseri tamamlayınca öğreniyoruz ki, müellif ikinci bir kitap hazırlamaktadır. Ve o ikinci eser, Mehmet Âkif'in eserlerinden bâhis olacaktır.

Mehmet Âkif, hiç şüphe yok ki, -en kuvvetli değilse bile- en talili şairlerimizden biridir: Çünkü hemen hiç bir şair, ölümünden iki yıl sonra, kıymetinin münakaşasına bile katlanılamıyan eşsiz bir sanatkâr mertebesine yükseltile-memiş ve arkasında, Mehmet Âkif kadar geniş bir alâka bırakmamıştır.

Çünkü ölümündenberi, Mehmet Âkif lehinde yazılan eserlerin miktarı, Mehmet Âkif'in yazdığı eserlerin miktarını bir kaç defa geçmiştir. Fakat, kitabı okuyunca anlıyoruz ki, şair Mithat Cemal, Mehmet Âkif'i daha fazla sevdirmiye, daha fazla saydırmıya çalışan o "eser"lerin en mükemmelini yaratmıştır. Bu eserin bazı taraflarını tenkit etmek kolaylıkla mümkündür. Fakat, şair Mithat Cemal, bu eserinin bir yerinde, -hakikî münekkidin tenkit etme hakkını tamamile inkâr etmemekle beraber- diyor ki:

Mehmet Âkif'e muarız olanlar, şunlardır:

1. Anlamıyanlar,
2. Kıskananlar,
3. Raté'ler (yani, kendileri hayatlarında hiçbir şey yapamadıkları için, yapabilenleri affetmiyenler)
4. Hakiki geri adamlar,

5. İlim yapanlar (yani bir ilim şubesine sistem dahilinde giremedikleri için, bir nevi umumî ilim yapmıya, "tenkid"i elverişli bulanlar...)

Bütün bunları okuyanlar, bu eserin, Mehmet Âkif'e, sahip olduğundan çok üstün bir pâye veren tarafları bulunduğunu iddiaya ve isbata cesaret edemezler sanırım. Çünkü Mithat Cemal'in o beş maddesi, insanı, beş keskin kılıç dehşetile tehdit etmektedir.

Fakat yeni bir yığın malûmatı ihtiva eden bu eser, her okuyucuya, kendi telâkkisine uygun vesikalar vermektedir. Ve Mithat Cemal'in akıcı üslûbu, bu eserin Mehmet Âkif'in muarızları tarafından okumasını bile edebî bir zevk haline getirmiştir.

Ben bu eseri, Mehmet Âkif'i tanımanın değil, Mithat Cemal'i okumanın lezzetini tadarak bitirdim!

Kaynak: *İkdam,* 5 Şubat 1940.

Mithat Cemal Âkif'le tanıştıktan birkaç gün sonra onunla yolda karşılaşır ve bir münasebetle yazdığı şiirlerden birini okur. Âkif ona, 'siz bu yaşınızda benden güzel yazıyorsunuz!' deyince Mithat Cemal ısrarla kendi gazellerinden birini okumasını ister. Âkif'in cevabı manidârdır: 'Gazelim mazelim yok benim! Çocukken tek tük bazı gazeller yazmıştım; yırttım, attım'. 'Hafızanızda vardır elbet!' 'Yazdığım yetmiyormuş gibi bir de ezberliyecek miydim?" (Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

213.

Büyük şair Mehmet Âkif'le baş başa

Şükrü Boztepe

Mehmet Âkif'in son hastalığında baş başa kalınan iki saatlik bir hasbihalin intibaını anlatmak için kalemi elime alıyorum. Siz, bu hâlimi ister cesaret ve isterseniz cür'et telâkkî edin. Takdir beklemeğe yüzüm yok, yeter ki tenkidden âzâde olayım. Onun.. O büyük adamın şiirlerinden aldığım zevki, şu âciz kalemim ifade edebilseydi: şimdi ben de kendi hesabıma bir Âkif'dim. *Safahat*'ın 6 cildini tekrar tekrar ezberlercesine okuduktan maada, son olarak Mısır'da çıkardığı *Gölgeler* isimli eseri de okumağa muvaffak oldum. Ta orta mektepten beri, onun bir çok şiirlerini, küçük hususî defterime yazmış ve eski bir kıraat kitabından kestiğim bir resmini de kapağa yapıştırmıştım. Maltepe Lisesi, on birinci sınıfında idik. Bir gün edebiyat hocam Namık Kemalzade Ali Ekrem Bey merhum bu defteri elimde görerek:

— Âkif'i çok mu seviyorsun evlat?

diye sorunca, bütün samîmiyetimle cevap verdim:

— O kadar çok ki.. Tarif edemem!..

Gülerek sırtımı okşadı:

— Bu sevgin çok yerindedir yavrum. Âkif, insanlığın canlı bir sembolüdür.

Sonra gözleri yaşararak başını salladı:

— Fakat ne yazık ki dünya kötülüklerini hep iyiler üzerinde tecrübe eder. Koca Âkif'in –Ali Ekrem Bey, Mehmet Âkif'ten bahsederken hep böyle derdi- yurduna döndü; lâkin ciğerlerinde bir kanserle beraber.

Bütün arkadaşlar, büyük bir alâka ile onu dinliyorduk. Buruşuk yanaklarından biribirini ite ite ilerliyen yaş damlaları, kırışıklıklar arasında parlak bir iz bırakıyor.

— Efendim, dedik: Kendisile görüştünüz mü?. Nerede oturuyor?.

— Hayır. Henüz kendisini göremedim. Teşvikiye Tedavi Yurdu'nda imiş.

İçimde bir arzu uyanmıştı. O büyük Şairi gidip bizzat görmek ve elini öpmek.. Bu iş benim için ne büyük bir saadet, ne büyük bir mertebe idi.

Ali Ekrem Bey, üstadın "Çanakkale Şehitlerine" şiirini okurken, mutlaka ağlardı. Öyle ahenkli ve öyle müessir bir inşat tarzı vardı ki, hepimiz meftun ve hayran bu ahenge sürüklenir ve her şeyi unuturduk. Aman yarabbi!. O ihtiyar hâlinden ümit edilmiyen hareketlerle, yirmi beş yaşındaki bir genç gibi dinçleşir ve haykırırdı:

Bir hilâl uğruna yârab, ne güneşler batıyor!

O bize şiiri okurken, her mısraı bir ressam gibi tablolarla gösterirdi. Nihayet şiir biter, onun içten gelen gözyaşları başlar. Biraz evvelki azamet ve haşmetinden eser kalmaz, şişen göğsü, dikleşen başı, tekrar hâl-i tabiiye avdet ederdi. Bâriz bir yorgunluğun izlerini, sesinden ve hareketlerinden anlar, büyük bir yaraya dokunmuşuz gibi başımızı eğerdik.

Şükrü Boztepe de diğer muhibban-ı Âkif gibi bu hastahanede şairi ziyaret etmişti. Öyle ki Âkif bu hastahanede hiç yalnız kalmıyor, sevenleri etrafından ayrılmıyordu.

— Koca Âkif, derdi: Böyle muazzam bir âbideyi kurmuş da, halâ aczinden bahs eder. Çanakkale şehitleri için, binlerce âbide üst üste konulsa, Âkif'in göklerle konuşan âbidesine erişemez... Ben, bu kıymetli hocamdan üstadın methini işiterek, eserlerini okuyarak, ona gıyaben âşık olmuştum. *"Ah!"* diyordum, *"o büyük adamı bir defacık görsem, elini öpsem, dünyalar benim olacak".*

Bir gün, ona bir mektup yazdım. Hayranlığımdan, sevgimden ve kendisini görmek istediğimden bahsettim. Cesaretimin cür'et olduğunu zannediyor, terler döküyordum. Zarfın üzerine "Maçka-Teşvikiye Sağlık Yurdu, Şair Mehmet Âkif" diye yazdım.. Bir tereddüt.. Aceba eline vasıl olur mu?.. Mektubu cebime koydum ve bir günümü üstadı bulmağa hasrederek, sokak sokak dolaştım. İkindi geçmişti; nihayet sora sora matlup olan binayı buldum. Kapıcıya yaklaşarak:

— Mısır'dan yeni gelen şair Mehmet Âkif Bey burada mı yatıyor?

diyebildim. Kapıcı beni süzerek cevap verdi:

— Evet. Burada yatıyor. Siz onun nesi oluyorsunuz?.. Kendisine haber vereyim.

Vücudumu sıcak bir ter kaplamıştı. Kıpkırmızı olduğumu, yüzümün hararetinden anlıyordum. Ne cevap vermeli! Allahım! Nihayet lisenin son sınıfında bir talebeyim. Öyle büyük bir adamın huzuruna çıkmak için, bu vasfım çok cürümsüz ve yüz kızartıcı diyordum. Mahcup bir lisanla özür diledim:

— Hiç bir şeyi değilim, fakat, o çok büyük bir şair olduğu için, kendisini görmek dilemiştim.

— O halde kendisine haber vereyim.

Helecan ve heyecandan titriyor, cümlelerimi şaşırıyordum. Hemen atıldım:

— Rica ederim kendisine şu mektubu verin.. Yarın kendisini ziyaret edeceğimi ve bu vasıta ile şimdiden kendimi gıyaben tanıttırmış olduğumu söyleyin.

Adamcağız, tuhaf tuhaf yüzüme bakarak mektubu aldı ve içeri girdi. Ben de hemen oradan uzaklaşarak büyük bir cürüm işlemişim gibi, o gün akşama kadar mağmum ve mahcup dolaştım.

Pazar günü, benim gibi onu sevenlerden bir arkadaşımı alarak kendisini ziyarete gittim. Bu arkadaş, şimdi Askerî hukuk, üçüncü sınıf talebesidir. Yanına girene kadar çektiğim helecanı, hayatımda hiç bir hâdise karşısında, hiç bir yerde çekmiş değilim. Bu ciheti anlatmağa uğraşmak, boş bir emektir.

Bir hastabakıcı kadın vasıtasile odaya dahil olduğum zaman, o büyük üstadı karyolasında yasdığına dayanmış bir halde gördüm. Kısa bir sakalın çevirdiği avurdlar, çukurluklar hasıl ederek içeri batmış, geniş omuzları daralmış, çehre uzamış, gözler büyümüş, öyle nafiz, öyle parlak ve öyle dip diri bakışları vardı ki... İçimden: *"İşte"* dedim, *"hastalık nedir bilmiyen biricik uzuv, bu parlak gözlerdir".* Koca şair, benim defterimdeki Mehmet Âkif Bey'e hiç benzemiyordu. Sıhhatte olan biricik uzuv, hâlâ dimağımda canlanan gözleri idi. Yanına yaklaştım, askerce bir selâm verdikten sonra, hemen büyük bir iştiyakla eline sarıldım ve derin bir huşû ile o eli öptüm. Öyle hissettim ki, onun mübarek eline değen dudaklarımda, hiç bir günah izi kalmamıştır.

Maltepe Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaparken genç talebelerine Âkif sevgisini aşılamayı vazife edinen Namık Kemalzâde Ali Ekrem Bey (Bolayır).

Yer gösterdi, oturduk. Üstadın mütebessim bir çehre ile söylediği ilk cümlesini işittim:

— Dün gelmiş ve bana bir mektup göndermişsin. Hemen gelmeniz için haber gönderdim, fakat gitmişsiniz.

— Beni tanımıyordunuz Efendim.. Onun için sıkıldım huzurunuza çıkmağa..

— Ne zararı var oğlum. Değil mi ki ruhen ve mânen benimle çok evel tanışıyorsunuz.

Bu zarif cümle karşısında tekellüm etmeğe imkân bulamıyarak âciz ve mahcup önüme baktım. Odada, o vakte kadar kendile alâkadar olmağa fırsat bulamadığım bir adam söze karıştı:

— Üstadım.. Bunlar Namık Kemalzade'nin talebeleridir.

Bunu söyleyen Faruk Nafiz'di.

— Evet.. dedim, Ali Ekrem Bey bilhassa sizi görmemizi çok tavsiye etti ve her derste sizden hayranlıkla bahseder.

— Allah razı olsun.. Eksik olmasın!.

Sonra Faruk Nafiz'e hitaben:

— O biçare adam nasıldır? dedi. Oğlu Cezmi öldükten sonra çok fena bir vaziyete düşmüş ve çok çökmüş diyorlar. Henüz ziyaretime gelmedi fakat, gelemedi dersek daha doğru olur.

Faruk Nafiz Bey, bu hususta üstada uzun uzun izahat vererek Ali Ekrem Bey'in mağdur ve mâzur olduğunu, babası aleyhine söylenen sözlere tahammül edemeyip, çok defalar ağladığını söyledi.

Koca üstad, hem dinliyor ve hem de:

— Vah!. Vah!. Yazık!. Şu insanlar ne nankör mahlûklardır. Kemal gibi bir adama nasıl dil uzatıyorlar.

diyerek tessürünü izhar ediyordu.

Artık onlar konuşuyor, biz dinliyorduk.

Faruk Nafiz Bey bir aralık, İbrahim Alâeddin Bey'in, Yunus Nadi'nin kızını görerek: "*Yarâb! Senin hikmetine akıl ermez, bazen yunustan halk edersin lüferi*" dediğini, üstada hikâye edince, hayli güldü ve:

— Aferin.. Aferin İbrahim Alâeddin Bey'e!. Çok hoşuma gitti, çok hoşuma gitti.. Ne zarif bir buluş, dedikten sonra ilâve etti:

— Doğrusu, ben Alâeddin'i severim. Çok ince buluş ve görüşleri vardır.

Yine bir aralık Faruk Nafiz Bey şöyle dedi:

— Abdülhak Hâmid Bey ziyaretinize geldi mi üstad?

— Evet. Geçen gün aşağı gelmiş ve kartını göndermiş. Tabii kabul etmedim. O koca dâhiyi, ben nasıl ayağıma getirtirim. İyileştiğim zaman, ilk fırsatta, ilk işim, elini öpmek olacağını bildirdim.

Hayret etmiştim. Bu ne saygı, bu ne büyüklük ve bu ne muazzam sesti. Artık mevzu Hâmid'e intikal etmişti. Büyük üstad, Abdulhak Hâmid hakkında şöyle diyordu:

Faruk Nafiz Çamlıbel

– Son yazdığı eseri Mısır'da okudum, hayret ettim. Koca Hâmid eserlerinde hâlâ gençliğini yaşıyor. Hiç ümit etmemiştim, o yaşta bir adamdan, ancak yaşının eserini bekliyordum. Hâmid yüz yaşına da gitse artık inandım ki, yine eserleri genç ve dinç kalacak. Aşk olsun, hayret ettim doğrusu!

Sonra yatağından bir parça doğrularak devam etti :

– Mısır gençliği, Namık Kemal'i çok iyi anlıyor fakat, Hâmid'i.. Asla!.. Nedense Hâmid'i bir türlü anlayamıyorlar, tanıyamıyorlar. Fakat hakları da yok değil. Hâmid bazan eserlerinde öyle yükselir ki, bulutlara kadar uzanır. Onu anlamak için oralara çıkmak lazım . Nerede o kudret bizde!. Bazan da çocuktan daha küçük olur ki, o kadar da aşağı inmek lazımdır. Zaten Hâmid demek tezadın kendisi demektir. Lâkin ne olursa olsun, şair-i azam unvanına layık bir zattır Hâmid!. Şu muhakkak ki; *Makber* onun ebediyetinde yükselen granit bir âbidedir. Sözünün burasında, Faruk Nafiz Bey:

– Üstad!. dedi, sizin de "Çanakkale" gibi yıkılmaz bir âbideniz var!

Büyük üstad mütevazıâne gülümsiyerek başını salladı:

Hayır.. Eserlerimin hepsi, ben göçmeden göçüyor. Fakat unutulmıyacak ve beni andıracak bir eserim varsa, o da "İstiklâl Marşı"dır. İtiraf ederim ki, İstiklâl Marşında, ne büyük bir sanat ve ne de derin bir şiiriyet vardır. Biricik hususiyeti, çok samimi oluşu, içten gelerek yazılmasıdır. Lâkin, bu vasıf beni andırmağa sebep olamaz. Güvendiğim cihet onun tarihi bir kıymeti haiz oluşudur . Cumhuriyetimizin ilk İstiklâl Marşı olması dolayısile belki beni ilerde yadettirmeğe vesile olur. Fransızların da "Marseyyez"i, bu kabildendir ve bana en büyük ümidi, o verir .

Yine Faruk Nafiz Bey soruyor:

– Kolay mı yazarsınız üstad?.

– Hayır .. Hayır . Bilâkis çok düşünerek ve çok güç yazarım.

– Yeni bir eseriniz var mı?.

– Evet.. Çok iyi olacağını tahmin ettiğim, yeni bir eserim var. Mevzu tamamile hazırlanmış ve her şeyi bitmiştir. Fakat sadece yazmak kaldı. İnşaallah biraz iyiliğe yüz tutunca hemen başlıyacağım. Lâkin böyle devam ederse, bir şey yapacağımız yok.

Daha bir çok şeyler konuştular ve biz, sadece dinledik. Arasıra bize dönüyor, nereli olduğumuzu, ismimizi soruyor ve iltifatta bulunuyordu.

Bir aralık Faruk Nafiz'e dönerek:

– Memleket gençliği her halde bizi unutmıyacak, Allah razı olsun arkadaşlardan, belli ki bu hususta gençliğe kuvvetli bir telkin veriyorlar, dedi..

Hayli oturmuş ve bu doyulmaz muhavereye kapılmıştık. Neden sonra aklıma geldi ki, "Bir hasta huzurunda fazla oturmak doğru değildir", ayağa kalktık ve müsaade isteyerek elini öpüp ayrıldık.

Artık ben de kendimi meşhur bir adam zannediyor ve içimden sevinç dolu bir gurur taşıyordu. Büyük şair Mehmet Âkif Bey'in elini öpmüş ve iltifatına mazhar olmuştum. Sonra kendisini bir kerre daha ziyaret ettim, bu sefer de yanında Hakkı Süha Bey vardı. Ne yazık ki, bu ziyaretim onu son görüşüm olmuştu.

Kaynak: *Akpınar*, Şubat-Mart-Nisan 1940.

214.

Fikret - Âkif davası nedir? Müdafiler ne söylüyorlar?

Haz. R. G. Arkın

Cevap veren: Sabiha Zekeriya Sertel

Fikret-Âkif kavgası yirmi seneden fazla bir mazisi olan, bazen millî, bazen içtimaî, bazen ahlâkî ve bazen de edebî kisvelere bürünerek sahnede görünen bir davadır. Bu davanın yeni safhası, *Yeni Sabah* gazetesinde "Fikret'in heykelini mi dikmeli, eserlerini mi yakmalı?" başlıklı anketle başlamış ve neticede iki taraf mahkemelik olmuşlardır. Daha sonra Sabiha Zekeriya *Âkif'le Fikret Kavgası*[194] adını taşıyan bir broşür neşretmiş, Âsar-ı İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip de *İnkılâp Karşısında Âkif-Fikret, Gençlik-Tancılar ve Kurtuluş Harbinin İmân Kaynağı İstiklâl Marşı mıdır, Tarih-i Kadim mi?* adını verdiği bir broşürle müdafaasını yapmıştır. Bu iki broşür, yirmi yıllık münakaşayı yepyeni bir safhaya sokmuş bulunuyor. Fakat Sabiha Zekeriya, broşürü ile kanaat etmemiş, bütün münakaşalara yeniden ve etraflı olacak bir eser hazırlamaya başlamıştır.

Ben, *Yeni Mecmua* okuyucularını daha önce bu fikirlerden haberdar etmek maksadiyla Sabiha Zekeriya Sertel'i Moda'daki evinde ziyaret ettim. Hasta olmasına rağmen yatağının üzerinde *Safahat* ciltleri, *Rübab-ı Şikeste*, Âkif ve Fikret hakkında neşredilmiş broşür ve kitaplarla kâğıt ve kalem vardı. Mütemadiyen okuyor ve notlar alıyordu. Zemin kendiliğinden açılmıştı:

> — Rahatsızlığınız kötü bir tesadüf ama, meşguliyetiniz maksatlarına uygun bir zemin hazırladığı için bulunmaz bir isabettir. Ben de sizi Fikret-Âkif meselesi için rahatsız ettim. Bu Fikret-Âkif davasının sizce mahiyeti nedir? dedim.

Sabiha Zekeriya heyecanlı idi. Bu mevzu üzerinde konuşmak arzusu, birdenbire, hazırlanmış gibi cevap vermesinden anlaşılıyordu.

> — Fikret'le Âkif arasında çıkan dava, bir kanaat ve fikir kavgasıdır. Fikret'in *Tarih-i Kadim*'de fikirlerini açık açık yazmasına Âkif tahammül edememiş onu zındık ve zangoç sıfatlariyle tahkir etmiştir. Âkif kendi kanaatlerini serbest konuşmasına karşı müsamaha göstermemiştir. Bundan sonra bu dava muhtelif devirlerde tazelenmiştir. Fikret'in Kolej'de muallimliğini bir milliyetsizlik telâkki eden *Sebilürreşad*cılar Fikret'e ve *Servetifünûn* gençliğine karşı hücuma geçmişlerdir. İkinci devrede Türk Ocağı'na mensup bazı gençler Fikret'i milliyetsizlikte itham etmişlerdir. Bunun sebebi tamamıyla siyasîdir. Fikret haksızlığa tahammül edemiyen bir adam olduğu için, İttihad ve Terakki zamanında yapılan suistimallere, tahakkümlere boyun iğmemiş, gür sesiyle hakkı ve halkı müdafaa eden *Hanıyağma* ve *95'e Doğru* şiirini yazarak İttihad ve Terakki

194 *Yeni Sabah* gazetesinde açılan bir ankette Tevfik Fikret aleyhinde cevaplar neşredilir. Sabiha Zekeriya Sertel bu cevapların aslında "inkılâplara yönelik" olduğu görüşünü savunarak bazı yazılar yayımlar. Bunun üzerine *Yeni Sabah* gazetesi Sertel aleyhine bir hakaret davası açar. Açılan davada sunduğu müdafaanameyi, Sertel Fikret-Akif kavgasına dair yazdığı kitabın girişinde yayımlar. Bkz. Sabiha Zekeriya Sertel, *Tevfik Fikret Mehmet Akif Kavgası (Tevfik Fikret Aleyhinde Neşriyattan Doğan Dava Münasebetiyle Hazırladığım Müdafaaname)*, Tan Matbaası, İstanbul, 1940.

fırkası da Türk Ocağı'nda bazı gençleri vasıta yaparak Fikret'e karşı bir hareket yapmıştır.

Fikret'in ölümünden sonra tekrar Sebilürreşadcılar tarafından Fikret'e karşı yapılan hücumlarda Türkocağı gençleri dahi Fikret'i müdafaaya geçmişlerdir. Son defa *Yeni Sabah* gazetesinde Fikret aleyhine yapılan hücumlarda da tekrar Sebilürreşadcılar sahneye çıkmış, inkılâbımızın ruhuna tamamiyle zıt bir mantıkla Fikret'e tekrar hücum etmişlerdir. Bu defa da inkılâpçı Türk gençliği *Yeni Adam*'da, *Vakit*'te, *Tan*'da, *Ulus*'ta Fikret'i müdafaa eden yazılar yazmışlardır. Ben de bu meyandayım. Beni mahkemeye sevkettikleri için kendimi ve Fikret'i müdafaa lüzumunu duydum. Çünkü bu dava şahsıma ait olmaktan ziyade inkılâp gençliğini alâkadar eden bir davadır. Fikret'in şahsına karşı yapılan hücumlar arkasında inkılâbın umdelerine dahi hücum edilmiştir. İnkılâbı müdafaa hepimizin vazifesidir.

— Fakat muarızlarınız hilâl ve şüheda kelimeleri, İstiklâl Marşı üzerinde durarak sizi itham ediyorlar. Buna ne dersiniz?

— Muarızlarım, yani Eşref Edip benim mahkemede söylediğim müdafaaya mukabil verdiği cevapta bu "şüheda", "hilâl" ve İstiklâl Marşı kelimelerini ortaya koyarak, demagoji yapıyor. Benim müdafaada bundan kat'iyyen bahsedilmiş değildir.

Benim müdafaamda ortaya koyduğum esas meseleye cevap vermiyor, Cumhuriyet kanunları karşısında bir adamın dinsiz olduğu için tahkir edilemiyeceği açık bir hakikat iken buna niçin cesaret ettiğini izah etmiyor, benim hiç bahsetmediğim İstiklâl Marşı ve şüheda kelimeleri üzerinde duruyor. *Tan* gazetesinde bir muharrir böyle bir yazı yazabilir. Bunu bana mal edip, buna hücum etmesi softa mantığının ezelî taktiğidir. Mamafih ben bütün bu suallere ve bana karşı yaptığı hücumlara *Sebilürreşadcıya Cevap* ismiyle çıkaracağım broşürde cevap vereceğim. Sebilürreşadcı bana gençlik namına cevap veriyormuş, bu gençliğin kim olduğunu bilmiyorum, inkılâba düşman bir gençlik bulunabileceğini zannetmiyorum, fakat ben inkılâp namına konuşuyor ve mücadele ediyorum. Çünkü gençlik Kemalist inkılâbını benimsemiş ve bunun müdafaasını üzerine almıştır.

— Size göre Âkif milliyetçi ve inkılâpçı mıdır? Değilse hangi cephelerden?

— Âkif ne milliyetçi ne inkılâpçıdır. Âkif'in milliyetçiliği Müslüman milliyetçiliği, Âkif'in vatanı Müslüman vatanıdır. Türk vatanı değildir. Arnavutluk istiklâl istediği zaman yazdığı bir şiirde, ve bütün şiirlerinde bunu açık açık söylemiştir.

Âkif Müslüman vatanı ve Müslüman milliyeti tanır. Bunun içindir ki Atatürk şapka inkılâbını yaptığı zaman Türk vatanını bırakmış, Müslüman vatanına kaçmıştır. Âkif'in bu hareketinde bir kanaat kuvveti, karakteri bulabilirsek de Âkif'i inkılâbın kabul ettiği mânada milliyetçi kabul edemeyiz. Bu sebeple Âkif millî şair değildir. İstiklâl Marşı'nı yazması da onun milliyet akidesini değiştirmez.

Âkif'in, Tevfik Fikret'in Robert Kollej'de öğretmenlik yapmasını tasvip etmemesi ile başlayan süreç Türk edebiyat ve fikir tarihinde Fikret ve Âkif taraftarlarını ve karşıtlarını doğurmuştur. Bu iki isim çevresinde veya onların üzerinden yapılan ve fikirden dine uzanan tartışmalar Âkif'in vefatından sonra da hızından hiçbir şey kaybetmeden devam edecektir.

Âkif kat'iyyen inkılâpçı değildir. Daha ilk zamanlarda, *Servetifünûn*'da Edebiyat-ı Cedidecilerin şiir tarzını değiştirmelerine karşı yazdığı şiirde ecdadın mesleğinden ayrılmamak lüzumunu haykırmıştı. Bundan sonra Âkif'te daima değişmelere karşı şiddetli bir mukavemet vardır.

Ziya Gökalp'ın ailede inkılâp yapmak lâzımdır diye yazdığı makalelere karşı, tesettürü müdafaa eden şiiri de inkılâptan ne kadar kaçtığına delildir.

Ailî bir inkılâp olsun" diyen meyûs olur?
Başka hiçbir şey kazanmazsa da bir... olur!
Çünkü "çıplak" inkılâbatın rezalettir sonu.

Şiirde inkılâba, tesettürün kalkmasına tahammül edemiyen Âkif'e nasıl inkılâpçı diyebiliriz? Milliyeti ve vatanı, Müslüman milliyeti ve Müslüman vatanı olarak kabul eden Âkif'e nasıl milliyetçi diyebiliriz? Şapka giymemek için, memleketten kaçan adam nasıl inkılâpçı olabilir?

— Fikret milliyetçi ve inkılâpçı mıdır?

— Fikret milliyetçidir. Aynı zamanda insaniyetçidir. Fikret'in insaniyetçiliği ile milliyetçiliğini telif edemiyenler onu milliyetsizlik ve vatansızlıkla itham ederler. Fakat Fikret'in insaniyetçiliği on sekizinci asır filozoflarının insaniyetçiliği mahiyetindedir. Millî hudutlar içinde, birbirine düşman olmıyan bir milletler camiası görmek ister. Kendisi, bundan sonra bütün şiirlerinde Türk vatanının, Türk milletinin müdafiidir. Fikret gençliğe hitab eden *Ferda* şiirinde sadece Türk vatanını terennüm eder.

Sönsün müebbeden o cehennem senin bugün
Cennet kadar güzel vatanım var, şu gördüğün
Zümrüd bakışlı, inci şetaretli kızcağız
Kimdir, bilir misin, vatanın şimdi saygısız
Bir göz bu nazlı çehreye -Allah esirgesin-
Kem bir nazarla baksa tahammül eder misin
İster misin şu ak sakalın paki muhteşem
Pişanci vakarına bir kirli el demem
Hattâ yabancı bir el uzansın?..

Fikret millî hudutlar içinde mahfuz saydığı vatana bir yabancı elin uzanmasına mütehammil değildir. İnsaniyetçiliği onun milliyet hudutlarını yıkmamıştır.

Fikret'in istediği vatan bütün tarakkiyatiyle, füyuzatiyle inkılâplariyle yükselen vatandır. O bunun hasretini çekmiş, son nefesine kadar bu ümitle yaşamıştır... Fikret "Garplılaşmak" mânasında tamamiyle inkılâpçıdır. Fikret'in "içtimaî inkılâp" diye muayyen bir inkılâp felsefesi yoktur. Yalnız maziye bağlanmaktan şiddetle müteneffirdir. Bilâkis gözü daima istikbalde, daima terakkidedir. Milletin, vatanın yükselmesi için mazi ile alâkasını kesip, asrın tarakkilerine, seyrine uymak, tarakkiyi köstekliyen bütün

doğmaları, akideleri, bağları kırıp koparmak hususunda korkusu olmıyan bir inkılâpçıdır.

— Fikret *Tarih-i Kadim*'inde materyalist midir?

— Fikret *Tarih-i Kadim*'inde materyalist değildir. On sekizinci asırla, on dokuzuncu asrın "müspet ilimleri" ve bu devirlerdeki şairlerin, filozofların varlık düsturunu izah eden tesirleri altındadır. İlk devirlerde çok dindar olan Fikret, geçirdiği fikrî istihaleden sonra , artık varlığı din ve mucizat ehlinin anlattığı çerçevenin dışında görmüş, ilmin hudutları içinde izah edilen bir varlığa ve felsefeye inanmıştır. Bu maddecilik demek değildir. Fikret'e materyalistten ziyade pozitivist diyebiliriz.

Ben Fikret'in felsefesini, ahlâkını, milliyetçiliğini, inkılâpçılığını *İnkılâp Karşısında Fikret-Âkif* ismiyle yazmağa hazırlandığım eserde izah edeceğim. Bu kısa görüşme ile bunu izah mümkün değildir. Yirmi yedi seneden beri Fikret'le Âkif arasında, ve her devirdeki münevver gençlikle, Âkifciler ve Sebilürreşadcılar arasında devam eden bu kavganın mahiyetini gençlere anlatmak lâzımdır. Çünkü bugün Âkif'le Fikret bizim inkılâp merhalemizde ikide bir öne sürülen semboller olmuşlardır. İnkılâbı anlamak, inkılâbı benimsemek, inkılâbı müdafaa edebilmek için bu sembollerin mahiyetlerini anlamak lâzımdır.. Ezbere inkılâp yaşamaz.

Kaynak: *Yeni Mecmua*, c. III, S. 56, 24 Mayıs 1940, s. 4 ve 13.

Sabiha Zekeriya Sertel'in Âkif aleyhine Tevfik Fikret'in müdafaasını yaptığı kitabın kapağı.

215.

Fikret - Âkif davası nedir?

Eşref Edip [Fergan]

> (*Geçen sayımızda Sabiha Zekeriya'nın Fikret'i müdafaa ederek Âkif'e hücum eden yazısını okumuştunuz. Bu hafta da Eşref Edip'in Fikret'e hücum ederek Âkif'i müdafaa eden yazısını okuyacaksınız*).

Yeni Mecmua okuyucuları geçen hafta Âkif-Fikret davası hakkında Sabiha Zekeriya'nın cevabını okuduktan sonra elbette ki bu mütalâa ve kanaatleri cerhetmek ve tam aksini isbat etmek mevkiinden Eşref Edip'in söyliyeceklerini bir hafta merakla beklemişlerdir. Sabiha Zekeriya'nın sık sık tekrarladığı *Sebilürreşad*'ın eski sahibi olan Eşref Edip de bu davayı kendi noktai nazarına göre müdafaa etmektedir. *Yeni Mecmua*, bu davada bitaraf kaldığı içindir, ki Âsar-ı İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip'e, Sabiha Zekeriya'ya sorduğum aynı sualleri sordum ve cevaplarını not etmekle iktifa ettim. Hükmü, okuyuculara bırakıyorum.

— Âkif'le Fikret arasındaki davanın mahiyeti nedir?

— Âkif'le Fikret arasında şahsî bir dava yoktur. Hattâ Âkif, Fikret'in bazı şiirlerini beğenir, takdir ederdi. Fikret, *Tarih-i Kadim*'i ile Türklerin vicdanî mukaddesatına taarruz edince Âkif bundan çok müteessir oldu. Bir müddet sonra Fikret, irfanının tebdil-i tabiiyet ettiğini ilân ile Protestanlara arz-ı hizmet edince, Âkif, Fikret'in bu karaktersizliğini şu beyit ile edebiyat tarihine tescil etti:

Şimdi Allah'a söver, sonra biraz bol para ver
Hiç utanmaz Protestanlara zangoçluk eder

Âkif şunu demek istiyordu:

— Eğer Fikret, fikir ve kanaatinde samimi bir adam olsaydı bir taraftan Allah'a söğerken diğer taraftan dinî bir müessese olan Protestan ocağına yanaşmaması lâzımgelirdi.

Âkif'le Fikret arasındaki ihtilâfın menşei işte bu hâdisedir. Artık ondan sonra ne vakit *Tarih-i Kadim* anılsa derhal Âkif'in bu beyti de hatırlanır.

Bu davanın mahiyetine gelince, Süleyman Nazif bunu *Mehmet Âkif* ünvanlı eserinde uzun uzun uzadıya izah etmiştir. Mehmet Ali Ayni de *Reybîlik, Bedbinlik, Lâilâhilik* adlı eserini sırf *Tarih-i Kadim*'in mahiyetini teşrih ile reddine hasretmiştir. Sonra Fuat Köprülü, İsmail Habib, Ahmet Naim, Tıbbiye'den K. Ekler, Hukuk'tan M. Sencer, N. Salih, Ahmet Avni, Behçet Kemal Çağlar vesair zevat da *Tarih-i Kadim*'i tenkit etmişlerdir.

Eşref Edip yaşlılığında, bir toplantıda objektiflere yakalanmış.

Görülüyor ki davanın mahiyeti Fikret'le Âkif arasında şahsî bir meseleden ibaret değildir. Asıl mesele, Fikret'in bu manzume ile Türk milletinin vicdanî mukaddesatına taarruz etmesidir. Demek ki davanın bir tarafı *Tarih-i Kadim*, diğer tarafı da Türk milletinin vicdanıdır. Burada mütecaviz Fikret'tir, kendisine tecavüz olunan da mukaddes vicdan-ı millîdir. Âkif burada, isimlerini söylediğim zevat gibi, Türk milletinin vicdanî mukaddesatını müdafaa mevkiinde idi. *Tan*cılar ise şimdi mütecaviz tarafta yer almışlardır. Malûmuâliniz, her davada evvelemirde tarafeynin teşkili lâzımdır.

Esas davaya gelince, Fikret'in böyle bir manzume ile uluhiyete ilân-ı harp ederek Türk milletinin mukaddesat-ı vicdanına ulu orta taarruz etmeğe hakkı var mıydı, yok muydu? Süleyman Nazif diyor ki:

"Fikret vicdanının inkılâb-ı meş'umunu başkalarının mukaddesat-ı vicdanına söven bir manzume ile ilân edince, o zaman herkes, hususiyle kalbindeki hiss-i imânın o sözlerle cerihadar edilmiş olduğunu ve o cerihanın acılarını duyan her mümin kendinde bir hakk-ı itab ve cevap görür".

Tıbbiye talebesinden K. Ekler diyor ki: "Fikret vaktiyle çok mutekit bir Mehmet Tevfik Efendi iken bilâhare bukalemunun renk değiştirmesi gibi fikrini tebdil ederek milletin dini ve imânı ile alay etmeye başlamıştır. Filhakika kimsenin vicdanına karışmaya hakkımız yoktur. Fakat aynı surette Fikret'in de vicdanımıza karışmıya ve küfretmeye hak ve salâhiyeti yoktu. Maalesef Fikret Müslümanların vicdanî fikriyatına ve mukaddesatına *Tarih-i Kadim* şiiriyle taarruz etmiştir".

Fuat Köprülü şunu ilâve ediyor:

> "Türk milliyetperverleri bu gibi birçok meselelerde Fikret'ten tamamıyla ayrı bir yol takip etmek mecburiyetindedirler".

Demek ki Fikret'in haksız ve münasebetsiz bir iş yapmış olduğu hakkında Türk mütefekkirleri, milliyetperverleri, faziletli gençleri müttefiktir. Esasen Fikret'in kendisi de bu hareketini bir "cinayet" addettiğini rasathane müdürü Üstad Fatin'e itiraf etmiştir.

Doktor Rıza Tevfik de bunun tevil götürür yeri olmadığını geçenlerde Beyrut'ta Kandemir'e söylemiştir.

Şimdi kala kala bu ilhadnamenin taraftarı yalnızca *Tan*cılar kalıyor.

Sabiha Zekeriya diyor ki:

> "Ne Kolej'de muallimlik ettiği için, ne *Tarih-i Kadim*'i yazdığı için, ne de oğlu Amerika'da kaldığı için Fikret'i tenkit edenleri inkılâp gençliğine mensup addetmiyorum" (s. 20)

Demek ki Tancıların "İnkılâp Amentüsü" *Tarih-i Kadim*'dir. İşte alenen bunu söylüyorlar. Her kim buna imân ederse inkılâpçıdır, kim buna karşı söz söylerse inkılâpçı değildir. *Tan*cıların Babıâli caddesindeki merkezinde Tarih-i Kadim bürosunun şefi Sabiha Zekeriya'nın ortaya koyduğu düstur işte budur. Demek ki Tancıların inkılâp amentüsü şudur: "Her şeref yapma, her

saadet piç; kahramanlık vahşet; ne harp, ne muharip, ben benim, sen de sen; ne Rab, ne ibad!" Tancılar bu diyarda bunlara imân edecek bir genç bulurlarsa aşk olsun. Faziletli bütün inkılâp gençliği, ruhları çürüten bu fikirleri şiddetle reddeder.

Tancılar bir taraftan *Tarih-i Kadim*'i pek haksız ve fuzulî olarak bir inkılâp amentüsü gibi saf dimağlara yutturmaya çalışırken, diğer taraftan da Büyük Millet Meclisi'nin yüksek kararıyla milletin ruhuna tercüman olan *İstiklâl Marşı* ve Çanakkale'deki Türk kahramanlarına ithaf olunan *Meçhul Şehit* şiirlerindeki "hilâl" ve "şüheda" kelimelerine taan ediyorlar. (*Tan*, 4/1/1939)

Tancılar burada şöyle bir düstur koyuyorlar: "İslâm timsâli olan hilâlden bahsetmek, Çanakkale'nin topraklarını sıkınca şüheda fışkıracağını söylemek bizim idealimize inanmamak demektir". Ve ilâve ediyorlar:

> "Gençliğin bu ince farklara dikkat etmelerini istemek hakkımızdır".

İşte Tancılara karşı yapılan bütün müdafaalar onların bu gibi batıl fikirleri ileri sürmelerine karşıdır. Profesör Ferit Kam'a göre "Bünyan-ı fezaili yıkan", Süleyman Nazif'e göre "imânı boğan" bu fikirler müdafaasız kalırsa saf dimağlar üzerinde -Profesör Fuat Köprülü'nün tabiriyle- "yıkıcı ve meş'um tesirler" bırakır.

Tancıların bu düsturlarına karşı birçok faziletli gençler, hamiyetli mütefekkirler *Yeni Sabah*'ta müdafaalarda bulunmuşlar; Abidin Daver de *Cumhuriyet*'te yazdığı şiddetli bir makale ile Tancıların çanlarına ot tıkamış, hilâle uzanan dillerini kulaklarına bağlamıştı:

> "Hilâlden bahsettiği için *İstiklâl Marşı*'nı sevmemek Türk bayrağını sevmemek demektir. İslâm alâmeti de olsa Türk bayrağına girdiği için "hilâl"i sevmeye ve saymaya mecburuz". (*Cumhuriyet*, 20/2/939)

"Şüheda" tabirine gelince, vatanları ve istiklâlleri uğrunda feda-yı can eden Türk askerleri elbette şehittir. Vatan ve istiklâl müdafaası elbette bir cihat gibi mukaddestir. Tancılar diyor ki, "Bizim idealimize göre böyle değildir". Halbuki şüheda nesli olan Türk milleti bu tabirle iftihar eder. İstiklâl ve vatan müdafaasını bir cihat gibi mukaddes addeder. İşte şahsiyattan sarfınazar üzerinde durulacak meselelerin biri de budur.

Sabiha Zekeriya diyor ki: Benim mahkemede okuduğum müdafaanamemde hilâle, şühedaya, İstiklâl Marşı'na taan meselesi mevzubahs olmamıştır. *Tan* gazetesinde bir muharrir böyle yazabilir. Bunu bana mal etmek doğru değildir".

Sabiha Hanım kendisini galiba ceza mahkemesinde zannederek usul-ü cezaiyeye ait bir avukatlık oyunu yapmak ister. Takdir buyurmaları lâzımdır ki ceza mahkemesinde değiliz. Vicdanı millî ve aklı selim huzurundayız. Aramızda şahsî bir niza yoktur. Varsa söylesinler. Mesele, Tancıların mukaddesatı milliyeye karşı tanlarıdır. Tancılar bu fasit fikirlerinden tövbe ederek bu taarruzlarını geri alıncaya kadar müdafaada devam etmek, vicdanı millî

namına, herkes için bir vazifedir. Sabaiha Zekeriya Tancılardan hariç değildir. Kaçamak yapmağa çalışmasın. Şunu da ilave edeyim ki *Tan* gazetesindeki bu yazı imzasızdır. Gazete namınadır. Mukaddesat-ı milliyeye karşı bu kadar çirkin bir taarruzda bulunacak faziletli hiçbir Türk çocuğu olamaz ve Tancılar bu lekeyi kimseye süremezler.

Mamafih eğer Tancılar bu tecavüzlerinden rücu ediyorlarsa açıktan açığa gazetelerinde yazsınlar, desinler ki:

— Biz nasılsa bir hata işledik, "hilâl" ve "şüheda" tabirlerine taan ettikçe *Tarih-i Kadim* gibi yıkıcı ve meş'um bir eseri bir inkılâp amentüsü diye ileri sürdük. Fakat hata ettiğimizi analdık.

— Âkif'in milliyetçiliği, inkılâpçılığı hakkında biraz izahat verir misiniz?

— Milliyetçilikten maksat, Türk camiasının inhilâl ve izmihlâlden masun kalarak millî vahdetini muhafaza etmesi ise bunun başında Âkif gelir. Âkif'in sözlerini aksine çevirerek onun kasdettiği mânanın tamamıyla zıddını ileri sürmek, mugalatadan başka bir şey değildir. Âkif o sözleri bundan otuz sene evvel, Türkiye'nin nüfusu 33 milyon olduğu zaman söylemişti. Yabancılar bu camiayı parçalıyarak kolaylıkla yutulacak bir lokma haline getirmek için hariçten millet arasına tefrikalar sokuyorlardı. Bunun neticesi olarak Arnavutlar, Araplar, birer birer camiadan ayrılıyorlar, ayrılırken koca kıt'aları da birlikte sürüklüyorlardı. Âkif bu bedbaht akibetleri görerek üzülüyor, o şiirlerini Türk camiasından ayrılmak isteyenlere karşı yazıyordu; *Arnavutluk ne demek oluyor? Arab'ın Türk'e rüchanı mı var?* diyordu. Bunlar Âkif'in en büyük Türk milliyetperveri olduğunu gösterir.

O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet bu celâl?
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.

Âkif burada milletim, ırkım dediği, Türk milletinden, Türk ırkından başkası mıdır?

Âkif'in inkılâpçılığına gelince, Cenab Şahabettin'in "Edebiyatımızda muadili olmıyan bir âbide" [diye] tavsif ettiği *Asım*'ın sonunda Âkif şöyle diyor:

İnkılâp istiyorum ben de, fakat Abduh gibi
Yoksa ellerde kör âlet, efeler tertibi,
Babıâlileri basmak, adam asmakla değil,
Çek bu işten bütün ihvanını, kendin de çekil.
Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya.
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupaya.

Demek ki garbın ilmini, tekniğini almak hususunda Âkif de inkılâpçı idi.

Fakat elbette ki bilâ kayd u şart garpçı olamazdı. Çünkü garbın bir de dini vardır ki onunla bizim hiçbir münasebetimiz yoktur ve olamaz. Sabiha Zekeriya mazi ile tamamen alâkayı kesecek, akideleri, bağları kırıp koparacak bir değişme acaba ne biçim şeydir? Yabancı kaynaklardan gelen bozguncu kızıl inkılâplara Âkif elbette taraftar olamazdı.

Sabiha Zekeriya, ecdaddan müntakil gayzından, yahut fenâ halde tutulduğu anlaşılan Tarih-i Kadim hastalığından, büsbütün şaşırdığı görülüyor. Âkif'i inkılâp aleyhtarı göstereceğim diye Abdülhak Hâmid'in bir şiirini Âkif'e mal ediyor; bunun altına da "bakınız, Âkif bu şiirinde nasıl inkılâp aleyhinde bulunuyor!" diyor. Pek ömür bir tetkik ve istidlâl!

A Sabiha Hanım! Bilmiyor musunuz ki o şiir, Hâmid'in bir eserindeki "nâkâfi" tabirinin gramer noktasından doğru olmadığını iddia edenlere karşı Abdülhak Hâmid'in yazdığı cevabî bir şiirdir? Sonra daha tuhafı, Sabiha Zekeriya, şiiri de yanlış anlıyor, tamamiyle ters mâna veriyor. Abdülhak Hâmid'in:

Bize gelmişti zira mesleki ecdad nâkâfi

mısraında, Sabiha Zekeriya'nın dediği gibi ecdadın mesleğinden ayrılmamak lüzumu haykırılmıyor, bilâkis kaide çerçevelerine bağlanılamıyacağı söyleniyor.

Sabiha Zekeriya'nın uyduruşuna göre: *Servetifünûn*'da Edebiyat-ı Cedideciler şiir tarzını değiştiriyormuş ta Âkif bu şiirinde (!?) ecdadın mesleğinden ayrılmamak lüzumunu haykırmış!

Artık buna katmerli hata mı diyelim, yoksa an kasdin tahrif ve iftira mı? Her ne ise, biz bahsimize gelelim. Âkif lafla değil, fiilen lisanda, şiirde büyük inkılâp yapmıştır. Âkif edebiyatın da vatanı olduğuna imân eder, edebiyattan ahlâkî, içtimaî bir faide bekler, el birliğiyle insanlığa doğru yürümek ister, edepsizliğin başladığı yerde edebiyatın bittiğini söyler, dilimizin şivesini hiçbir ecnebî ayağına çiğnetemeyiz derdi. Edebiyattaki inkılâbı da böyle idi.

Siyasî inkılâpçılığına gelince, saraya karşı gelerek Anadolu'ya geçtiği, başından sonuna kadar millî harekette, en yeisli günlerde gönülleri imân ve heyecanla doldurduğu, Büyük Millet Meclisi hükümetinin teessüsünde büyük hizmetleri olduğu herkesçe malûmdur.

– Sabiha Zekeriya Âkif'in inkılâptan korkarak Türk vatanından Müslüman vatanına kaçtığını söylüyor.

– Yalan. Bir kere, Âkif korkacak bir yaradılışta olmadığını herkes bilir. Zaten her sene Mısır'a gidiyordu. Sonra rahatsızlandı. Bir müddet orada kaldı ve yedinci *Safahat*ı olan *Gölgeler*deki en güzel şiirini orada yazdı. Âkif her zaman kanaatlerini, prensiplerini bütün cihana eserleriyle ilân etmiştir. Onu yakından tanıyanlar bütün hayatında kendisinden hiçbir zaman cebanetten eser görmedikleri gibi fikr-i hürriyetini de hiçbir tesir ile takyid etmemiş

olduğunu bilirler. Binaenaleyh ona korkaklık isnadı gülünç olmaktan başka bir şey değildir.

Sonra, Sabiha Zekeriya'nın Türkiye'yi Müslüman vatanı addetmeyip de Mısır'ı Müslüman vatanı addetmesi çok şayan-ı hayret bir iddiadır. Her tarafı camilerle dolu olan bir memleket nasıl olur da Müslüman vatanı olmaz? Türkiye'de İslâm ibadethanelerine nispetle kaç tane havra, yahut kilise vardır? Binde bir bile değildir. İstanbul'un göklere yükselen minarelerini Sabiha Zekeriya görmüyor mu? Türkiye, Mısır'dan ve bütün Müslümalarla meskûn olan memleketlerden çok daha ziyade bir Müslüman vatanıdır. Çünkü Hıristiyanlaşmış ve Yahudileşmiş bir Türk artık Türk sayılmaz. Binaenaleyh Sabiha Zekeriya Türkiye'yi Müslüman vatanı addetmemesi anlaşılmaz bir iddiadır.

— Biraz da Fikret'in milliyetçiliğinden ve inkılâpçılığından bahseder misiniz?

— Sabiha Zekeriya *Tarih-i Kadim*'i "inkılâbın müjdecisi" diye Fikret'i en büyük inkılâp mübeşşiri olarak gösteriyor. *Tarih-i Kadim*'deki fikirlerini inkılâp düsturları ittihaz edecek milletlerin vay haline!

Her şeref yapma, her saadet piç!
Her şeyin iptidası, âhiri hiç!
Kahramanlık.. Esası kan, vahşet!
Yere geç satvetinle ey serdar!
Ne muharip, ne harb ü istilâ;
Ben benim, sen de sen; ne Rab, ne ibad!

Bu fikirler mi inkılâp müjdecisi oluyor? En kızıl memleketler bile bugün ruhları çürüten, milletleri tarumar eden bu batıl ve yıkıcı fikirlerden uzaklaşmaya çalışırken bunları söylediğinden dolayı Fikret'i en büyük inkılâpçı addetmek, Tancılardan başka, memleketini, milletini seven hiçbir ferdin kabul edeceği şey değildir. Fikret bunları -üstad Fatin'in dediği gibi- his ve şuuru meflûç olduğu bir (...)[195]

195 Teknik bir sebepten ötürü yazının devamını okuyamadık. (haz.)

Kaynak: *Yeni Mecmua*, c. III, S. 57, 31 Mayıs 1940, s. 13 ve 17.

216.

Mehmet Âkif'in edebî düsturları

Eşref Edip [Fergan]

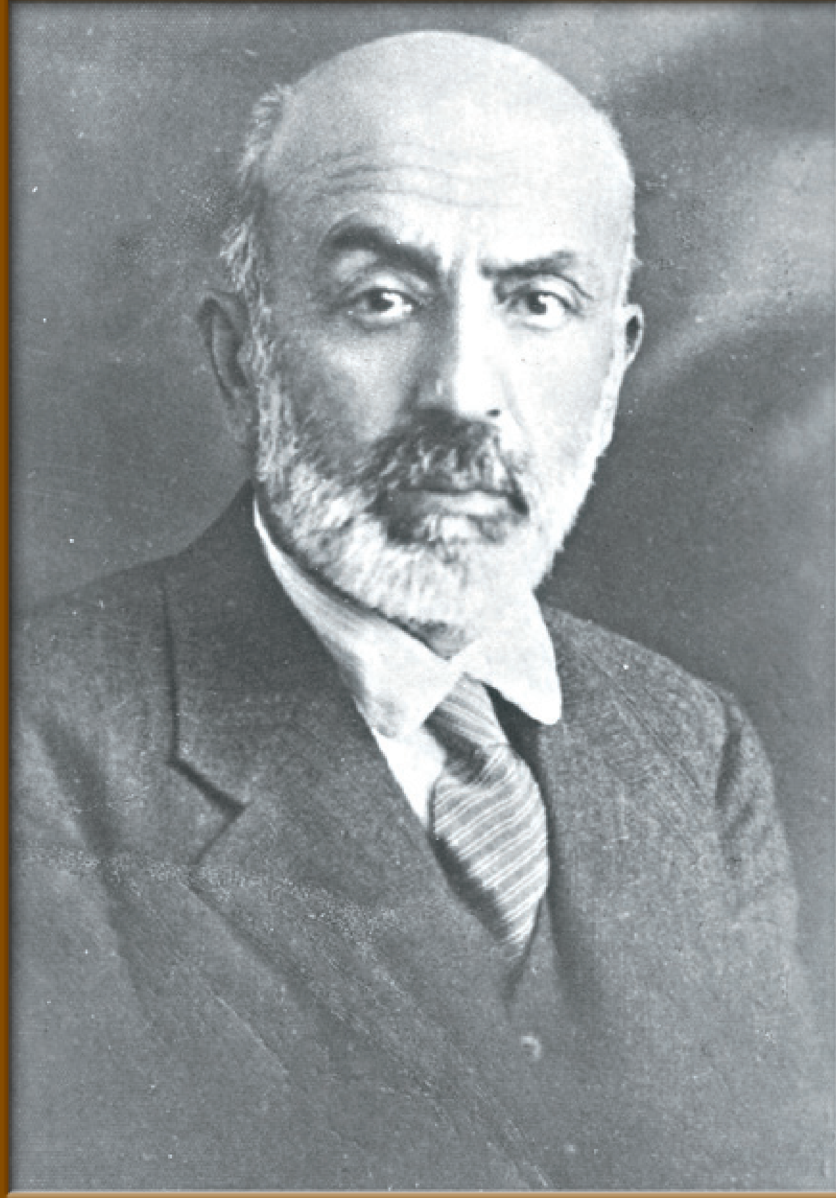
(Geçen sayımızda Âkif'i müdafaa eden uzun bir yazısını okuduğunuz Eşref Edip, İstiklâl Marşı şairinin eser ve vesikalarını tetkik ederken onun edebî düsturlarını da sekiz maddede tesbit etmeğe muvaffak olmuştur. Âkif'in bütün eserlerinde birer tez olan bu sekiz maddeyi aynen veriyoruz.)

*

Üstadın edebiyatımız hakkındaki telakkilerini hulaseten şu sekiz maddede toplamak mümkündür:

1. Şiir için, edebiyat için süs, çerez diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Libas hizmetini, gıda vazifesini görmiyen edebiyat bize hiç söylemez.
2. Hele "san'at san'at içindir" gibi yüksek nazariyeler bizim idrâkimizin pek fevkindedir.
3. Biz edebiyatın vatan olduğuna imân edenlerdeniz. O sebepten hiçbir milletin edebiyatını kendimize mal etmek istemeyiz.
4. Şarklılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek geri. Garplılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek ileri. Biz onların edebiyatından yalnız san'at cihetiyle istifade etmek isteriz. Yoksa ecnebi emtiasını yerli meta yerine satmak istemeyiz. Eserlerimiz kaba sabadır, lâkin yerli malıdır.
5. Biz edebiyatta, ahlâkî, içtimaî bir faide bekleriz. Bizim içtihadımıza göre, edepsizlik başladığı yerde edebiyat biter.
6. İçtimaî dertlerimizi dökmek, yaralarımızı açıp göstermekten çekinmeyiz. Meramımız kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. Elbirliğiyle insanlığa doğru yürümek isteriz.
7. Bizim için halka söyliyecek eserler lâzım. Altı yüz bu kadar senedenberi yalnız havası düşüne düşüne avam olmuş gitmişiz.
8. Sade yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka muztar kalmışız.
9. Hele dilimizin şivesini hiçbir ecnebi ayağa çiğnetmiyeceğiz. Zira şu hakikata iyice inanmışız ki dilsiz millet gibi şivesiz dil de yaşıyamaz. Her dil kendi fıtri şivesi dairesinde terakki eder. Lisanın şivesine uymıyan eserler mahdut bir halk arasında bir müddet yaşar, lâkin sonra da ölür gider.

Kaynak: *Yeni Mecmua*, c. III, S. 58, 7 Haziran 1940, s. 8.

"Âkif'in şiirlerine en güzel takrizi annesi söyledi. Oğlunun şair olduğunu herkesten sonra duyan Emine Şerife Hanım, bir gün, ona sordu:

— Sen şâirmişsin, öyle mi? Âkif:

— Eloğlu bu! Söylerler... İnanma anne! dedi ve 'Mahalle Kahvesi', 'Küfe' manzumelerinin lâkırdıdan ibaret olduğunu annesi görmesin diye bunları ona okumamak istedi. Fakat annesi ısrar edince 'Kahve'yi okudu; ondan evvel davranmak için de ilâve etti:

— Dedim ya, lâf!

Fakat annesi gözlüğünün üstünden, oğluna uzun uzun baktı:

— Hayır, dedi; lâf değil Âkif! İncesini ipe, kalınını sapa dizmişsin!"

(Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

217.

Ezelî zıddiyet

Hüsamettin Bozok

1. Âkif-Fikret münakaşası gazete sütunlarından kitap sayfalarına geçti. Bunu fikir hayatımız için faydalı görüyorum. Sabiha Zekeriya'nın *Tevfik Fikret-Mehmet Âkif Kavgası* ve *Sebilürreşatçıya Cevap* adlı broşürleri ve eski *Sebilürreşat* sahibi Eşref Edip'in buna karşılık olarak neşrettiği *İnkılâp Karşısında Âkif-Fikret* broşürü Türk gençliği için ibret alınacak bir ders mahiyetindedir. Âkif ne dünya mikyasında, ne de Türkiye ölçüsünde bir sanatkâr olmadığı için, onun hayranları ile düşmanlarının arasındaki zıddiyet bir estetik görüş farkından değil, birbiri ile hiçbir zaman uzlaşamıyacak iki dünya görüşünün ayrılığından ileri geliyor: Şark ile Garp.

2. Âkif'in bugünkü Türkiye'de söyliyecek sözü kaldı mı, kalmadı mı? bunu tayin etmek için bugünkü müsbet dünya görüşü ile Âkif'in medrese zihniyetini karşılaştırmak lâzımdır: bir tarafta bütün müsbet ilim metotlarına hasret çeken bir ülke, öbür yanda muhafazakârlıktan kademe kademe irticaa kadar giden karşıkoyucular; bir tarafta vicdan hürriyetine saygı gösteren bir memleket kânunları, öte yanda iskolâstik medrese görüşünün mahsullerinin devlet otoritesiyle herkese kabul ettirilmesini istiyenler; bir tarafta Garp'ın her nimetinden istifadeyi tekâmülün biricik şartı addeden yeniye susamış bir zihniyet, öte yanda Garp'tan gelen her düşünceyi, her malı "gâvur malı" diye telin edenler (medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar) ilh.

"Ey cemaat-i müslimin!.. Bilmiş olunuz ki Müslümanlıkta kavmiyet yoktur. Şayet kiminiz Araplığına, kiminiz Arnavutluğuna, kiminiz

Aşiyan'ına çekilmiş Tevfik Fikret derin düşüncelere dalmış...
(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

Türklüğüne sarılacak olursanız, neuzü billâh hepimiz için husran muhakkaktır".

Mehmet Âkif, *Sebilürreşat.*

Arabın Türke, Lâzın Çerkese, yahut Kürde;
Acemin Çinliye rüchanı mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta "anâsır mı" olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır Ruh-u Nebi tefrikanın;
Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın!
Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum...
Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum.

Mehmet Âkif, *Safahat.*

3. Bu iki uzlaştırılamıyacak kutupun, hayatın muhtelif sahalarına göre izahı bir hayli uzatılabilir. Fakat hâlâ *Sebilürreşat*'çı fikirlerin yaşıyacağına inanan bazıları şimdi de demogojik bir hareketle Âkif'in milliyetçiliğinden dem vuruyorlar: İstiklâl Harbi'nin iman kaynağı Âkif'in *İstiklâl Marşı* mı imiş yoksa Fikret'in *Tarih-i Kadim*'i mi?.. Meseleyi demogoji havasından sıyırırsak şu suâli sormak icap eder: bugünkü Cumhuriyet Türkiye'si Âkif'in içtimaî, iktisadî, hukukî ilh. fikirlerinden ne dereceye kadar mülhem olmuştur?! Aklı başında bir çocuk bile bilir ki, bugünkü Türkiye'nin yaptığı her yenilik hareketinin, her inkılâpçı işin esasında Âkif'in zihniyetine bir karşı koyma havası vardır. Bu memlekette göğüs kabartacak her iş, Âkif'e ve Âkif'çilere rağmen yapılmıştır!'
4. Âkif'i millî bir şair olarak ileri sürmek bir teamül hâline gelmişti. Eşref Edip onun İslâmî düşünceleri üzerinde durmakla bir taktik hatası yapıyor. Hem milliyet, hem özünü dinî esaslardan alan klerikal bir dünya görüşü. Âkif Arnavutluğunu anmaktan çekinmediği gibi, sıksık bu kavmî ayrılıklarının ve milliyet mücadelelerinin saçmalığını ileri sürmekten çekinmemiştir. Âkif'i milliyetçi bir şair kabul etmek için insanın kör olması lâzımdır!'
5. Âkif'in inkılâpçılığına gelince; müstehase bazı düşüncelerin, yürüyen dünya karşısında tutunabileceğine inanan bir bez parçasını başından çıkarmamak için anavatanını terk eden bir adamın inkılâpçılıkla hiçbir alâkası yoktur. Türkiye'nin milliyetçilik ve inkılâpçılık umdeleri salâhiyettar fikir ve devlet adamları tarafından izah edilmiştir. Bunun için, Eşref Edip gibi bir müfessire hiç kimsenin ihtiyacı yoktur.
6. Diğer bir nokta da şu: sıksık Türk gençliği namına konuştuğunu ima eden Eşref Edip'in hangi Türk gençliğinden bahsettiğini öğrenmek faydalı olacaktır. Bize, bugünkü Türk gençliğine gelince; Âkif gibi düşünmediğimiz için Âkif'le artık hiçbir alışverişimiz kalmamıştır.

Kaynak: *Yeni Adam,* S. 287, 27 Haziran 1940, s. 6-7.

218.

Mehmet Âkif kitabı hakkında

Vehbi Erder

Millî ve siyasî ve hatta dinî benliğini bile yeter kertede bilemiyen, pek uzun yıllar istibdat, saltanat idaresinin ihmal ve lâkaydisi, zulumü, tahakkümü ile inliyen, bitkin ve mütehayyir bir hale gelmiş bir kütlenin; 31 Mart vak'ası, sırayla: Trablusugarp, Balkan harbi faciaları ve nihayet Umumî harp badirelerini peşipeşine gören ve sarsılan mâsum asil milletimizin perişan hali, ne hazindi? Bununla beraber ecnebî boyundurukları altında inliyen, eriyen ve her an benliklerinden mühim varlıklar kaybeden mahkûm İslâm milletlerinin istiklâl, meâliyat, ve bütün hareket ve kabiliyetlerinden mahrum ve âtıl bir zavallı derekesine indirilmiş bulunuyorlardı...

İşte derin atâlet; acz ü cehalet uykusunda asırlarca uyutulan İslâm dünyasının irfanî-medenî intibah ve tealisine; arzın ihtiyaçlarıyle mütenasip terakki ve tekâmüllerine, refahlarına mutedair kıymetli yazılarıyle, 1908'den itibaren uzun yıllar verdiği emekleri hatırlamayı kendi namıma vicdan borcu bilirim...

Evet necip bir milletin, tarihi şan ve mefahir dolu Türk'ün kültür yayımını deruhde etmek, millî ve vatanî tecellüd ve mukavemet duygularını, ve onda meknuz derin kabiliyet ve zekâyı harekete getirerek medeniyet ve refah kafilesine yetişmek için ilkönce vatan müdafaası, yurt, millet sevgisi telkini gerekti: Bunu kâfi derece yapanların başında Mehmet Âkif merhum vardır.

Türk'ün, şehametine; vatan kurbanlarının ve hassaten kahraman Çanakkale şehitlerinin ulvî ve mukaddes hatıralarına dünyanın sonuna kadar aynı şükran ve tehassüs teranesi terennüm edilecektir.

Millet namına da sönmez ebedî bir hatıra olan Çanakkale destanı, İstiklâl Marşı mübdiine, Bay Eşref Edip, büyük gayretlerle bir biyoğrafi kaleme alıp ithaf etti.

Hayata gözlerini kapıyan Âkif'in mevki, rütbe iltifat ve tesir ve tehditlere asla inhina ve serfurû etmiyen itimad-ı nefis ve medenî şeceat sahibi bu mutevazı insanın hatırasına hepimiz için hürmet medenî ve vatanî borçtur kanaatindeyim. Gerek görüşte gerek yazış üslûbunda realist olan Âkif'in billur gibi şeffaf, doğruluk ve necabet kaynağı, yurtseverlik dolu ruhunu cidden kadirbilir vakur münevver gençliğin, onu ayrıca mezar başında anması, Üniversitede ihtifal yapması iftiharı mucip olmuştur.

Bu temiz, mert millî şairi bu yüksek sanatkârı seven hayranları bulunmakla beraber herkes için müttehiden sevilmiyeceğine göre bir muarız kütlesi görülmektedir.. Vatan şairinin milletin, ve hak hakikat aşığının hizmetleri, eserleri, eserlerindeki yüksek sanihası ve san'atkârlığı, samimi nevhaları, coşuşları; hadise ve vakıaları müsbet ve derin görüşleri, hele kütleyi ilim zevkine, terakki ve refaha, millet ve vatan sevgisine, mekârime tergip ve irşadları

vadisindeki yüksek tehassüs ve belâgatleri, heyecanlı, çok tatlı ve çekici sade üslupları..

Onun yazıları tehassüs ve nevhaları, tasvirleri şöyle böyle basit okuma yazma bilen vatandaşlardan tutunuz da irfan ve edep vadisinde en yüksek mertebeye varan taraflarından da istek ve lezzetle okunduğu gözönünde tutularak, aleyhdarlarının sırf indî ve hissî, gayri makbul insafsız hücumlarının mâna ve mahiyetini anlamak ve izah etmek cidden müşküldür... Âkif dinî şairmiş, mutaassıbmış... miş miş! Kadirşinas münevver hakperest ekseriyetin iyi bildiği Âkif, şarkın olduğu kadar da garbın irfan bedialarını hazmetmiş müsbet ilimlere inanmış bir adamdır.

Böyle münevver bir mütefekkirin taassup ve dar düşünce ile zerrece münasebeti olamıyacağı, ona taassup ve ham sofuluk isnadı iğrenç olduğu kadar da gülünç olacağı şüphesizdir..

Modern şair, ilhamını mutlaka gül bülbül, ney mey, kadın, tabiat ve mümasili mehasin ve bedayiden mi almalı? Kalemini bunlara hasr ü kasretmeli. Halbuki ilhamların en temiz ve büyüğü en heyecanlısı saf ve billûrisi fazilete, vatan ve millet sevgisi duygularına dayananlarıdır.

Ne yazıktır: Bazı insanlar, hak ve hakikata derin bir bitarafî ile bağlı ve hürmetkâr insanlara onların san'at, fazilet, kemalât, bilgi ve zekâ lemaleriyle bezeli varlıklarına hürmet etmeyi bilmedikten başka, zavallılığını mırıldanır, haykırır dururlar; bu gibiler acınmaya lâyiktirler..

Herkesin dinî ve vicdanî kanaatleri muhterem ve mahfuzdur, kimse kimseyi bu yönden tenkit ve tezyifte haklı olmamaktan başka mazur bile sayılamaz.

Tevfik Fikret de büyük bir şairimiz ve mütefekkirimizdir. Âkif ile Fikret'in içtihat ve karakterce birbirine uymuyorlar diye muarızlarının bu çok değerli üstad şairlerimize lisan ve kalem uzatmaları nezahate ve terbiyeye elbette münafidir... San'at, ilim daima sahiplerine takdir ve hürmeti müstelzimdir:

Süleymaniye Kürsüsünde, Köse İmam, Mahalle Kahvesi, Küfe, Hasta, Meyhane, Seyfi Baba, Balkan Harbi, Necid Çöllerinde, Çanakkale Destanı, Bülbül, Asım, İstiklâl Marşı gibi mevzuları eninler, nevhalarla ördüğü bu şiirleri, huşu ile sık sık tertil ve inşat ederim. İçtmaî yaralarımızı, müzmin hastalıklarımızı iyice teşhis ederek bir an evvel tedavisine geçmeyi; medeniyet ve refah kafilesine yetişmemizi candan öğütliyen bu emsâlsiz büyük şair gençliğin nurlu, kültürlü yüreğinde yerini muhafaza etmektedir. Yurdun hakiki sahibi, atiye emniyet ve iman timsâli olan işte bu vakur gençliktir.

Âkif'in sevgisini mevert [mert] imanlı sinesinde saklıyan münevver gençliğe şükranlar...

İnsan üstad Âkif hangi şiir veya yazısını okur da ondan derin derin vecidler, hayranlıklar duymaz. Üstadı ziyaret için tesadüfen yağmurlu biraz da çamurlu bir Ağustos gününde Topkapı mezarlığına kadar uzanmıştım. Eğer tesadüfen orada bir aile makberini düzeltmek ve boyamakla meşgul bir zatın *"... Şair Mehmet Âkif Bey nerede yatıyor biliyor musunuz?"* sualime bir adım ötedeki dümdüz alâmetsiz küçük bir toprak yeri göstermeseydi doğrusu

bulmakta çok müşkülât çekecekmişim.. Merhumun candan içtihad ve irfan arkadaşı Naim Bey ve Muallim Cevdet Bey ve büyük muharrir ve kudretli edib Süleyman Nazif Bey merhumlar yanında, yalnız zeminle bir seviyede toprak içinde belirli belirsiz, beton lahd olmasa bile aziz ölüye gömüleli beri hayat ve hizmeti, şerefi ile mütenasip muntazam bir mezar, bir abide yapılması için el atılmış bulunmaması insanı müteessir ediyor.

Bir senedir yapıldı yapılıyor denildiği halde bundan iki ay öncesine kadar ihmal edilmiş bulunan bu büyük Adam'ın şanına lâyik güzel bir mezarının meydana getirilememiş olmasındaki ihmale değil bu küçücük inşa işindeki ağır aksaklığa derin bir gönül kırıklığı ile içim yanarak adeta ağlayarak oradan ayrıldımdı.

Âkif hakkında onun çok sevdiği şi'r ü edep yoldaşı muhterem ve değerli şairimiz Mithat Cemal ve Balıkesir saylavı muhterem [Hasan] Basri gibi değerli zatlar da kitab yazdılar.. Şu bir sene içinde Âkif'in hakkında leh ve aleyhte yazılmış eserler veya makalelerle bu defa yine Üniversite salonunda gençlik tarafindan yapılacak ihtifal ve saire hakkındaki konferans, hitabe ve yazıları biraraya toplamak bir millî ödevdir.

Kaynak: *Aksu,* c. II, S. 22-6, Temmuz 1940, s. 9 ve 12.

219.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif hakkında (I)

Ruhi Sağdıç

Geçen gün *Yeni Sabah*'ta "İstiklâl Marşı Değişebilir mi?" başlığı altında, Âkif'in lehindeki bazı sözler toplanıp neşredilmişti. Milletlerin istiklâlleri tehlikeye düşmüş bir mevsimde olduğumuz için istiklâlimize dair millî bir heyecan teranemiz olan marşın bahis mevzuu edilmesi ve içtimaî ruhtaki istiklâl hazzının tazelenmesi yolunda yapılan şu neşriyat, her halde, boşuna bir gayret değildir.

İstiklâl şairimiz merhum Âkif, sağlığında çok haksız tarizlere uğramış bedbaht bir vatanperverdir. Şimdi şu fani âlemden çekildiği halde aleyhine saldıranlar ve onun bütün eserlerine, hatta şaheseri olan "Çanakkale"sine ve "İstiklâl Marşı"na hücum edenler eksik değil.. Kâh eseri olan marşı, kâh müessir olan şair Âkif'i taarruz hedefi yapan bu savletler –gerektiği kadar- müdafaa edilmiş değildir, doğrusu.

Görüyoruz ki: Âkif'in lehinde veya aleyhinde yapılan münakaşalar onu sevenlerle onu sevmiyenler arasında yalnız bir taraftarlık ve aleyhtarlık mübarezesi şeklinde tecelli etmiştir. Eserleri hakkındaki bahisler dahi, beğenmek veya beğenmemek gibi mizac hususiyetlerine göre, biri diğerine uymıyan, şahsî kanaatlerden ileri geçmemiştir.

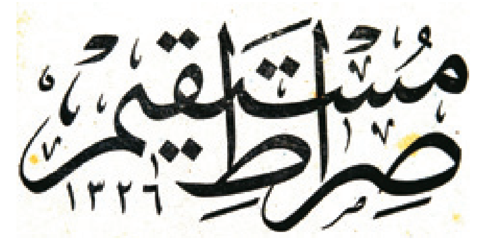
Halbuki, hem kendi, hem dünya tarihinin en müdhiş felâketlerini geçiren ve pek muhteşem bir inkılâbı muvaffakiyetle başarıp istiklâline tam bir zaferle ulaşan Türk milletinin İstiklâl Marşı'nı ibda eden bir şairin ismi üstünde durmak, onun bütün meziyetlerini birer birer meydana koymak ve varsa sakat taraflarını tahlil ve tesbit etmek muhakkak -millî vecaib sırasında gelen- ciddî bir mevzudur.

Bunu, lâyık olan sıhhat ve isabetle, yapabilmek için ancak; şairin yaşadığı devri bizzat yaşıyarak şairin ruhunu ezib yoğuran âmilleri bilenlerin, ona kan ağlatan felaketleri bilfiil gözüyle görenlerin onun hislerine bir şiir âbidesi halinde vücud veren yurd sevgisini o kadar samimiyetle duyanların mevcut ve mebzul olması icab eder.

Bu fanî unsurlar ise gün geçtikçe eksiliyor ve nihayet bir gün gelecek ki hiç birinden eser kalmıyacak.. O zaman millî şairimiz hakkında -eldeki metinden başka- malûmat arayanlar, şüphesiz mübhem bir karanlık içerisinde kalacaklar ve hayli zorluklarla karşılaşacaklardır.

Onun içindir ki, Âkif'in ve eserleri hakkındaki bahislerin -her ne sebeple olursa olsun- ardını kesmemek, onun lehinde ve hatta aleyhinde herkesin bildiğini, duyduğunu söylemesine imkân vermek suretiyle müstakbel nesillere geniş ve emin bir tetkik zemini hazırlamak lazımdır, sanırım.

Yalnız, bu bahislere girişirken, riayet edilmesi icab eden, bazı ilmî şartlar göz önünde tutulursa mübahesenin indî fikir ve mülahazalarla faydasız ve muzır cereyanlar almasına ve arada tezahür ve tebarüz edecek bazı kıymetli hatıraların, dürüst ve ilmî kanaatlerin yazık olup gitmesine meydan verilmemiş olur. O şartlar acaba ne gibi şeylerdir?

II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra başmuharriri Âkif olmak üzere, Eşref Edip, Ahmet Naim, Manastırlı İsmail Hakkı, Musa Kâzım, Bereketzâde İsmail Hakkı, Mardinîzâde Ebülula, Tahirü'l-Mevlevî, Halim Sabit... *Sırat-ı mustakîm*'i çıkarmışlardı.

Evet.. tenkid (intikad) şartları acaba nelerdir? Bunları öğrenmek için yeni bir vahiy inmesini beklemiye muhtaç değiliz. Bu şartlar her zaman söylenmiş olduğu için daima ve herkesçe bilinen, fakat nedense çok defa ihmal olunan şeylerdir.

Bahis mevzumuz olan Âkif, bir zamanlar yurdun irfan âlemine edebiyat hocalığı da yapmıştı. Başmuharriri olduğu *Sırat-ı Mustakim* mecmuasında bazı edebî mevzular üstünde, ilmî doktrinlere dayanan kıymetli makaleler neşretmişti. O makalelerden biri "İntikad" başlığı altındadır. O devirde kelimecilik taassubu âdetti. Âkif de o itiyada uyarak kelimenin doğru şeklinde ısrar ederek "tenkid" yerine "intikad" tabirini kullanmıştır.

Her ilim tabiri, gene ilmî tarif ile izah olunur tarzındaki metoda riayet eden Âkif, intikad tabirini "bir eseri tedkik edip değerli cevherlerini bulup meydana çıkarmak" yolunda izah eylemiştir.

Bunda kibar bir incelik var. Erbabınca malûmdur ki, bir şey anlatılırken bazen sözün zıtları da kastedilerek dil kullanılır. Muhalif mefhumu murad etmek diye izah olunabilen bu ifade şivesinde, çok ince ve keskin bir tebliğ kudreti mevcuttur. Şimdi -kelime müteassısları nezdinde galat ve sakat sayılsa da- ben de bu tabirin meşhur olan şeklini kullanarak, "tenkid" diyeyim.. Evet, tenkid, bir mevzuun değerli cevherlerini bulup meydana çıkarmak yolunda tarif edilince bu cümlenin muhalif mefhumu şöyle olmak lazım gelir: tenkid, bir mevzuun ayıb ve kusurlarını sayıb göstermek demek değildir. Çünkü meziyetlerin üstüne perde germekten, faziletlere karşı silah çekmekten ne ilmî, ne de amelî hiçbir fayda çıkmaz. Bu hakikate aklında muhakeme kudreti, gönlünde ilim hürmeti olan hiçbir kimse itiraz etmez. Eğer serkeş bir inad ile ilmî lüzumlara isyan edenler olursa onlar hakkında verilecek hükmü –muhakkak selim olan- efkârı umumiyeye havale etmelidir. İrfan pazarında serkeş ve anut âsileri, inzibatı içtimaiyenin müekkili olan efkârı umumiye nefret kamçısiyle tedib eder.

Şurada küçük bir kayd koymak münasib olur. "Bir cemiyette efkâr yoktur, hissiyat vardır. Şu halde efkâr-ı umumiye olamaz, belki hissiyat-ı umumiye olur. Hissiyatı ise ilmî kanaatlere mesnet addetmek caiz değildir!" tarzında basit bir nazariye ile tecavüzlerini meşru göstermek isteyenler zuhur edebilir. Böyle bir dalâlete düşenlere karşı, çok vazih ve sarih olarak, söylemelidir ki: Bütün kuvvetini ve isabetini şeniyetten *realiteden* alan bugünün ilmi, hissiyat-ı umumiyeye hürmetle kıymet vermeye ve bu mesned-i metini asla ihmal etmemeye mecburdur.

Mücerred bir nazariye halinde kalan ve umumî hissiyata dayanmıyan hangi kanaat, hangi emel ayağa kalkıp dimdik durabilir?

Öyle bir uyanık ve şuurlu devirdeyiz ki eskiden olduğu gibi- Efendim fennen böyle iktiza ediyor! diye herkese muğlak görünen bir ihtisas salahiyeti ile kanaatlere, sökülmez bir perçin vurulamaz. Çünkü bugünün irfan terbiyesi; her iddiaya karşı "Niçin?!" diye sual sormak ve buna "Evet.. zira..." diye izahat almak, isbat istemek merkezindedir. Bilhassa "İstiklâl Marşı" gibi âmmeyi alâkadar eden bir meselede, herkesin sahib olduğu hak ve salâhiyeti kullanması için hür bir irfan muhiti cumhuriyetle idare olunan Türk yurdunda dünya kadar engindir.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 2 Temmuz 1940.

220.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif hakkında (II)

Ruhi Sağdıç

Dünkü söz mecramıza girelim: Tenkid; bir mevzuun ayıb ve kusurlarını sayıp dökmek değildir, demiştik.

İşte Âkif'in -sözün zıddını murad etmek yolu ile- bize, pek edibâne olarak, anlattığı gibi tenkid; göze kestirdiğimiz bir hedefe karşı dolu dizgin hücum etmek ve hasmının faziletlerini, meziyetlerini bir yıldırım şua ile eritip mahveylemek mânasına gelmez.

Ayıblı ve kusurlu kimseler ve eserler, meydana koyacak bir cevheri bulunamayacağı için, tenkid mevzuu bile olamaz.

İstiklâl Marşımızın ve onu ibda eden Âkif'in aleyhinde bulunan kimse acaba "Ben eserde ve müessirde cevher aradım, fakat bulamadım!" demek mi istiyor? Eğer böyle ise, bu şu mânaya gelir: Necib ve nezih duyguların ana yatağı olan millî hissiyat-ı umumiye, takdir kabiliyetinden mahrumdur. Vicdan-ı içtimaî gafildir.

Halbuki.. o içtimaî vicdan, Âkif'in münekkidi için "İşte! Âkif'i kıskanan hasedçi, Âkif'e saldırıyor!" hükmünü vermekte ve bu hükümdeki isabet ve hakkaniyete şüphe etmemektedir. Demek ki, içtimaî vicdan nazarında meçhul ve mübhem olan kuru bir ihtisas salahiyet-i mevhûmesine dayanan mütearrız münekkidlerin ceza-yı sezası böyle olur.

Âkif şair değildir! diyecek kimse, her şeyden önce, şiirin pek esaslı bir surette tarif ve izahını yapıp ortaya koymalı ve bunu herkese doğru bir miyardır diye kabul ettirdikten sonra Âkif'in eserlerini o miyarle yoklayıp ölçmelidir. Yoksa, keyfe göre değişecek bir endaze ile koca bir İstiklâl şiiri değil ya en bayağı bir deli saçması bile ölçülüp biçilemez.

Bir cemiyetin hissiyatını millî bir iman vetiresile bir tek cümlede toplıyan ve tarihin şahikasına çıkıp,

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!

diye ebediyetlere haykıran bir şaire dil uzatanlar millî mukaddesata taarruz etmiş oldukları içindir ki, bütün milletin nefret ve lanetine tutulurlar. Bu hal, onlara belki şöhret kazanmak gibi gelir. Fakat meşum bir şöhret.

İstiklâl şairimiz Âkif, şiirin ana pınarına hayran ve müştak kalarak diyor ki:

Şi'rin başı hilkatteki âheng-i ezelmiş
Lâkin ben o âhengi ne duydum, ne duyurdum

Evet.. idrakin eriyip söndüğü yerde gönül en içli duygularını fütursuzca sayar döker. Buna samimiyet derler ki; bizim bildiğimize göre, şiirin öz mayası bu samimiyettir işte!.

Samimiyetten nasibi olmıyan biçare sözler, ne kadar katı veya yumuşak olursa olsun, asla şiir sayılamaz.

Herkes gibi ben de Âkif'in şiirlerinde bir samimiyet deryasının sevimli kıyılarını, korkunç enginlerini, coşkun dalgalarını, munis mehtablarını -hayranlıkla- seyrediyorum. "Hasbihal"i, "Canan Yurdu"nu, hele "Baytar İbrahim Bey" mersiyesini yazan bir kalem, eğer Âkif gibi samimi bir şairin elinde olmasaydı.. o derin felsefe-i hissiyatın en mübhem ve muğlak noktalarına kadar, bir cevelân ve beyan takati bulabilir miydi?!

Âkif'in yedi cildlik şiir mucizelerini inkâr edenlerle Halil Nihad şöyle alay etmişti:

> "Âkif'in kestiği tırnak bile olamaz birisi!"

30 milyonluk vatandaş ve tebaası olan Osmanlı İmparatorluğu can çekişirken, onun orta direği olan Türk'ün geçirdiği siyasî buhranları, çektiği içtimaî ıstırabları ve sinesinde yatan millî istidad ve ihtiyaçları safahatile gösteren yedi cild şiirin sahibi olan Âkif'e karşı mücerred sanat namına mahza insaniyet namına olarak hürmet etmekte mükellefiz. Milliyet hesabına ise kendisini öz yürekten sevmiye mecburuz.

Bu insanî mükellefiyet ve bu millî muhabbet iledir ki: Âkif'in şahsı, şiirleri hakkında umumî bir alâka mevcuddur. Onun müspet taraflarını da, menfi cihetlerini de mevzu edecek olanlar, daima şu millî ve umumî hissiyatı incitmemeye dikkat etmelidirler. Yoksa Âkif'e ve şiirlerine dokunmak büsbütün yasak edilmiş değildir. Dürüst bir vukuf ile, temiz bir ahlâk ile her şair ve her şiir gibi- Âkif'i de, şiirlerini de münakaşa mevzuu yapabiliriz. Haksız tecavüzde bulunmadıkça hissiyat-ı umumiyenin haklı tariz ve itabına uğramayız.

Gündelik dedikodulardan başka Âkif lehinde -henüz kendi sağ iken çıkan üç mühim eser hatırlıyorum:

1. Süleyman Nazif'in *Âkif Bey*'i. Süleyman Nazif; şair-i azam Hâmid'in baş havarisidir. O pek haşmeti bir kalem Napolyonluğu sürmüş, az günde muzaffer yazı hücumları yapmıştır. Babadan miras bir şiir istidadı ile kendine has gürlek bir üslub ile edebiyat kahramanı tanınmış bir zattır. Âkif'le aralarında biraz siyasî içtihad ve ruhî mizaç farkı olmakla beraber, Âkif'in şiirlerini beğenmiş, övmüştür.
2. Hemşerim İsmail Habib'in *Teceddüd Edebiyatı Tarihi*'dir. Eseri, baştan sona kadar isbat eder ki; İsmail Habib, tuttuğu mevzua geniş bir vukuf ve salahiyetle hakim olabilen ciddî bir edebiyatçıdır. Bu zat da -biraz istemiyerek- Âkif'i takdir ve sena etmiştir. İstemiyerek diye bir işaret koydum. Çünkü o eserin müsveddelerini daha önceden görmüştüm: O zamanlar İsmail Habib, Âkif'le şahsen tanışmadığı halde, Âkif'in sanat kudretini, ifade selâsetini, halka

nüfuz ve müessiriyet derecesini izah için kitabında daha geniş bir saha ayırmıştı. Fakat.. İsmail Habib, Âkif'in Ankara'da tanıştıktan ve hatta onun henüz yarım olan *Asım*'ını kısmen kendisinden dinledikten sonra, kitabını bastırırken o sahifeleri biraz daraltmış, o uzun satırları azıcık kısaltmıştır. Bununla beraber Âkif'in ve onun şiirlerinin layık olduğu takdir ve senayı büsbütün esirgememeştir. Yalnız biraz cimrilik göstermiştir.

3. Cenab Şehabettinin *Serveti Fünun'da* bir makalesi. Doktor Cenab; *Servet-i Fünun* devri diye edebiyatımıza başlı başına bir fasıl açan zümrenin kudretli bir unsurudur. İnce duygulu şiirler yazmıştır. Seyyal bir üslûbu vardır. Zekâ oyunları ile kıvrak istihzalar, iğneli alaylar yapmak mizacındadır. Bu zat, Hâmid'den sonra iki şairi beğenip medhetmiştir. Birisi İzmirli Tokadîzade Şekib, öteki Çanakkale için o muhteşem şiir âbidesini yapan Âkif.

Kaynak: *Yeni Sabah,* 3 Temmuz 1940.

Beyazıt Camii'nden Edirnekapı'ya doğru Âkif'in tabutu talebelerin elleri üzerinde.

221.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif hakkında (III)

Ruhi Sağdıç

Âkif öldükten sonra onun ufûlüne ağlıyan gözlerde yine Âkif'in pürüzsüz samimiyeti okundu. Âkif'teki mütevazı, gösterişsiz samimiyet, onun programsız kalkan cenazesinde yine aynen fakat bütün haşmetile tecelli etti. Ardında bıraktığı iz; bir damlacık gözyaşından ve nihayet sönüp tükenen bir "ene"nin nefesinden ibaret kalmadı. Sütunlarla matem, sayfalarla medh ü sena avazeleri yükseldi ve hâlâ yükseliyor.

Âkif hakkında oldukça geniş tafsilâtı, [Âsar-ı] İlmiye Kütüphanesi sahibi Eşref Edip'in kitabında gördük. En mükemmel izahları da eski Balıkesir [mebusu] Çantay'ın çıkaracağı büyük cildde okuyacağız. Âkif'in Ankara'daki ömrü Hasan Basri ile birlikte geçmiştir. Bülbül şiirinin ve İstiklâl Marşı'nın nasıl bir felâket gününde, ne gibi yaslı bir ümidsizliğin istilâsı altında;

Korkma!...

diye bir iman fevvaresi halinde fışkırdığını Basri'den dinlemeli!

Ben, Âkif'le Basri Çantay'ın tavsiyesi ve Üsküdarlı şair Talât Bey'in delâleti ile görüşüp tanıştım. Üsküdarlı şair Talât Bey'in:

Varken bu kadar güzide beytim
Kaldım yine bir kira evinde

dediği ikametgâhına gittim. Yanında eczacı kimyageri Mustafa Bey varmış. Biraz hoş beşten sonra maksadımı açtım, delâletini rica ettim. O, Âkif'le görüşmek vesilesi çıktığından pek hoşlandı. Doğru Âkif'in evine vardık. Âkif yemekte imiş. Talât Bey'i "Vay Üstad! Bu ne lütuf, bu ne iltifat!" diye candan tezahürle karşıladı, koltuklayıp yukarıya götürdü. Bomboş bir odanın kupkuru tahta sedirine atılmış olan eski bir kilim parçasının üstüne oturduk

Âkif koştu aşağıdan eski bir kahve iskemlesi getirerek karşımıza yerleşti. Talât Bey kendi ıstılahlı şivesile söylüyordu:

— Vallahi Efendi kardeşim! Prens Abbas Halim Paşa Hazretlerinin şeref-i sohbetleriyle gâmiyab olsam... Zat-ı faziletiniz gibi bir hüsn-ü karine nailiyetlerinden dolayı kendilerini tebrik edeceğim doğrusu.

Âkif mahzun bir tebessümle cevab verdi:

— Üstad! Yağlı bir kuyruk bulduğum için asıl beni tebrik etmelisin..

Sonra acı bir göğüs geçirerek kendi kendine mırıldandı: — Ah.. dedi, ben bir çanak bakla aşına da razıyım!..

(Bakla aşı; Harb-i Umumi açlığında, ordunun ve bütün milletin nazarında mukaddes taam sayılmıştı.)

Basri Çantay'ın selâmını söyliyerek, tavsiye tezkeresini sunduğum zaman Âkif'in gözlerinde samimi bir zevk ışığı parlamıya başladı:

– Üstad! diyordu, bu Basri Çantay'ı siz tanımazsınız kimdir? Bu çocuk altınla tartılmaz. Elmasla belki. Fakat o kadar büyük elmas acaba dünyada var mı?

Ben ve Talât Bey, Basri Çantay'ın hassas bir şair gönlünde bu kadar engin bir samimiyetle yer tutmuş olmasına derin bir hayranlık hissediyorduk.

Artık ertesi günden itibaren Âkif'le her gün Karesi Oteli'nin kıraathanesinde, sabahtan akşamlara kadar konuşuyorduk. Basri Çantay Karesi Oteli'nde misafir kaldığı için Âkif onu bir gün ziyaretsiz bırakmıyordu.

Tesadüfün lütuflarıyla Neyzen Tevfik, Hafız Sami, Yenikapılı Baki, Müstecablıoğlu Esad Adil, Ödemişli Muammer gibi eski dostlarımın da iştirakile ne samimi sohbetler yapıyorduk. Bu zevkimiz, razı olduğu bir çanak bakla aşını yemek için Âkif'in mecburen ta Mısır'a gittiği güne kadar sürdü.

Ben, Âkif'i o zaman yakından tetkik fırsatını bulmuştum. O, dostlarına, aşinalarına birer etiket yapıştırırdı: Darülfünun müderrisi Ferid Bey'e Üstadcığım, Naim Bey'e Hazreti Buharî, Elmalılı Hamdi Efendi'ye Âlimülmantık, Tahir Mevleviye Molla Siyer, Tarih-i İslâmcı adlarını takmıştı. Süleyman Nazif'in firması sorulunca.. işaret parmağını sivrilen dudakları üstüne götürerek "Şeytan kulağına kurşun!" demişti.

Bir gün Âkif'in henüz neşredilmeyen şiirlerini istinsah ediyordum. Basri Bey sordu:

– Üstadım, sen vadiyi değiştirdin galiba?!..

Âkif acele izah etti:

– Hayır! Benim asıl kendi vadim bu. Bunlar benim şiirlerimdir. Şimdiye kadar neşrettiklerim cemiyetindir.

Hasan Basri Çantay 23 Aralık 1955 tarihinde Şehremini'ndeki İstanbul İmam Hatip Okulu yurdunda Akif hakkında konuşurken.

Oh.. bu cümlede ne şümullü bir izah vardı. O, ileride tariz için kendisine medrese hocası, cami vâizi diyeceklerini kestirmiş olmalı ki; eserlerini, cemiyetin o zamanki nizam ve âhengine uyarak vücuda getirmiş olduğunu açıkça anlatmıştı.

Âkif hakkında -tariz kasdile olsa da- ne derlerse desinler, eserleri kendini utandıracak mahiyette değildir. Süleyman Nazif'in dediği gibi Âkif düşmanlığı, züppelerin uydurduğu, süreksiz bir moda halindedir.

Bundan sekiz on yıl önceleri, matbuatta bir anket açılmıştı. Bu anket; inkılâbımızın daha önceden edebiyatımızda tebşirli bir işaret ve in'ikas görülmüş müdür? zemininde idi. Verilen cevabları iyice takib edemedim. Bilmem Âkif'in o selis ve seyyal üslûbu ile millî intibahı telkin ve izhar eden mısralarından bahseden oldu mu?

Şimdi.. hafızamı daima tezyin eden o mısralardan birkaçını burada bir daha okuyup anayım:

Ey cemaat uyanın elverir artık uyku,
Yok mudur sizde vatan namına hiçbir duygu?

Sahibsiz olan memleketin batması haktır
Sen sahib olursan bu vatan kurtulacaktır!

Sineler gayzını faş etmiye dursun varsın;
Sıra gelsin, o zaman var mı yürek, anlarsın!

Hele her gün dinî merasim gibi muntazaman üç defa "Padişahım çok yaşa!" diye avaz avaz bağrıldığı bir hengâmda;

Siz ey insanlık istidadının dünyada mahrumu!
Semalardan da yüksek tuttunuz bir zıll-ı mevhumu!

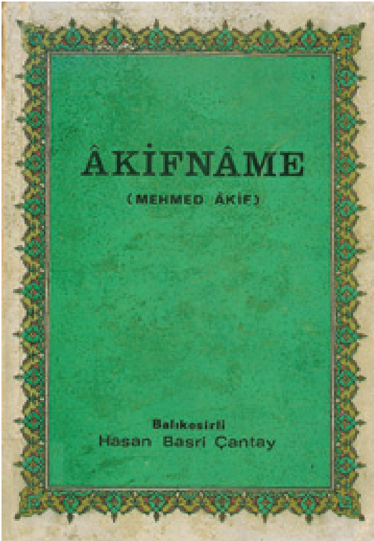
demek ne kahramanlıktır. O zamanlardaki "Peygamber vekili" denilen padişah hakkında "Zıllullah fi'l-âlem: Alemde Allah'ın gölgesi" diye bir lâkab kullanılır, abdestsiz ağızlar için padişah lafını söylemek günah sayılırdı.

Bir şahsa esir olmayı bir koskoca millet
Mekrinle mi yarab sanıyor, kendine devlet?!

diyebilen -Âkif'ten başka- hangi babayiğit şairimiz var?..

Kaynak: *Yeni Sabah*, 4 Temmuz 1940.

Ârifnâme kitabı kapağı.

222.

Bir önsöz[196]

Celâleddin Ezine

Yazmak intişar eden her yeni mecmua için mutattır. *Hamle* de bu âdete boyun eğecek. Mecmuanın maksadını izah etmek, programını tasrih etmek demektir. Türk san'at ve tefekkür âleminde, Meşrutiyet'ten beri intişar eden risalelerin hepsi bir maksadı istihdaf ettiler. Klâsik, romantik, realist, humanist, dadaist gibi sonu "ist" ile biten bir takım ideolociyaları kendilerine prensip edindiler. Mefkûrelerinden mülhem, sistemlerine uygun programları, beyannemeleri vardı. Yalnız bir zümreye hitap edişleri ve bir "kısım münevver"in mecmuası olarak kalmaları bu sebeplerden ileri gelmiştir.

Hamle, sonu "ist" ile nihayet bulan kelimeleri bir program olarak değil, fakat kıymetleri adesesinden gördüğünden dolayı ve "zümre sistem"ini, yani "bir kısım münevver"in mecmuası olmağı reddettiği için, beyannemesi yoktur. Maksadı, her münevverin yazabileceği, her münevverin okuyabileceği risale olabilmektir. "Her münevver" dediğimiz zaman; ne romantik yazanı, ne realist düşüneni, ne de futurizmaya iman edeni anlıyoruz. Bize göre "her münevver"; cevheri, kıymeti, kültürü olandır. Edebî mektepleri, mefkûrelerin şekillerini değil, fakat fertlerin istidatlarını ve kıymetlerini istihdaf ediyoruz. Vasat bir mühendis, orta bir doktor, fena bir avukat bize yabancı gelmez. Fakat vasat bir mütefekkir, orta bir edip, fena bir şairin mevcudiyetini inkâr ediyoruz.

Fikir ve san'atta varlık kudretli ve büyüktür. Yahut hiçbir zaman varlık olamamıştır. Mütefekkir, edip ve şairin vasatı, ortası, fenası yoktur; ancak mükemmeli vardır. Şeklinde ebedî san'atın ifadesini görmediğimiz futurist bir manzumeyi, eğer cevherinden mülhem ve varlığa müstenit ise, tam ölçülü ve ahenkli mısralara tercih etmekte bir an tereddüt etmiyoruz.

İzah edelim: Mecmuamızın bu sayısında Asaf Halet Çelebi'nin bir şiir ve nesirini, Doğan Ruşenay'ın "Mehmet Âkif" hakkında dinamik bir tenkidini okuyacaksınız. Ancak neoklasizmanın, yeni ve hakikî bir hareketin pişdarı olabileceğine inandığımız için, Çelebi'nin şiir ve nesri bize göre orijinal değil, fakat tuhaf ve gariptir. Doğan Ruşenay'ın tenkit yazısile hemfikir değiliz. Bizce, münekkidin iddia ettiği gibi *Mehmet Âkif* müellifi 450 sahifelik bir hatırat hasbihali değil, fakat ciddî tetkik mahsulü bir eser yaratmıştır. Lâyık olduğu büyük rağbeti bulamıyan bu kitap, garp dillerinde yazılmış bir çok biografiyaların fevkindedir. Üslûbu orijinal ve şahsına münhasırdır. Hele münekkidin, şair Mehmet Âkif hakkındaki fikirlerine hiç iştirâk etmiyoruz. Aruzla ilk "bizim Türkçe"mizi konuşan bir kahramanı ve hayatta olduğu kadar nâzımda da sırtı yere gelmemiş bir pehlivanı ceffelkalem inkâr etmek aklımızdan bile geçmez. Aleksandrin'lerin Verlaine'i, George'si ne ise; bizim aruzumuzun Mehmet Âkif'i de odur.

O halde bu gibi yazılarla teşrik-i mesai nasıl kabil olabildi? diye soracaklara şu cevab vereceğiz: Âkif'e inandığımız kadar, Çelebi ve Ruşenay'a da inanıyoruz. Bizden başka türlü düşünebilirler, ne ehemmiyeti var, demek ki kıymet ve cevherleri vardır.

196 Bu metin öncelikle Mehmet Âkif'le ilgili olmayıp, *Hamle*'nin yönelişlerini ortaya koyan bir manifesto niteliğindendir. Ancak daha sonraki bazı yazılarında Celâlettin Ezine, bu metindeki Âkif'le ilgili serdettiklerine atıflarda bulunduğu için metni almayı uygun gördük. Bu yazıya yapılan atıflar için bkz. Bu kitapta: Nurullah Ataç, "Şiire Dair Düşünceler", Selami İzzet Sedes, "Edebiyat Aleminde Mehmet Âkif". (haz.)

Hamle'de bu gibi zıd fikirlere sık sık rastlıyacaksınız. Ahenksizlik, ahengimiz olacak. Sekter hükümleri, doktrinlere bağlı fikirleri yırtıyoruz. Edebî inhisar eski bir mutlakıyet saltanatı kadar çürüdü. Fikirde yeni nizamın bayrağını açıyoruz.

Edebiyatı, Patron-ferdin fikir ve hüküm inhisarından kurtarmak için *Hamle*'yi çıkarıyoruz.

Yukarıdaki düşüncelerle edebiyatımızda fikir, tarz ve şeklin hürriyertini ilân ederken, "eski"lere olan saygımızı da söylemeliyiz. "Eski"leri inkâr etmek şöyle dursun; bilâkis hakikî yeniliğin garabette olmadığına, fakat bir Fuzulî'nin, bir Şeyh Galib'in edebiyatımıza bugünkü çeşnisini verebilen; onların muhayyele, imaj ve vüs'atine zamanımızın istihalesini perçinleyebilen "taze"likte olduğuna kanaatimiz var.

Fakat eskinin yenisi, yenin de eskisi vardır.

Bay Yakup Kadri, Bayan Halide Edip ve... Ve Recaizade Ekrem Beyefendi'nin hokkalarını artık frijider dolabında bile muhafaza edemiyecek hale geldik. Eskidiler. Kadın şapkası gibi, modaya tâbi fiyango ve renk hünerbazları, modaları sürdükçe yaşarlar.

Peyami Safa, Nâzım Hikmet, hattâ Halit Ziya, ağdalı üslûbuna rağmen, hâlâ roman tekniğinde aşamadığımız Halid Ziya, dimdik duruyorlar. Yenidirler.

Frenklerin Musset'sinin, Hugo'sunun, Daudet'sinin isimlerini elli sene sonra unutacağız. Fakat Shakespeare, Rilke, Proust'un damgalarını asırlar taşıyacak.

Eskilik ve yenilik ne fikirde, ne görüşte, ne şekilde, ne de tarzdadır. Peyami Safa ve Nâzım Hikmet ayrı ayrı kültürlere inanan, görüşleri başka, tarzları zıd, fikirleri aksi iki yazıcı tipidirler. Ne ehemmiyeti var! Demek ki her ikisi de, fert, cemiyet ve kâinat istihalelerini benliklerinde yoğurabilmiş ve "güzel" eseri verebilmiş insanlardır. "Güzel" başlı başına bir mâna ifade etmez. Ferdin zevkine göre değişen bir bukalamuna benzer. Ancak cemiyetin süzgecinden geçip, dünya tenkidinin önünde eskimediği gün "güzel eser", "taze eser"dir.

Biz eskilik ve yenilik davasını bu şekilde anlıyoruz.

Hamle'yi, fikrin frijider dolabında muhafaza edilebilecek bir nesne olduğuna inanmadığımız için çıkarıyoruz.

"Eser"in bizim nazarımızda "taze" olması beynelmilel kıymetini ifade etmez. Ölçüsü dünya pazarındadır. Birbirimizi medh ü sena ederek göklere çıkarabiliriz. Fakat tam ayar ve vezin bizim rüşvet terazimizde değildir. Hakikî ve orijinal eserin kıymeti dünya pazarında ölçüldüğü için, imtihanını da dünya tenkidinin huzurunda geçer.

Halbuki Türk hudutlarının dışında tek muharririmizin ismini bilen Frenge rast gelemezsiniz. Hele Avrupa'nın ötesinde, Türk edebiyatının mevcudiyetinden bile bîhaberdirler. Sonra bir Bulgar Vasov'u Paris kitapçılarının vitrinlerinde, bir Yunanlı Kanelopulos'un şiirlerini Berlin kütüphanelerinde, bir Romanyalı Strati'nin eserlerini Amerika'nın garlarında bile bulabilirsiniz. Frenkçeye tercüme edilmiş eserlerimizi bertaraf, Türkçe asılları, müsteşrikleri bile alâkadar etmiyor. Dünyanın en büyük kütüphanlerinden sayılan Vashington millî kütüphanesinde, Türk edebiyatı deyince, elinize üç broşür sıkıştırıveriyorlar.

"Bizce, münekkidin [Doğan Ruşenay] iddia ettiği gibi *Mehmet Âkif* müellifi 450 sahifelik bir hatırat hasbihali değil, fakat ciddî tetkik mahsulü bir eser yaratmıştır. Lâyık olduğu büyük rağbeti bulamıyan bu kitap, garp dillerinde yazılmış birçok biografiyaların fevkindedir. Üslûbu orijinal ve şahsına münhasırdır. Hele münekkidin, şair Mehmet Âkif hakkındaki fikirlerine hiç iştirâk etmiyoruz. Aruzla ilk "bizim Türkçe"mizi konuşan bir kahramanı ve hayatta olduğu kadar nâzımda da sırtı yere gelmemiş bir pehlivanı ceffelkalem inkâr etmek aklımızdan bile geçmez. Aleksandrin'lerin Verlaine'i, George'si ne ise; bizim aruzumuzun Mehmet Âkif'i de odur". (*Celalettin Ezine*)

Halbuki Klasiklerimizden, Tanzimatcılardan, Servet-i Fünunculardan, Fecr-i Âticilerden, *Yeni Mecmua*lara kadar bir çok edip ve şairlerimizin eserleri Frenk dillerine tercüme edildi. Hangisi sâlahiyet sahibi bir Frenk münekkidinin tenkidine mazhar olabildi? Hangisi malını dünya pazarında satabildi? Aramızdaki şöhretler, kör edebiyatımızın şaşı mahsullerinden başka bir şey değildir. İşin asıl elim tarafı kendi kendimizi aldatmamızdadır. İstediğimiz kadar varlık iddiamızı haykıralım, beynelmilel olmıyan bir edebiyat mevcut değil demektir.

Edebiyatımızın beynelmilel olamayışının sebebini ırkımızda aramak hatadır. Türk ırkının inkâr edilemeyen génie'si vardır. Her sahada dâhiler yetiştirmiştir. İbn Sina, Mevlâna Celâleddin Rumî, Simavnalı Bedreddin, Hoca Nasreddin, Fatih, Mimar Sinan, Kanunî Süleyman, Barbaros, Büyük Reşit Paşa, Atatürk, İsmet İnönü... gibi isimler beynelmilel deha listesinin başında gelirler.

Geçen edebî nesillerin verimleri, yıllarca bir varlık sanılan şöhretler tam semereyi veremediler. Türk edebiyatı beynelmilel olamadığı için muvaffak olamadı. Genç neslin en kıymetli istidatlarını -tekrar ediyoruz; mezhep, mülâhaza, fikir, tarz, şekil nazar-ı itibara almaksızın- bir araya toplamak arzusunda olan *Hamle* beynelmilel Türk yazıcısını yetiştirebilecek yolları araştırmak için çıkıyor.

Edebiyatımızın bütün çoraklığına rağmen burnumuz Kaf dağındadır. Kendimizi dev aynasında görüyoruz. Aramızdan her hangi birimizin aklına estiği gün, her hangi bir muharririn dehasını uzun bir makale ile teşrihe çalışıyoruz.

Büyük tracedejia şairlerinden Schiller'e, hayranlarından biri:"Büyük dâhimiz!" diye hitap etmiş. Schiller: "Aman, susunuz," demiş, "Goethe işitmesin. Onun yanında ben neyim? Deha, ulu orta savrulan tavuk yemi değildir..."

İçimizde öyle edip ve şairler tanıyoruz ki, daha klasik tahsillerini bitirmeden, bir ecnebi diline vâkıf olmadan, Şark ve Garp kültürlerinden tamamile bihaber oldukları halde, dâhilik iddiasındadırlar. Dünya edebiyatını elesek yirmi tane dâhiyi güç çıkarırız. Deha, Sandal bedesteninde, arttıranın üstünde kalan emtia değildir.

Hamle bu fuzulî hayranlığın önüne geçmek için çıkıyor.

Tarihimiz, coğrafî vaziyetimiz, içtimaî ananelerimiz, lisanımız bizi Şark ile Garbın arasına sıkıştırdı. Kökümüz Şark'ta, örneğimiz Garp'tedir. Tanzimat'tan beri, birinden diğerine göç ediyoruz.

Mazimiz İslâm-Türk harsidir. Humanist-Hıristiyan kültürü istinadımız olacak. Molozunu ve cevherini tefrik edebilmek için geldiğimiz yolu bilmeliyiz. Dünya edebiyat ve fikriyatının bütün eserleri dilimize tercüme edilmemiştir. Edilenler de mevcudun asgarîsidir. Dilimizde ise örnek alacağımız bir roman veya hikâye daha yazılmamıştır. Frenk örneklerinden istianeye mecburuz. Bir Garp diline vâkıf olmıyan bir Türk mütefekkiri yahut romancısı tasavvur edemiyoruz.

Onun için *Hamle* son sahifesinde ilân ettiği ecnebî diller kursunu açıyor.

Şimdiye kadar neşrolunan edebî mecmuaların ekserisinin hedefi fikirde inkılâptı. Biz inkılâbı değil, fakat "olanın" kemale erişmesini istiyoruz.

Bu da önsözün son sözüdür.

Kaynak: *Hamle*, c. I, S. 1, Ağustos 1940, s. 1 ve 3.

223.

Tenkit: “Mehmet Âkif”

Yazan: Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi

Doğan Ruşenay

I. *Yeni İnsanlık*’ta yazmış olduğum makalelerde Mehmet Âkif hakkında bir iki mütalâa serdetmiştim, mütalâalarım bugün de aynen baki oldukları için o mevzua yeniden dönecek değilim. Burada Mithat Cemal tarafından kaleme alınan *Mehmet Âkif* münasebetile biraz konuşmak istiyorum. Eser evvelâ uzun bir dostluğun son nişanesi olduğu için onda bitaraf bir biyografistin hâletini aramak beyhudedir. Kaldı ki *Mehmet Âkif* bir biyografi olmadığı gibi bir teknik mahsulü de değildir. O âdeta bir hatıra defteridir denilebilir.

Nasıl tanışmışlar, filânca kitabı nasıl okumuşlar, kimlere ziyaretlerde bulunmuşlar. Âkif’in sevdiği ve sevmediği adamlar, kitaplar filân...

Mehmet Âkif hakkında 450 sahifelik bir hatıra defteri vücude getirmek bana tuhaf geliyor. Şu sebeple ki Mehmet Âkif’in şairliği, edebi şahsiyeti siliktir. Bitip tükenmek bilmiyen o muazzam kitap okundukça insanın Mehmet Âkif ile dostluğundan bana ne, ne diye alelâde hatıraları bile kaleme alarak okuyucularının başını ağırtmağa kalkıyorsun, diyeceği geliyor. Gerçekten sosyal olmıyan meselelerin efkâr-ı umumiyeye arzedilmesi sinirleri bozuyor.

II. Müellifin üslûbu *Edebî Yeniliğimiz* müellifinin üslûbunu andırmak ile beraber güzel ve pürüzsüzdür. Fikrimce yazdıklarında samimi olan bir muharririn üslûbunun kötü olmasına imkân yoktur. Kelimeler doğrudan doğruya bir kıymeti haiz değillerdir, filozof Bergson’un söylediği gibi; “Ruhları okşıyan kelimeler veya fikirler olmayıp hakiki düşünmenin vezni ve akışıdır. Okuyan ve dinliyen bu cereyana temas etmedikçe kelimelerden hayır yoktur, çünkü bu cereyandır ki sirayet suretile onlara ruh veya düşüncenin hakiki karakterini bulduracak ve düşünceyi ancak bu sayede duyabileceklerdir”. Bay Mithat Cemal’de hakiki bir düşünce “samimiyet”i vardır ve eğer 450 sahife bir hatıra defteri olmayıp herkesi alâkadar edecek meselelerle doldurulabilseydi zannediyorum ki Mehmet Âkif hakkında bir çoklarımızın fikri değişecekti.

III. Hele onun büyük bir nasyonalist olduğu fikri bana o kadar komik gözüküyor ki... Mehmet Âkif için din bakî kaldığı müddetçe millet ve vatan vardır, eğer din yoksa millet de vatan da kendisini alâkadar etmez olur. Nitekim Âkif Hoca dinin, kuvvetten düştüğünü görür görmez vatanı da, milleti de bıraktı ve vatan ile milletin olmadığı fakat dinin mevcut bulunduğu diyara göç etti! Şu halde Mehmet Âkif’de temel hadise “din”dir, diğer bütün realiteler ve bu meyanda vatan ve millet “Gölge hadiseler”dir.

IV. Bay Mithat Cemal kitapta falan ve filân zat ile konuşurken Mehmet Âkif için daima: "Büyük şairimiz" tâbirini kullanıyor. O neslin "büyük" görmediği şair esasen yoktur: Abdülhak Hâmid Beyefendi hazretleri dâhi-i muazzamdır. Âkif Hoca hazretleri "Büyük şairdir", Süleyman Nazif Beyefendi gürliyerek batarya ile ateş eden müstesna bir simadır! Ekrem Bey "Üstat şair"dir ve nihayet koflukları bugün iyice anlaşılmış olan hececiler büyük istidatlardır ve saire ve saire... Hülâsa Türk edebiyatı o devirde hep "Büyük kıymetler" yetiştirmiştir, o devir kendi kendine bayram yapan ve kalemi her eline alana "Büyük" yaftasını yapıştıran bir "Altın çağ"dır.

Böyle bir zihniyetin hüküm sürdüğü bir edebiyatta hakiki şiirin, hakiki roman ve tiyatronun hiçbir vakit yaratılamıyacağını anlamak için fazla zeki olmağa ihtiyaç yoktur. Onlarca her şey, olup bitmiştir: Hâmid Bey Şekspir'i, Hügo'yu, Korney'i geride bıraktıktan sonra... Bugünkü, neslin bütün çırpınması bütün feryadı bu onulmaz yarayı tedavi etmek ve bize büyük şairin, büyük romancının, mahut nesilce tanıtılmış olan tipte bir adam olmadığını, olamıyacağını söylemek istemesinden doğuyor. Bundan evvelkiler -Haşim ve Yahya Kemal müstesna- edebiyatımızı ve okuyucu kitlesinin ruhunu körletmekten başka hiçbir şey yapmadılar. Bu karanlığın içinde Nâzım Hikmet, Necip Fazıl ve Fazıl Hüsnü, Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı, Sabahattin Kudret, H. İ. Dinamo bir güneş gibi doğdular. Orhan Veli ve arkadaşları, Asaf Hâlet Çelebi dört duvar arasında sıkışıp kalmış edebiyatımızda bir ihtiras haline gelmiş olan yenilik arzusunun aksiyonu halinde meydana çıktılar.

V. Karakter ve seciyenin iflâs ettiği bir devirde yaşadığımıza inandığım için Mehmet Âkif'in kötü bir mevzua harcanmış olan büyük karakterini saygı ile yadederim. Zamanımızın mevzularına Mehmet Âkif'in kendi mevzuuna bağlanmış olduğu iman gibi büyük bir imanla bağlanabilecek kadınlı erkekli beş on insan oğlu yetişse hiç şüphe etmiyorum ki madde medeniyetinin bizi içine yuvarlamakta olduğu uçurumdan parçalanmaktan kurtulacağız.

Ziya Gök Alp "En büyük ahlâk Türklerdedir" derken yanılmıyordu. Pek eskiye gitmeğe lüzum yok. Namık Kemal, Abdullah Cevdet -siyasi hayatında bazı lekeler vardır, fakat fikrî hayatı büyük bir irade ve karakter tezahürüdür- Mehmet Âkif, Hilmi Ziya ve Nâzım Hikmet ... Aralarında büyük farklar mevcut olduğu halde hepsinin birleştiği bir nokta var: İman ve ideal!

Bu kısmı Bay Mithat Cemal'in şu cümlesile bitirmek istiyorum: "Âkif Dülger Hasan Baba'dan Prens Abbas Halim'e kadar her sevdiği insanı tek bir sebeple seviyordu: İnsan olduğu için! Ve edebiyat yapıyorum sanmayınız. Âkif'in kalbine girerken fakir adam giyinmez, zengin adam soyunur, ikisi de kalbe çıplak girerdi".

Türk milleti şair bir Âkif yetiştirmiş değildir fakat -mevzuu ne olursa olsun- bir insan Âkif yetiştirmiştir. Bizce onun bütün kıymeti karakteri ile bir nümune olabilecek evsafı haiz bulunmasındandır.

VI. Kitabın ikinci kısmı birinci kısmın yanlış metodunu silmek isteyen bir tavır taşıyor. Bu bölüm birincisine nazaran daha ilmî bir manzara arzetmek-

te, Âkif'in yetiştiği muhit, ailesi, Müslümanlığı.. ve saire tetkik edilmektedir. Öyle zannediyorum ki kitap bu kısımdan ibaret olsaydı çok daha iyi olacaktı. Fakat baş taraftaki bitaraf olmıyan kısımdan sonra zoraki bir bitaraflık çehresi takınmak isteyen bu son bölüm, maalesef birinciye kurban gidiyor. Artık üslûbun samimiyetinden bile şüphe etmeğe başlıyoruz. Efkâr-ı umumiyeyi alâkadar etmiyen hatıraların teşkil ettiği ilk kısım müellifin samimiyetini ihtiva etmekte idi, ikinci kısım ilmî olmak istemiş fakat kuru ve yavan muvaffakiyetsiz bir ilmî çehre göstermekten başka hiçbir şey yapamamıştır. Bu halin ilk sebebi müellif ile mevzuu arasındaki dostluk ise ikinci ve çok mühim sebebi de ancak Göte, Şekspir gibi adamlar için yazılabilecek olan 450 sahifenin Mehmet Âkif'e tahsis edilmiş olmasıdır. Mehmet Âkif için 450 sahife yazmak... Bu olur mu? Olmasına olur, fakat olunca da ancak bir *Mehmet Âkif* meydana gelebilir.

Kaynak: *Hamle*, c. I, S. 1, Ağustos 1940, s. 30-31.

Asım'ın basıldığı günlerde Mithat Cemal, evinde bir "Asım Günü" düzenler. Yıl 1924. Konuklar Abdülhak Hâmit, Cenap Şahabettin, Sami Paşazâde Sezai, Süleyman Nazif ve Faruk Nafiz'dir. Maksat Âkif'in sesinden *Asım*'ı dinlemektir. Ancak Âkif bir yolunu bulup devamlı Faruk Nafiz'in şiirlerini dinler. Nihayet herkes dağıldıktan sonra Mithat Cemal, Âkif'e

"— Beğendin mi?

— Neyi?

— Faruk Nafiz günü yaptık, onu.

— İnsaf et, o çocuğun şiirleri varken ben kendimi nasıl okurum?

— Niçin okumazmışsın?

— Ayıp!"

(Mithat Cemal, *Mehmet Âkif*)

224.

Şiire dair düşünceler

Nurullah Ataç

İstanbul'un yeni çıkan bir mecmuasında, *Hamle*'de, sanatta bir tek telâkkiye, bir tek *bakım*'a saplanıp kalmak niyetinde olmadığını göstermek istiyen tâ çocukluk arkadaşım Celâleddin Ezine, Mehmet Âkif hakkında şöyle diyor: "Aruzla ilk 'bizim Türkçe'mizi konuşan bir kahramanı ve hayatta olduğu kadar nâzımda da sırtı yere gelmemiş, bir pehlivanı ceffelkalem inkâr etmek aklımızdan bile geçmez. Aleksandrin'lerin Verlaine'i, George'si ne ise; bizim aruzumuzun Mehmet Âkif'i de odur". (Celâleddin Ezine, bu müsamahakârlığını unutup yazısının başka bir yerinde; "Yakup Kadri'nin hokkasını artık frijider dolabında bile muhafaza edemiyecek bir hale" geldiğini söylüyor ama şimdilik onu geçip Mehmet Âkif'e dönelim.)

Öldüğündenberi Mehmet Âkif hakkında neler söylenmedi!.. Meğer daha üç beş yıl evel çok büyük bir şairimiz varmış da bilmiyormuşuz!.. Onun aruzu çok iyi kullandığını iddia edenler de olmuştu ama bu hususta kimse Celaleddin Ezine kadar ileri gitmemişti: Âkif Fransızların Verlaine'ine, Alamanların George'sine benziyormuş... Almanca bilmediğim için George'yi de pek tanımam; fakat Verlaine'i, bittabi Mehmet Âkif'i de az çok okudum. Bu iki şair arasında bir münasebet tasavvur edebilmek... Hayır aklım almıyor. Acaba Celâleddin Ezine gülmek mi istedi? Zaten yazısındaki "kahraman-pehlivanı" gibi seciler de bunu hatıra getiriyor. Fakat biz gene onu ciddî söylüyor farzedelim; çünkü şaka etmek istemiş olsa bile o sözü ciddiyetle söyliyecekler vardır.

Mehmet Âkif'in aruzu, hiç de "bizim Türkçe"miz değildir: Birçok terkiplerle, bizim şimdi kullanmadığımız kelimelerle doludur. Bundan başka Âkif'in aruzla gayet kolay yazmasına rağmen şiirinde bir sıkıntı hissolunur; hemen hiç bir mısrağında bize: "Bu söz işte böylece doğmuş; tabiî olarak mevzun; bu mâna, bu mazmun kendiliğinden şeklini bulmuş" dedirtecek hâl yoktur. Âkif'in aruzu, nazmı akmaz. Her istediği sözü aruza koyabilirmiş... Olabilir; fakat mısrağlarında boyuna tıkıştırma kelimeler vardır; bellidir ki onlar olmayınca Âkif söylemek istediğini aruzla söyliyemiyecektir. Şiirlerinin ekseriya uzun uzun olması da bunun içindir: maksadını aruzla kısaca anlatabilmekten âciz olduğu için.

Mehmet Âkif'te mısrağ zevki de hemen hiç bir zaman yoktur. O, mısrağı, şiiri bir takım fikir zannettigi sözleri söylemeğe âlet etmiştir. Şiirden, güzel söylenilmiş beyitlerden hiç bir zevk almadığını anlamak için *Süleymaniye Kürsüsünde* isimli kitabında eski şairlerimiz için söylediklerini okumak yeter. Halbuki Verlaine... O mısrağın musikisine hayran, şekle aşık adamdır. Serhoşken meyhane masalarına yazdığı mısrağlarda bile bir akıcılık, daima bir şekil endişesi görülür; kelimeleri okşar, onlarla oynar... Celaleddin Ezine'nin Verlaine'i bildiğini bilirim; acaba Âkif'i mi hiç okumadı?

Zamanımızın şairi eski mazmunları tekrar etmeğe razı olmaz; şiirinde kendi hislerini, kendi âlem'ini söylemek istiyor. Hakkı yok diyemeyiz; zaten biz de şiirde yeni bir ruh, yeni sözler arıyoruz. Yahya Kemal gazellerinde eskilerin mazmunlarını tekrar etseydi, onun şiirinden de hoşlanmazdık; o, şeklin zahirî eskiliğine rağmen, şairlerimizin belki en yenisi, en modern'idir.

Fakat genç şairlerimiz, hiç olmazsa tecrübe olarak kendi kendilerine, divanlardaki mazmunları alıp söyleseler iyi edecekler. Meselâ Bakî'nin bir beyti:

Âşık ki sûz-ı aşk ile üryân gezer
Ebdâldir ki âlemi hayrân olup gezer

beyti... Yeni şair bu beyti almalı ve: "Ben olsam, mânaya hiç bir şey ilâve etmeden, bunu nasıl söylerdim?" diye düşünmeli. Bu suretle şiirin mânada değil, *deyiş*'te olduğunu daha iyi anlar.

Eskilerde bu endişe daima sezilir. Onlar âdetâ biribirlerini tashih ederler. Yahya Kemal, kendisine bazı eski beyitleri okuduğum zaman: "Olmamış, bunu şöyle söylemesi lâzımdı" diyor. Eminim ki Nailî, Nedim de böyle düşünürlerdi. Gene eminim ki Nailî:

Varakların gül-i ter döktü Nailî cûya
Bahâr mevsimidir kim bakar risâlelere

beytini, Yahya'nın

Gül mevsimidir defter ü divâna bakılmaz

mısrağına daha mükemmel bir şekil vermek için söylemiştir. Eskiler şiirin bir lâfız sanati olduğunu anlamış insanlardı; yenilerin hepsi bunu sezmiyor. Bunun içindir ki şiirlerinin mevzuunda, mânasında yenilik, başkalık, Frenklerin şu *originalité* dedikleri şeyin bulunmasını istiyorlar. Halbuki yenilik, başkalık mânadan ziyade edâdadır; *originalité* şairin kendi aramadan, hattâ kendi kaçındığı hâlde eserinde görülen hususiyettir.

Müntehabat kitaplarının faydasını inkâr edecek değilim, bana bir çok şairleri öğrettiler. Meselâ Müntehabat-ı Mîr Nazif olmasaydı Nazîm'in divanını arıyacağım yoktu; halbuki o divanda ne güzel şeyler buldum! Bazı beyitleri hatt-ı hafızamda hiç bir zaman unutmıyacağımdan emin olduğum bir ahenk, bir lâtif koku bıraktı.

Müntehebat kitaplarını okumalı; fakat onlarla kalanlara kızarım, başka bir adamın zevkine kendilerini tamamiyle bırakıyorlar demektir. Onlarda benim sinirime dokunan başka bir hâl daha vardır: Müntehabat kitapları ile iktifa etmeleri, bir şairin en güzel şiiri diye bir şey bulunacağına inandıklarını gösterir. Türkçe'nin en güzel mısrağı, beyti, şiiri diye bir şey gösterilemiyeceği gibi falan şairin en güzel, en mükemmel şiiri diye bir şey gösterilemez. Benim beğendiğim bir şiir, ancak benim zevkimi gösterir. Hem bir insanın bütün bir divanı, her mısrağını ezber etmiş olsa bile, tamamiyle tanıması kâbil midir? Bir beyti birkaç defa okuduğu halde zevkine varamamış olması kâbildir; sonra günün birinde onu sanki yeni keşfetmiş olur. Bunun içindir ki: "Ben falan şairi okudum, artık okumuyorum" demek onu sevmediğimizi, ondan artık bıktığımızı gösterir. Sevdiğimiz şairler kitaplarını elimizden bırakmadığımız, yanımızdan ayırmadığımız şairlerdir.

Herkesin bildiği ile kalıp yeni bir şair, yeni bir gazel keşfetmemiş olanların da şiiri gerçekten sevdiklerine inanmam. Seven, arar. Divanlarımızda bir gün kendilerini arıyacak ve bütün tazelikleri ile meydana çıkaracak şiir âşığını bekliyen ne harikulâde beyitler var!.. Onların öyle uyuyup kalmasına razı olanlara şiiri seviyor denilir mi?

Kaynak: *Ulus*, 21 Ağustos 1940.

225.

Edebiyat aleminde: Mehmet Âkif

Selami İzzet Sedes

Cenap Şehabettin'in oğluna verdiği öğütler arasında şu meâlde bir söz vardır: Sakın tevazu gösterip cahilim deme, hemen inanırlar. *Ulus* gazetesinde ta çocukluk arkadaşım Nurullah Ataç'ın "Şiire Dair Düşünceler"[197] makalesinde Mehmet Âkif hakkındaki yazdıklarını okuduğum zaman Cenap'ın hakkını bir kere daha teslim ettim. Mehmet Âkif "İtiraf"ın da:

> Safahat'*ımda evet, şiir arayan hiç bulamaz;*
> *Yalınız bir yeri hakkında "hazin işte bu!" der*
> *Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?*
> *Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-ü heder!*

demişti. Tevazu gösterdiği içindir ki, Nurullah Ataç da onun için "Âkif'in şiirinde bir sıkıntı hissolunur... Âkif'in aruzu, nazmı akmaz... Mehmet Âkif'de mısra zevki de hemen hiç yoktur..." diyor.

Ta çocukluk arkadaşım Nurullah Ataç'ın bu kati hükmünü okuduğum zaman, kulaklarımda Âkif'in sesi çınladı:

> *Eşin var, âşiyanın var, baharın var ki, beklerdin,*
> *Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?*
> *O zümrüt tahta kondun, bir semavi saltanat kurdun.*
> *Cihanın yurdu hep çiğnense çiğnenmez senin yurdun!*
> *Bugün bir yemyeşil vadi, yarın bir kıpkızıl gülşen,*
> *Gezersin hanümanın şen, için şen, kâinatın şen!..*

Acaba bu mısrağların sıkıntı neresinde hissolunuyor? Bu aruzda, bu nâzımda akmayan yer neresidir? Bir şiir daha ne kadar selis olur? Korney, Rasin, Hügo Fransızca'ya bu selaseti verdikleri için hâlâ yaşamıyorlar mı? Âkif, Celalettin Ezine'nin dediği gibi "bizim Türkçe"mizi yazdığı için, hiç değilse bunun için yaşayacaktır.

Nurullah Ataç, Celalettin Ezine ve ben ta çocukluk arkadaşıyız. Mekteb-i Sultanî sıralarında Yahya Kemal'in mısrağlarını hecelediğimiz devirlerde, elimizden Mehmet Âkif düşmezdi. "Bizim Türkçe"mizle yazdığı içindir ki, bize şiir zevkini aşıladı. Halbuki "dün"ü pek çabuk unutan Nurullah Ataç "bugün" Âkif için diyor ki: "Mehmet Âkif'in aruzu hiç de "bizim Türkçe"miz değildir: bir çok terkiplerle, şimdi bizim kullanmadığımız kelimelerle doludur".

Böyle bir iddiayı serdedip suç kabul ettiğimiz anda: "Türk edebiyatının mazisi yoktur" deyip edebiyat tarihlerimizi yakmamız lazım gelir. Çok uzağa gitmeden:

> *"Ey dahmeyi mersusu havatır ulu mâbet.".*

197 Bkz. 224. metin.

Şair Mehmet Âkif'in mezarının yaptırılması için Üniversite talebeleri aralarında 1000 lira toplamışlardır. Bu para Maarif Vekâleti'ne gönderilerek en büyük şairin mezarına serfedilecektir.

Talebe ve sevenleri Mehmet Âkif'in ölüm yıldönümünü kutlamak için bir merasim yapmağı kararlaştırmışlardır. Cumartesi günü bütün talebe ve sevenleri onun mezarı başına giderek hatırasını taziz edeceklerdir.

Kaynak: *Hakikat*, 22 Birincikânun 1940.

diyen koca Fikret'i hiçe saymamız şart olur. Nerde kaldı ki Âkif -belki de farkına varmadan-, duru Türkçecidir.

Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
Önünde tahta mı, toprak mı?
Sorma, pis bir eşik,
Zemini yüz sene evvel döşenme malta imiş
"İmiş"le söylüyorum, çünkü anlamak uzun iş!

diye konuşmuş olan bir şaire; Türkçesi bizim Türkçe değildir, dili terkiplerle bizim şimdi kullanmadığımız kelimelerle doludur demek iftiradan başka nedir?

Türk edebiyatını mahveden, harap eden iki şey vardır: Biri şişirme hayranlık, öteki de inkâr ve iftira.

Mehmet Âkif, hayranlarının iddia ettikleri gibi, büyük şair değildir diyelim:

Al işte: "beyne burundan gerek demiş de hulûl,
Taharriyat-ı amîkayla muttasıl meşgul!
Mühendis olmalı mutlak şu aksakallı adam
Zemine, daire şeklinde yaydı bir balgam..

tablosunu çizen şaire "büyük" sıfatını çok görecekler haksız sayılamaz. Fakat ona, Nurullah Ataç'ın dediği gibi: "Maksadını aruzla kısaca anlatmaktan âcizdir" denemez. Nurullah daha da ileri gidiyor: "Âkif hemen hiçbir mısrağında bize: "Bu söz işte böyle doğmuş, tabii olarak mevzua, bu mâna ve bu mazmun kendiliğinden şeklini bulmuş" dedirtecek hal yoktur diyor.

Bunu söylemek için, Âkif'e körükörüne düşman olmak lazımdır. İdeolacya bakımından Âkif hırpalanmak istenildiği zaman mefkûresine dair demagocya yapılabilir; fakat Âkif'in diline taarruz etmek çok güçtür.

Kaynak: *İkdam*, 28 Ağustos 1940.

Gençliğinde Nurullah Ataç'la Sultanî'de talebe iken, Yahya Kemal'in şiirlerini terennüm ettiklerini söyleyen Selami İzzet, bir yandan da ellerinden Mehmet Âkif'i düşürmediklerini itiraf ediyor. Onlar da o neslin her genci gibi Yahya Kemal'le Âkif arasında gidip gelmişler.
(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

228.

Mehmet Âkif merhum yeni gelmişti, yanında Kâzım Namî vardı[198]

[Feridun] Kandemir

Yalnız bu arada fazla şikemperver olanlar, arada sırada somurtmaktan kendilerini alamıyorlardı. Lâkin, çok geçmeden onlar da yeni bir misafirlik usulü keşfettiler. Yakınlardaki tabldotlara birer birer uğrar, her tabldotun kazaya uğramamış yemeğine ortak olurlar, böylece çorbayı falan yerde içer, eti filan yerde yer, pilavı daha ötede mideye indirirler... Biraz yorulurlardı amma pekâla da karınlarını doyururlardı.

Yatakla yemek davaları bu suretle hal ve fasledildikten sonra -gönül doyar mı- içimizde yeni yeni isteklerin filizlendiğini sezmiye başladık: Muntazaman gazete okumıya alışmış olan insanlar, hele İstanbul'da, İzmir'de, her tarafta, bütün dünyada kıyametler koparken birdenbire gazetesiz kalmışlardı.

Hani şimdi, köy istasyonlarında vagonların etrafında: "amca, gazete!.. ağabey, gazete!." diye bağrışarak dolaşan bacaksızlar var ya.. her hangi bir köyde, kasabada, hatta dağ başında bize -bir haftalık, on günlük bile olsa- bir İstanbul gazetesi vereceklerini bilsek, oraya bir lahza bile tereddüt etmeden yaya koşmıya çoktan razı idik.

İstanbul'dan kaçarak gelebilen tek tük yolcuların anlattıklarile avunamıyorduk. Sonra da çeşit çeşit arızaları, belâlarile Kutup yollarından beter bir hal alan İstanbul'la Ankara arasındaki mesafeyi, Yaradan'a sığınarak aşabilenler, aramıza vardıkları zaman, o kadar yorgun ve bitkin bir halde bulunuyorlardı ki, bunların ekserisinde hafıza namına bir şey aramak beyhude bir zahmet olurdu.

Bir kısmı ise, o kadar kırgın ve dargındılar ki, daha "ne var, ne yok, ne oluyor, İs..." derken sözü ağzımızda bırakır, İstanbul'un lafını bile ettirmek istemezlerdi.

Allah rahmet etsin, şair Âkif henüz gelmişti. Elinde bir küçük çanta ve yanında Kâzım Nami vardı.

Onu, aramızda görmekle duyduğumuz sevinç sonsuzdu. İstasyonda etrafını sarmıştık. Heyecan içindeydi. Ellerini öpenlere, yanına sokulanlara, titrek dudaklarının üstündeki nemli gözlerile hemen hıçkıracakmış, boşanıvercekmiş gibi mahzun mahzun bakıyordu.

Belliydi ki; bir vatanı, bir namusu, bir şerefi kurtarmak için Anadolu'nun içlerine çekilmiş bir avuç insan ortasında duyduğu heyecan, bu tertemiz kalbde, o anda kıyametler koparmaktadır.

Etrafını saranlar ortasında ağır ağır yürürken, biri sormuştu:

— Üstad, İstanbul ne âlemde?

Yüzünün çizgileri gerilmiş, kaşları çatılmış, rengi solmuş, fakat sesini çıkarmamıştı. Öteki ise susmamıştı:

198 Bu metin Feridun Kandemir'in *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde tefrika edilen *Ankara'nın İlk Günleri* isimli eserinin yedinci kısmıdır. (haz.)

227.

Mehmet Âkif'in için yapılacak merasim

Büyüklerin ruhunu taziz için yapılmakta olan merasimler her beş senede bir tekrarlanacaktır. Bu münasebetle önümüzdeki cumartesi günü saat 14.30'da büyük şair Âkif'in Edirnekapı'daki mezarlığına, başta Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan olduğu halde Üniversite gençleri giderek merhumun ruhunu şâd edeceklerdir. Ayrıca, Âkif'in mezarının tanzimi için Üniversitelilerin kendi aralarında topladıkları para da Maarif Vekâleti'ne gönderilecektir.

Kaynak: *Tasvir-i Efkâr*, 22 Birincikânun 1940.

Tasviri Efkâr

Nehirlerimizin ıslahı için bir tedbir düşündük

Parti kongresi

Umumi hava denemesi için lâzımgelen kararlar alındı

Kaynak: *Tasvir-i Efkâr*, 24 Birincikânun 1940

— ...hâlâ o keşmekeş, o kör dövüşü değil mi?

Buz gibi bir ses:

— Zavallı İstanbul... Bahtsız belde.

— Hakikaten öyle...

Ateş gibi bir ses:

— Öyle olmamalıydı evlât...

Öyle olmamalıydı... Bu ümmetin içinden bir tane bile, evet bir tane bile südü bozuk, namert, alçak, kahpe çıkmamalıydı... Amma oldu bir kere... Şimdi yapılacak şey, onları unutmaktır.

Bir lahza susar gibi oldu. Sonra derinden, kırık kırık, nefes nefese konuştu:

— O çirkâbı deşmemek... o mezbeleye bakmamak gerek...

Ve durdu, gözlerimizin içine bakarak sordu:

— Hepimizin İstanbul'da kalmış, büyük küçük sevdikleri var değil mi?.. Onları analım, onlara acıyalım... İşte o kadar. Üst tarafı ne?.. Geri kalan İstanbul'u ne farzediyorsunuz, nasıl görüyorsunuz?

— Bir zindan karanlığı...

— Hakikat bu... Bir zindan karanlığı ki, burada güneş doğuncıya kadar devam edecek... Bugüneşin bir an evvel doğması için dua edelim!

İşte koca şairden aldığımız İstanbul haberleri..

Ah bir İstanbul gazetesi... Ah bir İstanbul gazetesi... Sansürün delik deşik etmiş olmasına rağmen, ah bir İstanbul gazetesi!

Ankara'da Hakimiyet-i Milliye Ajansı'nın çıkardığı avuç içi kadar bültenlerin sayılı satırlarını dinmez bir iştiha ile tekrar tekrar okur, sonunda "haber"e daha çok acıkmış olduğumuzu anlıyarak boynumuzu bükerdik.

Vakta ki Hamdullah Suphi Matbuat ve İstihbarat Müdür-ü Umumisi oldu, sağdan soldan, hep ayni hitaba maruz kaldı: "Aman Hamdullah Bey, haber, haber, bol haber yetiştir bize... Sen bilirsin, şu ajansı bir büyüt, bizi bir doyur ne olursun..."

"Bizi doyur" dedikleri adamın, kendilerinden fazla aç olduğunu bilselerdi...

Hamdullah, işe büyük bir aşk ve azimle sarılmıştı. "Bu teşkilat, bu mücadelenin gözü, kulağı ve ağzı olmalıdır" diyordu.

Böyle diyordu amma, o vasıtasızlık ve imkânsızlık içinde ne yapabilirdi?

Şimdi size belki garip hatta çok garip gelir, aklınız almaz da; "Canım, ne olursa olsun, İstanbul'dan her gün bir iki gazete getirtmek de o kadar güç bir iş midir?" diyebilirsiniz?

İnanınız bana ki, o kadar güç, o kadar gayri mümkün bir işti bu!

Hamdullah'ın Matbuat ve İstihbarat Müdiriyetine geçişinin galiba ikinci günüydü. Bermutat, birçokları gibi, Eskişehir'den gelen bir trenin düdüğünü işiterek istasyona koşmuştum. Tren ilerideki makasta bir hayli beklemeyi âdet edindiği için, o yol, hep konuşanlarla doluydu.

230.

Ölümünden evvel Âkif'le yapılan son konuşma

[Feridun] Kandemir

İstanbul'a henüz gelmişti.

Fakat vapurdan çıkar çıkmaz götürülmüş. Şişli'de bir sıhhat yurduna yatırılmıştı.

İlk ziyaretine gidenler, fena haberi ilk verenlerdi. Heyhat.. bitmiş. Mısır'da tutulduğu hastalık onu eritmiş, bitirmiş.. diyorlardı.

Gitsem, ziyaret etsem mi? diye bir hayli düşündüm.

Kendisini görenler çoğaldıkça, iyileşip kalkması ümitleri sönüyordu.

Artık, onu kaybetmek üzere olduğumuza inanmış gibiydik.

Dört buçuk sene evvel, Haziran sonlarında bir gün, işte bu acı ile, şair Âkif'in sıhhat yurdundaki odasına girdim.

Yatakta idi.

Yorgun ve solgundu. Ağır ağır yaklaştım. Karyolasının yanındaki sandalyeye iliştim.

– Geçmiş olsun.. dedim.

Dalgın dalgın yüzüme bakıyordu. Yine ben konuştum:

– Özledin mi bizi üstad?

Dudaklarını hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesiyle her şeyi söylemiş olurdu:

– Özlemek mi, oğlum... Özlemek mi?

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu:

– Mısır'dan üç gecede geldim.. dedi, bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü. Orada on bir yıl kaldım. Fakat bir an oldu ki, on bir gün daha kalsaydım, çıldırırdım.

– Hasret...

Kupkuru dudaklarından kendi gibi, benzi gibi solgun bir ses sızıyor:

– ... Çok acı.

– Ya kavuşmanın sevinci?

– Onu sorma oğlum. Onu ben kendi kendime bile soramıyorum. Ancak, yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm. Hiçbir şey göremedim.

Ve kendi kendine söylüyor:

– Ama cennet gibi yurdumdayım ya...

229.

M. Âkif'in ölümünün yıldönümü

Önümüzdeki cumartesi günü büyük vatan şairi Mehmet Âkif'in dördüncü ölüm yıldönümüdür. Maarif Vekâletinin büyüklerimizin ölüm yıldönümlerini, daha esaslı bir şekilde yapılabilmesi için beş senede bir yapmıya karar vermiş olması sebebiyle bu sene konferans salonunda ihtifal yapılmıyacaktır. Bu münasebetle gençler büyük şairin Edirnekapı'daki kabrini o gün saat 14.30'da ziyaret edeceklerdir.

Vatan şairinin kabrinde profesör Ali Nihat Tarlan ve Tıb Fakültesi son sınıf talebelerinden Fethi Tevet birer hitabe irad edeceklerdir. Gençler Âkif'in kabrini yaptırmak için topladıkları parayı Maarif Vekâletine göndermişlerdir. İstiklâl Marşı şairinin kabrini Maarif Vekâleti yaptırmıya karar vermiştir.[199]

Kaynak: *Tasvir-i Efkâr*, 27 Birincikânun 1940.

199 Bkz. 226 ve 227 metin.

Tasviri Efkâr

Garbi Anadoluda nehirler taştı

Âkifin mezarında yapılacak merasim

ÖLDÜĞÜNDEN EVVEL

Mehmet Âkifle son konuşma

Parti kongresi dün mesaisini tamamladı

Hastalığı aklına geliyor:

— Karaciğerim, dalağım şişmiş. Geldik, yattık burada. Müşahade altına aldılar. Bakalım ne olacak...

Eski hatıraları deşiyorum. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde, Ankara istasyonunda karşılaşmamızı hatırlatıyorum:

— Evet, diyor, İstanbul'dan, mücadele aleyhine fetva çıktığı gün ayrılmıştım. Üsküdar'dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik. Oradan Cuma'yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı, kenarından geçtik. Kâh öküz arabalarile, kâh beygirlerle Lefke'ye vardık ve trenle Ankara'ya ulaştık. Ankara... Yarabbi, ne heyecanlı, helecanlı günler geçirmiştik. Hele Bursa'nın düştüğü gün?.. Ya Sakarya günleri? Fakat, bir gün bile ümidimizi kaybetmedik. Asla ye'se düşmedik. Zaten başka türlü çalışabilir miydik? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz. Fakat imanımız büyüktü.

Yorgun, susuyor.

— İstiklâl Marşı'nı nasıl yazdınız?

Yavaşça yatağında doğruluyor. Yastıklara yaslanıyor, sesi birden canlanıyor:

— *Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın!*.. Bu, ümitle, imânla yazılır. O zamanı düşünün. Zaten başka türlü düşünüp, başka türlü yazanlardan değilim. Bu, elimden gelmez. İçimde ne varsa bütün duygularım yazılarımdadır. İstiklâl Marşı'nın şiir olmaktan ziyade tarihî bir değeri de vardır.

Ve gözleri yemyeşil Şişli sırtlarında. Dilinde bir dua gibi aynı nağme titriyor:

— ... *Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın*...

— Ya büyük zafer üstadım... O anda ne duydunuz?

Kalbi durmuş gibi sarsılıyor. Sonra bir anda yeniden canlanmış gibi, nereden geldiği bilinmez bir ışıkla, gözlerinin içi gülerek:

— Aaahhh... diyor... Allahım, ne muazzam zaferdi o. Ortalık hercümerç oldu. Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu. Tekrar gözlerini yumuyor:

—... Ve biz mestolmuştuk!

— O zaman bir şey yazmadınız mı?

— Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne de yazacak takatim kalmıştı. Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, bizzat yazıyordu.

— Mısır'da neler yazdınız?

Geçmişten adam hisse kaparmış.. ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?
"Tarih"i "tekerrür" diye tarif ediyorlar.
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

Sonra Kahire civarındaki Helvan'da yazdığı "Firavun'la Yüzyüze"sinden şu son parçayı alıyor:

Bilseydin, ey koca Mısır'ın ilahı isyanı
Mezara, heykele mi bütün bu velveleler
Bakan için mi hakikat? Meramın oysa heder:
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli
Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

– Kolay mı yazarsınız?

Dudaklarına götürdüğü bardağı yana çekerek:

– Hayır.. diyor.

Ve suyunu içtikten sonra devam ediyor:

– Çok uğraşırım... Epey çalışırım. Mevzuu, uzun boylu kafamda işlerim. Nihayet kâğıt üzerine naklederken de hayli yorulurum.

– Zevklerinizi sorabilir miyim, üstadım?

Belli belirsiz gülümsüyor. Ve "zevk" diye dünyada bir şey var mı, der gibi yüzüme bakıyor:

– Zevk mi? Benim zevklerim mi? Eğer sevdiği eserleri okumak, hoşlandığı mevzuları yazmak için uğraşmak, nihayet düşünmek, yapyalnız bir köşeye çekilerek, sessiz sedasız düşünmek bir zevkse.. Eh, benim de zevklerim var demektir.

– Neler yazacaksınız?

– Biraz kendime gelirsem, yazacak şeylerim hazır...

Sağ elile birkaç defa başına vuruyor:

– Var kafamda hazırlanmış mevzularım.

– Ya en son yazınız?

– Mısır'da, geçen sene bir resmimi çekmişlerdi. Güneşli bir hava idi. Gölgem de upuzun kumlarda duruyordu. Bu resmin altına şöyle yazmıştım:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiçbiri yok.
Sen mi kaldın yalnız, kafileden böyle uzak?
Postu sermekse meramın yola, serdirmezler.
Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak!

Ve kupkuru kalın dudakları birbirine yapışıyor.

Koca şair, o anda, önünde topu topu altı aylık bir ömür parçası kalmış olduğunu sanki bilmiş gibiydi.

Kendisinden isim zikretmeden edebiyatımız hakkındaki düşüncelerini söylemesini rica ettim.

Âkif, ölümünden evvel kendisiyle yapılan son konuşmalardan birinde Feridun Kandemir'le birlikte.

Gözleriyle hastane bahçesinde gezen genç bir hasta kızı takip eden üstad:

— Bir çok müstaid gençler var, dedi. Yazılarını okudum, kendileri biraz orjinalliğe kaçmakla beraber lisana hâkimiyetleri fena değil. Bunların içinde kudretini takdir ettiğim şair de Faruk Nafiz'dir.

Ben:

— Faruk Nafiz mi? diye sorunca üstad dalgınlıkla bir isim saydığını kavradı ve adeta rica eder gibi:

— Yazmayın sakın ha yazmayın. Ben kimseyi kırmak istemem, dedi.

Ben ricasını yerine getireceğimi söyledim. Fakat sırf kendi merakım icabı Faruk Nafiz'in en kuvvetli tarafının ne olduğunu sordum. Sözlerim üstadı inandırmış olacak ki, "yazmamak şartıyle" diye söze başladı:

— Faruk Nafiz kudretli bir gençtir. Lisanı tiz ve teşbihleri kuvvetlidir.

Türk şairinin biraz da kendi eserleri hakkında malûmat almak istedim.

— Ha... Bak onu söylerim, dedi. Hasta olmadan evvel çok yazdım, "Gölgeler" diye bir kitap neşrettim. Fakat hastalık yakama yapıştı, üç senedir bir şey yazmadım. Eğer hasta olmasaydım bir iki mevzuum vardı, onları yazacaktım. İnşallah iyi olursam burada kalarak ilk iş olarak bu mevzuları yazacağım.

Mısır'da Türkiye hakkında ne düşünüldüğünü de söylemesini rica ettim.

Üstad, hiç düşünmeden cevap verdi:

— Mısır'daki münevver tabaka bu inkılâbımızı takdir ile yâd ediyorlar, kendileri boyunduruk altında yaşadıkları için Türkiye'nin bugünkü inkılâbını ve muvaffakiyetini alkışlıyorlar, bilhassa ecnebi imtiyazlarının Türkiye'den kaldırılması her münevver Mısırlığının bir Türk kadar sevinmesini mucip olmaktadır.

Şairi pek fazla rahatsız etmemek için kendisinden ayrılmak üzere iken *Son Posta* okuyucuları için ufak bir şey lütfetmesini istedim.

Üstad bunu hemen kabul etti ve Şark hakkında yazdığı şu kıt'ayı söyliyerek bana not ettirdi:

Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazanımda, bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini bilseydim onun; Bülbül olurdum
Yarab beni evvel getireydin, ne olurdu?

Kaynak: *Tasvir-i Efkâr,* 27 Birincikânun 1940.

232.

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün 4üncü yıldönümü

Bugün Üniversite Gençliği
Millî Marş Şairinin Kabrini Ziyaret Edecek

Büyük şair Mehmed Âkif'in ölümünün 4üncü yıldönümü münasebetile bugün öğleden sonra Üniversite gençliği merhumun Edirnekapı'daki mezarını ziyaret edecektir.

Maarif Vekâleti, ölen Türk büyükleri için yapılacak merasimlerin daha esaslı bir şekilde olmasını temin etmek maksadile, beş senede bir yapılmasını kabul etmişti. Bu itibarla bugün Üniversitede ve okullarda hiçbir merasim yapılmayacaktır.

Merhumun kabrini ziyaret edecek Üniversite gençliği kafilesi Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Ali Nihad Tarlan'ın riyaseti altında kabre kadar gidecek ve kabir önünde evvelâ Ali Nihad Tarlan ve müteakiben merhumun takdirkârlarından 3 genç kısa birer hitabe irad edeceklerdir.

Mehmed Âkif'in Mezarı

Üniversite gençliği, büyük şair Mehmed Âkif'in mezarına sarfolunmak üzere aralarında para toplamışlardı. Bu para Maarif Vekâleti'ne gönderilmiştir. Vekâlet Mehmed Âkif için mükemmel bir mezar yaptırmağa karar vermiştir.[200]

Kaynak: *Yeni Sabah*, 28 Birincikânun 1940.

Yeni Sabah
Parti Kongresi dün bitti
Şair Mehmed Akifin ölümünün 4üncü yıldönümü
Karacabey ovasını yeniden sular bastı

200 Bkz. 226, 227 ve 229.

231.

Âkif'in mezarında yapılacak merasim

Edirnekapı'daki Mezarında Hatırası Anılacak

Büyük vatan şairi Âkif'i, dört sene evvel bugün kaybettik.

Doldurulmaz bir boşluk bırakarak aramızdan ayrılan eşsiz şairin arkasından ağlıyanlar, bütün münevver gençler ve bütün onu sevenler, bugün saat 14.30 da Edirnekapı'daki kabri başında toplanacaklar ve aziz ölünün hatırasını anacaklardır.

Bu kadirşinaslık toplantısında Üniversite profesörlerinden Ali Nihat Tarlan ile Tıp Fakültesi son sınıf talebesinden Fethi Tevet[oğlu] birer hitabe irad edeceklerdir.

Maarif Vekaletince, büyüklerimizin ölüm yıldönümlerinin -daha esaslı bir şekilde tertip edilebilmesi için- her beş senede yapılması muvafık görüldüğünden, bu sene yalnız kabir başındaki bu toplantı ile iktifa edilecek, Üniversite konferans salonunda ihtifal yapılmayacaktır.

Kaynak: *Tasviri Efkâr*, 28 Birincikânun 1940.

233.

Şair Mehmet Âkif

Milli marşımızın mübdii hakkında birkaç söz ve birkaç hatıra

Kemal Elker

Hatırası hâlâ aynı hayatiyeti muhafaza eden Âkif'in vefatından beri dört sene geçti. Ferağat, fazilet, vatanperverlik gibi bir çok ahlâkî meziyetlerin mücessem bir timsâli olan Âkif'i kadirşinas gençlerin muhtelif vesilelerle tebcil ve tevkiri, gençliğin zaman zaman bir takım kimselerin tariz ve hücumuna hedef olmasını intaç etti. Âkif'e ve Âkif'i müdafaa edenlere çatanları belli başlı üç gruba ayırabiliriz:

1. Enternasyonalizm, Kozmopolitizm ve Masonluk gibi memleketimizin ve milletimizin bünyesine katiyen uymıyan menşei ecnebi fikirlere âlet olanlar veya bunların âmâl ve a'maline gerek bilerek gerek bilmeyerek hizmet edenler.

2. Maziye aid bütün kıymetlere, Peyami Safa'nın tabiriyle bir piç tekmesi atmak isteyen ve ekserisi fikirlerinde samimi olmıyan kimseler.

3. Arabça meşhur bir mesel olan *"hâlif tu'ref"* muhalefet eden maruf olur fehvasınca umumun kabul ettiği her fikrin zıddını müdafaa ile kesb-i şöhret edenler.

Bu zümreye dahil öyle bir maruf zata tesadüf ettim ki, bu zat Âkif'i hiç tetkik etmemişken *Safahat* yapraklarını bir gece içerisinde karıştırarak ertesi gün Âkif'in aleyhinde pek şiddetli bir yazı yazdığını söyledi. Pek sathi bir tetkik neticesinde verilen bu "hükm-ü karakuşî"nin indî bir mütalaadan ileri geçmiyeceği bedihîdir.

Âkif hangi cihetten tetkik edilirse kemalâtının bir cüzüne rastlanır. Herhangi bir maddî menfaat ve endişenin imanında en ufak bir inhiraf husule getiremiyeceği bir mümindir. Spritüalist bir tefekküre sahip olmasına rağmen Avrupa'yı ve garb medeniyetini en iyi anlayan nadir münevverlerimizden biridir. Söylendiğine göre Sadullah Paşa'nın:

Zaman zaman-ı terakki, cihan cihan-ı ulûm

mısraını çok tekrar edermiş. Bu terakki zamanında o da geri kalmamak için, müsbet ilimlerle tevaggul ederek, Baytar Mekteb-i Âlisi'ni birincilikle ikmal etmiştir. Sağlam dimağ sağlam vücudda bulunur meselinin zîhayat bir timsâli idi.

Adam odur ki etmiye tağyir vasfın,
İkbali baht kendine yâr olmuş olmamış.

beyti mısdakınca her türlü şekl-i idare ve siyaset tebeddülünde hiçbir vasıf tebdili göstermemekle kâmil insan olduğunu isbat etmiştir.

Burada Âkif'in metin ve şayan-ı imtisâl ahlâkından mütevellit bir çok fezaili cami bir hareketinden bahsetmek münasiptir:

İstiklâl Marşı'nın yazıldığı Taceddin Dergâhı'nda Âkif münzevi bir hayat yaşıyordu: Paslı küçük bir semaver, yere serilmiş bir posteki, yazın tekkenin bahçesindeki mezarlıktan koparılmış bir parça yeşillik!

Koca bir kin ve gayz dünyası hali inhilâlde bulunan Osmanlı Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmak için her türlü esliha ile mücehhez bir orduyu, son bir Ehlisalib ordusunu memleketin harim-i ismetine saldırtmış. Memleket ve millet ise her türlü vesaitten mahrum, yalnız iman kuvvetine güvenerek büyük bir mücahede-i milliyeye atılmış. Cepheden ilk ümid-bahş zafer haberleri geliyor. Bu sıralarda açılan Millî Marş müsabakasına iştirak etmiş olan 724 kişinin eserinden hiç biri beğenilmiyor. Fakat bu eseri ibda edebilecek hakikî san'atkâr olan Âkif, para ile marş yazılmasını muvafık bulmadığından müsabakaya iştirak etmemiştir. Bizzat Maarif Vekili bunun için Âkif'e müracaat ediyor. Âkif Ankara'nın dar sokakları arasında sıkışmış "Taceddin Dergâhı'nda" günlerce kapanarak İstiklâl Marşı'nın güftesini meydan getiriyor.

1 Mart 337 Gazi'nin riyasetinde toplanan Meclis'te Maarif Vekili ve eşsiz hitabet kudreti herkes tarafından müsellem Hamdullah Subhi ağır ağır kürsüye çıkarak okumıya başlıyor:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak...

Milletvekilleri ayakta huzur ve huşu içinde, vecd içinde dinliyorlar. Tekrar ettiriliyor. İstiğrak içinde geçen bu dakikalardan sonra İstiklâl Marşı, Âkif'in büyük eseri ittifak-ı ârâ ile kabul edilmiş oluyor. Maarif Vekili kendisine verilmesi takarrür eden beş yüz lirayı Âkif'in almasını rica ettiği zaman o suret-i kat'iyede reddediyor. Fakat sonradan öğreniliyor ki bu para teklif vuku bulduğu zaman cebinde biraz evvel bir arkadaşından ödünç olarak aldığı iki liradan başka parası yoktur.

Âkif'in yalnız bu saydığımız tarafları, tebcil ile yâdına kifayet ederken daha onun "millî şair" vasfını mevzu bahs etmedik. Âkif'in aruz veznini sühulet ve selâset cihetinden en iyi istimal eden şairimiz olduğunu, Mücadele-i Milliye'de kuvve-i kalemiye ile ordunun ve halkın imanını ne derece tezyid ettiğini, Balkan Harbi'nde, Umumî Harb'de, Mücadele-i Milliye esnasında halkın hissiyatına en muvaffak surette tercüman olan yegâne şairimiz olduğunu nazar-ı itibara almasak bile Millî Marşımızın ve Çanakkale şehitlerimizin nâzımı olması onu daima hürmet ve şükran ile anmamıza kâfi bir sebep teşkil eder.

İşte böyle bir Âkif'e karşı en haksız iftira ve isnadları revâ görenler hiçbir memleketin öz evlatlarının fikirlerine tercüman olmamışlardır. Büyüklerini tanıyan, onlara karşı hürmet ve tazim vecibesini ifa etmesini pek iyi bilen gençlik bundan dört sene evvel çok soğuk ve yağmurlu bir havada Âkif'in tabutunu Beyazıd camiinden alarak –omuzlarına bile indirmeğe kıyamadan- bir emaneti mübareke taşırgibi elleri üzerinde Edirnekapı mezarlığında onu Allah'ın rahmetine tevdi etmişlerdi.[201]

Şimdi temelleri atılmış olmakla beraber, Âkif'in mezarını ziyarete gidenler uzun müddet başucunda bir kırık taş parçası bile bulunmayan karabir toprak yığını gördüler. Lakin bütün gayret ve endişesini hayatında vatanın ve milletin itilâsı yoluna hasru vakfetmiş olan Âkif daha o zaman da bir faniye nasib olabilecek ve muhteşem mezara sahipti:

Vatan vatan diyerek can veren ealinin
Kulubü ehli vatan, kabri zimehabbettir.

201 Remzi Efendi'nin:

Nazmedildi rihleti tarihi Remzi noktadar
Kasrı cennet beytidir şair Mehmet Âkif'in
Mücevher tarihi ve fani tahallüs eden hakirin:
Faniyasen âh ile tarihin itmam eyledin
Mehmet Âkif hû deyip firdevse rihlet eyledi.

Ta'miyeli tarihi vefatı tarihini göstermektedir. (Son mısra 1349'dur. "Âh" da 6'dır. Mecmu 1355 eder.)

Kaynak: *Yeni Sabah*, 28 Birincikânun 1940.

234.

Ölümünün dördüncü yıldönümü münasebetiyle, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif hakkında

Mehmet Hicret

Beş yıl önce 28 İlkkânun sabahı gazetelerden birinin ilk sahifesinde şu kara haberi okumuştum: "İstiklâl Marşı şairi öldü".

O anda duyduğum büyük teessürden kalbimin sarsıldığını, göz pınarlarımın dolduğunu hissetmiş ve Âkif'in son zamanlarında kendisi için yazmış olduğu şu parçayı hatırlamıştım:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim,
Ne saadet! Hani ondan bile mahrumum ben.
Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü,
Dizlerim titriyerek çekmeye mahkumum ben,
Çözüver de yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme İlahî bir avuç toprağını.

İşte altmış üç yıllık hayatında durmadan, dinlenmeden hep vatan, millet uğrunda var kuvvetile çalışan, bir cemiyet adamı sıfatile memleketinin dertlerini kendine dert, vatandaşlarının elem ve ıztıraplarını kendine elem ve ıztırap edinen, asil, milliyetperver, faziletli Türk şairinin kendisinden bahsettiği yegâne şiiri..

Âkif'in bu şiirini zihnimden geçirdiğimden sonra acı acı gülümsemiş ve kendi kendime:

"— Ey büyük Türk şairi!" demiştim. İlhamlarını ya dinden aldın veya vatan, millî duygularla coştun, haykırdın.. Bununla beraber ferdî düşüncelere asla kıymet vermedin.. Ömrünün sonuna kadar kendin için yazmağı hiç düşünmedin.. Hep vatan için ağladın, yurt için, millet için yandın!

63 yıllık hayatın ağır yükünü omuzlarında taşıdın. Fakat artık pek yorulmuştun, daha yıllarca bu yükü taşıyamıyacağını anladın.. Ebedî istirahate kavuşmak için Tanrı'dan bir avuç toprak diledin: O da bu bir avuç toprağı çok görmedi sana..

Memleketimizde büyük adamlardan biri ölünce bizim mahut Babıali derhal faaliyete geçer. Ölene dair sütun sütun yazılar yazılır. Tenkitler yapılır. Methedilir, kendisine veya şahsiyetine hücum edilir.

Âkif te ebediyete intikal edince, kendisini sevenler de sevmiyenler de kalemlere sarıldılar. Kimi methetti kimi zemmetti. Biri: "Âkif millî bir şairdir" dedi. Bir diğeri onun aksini iddia etti. Biri: "Din bayraktarı olduğunu" söyledi.. Bir diğeri de ona: "Mahalle kahvesi şairi" ünvanını verdi. Biri kuvvetli bir nâzım olduğunu ileri sürdü. Bir başkası onun için: "Müteassıp bir softadır!" dedi.

Nihayet maruf bir fıkra muharriri de Âkif hakkında birkaç gün ara ile iki makale neşretti.[202] Bunlardan birincisinde yana yakıla: "Haşim ve Hamid'den sonra Âkif'i de kaybettik, bütün haysiyeti ile düşünürsek, bugün Türk vatanı şairsizdir" diyen ve Mehmet Âkif'in büyük bir şair olduğunu söyliyen muharrir, ikinci makalesinde: "Mehmet Âkif şair değil aleade bir nâzımdır. Onun manzumelerinden şiiriyet aramak, boşuna bir emek sarfetmektir" dedikten sonra şairin Çanakkale şehitleri için yazmış olduğu "Neşide-i Tebcil" ünvanlı lâyemut eserinin ilk beytini misâl gösteriyor:

Şu Boğaz harbi nedir, var mı ki dünyada eşi,
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi.

Muharrir "Bu sözlerin alelâde bir gazete havadisinden ne farkı var?" diyor.

Aynı zatın bu iki yazısı arasındaki tezada siz de şaştınız, siz de hayret ettiniz değil mi?..

Biliyorum ki Âkif aruz veznini kudretle tasarruf eden, Türkçeyi, hususile İstanbul şivesini maharetle aruza uyduran kuvvetli bir nâzım, büyük bir şairdir. Denilebilir ki, Âkif'e gelinceye kadar hiçbir şair aruz veznine onun kadar hâkim olamamıştır. Onun manzumelerinde imalelere ve zihaflara da rastlanamaz.

Türkçe kelimeleri aruza uydurmak büyük bir hüner olduğu halde, bir münekkit, maruf bir edebiyat tarihçimiz, eserlerinden birinde Âkif hakkında şu garip mütaleada bulunuyor:

"Âkif'in manzumelerinin bir vasfı da tabiî olması ve kolayca söylenmiş görünmesidir. Vakıa Türkçe'yi aruza uydurmak büyük bir muvaffakiyet sayılamayacağı kimse, şüphesiz şairlik nişanesi de değildir".

Bu edibin, bu edebiyat tarihçisinin, bu münekkidin böyle bir hükmü nasıl verdiğine ben sadece hayret ediyorum.

Ta Fecr-i âtî devrinden beri zaman zaman Âkif'in şair olup olmadığı münakaşa edilir. Fecr-i âtî şairlerinden Celâl Sahir, *Servet-i Fünûn* (*Uyanış*) mecmuasında Âkif'e dair birkaç yazı yazmiş ve bu yazılarında onun alelâde bir nâzım olduğunu iddia etmiş, şairliğini kabul etmemişti. Merhum Celâl Sahir, yazdığı manzumelerde, insanı iğrendirecek levhalar tasvir eden bir adama şair demenin doğru olmadığını söylemekte ve "Mahalle Kahvesi"nden şu parçayı misâl göstermekte idi:

Mühendis olmalı mutlak şu ak sakallı adam,
Zemine daire şeklinde yaydı bir balgam,
Abanmış olduğu bir yamrıyumru değnekle,
Mümaslar çekerek, soktu belki yüz şekilde.

Muhitindeki tenbel ve miskin insanları, kötü itiyatlarından vazgeçirmek maksadı ile, onları bu tenbelliğe mahkûm eden pis kahveleri, meyhaneleri ve bunlara benzer mahallî manzaraları ve tipleri en kuvvetli çizgiler ile göste-

202 Sözü edilen muharrir Peyami Safa'dır. Hakikaten Âkif'in ölümü üzerine ilk yazdığı metinle (bkz. Bu kitapta 42. metin) daha sonra yazdığı metinlerden bazısı (bkz. Bu kitapta 101 ve 104. metin) arasında Âkif'i değerlendirme bakımından oldukça farklılık vardır.

ren realist bir şaire; bu pek canlı levhadan dolayı şair dememek bir haksızlık değil midir?..

Halis şiir, ruhumuzu birdenbire kavrayan saran, kuşatan, sıcak ve akıcı bir heyecanla beslenen kalbimizi çarptıran ve bu heyecan ateşi içinde gönlümüzü yakan sözlere gerek manzum, gerekse mensur denmez mi?..

Mehmet Âkif'in Çanakkale mukaddes yurdunu korumak için arslanlar gibi kahramanca çarpışan, aziz vatanı uğrunda canını veren faziletli Mehmetçik için san'atkâr bir mimar gibi inşa ettiği âbideyi, "Neşide-i Tebcil"i, "Bülbül" şaheserini, *Asım*'daki tekmil manzumeleri, Balkan ve Cihan Harbi'nde, Millî Mücadele senelerinde düşman işkencesi altında inleyen, memleketimizin elem ve ıztıraplarını birer ifadesi olan, bütün manzumeleri de: okurken, birdenbire ruhumuzu sarmıyor mu? Kalblerimizi çarptırmıyor mu? Ve bu heyecan ateşi gönüllerimizi yakmıyor mu?.. Evet, bütün bu manzumeleri okuduğumuz zaman kalbimizin acı bir heyecanla sızladığını hissediyoruz. Binaenaleyh bunlara da halis birer şiir demek zorundayız...

Bazı kimseler de Âkif'in dindarlığını kusur telakki ettiler.. Evet, Mehmet Âkif dindardır. Şair ilk tahsilini babası Müderris İpekli Tahir Efendi gibi koyu bir Müslümanın tesiri ile medreselere devam ederek yaptı. Gerek babasından aldığı tahsil ve terbiye gerekse içinde yaşadığı muhit, onu yalnız medresenin istediği gibi bir adam yetiştirmedi, dini bütün, göğsü iman dolu, samimî bir din şairi yaptı.. Büyük şair manzumelerinden bir çoğunun ilhamını dinden aldı ve bu vadide ilahî bir vecd içinde yazdığı halis şiirleri ile edebiyatımızda büyük bir boşluğu doldurdu.

Âkif'e müteassıp bir softa diyenler, lütfen *Safahat*'ın altıncı cildini açıp okusunlar. Şair Asım'ı Berlin'e göndermeği teşvik ederken:

Bu cihetten hani hiç yılmasın oğlum gözünüz,
Sade Garbın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz..
Fen diyarında sızan o nâmütenahi pınarı
Hem için, hem gezin yurda o nafî suları
Aynı membaları ihya için artık burada,
Kafanız işlesin, oğlum kanal olsun arada..

Müsbet ilimlerin âşığı olan bir adam, mütaassıp bir softa mıdır?!

Âkif Millî Mücadele yıllarının heyecanı ile yazdığı İstiklâl Marşı'nı bizim için yazmadığını söyliyenler ve onun millî şair olmadığını iddia edenler de yok değil..

Bu iddialarda bulunanlara soruyorum:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!

mısraındaki al sancak kimin sancağıdır?

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl

Ve:

O benim milletimin yıldızıdır parlıyacak.

mısralarındaki hilâl ve yıldız kimin hilâli, kimin yıldızıdır? Rengi al, ortasında ay ve yıldızı bulunan bayrak hangi milletin bayrağıdır? Müslüman Arabın mı? Müslüman Arnavudun mu? Yoksa Müslüman Hindlinin mi?

Asla... O ne Arabın, ne Arnavudun, ne de Hindlinin ve ne de başka bir milletindir. O şanlı bayrak Türk'ündür, o benimdir:

O benimdir, o benim milletimindir ancak!.
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet bu celâl

derken kasdettiği ırk hangi ırkdır? Ta eski zamanlardan, dedelerinden beri hür yaşıyan, güzel yurdu, cennet vatanı için düşmanın ağulu mermilerine göğsünü siper yapan, sevgili yurdu uğrunda seve seve canını feda eden kahraman ırk, asil millet hangi millettir? Arap mı? Arnavut mu? Hindli mi?

Hayır hayır... O kahraman ırk, benim ırkımdır, o asil millet benim milletimdir.

Ben ezelden beri hür yaşadım hür yaşarım!

İstiklâl Marşı bizimdir, bizim malımızdır. Onu dinlerken, onu söylerken, yalnız sizin ve benim göğsüm iftiharla kabarır, pâk alnını semalara yükselmek yalnız sizin ve benim ve bizim gibi damarlarında asil Türk kanı dolaşan insanların hakkıdır.

O bizim millî şiirimizdir. Onu yazan da şüphesiz bizim millî şairimizdir.

Âkif'e millî şair demiyenler yine lütfen cevap versinler:

Ondan başka hangi Türk şairi Çanakkale'de mukaddes vatanları uğrunda canlarını veren o isimsiz kahramanlar için edebî bir türbe inşa etmek şerefini kazandı..

Safahat, bizim millî gururumuzu okşıyan, bizi millî heyecanlarla sarsan, coşturan emsâlsiz manzumelerle doludur.

Kalblerimize, gönüllerimize yurt sevgisini aşılayan büyük vatanseveri, İstiklâl Marşı şairini, aruz kahramanını, kadirşinas Türk gençliği daima hürmetle anacak, ve büyük Türk milletinin, büyük şairi ebediyen unutulmıyacaktır!..

Kaynak: *İkdam,* 28 Birincikânun 1940.

235.

Âkif'in yıldönümü

Dün şairin kabrinde ihtifal yapıldı

Merhum şair Mehmed Âkif'in ikinci[203] ölüm yıldönümü münasebetile dün Üniversiteli gençlerden bir grup şairin Edirnekapı'daki kabrini ziyaret etmişlerdir. Bu esnada yapılan merasimde kısa hitabeler söylenmiş ve kendisini seven kalabalık bir halk kütlesi de burada hazır bulunmuşlardır. Merhumun hâtırasına hürmeden bir dakika sükûttan sonra ihtifale nihayet verilmiştir.

Kaynak: *Hakikat*, 29 Birincikânun 1940.

203 Muhtemelen baskı hatasıdır, zira bu tarih şairin dördüncü ölüm yıldönümüne tekabül eder. (haz.)

Yeni Sabah

Buğday satışları serbest bırakıldı

Tesbit edilen fiyatlar dahilinde serbest satışlar başladı

4 sahife mi, 6 sahife mi?

Şimali ve Şarki Afrikada

Taarruz ve müdafaa vaziyeti

ÂKİF'in mezarında

236.

Âkif'in mezarında

Hakkı Süha Gezgin

Arkasında, öldükten şu kadar sene sonra da kaynayan damar, çarpan yürek, yükselen heyecan bırakan adam, ancak gövdesiyle fânidir. Ve dünyanın her tarafında bu türlü bahtiyarlara, büyük adam derler.

Âkif, bizden sağlığında bunu istemedi. Hem laf olsun, gösteriş olsun diye değil; gerçekten istemedi.

"Sessiz yaşadım; kim, beni nereden bilecekti?" derken, mısra, kaleminden değil, yüreğinden dökülüyordu. Fakat o, kendi kokusundan habersiz bir çiçek gibi, tevazu ve vakar ile bunu söyledikçe, kalbimizde daha çok derinleşti, fikrimizde daha ziyade yükseldi.

Onunla biz, iki kemale birden eriştik. Şair Âkif, büyük bir vecdin arkasından lâhûtî nağmelerle seslenen bir kalem ereni. İnsan Âkif, ondan da büyük bir veli idi.

Dinî heyecanların en gulgulesi, onun bağrından kopuyor, onun nefeslerinden semalarımıza dağılıyordu.

Millî heyecanlarımız, gururu, elemi, sevinci türlü türlü anatike hep onun şiirlerinde dinamit gibi toplanıyor.

Çanakkale, silah ve süngünün destanı idi. Onu his ve fikre mal eden Âkif oldu. Kâbenin yolu, güneşli kızgın bir çölden geçer. Sudanlıya, yanmış derisi altında o samedanî aşkla ulu kalbi Âkif verdi. "Secde" şiirinde "Tekvin" saniyelerinin heybetli uğultusunu, arşı yere, yeri arşa çıkaran velveleli med ve ceziri bize o, duyurdu.

"Din"i mütekâmil, neşveli bir "Yunus" vecdi ile bir ruh âlemi yapan odur. Kahramanlığı, yapma, düzme, takma her türlü sırmadan, yaldızdan kurtararak bir iç üniforması, bir gönül şenliği haline o koydu.

Şehidi, gaziyi gaflet perdelerinden sıyrılmış gözlerle o gördü.

Bütün bunlara karşılık olarak, bu vatandan istediği de nihayet "bir avuç toprak"dı.

Alkışla küfürü gözlerinde birleştiren engin bir tokluk içinde yaşadı. Derdini söylemeden, bir kere inlemeden öldü. Kalemiyle kendi arasına büyük âlemler ve koca Türklük girmişti. Bütün ilhamını bunlardan aldı ve bütün kudretini sadece bunlara harcadı.

Dün mezarının başında toplananlar, işte onun bu taraflarını idrak eden gençlerdir. Yarın toprağının üstünde yükselecek olan mermer de, onu değil, nihayet yine bizi avutacak, daha doğrusu utançtan kurtaracaktır.

Kaynak: *Vakit*, 29 Birincikânun 1940.

237.

Âkif'in mezarında

Üniversite gençliği dün millî şairin ruhunu taziz etti

Büyük millî şairimiz ve İstiklâl Marşımızın mübdii Mehmet Âkif'in ölümünün 4üncü yıldönümü dün Üniversite gençliği ve merhumun hayranları arasında hususî surette kutlanmıştır.

Üniversite Edebiyat Fakültesi'nden bir grup başlarında Doçent [Ali] Nihat Tarlan olduğu halde merhumun Edirnekapı'daki mezarlığına giderek ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret sırasında Doçent Ali Nihat Tarlan ve Üniversite gençliğinden bazıları kısa hitabelerde bulunmuşlardır.

Kaynak: *Yeni Sabah*, 29 Birincikânun 1940.

238.

İstiklâl Marşı şairinin ölüm yıldönümü münasebetiyle mezarı ziyaret edildi

Şair Mehmet Âkif'in ölümünün yıldönümü münasebetile dün Üniversite profesör ve talebelerinden bir kısmı tarafından Edirnekapı'daki mezarında bir tören yapılmıştır. Törene İstiklâl Marşı ile başlanmış, bundan sonra Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Dr. Ali Nihat Tarlan şu hitabede bulunmuştur:

> "– Bundan dört yıl evvel ölen Şair Mehmet Âkif'in mezarı başında bugün toplanmış, hürmetle eğilmiş bulunuyoruz. Kıymet verdiğimiz esaslar vardır: Hürriyet, istiklâl aşkı gibi...

Mehmet Âkif bu esasları müdafaa etmiş, bu esaslar için yaşamıştır.

O karakterin bir timsâlidir. Hatırasını hürmetle taziz edelim" dedikten sonra Fatiha okunmasını söylemiş ve Fatiha'dan sonra törene nihayet verilmiştir.

Kaynak: *Vatan*, 29 Birincikânun 1940.

239.

Mehmet Âkif ihtifali

Büyük şair B[ay] Mehmed Âkif'in ölümünün dördüncü yıldönümü münasebetile dün öğleden sonra Üniversite gençliği merhumun Edirnekapı'daki mezarını ziyaret etmişlerdir. Merhumun mezarı başında Edebiyat Fakültesi doçentlerinden B[ay] Ali Nihad Tarlan bir hitabede bulunmuş, Âkif'in eserlerinden parçalar okumuş, hayatını anlatmıştır. Müteakiben Üniversitelilerden üç genç Âkif'in şiirlerini okumuşlardır. Yukarıdaki resim dünkü ihtifalden bir intibaı tesbit etmektedir.

Kaynak: *Akşam*, 29 kânunuevvel 1940.

Âkif'in mezarı vefatının 50. yılı vesilesiyle 1986 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yeniden yaptırıldı. Böylece mezar taşına dinî ifadeler ve semboller girmiş oldu. Fakat mimari olarak herhangi bir özelliğe sahip değil. Daha mühimi mezarının iki dostundan, Ahmet Naim ve Süleyman Nazif'ten yüksekçe yapılması. Âkif'in şahsiyeti ve hayat üslubu hakkında birazcık malumatı olan hiçbir kişi ve kurum muhtemelen böyle bir şey yapamazdı.

240.

Mehmet Âkif'in kabrinde

Dün Ölümünün Yıldönümü Münasebetile İhtifal Yapıldı

İstiklâl Marşı mübdii büyük şair Mehmet Âkif'in ölümünün 4üncü yıldönümü münasebetile merhumun Edirnekapı'daki makberesinde Üniversiteli gençler tarafından bir ihtifal yapılmıştır.

Mehmet Âkif'in mezarını ziyaret edenler meyanında bulunan Üniversite Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan bir hitabe irat ederek büyük şairin yarattığı eserlerin kıymetini tebarüz ettirmiştir. Müteakiben de bazı gençler söz söylemişler ve Mehmet Âkif'in değerli şiirlerinden parçalar okumuşlardır.

Kaynak: *İkdam*, 29 Birincikânun 1940.

241.

Dünkü hazin ihtifal merasimi
Şair Mehmet Âkif'in kabri ziyaret edildi

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'in ölümünün dördüncü yıldönümü münasebetile dün Edirnekapı'daki kabrinde bir ihtifal merasimi yapılmıştır. Bu merasime Üniversite talebesile, Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan iştirak etmiştir.

Büyük şairin mezarına bir çelenk konduktan sonra, Ali Nihat Tarlan, Mehmet Âkif'in hayatından ve eserlerinden bahsetmiş ve büyük şairin şiirlerinden bazı parçalar okumuştur. Üniversite gençlerinin kendi aralarında toplamış oldukları para da kabrin yapılması için Maarif Vekâleti'ne gönderilmiştir. Şairin kabri, kendisine lâyık olduğu bir şekilde Maarif Vekâleti tarafından yaptırılacaktır.

Kabrin Paraları Vekâlet'e Geldi

Ankara, 28 (Telefonla) – Mehmet Âkifin kabrini yaptırmak için gençliğin aralarında topladıkları para Maarif Vekâleti'ne gelmiştir. Vekâlet İstiklâl Marşı şairinin şahsiyetile mütenasip bir kabir yaptırmak üzere icap ederse kendi bütçesinden de yardımda bulunacaktır.

Şair Âkif'e yapılacak mezar için bir müsabaka açılması istenmektedir. Vekâlet iştirak edenlerden en fazla beğendiğini model seçecektir.[204]

Kaynak: *Tasvir-i Efkâr*, 29 Birincikânun 1940.

204 Bkz. Bu kitapta 226, 227, 229 ve 232. metinler.

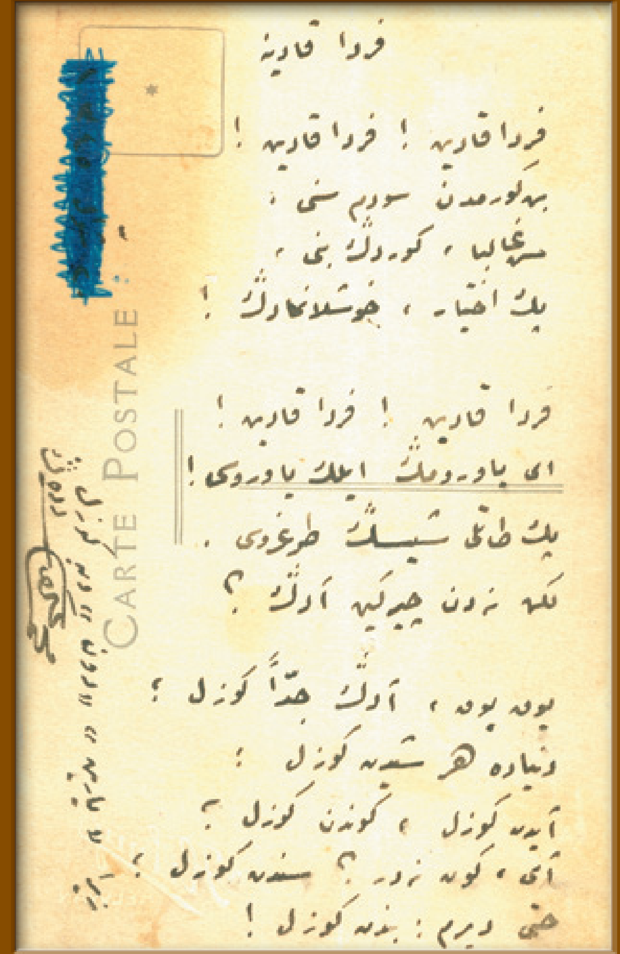

Akif'in ilk mezarının, ilk yerinde farklı açılardan fotoğrafları. 1960'ta aynı mezar Şehitlik kısmına taşınacaktır.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Ekler

Âkif'in Hilvan'dan dostlarına, bu arada 23 Cemaziyelahir 1348 tarihliyle torunu Ferda'ya gönderdiği etkileyici bir fotoğrafı. Kartın arkasına şu satırları yazmıştı.

Ferdâ Kadın

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!
Ben görmeden sevdim seni,
Sen galiba gördün beni,
Pek ihtiyar, hoşlanmadın!

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!
Ey yavrumun ilk yavrusu!
Pek tatlı şeysin doğrusu.
Lâkin neden çirkin adın?

Yok yok, adın cidden güzel;
Dünyada her şeyden güzel;
Aydan güzel, günden güzel;
Ay, gün nedir? Senden güzel!
Hatta derim: Benden güzel!
Zira "yarın" "dün"den güzel!

Mehmet Âkif
Deden
23 Cemaziyelahir 1348.

242.

Millî marş

Fazıl Mahmut

Geçenlerde ecnebi mecmua ve gazeteleri karıştırırken -hatırımda kaldığına göre- bir resim altında şöyle bir cümle vardı: "On bin Alman genci dört ses üzerine millî marşı teganni ederlerken".

Resimde görülen kalabalık göz kudretinin çerçevelemiyeceği hudutsuz bir sahayı kaplamıştı. Resmin her siyah noktası bir hareket, bir millî heyecan kaynağının ifadesidi. Bu millî heyecan menbaından doğan gür his, millî aşk dalgalarını durdurabilecek her ihtimali bir an içinde saydım. Bulduğum en azametli, en korkunç ihtimaller, bu ulvî duygu kuvveti karşısında çok sönük kaldılar.

O ne muhteşem varlıktır ki bütün içtimaî teşekkülleri önüne katmış, yüz binlerce insanı aynı his altında birbirine bağlamış, bir kalp halinde çarpmasını, yaşamasını temin etmiştir. Bu asil duygu karşısında hangi yabancı his vardır ki ona boyun eğmeden yaşayabilsin.

Sevgilisine saf temennilerini, aşkının büyüklüğünü hakkile terennüm etmiş kaç bahtiyar vardır. Şüphesiz adedi çok az olmakla beraber kendi yaradılışları nispetinde anlatanlar da az değildir. Bunların yanı başlarında arkadaşlarından daha ziyade duyup da anlatabilmek imkânı tamamen gaip olmuş bir dilsizin tahassürü ve haklı kıskanışları hepsinden hazin değil midir?. İşte ben bugün kendimizi bir dilsize benzetiyorum. Neden, her gün her yerde günde milyonlarca defa tekrar edilen Ayşe'nin türküsü iptizale uğrarken, bu gençlik sesi kadar kudsî olan asil kanındaki taşkınlığını terennüm edecek bir tek şarkısı, millî bir marşı olmasın. Evet neden biz de başkaları gibi millî marşımızı söylerken kalbimiz Türklük heyecanile çarpmasın. Neden zümrüt gibi bağlarımız vakur Fırat, Gazi Sakaryamız'ın, mor çiğdemli dağlarımızın ufuklarında seslerimizin akisleri dalga dalga uzanıp ovalarımız çınlamasın. Bu ses dalgalanan nazlı bayrağımıza çarptıkça daha serbest daha sevinçle dalgalanıp ırgalanmasın. Yoksa şairlerimiz mutlaka duymak için mükâfat mı bekliyorlar. Damarlarındaki kanın Türk kanı olduğunu hatırlamıyorlar mı?

Olgun mefkûrelerden doğmuş öz lisanla yazılmış bir marş istiyoruz. Bu marşın güftesi gibi bestesi de Türk'ün kulağına yabancı gelmemelidir. Eğer muallim iseniz bu ihtiyacı herkesten ziyade duyabilirsiniz. Çocuklarınız herhangi bir şarkıyı bir vazife tavrıyla, isteksizlikle okuyor. Ya güftesi çocuklara ağır geliyor veya bestesi kulaklarını okşamıyor... Halbuki kısmen millî mahiyette olan şarkıları okurlarken heyet-i umumiyesinde bir canlılık, bir hareket göze çarpar. Meselâ Sarı Zeybeği okurlarken gözler derhal parlar, küçücük yumrukları havaya kaldırarak büyük bir heyecan eseri gösterirler. Hele, silahlarının paslanmasına hiç de tahammülleri yoktur. Bu parçayı okudukları zaman kaşlar derhal çatılır. Çehreler asılır, kim bilir millî marşı okurlarken dershaneler nasıl çınlayacak, küçücük kalpleri kim bilir nasıl büyük bir sevinçle, heyecanla dolup çarpacaktır. Arzu ederiz ki bu candan dileğimiz bize yeni bir millî marş hediye edebilsin.

Kaynak: *Yolların Sesi,* Yıl 1, S. 2, 23 Temmuz 1932.

243.

İki şiir kitabı

Nurullah Ataç

Münekkidin işi soğukkanlılıkla, ihtiraslarına kapılmaksızın hükümler vermekse, Nâzım Hikmet'in eserini tenkit etmek, imkânsız denecek kadar zor bir şeydir. Nâzım Hikmet bir dava adamıdır. Yazılarını okuyanı bir "güzellik" temaşasına, şu hasbî denilen çeşitten bir heyecan aramağa değil, birtakım "hakikatler" dinlemeğe, onları kabule, kendisile duyuş, görüş birliğine davet eder. Onu okurken sadece nazmının teknik meziyetlerine, üslûbunun özgülüklerine (hususiyetlerine) hasılı söz sanatındaki hünerine hayran olup da dava tarafına bakmamak için insanın kafasını, biribirine hiç ilişiği olmıyan iki kısma ayırmış olması lâzımdır. Bunu yapabildiklerini söyliyenler var...

Nâzım Hikmet'in eserini beğenmiyenler sanata, politika işlerinin karıştırılmasına dudak bükerler. Bu itirazı edenler, dikkat edilirse, çoğu zaman politika kelimesinin mânaları üzerinde oynamağa kalkanlardır. Politika, durgun bir sosyetenin gündelik hayatında çıkan meseleleri halletmek, oluruna bağlamak demekse sanat adamının buna girmesine elbette bir sebeb yoktur; eserlerinde falan memleketle muahedeler akdine taraftar olacak, yahut ona karşı çıkacak bir ressam, bir romancı, bir bestekâr tasavvuru pek kabil değildir. Fakat politika, o sosyetenin hayatında şu veya bu fikir manzumesinin egemenliğini istemekse, sanat adamının buna karışmamasını beklemek onun insanlık haysiyetine hakarettir.

Bugünün sanat adamı, kelimenin bu mânası ile, bir politikacı olmağa mecburdur. Zaten 1935 yılının edebiyatında değerli kim varsa, Claudel'den Gorki'ye, yani Katolik sağ taraftan kominist sol tarafa kadar, hepsi böyle politikacıdır. Hiçbir yöne bağlanmamanın imkânsızlığını, André Gide'in de politikaya karışması gösterdi.

Nâzım Hikmet'in eserini ihtirasa kapılmaksızın tenkid etmeğe imkân yoktur; çünkü bu, onu anlamamak olur, oysa ki, tenkidin temeli anlamaktır. Bir adam çıkıyor, moralı da, estetiği de, hayatın her kolunu da kavrıyan yeni bir görüş teklif ediyor; artık bizim o görüşün esaslarına bakmayıp, onları "kale almayıp" sade bir bakımdan muhakemeye kalkmamız mânasız bir hareket olmaz mı?.

Bence Nâzım Hikmet, Türk dili ile yazmış en büyük şairdir; çünkü ondan önce hiçbir şairimizde onunki kadar tam bir görüş, hayata karışış yoktur. Çünkü o: "Ben hülyamı seyredeceğim" diye kendi içine büzülen bir adam değildir. Çünkü originallik, ayrılık, "teferrüd" peşinden koşan bir estet değil, "bir kavganın adsız neferi"dir. Türk dilinin en büyük şairi Mehmet Âkif değildir, Nâzım Hikmet'tir, çünkü Mehmet Âkif geri bir kavganın neferidir, Nâzım Hikmet ise ileri bir kavganın.

Ona karşı Mehmet Âkif'i zikredişim yalnız biribirine zıt iki görüşü hatırlatmak için değildir; *Safahat* sahibini bir zamanlar, sadece estetik düşüncelere göre muhakemeye kalktığım için, hesaba katılmağa değmez bir şair saymağa alışmıştım. Onun da şahsî elem, sevinç hülyalarından bahseden şairciklerden ne kadar üstün olduğunu, Nâzım Hikmet'i okuduktan sonra anladım. Beni, daha birkaç yıl önciye kadar inandığım ölü sanat fikirlerinden kurtaran Nâzım Hikmet oldu.

"Ölü sanat fikirleri" derken ne kasdettiğimiz, *Taranta-Babu*[205]'nun[206] altıncı mektubunu okuyunca anlarsınız. Orada "Kör olmak" adlı bir manzume var; daha dört yıl önce ben de o çeşit sözleri alkışlıyabilirdim. "Kör olmak", şairin dünya ile alâkası olmaması, sadece benliğini seyredip benzemesi lâzım geldiğine inanan bir estetin ağzından söylenmiştir; fakat bu "parodie" hilesizdir, yani onu okuyan "subjektif" sanat taraftarları: "Nâzım bizim düşüncelerimizi tehzil ediyor, biz bunu söylemeyiz" diyemezler; onu imzalayıp müdafaa edebilirler.

Taranta-Babu günün en önemli hâdisesi, Habeşistan eserini bilenler onun bu harp hakkında ne düşündüğünü elbette anlarlar. Fakat Nâzım Hikmet'te şu veya bu millete karşı düşmanlık, nefret bulunamaz; ancak fikirler, iddialar ile çarpışır. *Taranta-Babu* bir ideologiaya karşı başka bir ideologianın verdiği cevaptır. O kadar ki, Nâzım Hikmet, çoğu manzum, bir ikisi mensur olan bu mektupların sonuna küçük bir işsizlik ve iflas istatistiği bile ilâve etmiş.

Şiirden bahsedilirken şekil sözünü büsbütün bırakmak da kabil değildir. Nâzım Hikmet, "Bahr-i Hazer", "Grev" gibi ilk manzumelerinde görülen ses "virtuose"luklarından günden güne kurtuluyor, daha çıplak, daha klasik bir sanata doğru gidiyor. *Taranta-Babu*'da göz alıcı parça yok. Bilmem söylemeğe hacet var mı? Bu yeni tarzı bana eskisinden çok üstün görünüyor.

Taranta-Babu ile beraber Nâzım Hikmet, yergilerinin bir kısmını da *Portreler*[207] adlı bir kitapta topladı. Nâzım Hikmet yergileri de, şahıslara karşı yazılmış olmakla beraber, yine bir ideologia yazılarıdır. Onlarda da yine kanaatler, fikirlerle çarpışmak ister... Fakat buna her zaman muvaffak olduğunu söyliyemeyiz. İşi sırf şahıs kavgasına döktüğüm zaman da dikkati çeken buluşları yok değildir; karşısındakini yaralıyacak, "disqualifié" edecek sözler bulur, kelimelerle karikatür çizer. Ama, ne bileyim? Bunların en iyilerinde bile: "Bunlar şahıslarla beraber geçip gider" dedirten bir hal var. Bunun içindir ki, Nâzım Hikmet'in yergileri içinde, şahıslara dokunmıyan yahut pek az dokunan "Pierre Loti", "Berkeley" gibilerini tercih ederim. Nâzım, "Berkeley"i kitabına almadığına yazık etmiş..

Kaynak: *Akşam*, 12 Teşrinievvel 1935.

205 Taranta-Babu, Nazım Hikmet'in bir *Taranta-Babu'ya Mektuplar* isimli eserindeki ana karakterin karısının ismidir. (haz.)

206 1 cilt, 64 sayfa, 50 kuruş (Yeni kitapçı)

207 1 cilt, 62 sayfa, 40 kuruş (Yeni kitapçı)

244.

Edebiyat tarihi değil, edebiyat karnavalı

Peyami Safa

Mektep kitaplarının genç seviyesini bir türlü aşamıyan edebiyat tarihlerimiz, rütbe ve ünvan devrinden kalma tevcihlere hâlâ sadıktırlar. Bu kitaplara bakılınca bir Fuzuli hep aşk ve elem şairi, bir Namık Kemal hep vatan şairi, bir Mehmet Âkif hep İslâm şairi, bir Mehmet Emin hep Türk şairi firmalarından ilham almış teşhisler içinde görünürler.

Türk şairi! Sanki Mehmet Emin'den başka, şairlerimiz arasında Türk yoktur; vatan şairi! Sanki Namık Kemal'den başka vatanı söyliyen olmamıştır; İslâm şairi! Sanki dinî vecdi ilk terennüm eden Âkif'tir; aşk ve elem şairi! Sanki Türk kalbinin tarihi Fuzuli'de açılıp kapanmıştır.

Hoş, bu tevcihlerden maksat, şairin galip hüviyetini tesbit etmektir; fakat ikişer kelimelik birer teşhise irca edilen bu hükümlerde, bir sanatkârın çapraşık ruh muhtevasını tahlil etmek aczini basit formüllerle telâfi etmek rahatlığı görünüyor.

Şüphesiz Nedim rind şairdi. Fakat onun sadece bu hüviyeti üstünde kalarak yalnız heyecanın nev'ini tayinle iktifa etmek, bir kimyagerin tahlile mecbur olduğu maden suyu için, sadece "maden suyu" deyip çıkmasına ve suyun terkibini bulmak değil, tadını methetmekle kalmasına benzer.

Eskiler de başka şey yapmıyorlardı: Süleyman Nazif veya Cenap Sahabettin görüşile Abdülhak Hamit, *şair-i âzam*dı. Bir zamanlar herkes için Recaizade, *üstad Ekrem*'di. Naci, *hazreti muallim*di. İsmail Safa, *şair-i maderzat*tı. Aptullah Cevdet, *hâkim-i şehir*di.

Evvelce de yazdığım gibi, artık bir kere "komik-i şehîr" tabirinden daha az gülünç olmıyan bu rütbeler tevcih edildikten sonra edebiyat tarihçisinin, edebiyat tenkitçisinin ve edebiyat mualliminin işi kolaylaşıyordu: Hamid'in şahikalarla boy ölçüşen ilhamını tasvir etmek, Cenab'ın nesrindeki zarafeti ve kıvraklığı haber vermek, yahut Safa'nın kelimelerle balmumu gibi oynamak hususundaki marifetini söylemek yetişir.

Halbuki bütün bu hükümler, umumiyetle edebiyat tarih ve tenkitlerimizde, gerçek bir zevkin, ciddî bir idrâk ve tahlilin boş kalan yerini doldurmak için kullanılmış vasıflardan ve teşbihlerden ibarettir. Nedimin şen olduğunu söylemek, denizin mavi olduğunu haber vermek gibi terkibile alâkası olmayan sathî bir hükmün üstünde kalmaktır; bulutlu havalarda kurşun rengi bağlıyan denizle gamlı günlerde Fuzuli kadar yanık ve mahzun duran Nedim'in umumî manzaraları, sularının ve şiirlerinin asıl tabiatı hakkında bize, kimya ve edebiyatla alâkası olan çok bir şey öğretmez.

Hattâ şüphe edebilirsiniz: Acaba Fuzuli Nedim kadar mahzun muydu? Bu şüphe Süleyman Nazif'e gelmişti. Mehmet Âkif için yazdığı kitapta *Firak-ı Irak* muharririnin şu satırlarını okuyoruz:

> “Şimdi her gün bir parça daha kuvvet-yâb olan bir zan ile tahmin ve âdeta, hükmediyorum ki Fuzuli’nin mizac-ı fıtrisi melûl olmaktan ziyade şen ve deha-i san’atı teellümden ziyade istihzaya mail imiş. Divanının mukaddeme-i mensuresi ve bilhassa Nişancı Mehmet Paşa’ya olan şikâyetname-i meşhuru bu zan ve hükmü daima tevsik edebilir.
>
> Leylâ ve Mecnun efsanesini mevzu-u dasitan intihap etmesi garizî bir tahassüs ve temayülle değildir. Bu eserin şuarâ-yı rum tarafından kasd-ı imtihan ile kendisine teklif edilmiş olduğunu mukaddematında zikrediyor.
>
> *Sergüzeşt* müellif-i necibinin kudema-yı şuaramız hakkında pek doğru bir sözü vardır: Abdülhak Hamid’in yed-i dehasile kapanan tarz-ı kadim-i nazmın son üstadlarından Kâzım Paşa ile Nevres Efendi ve İsmail Paşazade Hakkı Bey’le Yenişehirli Avni Beğe Sami Paşazade Sezai Bey yetişmiş. Bunların halini gayet lâtif bir musahabe-i edebiyesinde tasvir ederken,
>
> “Hemen hepsince şiir Nef’î’de iptida, yine Nef’î’de nihayet bulduğu için Nef’î bu şairlerin kilabe-i kâinatı idi. Tabiattan değil, Nef’î’den mülhem olurlardı” [208]

diyor. Bu hükmü her eski şairimiz, meselâ bizzat Nef’î’ye de tatbik edebiliriz. Hiç kimsenin aksini iddia etmiyeceğine kani olarak, biliyoruz ki Nef’î de Enverî’den ve bilhassa Urfî’den iktibas-kârane mülhem olmuştur. Ve her eski şairimiz gibi Fuzuli de Acemin az çok nüfuz ve tesiri altında kaldı.

Fıtratan mağmum değilken, hazin sözlerden zevkiyab-ı sanat olan ne kadar tabayi-i şâika eshabı gördüm. Fuzuli, kendi mizac-ı ibdaına ihtimal ki melâli muvafık bulmuştur. Mizac-ı ibda dedim. Evet, bu muhakkaktır ki bir kısım üdeba, hem de kısm-ı âzamında mizac-ı hakikiye mugayir bir mizac-ı ibda vardır. Alfons Dode’nin kariîni güldüren istihzaları için için ağlar. Derler ki şâtim-i şehir Rosfor mecalis-i ülfette pek terbiyeli, pek hatırnüvaz bir adammış.

Fakat bir adamı ve eserini tanımağa doğru aşılacak merhaleyi, Süleyman Nazif’in yaptığı gibi, Fuzuli’nin elemden ziyade istihzaya mütemayil olup olmadığını araştırmakta da bulamayız. Bir eseri sanatkâra bağlıyan ruh münasebetlerini elem, istihza, neş’e, korku ve merhamet gibi hassasiyet kalıpları içinde değil, sayısız ve birbirine girmiş ruh anlarının bir yaratma vetiresi halindeki terkiplerini çözmekle yakalıyabiliriz. Sonra bu terkipleri tekrar vücude getirerek daha muayyen hâlet-i ruhiyelere ve sanatkârın muhtelif mizaçlarına, obsesyonlarına, derunî krizlerine, fikirlerine ve bu fikirlerle ruh hâletlerini de bütün bir devrin sosyal zaruretlerine ve hâkim felsefesine bağlıyabilmemiz şartiledir ki edebiyat tarihi ve tenkit adına lâyık bir faaliyete başlamış oluruz.

Böyle yapılınca, zaman zaman şüphe, isyan, kendinden nefret krizleri geçiren ve eserlerinde mistik veya dinî iştiyaklardan fazla, reel, amelî ve müsbet

208 *Rümûzü’l-Edeb*, s. 93.

emeller görünen bir Mehmet Âkif'i kaba sofulukla damgalamaktaki basitlik ve aceleciliği yakalamış oluruz. Geçenlerde *Safahat*'ın yedi cildi içinde yaptığım bir devriâlem, bana, rasyonalist bir tabiat adamı olan bu feveranlı baytar şairde müsbet ve maddî görüşlerin, zühdî iddialarını bastıracak kadar değilse bile, çocukluğunda aldığı telkinlerle çarpışacak kuvvette içini yiyen ikinci bir benlik ve tabiat olduğunu zannettirdi.

Tenkit nevini fazla benimsemediğim için bunu çok aramadım ve düşünmedim. Fakat ötedenberi içimde kökleşmeğe namzet bir kanaatin yeni bir yardımcısını daha bulur gibi oldum. Bir kere daha inandım ki bizim edebiyat tarihimizde hiçbir adam gerçek tahlil ve teşhisini bulamamıştır; bu işi yapmağa mecbur olanlarımız, edebî eserlerin yalnız umumî ve sathî vasıflarını sıralamakla kalmışlardır.

Buna sebep aranınca edebiyat tarihi ve tenkitle uğraşanlarımızın ilim ve felsefe kültüründen mahrum olduklarını teessür ve hayret içinde görmemek kabil değildir. Edebiyatın estetikle ve onun da mânevi ilimler ve felsefe ile olan açık münasebetini bilmemek gibi hayret verici bir vukufsuzluk, edebiyat kitaplarile kürsüler arasında, kollarını sallıya sallıya dolaşıyor. Edebiyat programları bu cesarete hudut çizmek şöyle dursun, o vukufsuzluğun ayrı ve resmî bir vesikası haline gelmişlerdir.

Umumiyetle bugünkü edebiyat tarihlerimiz, tezkerecilik ananesinden yalnız şekil ve ifade ile ayrılıyorlar. Metod, yahut metodsuzluk olarak farkları pek azdır. Eserle şahıslar arasında ve şahısla devir arasındaki cemiyet münasebetlerinin ciddî ve geniş tahlili yerine, böyle bir gayreti andırmağa çalışan sathî bir tasnif ve beğlik hükümlerden sonra, şair tezkerelerinin biteviye sıralanan tavsifçiliği bu eserleri dolduruyor.

Servet-i fünun'un Ahmet Şuayib'i, ondokuzuncu asrın tenkit ve edebiyat tarihi usullerini biraz göstermiş olduğu halde, o günden bugüne kadar ne metodoloji, ne de estetik bakımından bir adım ilerlemiş görünmüyoruz. O zamanın Fuzuli'yi tarif için "Melâlperest mağmum, giryan, ömrü fakr ü ahzan içinde geçmiş, hayata, feleğe küskün bir adem" tarzındaki basit vasıfları, bugün de hâlâ ciddî bir tahlilin yerini dolduruyor ve "akıcı üslûp", "can ifade", "parlak görüş", "cazip hayal" gibi hiç bir haysiyeti ve mânası olmıyan kalıp hükümler, bir eserin hüviyetini tayin ve tahlil etmeğe kâfi vasıtalar olarak, kullanılmağa devam ediyor.

Bizde ilim ve felsefe kültürile pişmiş bir zekâ, tenkit veya edebiyat tarihi nevinin hiç olmazsa usul bakımından ilk mükemmel örneğini vereceği güne kadar, bu üstün körü tenkit ve tarih görüşlerimiz karşısında bütün memleket şair ve naşirleri, hakikî hüviyetlerine ihanet eden perukalar ve maskeler takmış, iğreti ve acaip giyinmiş bir edebiyat karnavalının habersiz ve kabahatsiz birer maskarası olmaktan kurtulamıyacaklardır.

Kaynak: *Kültür Haftası*, S. 6, 1936, s. 109-111

245.

B[ay] A[hmet] Hamdi Aksekili'nin mektubu

Mektubunuzu ve Âkif'i yazan gazeteleri bugün aldım. Sevincimden gözlerim yaşardı. İşte, dedim, garazdan, ivazdan, gıllüğıştan hâli bir yazı. Bu kalemin yazacağı Âkif'ten her halde ruh-ı Âkif te razıdır.

Eve geldim, hemen gazeteleri okudum. Çocuklarım da dinlediler. Basri, yazıların kurumuş gözlerimi yine yaşarttı. Bir çok hatıralar canlandı, çocuklarım da, ben de ağlaştık. Samimi yazılar ne kadar da belli oluyor. Benim iki satır bile yazı yazmıya vaktim yoktu. Çünkü elimdeki işlerim o kadar çok ve yorucu ki. Omuzlarıma yüklediğim bu işi bitirmek için geceli gündüzlü çalışmıya mecbur oluyorum. Fakat, beni iki şey birden bire harekete getirir, evvelden beri böyleyim. Talebeliğimde de böyle idi. Biri en doğru ve en yerinde olan şey, diğeri de yalan, haksızlık, garazkârâne ifadeler. Bunun birini mutlaka alkışlamalıyım, teşvik etmeliyim. Diğerine karşı da alabildiğime hücum etmeliyim. Bunu yapamazsam günlerce uykusuz kalırım, rahatsız olurum.

Yazılarınızı o kadar yerinde, o kadar Âkifâne gördüm ki "Allah senden razı olsun" dedim ve şu mektubu da hemen yazmıya başladım. Siz Âkif'i olduğu gibi yazıyorsunuz. Yazılarınızı, okudukca Âkif gözümün önünde canlandı.

Yazdığınız gibi Âkif sevdiğini tam severdi, sevmediğini de öyle. Temiz kalbliliği yüzünden olacak ki kendisini sevmedikleri halde yüzüne gülen müraileri de ölünceye kadar sevdiği muhakkaktır. Bunu "acaba ben mi böyle anlıyorum" diyordum. Siz de aynı noktaya temas ediyorsunuz?

Aksekili Ahmet Hamdi anlatıyor: "Üstad Mehmet Âkif'i ilk defa İttihat ve Terakki'nin Şehzadebaşı İlmiye kulübünde gördüm. Orada gece dersleri veriliyordu. (...) Şair Mehmet Âkif'in Arap edebiyatı okuttuğunu, tercüme usulünü gösterdiğini işiten talebe üstadın dersini dinlemeğe koşuyordu. (...) Bir gün talebeden biri bir beytin aslında olan zamirin mânası tercümesinde gösterilmemiş olduğunu söyledi. Halbuki üstad tercümede onu göstermişti. Fakat talebe yeni üslûbun acemisi olduğundan farkında değildi. Talebenin ısrarı ve suali üzerine üstad gülümsedi ve dedi ki:

— Beytin mânası budur. Sen zamiri istediğin yere gönder!" (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

(İsmail Kara arşivi)

Âkif'i candan, yürekten ve bihakkın sevdiklerinden biri de sizdiniz. İsminiz geçtikce "Ne temiz, ne temiz, eşi yoktur" derdi. Bunu kulaklarımla kaç defalar duydum. İşte, yazılarınızdaki mazhariyet te bundan ileri gelmiş olsa gerektir.

Âkif'i ben de sizin tanıdığınız zamanlarda tanımıştım. *Muallekat, Lâmiyetü'l-Arab, Lamiyetü'l-Acem* ve daha birkaç Arabca kasîde okutmuştu. Yazılarımızda hepimiz ondan ilham alırdık. Bunda hiç şüphe yok.

En canlı ve mühim noktaya temas etmişsiniz. Evet, Âkif bütün mânasiyle vatanperverdi, dindardı. Onu titreten bir şey varsa, vatanın parçalanması, millî birliğin bozulması, İslâm'ın ayak altında sürünmesi idi. Manzum ve mensur bütün yazılarında bunu görüyoruz. Vahdet, istiklâl, terakki. İşte hep haykırmaları bu idi.

Vaktiyle Mısır'dan firar eden merhum Cemâleddin Efganî ile birlikte Avrupa'da *El-Urvetü'l-Vüska* isminde neşrettikleri mecmuada ecnebi istilâsına karşı ateş püsküren, istibdad idaresini tel'in eden, şark ve İslâm alemindeki atâlete "müslümanlar arasında hurafelerle birlikte sokulmuş mel'un illet" diyen Mısır müftisi merhum Muhammed Abduh Âkif'in çok takdir ettiği eâzımdan idi. Kendisini taklidden tamamen kurtarmış olan Abduh merhum ile Âkif'in ruhu o kadar itilâf etmiş, Abduh onu kendisine o derece cezb eylemişti ki istiklâl diye haykıran, istibdadı, ecnebi boyunduruğunu tel'in ve onlara taraftar olanları tekfir eden bütün makalelerini, İslâm'ı müstekreh bir kılığa sokan âtıl müslümanlar ve âlim geçinen cahillerle Müslümanlığın alâkası olmadığını izah eden kıymetli yazı ve eserlerini Âkif tamamen okumuş, Türkçeye çevirmişti. Çünkü Mehmed Âkif merhumun kendisi de aynı yüksek ruhu taşıyordu.

Böyle ezelde birleşmiş, tanışmış olan ruhlardır ki bu dünyâda tanışabilirler, sevişebilirler. Abduh merhum derecesinde değilse de yine onun yolunu takib eden bazı âlimler vardı. Onları Âkif te bilir, takdir ederdi, fakat sevmezdi. Çünkü onların ecnebilerden birine tarafdar olduğu kanaatında idi. Ben onların ecnebi hâkimiyeti aleyhindeki yazılarından kendisine bahsettiğim vakıt bile yine burnunu kıvırır, "vatansız, menfaat düşkünü" derdi.

Diyebilirim ki her halde Âkif, Abduh merhumun zulmü ceberuta karşı *El-Urvetü'l-Vüska* ile neşreylemiş olduğu o müdhiş yazılarından, İslâm'ın ruhunu talim eden, İslâmiyyetin sâfiyet-i ûlasına ircâ-ı lüzumunu anlatan ve ictihad aleyhindeki mukallidlere karşı ateş püsküren eserlerinden, tefsirlerinden müteessir olmuş ve onlardan çok ilham almıştır. Ebediyyetlere karışan her iki üstâdın yazılarında insan ayni kuvveti, ayni yüksekliği görüyor.

O, belki dimağı daima istifle meşgul olduğundan, az söylerdi. Mübahaseye girişmezdi. Fakat, sözleri keskindi, etrafındakilere tam bir inan verirdi.

Balkan Harbi'nin son zamanlarındaydı. Her tarafta ecnebi mekteplerine karşı bir nefret uyanmıştı. Türk çocuklarını buralardan kurtarmak çarelerini düşünüyorduk. Sekiz on kişi söyledi, programlar, nizamnameler yapılmaya başlandı. O zamâna kadar hep susan Âkif dayanamadı, dedi ki: "Bunların hepsi boştur. Ecnebî mekteplere Türk çocuklarının gitmemesi için

Âkif'in fikirlerine ve mücadele üslubuna değer verdiği Muhammed Abduh, henüz gençken.
(İsmail Kara arşivi)

tek bir çare var. Aynı ayarda mekteblerle onların karşısına çıkmak. Bunu yapabildiğimiz gün ecnebî mekteblere bir Türk çocuğu gitmez. Eğer giderse o zaman onların ebeveynine çatmıya hakkımız olur. Yoksa kimseye söz söyliyemeyiz. Herkes çocuğunu okutacaktır". Bütün mütalâalar durmuştu. Anladık ki zorbalıkla ilim müesseselerini kapatamıyacağız.

Boğazlar mukavelesinin imza edildiği gecenin sabahı erkenden üstâdı ziyarete gitmiştim. Fazla rahatsızdı. İçeri girerken "çok oturmayınız" demişlerdi. Kapıyı açıp ayağımı atar atmaz o, acılarını his ettirmiyerek derhal gülümsedi ve ilk söz olmak üzere "Boğazlar muâhedesi imzalandı mı?" diye sordu. Evet cevabını verdim. Üstâdın sevincinden gözleri yaşardı. "Oh oh!.. Çok büyük muvaffakıyet, çok büyük muvaffakıyet" dedi. O, gözlerini dikerek derinlere dalıyor gibi bir vaziyyet almıştı. Üstâdın o sırada hatırası nelerle meşgul idi, bilmem. Fakat, ben derhal Çanakkale şiirini o ölmez âbideyi ve onu ilham eden büyük mütârekeyi hatırladım. O gün gazeteler Çanakkale şiirini yazmışlar. Yanımda olmadığı için kendisine okuyamadım. Aman yarabbi!.. Bu ne vatanperverlik, ne milliyetperverlik! Acaba bu, kaç binde bir adama nasib olabilir? Alelâde zamanlarda herkes vatanperver kesilebilir, herkes milliyetperverdir. Fakat, Âkif'in bulunduğu şerâit ve vaz'iyyet içinde Boğazlar muâhedesini düşünmek, o muvaffakıyyetten dolayı kendi ızdırabını unutabilmek için ancak Âkif ruhlu yaratılmış olmak lâzımdır.

Âkif'in bütün makaleleri size büyük bir ilham kaynağı olabilir. Onları ihmal etmeyiniz. Çünkü o yazıları da kendisinin nasıl bir vatanperver, nasıl imanlı ve milliyetperver bir adam olduğunu, istikbali nasıl gördüğünü, ruhundaki o yüce asâleti pek güzel isbat eder.

Âkif'in sevdiklerinden biri de merhum Şevket idi. Üstâd bir tefsirin tercemesini ona havâle etmiş, *Sebil*'de bu yazıların bir kısmı intişar eylemişti. Zannederim Naim, Âkif, Şevket merhumlar hep bir arada çalışmışlardır. Âkif'in ağzından işittim: "Türklerde Şevket gibi bir edip daha yoktur" demişti. Hakikaten tercemelerine bakılırsa öyle.

Perişan sözlerime artık nihayet vereceğim. Hörmetlerimle ellerinizi sıkar, muvaffakıyyetlerinizi dilerim.

Kaynak: 22 Kânunisani 1937. Çantay, *Âkifname*, s. 251-254'den aynen nakledilmiştir.

246.

Mektup

Hüseyin Siret Özsever[209]

Âkif'in Omega marka saati.
(M. Rüyan Soydan arşivi)

Üstadın kızı Cemile anlatıyor: "Bir gün mektebe giderken çantamın eskiliğinden dolayı ağlamıştım. Onun üzerine babam bize bir çocukluk hatırasını nakletti:

– Babam beni İdadi mektebine yazdırmak üzere götürdü. Kaydettiler. Fakat mektebe verilmesi lâzım gelen bir para istediler. Babamın mevcudu kâfi gelmedi. Baktım, çok canı sıkılmıştı. O sırada cebinden saatini çıkardı. Evirip çevirip bakmağa başladı.

– Baba, neye saate bakıyorsunuz? dedim.

– Bu gümüştür, dedi; bunu terhîn edersek [rehin verirsek] istedikleri parayı alabiliriz.

Babamın beni okutmak için gösterdiği bu fedakârlık karşısında çok müteessir oldum. Ağlamağa başladım.

– Baba, dedim, ben mektepten vaz geçtim. Haydi gidelim".

(Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

Oğlum,

Gönderdiğin mektuba şimdiye kadar cevab veremediğimden dolayı size karşı çok mahcubum. Araya rahatsızlığım ve bir çok gaileler girdi. Kusuruma bakma. Mehmed Âkif merhuma dâir benden istediğin malumat bende pek nakıs. Evvelâ merhumu yakın tanıyan dostlarından değilim. Kendisiyle muârefem yirmi beş sene kadar var ise de bu uzun müddet zarfında ancak altı yedi def'a görüşebildim. Bundan naşî hayat-ı hususiyesine ve tarz-ı mesâîsine vukufum nâkâfidir. Size yazacağım şeyler, şairliği hakkında eserlerinden hasıl ettiğim fikirlerdir. Bence Mehmed Âkif, Fikret gibi büyük bir san'atkâr olmaktan ziyade kudretli bir nâzımdır. Bu kudret-i Hudâ'ya malik olan şair, düşünce ve duygularını nazmen ifâdede güçlük çekmez. Edebiyatta ülküsü, âlem-i İslâm'ın ictimâî sâhada kalkınmasıdır sanırım. Çünkü şiirlerinin ekser mevzuunu bunlar teşkil eder. Müslümanların meskenet ve gaflet uykusu içinde zelil ve hakir kalmamalarına karşı imânlı rûhu cayır cayır yanar. İslâmiyyet'in şiir-i felsefîsi olan tasavvuftan nasibi yoktur. Kendisile şiir telâkkimiz bambaşkadır. O, bir katre suyu bir umman yapar. Ben bir ummanı bir katrede göstermek isterim. Velhasıl o mevzuu yayar. Ben mümkün olduğu kadar toplamıya çalışırım. Onun kırk elli beytte tasvir etmek istediği şey'i ben bir kıt'aya sıkıştırmak isterim. Sâha-i nazmın şehsuvârı olan bu kudretli nâzım, tarih-i edebiyyatımızda mühim bir şahsiyettir. Çanakkale bedîası, Süleymaniyye Camii gibi yıkılmak şanından olmıyan bir âbidedir. Bu abide-i hamasetin bir eşi daha vücuda gelebilir mi, bilmem. İstiklâl Marşı, Bülbül, Gece ve buna mümâsil bir kaç manzumesi, edebiyyatımızın birer şehkârıdır. İşte şair-i mağfur hakkkında düşüncelerim...

Huz mâ safa, da' mâ keder!

Bâkî berhudar-ı ilm ü irfan ol oğlum.

Hamiş: Muhterem hocana hürmetlerimin tebliğini unutma, oğlum.

Kaynak: 29 Kânunsani 1937. Çantay, *Âkifname*, s. 279-280'den aynen nakledilmiştir.

209 Kastamoni Lisesi'nin çok kıymetli edebiyyat muallimi bay Bâkî Gölpınarlı tevassutiyle. (Cantay)

247.

Üstâdımız Bay M. Sabri'nin yazısı

M. Sabri Sözen

Âkif'i 1307 senesinde Mülkiye Baytar Mektebi'nde tanıdım. Bu mektebin ilk çıkanlarındandır. Mülkiye İdadîsi'ni ikmal ederek bu mektebe girmişti. Her sene sınıfını birinci olarak geçerdi. Daha mektebte iken güzel yazı yazar ve oldukça güzel şiirler söylerdi. Ben Baytar Mektebi'nin üçüncü senesine geçtiğim zaman Âkif mektebi birincilikle ikmal ederek şehadetname almış ve birden bire Ziraat Nezareti'nin beşinci şubesine me'mur olmuştu. Ben hasbe'l-icab Baytar Mektebi'ni üçüncü senesinde ve 309 Kânunusanisinde terk ederek altı ay kadar bekledikten sonra Yüksek Muallim Mektebi'nin fen şubesine girdim. Gerek bu müddet ve gerek mektebin tahsil müddeti olan iki sene zarfında Âkif'le beraber Liyonlu Fransız Kâmil'den Fransızca öğrendiğimiz için ekseri geceler birleşirdik. Mumaileyh bir taraftan da Tabhane Medresesi'nde İskeçeli hafız Îsa Efendi'nin odasına devam ederek hıfz-ı Kur'an'a ve ulûm-ı Arabiyye tederrüsüne çalışırdık. Hıfzını altı ayda ikmal etti. Ulum-ı Arabiyye'de de tekmil-i nüsah ederek icâzet aldığını işittim. 312 senesinde me'muriyetle taşralara çıktım. 329 senesinde tedrisat-ı tâliye birinci şube müdüriyeti ile İstanbul'a naklettiğim vakit Âkif'i ilmen çok yükselmiş buldum. Âkif emsâline nâdir tesadüf edilen bir hafızaya malikti. Âkif ahlâk ve seciyye itibariyle de bir insan-ı kâmil denmiye lâyıktı. Diğergâmdı. Kendisinde zerre kadar hodgâmlık yoktu. Hayırhah, kalbi temiz, eli açık idi. Herkese karşı iyilik etmek isterdi. Haksızlığa karşı isyankâr bir ruha mâlikti.

Haksızlık yapanı zalim tanır, onu hiç sevmez, nefretle yâdederdi. Şiirlerinden de anlaşıldığına göre Âkif vatanını, milletini çok seven bir adamdı. Kendisi millet ve vatan âşıkı bir şairdi. Eski şâirlerimiz gibi ezvâk-ı şehvetperestâneye âid, meyden, oğlandan ve kızdan bâhis hiçbir şiiri yoktur. Âkif hakîkî ve mütesallib bir Müslüman olduğu için İslâm âleminin düçar oldukları nekbetlere dâima ağlar ve Avrupalıların İslâmlara karşı irtikâb ettikleri haksızlıkları teessürle yâdederdi. Âkif'in ilmî ve ahlâkî fezâil ve mezâyâsı hakkında sahifeler dolusu yazı yazılsa yine kendisini ahlâfa temamiyle tanıtmak kabil olmaz. Gençler Âkif'i tanımak isterlerse eserlerini sık sık mütalaa etmelidirler. Cenab-ı Hak garik-ı lücce-i rahmet etsin.

Kaynak: 6 Şubat 1937. Çantay, *Âkifname*, s. 254-255'den aynen nakledilmiştir.

"[Âkif'in] edebiyatta ülküsü, âlem-i İslâm'ın ictimâî sâhada kalkınmasıdır sanırım. Çünkü şiirlerinin ekser mevzuunu bunlar teşkil eder. Müslümanların meskenet ve gaflet uykusu içinde zelil ve hakir kalmamalarına karşı imânlı rûhu cayır cayır yanar. İslâmiyyet'in şiir-i felsefîsi olan tasavvuftan nasibi yoktur". (*Hüseyin Siret Özsever*)

248.

Mektup

Vedad Çataloğlu

Bu sabah yatağımdan erken kalktım. Güneşin karşı tepeden başını çıkarıp mahmur gözünü evime dikmiye başladığı sırada ben de bağçeye indim. Maksadım, elimdeki makasla ağaçları şuralarından buralarından çimtikliyerek temizlemekti. Yola yakın bir şeftali ağacının başındayım, dalları kırılacak kadar eğilmiş, üstündeki küme küme meyveleri taşıyamıyor. Onları seyreltmiye ve dalların uçlarını kırpmıya başladım.

Çok iyi dikkat ettim. Diğer ağaçlar benim bu ameliyemden kaçmak ister gibi, hafif hafif esen rüzgâra ayak uydurarak hep eğilmişler, yerlerinde titreşiyorlardı. Nîm resmî: "Affedersiniz çocuklar, siz toprağa bağlısınız, hiçbir tarafa kaçamazsınız! Nafile depreşip, titreşip durmayınız!" dedim... Sözümü bitirirken rüzgâr da kesildi. Ağaçların topu birden -ihtarıma inkıyad etmiş gibi- doğruldular.

Ben meyve arasında tasfiyede, dalları kesmekte berdevamım... İçin için duâ mı ettiler, ne yaptılar bilmem, vakıtsız ve lüzumsuz sivrilenlerin hepsini makastan geçirmek azmiyle çalışırken yakınımızdaki mekteb tarafından küçük bir talebe, elinde, uzunluğuna bükülmüş bir kâğıda gözlerini dikmiş, göğsünü kabartmış, silindir tazyikiyle ayaklariyle şosayı tepe tepe, eze eze yürüyor, şiir edasiyle ve yüksek sesle bir şey okuyor. Yaklaştı. Tam karşıma gelince bir iç sıkıntısiyle:

Gömelim gel seni târiha desem, sığmazsın!

mısraını bağırmaz mı?..

Âkif'i okuyor. Utandım, elimden makası attım. Bir an hürmetle durdum. Sonra ona yaklaştım, imtihan kılıklı: "Oğlum, Âkif'in Çanakkalesini okuyorsun, galibâ! Acaba nereye gömdüler biliyor musun?" diye sordum. Çünkü artık soracak, öğrenecek bir şey kalmamıştı, gözüm yaşarmış, çocuk ta mendilini gözüne götürmüştü, cevab verdi: "Nereye gömecekler, Eyyub'a gömmüşlerdir".

Öyle ya, Eyyub ta tarih kazanmış bir İslâm mücahidi, hürmeten onun yanına yatırmışlardır. Talebe çocuk belki imtihana hazırlanıyordu, onun için daha fazla tutmadım. Ayni terennümle yoluna devam etti. Benden uzaklaştıkça sesini artırıyor gibi, Çanakkale'nin sînesinde yatan şehidleri, havasında uçuşan kol ve bacakları hep bana işittiriyordu. Senin Âkif hakkındaki emrini hatırladım. Kendi kendime: Gideyim Âkif hakkındaki ihtisasımı tesbit ederek hocamın emrini yerine getireyim, dedim.

Şimdi bağçeden binaya dönüyorum. Hep merhum şairi düşünüyorum. Bu büyük hamule-i kemâli İstanbul'un bir köşesi ağuşuna aldı... Ya Ânadolu sinesi ne olacak?

Âkif, Anadolu tarihi içinde onun göbeğine defnedilmeliydi. Orası öyle... Sonra acaba nasıl öldü, nasıl teslim-i rûh etti?

Âkif gibi kafası âlemlere meydan okumuş ebed-zinde bir kemâl de rûhunu Azrail'e herkes gibi bilâ merasim mi teslim etti? Orası şübhesiz öyle...

Kıralların bile kapılarını tıklatmadan içeri dalan Azrail, bu dahînin yanına da muhakkak bîperva girmiştir.

Zaten insanoğlu, ölüm sırrı karşısında daima yerinde saydıkça böyle olacak, ummanları alt üst eden koca bir dimağa, gözle müşahede mümkin olmıyan, bir mikrop musallat olup o dimağı daima devirecek, o meş'aleyi daima söndürecek, bu tesir altında damarlarda kanlar daima donacak, kalb darbeleri daima duracaktır. Meğer ki beşer ölümü ortadan kaldırsın, ölüme çare yolunda hiç olmazsa bir hatve-i terakki atsın.

Şu bir nevi buhran eseri olan mulâhaza içinde yazı odama girdim. Yazı masasına geçtim. İşte üstâdım emrinizi yerine getiriyorum, Mehmed Âkif'i ben şöyle tanırım:

Mehmed Âkif, İslâm'ın önüne düşmüştü, şiirleri hepimize önderlik yapıyordu, onun için vefatı İslâm'ı çok sarstı. Acınarak itiraf etmelidir ki tarik-ı hamasette artık bir önder yaratıcımız yok.

Mehmed Âkif'e sâde bir şairlikten ziyade İslâm ve vatan hocalığı atfetmek daha doğrudur. Mehmed Âkif, vatan vazifesini, vatanın tarz-ı müdafaasını herkesin kolayca bildiği ve anladığı kelimelerle hiçbir kimsenin ifade edemiyeceği bir surette, bedi' yolunda herkese ezber ettirmiş, herkesi bu vadide harekete getirmiştir.

Şerif Haydar Paşa'nın Çamlıca'daki köşküne gitmeyi Âkif çok severdi. Dostlarını da oraya götürmekten zevk alırdı. Yine böyle bir gün olmalı. Köşkün bahçesinde dostlarla birlikte poz vermiş. Abdülhâk Hâmid, Âkif'in hemen yanıbaşında.

Tarihimiz bize Mehmed Âkif kadar evlâdını yurdu için ayaklandıran bir şair ismi haber veremiyor. Ruslar'ın Maksim Gorki'si bile memleketinin sefaletini canlandırmak isterken, hüsn-i idare edememiş, refah sahibleriyle sefilleri birbirine düşürmüştü. Mehmed Âkif millet arasında ihlasa, âhenge de çalışarak, bütün vatan evlâdını bir cebheden vatanı ihya ve müdafaaya çağırmıştır. Bugünkü Türk hareketinde şairin büyük bir hisse-i mefhareti vardır.

Namık Kemal'i vatan söyletmişti, O, vatanının meczubu idi. Bu cezbe ile feveran eder, hatta ma'kuliyetten çıkar, çırpınır, çırpınırdı, Mehmed Âkif öyle değil: Vatan aşkını yine vatanın selâmeti bahasına hazmeden, ilân-ı aşk ile iktifanın vatana bir fâide temin etmiyeceğini anlıyan uslu, hazımlı bir şair...

Namık Kemal'in vatan aşkı te'siri altında teheyyücüne, kendini yiyip bitirmesine mukabil, Mehmed Âkif vatanı, vatandaşlarını lisana getirmek için gün geçtikçe yaşamış, gittikçe azmini artırmış imanlı, sabırlı bir şair olarak herkeste heyecan uyandırmış, herkesi vatan kaygısiyle silâhlandırmıştır.

Yalnız esefle denebilir ki Mehmed Âkif ufûl ederken -yukarda daha birinci satırda işaret ettiğimiz vechile- evet ufûl ederken hamaset ordusunu otağında tam techizatiyle kendisinden sonra ibraz edecek bir halef bırakmadı. Şu itibarla hepimiz öksüzüz, rûh-ı pâkine:

Sefer sen eyledin amma bizi ğarib ettin.

mısraiyle hıtab ve itab ederiz.

Mehmed Âkif şiirlerile yalnız vatandaşları ayaklandırmakla kalmadı, aynı zamanda düşmanlara da korku püskürdü: Millî marştaki hitabelerinin her biri vatan düşmanlarının gözlerini kör etmiye kâfi birer avuç zehirli tozdur. Düşmanlara bu vatan bacalarının ebediyen tüteceğini haykırmak suretile onları inkisar-ı hayâle uğratıyor. Canına rahmet olsun, Millî Marşı'nın ezelî ve büyük te'siri hangi harb icadında, hangi topta, hangi tüfekte vardır?.. Tayyareler bir dereceye kadar yükselir, fakat Âkif'in şiirleri o kadar yükselmiştir ki semayı dolduran âlemlerden onun yedi teshirine geçmiyen bir âlem kalmamıştır.

Hepsini anlamış ve hepsini yeryüzüne -Kur'an'ları, mantıkları- işhad ederek tanıtmıştır.

Mehmed Âkif'in şiirlerini okurken yeryüzü, gökyüzü gibi tefrik ve taksime imkân yoktur. Bir ahlâk, bir hamaset, bir tefekkür ve bir insaniyetin yerde, gökte bütün varlıkları dolaştığını âdetâ gözünüzle görürsünüz. Artık hayâ edersiniz, atalete vedâ eylersiniz, çalışmak, iyi olmak, insan olmak ıztırarınızı anlarsınız.

Büyük şair *Safahat*'ının, yedinci kitabının mukaddimesi olan "Hüsran"ında daha ilk beyt olarak:

Ben böyle bakıp durmıyacaktım, dili bağlı
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.

diye İslâm'ı uyandırmak hususundaki kanaat-ı umumiyyeyi tasdik ediyor, fakat büyük şair tevazuu da elden bırakmıyor, "haykıramadım" diyor. Halbuki son nefesine kadar dili vatan terennüm etmiş, sesi kısılmadan son nefesine kadar lâhutî bir beyanla haykırmıştır.

Vazifesini kimsenin kadir olamıyacağı kadar ifadan sonra göçmüştür. Onun kısa zamanda meydana getirdiği eserleri bugün mahşerlere kadar asırlar istiâb edemiyecek, hükümranlığına kıyametler şahid olacaktır.

Şiirlerinde öyle bir kumanda ve emir edası vardır ki ona bizler değil, bir sıra ahfadımız da itaat edecektir.

Hiçbir şair, hattâ şair-i a'zam Abdülhak Hamid bile zâde-i tab'ı olan şiirlerini Mehmed Âkif kadar vatanına mal edememiş, vatanına fâideli kılamamıştır.

Halik bize bunun bir ikincisini ihsan etse ne olur?..

Çünkü fikir kemâli yolunda böyle mürşidlere daha çok zaman, fazlasiyle, ihtiyacımız var.

Kaynak: 27 Nisan 1937. Çantay, *Âkifname*, 272-275'den aynen nakledilmiştir.

Âkif, 1911 Darülfünûn Edebiyat Şubesi mezunları ve mümtaz hocalarıyla bir arada. İkinci sırada oturanlar arasında sağdan beşinci Âkif. Solunda Ahmet Naim, Ahmet Midhat, İzmirli İsmail Hakkı, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ali Ekrem, Hüseyin Dâniş, Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi. Sağında Reşat Bey, Safvet Bey, Şevket Bey, Fehmi Bey. (Şehbal, 28 Haziran 1911. Foto: Resna).

249.

Âkif'in irtihaline tarih

Suûd Yavsi [Ebussuudoğlu Mehmed][210]

Muhterem bay oğlumuz,

Mektubunuzu büyük bir alâka ve derin bir hiss-i takdir ile okudum. Pek sevgili bir yâr-i kadîmim olan Mehmed Âkif hakkındaki düşüncelerimi sormuşsunuz. Gerek aziz cânım olan muhterem hocanızın irşâdât-ı fazîletperverânelerine, gerek sizin aşk-ı hakikat yolunda gösterdiğiniz tehâluk-i meârif-mendhâneye karşı şu anda gayet vasi' şükran ve takdir hisleriyle meşbuum. Feyz ü irfanınızın tezâyüdü temenniyatına terdifen melfuf yazıları gönderiyorum.

Remzi Efendi'nin tarih mısraı cidden bercestedir. Benim yazıma gelince: Mecmuama kaydettiğim tarihin baş tarafına kaydettiğim bu sözleri size göndermekte be's görmedim. Yoksa diğerleri varken benimkini okumak hiç te muvafık görülemez.

Muhterem Abdülbâkî kardaşımın ellerinden mahabbetle ve iştiyak-ı tam ile öptüğümü tebliğe vesatatınızı reca ve size de samîmi kalbimden mütevâlî muvaffakiyetler temenni ederim.

*

Mehmed Âkif irtihâl etti. Âkif irtihâl etti demek güneşleriyle, yıldızlariyle, mehtablariyle beraber koskoca bir manzume yıkıldı, mahvoldu demektir. Merhumla yirmi beş yıl evvel görüşmüş ve sevişmiştik. O zaman Kuruçeşme'de dedelerden kalma yalımızda otururduk. Kendisi orada mükerreren gece kalmış, sabahlara kadar suhbetler edilmiş, şiirlerin türlüsü okunmuş, mubaheseler cereyan etmiş, yaz mevsiminde kaç def'alar deniz banyoları yapılmıştı. Âkif, pek iyi yüzme bilirdi. Evin rıhtımından mehtab geceleri denize atılması, dalıp gitmesi, bizi merakta bırakması görülecek şeylerdendi.

Halkalı Ziraat Mektebi'nde muallim bulunduğu sırada teyzemin oğlu Ahmed Muhtar Bey, o mektebin müdürü idi. Bir Ramazan orada bize bir iftar verdi. Tahir, Midhat Cemal, ben, Âkif'le birlikte davetli idik. Mevsim yaz idi. O gece mekteb bağçesinde ettiğimiz iftarın lezzeti el-an dimağımda ve hatırası her lahza müfekkiremdedir. Âkif, husn-ü sadâye ve husn-ü tertîle mâlik bir hafız-ı Kur'an idi. Bize bir teravih namazı kıldırdı ki unudulmak ihtimâli yoktur.

1338 hicrî yılında Merkez Efendi türbesinde yapılan nikâhım esnasında okuduğu aşrın in'ikâsatı da el-an kulağımdadır: Sure-i Yusuf'tan birkaç âyet okumuştu... "Lâtey'esû min revhillâh" kelimelerini öyle bir sadâ-yi ümid ile telaffuz etmişti ki ıtmînan-ı ruhu, bu sâdadan açıkça anlaşılıyordu. Üstâd, o mecliste bulunduktan beş altı saat sonra vazîfe-i vataniyye ifası için mütenekkiren Anadolu'ya gitti. İstiklâl Marşı, bu gidişten az müddet sonra sâmia-ârâ olmuştur. 1342 senesinde şair, Mısır'a seyahat ve on üç yıl orada ikamet etti. Prens Abbas Halim Paşa merhum tarafından îzaz ve iskân olundu.

210 Kastamoni Lisesi edebiyat muallimi bay [Abdül] Bâkî Gölpınarlı delâletiyle.

Oranın Darülfünun'unda Türk edebiyyatı müderrisi oldu. Paşa'nın vefatından sonra âyal ve encâli taraflarından aynı ikram ve ihtiramı gördü. Nihayet üstâd Âkif, Mısır'da hastalandı. Tedavi ve tebdil-i hava için vatanına insiraf etti. Yine o hanedân tarafından Nişantaşı'ndaki Sağlık Yurdu'na yatırıldı. Alemdağı'ndaki Abbas Paşa Çiftliği, Heybeliada'da Abbas Paşa Köşkü, Beyoğlu'nda Mısır apartmanında mahsus bir daire Âkif'in emrine ve istirahatına tahsis edildi. Bu vechile istiâde-i âfiyetine çok çalışıldı ise de müsmir olmadı. Çünkü hastalığı "istiska-yi batn" denilen maraz hâli idi. Karnından beş altı defa kilolarla su aldılar. İstanbul'da yaşıyabildiği son beş ay içinde kendisini iki def'a ziyaret edebilmiştim. Birinci yoklayışımda iyileşeceğini kuvvetle ümid ettimse de oğullarımla beraber 26 Kânunuevvel 1936 günü yoklamıya gittiğimde pek nevmid ve müteessir oldum. "Nasılsın, ıztırabın var mı?" dedim. "Elhamdülillah iyiyim. Hiç ıztırab duymıyorum" cevabını verdi. Ve Tahir'i sordu. Çocuklarıma duâ etti. Gözlerimin yaşını gizlemiye çalışarak yanından ayrıldım.

On saat sonra fecîa-i vefatını gazetelerde okudum. Cenazesi Edirnekapısı kabristanında, yâr-ı cânı dâhî-i İslâm Ahmed Naim Bey'in başucuna gömülünceye kadar yanından ayrılmadım.

İlm ü ihâtası Şark u Garbe kol atmış olan Mehmed Âkif merhum, câmi-i kemâlât-ı cihan bir dâhî i edeb ve fazilet idi. Eslâf ve muâsırîndan hiç birine müyesser olmamış olan maddî ve mânevî kemâlâtı nefsinde toplamış, bütün ömrünü nezahet ve insaniyet âleminde geçirmiş, yerine konmaz ve eşi doğmaz bir büyük âlim idi. Kur'an'ın rûhuna nüfuz etmiş bir hafızdı. Arab, Acem, Fransız dillerini bütün edebiyyatiyle, fünuniyle bilir, mutaleâtı geniş bir mader-zâd şâir-i fâdıl, aynı zamanda mütefennin bir baytar idi.

Eserleri hakkında benim gibilerin sözleri dinlenemez. Çünkü bizim sınıfın ondan yalnız istifade ve istifaza hakkımızdır, kendisi için mutalea beyan etmek, haddimiz değildir. Cenab-ı Hak gani gani rahmet etsin. Onun büyüklüğüne uygun tarih yazmak kudretimden üstün bir iştir. Bir şey yazmamak ayıb olacağı için şu târihi utana, utana yazıyorum:

Büyük Âkif'in zayâına benim tarihim:

İrtihâl etti Âkif üstad
Yarab olsun makamı dâr-ı selâm.
Tercemân-ı lisan-ı hâtif iken
Sözünü kesdi gerdiş-i eyyâm
O ilâhî dehâ ki eylerdi
Halka hakk u hakîkatı îlâm.
Dense lâyık peygamber-i şüara
Âsümandan alırdı çünkü peyâm!
Ekl ü bel'a harîs olan toprak
Onu da çekti sîneye encâm.
O büyük âdemin üfûliyle
Şir ü san'at hayâtı buldu hitâm
Geldi bir mü'min eyledi tevrâh:
"Gitti efsus! Şâir-i İslâm".

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 280'den aynen nakledilmiştir.

250.

Mektup

Mükerrem Kâmil Su

Âkif'in 1986'da yeniden yapılan mezarı ve taşı: "*İstiklâl Marşımızın büyük Şairi Mehmet Âkif Ersoy 1873-1936 ruhuna Fatiha*".

Yazın Ankara'da bir eski dostla karşılaşdık. Sokaklar sıcaktan tutuşmuş gibi idi. Bizi çalıştığı yere götürerek serin havaya kavuşturmakla pek büyük bir ikram yapmış oldu.

Şurdan buradan konuşuyorduk. Söz Âkif'e geldi. Onun Sıhhat Yurdu'nda yıllarca özlem çektiği memleketine dönerek derdine devâ aramakta olduğunu gazetelerde okumuş, hele insana elle tutulan bir acı veren resmini yaşlı gözlerle seyretmiştik.

Arkadaşımız güzel şiir okur. Bize Âkif'ten öyle mısralar sundu ki... dışarıdaki asfalt caddeleri olduğu gibi, insanı da eritecek kadar kuvvetli olan sıcağı ve nefis Ankara akşamlarını unutmuştuk. Oradan ayrılırken dudaklarımızda:

Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,
Bana çok görme İlâhî bir avuç toprağını!

mısraları ve gözlerimizde acı bir nem vardı. İçim burkulmuştu. Nasıl burkulmasın ki koca şair Türk edebiyyatına ölmez destanlar, Türk ulusuna yüksek bir erginlik sesi veren şiirle, his ve heyecanla ruhu tüten derin adam... Tanrısından bir avuç toprak istiyordu.

Hayat acılarını çok defa umuzlarımızda katlanılmaz bir yük gibi taşıdığımızı hisseder, ölsek deriz. Fakat acaba hangimiz bunu Âkif kadar içi saran, alt üst eden bir incelikle istiyebildik. Yanıyorum Âkif için.. Yaşadıkça da ona karşı değersiz, küçücük ödevini yapamamış bir insan olduğum için yanacağım.

Ankara dönüşü İstanbul'dan geçdiğim halde niçin beş dakika katılmış bir sağlık dileğinde bulunmamışdım? Ne yazık!..

Âkif evimizin derdi olmuştu. Umutsuz demişlerdi. Her gazetenin açılışında bir kara haber bekliyorduk. Nihayet her fâni gibi o da söndü, gitti. Dilediği bir avuç toprak altında, dilediği sükûna kavuşdu.

Âkif Türk ulusu için ölmemiştir. O, bir gün vatan şehidine nasıl yürek titreten bir heyecanla:

Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın!

demişse... Şimdi ben de ona: "Âkif, seni edebiyyat tarihine gömmedik. Çünki yaşayan ölülerin yeri... duymasını, acı çekmesini ve sevmesini bilen gönüllerdir" diyorum.

Âkif aramızdan çekilip gitmiş olabilir. Fakat erginlik marşını göğsümüz kıvanç ve heyecanla kabararak dinler, söylerken... O, yaşıyanlardan çok aramızda yaşıyor. Sesi, nesilden nesile onan ölmez bir anı taşıyacak. Ne mutlu Âkif'e ve ne mutlu onun gibi bir şair yetiştiren Türk ulusuna!

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 283-284'den aynen nakledilmiştir.

251.

Âkif için

Muhiddin Okyay Uz

Âkif öldü, onu kara topraklara gömdük. O; mezarına benden de bir parça götürdü... Âkif yurduna ölmiye dönmüş. Bir ayağının çukurda olduğunu anlayınca ölümün yabancı illerde kendisine yaklaşmasından ne kadar korkardı, kimbilir!

Anam anlatır: Zavallı koca asker babam da korktuğuna uğramış, biz onun bizim için aziz olan ölüsünü doğduğu topraklara getiremedik, yuvamızdan bu acıyı hepimiz biliriz... Şimdi onun kenarının çimenlerini düzenliyecek bir mezarı bile yok...

Âkif'in gözlerini çok sevdiği yurdunda yumuşu, benim için bir teselliciktir... Onun bu hür yurda, bu yarınlara yıldırım hızı ile koşan güzel vatanda mezarı var, taşı var, ziyaretcileri var...

Milletini ne kadar da net görmüş ve gördüğünü ne güzel yazmış:

Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem sığmazsın!

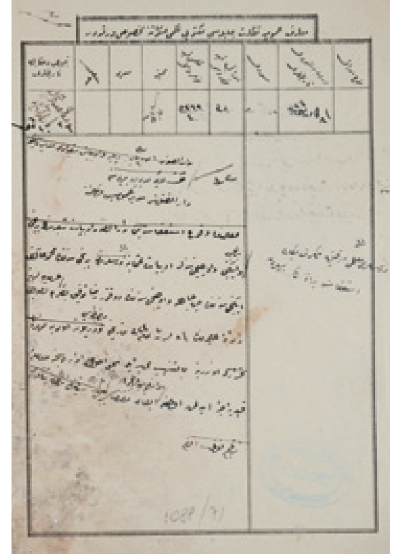
Milletini tarihlerden taşacak kadar büyük gören ve o büyüklüğe çok samimî bir imanla bağlı olan Âkif kalbimde, kalbimizde unutulmasına imkân var mı?

Sonra ben her sabah ve her akşam söylediğim, dinlediğim Âkif'i nasıl unutayım... Ne mutlu ona!.. Bize bıçağın kemiğimize dayandığı günlerde büyük bir varlığa karşı yalnız kanımızdaki ve başımızdaki üstünlükle açtığımız savaş zamanlarının en içli heyecaniyle yazdığı bir İstiklâl Marşı bıraktı.

Yeryüzünde kalacak son Türk'ün, son damla kanını Al Bayrağına sönmemesi uğruna dökeceğini haykıran Âkif; ebede kadar yaşıyacak Türk milletinin dâima tazeleşen içli bir heyecanla marşını söyliyeceğini bilerek ve ona iman ederek öldü...

Âkif insandı. Bugün değilse yarın ölecekti ve hepimiz de öleceğiz; fakat onun bize bıraktığı mîras dünya kaldıkça yaşıyacak... Bugün on yedi milyonun malı, yarın otuz milyonun malı ve daha sonra daha çok milyonların malı!

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 284-285'den ayen nakledilmiştir.

Maarif Nezareti evrakı arasından çıkan Âkif'in Darülfûnun Edebiyat muallimliğine tayiniyle ilgili belgeler.

252.

Türk san'at dehâsından bir burç daha yıkıldı

İ[smail] H[akkı] Akay[211]

Cenap Şehabettin anlatıyor: "İlk defa olarak Mehmet Âkif Bey'in ismini Şeyh Vasfi merhumdan işitmiştim. Yirmi beş sene kadar oluyor, bir gün *Vatan* kütüphanesinde dedi ki:

– Selîkası düzgün, şiire hevesi çok, Ârabî ve Farisî gibi Fransızca'ya ve funûn-u cedideye de aşina, zü'l-cenahayn, müstaid bir genç… Çalışırsa yetişecek. (…) Düşününüz ki o genci müstehakk-ı sena bulan Şeyh nazarında Recaizâde bir züppe cahil, Abdülhak Hâmid bir saçma-nüvis ve Namık Kemal ma'hud 'matbuu'l-endam' cürmünün mürtekibi idi. Mehmet Âkif'in hakikaten Temmuz güneşinden daha zahir meziyetleri olmalı idi ki hazreti Şeyh'in nihayetsiz saha-i inkârından hariç kalabilsin. Bu cihetle daha o zamandan bu Mehmet Âkif namı hafızamda yaşamağa başladı". (Eşref Edip, *Mehmet Âkif*)

Sadmesi bütün Türk gençliğini titreten büyük Âkif'in bürûc-u semâ gibi göçtüğünü işittiğim zaman, kalbimin hazin bir ıztırab ile yandığını duydum.

Evet; Âkif, kendisine yetişilemiyen bir varlıktı. O kadar ihtimama rağmen onun görmek ve işitmek istemediğimiz üfûlü, nihayet başımıza geldi. Zaten ölümün elinden kurtulmuş kim var ki? Zavallı beşeriyet!..

Mukadder olan bu korkunç neticeyi bildiğimiz halde yine onun, o büyük dehâ-yi şiiriyyetin ölümüne bir türlü gönlüm katlanamadı, kendimi tutamadım; ağladım, ağladım… Vah vah… koca Âkif!

O gün ve onu tâkib eden günlerde çıkan gazete ve mecmualarda Âkif'e aid gençlik -yalnız bir iki imza müstesna olmak üzere- çok samîmî ve kadirşinas tezahürat ve teessürat gösterdi.

Âkif, o bir iki imza sahibinin hazmedemedikleri büyük Âkif, siyasal bir ahlâk üstâdı olmakla beraber, bir san'at üstâdı idi de … Halkın ıztırabını, ahlâkî noksanlarını onun kadar ince hislerle gören, sâde, fakat san'atlı ve ateşli ifadelerle anlatan bir halk şairi daha yetişmemiştir.

Âkif'i çok seven halka, onu yermek ve onun vatanperver olmadığını, Türk teceddüd ve inkılâbını hazmedemediğini anlatmak istiyenler, diğer bir şairin:

Şecâat arzederken merd-i kıbtî sirkatin söyler

dediği gibi, kendi meziyetlerini anlatmış oldular.. Ancak bu üstâdlar (!) ilmin ve fennin hangi şubesinde mutahassıstırlar? Yine biz cevab verelim: Bunlar, eski tabiriyle birer "cami-i kül"dürler. Hangi taşı kaldırsanız mutlaka altındadırlar!

Bir gün bakarsınız, operatördür: teşrih dersi veriyor… İkinci gün, bir baytardır; büyük bir selâhiyyetle hayvanat-ı bakarenin zührevî hastalıklarından dem vuruyor.. Daha öbür gün, kimyevî ve fizikî hadiseler anlatıyor ve bir gün sonra da bunların müdhiş bir şair ve filezof olduklarını görürsünüz! "Sübnahe men tehayyer fi sûnihi'l-ukûl".

Âkif'i şimdiye kadar anlamamış olanlar, onun dehâyi san'at ve şiiriyyetini takdirkâr ve fazîletli ifadelerle izah ve isbat eden sayın vatanperver, âteşîn nâsir ve şâir üstâdımız Süleyman Nazif merhumun *Mehmed Âkif* adlı kitabını ve bu kitabta edebiyat-ı cedidenin en büyük üstâdlarından Cenab Şehabeddin merhumun bir makalesinden alınan şu parçayı okusunlar:

> "… Pîşinde serfüru edeceğimiz bir dehâ-yi şâiriyyet görüyorum: Mehmed Âkif!.. Hiç kimse o kadar saf şeffaf bir billûr-ı beyan içinde menâzır-ı milliyeti teşhir edememiştir", dedikten sonra: "tarih-i ede-

211 Sözü edilen yazar muhtemelen İsmail Hakkı Akay'dır. (haz.)

biyyat, şimdilik büyük Âkif'ten daha büyük bir İslâm ve Türk şairi tanımaz" diyor.

Türk'ün iki büyük san'atkâr edib ve şâiri Âkif için böyle kat'î bir hüküm verirse bize onun hakkında başka kanaatlar ve hükümler yürütmek abes olmaz mı?.. Aynı zamanda elimizde *Safahat* gibi koskoca bir şaheser olduktan sonra...

On dokuzuncu asrın hakim ve filozof şairi Viktor Hügo bir eserinde:

"Daima güzel ve müstesna olan her şeyin böyle düşmanları olmak âdettir" diyor ki, Âkif hakkında da tabiatın bu hükmü câri oluyor, demektir. Hiç ehemmiyyeti yok!..

Fakat, kim ne derse desin, Türk'ün bu mümtaz şâiri ve *Hakkın Sesleri* mübdii büyük Âkif, beşerî vazifelerini hakkıyle ve tamamiyle yapmış, yurduna ve ırkına karşı bütün borçlarını ödiyerek şir ü san'at âleminin şahikalarında tertemiz bir yer tutmuştur.

Onun *Safahat*'ı bir *Şehnâme* ve bir *Mesnevî* gibi kendisiyle beraber yaşıyacaktır, ölmiyecektir. Yalnız, gönül isterdi ki:

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl

diyen İstiklâl Marşı'nın yüce şâiri, ismi gibi aramızda cismiyle de yaşasın... ve bize daha *Süleymaniyye* gibi *Hakkın Sesleri* gibi ve *Âsım* gibi ölmez bedîalar yaratsın...

Âsım'daki Çanakkale Harbi'nin tasviri... Yarabbi, o ne kudretli bedîa!.. O ne ihtişamlı san'attır!.. Üstâdın Çanakkale Harbi'ne âid bu parçasını okurken tasvirin kuvvet-i celâdetinden âdetâ insanın tüyleri ürperiyor...

İşte şi'r ü san'atın büyük üstâdı Âkif, aylarca çektiği ıztırabın acılarına dayanamıyarak:

Bana çok görme İlâhî bir avuç toprağını

diye inlemiş ve nihayet o kıymetli vücud, ebediyyen aramızdan ayrılmış ve bütün gençliği de hüzün ve mâtem içinde bırakmıştır.

Fakat ne diyebilirim ki?.. Ancak, Allâh sana rahmet etsin aziz üstâd!..

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 285-287'den aynen nakledilmiştir.

253.

Mektup

Mustafa Seyyid Sütüven

Arzu buyurduğunuz halde Âkif hakkında bir şey söylemediğimi Ruhi abeyime âid mektubunuzda gördüm. Ve selahiyyetsizliğime bir gözle bakmadığınızı anladım.

Âkif için bir hükme varmak esasen güçtür. Bugünün "entelektüel" sınıfı onu çok sevenler ve hoşlanmıyanlar olarak ikiye ayrılıyor. Bitaraf, fikri sahih anâsırı bu iki sınıftan birinde bulamayız. Zaten bizde her münakaşa mevzuu, hangi zaviyeden mütalaa edileceği belli olmadan ileri sürülür. Bir taraf beğendiği noktaya hücum eder, diğer taraf ta her noktada müdafaayı benimser. Ve artık bütün direktifler histen gelir, akl-ı selimden değil...

Âkif'i sevenler tabıyelerini, onun şahsiyyetinde kendilerine nazaran, bazı fedakârlıklar yaparak kurarlarsa, umarım ki en amansız muarızlarını dahi saflarına çekebilirler.

Âkif aramızdan derin bir iz bırakarak çekilmiştir. Bence, bu izin müessiriyeti Türk camiası üzerinde üç noktada aranmalı ve hangisinde daha bariz, hangilerinde ikinci ve üçüncü derecede kaldığı araştırılmalıdır.

Gördüğüm üç nokta şunlardır: Cemiyyet, edebiyyatcılık, san'at.

Cemiyyetcilik bakımından Âkif büyük bir mazhariyet içindedir. O Türk ve İslâm cemiyyetinin âdetâ melankolik bir aşıkıdır. Türk ve İslâm cemiyyeti ise onun zamanında çok mühim bir dönüm noktası yaşamakta, ya hep, ya hiç mücadelesindedir. İşte Âkif, sonsuz aşkile bu mücadele ufuklarına silinmez bir sima çizmişir. Onun yazıları hitab ettiği kütleye kadar inmiş ve öyle inmiş ve yayılmış ki, çok mısraları ölüme saldıran insanların tekbiri olmak derecesine yükselmiştir.

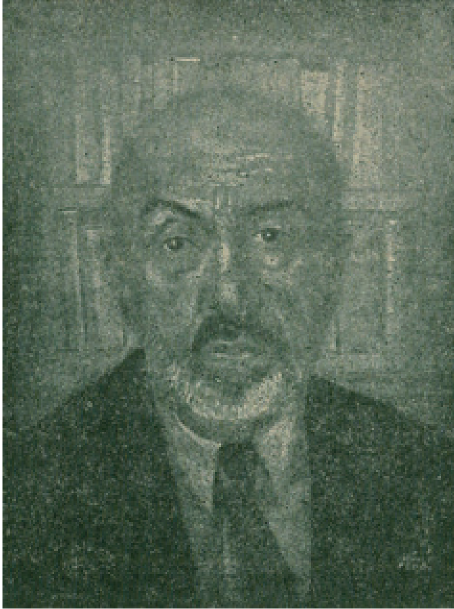
Edebiyyatcılık bakımından da Tanzimat'tan beri kendine dönmekte dev adımiyle yürüyen nazm dilimize kuvvetli bir hamle kazandırdığı inkâr edilemez. Arab ve Acem dillerinden kendine bir asâlet payı çıkarmış olan aruzu, Türkçe'nin ayakları altında insafsızca çiğnemiş, zamanına göre türkceye şayan-ı hayret vasıflar kazandırmıştır. Verdiği kabiliyetlerle nazmımızı aruzdan heceye teslim eden hemen hemen odur.

Bir şiirde lisana, vezne, şekle hâkimiyyet, belağat, selâset esasen san'atın ilk şartlarından da önce geldiği için nihaî hükümlere şâmil bir vasıf olarak ele alınamaz.

San'atın bilmem umumî bir tarifi yapılabilir mi. Bence san'atkâr, güzellik, aşk, cemiyyet, tabiat, mâvera ve hulasa parmağını koyduğu mevzuda kafamızın mübhematını da sanatkâr yapabilmelidir.

Âkif'in bunları yapıp yapamadığını anlamak için, şahsî alâkaların karışmadığı bir devri beklemek zarurîdir. Bence...

Hisar,

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 287-288'den aynen nakledilmiştir.

255.

Yaşıyacak ölü

Mehmed Yaşar

Cânı, cananı, bütün vârımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda!

diyen şair, büyük üstâd, ulu vatanperver ve dinsever Mehmed Âkif, son günlerini, 63 senelik feragat, heyecan ve didinmelerle dolu bir yaşayıştan sonra, hür vatanının temiz havalı, müşfik kucağında zehir gibi ilâçlardan hastalığına şifa umarak geçirdi.

Nihayet ölüm, onu ebedî bir yaşama ve taratma aşkiyle yanan gözlerini, dünya mezbelesinden huriler âleminin beyaz Kevser buharlariyle tüllenen ufuklarına çevirdi.

Binlerce gencin elleri üzerinde, salına salına İstanbul'un ücra bir köşesine gömülmiye giderken, cansız vücudu, soğuk ve kuru tabutunda "nazlı hilâl"in sıcak kollarına gömülmüş, yavaş yavaş titriyor, ruhu, sonsuz bir saadet, derin bir heyecan ve mestî içinde, onu takîb ediyordu.

Âkif baş ucunda söylenen "İstiklâl Marşı"nın ummanlar kadar dalgalı, gökler kadar derin âhengi ile, etrafını saran kara toprağın müdhiş manzarasını, tâ haşre kadar kendisine göstermiyecek bir vecde daldı.

Bu, onun için taptığı ulu Tanrı'nın mağfiret müjdesi ve en büyük inayeti oldu.

Âkif, sosyal yaralarımızı çok iyi gören ve teşrih eden bir Türk'tür.

Âkif, millî ve dinî heyecanları kitarasının [gitar] tellerinde en güzel ihtisas ettiren şairimizdir.

Çanakkale'deki şehid mehmedciklerin namlarına dikilen en yüce ve en sağlam anıt Âkif'in yarattığıdır.

Âkif, Bugün 20 milyon bulunan, yarın 100 milyonları aşacak olan Türklerin millî destanını, ebedî marşını yazan istiklâl şairidir.

O, sırf millet için yaşadı, milleti için yazdı ve nihayet çok sevdiği Peygamberi Muhammet gibi 63 yaşında öldü.

Hayır o ölmedi... ölemez... ölmiycek...

Gençlik ve Türklük onun muazzez adını nesilden nesile, kıyamete dek nakledecek...

Onun yarattığı marş, İstiklâl Savaşı'nın destanı olarak, dâima terennüm edilecek...

254.

Masum bir yazı

H. Hurşid Kangal

Âkif "Tapılacak bir Allah olmasaydı güneşe tapardım" dermiş. Ben de "tapılacak bir hak olmasaydı Âkif'e tapardım" diyeceğim.

Çünkü onu faziletin, insanlığın, karakterin, hamiyetin, vatanperverliğin süzülmüş bir örneği olarak görüyorum.

Yazılarınızın serlevhasında "İstiklâl Marşı şairi..." diyorsunuz. Ben, müsadenizle, bu serlevhaya ilişeceğim: Âkif ne sadece İstiklâl Marşı şairidir, ne de yalnız *Safahat* şairidir. O, bütün varlığiyle bir Âkif'dir. Biz ona şunun şairi, bunun nâzımı diyemeyiz. Onun hiçbir eserini diğerine tercih edemeyiz. O eserler kudsî birer varlıktır. Fakat müessiri olan Âkif bir küldür. Onu bir taraftan, bir cebheden göremeyiz. Meselâ ben üstâdı şahsan şairliğinden ziyâde, yüksek ahlâkından, yüksek faziletlerinden dolayı severim. O büyük varlığa kendi ismi üstünde topladığı bütün sıfatları câmi olmak üzere yalnız "Âkif" derim. Sizin de neşriyatınızda öyle demenizi istiyorum...

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 288-289'dan aynen nakledilmiştir.

Mehmed Âkif İçin

Seni görmek diliyorken, kara müdhiş haberin
Koca gök kubbeyi sarsıp yıkıvermişti yere,
Bırakıp gittiğin iz hele bir bak ne derin
Koca Âkif, ulu şâir, bizi boğdun kedere!..

O, yıkılmaz bir anıttır, yedi cildlik eserin,
Heyecan kaynağıdır hem de ezelden ebede
Ruhunun tahtı olup kaldı da kalblerde yerin,
Yaşıyorsun, yaşa sen mahşere dek, marşın ile!

Kaynak: Tarihsiz, Çantay, *Âkifname*, s. 289-290'dan aynen nakledilmiştir.

256.

Mehmet Âkif

[Abdül]Bâkî Gölpınarlı

Merhum ile hususiyetim yoktur. Ancak hastalığında birkaç kere görüşebildim. Şişli'de Sağlık Yurdu'na, merhumu iyâdete gittiğim gün garib bir hâleti ruhiye içinde idim. Hastane civarını, İstiklâl Marşı şairini, Çanakkale savaşının şiirini ibda eden Âkif'i görmek için gelen ve nevbet bekliyen bir kalabalığın doldurduğunu göstermek istiyor, böyle bir şeyin olamıyacağını kat'iyyetle bildiğim halde ümidin tecribelere galib gelmesini bekliyordum. Heyhat: Sessizlik içinde hastaneye girdim. Evvelce bir kerre gördüğüm o müheykel vücudun bîtabîsine bakarak eridim ve.. hastahanenin çok muhterem ve mültefit başhekiminden Âkif'in ölüme mahkûm olduğunu öğrenerek tek ü tenha çıktım. Sokakta gençler hummalı bir fa'âliyetle gülüşe oynaşa Taksim'e koşuyorlardı: Ya pek mühim bir maç, yahut garamî bir film seyretmiye!

Bu ilk kez ziyaretimden sonra gençlerin bir çoğuna Âkif'in hâlini ve mukadder neticeyi haber verdim. İkinci ziyaretimde bana beş genç, arkadaş olmak istedi, üçü geldi. Vefatından sonra gösterilen alâkayı, okuduğum gazetelerden ve aldığım bir mektubtan öğrenince bu hâle hayret ettim. Zavallı şairin tebcîl edilmesi için mutlaka ölmesi mi lâzımdı, ölümünden sonra acaba ebed zinde mi kalacak? Derken aklıma,

Unuturlar seni bîçare hemen ölmeyegör

mısraı geldi, Allah cümlemize rahmet eylesin.

Arzettiğim gibi Âkif'le hususiyetim olmadığından şairliğini ve meslekini âsârından istidlâl edenlerdendim. En bîtaraf hüküm de bu suretle verilen hüküm olsa gerektir. Bence Âkif; cevrî, nahîfî, vecdî, tıflî... gibi kendi duygularını terennüm eden ve devrinin tahassüslerini bize ancak bu suretle nakleden bir şair değildir. O; bir hey'et-i ictimaiyyeyi bütün sefâlet ve seadetiyle, isyan ve heyecâniyle, düşkünlük ve yüksekliğiyle, hüsran ve ümidleriyle terennüme çalışmıştır. Fakat onun hitab ettiği ictimaî hey'et, uyandırmaya çalıştığı "Ümmet-i merhume" yoktu. O ümmet, çoktan dağılmış, bir kısmı esârete alışmış, zilleti hazmetmiş, bir kısmı da milletler hâline gelmiş veya gelmiye başlamıştı. Onun için şair, beyhude çarpınıp çırpınıyordu ve... gâliba o da bunu zaman zaman idrâk ediyordu. Çünkü Çanakkale'de tasvir ettiği mahşerde ümmet-i merhume efradı da vardı ve İstanbul işgal edilince şairin:

Kimi yamyam, kimi Hindu, kimi bilmem ne belâ

dediği bu çeşitli mahlûkları yakından gördük. Tevhid, artık vicdanlardaydı ve tevhidi terennüm ettiği için ya maziye müracat etmek, yahut vicdanî bir

murakabaya dalmak lâzımdı. Şair, öyle yaptı ve daha ziyade şairleşti: Mevlüd ve Secde gibi şiirleri vâzlariyle mukayese edilemiyecek kadar yüksek ve derin birer bedia-i san'attır.

Şu muhakkatır ki Âkif, milliyet devrinden evvel gelseydi büyük bir İslâm şairi olurdu. Fakat bu da muhakkaktır ki o, tahte'ş-şuurunda büyük bir milliyet aşkı taşıyordu. Bu aşkın cûş ve hurûşa geldiği zamanlar, sahili imkâna İstiklâl Marşı ve Çanakkale Şehidine hitabesi gibi dürr-i yetimler yolladı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda;
Şuhedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ.
Canı, cânânı, bütün vârımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

diyen şair, şübhesiz büyük bir vatansever, samimî bir milliyetperverdir. Eğer tahte'ş-şuurunda bu milliyet aşkını taşımasaydı Kâ'be'yi Mehmedciğe taş olarak dikemez, hele ruhunun vahyini duyup ona kitâbe olarak hâk eyliyemezdi, nihayet Mehmedciği Kâ'be'ye gömerdi. Fakat bu milliyet aşkını telkinleriyle başka bir şekilde göstermiye uğraşıyordu. İki mütezad duyguyu birleştirmiye çalışıyor, bazen biri galib geliyor, bazen öbürü tegallüb ediyordu. Necid Çöllerinde'si, milliyet bakımından değil, fakat san'at bakımından Çanakkale Şehidine hitabesi kadar yüksek ve derin bir şiir-i mükemmel ve lâhutîdir. Hülâsa, hissiyle yazarsa hakikaten şair olan Âkif, nihayet vatan daüssılasiyle İstanbul'a geldi ve vatanından cüdâ olmadı.

Bence Âkif'in iki şahsiyeti vardır:

Şiirini bir maksad-ı mahsusa hâdim kılmak ister. Mantık ve muhakemesine uyar, realiteye fazla düşer, teferruâta meyyâl olur. Lisan-ı şiiri, hiç sevmediği Fikret'in lisan-ı şiiridir: benim hiç sevmediğim nesir gibi bir şey. Yalnız o, bu dili daha tabiîleştirmiş, hele aruzun, Türkçe'nin bünyesinde mevcud bir âhenk olduğunu bütün vuzuhiyle isbat etmiştir. Kaleminin ucuna gelen en küçük ve en âdî fikri bile feda etmez. İstanbul sokaklarının bozukluğunu anlatır, bu vesile ile zımnen belediyeyi itham eder, meyhane âlemlerini, kahvehanelerin ictimaî bünyemizi tahrib etmekte bulunduğunu uzun uzun tasvir eder, hatta yere tükûren adamın bastoniyle tükürüğüne mümaslar, katîler çizdiğine bile dikkat eder ve bunu bize de söyler, hemde başka türlü söylenmesine imkân olmadığından alelade bir surette söyler. Fakat merhum Ahmed Râsim'le -Allah uzun ömürler versin- Üstad Hüseyin Rahmi, bu işi daha mükemmel ve daha canlı yapmamışlar mıdır? Şu halde Âkif'in bu yazılarına ne lüzum var? Eğer Âkif, yalnız bu çeşid yazılariyle intikad edilirse bence bir şair değil, fakat harikulade bir nâzımdan ibarettir.

Lâkin Âkif, muhit-i hâricîden gözünü yumar, âmak-ı ruhuna gömülür, kendi dediği gibi ruhunun vahyini duymıya ve bize o vahyi duyurmıya başlarsa... İşte o vakit Âkif olur ve o zaman, ekseriyetle Fikret'in lisan-ı nâzımından da uzaklaşır. Bülbül, İstiklâl Marşı, Necid Çöllerinde, Mevlüd, Çanakkale Şehidine hitabesi ve Secde gibi şiirleri, bu ikinci, daha doğrusu asıl şahsiyetinin

ibda' ettiği birer şehkâr-ı belâğat, birer bedîa-i san'attır. Duygusunu da, devrini de bize diğer nâzımlariyle değil, bu şiirleriyle duyurmuştur. Bu bakımdan Âkif, çok büyük ve kudretli bir şâirdir.

İşte Âkif'i ben, böyle anlıyorum. Sözüme son verirken merhumun vefatı üzerine karaladığım tarihi de kaydedeyim:

Gitti ol âşık-ı kudsî-i kerim,
Kenz-i esrâr-ı Huda'ya vâkıf;
Müstakil şâir-i istiklâlin,
Nağmesi sanki sâda-yi hatif.
İki er geldi, dedi: "Bâkî, hayf,
"İ'tikâf etti fenadan Âkif".

(Kastamoni Lisesi son sınıf edebiyyat şubesi talebesinden 95 Şerafeddin'e.)

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 276-278'den aynen nakledilmiştir.

Gölpınarlı'nın Şeyh Abdülkadir Baykara'ya imzaladığı fotoğrafı.
(İsmail Kara arşivi)

Gitti ol âşık-ı kudsî-i kerim,
Kenz-i esrâr-ı Huda'ya vâkıf;
Müstakil şâir-i istiklâlin,
Nağmesi sanki sâda-yı hatif.
İki er geldi, dedi: "Bâkî, hayf,
"İ'tikâf etti fenadan Âkif".
(*Abdülbaki Gölpınarlı*)

257.

Âkif hakkında bir dost yazısı

Fazlı Yegül

Lütf buyurduğunuz 13 Mart 1937 tarihli mektubunuzu aldım. Merhum Âkif hakkında neşredeceğiniz kitab için benden de bir yazı istiyorsunuz. Vakıâ bizim Âkif'le dostluğumuz epeyce eskidir. Tanışmamız 1319 senesinde başlarsa da çok samîmî dostluğumuz 1320 senesinde kök salmıştır. Şu halde 33 senelik bir maziye maliktir. Âkif'e hayranlığım tarif ve tasavvur edilemeyecek kadar büyük ve derin olmakla beraber onun hakkında yazı yazmıya, ne yazık ki, liyakatsızlığım müsâid değildir. Çünkü yazılacak yazının onun büyüklüğü ile mütenasib olması icab eder.

Bundan takriben bir, bir buçuk ay evvel Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü müdürü arkadaşım ve dostum Şefik bir mektub göndermişti ve "İstanbul noterlerinden şair Midhat Cemal Âkif hakkında bir eser hazırlıyor, sen de hatıralarını gönder" demişti. Kabil olabildiği kadar ve hatırlayabildiğim mikdar yazıp gönderdim. Zâti âlinize de aynı şeyleri yazmak tabîî yersiz olur. Maamafih müseade buyurursanız şimdi hatırıma gelen iki fıkradan bahsedeyim:

Âkif'le, Hamid devrinde, bir gün Arabca bilenlerden konuşuyorduk. Bana "İstanbul'da iyi Arabca bilen dört kişi vardır" demişti. "Bunların biri Hersek müftüsü -İstanbul'da otururdu-, ikincisi maarif nezareti memurlarından Şevket bey -Şevket bey uzunca boylu, zayif, âlim, son derece zekî, sırf kendi kendine, hocasız Fransızcayı çok iyi öğrenmiş bir zattı, Beykoz'da otururdu-, üçüncüsü Babanzade Naim Bey, dördüncüsü de -kendini göstererek- bu abd-i âciz". Âkif'in Osmanlıcası'ndan maada, bugün arkasından koşduğumuz öz Türkçe'deki bilgisi de fevkalâde idi. *Safahat*'ında bir çok öz Türkçe kelimeler vardır. Âkif'in Farscası çok yüksek olduğu gibi Fransızcası da kuvvetli idi.

Âkif'in tabı, mizaha mütemâyil olduğu için karşısındaki ile gayet nezih bir surette latifeleşmeyi çok sever ve bunu âdeta misilsiz bir tarzda yapardı ve onun içinde kimse kendisine gücenmezdi.

Ziraat nezaretinde ziraat hey'et-i fenniyyesi beşinci şubesinde hulefadan idi. Şube müfettişi olan zât erbab-ı servetten olmakla beraber biraz hesabî idi. Çengelköy'ündeki köşkünde otururdu. Bir yaz Âkif te Çengelköy'e nakletmişdi. Evi tepede idi. Şube müfettişi Âkif'e bir iyilik olsun diye, orada bulunduğu müddetçe kullanmak üzere, bir eşek vermiş. Hesabî zâtın eşeği nasıl olacak malûm. Âkif şefine şöyle takılırdı: "Bay, eşek ağaç yaprakları ile yaşamıya alışmış olduğu için, ne dersin, arpayı gösterdiğim zaman tanıyamadı!"

Sonsuz saygılarımı sunarım.

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 255-256'dan aynen nakledilmiştir.

258.

Mektup

[Tahir] Akın Karaoğuz

Âkif. Büyük Âkif!..

O da sonsuzluğa karıştı. Bana, onun hayatından ilk umut kestiren haberi getiren üstâdım İsmail Habib Sevük'dür. O da, ben de bu acı takdire bir türlü inanamıyorduk. Fekat, bu, bir hakikattı, hakikat oldu!..

Âkif Mısır'dan döndükten sonra -hele üstâdım İ. Habib'ten bu acı haberi alınca- işlerim için İstanbul'a tez gitmeye can attım.

İstanbul'a varır varmaz, onun ayrılmaz arkadaşı Eşref Edip'i bularak nerede bulunduğunu sordum; Mısır apartmanında" dedi. Koştum. İçim, bin bir heyecanla çarpıyordu. Salona girip, gösterilen, onun yattığı oda kapısına yaklaşırken heyecanım bütün alevleriyle benliğimi sardı. Kapıya ilk adımımı atarken, biraz ilerde onun bir yer yatağında bana doğru çevrilen zayıf başını -ve fakat bu başta, eski ateşle yanan gözlerini- görünce kendimi bambaşka bir âlemin ışığıyle sarılmış buldum.

Uzun yılların biriktirdiği coşkun bir hasret duygusiyle ellerini öptüm. Beni görür görmez tanıdı... Milli Mücadele'nin unutulmaz hâtıralarını andık, o büyük adamın büyük hâfızası hâlâ bütün kudretiyle yaşıyordu. Hâfızasının yüksek varlığına bir kat daha hayran oldum.

Yanında *Hatıralar*'ını ithaf ettiği büyük şark musikî üstâdı Şerif Muhiddin ile başka bir zât vardı, epey konuştu.. konuştuk.

Âkif'in *Gölgeler* kitabını ithaf ettiği musikî üstâdı Şerif Muhiddin viyolonseliyle sarmaş dolaş...

Bu arada şunu kaydedeyim ki, Şerif Muhiddin'i, burada, büyük üstâdın delâletiyle tanıdım. Üstâdın ölmez eserlerinden sonuncusunu namına armağan ettiği bu şarkın tek musikî dâhîsi, gerçek genç, fakat çok büyük bir kudrettir. Bizim müzik inkilabımızda san'atından istifâde edebileceğimiz bir üstâd!..Nedense, dikkat ettim:

Gazetelerimiz bu genç ve büyük üstâdın İstanbul'da bulunuşundan bile haberdar değillerdir. Üstâdın ellerini öpüp ayrılacağım sırada, damadı Ömer Rıza Doğrul ve torunları geldiler... Onun, o anda duyduğu büyük sevincin heyecaniyle içim titreyerek veda ettim. İstanbul'dan döneceğim sırada, tekrar üstâdımı ziyaret etmek için Mısır apartmanına gittim. Fekat, ne acı talihsizlik ki; üstâd Alemdağı'na gitmek üzere hazırlanmış bulunuyordu. Otomobil, aşağıda bekliyordu.

— Niçin biraz daha evvel gelmedin? diye üzüldü. Üstâdı, bu def'a ayakta görünce çok sevinç duydum. İlk görüştüğüm zaman, yatakta ve ızdırabı belli bir halde idi. Şimdi ise vücudunun zayıf haline rağmen, ayakta görmek, bana büyük bir teselli oldu. Fazla konuşmaya imkân yoktu. Çok derin bir teessür içinde ayrıldım. İşte son görüşmem bu oldu!.. Ona doyamadım, doya doya konuşamadım!.. Bu içimde sömez ve acıklı bir ateştir.

Şerif Muhiddin'e imzalı, Mısır'dan gönderilmiş bir Âkif fotoğrafı.

Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!"

der gibi bakmış Üstad.

Ölümünü duyduğum zaman, aylardan beri bekliye bekliye, damla damla zehirini içerek alıştığımız bu büyük acı karşısında, âdetâ donup kaldım. Aradan bir hafta geçdi... Eşref Edip ölümünün tafsîlatını yazdı... Hele gençliğin gösterdiği coşkun alâka, millî hassâsiyet karşısında, gözlerimi kaplıyan don, birdenbire çözüldü... Ağladım!.. O mektubu okurken, bütün varlığım gözyaşı halinde boşandı... "Ah, o günler!.". diye haykırdım. O günler, ki Milli Mücadele'nin en kudsi hâtıralarını yaşadığımız ünlü günlerdir.

Onun İstiklâl Marşı'nı yazdığı ebedi günler gözlerimin önünde yeniden canlandı: o, onun, o on, onbeş yıl önce; mâddi tunç uzviyyeti kadar çelikleşmiş imân taşan maneviyyetinin tecessüm ettiği nur ve kudret dolu çehresi...

Bütün o, fırıl fırıl ve pırıl pırıl, hadekalarının derinliklerinde gizli güneşle yanan gözleri!..

Onun o dâima gönüllere işleyen, ruhlara fazîlet ve insâniyet ışığının kudsî akislerini resmeden ilâhlaşmış bakışları!..

O, büyüklüğün edebî bir timsâli olan eşiz varlığa, lisenin ilk sınıflarında talebe iken, bir vurgun gönülle karıştım. O günlerde, ki Türkçe ve edebiyyat dersinde, yalnız onun millî fâcialarımızı terennüm eden ve millete imân ve zafer yollarını gösteren şiirlerini okudum, ezberledim. Hocam ve arkadaşlarım, hep onun millî imân ve heyecânının gaşiyleri ile hercümerc olurlardı. Umumî Harb bitti... Ve ben, Zonguldak'a düştüm. İki arkadaşımla beraber kurduğumuz Kastamoni'de *Açıksöz* gaztesinde, bir gün onun kutsal seslerini duydum. Sevincimi ve övüncüme son yoktu. Bunu bir manzume gazeteye yazdım. Meğer bu yazım, büyük üstâdı çok duygulandırmış!.. Bunu birkaç ay sonra Ankara'ya gidip Kamutay'da onu ilk gördüğüm zaman, ilk sözlerinden anladım. Ondan sonra, o, bana çok sevdiği bir evlâd gibi mühabbet ibzâl etti.

En çok emek vermek istediği, en çok beğeneceği bir eser olacağını söylediği "Haccetülvedâ" şiirini yazınca bana ithaf edeceğini söylüyordu. Bu, onun yüksek sevgisinin beni çok övündüren bir tezahürüdür.

Hiç unutmam: Üstâd, Sakarya Zaferi'nden sonra o kadar büyük bir sevinç heyecanı içinde idi ki!.. Bu büyük zaferi terennüm için bir şiir yazmıya başladı... Bunun adı "Sakarya Kahramanları" idi. İki mısraını yazdığını söylüyordu. Görmek istediğimiz halde "bitirmeyince göstermek âdetim değildir" diyerek bütün ısrarlarımıza rağmen, bir türlü bu mısraları okutturamadık... Bu şiir ne oldu, bilmiyorum... Her halde, çok üstüne düştüğü Haccetü'l-veda ile Sakarya Kahramanları'nın bir kısmını yazmış olacağını sanıyorum. Fakat bunlar nerede?..

Büyük üstâdı en çok üzen vaz'iyet te Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi için Mısır'da boş yere geçen dört senesi olmuştur. Üstâd, bu dört sene içinde "kendine böyle bir vazife verilmemiş olsaydı" Milli Mücadele destanını ve daha bir çok millî mevzular üzerinde yeni eserler yazmış olacağını söylemiştir; bundan dolayı çok acı duymuşdum. Şunu da bir unutulmaz hâtıra olarak kaydedeyim ki: üstâd İstiklâl Marşı'nı son kitabı olan *Hatıralar*'a niçin koymadığı süâline karşı: "artık o, milletin malı oldu" demiştir.

Âkif; büyüktü, çok büyüktü. Büyük şairdi, vatan ve millet şâiriydi, en yüksek ve tam vasıflariyle millî şâirimizdi. İnsânî ahlâkın ekmel bir enmüzeciydi. O kaya kadar yalçın vücud, nasıl oldu da birden bire çöküverdi!.. Onun engin ilim kudretine hayran olmamak kabil değildir. Fazilet dediğimiz süzülmüş insaniyet duygularının bütün bütün cevherini o, vicdanında taşıyordu.

O, bütün ömrünce yurdu için ve yurdunun bin bir elem ve felaketi için ağladı... Sağlığında; vurgun olduğu büyük yurdunun bütün bütün şiirlerinde terennüm ettiği istiklâline ve yüksek şan ve şerefine kavuştuğunu görerek, bütün bir imân ve itminan içinde, güle güle edebiyyetin kollarına kendini bıraktı. O, hiç şüphe yok ki, son bakışlarını, taptığı hilâlin nurdan kavsine gömerek onun ağuşunda parlıyan yıldız gibi ebediyet dünyasına aktı.

Âkif: Millî istiklâlin, millî idealin şâiridir. Ne derlerse desinler, onun şiirlerinde terennüm ettiği imân, belki "din" lugatiyle birdir. Fekat onun asıl ruhu ve damgası, millî îman oluşundadır, o "millî îman"la "millî vahdet"in temelidir. Yeni Türkiye'yi ve Türk inkılâbını yaratan ise; millî îman, millî vahdettir. O, bunu yıllarca yüreklere sur gibi üfledi.

Safahat; baştan başa millî tarihtir. Millî mefkûremiz için bir ışık ve ateş kaynağıdır. Âkif; maddî varlığıyle belki bugün bir ölü!.. Fakat, manevî varlığıyle elinde edebiyyetin meş'alesini taşıyan ilâhî bir hüviyyet halinde, gözlerimizin önünde bir bayrak gibi alevden gölgesini yayarak yükseliyor.

Zonguldak

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 256-258'den aynen nakledilmiştir

259.

Mehmet Âkif, Haccetü'l-veda

Tahir Harimi Balcıoğlu

Tarihin adamlarını yazarken küçüklükleri yalnız devrini küçülten, fakat küçüklüğün tazyiki altında kalan müteakib asırların gölgeleri arasında bile insan o düşkünlüğü görür görmez nasıl ıztırab duyarsa büyüklükleriyle devirlerini büyülten ve büyüklükleri ebediyetlere doğru uzanan büyüklerin bütün edvarı kaplıyan büyüklükleri; içinde doğduğu ve yaşadığı millete şan ve şeref verirler.

Türk milleti mazinin derinliklerine doğru uzanan tarihinde nice nice doğmuş güneşlere ve o güneşlerden kopmuş yanar kürelere maliktir. Mehmed Âkif ise işte o ateş dünyalarından biri idi.

İstanbul'da tahsilde idim. Meşrutiyet'in ilk neş'eli günleri devam ederken her gün yeni bir gazete veya mecmua çıkıyordu. Halk âdeta gazete yağmuruna tutulmuştu. Bunların en zarif ve kinayeli isimlerinden tutunuz da yüz kızartacak dercede müstekreh olanları da vardı. Gazeteci bağırıyor: "Yeni çıkan *Sırat-ı Mustakim*". Bu, bir mecmua idi. İlk nüshada Mehmed Âkif imzalı şöyle bir şiir gözüme ilişti:

Ey nûr-ı ülûhiyyetinin zılli avâlim,
Zıllin bile esrâr-ı zuhûrun gibi muzlim!

Bu mısraların fışkırdığı kalb sanki inliyen bir neydi. İşte o andan itibaren Mehmed Âkif benim derunumda bir veli gibi takdis edildi.

İbnü'r-Rüşd "Allah esrarını keşf ettirmek için dünyaya bir Aristo'yu göndermiş" diyor. Bize de Tûr'un, Hira'nın ilâhi zemzemelerini, Mezamir-i Davud'un nağmelerini, eş'ıya ve ermiyanın mersiyelerini yirminci asrın en büyük şairi olan Âkif'in dininden, dilinden koca bir milletin âlem-i istikbalini, vahy-i münzel gibi:

Korkma sözmez bu şafaklarda yüzen al sancak

âyatı şiir ile müjdeledi. Türk kılıçları harp meydanlarında balkıdığı zaman o erler, muhakkak kalblerinden bu mübeşşirin ilâhi nefha nağmelerinden aldıkları hayr ile hamleden hamleye atılıyorlardı.

Mehmed Âkif ile bir gün Reşid Efendi'nin bir odasında okur yazar sınıfına mensup arkadaşlarla konuşuyorduk. Ben Edremit'te ilk def'a Harekât-ı Milliye'nin nasıl başladığını anlattım. O, heyecandan heyecanlanan Rasathane direktörü Bay Fatin: "Âkif Bey, size tam bir mevzu" dedi. Şair elinde tuttuğu *Asım*'ın matbaa tashihlerini şöyle bir yana attı. Bütün dikkati ile beni dinliyordu. Bu mevzu üzerinde daha bir çok konuşmalar oldu. Bahs döndü dolaştı, İslâm tarihine intikal etti. O dakika içimden kabarıp gelen çok samimî bir arzu ile:

— Üstad, acaba Hazreti Peygamber'in Haccetü'l-veda'sı kadar dünyada, yeni bir âlemin inkılâbını takdim eden ikinci bir hadise hatırlayabilir misiniz? Eski bildiklerini ve inandıklarını ona muhatab olan koca bir âlem kendi elleri ile parçaladı. Duygu ve görgülerini tamamiyle yeni mübeşşire imanı ile bağladı ve bundan ayrılmayacağına söz verdi. Yüzbin insan bu ilâhî vahyin hitabına maruz kalıyor ve o mübeşşir onlardan ahd alıyor. Bu ahde Allah'ı şahid tutuyor. O parmak göklere doğru kalkıyor:

Şahid ol Yarabbi!

diyor. Dağlar, vadiler hep o sese ma'kes oluyorlar. Yerler ve gökler bu tanıklığa iştirak ediyorlar.

"Aziz üstâd, bu ilâhî levhayı senden başka kim tasvire muktedir olur?" dedim. Mehmed Âkif'in, vahye mazhar olmuş gibi, gözleri aktarıldı, vücudu ürperdi. Sanki bütün ruhu 1300 bu kadar sene evvel cereyan eden tarihin bu büyük gününde Hazreti Peygamber'i dinliyen yüz bin insanın arasında o da bulunuyormuş gibi heyecanını zapt edemedi. Hepimizin gözleri yaşardı. İşte, Haccetü'l-veda'ya aid bu ilk recam senelerce onun gönlünde medfun kaldı. Akibet ebedî vedaiyle hasretini bizlere saldı.

Biz cihanı terk edip gittik,
Mihnetini perki edip gittik.[212]

212 Sultan Gıyasüddin Keyhüsrev-i Sâni.

Kaynak: Çantay, *Âkifname*, s. 271-272'den aynen nakledilmiştir.

"Hayatta tahammül kâbil olmayan yük, hamûle-i minnettir. Yüklenmek mecburiyeti olunca hiç olmazsa minnete kıymet vermeyen adam intihab edilmeli". (*Mehmet Âkif*)

260.

Âkif'in şarkısı

Tevfik Zerdeci

Hatırımda kaldığına göre 1312 senelerinde idi. Bir gün merhum Mehmed Âkif'i İstanbul'da görmüş ve tanımış idim. Bu zat o zaman Baytar Mektebi'ne devam ediyor, kendisine Baytar Âkif denildiği gibi şair Âkif te deniyordu. Görüşmemiz ahbablarımızdan Hafız Mehmed namında bir zatın tavassutiyle oldu. Âkif'le fazla fazla görüşemedimse de, o zamanlar merhumun Hafız Mehmed'le Edirne'ye gittiğini, orada bir hadise dolayısıyla yeni bir şarkıya bir nazire yaptığını bildiğimden keyfiyeti kitabınıza derç için arzediyorum:

Mektebin senelik tatili esnasında şair Âkif'le Hafız Mehmed Edirne'ye gitmişlerdi. Hafız Mehmed o zamanın sayılı musiki aşinâlarındandı. Pek müsaid olan sesiyle gazel okur, şarkı söyler, hatta şarkı bestelerdi. Edirne'de bu iki arkadaş bir düğüne davet edildiler. Düğün sahibinin hatırı için kalem efendilerinden mürekkeb saz takımı da orada saz çalıp şarkı söylüyordu. O tarihlerde İstanbul'da yeni çıkmış bir şarkı vardı. Onun Edirne'de noksan söyleniyor iddiasından dolayı bizim Hafız Mehmedle sazende ve hanendeler arasında bir ihtilâf çıktı ve bu ihtilâf "Ben iyi bilirim, sen bilmezsin" şekline döküldü. Hafız Mehmed "bilirim" davasını isbat için şair Âkif'e okunan bu şarkıya bir nazire yapmasını reca etti. Âkif hatırımda kaldığına göre aşağıya kaydettiğim şarkıyı orada irticalen kaleme aldı ve biraz sonra da hafız besteleyerek okudu. Nazire şudur:

Bak şu güzel kız acaba böyle neden ağlıyor,
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor.
Belli yüzünden kızın sineciğin dağlıyor,
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor.
Tîr-i nigâhı batıyor nâle-i cangâhına,
Ağlayışı benziyor bir veremin âhına.
Yalvararak söylüyor derdini Allahına
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor.

Bestelenen bu şarkıyı ben de öğrenmiştim. Hafız Mehmed Üsküdar'da Valide Camii kayyımının oğludur. Bilahare Şazeli Dergâhı'na müezzin olmuştu. Sesi dik, tatlı ve algındı. İkisine de Allah rahmet eylesin.

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 275-276'dan aynen nakledilmiştir.

261.

Mektup

Fuad Şemsi [İnan]

(Âkif'in son nefesini sıcak ve çok vefalı kucağında teslim ettiği yâr-ı kadîm-i canı bay Fuad Şemsi'nin bir mektubunu, şükranlarla kısmen neşrediyoruz:)

Mektubunuz ve Âkif hakkında *Türk Dili*'ndeki yazılarınızı okudum. Âkif, muhakkak, öldükten sonra eseri büyüyen ve gittikçe de büyüyecek olan adamlardandır, Süleyman Çelebi gibi...

Sizin gibi yârı olana ne mutlu! Âkif işte o mutlulardandır. O, bunu bilirdi. Sizden bahsederken kaşları çatılır, dudaklarını uzatır:

— Ooo... Ooo... adamdır, adamdır, canım adamdır, derdi.

Bu teşdidi hayatında, bilmem, kaç kişi için verebilirdi.

Âkif'le Meşrutiyet'ten bir buçuk sene sonra, Fatin hocanın delâletiyle ve ben Darülmüallimin müdir muâvini iken, gıyaben tanıştık. Hoca bir sene ondan bana, benden ona selâm götürüp getirdi. Bir gün Kebapcı Kâmil'de Ahmed Naim merhuma rastladım, yanına oturdum. Selâmdan sabahtan sonra karşısında oturan kara sakallı, temiz yüzlü adamı göstererek:

— Tanışmıyor musunuz? Nasıl olur, her gün selamlaşıp ta, dedi. Âkif'le o gün galiba iki, üç saat mektepte oturup görüştük. Son gününe kadar süren bu dostluk içinde her mülakatta istikbal ve nihayet hal bahisleri o kadar yer tutardı ki onun mazisinden ve kapağı bir türlü açılamayan hazine-i irfanından kana kana istifadeye ve bahse imkân kalmazdı. Ne yazık!

Âkif'in son zamanlarında en çok sevdiği şiiri sordum:

Gözüm ki kana boyandı;
Şerabı neyleyeyim!
Ciğer ki odlara yandı;
Kebabı neyleyeyim!
Ne bana yaradı cismim,
Ne yâre yâr oldu.
İlâhi, ben bu bir avuç, türabı neyleyeyim.

kıt'asını okudu. Vefatından üç, dört gün evvel tekrar sordum. Yine bunu okudu. Âkif kendi inşâdını beğenirdi. Bunu içinden çıkan öyle bir nefesle okudu ki kaç kerre uğraştım da o sesi bulamadım. İnşadında bile iman!.

Âkif kıt'a ile hemhal idi. Galiba ben de dostuma yaradığımı bilmem. Bereket versin düşmanıma da kemliğim dokunmaz. Dostuma bir yararlığım, karşıma gelince kusurlarını saymak olur. Bu da onu dostluğuma peşiman eder. Buna sonuna kadar dayanan bir iki ahbap kaldı. Allah onlarla da encamımızı hayır eyleye...

Âkif'i anarken dostluğun bu güdük şeklinden bir kere daha azab duyuyorum.

Merhumun en sevdiğim parçalarındandır:

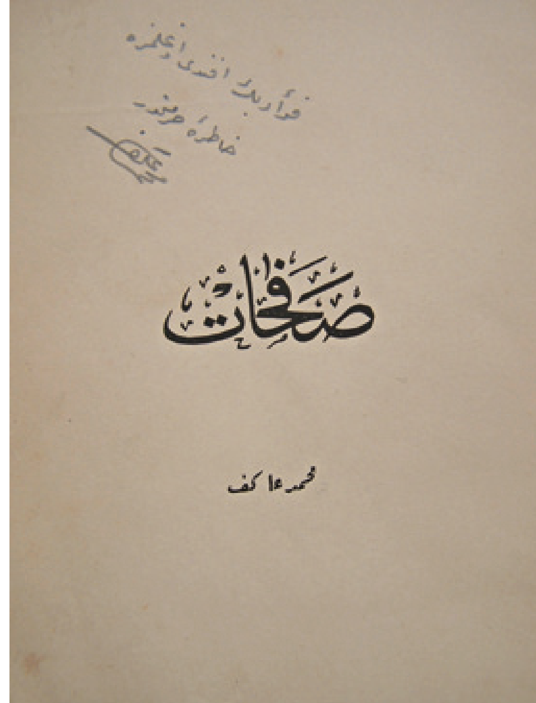
Dün beyinlerde kıyamet koparan hikmeti al,
Bugün zevkına sor, beş para etmez ciğeri!
Gündüzün başların üzerinde gezen şaheserin,
Gece şayed arasan mezbeledir belki yeri!
İsteyen almaya baksın boyunun ölçüsünü,
Geri dur, sen ki peşiman atılanlar ileri!
O, ne çok bilmiş adamdır ki gider sessizce,
Ne esermiş, ne semer, kimsenin olmaz haberi!

Beraber okuduğumuz zaman "Bu benim için. Hakkım da belli" dedi, O, gülerek "Züğürt tesellisi" dedi.

Âkif hastalığında İstinye'ye gelemeyeceği için Mısır apartmanında, hepimiz kendisinin gönüllü hizmetkârı olarak, yerleştik idi. Kışın apartmâna taşınınca, çiftlikten geldiği zaman bittabi benim apartmanıma döndü. O, ölünceye kadar kendi apartmanında yaşadı. Hepimiz nefesimizi bile canla, başla onun rahatına bağladık. Son nefesini orada verdi. Takdir-i ilâhisine kurban olayım. Ne diyeyim, bu nasip ile hem muazzebim, hem müteselli...

Vefatından on üç, on dört gün evvel aldığım bir resmini takdim ediyorum. Yanındaki, hasta bakıcı kadındır. En derin hürmetlerimi lütfen kabul ediniz.

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 241-244'den aynen nakledilmiştir.

"Fuad Beyefendi oğlumuza hatıra-i hürmetimdir" imzalı bir *Safahat*.

262.

Büyük üstâd B[ay) Fatin'in yazısı

[Mehmet] Fatin Gökmen

Merhum Âkif namına bir *Âkifnâme* tertip edeceğinizi yazıyorsunuz ve dostlarından olduğumu bildiğinizden dolayı merhumun hayatı hakkında benden de bir yazı istiyorsunuz. Âkif hakkında gösterilen kadirşinaslık şayanı tebrik ve teşekkürdür. Aramızda iken büyük göremediklerimize çekildikten sonra olsun büyüktü dememiz hiç olmazsa geleceğin büyüklerine bir medar-ı tesliyet olur. Benden istediğiniz yazıya gelince: Bu istek beni haylice düşündürdü. Ben *Safahat* şâiri hakkında ne yazabilirim? Âkif'in mânevi çehresini göstermek güçtür. O çehre, yeşil, kırmızı, mavi ziya fışkıran üç güneşin nur huzmeleri altında parlayan bir çehredir. Bu üçüzlü güneş manzumesidir, ki Âkif'i cazibesi altında döndürmüş durmuş, hararetiyle yakmış kavurmuştur. *Safahat* bu cazibenin heyecanları ve bu yanıklığın çığlıklarıdır. *Safahat*'ın her sahifesi onun yüksek varlığının birer futuğrafisidir. Âkif için yazılacak yazı onu tanıtmak itibariyle kıymet alamaz. Tanıdığımızı gösterdiği için kıymetlenebilir.

Âkif'i Meşrutiyet'ten dört beş sene evvel bana ilk tanıttıran boşnak Âli Şevki merhum idi. Kitab meraklısı olan ve kıymetli bir kütüphanesi bulunan bu zat Âkif'in dostu idi. O zamandaki şiirlerinden bir çoğunu toplamıştı. Garâmî, hissî ve ahlâkî olan bu şiirleri ara sıra gider okurdum. Bilhassa bazı sevdiklerine yazmış olduğu manzum mektuplar çok hoşuma giderdi. Fatih yangınında bu kütüphane bütün muhteviyatıyla beraber kül oldu, gitti. Bu eski yazılardan *Safahat*'a zan ederim iki üç tanesi girmiştir.

Âkif'le ilk görüşmem ilân-ı Meşrutiyet'in onuncu günü olmuştur. Vatanperver bir gruptan müteşekkil arkadaşlarıyla birlikte Âkif cem'iyyete alınacaktı. Direklerarası'nın tenhâ bir köşesinde bu gurupla temasa geldim. Maksad ve gayeyi anlattım. Bir çok istizahlarda bulundular. İcab eden izahat verildikten sonra tahlife başlanmıştı. Uzun boylu devam eden muhavereye hiç iştirak etmeyen Âkif tahlif şekline keskin bir itirazda bulundu. Yemindeki "bilâ şart u kayd cem'iyyetin emirlerine itaat" kaydının kaldırılmasını teklif etti. Bu, o zamanda pek cesurâne bir teklif idi. Kısa bir münakaşadan sonra arkadaşları yemin ettiler. Fakat Âkif "Ben cem'iyyetin yalnız emr-i marufuna biât ederim. Mutlak surette söz verememem ve yemin edemem!" dedi. İşi kestirdi. Şahsiyyet ve kıymetini nazarı dikkate alarak cem'iyyetin artık bir ihtilâl cem'iyyeti hâlinde kalamayacağını düşünerek istediği gibi yemini kabul ettim. Bu tarz-ı tahlif cem'iyyet mehafilinde epey dedikoduya mûcib oldu ve hattâ bunun üzerine yemin sureti tadil edildi.

Âkif'in, ilân-ı Meşrutiyyet'in onuncu gününde bu cesareti göstermesi ve sözüne bu kadar kıymet ve ehemmiyyet vermesi ve hususiyle cem'iyyete girmesindeki saikın kapalı tarafa tamamiyle menfeatten müstağni görülmesi üzerimde mühim te'sir yapmıştı. O zamandan itibaren münasebetimiz git-

Fatin Hoca bir rasat sırasında.

Üstad, çok sevgili dostu Fatin Hoca'yı gördüğü zaman 'Gel bakalım, riyazi-i şehîr" der, her işi bırakıp onunla uzun uzun sohbetlere dalardı. Daha çok Fatin Hoca konuşur, Âkif onu feyizle dinlerdi.

tikçe ziyadeleşmiş ve samimiyete kadar çıkmış ve devam etmişti. Görüştüğüm bu rubû‘ asır zarfında ilk temaslarım zamanında çizmiş olduğunu anladığım kanaatları yolundan ufak bir inhiraf göstermiş olduğunun şahidi değilim. Bu yolun planını *Safahat*'ında muhtelif bakımlardan çizmiştir. Önüne durulmaz hadiselerin muhtelif zaviyeler altında kesişen cereyanlarından kanaatına muvafık olanlarla âzimkârane beraber yürümüş, muvafık görmediklerinin karşısında kendini ufak bir salıntıya bile kaptırmamıştır.

Âkif kanaatlarına gelişi güzel düşüvermemiştir. Bir çok tetebbû ve tedkik mahsulü olarak meslekini bulmuştur. Memleketin muhtelif tabakalarını iyiden iyiye tedkik etmiş, bilhassa aşağı tabakaya çok inmiş ve bu tabakanın iniltisini çok dinlemiş ve ruhî hastalıklarıyla çok meşgul olmuştur. Garb terekkiyâtının âmillerini ve saiklarını da araştırmış ve muhtelif cereyanlar hakkındaki fikir yığıntılarıyla uğraşmıştır. Âkif kanaatlarını hülâsaten şu muâdele-i ictimaiyye üzerine kurmuştur: Fazilet, vatanperverlik, ilim mecmuaları dîne müsavidir. Kavlinde ve fiilinde bu muâdeleye daima sadık olduğu gibi *Safahat*'ında yalnız bu muâdeleyi terennüm etmiştir. Bu muâdele ile alâkadar olmayan şiirlerini bile imha etmekten çekinmemiştir.

Âkif'in gerek kanaatları ve gerek hisleri usul tahtında tedkik ve tahlil olunacak, münakaşa edilecek kıymetli ve zengin mevzulardır. Ben burada yalnız Âkif'in şemâil-i mâneviyyesini şöylece göstermek istediğimden buna yarar aramızda geçen ve hatırımda kalan bazı muhavereleri, vakaları kayd ile iktifâ edeceğim.

Demincek Âkif'in kendi eski şiirlerini imhâ eylemiş olduğuna işaret etmiştim. Bunu bana anlatan bir muhavereyi kaydediyorum: Yukarda bahsettiğim Ali Şevki merhum Vezneciler'deki Kız Rüşdiye Mektebi'nin müdürü idi. Âkif'le mektepte ziyaretine gitmiştik. Yanmış olan kütüphanesinden ve bu münasebetle Âkif'in eski şiirlerinden söz açıldı. Kendisinden bu şiirlerin neşrini rica ettim. "Ben onların hepsini yaktım". Ali Şevki'ye hitaben de "sendekileri de yangın temizledi, orada burada birkaç tane kalmış ise ümid ederim ki onlar da gaybolup gitmiştir" dedi. İmha edildiğini şiddetli bir tenkidle karşıladım. "Ben bir yüzlü ve bir sözlü olmayı her şeye tercih ederim" dedi ve münakaşayı kapattı!

Âkif'in bence en bariz vasf-ı mümeyyizi söze verdiği kıymet idi. Merhum "insanın mahiyyeti söylemek değil, sözünü tutmaktır", derdi. Sözüne kıymet vermeyenlere insan nazariyle bakmazdı. Verdiği söze ne derecede riayet ettiğinin ve kendine verilen sözü ne kadar kıymetli gördüğünün bir nümunesi olmak üzere aramızda geçen bir vakayı anlatayım: Ben Vanîköyü'nde oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün öğle yemeğini bizde yemeyi kararlaştırmıştık. Öğleden bir saat evvel bana gelecekti. O gün öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sel kesildi. Merhum yürümeyi severdi. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabîî gördüm. Miâddan biraz evvelki vapordan çıkmadı, diğer vapor bir buçuk saat sonra gelecekti. Yakın komşulardan birine gittim. Vapor gelmeden döneceğimi de hizmetçiye söyledim. Yağmur devam ediyordu. Vaktinde evime döndüm, bir de ne işiteyim, bu arada sırsıklam bir halde gelmiş, beni evde bulamayınca hizmet-

çi ne kadar ısrar ettiyse de durmamış, "selam söyle" demiş, o yağmurda dönmüş, gitmiş! Ertesi gün kendini gördüm. Vaz'iyyeti anlatarak özür dilemek istedim. Dinlemedi, "Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir" dedi. Benimle tam altı ay dargın kaldı!

Kendi işlerinde lâkayd görünmesine rağmen sevdiklerinin her işine alâka gösterirdi. Sevdikleriyle musahabeti sever ve uzadır ve beşuş bulunurdu. Sevmediklerine dürüst muâmeleden ve keskin sözden hiç çekinmezdi.

Bir gün kendine en çok kimi seversin diye sormuştum. Hiç düşünmeden "Naim'i" dedi. Naim merhuma "Bakiye-i selef" derdi.

"En çok hoşlanmadığın kimdir" dedim. Biraz düşündü ve dedi ki "geçmişlerinin vatan hesabına on parası geçmemiş ve bir damla kanı dökülmemiş ve ağzını memleketin temiz kan damarlarından birine yamayarak emmekte bulunmuş olan serseri tufeyliler yok mu işte en sevmediğim bunlardır".

Bir gün oradan buradan görüşürken sözün akışı zevk ve melâl üzerine gelmişti. Demiştim ki "En neş'eli olduğun zamanları hatırlayabilir misin?" "Pek nadir olan neş'eli bir zamanında Ferid ile geçen musahabet demleri" demişti.[213]

Âkif kendi menfaatiyle hemen hiç alâkadar değildi. Derdi ki, "İhtiyac insanın kendi eliyle üzerine ördüğü bir ağdır. Hiç olmazsa gözlerini büyük tutmalı ki kurtulamazsa bari elleri, ayakları, başı dışarda kalsın". Hayatın verdiği ızdıraplara gülerdi. Vereceğini de alayla karşılardı. Zan ederim ki ömrünün bir haftasını olsun nisâba mâlik olarak geçirmemiştir.

Yine derdi ki: "Hayatta tahammül kabil olmayan yük, hamule-i minnettir. Yüklenmek mecburiyeti olunca hiç olmazsa minnete kıymet vermeyen adam intihab edilmeli". Minnet düsturunu böyle kurmuş olduğu halde nasılsa bir yanlış tatbika geçtiğini bir gün bana yana yakıla anlatmıştı. Nakledeyim:

Harb-i umumînin orta zamanlarına tesadüf eden bir gün idi. Beyazitte karşılaşmıştık. "Aman", dedi, "ne iyi tesadüf". Gösterdiği arzu üzerine Çakmakçılar'dan köprüye iniyorduk. Yolda dedi ki "Hoca, -merhum bana böyle hitab ederdi- sana en hicranlı bir günümü anlatacağım: Muharebenin umum-ı belvâ halinde bizim Sebil'i (*Sebilürreşad* mecmuası) de müşkil vaz'iyyete koydu. (..........) den biraz yardım istemeği kararlaştırdım. Ara sıra tesadüf ettikçe bana iltifat eder ve mecmuaya hürmet gösterirdi. Yazıhanesine gittim. Beni kabul edişi beklediğim tarzda olmadı. Rum tüccarından olduğunu anladığım iki adamla bir iş üzerinde konuşmasına devam etti. Bu konuşmalar uzun sürdü. Sıkıldıkça sıkıldım. Nihayet onları uğurladı ve bana dönerek "hayrola bir emriniz?" dedi. Tasarladığım kısa bir mukaddime yarı olmadan sözümü keserek birdenbire "lâfın kısası, para mı isteyeceksin?" demez mi! Bu dört kelime bana dört tarafımdan saplanmış dört süngü gibi geldi, sendeledim. Güç hal ile kendimi toplayarak: "hayır! Öyle bir maksad üzerine gelmedim. Umumî sefaleti, umumî yoksulluğu anlatmaya girişmem servetinize daha büyük kıymet vermeniz ve kendinizi daha büyük görmeniz içindi!" dedim ve çıktım. Bütün ömrümde hissettiğim ve hattâ hissedeceğim acılar toplansa, bu bir lahzada hissettiğim acıyı unutturamaz".

213 Sabık Darülfünun şerh-i mütun müderrisi bay Ferid. Filhakika üstadın böyle neş'eli zamanına ben de bir iki defa rast gelmiştim. İnsan heyecan yüklü bir şelâle gibi akan ve dökülen sözleri arasındaki ruh kadar seyyâl mazmunların, fikir kadar parlak nüktelerin âdeta uçuştuğunu koşuştuğunu görür gibi olur. Senelerden beridir mütehassir kaldığım üstâda üç dört ay evvel Sahaflar'da rast gelmiştim. Öteden beriden biraz hasbihal ettik. Ne münasebetle bilmem söz İspanya hâdisesine ve dünya ahvaline intikal etti. Üstâdı biraz söyletmek istedim. Bu dünya muvazenesizliğinin sonu nereye varacağı hakkındaki kanaatını sordum. Eline nısıf daire kadar yarı şakûlî, yarı üfkî bir hareket-i intikaliyye vererek uzun bir ge...ç! çektikten sonra dedi ki "yahu ben insanlığın mezar taşına geçecek yazıyı hazırladım. Sen benden ne soruyorsun?" Biraz durduktan sonra şu kıt'ayı okudu:

Geçti dünyâdan adamlık devresi,
İtimâd et gel bu kavl-i râciha.
Şimdi hayvanlıktadır devr-i revac.
Rûh-i insâniyyete el-Fâtiha!

Tam coşturacak an gelmişti. "Canım, dedim, bu kadarı bedbînliktir. Gerçi insanlık korkunç bir buhran geçiriyor, fakat bunu ölüm tehlikesine kadar vardırmak doğru değil. Her halde bu devreyi atlattıktan sonra beşeriyetin feyyaz bir medeniyet ve insaniyyet sahasına gireceğini ümid etmeliyiz". Bunun üzerine yavaşça şu:

Kanaatım bu benim belki bir belâhettir,
Belâhet olsa bile bence bir bedâhettir.
Dilersen ağla, diler gül bu hâl-i ağrebe sen,
Cihâna hâkim olan cinnet ü cinâyettir!

kıt'asını okudu ve ayrıldı. Sellemehüllah.
Bu iki kıt'ayı açıkladığım için hazretin bana darılacağını düşünmedim değil. Çünkü üstâd zade-i tab'ı olan kıymetli parçaların -ihtimâl ki kendi ölçüsü ile kıymetsiz gördüğünden olmalı- dağılmasını hiç istemez. Fakat ana ve baba, valid ve valide olduğu hâlde çocuk nasıl milletin sermâye-i ebedîsidir. Herhalde bu kaziyyeyi kabul ederler zannındayım.

Prens Abbas Halim Paşa merhumu candan severdi. Bir gün ahlâk ve fezailinden uzun uzadıya bahsetmişti. Demiştim ki: "Âkif, servet faziletin kanseridir. Sitayiş devresini tam çevirme, biraz yerini açık bırak!" Sitayişi şükran telakki ettiğimi zannetti, müteessir oldu. Birkaç gün sonra beni paşa namına Heybeli'ye davet etti. Beraber gittik. Filhakika merhum Paşa'yı servetinin cazibesi altında değil, insanlık ve faziletin kanatları üstünde gördüm. Âkif'e, Âkif'in minnettarı imiş gibi muâmelesinin de hayranı oldum. Dönüşümüzde: "Paşa'n benim zenginler hakkındaki hükmümü bozdu. Açık bıraktığın devreyi kapat ve üstünden bir devre daha geçir!" demeğe mecbur kaldım.

Menfaatine nasıl alâkasızlık gösterirse, me'muriyyet mevkiine de öylece alâkasızlık gösterirdi. Darülfünun'dan çekildiğini işittiğim zaman canım sıkılmıştı. Sebebini anlamak için kendini aramıştım, buldum. Beni tam bir neş'e içinde karşıladı, "Ne yapayım", dedi, "neşriyyatım hükümetin arzusuna uygun düşmüyormuş, Darülfünun dersiâmlığı ise Hükümet me'muriyyeti imiş, me'mur olana da böyle hareket caiz değilmiş... Peki dedim istifa ettim".

Mütareke zamanında kendisini Darü'l-hikme'den çıkarmışlardı. Gülerek dedi ki: "Yoo! Allah için bu işlerinde yerden göğe kadar haklıdırlar. Hem bir din müsssesesinde âza ol, hem de Balıkesir'de halka vatanlarını çiğnemek üzere olan düşmâna karşı umumî hareketin farz olduğunu söyle, işte bu olmazdı! Sonra diğer işlerinde de mantık aramak lâzım gelirdi!"

Millî zaferden sonra tesadüfümüzde: "Artık siyaset adamı oldun, siyasetten ayrılmak biraz gücüne gider!" demiştim, hemen Şeyh Muhammed Abduh'un istiâzesini okudu.[214] O kadar ağız alışkanlığı ile okudu ki gündelik evrad-ı diniyyesi arasına koymuş olduğunda şüphe etmedim.

Süleymaniyye Kürsüsünde neşrolunduğu günlerde idi. Kendisiyle bunun üzerine konuşurken meslektaşlarına karşı umumî şekildeki hücumunu beğenmemiştir. Demiş ki: "şiir ve edebiyat buluta benzer. Gerçi feyzin müjdecisidir. Fakat ara sıra feyyaz oluşuna karşı çok kerre güneşin neşrettiği hayat şûalarına engel olmaktan başka faidesi olmaz. Bizdeki şiir ve edebiyata gelince: Eskisi olsun, yenisi olsun şurada burada ilkilen sis parçalarından başka bir şey değildir. Kapladığı sahada tufeylâtı canlandırmaktan başka faidesi yoktur. Bereket versin ki bu parçalar geniş küme halinde değildir". Hamid'i ileri sürdüm. "En-nadirü ke'l-mâdum" dedi. Hamid'i çok büyük görür ve kendisine çok hürmet gösterirdi. Bir gün üstâddan bahsedilirken demişti ki: "Eski ve yeni, sathî bir hâlde kalan Türk şiirine derinliği o vermiştir. Türk şiirini o cisimlendirmiştir".

Fikret'i de çok severdi ve çok kıymet verirdi. Bu sevgi "Tarih-i Kadim" ortaya çıktıktan sonra söndü, hatta nefrete döndü. Ahlâk kürsüsünden haykıran bir adamın ister inansın, ister inanmasın halkın ahlâk mesnedi olan bir varlığına ulu orta söğmesi, işte bu akılların kabul edemeyeceği bir şey, diyordu.

Halbuki Fikret Tarih-i Kadim'i kendisi neşretmemişti ve bir dostundan başka kimseye de göstermemişti ve el altından dağılmasından son derece müteessir idi.[215] Âkif bana ithaf ettiği "Süleymaniyye Kürsüsünde" serlavhalı va'zında Fikret aleyhinde yazmış olduğu beyti çıkarmak için çok çalıştım.

214 Şeyhin eserlerinde arayıp bulduğum bu istiâzeyi buraya kayd ediyorum:
"Euzü billâhi minesseyâse ve min lafzı's-seyâse ve min mâne's-seyâse ve min külli harfin yülfezu min kelimeti's-seyâse ve min külli hayâlin yuhtaru mine's-seyâse ve min külli ardın tüzkerü fihe's-seyâse ve min külli şahsin yetekellemü ev yeteallemü ev yücennü ev ya'kılü fissiyâse ve min sâsin ve yesûs ve sâisin ve mesûs". Meâli şu olacak: "Siyasetten, siyasetin lafzından, siyasetin mânasından, siyaset kelimesinin ağza alınan her harfinden, siyasetten hatıra gelebilecek her hayâlden, siyaset anılan her yerden, siyasete dâir konuşan, öğrenen, onun mecnun ve âkılı olan herkesten, siyaset kelimesinin aslından ve onun bütün müştekkatından Allah'a sığınırım!" (Cantay)

215 Mekteb-i Sultani'den çekilmeye mecbur edildiğinin arefesinde idi. Ziyaretine gitmiştim. Emrullah Efendi merhum Meclis kürsüsünde Fikret aleyhindeki sözleri arasında Tarih-i Kadim'den kapalıca bahsetmişti. Benim gibi bir çokları Fikret'in böyle bir eseri olduğuna bu işâa üzerine muttalî olmuşlardı. Emrullah Efendi'nin bu taarruzundan çok müteessir ve müteessif olduğunu anlatarak dedi ki: "Ben onu istibdadın en karanlık bir zamanında ümidsizliğin ve tesellisizliğin hissimi, şuurumu mefluc kıldığı bir günde yazmıştım. Yalnız en itimad ettiğim bir dostumdan başkasına göstermemiştim. Epey bir müddet sonra onu bir daha okumak için istedi ve ısrar etti. Yalnız kendisi okuyacağına söz vererek almış ve ertesi gün iade etmişti. (Bu dostunun Rıza Tevfik olduğunu Hüseyin Kâzım merhum söylemişti.) Seneler geçtikten sonradır ki Sultanî talebesinden birinin kitapları arasından çıkarak dağılmış olduğuna muttalî oldum ve çocuk gibi ağladım". Ve büyük bir teessür altında ilave etti ki "Bu yazının neşri bir cinayettir. Eğer İngiltere gibi medenî bir memlekette bunu biri neşretseydi üç seneden aşağı olmamak üzere hapse mahkum olurdu". Fikret bu sözleri kalbinden söylemişti. Müdafaa propagandası değildi. Zaten buna kendisi ne lüzum görür ve ne de tenezzül ederdi. Herkes bilir ki Fikret çok hassas idi. Duyguları üzerine düşen ufak bir darbe bile onun ihtisasları arasındaki rezonansı, muvazeneyi alt üst etmeğe kâfi idi. Tarih-i Kadim ve hatta Molla Sırat bu hal altında bulunduğu vakitlerde kaleminin saçtığı karaltılardan başka bir şey değildir.

En son bana dedi ki: "İstersen ismini kaldırayım da, bir dostuma diye yazayım!" artık Fikret'in "Molla Sırat"ı ve Âkif'in mukabelesi, haricten müdahale edenlerin dedikoduları gibi hoşa gitmeyen açık, kapalı bir takım manzum, mensur sözler birbirini takip etti ve aralarındaki münaferet te kalınlaştı gitti.

Tasavvufa verilen eşkâlin çok aleyhinde idi. "İslâm'a söylediği gibi görünmemeyi, gördüğü gibi söylememeyi öğreten, en fena telakki edilecek bir şeyin orasına burasına kulp takarak iyi bir şeymiş gibi gösteren, şuûr yollarını bozan, irade keskinliklerini körleştiren bu batınîler felsefesidir" derdi. Hakiki tasavvufu bunlardan ayırırdı. Meselâ Gazali'nin kudreti önünde eğilir ve Mevlânâ'ya bayılırdı.

Hocalara da şiddetli hücumlarda bulunurdu. Bir gün bizle konuşurken söz hocalara intikâl etti. Keskin hücumlara başladı. Bir çok yerde haklı idi. Müfrit noktalarını biraz tâdil etmek istedim. Münakaşa uzadı. En son bana dedi ki: "Hoca, *İhyâ-ı Ûlum*'un var mı?" "Var", dedim. Birinci cildini istedi. Kudretli bir müdafaa silâhına sarılacağını anlamakta gecikmedim. İlim bahsini açtı, lâzım gelen yerlerini okudu. Dedi ki:

— Hayat-ı beşere âid ilimleri, meselâ tıp ilmini öğrenmek farzı kifaye mi?

— Evet, dedim.

— Bunun istinad ettiği ilimler de farz-ı kifaye olur mu?

— Evet.

— Cem'iyyet hayatına âid ilimler, fenler, meselâ en basiti löks olmıyan mensucat imâlini öğrenmek ve dokumak farz-ı kifaye mi?

— Evet öyle olması lâzım. Gazali öyle söylüyor.

— Ya müdafaa vesaiti? Meselâ balâstik ilmi ve ilmin istinad ettiği yüksek rıyazî, fizik, kimya, makine ilimleri farzı kifaye mi?

— Evet.

— Senin mesleğin olan hey'et ilmine, istinad ettiği ilimlerle beraber farz-ı kifaye demez misin?

— Evet derim.

— Ey farz-ı kifayenin hükmü ise ihtiyaç mevcut olduğu taktirde farzıyyetin herkese şamil olması değil mi?

— Öyle.

— Peki din ilimlerinin zarurî olan hacet mikdarından ilerisi, yani din âlimi olmak ta farz-ı kifaye değil mi?

— Evet öyle.

— Öyle ise, yüzlerce din âlimine karşı memleketin bir hekimi yok iken din âlimi olmanın farz-ı kifayeliği kalmadığı, fakat bir tabib yetiştirmenin farz-ı ayn olduğu zamanlarda niçin medrese farzın ifasına koşmamıştır? Acaba ûlema sınıfı bu gibi dini emirlere kulak assalardı başımıza bu haller gelir miydi? Müslümanlık bu zâfa

uğrar mıydı? Bu vaz'iyyet maskaralık değil de nedir? Gazâli'nin haykırmasına niçin kulak verilmedi? Doğru dedim, sustum. Çünkü yerden göğe kadar haklı idi.

Âkif müsbet ilimlere çok önem verirdi. Ve bu ilimlerdeki terakkiyi takib etmek isterdi. Bana her gelişinde âmmevi yazılmış olan bir iki mecmuayı ister ve gözden geçirirdi. Kâinat hakkındaki yenilikleri benden istizah ederdi. Fizik ve Kimyaya âid olanları çok iyi anlardı.

Son ziyaretlerimin birinde eski hatıralar üzerine konuşurken rahatsızlığının sıhhat ve afiyetle neticelenmesini temenni ederek "yine o hatıraları yenileriz", demiştim. "İnşallah" dedi ve gülümsedi. Fakat bu gülümseme bir zehr-i hande idi. Bana "zavallı Fatin ya hastalığımı bilmiyor, yahut benim yarım doktor olduğumu düşünmüyor da beni teselliye kalkışıyor" der gibi geldi. Kendisi hastalığının ne mühlik olduğunu biliyordu. Yalnız dostlarının tesellisine karşı onları acındırmak istemiyordu. Zannediyorum ki hastalığının çaresizliğini daha Mısır'da anlamıştı. Birdenbire kararlaştırarak vatanına dönmesi, kendisini ana toprağının kucağına atmak içindi. Rahimehullahü rahmeten vâsia.

Hamiş:

Vefatına tarih düşürdüğüm şu kıt'ayı da buraya ilâve ediyorum:

Mum gibi yandı ciğer[216] *çünkü vatan türküsünü*
Hep geçen kap kara günlerde terennüm etti.
Çıktı "kırklar" bir ağızdan dediler tarihin:
İçimizden Vatanın şairi Âkif gitti.

1356

Kaynak: Tarihsiz. Çantay, *Âkifname*, s. 244-251'den aynen nakledilmiştir.

216 Hastalığının teşemmu–ı kebd olduğunu telmih etmek istedim. (Fatin Gökmen)

Mehmet Âkif oğulları Tahir (gözlüklü) ve Emin ile. Kartın arkasında "evvelâ Ferda Kadın'a, sonra babasına, daha sonra annesine" diye yazılmış. Silinmiş satırların arasında "Şaban 1347" ve "Ferda kadının dedesi" ibaresi zar zor okunuyor.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Âkif'in başı açık olmayan fotoğraflarından biri.

263.

Âkif'in baş ucunda

Ruhi Naci Sağdıç

Ey vatan annesi, ey Âkif'i ağuş çeken!
Ey vatan şâirinin "nâ'şine" lâyık medfen!
İftihar et kabaran sînede "Âkif" yatıyor
Bir avuç toprağa bin şîr hamâset katıyor!
Şimdi rûhiyle uçarken sarılıp bayrağına
Şimdi bir gölge olup düştü temiz toprağına!
Şimdi öksüzlere, yoksullara candan ağlar,
Şimdi bîçarelerin derdine merhem bağlar,
Şimdi mâtem savurur gür sesi Balkan diyerek,
Şimdi ağlar o kızıl gözleri al kan diyerek
Şimdi haykırmadadır "Sus!" diye çan seslerine,
Şimdi âfâkı boğar coşkun ezan seslerine.
Şimdi küfrün kararan kalbine düşman kesilir,
Şimdi dînin açılan fecrine îman kesilir.
Şimdi çökmüş te mefâhir dolu tarihi yazar,
Şimdi süsler ebediyette "şehidân"a mezar.
Şimdi ilhâmına bir arş-ı bedayi' kurarak
Döker îmanını arzîlere sağnak sağnak .
Şimdi gökten yere ecrâm-ı ziyâdârı sağar
Sanki rabbın bir açık türbeye gufranı yağar!
Şimdi örter göğe bir nûr-ı semâ-pûşi kefen,
Şimdi serper yere elvân-ı kuzahten medfen.
Yine kanmaz bu kadar süslü şehid makberine
Açtırır cennet-i âlâyı o Peygamberine.
Müsterîh ol koca şâir yatarak kabrinde,
Bu vatan toprağı hep milletin emrinde!..
Onun üstünde de îmanlı sesin çınlayacak:
"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!"

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 270.

264.

Mehmet Âkif için

A. Mecdi Tolon

(Hastalığından dolayı şiir söyliyemeyen ve istima'a nazaran hayatından etibbâca kat'-ı ümit edilen şâir-i şehîr Âkif'in lisan-ı istimdâdından)

Serilmiş bak şu tâkatsız yatan cism-i harâbındır,
Medet-hâhım; enînimle nigâh-ı ızdırabımdır.
Çevirme hâib ü hâsir çıkan feryad-ı gamnâki,
Benim söndürme, Allahım, içimden nur-ı idrâki!
O idrâkim ki lutfünden doğan bir lem'adır, tâban,
O idrakim ki eyler secde bâbında senin her an!
O idrâkim ki afâkında nûşin bir enînimdir,
O idrakim ki sendedir, o bir nur-ı mübînimdir.
Cihanlar zerre-i lutfün ile olmakta handânın,
Beni ihyâ için kâfi değil mi lutf ü ihsanın?
Çevir, dönsün cefasından bu solgun yüzlü eyyâmım,
Çevir gülsün hayat-ı sâniyemle ömr-i gül-fâmım!

Avâlim şule-i kudsiyyenindir müncemid nûru,
Basiret gözlerimle gördü kalbim nur-ı mestûru.
Güneşler, kehkeşanlar şuledir emvac-ı kudretten
Tahayyür etmemek kabil mi, Allah'ım, bu haşmetten?
Bu masnû-ı bedîindir ukûlü eyliyen hayran,
Bu hayretten döner raks ü semâ' eyler bütün devran!
Fakat, bilmem nedendir sonra cür'et hakka isyâna,
Neden düşmektedir binlerce cebhe umk-ı hüsrana!
Zemîn-i haşyetin vechinde hâşi' girye-i hûn-âb
Fezâ-yi vahşetin zîrinde hûnin zulmet-i girdab.
Cemalinden, celâlinden müşa'şâ sahnedir ekvan,
Bu kudretgâha hayranım, İlahi, dâimâ hayran!
Sabûr-ı derd-i devrânım, muâllâ nur-ı imanım,
Evet, nur-ı muallâ, nur-ı îman, nur-ı rahşanım!
Senin kahrınla bîtabım, senin lutfünla kudret-yab
Senin kandilinin mihrabıdır sînemdeki mihrab!
Senin meczubunum, Mecnununum kalbimde "Leyla"sın!
Cihanlar hep senindir, hep senin, sen öyle mevlâsın!
Yanar aşkınla ateşler içimde şuleler efzûn,
Demem amma, yine derdimle olsun sîneler mahzun.
Senin sevdânı rehber eyledim sevdânla dilşadım,
Senin nur-ı nigâhınla ezeldendir bu, mutâdım,
Doğar elbette matlubum benim de üfk-ı sevdadan
Doğar, derler, güneşler, şuleler hep leyl-i yeldâdan!

Hayata meyl-i kalbimdir derunî âşinalardan,
Bu girdab-ı müşevveşten usandım yoksa çoktan ben!
Hayatın imtidâdından yegâne bir emel maksud;
O maksud-ı celili bendenin sensin, sen ey mâbud!
Gönüller name-i namımla dîvanında giryandır,
Bu giryan sîneler aşk-ı hayatımla düâhandır.
Benim kesme sadâ-yi hâmemi medh-i cemâlinden,
Çıkan sesler senindir, hep senin kudsî kemâlinden!
Yarat âczimde kudretler cihan-ı sermediyyette,
Tanînim dalgalar salsın semavât-ı hakikatte!
Yaşat, öldürme şükranım medîd olsun Cenabında,
Keremler, lutf ü ihsanlar ne varsa hepsi babında!

Bu istimdad ü feryadım, enîn-i iztırâbımdır,
Bu feryadım, senâ-yi sîne-i rikkat-meâbımdır.
Yaşat; müştak-ı temcidim, yaşat; tevhide atşâım!
Yaşat, mevkufü hamdetmek için evkat ü ezmânım,
Tahammül eylemem ihvânımı ağlatma Allah'ım,
Sana tehlilim olsun ömrüm oldukça bütün âhım!
Yaşat, tebcil-i evsâfınla hâmem iftihar etsin,
Yaşat, gönlümle isyânkâr olan âsâr-ı ğam bitsin.
İlâhî, kudretin pîşinde feryâd eylerim, feryâd,
Perîşanım, zaîfim, eyle sıhhatla beni dilşâd!
Bu âlemde senin vaslınla şadân olmadan gitmem,
Tecellîyâb-ı feyzâ-feyz-i irfan olmadan gitmem.

5 Temmuz 1936

Kaynak: Çantay, *Akifnâme*, s. 228-229.

265.

Mehmet Âkif'in mezarı başında

A. Mecdi Tolon

Edep gülzarını derd ü elemler etti istilâ,
O gülzarın içinde koptu bin feryad ü vaveylâ!
Kalem ağlar, kalem erbabı ağlar, sîneler mahzun,
Harab ender harab olmuş kederden şîr ile inşa.
Gezer mâtem bulut şeklinde ahbabın kulûbunda,
Üfûl etti güneşler parlatan bir şâir-i dânâ!
Giden bir öyle şâir kim kemâlâtı tasavvurda
İhata etmemiştir fikrini vasî' olan dünya.
Edeb dünyası hayrandır onun hüsn-i beyanından
Cihan-ı îtilâ-yi asr içinde şâir-i yektâ
O bir mevzuu yazsa hüsn-i te'sîri beyaniyle
Ederdi en basit efkârı ülviyyet ile ihyâ.
Cihan-ı şir ü inşâyi temâşâ eyledim, gördüm;
Onu takdîr için yer yer kurulmuş arş-ı istî'lâ!
Mezarından işittim bir sada sermest-i vecd oldum,
O istiklâl-i millet marşının âvazıdır hâlâ.

Bu lâhdin sahibi hurşid-i ûkba, nur-ı dünyadır,
Bu lâhdin zîr-i pürnuru semâlardan dü bâlâdır!

Bu zâtındır faziletle meâl-i nur-ı vicdanı,
Faziletten, meâlîden de bâlâ akl ü irfanı.
Muallâ bir kemâlin muhteşem bir fikr-i âlîsi,
Muazzam şair-i millet onun tebcîl-i unvânı.
Mücellâ bir zekânın masdar-ı vâlâ-yi ızharı
Münevver bir dehânın men'ba-i pürnur-ı zişanı.
Semâ-yi fikr ü tasvirin fezâsında dolaştıkça
Kalemden yağdırır parlak ziyâlar kalb-i rahşanı.
Tasavvurda yegâne meslek-i mahsusa mâliktir
Bütün şâirler olmuştur bunun meftun ü hayranı.
Tevazu meşreb-i pâkinde bir âlî tabîattır,
Tenezzül hulk-ı âlîsinedir ûlviyet-i şanı.
Bütün âsârı parlaktır ne yazmışsa hayâtında
Temevvüc eyliyen deryâ-yi irfan ruh-ı cûşanı.
Şehidânın kanından nur alıp söz şekline koymuş
O rütbe rikkat-âver yazdığı şîr-i şehidânı.

Bu lâhdin sahibi hurşid-i ûkba, nur-ı dünyadır,
Bu lâhdin zîri pürnuru semâlardan dü bâlâdır!

Abdülaziz Mecdi Tolon

Derunumda mehasinle müzeyyen bir cihan peyda,
O âlem sahnesinde bin zemin, bin âsuman peyda!
O âlem bir cihan-ı mânevîdir fikre âiddir
Tecelli-i cemâlinde onun her bir nihan peyda!
Fürûğundan tecelli eylemiş ezvâk-ı gûnâgûn
Onun her neşvesinden bin sâfa, bin bir gümân peyda!
İçinde haşmet ü şöhret, içinde aşk-ı nurânur,
İçinde bin bahar ezhârı var, bin gülistan peyda!
Bu âlem hangi sahible müzeyyendir, dedim, oldu
Derununda "Muhammed Âkif"-i vâlâ-beyan peyda!
Duyunca âhımı, feryadımı Âkif için "Mecdi"
Benim de sînemdedir Âkif diyip oldu zaman peyda!
Onun tarihini devran hüsn ü şöhretlerle kaydetti
Onun ûnvân-ı feyyâzı cihanda an bean peyda
Düşündüm bir kitâbe yazmayı senki mezarında,
Cihanımda benim oldu bu nuranî cihan peyda.

Bu lâhdin sahibi hurşid-i ûkba, nur-ı dünyadır,
Bu lâhdin zîr-i pürnuru semâlardan dü bâlâdır!

Kaynak: Çantay, *Akifnâme*, s. 229-231.

Âkif'in şiirlerinden derleme bir kitapçık kapağı

266.

Mehmet Âkif

Halil Rüşdi

Tevellüd: 1873

Vefatı: 27 Kânunuevvel 1936, Pazar

28 Kânunuevvel 1936, Pazartesi

Sa. Da.

19.45

İslâma hitab eyliyerek hikmet ü idrâk
Telkinine cehdeyleyen Âkif idi en son.
Îmanı bütün, azmi kavî, duygusu çâlâk,
Bir şâir-i İslâm idi, mefkûresi olgun.

İndinde vatan ravza-i cennetti serâser;
Millet idi yâdında gezen hûr-i füsunkâr.
Her şîveni, her nâmesi, re'fetle berâber
Çarpardı samaha vererek dillere ezkâr

Bir Âkifimiz var idi, eyvâh, o da gitti;
Gitti ebediyyen aradan... mâtemi kaldı.
Âfâk-ı edeb yandı da hicrânla bunaldı.

Namı yaşar elbet: Var anın bir *Safahat*'ı;
Bir ölmez eser milletin âğuşuna attı;
Hem namını, hem şiîrini tebcille yaşattı.

Laleli, 14. 1. 1936

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 232-233.

267.

Kıta-i Tarihiyye

İzmirli Yusuf Ziya

En büyük şairimiz, merd-i vatanperverimiz
Mâsivâdan geçerek etti semâyi me'va.
Cümleten karşılayıp eyledi tebcîle şitab,
Tab'-ı feyyazını takdîr ile sükkân-ı sema.
Sen ki kabrinde okunsun şu mücevher tarih:
Hazreti Âkif'i de aldı Cenâbı Mevlâ.

13 Şevvâl 1355

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 236.

268.

Tazmin

Hafız Yusuf Cemil

Uzaktan seyredip hayretle dinler yâve-güyanı,
Muhammed Âkif'in ruhu dikilmiş te mezar üzre.
"Bana ta'n eyleyen eşhası çok görmem" diyor, zira:
"Atarlar taşı elbette dirahtı meyvedâr üzre".

İzmir Kemeraltı Kütüphanesi me'muru

Âkif

"Şah idim şehbâz oldum işte"[217] eyyamı hani?
Ölmeden silmez hayalimden hayalin levhanı
Pehlivan, ya baytar ol, dört beş lisan bil, şair ol
Ya müderris, zûfünun ol, her şey ol, var çare bul!
Bunlar olmaz vasf-ı fârık, Âkif'in eğlencesi.
Terceman-ı vahy-i Hak'sın vasf-i kâmil bencesi
Çare-i tahsili yok bu mazhariyettir sana
İşte edvar-ı selef: Varsa yazılmış es-salâ!
Gayet-i irfan gerektir, ince bir iman gerek
Herkesi meshur ederdi böyle müstesna dilek
Eyleyen Davud-ı mümtazı "elennâ" eylemiş
Hâme-i cevvaline arş-ı meânîyi iniş!
Bir berat-ı zî-bekadır, yazdırılmıştır sana
Huld-i rahmetle hitaben kazdırılmıştır sana!
Yad-ı rahmet ömr-i sanîdir, beka pîrâyesi
Dehr-i faninin ne vardır mâadâ pîrâyesi?
Zill-î zaildir fotoğraf, âbidat, ehrama bak:
Bir karanlıkta muhayyel çehre-i evhama bak.
Dest-i kahhar-ı felekte bir oyuncak cümlesi
Hepsini bir anda mahveyler anasır hamlesi.
Ruh bir bülbül ki lahutî; bedendir lânesi
Kaydı yok bir kunturatsızdır cihan vîranesi.
Kasr ü medd-i ömre bakma, nağme-senc olmakta iş
Bir sada kalsın ki senden olmasın vâkî geliş!
Öyle çınlattın ki sen âfâk-ı İslâmiyyeti
Ta be-mahşer sîtinin baki sada-yi şevketi!
Ey vakıtsız iftirakiyle bizi dilhun eden!
Kadrini âtiler anlar, fâtihandır hatimen!

İstanbul, 3. 1. 1937

217 "Şah idim işte şahbaz oldum" mısraı şairin 1319'da 30 yaşında sakalı için söylediği mücevher tarihtir.

Serteser bir sıhhat-ı mecmua, yok hiçbir gedik.
İşte maddiyet bu surette mekin ü üstüvar
Hissi emma ince bir tül, rûhdan bir penbezar!
Hüsn-ü hilkat hüsn-ü hulka eylemiş de imtizac
Nurdan, seyyarelerden halk olunmuş bir mizac!
Âh eder, inler, duyurmaz, iştikâ bilmez nedir
Gizli bir volkan ki aynen hiç bükâ bilmez nedir.
Yanmadan hâli değil, yanmaz, yakılmaz kimseye
Eşki emma müntehîdir dideden tâ sîneye!
Ârizîdir hande bayramda yetîmin gülmesi
Yad-ı hicrandan yanıktır andelibin nağmesi.
Can evindeydi yâran, ızharı güç, ızmarı güç
Söylemem canım darılma derdinin ikrarı güç
Hamesinden nur akan âhenge bir ruh-u revan
Her beyanında selâset, zemzemi bir çağlayan.
Hurmalıklar fırçası her tablosu bir bergüzar
Bazı safha nîlgündür, bazı safha zernigâr!
Sevdiği canan vatandır, hâkinin üftâdesi
İşte Balkan harbinin tasviri, Âsım, zadesi.

Marşı bir kuvvette kim elfazı müstahkem çelik
Zırhı dâvudî dokunmuştur ören kuvvet çevik
Duysa hallâku'l-meâni "Derviş Ahmed" keyfini
Sensin ey rabbü'l-kavâfi, der, kırardı seyfini.
Öyle akmış ki aruzu büsbütün bîgânedir
Ruh mu, seyyâle-i berkıyye mi bilmem nedir!
Ey aruz, uydurma, ey endaze-i tab'-ı sakim
Ârız olma, kayde gelmez şairin tab'-ı nedim.
Ben demin olgun demiştim pür tenasüb yal ü bâl
Şimdi solgun, kol, bacak kalmış kalem, pek bî-mecal
Hâl yok, düşmüş firaş-i ihtizâre inlemez
Bir metanet kim ecelden zorlu derdin dinlemez
Vâpesin olmuş nefes, sönmüş emeller, gözleri
Sönmemiş baksan yanarsın, nurdan tâb ü feri

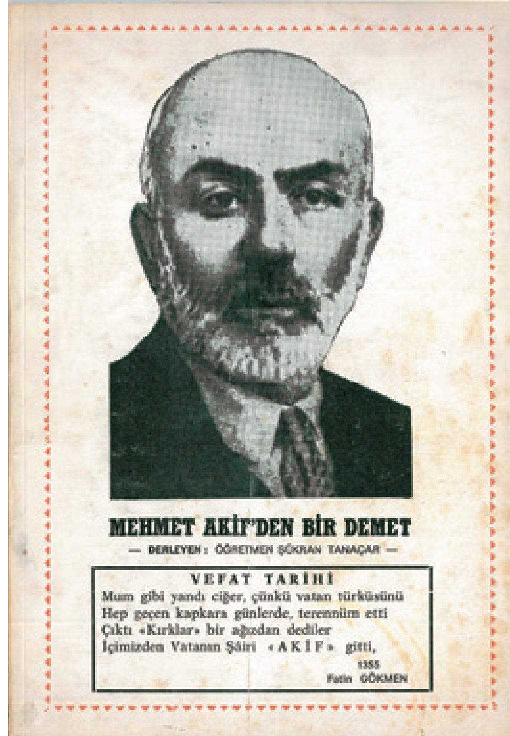
Manzum Tarih

Cevherin târihi ahlâfa eder keşf-i nikab:
"Âh gitti tercemân-ı efsah-i ümmü'l-kitab"[218]
Kim bu, bak, dikkatle bak, şâir Muhammed Âkif'in
Durmasın artık araştırsın hayâli tâifin.
Bak mücellâ, bir yanar dağdır dimağı kâmilen
Âteşe karşı ne kuvvettir tehammül eyliyen.
Gözler ol kuvvette nâfiz kim şüûnun târına
Bir bakış kâfi gelir delmek için esrarına
Sanki lâkaydâne vaz'iyyette emma lemhavî

218 Noktalı tarih: i = 10+T = 400+i = 10+T=400+c= 3+n=50+f=80+t=400+b=2=1355

Bir nazarda müncelidir maddenin tâ can evi
Fevt-i ân etmez çalışmaktır yegâne pîşesi
“leyse li’l-insani illâ mâ se’â” endişesi.
Nerde yüksek bir fazilet var anın meftunudur
Öyle bir dâhi-i irfan ki zekâ mecnunudur.
Yirmi beşten sonra altı ayda hafız bir zekâ
En ufak peymanına sadık, pürüzsüz bir vefa.
Olduğum dükkan güneş görmezdi kuytu bir mekân
Yâr-ı cânım sen doğarsın subh u şâma bakmadan!
Rahmete benzer tenezzüldü nüzulü lâneme
İmrenirdi beyt-i mamur-i felek kâşâneme!
Boy vasattan fazla, dolgun, pürtenasüb yal ü bâl
Lâübalilikten âzade riyasız hal ü kal
Sîne bir gencîne-i lebriz-i esrar-ı Huda
Bir giren yok nur-ı îman-ı Huda’dan mâadâ.
Çırpınır bu neş’e-i îman ile İslâm için
Her sözü bir mev’iza irşad için i’lâm için.
İnleyen bir sille-i tarihtir beynindeki
Dileyen yok umduğu havf ü reca beynindeki
Âhenindir bünye, bazular çelik, kollar çelik

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 237-239.

Âkif’in şiirlerinden derleme bir kitapçık kapağı.
1968 - Erzurum

269.

Mehmet Âkif

Muhyiddin Raif [Yengin]

Serfiraz-i meâşir-i şüara,
Hazreti Âkif-i sütude-eda.
Dembedem selsebîl-i nazmiyle
Ravza-i şiiri eyleyip irva,
Hayli ehli suhan miyanında
Etti ihraz-ı sîyt-i bîhemta.
Olmadı zîb-i âlem-i imkân
O selâsette bir sühan-pîra.
O ne hayret-feza suhulet-i nazm!
O ne itnâb-i insicam-ârâ!
O salâbet, o hiss-i milliyet
O edâ-yi nevîn-i gıpta-feza!
Hiç görülmüş mü bir suhan-gûde
Sorarım söylesin bütün üdeba.
Her zaman Gülşen-i edeb göremez,
Böyle bir andelîb-i nağme-sera.
Öyle bir bülbül-i fasahat ki:
Neğamatı kulûbe mahzı gıda.
Öyle bülbül ki sûz-i nâlesine
Can verirdi hezar-ı şevk u heva.
Öyle bülbül ki ateş-i demine
Zühre-i mihr olurdu teşne-geda!
Öyle bülbül ki her terennümüne
İmrenirdi terane-zâr-ı feza
Öyle bülbül ki dem çekerken hep,
Anı dinlerdi kudsiyân-ı sema!
Şair-i bergüzide-i İslâm
Ana unvan-ı fahr idi hakka.
Minber-i himmete hatip idi o
Reşk ederdi beyanına hutaba.
Hîre-sâz-ı uyûn mücevherdi
Her kelâmında mündemic mâna.
İbni Meryem'di sanki eylerdi
Feyz-i enfâsı mürdeler ihya!
O vücud-ı mübarek-i pür-sûd
Bir zamanlar vatandan oldu cüda;
Döndü bir gün fakat nahif ü marîz
Ten-i pulâd-ı zârı bi yarâ.
Bî eman bir maraz altında zebun,
Kaldı, aylarca; etmedi şekva.
Âkibet ruh-u i'tilâ-kârı
Eyledi azm-i âlem-i bâlâ.
İşidüp ağladım üfûlünü ah;
Dağ-i dil oldu intikali bana.
Bir cihan-ı bülend-i fazl ü kemâl
Bir avuç hâke girdi vâ esefa!
Eyleye mazhar-i şefaat anı
Seyyid-i kül, şefî-i rûz-i ceza.
Koptu târihten hazin bir "ah":
Etti Âkif bey irtihal-i beka.

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 240.

Ahmet Yekta'nın bestelediği İstiklâl Marşı'nın kapağı.

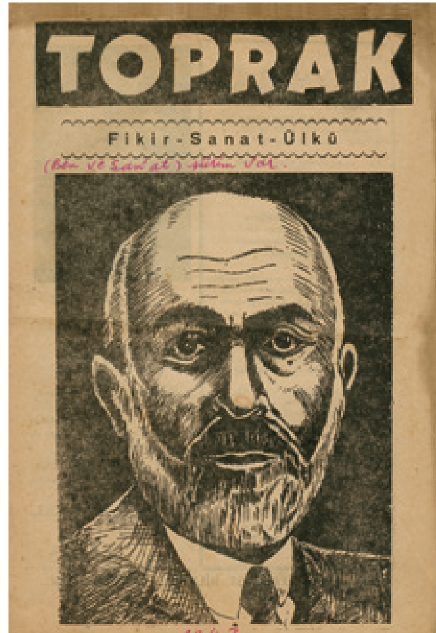
270.

Bir manzum

Orhan Ülkülü

Gençlik senin her yılda bir geceni yapacak
Ülkü dolu istiklâl şiirine tapacak.
Altından madalyadır parlıyan bu eserin
Parlıyacak göğsünde bu madalya Türklerin.
Her eserin çökmiyen bir çelikten anıttır
Koca yüksek zekâna eserlerin kanıttır.
Milletin acısını hep terennüm ederdin,
Düşünmezdin kendini acına sevinç derdin!
Koca şair bir parçacık yok mu idi kederin
Bir keder yuvası idi amma hep, her eserin.
Her sözün doğruluğu parlatan meş'aleydi
Göğsün faziletleri koruyan bir kaleydi
Sana gülen her yüze her zaman aldanırdın
Herkesi kendin gibi temiz kalbli sanırdın
Sözlerinde kir yoktu çünkü kalbin temizdi
Her yolun doğruluğa giden parlak bir izdi.

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 240-241.

1947 tarihli *Toprak* mecmuasının Âkif sayısı kapağı.

271.

Âkif için

Mustafa Doğan

Benzesen bizlere şekilce her ne kadar
Senin sıfatlarında gizlenmiş bir hudâ var!
Tanrı kendi özünden kudret vermiş ruhuna
Şiirin, ilmin, hayatın en beliğ şahid buna.
Yaşamaktan bizlere gösterdin zor bir örnek,
Bir mücrime benzerdi senin yanında melek!
Ey koca şâir Âkif, ey büyük insan Âkif,
Mekânın kalbimizde, sözüme inan Âkif!

En muhteşem saraylar kucak açmışken sana,
Düşkünlerin ahını nakşedip san'atına,
Hak şâiri olarak zulme karşı dikildin,
Yalnız Hakk'ın önünde hak diyerek eğildin!
Yakıyorken içini azabın, ıztırabın
Mazlumların ahiyle inliyordu rebabın!
Karanlık gecelerde ışık verdin nur gibi,
Bu ışıkla canlandı ümidsizlerin kalbi.

Yurdun ölüm gününde, kanlı savaş gününde,
Kafkasya'da, Irak'ta, Çanakkale önünde,
Namus için çarpışan Mehmedciğe şan verdin;
İsâ gibi bu kudsal ölülere can verdin!
Bu kanlı savaş senin dilinle geldi dile,
Asırlara geçecek yine senin dilinle!

Dört bucaktan ateşe verilmişken bu vatan,
Sendin ona en acı haykırışı yaratan!
Çalkalandı bir deniz bir bülbülün göğsünde!
Gezen senin sesindi böyle acı bir günde.

Seni ölmüş dediler, ölüm olur mu sana?
Sen ki ölmez eserler bağışladın vatana!
Ebedîlik sırrına sen çoktan mazhar oldun
Ölümü parçaladın işte muzaffer oldun!
Karanlıklar içinde bunalırken bir cihan,
Her yere nur, ışık ve medeniyet dağıtan,
Bir ulusun dileği ilâhî kaleminle
Bir heybetli gürleyiş hâlinde geldi dile.
Bilmem nasıl söylesem, nasıl anlatsam seni!
Türkün güzel diliyle cihan dinler sesini!
Ey büyük şair Âkif, ey Âkif ne mutlusun!
Cihanda harikalar yaratan bir ulusun,
İstiklâl şarkısını değil mi yazan sensin,
Ebediyyen cihanda gürliyecek gür sesin!

Pek erken sustun Âkif yazıklar oldu bize
Dilerdik ki kurtuluş savaşı, bu mûcize
Senin kaleminden bir ilâhî ses şeklinde
Gezmeliydi yarının Kur'an gibi dilinde!
Ey koca şair Âkif, ey büyük insan Âkif,
Mezarın kalbimizde, sözüme inan Âkif!

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 241-242.

Ali Rıfat Bey'in
İstiklâl Marşı bestesi.

272.

Mehmet Âkif[219]

İbrahim Sabri Bey

Muzlim, soğuk ve Mısır'da nâgeh-zuhûr bir
Yağmurlu mevsimin, hemen ardınca zemherîr
Bastırdı, hasta oldu peder, çok ağır fakat...
Bir tıb var ortalıkta, emeller, onun sakat,
Nâkıs muâlecâtına, me'lûf-i ilticâ,
Her gün tabib arandı, tehâlükle câbecâ.
Allah inâyet etmese, mümkin midir şifâ,
Bir hastalıklı cesed, bulmak, biraz nemâ?...
Kimden niyâz-ı merhamet eyler enînimiz?
Kalmak gerekti secdede, sâbit cebînimiz,
Koştuk, fakat kazanç ile meşhûr doktora...
Hâlâ kanar içimde, o günden kalan yara.
Her tâcirin ticâreti, meşrû hakkıdır,
Lâkin, hayât-ı âdemi bilmem nasıl sanır.
Bel' eyledikçe doymayan, aç gözlü ihtirâs
Hattâ firâş-ı mevtte mevzû-ı iftirâs?
Haşyetle eylerim ben o eyyâmı şimdi yâd
Bir mucizeydi, hastaya avdet eden hayat.
Hâlâ, tabîb, şe'nine hayret-güzârdır
Gûyâ, babam, bugün babadan yâdigârdır.
Bir hasta, katre katre içer gerçi sıhhati
Çok defa, fazla sıhhat, olur mevtin illeti....
Biz,böyle uğraşırken,asıl olmuşuz sağır.
Dehşetli bir haber ki duyanlar şaşar kalır.
Günlerce evvel, ülkeyi sür'atle kaplamış,
Bir sihir, sanki, mâtemi âfâka saplamış:
Etmiş Mehmed Âkif o günlerde irtihâl...
Zâlim ecel, şiirde ağamdan, bulup mecâl
Öc almış, almadıysa babamdan Mısır'da kâm...
Câiz olaydı, tâli'i eylerdim ittihâm.
Bilmem ne etti celb, bu nahs-ı muannidi?..
Bir dosta kıymadan aramızdan çekilmedi...

Allah rahmet eylesin Âkif Bey, ibtidâ
Meftûnu olduğum şuarâdandı, bir edâ,
Bir tarzı vardı, kendine mahsûs açık, selîs...
Bir cevdet-i karîha ki, âfâka mün'akis.
Rûhunda, işleyen yed-i ressâm, söyletir:
Âlem-şümûl levhalar ibda' edip, şiir.
Şâir, elemlerin ebedî safhasında ki,
İlhâm-ı fâciât ile, olmakta müştekî.
Bir selsebîl-i eşk-i mesâibdi fırçası,
Hûn-âb rengi, hiçbir ezik arz parçası,
Tersîm etmemişti ki, âfâkı, âteşîn
Elvâh-ı iştikâ ile, tasvîr edilmesin.
Âkif, bu dâhiyâne beyânıyla Müslüman
Tarzında, âdetâ Homeros'lar kadar, cihân
Şâirlerinden addolunur şiiri, bî-misîl
Bir kudret-i beyân ki, eğer isteyip Aşil
Herkül menâkıbiyle, muhalled kasîdeler
İnşâ edenlerin, o hurâfâtı, mu'teber
Bir menkabet imiş gibi, îrâd u naklini
Tanzîren alsa hâmeyi, yazsaydı bir yeni
Üslûb-ı dâsitân ile, dînî mefâhiri
Lâyık olurdu nâmına: İslâm şâiri.
İlhâdı, intikad ile, lâkin şiirleri,
Dînî mücâdelâta giren şâirin yeri
Dînin mücâhidînine mahsûs olan, cidâl
Meydanlarındadır, buna, hakkıyla imtisâl
Etmeksizin, emek çekilen şiir intikad,
Eyler zaman gelir, yed-i ilhâda inkıyâd.
Son dinsiz inkılâbı, bunun son delîlidir,
Bir ecnebî hurûfudur, üstünde sulta-gîr
Âsârının bugün, ve yasaktır okunması.

İbrahim Sabri'nin elyazısıyla *Mevkıfu'l-Akl* tercümesinden bir sayfa.

219 Anatole France'ın *Jardin d'Epikure*'den tercüme ettiğim ber-vech-i âtî vecîzesini çok kıymetli bularak, şiirimdeki Mehmet Âkif'e ait intikadımın, gökte aranırken yerde bulunmuş bir müeyyidi hâlinde iktibas ettim. Şair hakkındaki düşüncelerimi tesbit ettikten sonra, manzûrum olan bu vecîze, muharriri Anatole France olmasa bile, hüsn-i beyânı ve kıymet-i istişhâdı ile çok kuvvetli bir şâhidim olurdu. Nerede kaldı ki böyle bir şöhrete izâfetle de ehemmiyet kesb ederse...
Bu eser, bu kuvvetli ve kıymetli hüccet ile bir kat daha kuvvetlendiği halde maalesef gurbetteki mevâni' hasebiyle telif edildiği günlerde neşr olunamadı. Bu yüzden şair hakkındaki muâhezemin Mısır'daki sükûtla geçen eyyâma ait mevzuunu kendime de râci görenler olursa da, bu intikadın, muhalled şairin vefatından sonra kaleme alınmış olmasından başka, onun vefatı hadisesinin bir günde, bir ayda, bir senede bitmeyip, ebediyete kadar devam edeceği düşünülerek tarih-i neşir ne kadar teahhur etse, zarf ve zamanından arda kalmayacağı, kabul olunur ümidindeyim.
Anatole France'ın mezkûr vecîzesi:
"Zaman ve hayyizin, müstakil bir halde güzelliklerini idrâk edemediğimden, âsâr-ı fikriyyeden, ancak onların hayat ile alâkasını keşfettikten sonra, hoşlanmaya başlarım. Beni câzib olan, bu iltisak noktasıdır. Hisarlığın kaba çömlekçileri, *İlyada*'yı bana daha ziyâde sevdirmiştir. *Divinia Commedia*'dan, Floransa'nın onüçüncü asır hayatına dâir bilgimle, daha ziyâde lezzet duydum. Sanatkârda aradığım: İnsan ve ancak insandır. En güzel şiir, bir yâdigâr-ı mukaddes değil de nedir?.. Goethe derin bir söz söylemiştir: "Muhalled eserler, yalnız vekayi' ve zurûfun doğurduğu eserdir. Zira hepsi vücûda getirildikleri dakikaya aittirler. Fakat neş'etleri, mekân ve zamanları bilinmedikçe anlaşılmaz ve müdrik bir muhabbetle sevilmezler. Yalnız kendi kendine kifayet eden bir eser meydana getirdiğini zannetmek, mağrurâne bir hamâkattır. En yüksek eser dahi, hayat ile alâkası nisbetinde bir kıymeti hâiz olabilir ve bu münasebetleri ne kadar iyi bilirsem, o kadar esere ehemmiyet veririm". Anatole France.

Müthiş olurdu, şâire zulmün dokunması,
Bir cür'etin eğer olabilseydi mazharı...
Âkif, maalesef, görerek öldü bunları.
Gûyâ tehaccür etti, dimâğında fikirler,
Kalbinde ihtiyât ile, taş yuttu şiirler.
Mülğâ: Hurûfu işte, bütün münşeâtının,
Bir âşinâsı, kalmayacak şiirinin yarın.
Tek mısraıyla, çıkmadı sahip kitabına,
En hurde bir kabahatı, en telh itâbına,
Mevzu ittihâz eden insan, nasıl olur:
Bir beyt söylemez, ve bakar öyle bî-fütûr.
Alt-üst olan bilâdına, bir ecnebî gibi?
Şâirdir: En asîl ve en haklı sahibi,
Bir ülkenin, tevârüs edip fikr ü hissine.
Susmak, delâlet etmez, onun hâl-i ye'sine,
Bir şiir olur sükûtu: Mürevvic vekâyi'i,
Bir şi'r-i i'tiraf ki, mânası sâmi'i,
Sevk eyler, emr-i vâki'i, meskût geçmeye.
Âhâd-ı nâs, kudrete mâlik mi seçmeye,
Ebkem muhâlefetleri, âsûde baldan?..
Güç kurtulur, bu noktada, şâir, vebâlden..
Türk şi'rinin, bu gün, bu büyük son mümessili,
Yalnız, kalıp şiirde, lisânın mükemmili,
Ya rub' asır -lâ-akall- evvelce ölmeli,
Ya rub' asır sonra, eğer çıldırıp, deli
Olmazsa, ortasında değişmiş bilâdının,
Eş'âr-ı cân-sipâr ile, zulme edip akın,
Üstünde düşmeliydi şehît, ahd-i sâbıkın.
Hâmî-i hakk olan şuarâdan uzak, yakın,
Hepsinde yek-selîka, fedâkâr bir kalem,
Bir leşker-i hamiyyeti, temsîl eden ilim
Mevcile yükselir ve mehâlikte çırpınır...
Şâirlerin vazîfesi zordur, hatarlıdır.
Emr-i vatanda, cür'ete muhtaçtır şiir,
Feryâd tahtiâtını, dehşetli bir nezîr
Hâlinde haykıran bu adam, gafil-i belâ,
Mahrûm-i nusret ümmeti tek, zulme mübtelâ
Hüsranlarından, almamış olsaydı sârını,
Zâlimlerin kırardı, yed-i iktidârını.
Bir hâlet-i nez' gibi, aylarca ye's-nâk,
Son ömr-i bî-ümmîdi yaşarken, edip de çâk,
Havf ü vehm muhîtini, son günde bâri bir,
Savletle zulmü etmedi tel'în, ve bir zefîr
Olsun, teneffüs etmedi, dîn inkılâbının,
Âsâr-ı ızdırâbını müş'ir uzak, yakın,
Onbeş yılın uzunluğu üstünde mutlaka..
İslâm şâirinde, bu mâkûs ittika.
Bir an kıyas edilmeli: Tevfîk Fikret'in,
Mülhid olan seciyye-i şi'riyle; pek derîn
Bir fark eder zuhûr-ı hükûmetle uğraşan
Fikret'le, bilâkis, o hükûmet için koşan,
Yahut ale'l-ekall, susan Akif Bey'in, şiir
Mesleklerinde... Fikret'in efkârı, bî-nazîr.
Bir aşk-ı fikrî, neşreden eş'ârının vakûr
Nazmında bir riyâzete benzer, durur sabûr,
Bekler tulû'-ı fecrini bir devr-i nasfetin.
Sisler, çamur, çakıl, uçurumlar... bütün çetin
Şeyler, sarar muhîtini, lâkin onun cesur
Rûhunda, havf ü ye'se bedel, zinde, bî-fütûr
Bir varlığın recûleti isyân eder, şedî
Ebyâtının olur hedefi cevv-i müstebidd...
Hürriyet olmadan, otuz üç yılda hâme-gîr,
Fikret "Sis"in içinde, azimkâr seslenir:
"Ey midelerin zehr-i takâzâsı önünde,
Her zilleti bel' eyleyen efvâh-ı kadîde,
Ey savt-ı kilâb, ey şeref-i nutk ile mümtâz
İnsanda şu nankörlüğe tel'în eden âvâz.
Ey girye-i bî-fâide, ey hande-i zehrîn,
Ey nâtıkâ-i acz ü elem, nazra-i nefrîn..
Ey cevf-i esâtîre düşen hâtırâ: Nâmûs,
Ey kıble-i ikbâle çıkan yol: Reh-i pâ-bûs.
Ey havf-ı müsellâh ki, hasârâtına râci':
Öksüz, dul ağızlarda ki her şikve-i tâli',
Ey şahsa masûniyyet ve hürriyyete makrûn,
Bir hakk-ı teneffüs veren ifsade-i kanûn,
Ey savlet-i evhâm ile bî-tâb tahassüs
Vicdanlara temdîd edilen gûş-ı tecessüs...
Ey bîm-i tecessüsle kilitlenmiş ağızlar,
Ey gayret-i milliyye ki, mebğûz u mukahhar
Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-i siyâsî,
Ey behre-i fazl ü edeb, ey çehre-i mensî.
Ey bâr-i hazerle, iki kat gezmeye me'lûf:
Eşrâf ü tevâbi', koca bir unsur-i ma'rûf !..."

Ey, ey... ilânihâye şikâyet eden ses,
Tevbîh ederse, ancak eder zulm-i nâkes.
Hürriyyet öldü dendiği devrinde, azm ile,
Zalim hükûmetiyle ederken mücâdele,
Ma'hûd İttihâd u Terakkî'ye hasm olur,
Meclîs münâkaşâtı için öyle bir cesûr
Tenkîd neşr eder ki, hükûmet aleyhine,
Altında kahr olur mütecâsir-i müdâhene.

Ebyâtı, şiire mefharet olmuş neşâidi,
Şâir, şu kıt'alarında, bakın böyle söyledi:

"Bir devr-i şeâmet: Yine çiğnendi yeminler,
Çiğnendi yazık, milletin ümmîd-i bülendi,
Kanûn diye, topraklara sürtüldü cebînler,
Kanûn diye, kanûn diye kanûn tepelendi,
Bî-hûde figânlar, yine bî-hûde enînler...

Eyvâh otuz üç yıl, o zehr giryeleriyle,
Hüsrânları, buhrânları, ehvâl ü melâli,
Âmâl ü devâhîsi ve sulh ü seferiyle,
Bir sel gibi akmış mütevekkil, mütevâlî..
Yazsın bunu târîh-i iber hatt-ı zeriyle...

Ey bir dem ru'yâ gibi, geçmiş kara günler,
Bir lâhza edin seyr-i cahîminizi tekrâr,
Dönsün bize mâzî: O derin nazra-i muğber,
Eyvah, otuz üç yıl, otuz üç yıl bütün ekdâr,
Heyhât, ne bir ders, ne bir fikr-i mukarrer...

Silmez fakat elvâhını, târîh-i mu'ânid,
Doksan beşi aç: Gölgesi, bir tâc-ı harîsin
Saklar mütelâşî, mütereddid, mütemerrid
Evzâ'-i şeb-engîzini, bir bûm-i habîsin...
Hâlâ o vesâvis, o desâis, o mefâsid...

Hâlâ o şebek-i zeyl temâdîsi bu azlâm,
Hâlâ o cehâlet, o tecâhül ve o techîl,
Hâlâ vatanın hissesi bir tûde-i âlâm,
Hâlâ düşünen başlara hep latme-i tenkîl,
Hâlâ sırıtan dişlere hep lokma-i in'âm...

Hâlâ tarafiyyet, hasebiyyet, nesebiyyet...
Hâlâ bu senindir, bu benim... kısmeti cârî.
Hâlâ gazab altında: Hakîkatle hamiyet,
Hep dünki terennüm, sayıdan, saygıdan ârî,
Son nağmesi yalnız: Yaşasın sevgili millet!

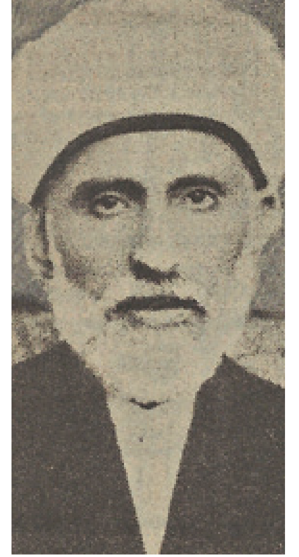
Millet yaşamaz hakka tahassürle solurken,
Sussun diye, vicdânına yumruklar inerse,
Millet yaşamaz Meclis'i müstahkar olurken,
İğfâl ile, tehdîd ile titrer ve sinerse,
Millet yaşamaz ma'şer-i millet boğulurken..

Kanûn diyoruz, nerde: O mescûd-ı muhayyel?
Düşman diyoruz, nerde bu, hariçte mi, biz mi?..
Hürriyetimiz var diyoruz şanlı mübeccel..
Düşman: Bize kanûn mu, ya hürriyetimiz mi?..
Bir hamlede, biz bunları kahrettik en evvel..

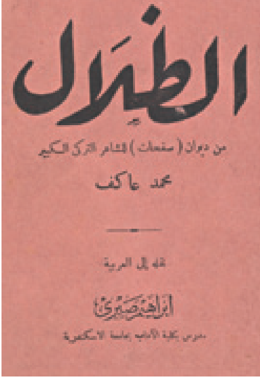
Bir hamle-i mahmûm-i tegallüble değiştik
Hürriyeti: şahsiyete, kanûnu: gurûra..
Eyvâh, otuz üç yıl, geri düştük ve bu mühli
Yoldan, şu nedâmetli ve gafletli mürûra,
Bî-şübhe o hummâ-yı cünûn oldu muharrik..

Ey millete bir sille vuran darbe-i münkir,
Ey hürmet-i kanûnu tepen sadme-i bî-dâd,
Milliyeti, kanûnu mukaddes tanıyan her
Vicdân, seni lanetle, mezemmetle eder yâd...
Düşsün: Sana meyyâl-i tahakküm eğilen ser
Kopsun: Seni, bir hak diye alkışlayan eller!..."
Var olsun ellerin, yaşa üstâd-ı şiir-ter,
Âkif Bey'in, bu şi're mukabil, değil eser,
Bir vaz'-ı ızdırâbı görülmez o devirde,
Bilâkis "İttihatçı" hissiyle, nâkıde
Muğber olur, onun edebiyyâtı, şahıssız,
Bir vaaz tarzıdır ki, umûmen adamcağız,
Bir halkı müttehem görür ancak ve ortaya
Söyler, bütün cemaata tevcîh edip, riyâ
Fısk u fücûr ve cehl ü zulümden ne varsa hep...
Ceffe'l-kalem, mesâibe hep halk olur sebep.
Müphem muhîtlerde nihâyet bulan sesi,
İslâmın inkırâz u zevâlinde herkesi,
Birlikte ittihâm eder, anmaz fakat asıl
Mes'ûl olan hükûmeti, lâkin adam nasıl
Vicdanla, ketm eder de hakiki müsebbibi,
Hâlâ zavallı millete yükler me'âyibi?..
Karîlerim, nümûnesi meydandadır, bakın:
Âkif, zavallı halka, nasıl eyliyor akın,
Bir yel değirmeninde tahayyül eder gibi,
Meşhur Don Kişot yine bir gün muhâribi:

"Bakın da hâline ibret alın şu memleketin,
Nasıldın ey koca millet, ne oldu âkıbetin?
Yabancılar ediyormuş, eder ya, istikrâh,
Dilenciler bile senden şereflidir billâh...
Vakârı çoktan unuttun, hayâyı kaldırdın,
Mukaddesâtı ısırdın, Hudâ'ya saldırdın.
Ne hâtırâtına hürmet, ne an'anâtını yâd,
Deden de böyle mi yapmıştı ey sefîl evlât?..
Hayatın erzeli olmuş, hayat-ı mu'tâdın,
Senin hesabına, birçok utansın ecdâdın.

İbrahim Sabri'nin babası Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi.

İskenderiye Üniversitesi'nde edebiyat hocalığı yapan Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey, 40'lardan sonra Âkif'in *Gölgeler*'ini *ez-Zılâl* adıyla Arapça'ya tercüme etmiş ve yayınlatmıştır.

Damarlarındaki kan, âdetâ irinleşmiş,
O çıkmak istemeyen can da, bir yığın leşmiş.
İade etmenin imkânı yoksa mâzîyi..
Bu mübtezel yaşayıştan, gebermen elbet iyi.
Gebermedik tarafın kalmamış ya pek zâten,
Sürünmenin o kadar farkı var mı ölmekten?..
Sürünmek, istediğin şey, fakat, zaman peşini
Bırakmıyor, atacak bir çukur bulup leşini.
Bu gün sahîfe-i âlemde sen ki bir lekesin;
Nasıl vücûdunu kaldırmasın, neden çeksin?
....
Düşün: Hayata fedâ etmedik elinde ne var?..
Şeref mi, şân mı, şehâmet mi, dîn mi, îmân mı?
Vatan mı, hiss-i hamiyyet mi, hak mı, vicdân mı?
Mezâr mı, türbe mi, ecdâdının kemikleri mi?
Salîbi sîneye çekmiş mesâcidin biri mi?..
....
Kitâb'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı kaldırıp attık..
....
Yıkıp şerîati bambaşka bir binâ kurduk;
Nebî'ye atf ile binlerce herze uydurduk!
....
Düşünmedik mi girerken şerîatin kanına?
Cinâyetin kalacak zanneder misin yanına?
....
Bu gün sahîfe-i âlemde sen ki, bir lekesin,
Nasıl vücûdunu kaldırmasın, neden çeksin?.."

Tahkîri, şân-ı millete, düşmez mi pek ağır?
İnsan, itâb eder, yine lâkin sayar hâtır..
Zâten, revâ mı yirmi yıl evvelki millete:
"Yırttın Kitâb'ı, Sünnet'i, İcma'ı hep..." diye,
Vâki'de olmayan tühem isnadı, pür-şütûm?..
Fart-ı hüzünle -dense ki bi'l-farz- edip hücûm,
Şâir, umûr-i dinde mübâlâtsızlığa,
Şiddetli bir itâb ile, ıslâhı ibtiğâ
Üslûbu, vermiş, açtığı tenkîd çığrına...
İlhâd, şimdi işte asıl, Türkü, bağrına
Hançer sokar gibi, vurarak serdi yerlere.
Türk Müslümân, hakikaten ölmüş, ya makbere
Hâlinde, bir hacerden edilmez cebînî fark.
On üç yıl inkılâb ile, çalkandı durdu şark,
"Yırttın Kitâb'ı, Sünnet'i attın..." deseydi ya,
Yırtan hükûmete, dili varmaz mı çatmaya?
Devlet, hilâfetin ve kavânînin üstüne,
Harfiyle, hem diliyle değişti, on üç sene,
Kalmak seyirci öyle, vukûâta karşıdan,
Üstâd, söylesin: Ne demektir?.. Anarşiden
Bir kürsü bulmadım, diyemez, ref'-i sayhaya,
Terk-i vazîfe etti de, isyânlı sâhaya
Bizzât kendi kaçtı ve meşhûr şi'rini[220]
İlhâd-ı ihtilâlde mebûs olup, yeni
Mefkûrenin duâsı gibi, yazdı millete.
İsyân muhâberâtını, marşıyla, sahte
Coşturdu, ihtilâle, bu "Marseyyez" oldu ki
Mevcut müstakılliği -nazmında müştekî
Tarzıyla- yok hesâb ederek Türk, kıyâmlar
Tertîb edenlere, inanıp verdi iktidâr.
Evvelce -sanki- Türkiya, değilmiş de müstakil,
Bunlar "Sıçan Köy"ünde, Yunanlı'yla bî-misîl,
Harp eyleyip de almış o ikbâli millete,
Besbelli şimdi bir azamet geldi devlete!
Gûyâ ki, etmemiş, Viyana'larda i'tilâ,
Râyâtı devletin, gâvur İzmir'de evvelâ,
Millet, kavuşmuş harp ile, hakk-ı sezâsına,
Fahriye yazsa, kalksa da, Nef'î: Gazâsına!..

Artık tabiatıyla kesilmez mi nevhalar,
Âkif, niçin ve hem kime haykırsın?... İnkisâr
Etmek için, meyânede miskîn, zayıf bir
Millet gerekti, şimdi o kuvvetli, zindedir.
Millîci Türkiya, bunları medyûn hükûmete,
Evvelce, za'f-ı dînle, ahâli şikâyete,
Olmuştu müstehak, bu sefer, dîni lağv eden
Cebren, hükûmet oldu, dîn uğrunda ölmeden,
Az çok çekinmeyen bir ahâli ketîbesi,
Meydana çıktı, eski itâbıyla herkesi,
Tevbîh edip, hükûmete bir parça çatmamak,
Pek çirkin iftira olur, en iyisi iltihâk
Etmek Mısır'da, kûşe-i uzlette, şöyle nîm
Dargın tavırla râhata, ma'kûl ve müstakîm
Bir meslek iktizâsı gibiydi ve öyledir,
Hâin olur mu ya, daha ehven: Olur esîr!
Zâten şu nazm-ı mazeret, etmekte itirâf,
Hiç ses çıkarmadan, niçin etmişmiş i'tikâf:

"Ben, böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı,
İslâmı uyandırmak için, haykıracaktım...
Kör hisli, kör imânlı beyinler, coşar ancak,
Ben zâten uzun boylu düşünmekten uzaktım.
Haykır, kime lâkin?.. Hani sahipleri yurdun?..
Ellerdi yatanlar, sağa baktım sola baktım,
Feryâdımı, artık boğarak, na'şını tuttum,
Bin parça edip, şiirime gömdüm de bıraktım.

220 Ankara hükûmetinin İstiklâl Marşı.

Seller gibi vâdîyi enînim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz,
İnler Safahât'ımdaki hüsrân bile sessiz".
(İstanbul, Teşrinisâni, 1335)[221]

Ey büyük şâir! O günlerdeki hüsranınla,
Verdiğin tarzıye, üslûbuna lâyık, a'lâ...
Yine lâkin oradan na'ranı, boğmaktan dem
Vurarak, tuttuğun ibhâmlı ma'hûd mâtem,
Bir büyük zapt-ı hamâset gibi, ulvân satarak,
Seni, sustun diye, levm eyleyene taşsa, bırak:
Bu fuzûllük, o otuz beş'teki tarihiyle,
Bu sefer şa'beze-bâzâne yeni bir hîle
Yerine gel: Seni aczin ile takdîm etsin,
İtirâf eyle ki, sen: Nevhacı bir şâirsin.
Bir cenazeyle beraber gibi, seyrinde seni,
Tuttuğun mâtemin ardında uzandıkça, yeni
Hangi nazmınla, bir îka'-ı mezâlim edenin,
Vurarak destine, bir defada, kurtarmak için,
Öne düşmüş, coşuyor, görmeye imkân vardır?..
Niye bin parça edip sayhanı gömdün?.. Açtır:
O mezar ortaya çıksın, bu desâis bitsin...
O kefen-pûş şiirler, bırak îfâ etsin:
Nutk-ı insana terettüp eden istinkârı,
Yapamazsan bunu, merdâne beyân et bâri.
"İttihât" devrini, tâ Ankara mebusluğuna
Kadar îsâl eden, elbette bilir pek rânâ,
Kimdir: İslâmı yıkanlar, nedir esrâr-ı nifâk!
Ketm edip söylenecek sözleri, hem saklayarak,
Asıl eş'âr ile, iblâğa değen evcâ'ı,
Memleket bahsini anmaz, bir eser ibdâ'ı,
Böyle bir devr-i mezâlimde değil şâirden,
Bir sağır dilsizin -insansa eğer- nutka gelen,
Ebkem ağzından edilmez, bu tutuklukla ümmîd,
Lâ-akall, mücrimi eyler, bu işaret tesbît.
Nerde kalmış ki, senin şiirini, renkler boyalar,
Böyle bir levhayı tersîm için, etmiş o kadar
Muktedir ki, eğer İslâmın o bedbaht ufku,
Kıstığın fırçada, bulsaydı hakiki nutku,
Safahât'ındaki kör sâilin âvâzı gibi,
Yazdığın merhamet-âver, mütezallim şi'ri,
Yıldırım, zelzele, tûfân, kan, alev, taş, volkan...
Yağdıran hâmenin âteşleri kaplar, ve bakan
Safha-i şi'rine, zâlimleri teşhis ederek,
Kime mücrim diyecekse, bilerek bir meslek
Edinir, kestirip anlardı: Neden çıktı nifak...
Böyle lâzımdı bu gün şâir-i İslâm olmak.
Sayma hiç boş yere, halkın bilip öğrendiğini,
Şöyle baksak, eserinden acaba eski yeni...
Var mıdır mevsimi hiç geçmemiş eş'âr-ı hiciv?..
Safahât'ında, emîn ol ki, eğer varsa ğırîv
Hepsi, her devr-i güzeşteyle, teâtî-i tühem
Ederek, "Âlem-i İslâm" diye bu mübhem
Ufka, envâ-i şeâmet saçan âvâzendir,
Ki, otuz yıldaki tûlünde, biraz der-hâtır
Ediyorsam: Ne meâli ne de tabiri hemen
Hiç değişmez, değişen şekl-i bilâda rağmen..
Korkarım, nazmına vird ettiğin akvâlinle,
Mest-i feryâd, elin ağzında atarken nâle,
Kalacaksın yapayalnız yıkılan yurdunda.
O zaman sen, yine hiç bozma da hep eyle nidâ:
"Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım..."

Haykırma da "ben haykıracaktım..." diye birkaç
Mısra yazarak, sen yine söz söylemeden kaç!...
Kurnazca sıvışmak mı bu, meydan-ı suhanden?
Ey şâir-i İslâm, senin nâmını zâten,
Yanlış bir izâfet yaparak yâd ediyorlar:
Sen "şâir-i müslim", diye bir nâm-ı sebük-bâr
İhrâz edip, İslâma selâmetle muzâf ol!
İslâm, bütün çünki mehâlik dolu bir yol.
Düşmanları kahreyleyecek, hâmeyi hâiz,
Bir şâir iken sen, ne yazık rûhuna âciz,
Kâfî değil ikdâmına bir zorca cidâlin..
Âlemdeki şâirleri andırdı da hâlin,
Victor Hugo, karşımda *Ceza*'sıyla[222] dikildi
Allâh!... O ne müdhiş ve ne heybetli şekildi,
Mecmua-ı eş'ârını, menfâdan uzatmış
Paris'te, Napolyon gibi hasmına çatmış:

"Ey hür olan Allah -diyor- kudretini ver!
Bir elde celâlinden alevlerle münevver,
Eş'âr-ı siyeh-rengimi, ben sallayaraktan,
Bir elde kırbaç, edeyim adlini i'lân.

221 "Hüsrân" ünvanlı bu şiiri, altındaki Rûmî 1335 yani Efrencî 1920 tarihine dikkat etmeyerek okuyanlar, yazıldığı tarihten, on dört, on beş sene sonra, şair Kahire'de menkûb gibi bulunduğu bir sırada *Safahât*'ın *Gölgeler* ünvanlı yedinci cüzünde neşretmiş olması dolayısıyla, senelerden beri Türkiya'daki inkılâba karşı, dili bağlı durmasından i'tizâr ediyor zanneder. Fakat, böyle bir mânaya çok yakışan şiirin tarihi, maalesef, Mütâreke senelerinde, yani İttihatcıların memleketi batırıp kaçtığı günlerde yazıldığını göstermektedir. Şairin "Sağa baktım, sola baktım, hani sahipleri yurdun?" dediği kayıp sahipler zannederim İttihatcılardır. Eğer öyleyse, mübarek adam, o tarihten on beş sene sonra, neşrettiği kitabının başında, hâlâ İttihatcıların zevâline ağlamayı unutmuyor da, asıl ortadan kalkan koskoca imparatorluğun, hilafet ve diyanetiyle beraber zevâli hâdisesine bir mısra ile olsun işaret etmiyor...

222 *Les Châtiments* (Ceza) ünvanlı eserinden, s. 110 (Nelson).

Dehşet vereyim, Korsikalı nâkese yâ Râb!...
Yalnız gireyim nezdine, emvât çıkıp hep
İbrâz-ı kefen etsin o kudsî gazabımdan,
Gûyâ ki, behâimle görüşmekteki insan
Hâlinde, sıvanmış kavlim, aşsın da cüyûşu,
Kahr eyleyeyim hem ini hem inde vuhûşu,
Bî-rahm öc alanlar gibi, bir tekmede doğru:
Hem saltanatı, hem de ezip imparatoru!..

Vâcibdir intikamınız, ey muzdarib enâm
Şâir için, leyâli temâşâya ihtimâm
Etmekte, şe'n-i âleme lâkayd bir melek,
Derler, belâğatin o cümûd ehli... müşterek
Oldukça, hep adım adım, ardında gittiğim
İğrenç cerâime, ve bütün eşkıyâyı, nîm
Setr eyledikçe siz, hayır, ey lâciverd-fâm
Cûlar, sitâreler, size bir nazra yollamam!

Efvâhı, bir dilenci zor ettikçe susmaya,
Hürriyet, öyle arza serildikçe bî-hayâ,
Mağrûkan öldürülmüş olan bir kadın gibi,
Hep harharayla yüklü olunca sefâini
Menfîlerin, bütün o şakîye sücûd-kâr,
Alçak alınlar üstüne, bir şu'le-i mezâr
Hâlinde parlayıp, edeceğim[223] sayha millete:
Kalk!.. âsumâna: Gürle, homurdan semâ!... diye.
Zulmetlerinde, seyredecektir Fransa hep,
Melhûb meş'alemdeki nîrânı, şeb-be-şeb!.."

Koca şâir, ne hamâsetle sarılmış hakka,
O nasıl hâme ki, âteş saçıyor âfâka!..
Bizde, bir şâir-i i'câz-beyân var ki, şiir,
Ona mahsûs bir üslûb ile, mazmûn, ta'bîr
Cihetinden -sanılır- sihr ile te'sîr eyler,
Hecâ vezniyle, husûsan, yazacak olsa eğer.
Zulmü tenkîd ile, her halde, kâlen, kalemen,
Bu mühim zât da, dînî tarafın malı iken,
Âkif'in fırkacılık gayreti, etmiş galebe,
Safahât'ında çatarken, onu bir çirkâbe
Batırıp hâmeyi, haksız yere etmiş teşhîr,
Okuyanlar -sanırım- şi'rini etmez takdîr..
"Karabaş", "Dilli Düdük" nâmını lâyık görerek
"Molla Âsım"da hakaretle, hücûm ettiği, pek
Muhterem feylesofun[224] işte: Şiir Kâ'besi'ne
Dest-i kudretle muallak, şu derin nazmı yine,
Mu'cizâtı-ı edebiyyâttan olmakla değer,
Bir güzel hâtime olsun diye, nakletsem eğer[225]:

"Nerdesin şevketlim Sultân Hamîd Hân
Feryâdım varır mı bârigâhına?...
Ölüm uykusundan bir lahza uyan,
Şu nankör milletin bak günâhına

Tahkîre yeltenip tâc u tahtını,
Denedi bu millet kara bahtını,
Sınadı sillenin nerm ü sathını
Rahmet eyle Sultân'ım sûz ü âhına

Târihler ismini andığı zaman
Sana hak verecek ey koca Sultân,
Bizdik utanmadan iftirâ atan,
Asrın en siyâsî pâdişâhına.

Pâdişâh hem zâlim hem deli dedik
İhtilale kıyâm etmeli dedik.
Şeytân ne dediyse, biz: Belî, dedik,
Çalıştık fitnenin intibâhına.

Dîvâne sen değil, meğer biz mişiz,
Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz,
Sâde deli değil edepsiz mişiz,
Tükürdük atalar kıblegâhına.

Sonra cinsi bozuk ahlâkı fenâ,
Bir sürü türedi girdi meydana.
Nerden çıktı bunca veled-i zinâ?
Yuf olsun ecdâdın ham ervâhına.

Bunlar halkı didik didik ettiler,
Katliâma kadar sürüp gittiler,
Saçak öpmeyenler secde ettiler:
Bir âsî zâbitin pis külâhına.

Bu gün varsa yoksa Mustafa Kemâl!
Şöhretine herkes fuzûlî dellâl,
Âlem-i mânâdan bak da ibret al:
Uğursuz tâli'in bu gümrâhına.

Haddi yok açlıkla derde girenin,
Sehpâ-yı kazâya boyun verenin,
Lânetle anılan cebâbirenin
Rahmet okuttu bu en küstâhına.

Çok kişiye şimdi vatan mezârdır,
Herkesin belâdan nasîbi vardır.

223 "edecim" vezninde telaffuz edildiği gibi...
224 Feylesof Rızâ Tevfik Bey.
225 "Sultân Hamîd'in Ruhundan İstimdat" ünvanlı şiiri.

Selâmetle eren pek bahtiyârdır:
Bu şeb-i yeldânın şen sabâhına.

Milliyet davâsı fıska büründü,
Ridâ-yı diyânet yerde süründü,
Türkün rûhu zorla âsî göründü:
Hem Peygamberine, hem Allâh'ına.

Sen hafiyyelerle dem sürdün ancak,
Bunlar her tarafa kurdu salıncak,
Eli yüzü kanlı bir sürü alçak,
Kemend attı dehrin mihr ü mâhına.

Bu itler nedense bana salmadı,
Pahalıydı başım, kimse almadı.
Seyrândan başka bir iş de kalmadı,
Gurbet illerinin bu seyyâhına.

Hoş oldu cilvesi cumhûriyetin,
Tadı kalmamıştı meşrûtiyetin,
Deccâla zil çalan böyle milletin,
Bundan başka çâre yok ıslâhına.
Lâkin sen Sultân'ım gavs-ı ekbersin,
Âhiretten bile himmet eylersin,
Çok çekti şu millet, murâda ersin:
Şefâat kıl şâhım, meded-hâhına..."

Şi'ri, ben böylece nakl eyleyerek, maksadıma
Hüccet irâdını gütmüş, bu mübârek adama,
Âkif'in tahtiesinden, pay ayırmış, meselâ:
Onu baş mevkie, şiiriyle beraber i'lâ
Eylemiştim, ne yazık geçmedi çok, bin parça
Oldu şi'rim ve bu şâir ve elimde fırça,
Karganın tilkiye aldanması hâlinde, iki,
Üç denî çapkının âvâzına uymuş, eski
Dostumuz, gitti dönüp kollarını sallayarak,
Dönmeler Türkiya'sına, ben de durup ağlayarak,
Böyle bir şâhid-i mümtâzımı tenkîd ettim,
Yazıyor dest-i kader -sanki değil- kendi yedim.
Bu kadar hakka riâyet edebildim işte,
Hüccetim olmadı bâtıl, onu, ben berceste,
Bir eser add ile nakl eyledim, aslen, öyle
Kalacaktır ebediyyen, geçerek emsâle.
Eserin sahibi yalnız kıyıyor kendisine,
Bu ölüm levhası müthiş, diyemem ben, bana ne?..
İki şâir, biri altında, bu hâkin, öbürü,
Sanki üstünde gömülmüş de ukûbet eseri
Gibi, bir ders-i iber olmadalar anlayana.
Bu nifâkın vererek dehşeti, iğrenme bana,
İşte âtîdeki ebyâtımı târîhe, elîm
Bir teessürle yazıp, şâiri ettim tercîm:

"Ya hû" deyip de, "aşkına gitmekte yârinin"[226]
Aynen hayâl perdesi üstünde, bir derin
Küp dâhilinde kaybolan zen-perest gibi[227],
Bir, bir muhâlefette büyük nâm sâhibi
Eşhâs, sanki "Yalova Safâsı"nda oynuyor:
Cansız oyuncular, Karagözvâridir dekor.
Herkes birer birer çekilip gitti sahneden,
Temsîl, fâciaydı, fakat mudhıkeyle, fen
Gösterdiler, komedya denen ilm-i hezelde
Âlim ve şâir aktörü Türk'ün, ve âbide
Rekz ettiler seciyyenin idrâki nâmına,

Bîçâre memlekette ricâlin hitâmına.
Bir nısf karna yaklaşarak hür mücâhede
Kim derdi müntehî olacak, böyle şa'bede
Şeklinde sırr olur gibi bir, bir savuşmaya?..
Heyhât Feylesof dahî koşmuş kavuşmaya,
Mecrûh memleketteki mevhûm râhata..
Bedbaht, düşmüş erzel-i ömründe zillete,
Açlıktan etti, avdet edenler, pür-ızdırâr,
Cephanesiz nefer gibi, teslîm oldular.
Ürdün'de zî-refâh-ı nezâret-penâh iken[228]
Var mıydı hiç maaşları hakkında az gelen,
Yahut tama' edilmeye değmez mukavele?
Görmüş mü öyle, Ankara'dan bir mücâmele?..
İnsan, o yaşta hırsa kapılmaz ve âr eder,
Gençler, çocukluk etse de lağzîde-pâ, eğer
Düşseydi Ankara'yla, meveddet hayâline,
Sinnen bu ihtiyarlara vâcipti, hâline
Lâyık nasihatiyle, mahâzîri söylemek...
Şaştım babam yerinde adamlarla, ben emek
Çektikçe, aks-i vaz' ile nâsıhlık etmeme
Me'yûs bir günüm olamaz mıydı, kim kime
Devrinde, bir hevesle sıvışsam, benim adım:
Âkif değil, Rızâ da değil, belki bir yarım
Şâirdi, bir prens bana hâmi değildi, ben
Gün görmemiş, çocuk denecek sinde, genç iken
Gurbet-zedeyim, esmedi üstümde bir heva,
Tahrîk için garîzemi, esseydi hem revâ
Bir özr olurdu, kimse de bilmezdi ben kimim...
Meşhûr bir muhalif için, dönme: Çok elîm.
Bir hastalık var ortada "dâ-i vatan" diye,

226 Karagöz'ün "Yalova Safâsı" tabirâtından muktebes

227 Konuşmada "zen-peres" teleffuz ettiğiniz gibi.

228 Mülteci olarak ikamet ettiği Şarkî Ürdün'de Sıhhiye Nezâreti'ne tayin olunmuştu.

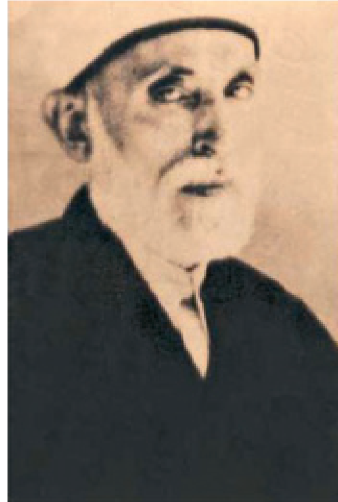
Hürriyetiyle, saf semâsıyla bâdiye,
Mesmûm bir medineye, tercih edilmiyor,
Ahlâksızlık olsa da, takbîh edilmiyor:
Dâü's-sılayla dönme, samimi akîdeden,
Hiçbir şey olmamış gibi, gitmektedir giden...
Bî-kes diyâr, sanki, tenezzüh mahallidir,
Herkes gider de, âb u hevâsıyla ziflenir..
İz'ân eden görülmedi, sessiz sirişkini,
Bâd-ı sabâ hübûb ediyor, sandı hâkini,
Âteş-i zefîrlerle, göğüslerde mevce-hîz
Feryâdlar ihâta ederken seviyesiz
Zâir, ve çattı keyif, kenarında Bosfor'un...
Sizler de tek murâda erin, tek kolan vurun,
Dehrin salıncağında, koşun hep akın akın,
Osmanlı ülkesinde, fakat bir durup bakın:
Mâzîye doğru, varsa eğer sizde merhamet,
Sizler ki ettiniz bize ta'lîm-i mefharet.
Siz, "Hazma Bey"de yazdığınız dâsitân ile,
Sanmam ki, ahd-i sâbıka kâzib mücâmele
Bezl ettiğiniz, ve hâk-i şehîdânı pür-riyâ,
Enzâra saçtınız onu siz, çeşme tûtiyâ
Yapmıştınız, mukaddes olan hep o hâtırât,
Elbette düştü şimdi nazardan, muhâterât,
İlham olur bu gün, İnönü'nden de şiir olur,
Ölmüşlerin kemikleri yenmez, büyük kusur,
Emvât için bu, bulmalı bir zî-hayât yem,
Kaç "Hazma Bey"de şimdi çekilmekte, câm-ı cem!.
Mâdem bir maaştan ibâretti mes'ele,
Mânâsı yoktu, câize i'tâ eden ele,
Düşman da olsa, red ile etmek mukabele,
Mânâsı yoktu hiç, oradan öyle nâfile,
İç titreyip de, bakmanın aç gözle meclise,
Meclis açık, o meclise şâyeste nâkese..
Siz ettiniz -dedim- bize ta'lîm-i mefharet,
Hâlâ o şiirler, veriyor sabr u tesliyet.
Siz dâsitânı belki yalandan yazarsınız,
Yetmiş yaşında, hem de sıkılmaz, azarsınız...
Dönmek, zaruret olmadan âmir, ayıp size,
Sizden ziyâde, hâtırânızdır kayıp bize.
Gömlek değiştirir gibi, meslek değiştiren
Sizler ki: Gittiniz dönüp, ortaklık etmeye,
Gâsıp atınca yağlı kemik, sen de al, diye.
Zaloğlu Rüstem'in bile hayrette kaldığı,
Bâzû-yı şâiranla, o mebûs taslağı
Nâkes uşaklara, bölerek ortadan kalın
Bir silleden ağır, o hakaretle attığın
Ömrün, şu kıt'alarda yaşarken müebbeden,
Heyhât, nakz-ı kavl ile kıydın o fahre sen:

"Yolcu Ankara'ya yolun uğrarsa,[229]
Ve sende azıcık erkeklik varsa,
Git benden aldığın selâhiyetle,
Şu katı sözleri Meclis'te söyle,
De ki kanûn yapan dalkavuklara,
Horoz gibi öten o tavuklara
Feylesof ömrünü ikiye böldü,
Çölde hür yaşadı ve mes'ûd öldü!..."

Berceste söylenen bu muhalled eserlerin,
Dönmüş de olsa sahibi, tesiri pek derin.

Helyopolis, 26 Ağustos 1937

229 *Doğruyol* gazetesi, Halep, Suriye.

Mustafa Sabri Efendi ve Âkif aynı dönemde Kahire'de bulunmalarına rağmen tesadüfler hariç birbirleriyle pek görüşmemişler. İbrahim Sabri'nin şiirine de sinen bu mesafenin ve hissiyatın sebepleri II. Meşrutiyet devrinde İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki husumetlerle başlıyor, fikrî ayrılıklarla kuvvetleniyor. Milli Mücadele yıllarında tamamen ayrı yerdeler.

273.

Mehmet Âkif

İbnü'l Emin Mahmut Kemal

Mısır'da Prens Abbas Halim [Paşa] merhumun himayesinde senelerce kaldıktan sonra "Teşemmü'-ı kebed"den muztarib oldu. İstanbul'a getirildi. İlleti şiddetlendi. Paşa merhumun kadirşinas Prenses Emine Hazretleri tarafından hastanede tedavi ettirildi.

Tebdil-i hava etmek üzere -çocukluğundanberi büyüdüğü ve sevdiği- Yakacık'taki evimize götürmek istedim, pek memnun oldu. Fakat orada tedavi müşkil olacağından erbab-ı kemalden muhterem Prens Halim Said Hazretlerinin Alemdağı'ndaki çiftliğine götürülmesini daha münasip gördüler. Bir müddet sonra Beyoğlu'nda Mısır apartmanına getirildi.

28 Kânunı evvel 1936 [1355 Şevvalinin 14 üncü gecesi] vefat etdi. Cenazesi -üniversite ve diğer mekâtib talabesinden ve sair zevatdan mürekkeb galebelikle- Edirne kapusında Şehidliğe götürülüb karşıdaki kabristana defnolundu.

Kabrinin başında -merhumun eseri olan- İstiklâl Marşını talebe, bir ağızdan okudular, ruhunı şâd etdiler.

Kaynak: İbnüelmin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri-İlave*, s. 2243.

İbnülemin daha küçük yaştan itibaren, İpekli Tahir Efendi'nin rahle-i tedrisinde Âkif'le birlikte terbiye almış, ders görmüştür.

(İsmail Kara arşivi)

İbnü'l-Emin Merhumun İzahatı

Mehmet Âkif merhumu ne zaman, ne suretle tanıdığımı ve çocukluğuna âid hatırâtımı soruyorsunuz. Bir kısmını yazıyorum; sıkılmazsanız okuyunuz.

Akrıbâ ve mensubâttan birkaç çocukla Ahmed Tevfik merhum ve ben altışar, yedişer yaşlarımızda idik. Bizi okutmak için bir hocaya lüzum görüldü. Beşikten mezara kadar ilim ile uğraşan babamız ve velini'met-i irfânımız Seyyid Mehmed Emin Paşa merhum, ilm-i hadis tederrüs ettiği ricâl-i ilmiyenin efâdılından Kırşehirli Hoca Mahmud Efendi'den afif ve fâzıl bir muallim istedi. İpekli Mehmed Tahir Efendi'yi intihab etti. O sırada Yakacık'taki sayfiyemize naklettik. Hoca efendi de oraya geldi. Müahharen âilesini de getirdi. Pek az fark ile bizim yaşımızda bir çocuk olan oğlu Mehmet Âkif'i[230] bu suretle tanıdım.

Son Asır Türk Şairleri nâmındaki eserde de söylediğim vech ile Tahir Efendi, Fatih Medresesi müderrislerinden, salih, fazıl, vefakâr, sahî, âlicenâp, nimetşinâs ve mürüvvetmend bir üstâd-ı kâmil idi. Her yaz bizimle berâber Yakacığa giderek, tahsis olunan dâirede oturur, kışa doğru yine bizimle berâber İstanbul'a dönerdi. Bir âile efrâdı gibi birbirimize merbut olduk.

230 Velâdet tarihi olarak babası 'Rağif' tesmiye etmişti. Annesi ve komşuları ile bizim evdeki kadınlar ve uşaklar 'Râkif Efendi' ve bir çok sebeple babası mertebesinde olan babamız 'Raif Efendi' ve mekteb arkadaşları 'Âkif Efendi' derlerdi. Rağif nihayet Âkif'te karar etti.

Senelerce kemâl-i ihlâs ve meveddet ile birlikte yaşadık. İncinmedik, incitmedik.

Henüz on, on iki yaşında iken Âkif'te şairlik alâmetleri görünmiye başladı. Vezinli vezinsiz, ma'nâlı ma'nâsız nazımlar söylemiye çalışırdı.

Âkif'i şâir yapan, o ma'sumâne güzelliklere gönül verişler, o suretle kendinden geçişlerdir. Âşık olmayan şâir olamaz. Onun âşıkâne, şâirâne beytleri çoktur. Bir zamanlar memleketin maruf pehlivanları sırasına geçmesi de şâirliğinden ve âşıklığından ileri geliyordu.

Yarım asır evvel söylediği birkaç Fârisî beyit karikatüründen mısrâa benzeyen şu söz, hatırımda kalmış:

"İm şeb tâ be-seher nehabîdem be-ışkı yâr".

Amcamızın bizden büyük olan kızı Hatice Cemile[231], Âkif ve ben -çocukluğumuza bakmayarak müşterek gazel söylemiye uğraşırdık. Aruz bilmediğimiz gibi parmak hesâbında da parmağımız yoktu. Yaşımız, başımız, bilgimiz, görgümüz, şiir şöyle dursun, düzgün birkaç cümle yazmıya da müsaid değildi. Fakat Âkif'in sözlerinden ba'zıları, bizim sözlerimizden daha iyice idi. Eşyâmız, kitablarımız ve kâğıdlarımız, senelerden beri envâ-ı inkılâba uğradığından o "Eş'ar-ı letâfet-nisâr" da zayi' oldu. Bugün ellerde bulunsaydı birkaç parçasını naklederim de -bil'âhara en değerli şâirler derecesine yükselen- Âkif merhumun sabavet hengâmındaki sözlerini okurdunuz ve muhtelif suretlerde mütehassis olurdunuz.

Âkif, muahharen ilm-i aruz tahsil etti. Mümarese için dâimâ nazm ile meşgul oldu. Çocukluğunda başladığı şiirden ihtiyarlığında da vazgeçmedi.

Bir zamanlar, onunla Yenişehirli Hüseyin Hâşim, Halil Edib, Ağlarcazade Hakkı, Beyazıt Kütübhanesi müdürü Hoca Tahsin ve sâir zarif ve şâir ahibbâmızla buluştukca nazmen muhavere ederdik.

*

Âkif'in -on dört, on beş yaşlarında ve İ'dâdi mektebinde bulunduğu esnâda-babası gırtlak vereminden vefat etti. Âkif'le anası ve kız kardeşi her türlü ma'nâsı ile bîkes ve bîçâre kaldılar. Aradan yıllar geçdikden sonra söylediği bir manzumede -ki oldukça müteessir olurdu-çektiği çileleri nakleder. O manzumeden[232] bir parçası:

Geldi sâadetle, fakat, nevbahar,
Bende ne ol neşve, ne ol şevk var!
Annemin ıssızca kalan lânesi,
Kardeşimin eski yetimânesi,
Mevceger oldukça hayâlimde ah,
Görmez olur âlemi artık nigâh.
Güç ise de ben nasıl olsam olur.
Vâlidem amma ne teselli bulur?
Hem o kadın hayli belâ-dîdedir,

231 Hatice Cemile, o zamanlar Âkif'e *Gülistan* okutmuştu. Kadın, kendinin hocası olduğunu vefatına kadar söylerdi.

232 Bu manzume *Resimli Gazete*'de münderictir. Mütârekede Fransız ve İngiliz askerleri tarafından evimizin cebren işgal ve eşyamızın yağma edildiği hengâmda *Resimli Gazete* de götürülmüştür. Baş muharrirliğini Sâmih Rif'at, daha sonra Halil Edip merhumların ifa ettikleri bu gazetenin yazı işleri bilâhare bana tevdi olundu; Âkif, Halil Edip, Hüseyin Hâşim, Ağlarcazâde Hakkı ile gazeteyi muntazaman çıkarmaya başladık. Damat Mahmud Paşa, Hersekli Ârif Hikmet Bey ve -müahharen Şeyhülislâm olan-Musa Kâzım Efendi gibi zevat da muâvenette bulundular. Gazete rağbet gördü. Birkaç sene sonra ba'zı esbabtan dolayı terk ettik. Âkif'in o gazetede manzumeleri vardır. Kendi yazısı ile birkaç şiiri de defterlerimde mukayyettir. Bana gönderdiği mektuplar ve manzumeler mütârekeden zâyi olan evrak arasındadır.

Gördüğü âlâm ise nâdîdedir.
Âilesi munkarız olmuş bütün,
Kimsesi yoktur, yalnızdır bugün.
Lânesi birkaç sefer olmuş harab,
Canına yetmiş doğalı iğtirab.
Hisseme düşmüş olanı hiç iken,
Ben kocadım çektiğimiz çilleden!
Yirmi beşe gelmedi sinnim, tuhaf,
Saçlarımın bir çoğu olmuş telef!
Kalmış olanlar da ağarmaktadır[233]*,*
Kıhfımı tırtıl gibi sarmaktadır.

Hoca efendinin irtihali, bizim de maişetce en mihnetli zamanımıza tesâdüf etmekle berâber, yaz gelince o yetim âileyi -her seneki gibi- Yakacığa götürdük. Aradan bir ay geçmiş, yahut geçmemiş idi ki Mustafa Sıdkı Efendi[234] bir akşam üstü geldi. Şen ve şuh meşrep bir adam olduğu halde, çehresi mağmum idi. Fâciayı birdenbire haber verip de yetim âile ile berâber bizi de dilhun etmemek için bir takım imâlı mükaddimeler serdediyordu. Nihâyet anlaşıldı ki -esbâb-ı maîşetleri yok denilecek derecede az olan- bu bîçarelerin Sarıgüzel'deki ocakları yanmış yahut sönmüş.

Sığındığı yuvadan da mahrum olan o dertli kadınla o iki bedbaht çocuğun bu feci haber üzerine ne hale girdiklerini düşününüz. O haber-i musibet bizi de yıktı, tutuşdurdu.

Âkif'in -yukarıdaki manzumede söylediği vech ile- anası, evvelce de yuvası yıkılmış, ocağı sönmüş bir çilekeş kadındı. İkinci def'aki yıkılış ve sönüş zavallı kadını dünyâya geldiğine peşîman etti, perîşan etti.

Âkif, işte böyle musîbetler, mihnetler, zaruretler, sefâletler içinde Îdadî tahsilini bitirdi. Kendini ve anası ile kardeşini beslemek için kısa bir yol bulmaya mecbur oldu. Uzun müşavere, müzâkereler ettik. Meslekine, meşrebine tamamiyle muhâlif olduğu halde -o sıralarda açılmış olan- Halkalı Baytar Mektebine girdi. Şâirlik ve âşıklık da berâber girdi. Mektebten haftada bir defa çıkar, bir gece anasının yanında, bir gece de bizde kalırdı. Mektebde derslerden fırsat buldukca yazdığı manzumeleri bize okur, birer suretini bırakır, bize gelemediği zamanlar mektebten mektub ve manzume gönderirdi. Hepsi mahfuz iken evimizin işgalinde onlar da mahvoldu.

Zaruretle, mihnetle pençeleşerek mektebi bitirdi.

Sınıfının birincisi olarak diploma aldı. Orman ve Meâdin Nezâretinin baytarlık kısmında bir hizmete tayin olundu. Fakat yine rahat bulamadı. Yine mihnetten kurtulamadı. Doğduğu günden, öldüğü güne kadar safâ yüzü görmedi, yahut gördüğüne kani olmadı. Gittiği âlem-i ebediyette rahat ve seâdete nâil olduğunu eltaf-ı ilâhiyyeden ümîd etmekle mütesellî oluyorum.

Geçen sene Mısır'da bulunduğum esnâda Âkif'le görüştük. Hasta olarak İstanbul'a geldikten sonra da mükerreren ziyâret ettim. Her gidişimde memnuniyetini izhar ederdi. Hattâ hastanenin merhuma âlîcenâbâne ve

Said Halim Paşa geleceğe umutla bakmış sanki... Ermeni komitacıları tarafından alnından vurulup şehit olacağını nereden bilsin?!

(İsmail Kara arşivi)

233 Babasının da genç iken saçı sakalı ağarmış, saçları dökülmüş idi. Elli dört yaşında vefât etti, sakalında bir siyah kıl kalmamıştı.

234 Mustafa Sıdkı Efendi Hocaefendinin "dere beği" namile yâdettiği ve talebesi içinde en ziyâde sevdiği civanmerd bir adam idi ki hocasının hizmetinde bulunurdu. Hocanın vefâtından sonra Mehmed Emin Paşa gibi o da âileye muâvenet ve sahabetten geri durmadı. Âkif ona amca derdi.

kadirşinâsâne muâvenetlerde bulunan pek muhterem bir kadın -ki muavenetlerinden ve isminden bahsedilmemesini bana tenbih etmiştir- "Âkif de, siz de bazan birbirinizden şikâyet ederdiniz. Fakat başkaları şikâyet etse ikiniz de razı olmazdınız. Her halde birbirinizi candan severdiniz. Sizin sırrınıza akıl ermez" demiştir.

Vefâtı -beni tarif olunmaz derecede- müteellim etti. Birlikte yaşadığım, birlikte olduğum bunca yıllık bir kardeşten ayrılmak elbette can yakar. Pek sevdiğim, dâima iltifat ve riâyetini gördüğüm Recaîzâde Ekrem Bey merhumun Süzinâk makamından Dilrübâ bir surette bestelenmiş olan:

Saklayüp kalb-i mükedderde seni,
Anarım âh ile her yerde seni.

şarkısını şimdi kûşe-i inzivâda lâhn-i hazîn ile terennüm ve teellüm etmekteyim.

"Hak teâla ruhunu şâd eylesün".

Hamiş: 20 Ağustos 1314'te Hersekli Ârif Hikmet, Halil Edib ve biraderim Ahmed Tevfik merhumlarla Hırka-i Şerif semtindeki Arushâneye med'uvven giderek, Âkif'in nikâhını yapmıştık. Evlendiği târih odur.

Latîfe: Ârif Hikmet, aralıkta "Âkif evlenmezden evvel epey adamdı. Evlendikten sonra ……. oldu. Canım efendim, şâir kısmı evlenir mi?" derdi. Zevcesi Tophane Müşîriyyeti dâiresi me'murlarından Mehmed Emin Efendi nâmında bir zâtin kızıdır. İstanbulludur. Bayan İsmet. Âkif'in ana baba bir Nuriye isminde ve kendinden biraz küçük bir hemşiresi vardır ki berhayattır ve Ârif Efendi nâmında bir zâtin zevcesidir.

Kaynak: Çantay, *Âkifnâme*, s. 15-19'dan alınmıştır.

274.

Şair Mehmet Âkif

O[rhan] S[eyfi] O[rhon]

Ölümünün 6ıncı yılını andığımız Mehmet Âkif uzun müddet birbirine zıt şahısların sahibi gibi görünmüştü. Sadece Müslüman Âkif'in, Türk olmıyan Âkif'in ve nihayet Türk ve Müslüman Âkif'in. Onun mânevî yüzüne eğildiğimiz zaman bugün yalnız bu sonuncuyu görebiliyoruz. Çünkü o, buydu.

Bunun dışına çıkmak için Âkif'in yaptığı hareketler vardır. Yazdığı şiirler vardır. Ortaya koyduğu düşünceler ve prensipler vardır. Hiç birinin kıymeti yoktu ve hiç biri yaşamadı.

Ananeye saygısızlık diye başındaki fesle Mısır'a kaçan şair, orada aradığı İslâm beynelmilelini bulamadı. Türk olarak kaldı. Arap Müslümanlar ona "Nasarî" dediler, Camiü'l-Ezher'de Türkçe okuttu. Eminim ki Allah'ına bütün saffetile kalbini açmak için Fatihin veya Süleymaniye'nin Türk ve Müslüman kucağını çok aramıştır. Aradan uzun süren yıllar geçti. Ancak vicdanının tam huzura kavuştuğu gün, başında şapka ile, bu toprakta ölmek üzere yurduna döndüğü gündü. Böyle bir adamın Türk olmamasına imkân var mıdır?

Şiirlerinde Türkçülük fikirlerine karşı -sanki Müslümanlıkla Türkçülük birbirine zıdmış gibi- Müslümanlığı müdafaa etti. Âkif'in halis bir Türk şairi olduğu yerler, bütün samimiyeti, vecdi ve huşuu ile Müslüman olduğu yerlerdir. Onun dışında kalan, hiçbir kıymeti olmıyan bir iskolâstik fikirler, geri düşünceler... *Asım*'da iki türlü kahraman var: Biri, Âkif'in fikirlerinden doğan Asım. Bu bir "haricî" tip, bir softadır. İkincisi şairin ilhamından doğan Asım: Geri görüşündeki Asım, Çanakkale şehitlerindeki Asım.

Mehmet Âkif kadar, millî vasıfları eksiksiz taşıyan insan pek azdır. Mahallesile Türk'tür, sporile Türk'tür, sükûtile Türk'tür, konuşmasile, tevazuu ile Türk'tür, hattâ Tanzimat devrine ait sakalı ile.

Türk harsının doğurduğu en tipik adam o idi. Onun devrine ait, bu cemiyetin hiç bozulmamış millî bir örneğini isteseler Âkif'i tereddütsüz gösterebiliriz.

Âkif'in "Ben ki Arnavudum!" demesi de Türklüğündeki tereddütsüzlüğündendir. Çünkü Âkif, kendisini bir dakika Arnavut hissetseydi, bir fes için, her şeyi bırakıp giden adam burada oturamazdı. Onun Arnavut dediği şey, bizim Türk fatihleri, Türk akıncıları, Viyana muhasarasına giden Yeniçeriler dediğimizdir. Ona "Ben Türküm" demek bir nevi "snopluk" gibi geliyordu. Nasıl ki yeni lisan meselesinde de aynı şeyi yaptı. Dilimizi değiştirmeği havsalası bir türlü kabul etmediği için bu dil hareketine muhalif göründü. Fakat öz Türkçenin en güzel örneklerini o verdi.

Âkif'in, zayıf tarafı inadıdır. Millî zevki bulandırdığını zannettiği her şey bu inadı doğuruyordu. Bir yabancılık, bir samimiyetsizlik kokusu sezdi mi müthiş inatçıydı. Siz, medenî bir nümayiş diye otomobile binersiniz, o yayan yürür. Siz smokin veya frak giyerseniz o hırkaya hasret duyar. Siz Fransızca konuşursanız, o sağır ve dilsizdir.

Türkçe'ye çevirdiği Kur'an'ı sırf, yeni harflerle basılmasın diye vermedi. Her şairin bir çocuk tarafı vardır, onunki de buydu.

Âkif, kendini olduğu gibi değil, düşündüğü gibi göstermeğe çalıştığı zaman kıymetsizdir. İslâm misyoneri Âkif, Oflu vâizler kadar bile müessir değildir. Birdenbire başındaki fesi, yeşil sarık kesilir ve sakalları dikenleşir:

Karadağ haydudu, Sırp eşeği, Bulgar yılanı diyecek kadar edebî nezahetini kaybeder.

Avrupalı Âkif sadece gülünçtü. Arap medeniyetini "Herifler neler yapmış!.". diye anlatmıya başladığı zaman, insan istemiyerek gülümser ve onu bir müstemlekeli sanır.

Âkif'in millî, mahallî tarafı güzeldi. Sarıgüzel'deki halis İstanbul şivesile yazdığı zaman eşsizdir. Kaleminin ucundan düşen kelimeler, damlıyan su sesleri gibi berraklaşır. Türkçe'nin en canlı, en kıvrak ifade tarzlarını bulur.

Bir de klâsik medrese kültürile belâgatçiliğe kalktı mı, Fatih Camii tasvirindeki gibi onu, rate bir Muallim Naci sanırsınız.

Âkif'in halktan oluşundaki lezzete doyulamaz. O zaman kendini bulur. Muhitine tastamam uyar. Lisanı pürüzsüzleşir. Misline rasgelinmiyen bir anlatış güzelliğile Türkçe'nin bütün inceliklerini yapar. Bir tâbir bulur, bir kelime kullanır, bir kafiye keşfeder. Eşsiz bir şairdir.

Şehzadebaşı'ndaki Hacının kahvesinde mizacını bulan şair, muhitinden ayrıldı mı tatsızlaşmıya başlar. Terkipler yapar, basit hikmetler söyler, lirizmini kaybeder. Onun bize anlattığı bu cadde ve bu kahve Türk harsının kaynağıdır. Orada bizim cemiyetimizin hayatı tekasüf etmiş durur.

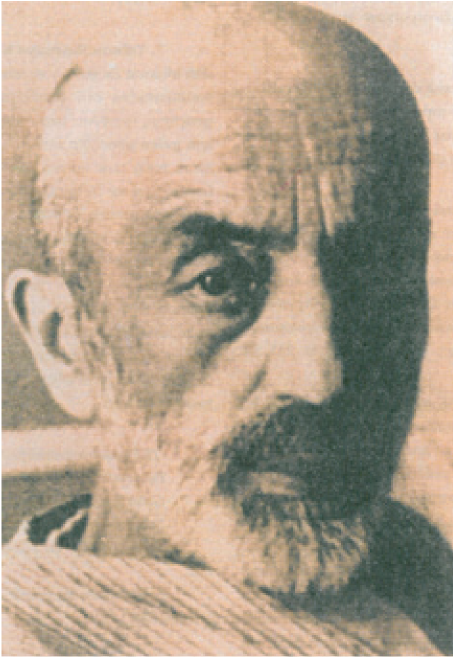
Keşki Âkif bu muhitten hiç ayrılmasaydı, keşki daha az şey bilseydi, hattâ keşki büsbütün halk olsaydı...

Âkif'in millîliği, samimîliğinde, mahallîliğindedir.

Millî olmanın asıl vasıfları da bu değil mi?

Kaynak: *Çınaraltı*, C. 3, S. 66, 28 Birincikânun 1942, s. 7.

"Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani, tam bir Doğu İslâmlığının sentezi bir çocuk".
(Sezai Karakoç, *Mehmed Âkif*)

275.

Mehmet Âkif

İslâmoğlu Ali Münif

Sene 1919...

Sayısız şehidi sinesinde saklayan ve onların mübarek kanlarile sulanan bu aziz vatan: güzel Anadolu Bizansı ihya hülyasile kudurmuş sürüler tarafından kahbece istila ediliyor...

Türk'ün öz kanile yuğrulan bu topraklar üzerinde medeniyet namına türlü rezaletler, türlü alçaklıklar sırıtılarak; hora tepilerek birbirlerile yarışırcasına irtikâp ediliyor... Türkleri istismar eden tıynetleri bozuk yabancılar; Arnavut Rıza Tevfik, Arap Hamdi, Ermeni dönmesi Damat Ferit gibi yabancılar bu vatanı, sanki Tiran'ı, Şam'ı Erivan'ı satarmış gibi, satmak denaetini işliyorlar.. Senelerle bünyemizde dolaşan bu sinsi kurtlardan, kanı bozuklardan görülen kalleşlik ve alçaklık karşısında dürüst, kahraman, faziletli Anadolu Birinci Millet Meclisi'nin hür kürsüsünden gür bir ses afaki titretiyor, iradeleri çelikleştiriyor. İmanları perçinliyor.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Bu ses Burdur meb'usu Mehmet Âkif Bey'in sesidir..

Bu ses yabancı hakimiyet ve kemirişi ile her gün biraz daha uçuruma giden büyük imparatorluğumuzun izmihlâle yöneldiğini en beliğ bir surette tavsifle bunu Fatih-Süleymaniye kürsülerinde inleyerek ifade eden; Çanakkale şehitlerine tek ve erişilmez abideyi rekzeden temiz ve faziletli insan örneği alan Âkif'in sesidir.

Yıllarla vatan vatan diyerek inleyen!

İttihad, ittihad diyerek haykıran bu temiz insan, uğruna ağladığı, uğruna parçalandığı aziz vatanından cüda düştü .

Gurbet, diyarında vatan hasreti ve günden güne kendisini çökerten hastalığın aman vermez pençesinden kurtulamayarak, aynı pençenin kanlı tırnakları altında vatana döndü.

Kanmayan hasretini, sonsuz ıztırabını yurdun sinesinde dindirdi..

Ve bu suretle o mübarek, o temiz billur hayat aşık ile maşukanın kucaklaşmasiyle sona ermiş bulundu...

27 Kânunuevvel 1937 [1936]'de nankör bir muhitte dünyaya gözlerini kapayan Mehmet Âkif beyin artık tarihe intikal eden cenaze merasimini hülâsa etmeği bu münasebetle ebedi ziyanın yıldönümünde müstesna vasıflarından kekeliyerek olsun birazcık bahsederek büyük ölüye şükran hislerini aksettirmeye çalışacağım..

Âkif de, Namık Kemal gibi, Fikret gibi öldü.. onlar gibi sövülerek öldü.. Âkif Fikret münakaşası diye soysuz ideolojiler Türk efkâr-ı umumiyesinin önüne

çıkarıldı. Nihayet adaletin müdahelesile alevlenen kımıldanış parça parça oldu..

Bu muazzez ölülerin manevi şahsiyetleri gazete ve mecmuaların sermayesi, sürüm vasıtası haline geldi..

Rahmetli Dr. Rıza Nur'un dediği gibi insana bu memlekette mezarda da rahat bırakmıyorlar.. Gençliğe iman, irade, azim, ahlâk, fazilet misâli mi isteniyor? İşte Âkif ! Yarabbi o ne müthiş abide! O ne müthiş varlık!

Ne esef edilecek haldır ki yakın tarihimiz Âkif gibi, Namık Kemal gibi, Fikret gibi adlı kıymetlere, sayısız adsız kıymetlere çamur sıçratmalara sahne oldu. Fakat veyl onlara, veyl onlara ki.

Hepsi neticesiz, hepsi sonsuz kaldı. Yıkılmak istenen abide erişilmesi imkânsız bir dağ başı oldu..

Mütevazı köşesinde nur saçan ışık, güneşle mukayese edilebilir bir hale geldi..

27 Kânunuevvel 1937 [1936], hayalimde daima canlanan, kafamı tırmalayan feci sahne! Bazı (!) gazete sütunları arasına sıkıştırılarak yazılabilen bir ölüm haberi, okuyanı ürpertiyor, hançerliyor, ağlatıyor...

Âkif'in ölümü... Ondan maddeten ayrılığın hüznü hiç şüphesiz acı! Fakat ondan lâiki veçhile bahsetmemek acıların acısı..

Hele bazılarının yazdıkları gibi, Âkif için, inkılâbı hazmedemiyerek, vatandan kaçtı, geri düşünüş ve duyuşlu idi.. Bir milletin İstiklâl Marşı "Korkma" ile başlamaz, dinden imandan bahseden bir marş Türk'ün marşı olamaz, tarzında herzelere müteaddit defa rastladık..

Bu hezeyanlara cevap vermeği küçüklük sayar, değil İstiklâl Marşı, Âkif'in bütün eserleri karşısında huşu duymayan Türkü tanımam!

Zaten böyle tek bir Türk yoktur.

Menfaat, hırs, kin insanları niye bu kadar küçültüyor? İnsanlar, bu dünyayı terkederken, bunlarla değil şeref, haysiyet ve insanlıklarile kalıyorlar, muvakkat olan menfaat uğruna ebedi olan şereflerini nasıl ayak altına atarak "insan"ların içinde yaşayabiliyorlar?

Bu pis fuzulilikler aramızda yaşama hakkını ne zaman kaybedecekler..

Ne zaman bu büyük kıymetlere laik oldukları yer verilecek ?

27 Kânunuevvel 1937..

Hava soğuk, sulu bir kar bütün şiddetile yağıyor.. etraf günlerce evvel yağan karların erimesinden mütevellid çamur halinde..

Büyük ölünün manevi huzurunda eğilmek için Mısır apartmanına gitmek üzere bir arkadaşımla beraber yol aldık.. tranvayla geçerken yolda bir kaç bekçi, sayısı gayet az, üç beşi geçmeyen bir cemaatin tertip ettiği çıplak bir tabut götürülüyordu.

Büyük insanın son nefesini verdiği apartmâna giderek cenazeyi aradığımızda bize, cenazenin kaldırılmış olduğu söylenince, yıldırımla vurulmuşa dön-

dük, derhal sabah gazetelerinin yazılarının tesirile olacak ki Âkif'in tabutunun; o küçük, o mütevazı, o vakur o sayılı cemaat tarafından takip olunan tabut olduğunu anladık..

Cenazeye Bayazıt camiinde kavuştuk... Geçen zaman zarfında merd ve temiz duygulu Tıbbiyeliler ve üç beş Edebiyat Fakültesi talebesi teessür ve heyecan içinde cenazenin otomobille götürülmesi için edilen inat ve ısrarla!. Pençeleşiyor. Diğer bir gurup Millî marş şairinin çıplak tabutunu şanlı bayrağa sarmak arzularile çırpınıyordu.

Neticede bütün inat ve riya mağlup olarak güzide kütlenin kolları üzerinde tabiatin o hazin gününde ebedi istirahatgâhına, büyük varlık tevdi edildi.

Şu veya bu her şey bertaraf... İsmi üzerinde bugün duran sahifelerde çalakalem makaleler yazan, konferanslar veren udeba o gün nerede idiler? Kalemleri kırık, mürekkepleri kurumuş veya hepsi yataklık hasta mı idiler?

Peygamberâne bir hayat sürmüş, Millî Mücadele'nin mânevi kahramanı olan bir şahsiyetin üç adet dostundan başka dostu da mı yoktu? Bunlar üstadlarının, dostlarının maddî, manevî teşyiinde bulunmak için hangi makamattan emir bekliyorlardı?

Mamafi eyi ki gelip te o samimi ve ihtişamlı cenaze alayına zıt bir dekor teşkil etmediler.

Âkif'in vatanperverliğine, imanına, karakterine habis emelleri uğruna hayasızca saldıranlara güzel bir cevap teşkil eder ümidile Âkif hakkında çıkan bir broşürde ki Hüseyin Nihal'in izahını kaydederek yazıma son veriyor ve diyorum ki bütün çabalamalar semeresiz ve beyhude, bu millet kimin eli öpülmeğe, namı ebediliğe lâikse, o eli öper, o ismi tebcil eder. Onu kalbinde, aguşunda hiç bir zelzelenin, tufanın, kasırganın yıkamayacağı mezarı yapar..

Hüseyin Nihal diyor ki: "Vatanperverliği tam ve tezatsız bir vatanperverliktir. Âkif, sözle vatanperver olduğu halde fiille bunu tekzip edenlerden değildir. Vatanperverane şiirler yazdığı halde en sefil bir namerd ve en rezil asker kaçağı hayatı yaşayanlar henüz aramızda bulunduğu için Âkif in vatanperverliği yüksek bir değer kazanır.

Karakter adamı olmak bakımından ise Âkif eşsizdir. O, daima bulunduğu kabın şeklini alan bir mayi veya cıvık bir halita değil, şeklini sıcakta, soğukta, borada, kasırgada muhafaza eden kati bir cisimdi. İslâmcı olmasını kusur diye öne sürüyorlar. İslâmcılık dünün en kuvvetli seciyesi ve en yüksek ülküsü idi. Bugünkü Türkçülük ne ise dünkü İslâmcılık ta o idi. Esasen İslâmcılık Osmanlı Türklerinin millî mefkûresi idi. XIVncü asırdanberi Türklerden başka hiç bir müslüman millet, ne Araplar ne Acemler ne Hindliler İslâmcılık mefkûresi gütmüş değillerdir. Bir Osmanlı şairi olan Âkif'te millî mefkûre kemaline ermiş fakat yeni bir millî mefkûrenin doğuş zamanına rastladığı için geri ve aykırı görünmüştür.

Mazide yaşayanların fikir ve mefkûreleri bize aykırı gelse bile onları zaman ve mekân şartları içinde mütalaa ettiğimiz zaman haklarını teslim etmemek küçüklüğüne düşmemeliyiz.

"Âkif inandı, dönmedi ve öyle öldü".

Kaynak: *Hareket*, Yıl 5, S. 9, Şubat 1943, s. 267-269.

276.

Mehmet Âkif

Nureddin Topçu

Haya sıyrılmış, inmiş: öyle yüzsüzlük ki her yerde...
Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!
Vefa yok, ahde hürmet hiç, emanet lafz-ı bîmedlûl;
Yalan rayiç, hıyanet mültezem her yerde, hak meçhul.
Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr;
Nazarlardan taşan mâna ibadullâhı istihkar.
Beyinler ürperir, Yârab, ne korkunç inkılâb olmuş;
Ne din kalmış, ne iman, din harab, iman türab olmuş!
Mefahir kaynaşsın, gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

"Âkif'e müslüman olduğundan, hamiyet ve samimiyet adamı olduğundan softa diyen ve içimizde yaşayan, neslimizin terbiyesile uğraşan birçok bize yabancı ruhlar vardır. Bunlar, çoğu da Türkçü oldukları halde, Türk Anadolu halkının hislerine, imanlarına düşman, dehşetle ürktükleri faziletle hamiyetten müteneffir, bizim sevgilerimize garazkâr insanlardır. Burada dindar ve müslüman olana "softa" demekle düşülen hataya da işaret etmek istiyorum". (*Nurettin Topçu*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

O, bu büyük ve korkunç manzaranın seyircisi oldu. Devirler ona ikrah vermişti, devirler!.. Allah'ın insandaki iradesi olan zilletle hamiyeti kahretmek için kâh zulme kâh halka güvenen, Allah'ın insandaki tecellisi olan isyanı rezil etmek için, halk içinde insan ruhu bırakmamak için kâh zulümden, kâh halktan yardım gören devirler. Âkif bunlardan kaçına şahit olduydu! İstipdat senelerinde, hürriyetin ilânında ve meşrutiyette, âlemi velveleye boğmadan ruhlarda eserini yaratan kahramanlar gibi, iman ve isyanla dolu ruhunu hayatımızın, ruhlarımızın içinde yaşattı. Onun, hayatımız içindeki varlığının portresini çizmek mi lâzım? Mütevazı bir beden, siyah bir sakalın kısmen örttüğü dindar bir mütevazı yüz, merhamet ve mağfirette kendi içine çevrilmiş çekingen bakışlar. İnsanlar içinde nefsinin kurtuluşundan başka nefsine bağlı davası bulunmayan bu adam, ruhuna selâmet dilemektedir. Fakat cemiyet her taraftan ona azap ve ruhuna işkence yapmak için hazırlamış gibidir. Bu adamın geçtiği yol kendi etrafına ruh sahipleri için tahammülü güç levhaları toplamıştır: Bir yanda eski devrin, Allah kelimesinden dünya için bir sürü lanetler çıkarmış, dini zulme, ilmi riyaya vasıta yapan simsiyah, koyu taassuba bürünmüş çehreleri ona yaklaşmak istiyor.. Öbür yanda yeni nesillerin, merhameti kendi içinde boğmuş, yüzünde rahmet eseri kalmamış, çehresinin çizgilerile sarhoşluğun son saatlerini hatırlatan, gözlerinde, hürmetsizlikle, hayasızlıkla yalnız hayvani zevkin feri parıldayan imansız ruhları ona alayla, nümayişli hakaretle yaklaşıyorlar. O, bunların hiç birine bakmıyor; yalnız imanının gösterdiği yolda kimseden yardım beklemeden hem tevazula, hem de sağlam adımlarla ilerliyor.

Bu adam kimdir? Dâhi san'atkâr, büyük milliyetçi veya neslin mürşidi mi? Bu şımarık ve kibre bürünmüş kelimelerin hiç birini kullanmağa lüzum görmeden Âkif'in edebiyat ve şiir tarihimizde, milletimizin ıztıraplarının tarihinde, vicdanla hamiyyetin tarihinde bir kahraman rolünü oynadığını göstermeğe çalışacağız.

Âkif'in şairliğine bu satırlarda ancak kısa bir işaretle dokunup geçeceğiz. Bu yazının dar çerçevelerine onun büyük san'atının tahlilini sığdırmağı aklımız-

dan geçirmeyeceğiz. Âkif şiirde Türk dilini, Fuzûlî ve Nedim dışarı çıkarılınca geri kalan divan şairlerinin hepsinden, Tanzimatcıların ve Servet-i fünuncuların, hattâ yeni neslin hepsinden şüphesiz daha temiz ve daha mükemmel olarak kullanmıştır. Mesele yalnız sade Türkçe'nin kelimelerini kullanmaktan ibaret değildir. Dil deyince üslupta akıcılık, pürüzsüzlük, şivede dürüstlük ve bütünlük anlaşılmalıdır. Nesirde *Memleket Hikâyeleri* muharririnin meziyeti daha üstün kıratta şiirde Âkif'te görülür. Bir san'atkârın ilk ve başlıca meziyeti üslûba hakim olması ve yalnız kendisinin olduğu aşikâr görülen bir üslubun sahibi bulunmasıdır. Mevzu ikinci gelir. Âkif'in şiirinde mevzu tabiat manzaraları değildir, Âkif resim zevkine sahip değildir, diye onun şairliğini tanımamak, insan ruhunun ve ruhların kaynaştığı cemiyet hayatının tabiat gibi şiirde anlatmağa değer şeyler olmadığını kabul etmektir. Böyle bir iddia ruhun değersizliğini, ancak eşyanın san'at mevzuu olabileceği sonucuna varır. Bu nevi duyuşlar, divan edebiyatının ölü tablolarile divan musikisinin ölü nağmeleri içinde çürümüş, Servet-i fünuncaların ruhsuz tasvirleri arasında bunalmış nesillerin hakikî san'atı karşılayış tarzıdır. Âkif'in şiirinde mevzu dinî heyecanlarla millî hayatımızın her türlü sahneleri, felâketlerimiz, ıztıraplarımız olmuştur.

Üsluptan, mevzudan sonra bir yazıcıya san'atkâr ve şair demek için son söz ruhbilim ile estetike bırakılır, acaba Âkif bu mevzular içinde yüksek estetik heyecan yaşatabilmiş mi? İşte bu noktada Âkif'in san'atın en yüksek göklerinde yaşamış olduğunu hatırlamak için hiç olmazsa "Bülbül"ü, "Gece"yi "Secde"yi tekrar gözden geçirmek kâfi gelecektir. Bu yazının davası bir san'at meselesi olmadığından ciddî bir ruhbilim ve estetik iddiasını burada tükedemiyeceğiz. Eflatun felsefesinin anlattığı mutlak aşkın, ferdî ruhu Allah'la birleştiren en kuvvetli cezbenin sahibi olduğunu o bir beyit içinde anlattı:

Kıyılmaz lâkin, Allahım, bu gaşy olmuş yatan vecde...
Bırak, "Hilkat"le olsun varlığım yekpare bir secde!

Âkif "Millî" san'atkâr değildi, dediler; milliyetçi değildi, diye itiham ettiler. Evet, o da milliyetçi olduğunu, hiç bir zaman iddia etmedi. Fakat hangi milliyetçimiz bu "millet"e onun kadar hizmet etti? Türkçülük ülküsü adile Kürtçülükten başlayıp sonunda lâyık olarak ölen Ziya Gök Alp mi? Senelerce genç nesillerin, isminin propogandasını etrafında topladıktan sonra günün birinde yüksek memuriyetlere geçerek mefkûreden istifa eden Hamdullah Supbi mi? Gayeleri resimlerini duvarlara astırıp isimlerini mukaddes yaptırmak olan bu adamlar, bu milletin acılarına zerre kadar kendilerini adamadılar. Bu millete ruh ve imanla bağlanarak, şiirile olduğu gibi iradesile de, menfaatsız riyasız en büyük hizmeti yapmış olanlar bunlar değil, Âkifler ve Âkif gibi bugün adları unutulmuş olanlardır. Millî Mücadele'de Ankara'da meb'us iken sırtında eski paltosile gezdiği halde "İstiklâl Marşı" için kânunla kendisine verilmek istenen beşyüz lirayı samimiyet ve hamiyetle reddetmiş, millete bırakmıştı. Son senelerde Kur'an tercümesi için aldığı parayı, tercümeyi yapmadığı halde geri vermediğini ileri sürenlere, Âkif'in tercümeyi yaparak mukaveleyi ifa ettiğini, fakat o tercümenin muhafaza edilerek Âkif'in borcunun diğer şahsî bir mukavele ile merhum Elmalılı Hamdi

hocaya devredilmiş olduğunu, Hamdi Elmalı'nın da tercüme ile tefsiri birlikte kendisi yaparak mukavelenin tamamile yerlerine getirilmiş olduğunu söylemekle iktifa edeceğiz. Bazı dillerde dolaşan bu gibi iddialar, Âkif'in faziletini çekemeyenlerin daha bir çok iftiralarile, dedikodularile birleşmektedir. Daha son demlerinde İstanbul'da, hastahanede iken, hem de muhtaç olduğu halde, kendisini candan sevdiklerine pek iyi kani olduğu en samimi ve hakikî dostlarının bile tedavisi için ortaya koydukları parayı reddetti, kabul etmedi. Bunu bir kalp meselesi yapmıştı. Ömrünün bir demi ibadetsiz geçmeyen bir adamdı! Zira her hareketinde kalbin hulusunu, Allah'ın rızasını dilemişti.

San'atindeki millî kuvveti anlatmak, yine başlıbaşına bir tetkik mevzuu olmalıdır. Viktor Hügo'nun *Sefiller*'indeki heyecanı parça parça yarattı. Milletimizin hayatı, derin bir merhamet lirizmi içinde, onun şiirlerinde en mühim sahnelerini bulmuştur. "Küfe", "Meyhane", "Bayram", "Seyfi Baba", "Kör Neyzen", "İstipdat", "Hürriyet", "Mahalle kahvesi", "Köse İmam" gibi parçalar millî ruhumuzun en sadık akisleridir. "Millî", "Millet" kelimelerini çok kullananların millete, hizmetkâr, "Milliyetçi" ve "Türkçü" geçinenlerin Türk'e bağlı olduklarına inanış, şimdiye kadar bu millete pek ağır derslere mal olmuştur. Bugün Fikret'in, oğlu Halûk'u Amerika'ya göndermiş olmasını alkışlayıp gençliğe örnek gösterecek kadar çürümüş, o kadar la'netle anılmaya değer ruhlar, kızları Amerikalıda, servet menbaları Amerika'da bulunan milliyetçiler, Abdülhamid'in bendeliğinden, İttihat ve Terakki çömezliğinden yetişip milliyetçi geçinen mühim imzalar ve büyük isimler: Âkif'in düşmanları hep bu milleti sevmeyenler arasında görülmektedir. Bu millet halkının mütevazı tabakasının insan yaşayışile kaldı, mürşitlik taslamadı, "Yalancı peygamber" rolü oynamadı. Yüksek mevkilerin hırsile daima muvafık reyler kullanmaya alışmış ellerin kirine bulaşmadan dergâhtaki sakin köşesinden ilahî bir nağme içinde nesillere takip edecekleri yolu gösterdi:

Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete ram ol…
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.

Fakat Âkif'in asıl büyüklüğü, onun insanlığında, fazilet ve hamiyet kahramanlığındadır. O, asrının hemen tamamile kaybettiği şeyi, büyük insan karakterini yaşattı. Hiç bir sergerdeye uşak olmadı, bende olmadı, büyüklük dilenmedi; kalblerimizin saltanatı onundur. Hayatının başından sonuna kadar kalbini her şeye üstün tuttu. Her türlü zorbada, şarlatanda yüksek sandalyaların lütfettiği sahte şöhretleri ele geçirenlerde büyüklük vehmetmek, neslimizin kucağına atıldığı aldanışların belki en fecii, en gaddarcasıdır. Biliyorum, gençler derslerini ezberlemekle çok meşgulken bu hakikati hiç öğrenmiyecekler, daima alkış toplayanı büyük sanacaklardır. Biz ise en büyük adam ve kahraman denilen ahlâkî şahsiyet sahibinde şu iki karakterin esaslı, olduğunu görüyoruz;

1. Ömrünün başından sonuna kadar aynı kanaat, aynı, iman, aynı irade sahibi olmak. Karaktersiz adam, imansız adam, ahlâksız adam, her devre, her muhite uyandır. Yahudi eseri sosyoloji mektebinin bir nevi ahlâk kaidesi halinde dünyaya saçmak istediği bu karaktersizlik, Fikret'den başka, Âkif'in ve karakter Âkiflerinin bütün düşmanlarında vardır. Âkif'in varlığımızda

ilâhî bir nefha olan ruhuna sahip olduğu andan sonra hep teşekkül etmiş, iradesindeki birliğin açtığı izde ilerlemiş, şiirinde yaşattığı heyecanları siyasi hayatında da daima hak zümresile beraber kalarak yaşatmış, ne din, ne parti, ne fikir değiştirmiş, büyük ruhuna, Allah'la beraber sahip olarak ölmüş bir kahramandır. İşte büyük adam, bu tek çehrenin sahibi olan adamdır. Fikir ve siyaset hayatında "tekâmül ediyorum, inkılâp geçiriyorum" diye devirler ve yıllarla beraber değişmiş soytarılar iskelet ruhlarını sefil menfaatlerine veya iradesizliklerinin gururuna âlet yaparak yaşayanlardır. Gençlik değişen devirler içinde hiç değişmiyene kahraman ve büyük demeli, onların namına ebedi olacak heykeller yapmalıdır. Zaten ancak hayatlarında değişmedikleri gibi ebediyet içinde de ruhları değişmiyecek olanların yer yüzündeki heykelleri değişmeden kalır, ebediyen anılırlar,

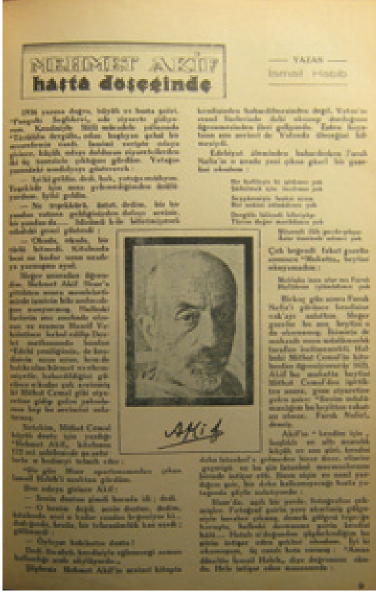
2. Kahramanın ikinci karakteri de kuvvet ve üstünlük tarafında bulunmamakdır. Bu adamlar her sahada, daima galebe edebilen haksızlığın ve onu körü körüne alkışlayan kalabalığın dışında kalmışlar, nehrin akışına karşı gelmişler, umumun zorlu hareketine göğüs germişlerdir. Kalabalığın ve onu teşkilâtlandıran kuvvetin yanı sıra yürümek kolaydır, zevklidir, menfaat getiricidir, devlet ve ikbal sandalyaları temin edicidir. Bu yoldan gidene kahraman denemez. Zira umumun gidişi hak yolunda ise bir kahramâna lüzum kalmamış demektir. Fakat hiç de böyle olmıyor, hiç bir zaman halk kütleleri kendiliklerinden hak ve hakikata doğru koşmuyorlar. Şahsi menfaat hırsızları her zaman çok bulunuyor. Onlarla ve onların aldatıp harekete geçirdiği kütlelerle çarpışacak kahraman tek başına bu kör kuvvetleri yenmeğe mecburdur.

Kahramanın bu iki karakterini, namı ebediliğe lâyık olan Namık Kemal de, bir de mütevazı, dindar ruhile sessizliğin daha sağlam içten akislerini seçmiş olan Mehmet Âkif'te buluyoruz, Âkif, bir ruh ve karakter kahramanıdır.

Âkif'e müslüman olduğundan, hamiyet ve samimiyet adamı olduğundan softa diyen ve içimizde yaşayan, neslimizin terbiyesile uğraşan bir çok bize yabancı ruhlar vardır. Bunlar, çoğu da Türkçü oldukları halde, Türk Anadolu halkının hislerine, imanlarına düşman, dehşetle ürkdükleri faziletle hamiyetten müteneffir, bizim sevgilerimize garazkâr insanlardır. Burada dindar ve müslüman olana "softa" demekle düşülen hataya da işaret etmek istiyorum. Softa, ahlâk taassubu yaşatan, herkeste kendi ahlâk ve telakkilerini görmek isteyen, ancak kendisi gibi duyup düşünmeyeni ittiham edene denir. Şu halde dinin olduğu gibi, ilmin, ahlâkın, milliyetin, hattâ insaniyetin bile softaları vardır. Âkif'i, sırf kendilerinin ve devirlerinin ahlâkına tabi olmadı diye softalıkla ittiham edenler, bu hareketlerile her biri kendi sahasında softa olduğunu anlatmış oluyorlar. Fakat bunlar neslimizin çocuklarını da, kendilerinin de pek iyi kavrayamadıkları bir takım bilgileri yıllarca süren gençlik esnasında onlara ezberletmek suretile softa hale koymak hususunda hummalı bir taassup gösterdiler, Onların bedbaht eseri karşısına bugün duyduğumuzu büyük ruh sahibinin şu sözünden daha güzel anlatacak vasıta bulamıyorum:

Utandım ağlayarak, ağladım utanmayarak!

Kaynak: *Hareket,* Yıl 5, S. 9, Şubat 1943, s. 271-274.

MEHMET ÂKİF
hasta döşeğinde

— YAZAN —
İsmail Habib

277.

Mehmet Âkif hasta döşeğinde

İsmail Habib [Sevük]

1936 yazına doğru, büyük ve hasta şairi, Pangaltı Sağlıkevi'nde ziyarete gidiyorum. Kendisiyle Millî Mücadele yıllarında Taceddin Dergâhı'nda başlıyan şahsî bir muarefemiz vardı. İsmimi verip de odaya girince, küçük odayı dolduran ziyaretçilerden iki üç tanesinin çıktığını gördüm. Yatağın yanındaki sandalyayı göstererek:

"İyiki geldin", dedi. "Bak, yatağa mıhlıyım. Teşekkür için sana gelemediğimden üzülüyordum. İyiki geldin."

"Ne teşekkürü üstat", dedim. "Biz bir yandan vatana geldiğinizden dolayı sevinir, bir yandan da..." Sözümü bile bitirtmiyerek, odadaki genci gösterdi:

"Okudu, okudu, bir türlü bitmedi. Kitabında beni ne kadar uzun uzadıya yazmışsın ayol."

Meğer sonradan öğrendim. Mehmet Âkif Mısır'a gittikten sonra memleketimizde isminin bile anılmadığını sanıyormuş. Halbuki liselerin son sınıfında okunan ve resmen Maarif Vekâletince kabul edilip Devlet Matbaası'nda basılan *Edebî Yeniliğimiz*'de kendisinin uzun uzun, hem de hakkı olan hürmet ve ehemmiyetle, bahsedildiğini görünce o kadar çok sevinmiş ki Mithat Cemal gibi ziyaretine gidip gelen yakınlarına hep bu sevincini anlatırmış.

Netekim, Mithat Cemal büyük dostu için yazdığı *Mehmet Âkif* kitabının 172inci sahifesinde şu satırlarla o hadiseyi telmih eder:

"Bir gün Mısır Apartmanı'ndan çıkan İsmail Habib'i uzaktan gördüm. Ben odaya girince Âkif:

"Senin dostun şimdi burada idi", dedi.

"O benim değil, senin dostun" dedim. "Kitabında seni o kadar candan beğeniyor ki..." Dudağında henüz, bir tebessümlük kan vardı; gülümsedi:

"Öyleyse hakikatın dostu!" dedi. Bu sözü kendisiyle eğleneceği zaman kullandığı sesle söylüyordu".

Şüphesiz Mehmet Âkif'in sevinci kitapta kendisinden bahsedilmesinden değil, Vatan'ın resmî liselerinde dahi okunup durduğunu öğrenmesinden ileri geliyordu. Zaten hayatının son sevinci de Vatan'da öleceğini bilmesiydi.

Edebiyat âleminden bahsederken Faruk Nafiz'in o sırada yeni çıkan güzel bir gazelini okudum:

Bir kafileyiz ki şâdımız yok
Şâdolmak için inâdımız yok

Seyyâresiyiz feza-yı nâzın
Bir nokta-i istinâdımız yok

Dergâh-ı bülend-i kibriyâyı
Tâcize değer murâdımız yok

Mânend-i ilâh perde-pûşuz
Âsâr üzerinde adımız yok

Çok beğendi fakat gazelin sonuncu mukatta beytini okuyamadım:

Mahlûka inanan olur mu Faruk
Hallâkına itimadımız yok.

Bir kaç gün sonra Faruk Nafiz'i görünce kendisine vak'ayı anlattım. Meğer gazelin bu son beytini o da okumamış. İkimizin de maksadı onun Müslümanlık tarafını incitmemekti. Halbuki Mithat Cemal'in kitabından öğreniyoruz (s. 162) Âkif bu mukatta beytini Mithat Cemal'den işittikten sonra, gene ziyaretine gelen şaire: "Benim Müslümanlığım bu beyitten rahatsız olmaz, Faruk Nafiz!" demiş.

Âkif'in *Kendim İçin* başlıklı ve altı mısralık küçük ve son şiiri, kendisi daha İstanbul'a gelmeden biraz önce, elimize geçmişti ve bu şiir İstanbul mecmualarının birinde intişar etti. Bunu niçin ve nasıl yazdığını şair, bir daha kalkamıyacağı hasta yatağında şöyle anlatıyordu:

Mısır'da, açık bir yerde, fotoğrafını çekmişler. Fotoğraf şairin yere aksetmiş gölgesiyle beraber çıkmış, demek gölgesi toprağa kavuştu, halbui dermansız şairin kendi hâlâ... Hatalı olduğundan şüphelendiğim bu şiirin intişar eden şeklini okudum. İyi ki okumuşum, üç esaslı hata varmış: "Aman düzeltin İsmail Habib" diye doğrusunu okudu. Hele intişar eden manzumede:

Daha birkaç yıl eminim bu hayatın yükünü

mısraına yalnız kızmıyor, bunu âdeta Allah'a bir isyan sayarak "Daha birkaç yıl yaşıyacağımı nasıl söyliyebilirim?" diyor ve bana manzumenin doğrusunu dikte ettiriyordu:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim
Ne saadet, hani, ondan bile mahrumum ben.

Daha bir müddet eminim bu hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeğe mahkûmum ben

Çöz de ya Rab, yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme nihayet bir avuç toprağını.

Ahirete gitmeği, Erenköy'üne bilet alır gibi, en tabiî bir eda ile, ne korku, ne kin, ne dünyaya nedamet, ne Cennet'e iştiyak; ahrete gitmeği toprağın yatağına yatmak gibi en tabii bir hâdise halinde anlatan şiirin yazılışı bitince, hâlâ kafasında çengellenen evvelki fikrini koparmak istercesine: "Değil mi ama, birkaç yıl diyebilir miydim?" diyor ve ilave ediyor: "Daha bir müddet denebilir, bu muayyen değildir, birkaç dakika da bir müddettir, birkaç hafta da". Ve büyük şair birkaç hafta sonra öldü.

Kaynak: *Doğu (Büyük Ülkü Gazetesi)*, Şubat 1943, Mart-Nisan 1943, S. 5-6, s. 9-10.

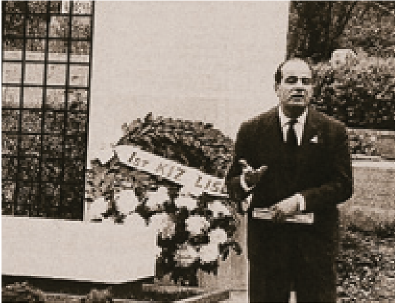
SANAT ve GENÇLİK

Kim ne derse desin

ŞEHİRDE

Olgunluk imtihanına tâbi olmıyacaklar mı?

HALKIN DİLEKLERİ

Behçet Kemal Çağlar, Yahya Kemal'in mezarı başında bir anma toplantısı sırasında.

278.

Mehmet Âkifimiz

Behçet Kemal Çağlar

Sanatta inanmanın ana şart olduğu gün geçtikçe her başa yerleşiyor, her göze çarpıyor.[235]

İnanmak lazım. Terennüm etmek için sevmek ve inanmak.

İnsana, konuşabilen hayvan derlerdi. Biz, insan inanabilmekle hayvandan ayrılandır, diyoruz. İnanmayan zekâ, bir maymun zekâsından farksızdır; sivri ve maymun zekâya kıymet verenlerden değiliz.

İnanmak, insanlığın; inanmak, şairliğin; inanmak, dürüstlüğün ilk şartı.

Hiç inanmayandan, inanmak kabiliyetini kaybetmiş olandansa, inandığımız şeylerin büsbütün zıddına inananları yanımızda, yakınımızda görmeyi bin kere tercih ederiz.

Onun içindir ki, hiçbir şeye inanmadığı, inanmak hassasını kaybettiği için adam yerine koymadığımız bir çok dejenere değerciklere dudak bükerken, davamızın aksi davaya saplanmış olanları bile sayıyoruz ve saygı ile anıyoruz.

Mehmet Âkif'e gelince, bu, o müstesna yüksek insanlarımızdan ve sanatkârlarımızdandır ki, milletimizin en kara günlerinde mısraları imanımızın, ümidimizin birer remzi halinde dudaklarımızda yaşamış, kalbimize hak olmuştur.

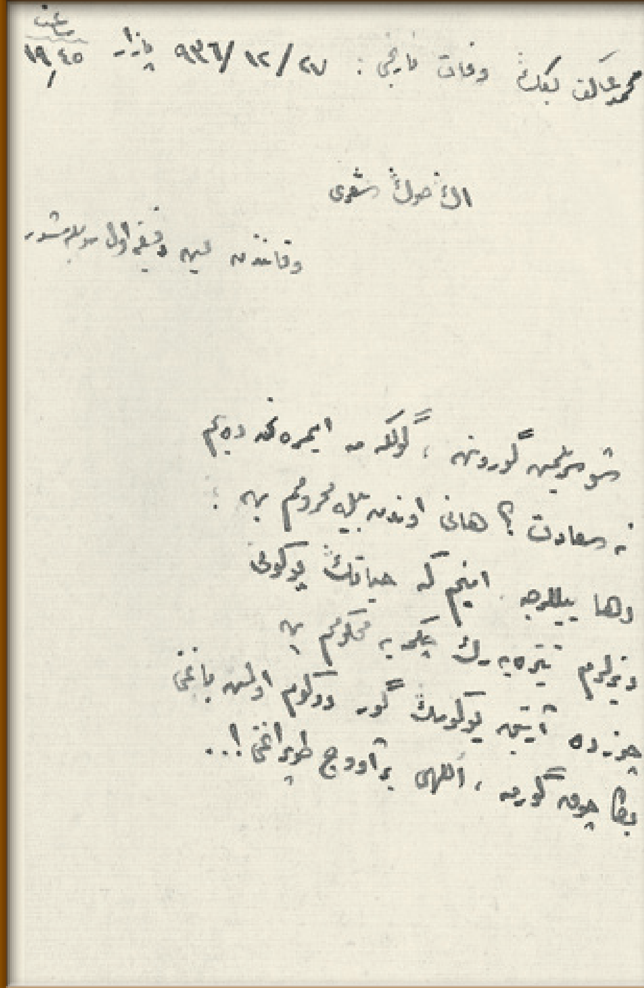
Bu yüksek şair, o günkü havaya kendini o kadar vermiş, bütün bir Hıristiyanlık âleminin bize hücumuyla o kadar dinç, o kadar kavurucu bir Müslüman kini duymuştur ki, bir vecdli ve huşulu aksülamelin cazibesine kapılmış ve muhitinin sonraki inkişaflarından habersiz kalmış, arkada kalmıştır. Arkada kalan bir ışık, fakat ışık! Parlayan, yanan ve gönülleri tutuşturabilen ışık.

Kavrayamadığı ve inanmadığı an susmuştur, bir daha bu mevzuya dönmemiştir. Fakat gönlünün hissini bir ayet icazıyla ifade etmesini, gönlünün hakkını bir kalem müşahidi gibi vermesini bilmiştir. Onu tebcil etmek gerek!

Londra'da ilk mektubumu, elime geçen son kitabı dolayısıyla, Mehmet Âkif için yazmıştım. Önümde Mehmet Âkif'in millî mücadele karargâhlarındaki arkadaşlarına yazdığı bir ateşli mektubu var ve içim, yeni inanlarla ezelî imanımın yeni tezahürleri ve şevkleriyle dolarken, bu şairin yolumuzdan münharif ve eski bir imana bağlanmaktaki insanî ve samimî vecdini anıyor ve yeni mücadelelerin yeni marşlarını yazabilecek bir Mehmet Âkif olabilmek için onun o yoldaki imanı kadar asil ve derin imanı bu yeni yollarda duymak ve beslemek lazım olduğuna inanıyorum.

Kaynak: *Doğu* (*Büyük Ülkü Gazetesi*), Şubat 1943, Mart-Nisan 1943, S. 5-6, s. 11-12.

235 Şair Behçet Kemal Çağlar'ın Âkif'in ölümü akabinde yazdığı satırlarla bugün itibarıyla -Şubat 1943- yazdıkları arasında hiçbir değişiklik olmamıştır: "Mehmet Âkif, bizde bütün inansız, gevşek iradeli, sivri zekâlı yazıcıların arasında bir şeye inanmış olması, mukaddes bir fikri sabite sahip bulunması itibarile, temayüz etmiş bir büyük insandı. Heyecanı bir imandan alıyor ve bunu şuurile, bilgisi ile işlemesini biliyordu; yıllardır hasretini çektiğimiz san'atkâr tipi... Ne yazık ki: İmanını yuğurduğu ve gönlünü kaptırdığı senelerde zamanının en müsbet, en verimli, en heyecan bağışlayıcı mefkûresi İslâmlıktı; kendini ona verdi ve bir daha alamadı; alamazdı. San'atkâr olan bir insan bir kere bir ideale bağlanır, bir Kâbe tanır, insan iki defa doğamaz; san'atkâr da ruhta ve şuurda bir defa doğar. Her adımda bir fikir ve karakter değiştirmek, bizim soytarı dediğimiz ve şimdiki neşriyatlarile de kendiliklerinden bu yolu tutmuş olan insanların kârıdır. (*Kurun*, 4 İkincikânun 1937, s. 3).

Kartpostal olarak basılmış bir Âkif fotoğrafı. Kartın arkasına Eşref Edib'in elyazısıyla yazılmış Âkif'in son şiiri.

> ***Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim;***
> ***Ne saadet? Hani ondan bile mahrumum ben.***
> ***Daha yıllarca eminim ki hayatın yükünü***
> ***Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.***
> ***Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,***
> ***Bana çok görme, ilahî, bir avuç toprağını!.***

(M. Rüyan Soydan arşivi)

279.

Edebiyat mahkemesi: Mehmet Âkif

Necip Fazıl Kısakürek[236]

Basında yapılan Âkif tartışmalarına müstehzi bir edayla yaklaşan Necip Fazıl bütün tarafların katıldığı hayalî bir mahkeme kurar. Mahkemenin kararı şu olur: "Mehmet Âkif'e, temsil ettiği mücahede ve hamle hedefindeki aslî değer bakımından bir çelenk vermeğe, fakat çelengin üzerine şu kaydın yazılmasına karar verdi: Doğru yolun kifayetsiz mütefekkirine, küçük şairine, fakat hayatıyla büyük feragatkâr ve namuskârına Allah rah-

Mehmet Âkif'in ruhu, reisin "isminiz?" sualine cevap verdi:

– Ragiyb... Sonradan Mehmet Âkif...

– Babanızın adı ?

– Arnavutluğun İpek kasabasına bağlı Suşisa köyünden Nureddin ağa oğlu İpekli Temiz Tahir Efendi.

– Annenizin adı ?

– Tokad'a hicret etmiş Buharalılardan Hekim Hacı baba torunu Emine Şerife Hanım.

– Doğduğunuz yer ve yıl?

– İstanbul, 1873...

– Savcı, hakikate aykırı olarak şair sayıldığınızı, bu şöhretin incelenerek hakikatin ortaya çıkarılmasını ileri sürüyor. Ne dersiniz ?

– *Safahat'ımda eğer şiir arıyorsan, arama.*

Savcı söz aldı:

– Şimdiye kadar Âkif'ten bahseden eserler onu bilhassa üç bakımdan büyük şâir diye tanıtmışlardır. Realist cephesi; İslâm birliği ideolocyası ve içtimaî fayda gayesi. Binaenaleyh Âkif'in bu cephelerden muhakemesini, âmme şahitleri olarak Fuat Köprülü, Agâh Sırrı Levend ve Fevziye Abdullah Tansel'in dinlenmesini isterim.

Şahitlerin dinlenilmesine kaçar verildi, Fuat Köprülü, hüviyeti tespit olunduktan sonra dedi ki:

– İttihad-ı İslâm mefkuresinin bu kudretli müterennimi aruza bütün Türk edebiyatında misli görülmemiş bir kudretle hâkimdir. Lisanı sade, ifadesi selis, üslûbu canlıdır. Garp şairlerinden müteessir olmayan ve halk içinden yetişen bu demokrat şair, Türk edebiyatının en kudretli nâzımıdır.

Agâh Sırrı Levend, şunları söyledi:

– Âkif'in realizmi bazan o kadar ileri vardırır ki, insanı iğrendirecek levhalar tasvir etmekten çekinmez. Yine Mahalle Kahvesi'nden:

Kiminde el falan asla karışmıyorken işe
Kiminde durmadan işler benâm-ı endişe
Al işte: beyne burundan gerek demiş de hulûl
Taharriyat-ı amikayla muttasıl meşgul
Mühendis olmalı mutlak şu ak sakallı adam
Zemine daire şeklinde yağdı bir balgam

236 Yazı "Üç Yıldız" müstearıyla yayınlanmıştır.

Abanmış olduğu bir yamrı yamru değnekle
Mümaslar çizerek soktu belki yüz şekle!

Ankara Atatürk Lisesi edebiyat muallimi Fevziye Abdullah dedi ki:

— Âkif'e göre edebiyat, ferdî tehassüsleri değil, ancak içtimaî yaraları teşhir eden, bunların çarelerini ortaya koyan bir vasıtadır, Mehmet [Muhammed] Abduh ile Cemalettin Afganî'nin ileri sürdüğü fikirleri hemen aynen Mehmet Âkif'in birinci *Safahat*'ından sonra neşrettiği eserlerde buluruz. Mehmet Âkif'in içtimaî manzum hikâyelerinin mevzuları her zaman rastlanan, dikkati celbetmeyen hâdiselerdir. Şu halde Sadi ve Düma Fis Âkif'in müşahedelerini bu gibi meselelere çekmek itibariyle şahsiyetinin teşekkülünde büyük bir rol oynamıştır.

Bu şahitler dinlenildikten sonra, savcı mütaleasını bildirdi:

— Çok iyi tanıdığınız Mehmet Âkif hakkında gerek şimdiye kadar basılı olarak ileri sürülen düşünceler, gerek burada söylenenler, hemen istisnasız, bir noktada ittifak ediyor: Âkif şair değildir. Bunu evvelâ kendisi söylüyor, sonra da eserleri... Bir takım manzum nesirler yazmış; tasvirler yapmış, hikâyeler anlatmış, vaazlar vermiştir. Kendini zorlaya zorlaya, manzum istida dahi kaleme almıştır. Şiirindeki realizm telâkkisinin ise müstehcenden farksız olduğu görüldü. Üstelik, bazı şahitlerin iddiası hilâfına, aruza hâkim değil, mahkûmdur. Nasıl Mehmet Emin'in manzumelerinde hece vezninin tıkırtısı her şeyin üstüne çıkarsa, Âkif'in manzumelerinde de aruzun takırtısı düşünceyi de, diğer unsurları da bastırır. Şiir gibi görünen mısraları ise tercüme veya farkında olmadan başkasının sözlerini tekrarlamadır. O da Fikret gibi atletik seciyelerin şizofreniye müsait yapısı icabı, asla fiiliyata intikal edemeyerek nihayet iki damla gözyaşında karar kılar.

Geriye ideolog tarafı kalıyor. Bu temayül, Âkif'te şuurlu bir görüşün mahsulü değildir. 1908'den sonra başlar. Kör bir sevkle peşlerine takıldığı Abduh ve Afganî'yi tercüme etmekle kalır. İslâm birliği fikri onda milliyet fikrini unutturamaz:

Kalk baba, kabrinden kalk
Diriler koşmadı imdadına, sen bari yetiş...
Arnavutluk yanıyor, hem bu sefer pek müthiş
Bunu benden duyunuz, ben ki, evet Arnavudum
Başka bir şey diyemem, işte perişan yurdum.

der. İdeolocya alanında aksiyondan mahrum, muayyen bir sınıfın menfaatlerine bilmeyerek âlet mevkiindedir. Hakikî idealistin sonuna kadar mücadele karakterine onda rastlanmaz. Bilâkis, fesini çıkarmamak için Mısır'a kaçmayı tercih eder. O da Fikret gibi, cemiyet karşısında bedbindir, küser. İçtimaî fayda prensibine gelince... Zamanı itibariyle, faydacılık prensibiyle

Âkif'in bazı fikirleri bakımından kendisine benzetildiği Cemaleddin Afganî.
(İsmail Kara arşivi)

Tanzimat devrinin zihniyetine dönmüş olan Âkif'in cemiyete telkin etmek istediği fikirler o devirde cemiyete hiç faydası görülememiş fikirlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nu teşkil eden unsurların milliyet ve kavmiyet feryatlariyle bayrak açtıkları bir devirde onlara, kendi cinslerinden olmayan bir din memuru etrafında birleşmek tavsiye ediliyordu. Cemiyetler tarihinde ileri bir merhale temsil eden milliyet fikriyle kıpırdanan ve çoktan parçalanmış olan Osmanlı camiasını İslâm birliği gayesiyle kalkındırmağa çalışmak, "ittihad-ı anasır"ı siyasetinden pek te farklı olmayarak, nehri tersine akıtmaktı. Nitekim tarih, bu görüşün kısalığını ispat etti: Araplar, Arnavutlar, Hintliler, Afganlılar, Mısırlılar ayrı birer devlet yolundalar. İddia makamının görüşü budur. Hülâsa mucip sebeplerinin istendiği kadar tafsil edilebileceğini temin ederek, Mehmet Âkif'in kuvveti diye, ileri sürülen her noktanın, onda birer zaaf teşkil ettiği iddiasındayız. Bu itibarla kendisinin başaramadığı, tahakkuk ettiremediği bir idealizme salik görünerek âmme efkârını aldatmak, şair olmadığı halde; edebiyat tarihlerine girmek suçlarından dolayı adının şiir sahasından ihracına, idealistlik payesinin ref'ine karar verilmesini talep ederim.

Âkif, dudaklarında ince bir tebessüm, ayağa kalktı:

— Adalet huzurunuzda, hak ve hakikat adına taraflardan herhangi birinin mümessili olmak mevkiindeki savcı, öyle görüyorum ki ne bana zıt olanlarla beraber, ne de zıtlarımıza zıt olanlarla bir arada... Savcının şu anda dil verdiği temayül, hiçbir tarafa ve hiçbir şeye inanmamak ve güya "tarafsız keyfiyet" diye mevhum bir kıymet adına hamaratlık göstermek gayretidir. Her halde bu savcı, günümüzün münekkit geçinen ve mide gurultusunu saf mücerret şiir kabul eden bir zümresiyle bağdaşma vaziyetindedir. "San'at için san'at" budalalarının avukatlığını yapan savcının ucuz ve kolay iddiaları karşısında istediğim, bir nebze "tevsi-i tahkikat"tan ibarettir.

İcabı düşünüldü. Müdafaa şahitleri olarak Cenab Şehabettin, Süleyman Nazif, İsmail Habîp, Hakkı Süha, Yakup Kadri'nin celbine karar verildi.

Cenab Şehabettin:

— Şiir-i millî namiyle ırkımızın rüsum ve an'anâtına ait neşîdeler kastediyorsak, peşinde ser füru edeceğimiz bir dehayı şiir görüyorum: Mehmet Âkif... Hiç kimse o kadar saf ve şeffaf bir billuru beyan içinde menâzır-ı milleti teşhir etmemiştir,

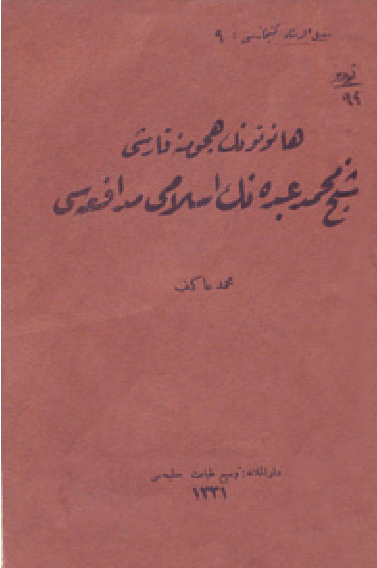
Süleyman Nazif :

— Hiçbir vakit inkâr etmedim; Bugün de ikrar ederim ki. Allah'ın ilm-i ezelîsi her şeye lâhiktir. Fakat ulûhiyyetin sem'-i izzeti Mehmet Âkif'in şu hitaplarından yeni bir lisan-ı incizap işitiyor.

İsmail Habip :

— Elinde öyle bir cilt olan bir kimse, şiir mabedinin içine, her vakit kendi evi gibi girebilir.

Muhammed Abduh ve Mehmet Âkif'in tercüme ettiği *Hanoto'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâmı Müdafası* isimli 1331 tarihli risâlenin kapağı.

Hakkı Süha:

— Âkif, Türkçe yaşadıkça anılacağına, tabutu altında yan yana dizili dört neslin büyük kalabalığı şahittir.

Yakup Kadri:

— Şimdi diyanet ve milliyet mefkûreleri, bütün edebî cereyanlara yavaş yavaş hâkim olmaya başlıyor. Hepimiz bu munis yol üzerinde, gittikçe daha berrak bir ufka doğru ilerliyoruz. Bu ruşen kafilelerin en önünde yürüyen meş'alekeşlerden biri de hiç şüphesiz Âkif beydir.

— Reis, savcıdan, karşı taraf şahitleri olarak kimleri teklif ettiğini sordu ve şu cevabı aldı:

— Nurullah Ataç, Şükûfe Nihal, Sabiha Zekeriya Sertel, Zekeriya Sertel...

Evvelâ Nurullah Ataç dinlendi;

— Nâzım Hikmet'in *Taranta Babu*'sunu okuduktan sonra, hiç şüphe yok, Âkif'i de beğenmem lâzımdı. O da bir ideal peşinde koşan adam... Fakat etrafta, onun lehinde yazılan yazılar görünce bana da aleyhinde yazmak arzusu geldi.

Dinleyiciler arasında müthiş gülüşmeler... Bir ses yükseldi:

— Âkif bundan iyi müdafaacı mı bulabilir?

Reis, sesini yükseltti:

— Sükût!.. Yoksa, mahkemeyi boşaltırım!

İddia şahidi Nurullah Ataç bu vaziyet üzerine sinirlendi, birdenbire hamleye geçti; ve hem yazıdaki, hem de konuşmadaki âdeti misillû, kesik kesik söylemeğe başladı :

— Âkif'in aruzu, aruzun bunamasıdır. Âkif, öyle her vezni kullanmaz; ancak bir tıkırtı öğrenmiştir, sözü ona uydurup söyler. Âkif'i niçin seviyorlar, bilir misiniz? Basitliği için; şiiri, kendi anlayışları derecesine indirdiği için...

Zekeriya Sertel çağırıldı. Savcı, hâkimden müsaade alarak şahide sual sormaya başladı!

— Siz *Tan*'ın başmuharririsiniz, değil mi?

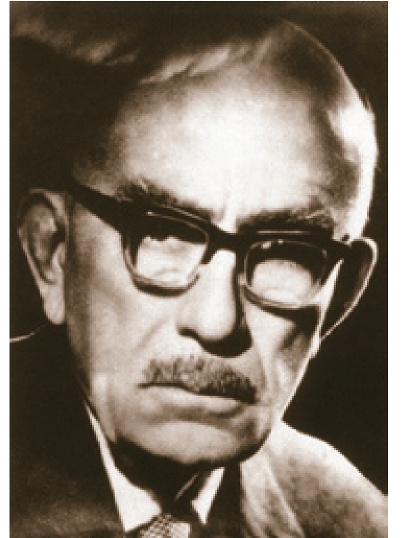
— Evet.

— Başmuharrir, gazetesinin, bütün renginden mes'uldür, değil mi?

Evet!

İşte *Tan*'ın 4 / 1 / 1939 tarihli nüshasında çıkmış imzasız bir yazı!.. Okuyorum: "Âkif, bugünkü neslin, inkılâp neslinin şairi değildir. O, ne milliyetçiliğe, ne de inkılâba inanmıştır. O, bizim idealimize inanmadığı için bizim neslin şairi değildir. Gençlerin bu ince farklara dikkat etmelerini istemek hakkımızdır." Kelime kelime dikkat ettiniz mi?

— Evet!

Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

— Bu satırları aynen üzerinize alıyor musunuz?

— Evet!

Savcı hâkime döndü:

— Bu kadar Efendim!

Hâkim, iddia şahidine sordu :

— Başka bir diyeceğiniz var mı?

— Hayır!..

Böylece Zekeriya Sertel, dört tane "evet" ve bir adet "hayır" cevabından sonra salonu terketti.

Mübaşirin narası:

— *Tan* muharrirlerinden Sabiha Zekeriya Sertel...

Bayan Sertel'in, Bay Sertel'e uygun cevaplarından sonra Mehmet Âkif söz istedi:

— Bildirmeğe değmez ama efendim, bu bayanın hakkımda yazılmış bir yazısını sıkıştırıverdiler şu ânda elime... Müsaadenizle birkaç satırını okuyayım: *Tan* gazetesinin 19 Kânunuevvel 1938 tarihli nüshasından: "Bence Mehmet Âkif, zamanındaki san'atkârların ekserisi ya saraya uşaklık ederken; veya açlık, sefalet, esaret acıları, içinde millet kıvranırken, o, halka inmiş, sakasından, bekçisinden bahsederek, o zamâna kadar san'atkârların hakir gördükleri mevzuları işlemiş bir şairdir. Yalnız denizle gökten, tabiattan başka ilham menbaı bulunmayan şairden ayrılarak, biraz cemiyet içine girmiştir". Mezburenin vaziyetini, beni daha evvel meth ve takdir etmiş olmak diye göstermeğe kalkmayacağım. Sadece cemiyet içine girmek noktasından, yalnız bu prensip bakımından hafif bir takdir nikabı altında, asıl cemiyete ne noktadan girileceği üzerinde, mânalı bir sükût var yazısında... Şahidin, beğenmekte de, beğenmemekte de bütün gizli ölçüsünü ifşa eden ve iç maksadını gizleyen; ve ötesini ve gerisini sadece samimiyetsizlik ve hâlisiyetsizlikten ibaret kılan noktayı belirtmek istiyorum.

Şahit Bayan Şükûfe Nihal :

— Âkif'in san'atı, çocukluğumdan beri beni *enterese* etmiş değildir. Bunun için kimsenin kimseye itab etmeğe hakkı yoktur. Zevkten sual olunmaz; Âkif bana bir şey söylemiyor. Âkif'in vatanperverliğine gelince; bunu da herkes gibi anlamıyorum. Âkif ancak din bayrağı altında ve bugün kendimizi kurtarmak için tek dayancımız olan milliyet fikirlerinden büsbütün ayrı, İslâm camiası içinde bir vatancılığa yer veriyordu. Hepimiz Şark çocuğuyuz ve hepimiz Müslümanız, elbette... Lâkin hiçbirimiz çürümüş bir direğe yaslanacak kadar taassubun esiri değiliz! Son asırlarda dinin saptığı hurafeli yolları, bizi sürüklediği örümcekli, haşeratlı lâbirentleri gördükten sonra, artık kurtuluş yolunu yalnız dinde aramayacak kadar aklımız başımıza geldi. Halbuki Âkif, bizim başımıza hâlâ dini musallat etmek istiyor; bizi asırlarca medeniyet dünyasından

uzaklaştıran, hakikî veçhesini kaybetmiş bir cepheye dayanıyordu. Benim vicdanımı yaratan Tevfik Fikret'tir.

Mehmet Âkif söz aldı:

— Lehimdekilerle aleyhimdekilerin, yalnız ve yalnız bizde gerçek tenkit olmadığını gösteren, istinatsız, insicamsız, miyarsız, mihraksız sözlerinden sonra, her şey yüksek mahkemenizin hakkaniyet duygusuna bağlı kalıyor. Bu duyguya bir mesnet teşkil etmek üzere, benim ne yaptığımı ve ne yapmak istediğimi, hem zarf ve hem mazruf cephesinden iyice takdir mevkiinde bir şahsiyetin dinlenmesini istiyorum. Hem benim iman ve mefkûremin, hem de saf şiir ve sanatın mahremiyetine nüfuz edebilmiş olduğuna inandığınız bir salâhiyet istiyorum.

Hâkim, iki tarafındaki âza ile söyleştikten sonra kararı bildirdi:

— Mahkeme, sanığın talep ettiği ölçülere malik bir salâhiyet olarak *Büyük Doğu*cu Adıdeğmez'den, "vukuf ehli" sıfatıyla bir rapor istemeğe karar vermiştir.

Adıdeğmez'in raporu :

Mehmet Âkif, ne kendisini sevenlerce, ne de kendisinden tiksinenlerce anlaşılabilmiş bir şahsiyettir. Cephelerden ikisi de, mümkün olduğu kadar kaba ve sığ bir intiba: ister müspet, ister menfî, son derece basit bir infial planındadır. Onu sevenler, Müslümanlığa karşı ya kendilerine göre bir bağlılıkları bulunan, yahut hiçbir aykırılıkları bulunmayan ve şahsiyet, hâlisiyet, asliyet cevherlerini, üzerlerinde hiçbir murakabe ve çile geçirmeksizin insiyakî olarak benimseyen ve umumiyetle kolay ve ucuza hayran olan iyi niyetli kimselerdir. Onu sevmeyenlerse, sevenlerin kolay ve ucuzundan namütenahi aşağı bir kolay ve ucuzla yirminci asır moda yobazlıklarından herhangi birine mensup ve sadece Müslümanlığa olan hınçlarından Âkif'e gerilik, eskilik, adilik ve küçüklük isnat eden kötü niyetli zavallılar... Bizim ölçümüzde Mehmet Âkif, ne Müslümanlığı namütenahi derin ve girift, saffet, hakikat ve esrarıyla kavrayabilmiş, ne de, bu kavrayamayışın tabii bir neticesi olarak saf şiir ve sanatta üstün bir sese yükselebilmiş bir insandır. Tevfik Fikret'in küçük çapı, Mehmet Âkif'te, müspet ve menfi farklarıyla bir buut ayniyeti gösterir. Evet, Mehmet Âkif, müspet bir Tevfik Fikret'ten başka bir hüviyet değildir. Bu bakımdan. Fikret'i idam sehpasına götürecek müessir, Âkif'i ziyafet sofrasına davet edebilir; fakat Âkif'in bu sofradaki, istihkakı bir onbaşı tayınından fazla değildir. Nüfuz bir olduğuna göre, hem İslâm'a, hem de şiire nüfuz bakımından sadece bir onbaşı tayını... Nitekim Tevfik Fikret'in cezası da, büyük hakikat kutbundan kopmuş ve kaymış, General rütbesinde ileri bir mütefekkir ve sanatkâra mahsus değil, kaçak ve küçük bir onbaşıya göredir. Biri menfînin, öbürü müspetin bu iki onbaşısı, devirlerinin her sahada kukla oyunculuğu kadrosuna giren çıkartma kâğıdı inkılâpları içinde dâvalarını tutanlarca, yahut onları bir dâva sahibi farzedenlerce Mareşal rütbesinde görülmüştür.

Mehmet Âkif'te İslâmî hakikatlerin mücahidi olarak biricik kuvvet, heyhat ki, bu mücahitliğin istinat edeceği nâmütenahi devreye ve girift, nâmütenahi

geniş ve kesif idrak temelinden ziyade, makûs taraftaki müthiş sathilik, sahtelik, köksüzlük, gerçeksizliktir. Âkif, kuvvetini, nefsinden ve hakikatinden değil, bunlardan aldı. Demek istiyoruz ki, Mehmet Âkif'te, her şeyden müstağni o nur âleminin cüce inkârcılarına karşı aynı boyda ve aynı seviyede olarak cephe tutan, manzum makale aletiyle ses çıkaran ve nihayet kabuğunu delemeden doğruda ve güzelde kalmak imtiyazına eren, orta halli bir aksiyon adamından ötesi mevcut değildir. Halbuki, karanlık yüklü kalplerde bütün panjurlarını ve kapılarını kapamış ve ışığını maskelemiş bulunan İslâm, aksiyon ve mücahede safhasında, hem dostları ve hem düşmanlarınca, Mehmet Âkif'te tecelli ettiği kadar sanılmıştır. Bu, ne hazin bir anlayışsızlıktır!.. Âkif'te İslâm'ın içi, ruhu, bâtını olan ve şiir ve san'atla beraber bütün eşya ve hâdiselerin gizli anahtarlarını saklayan tasavvufî idrak ve mizaçtan eser bile yoktur. Âkif'in, İslâm'dan, zahir planında görebildiği de, Şeyh Abduh ve Cemaleddin Efganî'nin rehberliğine bağlı, maalesef bir çıkmaz sokak istikametinden başka bir şey değildir.

Yüksek mahkemenize karşı sadet endişesini kaybetmek korkum olmasaydı, Şeyh Abduh ve tâbilerinin İslâmiyet'e tatbike kalkıştığı gençlik ve asrilik aşısından, ebedî gençlik ve zindelik kaynağının ne kadar münezzeh olduğunu belirtir; ve dolayısıyla dâvanın, İslâmiyet'i olduğu gibi oldurmaktan başka bir şey olmadığını ve işte bu "olduğu gibi"yi asırlar boyunca nasıl anlayamadığımızı göstermeğe çalışırdım. İşte bütün ölçü: İslâmiyet'in asılda ıslaha ihtiyacı yoktur; bizim asılda idrake ihtiyacımız vardır.

Bundan öteye şair Mehmet Âkif, İslâm'ın büyük duygu ve düşünce çilesi içinde pişmiş üstün san'atkârları olan Lebid, İbni Farız, Sadi, Hafız, Süleyman Çelebi, Şeyh Galip gibi örneklere nispetle bir kaburga kemiğinden daha küçük bir parça; fakat nazmı tereyağından kıl çeker gibi meramına uyduran, gerçekten dilini en evvel sadeliğe ve hayata ulaştıran, telkin iklimlerine asla sokulmaksızın usta tebliğ reçeteleri yazan bir "hüner-ver"dir. Sırası gelmişken kaydedelim ki, büyük şiir, tereyağından kıl çekercesine kolaylık göstermek değil, tereyağından kıl bile çekememecesine bir zorluğa ve kekemeliğe düşmek işidir.

Anlayışımı hulâsa ediyorum: Her şeye rağmen Mehmet Âkif, bütün bir sahte gidiş içinde, o sahteliğin sadece sahte olmayarak aynı kıratta bir aksülameli halinde, hem mefkûresi ve hem san'atıyla, hakkı verilememiş bir hakikilik, asillik ve hâlislik örneğidir. Bu bakımdan, onu, hakkını verememiş de olsa gününün biricik büyük aksiyon planına geçebilmiş ve bu planda gerçekten ahlâklı ve feragatli bir kahraman hayatı yaşamış, fakat aynı yolun beklediği gerçek kahramanların gerçek vasıfları önünde mahcup kalmış kabul edebiliriz.

Karar:

İcabı düşünüldü. Mahkeme hey'eti rey birliğiyle mucip sebeplerini "vukuf ehli" raporuna istinat ettirerek, Mehmet Âkif'e, temsil ettiği mücahede ve hamle hedefindeki aslî değer bakımından bir çelenk vermeğe, fakat çelengin üzerine şu kaydın yazılmasına karar verdi: "Doğru yolun kifayetsiz mütefekkirine, küçük şairine, fakat hayatıyla büyük feragatkâr ve namuskârına Allah rahmet etsin..."

Kaynak: *Büyük Doğu*, S. 27, 3 Mayıs 1946; S. 28, 10 Mayıs 1946.

280.

Âkif'in davası

Ömer Rıza Doğrul

Selâmet, bu sayısı ile, büyük İslâm Türk şairi Mehmet Âkif Ersoy'un on ikinci yıldönümünü hatırlamakta ve onun aziz hatırasını tebcil etmektedir. Bizim bu münasebetle bahis mevzuu etmek istediğimiz en mühim nokta, bu büyük İslâm-Türk önderinin bütün hayatını vakfettiği mukaddes davadır.

Bu dava ne âlemde? Canlanıyor ve ilerliyor mu? Yoksa sönüyor ve geriliyor mu?

Âkif'in ölümünden henüz on iki yıl geçmiştir. Fakat bu on iki yılın bilhassa son yılları, ve bilhassa en son yılı, onun ölmez dâvası bakımından çok mühim gelişmeler geçirmiş ve çok büyük zaferler kazanmıştır.

Balkan Harbi'nin ferdasında mağmum bir baharı karşıladığı zaman büyük şair şöyle demişti;

Bir nesim ister kımıldanmak için canlar bugün,
Bir nesim olsun ilâhî!.. Canlanır kanlar bütün

Çok şükür o nesim esmiş, onun esmesile gönüller canlanmış ve yeni ferdalar doğmuştur.

Mısır'ı ilk ziyaret ettiği zaman –ki Balkan Harbi'nin bitmesinden çok kıssa bir zaman sonradır- şöyle demişti:

Bileydim ey koca şark, ey cihan-ı dûrâdûr
Senin nerendeki evlâdının nasibi huzur?..
Başın belâlara girmiş, elin, kolun pâmal
İçinden esti mi bir gün hava-yı istiklâl?..

Ölümünden on iki yıl geçmeden görüyoruz ki dünyâ değişmiştir. İslâm âleminin başı belâlardan kurtuluyor, eli kolu yeni bir hızla harekete geçiyor ve istiklâl havası, içini kaplayarak yeni istikballer yaratıyor.

Onun davası, bütün İslâm âleminde; yürüyor, ilerliyor, gelişiyor ve yepyeni bir âlem yaratıyor.

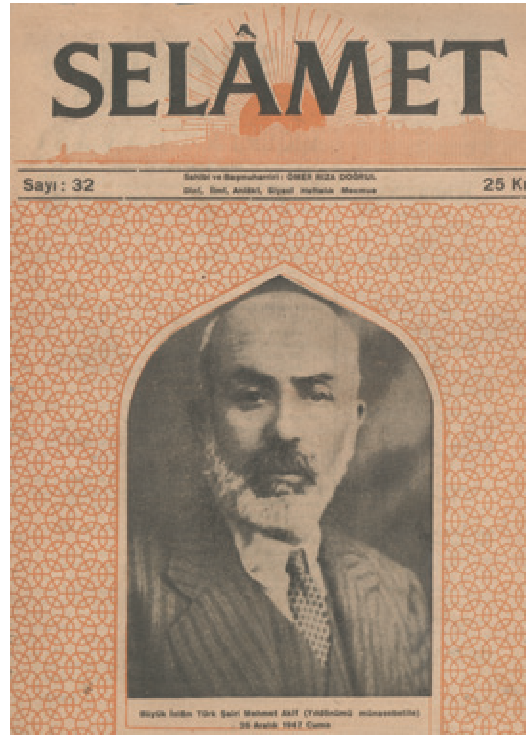
Memleket içinde de öyle. İslâm'ı unutturmak siyaseti yere serilmiş ve onun özlediği inkılâbı başarmak hızı canlanmıştır. Onun bütün isteği, ilim ve fazilete dayanan bir inkılâptı. Öyle bir ilim ki halkı refah ve saadete kavuşturacak bütün vasıtaları seferber eder ve hepsini çalıştırır ve öyle bir fazilet ki bütün bu çalışmaları alır ve hepsini memleketin hayrına tahsis eder. Faziletsizlik beşerin ruhunu zehirleyen karhadır ve ilimsizlik iptidailik ve geriliktir. Onun için özlediği inkılâp, Türk'ün faziletini, fen şevketile silahlayan ve onu muasır

seviyenin en üstünde yaşatan inkılâptır. Gayesi, çok şükür gayesi gün geçtikçe gerçekleşiyor ve bu yolda atılan adımlar onun ruhunu şad ediyor. Okurlarımız onun bu inkılâbı, şiir dilile nasıl ifade ettiğini iktibas ettiğimiz eserlerinden anlayabilirler.

Bugün Türk milleti de, bütün İslâm âlemi de onun yolunda yürüyor, onun davasını gerçekleştirmek için çalışıyor ve İslâm'ın mukadderat ufkunda yeni güneşler doğuyor.

Ne mutlu ona ki zaman onun gayesini gerçekleştirmek vazifesini yüklenmiştir ve nesiller onun ülküsünü kucaklayarak mutlu istikbale doğru koşmaktadır.

Kaynak: *Selâmet* (*Mehmet Âkif Özel Sayısı*), 26 Aralık 1947, S.32, s. 2.

Âkif'in damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından çıkarılan *Selamet* dergisinin 26 Aralık 1947 tarihli nüshasının kapağı.

281.

Mehmet Âkif'i konuşmak ihtiyacı

Mithat Cemal Kuntay

Onun hakkındaki kararlarımı değil, hatta tereddütlerimi konuşmak ihtiyacını, tatmin edemeyerek duyduğumun, bugün, tam 12'nci yılı.

Onu benim kadar tasdik değil; benim kadar inkâr edenler de bulamadım ve onu yüzde yüz konuşamadım. Onu, sayısı az bile olsa, okuyucularımla konuştuğum zaman, işte en güzel demim.

Sahici bilgin Ömer Rıza Doğrul, dergisinde bana bu güzel dakikayı lütfetti.

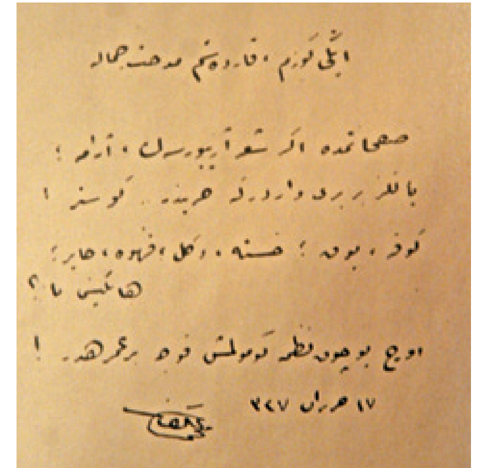
Âkif'in zaferi, kendisinden evvelki iki kuvvetli edebiyat seline, hüviyetini kaptırmaması oldu: Onu Tanzimat ve Servet-i Fünûn ismindeki iki büyük dalganın üstünde kalan manzumelerinde aramalıdır. Safahat'ın birinci kitabındaki (s. 115) *Kocakarı ile Ömer* ismindeki şiiri Hugo'nun *Hernani* ve *Marion Delorme*'de başladığını, ve Vacquerie'lerin, Banille'lerin, Coppeé'lerin, Mendes'lerin Richepein'lerin, Rostand'ların tekrarladıkları şairane dramlardaki romantik sanat tekvininin bir taazzuvunu hatırlatır; şu farkla ki bir dramın perdeleri, kulisleri, ve süren sahifelerile sahneleşemeyen *Kocakarı ile Ömer* manzumesi sahneyi sesinde taşır; o sesin en son irtifaına vardığı şu mısraı, kimsessiz bir odada bile okusanız, küçük ve tenha oda, yüzlerce, dinleyicinin karşısındaki sahneye döner:

Ömer de kim? Benim ondan kerim adamdı babam

Tanzimat'ın edebiyat tetraquelarının (başkanlarının), yani Şinasi'lerin, Kemal'lerin, Ziya'ların epigonları (ikinci nesilleri) olmak sıfatiyle kafiyeyi cihazlaştırmaya mahkûmdular; fakat Âkif, bu noktada, Servet-i Fünûn'un en öndeki nâzımı olan Fikret'ten ayrıldı; Fikret, kafiyeyi mihanikî olmaktan kurtarmak isterken, bazen, silik ve sessiz kafiyeler yaptı; Âkif, kâfiyeyi kaide, bir cihaz, bir mihaniki vak'a olmaktan kurtarmanın güç sırrını buldu: Kafiyeyi nağmeleştirmek.

Servet-i Fünûn şiirinin hâkim bir vasfı da dekoratör olmaktı; fakat Fikret bu dekorasyonu hayatın kendisinden (evler ve salonlar vasıtasile kendisinden) alarak yapmadı; balkon ve bahar resimlerinden alarak ve aynı resimlerin altına şiirleri bastırarak yaptı; Âkif, menfînin bile olsa, dekorasyonunu hayatın kendisinden (sokak ve ev vasıtasile) almayı bildi. Onun bu yoldaki şiirleri, tablolarını kendi içlerinde taşıdı; bu şiirlerin çizdiği tablolar yukarılarına basılan resimlere muhtaç değildi.

Fikret, dekorasyonu arkeolojiden de almadı ve *Sis* şiirinin *"Ey dahme-i mersûs-i..."* gibi yerleri istisna edilirse *Rübab*'da ne arkeolojik, ne arkaik sesi vermedi. Âkif, ilk şiirlerinde bu sesten hiç haberdar değil gibi görünürken, *Safahat*'ın sonuncusu olan yedinci kitabındaki *"Şark"* ünvanlı şiirinin şu

Mithat Cemal'e gönderilmiş bir pusula:

Safahat'ımda evet, şiir arayan hiç bulamaz;
Yalınız bir yeri hakkında "hazin işte bu!" der
Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?
Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!

17 Haziran 1327.

mısralarında, bütün dinlerin müşterek bir ruhanisinin hil'atine bürünen ve kollarının geniş yenleriyle fezada yarasalar çizerek müşterek ve şamil bir ulûhiyete nidada bulunanın sayhasile haykırır:

İlahi! Gördüğüm âlem mi insaniyetin mehdi?
Bütün ummânı tarihin bu çöllerden mi yükseldi?
Şu zairsiz bucaklar mıydı vahdâniyetin yurdu?
Bu kumlardan mı, Allahım, nebîler fışkırıp durdu?
Henüz tek berk-ı iman çıkmadan cevvinde dünyanın
Bu göklerden mi, Ya Rab, coşdu, sağnak sağnak edyânın?
Serendibler şu sahiller mi? Cûdiler bu dağlar mı?
Bu iklimin mi İbarahim'e yol gösterdi ecrâmı?
Haremler, Beyt-i Madisler bu topraktan mı yoğruldu?
Bu vâdiler mi dem tuttukça bîhuş etti Davûd'u?
Hirâlar, Tür-i Sînâlar bu afâkın mı şehkârı?
Bu taşlardan mı, yer yer, taşdı Ruhullâh'ın esrarı?
Cihanın garbı vahşetzâr iken şarkında Karnaklar,
Heremler, Sedd-i Çinler, Tâk-ı Kisrâlar, Havernâklar;
İremler, Sûr-i Bâbiller semâ-peymâ değil miydi?
O maziler, İlâhî, bir yıkık rüya mıdır şimdi?

Kur'an şairi Mehmed Âkif, bu mısralarda bildik sesler çıkardı.

Yukarıdaki izahlarımdan bir kısmını kendisinden aldığım Thibaudet'nin tâbirile Parnas bir sone atelyesi olduğu gibi Serveti- Fünûn da öyle olmuştu; ve bu nâzım şeklinin lükont de lil'i olan Fikret (zaten A. Nadirle bir münakaşasında, Fikret, lükont de lil'de kendini yazar) sonenin en sıcak örneklerini vermekle beraber, sonelerin rahatsız edici bir çerçevesi vardı; ve acemilerin elinde tablosuz bir çerçeve gibi içinin boşluğunu ilân ediyordu. Âkif, Servet-i Fünûn'un, en çok, bu soğuk çerçevesinden kaçtı. Mesnevî şeklini benimsemeseydi, *Safahat*'ın altıncı kitabı *Asım*'da şu mısraları okuyamazdık. (s. 40);

Ense kat kat taşıp etrafa dökülmüş yakadan;
Göğsün eb'adı kabardıkça gerilmiş camadan;
Başta âbani sarık, tende hilâli gömlek
Belde Lâhur şah, üstünde o som sırma yelek;
Dizde kaytan çevrilmiş çuhadan sıkma potur;
Amcalar, lök gibi, bağdaş kurarak halka olur.

Mermerin hakkı olan, mısralar.

Mısır'ın en muhteşem üstadı Muhammed Abdu,
Konuşurken neye dairse Cemaleddin'le;
Der ki tilmizine Afganlı:

– Muhammed, dinle!

Âkif, ilk şiirlerinde Ziya Paşa'yı kendine örnek aldığını söyler.

İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak.
Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak,
Nazariyyat ile bir şeyler olur zannetme...
O berahînî de artık yetişir, dinletme!
Çünkü muhtâc-i tezahür değil isti'dâdın...

– Şüphe yok, hakk-ı semuhîleri var üstadın...

Gidelim bir yere, hattâ şu bizim Sudan'a,
Yeni bir medrese te'sis edelim Urbâna.
Daha üç beş de faziletli mücahid bulalım,
Nesli tehzîb ile, i'lâ ile meşgul olalım.
Çıkarıp gönderelim, hâsılı, şeyhim, yer yer,
Oradan âlem-i İslâm'a Cemaleddîn'ler.

– Bu, fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum...

– Yirmi günlük işe bak sen!

– Kulunuz mazurum.

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Âsım!
Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iyi anlaşalım:
İnkılâb istiyorum, ben de, fakat, Abdu gibi...
Yoksa, ellerde kör âlet efeler tertibi,
Bâb-i Âlî'leri basmak, adam asmakla değil.
Çek bu işten bütün ihvanını, kendin de çekil.
Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya

– Amca bey!

– Nafile Âsım, seni hiç dinlemeyiz..

Çünkü sen bir kişisin, biz bakalım öyle miyiz?
Ben... Baban.. Sonra Melek.. Tutturamazsın ne desen.
Hadi tahsilini ikmale tez elden, hadi sen!
Çünkü milletlerin ikbali için, evlâdım,
Ma'rifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım.
Ma'rifet, ilkin, ahaliye saadet verecek
Bütün esbâbı taşır; sonra fazilet gelerek,
O birikmiş duran esbabı alır, memleketin
Hayr-i a'lâsına tahsis ile sarfetmek için.
Ma'rifet kudreti olmazsa bir ümette eğer,
Tek faziletle taâli edemez, zafa düşer.
İptidâiliğe mahsus olan âvâre sükûn,
Çöker asabına. Artık o da bundan memnun!
Marifet, farzedelim, var da, fazilet mefkud...
Bir felaketi ki cemâatler için, nâ-mahdud.
Beşerin ruhunu tesmim edecek karha budur;
Ne musibettir o: Tâunlara rahmet okutur!

Tanzimat edebiyatının
büyük isimlerinden Şinasi.

Bizler edvâr-ı faziletleri cidden parlak,
Bir büyük milletin evladıyız, oğlum, ancak,
O fazilet son üç asrın yürüyen ilmiyle,
Birleşip gitmedi; battıkça da ümmet cehle,
Bünyevî kudreti günden güne meflûc olarak,
Bir düşüş düştü ki: Davransa da, sarsak sarsak.
Garbın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm;
Çünkü hâkim yaşatan şevket-i irfanından,
Bî-nasibiz de o yüzden bu şerefsiz husran.
Sonra, a—sâra süren heybeti çekmekle, bugün,
O fazilet, bile hissiz, hareketsiz, ölgün.
Şimdi, Asım, bana müfrit de, ne istersen de,
Ma—rifetten de cüdâ, Şark, faziletten de.
Lâkin ister misin oğlum, müteselli olmak:
İçtimaî bütün âmillere, kudretlere bak.
Bunların her birinin kuvveti, maziye inen,
Kökü mikdarı olur; çünkü bu âmillerden,
En derin köklüsü en sağlamı, en hâkimidir.
Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen, bir bir
Göreceksin ki: Bu millette fazilet en uzun,
En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun,
Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz: Din-i mübîn.
Hâdisat etmesin oğlum, seni asla bedbin...
İki üç balta ayırmaz bizi mazimizden...
Ağacın kökleri madem ki derindir cidden;
Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş, ne zarar?
O, bakarsın, yine üstündeki edvârı yarar,
Yükselir, fışkırıp, âfâk-ı perişânımıza.
Yine bin vaha serer kavrulan imanımıza.
Vakıa ortada yüzlerce mesâvî yüzüyor;
Sen bu kâbusu bütün şerre değil, hayra da yor.
Çünkü yoktur birinin kalb-i cemâatte yeri;
Arasan: Hepsi beş on maskara ferdin hüneri!
Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum gözünüz;
Sade Gârbın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyarında sızan nâmütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi— suları.
Aynı menba'ları ihya için artık burada,
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada
Sen geçenlerde demiştin ki:
"Yazık hâlâ biz,
Dünkü ilmin bile bîgânesiyiz, câhiliyiz.
İşte fıkdanı bu ihmal edilen ma'rifetin,
Nesli bir acze düşürmüş ki, bugün, memleketin
Bir yığın kuvveti var, hem ne tabiî de, henüz,

Biz o kuvvetlere eller gibi hâkim değiliz!
Yarının ilmi nedir, halbuki? Gayet müthiş:
"Maddenin kudret-i zerriyyesi" uğraştığı iş.
O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,
Sarfedip durmada birçok kafa binlerce emek.
Ona yükseldi mi, artık, değişir rûy-i zemîn;
Çünkü bir damla kömürden edecekler te'min,
Öyle milyonla değil, nâ-nütenâhî kudret!.".
İbret al kendi sözünden, aman oğlum, gayret!
Bir yılın var daha zannımca?

– Evet.

– Bak, ne kolay!

– Lâkin ihvân-i kiramın?

– Çoğunun altışar ay.

– Hep giderler ya, beraberce?

– Giderler, mâlûm.

– Hepsinin mesleği sağlam mı?

– Evet, müsbet ulûm.

–İnkılâbın yolu mademki bu yoldur yalnız,

"Nerdesin hey gidi Berlin?" diyerek yollanınız.
Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...
Siz ki yıllarca neler çekmediniz, hem gülerek!
Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;
Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz.
Şarkın âğuşu açıktır o zaman işte size;
O zaman varmanın imkânı olur gayenize;
O zaman dinlerim artık seni, Âsım, bol bol...

– Yarın akşam gideriz.

Öyle mi? Berhudâr ol.

Kaynak: *Selamet,* S. 32, 26 Aralık 1947, s. 3.

282.

Ölümünden on bir yıl sonra

Hakkı Tarık Us

Mehmet Âkif'in hatırasına sunacağım şu bir kaç saygı satırının ilk cümlesi, vefalı dostu Mithat Cemal Kuntay'ın adına ödenecek bir şükran ifadesi olacak.

27 Aralık'ta güneş, yıllık devrinin ilk günü ile belki dört bininci defa olarak onun mezarını selâmlıyor; fakat biz yaşarken ve o öldükten sonra onun için yazılması bir zaruret olan eserlerden tek dördünü verebildikse bunu galiba bize mümtaz bir ciltte hem Âkif'i, hem kendini veren sanatkâr kaleme borçlu oluyoruz; çünkü Âkif için iki büyük faydalı kitap çıkaran Eşref Edip anlatıyor ki Mithat Cemal olmasaydı bu eser olmayacaktı. Bu eserler olmasaydı Fevziye Abdullah'ın o güzel tasnifi de elbet o kadar mükemmel olmayacaktı. Âkif'in eserleri şüphesiz yaşayacaktır. Âkif'in kendini yaşatacak Mithat Cemal'in eseri olduğuna inanıyorum. Ne yazık ki bu eserin, de ikinci cildi caddemize taşan çörçöpten sıyrılıp işte yıllar geçiyor, baş gösteremiyor. Âkif'i sevenlerin, Âkif'i devam ettirmek isteyenlerin, Âkif bu millete ve bütün milletlere bir birleşme noktası olmak lâzım gelen ruhunu asil hüviyetile gösterip onu haksız taarruzlardan korumak isteyenlerin ise tek silâhları bu eserlerin satırları, siperleri de bu gibi eserlerin sahifeleri olabilir.

Bakınız, ölümünün üstünden on bir yıl geçmişken hâlâ kimi bacaklarına sarılmış, kimi koluna tutunmuş, kimi diline takılmış, fakat Âkif'i bir türlü bütünü ile kavranamayan maruf fil fıkrası mahlûkları görüyoruz. Hakikat ve kıymetinin tam takdirini bu dünyadan gidince Öteki dünyanın tahtında tadan sanatkâr olmak, Âkif için hem bir talihsizlik, hem bir talih eseridir. Âhirete inanmış Âkif, bir kaç günlük dünya konukluğunda parlayıp sönmüş bir şöhret yalazı olmaktansa, bir noktaya inanan, bir nokta üzerinde birleşen insanların gönül dili olarak ışık vermeyi elbet üstün bulurdu.

Âkif Arnavud muydu? "Ben ki evet, Arnavutum" diyen Âkif, bunu Türklerden ayrılma yolunu tutan Arnavutlara buğz ve levm ederken söylemiyor mu? Arapça'yı okuyarak, yazarak, konuşarak üç türlü bilen Ömer Rıza'ya, Mısır'da yetişmiş olmasından doğmuş bir telmihi ertesi gün "Ömer Rıza Türk'tür" diye cevaplandıran Âkif'in bu sözünde Türklüğe nisbetinin içliliği, fahr, hattâ gururu duyulmuyor mu?

"*Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar*" diye suratına tükürdüğü âlem kendi yurdumuza saldıran düşmanlar değil miydi?

Âkif, frenk diyarından kendi hemşerilerine "İslâm'ın ilk saffet devrine dönelim" diye seslenmişse bunun "hurafelere dalmış, Hak'tan ayrılmışız" mânasını bir yana atıp, asrın yaşama şartlarını bırakalım da ihrama bürünelim, çöl hayatı geçirelim yolunda anlamak ve anlatmaya meyletmek,

ahmaklıktan değilse garazkârlıktan ileri gelir. Âkif'in bütün yurttaşları ve insanları bu kardeşlik bağı ile birleştirenlere ve servetin aileyi günlük icaplarına göre geçindirecek mukadderattan fazlasını bir tevzi nassına tâbi tutarak iktisadî ve içtimaî farkları ayarlar bir feragat ve kanaat rejimi tutanlara kafa ve ayak uydurmak istemesi kadar bir tevhid dini, yani bir millet ve insaniyet şairine uygun bir tehassüs zemini, ve tehassüslerini muhataplarına sindirmek için de bundan elverişli bir ifade âleti olabilir mi?

"Maksada göre hüküm" prensibinde Âkif, neden bir istisna mevzuu yapılıyor?

Bence Âkif "din"i "kültür ve medeniyet"in kendisi bilen mütefekkirler şairidir.

Derim ki, bir "Âkif Derneği" kurulmalıdır. Bu derneğe Beylerbeyi'nde Havuzbaşı'nda eski dergâhın meydana bakan ve şimdi şirin bir ev olan selâmlık dairesi merkez yapılabilir. Çünkü burası Âkif'in uzun zamanlar yaşadığı ve Çanakkale şehitlerini, sanatın en yüksek payesine ulaşmış eserlerinin nazil olduğa mütevazi yerdir. Nureddin Artam, sırf bu hatıraya hürmet olarak bu ilham köşesini yıkılmaktan kurtardı. Âkif'in hatıraları hep orada toplanır. İki haftada, ayda bir, beş on-bu da olsa kâfidir-idealist Âkif-sever'in buluşması, Âkif'in eserlerini, Âkif için vücuda getirilecek diğer eserleri koruyan, bu eserlerin noksanlarını gideren yeni Âkif'ler yetiştirmeye, bir cemiyeti, içinden uyandırmak fikrine sahip öyle Âkif'ler ileri bir dünya görüşünde geri fikirler, telkin eder vasıta gibi zıddına kullanmak isteyenlere engel olmaya hasredilir. "Molla Sıratı Edebî"nin "Zangoç"la ayni şeyi -yani İslâm sosyalizmini başka başka kelimelerle istediği- meydana konulur. Bütün bunlar vesika saklamak, hatıra yazmak, pek de revaç bulmayan bu memlekette Âkif daha mektep ve hayat arkadaşlarının sağ ve aramızda olduğu bugünlerde yapılırsa, bol bol meyva verebilir. Şu yazıyı yazdığım kısa zaman içinde ne eksiklerle karşılaşmadım. Meselâ Âkif'in ilk matbuata geçen yazısı ve ilk eserleri bahsi. Ben 1311-1895'te Filibe'de çıkan bir gazetede Âkif'in bir gazelini, bir terkib-i bendini okudum. Belki de önümdeki kitapların "neşrolunmamış bir terc-i bendi var" dediği bu manzumedir. Onu, *Vakit-Yeni Gazete*'nin 27 Aralık sayısında neşredeceğim.

Âkif'in eserlerini koruma derken, Kur'an'ın Mısır'da kalmış tercüme ve tefsirini bunların başına alıyorum.

Âkif, ne kadar ilâhî şair olursa olsun, gene beşerî zaaflar göstermekten kurtulamamıştır. Mithat Cemal'in önümüze sermiş olduğu hazineden öğreniyoruz ki bu eserini Mısır'dan ayrılıyorken bir dostuna vermiş: "Mısır'a dönersem bana verirsin. Dönmeden ölürsem yakarsın". demiştir.

Âkif'in Mısır'da kalan eseri, hem aile, hem millet malıdır. Bu, bir vasiyet olamaz. Böyle bir vasiyet de olamaz; bir adamın çocuğunu öldürmeye vasiyeti yerine getirilebilir mi?

Her yerin kanunu vasiyetlerin muteber olması için onun kanuna aykırı ve faydasız olmaması şartını kabulde müttefiktir.

Millî ve dinî vicdanın da hükmü bu!

Mısır'da eseri emanet alan zat bu vasiyeti yerine getirmiş bile olsa, eserin bir kopyasını aldığında ve rahmetlinin vasiyetini kendi yazısı olan kâğıtlara hamlederek onlar üzerinde infaz ettiğinde hiç şüphe etmem.

Kur'an'ın yanlış neşrinden üstüne bir mes'uliyet günahı sıçratmamak için pek titizlik gösteren Âkif, hayatında rızasını esirgemek suretile artık bundan kurtulmuştur, diyerek eserin şimdi eldeki tefsirlere göre yalnız farklarını kaydedip neşretmek bile böyle derneğe paha biçilmez bir şeref olur.

Ben, o hasta yatağında iken eserini memleket sınırları içine almak için yaptığım bütün teşebbüsleri, maalesef müspet bir sonuca vardıramadım. Merhum, bunu kesti, attı. Kur'an gibi insanları Hakk'a çağıran bir kitabın bütün fikir ve hükümlerini Türklere onların bayıldıkları şiir ve heyecan seslerile nakletmek böyle gerçekten tam ve sadık bir tercüme başarısının bütün lüzumlu unsurlarile doğmuş ve yoğrulmuş olan Âkif'ten bekleniyordu. Onu, bu noktada, en üstün bir salâhiyet görmüşsem *Tanrı Buyruğu*'nun fazıl ve muvaffak muharriri bu candan dostuna gücenmesin. Ben tercümesini Mısır'ın ehramları irtifaına çıkaracakken Firavunlar mezarına sokması suçunu Âkif'e affediyorsam gene Ömer Rıza yüzünden affediyorum. Çünkü o, Mısır'da bir tercüme bıraktıysa, bize, Mısır'dan Ömer Rıza gibi -bir asıl, bir canlı- eser, bir fazilet getiren de o olmuştur.

Kim bilir, belki üstat tevazu ve kadirbilirliğin altın parmağını uzatarak! "İşte Ömer Rıza, o yetişir!" demek istemiştir.

Nur içinde yatsın!

Kaynak: *Selamet*, S. 32, 26 Aralık 1947, s. 6-7.

Âkif'in ölümünden 11 yıl sonra bu yazıyı kaleme alan Hakkı Tarık Us, şöyle demiş:

"Derim ki, bir "Âkif Derneği" kurulmalıdır. Bu derneğe Beylerbeyi'nde Havuzbaşı'nda eski dergâhın meydana bakan ve şimdi şirin bir ev olan selâmlık dairesi merkez yapılabilir. Çünkü burası Âkif'in uzun zamanlar yaşadığı ve Çanakkale şehitlerini, sanatın en yüksek payesine ulaşmış eserlerinin nazil olduğa mütevazi yerdir. Nureddin Artam, sırf bu hatıraya hürmet olarak bu ilham köşesini yıkılmaktan kurtardı. Âkif'in hatıraları hep orada toplanır. İki haftada, ayda bir, beş on-bu da olsa kâfidir, idealist Âkif-severin buluşması, Âkif'in eserlerini, Âkif için vücuda getirilecek diğer eserleri koruyan, bu eserlerin noksanlarını gideren yeni Âkif'ler yetiştirmeye, bir cemiyeti, içinden uyandırmak fikrine sahip öyle Âkif'ler ileri bir dünya görüşünde geri fikirler, telkin eder vasıta gibi zıddına kullanmak isteyenlere engel olmaya hasredilir".

Hakkı Tarık Us bu teklifi getireli nerdeyse yetmiş sene olmuş ama, heyhat!

283.

Mehmet Âkif ve büyük eseri

Lütfü Bornavalı

Önceden Görüşleri

Süleyman Nazif'in tam olarak hatırlayamadığım Âkif hakkında bir cümlesi var: "Eğer Kur'an-ı Kerim Hazreti Muhammet'ten başka birine inse idi, muhakkak Âkif'e inzal edilirdi". Süleyman Nazif'in bu sözü, Âkif'in san'atkârlığını anlatmak içindir. Biz bu cümlede san'atkârlıktan ziyade tıpkı bir Peygamber gibi, hâdiseleri önceden görmesi, istikbal keşfediciliği üzerinde durmak istiyoruz.

Âkif, *Safahat*'ın birinci kitabında, İstanbul'un içyüzünü Refik Halit'ten de realist bir kalemle tasvir etmiş, hatta Yakup Kadri'nin *Yaban* romanında Anadolu köylüsüne fırlattığı iftiraya, *Ankara* romanında, Ankara'nın inkılâpla bozulan görünüşünün altındaki yüzü inkâr edişine bedel, İstanbul'un içini yakan bütün acıları ilk ve bugüne kadar da son anlatan Âkif olmuştur. Yaşamaları tabiatın lütfuna bağlı, kimsesiz ve sahibsiz çocukların bugünkü halini "Küfe" hikâyesi ile ilk defa o anlatmıştır.

Cılız bacaklarının dizden altı çırçıplak..
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sade bir bir çenber,
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryat;
Nazar değil o bakışlar dümu-i istimdat.
Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebin-i pâke yazık.

İstanbul caddelerini dolduran bugünün ayakta meyhanelerini ve bu meyhanelerin yaratacağı sefaleti vaktinde keşfederek bize haber veren Âkif:

Hurûşan bade-i süfliyyet derûnundan, kenârından;
Girîzan rûh-i ulviyet harîminden, civârından;

diye başlıyarak anlattığı meyhaneyi göz yaşartan bir aile faciası ile nihayetlendiriyor.

Bugün üzerinde çok konuşulup, bir çok ana babaların ızdırabını çektiği tahsil çağındaki çocukların ruhlarının mezarı olan kahvelerin, acıklı ve iğrenç halini yakından görerek ilk defa feryat eden, kırk yıl evvelden bugünün sefaletine mani olmıya çalışan Âkif:

Mahalle kahvesi hâlâ niçin kapanmamalı?
Kapansın elverir artık bu perde kanlı!

Hayır, bu perde, bu Şarkın bakılmayan yarası;
Bu, çehresindeki levsiyle yurda yüz karası.

olduğunu haykırırken, ikinci Meşrutiyet inkılâbının, eski felâketlerin yarası üzerine yeni bir felâket ilâve edeceğini çok iyi sezerek, millî faciaları vaktinden evvel tahmin etmiş ve geleceği, geçmişteki Endülüs saltanatının korkunç izmihlâli ile anlatmaya çalışmış:

Endülüs tacı elinden alınan bahtı kara,
Savuşurken, o güzel mülkü verip ağyara,
...
Başlar ağlatmaya biçareyi hüngür hüngür!
Karşıdan Valide Sultan bunu haklı görür;
Der ki: Çarpışmadan erkek gibi düşmanlarla;
Şimdi, hiç yoksa, kadınlar gibi olsun ağla.

Bir memleketi çökertecek, bir içtimaî bünyeyi tahrip edecek, fertleri şahsiyetinden, milletleri istiklâlinden mahrum edecek gizli ellerin, uşak ruhlu sefillerin meş'um rollerini, dalkavuklar arayan ve dalkavuk yaratılan zümrelerin bu memleket istikbalinde, millet haysiyetinde açtığı yaraları, mukaddesatı tanımayan küçük ve hasis menfaatler uğruna namusunu, şerefini, imanını, vatanını inkâra gidenleri bir operatör gibi teşrih masasına yatırarak, bütün kirliliklerini gözümüzün önüne seren Âkif olmuştur. Altıncı kitapta "Eyyühannas! Ederim taptığın Âllah'a kasem" diye başlıyan uzun sahifeler, Âkif'in duygularındaki derinliği, nefretindeki âzameti, görüşlerindeki isabeti, büyük dâvalar karşısındaki heyecanını en güzel ifade eden satırlardır.

Senin etrafını alsın ki yığınlarca sefil,
Kimi idmanlı edebsiz, kimi talimli rezil,
Kiminin fıtratı âzade haya kaydından
Kiminin iffeti ikbaline etten kalkan.

diye devam eden ve uzun sahifeler aynı heyecanı muhafaza eden mısralarını, bugün de aynı korkunç hastalığın ifadesi olarak, en büyük bir vecd içinde ibretle okumak Âkif'i anlatmaya kâfidir.

İnkılâpcılığı

Âkif'in her mısraında sert bir tenkit, daima mükemmeli isteyen keskin bir irade ve ifade kudreti olduğu halde, o kasden gençliğe yanlış tanıtıldı, yeni nesle inkılâp düşmanı diye takdim edildi. Muhakkak ki Âkif, inkılâp diye isimlendirilen bir takım soytarılıkları, kelime oyunlarını, maskeleri tanımak istemedi. O, ruh sıhhatinın, selim aklının, isabetli müşahadelerinin süzgecinden geçirerek edindiği kanatları sonuna kadar müdafaa eden, geçici menfaatlere uşaklık yapmıyan, şahsiyeti bütün bir idealistti. Çok kudretli oluşu, kasten yanlış tanıtılmak istenişinin hakikî sebebidir. Allah'tan başka kimse

önünde eğilmeyen bu müstesna baş, belki koparılabilirdi. Fakat muhakkak ki eğilmezdi. Âkif, asıl inkılâbın, gösterişten ziyade kafalarda ve kalplerde yapılmasını istiyordu. Bu nev'i kuvvetli ruhlar, dik başlar, arzularında hudut tanımıyan, cemiyeti kendi süflî, hattâ şehevî hislerine uşak yapmayı düşünecek kadar küçülmüş insanlar için daima tehlikedir. İşte Âkif hakkında uzananan dillerin hareket noktası budur.

Âkif'in *Safahat*'ına göz gezdirelim; her satırında samimî bir inkılâp âşıkı olduğu görülür. Birinci kitabında; İstanbul'un iç yüzünü korkunç bir realizim içinde tanıtan Âkif, bu cemiyeti baştan başa değiştirmek heyecanlarile yanmaktadır. Meyhane, Seyfi Baba, Küfe, küçük mikyasta da olsa, genç yaştaki Âkif'in, bu nevi heyecanlarının ifadesidir. İkinci kitap memleketi yeni baştan inşa etmek isteyen bir heyecanlar mecmuasıdır. Bu kitapta, memleketin içinde kıvrandığı istibdadı, ilânından pek az sonra huysuzlaşan meşrutiyet inkılâbı rezaletini, eski ve yeni edebiyatı, halkla arası açık olan müttefikleri, Avrupa'dan züppe dönen sözde münevverleri, nihayet cemiyette yaşayan batıl Müslümanlık telâkkisini tenkit ederek, hepsinin değiştirilmesini, terakki ve inkılâp yollarını tavsiye etti. Samimî olarak garp kültürünü de, tekniğini de aradı. *Asım*'ın sonunda, ızdırabını duyduğu cemiyet ve memleket hayatının, daha açık bir hesaplaşma ve kendine has bir içtimaî görüş ile halini aramaktadır.

Âkif kolay inkılâpların zararını kuvvetle sezmiştir. Günlük ve ısmarlama inkılâplar yerine, ruhlara ve kafalara hazmettirilerek yerleşecek esaslı inkılâplara taraftardır. Efganlı Cemâleddin ile görüşmesinde, bunu açıkca söylemekte, yirmi günde yapılması düşünülen bir inkılâp için "ben yokum" demektedir.

İsyan İradesi

Şiir ahlâk neşrine vasıta değildir. Fakat bir ahlâk dâhisi eserini ortaya koyarken, Peygamber vahyini alırken san'atkârane ifade derecelerine varmışsa, muhtevasının mahiyetine bakarak bu san'atkârlık meziyetini inkâr edemiyeceğiz. Âkif, isyan ederken de, iman ederken de vecd duyan bir san'atkârdır. "San'atkâr, küfürde bile vecd duyabilen insandır". Ruso "Heyecansız bir kahveye bile girmedim" derken kendi san'atkâr ruhunu ifadeye çalışıyor. Âkif cemiyetin bin bir ızdırabı içinde kendinden geçerek haykırırken, her türlü haksızlıkla mücadele ederken belki de san'at yapmağı düşünmeden, san'atın zirvesine ulaşmış, inandığı gibi yaşamış, inandığını yapmıya çalışmış, bu nevi çalışma içinde kanaatine aykırı gelen her manile çarpışmış, isyan etmiş idealisttir. Onun isyan iradesini, yine eserlerinde bol bol bulmak mümkündür. Onun ilk isyanı istibdat şiiri ile başlar:

Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdad
Bıraktın milletin kalbinden çıkmaz bir mülevves yâd!
Diyor ecdâdımız makberlerinden: "Ey sefil ahfad,
Niçin binlerce mâsum öldürürken her gelen cellad,
Hurûş etmezdi, mezbahane olsun, kimseden feryad?"

dedikten sonra kuvvetler arasındaki farkı işaret ederek, her devre hâkim olmaya çalışan birkaç cellada karşı boyun eğen milyonlara hitapla harekete çağırıyor:

Otuz milyon ahali, üç şakînin böyle, mahkûmu
Olup çeksin hükûmet namına bir bâr-ı meş'umu!
Utanmaz mıydınız, bir saysalar zalimle mazlûmu,
Siz, ey insanlık isti'dadının dünyada mahrumu,
Semâlardan da yüksek tuttunuz bir zıll-ı mevhumu!

Yine başka bir yerde:

Üç beyinsiz kafanın sevkine şaşkın gibi râm;
Kırbaç altında bütün gün ne tazâllüm, ne kıyam

diyen büyük Âkif cemiyetteki utanma bilmeyen haksızlığa isyan ediyor ve:

Göster, Allahım, bu millet kurtulur tek mucize:
Bir utanmak hissi ver gaip hazinenden bize

diyor.
Zulme karşı, tıpkı Namık Kemal gibi tam bir pervasızlıkla haykırıyor:

Sanıyorlar kafa kesmekle, beyin ezmekle,
Fikr-i hürriyet ölür, hey gidi şaşkın hazele!
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:
Ekilen gövdelerin hepsi yarın fışkıracak!
Hangi ma'sumun olur hûni bu dünyada heder?
Yoksa kanun-ı ilâhiyi de yırtar mı beşer?

Âkif'in; asra, medeniyete, istibdada, kuvvete karşı isyanını kelimelerle anlatmağa çalışmak, onun duygularına hörmetsizlik olur. Onun isyan iradesini pek güzel anlatan aşağıdaki mısralar, her türlü izahtan mustağnidir:

Ey bu toprakta birer naş-ı perişan bırakıp
Yükselen, mevkib-i ervah! Sakın arza bakıp
Sanmayın; şevki şehadetle coşan bir kan var.
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!
Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdarımıza;
Tükürün cephe-i lâkaydına Şarkın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın, tükürün!
Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!,
Tükürün onlara alkış dağıtan kahbelere,
...
Medeniyet denilen maskara mahlûku görün:
Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!

Neslimizde Yarattığı Ruh

İstibdadın ruhlarda yarattığı marazîleşen, büyük bir korku ve dehşet içinde kendini memleket meseleleri ile alâkalı görmeyen, teşebbüs kabiliyetini, enerjisini kaybetmiş bir gençlik, Servet-i fünun edebiyatında bütün açıklığı ile görülür. Saçlarını uzatarak, yalnız Avrupa'yı taklit eden, vatan fikri İstanbul hududlarından öteye gitmeyen, bütün memlekete Tepebaşı bahçesinden bakan bir neslin nereye gideceğini, kalblerini hangi ızdırabların yakması lâzım geldiğini, ne Servet-i fünuncular, ne de o devrin münevveri hiç düşünmedi. O nesil, marazî aşklardan başka hiçbir mukaddes endişeyi kalplerinde yaşatmadı. Nesillerin istikbali hakkında her yerde tam bir gaflet ve lâkaydı vardı. Âkif bu müthiş gafleti pervasızca yıkarak, istikbalin dehşetine ilk olarak işaret etmesini bilen adamdır. Peygamberini unutan gençlik için iman ve ümit kaynağı olmuştur. Tıpkı Sen Pol'ün sesinin, Roma İmparatorluğu'nun ayakları altında ezilen memleketlerin kurtarıcısı olduğu gibi Âkif terennüm etmeğe başladığı gündenberi gençlik, isyan denen irade kudretini yalnız Âkif'ten ve bu topraklar için ölen mukaddes şehitlerden almıştır.

Ey bütün dünya ve mafiha ayaktayken, yatan!
Leş misin davranmıyorsun? Bari Âllah'tan utan.

diyen Âkif gür sesle evvelâ bu nesle enerji ve ibret vermeye çalışıyor. Maksatsız ve emelsiz yaşamaktan şikâyet etmeyen uyuşuk bir nesle Azim isimli şiiri ile izahlarda bulunuyor:

Ye'sin sonu yoktur, ona bir kere düşersen
Hüsrâna düşersin, çıkamazsın ebediyen!

diyor. İşte her yerde felâket ve izmihlâl kokusu da bulunduğu zamanda, gök gürlemesi gibi haykıran:

Âlemde ziya kalmasa, halk etmelisin, halk!
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam kalk

ve,

Sahipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sahip olursan bu vatan kurtulacakatır,

diyen erkek sesin yarattığı heyecan duyan kalplerde elbette aks-i sada bırakacaktı. Her hareketi ve her kelimesi ile neslimize ümit ve iman, azim ve cesaret aşılayan bu pervasız sesin sahibine sıçratılmak istenilen her leke pek aşağı bir maksadın mahsulü olsa gerektir.

Kaç yüz senedir bekliyoruz, doğmadı ferdâ
Artık yetişir çektiğimiz leyle-i yeldâ.
...
Madem ki hakkın bize vaat ettiği haktır
Şarkın ezelî fecri yakındır, doğacaktır.

Ve nihayet:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

diye kelimeden ziyade şahsî bir heyecan halinde ruhlara üflenen bu iman ve ümit, bugünün ayakta duran gençliğinin en kuvvetle dayandığı temeldir.

Dehâsı

Veliler gibi bir ahlâk idealisti, ahlâk muhterisi olan Âkif, alelâde va'z eden bir dindar değil, memleket meselelerinde cezbeye tutulan büyük bir ruhtu. Belki bugün Âkif'e şair değil diyenler vardır. Bu fikir bir bakıma doğrudur. Çünkü Âkif'in ahlâk ihtirası, dehâsının bu tarafı, şiirini çok geçiyor. San'atını geride bırakıyor. Bilhassa hayatının sonuna doğru çok değer kazanan şiiri, ahlâk ihtirası yanında küçük kalıyor. Bu vaziyet şairliğinin küçüklüğünden değil, ahlâk ihtirasının büyüklüğündendir.

Her velide olduğu gibi, Âkif'in de bütün eserlerinde mütevazi ve muztarip bir şahsiyeti vardır. Âkif'in sözleri tıpkı âyetler gibidir isbat etmez, ikna eder. O yalnız his edilir. İsbat onu küçültür. Esasen isbat, doğruluğuna şüphe ile bakılan şeyler içindir.

On bir sene evvel aramızdan ebediyen ayrılan bu büyük adamı, heykeller ve tunçlar arasında bir gurur ifadesi gibi zoraki kıymetler halinde görmüyoruz. Onu tıpkı "bu şafaklarda yüzen al sancak" gibi kanımızda bir iman ve kahramanlık sembolü olarak duyuyor ve yaşıyoruz.

Kaynak: *Hareket* (*Mehmet Âkif özel sayısı*), Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 3-6.

Ocak 1962 tarihli *Oku* mecmuasının Âkif'i anma sayısının kapağı.

284.

Mü'min Âkif

Remzi Oğuz Arık

1873'de Fatih'te, Sarıgüzel'de doğan, 1893 yıllarında İpek kasabasına evlenmeğe giden, daha öğrenci iken öksüz kalan, baytar, edebiyat hocası Âkif'den şimdi ne kalmıştır? Kocaman bir hiç! Hattâ, cemiyetimizin türlü görünüşlerini, derdlerini en güzel bir İstanbul Türkçesi'nin ifadesiyle, bu ifadeyi en pürüzsüz bir nazımla bizlere çizen Âkif'ten çok bir şey kalmış mıdır? şiiri, sanatı, cemiyetin işlerini devrimizin anlayışile ele alanlar için Âkif'in bu taraflarında sıkıcı ne kadar çok şey vardır! Onun tavsiye ettiği şeylerden dolayı, tenkid ettiği yönler dolayısiyle ve ideolojisi bakımından ise sağlığında başlayan ağır çalışmalar, ölümünden sonra da bitmemiştir. Bir halkevi başkanı hatırlıyorum ki idaresine nasılsa geçmiş muhteşem halkevi binasında Âkif'in hâtırasını andırtmadığı için uzun uzun övünmüştü! Düşman bile denmeye lâyık olmayan bu türlü vefa zügürtlerini bir yana bırakıyorum, amma Âkif'in şahsı hemen her zaman atışma ve çatışma konusu olmuştur. Muarızlarının içinde, sözlerine değer verebilecek, şiirin dostu olanlar onun:

Şiire meslek deye, oğlum, verilir miydi emek?

mısrağından almışlar; milliyetçilik dostu olanlar:

Bunu benden sorunuz, ben ki, evet, Arnavudum,
Başka bir şey deyemem: İşte perişan yurdum!

beytinden kuşkulanmışlar; inkılâpcılar:

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!

mısrağına yıkılan mânayı senet gibi almışlar ve rahmetli Âkif'e acı, ağır yüklenişlerle onu ayrı ayrı gömmek istemişlerdir.

Halbuki Âkif, yıllar geçtikçe onu kültürü ile yetişen büyük milletin büyük bir çocuğu olarak anılmaya başlamıştır. Daha yaşarken, ona ideoloji bakımından en çok aykırı bakan Türkcü, onun değerini en açık surette ölmekten çekinmemişti. Şimdi Türk gençliği, Tük aydınları onun ölüm yıldönümünü bir millet mâtemi olarak yaşamayı âdet edindiler.

Biz buna şaşmıyoruz.

Bir kere Âkif, vefalı bir dosttu. Cinsi gittikçe azalan bu mübarek insan çeşidinin bizim milletimiz arasındaki değeri çok büyükdür. Balkan Harbi, İlk Dünya Harbi ve Anadolu Kurtuluş Savaşları gibi üç büyük meşherde bu millet Âkif'i kendi yanında bulmuştur. Dünyaya yenilmiyeceğine inandığı ordusunun Balkanlı devletcikler tarafından dehşetli bir yenilgiye uğratıldığını, yoluna asırlardır kan, emek ve feyz döktüğü Rumeli'nin parça parça edilerek alındığını gören Türk halkı; kıyametin geldiğini sanmış, taş

kesilmişti. Âkif bu korkunç yeis zamanında ilkin dindaşları olan halkımızın gözyaşı olmuş çağlamış, sonra onu Tanrı'nın sesile yeniden kurtarmaya çabalamış bir dosttur.

İlk Dünya Harbi'nde, bütün bir Müslümanlık âleminin uyanıp birleşmesi idealini müjdeleyen, Osmanlı İmparatorluğu'nun idealdeki yerini Tanrı'nın müjdesi gibi Türk halkına nakleyleyen ve onu ıztırablar altında çökmemeye çağıran; fakat imparatorluk çöküp herkes cephe kahramanlarına söğerken *Asım*'ında Türk varlığını göklere çıkaran dost o olmuştur. (Ne gariptir ki, 1300 yılın insanlarını hepimizde görmek isteyen Âkif'in bu eseri, *inkılâp* arzusu ve hasretile biter!)

Anadolu Kurtuluş Savaşlar'ında İnebolu'dan Ankara'ya yaya yürüyen, o büyük mahşerde Türk halkıyle birlikte "Bülbül"den beter inleyen, sırat köprüsünü geçen, o halkın adına İstiklâl Marşı'nı yazan, yazan değil o istiklâli "ırkım" deye Türklere müjdeleyen vefalı dost, Âkif olmuştu.

Sonra Âkif, en çok omuz silken sanat tenkidcisinin bile hayran kaldığı Türkçesi ile ebediyetlere hediye edilen şiirlerin sahibidir. Türk oğlu, ne zaman hayatın türlü imtihanından geçse, mutlaka Âkif'den bir parçayı ruhunun ifadesi veya istifadesi için önünde bulacaktır.

Bunlardan başka Âkif, insanı insan eden, insanı en muhteşem insan olan hür insan eden feragat gibi, gönül alçaklığı gibi, aza kanaat gibi, yanındakinin derdine ortak olmak gibi nimetlere ermiş bir bahtiyardı. Türk oğlu, bu nimetlere eren insanı kolayca unutmayan karakterdedir.

Fakat Âkif'i asıl unutturmayan, onun imanıdır. Ne varlık, ne yokluk, ne makam, ne hapishane, ne gurbet, ne menfâ... Hiçbir şey Âkif'i -varlığının hikmeti haline yükselen- imanından ayırmamıştır. Bu iman Âkif'deki bütün meziyetlerin bir nevi pınarı, besleyicisi ve çimentosu olmuştur diyebiliriz.

Gücünü dinden alan bu iman, onu dünyanın bir bölümüne dost, bir bölümüne düşman kılmıştır. Dostluğunu 400 milyon Müslüman'a ayıran Âkif, ona dostluk göstermiyen, tam tersine: Bu Müslüman âlemini yaman bir şuurla yok etmek isteyen cemiyetlerin düşmanıdır. Hakkın sesine koşanların meydana getirdiği bu 400 milyonun ayakta kalması, Tanrı'nın hak olduğuna, hak kalacağına delildir. Bu itibarla da, Tanrı'nın hak olduğuna, hak kalacağına delildir. Bu itibarla da, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirmiyenler, bu mission'a hıyanet edenlerdir ve Âkif'in onlara düşmanlığı sonsuzdur.

Âkif'in bir çok parçalarını ölmez bir şiir güzelliği ile canlı bulmak, şimdi, hemen kimseyi ürkütmüyor. *Safahat*'ın IIinci kitabında Yeni Cami'nin, Süleymaniye'nin tasvirleri; IVüncü kitabında Fatih Camii'nin yahut bir namaz manarasının tasviri (M. 69-68), yahut Edirne'nin, Gümülcine'nin düşman elindeki hali; Vinci kitabındaki "El-Uksur" hatırası, "Berlin Hatıraları"nın bir kısmı, hele Çanakkale'ye ait parçası, "Necit Çöller'inden Medine'ye" kısmı, nihayet IVüncü kitabındaki mısralar, beyitler, hele Asım'ın neslini, Çanakkale müdafaasını anlatan o ölmez kısım, o eşsiz dostun; Kurtuluş Savaşları sırasında verdiği "Bülbül" hele "İstiklâl Marşı".. Şimdi nesilden nesile hediye edilen millet malı oldu. Fakat, beyenilmeye gerçekten değen bu parçalarda, tek kelime yoktur ki imanın nurunu aksettirme-

sin! Âkif'in inandığına şu dünyada herkesi inandırmak imkânsız. Amma o inanla beslenmeyip gelişen bu san'at eserleri cemiyete mal olmuştur.

İnsanlığa mal olan büyük şeyler, mutlaka büyük bir bani olan büyük karakterlerin işidir. Âkif'in, millete mal olmuş, bilip söylediğimiz her şeyi, imanından geldiği gibi onu, bütün meziyetleri sarsılmış bir cemiyet içinde seyrek bir insan yapan karakteri de imanına dayanır. Eserinde, bu milleti düşüren her şeye karşı kükrer; fakat onun dayanamadığı en bayağı şey; ölüm korkusu ve kısaca korkudur. Tembellikten bile beter bildiği bu zillete karşı onu koruyan kalkan imandır! Sonra, ona ölmez parçaları yazdıran karakterinin silinmez yanı, hürriyete olan sonsuz vurgunluğudur:

Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum!

diyen mü'min insan, bu şanlı ni'meti de imanına borçludur. Şanlı ni'met dediğim o hürriyetin silâhı, cephanesi, karakolu ise, Âkif'i dünyaya minnet ettirmiyen *feragati*dir. Ve bu ni'meti de Âkif yine imanile beslemiştir.

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki inanmak zor, inanan az ve inandıran yok gibidir. İnanaların başı belâdan kurtulmadığı içindir ki dünyamız ve bu dünya içinde cemiyetimiz dostluktan, dosttan mahrumdur. Dostun da, dostluğun da bu yokluğu insan oğluna cemiyet hayatını, medeniyet hayatını zehir etmekte; bu hayatı bir merasimler bir hiçlikler faciasına çevirmektedir. Bu yokluklar, bu facia içinde bunalanlar Âkif'in imanla beslediği dürüst, sade, mert ömrünü ne kadar ansalar, döne döne ansalar azdır.

Kaynak: *Hareket* (*Mehmet Âkif özel sayısı*), Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 6-7.

"İnsanlığa mal olan büyük şeyler, mutlaka büyük bir bani olan büyük karakterlerin işidir. Âkif'in, millete mal olmuş, bilip söylediğimiz her şeyi, imanından geldiği gibi onu, bütün meziyetleri sarsılmış bir cemiyet içinde seyrek bir insan yapan karakteri de imanına dayanır".

(*Remzi Oğuz Arık*)

285.

Mehmet Âkif

Nurettin Topçu

Mimar Sinan kendi san'at hayatını üç devreye ayırmıştı: Şehzade Camisi çıraklık devrinin, Süleymaniye ustalık devrinin, Edirne'deki Selimiye ise san'atının son zirvesinin eseri olmuştu.

Âkif'in daima heyecanlı geçen hayatında da üç devre ayırmak kabildir: Birinci ve ikinci *Safahat* devresi Âkif'in milliyet davasına giriş devresidir. Bu ideal onda devamlı kalmakla beraber, *Safahat*'ın üç, dört, beş ve altıncı kitaplarında Âkif'in san'at idealine daha çok bağlanışını görüyoruz. Onun son eseri olan da ise çok kuvvetli mistik parçalar buluyoruz. Âkif'in san'at hayatını, eserini adım adım ve dikkatle takip ederek böyle üç devreye ayırmakla beraber, şunu da ilâve edelim: Âkif eserinin başından sonuna kadar büyük millet idealcisi kalmıştır. Üçüncü *Safahat*'ta da şairlik vatanperverliğinin sesi olmuştu, denebilir. Son eserinde de yine vatan ve istiklâl aşıkı, büyük şair, aynı zamanda mistikdir.

Millet Davâsı

Her büyük adam, cemiyetinin ıstırabını yüklenmiştir. Âkif de böyle başladı. Şiddetle ve insaf ve vicdanın asla şüphe edemiyeceği şekilde bağlı olduğu milletinin hayatında ıstırabının kaynaklarını aradı. İlk iki *Safahat*'ta, her sahadaki sefaletimizin yanında onu buluyoruz. Cemiyet hayatı onun ruhuna hareket noktası oldu. O, sanki bu hayatı basamak yaparak, adım adım nefsine ve içindeki aydınlıkta yakaladığı Allah'a yükseldi. Lâkin bu milletin hayatı ve istikbali endişesini de sonuna kadar muhafaza etti. Yani bütün ömrünce idealist milliyetçi olarak yaşadı. Onun babası Arnavut olduğu için kendinin Türklüğünden şüphe edenler, bu adamda ruh ve ahlâk idealinin biyolojik bir realite artığını ortadan kaldırmış olduğunu anlıyamıyorlar. O hiçbir zaman kendini bu millete yabancı hissetmedi. Biz onun, bu milletin velilerinden olduğuna inanıyoruz.

Hayatımızın felâketleri yanında en büyük ıstırapla yaşamış ve otuz sene bu milletin çocuklarına ümit ve iman aşılamış olan insana, sandalyalarda oturmadıkları haldetahtlarını ruhumuzda kuranlar arasında yer vermeğe hakkımız vardır. Memleketten çıkıp sanki çile doldurmaya gidişi, bir infial ve millete ait bir ıstırap yüzünden olmuştu. Sonra da bütün arzularına rağmen hastalığına kadar gelememiş olması, kendi kabahatı değildir. Milletin felâketleriyle ıstırap çeken insanların alkışlamayıp ağlamaları ne kadar tabiî ise, hep büyüklüklerini saymak ve büyük putları alkışlamakla ömrünü geçirenlerin millet idealinden uzak, ekseriya onunla alâkasız oluşları da bir realitedir. Türklüğün kavram ve kelimesini meslek haline koyarak, bu milletin hayat ve sefaletlerinden uzakta yaşıyanlar Âkif'in gerçek Türklüğünü ve onun azametli idealini anlamakta mazur bulunurlar. Zira o methedip alkışlamamış, acı çekmiş ve bütün ömrünce milletin çocuklarının ruhundaki yaraları tedavi etmiştir. Vatanın, basit bir coğrafî unsurdan ziyade bir ülkenin her köşesinde

barınan acıların bütünü mânasına en kuvvetle kavrayan o olmuştur. Milleti kurucu unsurlardan bir ikincisi de Âkif'in eserinde saltanat kurmuştur: Bir milletin tarihine ait bulunan ve ruh kuvvetleriyle değerlendirilmiş olan geleneklerden ibaret mukaddesat. Müslüman olan Türk'ün tarihi, yani millî tarihimiz baştan başa onun *Safahat*'ında barınmış duruyor. Gençliğimizin bugün düşmüş bulunduğu uçurumun başlangıcını o pek veciz şekilde anlatmıştı:

Mefâhir kaynasın, gitsin de vicdanlar kesilsin lâl,
Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken durmaz istiklâl!

Onun milliyetciliğinde bu "mukaddesat" kelimesiyle pek güzel anlatılabilen bir yükseliş, fizikten ahlâka doğru bir çıkış görüyoruz. *Safahat*'ında, milletin ahlâkiyle beraber, fakat daha ziyade maddî sefaletleri, hünersizliği, cahilliği, tembelliği, perişanlığı üzerinde duruyor. Üçüncü kitaptan başlıyarak ruhî cephenin, ahlâkın ön plana geçtiğini görüyoruz. Artık şairin ıstırabı yokluğa değil, küçüklüğe, ruhsuzluğa ve duygusuzluğa aittir. Bu ruhîleşme mecazlara da uslûba da sirayet ediyor. Büyük ölünün, Hazreti Muhammed'in ruhanî kucaklayışını Mehmedciğe kabir yapıyor:

Ey şehit oğlu şehit isteme benden makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

Milletin felâket günlerinde gözlerinin önüne açılan sahnelere tahammül edemeyen şair, bu sahneyi anlatmak için yerle göğe kalb ve ruh bağışlamaktadır:

Ezilir ruh-i sema, parçalanır kalb-i zemin!

Nihayet Bülbül, milletin sen [son] matemcisidir. Fakat şair gözyaşlarına kanmak, doya doya ağlamak ihtiyacındadır. Feryadı Bülbül'den bile kıskanır ve mateme yakışmayan, belki Beethoven'in senfonilerinde işittiğimiz ümitle dolu gür sesile haykırır:

Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil matem!

Sanat İdeali

Her san'atkâr, san'atkâr olmadan önce bir âşıktır. Vakıa her âşık olan san'atkâr değildir ve san'at, aşkı duymuş olmak değil, ifade etmesini bilmektir. Bu bakımdan bize, kuvvetli bir teknik eseri halinde gözükür. Lâkin bu tekniği icat eden, kullanmasını öğreten, ona şekil veren, san'atkârın sana asıl mevzuu olan bir aşktır. Dünya aşkları kalbimizi tabiata açıyor, bu nizama hayran bırakıyor. Âkif'e şair değildir diyenlerin, bu garip binleme [fikre?] bağlanmaları, onun eserinde tabiat unsurlarının birleşmesiyle meydana gelen (vasıflar: qualité) âlemi bulamayışlarından alır. Bunun sebebi, Âkif'in büyük vatanperverliğin onu kavradığı devirden önce bir san'at hayatı yaşamış olsaydı aşk ve tabiat şiirinde büyük eserler verebilirdi. Vatan davasının onu her âşık gibi nasıl sımsıkı pençesine geçirdiğini, o, hem de san'atkâr ifade içinde ne güzel anlatıyor:

Nerde alsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...

23 Aralık 1955'te İstanbul İmam Hatip Okulu yurdunda yapılan bir Âkif'i anma toplantısında Nurettin Topçu kürsüde konuşurken.

(Dergâh Yayınları arşivi)

"Büyük adam eseriyle hayatını birleştiren adamdır. Biz onda şu vasıfları arıyoruz: Önce bütün ömründe ayni kanaatin, ayni imanın sahibi olan adamdır. Devirlere, zaruretlere, cemiyetlere göre değişmez, muhitine uymaz, muhiti kendine uydurur, uydurmazsa çarpışır. Cemiyetten daha kuvvetlidir, cemiyeti sürükleyicidir. (...) Büyük adamların başka bir vasfı da münzevi oluşlarıdır. Onlar kalabalığın içinde yalnız yaşarlar. Üçüncü bir vasıf olarak büyük adamların devlet ve ikbal mevkilerinden uzak durduklarını görüyoruz".

(Nurettin Topçu, *Mehmet Akif*)

Dostoyevski'nin de tabiattan hiç bahsetmeyişi bazılarını düşündürmüştü.

Mehmet Âkif ilhamını yerden değil, göklerden aldı diye göklere bigâne gönüller onun şairliğini inkâr ettiler. Kadından, çiçekten, bir havuzdaki sudan, saçtan ve buluttan bahsetmeğe tenezzül etseydi Âkif o zaman küçülürdü; dünya mahlûkları arasına katılırdı. Halbuki o ölmeden semavî idi ve eflâtunun tasvir ettiği hakikat aleminin yolculuğuna hazırlanmıştı. Bunu bize kendisi haber vermişti:

Bana dünyada ne yer kaldı, emin ol ne de yar;
Ararım göçmek için başka zemin, başka diyar.
Bunalan ruhuma ister bir uzun boylu sefer;
Yaşamaktan ne çıkar günlerim oldukça heder?
Bir güler çehre sezip güldüğü yoktur yüzümün;
Geceden farkını görmüş değilim gündüzümün.
Seneler var ki harap olmadığım gün bilmem...

Bu emsalsiz şiirde, Michelange'ın aşk fırtınalarına tutulduğu ve tahammülsüzlükle yandığı altmış yaşından sonraki zamanlarına ait lirik şiirlerin edası his ediliyor. İtalyan şairi "Ey aşk, eğer Allahsan, beni zincirlerimden âzâd et!" diye yalvarıyordu. Mehmet Âkif'i yaşatan ihtiras, aynı zamanda onu öldüren aşk vatana çevrilmiştir, ve o:

Beni öldürmede oğlum, bu harap ıssızlık

diye inler.

Mistikliği

Bir esere san'at eseri diyebilmek için onda ne arayalım? Büyük, küçük her san'at eseri nasıl bir emekle meydana gelmiş olmalıdır? Yani hangi gayretin eseridir?

Dışımızda bize gelen tesirler, ister vasıflar halinde duyularımıza gelsin, isterse tasavvurlar halinde doğrudan doğruya şuurumuza gelsin, san'at eseri olmak için önce, vücudumuzdan aldığımız ve senestezi denilen genel duyu, yani halimizin bütün halindeki hissiyle birleşirler; onun kanalına girerler. Orada akisler, çarpışmalar, bunalmalar veya âni yükselişler olur: İntibalar değer kazanırlar ve birbiri arkasına sıralanırlar. Böylelikle onlarda bir *derinleşen manzara (perspective)* peyda olur. Bu bizde, dış dünyanın aşk haline gelişidir. Sanatkârda bu devre, muhayyilenin çalıştığı devredir; sanatkârın heyecanlarına esir olduğu devredir. Bu esnada vücut, bir heyecanlar meksifesi halinde bulunur; yaratıcı olduğumuzu his ederiz. "Bana ne oluyor" diye kendimize sorarız. Her şeyimiz, varlığımız bile gözümüzde kutsilik kazanır. İstersek Allah'a doğru havalanabilecek iktidarda olduğumuzu sanırız.

Sonradan ikinci bir devre açılır; sanki Allah'tan gelen bir emirle sanatkâr dile gelir. Amma nerede? Bir (sâir-i fi'l-menam: sommanbule) gibi daldığı kendi şahsî tarihinin içerisinde sanatkârın çok mahrem, hatta kendisinin bile farkında olmadığı veya yaşandıkları zaman ehemmiyetlerinin farkında

olmadığı bir sürü mazinin hayalleri arasında derin, yakalanmaz, tahlil edilmez, kelimelere sadece barınmış ruhî unsurlar halinde, ifade süzülür ve etrafımızda yeni bir manzara teşkil eder, bir dünya yaratırlar. Sanatkârın bütün ihtirası bu ifadeye bağlanır. Halâsını ondan umar. Hakikatten onda kurtarıcı bir unsur saklıdır. Sanat eserinde, Peygamber sözünde olduğu gibi benliğimizi avuçları içine alan i'caz, san'atkârı nereye kadar sürükleyebilir? Bu hal, san'atkârı büyük huzura, büyük yalnızın huzuruna çıkardığı anda san'at, mistikliğin ülkesinde kemâlini bulmuş, yarımlıktan kurtulmuş, muradına ermiş demektir. Âkif, "Gölgeler"de tam manasiyle büyük mustaripler arasına karıştı. O, hakikat âlemine gözlerini açarken, bütün mutasavvıflar gibi:

Henüz yanımdadır bezminde methuş olduğum demler;

diye terennüme başlıyor ve ideler dünyasının ilâhî hatıralarına dalıyordu. Bu aşk onda ölüm arzularını ihtiras haline getirdi. Vahdet aşkı, vaktiyle vatanın her köşesini bir Cennet haline getirmek emeliyle yaşamış olan idealistti. Çokluk resminden kendi hayaline çekti. Dünya nizamını isteyen, cemiyeti ve milleti için azametli heyecanlar yaşamış olan sanatkâr, bir anda maşuku olan mabuda teslim oluverdi. Muttasıl vuslat, vuslat diye haykırıyordu:

Ne yapsın âbidin sensiz bu viran vahşet-abâdı?

nihayet vahdet sırrına erdi, öylece Allah'a kavuştu. Bu halin bizce en kuvvetli hucceti, veliler gibi onun da arkasından insanlığın ihtirasla koşmasıdır. Şurası muhakkaktır ki Âkif'in nihayet ulaştığı bu samimi mistisizm, onun ruhunun derinliklerinde kuvve halinde başlangıçlarından biri barınmakta idi. Onun hem vatanperverliğinin, hem de sanatkârlığının kaynakları, milliyetcilikte ve san'atta sahip olduğu samimiyet ve şiddetin sırrı hep onda aranmalıdır.

Kaynak: *Hareket* (*Mehmet Âkif özel sayısı*), Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 9-10 ve 11

28 Aralık 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Talebe Derneği, Türk Milliyetçiler Derneği'nde bir Âkif'i anma toplantısı gerçekleştiriyor. Dinleyiciler arasında Nurettin Topçu da var. (Sakallı ve gözlüklü beyin sağ tarafında oturuyor).

286.

M[ehmet Âkif'in insanî değeri

Cahid Okurer

"İnsanî değer" sözüyle, Âkif'in bütün insanlığa örnek olabilecek, şahsiyet ve karakteri üzerinde durmak istiyoruz. Şairliği üzerinde asıl değerini ortaya koyamaz Âkif'in şiirlerini de kıymetlendiren asıl onun şahsiyet ve karakteridir.

Büyük şahsiyetler, dâima büyük ve kuvvetli insanların eseri oluyor. Âkif'in dindarlığını bilmiyen yoktur. Bunu dinsizler de bildikleri için ona, softa diye hücum ediyorlar. Âkif dindardı. Fakat, arzuları, dilek ve hareketleri yalnız uhrevî bir âlemin mükâfat ve huzuruna erişmek ve eriştirmek için değildi. Bu topraklar için toprağa düşenleri takdis eden;

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

diyen bir insan tarafından din softaca telâkki edilmiş olamaz. Eserlerini okuyanlar anlarlar ki, Âkif için din, her şeyden evvel, bize kendimizin mânasını verdiren kurtuluş ve selâmetimiz için, bir temel inanıştır. Esasen din, insanların hayatlarına mâna ve ebedîlik vermek suretile, öteki dünyada mes'ud etmeden evvel bu dünyada huzur ve selâmete eriştiriyor. Öteki dünyada mes'ud olabilmek için: Allah'a hayat ve ruhun ebedîliğine, bu dünyada huzura erişecek kadar inanmak lâzım. Bu inanış içinde insan kendi iç ve dışı ile, geleceğinden endişe etmeden mücadeleye girişilebilir. Ferd, istikbalinden emin olmazsa, her sahada kuvvetli ve devamlı bir mücadele için ruh kuvvetini bulamaz.

Şimdi Âkif'in dindarlığında âdap ve erkân kısmını, sosyal müessese taraflarını ayırarak inanışının özünü düşünelim. Âkif kendi varlığını da içine alan kâinat karşısında anlaşmaya varmış; ebedî, sonsuz bir varlığa inanmıştır: Bu şuurumuzu alt üst edecek kadar muazzam ve sonsuz varlık bir hiç için yaratılmamıştır. Kendi varlığımızı da içine alan kâinatın bir mânası vardır.

Âkif'in inanışındaki kökü tahlil ederken vardığımız netice bu oluyor. İnsan kâinatın varlığından anlıyamazsa; yani hayat ve kâinat boş, mânasız mihanikî bir sistemse onun bir zerresi olan insan varlığı da boş ve mânasız görünecektir. Bu itibarla kendine, cemiyetine, insanlığına âit inanışları köksüzdür. Büyük sarsıntılar karşısında sökülür, kopabilir. Her çeşit sosyal inanışlarımızın, sarsıntı ve tazyik karşısında sökülmemesi için ruhumuzun derinliklerinden yükselmesi lâzımdır. Sonsuz bir varlığa inanışın içinden yükselen sosyal inanışlarımız kuvvetli ve sökülmez olacaktır. Bir ağacın kökleri toprağın derinliklerindedir. Fakat gövdesi toprak üzerindedir. Meyvesini bu toprak üzerinde yaşayanlara verir.

İşte Âkif'te bulduğumuz insanî değerin bir cephesi budur: Onun sosyal bir müessese olarak dini üzerinde değil, bu dindarlığın özü olan ve bütün sosyal hareketinin kökleri ve menbaını teşkil eden, hayatın ebedîliğine, kâinatın mânasına, sonsuz varlığa inanışı üzerinde duruyoruz.

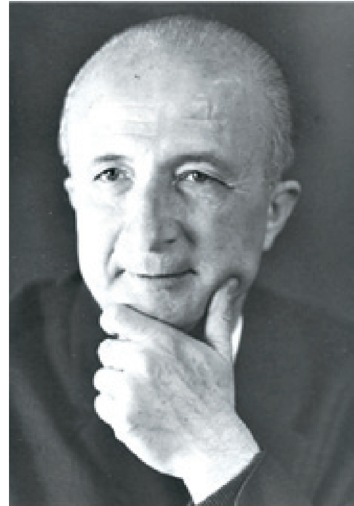
Âkif'in insanî değerini, diğer taraftan, onun büyük bir ideale kuvvetle inanmış olmasında aramak istiyoruz. Bu bakımdan bize bir insanî değer olarak görünen Âkif'in idealist şahsiyetidir. Neye inanırsa inansın bir idealisti şöyle tanıyabiliriz.

1. Hayatında imanını nakzedecek en ufak bir hareketi yokdur. Düşünce, duygu ve hareketleri bir iman mihveri etrafında toplanmıştır.
2. Fakat inandığı gibi yaşayan her insan idealist sayılmaz. İdealistin asıl karakteri inanışını başkalarına aşılamak cehdidir.

İşte Âkif'te bulduğumuz insanî değerin bir tarafı da bu idealist insan psikolojisi ve karakteridir. Bu bakımdan onunla bütün idealistler arasında bir fark yoktur. İnsanın erişebileceği en yüksek ruhî seviye, her halde, inandığı gibi yaşamak ve yaşatmaktır.

Bu seviyeye erişen insan dıştan ve içinden gelecek bütün mukavemetleri aşar. Ferdî ve içtimaî hiçbir *iğva*ya mağlup olmaz. Çiğner, çiğnenir, fakat Hakk'ı muhakkak tutar kaldırır.

Kaynak: *Hareket* (*Mehmet Âkif özel sayısı*), Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 10.

Cahit Okurer (Dergâh Yayınları arşivi)

287.

Mehmet Âkif'e dair

Ahmet Kabaklı

Hareket görüşü Mehmet Âkif'i sayılı büyüklerimiz sırasına koyar. Zira: Lekesiz vatan adamı olmanın, alâyişsiz kahramanlığın sırrını o biliyor. Onun temiz ayaklarını taklitle insan fani saadetleri çiyniyebilir.. Milletin emirlerine onun gib kulak vermeli. Şu harap yurda "şu hasta nine"ye onun gibi bakmak şifa verir. Öyle bakmalı. Ah onun kalbi! Bütün bir milletin ıztırabını nasıl da kavrayabildi!

Sus ey bülbül benim hakkım, senin hakkın değil matem

sayhasına diyeceğiniz var mı?

şu mübarek vatanın ufuklarında her gün çınlayan ses ve ey o sesi çıkaran dinç hançereler! Al bayrak huzurunda her gün; bir defa da onu selamlamıyor musunuz? Türk evlâtlarını böyle faziletler gibi dim dik, azimler gibi sıra sıra bulunduracak fazilet ancak böyle bir fazilet olabilirdi. Ve öyle oldu. Bizim ebediyet dediğimiz yer Âkifimizin Cennet dediği mahal olacak. Şâyet oraya girecek kadar günahsız ve bahtiyar iseniz; -sizi temin ederim- onu ay yıldızlar giymiş vatan hurileriyle çevrili murassâ köşk üstünde göreceksiniz. Kulağınızda bir lâhutî marşın ilâhî mısraları çınlıyacak:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan şühedâ..

Ona hücum edenler, hased edenler, onu anlamıyanlar, anlamak istemiyenler cüceliklerine doymasınlar. Polemik yapacaklarına onu birazcık okusunlar; ne çok şey öğrenirler, dillerini ne miktar kısarlar, bir şey olmamanın, meziyetsiz olmanın hüznüne nasıl kapılırlardı. Gerçekten bugünün yetmiş iki buçuk zümrelik fikir erbabına onun ne kestirme cevapları, ne geçilmez öğütleri var; demokrat mısınız, yaklaşın ve dinleyin. Despotluğa böyle lânet edilir;

Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yad!
...
Otuz milyon ahâlî, üç şakînin böyle mahkûmu
...
Utanmaz mıydınız; bir saysalar zalimle mazlûmu?
...
Ne mel'unsun ki rahmetler okuttun ruh-ı iblise!

Ve işte hürriyet:

Gel ey nazende hürriyet ki canlar ferş-i râhındır.
Emindir mevki'in: En pâk vicdanlar penâhındır
...
Serir-ârâ-yı ikbal ol ki, bir millet sipâhındır.

İşte sosyalistçe hikâyeler, cemiyetin en süflî taraflarına, sefaletin ta harimine girmiş teşrih bıçağı. Âkif bu cemiyetin ilk operatörlerindendir.

Mahalle kahvesi artık niçin kapanmamalı
Kapansın elverir artık, bu perde pek kanlı
Zavallı ümmet-i merhume ölmeden gömülür
Siner bu hufrede idraki, sonra kendi ölür.

İşte bir küfeci çocuk, hepimiz her gün nicesini görüyoruz ama bizim gördüklerimize anca da benziyor bu çocuk, gerçekçi yazarlar beri gelsin!

Cılız bacaklarının dizden altı çırçıplak..
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes! Ne gezer!
Nefes değil o bakışlar, dümu-i istimdad.

İşte sizin ve benim ecdadımız. Tarih; millî büyüklerin kıymet hükmüdür.

Neden mefahir-i eslâfa kahredip yalnız
Mülevvesatına mazimizin sarılmadayız
Ecdadımızın damarlarında şehamet gezerdi kan yerine
Yüreklerinde ölüm şevki vardı can yerine
Ne zillettir ki nâkus inlesin beyninde Osman'ın
Ezan sussun, semalardan silinsin yâdı Mevlânın
Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Han'ın
Şenaetlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın.

Çöplük Frenkleri! Kule dibi misterleri! Mefkûre telalarlı! Bulanık su küçük beyler [k]oloğları!

Yok mu sizlerde vatan namına hiçbir duygu
Düşmeden pençesinin altına istikbalin
Biliniz kadrini hürriyetin istiklâlin.

Ve ey inkılâb adına yol kesen, kelle biçen nümayiş aktörleri Âkif de inkılâb istiyor. Fakat:

Babıâlileri basmak adam asmakla değil.

Ediplerimiz; muhterem ulûhiyet tüccarları! Âkif sizi nasıl gördüyse öylesiniz! Aşağıdaki satırları okuyan sanır ki: Büyük şair, Pitigrilli tercümelerini gördü, Avni İnsel'i tanıdı da, Park Otel'lerde gecekondu evleri adına lâf eden şairleri(!) edipleri taşladı.

Üdebâmız hele, gayetle bayağı mahlûkat..
Halkı irşad edecek öyle mi bunlar? Heyhat!
Kimi garbın yalnız fuhşuna hasb simsar..
Kimi İran malı der, hurda alır köhne satar!

Sahte dinciler! Hem sofular! İrtica çirkefinin mahir yüzücüleri, gerçek din hareketlerini, temiz ruh hamlelerini baltalıyan zümre!

İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkiyle bilin
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için
"Müslümanlık" denilen ruh-ı ilâhî; arasak
"Müslümanız" diyen insan sürüsünden ne uzak.

İslâm dini onun indinde "ulûnun ezelî gayesidir", "beşerin bir gün olup yükselecek payesidir"... "Alınız ilmini garbın, alınız sanatini", "çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız"...

Teknik medeniyeti! Ey asrın muazzam yüz karası! Sulh kızının ruhsuz belâlısı! "Tek dişi kalmış canavar" Türk vatanını, Türk Anadolu'sunu ne hale koydun.

Ah! Karşımda vatan nâmına bir kabristan yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?

Ey bülbül sus:

O zümrüt tahta çıktın bir semavî saltanat kurdun;
Cihanın yurdu hep çiğnense çiğnenmez senin yurdun.

Nihayet saf şiir taraftarlarını onu "Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek" dediğinden dolayı itham etmeğe bırakırken Âkif'in ağzile kendi kalbimizi konuşturalım:

Cânı, cânanı, bütün vârımı alsın da Hüdâ
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Kaynak: *Hareket* (*Mehmet Âkif özel sayısı*), Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s.15-16.

288.

Vatan ve Mehmet Âkif

Necati Balaşoğlu

Vatan tabiî bir isimden ziyade sinesinde yatanların, koynunda barınanların ruh ve kanlarıyle şekillendirdiği bir varlığın adıdır. Vatan bir coğrafya değil bir tarihtir. "Analarla dolu" Türk vatanı; küçük Asya gibi bir kara parçası halinden çıkmış; onun uğrunda ölenlerin bir cenneti, ölüme hazır olanların mukaddes bir mâbedi haline gelmiştir. O analarla olduğu için Anadolu olmuştur.

Soğuk rüzgâra karışıp gelen bir takım soğuk seslerin vatan semalarıda uğuldadıkları bu anlara büyük vatan şairi Mehmet Âkif'in hâtırası önünde eğilmek için Üniversite ve bütün gençlik günlerdir ulvî bir heyecanla meşbudur.

Âkif'i niçin anıyoruz? Mezarına atacağımız iki demet çiçeğe ihtiyacı mı var? Gösterişi seven bir adam mı idi? Hiç birisi değil. Âkif'i kendisi için değil bizim için anıyoruz. Yarın mezarına gideceğiz.

Bazılarının İslâm şairi olarak tanıdığı veya tanıtmak istediği Âkif, hakikatta Türk vatanının her türlü ızdıraplarını pek içli bir şekilde terennüm etmiş ve ederken de milyonlara vatan için dökülen kanlar kadar mübarek gözyaşı döktürmüştür.

Yurdu baştan başa viraneye dönmüş Türk'ün
Dünkü şen şatır ocaklara yatıyor yerde bugün.

Muharebelerin, sakinlerini öldürüp derin bir sükûte gömdüğü vatanımızı karış karış gezen Âkif

Geçerken ağladım geçtim, dururken ağladım durdum.
Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda baş vurdum.

Yurdun bu garipliği karşısında bir zamanlar kıt'aları vatan yapan ecdadımızı hatırlıyor ve soruyor:

Hani milletlere meydan okuyan kavmi-necip
....
Hani haysiyetinin gölgesi çiğnense eğer,
Olmadan üç kişinin beş kişinin hunu heder
Kahraman gayzı yatışmaz kanı coşkun efrat

Bir çok vatanların kan ve ihtiras duygularının içinde bulunduğu dünya yüzünde vahşetin karşısında bir iman ve asalet halâsı olarak yükselen vatanımız, millî haysiyetlerinin gölgelerini çiğnetmeyen şehitlerimizin, gazilerimizin eseridir. Türk'ün vatan davalarında yapamıyacağı yoktur.

Bu kahramanlıklar Mehmet Âkif'in mısralarında ufuklardan ufuklara uzanan şafaklar gibi dalgalanıyor:

Top tüfekten daha çok gülle yağan mermiler,
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler.

Çanakkale destanının altın mısralarla ebediyetin sinesine tevdi eden Âkif, Türk ihtilâlinin aşk ve iman kaynayan pınarından içip sermest olan ihtilâl ordularını:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak

gibi hak ve hakikatin ifadesi olan sözlerle onları İzmir'e teşci ediyordu. İstiklâline amansız bir sevgile bağlanan Türk milletinin içinde -az da olsa- İstiklâl Marşı şairine haksız olarak hücum edenlerin bulunması Kemalist gençliği teessüre sevketmektedir.

Hürriyet şairi Tevfik Fikret'in kızıl satılmışların elinde bir bayrak olarak kullanılmasına tahammül edemeyen inkılâp gençliği vatan şairi Mehmet Âkif'in de Atatürk inkılâbını benimsemeyen bir takım softalar için bir istismar vasıtası olmasına da göz yummaz!

Âkif her şeyden evvel Türk'tü ve Türk vatanının malıdır. Onun bütün yazılarını bırakıp yalnız İstiklâl Marşı'nı ele alsak bugünkü neslin Mehmet Âkif'e neleri borçlu olduğunu kolayca anlayabiliriz.

Ne yazık ki yalnız Mehmet Âkif'e değil İstiklâl Marşımıza bile çatıyorlar. Ne için?

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı,
Düşün altında binlerce kefensiz yatanı,

dediği için mi?

Ruhumun senden İlâhî şudur ancak emeli,
Değmesin mâbedimin göğsüne namahrem eli,

dediği için mi?
Yoksa:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda.

dediği için mi?

Bir vatan evlâdının vatanı için daima ölüme hazır olmasını temine yarar bundan başka hangi söz vardır. Ölüme hazır olmıyanlar ise yaşamak hakkını çoktan kaybetmişlerdir. İlâhî olan Türk kahramanlığının bütün vasfiyle bir insanın lisanından tamamile anlatılmasına imkân yoktur. Şimdiye kadar bu ideale en fazla yaklaşan Mehmet Âkif'tir. Âkif'ten daha iyi bir şekilde milleti-

mizin hissiyatına tercüman olabilecek bir insanın meydana çıkması büyük bir temennimizdir. Hatta istikbaldeki Türk şeflerinin bile, büyüklüğü ve üstünlüğü hakkında münakaşa kabul etmediğimiz her şeyden kıskandığımız büyük Atatürk'ten de kat kat yüksek olmasını can ve gönülden isteriz. Biz ki Atatürk'ü beşer tekâmülünün son zirvesi olarak görmekteyiz. Fakat "*Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl*" sözlerinin yerine bir takım türedi; ruhsuz ve cansız kelimleri ikame etmek Âkif'i değil, bizi müteessir eder. Çünkü biz İstiklâl Marşını Âkif'ten ötürü değil, Âkif'i İstiklâl Marşı için seviyoruz. Mehmet Âkif'in yukarıda naklettiğim yazılarını veya sadece İstiklâl Marşı'nı okuyup anladıktan sonra Âkif için millî veyahut vatan şairi değildir diyenlere sözümüz yoktur. Yalnız şurasını ehemmiyetle işaret ederiz ki körler hiçbir zaman ziyadan müstefit olamazlar.

Türk'ün ezelî ve edebî kahramanlığının coşkun bir ifadesi olan İstiklâl Marşımız bizim için ilham ve kuvvet kaynağı olduğu kadar mahkûm ve mazlûm milletler için de bir ümit ve teselli kaynağıdır. Çünkü Hakk'a inanan milletlerin esaretle ebediyen mahkûm olamıyacağını en beliğ bir şekilde anlatır.

Vatanın tehlikelerle sarsıldığı Bugünlerde Mehmet Âkif'i derin bir vatan ve istiklâl duygusuyla anıyoruz. Yaşaması için çalıştığımız varlıkların uğruna feda olmağı bir saadet biliyoruz. Düşmanın kuvvetli olması şu veya bu imkâna sahip bulunması, bu toprakları bekleyenleri korkutamaz.

Bir içtimaî nizam dahilinde yaşayan insanların işgal ettiği her toprağın üstünde orduda var millette var fakat ordunun millet ve milletin ordu olduğu yer yalnız Türk vatanıdır. Bu vatan çiğnenmiyecektir.

Zira:

Doğacaktır (bize) vaat ettiği günler hakkın
Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın!..

Kaynak: *Toprak*, c. II, S. 14-15, Aralık-Ocak 1947, s. 3- 4 ve 14.

Ölümünün 20. yıldönümü anısına basılan Âkif pulları.

289.

İstiklâl Marşı şairimiz

Ölümünün 12. yılı münasebetile

Fakir Osman

1290 yılında Fatih'in Sarıgüzel mahallesinde dünyaya yeldi. Fatih dersiamlarından Tahir Efendi'nin oğludur; Emir Buharî Mektebi'ni ve Merkez Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra mülkiyenin idadî kısmına girdi. Orayı ikmal etti. Âli kısmına devam edeceği sırada babası öldü ve bunun üzerine burayı terk ederek önce Baytar Mektebi'ne neharî sonra da leylî devam etti. 1893 Baytar Mektebi'ni bitirdi ve Umur-u Baytariye ve Islah-ı Hayvanat umumi müfettiş muavinliğine tayin edilerek 11 Mayıs 1913 tarihine kadar baytarlık işleriyle ve memuriyetle meşgul oldu. Fransızcayı, Arabçayı ve Acemceyi daha mektepte iken öğrenmişti. Makale ve şiirlerini 1908'den sonra *Sırat-ı Müstakim* mecmuasında neşretti. İstiklâl savaşı sıralarında millî mücadeleye iştirak etmek üzere Ankara'ya geldi. 1339'da Mısır'a gitti. 1926'da Mısır'da Türkçe Profesörü oldu. Ölmeden bir müddet önce tekrar İstanbul'a geldi ve 26 Aralık 946 Pazar günü akşamı ebediyen hayata gözlerini kapadı.

Âkif'in edebî şahsiyeti üzerinde her şeyden evvel söylenmesi icap eden onun aruz üzerindeki hakimiyeti, lisanındaki sadelik ve konuşma lisanına yakınlığıdır. Aruz Âkif'in elinde bir balmumudur, onu istediği biçime hiçbir güçlük çekmeden uydurur. Tabir caizse adeta aruzla konuşur. Nitekim *Mahalle Kahvesi*'ndeki:

– Mızıkçı dendi mi sensin diyor bakın ağalar
Kırık mı söyleyin Allah için şu canım zar
– Kırık.
– Değil
– Alimallah kırık
– Değil billah

Ve *Meyhane*'deki

– O kim gelen
– Baba Arif
– Sakallı gel bakalım yanaş
– Selamünaleyküm
– Otur biraz çakalım
– Dimitri hey parasız geldi sanma işte para
– Ey anladık a kuzum
– Sar be yoldaşım sigara
– Aman bizim baba Arif susuz musuz içiyor.

Şu muhavereler aruzu konuşma lisanına yaklaştırmaktaki maharetini ispata kâfidir. Edebiyatımızda hiçbir şair bu hususta onun kadar muvaffak olamamıştır.

Gerçi Tevfik Fikret de bu yolda yürümüş ve bir hayli de muvaffak olmuştur. Fakat Fikret'le Âkif'in arasında fark vardır. Fikret aruzu konuşma diline yaklaştırırken kelimeleri imlâlarına göre kullanır. Âkif ise telaffuzlarına hatta mahalli

Türk Talebe Birliği'nin Âkif'in ölümünün onuncu yılında yayınladığı broşürün kapağı.

telaffuzlarına göre kullanır. Aynı zamanda Arapca ve Acemce kelimeleri Türk hançeresi ile telaffuz eder. Meselâ "buyurun" demez "buyrun" der:

– Bir muhasır çağırın
– Buyrun Efendim Efendim
– Bana bak

"Ağa" demez "A" der:

– Mehmet onun evi olmuş onu aktarmak için

"Bir" demez "bi" der:

– Onun bi dalgası var tünel geçiyor

Âkif'in bir hususiyeti de onun mahalliyetçiliğidir. O, bu yolda bir çok içtimaî dertleri şiirlerinde acı bir lisanla anlatır.

Ahmet Rasim'in makaleleri ve Hüseyin Rahmi'nin romanla yaptıklarını o şiirleriyle yapmıştır. *Küfe* mektepsiz kalmış bir Türk çocuğunun irfan tahassürünü, *Kahve* kahvehanelerin feci durumunu, *Meyhane* eski boşanma fecaatini, *Seyfi Baba* yorulmak bilmeyen bir Türk ihtiyarının ruh asaletini anlatır.

Âkif aynı zamanda milliyetçi bir şairdir. Trablusgarp, Balkan Harbi ve Cihan Harbi'yle gelen felaketleri ve bunlara Mehmetçiğin kahramanca göğüs gerişini anlatan mısralar edebiyatımızdaki hamasi lirizmin en güzel örneklerdir:

Gitme ey yolcu oturup beraber ağlaşalım
Elemim bir yüreğin kârı değil paylaşalım
Ne yapıp serimi kahreyleyeceğim bilmem ki
Öyle dehşette muhitimde dönen matem ki
Ah karşımda vatan namına bir kabristan
Yatıyor nasıl yerlere geçmez insan
Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor ey yolcu
Nereden başladı yükselmeye bak nerde ucu
Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler
Göğsü baltayla kesilmiş memesiz valideler
Teki binlerce kesik gövdeye ait kümeler
Saç, kulak, el çene, parmak, bütün enkaz-ı beşer

Çanakkale şehitlerine yazdığı bir parçada:

Bomba şimşekleri beyninden inip hep siperin
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin
Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam
Atılan her lağamın yaktığı yüzlerce adam
Ölüm indirmede gökler ölü püskürmede yer
O ne müthiş tipidir savrulur enkaz-ı beşer
Kafa göz gövde bacak kol çene parmak el ayak
Boşanır sırtlara vadilere sağnak, sağnak
Top tüfekten daha sık gülle yağan mermiler
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler

Ne çelik tabyalar ister ne siner hasmından
Alınır kala mı göğsündeki kat kat iman

Âkif Mehmet'in kahramanlıklarını anlattıktan sonra o, pek sevdiği Kâbe'yi bile hediye ediyor:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor
Bir hilâl uğruna yarab ne güneşler batıyor
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker
Gökten ecdat inerek öpse o pâk alnı değer
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın
Bu taşındır diyerek Kâbe'yi diksem başına
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana

Âkif'in hamasi ve lirik şiirlerinden biri de İstiklâl Marşıdır. Her okunuşunda yazıldığı günleri hatırlatan bu nefis şiir Türk'ün bütün mazisini hülasa eder hele şu mısralar:

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım.

Hürriyete aşık bir milletin zincire vurulamayacağını ne güzel anlatır.

Son günlerde daha iyi güfteler yazılacağı düşüncesi ile İstiklâl Marşı'nı değiştirmek fikri ileri sürülmüştür. İstiklâl Marşı'ndan daha güzel şiirler yazılamayacağını kimse iddia edemez fakat nasıl ki bayrağı bayrak yapan onun yalnız rengi, ile ay yıldızı değil taşıdığı hatıralar ve uğrunda dökülen kansa İstiklâl Marşı'nın da değeri onun yazıldığı günlerdeki hatıraları nefsinde taşımasıdır. Kaldı ki Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazılacak günler göstermesin.

Âkif'in hamasi lirik şiirlerinden başka hamasi olmayan şiirlerinin bazılarında da derin bir lirizmin izlerini görebiliriz:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim
Ne saadet hani ondan bile mahrumum ben
Daha yıllarca eminim hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilahi bir avuç toprağını

Diğer bir şiirinde:

Arkamda kalır beni rahmetle anarsın
Derdim sana baktıkça: a biçare kitabım
Kim der ki şen çök te senin arkana kalsın
Uğrunda harab eylediğim ömr-ü harabım

Hayat arkadaşına yazdığı bir kıtada:

Seni bir nura çıkarsam diye koştum durdum
Ey; bütün dalgalı ömrümde hayat arkadaşım

Dağ mıdır karşı gelen, taş mı hep aştım lâkin
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım

Fakat Âkif bütün bu kuvvetli şiirlerine rağmen büyük bir tevazu ile:

Şiir için gözyaşı derler onu bilmem yalınız
Aczimin giryesidir bence bütün âsarım.

diyor.

Âkif'in bir cephesi de dindarlığıdır. Bu hususta her hadiseyi din cephesinde görecek derecede mutaassıptır. Hatta ahlâkı bile din cephesinden görür:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır
Fazilet hissi insanda Allah korkusundandır

diyor. Fakat o İslâmiyet'te ıslahatçıdır, İslâmlara ilerlemeyi, garbe uymayı tavsiye eder:

Bakın mücahit olan garbe şimdi bir kere
Havaya hükmediyor kani olmuyor da yere
Dönün de âtıl olan şarkı seyredin ne geri
Yakında kalmayacak yeryüzünde yeri.

Âkif'in bu hususta yegâne kusuru Türklüğü İslâmlık'la kaim görmesidir.

Son günlerde Âkif Mısır'da yaşarken memleketine karşı büyük bir tahassür duyuyordu, nitekim şu parça buna bir misâldir:

Ey heybetli iklimine kıştan çekilenler
Ey Afrika temmuzunu efsane bilenler
Ey yağ gibi üç çifte kayıkla kayanlar
Ey Maltepe'den Pendiği bir hamle sayanlar
Ey çamların altında serilmiş uzananlar
Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar

Mısır'dan İstanbul'a geldiği sıralarda söylediği bir kıt'ada da bu tahassürü görebiliyoruz:

Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm .
Gördüm de hazanımda bu cennet gibi yurdu
Gül devrini bilseydim,onun bülbül olurdum
Ya rab, beni evvel getireydin ne olurdun?

Âkif'in bir endişesi de unutulmaktır:

Rahmetle anılmak ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir

diyor. Fakat o çoktan her Türk'ün kalbinde yer aldı. Onu unutmak kâbil mi? Hiç değilse her sabah radyolarımızın düğmelerini çevirirken o azametli marşımızın sesiyle onu da; o günleri de tekrar hatırlıyoruz.

Kaynak: *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, Yıl 12, S. 122, Aralık 1948.

FİLOZOF
Gözüyle
MEHMED ÂKİF
Yazan:
RIZA TEVFİK

290.

Filozof gözüyle Mehmet Âkif

Rıza Tevfik

Ben henüz Lübnan sahillerinde kendi âlemimde rahat rahat yaşamakta iken gazete okumak külfetinden bile vareste bulunuyordum. Cemaatten ne kadar uzak isem, tabiatle o kadar yakın olduğumu hissediyordum, ve bu vaziyetimin delaletiyle zihnimde uyanan ve canlanan hatıralar, beni Cünye körfezinin temiz, ince, beyaz kumlu ıssız sahillerinde serseri bir vahşî gibi dolaştırıyordu. Ben o lâtif deniz kenarlarında başıboş bir çocuk gibi beyhude dolaşmaktan pek hazzederdim. Gelibolu'nun Hamzabey sahillerinde ömrünün en bahtiyar zamanlarını geçirmiş olan o yaramaz, haşarı çocuğu!.. Benim çocukluğumun manevî çehresini arıyor gibiydim. O çocuk dokuz yaşındayken İzmit'te sevgili annesinin halet-i nez'inde me'yus ve ümitsiz çehresini görmüş, o yaşta anne gibi şefkatli bir dosttan öksüz kalmak sefaletinin ne demek olduğunu bütün mânasile anlamış olduğu için, on iki yaşlarında babasile beraber Gelibolu'ya geldiği zaman, hepimizin annesi olan güzel tabiatın kucağına atılmış ve her derdini unutarak bahtiyar yaşamıştı. Ben o öksüz çocuğu deniz kenarlarında, gölgeli serin derelerde, bazı çamlıklar altında menekşeli çimenliklerde çok aradım; bir daha bulamadım, yalnız tabiatın her tarafından hâlâ aks-i sadasını işitmekteyim.

Ben de onun kadar tabiate meftunum: hatta yirmi beş sene evvel, tabiatı ve onu tebcil için hayli uzun bir şiir yazmışım; birinci ve ikinci kıtası nasılsa gazetelere intikal etmişti; fakat bu manzumeyi beğenmediğim ve tabiate layık görmediğim için müsvedde halinde muhafaza etmiştim, kimseye göstermemiştim.

O uzun manzumenin şu kıtaları çocukluğumun maneviyetini ve tabiatle alakasını ifade etmek için yazılmıştı, fakat -demin söylemiş olduğum gibi- istediğim kadar muvaffak olamamıştır:

Bulutlarla hemzâr olan dağların
Severdim asilâne temkinini.
*
Muattar çemenzâr içinden akıp
Giderken, buruşan ve şen bir hayat,
*
Büyük taşların zirvesinden bakıp
Benimdir sanırdım bütün kâinat!
Gelincik, böcek, kuş, deniz, çiy, şafak,
Mücevher hayalimle hemrenk idi.
Çayırlarda, nevreste, nâzik, ufak
Çiçeklerle ruhum hemâhenk idi.
*
Serâzâde, vahşî ve merdüm-giriz,
Fakat iştiyakınla hep serseri,

Gezerdim, o hayretfezâ şûle-riz[237]
Beyaz kumlu asude sahilleri.
*
Ufuklarda ekser şafak sökmeden!
Görürdüm de ruhsârının rengini,
Sünühatımın medd ü cezrinde, ben
Duyardım mezâmir-i ahengini.
*
Hayâlât-ı cezbemde çok defalar
Sürudumla dem tuttum eş'arına.
Düşünmek bilir, bir hakikat arar
Çocuktum ve mahremdim esrarına!...

Âkif'in Vefatından Kısa Bir Müddet Evvel Çizilmiş Bir Portresi

Değil feylosof, belki şair değil!..
Füsununla meczub ve divâneyim.
Neyim?. Kimse tarife kadir değil!
Asîl oğlumun!. Sanma bigâneyim!
*
Tabiat! Sen ey Mihriban öz ana!.
Doğan günle tev'emi[238] *doğurdun beni*
Senin bahşişin pek büyüktür bana
Doğar doğmaz aşkına vurdun beni!..
*
Tabiat! Sen ey Mihriban öz ana!.
Şaki zümresinden ayırdın beni
Senin bahşişin pek büyüktür bana,
Sefil olmadan, sen kayırdın beni![239]

Her ne ise!.. Cünye'de bir vakitler asude, fakat basit bir ömür sürerken, çok defalar o temiz sahillerde gezer, çocukluğumu arardım. O vakitler daima bu kıtalar hatırıma gelir ve kulağımda çınlardı. Geçen sene mi, evvelki sene mi?. Neydi? Eski dostlardan ve İstanbul çocuklarından -benim gibi Cünye'de yerleşmiş olan- Sabih beni ziyarete geldi. Elinde de birkaç İstanbul gazetesi vardı. Aldım, şöyle bir göz gezdirdim. Hâlâ Fikret ile Âkif dâvası güdülüyor!.. Ben henüz İstanbul'da Darülfünun müderrislerinden iken bu dâva sürülüyordu ve iki muarız fırkanın hatipleri ve avukatları da ateş püskürüyordu. Maatteessüf talebeden birçok kişiler, benim de bu meselede fikrimi, reyimi sormuşlardı. Ben de bir Cuma günü Türk Ocağı'nda toplanmış olan gençlere meselenin aslını ve mahiyetini iyice anlattıktan sonra, din namına Fikret'i tekfir, tel'in ve terzil edenlerin ve bilhassa merhum Âkif gibi çok muhlis ve münevver bir müslüman olan kimsenin Fikret'e karşı kullanmakta bulunduğu bîperva ve namusa dokunur lisanı takbih ettiğimi, ve bu lisanın müslüman âdabına hiç yakışmadığını bildirmiştim. Fazla olarak "vefatile çoktan aramızdan çekilmiş olan bir adamı tahkir etmek mürüvvete sığar bir hareket

237 Şefkatli bir anne olarak tabiate insanî bir şahsiyet atfederek hitap ediyor. Bu şiirin ilk ve son kıtası zaten bir hitap ile başlar ve tabiate arz-ı şükran maksadile yazılmıştır.

238 İkiz demek.

239 Bu da sonuncusudur. Bunların arasında yirmi kıta kadar daha vardı.

Âkif'in vefatından sonraki günlerde Rıza Tevfik, Türk Ocağı'nda, Âkif ve Tevfik Fikret tartışmasıyla ilgili düşündüklerini şöyle dile getirmişti: "Din namına Fikret'i tekfir, tel'in ve terzil edenlerin ve bilhassa merhum Âkif gibi çok muhlis ve münevver bir müslüman olan kimsenin Fikret'e karşı kullanmakta bulunduğu bîperva ve namusa dokunur lisanı takbih ettiğimi, ve bu lisanın müslüman âdabına hiç yakışmadığını bildirmiştim. Fazla olarak vefatile çoktan aramızdan çekilmiş olan bir adamı tahkir etmek mürüvvete sığar bir hareket değildir. Bu kadar hakaretlere hedef olan bir adam çoktan toprakta çürümüş olduğu cihetle cevap veremez. Bu hareket mertçe değildir!"

değildir. Bu kadar hakaretlere hedef olan bir adam çoktan toprakta çürümüş olduğu cihetle cevap veremez. Bu hareket mertçe değildir!" demiş-tim. Benim sözlerim gayet masumane söylenmiş olduğu halde, pek kıymetli dostum ve arkadaşım ve meslektaşım Babanzade Naim Bey merhumun şiddetli bîr tarizine hedef olmuştu; bu suretle benim eteğim de -kendi hüsnüniyetim ve ihtiyatsızlığım yüzünden- tutuşmuştu. Tabii, Naim Bey merhuma bir cevap vermiştim ve biraz yatışmış, hattâ bu meseleden bir gün bîtaraf bir münekkit olarak etraflıca bahse lüzum görecek olursam yalnız Fikret'i değil, kendisini de müdafaa etmemi iltimas ederek uzun mektubuna nihayet vermişti. Unutmadan şunu da arzedeyim ki, bu kıymetli ve muhlis adamların üçü de benim her veçhile hürmete şayan gördüğüm dostlardandı. Hattâ Âkif merhum, benim mizacımı, tabiatimi, itikadımı henüz lâyıkile bilmezken, bazı müfsit propagandacıların aleyhimde neşrettikleri rivayetlere kapılarak -din gayretile- bana da lâyikile sövmüş, saymış, imiş!. Bu keyfiyeti bana ihbar ettikleri zaman haberi getirenlere cevap olarak "Âkif gayet muhlis ve temiz kalbli bir müslümandır. Şüphe yok ki beni ona pek yanlış bildirmişler. Herhalde onun sözüne hiç gücenmem, ben ona kendimi, yine kendim anlatırım" demiştim. Nitekim sonraları daha samimî görüşmüştük.

Merhum vefatından evvel, Mısır'dan Cünye'ye gelmiş ve (1 Temmuz 1935'te) benim evimde -kendi şerefine davet etmiş olduğum- bir iki İstanbullu dostla beraber yemekte bulunduktan sonra, bize *Safahat*'ının son nüshasını imza edip vermişti. Bize gelmezden evvel, -yukarıda ismi geçen dostumuz- Sabih'e mülâki olmuş ve "Ben vaktile filozofa hayli yürüdümdü, şimdi onunla görüşmekten sıkılıyorum!." demiş. Dostum da "senin ne muhlis bir adam olduğunu o pek iyi bilir; ve sana hürmeti vardır. Görürsün!" diyerek beraber getirmişti ve filhakika hakkında hürmet ettik. Hastalığının vahim olduğunu bildiğimiz için de teessürümüzü gizlemek hususunda hayli cebr-i nefsetmistik.

Bütün bu münakaşaların, mektupların bende mahfuz ve mazbut bir dosyası var, lâkin bu hikâyeyi nakletmekten maksadım; o vesaiki ortaya atıp, yeniden bir yangın çıkarmak değildir. Bilâkis çoktanberi aramızdan ayrılıp Hakk'a kavuşan bu kıymetli dostlarımın muhtasar bir surette hizmetlerini zikir, kıymetlerini takdir ve yekdiğerine benzemiyen mânevî şahsiyetlerini, hakikate mutabık olarak tasvir etmekten ibarettir; zira görüyorum ki, Fikret ile Âkif gibi pek kıymetli ve pek beliğ iki şairimiz -itikatça ve içtimaî menfaatçe birbirine zıt- iki fırkanın siyasî maksatlarına hizmet etmek için, kukla gibi bir şeyler olmak derekelerine düşürülmüş!. O iki fırka itikatça taban tabana zıt olmakla beraber -mizaç itibarile- birbirinin ayni: ve her ikisi de ayni kabahat ile malûl, yani ayni derecede mutaassıp ve gayretkeş kimselerden mürekkeptir. Bu meseleyi en iyi bir veçhe ile halledip, yakışıksız kavgalara nihayet vermek için dâva-yı edebiyat mahkemesine nakledip bu iki mühim şairimizin de hakkile kıymetini takdir etmekten doğru bir yol yoktur.

İşte biz bu doğru yolu takip ederek Fikret'in ve Âkif'in nasıl ve ne mertebede şairler olduklarını ve mizaçlarının hususiyetini tayine çalışacağız, ümit ediyoruz ki bu *psycho analyse* muhterem okuyucularımızın hoşuna gidecek ve kabul olunacaktır.

Kaynak: *Hür Türkiye*, yıl: 1, S. 1, Aralık 1953, s. 24-25.

291.

Şair Mehmet Âkif Ersoy

Kurmay Albay Dadaylı Halit Beğ Akmansü

Halit Beğ İstiklâl Marşı şairimiz, *Safahat* sahibi Mehmet Âkif'in takdirkârlarındandı. Birkaç senesini Mısır'da geçirdikten sonra, hastalanarak İstanbul'a gelmişti. Beyoğlu'nda, Galatasaray civarındaki Mısır Oteli'nde Abbas Halim Paşa'nın kızı Prenses Emine Abbas tarafından misafir edilişti. Doktorları tarafından ziyaretçi ile beş dakikadan fazla görüşmesine müsaade edilmeyen rahmetliyi, diğer sevenleri gibi, bir gün Halit Beğ de ziyarette bulunmuştu. Kendisinin bu hususta anlattıkları şudur: "... Haber verdiler. Beni hürmetle kabul ederek yatağının yanına oturttu. Hal, hatır sordu. Mümaileyhi şahsen Sakarya Meydan Muharebesi'nde, Üçüncü Kafkas Tümeni Kumandanı iken tanımıştım. Ordumuz Eskişehir ricatinden sonra Sakarya gerisine çekilmişti. Vaziyetimiz ümitsizdi. Ankara'da büyük bir telâş ve korku hüküm sürmekteydi. Ordunun maneviyatını yükseltmek ve ordu hâleti ruhiyesini anlamak için mebuslar gurup gurup fırka karar-gâhlarını ziyarete teşebbüs etmişlerdi. Recep Peker, eski başvekil Dr. Refik Saydam, şair Âkif Beğler de fırkama gelmişlerdi. Subaylarıma "Osmancık" piyesini oynatarak bu heyete maneviyatımızın iyiliğini göstermiştim. Bu piyeste Sultan Osman ak sakalıyla mezarından sitem ediyordu millete hitap ediyor, kendilerin emanet edilen vatanı düşmana çiğnetmemelerini tavsiye ediyordu. Bu hitap ve manzara çok mehip ve ruhları tehyiç edici idi. Davul zurna ile askeri de oynatmış, onlara maneviyatımızın yüksekliğini göstermiştim. Şair Âkif çok mütehassis olmuştu. Beni o zamandan tanır. Mebusken yaptığım mücadele ve muhalefeti de biliyordu. İmanı kâmil sahibi vatanperver bir zattı. Beni bir saat yanında oturttu. Bırakmadı. Nurettin Paşa'yı sordu. Muharebe hatıralarını anlattırdı. Bu ziyaretimden çok memnun oldu.

Ziyaretimden bir ay kadar sonra vefatını gazetelerde okudum.[240] Namazını kılmak üzere Beyazıt'a gittim. Beyazıt camiine gelen cemaata dikkat ettim; ikinci gurup mebusları, Edebiyat Fakültesi talebesi vardı. Hükümetten vali muavini gelmişti. İki çelenkten birini Mısırlılar, diğerini Edebiyat Fakültesi talebeleri getirmişlerdi. Namazdan sonra talebeler şaire lâzım gelen hürmeti gösterdiler. Tabutunu omuzlarda Edirnekapı'daki kabrine götürdüler. Fakat hassaten hükümetçe cenazesine lüzumu kadar ihtiram yapılmadığına dikkat ettim. İstiklâl Marşı resmî marşımızdır. Müsabaka ile kazanılmıştır. Şair Âkif ikinci gurup mebuslarından (Birinci Millet Meclisi'nde) muhalif olduğu, İslâm şairi tanındığı için bazıları tarafından sevilmiyordu.

Gazetelerde okumuştum; Fransa'nın resmî marşı Marseyyez (Marseillaise)'i bir yüzbaşı yazmış. Ölümünün yüzüncü yıl dönümünü kutlayan Fransa'da resmî daireler kapatılmış, bütün müesseselerde ve Fransız milletince ruhu şâdedilmiştir. Vatana hizmet edenler tes'ide ve hürmete lâyik görülmezse, gençlere çok fena bir örnek gösterilmiş, pek büyük kadirnâşinaslık yapılmış olur. Bizde maalesef iktidar mevkiine geçenler herkesten riyakârlık, dalkavukluk bekliyorlar. En kıymetli şahsiyetler, vatan hâdimleri temelluk etmezlerse menkûbiyete sevkediliyorlar. Ne kadar acı bir hal. Bir hadiste "bir kavmin ulusu ona hizmet edendir" buyurulmuştur. Muhammet ne güzel söylemiştir.

Âkif Fransızca yazan Said Halim Paşa'nın tüm eserlerini Türkçe'ye kendi tercüme etmek istemişti. Ancak sadece, *İslamlaşmak* ve *İslâm'da Teşkilât-ı Siyasiye*'yi tercüme etme fırsatı olmuştu.
(İsmail Kara arşivi)

Said Halim Paşa'nın mührü.

240 Rahmetli Mehmet Âkif Beğ 27 Aralık 1936'da 63 yaşında vefat etmiştir. Teşvikiye Sağlık Yurdu'nda tedavi görmüştür (Gögem).

Kaynak: Ziya Göğem, *Kurmay Albay Daday'lı Halit Beğ Akmansü (1884-1953)*, Halk Basımevi, İstanbul, 1956, c. II, s. 429-430.

292.

İstiklâl Marşı

Nihad Sami Banarlı

Bu satırları, büyük Âkif'i kaybettiğimiz günün 21inci yıldönümünde, 27 Aralık 1957'de yazıyorum.

Âkif'i îmanlı şâirliği ölçüsünde "büyük insan" bilerek yâdetmenin buruk, hazzı içindeyim. Cemiyetler, her zaman hem ahlâkı, hem inanışı bu derece kuvvetli insan yetiştiremiyorlar. Âkif, yaşadığı yılların gerçek büyükleri ve münevverleri arasında müstesnâ bir mevkie sâhipti. Hem Türk kalmak, hem de Batı dünyasındaki medenî hareketlerden gereği kadar faydalanmak yolunda tam bir aydınlığa varmıştı. Avrupa'nın hakikî ilmini, çalışkanlığını gerçek san'atını ve faydalı medeniyetini değil de her türlü perdeden mahrum sokak ve bar çılgınlıklarını belleyip bize getirenlere düşmandı.

Vefâsız ve fâziletsiz kimselerden hoşlanmaz, yalnız inanmışları severdi. "Gün geçtikçe ikiyüzlüleri sever oldum. Çünkü yaşadıkça 20 yüzlü insanlar gördüm" diyecek kadar içinde bulunduğu cemiyetin husranları karşısında büyük acı duyan bir rûhu vardı.

İstiklâl Marşı'nı millî ve dinî îmandan örülmüş bir şiir ve fazîlet âbidesi hâlinde söylemişti. Vaktiyle "İstiklâl Marşı, büyük bir milleti asırlarca ayakta tutacak kadar sağlam bir dinî ve millî inanış âbidesidir" derken, Âkif'in Türklükle Müslümanlığı temiz vicdanlarında birleştiren bütün eski ve inanmış büyüklerimiz sırasındaki müstesnâ mevkiini düşünürdüm.

O, bu marşı Türk bayrağındaki al rengin tehlikede olduğu bir millî ıstırap ve endişe çağında söylemişti. Nerde bir al görünse orada bayrak canlanan, nerde bir alev sönse orda gönül burkulan bir millî hassâsiyet havası, o çağda bütün gönülleri sarmıştı.

Bir grup zâmanı, ufukları kaplayan al rengin gittikçe solan ve sönen ışığı karşısında Türk bayrağının encâmını düşünerek insan endişelerinin en acısı ile burkulan gönüllere:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!

diyen, erkek seslerinin en îmanlısiyle haykırışı büyük milletinin savaş, istiklâl ve mucize kudretine îmânındandı.

Yine vaktiyle 28 Ocak 1950'de "İstiklâl Marşı'nın Mânası" başlıklı bir yazımla bu noktayı izaha çalışmıştım. Çünkü İstiklâl Marşı'nın ilk mısrâsındaki "şafak" bugün bizim daha çok kullandığımız mânada "gün doğmazdan evvel ufukta beliren kırmızı aydınlık" değildir. Bunun aksine olarak kelime, eski ve hakîkî mânasında yâni "gün battıktan sonra, ufukta kalan kırmızı aydınlık" demek olan grub mânasında kullanılmıştır. Çünkü sabah vakti şafak sökmek şöyle dursun, gittikçe ağaran ve sonu aydınlık olan, sabah olan bir şafaktır. Böyle bir fecrin söneceğinden kimseye endişe düşmez.

İnsana, ancak sonu karanlık olacak bir sönüş karşısında gizli veyâ açık bir endişe duyabilir.

Âkif İstiklâl Marşı'na "korkma!" diyen, canlı ve îmanlı bir söyleyişle başlaması bundandır. Kendisi hiç yeise düşmediği ve îman dolu göğsüne güvendiği milletinin mutlaka hür ve müstakil kalacağına inandığı için böyle söylüyordu. Onun "şafak" kelimesini fecir mânâsında kullandığı mısra, şiirin sonunda:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

diye engin bir şevkle haykırdığı mısradır.

*

Aynı şiirin

Ulusun, korkma, nasıl böyle bir îmânı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?!

mısralarındaki "korkma" sözü de yine başka bir anlamda "aldırma" mânasındadır.

Yeri gelmişken, bu mısradaki "ulusun" kelimesini "büyüksün, yücesin" gibi çok yanlış bir mânada anlayıp öyle anlatanların dikkatini çekmeyi faydalı buluyorum. Kelime bu mısrada, eski ve yeni Türkçedeki "yücelik" ifâde eden kelime değil, "ulumak" kelimesidir ve uluyan bir canavar tasviri karşısında söylenmiştir. Bu sebeple, yukarıdaki mısralar:

"Medeniyet dediğin, tek dişi kalmış canavar, bırak, istediği kadar ulusun.. böyle bir canavar, senin temiz göğsündeki îmânı nasıl boğabilir?" mânasınadır.

Ben bu kıtanın başındaki

Garbin âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var.

haykırışının derin, tarihî ve ebedî hakikatini çok severim.

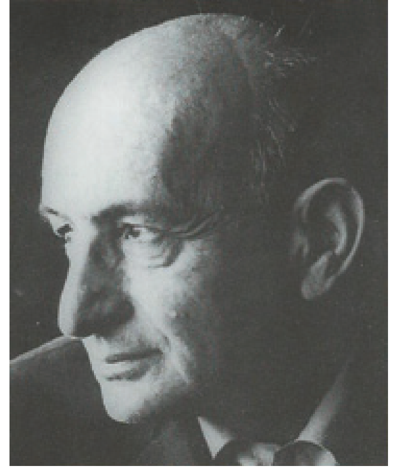
Savaşları, vahşî ve kahpe silâhlardan ziyade bu îmânın kazandığına ve yine ancak böyle îmânlı göğüslerin kazanacağına Âkif'in yerinde ve sarsılmaz güveni vardı. İstiklâl Marşı'ndaki bu mısralar, Türk milletini anlayışta:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?!
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!

mısralarındaki vatan anlayışı kadar ulvîdir.

Kıt'anın sonundaki "medeniyet denilen canavar" söyleyişine gelince, bu söz:

Birinci Dünya Harbi'nin mağlûp Almanya'sından âdetâ bir karış toprak almayı istemiyerek, arzın o iklimine bilinmez niçin ve bilinmez nasıl bir şefkat gösterdikten sonra aziz Türk vatanına hem de Yunanlıları saldırıp, Türk milletine, elinde kalan Anadolu'nun bile bütününü çok görerek, onu ancak birkaç vilâyet içinde mahsur ve ölü bırakmak istiyen "medenî dünya"nın o zamanki edepsiz adâletine karşı yerinde bir küfürdür.

"İstiklâl Marşı, büyük bir milleti asırlarca ayakta tutacak kadar sağlam bir dinî ve millî inanış âbidesidir". (*Nihat Sami Banarlı*)

(Dergâh Yayınları arşivi)

Kaynak: *Hürriyet*, 27 Aralık 1957.

293.

Mehmet Âkif şehitler arasında [I]

F. Cemal Oğuz Öcal

Hilâl ve istiklâl şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un, ömrünün son yıllarını geçirmek zorunda kaldığı Mısır'da vatan hasretiyle nasıl yanıp tutuştuğunu, her Türk milliyetçisi çok iyi bilir.

İşte o acı ve dayanılmaz hicran günlerinde bu büyük vatansever bütün kalbiyle bağlı bulunduğu "Alemlerin Rabbi"ne yönelmiş ve feryadı andıran hıçkırıklı bir sesle şöyle demişti:

Çözüver de yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme İlahî bir avuç toprağımı.

Yüce Allah bu mümtaz kulunun tertemiz duygularla yaptığı hazin niyâzını dergâh-ı İzzetinde kabul buyurmuş ve muztarip Âkif, çok yakın ve sevgili dostlarından muhterem hocamız Nevzat Ayasbeyoğlu'nun kendisine hitâben yazdığı uzunca bir manzum mektuptaki:

Gel artık, yurda dön, hicrânı dindir!.. Dâvetine de uyarak ana vatana dönmüştü. Fakat – O gürbüz, dinamik ve pehlivan yapılı hâliyle değil- zayıf, hasta ve bitkin olarak...

Rahmetli üstad, İstanbul'da Mısırlı bir prensin yardımıyla ve özel bir sağlık yurdunda tedavi görüyor, 63 yılı bulan şerefli hayatının son günlerini yaşıyordu...

Bütün milliyetçi ve mukaddesatçılar onun bu acıklı ve perişan haline üzülüyor, bir an evvel iyileşip aramıza kavuşması için, Allah'ımıza yalvarıyorduk...

Lâkin, heyhat!.. Bütün yakarışlarımız boşa gitti ve büyük Âkif, 27 Aralık 1936 Pazartesi günü, Hak'kın rahmetine kavuştu.

Büyük vatan ve millet şâiri, eşsiz san'atkâr örnek karakter adamı Mehmet Âkif, 26 yıldır "Eyüp Sakızağacı Mezarlığı"ndaki kabrinde ebedî uykusunu uyuyordu..

Biz bu hak ve hakikat aşığını, 3 Mayıs 1962 Perşembe günü, talebelerimle berâber ziyaret etmiştik. O gün yanımıza gelen "Şehitlikleri İmar Cemiyeti"ne mensup iki zat 23 Mayıs 1962 Çarşamba günü saat 15 te, Âkif'imizin mübârek kemiklerinin şimdiki yerinden alınarak, "Edirnekapı Şehitliği"ne taşınacağını söylemişlerdi. Bildirilen tarihte özel bir tören yapılacaktı ve biz bugünü sabırsızlıkla bekliyorduk.. Nihayet heyecanla beklediğimiz gün gelip çattı. Fakat maalesef bir iki millyetçi ve muhafazakâr gazeteden başka, basınımız bu mühim ve târihi hâdiseden bahsetmediler...

Gelelim, törenin nasıl yapıldığına:

İstanbul'da 1962 yılında kurulan "Şehitlikleri İmar Cemiyeti"nin tertip ve idare ettiği Nakl-i Kubur Merasimi'ne tam vaktinde ve Fâtih Mezarlıklar Başimâmı Yahya Eskişehirli'nin yaptığı kısa bir dua ile başlandı. Etrafıma baktım: Bir hayli kalabalık.. Askeri birlikler, üniversite yüksek okul gençleriyle İmam Hatip Lisesi talebeleri merhum Âkif'i sevenler ve benim mini mini öğrencilerim; Edirnekapıasfaltını hınca hınç doldurmuşlardı. Duayı müteâkip, İstiklâl Marşı Şâiri'nin daha önceden bir tâbuta konulan ve üzeri Türk bayrağı ile örtülen mübârek kemikleri mâlûm formalite icâbı bandonun çaldığı "Matem Marşı" ile harekete geçilerek milliyetçi ve mukaddesatçı gençliğin elleri üzerinde şehitlikte hazırlanan yeni makamına getirildi. "Mehmet Âkif Ersoy Meydanı"ndaki özel kabirde defin merasimi yapılır ve merhumun ruhuna Kur'an-ı Kerim okunurken, kendini tutamıyarak, ağlıyanlara şahit olduk. Çünkü manzara bu derece ulvî ve kudsî idi...

Definden ve bandonun çaldığı "İstiklâl Marşı"ndan sonra program gereğince günün mâna ve ehemmiyetini belirten, konuşmalara geçildi. İlk sözü, şair Behçet Kemal'e verdiler. Şehitlikleri İmar Cemiyeti adına konuşan Kemalist Şairin tezatlarla dolu hitâbesini dinliyenler, hayret ve teessürlerini belirtmekten kendilerini alamadılar. Günün en güzel ve Mehmet Âkif'i en iyi anlatan konuşmalarını Ed. Fakültesi Prof.lerinden Mehmet Kaplan ile tanınmış edebiyatçı ve yazarlarımızdan Hakkı Süha Gezgin yaptı. Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümünden Güler Cevgeli, Saim Fikret Hekimoğlu, Atilla Özkırımlı; Yüksek İslâm Enstitüsü'nden Ali Tanrıverdi, Mehmet Âkif'ten şiirler okudular. İmam-Hatip okulu talebelerinden Şadi Boyacı kendi şiirini, Eyüp Merkez İlkokulu beşinci sınıfından Kürşad Öcal benim "Mehmet Âkif'in Ünlü Ruhuna" başlıklı şiirimi, Deniz Harp Okulu'ndan Temel Tezol ise "İstiklâl Marşı"nın tamamını inşad ettiler...

Zevk ve heyecanla dinleyip alkışladığımız bu edebî ziyafetten ve böylece şehitler safına katılan aziz şâirimizin mübârek ruhuna Fatihalar yolladıktan sonra gözlerimiz nemli, gönüllerimiz gamlı olarak mezarlıktan ayrıldık.

Kaynak: *Kurtuluş*, 25 Haziran 1962.

294.

Mehmet Âkif şehitler arasında [II]

F. Cemal Oğuz Öcal

1962'deki Âkif'in nakl-i kubûr merasimine katılanlardan Nihat Sami Banarlı'nın oldukça ilginç bir fotoğrafı.

Samsun Senatörü Dr. Fethi Tevetoğlu, Nihad Sami Banarlı, Dr. Fehmi Cumalıoğlu gibi tanınmış şair ve yazarlarımızın da katıldıkları bu törene, İstanbul Valisi sayın Niyazi Akı geç vakit şeref verdi. Muhtelif Talebe Birlikleri'nin temsilcileri ise, maalesef hiç gelmediler...

Dönüşte, İmam-Hatip Okulu öğrencilerinden 50-60 kişilik bir grubun rahmetli üstad Peyami Safa'nın etrafını çakır dikenleri ve yabancı otlar saran garip mezarını ziyaret etmek ve bunlardan Şadî Boyacı, Sami Uslu ve Necati Güroğlu'nun Kur'an okumak suretiyle gösterdikleri kadirşinaslığa –gözlerimiz yaşararak-şahit olduk...

Hele bu asîl ruhlu vefakâr Türk çocuklarının, bu îmanlı ve civanmert gençlerin bana:

> – Hocam! Peyami Safa gibi ömrünün dörtte üç buçuğunu bu vatan ve millete hizmetle geçiren bir büyük fikir ve ideal adamının böyle bakımsız ve perişan bir halde bırakmak bize yakışır mı?.. Nerde İstanbul Belediyesi, nerde milliyetçi ve mukaddesatçı geçinen milyonerlerimiz, nerde idealist yüksek tahsil gençliği?.. diye sormalarını, bunların hiçbirisi ortaya çıkmazsa kendilerinin ceplerindeki mütevâzi harçlıkları seve seve vererek, Peyami Safa'nın ad ve şânına layık bir mezar yaptırıp onu "Unutulma Bataklığı"ndan kurtara-caklarını ifade etmelerini-ömrüm oldukça-hatırlayacağım.

Yazımıza, yüz binlerce Müslüman Türk'ün haklı bir dilek ve temennilerini dile getirerek, son veriyoruz:

Biz, Mehmet Âkif Ersoy'un eski mezarı başına dikilen ve üzerine "İstiklâl Marşı"mızın ilk kıt'ası yazılan o acayip taşı hiç beğenmemiştik... Çünkü o taş, merasim dönüşü bir yüksek mimar arkadaşımızın da selahiyetle belirttiği gibi Türk ve İslâm üslubûnda yapılmış bir sanât eseri değildi...

Bu sefer, yeni mezarı yapılırken, o taşın yerine Âkif'in yüksek şahsiyet ve idealini ifâde, şanlı Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarımızı sembolize eden İslâmî şekil ve mânada bir abidenin yükselmesini istiyoruz. Bu âbidenin üstüne, evvelce olduğu gibi, "İstiklâl Marşı"mızın ilk dörtlüğü veya tamamı yazılabilir. Biz Âkif'in ruhunu ancak bu şekilde şadedeceğimize inanıyoruz.

Mânevi huzurunda huşû ile el bağladığımız büyük üstâdımızın mekânı cennet, ruhu aziz şehitlerimizle beraber olsun. Allah, Türk ve İslâm'ı korusun!..

Kaynak: *Kurtuluş*, 26 Haziran 1962.

295.

Bir hatıra

M[ustafa] U[zun] Postalcı

Mehmet Âkif Bey merhum, Mısır dönüşünde Hatay'a uğramış ve dostu Andırın'lı Ali İlmî Bey'in yanında kalmış, Hatay'a hâkim bir tepede -ki bu tepe aynı zamanda Hatay'ın en güzel yeriymiş- beraberce vakit geçirmişler. O zamanlar Hatay hâlâ Fransızların elinde, Hatay'ın hükümet konağında Fransız bayrağı sallanıyor. Bu hâl, tabii kalbi memleket ve millet için çarpan, Âkif'in yüreğini sızlatıyor ve ağzından şu beyitler dökülüyor:

Viranelerin yascısı baykuşa döndüm
Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini görseydim onun bülbül olurdum
Ya Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?

Aradan zaman geçiyor Mehmet Âkif Bey vefat ediyor. Sonra Hatay bize, biz Hatayımıza kavuşuyoruz. Her yer gül, gülistan oluyor. Bu seferde Ali İlmî Bey coşarak Âkif Bey merhuma hitabeden şu şiirini söylüyor:

Ey bağrı yanık şair-i İslâm elinin gel...
Gel bağrına basmakçün açılmış sana her el
Dalma ebedî uykuya bir lâhza uyan da,
Ruhundaki hicranları sil, gel de şu anda,
Bak başka bahar arzediyor şimdi tabiat
Dolmuş gibi âfâkına fecr-i ezeliyyet.
Zulmet eridi, her yer ışıklarla donandı,
En gamlı gönüllerde ne sevdalar uyandı.
Geldindi fakat fasl-ı hâzanıydı bu yurdun
Baktın da solan rengine vurgun gibi durdun.

Sezmiştin onun çektiği âlâmı derinden
Asi[241]*'ye düşen gözyaşının mevcelerinden.*
Derdinle geçen bahse hemen nokta komuştun,
Şu şiiri bize bir acı sesle okumuştun:
"Viranelerin yascısı baykuşa döndüm
Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini görseydim onun bülbül olurdum
Ya Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?"
Haklıydın evet! Gülşeni küldü[242] *bu diyarın*
Sönmüştü o şen neşeleri eski baharın.

Tan yerlerine yaslı bulutlar sürünürdü
Her gün batıda kanlı alevler görünürdü.
Gökler, doğacak aylara hasretle bakardı
Aysız geceninkalbine yıldızlar akardı.

241 Asi Nehri. (Postalcı)

242 Burada "kül", ateşten arta kalan küldür, yoksa cami mânasına değildir. (Postalcı)

İşte o hazân bir kara hülya gibi geçti
Yıllar bile en korkulu rüya gibi geçti
Görmek bu günü sence de en mutlu dilekti
Dursandı ne var? Beklediğin gün gelecekti.

Gittin bizi öksüz gibi avâre bıraktın.
Kalsandı Hatay marşını da sen yazacaktın.
Gül devri onun geldi fakat bülbülü nerde?
Yâdın gibi onmaz yaralar kaldı ciğerde.

Bu hatırayı Hocam Neyzen Halil Can Bey anlatmıştı. O da, Ankara'da bir mecliste, Ali İlmî Bey'le otururlarken bizzat ağzından dinlemiş ve imzasını almış. Hâlâ kendileri saklamaktadırlar. Bir yerde neşredilip edilmediğini bilmiyorum. Yalnız çok hoşuma gittiği için başkalarının da okumasını arzu ederek nakletmeği uygun buldum.

Kaynak: *Oku, Dinî-İçtimaî-Edebî Aylık Mecmua*, S. 11, yıl 2, Ocak 1962, s. 9.

Düşünce durmak ve beklemek ister. Şiir muhtemelen daha fazlasını...

296.

Ölümünün 28inci yıldönümünde İstiklâl Marşı şairinin ölüm üzerine neşredilmemiş ilk ve son mektubu:

Ölüm ne zaman istenir?

Mithat Cemal Kuntay

Mısır'dan ayrılmadan son yaz, Merc'e gitmiş, yukarıdaki resmi çektirmişti. Yüzünde ve bedeninde, o tahrib edici, şekil değiştirici sirozun tahribleri apaçık görülüyordu. Ölüm'ü özledi. Prens Aziz Hasan'ın kızlarının çektiği bu resmin arkasına, şu "ölümü arıyan" kıt'ayı, kendisini yaşamıya zorlayan kendi öz nefsine ithaf etti:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiç biri yok.
Sen mi kaldın yalnız kafileden böyle uzak?
Postu sermekse muradın yola serdirmezler.
Hadi gölgenle beraber silinip gitmene bak!

Hayatını çok yakından bilenlerin dışındakilere, İstiklâl Marşı şairinin, bir tarafı "gizli"lik olan siyasî bir hareketin fikriyatçısı olduğunu anlatabilmek çok güçtür. Fakat Mehmet Âkif'in bu tarafı, O'nun şiirlerindeki gayeyi hayatın içinde bulabilmesi ihtimali halinde ne yaman bir mücadeleci olabileceği hakikatiyle, en büyük ve en erişilmez cephesini teşkil eder.

Mehmet Âkif'i, Birinci Dünya Harbi başında Necid çöllerine sürükliyen, Almanya'ya giderek en ileri cephe hatlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiklere karşı dövüşen Müslüman asıllı askerlere gerçeği haykırtan sebep buydu.

Mehmet Âkif'in hayatında, Osmanlı İmparatorluğu Teşkilât-ı Mahsusa Reisi merhum Eşref Sencer Kuşcubaşı kadar kimin sarsılmaz yeri vardır, bilinmez. O, Eşref Bey'i, güvenilir ve ardından gidilir, sevilmeye, hattâ övülmeye lâyık kahraman ve faziletli bir kardeş gibi sevmişti. Bu vasıflar ve tâbirler de kendisinindir.

Teşkilât-ı Mahsusa, Osmanlı Devleti'nin harbin dışında kalamıyacağını, elindeki inandırıcı vesikaları teyid eden hâdiselerle görünce, Devleti bu çetin savaştan mümkün olduğu kadar az sarsıntı ile kurtarabilmek için, bütün İslâm âlemini harekete getirme kararında idi. Eşref Bey'le Mehmet Âkif'in birleştikleri bir "mânevî intibak hedefi" vardı: İslâm âlemi, kendisini parçalıyan yabancı propagandaları, hattâ kendi içinde birçokları İsrailiyât'la karışmış, mezhep kavgalarına rağmen, büyük bir kuvvetin mânevî bayrağı altında toplanabilirdi. Bu, siyasî bir birlik olmıyabilirdi. Fakat hiç olmazsa, inanç vahdeti çevresinde birleşen Müslümanlık, Türklüğe müteveccih suikastların, imha hareketlerinin içine katılmaz, hattâ tesanüdünü bir gün fikrî sahadan siyasî sahaya da getirtirdi. Kaldı ki, Müslümanlığın İkinci Dünya Harbi öncesindeki durumu, insafsız ve zâlim bir emperyalizmin tesi-

ri ve tazyiki altında idi. Şiirlerinde ve yazılarında, İslâm Dünyası'nın hürriyet ve istiklâlini coşkunlukla savunan Mehmet Âkif'in, bu gayesi için elinden geleni yapacağına asla şüphe yoktu. Nitekim O, 1914'ten 1922 sonuna kadar, mefkûresine sımsıkı bağlı kaldı. Birinci Dünya Harbi'nde, Necid çöllerine yaptığı yolculuktan, Avrupa'da, müttefiklerimizin "Garb Cephesi"ni teşkil eden sınır boylarına kadar, bu imânla dolaştı. Bu mefkûre yılları da, Mehmet Âkif'i, Eşref Bey'e öylesine gönülden bağladı ki gurbet yıllarında ikisi kader bölümü yaptılar.

Ölüm Üzerine İlk ve Son Mektubu

Gerçek bir Müslüman olan Mehmet Âkif'in ölümden hiç korkusu yoktu: Ebedî hayata ve ruhun ölmezliğine mantık ve vicdanı ile inandığı için!...

Bu sebeple hayatı, bir ilâhî mevhibe sayar, aciz ve çaresizlik içinde intiharı nefretle reddederdi. Eğer ölümü aradığı anlar olduysa bu, gayesinin ve umduğu dünyanın artık yeryüzünde rastlanmamasından doğan ümitsizlik muhasebeleri oldu. O, ümitlerini kaybetme bîçareliğini de kendi varlığında değil, dekorunda yaşadığı günlerin ve hâdiselerinde buldu. Şimdi, bu sahifelerde, el yazılı klişesi ile metnini-yürürlükteki yasak kânunlarının icabı, bazı kısımlarını noktalıyarak...-vereceğiz. Mektup, 1 Muharrem 1350 (18 Mayıs 1931) tarihini taşımaktadır: Mehmet Âkif, yurdu terketmiş, Mısır'dadır. Eşref Bey de o bitmez tükenmez dünya seyahatlerinden birisinin son uğrağı olarak Almanya'da... Eşref Bey, kısa zaman önce, Mısır'a gitmiş, Teşkilât-ı Mahsusa'da vazifeli olan ve memleketlerinin bağımsızlık kavgasını Türk öncülüğü altında yapmış Hizbü'l-Vatanî Partisi'nin iktidarda plan liderleriyle, şahsî dostu olan Kral Birinci Fuat'la görüşmüş, Prenses Kadriye'nin misafirleri olarak Mehmet Âkif'le bir müddet beraber kalmışlar, sonra Sudan'a uzanmış, oradan da şahsî dostları olan Birinci Dünya Harbi'nde, ordumuz kadrosunda vazife görmüş Alman askerî şahsiyetlerinin daveti ile eski müttefikimizin ziyaretçisi olmuş.. Fakat Mehmet Âkif'le şaşmaz bir vefa ve bağlılık içinde mektuplaşıyorlar-Hepsi bugün rahmetli Eşref Bey'in lûtfuyla vedia olarak bana devredilen bu satırlarda neler, neler, yok..

Ölüm üzerine olan bu biricik mektubunu beraber okuyalım:

"— Kardeşim, iki gözüm, Eşrefciğim.

Mektupların muntazam surette geliyor. Bundan dolayı sana ne kadar teşekkür etsem azdır. Cenab-ı Hak, seni de, çoluğunu çocuğunu da afiyetten, saadetten ayırmasın.

Hakikat o hikâye ettiğin adamcağız pek doğru söylüyor. Çok maskara şeylermişiz. Utanmak, yüzümüzü örtenin (Bundan sonraki bazı cümleleri çıkartıyorum ve bir "satırbaşı"ndan devam ediyorum:)[243]

Garblılar, o nâmütenahi kuvâ-yi maddiyelerine rağmen, ahlâk sukûtuna çare bulamazsak, mahvımız muhakkaktır diye feryâd ediyorlar. Biz şarklılar bu zaafımızla beraber, onların kaçmak, kurtulmak istedikleri uçuruma doğru dolu dizgin koşuyoruz. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh... Nedir o

243 Cemal Kutay'ın yazısında tamamı verilmeyen bu paragraf şöyledir: "Hakikat, o hikâye ettiğin dangul dungul adam doğru söylüyor; çok maskara şeylermişiz! Utanmaz yüzümüzü örten incecik bir riya perdesi imiş. O sıyrılır sıyrılmaz öyle sefil bir çehreyle ortaya çıktık ki bütün dünya iğrendi! Teceddüd nâmıyla, inkılâp namıyla ortaya her türlü ifrâtı bîperva kabul eden Ankara yarânına ebediyyen af edemiyeceğim bir şey varsa o da şudur: Bizim bu yüzler karası mahiyetimizi meydana çıkarmayacaklardı; insanlıktan bu kadar bînasip olduğumuz dünyaya fâş etmeyeceklerdi. Bizi böyle bir imtihan-ı alenîye çekip de bütün beşeriyeti yüzümüze tükürtmeyeceklerdi. Ne yapalım? Kader böyle imiş, demekten başka teselli çaresi yok" (Mektubun tam neşri için bk. N. Güneyceli; "Uçuruma Doğru, Doludizgin..." *Dergâh*, c. II, S. 23, Ocak 1992, s. 23.

matbuatın hâli?. Öyle resimler basılıyor, öyle hikâyeler yazılıyor ki, bunları seyredebilmek, okuyabilmek için insanda edeb denilen, hâyâ denilen devletliden zerre kadar nasîb olmamak icab eder!

Meselâ bundan otuz sene evvel, kırk sene evvel efrad-ı ümmetten birinden pek şeni bir rezalet sâdır olursa, insan bu kadar alçak olabilirmiş, insanlık bu derekelere inermiş dedirtmemek için o şenaati gazetelere yazmak şöyle dursun, ağza almaktan çekinirlerdi. Şimdiki hikâyelerin, romanların bir çoğuna mevzu teşkil eden vak'alar hep o mahiyetteki şeyler.

Evvelleri seneler koşuyorken, henüz ne dünya için, ne ukbâ için bir hayırlı iş göremedim diye müteessir oluyordum. Halbuki artık yaşımın elli sekiz, elli dokuza vardığını gördükçe, ne âlâ, yakında tası tarağı toplıyacağım, diyorum, hem de seviniyorum

Evet! İnsan hâlin her türlü şedâidine katlanır amma, istikbalde bir ışık görmek şartiyle... Yoksa yarının daha karanlık, öbür günün ondan da berbad olacağını gün gibi görürken, yaşamak pek arzu olunur bir şey değil. *Sebilü'r-Reşad*'ı çıkarırken, şuraya buraya koşarken oldukça müteselli idim, hisseme düşen vazifeyi ifa ediyorum, insan çalışmak ile mükellef, muvaffak olmakla değil, diyordum. Lâkin şimdi elim, ayağım bağlı oturdukça büsbütün sinirleniyorum. "— Senin *Sebilü'r-Reşad* çıksa, her hafta şiirler yazsan, makaleler yazsan, bağırsan, çağırsan bu cereyanların istikametini mi değiştireceksin? Şiddetini mi azaltacaksın?" suali pek haklı olmakla beraber, ben bu atâleti hiç sevemiyorum, hiç hoş göremiyorum. Hikâye meşhurdur ya: Karıncaya nereye gidiyorsun? demişler. "Hicaz'a.." demiş. "Hiç bu bacaklarla Mekke'yi bulabilir misin?" mülâhazasını ileri sürmüşler. O da: "Hiç olmazsa yolunda olsun ölürüm ya" cevabım vermiş.

Gaye uğrunda çalışmak, didinmek, nihayet ölmek!. Ah, ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mes'ut hatime imiş. Ben onu şimdi adamakıllı hissediyorum. Acaba yine o günler gelecek mi? Yine gayemiz uğrunda canımızla, başımızla çalışabilecek miyiz? Çıkmıyan canda ümit var derler değil mi kardeşim? Allah büyük, elbette bizim de âtıl bâtıl oturmaktan kurtulacağımız günler gelecektir.

Refikam gerek sana, gerek hanım efendiye arz-ı hürmet ediyor. Emin ile Tahir ellerinizden öpüyorlar. Ben de Hanımefendiye ihtiramlarımı takdim ederim. Feridun ile Cuyab'ın gözlerini öperim. İki gözüm kardeşim. Eşrefim.

1 Muharrem 1350-18 Mayıs 1931, Pazertesi. Kardeşin; Mehmet Âkif

Mektubun köşesinde su hâşiye var: "Bugün sene-i kameriyenin iptidası. İnşallah Ümmet-i Muhammed hakkında hayırlı olur".

Prens Aziz Hasan'ın kızlarının 1935'te Mısır'da çektiği "ölümü arayan" Âkif'in fotoğrafı. Bastonundan güç alarak duruyor sanki. 16 Kânunisâni 1935 tarihinde Emine Abbas Halim'e gönderdiği bu fotoğrafın arkasına şu mısraları yazmış:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiçbiri yok;
Sen mi kaldın yalnız kafileden böyle uzak?
Postu sermekse murâdın yola serdirmezler;
Hadi gölgenle beraber silinip gitmene bak!

Hasreti Çekilen Günlerin Sonu

Bu mektupla, ölümü arasında beş sene altı ay yirmi dokuz gün vardır: Mehmet Âkif, 27 Aralık 1936'da öldü.. Eğer onun gözlerini kapaması ve toprağa verilmesi bir "ölüm" ise...

Bir gün, bir ân, çevresinde takdir tuğyanlarının coştuğu, Birinci Büyük Millet Meclisi'nde, İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği zaman bile, daima hatırlanacağını, çoğu zaman anılacağını düşünmedi, bu vefa yolunda neden böyle bedbindi, bilemiyoruz. Fakat, hiçbir seslenişi, unutulacağı yolundaki inancı kadar samimî değildir:

Toprakta gezen gölgeme toprak ekilince,
Günler şu heyulayı da ergeç silecektir,
Rahmetle anılmak... Ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?

Hatırlanabilmesinin tek ümidi, *Safahat* adını verdiği "Hayat ve sanatın safhaları"nda idi. Eşref Edip'n vefakâr ve bıkmak usanmak bilmez himmetiyle *Safahat* tamamlandığı zaman, düşüncelerinin mi yanlış anlaşılmasından dertli, kendini mi düşüncelerinin arkasında bulmuştu, onu da bilemiyoruz, *Safahat*'ı, bedeninden daha "ömürsüz" bulma bedbinliğine kapıldı:

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın
Derdim... Sana baktıkça â bîçâre kitabım,
Kim derdi ki sen çök de, senin arkana kalsın,
Uğrunda harâb eylediğim ömr-ü harabım!

Ölümünün yirmi sekizinci yıldönümünde kendisini böylecesine ümitsiz ve karamsar yapan düşüncelerinin çok uzağındayız. Şükürler olsun.. O, 1936 senesinin 27 Aralık günü hayata gözlerini kapadığı zaman, Mehmet Âkif'i değeriyle bağrına basabilmek kolay değildi, hattâ cesaretti. Beyazıt Meydanı'nı kuşatıp, mübarek bedenini Türk Bayrağına sarabilmek ve onu omuzlar üzerinde Edirnekapı Şehitliği'ne götüren gençlik, teşkilâtsız, emirsiz, lidersiz olan bu coşkun vefası içinde O'nun aziz ruhuna: "— Sen benim vicdanımdasın... Ölmiyeceksin!, Unutulmıyacaksın!" demişti. O gün bugün neler değişmedi. Amma bu *söz*, yerinde duruyor.

Mehmet Âkif Kimdir?

1873'de İstanbul'da doğdu. Babası Fatih müderrislerinden İpekli Tahir Efendi'dir. İptidaî ve Rüştiye tahsilini Fatih'te yaptı. Babasından ve Esad Dede'den Arapça ve Farsça öğrendi. Fransızcasını kendi kendisine ilerletti .

Rüştiye'den sonra, Mülkiye'ye girdi. Üç yıl Mülkiye'de okudu. Babasının vefatı üzerine sıkıntı içinde kaldı. Mülkiye'yi bırakarak yatılı olarak yeni açılan Baytar Mektebi'ne girdi. Okulu birincilikle bitirdi. Ziraat Nezareti'nde muhtelif memuriyetlerde bulundu.

Yüksek tahsilini tamamladıktan sonra, hafız oldu.

Balkan Harbi'nden sonra, Ziraat Nezareti'ndeki memuriyetinden ve Darülfünun'daki Edebiyat dersleri hocalığından istifa etti. Birinci Dünya Harbi'nde Teşkilât-ı Mahsusa namına Almanya, daha sonra Medine ve

Necid'e gitti. İstiklâl Harbi sırasında Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Burdur mebusu idi. İstiklâl Marşı, bu devrenin millete armağanıdır.

Cumhuriyet'in ilânından sonra Mısır'a gitti. Orada Ezher Üniversitesi'nde Türk edebiyatı müderrisliği yaptı. Hasta olarak döndüğü vatanında, 27 Aralık 1936 günü, hayata gözlerini kapadı ve Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verildi.

Şiirlerinin toplandığı *Safahat* altı cilttir. Nesirlerinin çoğu *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilü'r Reşad* dergilerinde çıktı.

Zola ve Dode'den tercümeleri vardır.

El Yazısı

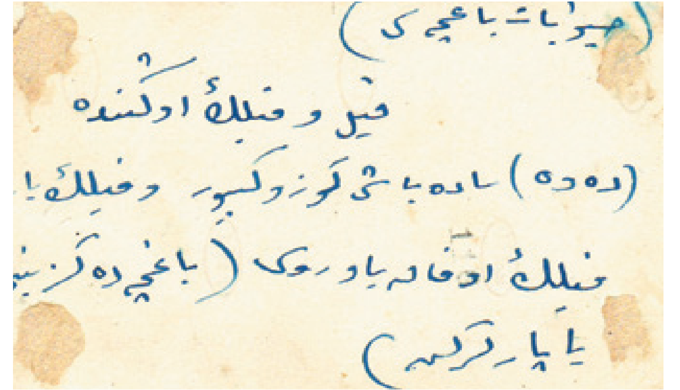
Yukarıda metnin bir kısmını bu sahifelerde okuduğumuz Mehmet Âkif'in "Ölüm üzerine" olan mektubundan son sahifenin el yazısını görüyoruz. Çok düzgün, sıkıntısız, şiirleri gibi ruha ve mantığa yerleşen bir üslûbu vardı. Elimizdeki mektuplarının hiç birisinde ne bir çizik, ne bir dil sürçmesi, ne bir tekrarlama, ne de beğenmeyip de düzeltme yok... Zaten, Eşref Bey anlatırdı ki, yazdıklarını bir daha okumazmış.

Ölümsüz âbidesi "Çanakkale Şehitleri"ni Enver Paşa'nın Eşref Bey'e bizzat müjdelediği zafer haberini, İbn-i Reşîd'i saflarımızda tutabilmek için Necid çöllerine yaptıkları yolculuk dönüsünde, demiryolunun son durağı El-Muazzam istasyonunda öğrenmiş, o gece, çöl yıldızlarının "ışığı altında, hem hıçkıra hıçkıra ağlamış, hem yazmıştı. Eşref Bey der ki: "Sahifeler doldukça, bana uzatıyordu. Bir tek kelimesini düzeltmemiştir".

Kaynak: *Tarih Konuşuyor*, c. II, S. 11, Aralık 1964; Cemal Kutay, *Bilinmeyen Tarihimiz*, c. II, İstanbul 1974, s. 34.

Kahire Hayvanat Bahçesi'nde çekilmiş bir fotoğraf. Fotoğrafın arkasında Âkif'in oğlu Tahir Bey'in el yazısı: "Hayvanat Bahçesi, fil ve filin önünde deve sadece başı görünüyor ve filin yanında filin ufak yavrusu bahçede gezinti yaparlarken".

297.

Mahir İz Âkif'i anlatıyor

Konuşan: Mehmet Menteşoğlu

Muhterem hocam! Âkif'le nasıl tanıştınız?

Efendim. Ben merhum Âkif Bey hocamızla Ankara'da I. Millet Meclisi'nde tanıştım. O zaman biz Sultanî dedikleri lise hocaları ile Darülmuallimin dedikleri muallim mektebi hocaları Meclis'in "Zabıt, Kavanîn ve Evrak Kalemi"ni kurmuştuk. O günlere takaddüm eden zamanda Âkif'in oturduğu ev de, bizim tarafa yakındı. Biz, Erzurum mahallesinde oturuyorduk. Onlar da "Taceddin Dergâhı"nda misafirdiler. Evkaf Müddeiumumisi olan Hayri Bey eski dostlarımdandı. Hayri Bey, bizim yakın komşumuzdu. Hayri Bey'den rica ettim; acaba kendisinden bir şey okuyamaz mıyız? dedim. O da kendilerine söylemiş, o da memnuniyetle kabul etmiş. Zaten onun en büyük zevki okumak, okutmak veya fıkra söylemek veya fıkra söyletmektir. Hani,- Hz. Ali'ye isnat ederler-bir söz vardır. "İnsanlar iki kısımdır: Ya okur, öğrenir; ya okutur, öğretir". Âkif Bey'in de tuttuğu meslek budur. Sabahleyin erkenden bize gelir, bir sade kahve içer, sonra bir kitabı okurduk. Ziya Paşa'nın *Harabat*'ından birkaç parça okuduk. *Şems-i Mağrîbi* divanını okuduk. Hatta Alfons Doudet'den *Değirmenimden Mektuplar* okuduk. Hasılı, münasebatımız böyle teessüs etti kendisiyle.

Toplantıları içtimaî, yahut edebî konularda mı olurdu?

O toplantılarda ben bulunmazdım. Ben de iştirak etmek isterdim. Fırsat bulduğum bir akşam gittim. Bir de baktım, bir yer minderinde oturmuş, sırtında hayderiyye, Münir Bey eline *Hafız Divanı*'nı almış. Âkif Bey de karşısında, sedir üstünde dinliyordu. Münir Bey'in durakladığı yerden, Âkif Bey gazeli tamamlıyordu. Orada 1,5-2 saat kadar kaldım. Ertesi gün Âkif'e hayretimi söyledim; dedim, "Kaç yerde durakladılar, siz tamamladınız gazeli. Bu hafıza nasıl olabilir?" "Münir'e on sekizinci defadır okutuşum" dedi. Yani on yedi kişiye daha evvel *Hafız Divanı*'nı okutmuş. İlme, edebiyata bu kadar meraklıydı.

Acaba siyasî konuşmalar da olur muydu? Mademki Mehmet Âkif bir Meclis üyesiydi, şüphesiz o zaman Türkiye ve dünyadaki gelişmelerden uzak kalamazlardı, ilgi, alâka göstermeleri gerekirdi.

O mesele hakkında benim hiç bir malûmatım yoktur. Âkif Bey, bir şey sorulur cevap verir; bilmiyorsa sorar, cevap alırdı. Uzun konuşmaktan zevk alan bir adam değildi. Meselâ bir gün bir hadise oldu Meclis'te. Meclis'te ulema sınıfı vardı, sarıklılar. Onların kalkıp da konuşmalarını icap ettiren bir mevzu oldu. Biz zabıtta olduğumuz için kim konuşuyor, kim konuşmuyor Meclis'te, hepsini bilirdik. Hoca Efendilerden bir tanesi kalkıp o mesele hakkında konuşmadı. Ertesi sabah Âkif Bey geldiği zaman dedim, "Nasıl oluyor da bir meslek adamı mesleğine taalluk eden işlerde konuşmuyor, bilmem

Avni Bey konuşuyor, bilmem asker Selahattin Bey konuşuyor". Başını önüne eğdi. Avucunun içine öteki yumruğunu aldı. "İşte adam onlar; bize şeytan-ı ahres derler" dedi. O zaman fevkalâde müteessir oldum. "Hak muvacehesinde sükut eden dilsiz şeytan gibidir" derler. Kendisini o meyanda koydu. Halbuki yedi kitabıyla dünyaya bağırdı. O ilim adamıydı. O bir teşvik üzerine Meclis'e girmişti. Zaruret üzerine alınmıştı. Yoksa siyasî hayata atılacak, parti adamı değildi. İlmî konularda konuşurdu. Fakat bir kere heyecanla o sözü söylemiş oldum; o da bana böyle bir cevap verdi.

Âkif'in şahsiyeti hakkında tanıtıcı bir malûmat verir misiniz? Âkif'in hassasiyet gösterdiği konular bilhassa neydi?

Âkif Bey'in hassasiyeti şairliğinden belliydi. Fevkalâde hassas, duygulu, meslek ve prensip sahibi bir adamdı. Hayatta daima birinci olmak isterdi. Emsâli ne biliyorsa, hepsini bilirdi. Güçlü, kuvvetli bir adamdı; emsâlini yenmiştir. Meselâ Beylerbeyi'nde, Üsküdar'da otururken yüzücülerle yarışa girmiştir. Bebek'ten atlamış, Beylerbeyi'nden çıkmıştır. Taş atardı. Memo diye birisinin çok iyi taş attığını işitmiş. Adamı almış Edirnekapı'nın dışındaki meydanda ona taş attırmış. Kendisi de atmış. Kendisinin bir buçuk metre geri kaldığını görünce adama bir mecidiye vermiş (o günkü kazancı), göndermiş. Kendisi on beş gün devamlı oraya gidip, taş atmış ve onu bir metre geçmiş. Yine gidip Memo'yu çağırmış. At taşı, demiş. Attırmış, kendisi adamı geçmiş. "Sen de çalış, geçersen gel beni gör" diyerek adresini vermiş. Üstelik bir mecidiye daha, vermiş.

Mizacı böyle bir adamdı. Vefakâr, arkadaş canlısı, fevkalâde duygulu, arkadaşı için canını veren, bir adamın faziletini gördü mü, onun önünde serilen bir adamdı. Şevki Efendi ile Babanzade Naim Bey-profesör felsefe hocası-sohbet ediyorlardı. Şevki Efendi dedi ki, "Efendim, Vefa'da oturuyoruz. Eskiden bir yokuş vardı orada, Vefa yokuşu diye meşhurdu. Yangından sonra evler yapılırken onu biraz ehven hale getirdiler". Âkif Bey, "Nesl-i hazır yokuşu çoktan düzeltti" dedi. Yani bu nesilde vefa arama mânasına.

Hocam, Âkif'te, İstiklâl Harbi ve İstiklâl Marşı'nı yazdığı sıralardaki haliyle, yazdıktan sonraki hali arasında aynı heyecan tonu gözükmüyor. Heyecanlarında bir devir değişikliği gözüküyor. Şiirlerinde, belirttiğimiz gibi duygulu ve kükreyen, ızdırapları ortaya koyan bir insan, İstiklâl Marşı'ndan sonraki şiirlerinde ise sessiz, durgun, içine dönük görülüyor. Acaba buna tesir eden birtakım şartlar var mıydı? Mısır'a gitmesinden, Türkiye'den ayrılmasından başka, şiirlerini bu şekilde yazmasına tesir eden başka faktörler var mıydı? Olabilir miydi?

Millî mücadelenin heyecanını Millî Mücadele kazanıldıktan sonra aynen duymaya zaten lüzum yoktur. O hal bitmiştir. Huzura kavuşulmuştur. O şiddet, o heyecan, o yazıların hiç birisinde olamaz.

Zulme katiyen tahammül edemezdi. Diktatörlüğe katiyen tahammül edemezdi. Birinci *Safahat*'ta Sultan Hamit'e karşı yazdığı istibdat yazısı vardır. O hususta yalnız değil, onun gibi düşünen ulema mevcuttu. Vaktiyle Abdülhamit'e karşı istibdat yapıyor, sıkı tutuyor idareyi diyenler, Meşru-

tiyet'ten sonra hepsi birden-ulema zümresi, ûdeba zümresi-tekrar geri döndüler. Abdülhamit'i aradılar. Neden? Hürriyet getireceğim diyen İttihat ve Terakki Partisi on senede memleketi iflâsa çekti.

Bu zümrenin dışında bir zümre daha vardı. Avrupa'ya gitmiş Avrupa'nın gazetelerini, mecmualarını okumuş, garbın felsefesini tahsil etmiş Servet-i Fünuncular..., Tevfik Fikret bunların arasındaydı. Meşrutiyet çıktığı zaman Hüseyin Cahit, Hüseyin Kâzım ve Tevfik Fikret Bey *Tanin* gazetesini kurdular. T. Fikret aralarında altı ay kalabildi. Altı ay sonra isyan etti. Onun aradığı hürriyet o değildi. Onun için, o bile İttihat-Terakki'nin aleyhine yürüdü. *Sis*'i yazmıştı, *Rücû*'u yazdı. *Haniyağma'la*r yazdı. Bunlar, Sultan Hamit'in çekilmez denen hayatına rahmet okuttuğunu anlatıyordu.

Yani efendim Âkif Beyler Meşrutiyet hareketinin bir kaç slogandan ibaret olduğunu anlayıp, Sultan Hamit'i daha sonra çok aradılar, öyle mi?

Evet öyle oldu. Hatta bir tasvir yapar,

Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.
Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük.

Onları anlatır, *Safahat*'ta o devri gösterir. Zaten memleketin destanını yazan adamdır o. Memleketin geçirdiği bütün facialları canlandıran, bir tablo gibi önüne koyan ve tarihini yazan adamdır. Onun için, okundukça anlaşılacak mümtaz bir şahsiyettir.

Âkif hayatının epeyce mücadeleli geçmiş olduğu beyanlarınızdan da görülüyor. Âkif'in mücadele ettiği hususlar fertler olmaktan ziyade zihniyettir. Bu da normal tabii. Çünkü Âkif'in yaşadığı devrede cemiyet için bir takım tercihler yapılmak durumundadır. Meselâ batılılaşalım mı, batılılaşmayalım mı? Böyle bir tercihle Türkiye karşı karşıyadır. Bu tercihler arasında, bu devrede Âkif'in mücadelesini verdiği fikirler, değerler ana hatlarıyla nasıl belirtilebilir?

Efendim. Âkif Bey'in tahsili müspet bir tahsildir. Fen tahsil etmiştir. Babasından da dinî terbiyeyi ve naklî ilimleri öğrenmiştir. Berlin'e gönderdiler, gitti. Berlin hatıralarının hepsini yazdı:

Alınız ilmini garbın alınız san'atını
Veriniz hem de mesainize son sür'atini

der. Cehlin, hamakatin, geriliğin aleyhinde bir adamdır. Alem ilerlerken bizim geri durmamıza imkân olmadığını anlatan bir adamdır. Onu anlamayan zavallılar, *"Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar"* diye yazmasına karşılık derler ki. "Bak koskoca adam medeniyete canavar diyor". Hangi medeniyete canavar diyor? Bir kere medeniyetin tarihi bilinmemiş bizde. Zannedilmiş ki, teknik demek, medeniyet demektir. Medenî denilen, beşeri felâketlere sürükleyen, insan haklarını ezen, yalnız kendisini düşünen milletlerden İngiltere ne haldeydi? Büyük Britanya krallığı bütün dünyayı istilâ etmiş vaziyetteydi. Peki, bunu niçin yapıyordu? O milletleri yetiştirmek için mi? Hayır! O millet-

leri sömürmek için yapıyordu. Bütün Avrupa milletleri Asya'yı, Afrika'yı böyle sömürdüler, yıllarca. Şimdi bunlara medeni mi diyeceksin? İşte Âkif'in canavar dediği, beşeriyetin aleyhinde hareket eden, bu zümreydi.

Acaba Âkif'e "medeniyet düşmanlığı" yağlı karasını kimler vurmak istiyordu?

Onun aleyhinde bulunanlar, O'nu sevmeyenler, onun tuttuğu yolu beğenmeyenler. Hâlâ onlardan sağ olanlar vardır.

Abdullah Cevdet vardı. Doktor. O devrin münevver zümresine 19. asrın materyalist felsefesi tesir edip, itikatlarını sarsmıştı. Abdullah Cevdet, itikat daha çok sarsılsın diye tuttu, çıkardığı gazetenin adını *İctihad* koydu. İctihad kapısı neden kapalı imiş diye başladı. Kimse ictihat kapısını kapamadı ki, kendi kendine kapanmış, adam yetişmediği için kapanmıştır. *Sırat-ı Müstakim* gibi, *Sebilürreşad* gibi, *Beyanu'l-Hak* gibi, ulemanın çıkardığı gazeteler de vardı. Bu gazetelerle cevaplar veriliyordu. Tabii Âkif Bey de onlara kısa, ama veciz bir tarzda cevaplar yazdı.

Efendim. Cevapları...

Cevabı şöyleydi. Benim hatırımda olanı size okuyayım:

Bakın ne günlere kaldık:
Ya beş, ya altı kopuk,
Yamaklarıyle beraber ki hepsi kıl kuyruk,
Utanmadan çıkıyor, ictihada kalkışıyor!
Bu hale karşı tahammül hakikaten pek zor
Harîm-i Din-i Mübînin ahır değil... Oradan
Çekil de kendine bir saha bul, behey nadan!
Kilitli bir kapı var orta yerde anlasana!
Harem-saray-ı diyanet değil dalan dalana
Nasıl ki her kapının ayrı bir anahtarı var,
Onun da var. Bunu idrak eder birinci nazar.
Nedir mi? Anlatayım:
Sizde olmayan irfan.
Biraz haya edin öyleyse şaklabanlıktan!

Şimdi bakın, bunları söyledikten sonra ictihad yapacak kimsenin şerâitini sayıyor:

Kitabı, Sünneti, İcmâı sağlam anlayacak;
Hilafı yoklıyacak, ihtiyacı kollayacak.
Ne ictihadı yapar, yoksa, bir alay zımmî
Kadar nasibe-i fıkhîsi olmayan ümmî ?
Kuzum, eşek nalı yapsan; bir usta çingenenin
Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
Peki, liyakat-i fıtrîsi âdemin sende,
Kifayet eylemiyorken bu en hasis işte
Ya ictihada nasıl kalkıyor bu sersemler?
O içtihada ki: dünya kadar ulûm ister.

diyor. Onların nasıl olduklarını anlatıyor. Onların hüviyetini anlatıyor şimdi:

Sabahleyin mütefelsif, ikindi üstü fakîh;
Sular karardı mı pek yosma bir edîb-i nezih;
Yarın müverrih; öbür gün siyasetin kurdu;
Bakarsın: ertesi gün ictihada pey vurdu!..
Hulâsa bukalemun fıtratında züppelerin
Elinde maskara olduk... deyin de hükmü verin!

Bu kadar kıymetli cevap olamazdı. Tek başına yapardı bunları. Mücadelesini böyle yapardı. Bu kadar veciz sözlerle.

Fikret'le, Âkif'in münasebetlerini de anlatır mısınız?

Tevfik Fikret sanatı bakımından yüksekti ve birbirlerine hürmet ederlerdi. Birbirlerine aşağıdaki Çaycı Resif'in çayhanesinde buluştukları zamanlarda samimî davranırlardı. Fikret kibar, Âkif Bey'in ona karşı hürmeti öyle. Fakat Fikret, ona karşı bir *Tarih-i Kadim* yazdı biliyorsunuz. Çok ağır, vicdanlara saldıran bir şeydir. Âkif Bey, onun şahsına bu kadar hürmet ettiği halde vicdanına dokunduğu için, ona bir beyitle cevap verdi:

Şimdi Allah'a söver sonra biraz bol para ver
Hiç utanmaz protestanlara zangoçluk eder.

Bu çok dokundu Fikret'e. Ve bir cevap yazdı:

Ben ki, üç beş pulu tercihinden
Protestanlara zangoçluk eden
Şâirîm... Zîver-i kürsi-i yakîn,
Şâir-i müctehid-i din-i mübîn,
Hazret-i Molla Sırât'a edebî
İhtiramâtımı takdim ile bî-tereddüd diyorum
"Zangoçluk" lutf-i tavsıyfına şâyân olduk.

diye başlar Fikret,

Lâkin aldanma sakın üstadım;
Ben de bir parça muvahhid-zâdım.
Ben de zâtın gibi cami cami
Dolaşıp Halik'a oldum raki'.
Anladım çünkü hakiykat başka;
Başka yoldan varılırmış Hakk'a.

diye bir şeyler söyledi. İnsan okurken zannediyor ki; haa bu imanını tazeliyor, filan. Ama sonra başladı; haşa, haşa:

Muğtel ü mugfil o İsâ, Mûsâ;
Köhne bir kizb-i mutalsamdır âsa.

diyerek, peygamberlerin peygamberliğini, mucizelerini inkâr ederek cevap verdi.
Bundan sonra Âkif Bey, buna da cevap verdi. Kafaları Frenk terbiyesiyle doldurulmuş, Şark kültürü hiç olmayan monden beylerin lisanı ile yazar, meselâ Fikret için der ki:

Dehaların çoğu ekzantirik denir ya hani
Bu personajda da var bir yunu kılıklı mani.

Âkif'in hayatının epeyce mücadeleli geçtiğini söylemiştik. Bu devrede bir tercihle karşı karşıyaydı, Türkiye; batılılaşalım mı, batılılaşmayalım mı? Âkif'te zannediyoruz, biliyoruz ki bu tercihlerden birisinin ağır bastığı vaki idi. Ve herhangi bir tercihi savunuyordu. Ve Âkif'in etrafında bir arkadaş grubu vardı. Hangi hava içerisinde böyle batılılaşalım mı, batılılaşmayalım mı münakaşası söz konusuydu?

Âkif, sanayide memleketin yükselmesi, Avrupa seviyesine çıkması için batılılaşmanın lüzumuna inanırdı. Yalnız, onların âdetlerini, ahlâklarını, düşünce tarzlarını, aile hayatlarını biz alalım demedi. Bir millet kendi varlığını, kendi bünyesini, ahlâkını, inancını, osunu-busunu, kendisine ait olan hususiyetleri muhafaza etmek şartıyla adım atar. Japonlar sanki nelerinden fedakârlık ettiler? Elli sene içinde dünyayı sarstılar. "Japon mucizesi" dedirttiler. O da Şarklı bir millet sayılır. Alman mucizesini gördünüz; yıkıldı, tekrar kalktı. Yani bir millet kendi hüviyetini, aslîyetini, tarihini, benliğini kaybetmesin, ondan sonra garbın tekniğini alsın, isterdi. Fikir buydu.

Âkif'in şiirlerinde cemiyetin ızdıraplarından çok rahatsız olan, bir İslâm cemiyeti ile yaşanılan hayata bağdaştıramayan ve bu yüzden de kurtuluş için bir silkinme zaruretine inanan insan hali görülüyor. Bu durumu sohbetlerinizde de sezebildiniz mi? Ve bu konuyla ilgili hatıralarınızdan lütfeder misiniz?

Âkif Bey fazla konuşmazdı. Âkif Bey'in istediği yegâne şey cemiyetin selâmeti, hakkın bir zalim tarafından mahvedilmemesiydi. O meşhur manzumesi Âkif'in hüviyetini belli etmeğe yeter.

Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla övemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hattâ boğarım...
— Boğamazsam da!
— Hiç olmazsa yanımdan kovarım..
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim.
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim,
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.

Âkif budur. O bunun içindedir. Âkif'i başka yerde aramaya lüzum yok. Düstur bu, Âkif bunun içinde.

Âkif'le mektuplaşır mıydınız ?

Evet. Mütevazi adamdı canım. Mısır'dan bir fotoğrafını gönderdi bana. Fotoğrafının arkasında yazıyor; yaşlanmış, saçları ağarmış da.

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat
Sormayın iç yüzümün rengini yüzler karası.
Beni kendimden utandırdı hakikat şimdi,
Bana hiç benzemeyen suretimin manzarası.

Bana mektuplarının birinde de şöyle yazdı:

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir,
Dinlemem etse de Allah'ı bütün gün takdis;
Ben bu melun putun uğrunda geberdim ha!
Halâ kabaran kokmuş içimde yaşasın nefs-i nefis.

Realist adamdı. Bir nefsin kemale ulaşmasının çok zor olduğunu anlatırdı. Herkesin bu nefsinin esiri bulunduğunu söyler. "Ben de onlardan biriyim" derdi. Tevazuda bu kadar büyük adamdı.

İstiklâl Marşı'nın kabulünde Meclis'teydiniz herhalde. Âkif'in İstiklâl Marşı ayakta okunurken ağladığı söyleniyor. Bu vak'ayı anlatır mısınız?

Bütün Meclis ayaktaydı.. Oturduğu masaya şöyle başını kapatmış dirseğinin üzerine. O vaziyette dinlemişti. O görülmedi hiç. Ama gözlerinden yaş gelmiştir tabii; nasıl gelmez?

Âkif'in Meclis hayatı en bilinmez konulardan birisi. Bizi aydınlatır mısınız?

Âkif, Meclis'te bulunduğu zaman tek bir söz söylememiştir. Onun Meclis'te bulunması semboldü. Meclis adamı değildi yani.

O bir sanat adamıydı. Ama onca sanat, sanat için değil; sanat, gaye içindi. İnandığı buydu. Ve sanat bir gayeye giderken makbuldü.

Son olarak, bize, size en çok tesir eden Âkif'e dair bir hatıranızı lütfeder misiniz?

Bir *gün* Babıâli'de giderken Âkif bana "Muhammed İkbal, *Peyam-ı Meşrık* adındaki kitabını göndermiş. Ben iki kere okudum. İstersen bir de beraber okuyalım" dedi. Kabul ettim. Bir salı o bana, bir salı ben ona giderdim. Kitabı bitirdikten sonra dedim ki kendisine:

— Efendim. Siz bu memleketin geçirmiş olduğu facialar, harpleri, sıkıntıları, hepsini altı kitap halinde topladınız. Yalnız son yaşadığımız devri yazmadınız. Harb-i umumiden sonraki devir yazılmadı. Millet, sizden bunu beklerdi.

Başını öne eğerek:

— Doğrudur, dedi.

Daha sonra kalktık. Uzun zaman göremediği Hatim Efendi'ye gitmemizi teklif etti. Hatim Efendi ile karşılaştıklarında sarıldılar ve ayrılamadılar. Hal hatır sorulduktan sonra Hatim Efendi dedi ki kendisine:

— Üstat, sen, Balkan Harbi'nden tut, taa Meşrutiyet inkılâbına kadar hepsini yazdın. Yalnız son devri yazmadın. Onu da senden bekleriz yazmanı, dedi.

— Onu bana bugün biri daha söyledi, diye cevap verdi.

Yani ben Âkif'in azimkâr, çalışkan bir adam, hassas bir adam, vatanperver bir adam, milletine âşık bir adam olduğu hisleri ve kanaatleriyle yaşamaktayım.

Efendim. Biraz önce söylediğiniz hususu Âkif cevaplandırmadı mı? Beyan ettiniz ki, son devir hakkında hiç şiir yazmadığı soruluyor kendisine.

Bir kelime söyledi. "Doğrudur" dedi.

Ama, niçin yazmadıklarını...

Yok. Hiç. "Doğrudur" dedi bana. Hatim Efendi bu teklifi yaptığı zaman "Bugün o teklifi biri daha bana yaptı" dedi. Bu kadar. O zaten ne düşünüyor, kafasında ne vardır, ben bilmiyorum.

Hürmet ve teşekkürlerimizi kabul edin hocam.

Kaynak: *Pınar*, S. 12, Aralık 1972, s. 16-22.

Yeşil Bursa'nın Yunan işgalinden kurtuluşu günü (1 Eylül 1338) anısına düzenlenmiş bir İstiklâl Marşı kartı:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğrama sakın;
Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

298.

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif Ersoy

Tahir Karaoğuz

Büyük şairimizi Türk Büyüklerini Anma, Türk Güzelliklerini Tanıtma Derneği adına, günlerinde: Kabri başında, İstiklâl Marşı'nı söyleyerek ve adını taşıyan okulda törenlerle anarız. Gazete ve dergilerde, yayınlar sağlarız. Aşağıya, *İstanbul* dergisinde çıkan bir yazımı geçiyorum:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim:
Ne saâdet, hani ondan bile mahrumum ben!

Daha bir müddet, eminim bu hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeğe mahkûmum ben!

Gör de, ya Rab, yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilâhî, bir avuç toprağını!..

Mehmet Âkif

Mısır'dan döndükten sonra hastalığını haber alınca, Zonguldak'tan İstanbul'a gelerek Hidiv Palas'ta ziyaret ettim. Yatıyordu. Hastalığının ağır olduğu halinden belliydi. Ellerini öptüm. Yanında damadı Ömer Rıza Doğrul o zaman siyah saçlı bir genç olan Şerif Muhiddin vardı. Beni onlara tanıttıktan sonra damadına, gazeteme yazı yardımında bulunmasını tavsiye etti. Yanından sonsuz bir hüzünle ayrıldım.

Kurtuluş Savaşı'nda tanışmıştık:

İstanbul'dan İnebolu yoluyla Kastamonu'ya geldiği zaman, kurucularından bulunduğum *Açık Söz* gazetesinde *İstiklâl Marşı*'nı görünce, sevinçle coştu. Bir hafta sonra "Şair-i zîkemal Mehmed Âkif Beyefendi'ye takdime-i hürmet

Şerif Muhiddin Targan, yaşlılığında uduna daha da sarılmış bir halde.

ve mahmadet" başlığıyla üstada "ithaf" ettiğim "manzumem", gazetenin yarı sayfasını kaplıyordu. Bu manzumenin ilk iki mısraı:

Hocam göründü uzaktan; dedim:
"Hocam, gel, gel..."

Bugünkü posta bu işte!.. Şu şi're bak, ne güzel!..

Hocam, Sultanî'de edebiyat muallimi, o zaman Zonguldak'ta Maarif Müdürü olan rahmetli Ahmet Talat'a (Süha Zâhir).

Arkadaşlarımdan öğrendim ki: Büyük şair, "manzume"mden çok memnun olmuş!

Yedek subaydım. Garb Cephesi'he giderken, B. Millet Meclisi'nde ziyaret ettim. Burdur Mebusu'ydu. Candan sevgiyle beni bağrına bastı. O arada, salondan geçen Hamdullah Suphi (Tanrıöver)yi çağırarak beni tanıttı: "Bir Türkçü'ye bir Türkçü genci ben takdim ediyorum" dedi.

Cepheden, Anadolu'da düşman zulümleri için Halide Edip, Yakup Kadri'den kurulu heyetle hazırladığımız kitapları bastırmak göreviyle Ankara'ya geldiğim zaman, Tacüddin Dergâhı şeyhinin evinde, bir aydan fazla, üstad, başka yakınları arasında beni de misafir etti.

Savaş içinde "Orduya Armağan" ve "Orta Anadolu'da Yunan Facialari" adlarıyla çıkan ve bir yıl önce yeni harflerle *Anadolu'dan Koğduklarımız* diye adlandırarak tek kitap halinde yayınladığım dizinlerim üzerinde Âkif'in izleri işlidir. Aruzla yazdıklarımın içinde düzeltmeleri de olmuştur.

Cepheye giderken, beni çok sevdiği dostu Akçoraoğlu Yusuf'a (yüzbaşı olarak görevliydi) tanıtan mektubuna şöyle başlıyordu: "... çok sevdiğim, irfân ve kemâline meftun olduğum, yalnız adının ucundaki Karauğuz'a takıldığım."

Sakarya'da kazandığımız büyük Zafer sıralarıydı. *Sakarya Başında* adlı bir manzumem, şimdiki adı *Ulus* olan *Hakimiyet-i Milliye*'de çıktı. Üstad çok beğenmişti bu manzumeyi.

Büyük şairin yanında, çevresinde toplanan değerler arasında geçen günlerimi hatırlarken, içimde gençlik gücümün tazelendiğini duyuyorum.

Büyük şairin ölümü üzerine, aziz dostum Eşref Edib'ten 20 Kanûnisani (Ocak) 1937 tarihiyle aldığım mektuptan birkaç satır geçiriyorum:

"... Zavallı Âkif, ne günler gördü? Bütün ömrü elemler terennüm etmekle geçti. Milletini, yurdunu bu kadar seven ve onlar için bu kadar ağlayan hangi şairimizi gösterebiliriz?

Öleceği ana kadar kafası yerindeydi. Birkaç dakika evvel kendini kaybetti, sönüp gitti. Vücudu eridi. Bir deri, bir kemikten, bir de yanmış ciğerden ibaret kaldı. Son zamanlarda yatağında tutup kaldırıyorduk. Kaburga kemiklerinden başka tutacak yer yoktu. İncinecek, diye pek itina ile tutardım. Bir defacık hastalığından şikâyet etmedi. Her sorduğum zaman, "Elhamdülillah" diyordu. Yalnız, son dakikalarında, çok hazîn inliyordu. O inilti, bana çok dokunmuştu. Artık ebedî ayrılış saati yaklaşıyordu. Çenesini tutamıyordu.

Şerif Muhiddin Targan'ın babası
Şerif Haydar Paşa.

Bir arkadaş, 7. *Safahat*'ı herkesin arayıp bulamadığından, yeni harflerle bastırmak lüzumundan bahsediyordu. Gözleri dönmüş, dinliyordu. Artık, konuşamıyordu ama, her şeyi hisediyordu. Ne müthiş hız!.. kafası, kim bilir, ne ilhamlarla yanıp tutuşuyordu?.. Fakat, söyleyemiyordu. Lisanından kudret yoktu artık. Dimağı, işleyen dimağı vasıtasız kalmıştı. Gözleriyle şiirler saçıyordu. Yanardağlar gibi alevler fışkırıyordu. Başı kalkmıyor, gözkapakları mecalsiz kalmış, vücudunun bütün zerreleri son hamlelerle o büyük dimağı biraz daha yaşatmağa uğraşıyor, fırıl fırıl gözler dönüyor, artık yanındaki arkadaşlarıyla gözleri konuşuyordu. Arasıra hazin, iniltili... Hepimiz yaşlarımızı içimize akıtıyoruz. Ona şen görünmeğe çalışıyoruz. Gözleri hep bizde! Söylenenleri dinliyor, fakat söyleyemiyor. Aman Allahım, o ne haldi. Bütün *Safahat*'ı canlanmıştı, her parçası, her mısraı, her kelimesi dile gelmişti. Hep birden coşmuştu, hep birden söylüyordu, hep birden feryad ediyordu. Otuz sene arkadaşlık ettik. Yazdığı şiirleri evvelâ ben dinlerdim. Her şiirinin en taze heyecanını evvelâ ben duyardım. Fakat gözleriyle okuduğu bu şiiri yanında onlar hiç kaldı... Nihayet şiir tamam oldu. Gözleri kapandı, büyük ruhu Hakk'a kavuştu...

Beyazıd'da musalla taşına konulduğu zaman, Darülfünûn (Üniversite) gençliği, bir millet ordusu gibi etrafını sardı. Gençler hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Gençlik, müthiş bir heyecan içindeydi. Ta kabre kadar eller üstünde taşıdılar.

Gençliğin kabirdeki konuşmaları herkesi ağlattı..."

Buraya kadar, büyük şairin en yakın arkadaşının kalemiyle, 32 yıllık bir anıyı bugünün genç kuşağına aktarmış oluyorum.

Âkif, Türk toplumunun kalkınmasını, İslâmlığın uyanmasını istiyordu. Asım'ın ağzından bütün Müslümanlara seslenerek Süleymaniye'den, Fatih Kürsüsü'nden vaz'etti. Başımıza gelen felaketlerin nedenlerini anlatıyor, ye'se düşen milleti "iman"dan gelen "ümid" ışığıyla aydınlatıyordu.

Çanakkale gibi, *İstiklâl Marşı* gibi adını ebedîleştiren şiirlerinden başka, İstanbul'umuz, onu içinden görüp fotoğraf çeker gibi geleceğe ve yeni kuşaklara aksettiren tarafıyla da Âkif'i unutamaz.

Âkif, İstanbul'un mahalle kahvelerine girdi, Köse İmam'ın evinde konuştu. Küfeci çocuğunun iniltisini dinledi, bayram meydanında sevinen çocuklar... Meyhane dumanında tütsülenen kafalar, talâkın facialarıyla inleyen kadınlar... Güreşler ve Türklüğün öğünceler (millî mefahir)i, Âkif'in nazmına geçti.

Âkif, hem Türk toplumunun şairi, hem bütün İslâmlığın şairi; fakat sonsuzluğu fetheden Âkif: Çanakkalemizin şairi, İstiklâl marşımızın şairi!..

Benim, Edirnekapısı arkasında, Şehitlik'te Âkif için bir anıtkabir yapan belediyemizden bir dileğim var:

İstiklâl Marşı'nı bir mermer sütuna yazdırıp İstanbul'un en uyar ve uzaklardan görünür bir yerine, üzerinde bayrağımız dalgalanan bir anıt dikelim!..

Kaynak: *Doğu*, Aralık 1974, yıl: 9, c. 17, S. 97/12, s. 8-13.

299.

Bir dostunun kaleminden Mehmet Âkif'in son günleri

M. Uğur Derman

Âkif merhum için, vefâtından bu yana kırk yıldır neler yazılıp söylenmedi ki... Lâkin neşriyatta bulunanlar arasında, onun pek yakın dostu olan Fuad Şemsi İnan (1886-1974)'ın adına hiç rastlanmaz. Fuad Şemsi Bey gibi kimseleri kolay beğenmeyen bir zâtın, memlekette "adam" olarak benimsediği üç beş kişiden biri de Âkif merhum idi. *Safahat*'ın altıncı kitabı olan *Âsım*'ı "Kardeşim Fuad Şemsi'ye" hitabı ile bu vefalı dosta ithaf eden Millî Şâirimiz de, bir mektubunda Fuad Şemsi'yi şöyle tanıtıyor: "Oğlanın sözü, özü, her şeyi doğrudur. İrfanı, dirayeti, malûmatı da caba..". [244]

Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde Darüşşafaka Müdürlüğü, Maârif Nezâreti Tedrisât-ı Tâliye (orta öğretim) Umum Müdürlüğü gibi vazifelerde bulunan Fuad Şemsi Bey, kanaatlerinin dışında hiç bir şeyi kabul etmediği için devlet hizmetinden ayrılmış, pek bağlı olduğu Prens Abbas Halim Paşa'nın umumî vekâletini almıştır. Kendisinden Eşref Edip Bey'in *Mehmed Âkif* isimli kitabında ve Mahir İz Bey'in *Yılların İzi* adlı hatıratında tafsilâtlı olarak bahsedilen Fuad Şemsî Bey 15 Ağustos 1974'te 88 yaşında iken vefat etti. Metrûkâtı arasında Âkif Bey'in nüfus kâğıdı, maaş cüzdanı ve bizzat kaleme aldığı, Âkif'in son günlerine dair bir yazı müsveddesi elime geçti. F. Şemsi Bey'in kalbî duygularını aksettiren bu müsveddeyi -iki değişik nüshadan- derleyip toparlayarak okuyucularımıza sunmaya niyet ettim ve işte bu hâle getirebildim. Aslında, Âkif ile 30 yıl hemhal olmuş bir kimse için bu yazı pek cılız kalır. Lâkin Millî Şâirimizin ömrünün sona erişini hisli bir şekilde anlatmak, yine de, kendisini o günlerinde hiç yalnız bırakmayan bu vefakâr dostuna nâsib olmuştur, denilebilir. Artık sözün bundan sonrası Fuad Şemsi İnan'a aittir:

"Üstadın Mısır'dan avdetini haber alabilenler arasında idim. Prenses Emine Abbas Halim de haberdâr olmuş, karşılamaya o da gelmişti. Âkif, İstanbul'da -aramızdaki karar veçhile- bende kalacaktı. Prenses Emine Halim -onu cidden minnettar eden ısrarıyle- kendisine misafir etti.

Hastalığı aşağı yukarı belli idi. Mamafih doktorlar yine bir kere hastanede taht-ı müşahedeye alınmasına lüzum gösterdiler. Bu suretle, oradan Şişli Sağlık Evi'ne, yine Prenses Emine Halim'in misafiri olarak nakledildi. Orada yirmi gün kaldı. Hastalığı teşhis edilmişti: Kanser. Nihayet bir buçuk ay yaşayabileceğini söylediler.

Artık hastanede yatmasına lüzum kalmamıştı. Buna ne gönül, ne hastahane, ne de sayılı günlerinden haberdâr olmayan Hazret razı idi. O da bizimle beraber: "Şöyle bir ağaç altında beş on gün sessiz uzansam -ah bu sızı!- elbet başka olacak... Biliyorum canım!" diyordu. Hastalığın ağır halini hissettirmemek için, elimden geldiği ve gelmediği kadar, eski âdetimi bozmayarak, ken-

244 M. Uğur Derman, "Mehmet Âkif'den Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1976, s. 58.

disiyle çekişe çekişe konuşuyordum. Hastahanede onu ziyarete, bini mütecaviz ehibbâsı gelmişti. Hastahane müdürü: "Bu kadar ziyaretçisi olan hasta, ne bu hastahaneye geldi, ne de başkasına gelmiştir!" diyordu. Bu ziyaretlerden, o merdüm-giriz Âkif ne kadar memnun oluyordu... Yoruluyor, fakat herkese ayrı ayrı, kardeşini, işini, annesini, tarlasını, hastasını, soruyor, halleşiyordu. Bir gün, yarı ciddî yarı şaka: "Yahu, bir de kendini kimseye yüz vermez, selam vermez diye âleme inandırmışsın. Ya selam vereydin ne olacaktı, bilmem!" diyerek çıkıştım ve güldürdümdü.

Âkif'in vatana, vatanın Âkif'e kavuşmasında asıl sebep, hiç şüphesiz onların arasındaki ezelî alâkadır. Âkif'in o:

Fışkıran hâk-î remîminden bütün nûr-î nîgâh,
Nâzeninler yâl ü bâlinden nişan her bir giyâh,
Servler, Mevlâ'ya yükselmiş birer berceste âh,
Hufreler Ukbâ'dan inmiş en emin bîr hâbgâh!

dediği toprağı da onu çekti, diyeceğim. On senedir Mısır'dan ayrılmayı aklına getirmeyen Âkif, son on gün içinde artık bağlasalar duramaz bir hâle geldiğini, hele son bir saati bir asır kadar uzun bulduğunu kendi de hayret ederek anlatırdı.

Âkif, Mısır'da kaldığı müddet, vatan hasretini ancak iki üç yerde tâdil ederdi: Velînimeti merhum ve mağfur Prens Abbas Halim'in sarayı ile; lâyık olduğu hürmeti, her arzusunu icraya vesîle arar bir nezâket ve necâbeti ile dâima ibzal ederken gördüğüm Prens Halim Said'in "Zehebiye"sinde...

Âkif'in, Prens Abbas Halim'e rabıtası Prens'in ona muhabbet ve hürmeti bir ayrı fasıldı. Âkif'in gıyabında, Prens'e -sanki lüzum varmış gibi- Âkif'in rabıtasını şerhe kalkıştığım olurdu. On iki senede, bu bir nevi gıybet -hatâ kabilinden- galiba iki üç kere tekerrür etmişti. Paşa cennet-mekân, her defasında, kendisine mahsus îman dolu belâgatiyle: "Bu, onun talihi değil, benim talihim! Âkif beni elbet bulurdu, ama ben Âkif'i nasıl bulurdum?" demişti. Âkif, Abbas Paşa'nın ölümünü duyduğu zaman bana yazdığı bir mektupta -bu cümleler onundur-: "Naim'in vefatını haber aldığım zaman, üzerime bir duvarın yıkıldığını zannettim. Paşa merhumun gaybubeti ise, on dört yaşımda tattığım öksüzlük acısını bana ikinci defa tattırdı" diyordu. Paşa, son nefesinde, Kelime-i Şahadet'ten evvel Âkif'in:

Değmesin mabedimin kalbine[245] *nâmahrem eli*
...
Ey şehîd oğlu şehîd! İsteme benden makber,
Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber...

mısralarını okuyacak kadar, onun mânasına âşıktı.

Abbas Halim Paşa'ya lâtife olarak yazdığı, henüz intişâr etmeyen bir mektubunu buraya nakletmeden geçemiyeceğim.[246]

245 Bizim, "göğsüne" olarak bildiğimiz bu kelime, yazıda "kalbine" şeklinde kullanılmıştır.

246 Bu mektubun-Yukardaki yazı müsveddesi arasında bulunmamakla beraber "Ey bâd-i sabâ, ahde vefa böyle mi sizde? Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde..." beytiyle başlayan ve ancak *Safahat*'ın 10. baskısında (1976) yer alabilen (s. 561, 563) manzum latîfe olduğunu tahmin etmekteyim.

دولت علیهٔ عثمانیه تذکرهٔ سیدر

اسم وشهرتی	پدری اسمیله محل اقامتی	والده‌سی اسمیله محل اقامتی	تاریخ ومحل ولادتی	ملتی	صنعت وصنعت وخدمت وانتخاب صلاحیتی	متأهل وزوجه‌سی متعدد اولوب اولمدیغی	درجات وصنوف عسکریه‌سی
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

اشکالی				سجل نفوسه قید اولنان محلی					
بوی	کوز	سیما	علامت فارقهٔ ثابته	ولایتی	قضاسی	محله وقریه‌سی	زقاقی	مسکن نومروسی	نوع مسکن
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

بالاده اسم وشهرت وحال وصفتی محرر اولان محمد عاکف افندی دولت علیه‌نك تابعیتی حائز اولوب
اول سورتله جریدهٔ نفوسده مقید اولدیغنی مشعر اشبو تذکره اعطا قلندی

Şairin Bayramiç'ten aldığı nüfus tezkeresi ve pek bilinmeyen fotoğrafı. Bu kayıt doğum yeri tartışmalarına kaynaklık edecektir
(Uğur Derman arşivi)

Âkif'in Hilvan'dan yazıp İstanbul'da Heybeliada'daki Abbas Halim Paşa'ya gönderdiği "Ey bâd-ı sabâ" diye başlayan bu manzum mektup önce kaybolmuş, Âkif ikinci kez kaybolmasın diye Nevzad Ayasbeyoğlu'na göndermiştir.

(M. Rüyan Soydan arşivi)

Âkif'in buradaki hamişi, cidden bir şâheser-i hakk u hakikattir. Bir medhiye, ender olarak bu kadar yerinde ve bu kadar hak olur. Fakat edebiyatımızda hiç bir hamiş bu kadar güzel olmamıştır.

Prens Halim Said, Âkif'in İstanbul'a avdetini dâima teşvik etmiş idi. Bilhassa iki senedir, bu teşvîkatı, her türlü vaadlere terfîk ediyordu. Prens Üstâd'ı İstanbul'a avdete teşvik ederken, ben de Alemdağı'ndaki Baltacı'nın ormanlarını, sularını, sessizliğini, bir vatan timsâli gibi canlandırmaktan hâlî kalmazdım.

Edebiyatta, felsefede, içtimaiyatta onbeş bin ciltlik kütüphanesinin cidden sahibi olan Prens Halim'e, Âkif, bilhassa hastalığında bir dağ-ı derûn oldu. Bana kaç kereler: "İnsan bu kadar aza kanâat etsin de, o da olmasın! İsyan edecek şey" demişti. Bu derunî isyân-ı necâbetin verdiği acıyı, hastalığında bir defa daha ifâde eden Prens'e, Âkif"in de böyle düşündüğüne emin olarak: "Âkif eğer bizim umduğumuz derecede ise, bu yokluk, bir eksik bir fazla demektir, ne kıymeti var? Değilse eksik kendinde demektir, o düşünsün!" demiştim. Prens pek zeki, pek hâl-âşinâ gözlerle: "Evet, ancak böyle düşününce isyan durur" dediydi.

Hastahaneden ümitsiz çıkardığımız Âkif'i doktorların yine her gün görmesi lâzımdı Prenses Emine Halim Heybeli'ye gitmişti. Ben İstinye'de oturuyor-

Mütekaidin eytam ve eramil maaşatına mahsus cüzdandır

Maaş defterinin kayıt №	Nereden verildiği	Miktarı maaş	Nev'i	Esas numarası
1530	B. ağlı	178 20	M. te	

Maaşın sahibi: 178 20 Me. akif
Burdur mebusu ve mülga eski baytar umum müdürü

TATBİK MÜHRÜ VE İMZA

Fuad Şemsi

ADI, SANI

Âkif'in emekli maaşı makbuzu ve Latin harfleriyle imzası.

(Uğur Derman arşivi)

Âkif'in Fuad Şemsi Bey'e verdiği maaş cüzdanı vekâletnâmesi.

(Uğur Derman arşivi)

Cüzdan №148077

Ağustos 193		Temmuz 193		Haziran 193	
Maaş defteri №	Maaşın ita miktarı	Maaş defteri №	Maaşın ita miktarı	Maaş defteri №	Maaşın ita miktarı
Tatbik mühürleri		Tatbik mühürleri		Tatbik mühürleri	
Mukayyidin imzası		Mukayyidin imzası		Mukayyidin imzası	

dum. Derhal en merkezî bir nokta olan Mısır Apartmanı'nda bir daire ihzar ve oraya naklettik. Artık her gün beraberdik. Böylece bir hafta kadar geçti. Ölüm o kadar yakındı ki, tabîb-i müdâvîsi bu bir hafta içinde bir kere bile uğramadı. Ölüm muhakkaktı, fakat avunmak da lâzımdı. O sırada, aklımdan zaten çıkarmadığım aziz ve mükerrem dostum, memleketin cidden şâyân-ı hürmet genç üstâdı Burhaneddin Osman Bey'e bir kere gelip muayene, daha doğrusu teselli etmesini rica ettim. Burhaneddin geldi; hastayı kemâl-i ciddiyetle muâyene, kanını, idrârını bizzat tahlîl etti ve hastalığın "siroz" olduğunu; hasta, vereceği ilaçları alabildikçe bir sene, hatta iki sene yaşayabileceğini kat'iyyetle söyledi.

Burhan, herkese telkin ettiği itimadı Üstâd'a da telkin etmişti. Âkif, fazla olarak, onu pek de sevmişti. Burhaneddin tebdîl-i havanın da faide vereceğini söyledi. Baltacı Çiftliği'nin Üstâd'ın emrine âmâde olduğunu bildirdi.

Hazret, bu suretle, Prens'in gönderdiği hususî otomobille Baltacı'ya kadar gitti, bir hafta orada kalarak tekrar apartmâna geldi. Burhaneddin Bey muayene edip rejimi tâyin etti, tekrar aynı sûretle çiftliğe döndü. Bu gidiş gelişler üç ay kadar sürdü.

Âkif'in çiftlikte geçirdiği günler, hayatının en âsude günleriydi. Koca çiftlik onun malı, bütün müstahdemîn ona hizmetkâr idi. Ara sıra gülerek: "Ben, bizim kadına 'Allah bana sonunda bir gürlük verecek' derdim. İşte oldu, oldu!" derdi.

Nihayet kışa doğru, bu kadar metânete rağmen artık verilen ilâçları zorla alır oldu. O metîn adam -ancak hükm-i ecel diyeceğim- pek tuzlu bulduğu için, o tek çâre-i hayâtı tehîre vesileler çıkarmaya başladı. Beş ay zoraki ömrü temdîd edilen o zinde pehlivan vücud, şimdi bir hasta bakıcının inâyet-i imdâdına muhtaç olarak, kalkar oturur hâle gelmişti.

Havalar soğudu, ben de yazın oturduğum İstinye'den indim. Mısır Apartmanı'nda bir dâire tuttum şimdi çiftlikten geldikçe bana misâfir oluyordu.

İlâçları alamadığı için, karnında biriken suyu ameliye ile çekmek icâb ediyordu. Bu, bir, iki, üç kere yapılabilecek ve hasta ölecekti. Zâfı vefatından bir ay evvel çok şiddetlenen Hazret, artık bir daha çiftliğe dönemiyecek hâle geldi. Ağırlığını duyurmamak için: "Havalar soğudu, doktor gitmeni muvafık görmüyor" dedim. Sözümü itirazsız kabul etti.

Artık odasından bile dışarı çıkamıyordu; yavaş yavaş eriyor, bütün hayatı gözlerinde toplanarak hergün biraz daha vücuddan düşüyordu. Bir iki defa en çok sevdiği beyti sordumdu. Her defasında:

Ne bana yaradı cismim, ne yâre yâr oldu,
İlâhî, ben bu bir avuç türabı neyleyeyim?

ilâhîsini okudu idi. Hastalığında tekrar sordum, yine bunu okudu. O, kendisinin kimseye yaramadığına kaildi. Fesübhanâllah!

Son güne geldik. Yağışlı, soğuk, kemiklere işleyen bir Kânunuevvel günü, sık sık yanına girip çıkıyor, her zamanki gibi yine latîfe etmeye çalışıyordum. Her çıkışımda gözlerini açarak: "Gidiyor musun?" diye soruyordu. Gözlerinde "Beni bugün yalnız bırakma!" mânası vardı. "Havaya baksana! Nereye gideceğim? Berbat... Biraz müsâid olsa, dediğini yapmak için inadına çıkacağım!" diyordum.

Her saat Burhan Bey'e telefonla vaziyeti anlatıyordum, artık ümidi yoktu. Bir aralık doktora ihtiyaç gördüm, rica ettim, geldi baktı; yapacak birşey kalmamıştı. Doktor gittikten sonra krizler geldi, tekrar telefon ettim, "Hareket ederse ölüm muhakkak!" dedi. Biraz sonra hastabakıcı halecanla geldi. Yerinden kalkmaya çalıştığını söyledi, "Aman geliniz!" dedi, gittim yalvardım, hatırımı yanımda kırmayacak gibi durdu; gözlerini gözlerime dikti. Dayanamadım, dışarı fırladım...

Yanında şimdi Kur'an okuyorlardı. Aradan beş dakika geçmedi, O'nu besmele ile kaldırıp besmele ile yatıran, öldükten sonra yüzünü açıp açıp öpen ve daha sonra her Pazar mezarına giderek rastgeldiği fakire Kur'an okutup para veren hastabakıcısı Rus kadını ağlaya ağlaya geldi...

"Rahmetullâhialeyhi Rahmeten Vâsia"

27 Kânunuevvel 936 Pazar, Saat: 16.30

Ne bana yaradı cismim, ne yâre yâr oldu
İlâhî, ben bu bir avuç türabı neyleyeyim?

Kaynak: *Türk Edebiyatı*, S. 42, Nisan 1977, s. 14-17.

300.

Mehmet Âkif'in cenazesi ile ilgili bir hatıra

Mecit Bumin

Büyük vatan ve millet şairi, İstiklâl Marşımızın sahibi Mehmet Âkif Ersoy'un cenaze merasimi ile ilgili çok önemli bir hatırayı yayınlıyoruz. Bu hatıra, merhum Âkif'in cenaze merasimini tertipleyen iki tıp talebesinden birine aittir. Bu kişi, uzun yıllar doktorluk yapmış, on yıl kadar mebuslukta bulunmuş ve halen Bursa'da bir klinikte röntgen mütehassısı olarak hizmet vermektedir. Aşağıda bu hatırayı okuyacaksınız.

Büyük vatan şairimizin ahrete irtihalinde, onun azameti karşısında naçiz sayılacak hizmetimizi sırf duyduğum hürmet ve sevgi hisleriyle kaleme almaktayım; kusura bakılmasın.

Muhterem Mehmet Âkif'in son günlerini anavatanında geçirmek arzusu ile İstanbul'a geldiğini ve Mısır Oteli'nde kaldığını duymuştum. Otelinde ziyaretine gidemeyişim, bende büyük bir eksikliktir. O zamanlar ben, tıp fakültesinin ilk sınıflarındaydım ve sağlık vekâleti yurtlarının birinde kalıyordum. Boş zamanlarımızı kütüphaneye gidip okumakla geçirirdik. Bir pazar günüydü. Arkadaşım Mithat Müdüroğlu ile birlikte Beyazıt Kütüphanesi'ne gidiyorduk. Vakit erkendi. Kütüphanenin açılma saatini, tam karşısında bulunan Küllük denilen kahvelerin birinde oturarak bekliyorduk. Sulu kar yağıyordu. Tam bu sırada caddeden tek atlı bir araba geçiyordu. Arabacının yanında fesli bir genç oturuyordu. Yükü, örtüsüz bir tabut olan araba cami kapısına yöneldi. Tam bu sırada ikimiz birden kalkıp önlerine koştuk. Fesli gence sorduk, "Bu tabut kime ait?" Delikanlı bize şöyle bir baktı ve, "Bu tabut Mehmet Âkif Bey'e aittir. Ben de kâtib-i hususuyum" dedi.

Hemen tabuttu arabadan aldık ve hürmetle musalla taşının üzerine usul-i vechile yerleştirdik. Arkadaşımla görebildiğimiz birtakım eksiklikleri tamamlamak vazifesini üstlendik. Kâtipten merhumun kartvizit büyüklüğünde iki fotoğrafını istedik. Birini tabutun başına dayadık, birini de yanımıza alarak heyecan ve telaşla kâtibin adını bile sormadan, fatihamızı okuyup Kapalıçarşı'ya daldık. Bir büyük bayrak ve raptiye alarak döndük. Bayrağı büyük naşın üzerine örttük. Kâtipten tekrar izin alarak Cağaloğlu yolunu tuttuk.

Gözümüze takılan ilk matbaaya girdik. Matbaacıya durumu anlattık. Fotoğraftan parası karşılığında vesikalıktan biraz büyük boyda bol miktarda tabettirdik. Bir miktar toplu iğne ve siyah kordela da almak istedik. Matbaacı, " Bunlar da benden olsun" diyerek parasını almadı. Siyah kurdeleyi münasip büyüklükte parçalara böldük. Toplu iğnelerle tabettiğimiz fotoğraflara kordeleleri iledik. Oradan doğruca talebe yurduna koştuk.

Âkif'in cenazesi sırasında henüz üniversitede öğrenci olan Mecit Bumin.

Kısa bir zaman parçası içerisinde tıp talebe yurdunu dolaştık. Rastladığımız herkese büyük şairimizin cenazesinin Beyazıt Camii'nde olduğunu, öğlen namazından sonra kaldırılacağını haber veriyorduk. Bu arada Kadırga Yurdu'na indik. Yollarda rastladığımız kimselere sadece haberi vermekle kalmıyor, naşın Edirnekapı'da toprağa verileceğini söylüyorduk.

Öğle namazına yakındı, Beyazıt Camii'ne geldik. Cenazenin yanında, resmî kıyafetleri ile Darüşşafaka İlkokul birinci sınıf talebelerini öğretmenle birlikte gördük. Daha sonra cemaat çoğaldı. Namazdan sonta tabut omuzlara alınarak Beyazıt meydanına çıkıldı. Cenaze alayı ilerledikçe kalabalık artıyordu. Edebiyat Fakültesi önünde beş dakika duruldu, saygı duruşunda bulunuldu.

Artık cenaze alayı büyümüştü. Tabut gençlerin ve halkımızın omuzlarında, bayrağımıza sarılı vaziyette ilerliyordu.

Edirnekapı'ya kadar böylece gelindi. Tabut mezara indirildikten sonra görmek isteyenler için merhumun yüzü son bir kere açıldı.

Tam bu sırada Güzel Sanatlar Akedemisi'nden bir genç mezara atladı ve alçılı bir bezle merhumun o nazik yüzünün mülajını aldı. Ona müdahale edenler olduysa da genç heyecanlı tavrıyla, "İlerde bir gün belki heykeli yapılırsa lazım olur" dedi.

Mezar usul-i vechile kapandı. Kur'an-ı Kerim okundu, dualar edildi ve büyük kaybın verdiği iç burukluğuyla cemaat oradan ayrıldı.

Şunu söylemek isterim ki, büyük şairimiz Mehmet Âkif'i milletimiz ebediyete kadar unutmayacaktır. Merhuma naçiz hizmetimiz olmuş olabilir. Fakat bizim gördüğümüzü, o günkü gençlerden kim görseydi, mutlaka bizim yaptığımız yapacaktı. Bu naçiz hizmet bana nasip oldu. Bu naçiz hizmetimizi açıklamaktan dolayı kusurumun bağışlanmasını Yüce Mevla'dan diliyorum.

Allah büyük şairimize gani gani rahmet eylesin.

Kaynak: *Türk Edebiyatı*, (Doğumun 110. ve İstiklâl Marşı'nın kabulünün 62. yıldönü-münde Mehmet Âkif'in hatırasına), Mart 1983, S. 113, s. 41.

301.

Âkif'i ilk ve son ziyaretim

Ziyad Ebuzziya

İstanbul Hukuk Fakültesi'nde idim. Amcam, merhum Velid Ebuzziya, *Zaman* isminde bir gazete çıkarmağa başlamıştı. Ben de, dünyanın bu en tatlı ve en güç mesleğine bu gazetede adım amıştım.

Büyük milliyetçi, vatansever, sarsılmaz iman sahibi, yüce şair Mehmet Âkif, Mısır'dan yurda dönmüştü. Dönmüştü ama, Balkan ve Cihan harblerinin ıztırab ve felâketlerinin, işgal yıllarında, kurtuluş savaşında, Türk'ün zafere ulaşacağına, istiklâline kavuşacağına olan inancile verdiği mücadelenin yıpratamadığı o pulat bünyeyi, on bir sene süren Mısır ikameti, çektiği vatan sılası, eritmiş bitirmişti. Yurda dönmüş bulunan, hiçbir güç karşısında yenilmiyen, epğilmiyen bu mücadele heykeli, ruhen yine dimdik ve azim dolu idi ama, artık vücudu, bu azim ve iman volkanını taşıyamıyordu, beden çökmüştü. Âkif hasta, çok hasta idi. Yıllarca hasretini çektiği, özlediği sevgili İstanbul'unu dolaşma imkânını bile bulamadan, hastaneye yatırılmıştı.

(Dergâh Yayınları arşivi)

Velid Bey'le Âkif'in dostlukları kardeşlik derecesinde idi. İstiklâl savaşında, Âkif Ankara'da, Velid Bey İstanbul'da, düşmanı def etmeğe uğraşırlarken de temaslarını kesintisiz sürdürmüşlerdi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ikisi de İstanbul'da buluşmuşlardı. Sık sık görüşüyor, dertleşiyorlardı. O yıllarda Galatasaray'da yatılı öğrenci idim. Hafta tatiline perşembeleri çıkılırdı. Ben de doğru matbaaya giderdim. Maalesef, üstadın, amcamı, matbaamızda ziyaretlerinin hiç birinde bulunabilmek saadetine erememiştim.

Âkif'in hastaneye yatırıldığı haberi gelir gelmez, Velid Bey, hemen ziyaretine koştu. Döndüğünde yüzü karma karışıktı, hüzne boğulmuştu. Bakışlarımda beliren suali anlamış, sormama mahal kalmadan cevaplandırömıştı: "Harab olmuş, bitmiş! Doktoru ile görüştüm. Ellerinden gelen gayreti gösteriyorlar, ama endişeliler. Cenabı Hakk'ın lütfu ile toparlanır inşallah!" sözleri bugün gibi kulağımdadır.

Kıymetli yazar ve gazeteci, merhum Feridun Kandemir, *Zaman* adlı gazetemizde de röportajlar yazardı. Kandemir, Cihan Harbi'nde, Medine Müdafaası kahramanı Fahri Paşa'nın birliklerinde vatani görevini yaparken, Hicaz'da Âkif'le tanışmış, Mllî Mücadele yılları boyunca da, Ankara'da vazife görürken de beraber olmuş, onu yakından tanımak saadetine eren herkes gibi, bütün varlığı ile Âkif'e bağlanmıştı. Kandemir, bir temmuz günü gazeteye geldi. Fotoğrafçımızı arıyordu. Ne olacak diye sordum. "Âkif'i görmeye gideceğim, resmini de çektirmek istiyorum" deyince, amcamdan cesaret edip dileyemediğim, beraber gitme ricamı, Kandemir'den istedim.

Hastahanenin uzun ve hasta kokulu koridorlarında yattığı odaya yaklaşırken duyduğum heyecanı tarif edemem. Odaya girdik. Bembeyaz bir oda, beyaz demir bir karyola, yastıklara sırtını dayamış, yarı uzanmış bir kimse. Beyaz

bir sakalın çevrelediği sapsarı kesilmiş beniz, içine çökmüş yanaklar ve zayıflığın, halsizliğin nisbetsizce uzattığı hissini veren, sivrilmiş ince uzun bir burun. Kandemir'i görür görmez, bu soluk yüzde, bir tebessüm belirdi ve bu halsiz vücuddan beklenmeyen gür, canlı bir ses: " Vay! Gel bakalım! Mücadele dostum!" dedi. Odada birkaç ziyaretçi vardı. Kandemir'e biri sandalyesini verdi. Âkif, yatağının yanını gösterdi: "Gel, şöyle yakınıma otur!" dedi. Ben kapının kenarında, ayakta, harabolmuş, erimiş bu emsalsiz kıymete bakıyordum. Kandemir: "Size Ebuzziya'nın torununu getirdim!" deyince, Âkif'in bakışları bana çevrildi, yukarıdan aşağı bir süzdü, sonra yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi: "Zahmet ettin oğlum! Ayakta kaldın!" dedi. Kandemir: "Müsaade ederseniz elinizi öpmek ricasında" deyince, "Gel bakalım oğlum!" dedi ve derisi kemiğine yapışmış elini hafifçe kaldırarak uzattı. Ben eğilip bu mübarek eli öperken, Âkif, diğer elile saçımı okşadı ve: "Allah seni de büyükbabanın, babanın, amcanın yollarından ayırmasın!" dedi. Yine kapının kenarına çekildim. Müsaadesile, koridorda bekleyen fotoğrafçımızı çağırdık, Âkif'in yalnız ve Kandemir'le birlikte resimleri çekildi.

Kandemir'in Mehmet Âkif'le yaptığı konuşma ve çekilen resim, *Zaman*'da yayınlandı mı hatırlamıyorum. Ancak 1960'lı yıllarda Kandemir, çıkartmakta olduğu mecmuasında, bu ziyareti "Mehmet Âkif'le son konuşma" başlığı ile yayınladı ve o tarihe resmi de bastı.

Yanılmıyorsam Âkif ile yapılan son yayınlanmış konuşma budur.

Kandemir'in bu yazısından aldığım parçaları ve yayınladığı resmi sunuyorum:

"... — Özledin mi bizi üstat?

Dudaklarını hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesile her şeyi söylemiş olurdu:

— Özlemek mi oğlum... Özlemek mi?..

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu, sonra, kesik kesik konuştu;

— Mısır'dan üç gecede geldim... Bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü... Orada on bir yıl kaldım... Fakat bir an oldu ki, on bir gün daha kalsaydım, çıldırırdım...

— Ya kavuşmanın sevinci?

— Onu sorma oğlum... Onu ben kendi kendime bile soramıyorum... Ancak yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm, hiçbir şey göremedim... Amma, cennet gibi yurdumdayım ya... Çok şükür.

Hastalığı akla geliyor:

— Karaciğerim, dalağım şişmiş, geldik, yattık burada. Müşahede altına aldılar, bakalım ne olacak?

Eski hatıralarını deşiyorum. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Ankara istasyonunda karşılaşımızı hatırlatıyorum.

— Evet... diyor. İstanbul'dan, mücahede aleyhine fetva çıktığı gün ayrılmıştım. Üsküdar'dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan "Cuma"yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı, kenarından geçtik, kâh öküz arabalarile, kâh beygirlerle Lefke'ye geldik, ve trenle Ankara'ya ulaştık... Ankara... Kaynıyordu... Heyecan ve helecan içinde ... Kimsede kendini düşünecek hal yok. Her sabah bir başka Ankara olurdu orası... Her gün, bir gün evveli arardı sanki insan... güneş bile, sanki bir gün evvelkinden daha az parlak doğardı... Sönmeğe doğru giderdi. Hiçbir şey kalmamış gibi idi kimsede... Lakin, o hava içinde kimsenin "Eh, artık her şey bitti" diye tam ye'se düştüğü hamdolsun görülmedi. Hayır, asla ye'se düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir mi idi? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz... Fakat imanımız büyüktü.

Yavaşça yatağından doğruluyor, yastıklara yaslanıyor, ses birden canlanıyor:

— İstiklâl Marşı... *"Doğacaktır, sana vaat ettiği günler Hakk'ın!"* Bu, ümitle, imanla yazılır. İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben, başka türlü yazanlardan değilim. Bu, elimden gelmez. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır... Şu var ki, İstiklâl Marşı'nın şiir olmak üzere bir kıymeti yoktur. Ancak tarihî bir değeri vardır. "*Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın...*"

— Ya büyük zafer üstadım... O anda ne duydunuz?

Kalbi durmuş gibi sarsılıyor, sonra bir anda yeniden canlanmış gibi, nereden geldiği bilinmez bir ışıkla gözlerinin içi gülerek;

— Ah... diyor, Allahım ne muazzam zaferdi o!.. Ortalık hercümerç oldu... Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu...Tekrar gözlerini yumuyor:

— Ve biz mest olduk!.. Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne yazacak, hattâ ne yaşıyacak takatim kalmıştı... Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, bizzat yazıyordu.

Üstadı ziyarete gelenler, ikide birde konuşmamızı ister istemez kesiyorlar. Bu arada –bahsi değiştirerek- Mısır'da nasıl vakit geçirdiğini sorduk. Yine ağır ağır anlatıyor:

— Kahire'nin yirmi beş kilometre güneyinde Helvan denen, sakin, âsude bir köşe vardır. Orada oturdum. Zaten, tab'an münzevi bir adamım. Gürültüyü sevmem, İstanbul'da iken de böyle idim. Mısır'da da Darülfünun işi çıkıncıya kadar Helvan'da yaşadım. Son zamanlarda Kahire'ye indim.

— Mısır'da bir şeyler yazdınız mı?

— *Geçmişten adam hisse kaparmış...*
Ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
"Tarih"i "tekerrür" diye tarif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

Ve üstadın Helvan'da yazdığı "Firavunla yüz yüze"sinden şu son parçayı alıyorum:

Bileydin, ey koca Mısır'ın ilâhî uryanı!
Mezara, heykele ait bütün bu velveleler
Bekan için mi hakikat? Meramın oysa, heder:
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli
Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

– Biraz kendime gelirsem, daha yazacak şeylerim var, hepsi hazır... Var kafamda hazırlanmış mevzularım... En son yazım mı? Ha evet, en son Mısır'da geçen sene bir resmimi çekmişlerdi. Güneşli bir hava idi. Gölgem de upuzun, kumlarda duruyordu. Bu resmin altına şöyle yazmıştım:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiç biri yok
Sen mi kaldın yalnız, kafileden böyle uzak
Postu sermekse meramın yola, serdirmezler
Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak.

"İşte son yazım budur" diyen kupkuru kalın dudaklar, birbirine yapışıyordu!..."[247]

Biliyorsunuz bazı gizli akımların her ülkede uyguladığı şaşmaz kaidelerden biri de, o ülkede, inanılan, sevilen, dürüstlükleri, dindarlıkları, milliyetçilikleri ile örnek alınan, kendisine veya hatırasına bel bağlanan insanları, yalan ve iftiralarla kötülemek, yıpratmak ve gözden düşürmek çabasıdır. Âkif'in hakkında bu iftiraların en fazla kullanılanları iki gruptur. Bunun en yaygını, "Âkif, mutaassıptır, yobazdır, mürtecidir. Cumhuriyet'le beraber kabul edilen laiklik prensibini benimsemediği için, şeriat ahkâmının uygulandığı bir İslâm memleketine gidip yerleşmiştir. Şapka kanunu kabul etmek, başından fesi çıkarmak istemedğinden, Mısır'a gidip yerleşmiştir!"

Âkif tam anlamile dindar bir insandı. Dinimizin bütün hususiyetlerini gereği gibi bilen bir din âlimi idi. Dinimizin vecibelerini noksansız yerine getiren bir insandı. İslâmiyet asla taasubu kabul etmeyen, taassubu reddeden bir dindir. Bu gerçeği sadece dinimizin özelliklerini hakkı ile bilenler değil, İslâmiyet'i incelemiş olan başka din mensubu bilginler de, eserlerinde kabul eder ve belirtirler.

Müslümanlar arasında, her devirde rastlanmış olan taassup, irtica, yobazlık hareketleri, sırf cahillik eseridir. Bir cahilin bilgisizliği yüzünden meydana gelen üzücü olayları ise, bir dinin kusuru olarak, esasına yüklemek –kasten böyle davranılmıyorsa- aynı derecede bir cehalet eseridir.

Âkif laiklik ilkesine hiçbir zaman karşı gelmemiştir. Eserleri meydandadır. Laikliği reddeden tek bir satırı yoktur. Laiklilk prensibinin kabulü ile, memleketimizde camiler kapatılmamış, namaz yasaklanmamış, ezan men edilmemiştir ki dindar bir insan dini vecibelşerini yerine getirebilmek için, Türkiye'yi bırakıp başka bir İslâm ülkesine göç etsin.

247 Bu alıntı, bu kitapta 11 no'lu metinle aynı olmasına rağmen Ziyad Ebuzziya bazı değişikliklerle aktarıyor. (haz.)

Âkif muhafazakârdır ama, muhafazakârlığını, bir elbise veya serpuş değiştirmemekte direnen bir davranışa girecek adam değildir. Fes veya şapka giymekle dinin bir ilgisi bulunmadığını takdir edecek kültüre sahiptir. Âkif Mısır'a gitmeden de şapka giydiği gibi, Mısır'dan dönerken de ile gelmiştir. Şapkalı resmi de vardır. Eğer şapka giymeyi red eden bir cahil, bir mürteci olsaydı, bundan kurtulmak için Mısır'a gideceği yerde pekâla bere giyerek idare ederdi!

Âkif'e devamlı olarak atılan ikinci büyük iftira, Büyük Millet Meclisi kararile, Diyanet İşleri Genel Müdürlüğü'nce, kendisine yapılan Kur'an-ı Kerim'i tercüme etmek ricasını kabul ederek, verilen altı bin lirayı alması, tercümeyi yaptığı halde teslim etmemesi ve ödenecek paranın üstüne oturmuş gibi gösterilmesidir.

Âkif tercümeyi vermemeğe kara verince, almış olduğu altı bin lirayı iade etmiştir. (Bunun kayıtlarda belgesi vardır.)

Tercümeyi yaptığı halde Diyanet İşleri'ne vermemiş olmasının sebebi ise bambaşkadır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, mevcut Kur'an-ı Kerim tercümlerinden daha ilmi ve asla uygun bir tercümenin yapılması ve tefsiri ile beraber basılması kararını, Büyük Millet Meclisi vermiş, Diyanet İşleri'ne bu iş için on iki bin lira (o tarihin altın raici ile üç bin altın) tahsis etmiştir. Diyanet İşleri tercümeyi Âkif'ten, tefsiri Elmalılı Hamdi Yazır'dan rica etmiş, kabulleri üzerine altışar bin lira tediye etmiştir. Âkif tercümeye başlamış ve yaptıkça da Hamdi Yazır'a vermiştir. Ancak Mısır'a gittikten sonra, tercümeyi bitirdiği halde yollamamış, verilen parayı da geri göndermiştir.

Tercümeleri yollamaktan vazgeçmesinin sebebi şudur: O yıllardan bazı çevreler, sadece ezanın Türkçe okunması ile yetinmeyerek, namazın da Türkçe surelerle kılınması, hatim dualarının Türkçe kıraatini sağlamak için çaba sarfediyorlardı. Hatta bazı camilerde de bu garip usulle, dinî kaidelere aykırı namaz kıldırmağa kalkışanlar da olmuştu. Âkif, yapmakta olduğu tercümenin bu sakîm teşebbüse alet edilmesinden, isminin kullanılmasından, haklı olarak korkmuş ve böyle bir faciaya alet olmamak için tercümelerini göndermemeğe başlamıştır.

Âkif tercümeyi bitirmiş ve sakîm teşebbüsten vazgeçilecek zaman gelince tercümesini bastırmak kararına varmıştır. Bu sıralarda hastalanmış ve memlekete dönmeye karar vermiştir. Avdet ederken tercümesini, Mısır'da çok sevdiği, hürmet ettiği, muhterem ve dürüst, Yozgatlı bir zata teslim etmiş ve şu vasiyette bulunmuştur: "Zamanı gelince bunları isteteceğim ve eserimi bastıracağım. Ama bu zamandan evvel ölürsem bu müsveddeleri yakacaksın!"

Hasta Âkif'in ömrü beklediği bu "zaman"ın gelmesine yetmedi. Bu yüzden de bu son derece kıymetli eser yayılma imkânına kavuşamadı. Eserin, kendisine emaneten ve vasiyet şartile teslim edildiği zat, Âkif'e verdiği sözü tuttu ve göz yaşları döke döke Kur'an-ı Kerim tercümesini yaktı. Pek çok kimsenin, kim olduğunu bildikleri ve Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olan bu muhteren zatın ismini, oğlundan müsaade almadığım için burada zikretmiyo-

Elmalılı Hamdi Efendi.

Âkif Kur'an tercümesi kendisine teklif edilince bunu kabule yanaşmadı. Bunun üzerine Elmalılı Âkif'e, hakkıyla bir tercümenin mümkün olmadığı hususunda hemfikir olduklarını, ancak bunun bir meâl olacağını, dolayısıyla bu işi ondan başkasının yapmasını muvafık görmediğini söyler.

(İsmail Kara arşivi)

rum. Mehmet Âkif'in başladığı ve Hamdi Yazır'a tevdi ettiği ilk tercümelerin devamını ve tefsirlerini, Hamdi Hoca bitirmiş ve eser Diyanet İşleri tarafından *Hak Dini Kur'an Dili* ismi altında, bir cildi fihrist olarak dokuz cilt halinde yayınlanmıştır.

Bir ay sonra 1987'ye giriyoruz. 1987 Mehmet Âkif Yılı ilân edilmiştir. Bu kudretli şair, büyük vatansever, sarsılmaz iman sahibi, bu yüce Türk evladı hakkında bir çok konferanslar verilecek, makaleler yazılacaktır. Fakat yine, malum bozguncu mihraklar, alacakları emirleri yerine getirecekler, yalanların tezvirlerine devam edeceklerdir. Temennimiz, bu biçare güruha-dahil olmadıkları halde, bu yalan ve iftiralara kanmış olan kimselerin gerçekleri öğrenmeleri ve nasıl aldandıklarını, hala aldatılmağa uğraşıldıklarını fark edebilmeleridir.

Kaynak: *Türk Edebiyatı*, Aralık 1986, S. 158, s. 39-41.

302.

Bayrağa sardığım şair

Fethi Tevetoğlu

Bu yazımızla, Âkif adlı o büyük Türk evlâdının çok az fâniye nasib olmuş çile dolu şerefli hayatını, şiirin ilâhî doruğuna erişmiş yüce san'atını değil, yalnız, aramızda geçen en son gününü anlatacağım.

Mısır'dan yurda döndüğü, kendisini Galata Rıhtımı'na yanaşmış bir beyaz vapurdan karşıladığımız günden, elimle kefeni üstüne Türk bayrağını sararak onu aziz vatan topraklarına, ebedî istirahat yerine yatırdığımız âna kadar bizzat yaşadığım hâtıraların en heyecanlısını tekrarlayacağım.

Daha önce İstanbul'da Üniversite Konferans Salonu'nda (Zeynep Kâmil Konağı'nda), Ankara'da Ziraat Fakültesi, Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi salonlarında ve Türkocağı'nda düzenlediğimiz Âkif'i anma törenlerinde, ölümünün on beşinci yılında Ankara Radyosu'nda yaptığım konuşmaların ve 27/12/1951 tarihli *Zafer* gazetesinde çıkmış "Ölümünün Onbeşinci Yılında Mehmed Âkif" başlıklı yazımın bir özetini sunacağım.

Tam elli yıl önce, 27 Aralık 1936 (14 Şevval 1355) Pazar gecesi saat 7. 45'de Büyük Âkif artık taşıyamayacağı bir yük saydığı fâni hayata gözlerini ebedî olarak kapamışdı.

"Bir Müslüman hemşire bulunamaz mıydı?" diye önceleri kızdığım, sinirlendiğim, fakat sonra birçok sahnelere tanık olunca isanlığına ve vefâsına hayran kaldığım hastabakıcı Mary, bana cı sonuc telefonla bildirmişti. Âkif'in ziyaretine sık sık gittiğim ve başucunda adetâ nöbet tuttuğum günlerde Mısır Apartmanı'nda tanıdığım bu Rus asıllı hastabakıcı, Prenses Emine Abbas Halim'in iğnecisiydi, Mary Mançenko'dan, her an beklediğimiz Hakk'ın emri yerine gelince karahaberi derhal bana ulaştırmasını rica etmiştim. Hemşire Mary, büyük bir vazifebilirlikle verdiği sözü tutmuştu.

Hazırlık için benim ilk başvurduğum iki askerî tıbbiyeli sınıf arkadaşım, Maraşlı Abdullah ile Balıkesirli Fikri Mengüç olmuşlardı. Sonra sivil ve yurdlu arkadaşlarım Samsunlu Necmi Kurtoğlu ile Bayburtlu Zeki ve M. Onbaşıoğlu'nu, bana eski metinleri okutan hocam İsmail Sâib Sencer'in torunu Hukuk Fakültesi'nden Muhtar Sencer'i ve Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden Mâcid'i ve şimdi adlarını hatırlayamadığım üç arkadaşıamı durumdan haberdar etmiştim.

Daha sabahın çok erken saatlerinde gökyüzü o kadar kapalı, hava o kadar ıslak ve sıkıntılı idi ki, her uyanan insan, bir kara haber alacağını hissedebilirdi. Nitekim umulan bizim de başımıza gelmişti:

Ulu Türk milletinin ulu ruhundan, ulu Tanrı katına yükselen ulu mısra'ların ulu sahibi Âkif, yarın şehid olacakları geride bırakmış, kendi bugün şehid

olmuş ileriye, dünkü şehidlerin, Çanakkale ve Millî Mücadele Kahramanları'nın diyârına sefere çıkıyordu.

Bu karanlık gün, Türk vatanı ve milleti için ne kadar kasvetli, sıkıntılı ise, bu vatanda bütün umutların bağlı bulunduğu vefatı, vakur, vatansever Türk gençliğinin çileli, üzüntülü o büyük yolcuya gösterdiği kadirbilirlikden ötürü Âkif için son derece mutlu bir gündü.

Herkes emindi ki, dünya var oldukça yaşayacak Türk milletinin Mehmedcikleri, İstiklâl Marşımızı iman dolu göğüslerinden sık sık uğurlanan fani Âkif, sonsuza kadar yaşayacak ölmez Âkif'dir.

Buna rağmen şu anda ıztırap ve heyecaniyle kavrulduğum, târifi imkânsız bir büyük acı içimizi doldurmuş, kalblerimizi burkmuşdu. Bağışlanmaz bir ihmâlin, umursamazlığın örtüsüz, çıplak bıraktığı tabut içinde yatan dünkü dev cüsseli o pehlivan insanı, koca Âkif'i, vasiyetine uyarak otomobille değil, omzumuzda taşıyarak tâ Mısır Apartmanı'ndan Bayazıt Camii'ne kadar getiren 11 genç, musallâda yatan bu belirsiz cenazenin, Türk milletinin istiklâlini haykıran aziz insana, Âkif'e âid olduğunu yaymak üzere fakültelere dağıldık.

Tıpkı savaş meydanlarında adı belirsiz yatan şehidler gibi musallâda sâhipsiz gibi duran ebediyet yolcusunun, Temiz Tâhir Efendi'nin temiz oğlu olduğunu daha herkesler öğrenmemişdi.

Büyük şair Mısır Apartmanı'nda hasta yatağında kendisine şefkat ve merhamet gösteren Rus hemşire ile birlikte. Son fotoğraf karelerinden biri bu.

İlâhî bir merkeze, ilâhî bir akın başlamışdı: 11 kişi gitmiş, onbin kişi olmuşduk. Onu onbir âşık getirmişdik, onbin sevdâlı götürüyorduk...

Altın simle işlenmiş âyetlerle süslü neftî atlaslar, Kâbe örtüleriyle örtülen o fakir tabut üzerine bir de Tıb Talebe Yurdu'ndan Onbaşıoğlu'nun getirdiği Türk bayrağı koyulunca, taşıyacağımız cenâze, içi kadar değerlenmişdi.

Onu cenâze arabasına koyup götürmek isteyen görevlilere vermemişdik. Tipi altında ağır ağır yürüyen onbinler, O'nu asla eller üstünden omuzlara indirmediler. Tam Edirnekapı Kabristanı'nın kapısına gelmişdik. Boyları birbirine denk on levend arkadaş ayrıldık. Kapıdan toprağa, çok sevdiği ve yanına gömülmeği vasiyet ettiği Babanzâde Ahmed Naim Bey'in kabri yanına kadar o ilâhî tabutu hiç el deydirmeden yalnız başlarımızın üstünde getirdik.

O'nun Cenâb-ı Hak'kına son niyâzı şu mısra'lar olmuşdu:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim:
Ne saadet. Hani? Ondan bile mahrûmum ben.
Daha bir müddet eminim bu hayâtın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeğe mahkûmum ben.
Çöz de Yâ Râb, yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme İlâhi bir avuç toprağını...

O'nu toprağa vermeden, ileride yapılacak büstü veya heykeli için yüzünün kalıbını, maketini almak isteyen Acudoğlu Râtib Aşir Bey'le birlikde kefenini çözdük. Dudağının sağ köşesinden sızmış kanın, çenesine doğru, sakalaını tezyin etmiş olduğunu gördük. O anda bende bir fikir belirdi ve içimden bir ses O'nun bir beytini bana, vatan kelimesi bayrakla değişmiş olarak şöyle okudu:

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ
Tek bayrağımdan etmesin beni dünyada cüdâ...

Şehid Âkif'i şehidler katına beyaz kefenle değil, vurgunu olduğu alsancağa sarıp yolcu etmek ve böylece O'nu bütün fânilerden ayırmak... Bütün bir milletin dileği olan bu düşünce ile ebediyet yolcusunu en sevdiği bayrakla sardım, en sevdiği vatanın toprağına koyarak en sevdikleri katına uğurladım. Âkif, kefeni üstüne bayrak sarılı gömülen tek Türk evlâdı idi. O'nu son istirahat yerine başucundan ben, ayakucundan sınıf arkadaşım Maraşlı 182 Abdullah tutarak indirmişdik.

Şimdi dudaklar kıpırdamadan gözler boşanıyor ve söz yerine hıçkırıklarla Âkif'in en yakın dostları ve Âkif'i en çok seven gençler bir bir konuşuyorlardı. Benden önceki konuşmacıların sonuncusu Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden Süheylâ Tarkan [Külebi] Hanım, kısa bir konuşma ile Âkif'den bir şiir okumuşdu. En son konuşmayı ise "Büyük Âkif! Şimdi sana son hitabı, asker oğlun yapacak!" diyerek ben tamamlamışdım.

Hasta döşeğinde iken Âkif'in alnından öpmek mutluluğuna erişdirdiği bu asker oğlu, milletçe çok şey borçlu bulunduğumuz bu seçkin şaire

sorumluların ilgisizliğini acı bir dille yermişdi. O kadar ki, Edebiyat Fakültesi'nden Samsunlu hemşehrisi Râci Keten, "İnşallah Beyazıt'a kadar tutuklanmazsın" diye korkusunu belirtmişdi.

Dini, ahlâkî ve sosyal kemâl için mutlak bir âmil olarak gören ve üstün ahlâkı, yüksek seciyesiyle, bulunduğu kabın şeklini alan bir mâyi değil; salâbetini, mânevî sağlamlığını sıcakda, soğukda, borada, kasırgada dâima muhafaza eden bir granit olan, inanan, inandığından dönmeyen ve öyle ölen bu eşsiz karakter adamı, Türk gençliğinin göğsünde sarsılmaz bir cebhe yaratarak toprak olmuşdu:

Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa.
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşıp da kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar.
Değil mi cephemizin sinesinde iyman bir,
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir
Değil mi ortada bir siyne çarpıyor... yılmaz!
Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz...

Büyük milletin büyük marşını yazan, Çanakkale Destanı'nı yaratan şehidlere koca bir milletin borçlu olduğu âbideyi tek başına kalemiyle diken örnek sanatçının kendisi, o sâde hayatiyle, en canlı bir alçakgönüllülük âbidesi idi:

Toprakda gezen gölgeme toprak çekilince
Günler, şu heyulâyı da ergeç silecekdir.
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim... beni nerden bilecekdir?

demişti.

Ne Âkif unutulacak bir insan, ne de biz O'nu unutacak bir nesildik. O'nu fânî dünyasından almış, ihtişâmın, ebedî hazinemizin koynuna koymuşduk. O gün, son olarak Âkif'in mezarını gençliğin yapdırması teklifim kabul edilmiş, karara bağlanmışdı. İki yıl sonra başardığımız bu kararla, toprağın üstüne mermer bir nişan koyduk. Gelecek nesiller, bu taşın altındaki toprağın bayrağa sarılı eşsiz fânî Âkif olduğunu bilecekler ve milletimizin İstiklâl Marşı şairine bu noktada minnetle eğileceklerdi.

50 gün kadar taze 50 yıl geçmiş. Aziz Türk şehidlerini tarihlere gömülüp sığdıramıyan Aziz Şâir! Nur içinde yattığın ebedî vatanında çokdan toprak oldun. O gün de sana en son, sınıf arkadaşım şair Muzaffer Kemâl'in şu beytini söylemişdim:

En sevdiğin âşık seni koynunda uyuttu,
Âkif, vatanın toprağı oldun, bu ne mutlu!..

Kaynak: Millî Kültür (Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı), Aralık 1986, S. 55, s. 6-9.

303.

Mehmet Âkif'den hatıralar

Fethi Tevetoğlu

Yüce şair Mehmet Âkif Ersoy, bugün, ebediyete göçüşünün 50. yılında aziz vatanın her köşesinde saygı ve şükranla anılmaktadır.

Devlet adamlarımızın, Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerinin, okul ve üniversitelerimizin, kültür kuruluşlarımızın, vatansever Türk gençlerinin bu harcadıkları büyük çabalar, düzenledikleri zengin ve yararlı toplantı, tören, seminer, sempozyum ve yarışmalar, kadirbilir milletimizin yüce fazilet ve kararkterini sergileyen birer gurur ve şeref tablosudur.

Ölümünden kısa bir süre önce:

Rahmetle anılmak... Ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir?

diyen alçakgönüllülük âbidesi vatan şairi Âkif'i hiçbir gün unutmayan Türk nesillerinin onu ölümünün 50. yılında böylesine Türk'ün şanına yaraşır bir büyük vefa ile anması, bütün yıkıcı saldırılara ve çabalara rağmen Âkif'in büyük milletinde sakındığı ulu hasletlerin bugün de aynen var olduğunu ve yaşadığını ispatlamaktadır.

Bugün, devletin ve milletin büyük bir vefası ve kadirbilirliği ile 50 yıl önce yüce şair Âkif'ten esirgenmiş ilgi yerine getirilmiş; hizmet ve değeri takdir, hakkı teslim olunarak, nesillerin ona borcu ödenmiştir. Bir hata düzeltilmiş, bir hak yerini bulmuştur.

Dünkü ihmal ve inkarın acısını çekmiş ve bugünkü bu mutluluğa erişmiş bir Âkif sever olarak, milletimizin ve gelecek nesillerimizin büyük yararına olan bu sonucu hazırlayanlara ayrı ayrı takdir ve şükranlarımı sunmayı bir borç ve vazife saymaktayım.

Dost da, düşman da bilmeli ki, büyük vatan şairi Namık Kemal'in şu unutulmaz beyiti bir gerçeğin ifadesidir:

Ecdâdımızın heybeti maruf-u cihandır.
Fıtrat değişir sanma, bu kan yine o kandır...

Her Türk evladı, büyük şair, Mehmet Âkif'e çok şey borçludur. Namık Kemal'den sonra gelen en başarılı vatan şairi oluşu bir yana, Türk tarihinin eşsiz gaza destanı Çanakkale'yi yaratan şehitlerimize büyük milletimizin borçlu bulunduğu abideyi tek başına kalemiyle dikmiş sanatkâr Mehmet Âkif'tir.

Bugün istiklaline sahip bağımsız bir Türkiye'nin var oluşunda büyük hak ve hizmeti geçmiş Millî Mücadele kahramanlarımızın en ön safında gelen

Fethi Tevetoğlu Âkif'in mezarının temel atma merasiminde askeri elbisesiyle konuşmasını yaparken

mücahidlerden biri, kuşkusuz, daha Anadolu'ya geçmeden, İstanbul'da vatan topraklarını işgale başlayan büyük devletleri yazılı bildirilerle yabancı komiserilkler nezdinde protesto eden ve sonra Anadolu'da cami cami dolaşıp tesirli vaazları, dinî öğütleriyle halkı silahlanmaya, Kuva-yı Milliye'ye katılmaya ve millî direnişe teşvik eden ve nihayet aziz milletimizin ilk yüce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin duygularına tercüman olan İstiklâl Marşımızı yaratan bu yüce şairdir.

Yalnız bu hizmetleri, onun sonsuza dek Türk gençlerinin yüreklerinde, Türk nesillerinin gönüllerinde taht kurmasına yeterli sebeptir.

Tam 50 yıl önce ben de Âkif'i açıkça, yürekten seven gençlerden biriydim. Âkif'in en yakınlarından biri bulunan Mithat Cemal Kuntay'ın dediği gibi: "Gün oldu ki, onu sevmek cesaretti. Dostları bile, bazen, onu gizli sevdiler."

50 yıl sonra bugün, büyük milletimizin topyekûn ve açıkça Âkif'i nasıl yürekten sevdiğini, minnet ve şükranla andığını bana gösteren yüce Allahıma binlerce hamd u senalar ediyorum!..

Bendeki Âkif sevgisi, bana *Safahat*'ı ilk kez okutan annem Hafize Zehra Hanım'ın ve İstiklâl İlkokulu'ndaki öğretmenlerim Şemseddin ve Faruk Beylerin telkinlerinden kaynaklanıyordu. Fakat, Âkif'e duyduğum sevgi ve şükranı asıl artıran bir mühim olay, ünlü Türk milliyetçileri Nihal Atsız, Tevfik İleri ve Nejdet Sancar'ın da dahil bulundukları dokuz kişilik bir grup halinde 1933 Ağustos'unda yaptığımız Çanakkale'ye Yürüyüş olmuştu.

Bir ziyaret düzenleyerek, adım adım günlerce dolaştığımız Çanakkale savaşlarının geçtiği aziz vatan toprakları üzerinde, orada yenildiğimiz İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yeni Zellendalıların azemetli abideleri yükseliyor, bakımlı mezarlıkları yer alıyordu.

Çanakkale'de düşmana 11.000 mermi atmış olan bir Türk bataryasının hatırasına abide diye dikilmiş bir taşyığını ise yıkılmak üzereydi.

Gösterişsiz taşının üzerinde "27 Ağustos 1331'de İngilizlerin üstün kuvvetleri karşısında bir avuç bölüğüyle müdafaa ve kahramane şehadetiyle ibka-yı nam eden Kal'a İstihkam Taburu Bölük 4 Kumandanı Yahya Hayatî Efendi'nin mezarı" yazılı kabir, Türklük adına yüz kızartıcı, yürekler acısı bir ihmal örneği idi.

Adım adım dolaştığımız savaş alanlarında halâ topraklar üzerinde duran kefensiz ve mezarsız şehit Mehmetciklerin yerlerde sürünen kafatasları, kol ve bacak kemikleri ise tüyler üpertici bir görünümdeydi.

Bizim bu Çanakkale ziyaretimizi kısa bir süre sonra Türk Millî Kütüphanesi'nin kurucusu rahmetli arkadaşım Adnan Cahit Ötüken'in baş çektiği kalabalık bir Millî Türk Talebe Birliği grubu tekrarlamıştı. Onlar da *Birlik* gazetesinde yayınladıkları fotoğraflarla şehitlerimizin kule yaptıkları kafatasları ve kemiklerini ilgililerin gözleri önüne sermişler ve Çanakkale Şehitlerine Abide Kampanyası'nı başlatmışlardı.

Ben *Çanakkale Abidesi* adıyla yayımladığım, "Türk gençliği Çanakkale Şehitleri abide istiyor" diye başlayan broşürümde, Yahya Hayatî Efendi'nin

yıkık mezarı altına Âkif'in bir eşi daha yazılmamış, yazılamaz şiirinden şu parçasını almıştım:

Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilal uğruna Ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdat inerek öpse o pak alnı değer.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim, gel seni tarihe" desem, sığmazsın!..

Ve buraya dikilecek dünyanın en ulu abidesine, Büyük Anafartalar Kahramanı'nın şu sözünden başka bir şey yazılamayıcağını belirtmiştim:

İnandılar, dövüştüler, öldüler
Bıraktıkları emanetin bekçisiyiz!..

Bütün bu ziyaretler ve çabalar, gözümüzde ve gönlümüzde Çanakkale şehitlerine kalemiyle ilk abideyi dikmiş şair Mehmet Âkif'i büsbütün yüceltiyor; her zerremizi ona minnet ve şükran duygularıyla dolduruyordu. Zira, Çanakkale şehitlerine gösterilen büyük ihmalin tek tesellisi, Mehmet Âkif'in kalemiyle diktiği eşsiz abideydi.

Ziya Gökalp'in 1924'teki cenaze merasiminden bir kare. Cemaat ve tabut Gökalp'in yattığı Sultan Muhmut Türbesi haziresinin içinde.
(Beşir Ayvazoğlu arşivi)

Âkif'in Kastamonu'daki faaliyetlerini bizzat arkadaşı Hüsnü Açıksöz'den, lise müdürümüz Nuri Tamaç, Almanca öğretmenimiz Cemal, İstiklâl Marşı yarışmasında üstün derece almış şiirini lise dergimizde yayımladığımız edebiyat öğretmenimiz İsmail Kemal beylerden dinlemiştik.

Bir genç şair olarak 1934'te Âkif'in Millî Mücadele hatıralarıyla dolu Nasrullah diyarından İstanbul'a geldiğim zaman, eski şiir dünyamızdan sanat ve mefkûre yolumu ışıtan yıldızların başında Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Emin ve Mehmet Âkif vardı. Yüce Allahım, bunlardan o zaman sağ bulunan son ikisini şahsen tanımak ve onların layık olmadığım iltifatlarına ermek mutluluğuna beni ulaştıracaktı.

İstanbul'da katıldığım edebiyatçı ve tarihçilerin oluşturdukları ilim ve sanat çevrelerinde tanıdığım, saydığım, sevdiğim ve kendilerinden yararlandığım düşünür, bilgin ve sanatçılar, hep bu dört yıldızdan ışıklanmış kimselerdi. Bunlar içinde özellikle, o sıra Bankalar Caddesi'nde noterlik yapan şair Mithat Cemal Kuntay ile Edebiyat Fakültesi Metinler Şerhi Profesörü bulunan Ali Nihat Tarlan, Âkif'i çok yürekten seven, ona gönülden bağlı, vefalı iki yakını idiler. O yıllarda bana, Hekimbaşıların eski şifa kitaplarını okutan Aziz Hocam İsmail Habip Sencer de bir Âkif dostu ve hayranı idi. Bu üç muhterem insandan zamn zaman Âkif'in yüce karakteri, yüksek ahlâkı, kemal düzeyine erişmiş insanlığı ve vatanseverliği ile, şiiriyet sınırının doruğuna ulaşmış sanatı üzerinde dinlediklerin ve öğrendiklerim, bendeki Âkif sevgisini derin bir tutkuya değiştirmişti.

Âkif'in ölmekten korktuğu Mısır'dan, büyük bir hasretle aziz vatanına döneceğine ilişkin telgraf haberini, adeta gizlice, bana da duyurmak lütfun-

da bulunan Mithat Cemal ve Ali Nihat beylerin baş çektikleri küçük karşılama grubuna ben de katılmıştım.

"Adeta gizlice" dedim, çünkü her iki Âkif dostu, estirilen havanın tesirinde, yüce şairin göze çarpacak bir kalabalık tarafından karşılanmasını nedense sakıncalı buluyorlardı.

İlk kez Gazi Üniversite'sindeki Mehmet Âkif Sempozyumu'na bir tebliğ halinde sunduğum 23 sahifelik hatıralarında İnkılâp Tarihi Profesörümüz Yusuf Hikmet Bayur'un da belirttiği gibi: "... Zaferden sonra Âkif ihmal edilmiştir. Ancak hiçbir saygısızlığa uğramamıştır."

Millî Mücadele'nin en ön safhalarında hizmet vermiş kimselerden Rauf Orbay, Dr. Rıza Nur, Dr. Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar ve Kızılaycı Hamid Hasancan gibi bazı kimselerin kendi istekleriyle 1925'lerde yurt dışına gittikleri bir sırada, 1923-25 yıllarında kışı Mısır'da geçirip baharda İstanbul'a dönmüş bulunan Âkif, 1926 kışından sonra, yaz kış Mısır'da kalmayı kararlaştırmış, Mısır prenslerinden eski Nafia Nazırı dostu Abbas Halim Paşa'nın çağrısı üzerine Mısır'a yerleşmiştir. Orada, Kur'an-ı Kerim tercümesi ile Ezher Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı okutmakla 10 yılı aşkın bir zaman geçirmiş, fakat Türkiye'deki Cumhuriyet rejimi aleyhinde tek satır yazmamıştı. Buna rağmen, Türkiye'deki fesat odaklarının oluşturduğu fısıltısı gazetesi, onun Mısır'a gidişini, "Şapka İnkılâbı'na karşı bir protesto hareketi" dedikodusunu çıkarıp yayarak, Âkif'i rejim aleyhtarı bir "mürteci" göstermeğe çalışmışlardı ki, aslı astarı yoktur. Nitekim, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nden Kabil büyükelçiliğine atanan Yusuf Hikmet Bayur, 198 yazında Afganistan'a giderken Kahire'ye uğramış ve eski arkadaşı Âkif'i ziyaret etmiştir. Bayur'un "Şapka Kanunu yüzünden yurttan ayrıldığının sanıldığını" söylemesi üzerine Âkif'in verdiği karşılık şudur: "Yok canım öyle iş olur mu? Müslümanlık fes veya şapkayla mıdır sanki?"

Fakat, İstiklâl Marşı ve din düşmanlarının estirmeği başardıkları bu zehirli hava, Türkiye'de Âkif'i sevmeği adeta bir gericilik, bir suç haline getirmişti. Ona ve onu sevenlere gerici, mürteci diyenlere Âkif'in yalnız şu şiiri kadar kuvvetli bir reddiye, yeterli bir cevap olamazdı:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp söğemem.
Biri eddadıma saldırdı mı, hatta boğarım...
- Boğamazsın ki!
- Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir aşıkım istiklâe,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale.
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir, belki, fakat çekmeğe gelmez boynum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım

"Zafer'den sonra Âkif ihmal edilmiştir" diyen, Yusuf Hikmet Bayur.

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.
Zalimin hasmıyım amma severim mazlumu
İrticaın şu sizin lehçede manâsı bu mu?

Bu mısraların sahibi mert ve samimi insanı sevmek, hangi vicdan sahibince suç sayılabilirdi? Âkif'in değeri bilinmediği, hizmeti küçümsendiği, umursanmadığı yetmiyormuş gibi, bir de haksız saldırıya uğratılması, bizdeki Âkif sevgisini büsbütün artırmıştı. Kadirbilirlik göstererek ona sahip çıkmak ve onu savunmak, bize borç ve vazife olmuştu. Bize,

Sahipiz olan memleketin batması haktır!
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır!

düsturunu belletmiş insana sahip çıkmayacak da, kime sahip çıkacaktık?

17 Haziran 1936 Çarşamba günü, bir Mısır-İngiliz kumpanyasına ait, Mısır bandıralı, beyaz renkli "Muhammet Ali al-Kebir" gemisi ile Galata Rıhtımı'na yanaşmıştı. Geminin merdiveni başında, muhterem refikası İsmet Hanım'ın (ölümü: 19 Nisan 1944) kolunda göründüğü zaman, başındaki büyükçe bir şapka altında yüzü güç seçilen koca Âkif, bizim gruptan fırlayan iki yardımcının galiba Kemalettin Sami Paşa'nın dul eşi Mısırlı Prenses Emine Abbas Halim'in adamı ile Ömer Rıza Doğrul'un kollarında aşağı indirilmişti.

Bu artık, koca pehlivan Âkif değil, vatan topraklarına gömülmeğe gelmiş bir iskelet, bir kemik yığını idi. Fakat, gözleri o kadar sevinçle parlıyordu ki, vatana kavuşmuş olmanın mutluluğu, yüzünden okunuyordu. Hatırlayabildiğim kadarı ile [karşılamaya gelenler], büyük kızı Fatma Cemile Doğrul, küçük kızı Suad hanımlarla oğlu Tahir Ersoy, damadı Ömer Rıza Doğrul, şair Mithat Cemal Kuntay, Profesör Ali Nihat Tarlan, *Sebilürreşad* dergisi sahibi Eşref Edip Fergan, Kuleli Askerî Lisesi Edebiyat öğretmenlerinden Tahirü'l Mevlevi (Olgun), sahaflardan kitapçı Hulusi Bey ve Millî Mücadele'nin ünlü komutan ve kahramanlarından Kemalettin Sami Paşa (1884-1934)'nın eşleri Prenses Emine Abbas Halim'in kâhyasından ibaretti ki, benimle on bir kişi kadardı. Resmî bir temsilciden vazgeçtik, hiçbir gazete muhabiri veya fotoğrafçısı da yoktu. Basının ilgisizliği hepsinden acı ve utandırıcı idi.

Sayıları bir düzüneyi geçmeyen, kızları, oğlu, damadı ve en yakın dostları arasında bir üniformalı genci gören Âkif, benim elini öpmek istediğim sırada, yüzündeki tatlı bir tebessümle: "Bu asker evladı kim?" diye sormuştu. Mithat Cemal Bey'in beni, "Sizi yürekten seven bir genç şair!" diye tanıtışı, onu da, beni de memnun etmişti.

İki gece, Prenses Emine Abbas Halim'in, "Hidiv Palas" da denilen, Mısır Apartmanı'nnda misafir edilen Âkif, 19 Haziran Cuma günü, Nişantaşı'ndaki Şişli Sıhhat Yurdu'na yatırılmıştı. Şair Nigar Sokağı 24 numaradaki evimiz, bu sağlık yurduna çok yakındı. Ben artık, hafta sonlarında iki gün ve fırsat buldukça da ders günlerimi asarak sık sık Âkif'in yanına geliyor, bir nevi protokol hizmeti görüyordum.

"Şair Âkif geldi" başlığı altında gazetelerin, ikinci sahifelerinde, "Şair Mehmet Âkif, bir müddetten beri oturduğu Mısır'dan İstanbul'a gelmiştir.

Hasta olan Âkif, Nişantaşı'nda Sağlık Yurdu'nda tedavi altına alınmıştır" haberini verip, Maksim Gorki'nin ölümüne birinci sahifelerinden geniş yer vermeleri; Hary Baur'un sekreteriyle evlenmesini resimli haberler düzenlemeleri acıydı.

Şişli Sağlık Yurdu'nda bir ay kadar kontrol ve tedavide kalan Âkif'in, "Sıtmadan hasıl olmuş siroz" teşhis edilen rahatsızlığı hayli ilerlemiş ve iyileşmesinin imkânsız olduğu anlaşılmıştı. Fuad Şemsi'nin tavsiyesiyle hocalarım Prof. Âkil Muhtar ve Burhaneddin Togan'ın kontrolünde ve tecrübeli bir hastabakıcının devamlı bakımında Âkif, Mısır Apartmanı'ndaki daireye taşındı. Son beş ayını bu Mısır Apartmanı'nda ve zaman zaman da Prenses Emine'nin özel otomobiliyle sarsılmadan götürülüp getirildiği Alemdağı'nda Baltacı Çiftliği'ndeki küçük köşkte geçirmiştir. Başında devamlı hizmetini gören hastabakıcının devamlı bakımında Âkif, Mısır Apartmanı'ndaki daireye taşındı. Son beş ayını bu Mısır Apartmanı'nda ve zaman zaman da Prenses Emine'nin iğnecisi Beyaz Rus asıllı Mary Mançenko idi.

1936 Aralık ayındaki son günlerde, Alemdağı'ndaki küçük köşke de gidemiyecek kadar ağırlaşan Âkif, yurda döndükten sonra geçen tam 6 ay 10 günün sonunda, yani 194. gün olan 27 Aralık 1936 (14 Şevval 1355) Pazartesi gecesi saat 19.55'te, artık taşıyamıyacağı bir yük saydığı fani hayata gözlerini ebedî olarak yummuş ve kendisini bekleyen şehitler âlemine, Yüce Tanrı katına yola düzülmüştü.

En yakın ve sevdiği dostlarından Rasadhâne Müdür Fatin Gökmen'in düşürdüğü (1355) tarihi, yüce şairin bu ebediyete göçünü en veciz bir şekilde şöyle şiirleştirecekti:

Mum gibi yandı ciğer, çünkü vatan türküsünü
Hep geçen kapkara günlerde, terennüm etti
Çıktı 'kırklar' bir ağızdan dediler tarihin:
İçimizden vatanın şairi 'Âkif' gitti.

"Bir Müslüman hastabakıcı bulunamaz mıydı?" diye önceleri fena halde kızdığım, öfkelendiğim; fakat sonra birçok sahnelere tanık olunca insanlığına ve vefasına hayran kaldığım Hastabakıcı Mary, büyük bir vazifebilirlikle verdiği sözü tutmuş ve acı sonucu telefonla bana haber vermişti.

Hazırlık için benim geceden ilk başvurduğum iki Askerî Tıbbiyeli sınıf arkadaşım Maraşlı Abdullah –bir trafik kazasında rahmetlik oldu- ile Balıkesirli Fikri Mengüç –halen Balıkesir'de göz mütehassısı- olmuşlardı. Sonra sivil ve Tıb Talebe Yurdu'ndan arkadaşlarım Samsunlu Necmi Kurdoğlu –Samsun'da doktorluk ederken bir motosiklet kazasında vefat etmiştir-, Bayburtlu Zeki –halen Ankara'da klinik sahibi dahiliyeci, X. Dönem D. P. Gümüşhane milletvekili-, Artvinli Mecid Bumin –sonra röntgen mütehassısı ve yine X. Dönem D. P. Çoruh milletvekili, rahmetli- ve Mithat Onbaşıoğlu –halen Elazığ'da röntgen mütehassısı, Hukuk Fakültesi'nden hocam İsmail Sâib Efendi'nin torunu Muhtar Sencer'i ve Edebiyat Fakületsi Coğrafya Bölümü'nden Mâcid'i ve şimdi adlarını hatırlayamadığım diğer iki arkadaşımı durumdan haberdar etmiştim.

Daha sabahın çok erken saatinde gökyüzü o kadar kapalı, hava o kadar ıslak ve sıkıntılı idi ki, her uyanan insan bir kara haber alacağını hissedebilirdi. Nitekim umulan bizim de başımıza gelmişti: Ulu Türk milletinin ulu ruhundan, ulu Tanrı katına, arşa yükselen ulu mısraların kudretli sahibi yüce Âkif, yarın şehit olacakları ardında bırakmış, kendi bugün şehit olmuş ileriye, dünkü şehitlerin, Çanakkale ve Millî Mücadele kahramanlarının diyarına sefere çıkıyordu.

Bu karanlık ve çiseli gün, Türk vatanı ve milleti için ne kadar kasvetli, sıkıntılı ise, bu vatanda bütün umutların bağlı bulunduğu vefalı, vakur, vatansever Türk gençliğinin çileli, üzüntülü o büyük yolcuya gösterdiği kadirbilirlikten ötürü, Âkif için son derece mutlu bir gündü. Herkes emindi ki dünya var oldukça yaşayacak Türk milletinin yağız evlatları, Mehmetçikleri İstiklâl Marşımızı iman dolu göğüslerinden sık sık arşa yükselteceklerdir ve bugün öldü diye uğurlanan fani Âkif, sonsuza kadar yaşayacak ölmez Âkif'tir.

Buna rağmen, şu anda da hâlâ ıztırab ve heyecanıyla kavrulduğum, tarifi imkânsız bir büyük acı içimizi doldurmuş, kalplerimizi burkmuştu. Sabahın erken saatinde Beyoğlu Hastahanesi'ne kaldırılarak son abdesti aldırılan koca Âkif, bağışlanmaz bir ihmalin, umursamazlığın örtüsüz, çıplak bıraktığı bir tabut içinde Beyazıt Camii'nin musalla taşı üzerine konulmuştu.

Musallada bekleyen bu örtüsüz cenazenin, Türk milletinin istiklâlini haykıran aziz insana, yüce şair Âkif'e ait olduğunu yaymak üzere fakültelere dağılacaktık.

Tıpkı savaş meydanlarında adı beliriz yatan şehitler gibi, musallada sahipsiz gibi duran bu ebediyet yolcusunun, Temiz Tahir Efendi'nin tertemiz oğlu olduğunu daha herkesler öğrenmemişti.

Beyazıt Camii bitişiğinde, Küllük Kıraathanesi'ne ve Mahir Bey'in lokantasına bakan köşedeki Mezarlıkları Koruma ve İmar Cemiyeti'nden aldığımız altun simle işlenmiş ayetlerle süslü neftî atlas Kâbe örtüleriyle örtülen o fakir tabut, üzerine bir de Tıb Talebe Yurdu'ndan Mithat Onbaşıoğlu'nun getirdiği Türk bayrağı koyulunca, taşıyacağımız cenaze, içi kadar değerlenmişti.

Onu cenaze arabasına koyup götürmek isteyen, İstanbul C. H. P. İlbaşkanı Cevdet Kerim İncedayı'nın yolladığı görevlilere vermemiştik.

İlahî bir merkeze, ilahî bir akın başlamıştı. On bir kişi gitmiş, on bin kişi gelmiştik. Onu musallaya on bir aşık getirmiş on bin sevdalı götürüyorduk. Tipi altında yürüyen on binler, onu asla eller üstünden omuzlara indirmediler. Tam Edirnekapı Kabristanı'nın kapısına gelmiştik. Boyları birbirine denk on uzun boylu levent arkadaş ayrıldık. Kapıdan toprağa, çok sevdiği ve yanına gömülmeyi vasiyet ettiği Babanzâde Ahmet Naim Bey'in kabrine kadar o ilahî tabutu hiç el değdirmeden, yalnız başlarımız üstünde getirdik.

Onu toprağa vermeden, ileride yapılacak büstü veya heykeli için yüzünün kalıbını, maskını almak isteyen ünlü heykeltıraş Acudoğlu Râtib Aşir, Mithat Cemal Bey'den müsaade istemişti. Kuntay beni göstererek, "Onun sahibi artık gençler, onlara sorunuz" demişti. Râtib Aşir Bey'le birlikte başucundan

Âkif'in kefenini çözdük. Dudağının sağ köşesinden sızmış kanın, çenesine doğru, sakalını tezyin etmiş olduğunu gördük. İşte o anda bende bir fikir belirdi ve sanki içimden bir ses onun bir beytini bana, vatan kelimesi bayrakla değişmiş olarak şöyle okudu:

Cânı, cânanı, bütün varımı alsın da Hüdâ
Tek bayrağımdan etmesin beni dünyada cüdâ...

Şehit Âkif'i, şehitler katına beyaz kefenle değil, vurgunu olduğu alsancağa sarıp yolcu etmek ve böylece onu bütün fanilerden ayırmak...

Benim gibi bütün genç arkadaşlarımın, bütün Türk gençliği ve Türk milletinin dileği saydığım bu düşünce ile ebediyet yolcusunun en sevdiği bayrakla sardım, en sevdiği vatanın toprağına koyarak, en sevdiklerinin katına uğurladım. Âkif, kefeni üstüne bayrak sarılı gömülen tek Türk evladı idi. Onu son istirahat yerine, başucundan ben, ayakucundan sınıf arkadaşım Maraşlı 182 Abdullah tutarak indirmiştik.

Şimdi dudaklar kıpırdamadan gözler boşanıyor ve söz yerine hıçkırıklarla Âkif'in en yakın dostları ve Âkif'i en çok seven gençler bir bir konuşuyorlardı. Benden önce konuşanların sonuncusu, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden Süheyla Tarkan [Külebi] Hanım kısa bir konuşma ile Âkif'ten bir şiir okumuştu. En son konuşmayı ise "Büyük Âkif! Şimdi sana son hitabı asker oğlun yapacak!" diyerek ben tamamlamıştım.

Hasta döşeğindeyken Âkif'in alnından öptüğü bu asker oğlu, milletçe çok şey borçlu bulunduğumuz bu seçkin şaire, bu Millî Mücadele kahramanına sorumluların ilgisizliğini, Eşref Edib'in eserinde "Heyecanlı bir nutuk" dediği konuşmasında acı bir dille yermişti. Yüce şairin mezarını gençliğin yaptırması ve her yıl Âkif'i anmak teklifim kabul edilmiş, karara bağlanmıştı. Hep bir ağızdan tekrarladığımız bu vaad ve karardan sonra okuduğumuz İstiklâl Marşı ile Âkif'i sonsuza uğurlama törenimiz son bulmuştu. Ona son seslenişim şu beyit olmuştu:

En sevdiğin aşık seni koynunda uyuttu,
Âkif, vatanın toprağı oldun, bu ne mutlu!

Bu hatıra ve gerçeklerin üzerinden tam yarım asır geçmiş bulunuyor. Cenab-ı Hakk'a binlerce şükür ve hamd olsun ki, bu hatıraları o gün yaşayan ve geçmiş olayların içinde bulunan genç tıbbiyeli, bir aksaçlı ve sakallı Âkifsever olarak bugün erişilen şu mutlu sonuçların da tanığıdır.

Vatan şairi Âkif'i hiçbir gün unutmayan Türk nesillerinin, vazife ve kadirbilir Türk devletinin, Türk'ün şanına yaraşır bir vefa ile bugünkü asil davranışları, yalnız İstiklâl Marşı şairini değil, bize bu istiklâli sağlayan, bu vatanı kurtaran ve kuran, emanet eden ve sevdiren bütün ölmüş büyüklerimizin ve aziz şehitlerimizin ruhlarını şâd etmiştir.

Bize bu aziz vatanı bağışlayanlar ve onların bir seçkini olan yüce Âkif, nur içinde yatsınlar!..

Kaynak: *Mehmet Âkif İlmî Toplantısı (Bildiriler) 27-29 Aralık 1986*, Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Yayınları Toplantı Bildirileri Dizisi: 3, Ankara 1989, s. 229-238.

304.

Mehmet Âkif Ersoy

Ahmet Rifat Çalıka

Kayseri, 27 Haziran ve 1 Temmuz 1936

Gazetede Mehmet Âkif'in, hastanede alınmış gibi görünen, bir resmi var. Zavallı, ne kadar zayıflamış! Arnavut olmakla beraber, Türk'e can ve ruh veren şair, bu güne kadar sürünüyordu. Mefkûre sahibi adam. Hastanede yalnız Mithat Cemal'in kendisini ziyaret ettiğini gazete yazıyor. Halımızda kadirbilirlik hiç kalmadı. Makam, rütbe, para nerede ise orada toplanılıyor. Mehmet Âkif şimdiye kadar Mısır'da sürgündü. Canından cananından kıymetli bildiği vatanından ayrı kaldı. Hasta düştü. Sözlerine bütün milletin ayağa kalktığı zat!

30 Aralık 1936

Mehmet Âkif 27 Aralık akşamı İstanbul'da vefat etmiş. Gençler Edirnekapı'ya kadar cenazesini el üstünde götürmüşler. Ne kadirbilirlik! Gazetelerde resmî adamların da cenaze merasiminde bulunduklarına dair bir işaret yok. Merhum ne aşk, ne saz, ne süs şairi idi. Meddah değildi. mensup olduğu dinini, toprağını, toplumu ve insanlığı dile getirdi. Merhum'la Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde arkadaşlık etmiştim. Hiçbir defa kürsüye çıkmadı. Arkadaşları arasında çok az söz söyler ve çok kere hocalarla görüşürdü. İzmir milletvekili Osman Zade Hamdi (Aksoy) Bey ile bir kavgasına şahid oldum. Kavganın esası yenilik-eskilik tartışmasından çıkmıştı. Mehmet Âkif'in, o güzel şiirleri söyleyen ağzından, ona hiç yakışmayan, galiz sözler işittim.[248] Hakkın rahmetine kavuşmasını dilerim.

248 Arıkoğlu'nun naklettiğine göre, Hamdi Bey Mehmet Âkif'i yobazlıkla, geri kafalılıkla itham edip, inkılâbı anlayamayan bir softa olmakla suçlamıştır. bkz. Damar Arıkoğlu, *Hâtıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1961, s. 269-270'den aktaran Hurşit Çalıka, *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalıka'nın Anıları*, İstanbul, 1992, s. 186. (haz.)

Kaynak: *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalıka'nın Anıları*, haz. Hurşit Çalıka, İstanbul, 1992, s. 185-186.

"Âkif, sözlerine bütün milletin ayağa kalktığı zat!"
(*Ahmet Rıfat Çalıka*)

305.

Dedemin konuğu Mehmet Âkif "İstiklâl Marşı"nı yazıp ilk kez anneme okuyor

Orhan Karaveli

Yıl 1923. Aylardan Kânunuevvel (Aralık). Zafer kazanılmış, Ankara "Başkent" olmuş (13 Ekim), Cumhuriyet ilân edilmiş ve Mustafa Kemal Paşa yeni devletin ilk "cumhurreisi" olarak Meclis'te and içmiş. Bu olay, yurdun her yanında "41 pare" top atışıyla kutlanmış.

22'sini bitiren babam bir gün halamı karşısına alarak sorar:

– Bak Zehra, ülke kurtuldu, Cumhuriyet kuruldu. İşlerim de iyi gidiyor. Ben artık evlenmeyi düşünüyorum. Sen ne dersin?

– Ben ne diyeceğim? Sen daha iyi bilirsin ağabey. Peki, aklından geçen biri var mı?

Var. Düşündüm ki, Hacettepe'de[249] Taceddin Veli Camisi İmamı "Akavenzade" Tevfik Hoca'nın büyük kızı, tabiî verirlerse, bize uygundur.

Tevfik Hoca'nın dedesi, çok iyi Arapça bilen ve Buharî-i Şerif mütercimi olarak tanınan "Güdüllü" Hacı Ahmet Efendi. Babası da ikiz doğduğu için "Akavenzadeler" diye anılan Ali Efendi. Hani şu, Yunus Emre'nin kırk yıl boyunca dergâhına odun taşıyıp da bir gün bile "eğri" odun getirmediğine inanılan Tapduk Emre var ya, işte ondan indiği söyleniyor bu Hacı Ahmet Efendi'nin. Soyağacı ta "Ahilere" uzanıyor. Ali Efendi'nin annesi Naime Hanım ise Kılıççızadelerden... Dedem Tevfik Hoca'nın eşi Hatice Hanım ise Ankaralıların çok sevip saydığı ulemadan Kerpiççizade Mahmut Efendi'nin dört kızından biri (diğerleri Nuriye, Habibe ve Fehime). Bir de oğlu var

249 XVII. yüzyıl başlarında "Hacı Tepesi Mahallesi" olarak anılırken, daha sonra Hacet Tepesi'ne ve nihayet Hacettepe'ye dönüşmüştür. Dr. Rıfat Özdemir, Kültür Eserleri dizisi: 59, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

İstiklâl Marşı'nın yazıldığı Tacettin Dergâhı bitişiğindeki ev ve dıştan görünüşü.
(Dergâh Yayınları arşivi)

Mahmut Efendi'nin: Merhum işadamı Hasan Bulgurluoğlu dahil nice seçkin Ankaralıya Kur'an dersleri veren İhsan Hoca! Mahmut Efendi, Ankara'nın ünlü müftülerinden Hacı Atıf Efendi ile amca çocukları. Anneannem Hatice Hanım'ın annesi Kâmile Hanım ise eski Adalet bakanlarından ve Yargıtay Başkanı merhum İhsan Köknel ile kardeş çocukları.

Dedem Tevfik Hoca aydın ve hoşsohbet bir din adamı idi. Yaşamayı sever ve çağa ayak uydururdu. Az çok varlıklı bir insandı da. Tasarruflarını Ulus'taki İş Bankası'nda tutar, faizlerini almaktan çekinmez ve bunları evlenen torunlarına, onların çocuklarına kalıcı ve değerli armağanlar götürmek için kullanırdı. Arada bir takılırdım:

— Dede faiz "haram" değil mi?

— Haram olan para ile para kazanmak, yani tefeciliktir. Ben paramı İş Bankası'na yatırıyorum. Onlar da bunu işini büyütecek tüccara, fabrika kuracak müteşebbise veriyorlar. Böylece, hem ülke kalkınmasında benim de bir payım oluyor, hem param güvenli bir yerde saklanıyor, hem de bana üç beş kuruş gelir getiriyor.

İşte bu Tevfik Hoca'yı Kurtuluş Savaşı'nın en karışık günlerinde bir başka "olay" meşhur etmiş Ankara'da. Bu olayı dedem Tevfik Çiftdoğan'dan (1878-1968) ve annem Raife Karaveli'den (1905-1997) dinlediğim gibi aktaracağım. Önce dedem:

— Ankara kaynıyor ama bir iki şom ağızlı dışında herkes "Paşa"nın sonunda muhakkak muzaffer olacağına inanıyordu. Ankara halkı; kadını erkeği, hacısı hocası, fakiri zengini ile Mustafa Kemal'in yanında sıkılmış bir yumruk gibi duruyordu. Yeter ki O istesin. Her şeyimizi vermeye hazırdık. Türk ulusunun kalbi burada atıyordu. Allah göstermesin, Ankara bir "düşerse" her şeyin biteceğini hepimiz çok iyi biliyor ama "Paşa sağ oldukça" bunu aklımıza bile getirmek istemiyorduk.

Yurdun her yanından Millî Mücadele'ye katılmak için koşup gelenler ise hiç eksik olmuyordu. Ankara'da o tarihte otel ne gezer? "Taşhan" gibi üç beş han var. Onlar da çoktan dolmuş. Mebuslar okul yatakhanelerinde yatıp kalkıyor ve karavanadan yiyorlar. Ankara'nın yerlileri her gün, Eskişehir üzerinden trenle veya İnebolu üzerinden "yaylı" arabalarla, hatta yürüyerek gelenler arasında tanıdıkları varsa İstasyon'dan veya "Hergele Meydanı"ndan (aslı Hergelen Meydanı) alıp evlerine getiriyorlar.

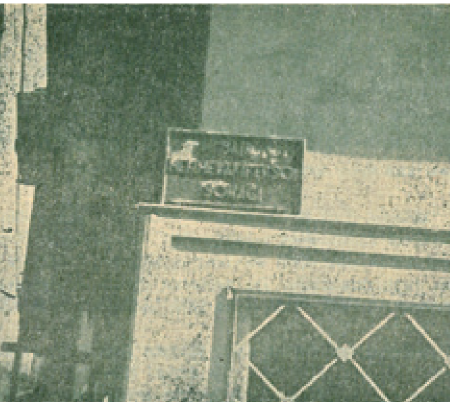
Bir gün Şair Mehmet Âkif Bey'in de (1873-1936) geleceği duyuldu. Kendisini çok sever, şiirlerini ezbere bilirdim. Bizim caminin müezzinini alıp bir arabaya bindim ve kendisini karşılamaya gittim.

Mehmet Âkif Bey zaten narin yapılı bir adamdı. Yol yorgunluğu ile büsbütün çökmüş gibiydi.

Önemli görevlerde bulunduğu İstanbul'da birkaç kez ziyaretine gittiğim için kendisini hemen tanıdım. Koşup yanına giderek "Ankara'ya hoş geldiniz.." dedikten sonra:

— Hocam, beni tanıdınız mı? Kalacak yeriniz var mı? diye sordum.

"Mehmet Âkif Ersoy Sokağı"nı gösteren levha.

— Yok evladım.

— Peki, ne yapacaksınız?

— Bilmem! Bakalım Allah ne gösterir?

— Hocam, benim evim büyükçedir. Bizde kalırsanız evcek minnettar oluruz...

— Emin misin?

— Tabiî hocam.

Âkif Bey'in üstünde terli tozlu bir elbise. Elinde küçük bir çanta. Allah bilir cebinde de beş kuruş ya var ya yok. Fazla düşünmedi:

— Gidelim bari... dedi.

Hemen bir araba tuttum. Eşim Hatice (Çiftdoğan) (1877-1955) ile o zaman 15 yaşındaki kızım Raife, 13 yaşındaki diğer kızım Naime (Karaer) (1907-1998) ve oğlum Ali Zühtü (Çiftdoğan)yü (1911-1977) "Gazeller Sokağı"ndaki evin önünde bizi bekler bulduk.

Âkif Bey için güzel bir oda ve yatak hazırlanmıştı. Soyundu dökündü, yundu yıkandı ve yemeğe indi. O zaman daha yer sofrasında yiyorduk. Âkif Bey çok mutlu olmuştu. Her sabah çıkıyor, mühim zevatla görüşüyor ve akşam yürüyerek dönüyordu. Sofraya oturmak için biz de onu bekliyorduk.

Bir gün benimle yalnız konuşmak istediğini söyledi:

— Bak oğlum, dedi. Allah razı olsun, beni çok iyi ağırlıyorsunuz ama ben artık burada kalamam.

— Neden hocam? Bir kusurumuz mu oldu?

— Ne kusuru oğlum? Tam tersine... Ama misafirlik çok uzun sürmemeli. Hem bak senin yetişkin kızların var. Evin de harem selâmlık değil. Beni anlıyorsun değil mi?

Âkif Bey'le tartışmayı doğru bulmadım:

— Nasıl isterseniz hocam. Gidecek başka bir yeriniz var mı?

— Yok!

— Peki ne yapacaksınız?

— Düşüneceğiz!.. Allah büyük.

Birden kafamda bir şimşek çaktı.

— Hocam, bizim caminin müştemilatı var. İmam evi. Yakında oturduğum için ben kullanmıyorum. Boş duruyor...

— Evet?

— Size orasını hazırlasak uygun bulur musunuz?

Âkif Bey'in de aklı yatmıştı bu teklifime ama gene de:

— Hele bir düşünelim, demeden edemedi. Ben üsteledim:

— Biz orasını yarından tezi yok öyle bir hazırlayacağız ki eminim beğeneceksiniz. Siz İstanbul'u bırakıp Ankara'ya koşmuşsunuz. Paşa'nın yanında yer almak için ben ve ailem de size bu kadarcık bir hizmette bulunmuşuz çok mu?

Dedem ertesi sabah erkenden kolları sıvar. Eşi, cami müezzini ve çocuklarıyla birlikte bu küçük evi bir güzel temizlerler. Evlerinden rahat, bir karyola getirip üzerine en iyisinden bir yün yatak koyarlar, ananemin çehizinden çıkardığı sakız gibi bembeyaz çarşaflar sererler. Halı minderli bir de küçük sedir hazırlanır. Bir masa, gaz lambaları, birkaç sandalye, havlu vesaire ile güzel bir mekân yaratılır. Akşam yemeğinden sonra da hep birlikle Âkif Bey'i yeni "evine" buyur edip gaz lâmbalarını bir güzel yakarlar. Gözlerine inanamaz Mehmet Âkif:

— Evladım, burası "saray gibi" olmuş, der sevinçle. Hepinizin ellerinize sağlık.[250]

Şimdi bir de annemi dinleyelim:

— Kız kardeşim Naime ile hergün evdeki kavgamız Âkif Bey'in kahvaltı ve akşam yemeklerini hangimizin götüreceği üzerine idi. Sonunda babam bu işi sırayla yapmamız istedi de kavga bitti.

Babam, din adamlarının da güleryüzlü, anlayışlı ve şakacı olabileceğini kanıtlayan rahat bir insandı. Annem ise ciddi mi ciddi. O nedenle babamın ardı arkası kesilmeyen şakalarına fena halde bozulurdu. Hele evde hanım arkadaşlarıyla otururken, camiden dönen babamın aralarına karışmasını hiç hazmedemezdi. Bu biraz da çapkın ruhlu "HocaEfendi"nin çocukluk ve gençlik yıllarındaki yaramazlıkları ise dillere destandı. Çarşafa girip genç ve güzel hanımların arasına karıştığı bile söylenirdi. Şöhretli meslektaşı, sahanda kırk yumurtayı "iki yemek arası" mideye indirdikten sonra üstüne 3 kilo da cevizli baklava yediğini gözlerimle gördüğüm "Ayaşlı Hoca" gibi olmasa da boğazına bir hayli düşkündü. O nedenle "harcı havarcı" pazardan kendisi alır, kilerimiz tıka basa dolu olur ve annem nefis yemek ve börekler yapardı.

Âkif Bey'e de çoğu kez daha o sabah annemin erkenden kalkıp yaptığı sıcak sıcak "kol böreğini" götürürdük kapaklı ve kalaylı bir sahan içinde.

Âkif Bey yemek getirdiğimizi görünce, sakız gibi bembeyaz örtülerini annemin elleriyle yıkadığı sedirden kalkarak yanımıza gelir, mahcup bir tavırla teşekkür ederek yemek tepsisini içeri alır ve saçlarımızı okşardı. Bazen de bizleri içeri buyur ederek hangi okula gittiğimizi, neler öğrendiğimizi sorardı. Yumuşacık, zar zor duyulan bir sesle tane tane konuşurdu. Eve, sık sık "mühim" konuklar geldiğinden odasındaki gaz lambası çoğu kez sabahlara kadar yanardı. Başında kalıplı fesi ile sokakta gördüğümüzde ise bizleri gülerek selâmlar ve sessizce uzaklaşırdı. O'nu konuk ettiğimiz için okuldaki itibarımız çok artmıştı. Ama biz, babamın ezbere okuyup bizlere de ezberlettiği o coşkulu şiirleri bu gösterişsiz adamın yazdığına -çocuk mantığımızla- bir türlü inanamazdık.

Bir gün bana:

— Ben bütün Ankaralıları küçük kardeşin Naime gibi kara kaşlı kara gözlü sanırdım. Senin ne güzel sarı saçların, yeşil gözlerin var. Yoksa sen Çerkez misin, diye takılmış; bunu naklettiğim babam da:

250 Nejat Akgün, Ankara Kulübü Yayınları arasında çıkan (1996) *Burası Ankara* isimli kapsamlı kitabında bu olayı anlatırken "Şair Mehmet Âkif'in İstiklâl Marşı şiirini yazdığı ev... Kurtuluş Savaşı sırasında "Tacettin Tarikatı Şeyhi" tarafından Burdur Milletvekili olarak Birinci Meclis'e girmiş olan şaire oturması için ayrılmıştır..." demektedir. Oysa, o tarihte burada herhangi bir tarikat şeyhi bulnmayıp evi Mehmet Âkif'e tahsis eden kişi caminin imamı dedem Tevfik Çiftdoğan'dır. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi kampusü içinde kalan bu ev yıktırılıp aslına sadık biçimde yeniden yapılmış ve "Âkif Evi" adıyla ve müze olarak ziyarete açılmıştır. Cami'ye bitişik türbede Tacettin İbrahim oğlu ile gömülüdür. (O.K.)

Eh, yüzlerce yıldır karışa karışa bu hallere düştük, diye beni kızdırmaya çalışmıştı. Bak, kardeşin Naime'ye! O tam bir Türk güzelidir.."

Gene böyle, Ankara'nın meşhur "Kelek Turşusu"[251], kapama ve babamın pazardan aldığı "torba yoğurdundan" oluşan yemeğini götürdüğüm bir gün sedirde oturmuştu. Yukarı diktiği sol dizinin üzerinde bir şeyler yazıyordu.

Geldiğimi farketmedi sandım. Tepsiyi bırakıp usulca çıkmak üzereydim ki arkamdan seslendi:

— Dur kızım, gitme!

— Buyur hocam.

— Otur bakayım şuraya. Sana yeni yazdığım bir şiirimi okuyacağım. Bakalım beğenecek misin? Sabaha kadar bununla uğraştım...

Heyecanlanmıştım. Âkif Bey, kalemi kâğıdı bıraktı. Kalaylı bakır güğümden aldığı bir bardak suyu ağır ağır içip bitirdi. Yazılı kağıtların ilk sayfasını eline alarak okumaya başladı:

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak...

Büyülenmiş gibiydim. Kıpırdamadan dinliyordum Âkif Bey'i. Belki bir 10 dakika sürdü şiirin tamamını okuması. Bitirince kâğıtları tekrar ve özenle üst üste koyup yüzüme baktı:

— Nasıl olmuş?

Heyecandan mıdır nedir, şiirin bazı yerlerini pek anlayamamıştım ama gene de:

— Çok. güzel olmuş Efendim. Elinize sağlık. Hepsini siz mi yazdınız? dedim.

Güldü:

— Tabiî ben yazdım. Başka kim yazacak?

Heyecanla eve geldim. Babam sabah namazını kıldırıp dönmüştü.

Soluk soluğa:

— Âkif Bey bana son yazdığı şiiri okudu. Çok güzeldi, dedim. Öyle heyecanlandım ki?

Yıllar sonra annem Kızıltoprak'taki evinde bana bunları anlattıktan sonra eklemişti:

— *İstiklal Marşı*mızın sözlerini dünyada ilk dinleyenin ben olacağımı nereden bilebilirdim?

Bir ulusal marşın yazılması amacıyla açılan yarışmaya para ödüllü olduğu için önce katılmayan, daha sonra da "para almamak kaydıyla" *İstiklal Marşı*'nı Tacettin Camii'nin avlusundaki küçük bir evde kaleme alan "muhafazakâr" Mehmet Âkif Ersoy'un kimilerince "fesini çıkarıp şapka giymemek", kimilerince de "tamamen duygusal nedenlerle" Mısır'a gittiğini ve 1936 yılı sonlarında İstanbul'daki vefatından kısa bir süre önce yurda döndüğünü biliyoruz. "Şiir değil, manzumedir" dediği İstiklâl Marşı, 12 Mart 1921 tarihinde Büyük Millet

251 *Gazi Mustafa Kemal ve Hafızamdaki Ankara*, Mehmet Mehdi Mıhcıoğlu, Ankara 1998.

Meclisi'nde zamanın Maarif Vekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey tarafından üst üste birkaç kez okunup alkışlarla Ulusal Marş olarak kabul edilen Mehmet Âkif'in, Mısır'dan dönüşünü, Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'ya gidişini ve kentin o zamanki durumunu şöyle anlatır:

"Onbir yıl kaldığım Mısır'dan üç gecede döndüm. Bu üç gece bana otuz asır kadar uzun geldi. Öyle ki, on bir gün daha kalsam çıldırabilirdim. Ne yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm. Ama cennet gibi yurdumdayım ya, (gene de) çok şükür!

"İstanbul'dan, Millî Mücadele aleyhine fetva çıktığı için ayrıldım. Trenle ulaştığımızda Ankara kaynıyordu. Her gün bir başka Ankara olurdu orası. Her gün bir önceki günü arardı sanki insan. Güneşi bile bir önceki günden daha az parlak doğardı. Sönmeye doğru giderdi. Gene de "eh, artık her şey bitti" diye kimse ümitsizliğe düşmedi. Ne topumuz vardı ne tüfeğimiz. Fakat imanımız büyüktü!.. İmânımız olmasaydı, *"Doğacaktır sana vaadettiği günler Hakk'ın"* diyebilir miydim? Bunları yazabilir miydim?."

Ya Büyük Zafer?

> *"Ahhh. Ne büyük zaferdi o Allahım! Beş altı saat içinde sanki bir başka dünya doğmuştu..".*

Büyük Millet Meclisi Kur'an'ın tercümesinin Mehmet Âkif, tefsirinin de "Elmalılı" Mehmet Hamdi Yazır tarafından yapılmasına karar vermişti... Bu amaçla Diyanet İşleri bütçesine konulan 1200 lira Âkif'le Yazır arasında eşit olarak bölünecekti. Daha çalışmalar sürerken (İstanbul) Erenköy'deki bir caminin imamı bu tercümelere dayanarak namaz kıldırmaya başlar. Bu hâdiseden sonra Mehmet Âkif yaptığı tercümeyi "arzu ettiği mükemmeliyette bulmadığı" mütalaasıyla hükümete vermeyi durdurmuş; ve bir rivayete göre beraberinde götürdüğü Mısır'da yakmıştır. Bir (başka) rivayete göre ise bu tercüme hâlâ bir arkadaşında durmaktadır.[252]

252 *Yakın Tarihimiz*, c. IV, s. 129-132.

Kaynak: Orhan Karaveli, *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü*, Pergamon Yay., İstanbul 1999, s. 81-89.

Taceddin Dergâhı, Mehmet Âkif Ersoy Evi'nin restorasyonu ve müze yapımı esnasında çekilmiş bir kare.
(Dergâh Yayınlar arşivi)

306.

Mehmet Âkif tartışması

İsmet Zeki Eyüboğlu

(...) Yükseköğrenime 1948 Kasım'ında başladığımı söylemiştim. İlk iki yıllık dönem Fındıklı'da, Güzel Sanatlar Akademisi'nin yanında, deniz kıyısındaki görkemli sarayda geçti.

(...) Bir gün, Bayazıt'ta Marmara Sineması'nın altında Üniversite Öğrenci Birliği'nin toplantı yerinde Atatürk'ün demeçlerinin toplandığı, bir kitabı karıştırıyordum. Mehmet Âkif'in öldüğü yılla ilgili sözleri vardı Atatürk'ün. Atatürk, bu geriye yönelik, Cumhuriyet'e, devrimlere inanmayan ozanın tutumunu sevmiyordu.[253] Cenazesinin Üniversite içinde törenle kaldırılmasını istemiyordu. Buna karşın, olayı oyuna getiren, padişahçı birkaç genç, ölüsünü üniversitenin bahçesine koymuş, sonra götürüp gömmüşler. Âkif'e önemli bir tören yapılmadı, tabutu Türk bayrağına sarılmadı, bir yoksul ölüsü gibi gömülmüştü. Atatürk üniversite içinde gerici gençlerin bulunduğunu anlayınca gücendi, gençlere çok da kızmadı, şunları söylemekle yetindi:

"Ben üniversite gençliğine kırgınım, Mehmet Âkif bu ulus bu yurt için ne yaptı?" Atatürk'ün sözleri bu özetlenen anlamdaydı, yanıma gelen bir arkadaşıma gösterdim, o da ötekilere söyleyince birkaç kişi başıma toplandı, Atatürk'ün sözlerini gözlerini olabildiğince açarak okudu. İçlerinden ikisi, buraya aktarılamayacak sözler söyleyerek Mehmet Âkif'e sövdü, bir tartışma başladı. Sonra, öğrenci olmadığı yaşından belli bir kişi geldi, elimdeki kitaba bakmak istedi, aldı evirdi çevirdi, yazıyı okudu, sonra güldü, "bu sözleri ben de biliyorum, o yıllar lise öğrencisiydim" dedi, çekildi. Bu kişi, Üniversite gençlerinin toplantılarını izlemekle görevli bir kişiydi, yasal yetkisi olduğunu öğrenci birliği başkanı biliyordu. Bir süre sonra toplantı yerinden ayrılırken o görevli arkamdan geldi, Bayazıt alanına geçtiğimde yanıma sokuldu, kitabı neden oraya getirdiğimi, orada okuduğumu, arkadaşlarıma gösterdiğimi sordu. Verdiğim yanıt karşısında güldü:

"Kardeşim ben bunları biliyorum, Mehmet Âkif'i Atatürk'ün sevmediği, Mehmet Âkif'in de Atatürk'ü istemediği, onun devrimlerine karşı çıktığı, bu yüzden yurdunu bırakıp Mısır'a gittiği, ancak öleceğini anlayınca eline bir şapka alarak İstanbul'a geldiği biliniyor. Benim annemin onunla uzaktan bir yakınlığı vardır. Mehmet Âkif geçimini inancıyla sağlayan, yaşamı boyunca ulus yararına, yurt yararına kılını bile kıpırdatmayan bir adamdı. Bunca devrimler yapmış, yenilik getirmiş, örümcekleşmiş başların içini dışına çevirmiş, dini çıkar kaynağı olmaktan kurtarmış olan Atatürk gibi büyük bir önderi sevemezdi. Atatürk de, onun gibi bir gericiyi, Arab'ı Türk'den üstün gören, dinden başka nesne düşünmeyen Mehmet Âkif'i sevemezdi, sevse kendi kendisiyle çelişkiye düşerdi. Ancak, şimdi sırası değil, bu işlerin üzerinde durmayın".

253 Sözü edilen demeçlerin yer aldığı kitabı bulamadık. Bu nedenle, bu hatıra, bu türden bir demeç olmadığına dair kanaatimizi pekiştirmektedir. (haz.)

Bana bunları söyledikten sonra hızla uzaklaştı gitti. Bu kişinin yasal bir görevli olduğu açıkça anlaşılıyordu, ancak adını, kimliğini öğrenme olanağı bulamadım, daha doğrusu çekindim. Öğrenci toplantılarına gelir diye bekledim, gözledim bir daha göremedim.

Mehmet Âkif'in yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni benimsemesi, sevmesi beklenemezdi, beklenmesi de anlamsızdı. Bütün yaşamı boyunca dine bağlanmış, İslâm dini dışında bir dünya gerçeği görmemiş, görememiş, şiir özünden yoksun, yalnız aruz ölçüsüne uydurulmuş dizelerinde dinden başka bir konuya yer vermemiş, üstelik "kavmiyet" dediği "milliyetçilik"e karşı çıkmış, onu ulusal bölünme değil de, dine aykırı bir düşünce saymış bir kişiden Cumhuriyet yönetimine bağlılık istenmesi gerçeğe aykırı düşerdi. Şu dizeleri yazan bir kimsede ulusçuluk duygusu, insanseverlik, uluslararası kardeşlik anlayışı aramak boşunadır, besbelli bu:

Türk, Arabsız yaşamaz. Kim ki "yaşar" der delidir;
Arabın, Türk ise hem sağ gözü, hem sağ elidir.
Veriniz, başbaşa, zira sonu hüsran-i mübin
Ne hükümet kalıyor ortada, billâh ne din;
"Medeniyet" size çoktan beridir diş biliyor;
Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor.
Arnavudlar size ibret olacakken, hâlâ,
Ne bu şuride siyaset, ne bu fasit dava?.
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım çoğunuz..
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz:
Bunu benden duyunuz, ben ki evet Arnavudum..
Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum...

M. Zati Bey'in, İstiklâl Marşı bestesi kapağı.
Müslümanlıkta "anasır" mı olurmuş? Ne gezer:
Fikr-i kavmiyyeti tel'in ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır ruh-ı Nebi tefrikanın
Adı batsın onu İslâma sokan kaltabanın.

Bu dizeler 1913'te yazılmıştır, Atatürk, bir devrimci olarak ortada yoktur, bir Osmanlı subayı olarak savaşmaktadır. Yönetimi elinde bulunduran İttihad ve Terakki adlı kuruluştur, Balkan Savaşı ortalığı kırıp döküyor, Osmanlı Devleti üleşiliyor. Mehmet Âkif'in savunduğu, onlarla birlik istediği, Müslüman Araplar, İngiliz altını, Amerikan dolarıyla Osmanlı ordusunu arkadan vurmakta, Türk çocukları savaş alanlarında yok olmaktadır. Mehmet Âkif, bu kan gölünde iman kayığına binmiş gezinmekte, bindiği kayığın yüzdüğü Türk kanından oluşan gölü görmemekte, Arab'ı Türk'ten üstün tutmakta, Türk'ün Arabsız olamayacağını söylemekte, Türk'ü Arabın sağ gözü, sağ eli diye nitelemektedir. Dünya gerçekleri karşısında böylesi gözü kapalı, olup bitenlere yabancı, Türkleri İngiliz altını, Amerikan doları karşılığında ölüme götürmekten utanç duymayan Müslüman Arab'a yaslanmaktadır. Şu dizeleri de okuyalım:

Müslümanlıkta "anasır" mı olurmuş?
Ne gezer: Fikr-i kavmiyyeti tel'in ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır ruh-u Nebi tefrikanın
Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın.

Bu dizeler, ozanın düşüncesini bütün açıklığıyla sergiliyor, "milliyetçilik" ona göre bölücülüktür, İslâm dininin özüne aykırıdır, Peygamber'in istediği ise ulusal bağımsızlık değil İslâm birliğidir.

Biz, yükseköğrenim yıllarında, bu konuları tartışıyorduk. Mehmet Âkif'i tutanların hepsi kendilerine "milliyetçi" diyordu, ancak bu dizeleri, bu dizelerde açıklanan düşünceleri bilmiyorlardı. O yıllarda Mehmet Âkif'i sevenlerin tek dayanağı İstiklal Marşı'nın ozanı olmasıydı. Bunun da arkasında yatan gerçeği anlayan yoktu arkadaşlarımız arasında. Mehmet Âkif, o şiiri karşılıksız değil, Türk ulusunu değil, İslâm'ı savunmak için yazmıştı. Şiir için konan beş yüz lira ödülü beğenmemiş, yarışmaya katılmamış, Hamdullah Subhi'nin araya girmesi üzerine, bin liralık ödülü benimsemiş, bilinen şiiri yazıp vermiş. 1921 yılarında bin lira çok büyük bir ödüldür. Şiir, o yılların kan kokuşlu ortamında, duygusallığın en yükseğe çıktığı alanda, benimsendi, beğenildi alkışlandı, onaylandı.

İçimizde, babaları, o yıllarda Kamutay'da bulanan arkadaşlarımız vardı. Onlar da birtakım olaylar, anılar sergiliyorlardı. Onların anlattıklarına, daha doğrusu evlerinde büyüklerinden duyup aktardıklarına göre, Atatürk o günlerde bile bu şiirde bir din savunuculuğu izlenimi sezmiş, ancak üzerinde durmak istememişti. Atatürk, daha çok, Tevfik Fikret'i seviyor, bağımsızlık bilincinin onda bulunduğuna inanıyor, onun düşünce ortamında yaşıyordu. Mehmet Âkif İslâmcı, Tevfik Fikret ulusal bağımsızlık yanlısıydı, dünyaya açıktı, Batı uygarlığının gelişme çizgisini biliyordu. Mehmet Âkif'le Tevfik Fikret geçinemezdi. Mehmet Âkif kendini İslâm'a adadığından özgürlük, bağımsızlık, uygarlık kavramlarına yabancıydı, onun gözünde uygarlık tarihinin ulaşılmaz örneği peygamberdi. Aradan geçen yüzyıllar, Batı uygarlığının ulaştığı gelişim aşamaları, Mehmet Âkif'in görüş açısını aşıyordu, o geniş alanı görebilecek durumda değildi. Oysa Mehmet Âkif, Batı uygarlığına çatarken, şiirlerini bu çattığı uygarlığın yarattığı araçlarla çoğaltıyor, yayımlıyor, giysilerini o uygarlığın bulduğu araçlar dokuyor, dikiyor, boyuyor, bindiği gemi, yazı yazdığı kalem, gözündeki gözlük, içtiği suyu akıtan musluk gibi nicesi hep Batı insanının buluşu "gavur icadı". Dahası, Mehmet Âkif yücelttiği Peygamber'in dinini, inançlarını yayan kutsal kitap bile Avrupa'dan gelen araçlarla basılıyor, çoğaltılıyor, yayılıyor, İslâm dini Batı'nın kucağında yaşama olanağı bulabiliyor. İşte Mehmet Âkif, bu gerçeği göremiyordu, cebindeki paranın bile Avrupa'dan gelen araçla ortaya konduğunu anlayamıyordu, böyle bir çıkmaz, böyle bir çelişki içindeydi. Bu çelişki içinde yuvarlandıkça Atatürk'ü, onun devrimlerini kavrayamazdı, yapabileceği tek iş, "gavur icadı" şapkayı giymemek için, "gavur icadı" gemiye binerek, yine "gavur icadı" kamarada uzanarak Mısır'a kaçmaktı, bir arkadaşından elli altın almıştı, bir daha geri vermeyi de düşünmüyordu.

Yükseköğrenim döneminde, arkadaşlar arasında geçen tartışmaların odağı, birdenbire sağcılık-solculuk karşıtlığına dönüşmüştü. Sağcılar Mehmet Âkif'i, solcular Nâzım Hikmet'i tutuyorlardı. Düşüncelerimizin ayrı olmasına karşın, işi dövüşe dökmüyor, içmeye birlikte gidiyorduk. İslâm dinini savunan, Mehmet Âkif'i seven arkadaşlarımın hepsi de, onun dini savunan

şiirlerini meyhanede, kendinden geçerek okurlardı. Bir gece, yine bu Mehmet Âkif'i seven, savunan arkadaşlarımızın da bulundukları, bir toplulukla Galatasaray karşısında, arka sokaklardan birinde, büyükçe bir meyhaneye gitmiştik. Meyhane pek kalabalık değildi. Biz şiir okuyor, tartışıyorduk. Arkadaşlarımızdan biri, Mehmet Âkif'ten uzunca bir şiir okudu. Karşı masada, bize göre, yaşlı bir bey bizi dinliyordu. Arkadaş şiiri bitirince, adam yanımıza geldi, elini şiir okuyan arkadaşın omuzuna koyarak, yumuşak, acındırıcı bir söyleyişle:

"Delikanlı, sen o şiirini okuduğun adamın oğlunu tanıyor musun? Tanıma sakın, tanırsan iyi etmezsin. Tophanede, Karabaş Mahallesi'nde, esrar içiyor, İş Bankası'ndan da ara sıra yardım görüyormuş. Onun babası, babamın arkadaşıydı, o da Sofular'dan Asmalı Mescid'e esrar yüzünden taşınmıştı, babamdan ödünç aldığı parayı vermedi. Sen oku onun şiirlerini, iyi oku, yanlış okuma, sonra git Mısır'a, dönerken al eline bir şapka gel. Darılma sözüme sakın, Arabistan'a Arabistan'a, Şam'da baba tatlısı var".

Bu sözler üzerine arkadaş kızmıştı, üzücü bir olay çıkabilirdi, birden başka bir "milliyetçi" arkadaş atıldı, güzel sesiyle "Mevlid" okumaya başladı, ortalık yatıştı, meyhaneci masamıza gelerek, "arkadaş hafız demek, ne güzel okuyor" deyince ben de, "hafız değil, imamdır" dedim, meyhaneci büsbütün şaşırdı, bize büyükçe bir tepsi dolusu salata gönderdi, parasını yazmadı. O yıllarda, Atatürk devrimlerine, Cumhuriyet yönetimine karşı çıkanların hepsi Mehmet Âkif'i tutuyorlardı, özellikle Demokrat Parti'nin benimsediği düşünce buna geniş bir olanak sağlıyordu. Sağcı diye nitelenen öğrenciler, bilinmeyen yerlerden yardım görüyorlardı. Yoksul olduğunu bildiğimiz sağcı arkadaşla-rımızın, beklenmedik bir günde, önemli paralar geçerdi ellerine. Benden, iki buçuk lira ödünç alan bir sağcı arkadaşın, sekiz kişiye meyhanede rakı içirdiğini, parayı nereden bulduğunu sorduğumda "Allah'tan" dediğini unutmuyorum. Evet, demek Tanrı insana rakı parası da gönderiyormuş.

İstiklâl Marşı Tartışması

... Bu çok kırıcı, üzücü bir olaydı, beni istemediğim bir tartışmaya itenler, sonradan iyi yapmadıklarını, düşündüğümü söylerken anlamışlardı. Olay, "İstiklal Marşı'nın şiir bakımından taşıdığı değer" üzerindeki açıklamamdan çıktı. Ben, bu şiirin yalnızca sanat yönünden eleştirisini yapacağımı, onun bir "bağımsızlık simgesi" olarak öneminin burada sözkonusu edilemeyeceğini söylemiştim. Dinleyenlerin hepsi bu tutumumu benimsediler, onun bir "marş" olarak üzerinde durmanın yanlış anlamalara, gereksiz tartışmalara yol açacağını hep birlikte onayladılar. Oysa sonuç öyle olmadı, kendisine "milliyetçi" diyen, lise öğrencisiyken hırsızlıktan savcılığa verilen, sonra kanıt yetersizliğinden salıverilen, en sonra da üniversiteden kovulan, ancak eski öğrenci arkadaşlarıyla ilişkilerini sürdüren bir genç ortalığı karıştırdı. Kendi arkadaşlarının tekmeleri, yumrukları arasında toplantıdan atıldı.

Ben, şiirin "korkma" ile başlayan sözcüğünü yadırgadım, bu sözle başlayan bir bağımsızlık "marşı" olmadığını söyledim. Sonra "şafaklarda yüzen al sancak" ne demek? Sancak yüzmez, dalgalanır. Türkçe'de bayrak, sancak için yüzmek değil, dalgalanmak sözcüğü söylenir. Birinci dize "sönmez", ikinci dize de yenilen "sönmeden tüten en son ocak", şiir bakımından gereksiz. Sonra "çatma kurban olayım çehreni" sözlerinde de tutarsızlık vardır. Türkçe'de "çehre çatmak" diye bir deyim yoktur, ancak kaş çatılır, yüz asılır, surat asılır. Bunlar ölçüyü tutturmak için araya sıkıştırılmış, boşluğu doldurmaya yarayan sözlerdir. Yine "hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl" dizesinde de tutarsızlık vardır, "istiklâl / bağımsızlık" yalnız "Hakk'a / Tanrı'ya" tapanın hakkı değildir, Tanrı'ya tapmayan, dinsiz, tanrıtanımaz insanın da bağımsızlık hakkıdır, bağımsızlık tanrıya tapmakla sınırlandırılamaz.

Açıklamalarım böyle sürüp gidiyordu. Şiirin içerik olarak dinci, İslâmcı bir nitelik taşıdığını, Kurtuluş Savaşı'nı, bağımsızlığı değil İslâm dinini savunduğunu, Atatürk devrimlerinin anlamıyla çeliştiğini söyledim. Arkadaşlarımdan kimse karşı çıkmadı, beni doğruladılar, ancak bir bağımsızlık simgesi olması nedeniyle, şiir özünü aramanın gerekmediğini söylediler, ben karşı çıkmadım. O "milliyetçi" geçinen delikanlı ayağa kalktı, yüksek sesle:

> "— Sen ne demek istiyorsun? Bundan sonra Rus marşını mı söyleyelim?" demesin mi? Ben de kendisine, bir Gürcü olması nedeniyle, Rus marşı söylemeyi çok sevdiğini, ancak bunu açığa vuracak yüreği olmadığını, burada beni suçlamaya kalkarken kendi özlemini dile getirdiğini söyledim..

Bu utanmaz Karadenizli genç, yemedi içmedi beni Bayazıt Polis Karakolu'na bildirdi, "İstiklal Marşı'na, Türk bayrağına sövdü" dedi. Polis geldi, onun gösterdiği tanıklarla beni götürdü. Bütün polisler bana gözlerini dikmiş, yiyecekmiş gibi bakıyorlardı. Polisler bizi dinledi, söylediklerimizi yazdı. Sıra tanıklara gelince hepsi, benim öyle bir söz söylemediğimi, yalnız şiiri açıklayarak eleştirdiğimi, suç sayılacak bir sözün ağzımdan çıkmadığını söyleyince, o büsbütün öfkelendi, bağırdı:

> "— Komiser bey bunların hepsi komünisttir, Tanrı'ya, dine, Peygamber'e söverler"

demeye başlayınca komiser yüzüne elini yapıştırararark:

> "— Bizi ne uğraştırıyorsun, ulan inek, sen git babanı kandır. Söylediğin yalan anlaşılınca şimdi de başka yol arıyorsun"

diyerek arkasına bir tekme vurup karakoldan kovdu, tutanağı yırttı, bize de "siz de arkadaşlarınızı iyi seçin, polisin görevi sizinle uğraşmak değil" dedi.

Üniversite gençleri, yavaş yavaş, düşünmeden konuşmaya, anlamadan savunmaya alıştırılmışlardı. Bir konuya yabancı mısın, onu bilenleri susturmak için, başvuracağın en kestirme yol "biz milliyetçiyiz" demekti. Peki, bir kimse durup dururken neden "milliyetçi" kesiliverir? Bu sorunun yanıtını,

öyle söyleyenin geçmişini biraz karıştırmadan bulmak kolay değildir. Babası Şeyh Said ayaklanmasına katılmış, silah deposunu soyup ayaklananlara dağıtmış, sonra yakalanıp Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'ne ölüm yargısına çarptırılmış bu yargı 1926 Haziran'ında, Diyarbakır Hükümet Konağı önünde yerine getirilmiş. İşte bu adamın oğlu, sonradan, Türkoloji Bölümü'nü bitirmiş, geçmişini gizlemek için en atılgan "milliyetçi" kesilmiş, üstelik de "Türk milliyetçisi" olmakla övünmeye başlamış, bir yandan da, Atatürk devrimlerine verip veriştirmiş. 1949 yılında, Eminönü Halkevi'nde düzenlenen bir anma gününde, bu genç, açık adıyla Ahmed Kabaklı, Stalin'i savunan bir konuşma yapmıştı. Birden gençler üzerine saldırınca, oyun yerinin (sahnenin) arka kapısından kaçırılmış, kötü bir olay önlenmişti. Orada Stalin'i savunan bu gencin, sonradan önüne geleni "komünistlik"le suçlaması bilerek yapılan eylemdir. Stalin'i savunmasının nedeni belliydi, 1944'ten sonra Stalin Doğu Anadolu'da bağımsız bir Kürt devleti kurulması yanlısıydı, bu düşüncesini açıklamış, Türk Hükümeti'nden büyük bir tepki görmüştü. Şeyh Said ayaklanmasının, İngiliz altınıyla, hangi amaçla yapıldığı biliniyor. Böyle düşünenlerin hepsi de Mehmet Âkif'i tutar, sever, överlerdi. Bu da onun, Atatürk devrimlerine karşı çıkması, şapka giymemek için Mısır'a kaçması, çelişkiler içinde yuvarlanmasından dolayıydı.

Bu tür olaylar yeni başlamamıştı. Özellikle 1946'dan sonra, ülkede bir geriye dönüş girişimi vardı, bu da Demokrat Parti'den kaynaklanıyordu besbelli. Bu partide toplanan kimseler arasında, özellikle Doğu Anadolu'da olumsuz girişimlerde bulunanların, Kurtuluş Savaşı ile Cumhuriyet'ten sonraki yılların uygulamalarını yeren, kötüleyen, halkı o yılların yöneticilerine karşı kışkırtanlar göze batacak nicelikteydi. İkinci Abdulhamid döneminden başlayan sürgünlerin hepsi Cumhuriyet dönemine yükleniyor, ayaklanmaların bastırılması bile bir suç sayılıyordu. Demokrat Parti seçimi kazanmak için, ülkenin dış düşmanlarıyla da elbirliği edebilecek bir eğilim gösteriyordu. Bunun en açık örneği Mustafa Muğlalı olayıydı. Bunun yanında Şeyh Said ayaklanmasına, Bozkır başkaldırısına, sözün kısası, Kurtuluş Savaşı çevresinde ortaya çıkan bütün ayaklanmalara, padişahçı olmaları yüzünden, iyi gözle bakılıyordu. Dahası Said-i Nursi'ye "büyük kahraman" diyenler bile çoğalıyor, başta Necip Fazıl olmak üzere, Sinan Onur'un *Hür Adam*'ı, Eşref Edip'in *Sebilürreşad*'ı gibi yayın araçları onu büyük bilgin, büyük öncü sayarak yüceltiyorlardı. Bu yayınlar Demokrat Parti ileri gelenlerinin işine yarıyor, Cumhuriyet'in temeline su akıtıyordu. Bütün bunlar, Atatürk'ün başarılarını kötü gösterme yarışından öte bir anlam taşımıyordu. Kazım Karabekir'in başında bulunduğu Terakkiperver Fırkası'nın Şeyh Said ayaklanmasında yumuşak davrandığı, onu olumlu karşıladığı anlaşılınca yasal girişimlere geçildi, parti kapatıldı. Bu tür olaylar bile, Demokrat Parti öncülerince suç sayılıyor, Cumhuriyet yönetimi gözden düşürülmek isteniyordu. Bu söylentiler yayın araçlarına geçmeden, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa aktarılıyordu boyuna. Biz gençler bu söylentileri duyuyor, kahvelerde tartışıyorduk açıkça. Atatürk'e karşı çıkanlar birer "ulusal kahraman" olarak niteleniyordu.

Kaynak: İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anılar*, Pencere Yayınları, İstanbul 1999, s. 136-162.

307.

Mehmet Âkif Bey ve bana nasihatları

Şevket Arı

Meşrutiyet'in ilânından kısa bir müddet sonra intişara başlayan *Sebilürreşad* mecmuasındaki şiirlerini okumakta bulunduğum bu zata karşı bende bir hayranlık hissi uyanmıştı. Bazı nüshalarda yeni bir şiirini bulamadığım zaman üzüntüye düşerek gelecek nüshayı sabırsızlıkla bekler dururdum. Şahsiyeti hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Uzaktan yakından bir kerecik olsun onu görmeyi ne kadar istiyordum. Ama nerede bulabilirdim mübareği? Fotoğrafı da yoktu ortalıkta. Sokakta rastlasam bile yanımda biri bulunup da "İşte aradığın" deyip göstermedikçe nasıl tanıyabilirdim onu? Mecmua idarehanesine gitmeyi düşünmüyor değildim. Fakat, mektebimin tatil günü bu ziyarete müsait olmadığı gibi Mehmet Âkif Bey'i orada bulabileceğim de pek şüpheli idi. Bulsam da, karşısına dikildiğim vakit ne söyleyecektim? "Kâğıda dökerek etrafa saçtığınız nurlu duyguların pırıltılarını nâsiyenizde görmeye geldim" diyemezdim ya.

Halkalı Ziraat Mektebi'ne devama başladığım ilk günlerde, birinci sınıfın kitâbet (dürüst yazma) dersi hocalığını Mehmet Âkif Bey'in yapmakta bulunduğunu öğrendiğim zaman çok sevindim. O günüme kadar gelip geçen sevinçlerimin en büyüğü idi bu. Bana ders gününü beklemek kalmıştı artık. O da ne kadar geçti! Üç dört gün bekle dur bakalım. Nihayet o gün de geldi. Kitâbet dersi zili çalınca, sınıfa koştum. Aksiliğe bakar mısınız oturduğum sıra da pek geri idi. Bu durumda hocanın yüzünü yakından göremeyecek, nazlı bir sesi varsa dediklerini de tam olarak duyup anlayamayacaktım.

Muallim zilinin zırıltıları daha kesilmeden, sınıf kapısı açıldı, içeri pehlivan yapılı, babacan tavırlı, kır sakallı, efendi amca kılıklı biri girdi. Önce, talebeyi sükûta davete gelen, henüz tanımadığım bir idare memuru sandım. Ortada fazla bir gürültü de yoktu. "Bu da, nesi oluyor böyle?" diye mırıldandım. Ama, ağır adımlarla yürüyüp kürsü önüne gelerek bize hitaba başlayınca şaşırıp kaldım. "Böyle de edebiyatçı, şâir mi olurdu canım. İnce, kibar bir meslekti bu. Ehlinin, erbabının, meslekleriyle mütenasip bir vakarı, tavrı, kıyafeti vardı. Onlar neredeydi, bizim hoca neredeydi?"

Safahat'ın ilk sahifelerini teşkil eden yazılarını okumamış olaydım ona, horlayıcı bir gözle bile bakardım. Edebî kıymetine uygun bambaşka hal ve şekil tahayyül ediyormuşum Mehmet Âkif Bey'e. Halbuki, böyle bir şey düşünmüyordum, onu görünceye kadar.

Ders saatimiz, bu kaba saba görünüşlü hocamızın pek tatlı ve özlü bir sohbetiyle geçti. Bir değil, birkaç saat da süreydi, dinlemekten bıkmaz vaktin geçmiş olduğunun farkında bile olmazdım.

Zil çalıp da sınıftan çıkacağı zaman hocamız bize bir mevzu vererek "Ben, Çarşamba günü akşamı gelirim mektebe. O güne kadar hazırlayın vazifeleri-

nizi. Akşam yemeğinden sonra idare memurlarından biriyle bana gönderirsiniz. Gece okurum onları" tenbihinde bulundu. Ben, mevzuu bırakarak başka şekilde bir yazı kaleme aldım. Bu aykırı hareketimdeki cür'eti, hocanın babacanlığından aldım. Aklıma gelen bir vak'ayı yazdım. Bu vaka, düşüne düşüne kafa yorup uydurulmuş birşey değildi. Benim köyümde olmuş, çok acıklı bir hadisenin aynen nakliydi.

Hoca, Çarşamba günü akşamı geldi; biz de vazifeleri toplayıp gönderdik. Ertesi sabah yatakhaneden indiğim sırada idare memuru İbrahim Efendi bana;

— Dün akşam, muallim odasında vazifeleri okuyan Mehmet Âkif Bey, beni çağırtmış. Yanına gittim; seni görmek istediğini söyledi. "Talebe yatalı epeyce oldu Belki daha uyumamıştır; gidip çağırayım mı?" dediğim vakit, "Hayır, hayır. Yarın sabah yatakhaneden inerken söyle de derse girmeden önce gelip beni görsün" tembihinde bulundu. "Yüzünü yıka da çabuk git. Deminden beri avluda gezinip duruyor" dedi.

Bu haberi alınca, elimin ayağımın dermanı kesiliverdi. Hocada canı sıkkın bir hal olup olmadığını İbrahim Efendi'den sordum. Öyle birşey hissetmediğini söylemesine rağmen içim iyice yatışmadı. "Hey Allah'ın sersem kulu verilen mevzuu bırakıp da aykırı yola sapar mısın? Şimdi git daha ilk günde, turfanda bir saparta ye de aklın başına gelsin" diyerek çekingen bir hal içinde hocaya doğru yürümeye başladım. Mehmet Âkif Bey, sakin sakin geziniyordu. "Bir daha böyle şey yapma" tenbihiyle kurtulacağımı umarak yanına sokulup selâm verdim. Hafif bir göz süzgecinden geçirdikten sonra bana "Şevket Efendi sen misin?" dedi. Başımı önüme eğerek "Evet efendim" cevabım verdim. Benimle konuşmaya başladı:

— Nerede doğup büyüdün, esas tahsilini nerede ve hangi mektepte yaptın?

— Çanakkale'nin bir köyünde doğup büyüdüm. Altı yaşımda iken İstanbul'a göçtü isek de, bir veya bir buçuk sene sonra tekrar köye döndük. On yaşıma geldiğim sıralarda İstanbul'a yerleştik. Her sene mektep tatillerinde köye gidip geldim. Bugüne kadarki tahsilimi, Sultanî Mektebi'nde yaptım. (Galatasaray)

— Edebiyat hocaların kimlerdi?

— Edebiyata başlangıç olan "kitabet" dersi hocam, Süleyman Fehmi Bey, ondan sonraki Ahmed Hikmet Bey'di. Son hocam da Tevfik Fikret Bey oldu.

— Köylü olduğun, seçtiğin mevzudan belli. Hocalarının da, yüksek değerli kimseler olduğu yazından anlaşılıyor. Böyle olmakla beraber, kimler olduğunu merak etmiştim; aferin; iyi feyz almışsın onlardan.

— Aman Efendim, utanarak itiraf ederim ki bu zatlardan feyz değil, ufak bir nasip de alamadım. Süleyman Fehmi Bey'e verdiğim vazifelerin yalnız birinde yedi not aldım; geri kalanlarındaki notlarım altı

ile beş arasında indi çıktı. Ahmed Hikmet Bey'in sınıfında, çok emek dökerek yazdığım vazifelerin notları dördü aşmadı bir türlü. Tevfik Fikret Bey'in önünde kendimi tutamadım, yazı hususunda. Çünkü, mevzu vererek vazife yazdırmazdı bize. Tahtaya şiirler yazdırıp okutur, sualler sorar, anlayamadığımız yerleri izah eder, şiirler ezberletirdi. Ahmed Hikmet Bey de böyle yapardı ama, yazı işine çok ehemmiyet verirdi.

– Ben, tuttuğun mevzu gibi üslûbunu da beğendim. Nasıl oldu da Ahmed Hikmet Bey'in nazar-ı dikkatini çekmedin bilmem.

Nazar-ı dikkatini çektim ama, pek ters tarafından. O muhterem hocamdan "edebiyata kabiliyetsizlik" hükmünü aldım. Bununla kalaydım neyseydi. Üstelik çok sevdiğim bu nazik ve hassas zatı kendime küstürdüm de. Buna sebep, hiç sevmediğim bir arkadaşım oldu. Canını sıkan bir yazım için hocam beni haşlarcasına azarlarken galiba, asıkça bir çehre ile "Ne yapayım efendim, elimden bu kadarı geliyor" demiştim. Bu sözümden ve tavrımdan öfkelenen hocamın bana "Öyleyse edebiyatçılığa sakın özenme. Sen de zerre kadar bir kabiliyet yok" demesi üzerine demin söylediğim arkadaş başını bana doğru çevirerek, maskaraca bir suratla, dilini çıkarıverdi. Bunu görünce kan beynime vurdu. Kendimi bilmez bir halde hocama "Heves etmeyeceğim birşey varsa o da edebiyatçı olmaktır" demiş bulundum. Ahmed Hikmet Bey bu küstahça halimden çok müteessir oldu. "Otur yerine" diyerek beni daha şiddetle azarladı; bir daha da benden vazife kabul etmedi. Sınıf geçme imtihanında özene özene yazdığım ve pek beğendiğim yazımın müsveddesini babama göndermiştim. Büyük bir aferin bekliyordum. Zehir zenberek bir karşılık aldım ondan da. Benim bu yazıma, kıymetli ve her cihetten edip olan gani gönüllü hocacığım beş not vererek fıtrî necabetini bu suretle de göstermişti. Bu notu, beni başından savmak için vermemişti. Ertesi sene de onun önünde endam gösterecektim; istifa ederek mektepten ayrılmıştı.

– Acayip. Yazılarında neden böyle görünüyordun Ahmet Hikmet Bey'e, bilmem, diyerek bu bahsi kapayan Mehmet Âkif Bey,

– Sana bir tenbihim var. Birkaç da tavsiyede bulunacağım. Tenbihim şudur: Bana her hafta bir yazı göndermeyi ihmal etme. Gelecek senelerde, sizin sınıfa dersim yoktur. Böyle olduğu halde, mektebi bitirinceye kadar her hafta senden bir yazı isterim. İmtihanlarının sıkışık günlerinde, tabii, böyle bir külfet beklemem senden. Nasıl bu isteğimi yapabilir misin?

– Benim için bir mazhariyet olacaktır bu. Müsait zamanlarımın hiçbirini boş geçirmeyerek emrinizi yerine getirmeye çalışırım.

– Şimdi de tavsiyelerime geleyim: Türkçesini bildiğin kelime dururken, onun yerine ne Arapça, ne de Farsça kelime kullanma. Türkçede temelleşmiş Arapça ve Farsça kelimelerin terkiblerini de o

lisanların gramer kaidelerine uyarak değil Türkçe kaidelerine göre yap. Meselâ "Hizmet-i vataniye" yerine "Vatanî hizmet" şeklini kullan. Birbirine bağlı terkiplerden kaçın. Sana tavsiye ettiklerimi ben yapamıyorum. Bu tarza alışmışım. Sonra vezin ile kafiye derdi de var ortada. Üç lisanın kelimeleri, bu işi bir hayli kolaylaştırıyor. Güzel yazacaksın. Lâkin, beğeniliyor diye yazı sevdasına kapılma. Cebi boş gezenlerden olursun. Meslekine sarıl dört elle. Memleket laf değil, iş bekliyor. Aksi halde bana döner de birşey olamazsın. Ben Baytar Mektebi'nden çıktım, baytarlık da benden çıktı. Kendini yazıcılık derdine kaptırmamak şartıyla ara sıra yaz ama, nazma hiç heves etme. Vezne uyduracağım, kafiyeye denk getireceğim diye birçok zaman kaybedersin. Nesir üzerine yaz. Mevzuların da, içinde yaşadığın âlemde karşılaştığın hadiseler olsun. Kimseyi taklide özenme. Taklit, insana bir kıymet kazandırmaz. Aksine olarak, taslakçıyı kıymetinden düşürür. Çok düşün, az yaz, içinden geleni dök kâğıda. Yazdıkların arzıhalci işi gibi çala kalem olmasın. Haydi bakalım Şevket Efendi. Va'dini de tenbihlerimi de unutma,

dedikten sonra hocam benden ayrıldı. Son senemin son iki ayına kadar ona yazı vermeyi ihmal etmedim. Bir iki kelimecikle ihtar ettiği hatalarımı tekrarlamadım. Tavsiyelerini de hafızama nakşettim.

Faaliyet devrimde işlerimi, aşırı bir titizlikle başarmaya çalıştım. Bu hal, sanki, iyi olmaz bir hastalıktı bende. Fiilî işten çekilip de Vekâlet'in işsiz güçsüz bir köşesinde pineklediğim devirde, geçmiş günlerimin hatıralarını yazmaya başladım. Mehmet Âkif Bey'in sıkı sıkı tavsiye ettiği perhizi bu suretle bozmuş oldum.

Şimdi Ahmed Hikmet Bey'le aramın açık gitmesi sebebini anlatayım. Bunu, tavşan dağı aştıktan sonra anlayabildim.

O zat gerek konuşma, gerek yazma hususunda tek başına yol açmaya çalışan Türkçeci bir edîb idi. Elime geçen yazılarını seve seve okurdum. Böyle olmakla beraber ona uymaya meyil etmezdim. Çünkü, o zamâna göre bir şekil değildi bu. En meşhur edîblerimiz, şiirlerinde olsun nesirlerinde olsun yazılarını Arapça, Farsça kelimelerle donatıp, izafî, tavsifî terkipleri birbirine ekleyerek tantanalı bir hale sokuyorlardı. Bunların karşısında hocanın yazıları, sönük ve bir hayli de yavan görünüyordu. Edebiyat piyasasında geçer akça değildi. Bu itibarla, Ahmed Hikmet Bey'in yazı tarzına uymayıp şöhretleri en yüksek dereceye ermiş bulunan zümrenin yolunu tutmak davasını güdüyordum kendimce. Bu kabahatimde beni mazur gösterecek sebepler çoktu. Meselâ, Ahmet Hikmet Bey'in karşısında, aynı sınıfın Türkçe nahiv (son gramer) dersi hocamız vardı. Bu hoca, sınıf geçme imtihanında talebeden önce sınıfa gelip tahtaya:

Hüdâvend-i Hümâ-himmet ki dünyâ dest-i cadımda!
Bir avuç hâr u hasdır bir muhît-i bigerân üzre

diye birşey yazmıştı. Evvela bunun mânası, sonra da gramer tahlili isteniyordu talebeden. Lügata bakmak müsaadesi yoktu. Belki birşeyler sezeriz ümidiyle hocadan bir kere okumasını istedik. İsteğimizi kabul etmedi. Ahmet Hikmet Bey'le Cemil Bey'in Türkçelerini kıyaslayın bakalım.

Aklıma gelen gülünç birşeyi de anlatayım size: İki sene evvelki bir hocamız, maydanoz kelimesini söylenildiği gibi yazan bir arkadaşımıza "Maydanoz kelimesinin Mîdenüvaz şeklinde yazılacağını daha öğrenmedin mi?" diye azarladı. Bu azara karşı arkadaş "Muallim Bey, Maydanoz kelimesi Mîde nüvaz diye yazılıyor da ne için marangoz kelimesi mırnanguvaz olarak yazılmıyor?" deyince sınıfta öyle bir kahkaha koptu ki koridorlar bile çın çın çınladı. Arkadaş, sınıftan kapı dışarı edildikten başka bir de izinsizlik cezası almıştı bu doğru sözü sebebiyle.

(*İki Nisan*, Van Mahallî gazetesi, Temmuz 1964)

Kaynak: Şevket Arı, *Sabrımı Denedim*, Ötüken, İstanbul 1999, s. 90-96.

Objektife tanıdık bir yüz arar gibi bakmış koca şair.

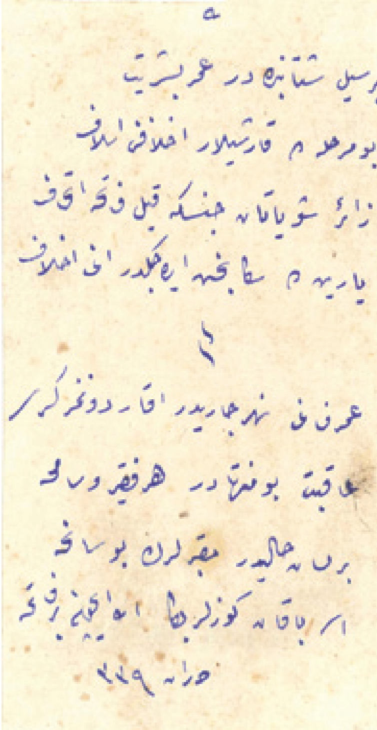
Ezelden aşinanım ben, ezelden hem zebânımsın
Beraber ahde bağlandık, ne olsan yâr-i cânımsın
Ne olsan zerrenim, kalbimde hâlâ çarpar esrârın
Gel ey cânan, gel ey cân, kalmasın ferdâya dîdârın.

308.

Yâd-ı Rahmet

Hafız Yusuf Ararat

Hafız Yusuf Cemil Ararat ve kendi elyazısıyla bir şiiri.
(İSAM arşivi)

Cevher-i tarihi ahlâfa eder keşf-i nikâb
Âh gitti tercüman-ı efsah-ı Ümmü'l-Kitab
1335

Kim bu? Bak dikkatli bak şair Muhammed Âkif'in
Durmasın artık araştırsın hayal-i tâifin
Baş mücellâ, bir yanardağdır dimağı kâmilen
Ateşe karşı ne kuvvettir tahammül eyliyen
Gözler ol kuvvette nafiz kim şiûnun târına
Bir bakış kâfi gelir, delmek için esrarına
Hali lâkaydâne vaz'iyyette emma lemhavî
Bir nazarda müncelîdir maddenin tâ canevi
Fevt-i ân etmez çalışmaktır yegâne pîşesi
"Leyse li'l-insani illâ mâ se'â" endişesi
Nerde yüksek bir fazilet var onun meftunudur
Öyle bir dâhî-i irfan ki zekâ, mecnunudur
Yirmi beşten sonra altı ayda hafız bir zekâ
En ufak peymânına sadık pürüzsüz bir vefa
Olduğum mevkı' güneş görmezdi kuytu bir mekân
Sen doğardın yâr-ı cânım subh u şâma bakmadan
Rahmete benzer tenezzüldü nüzulün lâneme
İmrenirdi beyt-i ma'mur-i felek kâşâneme
Boy vasattan fazla, dolgun, pür-tenasüb yâl ü bâl
Lâübâlilikten âzâde, riyasız hal ü kal
Sîne bir gencine-i lebrîz-i esrar-ı Hüdâ
Bir giren yok nur-i iman-ı Hüdâ'dan mâadâ
Çırpınır bu neş'e-i iman ile İslâm için
Her sözü bir mev'iza; irşad için, i'lâm için
İnleyen bir sille-i tarîhtir beynindeki
Dinleyen yok, umduğu havf ü reca beynindeki
Âhenîn bir bünye bâzûlar çelik kollar çelik
Sert eser bir sıhhat-i mecmuâ, yok hiçbir gedik
Hüsn-i hilkat hüsn-i hulka eylemiş te imtizac
Nurdan, seyyarelerden halkolunmuş bir mizac
İşte maddiyet bu surette mekîn ü üstüvar
Hissi emma ince bir tül, rûhdan bir penbe-zar
Ah eder inler duyurmaz, iştikâ bilmez nedir
Gizli bir volkan ki aynen hiç bükâ bilmez nedir
Yanmadan hâlî değil, yanmaz yakınmaz kimseye
Eşkî emma müntehîdir dîdeden tâ sîneye
Ârızidir hande; bayramda yetimin gülmesi
Yâd-ı hicrandan, yanıktır andelibin nağmesi
Can evindeydi yâran, ızharı güç ızmârı güç
Söylemem cânâ darılma derdimin inkârı güç

Hâmesinden nur akan âhengi bir Nîl-i revan
Her beyanında selâset, zemzemî bir çağlayan
Hurmalıklar fırçası, her tablosu bir bergüzâr
Bazı safha nîl-gûndur, bazı safha zer-nigâr
Sevdiği cânân vatandır, hâkinin üftâdesi
İşte Balkan harbi tasviratı, Âsım, zadesi
Karşı bir kuvvetteki elfâzı müstahkem çelik
Zırh-ı Dâvûdî dokunmuştur ören kuvvet çevik
Duysa Hallâku'l-maâni "Derviş Ahmed" keyfini
Sendedir mâna kemali, der kırardı seyfini
Öyle akmış ki arûz, âhengine şelâledir
Ruh mu, seyyâle-i berkıyye mi bilmem nedir?
Ey arûz! Uydurma ey endâze-i tab'-ı sakî
Ârız olma, kayde gelmez şairin tab'-ı nedîm.
*

Ben demin dolgun demiştim pür tenasüb yâl ü bâl
Şimdi solgun, kol bacak kalmış kalem, bir bî-mecâl
Hali yok düşmüş firâş-i ihtizara inlemez
Bir metanet ki, ecelden zorlu derdin dinlemez
Vâpesîn olmuş nefes, sönmüş emeller, gözleri
Sönmemiş, baksan yanardın, nûrdan tâb u feri
"Şah idim, şeh-bâz oldum işte" eyyamı hani[254]
Ölmeden silmez hayalimden hayalin levhanı
Pehlevan ol, baytar ol, dört beş lisan bil şair ol
Zû-fünun ol, yâ müderris, hafız ol var çare yol
Bunlar olmaz vasf-ı fârık, Âkif'in eğlencesi
Terceman-ı vahy-i Hak'sın vasf-ı kâmil bencesi
Çâre-i tahsîli yok bir mazhariyettir sana
İşte edvâr-ı selef, varsa yazılmış es-salâ
Gâyet-i irfan gerektir, ince bir iman gerek
Herkesi meshûr ederdi böyle müstesna dilek
Bir berât-ı zi-bâkadır yazdırılmıştır sana
Eyleyen Davûd'u mümtâz-ı "elennâ" eylemiş
Hâme-i cevvaline arş-ı maâniyi enîs
Yad-ı rahmet, ömr-i sânidir bekâ pîrâyesi
Dehr-i faninin ne vardır ma-adâ pîrayesi
Zıll-ı zaildir fotoğraf, ağabeydat, ehrama bak
Bir karanlıkta muhayyel çehre-i evhama bak
Dest-i kahhar-ı felekte bir oyuncak cümlesi
Cümlesin bir anda mahveyler anâsır cümlesi
Rûh bir bülbül ki lâhûtî kafes ten lânesi
Kaydi yok bir konturatsızdır cihan viranesi
Kasr u medd-i ömre bakma nağme-senc olmakta iş
Bir sada kalsın ki senden kalmasın vahî geliş
Öyle çınlattın ki sen afâk-ı İslâmiyyeti
Tâ be-mahşer sîtinin bakî sadâ-yı şöhreti
Ey vakitsiz iftirakıyla bizi dil-hûn eden
Kadrini âtiler anlar, Fâtihandır hatimen

Kınalıada, 3 Kânûnievvel 1937.

254 Sakal bıraktığı zaman kendisinin söylemiş olduğu "Şah idim şehbâz oldum" tarihidir. (Y.A.)

Kaynak: Bizim görebildiğimiz kadarıyla sadece tarih beyti bilinen bu şiirin daktilo edilmiş nüshasını Hayrettin Karaman hocamızdan temin ettik, kendisine müteşekkiriz. (İ.K.)

309.

Mehmet Âkif öldü

Fettah Efendi

Mehmet Âkif Bey'i perestişkâr bir hürmetle, pâyânsız bir mehabbetle sevdim. Onun i'câzkâr kaleminden nebeân eden derin ve ulvî duyguları, acı ve fecî kaygıları, rengîn ve zengin tabloları, canlı ve heyecanlı tasvirleri, elemli ve ciğer-sûz derd ü mâtemleri; hepsini, hepsini, fakirden zengine, fertlerden ma'şerlere, erkeklerden kadınlara, büyüklerden küçüklere, mes'ûdlardan bedbahtlara kadar tatlı ve acı, gülünç ve ağlatıcı her şiirini seve seve, doya doya okudum.

Her ne zaman ağlamak istesem, âlâm-ı İslâm'ın müessir emînlerinden solgun dudaklarımla Âkif'in, büyük şâirin bir şiirini okuyarak ağlarım. Her ne zaman âlem-i İslâm'ın her köşesini lebrîz eden açılmaz karanlıkların ye's-engîz manzaralarından müteellim olarak kalbime kuvvet, kuvvetime rûh, rûhuma ümit, ümidime beyân, beyânıma belâgat arasam, büyük İslâm şâirinin bir sânihasını terennüm ederek emel-yâb olurum.

Safahat'ı açıyorum; aman ya Rabbi! *Safahat*, o mahşer-i eş'âr. *Safahat*, bir mir'ât-ı kâinat, o bir kitâbe-i hayat. Âkif Bey yalnız bir şair değildir; onun asıl mezây-yı fıtriyesini, fezâil-i fikriyyesini, inkılâpçı azm u irfânında, tabiî ve külfetsiz terânelerinde aramalıdır. Âkif Bey, hayâlât-ı vâhiyeden, emânî-i şehevâniyyeden, mübâleğât-ı acemiyyeden ilhâm alan şiiri bir halâskâr-ı edeb ve dâhî-i kahramandır. Denilebilir ki Âkif Bey, yalnız kendi kalemiyle eski yalancı şiir ve hayâl dünyasıyla yeni şirret ve şehvet nazmını mağlûp ederek yepyeni şiir ve edeb kişverleri açmış bir fâtih-i a'zamdır. Şuuru ile yaşamak isteyenlere şiiri sevdiren, şiire meyyâl ve meftûn olanları şuura davet eden bir muslih-i muvaffaktır. Hilkatı sever, ahlâkı daha çok sever; Hallâk'ı ise daha içinden sever mütefekkir bir şair, irfanlı bir nâzımdır. Hilkatı ahlâka, ahlâkı Hallâk'a rapt ve irca' eder; elvâh-ı fıtratı süzerken Fâtır'ını hiç unutmaz. Mütedeyyindir, mütefekkirdir, vakurdur, halûktur, hassâstır, beliğdir. Her beyti bir sehl-i mümteni'dir. Hâme-i iktidarında en serkeş vezinler, en anûd ve anîf kafiyeler bir mel'abe-i edebiye halinde râm u münkâd olur. Âkif'e en doğru sıfat, zaten fecr-i edebîsinin daha unfuvân-ı infilâkında verilen büyük İslâm şairliğidir. En haklı ünvan dahi yalnız büyük İslâm şâiri demek değil, en büyük İslâm şâiri demektir. Çünkü Âkif Bey İslâmiyeti derin kalbinden sevmiş ve ancak onun elemiyle müteellim, sürûruyla mütebehhic olmuştur. Yine, çünkü Âkif Bey, Türk ve milliyetinin, İslâm ve âleminin içtimaî, siyasî, dinî, ahlâkî, her levhasını, her nevhasını bihakkın haykırmağa zaferyâb olan şâirdir. Büyüğü değil, en büyüğüdür. Türk şiirini içtimaîleştiren, ahlâkîleştiren Âkif Bey'dir. Sihri şiir, şiiri fikir, fikri imân yapan odur; onun sehhâr kalemi, mâhir karîhasıdır.

Asırlardan beri Osmanlı Edebiyatı'nın nâsiye-i lâkaydine şiir nâmıyla yazılan kara yazıları Âkif Bey'in nezih kalemi silmiş, hakkı hak bilmiş, vehm u hayâl

yerine hakikat, unf u şiddet yerine rahm u rikkat, şirk u şehvet yerine ahlâk ve şeriat; medâyih-i ucmâneye bedel millî ve İslâmî teşvik ve irşad, hicv u rezalet makamında hakîmâne intikad, ye's ve teselli yerine ümid-âver azm u iman terâneleri düzmüş, şahnâmeler yazmış biricik şairdir. Onun *Safahat*'ı hem mustakil bir şiir dünyası, hem bir mefkûre mecmuası, hem de bir belâgat-ı mucize defteridir. Âkif ise, bu kitab-ı kâinatın kâtib-i eblağı, bu şiir-i muhalledin şâir-i yektâsı, bu mefkûre-i ulviyyenin mütefekkir-i zî irfanıdır. Bana kalırsa, Âkif *Safahat*'ı yazmış; *Safahat*, Mehmet Âkif Bey'in nâmını İslâm hâfızasına kazımıştır. Âkif Bey denilince, *Safahat*; *Safahat* anılınca büyük İslâm şâiri anlaşılır. Ta'lik ve tavsife hacet yok; Âkif Bey öldü. *Safahat* ölmeyecek. Büyük şâir dünyamızdan çekildi, büyük şiir ise ebedîdir.

Şiirin yaşıyor, fakat sen öldün büyük şâir; halefsiz selef. Senin yarım asır hazîn hazîn ağladığın İslâm âlemi bugün senin için, için için ağlıyor... Cenâb-ı Hak seni garîk-i rahmet eylesin...! Fakat biz ne olalım..? Bizim derdimizi, enînimizi bizim dilimizden kim terennüm edecek..? Sana rahmet, sana şükrân; sana hasret, sana gufrân, büyük ve riyasız İslâm şairi Âkif Bey...!

Ta'bir-i câiz ise, bu şiirin zaten Âkif Bey'le beraber İslâm'ın vaziyet-i bedbahtânesne ağlayarak fersiz kalan gözlerimden girye ortağımın, mâtem-i üstâdımın zayâ'-i ebedîsine karşı dökülmüş birkaç damla gözyaşı, kalbimde beslediğim sevgiden bugün mahrûmiyet sâikasiyle yükselmiş bir feryâd-ı takdîs ve mehabettir.

Mehmet Âkif Bey Öldü

Bir şâir-i mülhem idi Âkif, o büyük zât;
Âkif gibi üstâd-ı beyân geldi mi, heyhât?
Âdâb edebiyât ile zıd addelirken,
Feyzinle bunun zıddını sen eyledin ispat.
Şi'ir olmuş idi müşhir-i her fuhş-u fezâhat;
Şi'rinde edeb buldu edebsiz edebiyât.
Bir münbit-i şer olmuş idi hâk-ı belâgat;
Bir tohm-i edeb zerk ederek eyledin inbât.
Türk şi'rini, fen nazmını, âdâb-ı beyânı;
Âkif'le beraber alıyor âlem-i emvât.
Mefkûre-i İslâm'ı belâgatla kulûba,
Telkîn edecek hâme bugün sustu mu heyhât?
Şi'ir ile şuuru o barıştırdı yegâne;
Âkif, o yüce şâir-i kahir, o büyük zat..!
Bir menkıbe-i fahr u rehâ fikr u hayâtın;
Bir âbide-i şi'r u şehâmet Safahat'ın.
Ümitlere rûh, rûhlara ümit veriyordu;
Coşkun kaleminden taşan ulvî nefahâtın.
Hassâs yüreğin âlem-i İslâm'a mekkardı;
Bir cevhere-i rüşd u edepti kelîmâtın.
Âkif, seni takdîs edemez kavl u kalemler,

Timsâl-ı ilâhîsi idin azm u sebâtın.
Bîçârelerin derdine dermânın yazdın;
Nûrun ile esrârını yırttın zulûmâtın.
Şi'rin elimizde, dilimizde, dilimizde;
Ey şâir-i mâhir!, nerede şanlı hayatın?
Ey neyyir-i lâmi' batıverdin mi nihayet?
Lâkin ebedî sönmeyecektir leme'âtın.
Öksüz kalarak ağlayacak hâme-i irfân;
Billâhi kıyamet oluyor şi're memâtın.
Tasvîr-i fecâyi'de yegâne kalemindi;
Tefhîm-i dekâikte sayılmaz hidemâtın.
Tahkîk-i hakâikte sözün söz idi Âkif;
A'lâ-yı meâlîde büyüktü hem memâtın.
Teshîr-i kulûb etti senin sihr ü beyânın;
Şi'rin ile sihrinle yayıldı hikemâtın.
Bir mürdeyi ihya edecek mertebe kudret;
Telkîn ediverdi o bülend-i rûh kelimâtın.
Kudsiyyet-i agrâz ile ulviyet-i elfâz;
Mevlûd-i kemâlin idi şâhid nefehâtın.
Bir defter-i iman ve meâlî Safahat'ın;
Allah'ına ibrâz ediver, elde berâtın.
Ey harîkalar mübdi'-i zî kudreti şâir;
Dilbeste-i şi'rin oluyor cümle meşâir.
Şi'rinle senin gûş u lisanlar mütezeyyin;
Feyzinle zuhûr eyledi en şanlı mezâhir.
Tasvîr-i menâzırda ne câzipti beyânın;
Öldün, ebedî şimdi yetim kaldı menâzır.
Ey rûh-i şebâb, ma'şer-i âtî Safahat'ı;
Al kalbine tak, ondadır en tatlı mefâhir.
Bir kenz-i edeb, bâg-ı behâ, mushaf-ı hikmet;
Suhfunda defîndir nice kıymetli cevâhir.
Ey murg-i hayâl ufk-i tehayyülde yorulma;
Gelmez bu gibi âleme bir şâir-i mâhir.
Âkif yüreğim savme'a-i şi'rine Âkif;
Takdîs edecek nâmını ahfâd u evâhır.
Kanûn-ı mübînindi senin şer'-i Muhammed;
Teblîğine hâdimdi hep o şi'r-i muhalled.
Öldünse de, Âkif, ebedîsin, ebedîsin;
Ahlâfın unutmaz seni, billâhi, müebbed.
Eş'arın eder fikrini âlemlere iş'ar;
Asârın olur sayt-ı cihangîrine ma'bed.
"Hassân" ile sen Cennet-i a'lâ'da gezerken;
Tahsîn ediyor şi'rini her şi'r-i mümecced.
Bir şâir-i Peygamber idi Hazret-i Hassân;
Peygamberimin Şer'ine sen şi'r-i mücerred.
Şi'rin ile bir şîr-i beyâbân-ı beyândın;
Nâ-refte yolun yolcusu bir şâir-i ecled.

Rabbım seni hem hezm-i cemâl eylesin, âmîn!
Tavsîfine yetmez nice bin tane mücelled.
Ta'lik edecek sînesine şi'rini ahfâd;
Her hâfıza hıfz eyleyecektir ile'l-âbâd.

30 Şevvâl 1355

Büyük Şair Mehmet Âkif

Âkif denilince koca bir heykel-i rifân;
Bir âbide; güyâ ki oyulmuş kayalardan.
Kalbinde kudurmuş gibi volkan;
Rûhunda köpürmüş gibi tufan.
Her nâlesi bir sâikadır arş-ı Hûda'ya;
Her âhı birer bârikadır arz u semâya.
Seller gibi sahrâlara, dünyalara erzân;
Volkan gibi bir âteş-i Sûzân u Fürûzân
Eyler koca bir âbide-i şi'r ü şehâmet
Bir ümmete bir rehber-i irfân u hamâset.
Heycân veriyor kalbe o üslûb-ı selîsin;
Rûhlarda kasırga yapıyor şi'r-i nefîsin.
Mûnisti bütün hislere, mâtemlere mûnis;
Bir ma'kes-i rennân idi üslûb-i enîsin.
Taht-ı edebin yüksek idi şahikâlardan;
İlhamına fer almış idin bârikalardan;
Kalbinse ateşlenmiş idi sâikalardan;
Tab'ın yaratılmıştı bütün harîkalardan.
Hep fecr-i bahar, ebr-i seher, kavs-i kuzahlar
Elvânını sundu sana ey hâme-i sehhar..!
Sen hilkati hilkat gibi tasvîr ediyordun;
Yetmez mi idi sanki ya o hilkat-ı Cebbâr?
Sen hâme-i tasvîrini mehtâba batırdın;
Nurlarla yazıp fıtratı şi'rinde yatırdın.
Her mâteme, her nâleye şehbâlini gerdin;
Âlemleri sen meşher-i eşarına serdin.
Masumların elhânını şi'rinle duyurdun;
Sen ağladın, efgânını dünyaya duyurdun.
Mazlûmlara dil oldu o feryâd-ı mehîbin;
Rûhlarda bütün çağladı sen her ne buyurdun.

7 Şubat 1956

Kaynak: Muhammet Aruçi, "Üsküp'te Mehmet Âkif'in Vefatı", *Dergâh*, S. 72, Şubat 1996, s. 22.[255]

255 Metnin aslı, Fettah Efendi'ye ait yazma şiir defterindedir. Yazı ve şiir ilk defa Sofya'da neşredilen *Medeniyet* gazetesinde, 6 Şubat 1937'de yayımlanmıştır.

310.

Şâir-i Ârif Mehmet Âkif'in târîh-i irtihâli

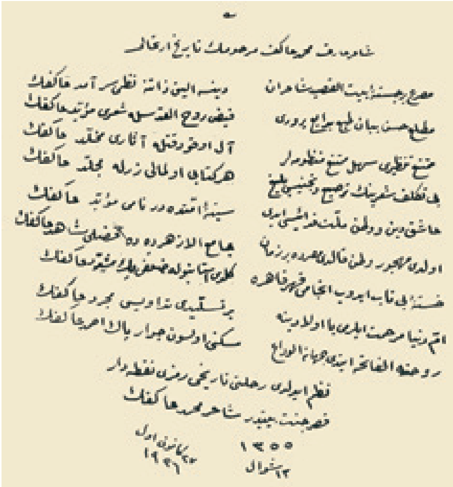
Ahmed Remzi Dede [Akyürek]

Mevlevî şeyhi, şair Ahmet Remzi Dede (Akyürek) Üsküdar Mevlevîhânesi postnîşini iken tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla Üsküdar Selimağa Kütüphanesi memurluğuna tayin edilmişti.

(İsmail Kara arşivi)

Ahmed Remzi Dede'nin elyazısıyla Âkif'in vefatına tarih düşürdüğü mısralar.

Mısra-ı ber-ceste-i beytü'lkasîd-şâirân
Dense elyak zâtına nazm-ı ser-âmed Âkif'in

Matla-ı hüsn-i beyân tab'-ı bedayi'-perveri
Feyz-i Rûhü'l-Kuds ile şi'ri müeyyed Âkif'in

Mümteni' tanzîri sehl-i mümteni' manzûmeler
Al oku dikkatle âsârı muhalled Âkif'in

Bî-tekellüf şi'rinin tersi' u tecnîsi beliğ
Her kitâbı olmalı zerle mücelled Âkif'in

Âşık-ı dîn ü vatan millet fedâisi idi
Sîne-i ümmettedir nâmı müebbed Âkif'in

Oldu mehcûr-ı vatan kaldı Mısır'da bir zaman
Câmiu'l-Ezher'de de fazlı müşâhed Âkif'in

Haste-, bî-tâbedip encâmı kahr-ı Kâhire
Geldi İstanbu'a za'fı pek müşedded Âkif'in

Ümm-i dünyaâ merhamet eyler mi yâ evlâdına
Bir teselliyedi tedâvîsi mücerred Âkif'in

Rûhuna el-fâtiha etti cihâna el-veda'
Meskeni olsun civâr-ı pâk-i Ahmed Âkif'in

Nezm edildi rıhleti târîhi Remzî nokta-dâr
Kasr-ı cennet beytidir şâir Muhammed Âkif'in

13 Şevval 1355/27 Kânûn-ı evvel 1936

Kaynak: Yakup Şafak, "Ahmed Remzi Dede'nin Mehmed Âkif Bey için yazdığı tarih", *Yedi İklim*, c. 20, S. 201, Aralık 2006, s. 83-85. (Çantay, *Âkifnâme*, s. 236'da da yer almıştır).

311.

Mersiye ve Târih

Kuşadalı Ali Rıza Efendi [Çarşanba]

Âhi mine'l-mevti ve âlâmihî
Âhi mine'l-fevti ve eskâmihî

Yâ İlâhe'l-Âlemîn, Âkif kulun âlem gibi
Lutfuna muhtaçdır, lutf u kerem kıl bu kula.
Mağfiret eyle zünûbu var ise yâ Rabbenâ,
Merhamet eyle anâ, dilhâhını âsan bula.
Yâ İlâhî, bu kulun, bir bülbül-i eyyâm idi
Sevk ederdi halkı tatlı söz ile doğru yola.
Doğru söyler, hakdan ayrılmaz Ömer-sîret idi.
Mâsivâya meyli yokdu, yokdu meyli bir pula.
Bülbülün ârâmgâhı gülşen ü bustân olur

Âkif'in, Yâ Rab, mahalli Ravza-i Cennet ola.

102+1253=1355   14 Şevval Pazartesi(28.12.1936)

Dîger

Âkif öldü, sağ kalan dünyâda ânın nâmıdır
Nâmını ibkâ eden âsârıdır, erkâmıdır.
İnkılâbât-ı cihan kânûn-ı Hak ahkâmıdır
Âhlar bîhudedir, ölmek hayat encâmıdır
Ağlatan insanları hep ayrılık âlâmıdır
Ey gönül, âh eyle kim, âh eylemek hengâmıdır
Ey gözüm, kan ağla kim, kan ağlamak eyyâmıdır

(Fuzûlî merhûmun şu beyti her parça âhırında okunacaktır)

Göçdü Âkif Bey, bütün erbâb-ı irfan ağlasın
Bağrına taş bağlasın, yârân ü ihvân ağlasın
Yolsun atsın saçların, zükrân ü nisvân ağlasın
Ehl-i ilm ü ma'rifet, ashâb-ı vicdân ağlasın
Tûtiyân feryâde gelsin, andelîbân ağlasın

(Eyzan)

Ey, büyük bir şâiri köhne cihânın gitdi âh,
Gelmez artık dehre böyle şâir-i irfan-penâh
İlmine, irfânına âsârıdır âdil güvâh
Mağfiret eyle İlâhî, Âkif etmişse günâh,
Olsun Allâhım anâ Firdevs-i â'lâ cây-gâh.

(Eyzan)

Herkesin mıkdârını i'lâm eden güftârıdır,
Şâirin esrârını iş'âr eden eş'ârıdır.
Gösteren efkârını insanların âsârıdır
Âkif'in dünyâyı hayrân eyleyen efkârıdır
Nâmını i'lâ eden ebyât-ı âteş-bârıdır.

(Eyzan)

Âkif'in ahvâlini bilmekse maksûdun eğer,
Sende şâyed var ise doğru terâzû-yı nazar.
Mû-bemû âsârını gözden geçir şâm u seher
Mutlakâ doğru haber verir müessirden eser
Şâirin ahvâlin öğrenmiş olursun serteser

(Eyzan)

Mîr Âkif şâir-i meşhûr ü âlî-şân idi.
Terceme, tefsîrde allâme-i devrân idi.
Şi'r ü inşâda hele ummân-ı dürr-efşân idi.
Türk lisânında tasarruf onca çok âsân idi.
En büyük şâirler ânın nazmına hayrân idi.

(Eyzan)

Ağlayın, feryâd edin, mâtem tutun ey şâiran,
Gözlerin yumdu cihandan bir edîb-i nüktedan
Ânın olmuşdu makâm ü câhı fark-ı ferkadan
Şimdi vâ-hayfâ, vücûdu toprak altında nihan
Murg-ı rûhu Cennet-i Ulyâ'yı tutdu âşiyan

(Eyzan)

İftirâkı Hazret'in yakdı benim cangâhımı
Âsumâna eyledim îsâl enîn ü âhımı
Ağlasın gökde melekler, dinleyip eyvâhımı
Gâib etdim elli yıllık muhterem hemrâhımı
Âh ölüm, aldın götürdün yâr-i âlî-câhımı

(Eyzan)

Yâd edip nâm-ı bülend-i şâiri subh ü mesâ
Dök gözünden kanlı yaşlar, eyle ızhâr-ı vefâ.
Âteş-i firkatle dağla sîneni, ağla Rızâ,
Ağlamakdır haste-i hicrâna dârû-yı şifâ.
Dağlamakdır, ehl-i derdin derdine en son devâ.

(Eyzan)

Çâk çâk et sîneni, ağla hazîn âvâz ile
Ağlasın ehl-i zemîn ü âsuman senle bile
Hayrla yâd et, hayâl-i yâr geldikçe dile.
Âkif'i Firdevs'e koysun, Hazret-i Hak'dan dile
Gezsin âlemde mubârek ismi dillerden dile

(Eyzan)

Okuyun ihlâsla bir Fâtiha, ey âşıkan
Feyz-i Kur'ân-ı Kerîm'le rûhu olsun şâd-mân
Bu duâ-yı bîriyâyı eyleyin vird-i zebân
Kaldı bülbülsüz gülistân-ı cihân-ı hüsn ü ân
Olsun Allâhım, Mehemmed Âkif'e Cennet, mekân

(Eyzan)

İstedim târîhini yazmak bu merd-i ârifin
Bekledim ihbârını bir lahza rûh-ı kâşifin
Geldi hamd olsun, nidâ-yı ma'nevîsi hâtifin
Müstecâb oldu duâsı bu Rızâ-yı râifin

Ravza-i Cennet ola, yâ Rab, mahalli Âkif'in
Âmin, âmin, âmin 1253+102=1355 14 Şevval, 2. Gün

Ey gönül, âh eyle kim, âh eylemek hengâmıdır
Ey gözüm, kan ağla kim, kan ağlamak eyyâmıdır

Kaynak: Uğur Derman, "Âkif Bey İçin Yazılmış Bir Mersiye ve Târih Manzûmesi", I. *Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu: Bildiriler 19-21 Kasım 2008*, editörler: Gökay Yıldız vdğr., Burdur : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2009. c. 1., s. 773-777. (Ayrıca bkz. Çantay, *Âkifname*, s. 233-235).

Dallar ve çiçekler arasından fikre ve şiire uzanmak.

Sessiz Yaşadım
Yazılarının Muharrirleri

[Akyüz], [Ali] Kâmi: 1873-1945. Mekke'de doğdu. Peyami Safa'nın amcasıdır. Daha çok Batı klasiklerinden yaptığı tercümelerle tanındı. İstanbul Fatih Askerî Rüşdiyesi ve Darüşşafaka'da okudu. Hariciye, Posta ve Telgraf Nezaretlerinde çalıştı. Darüşşafaka Lisesi Müdürlüğü vazifesinde bulundu. *Servet-i Fünûn, İçtihad, Resimli Gazete* ve *Cumhuriyet*'te yazdı. Goethe, Flaubert, Tolstoy ve Constant'tan tercümeler yaptı. *Mektep Alemi, Yurt Bilgisi, İçtimaiyat* eserlerindendir.1937'de *Anadolu* gazetesine Nurullah Ataç'ın Âkif'i eleştirmesine cevaben bir mektup yazıp göderdi.[256] [bir yazı: 91.]

[A. Kemal]Ergenekon: 1937'de Mehmet Âkif'in Kabri için broşüründe "Mezarsız Şair" faciasının son perdesi" isimli bir piyes yazdı. [bir yazı: 103. içinde]

[M. Kemal] Ergenekon: 1915-1938. 1938'de Edebiyat Fakültesi'nde beşinci sömestr öğrencisiydi. 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli miktarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır. Âkif'in kabrini ziyaretten bir ay sonra vefat etti ve Âkif'in yanına gömüldü.[257] [bir yazı: 102. içinde]

[Zaimoğlu], Ziya İlhan: 1912-1956. Üsküp'te doğdu. Kemal Tahir'in *1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar*'ında adı geçen şair-avukat. *Bir Ses İki Nağme* (1931), *Memleket Havası* (1946) eserlerindendir.[258] [bir yazı: 47.]

A. R.: 1937'de Hukuk Fakültesi'nde öğrenci. 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli miktarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır. Ancak ismi ve soyismi zikredilmemiştir. [bir yazı: 103. içinde]

A. Seyrani: Eşref Edip'in kitabı için Rize'den yazan biri. [iki yazı: 82. ve 83.]

Acun, Niyazi: 1330-2000. Susurluk'ta doğdu. Lise mezunudur. 1932'de Son Posta Gazetesi'nde muharrir olarak çalışmaya başladı. *Dünya Petrol Tarihi ve Türk Petrolü, Yeraltı Ormanları ve Linyitlerimizin Yakılması* gibi eserleri vardır.[259] [bir yazı: 17.]

Ağaoğlu, Ahmet: 1869-1939. Azerbeycan'ın Susa şehrinde doğdu. Paris'te Hukuk Fakültesi'ni ve College de France'ı bitirdi. *Türk Yurdu Mecmuası*'nın ve Türk Ocağı'nın kurucularındandır. İkinci ve Üçüncü Büyük Millet Meclisi'nde Kars mebusluğuna seçildi. Ankara Hukuk Fakültesi'nde ve İstanbul Üniversitesi'nde profesör olarak vazife aldı. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*'nde başmuharrirlik yaptı. *Üç Medeniyet, Türk Hukuk Tarihi* gibi önemli kitaplara imza attı. [bir yazı: 178.]

Akay, İ. H. [İsmail Hakkı]: Balıkesirli. Öğretmen ve folklor derlemecisidir. *Çepniler Balıkesir'de* (1935), *Balıkesir Halkiyatı* (1942) önemli eserleridir.[260] [bir yazı: 252.]

Aksekili, Ahmed Hamdi: 1887-1951. Dârulfunûn Ulûm-ı Âliye-i Diniye Şubesi'nde ve Dâru'l-Hılafeti'l Aliye Medresesi'nde okudu. 1939'dan 1947'ye kadar Diyanet Reis Muavini, 1947'de Diyanet İşleri Başkanı oldu. *Sırat-ı müstakîm* ekibi içinde yer aldı ve daha sonra *Sebilürreşad* adıyla çıkan bu mecmuada bir çok yazısı yayımlandı. *Dinî Dersler* (3 kitap,

256 Mehmet Âkif Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri*, Çatı Yay, İstanbul, 2007, s. 96.

257 Eşref Edip, *Mehmed Âkif*, s. 631; Yüksek Öğretmenliler Albümü, 1848-1937, [y. y., y. t.]

258 Kurdakul, *a. g. e.*, s. 433.

259 http: //www.cankaya.gov.tr./tr–acık lamalar/05.01.200277

260 M. Şakir Ülkütaşır, *Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Foklor ve Etnografya Çalışmaları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yay: 1, Ankara, 1973, s. 59-60.

1920, 1921, 1923), *Ahlâk Dersleri* (1924), *Askere Din Dersleri* (1925) önemli eserlerindendir. [bir yazı: 245.]

Akyürek, Ahmed Remzi Dede: 1944'te vefat etti. Son devir mevlevîlerindendir. Tekke ve zaviyeler kapatıldıktan sonra 1927'de Selimağa Kütüphanesi baş memurluğuna atanmıştır. [bir yazı: 310.]

Ali Süha: bkz. Ali Nüzhet Göksel.

Alpyörük, Orhan: 1938'de Tıb Fakültesi'nde öğrenci. Âkif'in kabri için çıkarılan broşürde yazar. Hakkında Türk Locası'na kayıtlı birinci seviyede farmason olduğuna dair bir bilgi vardır.[261] [bir yazı: 103. içinde]

Akmansü, Halit: 1884-1953. Kastamonu Daday'da doğdu. Kastamonu Askerî Rüşdiyesi ve Bursa Askerî İdadîsi'nden mezun oldu. Yüksek tahsilini ise Harbiye'de yaptı. Birinci Kanal Hareketi'nde ve Millî Mücadele'de yer aldı. İkinci Meclis'te Kastamonu mebusluğu yaptı. [262] [bir yazı: 291.]

Ararat, Hafız Yusuf: 1879-1963. Heybeliada Bahriye Rüşdiyesi'ne bağlı Menşe-i Küttab-ı Bahriye'ye devam etti. Kuleli Askerî İdadîsi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Memuriyet hayatı boyunca özel kalem görevinde bulundu. *Müşkilât-ı Fuzulî, Kur'an-ı Kerim İçin Çiçekli Elifbe* (1953) eserlerindendir. [iki yazı: 268., 308.]

Arı, Şevket: 1988-1979. Halkalı Ziraat Mekteb-i Âli'sinden 1913'te mezun oldu.1917 yılında Kayseri Dârü'l-Eytam müdürlüğü, 1923 yılında Adana Ziraat Mektebi müdürlüğü, 1925 yılında Ziraat Vekâleti Ziraat Aletleri Şubesi müdürlüğü, 1926 yılında Çifteler Çiftliği müdürlüğü yaptı. *Kırdan Bayırdan* (1998) ve *Sabrımı Denedim* (1999) eserlerindendir.[263] [bir yazı: 307.]

Arık, Remzi Oğuz: 1900-1954. Adana'da doğdu. Fransa'da Arkeoloji tahsili yaptı. *Millet* adlı bir dergi çıkardı. *Alacahöyük Kazıları* (1935), *Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları* (1947) önemli mesleki eserleridir. Milliyetçilik ve Türk kültürü üzerine de yazıları olan Remzi Oğuz Anadoluculuk hareketi içinde önemli bir isimdir [bir yazı: 284.]

Artam, Nurettin: 1900-1958. İstanbul'da, bir şeyh çocuğu olarak doğdu. *Toplu İğne* başlığı ile *Ulus* ve *Vakit* gazetelerinde yazılar yayımladı. Başlıca eserleri, *Boş Saatlerde* (1933), *Varım Yoğum*(1933) *ve Seccade* (1945)'dir.[264] [dört yazı: 38, 94, 134, 196.]

Aşkun, Vehbi Cem: 1909-1979. Sivas'da doğdu. Sivas'ta *Kızılırmak*, ve *Ülke* gazetelerinde başmakaleleri yayımlandı, *Yayla* dergisini de kendisi çıkardı. *Ulusal Duyuşlar (1935), Sivas Folkloru (1941-1943), Sivas Şairleri(1948),* önemli eserlerindendir.[265] [bir yazı: 18.]

Ataç, Nurullah: 1898-1957. İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Uzun yıllar öğretmenlik yaptı. 1921'de *Dergâh* dergisinde yazı hayatına başladı. Daha sonra kendisine "şair makinesi" adını taktıran şiir eleştirilerine başladı. 1945'te öğretmenlikten ayrılıp tercümanlık ve gazetecilik yaptı. [yedi yazı: 68, 88, 95, 105, 153, 224, 243.]

Atay, Falih Rıfkı: 1894-1971. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yüksek tahsilini tamamladı. *Servet-i Fünûn, Şehbal, Yeni Mecmua, Tanin*'de erken yaşlarından itibaren yazarlık yaptı. *Akşam* gazetesinin kurucuları arasında bulundu. *Atatürk'ün Bana Anlattıkları* (1955), *Çankaya* (1969) önemli eserlerindendir. [iki yazı: 65- 94.]

Atsız, Nihal: 1905-1975. İstanbul'da doğdu. Irkçılık-Turancılık yaptığı yazıları sebebiyle defaatle yargılandı. Yazılarını *Atsız Mecmua*, *Orkun* ve *Ötüken*'de yayınladı. [iki yazı: 96, 102. içinde]

261 Cevat Rıfat Atilhan, *Türkoğlu Düşmanını Tanı*, Akyurt Neşriyat, İstanbul 1966, s. 116.

262 Göğem, a. g. e.

263 Şevket Arı, *Sabrımı Denedim*, Ötüken, İstanbul 1999.

264 İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, Risale, İstanbul 1990, s. 47.

265 İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, c. 1, Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006, s. 148-151.

Atsızayoldaş, M.: Bkz. Fethi Tevetoğlu.

Aygut, Süleyman: Giresun'dan yazan bir yazar. [Bir yazı: 189.]

Aykut, Mehmet Şeref: 1874-1939. Edirne mebusluğunda bulundu. 1919'da *Trakya Paşaeli Gazetesi*'ni çıkardı. *Cemiyet ve Muhalifleri, Hanedan ve Millet* (1923) gibi eserlere imza attı. Malta sürgünlerindendir.[266] [bir yazı: 63.]

Aymutlu, Ahmet: Edebiyat öğretmeni. Önemli eserleri arasında, *Arûz: Türk şiirinde kullanılan aruz vezinleri ve örnekleri* (1943), *Hece Vezinleri ve Örnekleri* (1957) ve *Fatih ve Şiirleri, Divanı Avni Fatih Avni Mehmed II, 886/1481* (1959) vardır.[267] [bir yazı: 156]

Balaşoğlu, Necati: Folklorcu. *Karadeniz Destan ve Deyişleri* (1946), *Büyük Hatip Hamdullah Suphi ve Türk Gençliği* eserlerindendir. 3 Eylül 1946'da kurulan Türk Kültür Çalışmaları Derneği'nin üyeleri arasındadır. Bu dönemde Hukuk Fakültesi talebesidir.[268] [bir yazı: 288]

Balcıoğlu, Tahir Harimi: 1892-1952. Edremit'te doğdu. Ezher mezunu. Cumhuriyet'ten sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, tüm Ege bölgesine vaiz olarak tayin edildi. *Son Havadis* gazetesinde yazılar yazdı. *Tarihte Edremit Şehri, Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları, Tarih-i Medeniyette Kütüphaneler* gibi birçok kitabın yazarıdır.[269] [bir yazı: 259]

Balkan, Ethem Ruhi: 1873-1949. Avukatlık ve Gümilcine mebusluğu yaptı. Ayrıca 1946'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi'nin kurucuları arasında bulundu.[270] [iki yazı: 159-175.]

Balkaya, Mithat: 1936'da *Servetifünun*'da Âkif için için yazdığı bir şiiri yayımlandı. [bir yazı: 58.]

Banarlı, Nihat Sami: 1907-1974. Edebiyat Fakültesi'nden ve Yüksek Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. 1948 yılından itibaren *Hürriyet Gazetesi*'nin *Edebi Sohbetler* sütununda devamlı yazılar yazdı. 1958 yılında *Yahya Kemal Enstitüsü* yayın işlerini yürüttü. *Millî Eğitim Bakanlığı 1000 Temel Eser* ve *Çağdaş Türk Yazarları* komisyonlarına üye ve başkan seçildi. *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman* ve *Cemşîd ü Hurşîd Mesnevîsi* isimli mezuniyet tezi, Türkçe-edebiyat ders kitapları ve iki ciltlik *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* önemli eserlerindendir. [bir yazı: 292]

Bayülken, Korkut: Âkif'in vefatından sonra Balıkesir'den sesini duyuran bir yazar. [bir yazı: 81]

Bekman, Münir Müeyyet: 1902. Yanya'da doğdu. 1920'de *Yenigün*'de çalışmaya başladı. *Misket, Kâtibim* gibi pek çok roman yazdı. Ayrıca *İkinci Cihan Harbi Kronolojisi: Sonuna Kadar* (1944) isminde sekiz ciltlik bir çalışma hazırladı.[271] [bir yazı: 9.]

Belge, Burhan: 1899-1967. Şam'da doğdu. Demokrat Parti'nin kurulmasında etkin rol oynadı ve partinin resmî yayın organı olan *Zafer Gazetesi*'nde başyazarlık yaptı. Manisa milletvekilliğinde bulundu. [bir yazı: 93]]

Bilgili, Ali İlmî Fanî: 1877-1964. Kars'ta doğdu. Mersin Rüşdiyesi ve Adana İdadîsi'nden mezun oldu. Ayrıca medrese tahsilinde bulundu. Memuriyet ve muallimlik yaptı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra *Rehber-i İtidâl* adında bir gazete çıkardı. Derviş Sükûtî müstearıyla *Volkan* gazetesinde yazıları yayımlandı. *Ferdâ* gazetesinde Fransızlara destek verdiği gerekçesiyle 150'likler listesine girdi.[272] [bir yazı: 89]]

Bilmen, Ömer Nasuhi: 1882-1971. Erzurum'da doğdu. Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci Diyanet İşleri Başkanı'dır. İstanbul İmam-Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Ensti-tüsü'nde usul-i fıkıh ve ilm-i kelam dersleri okuttu. Temyiz Mahkemesi Şer'iyye Dairesi Mümeyyizliğinde de bulundu. 1941 yılında seçimle İstanbul Müftülüğüne tayin oldu. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına getirilerek Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci Diyanet İşleri Başkanı olmuştur. *Hukuk-ı Islamiyye ve Islahat-ı Fıkhıyye*

266 Cemal Kutay, *Üç Devirde İrfan ve Vicdanının Hasreti Millet ve Devletini Arayan Adam Mehmed Şeref Aykut*, Teknografik Matbaacılık ve Tic. A. Ş., İstanbul 1985.

267 Ahmet Aymutlu, *Fatih ve Şiirleri, Divanı Avni Fatih Avni Mehmed II, 886/1481*, M. Sıralar Matbaası, İstanbul 1959.

268 Muammer Taylak, *Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri*, Başnur Matbaası, Ankara 1969, s.183.

269 Güllü Yıldız, "Çok Partili Hayata Geçiş Aşamasında Çıkan Mühim Bir Dinî Dergi: Kutlu Bilgi", *Müteferrika*, Kış 2007, s. 32.

270 Altan Deliorman, *Kırık Kanatlı Jöntürk*, Bayrak Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1997, s 9-15; Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi-Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967, s. 369.

271 Nurettin Can Gülekli-Rıza Onaran (haz.), *Türkiye Birinci Millet Meclisi 50. Yıldönümü*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yay.:8, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, s. 263-266.

272 Abdullah Uçman-Handan İnci (haz.), *Bir 150'liliğin Mektupları- Ali İlmî Fânî'den Rıza Tevfik'e Mektuplar*, Kitabevi, İstanbul 1998, s. 10-17.

Kâmûsu, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tefsiri, Büyük Tefsir Tarihi önemli eserlerindendir. [bir yazı: 191.]

Bornavalı, Lütfü: 1914'te İzmir'de doğdu. 1942'de Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.[273] Eğitim ve yakın tarih üzerine *Hareket* dergisinin 1942-1949 yılları arasında yazıları neşredildi. [bir yazı: 283.]

Bozok, Hüsamettin: 1916-?, İstanbul'da doğdu. Fen Fakültesinden mezun oldu, 1936'da *Yeni Adam* muharrirliğine başladı. *Yurt ve Dünya* ve *Yürüyüş*'te yazdı. 1969-1972'de İstanbul Şehir Operası basın müşavirliğinde bulundu. *Emile Zola* (1940), *Portreler* (1941) eserlerindendir.[274] [bir yazı: 217.]

Boztepe, Şükrü: Âkif'i hastalığında ziyaret eden gençlerden. Maltepe Lisesi'nde talebe iken Ali Ekrem Bolayır'ın talebesi olmuştur. [213]

Bumin, Mecit: 1916-1985. Yusufeli'nde doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi –Fransızca- Röntgen Mütehassıslığı ve Hükümet tabipliği yapmıştır. IX. dönem Çoruh milletvekilliğinde bulunmuştur.[275] [bir yazı: 300.]

Bölükbaşı, Rıza Tevfik: 1869-1949. Tıp tahsili yaptı. Osmanlı döneminde mebusluk ve maarif nazırlığında bulundu. Sevr Anlaşması'nı imzalayan Osmanlı delegesi olarak Yüzellilikler arasında yer aldığı için uzun yıllar sürgünde yaşadı. *Serab-ı Ömrüm* (1934), *Felsefe Dersleri* (1911)önemli eserlerindendir. [bir yazı: 290.]

Büngül, Nurettin Rüştü: 1882-1951. Konya'da doğdu. İstanbul Darülfünun Hukuk Fakül-tesi'ne bir müddet devam etti, daha sonra gazetecilikte karar kıldı. Uzun yıllar gazetecilik mesleğini icra etti. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra *Geveze*, 1911'de de *Cadaloz* isimli mizah dergilerini çıkardı. *Eski Eserler Ansiklopedisi* (1939), *Şarkılarım* (Şarkı Güfteleri-1944) en önemli eserleridir.[276] [bir yazı: 38 içinde]

Can, Dilâver: 1937'de *Dıranaz* dergisinde yazardı. 1 Aralık 1938'de Sinop'ta yapılan Atatürk Günü İhtifali'ne konuşmacı olarak katıldı.[277] [bir yazı: 49.]

Can, Şefik: 1910-2005. Erzurum'da doğdu. 1935'de Kuleli Askerî Lisesi'nde Tahir Olgun merhumun maiyetinde stajını tamamlayarak öğretmenliğe başladı. Yine ondan Mesnevîhanlık icazeti aldı. Önemli eserleri arasında *Mevlâna Hayatı ve Eserleri, Klasik Yunan Mitolojisi, Mesnevî Tercümesi* vardır. [bir yazı: 139.]

Celâl, Şefik: ? [bir yazı: 155.]

Ceyhun, Abdülkadir: 1923. İstanbul'da doğdu. *Petek* dergisinin İETT Memur ve Müstah-demleri Yardım Cemiyeti adına ilk sahibi ve yazı işleri müdürüdür. İlk kitabı *Yeni Elbise* (1958) dir.[278] [bir yazı: 158.]

Coşkun, Nusret Safa: 1915-1971. İstanbul'da doğdu. *Son Meclis ve 1950-1960 Arası Siyasi Olayların İç Yüzleri* (1960) isimli kitaplara imza attı. *Zaman*, *Son Posta* ve *Akşam Postası* gazetelerinde yazdı.[279] [bir yazı: 122.]

Çağlar, Behçe Kemal: 1908-1969. Erzincan'da doğdu. Maden Mühendisliği mektebini bitirdi. Halkevleri'nin açılışı sırasında Çoban ve Ergenekon piyesleriyle Atatürk'ün ilgisini kazandı, daha sonra da Halkevleri Müfettişliği sıfatıyla Anadolu'yu dolaştı. Erzincan milletvekilliğinde bulundu. *Erciyes'ten Kopan Çığ, Halkevler, Benden İçeri* eserlerindendir. [bir yazı: 278.]

Çalıka, Ahmet Rifat: 1887-1963. İstanbul'da doğdu. İlk tahsilini Girit'te, Selanik Askerî Rüşdiyesi'nde, idadi tahsilini Adana'da, yüksek tahsilini İstanbul Mekteb-i Hukuk'unda

273 Nebioğlu, Osman, *Türkiye'de Kim Kimdir, Yaşayan Tanınmış Kimseler Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1961-1962, s. 160-161.

274 Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, Doğuş Matbaası, 1970?, s. 309; Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi-2*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1992, s.215.

275 *TBMM Albümü 1920-2010*, c. II, s. 554.

276 A. Sefa Odabası, *20. Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya1998, s. 203-206.

277 Sami N. Özerdim, *10 Kasım-31 Aralık 1938 Günlerinde Türk Basınında Atatürk İçin Yazılmış Yazıların Bibliyografyası*, Türk Tarih Kurumu Yay., XII. Seri, No:3, Ankara 1958, s. 182.

278 Abdülkadir Ceyhun, *Yeni Elbise*, Petek Dergisi Yay. No:2, İstanbul 1958. Kitabın arkakapağında yazarın hayatına dair çok kısa bir bilgi vardır.

279 Hâfi Kadri Alpman, *Portreler*, Sile Matbaa ve Mukavva Kutu Fabrikası, İstanbul 1972, s. 76-79.

yaptı. Yargıçlık ve savcılık, Kayseri Belediye Başkanlığı görevlerinde bulundu. [280] [bir yazı: 304.]

Çamlıbel, Faruk Nafiz: 1898-1973. Bir müddet tıp tahsil etti. Daha sonra dergi ve gazetelere şiirler yazdı. Muallimlikte bulundu. *İlk Gözağrısı, Çoban Çeşmesi, Yayla Kartalı* eserlerindendir. [bir yazı: 15]

Çantay, Hasan Basri: 1887-1964. 1908'de basın hayatına girdi. İlk çıkardığı gazete *Nasihat*'tir. *Balıkesir, Yıldırım, Karesi* çıkardığı diğer gazetelerdendir. *Kur'an-ı Kerim ve Meâli* (3 cilt 1957), *Âkifnâme* (1966), *Karagünler ve İbret Levhaları, Hadis Meâlleri* (3 cilt, 1958) eserlerindendir.[281] [bir yazı: 97.]

Çarşamba, Ali Rıza Kuşadalı: Ali Rıza Efendi 1285/1868'de Kuşadası'nda doğmuş, ilk tahsilini memleketinde tamamlamıştır. İstanbul'da Fatih Camii'nde on yıl dînî ilimler tahsîl etmiştir. Rüşdiye muallimliği şehâdetnâmesi aldıktan sonra coğrafya, hendese ve Türkçe hocalıklarında bulunmuştur. Kuşadalı Ali Rıza'nın –târihi belirlenememekle beraber- 1939'dan sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır.[282] [bir yazı: 311.]

Çataloğlu, Vedat: Hasan Basri Çantay'ın *Âkifnâme* kitabı için yazılmış 1937 tarihli bir mektubun sahibi. [bir yazı: 248.]

Çavuldur, Ekrem: 1937'de *Kaynak Mecmuası* yazarlarındandır. Özellikle Karesioğulları, Balıkesir yöresinin Karesioğulları döneminde durumu ve Osmanlı'ya geçişi ile ilgili yazılarıyla tanınmaktadır.[283] [bir yazı: 64.]

Çelen, Ahmet Hamdi: 1892. Çerkeş'te doğdu. 1942-1950 yılları arasında Kastamonu milletvekilliği yaptı. *Açıksöz* gazetesinin kurucu ve sahibidir.[284][bir yazı: 297.]

D[erviş] Sükûtî: Bkz. Ali İlmî Fanî.

Damar, Kemal: 1920'de Erzurum'da doğdu. 1941'de Veteriner Fakültesi'nden mezun oldu. Erzurum ve Denizli Veteriner Müdürlüklerinden sonra 1964'te Balıkesir Veteriner Müdürlüğü görevinde bulundu.[285] [bir yazı: 209.]

Daniş, Naci Sadullah: 1907 (1910?)-1974. İzmir'de doğdu. Halit Ziya Uşaklıgil amcasıdır. Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım'ın dayısının oğludur. Eczacı olarak başladığı memuriyetten sonra, *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi, *Demokrat İzmir, Yeni Gün, Resimli Ay* gibi gazete ve dergilerde çalıştı.[286] [üç yazı: 34, 149, 212.]

Danişment, İsmail Hami: 1892-1967. Merzifon'da doğdu. Mekteb-i Mülkiye'den mezun oldu. Maliye Mekteb-i Âlisi'nde, Darülfünun'da öğretmenlik yaptı. *Minber, Memleket, İrâde-i Milliye* gazetelerinde yazıları yayımlandı. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (1947-1955), *Türklerle Hind Avrupalıların Menşe Birliği* (1935-1936), *Türkçe Osmanlıca Fransızca Sözlük* (1935) önemli eserlerindendir. [bir yazı: 90.]

Daver, Abidin: 1886-1954. İstanbul'da doğdu. 1908'den sonra gazeteciliği meslek edinerek, *Tasvir-i Efkâr, Yeni Gün, İkdam* ve *Cumhuriyet*'te yazdı. 1939-1943 İstanbul milletvekili oldu. Yazılarıyla denizciliğe katkıda bulunan yazarın, *Kanatların Zaferi, Mülazımın Romanı* gibi eserleri vardır.[287] [üç yazı: 29, 126, 185.]

Doğan, Mustafa: ? [bir yazı: 271]

Doğrul, Ömer Rıza: 1893-1952. Kahire'de doğdu. El-Ezher'de okudu. Daha sonra İstanbul'a gelerek yazarlığa başladı. 1945'den sonra *Selâmet* dergisini çıkardı. 1950'den sonra Konya mebusluğu yaptı. Mehmet Âkif'in damadıdır. [dört yazı: 40, 115, 201, 280.]

Doğu, Sami: 1939'da İstanbul Üniversitesi Tıb Fakültesi'nde öğrencidir. Ayrıca 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli mikatarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır. [iki yazı: 103 içinde, 150.]

280 Çalıka, *a. g. e.*, s. 10-14.

281 Geniş bilgi için bkz. Mücteba Uğur, *Hasan Basri Çantay*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

282 Uğur Derman, "Âkif Bey İçin Yazılmış Bir Mersiye ve Târih Manzûmesi", I. Uluslararası Mehmed Âkif Ersoy Sempozyumu bildirilerinden, 19-22 Kasım 2008, edt. Gökay Yıldız vdğr., c. II , Burdur 2009, s. 773-779.

283 *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balıkesir*, edt. Bülent Özdemir, Zübeyde Güneş Yağcı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 55-56.

284 *TBMM Albümü*, s. 207.

285 *1967 Balıkesir İl Yıllığı*, haz. Hayrettin Hekim, s. 7.

286 Reşid Halid Gönç, *Bâb-ı Âli'nin Hatıra Defteri*, c. III, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1988, s. 46.

287 Reşid Halid Gönç, *Bâb-ı Âli'nin Hatıra Defteri*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1984, s. 60.

Dosdoğru, M. Hulusi: 1915-2002. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Lise öğrenciliği yıllarında, *Servet-i Fünûn* dergisinde şiir, hikaye, röportaj, oyun denemelerine başladı. 1939'da Burhan Arpad ile beş sayı süren aylık *İnanç* dergisini çıkardı. *Yığın, Yön, And, Ocak, Çığ, Yeni Edebiyat* dergilerinde yazdı. *Şehir* (1940), *Başlangıçtan Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir* (1975) önemli eserleridir.[288] [bir yazı: 57.]

Dülger, Bahadır R.: 1911-1968. Türkiye'nin en eski gazetecilerinden olan yazar Demokrat Parti'nin yayın organı olarak bilinen *Zafer* gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. *Son Havadis* gazetesini kurdu. DP'nin Erzurum mebusluğunda bulundu. Yassıada'da Adnan Menderes'le birlikte yargılandı. *Dreyfüs Meselesi* önemli eserlerindendir.[289] [bir yazı: 69]

E., Nejad: 1937'de Kabataş Lisesi'nde öğrenci. 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli miktarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 103 içinde]

Ebuzziya, Ziyad: 1911'de İstanbul'da doğmuştur. 1940'dan itibaren sahibi ve başmuharrir-liğini yaptığı *Tasvir-i Efkâr, Tasvir, Son Saat* gazetelerini çıkarmıştır. Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer almıştır.[290] [bir yazı: 301.]

Edgüer, Ş.: Tıp Fakültesi'nde öğrenci. Ayrıca 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli miktarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 103 içinde]

Elker, Kemal: 1921 yılında Üsküdar'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra girdiği Tıbbiye'yi, rahatsızlığı nedeniyle bırakmak zorunda kaldı. İstanbul Valiliği, Beşiktaş Mal Müdürlüğü ve İstanbul Radyosu'nda muhasebeci olarak çalıştı. Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ndeki müşavirlik görevini ömrünün sonuna kadar sürdürdü. 1988 yılında İstanbul'da vefat eden Kemal Elker'in arkeoloji ve eski medeniyetler hakkında kaleme alınmış yazıları vardır.[291] [bir yazı: 233 içinde]

Engin, İskender Hakî: Merzifon'da doğdu. Merzifon idadisi hat öğretmenidir. İstiklâl Marşı yarışmasına katılıp, elemelere kalan altı şiirden birinin şairidir. Amasya'daki Medrese Önü Camisi kalem işlerini İskender Hâki 1950'li yıllarda yaptı. Matbaacılıkla uğraştı. [bir yazı: 73.]

Erder, Vehbi: 1940'ta *Aksu* dergisi yazarlarındandır. [bir yazı: 218]

Ergin, Osman: 1883-1961. Tarihçi, eğitim ve şehircilik tarihi üzerindeki araştırmalarıyla tanınmıştır. *Mecelle-i Umûr-ı Belediye* (1912-1922), *İstanbul Şehreminler* (1927), *Türkiye Maarif Tarihi* (1939-1943) önemli eserlerindendir. [bir yazı: 198.]

Ersöz, Mustafa: Veteriner Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin 1939'da neşrettiği broşürün yazarlarındandır. [bir yazı: 209.]

Ertem, Sadri Ethem: 1898-1943. İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. *Hakimiyet-i Milliye* ve *Yenigün* gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü ve *Son Telgraf* gazetesinde başmuharrirlik yaptı. Kütahya mebusluğunda bulundu. *Çıkrıklar Durunca* (1931), *Düşkünler* (1935) gibi romanları vardır. [dört yazı: 44, 94, 205, 211.]

Esen, Burhan: 1937'de *Taşan* mecmuasında Âkif için şiiri yayınlanan bir şair. [bir yazı: 78]

Eyüboğlu, İsmet Zeki: 1925-2003. Trabzon'da doğdu. *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde folklor araştırmaları yayınladı. Ayrıca *Yelken, Yeni Ufuklar, Yansıma* gibi dergilerde yazıları yayımlandı. *Günün Işığında Tasavvuf, Tarikatler ve Mezhepler Tarihi* (1987), *Anadolu Halk*

288 İhsan Işık, *a .g. e.*, s. 143.

289 Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, Doğuş Matbaası, 1970, s. 316.

290 Işık, *a.g.e.*, s. 148.

291 A. Bilgin Turnalı, "Bir Kemal Ekler Vardı", *Arkeoloji ve Sanat dergisi*, 1989, S. 42 – 45.

İlaçları-Bitkiler, Büyüler, Macunlar, Yıldızname (1987), *Alevi-Bektaşi Edebiyatı* (1991) eserlerindendir.[292] [bir yazı: 306.]

Ezine, Celaleddin: 1901-1972. İstanbul'da doğdu. Felsefe ve Siyasal Bilimler tahsil etti. *Hamle* dergisini yayımladı. *Amerika Mektupları* (1940), *Harb İçinde Avrupa* (1943) önemli eserlerindendir.[293] [bir yazı: 222.]

Fakir Osman: 1948'de *Konya Halkevi Kültür Dergisi* yazarlarındandır. [bir yazı: 289.]

Fergan, Eşref Edip: 1882-1971. medrese ve hukuk tahsili yaptı 1908'de, önce *Sırat-ı Müstakim*'i, daha sonra *Sebilürreşad* ismiyle neşretti. Aynı isimle bir de matbaa kurdu. *Mehmed Âkif* (1938-1939), *İnkılâp Karşısında Âkif-Fikret* (1940) önemli eserlerindendir. [beş yazı: 137, 202, 203, 215, 216.]]

Fettah Efendi: 1910-1963. Üsküp ulemasındandır. [bir yazı: 309.]

Gezgin, Hakkı Süha: 1895-1963. Mânastır'da doğdu. *Vakit* gazetesinde ve *Yeni Mecmua*'da çeşitli edebiyat sorunları üzerine görüşlerini kaleme aldı. Dostoyevski'nin birkaç romanını Türkçe'ye çevirdi. Cumhuriyet döneminin önemli gazetecilerinden biridir. *Aşk Arzuhalcisi, Edebî Portrel*er önemli eserlerindendir. [beş yazı: 43, 125, 161, 204, 236.]

Gökay, Fahrettin Kerim: 1900. Eskişehir'de doğdu. 1933'de psikiyatri profesörü oldu. İstanbul valiliği ve İstanbul milletvekilliğinde bulundu. *Yeşil Kitap* ve *Ruh Hastalıkları* eserlerinden bazılarıdır.[294] [bir yazı: 186.]

Gökçay, Tanrıverdi: 1939'da yayımlanan Veteriner Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı Mehmet Âkif broşür yazarlarından. 1953-1954 tarihleri arasında Kars'ta belediye başkanlığında bulundu.[295] [bir yazı: 209 içinde]

Gökçe, Orhan Rahmi: 1904'te Tire'de doğdu. İzmir'de gazetecilik ve öğretmenlik yaptı. *Sada-yı Hak, Ahenk, Anadolu* gazetelerinde yazıları yayımlandı. *İslâm Tarihi ve Hazreti Muhammed, Yavuz Sultan Selim, Hatunhan* eserlerinden bazısıdır. Sıkıyönetim Komutanlığı, 1955'te İzmir'de *Sabah Postası* gazetesini kapatınca ve gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü ve başyazarı olan Gökçe tutuklandı.[296] [bir yazı: 79.]

Gökmen, Fatin: Türk astronomi ve meteoroloji bilgini. 1877'de Akseki'de doğdu, 1955'te İstanbul'da öldü. Türkiye'deki ilk rasathaneyi kurdu ve yıllarca müdürlüğünü yaptı. Müneccim başı Hüseyin Hilmi Bey'den eski astronomi ve takvim hazırlama metodunu öğrenerek bilgisini artırır. İstanbul Kandilli Rasathanesi'ni kurduKonya milletvekili olarak T.B.M.M'ne girmiştir. Eserleri, *Türk Takvimi* (1936), *Eski Hitay Takvimi* (1936) ve *Eski Türklerde Hey'et ve Takvim* (1937), *Rubu Tahtası, Nazariyâtı ve Tersimi* (1948)'dir. [bir yazı: 262.]

Göksel, Ali Nüzhet (Ali Süha): 1897-1961. Ziya Gökalp'in damadıdır. Diyarbakır Askerî Rüştiyesi ve Sultanîsi'nden mezun olmuştur. *Yeni Hilal* dergisini yaınlamıştır. Ziya Gökalp'in Malta Mektupları (1931), Ziya Gökalp ve Çınaraltı (1939) eserlerindendir.[297] [iki yazı: 144, 148.]

Gölpınarlı, Bâkî: 1900-1982. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa İzzet Baki'dir. 1931 yılında yayımladığı; *Melâmilik ve Melâmiler* adlı yapıtıyla edebiyat dünyasına adım atan yazar; *Türkiyat Mecmuası, Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nda görev yaptı. Çeşitli dergi ve gazetelerde çok sayıda bilimsel makale yayımlayan Gölpınarlı; *İslâm Ansiklopedisi* ile *Türk Ansiklopedisi*'nin çeşitli maddelerini de yazdı. [bir yazı: 256.]

292 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 177.

293 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 178.

294 *TBMM Albümü*, s. 448.

295 www.kars.bel.tr/kisisel–yonetim.php?no=3 (7 Mart 2008.)

296 Cihat Gökçek, *Antoloji İzmir Hikâyecileri*, Güneş Basın ve Yayınevi, İzmir 1943, s. 23-25.

297 Işık, a.g.e., s. 193.

Gövsa, İbrahim Alâeddin: 1889-1949. İstanbul. Hukuk tahsili yapmış, sonra öğretmenliğe intisapla okullarda ve müfettişliklerde bulunmuştur. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'ni hazırlamıştır.[298] [üç yazı: 12, 56, 182.]

Gözen, Necmi: 1937'de Hukuk Fakültesi talebesidir. [bir yazı: 102 içinde]

Gültekin, Cemal: 1309'da Erzurum'da doğdu. Darülmuallimin'in Edebiyat Şubesi'nden mezun oldu. Samsun kültür direktörlüğü vazifesinde bulundu. *Öz Dile Doğru* isimli kitabı 1935'de Samsun Halkevi tarafından basıldı. Edebiyat öğretmenliği yaparken beşinci ve altıncı Dil Kurultaylarına katıldı.[299] [bir yazı: 76.]

Güner, Fikret: 1938-39 tarihlerinde Ankara Üniversitesi'nde öğrenci. [bir yazı: 162.]

Güneri, Ülkü: 1937'de Ülker mecmuası yazarlarından. [bir yazı: 84.]

Güngör, Salahaddin: Gazeteci. *Yakınlarının Ağzından Atatürk, Kumandanlarımızın Harp Hatıraları* (1937), *Tarihten Fıkralar* (1943) önemli eserleridir. [bir yazı: 127.]

Güntekin, Reşat Nuri: 1892-1956. İzmir'de Fréres'lerde okuduktan sonra İstanbul Darülfünûn'un Edebiyat Şubesi'ne girmiş, mezun olduktan sonra öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır. Çanakkale mebusu seçilmiştir. Pek çok kıssa hikâye ve roman yazmıştır. Bunlardan bazısı *Çalıkuşu, Yaprak Dökümü*'dür. [bir yazı: 143.]

Güvenç, Salahî: Hukukçu. 1939'da üniversite öğrencisi. [bir yazı: 166.]

Hicret, Mehmet: 1940'ta *İkdam* gazetesi yazarlarındandır. [bir yazı: 234.]

Hikmet, Hasan: 1939'da *Yeni Sabah*'ta Eşref Edip'in Âkif kitabını takdir ettiği bir tahlil yazısı yayımlanır. *Sebilürreşad* yazarıdır. [bir yazı: 165.]

İbrahim Sabri Bey: 1897-1983. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğludur. Babasıyla birlikte 150'likler arasında Türkiye'den çıkarıldıktan sonra Mısır'da ikamet etti. İskenderiye Üniversitesi'nde Türkçe dersleri verdi. Âkif'in *Gölgeler* kitabını Arapça'ya tercüme etti. Mustafa Sabri Efendi'nin *Mevkıf'u-l Akl*'ini Türkçe'ye tercüme etti. Akif'in bizzat kendisi tarafından Yozgatlı İhsan Efendi'ye emanet edilen ve gerektiğinde meâlinin yakılması yönündeki vasiyetini gerçekleştirmek üzere Kahire'deki grubun içinde o da yer almıştır. [bir yazı: 272.]

İleri, Suphi Nuri: 1887. Gelibolu'da doğdu. İstanbul Hukuk'ta tahsilini tamamladı. Paris'te Hukuk doktorasını yaptı. [93 içinde, 98]

İlker, Faruk: 1916. Afyonkarahisar'da doğdu. Doktor. Manisa milletvekilliğinde bulundu.[300] [bir yazı: 167.]

İmset, [İsmet Hulusi]: 1906-1965. İstanbul'da doğdu. *Akşam* gazetesinde muhabir olarak gazetecilik hayatına başladı. *Son Posta* gazetesinde uzun yıllar köşe yazarlığı yaptı.[301] [bir yazı: 14.]

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal: 1871-1957. İstanbul'da doğdu. Hususî eğitim almış, henüz gençken gazete ve dergilere yazmaya başlamıştır. Bâbıâli'de otuz üç sene memuriyette bulunmuştur. *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, Son Hattatlar, Son Asır Türk Şairleri, Hoş Sadâ* eserlerindendir. [bir yazı: 273.]

İnan, Fuat Şemsi: 1886-1974. Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde Darüşşafaka Müdürlüğü, Maârif Nezâreti Tedrisât-ı Tâliye (orta öğretim) Umum Müdürlüğü gibi vazifelerde bulundu. [iki yazı: 261, 299.]

298 Hüseyin Albayrak, *Trabzon Basın Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 1994, s. 339.

299 *1848-1937 Yüksek Öğretmenliler Albümü*; *Türk Dil Kurultayı: Beşinci: 1945: Birleşimler, tutanaklar, tezler*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1946, s. 80 ve 91; Hasan Taner, *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1944, s. 87.

300 *TBMM Albümü*, s. 301.

301 Reşid Halid Gönç, *Bâb-ı Âli'nin Hatıra Defteri*, c. III, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1988, s. 86.

İslâmoğlu, Ali Münif: 1917-1998. Aydın Çine'de doğdu. Dahiliye mütehassıslığı, Kastamonu Verem Hastanesi başhekimliği, 11. ve 19. dönem Kastamonu milletvekilliği ve 1977-1980'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı vazifelerinde bulundu.[302] [bir yazı: 275.]

İz, Mahir: 1895-1974. İki yıl kimya, bir yıl Hukuk Fakültesi'nde okuduktan sonra, Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. I. BMM'nde Zabıt Katipliği, İstanbul İstanbul İmam Hatip Okulu'nda öğretmenlik yaptı. *Din ve Cemiyet* (1973), *Tasavvuf* (1969), *Yılların İzi* (1975) önemli eserleridir. [iki yazı: 193, 297.]

İzmirli Yusuf Ziya: Âkif'in vefatına şiir düşüren isimlerden biridir. [bir yazı: 267]

Kabaklı, Ahmet: 1924-2001. Harput'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nden ve Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. *Karacadağ* dergisini yönetti. *Hareket, Bizim Türkiye, Hisar, Yeni İstanbul* gibi dergilerde yazdı. Önemli eserleri arasında *Türk Edebiyatı* (1965), *Mehmet Âkif* (1971), *Yunus Emre* (1971), *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* (1973) vardır.[303] [bir yazı: 287.]

Kam, Ömer Ferit: 1861-1944. İstanbul'da doğdu. Tıbbiye ve Hukuk mektebinde tahsil gördü. Fransızca hocalığı ve Tercüme odasında mümeyyizlik ve müdürlük yaptı. Süleymaniye Medresesi'nde felsefe okuttu. *Vahdet-i Vücud, Dinî ve Felsefî Musahabeler* eserleri arasındadır. [bir yazı: 199]

Kandemir, Feridun: 1895. İstanbul'da doğdu. İlk Büyük Millet Meclisi matbaasını kurdu. Millî Hükümetin ilk istihbarat müdürü olarak çeşitli dış işlerinde çalıştı. *Hande, Öğüt, İfham* gibi pek çok dergi ve gazetedeyazıları yayımlandı. Eserleri arasında, *Jön Türklerin Zindan Hatıraları* (1932), *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler: Medine Müdafaası* (1974) başlıklı kitaplar vardır.[304] [üç yazı: 11, 228, 230.]

Kangal, Hasan Hurşit: 1916. Balıkesir'de doğdu. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu.[305]. 1942'de Doğu Beyazıthakimi oldu. 1954'te Tokat milletvekilliğinde bulundu.[306][bir yazı: 254.]

Karahan, Abdülkadir: 1913-2000. Urfa'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu, ve Sorbonne Üniversitesi'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve Kahire Ayn Şems Üniversitesi'nde profesörlük yaptı. *Tasvir, Yeni Sabah, Tercüman* ve *Türkiye Gibi* gazetlerde yazılar yazdı. [bir yazı: 102 içinde]

Karaoğuz, Tahir Akın: 1898-1982. Safranbolu'da doğdu. 1919'da *Açıksöz* gazetesini çıkardı. 1938'de yayınladığı *Karaelmas*, 1942'de *Türk Kanadı* ve *Doğu* dergilerini çıkardı. Eserleri arasında *Orduya Armağan* (Şiir 1922), *Orta Anadolu'da Yunan Facialar*ı (Şiir 1922), *Anadoludan Kovduklarımız* (Orduya Armağan ve Orta Anadolu'da Yunan Facialar bir arada 1962).[307] [iki yazı: 258-298.]

Karaveli, Orhan: 1930'da Ankara'da doğdu. İstanbul Hukuk ve Londra Politeknik Okulu'nda öğrenim gördü. Milliyet Gazetesi'nin Berlin ve Londra temsilciliğini yaptı. *Kişiler ve Köşeler* (1982), *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü* (1999) isimli eserleri vardır.[308] [bir yazı: 305.]

Kemal, Muzaffer: *Mehmet Âkif* broşürü yazarlarından ve 1937'de Tıp Fakültesi talebelerindendir. [102 içinde]

Kestelli, Raif Necdet: 1881-1937. İzmir'de doğdu. *Servet-i Fünûn* ve *Resimli İstanbul* dergilerinde yazılarını yayımladı. 1908'den sonra *Resimli Kitap*'ta yazdığı söyleşilerle edebiyat dünyasına adını duyurdu. 1911'de çıkan Balkan Savaşı'na yüzbaşı rütbesi ile katıldı ve savaş sonrasında, Sofya'da bir yıl esir hayatı geçirdi. *Vakit, Tasvir* ve *Tan* gazetelerinde fıkralar yazdı. Şiirlerini *Hisler ve Fikirler* adı altında topladı.[309] [bir yazı: 95.]

302 Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tairihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri (1966-1980)*, c. II, Türkiye Büyük Milet Meclisi Vakfı Yay. No: 20, Ankara 1999, s. 577-578.

303 "Kabaklı, Ahmet", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu ve İsmail Kara (haz.), Dergah Yayınları, İstanbul 1982, c. V, s. 61-62.

304 Nurettin Can Gülekli ve Rıza Onaran (haz.), *Türkiye Birinci Millet Meclisi 50. Yıldönümü*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yay.:8, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, s. 195-197.

305 *TBMM Albümü*, s.649.

306 Nebioğlu, *a. g. e.*, s. 374.

307 Oral, *a. g. e.*, s. 330; Aziz Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir, 1872-1972?*, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1980, s. 59.

308 Orhan Karaveli, *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü*, Pergamon Yay., İstanbul 1999.

309 Gönç, *Âli'nin Hatıra Defteri*, c. III, s. 98.

Kısakürek, Necip Fazıl: 1905-1983. *Büyük Doğu*'yu çıkardı. *Çile, Bir Adam Yaratmak* önemli eserlerindendir. [bir yazı: 279.]

Kıvanç, Münir: 1939'da üniversite öğrencisi. [bir yazı: 164.]

Kirmaci, Said: Eşref Edip'in kitabını tebcil için Maraş'tan yazan biri. [bir yazı: 190.]

Kolaylı, Şefik: Neyzen Tevfik'in ağabeyi. Bafra'da doğdu. Veteriner. İstiklal savaşından sonra Şefik Kolaylı Pendik Bakteriyolojihanesi'ne müdür olarak atandı ve bu görevde 1939 yılına kadar kaldı. 1939-1945 yıllarında Tarım Bakanlığı teftiş heyetinde çalıştı, 1946-1951 yıllarında Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığında bulundu. Sığır vebası, tavuk kolerası aşısı , antraktsa teşhis çiçek aşısı Anadolu keçilerinin plöro-paömonisi konularında çalışmaları vardır.[310] [bir yazı: 209 içinde]

Konuk, Abdurrahman: 1916. İnegöl'de doğdu. İstanbul ve Paris Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. *And* gazetesi idare müdürlüğü ve başyazarlığı yaptı. Bursa milletvekilliğinde bulundu. Ayrıca 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli miktarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarları arasındaydı.[311] [iki yazı: 102 ve 103 içinde]

Korap, Ali Rıza: Felsefeci.[312] Necip Fazıl Kısakürek'in *Bir Adam Yaratmak* isimli eserine bir tenkit yazısı[313] yazdı. Diğer bir makalesi: *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*[314]'dir. [iki yazı: 146, 194.]

Kuntay, Mithat Cemal: 1885-1956. İstanbul'da doğdu. Vefa İdadisi'ni ve Mektebi Hukuku bitirdi. Doktora sınavını verdikten sonra, idare hukuku asistanlığı yaptı. Adliye Nezareti Özel Kalemi'ne girerek müdürlüğe kadar yükseldi. *Üç İstanbul* (1938) adlı romanında da canlandırdığı, Mehmet Âkif'le tanışması, sanatı ve düşünceleri üzerinde etkili oldu. Şiir kitabı: *Türk'ün Şehnâmesi* (1945)'dir.[315] [üç yazı: 210, 281, 296.]

Kutadgu, Mukib [Cevdet]: 1918-1994. *İktisat ve Maliye* dergisinin sahibi ve başyazarıdır. 1946'da Hesap Uzmanları Kurulu'na katıldı. İstanbul Lisesi Mezunları Derneği'nin ve Türkiye Kanser Vakfı'nın kuruculuğunu ve yöneticiliğini yaptı. [316] [bir yazı: 50.]

Levent, Agâh Sırrı: 1893-1978. Rodos'ta doğdu. 1913'te *Babalık* gazetesi yazarı olarak yazmaya başladı. *Felsefe ve İçtimaiyat Dergisi* sahidir. *Edebiyat Tarihi Dersleri*(1932), *Eserler ve Şahsiyetler*(1940), *Divan Edebiyatı*(1941) önemli eserlerindendir. [iki yazı: 71, 169.]

Mahmut, Fazıl: *Yolların Sesi* (İstanbul, 1932) mecmuasının sahibi, başmuharriri. [bir yazı: 242.]

Menteşe, Nahit: 1937'de Yarım Ay yazarlarındandır. [bir yazı: 52.]

Meriç, Muzaffer: 1939'da yayımlanan Veteriner Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı Mehmet Âkif broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 209 içinde]

Miras, Kâmil: 1874-1943. Afyonkarahisar'da dodu. İstanbul Üniversitesi'nin Ulum-i Aliye-i Diniyye Bölümü'nden mezun oldu. Afyonkarahisar mebusluğunda bulundu. Diyanet İşleri Başkanlığı müşavirliğinde üç yıl görev yaptı. Kur'an'ı Kerim'in Türkçe'ye tercüme ve tefsir edilmesi fikrini ilk kez ortaya koyan Miras'tır. Ayrıca *Buhari Tercümesi*'nin de dokuz cildini tercüme etti. [bir yazı: 171.]

Morkaya, Burhan Cahit: 1892-1949. İstanbul'da doğdu. 1918'de *Köroğlu* gazetesini kurdu. İlk romanı *Coşkun Gönül*'den sonra, *Gazinin Dört Süvarisi, Dünkülerin Romanı* gibi eserlere imza attı.[317] [üç yazı: 20, 41, 129.]

Namık: 1937'de Hukuk Fakültesi'nde talebe. [bir yazı: 102 içinde]

310 Seyit Kemal Karaalioğlu, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, İnkılap, İstanbul 2004, s. 19.

311 *TBMM Albümü*, s. 227.

312 Osman Akkuşak, "Münakaşalı Konferanslar", *Yeni Şafak*, 31 Mayıs 2004'ten naklen: "1950'li yıllarda Türkiye Muallimler Birliği'nin Çemberlitaş'taki merkezinde münakaşalı konferanslar tertiplenirdi. Cumartesi günleri saat 13.00 yahut 13.30'da başlar, konuşmalar bitinceye kadar, bitirilinceye kadar devam ederdi. Bu konferansların müdavimleri ve konuşmacıları arasında, Birliğin reisi sosyoloji profesörü Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile beraber tecrübî psikoloji profesörü Mümtaz Turhan, psikoloji profesörü Mustafa Şekib Tunç, ahlâk doçenti Nurettin Topçu, sosyal siyaset profesörü Orhan Tuna, sosyoloji profesörü Hilmi Ziya Ülken, felsefeci Ali Rıza Korap, Ziya Somar, Baha Arıkan, Nurettin Ergin, Takıyeddin Mengüçoğlu, Prof. İbrahim Kafesoğlu, Bahadır Dülger, Faruk Kadri Timurtaş, Veli Orhan Tüte, Fethi Gemuhluoğlu, Muharrem Ergin, Yusuf Ziya İnan, Mehmet Halid Bayrı, İrfan Atagün, Sabri Esad Siyavuşgil gibi ilim ve düşünce adamlarının, ilim ve fikir dostlarının bulunduğunu hatırlıyorum".

313 Ali Rıza Korap, "Bir Adam Yaratmak", *Varlık Dergisi*, 15 Haziran 1938, s. 119.

314 Ali Rıza Korap, "Tarihî Maddeciliğe Reddiye", *Sosyoloji Dünyası*, c.I, No.3, 1953, s. 40-3.

315 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Hidayet Özcan (haz.), c. III, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 1337-1341.

316 Necmi Karakullukcu, "Meslekî Dergicilikte Bir Öncü: Mukib Cevdet Kutadgu", *Vergi Dünyası*, Mayıs 2000, S. 225, s. 4-5; "Eski Hesap Uzmanları Müşerref Çallılar, İsmet Kutadgu, Nihat Onat ve Kenan Alanur ile yapılan Söyleşiler", *Vergi Dünyası*, Haziran 2005, S. 24, s. 6-7.

317 *TBMM Albümü*, s. 236.

Nayır, Yaşar Nabi: 1908. Yedi Meşale Hareketi içinde yer aldı. *Varlık* dergisini çıkardı. *Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri* (1937), *Yıllar Boyunca* (1959) eserlerindendir. [bir yazı: 93.]

Nihal, Şükûfe: 1896-1973. 1919'da İstanbul Üniversitesi Coğrafya Fakültesi'ni bitirerek Türkiye'nin ilk üniversite mezunu kadını ünvanını aldı. İlk şiir kitabı *Yıldızlar ve Gölgeler*, ilk romanı *İlk Istırap*'tır.[318] [bir yazı: 136.]

Nurettin, Vâlâ: 1901-1967. İstanbul'da doğdu. Tahsiline Galatasaray'da başlayıp, Viyana ve Moskova Üniversitelerine devam etti. *Akşam*, *Vakit* gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı. *Bu Dünyadan Nâzım Geçti* (1965) en meşhur eseridir.[319] [bir yazı: 67.]

O.: (İsmi zikredilmemiş) Hukuk Fakültesi'nden bir öğrenci. [bir yazı: 141.]

Okurer, Cahit: 1917-1973. Aydın'da doğdu. 1937'de de Darülmuallimin'den, 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.[320] 1961'de Adalet Partisi'nde İzmir üyeliğinde bulundu.[321] *Hareket* dergisi yazarlarındandır.[322] Dergide ağırlıklı olarak eğitim ve siyaset üzerine yazılar yazdı. Bu yazılar daha sonra *Ana Hatları ile Millî Eğitim Politikamız* (1965), *Büyük Fetih* (1953), *İdeal Milliyetçilik* (1946) ve *Gerçek Politika* (1969) adlı eserlerinde yer aldı. [bir yazı: 286.]

Olgun, Mehmet Tahir: 1877-1942. İstanbul'da doğdu. Menşe-i Küttabî Askeriye'yi bitirdi ve Bâb-ı Askerî'de memur oldu. Mevlevî tarikatine intisab etti. 1908'de *Sebilürreşat* adında bir dergi çıkarmak isteyip imtiyaz aldı, fakat Mehmet Âkif'in ricası üzerine bu imtiyazı Eşref Edip'e devretti. *Mahfil* dergisini çıkardı. *İzahlı Divan Edebiyatı Antolojisi* (1940), *Leyla İle Mecnûn (Fuzulî'nin Mesnevî'sinin tenkitli basımı)* (1958) önemli eserleridir.[323] [iki yazı: 72, 138.]

Onbaşıoğlu, Muhiddin: 1937'de Tıp Fakültesi öğrencisi. Ayrıca 1937'de Mehmet Âkif'in kabri için gerekli mikatarı karşılamak üzere üniversite öğrencilerinin girişimiyle çıkarılan broşür yazarlarındandır.[bir yazı: 103 içinde]

Orhon, Orhan Seyfi: 1890-1972. *Ulus, Zafer, Havadis* gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı. *Fırtına ve Kar* (1919), *Peri Kızı İle Çoban Hikâyesi* (1919) eserlerindendir.[324] [üç yazı: 7, 95, 274.]

Ortaç, Yusuf Ziya: 1895-1967. *Akbaba* dergisini çıkardı. *Akından Akına* (1916), *Cenk Ufukları* (1917), *Portreler* (1960) eserlerindendir.[325] [iki yazı: 6, 95.]

Ozansoy, Gavsi: 1917-1970. Halit Fahri Ozansoy'un oğlu. [bir yazı: 120.]

Ozan, K. Feyzi: 1937'de *Alkım Mecmuası* yazarlarındandır. [bir yazı: 62.]

Ozansoy, Halit Fahri: 1891-1971. İstanbul'da doğdu. *Rübab, Şehbal, Yeni Mecmua* dergilerinde yazıları çıktı. *Edebiyatçılar Geçiyor* (1939), *Sulara Giden Köprü* (1939) eserleri arasındadır.[326] [bir yazı: 46.]

Ozansoy, Munis Faik: 1911-1975. Midilli'de doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakül-tesi'nden mezun oldu. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nde bulundu. Başba-kanlık Müsteşarlığı yaptı. 1930'dan itibaren şiir yazan şair, *Şark, Çığır, Bayrak, Hisar, Millet* dergilerinde yayınladı. *Büyük Mabedin Eşiğinde, Hayal Ettiğim Gibi* önemli eserlerindendir.[327] [bir yazı: 48.]

Öcal, F. Cemal Oğuz: 1913-1971. Seydişehir'de doğdu. Öğrenimini İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda tamamladı. 3 Mayıs 1944'te yapılan "Kominizmi tel'in mitingi" dolayısıyla tevkif edildi. Irkçılık-Turancılık davasınyla yargılandı, beraat etti. *Yurttan Sesler, Türk Geliyor Millî Şiirler* (1944), *Ata Sevgisi, Her Şey Vatan İçin Türk Çocuklarına Millî Şiirler* eserlerindendir.[328] [iki yazı: 293, 294.]

318 Hülya Argunşah, *Şükufe Nihal: Bir Cumhuriyet Kadını*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

319 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 450.

320 *Yüksek Öğretmenliler Albümü*.

321 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri (1961-1964)*, c. I, Türkiye Büyük Milet Meclisi Vakfı Yayınları No: 16, Ankara 1998, s. 299-300.

322 Nurettin Topçu, *Millet Mistikleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 105-106.

323 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 330.

324 İhsan Işık, *a. g. e.*, s.333-334.

325 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 334.

326 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 336.

327 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 337.

328 "F. Cemal Oğuz Öcal", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, c. VII, s. 171.

Ömer, Seyfi: Veteriner. [bir yazı: 192.]

Özgümüş, Nahide: 1939'da yayımlanan Veteriner Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı Meh-met Âkif broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 209 içinde]

Özsever, Hüseyin Siret: 1872-1959. İstanbul'da doğdu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Edebiyat öğretmenliği ve Hariciye Nezareti mektupçuluğu yaptı. Edebiyât-ı Cedîde topluluğu içinde şiir yazdı. Ömer Senih mahlasını kullandı. *Leyâl-i Girizan* (1910), *Bağbozumu* (1928), *Kıvılcımlı Kül* (1937) eserlerindendir. [bir yazı: 246.]

Ö[zyalçın], K[adri]: 1936'da Sivas Halkevi'nin yayınları arasından yayımlanan *Ruhsatî'nin Hayatı ve Edebî Şahsiyeti*'ni, 1938'de *Şarkışlalı Serdarî*'yi, 1939'da *Deliktaşlı Minhacî*'yi derledi.[329] [iki yazı: 53, 77.

Ressam: [bir yazı: 147.]

Revnakoğlu, Cemalettin Server: 1909-1968. Galatasaray Lisesi'ni bitirmiştir. Arapça ve Fransızca'yı iyi bilirdi. Erzurum hayranı olması hasebiyle Erzurum folklorü ve tarihine dair geniş araştırmalarda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Osmanlı tasavvuf kültürüne dair pek çok kitap ve eşya toplamış, büyük bir koleksiyon oluşturmuştur. [bir yazı: 200]

Ruşenay, Doğan [Hüsnü Hakan Tanrıkut]: 1891'de doğdu. Türk Dil Kurumu'nda Etimolojik ve Lengiustik Kolları başkanlığı yaptı. 1940'da *Yeni İnsanlık* mecmuasının imtiyaz sahibi ve başyazarıdır. Üç ay sonra dergi kapandı, yerine *Hamle* dergisini çıkardı. *Güneş Dil Teorisine Göre Dil Tetkikleri* ve *Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Gerekli İzahlar* eserlerindendir.[330] [bir yazı: 223.]

Rüşdi, Halil: ? [bir yazı: 266.]

Sabahattin Ali: 1907(1906?)-1949. Gümilcine'de doğdu. İstanbul Muallim Mektebi'nden mezun oldu. 1945 de *Marko Paşa* isimli tenkitçi bir gazete çıkardı, fakat takibata uğradı ve neticede gazete kapatıldı. 1949'da Bulgaristan hududunu geçerken öldürüldü. *Kuyucaklı Yusuf* (1937) en önemli eseridir.[331] [bir yazı: 93 içinde]

Sadi, Kerim: 1900-1977. İstanbul'da doğdu. Bir süre tıp tahsil etti. Daha sonra çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayınlandı. 1930-1950 arasında *İnsaniyet Kütüphanesi* adı altında kırk kadar telif ve tercüme risale yayınladı. 1960 sonrası yazılarında A. Cerrahoğlu ismini kullandı. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Tarihî Maddecilik, Bir İslâm Reformatörü Mehmet Âkif* eserleri arasındadır. [bir yazı: 95 içinde]

Safa, Peyami: 1889-1961. Şair İsmail Safa'nın oğludur. Özel öğretimle kendi kendini yetiştiren nadir isimlerdendir. Gazetecilik yaptı. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih Harbiye, Yalnızız* önemli eserlerindendir. [dokuz yazı: 5, 42, 90, 101, 104, 114, 184, 188, 244.]

Sağdıç, Ruhî [Naci]: 1310'da Edremit'te doğdu. Fânî Dede müstearıyla şiirleri *Sadâ-yı Hakk, Ahenk, Zafer-i Millî* gazetelerinde yayımlandı. 1940'ta *Yeni Sabah* yazarlarındandır.[332] [dört yazı: 219, 220, 221, 263.]

Salih, N.: *Mehmet Âkif* broşürü yazarlarından. [bir yazı: 102 içinde]

Saltuk, Süreyya: 1939'da üniversite öğrencisi. [bir yazı: 145.]

Sedes, Selami İzzet: 1896-1964. İstanbul'da doğdu. 1918'de *Akşam* gazetesinde gazeteciliğe başladı. *Tiyatro Sanatı* (1935), *Tiyatro Konuşmaları* (1936) eserlerindendir.[333] [bir yazı: 225.]

Sencer, M[uhtar]: 1937'de *Mehmed Âkif* kitabını hazırlayanlardandır. İsmail Sâib Efendi'nin torunudur. [üç yazı: 103 içinde,151, 160.]

329 Avni Candar, *Bibliyografya Halkevleri Neşriyatı*, Ulus Basımevi, Ankara 1939, s. 37.

330 Mehmet Kaplan, *Âli'ye Mektuplar*, haz. Zeynep Kerman-İnci Enginün, Dergâh Yay., İstanbul 1992, s. 86.

331 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 368.

Seren, Halûk: 1939'da yayımlanan Veteriner Fakültesi öğrencilerinin hazır-ladığı *Mehmet Âkif* broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 209 içinde.]

Sertel, Sabiha Zekeriya: 1897-1968. Bakü'de doğdu. Amerika'da Columbia Üniversitesi'nde okuduktan sonra Türkiye'ye dönüp gazetecilik yaptı. *Tan* gazetesinin dağılmasından sonra, 1950'de Türkiye'den ayrıldı ve bir daha da dönmedi. 1939'da yayımlanan *Fikret-Âkif Kavgası* önemli eserlerindendir. [üç yazı: 92, 107, 214.]

Sertoğlu, Murat: 1911 (1910?) Koza'da doğdu. 1931'de *Her Gün* gazetesinde çevirmenlikle başlayan yazar, 1933'te *Haber* gazetesinin yazarı olarak çalışmaya devam etti. Elliye yakın yazdığı *Pehlivan* tefrikalarıyla üne kavuştu.[334] [bir yazı: 2.]

Sevengil, Refik Ahmet: 1903-1970. Bingazi'de doğdu. *İfham* ve *Vakit* gazetelerinde çalıştı. Tokad milletvekili iken beşinci dil kurultayında bulundu. *İstanbul Nasıl Eğleniyordu, Eski Şiirimizin Ustaları* eserlerindendir.[335] [iki yazı: 32, 180.]

Sevük, İsmail Habib: 1892-1954. Edremit'te doğdu. İstanbul Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. *Açıksöz* gazetesinde başmuharrirlik vazifesinde bulundu. En meşhur eseri *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* (1925)'dir. [iki yazı: 168, 277.]

Sözen, M.: Balıkesir Lisesi Fransızca öğretmenliği yaptı. [bir yazı: 247.]

Su, Mükerrem Kâmil: 1906-1977. Bursa'da doğdu. 1922'de İstanbul Darülfünunu'nu (Çapa Kız Öğretmen Okulu) bitirdi. Ankara Radyosu "Çocuk Saati" Programı'nın şef redaktörlüğünü üstlendi. *Tasvir* gazetesinde günlük köşe yazıları yazdı. Bu romanların çoğu gazetelerde tefrika edildikten sonra roman olarak basıldı. *Sevgi ve Istırabım* (1940), *Sus Uyanmasın* (1940), *Çırpınan Sular* (1941)[336] [bir yazı: 250.]

Sütüven, Mustafa Seyyid: 1908-1969. Edremit (Balıkesir)'te doğdu. Balıkesir Lisesi'ni dışardan sınavla bitirdi. Madencilik, kırtasiyecilikle uğraştı. Şiirleri *İnsan, Servetifünun, Türk Dili, Yeditepe, Yeni İnsan, Yeni Ses* dergilerinde yayımlandı. Şiirleri, *Bütün Şiirleri* ismiyle 1976'da ölümünden sonra yayımlandı.[337] [bir yazı: 253.]

Şahsuvaroğlu, Halûk Y[usuf]: 1912-1946. İstanbul. 1936'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Topkapı Sarayı Müzesi müdürlüğünde bulundu. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi İslâm Sanatları Enstitüsü, Eski Eserleri Koruma Encümeni ve Centre International D'Etude eds Textiles Amicus Cemiyeti üyeliğinde bulundu. 1939'da *Yücel Mecmuası* yazarlarındandır. *Tarihi Odalar* (1954), *Tarihçi Gözüyle Atatürk* (1967), *Boğaziçine Dair* (1986) eserlerindendir.[338] [bir yazı: 173.]

Şibay, Halim Sabit: 1883. Rusya'nın Kazan vilayetinde doğdu. Medrese-i İslâmiye, Medrese-i Halimiye'de tahsilini tamamladı. Darülfunun İlâhiyat şubesine de kaydoldu ve buradan mezun oldu. Islah-ı Medâris Encümeni'ne aza seçildi. Alman Dostluk Cemiyeti'nde aza bulunduğu için Almanya'ya gitti. 1939 yılında *İslâm Ansiklopedi-si*'nde çalışmağa başladı. "Ebu Hanife" maddesini yazdı. *Sebilürreşad* mecmuasında, *Yeni Mecmua*'da, *İctimaiyat Mecmuası*'nda makaleleri yayımlandı. *Tarih-i İslâm* ve *Tarih-i Edyan* önemli eserlerindendir. [bir yazı: 181.]

Talû, Ercüment Ekrem: 1888-1957. Recaizade Mahmut Ekrem'in oğlu olup, İstanbul'da doğmuştur. 1934'de gazeteciliğe başlamış, gazete ve dergilere hikâye, fıkra ve adapte roman yazmıştır. *Evliya-yı Cedid* (Yeni Evliya Çelebi, 1920), *Asriler* (1922), *Gün Batarken* (1922), *Kopuk* (1922), *Sabir Efendi'nin Gelini* (1922), *Kan ve İmam* (1923), *Bu Gönül Böyle Sevdi* (1941), *Çömlekoğlu ve Ailesi* (1945), *Dünden Hatıralar* (1945) eserlerindedir.[339] [üç yazı: 13, 177, 195.]

332 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Mesâhiri*, haz. Mehmet Sarı-Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir 1999, s. 149-151.

333 İhsan Işık, *a. g. e.*, s. 376.

334 Gönç, *a. g. e.*, c. III, s. 121.

335 Alpman, *a.g.e.*, s. 84-87.

336 İhsan Işık, *a.g.e*, s. 391.

337 Abdullah Özkan-Refik Durbaş, *Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri* Antolojisi, c. 1, Boyut Dosya Yay., İstanbul 1999, s.158.

338 Nebioğlu, *a. g. e.*, s. 577.

339 İhsan Işık, *a.g.e.*, s. 410.

Tan, M. Turhan: Asıl adı Samih Fethi'dir. 1885-1939. İstanbul'da doğdu. Tarihî romanlar yazdı. *Cumhuriyet* gazetesinde fıkra yazarlığı yaptı. Eserleri arasında *Hürrem Sultan* (1962), *Tarihî Fıkralar* (1962) vardır.[340] [beş yazı: 19, 33, 102 içinde, 110, 187.]

Tanay, Hasan Rasih: ? [bir yazı: 23.]

Tanpınar, Ahmet Hamdi: 1921-1962. *Huzur, Sahnenin Dışındakiler, Mahur Beste* önemli eserlerindendir. [bir yazı: 92 içinde]

Tarhan, Abdülhak Hâmit: 1852-1937. Tarihçi Hayrullah Efendi'nin oğludur. Paris büyükelçiliği ikinci kâtipliği, Londra sefareti kâtipliği ve şehbenderlik vazifeleri aldı. *Macera-yı Aşk* (1873), *Nesteren* (1878), *Makber* (1885), *Finten* (1918), önemli eserlerindendir. [bir yazı: 90 içinde]

Tarlan, Ali Nihat: 1898-1978. Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçilerinden. İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'nde uzun yıllar Eski Türk Edebiyatı dersleri okuttu. *Edebî Sanatlara Dair* (1931), *Şeyhî Divanını Tetkik* (1934-1936), *Zatî Divanı* (1968) önemli eserlerindendir. [bir yazı: 163.]

Taşan, Aziz: 1902-1978. Merzifon'da doğdu. Şeyh Abdurrahim Nizameddin Rumî'nin torunlarındandır. *Taşan* dergisinin (1930-1940) yazı kurulunda bulunmuştur. *Dünden Bugüne Merzifon* en önemli eseridir.[341] [bir yazı: 74.]

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif: 1901-1970. Deniz Harb Okulu'ndan sonra Hukuk Fakültesi Yüksek Ticaret Okulu'nu bitirdi. Gazateciliğe 1917'de girdi. Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'ya geçti. Ankara'da *Hakimiyeti Milliyeti* çıkardı. Kara Davut (1928), Köroğlu (1928), Karlı Dağlar (1945), *Fatma'ya Mektuplar, Sultan İkinci Abdülhamid ve Osmanlı İmparatorluğunda Komitacılar* önemli eserlerindendir.[342] [dört yazı: 39, 99, 142, 176.]

Tevetoğlu, Fethi: 1916. İstanbul'da doğdu. Tıp Fakültesi mezunudur. Adalet Partisi Samsun milletvekilliğinde bulunmuştur. Muhtelif dergilerde yazı ve şiirleri Atsızayoldaş, Ali Fethi, Tevetoğlu imzaları ile çıktı. *Tagore Külliyatı* (1939), *Türklüğe Kurban* (1943), *Büyük Türkçü Müftüoğlu Ahmet Hikmet* (1951) önemli eserlerindendir.[343] [üç yazı: 103 içinde, 302, 303.]

Tez, İlhami Bekir: 1906-1984. Trablus'da doğdu. *Millî Mecmua, Serveti Fünun, Yeni Adam* dergilerinde yazdı. *SEK* dergisini çıkardı. Başlıca eserleri *Olduğu Gibi* (1935), *Hürriyete Kaside* (1945)dir.[344] [bir yazı: 96 içinde]

Tolon [Tolun], [Abdülaziz]Mecdi: 1864-1941. Balıkesir'de doğdu. Mezun olduğu Rüşdiye'ye muallimlik yaptı. Girit-Hanya'da Rum mekteplerine karşı açılan Mekteb-i Kebîr-i İslâm'da vazife yaptı. II. Meşrutiyet'ten sonra Balıkesir mebusluğunda bulundu. Şiirleri vefatından sonra Osman Ergin tarafından *Divan* adıyla yayınlandı. [iki yazı: 264, 265.]

Topçu, Nurettin: 1909-1975. Sarbonne'da doktorasını verdi: "Conformisme et révolte". Bu üniversitede felsefe doktorası veren ilk Türk öğrencisi oldu. 1939'da *Hareket* dergisini yayımlamaya başladı. *Felsefe* (1952), *Ahlâk Nizamı* (1961), *Bergson* (1968), *İsyan Ahlâkı* (1975) önemli eserlerindendir. [iki yazı: 276, 285.]

Toprak, Burhan: 1906-1967. 1929'da Sarbonne Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Sanat tarihçisi, çevirmen ve edebiyat araştırmacısı. Eserleri arasında *Yunus Emre Divanı, Sanat Tarihi, Ballar Balını Buldum*'dur.[345] [bir yazı: 92 içinde]

Tümtürk, İsmet Rasin: Cenap Şehabettin'in oğlu. Yassıada avukatlarındandır. [bir yazı: 174.]

340 İhsan Işık, *a.g.e.*, s. 434.

341 A. Aziz Taşan, *Dün'den Bugün'e Merzifon*, Merzifonlular Derneği tarafından yay., İstanbul 1979, s. 5.

342 Alpman, *a.g.e.*, s. 67-69.

343 M. Sırrı Çakmak, M. Naci Kuşadalı ve Naif Timur (haz.), *Türk Asker Şairleri*, ÖZ-AR Yay., Ankara 1952, s. 151.

344 Özkan, *a.g.e.*, c. I, s. 144.

345 İbrahim Alaeddin Gövsa, *Türk Meşhurları*, Yedigün Neşriyatı, 1946, s. 384.

Türkay, Cevdet: *Osmanlı Türklerinde Coğrafya* (1958) ve *Başbakanlık Arşiv Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*'ın yazarıdır. [bir yazı: 157.]

Türk, Hamdi Tüzün: ? [bir yazı: 54.]

U[zun]Postalcı, M[ustafa]: 1939'da Konya'da doğdu. 1963'te Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. 1989'da Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Hukuku Anabilimdalı'nda profesör oldu.[346] [bir yazı: 295.]

Ulukı[u]t, Süleyman Nehib: 1915'de Selanik'te doğdu. 1936'da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Yeşilay Cemiyeti üyeliğinde bulundu. 1937'de *Yeşilay* mecmuasında yazdı. *Mavi Gözler* (şiir kitabı), *Bir İnceleme*, eserlerindendir.[347] [bir yazı: 100.]

Unaer, İhsan: Doktor. [üç yazı: 102 içinde, 154, 179.]

Us, Hakkı Tarık: 1889-1956. İstanbul Hukuk Mektebi'nde okuduktan sonra *Tanin*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde yazmaya başladı. Bir süre liselerde hukuk ve edebiyat öğretmenliği yaptı. 1923-1939 yıllarında Giresun milletvekili olan Us, Matbuat Cemiyeti ve Basın Birliği'nin kurucuları arasında yer aldı. İlk Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın tutanaklarını *Meclis-i Mebusan 1877* (1940-1954, 2 cilt) adlı kitapta topladı. [bir yazı: 282.]

Uygur, Tahsin Nahit: 1899-1992. Çankırı'da doğdu. Şair, yazar, gazeteci. İstanbul Mülkiye Baytar Mektebi'ni bitirdi. Veterinerlik, müfettişlik ve 1954'te de Demokrat Parti mebusluğu yaptı. *Çankırı Halk Edebiyatı : Türküler, Maniler, Ninniler* kaleme aldığı önemli eseridir.[348] [bir yazı: 87.]

Uz, Muhyiddin Okyay: ? [Bir yazı: 251.]

Ülkülü, Orhan: Balıkesir Öğretmen Okulu'nda okudu. Şiir ve tercümeleri çeşitli dergilerde yayımlandı. Pierre Vannier'den Homeopati'nin çevirisini yaptı. [bir yazı: 270.]

Ünverici, Osman: 1939'da yayımlanan Veteriner Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı Mehmet Âkif broşür yazarlarındandır. [bir yazı: 209 içinde.]

Vecih, Kemal: 1937'de *Ülker* ve 1934'te *Gül* mecmuası yazarlarından. [bir yazı: 86.]

Yalçın, Hüseyin Cahit: 1874-1957. Balıkesir'de doğdu. Mekteb-i Mülkiye'den mezun oldu. Mütareke yıllarında İngilizler tarafından tutuklanıp Malta'ya sürgüne gönderildi. *Tanin* ve *Fikir Hareketleri* dergilerini çıkardı. *Oğlumun Kütüphanesi* adıyla on dört ciltlik çeviri dizisi yayımladı. *Nadide* (1892), *Kavgalarım* (1910), *Edebî Hatıralar* (1935) eserleri arasındadır.[349] [bir yazı: 66.]

Yaşar, A. Mehmed: Balıkesir lisesi talebesi. [iki yazı: 60, 255.]

Yavsi, Suud [Ebussuudoğlu Mehmed]: 1882-1948. Suudü'l-Mevlevî olarak da bilinir. Divan-ı Hümayûn mühimme kalemi, Ayan Meclisi kâtipliği, pek çok okulda hat hocalığı yaptı. Millet kütüphanesi'nde memur olarak çalıştı. Şair ve hattattır. Divan'ı vardır. *Şair Mustafa Zekâi* (1941) önemli eseridir. Mehmed Suûd Bey, 1882 yılında İstanbul'da doğdu. Hattat Vahdeddin Efendi'nin torunudur. Babasından başka, Beşiktaşlı Nûrî Efendi, Muhsinzâde Abdullah Efendi, Kâmil Efendi, Sâmî Efendi ve İsmail Hakkı Altunbezer gibi hocalardan ders alarak, hat sahasında kendini yetiştirdi. Mevlevî tarîkatına intisâbının ardından, gazetelere yazdığı yazılarda 'Suûdu'l-Mevlevî' adını kullanan Mehmed Suûd Bey, 1948 yılında İstanbul'da vefat etti. Kabri, Merkezefendi Kabristanı'ndadır. (Kaynak: Osmanlı Sanatında Mevlevî Hattatlar ve Dîvan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu - Server Dayıoğlu, Sanatıyla ve Kültürüyle III. Eyüpsultan Sem-

346 www.merhabagazetesi.com.tr/eski/arsiv/2006/11/28/bugun.htm (6 Nisan 2008)

347 Nebioğlu, *a. g. e.*, s. 641.

348 Mehmet Turan Yarar, *Veteriner Şairler*, Gürsoy Basımevi, Ankara 1960, s. 23-25.

349 Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, c. 4, s. 1207-1208.

pozyumu bildirileri içinde, sayfa 324 vd. Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 1999 [350] [bir yazı: 249.]

Yazıcı, Hayri: 1936'da *Son Posta* gazetesi yazarlarındandır. [bir yazı: 3.]

Yegül, Fazlı Faik: 1882-1965. Selanik'te doğdu. Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi'nden mezun oldu. Almanya'da kimya tahsil etti. Yüksek Ziraat Enstitüsü genel sekreterliğinde bulundu. Berlin Darülfünûn hocalarından E. Stok ve Arthur Stehler'in eserinden tercüme ettiği *Tahlil-i Mikdari Tatbikatı* (1916) en önemli eseridir.[351] [iki yazı: 209 içinde, 257.]

[Yengin], Muhyiddin Raif: 1880'de İstanbul'da doğdu. Beşiktaş Rüşdiye'sinden sonra Bahriye Mektebi'nden mülazimi sani ve makine mühendisliği şehadetnamesi aldı. Liman dairesinde çalıştı, muallimlik yaptı. *Servet-i Fünûn*, *Resimli Gazete*, *Aşiyan* gibi mecmualarda şiirleri yayınlandı.[352] [bir yazı: 269.]

Yılmaz, A[bdurrahman]: 1937'de *Taşan* yazarlarındandır. *Bergama'da Foklor* (1941), *Tahtacılarda Gelenekler* (1948) önemli eserlerindedir. [iki yazı: 75, 152.]

Yücel, Hasan Âli: 1897-1961. İstanbul'da doğdu. Yüksek Muallim Mektebi'nde ve Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'nden mezun oldu. 1935'te İzmir mebusu seçildi, sonra Türk Tarih Kurumu ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nde azalıkta bulundu. 1938'de Millî Eğitim Bakanı tayin edildi. Bakanlığı sırasında köy enstitülerini kurdu. *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* (1932), *Edebiyat Tarihinden* (1957) eserlerindendir. [bir yazı: 55.]

Zerdeci, Tevfik: *Âkifnâme*'de Âkif'le Hafız Mehmet hakkında vuku bulan bir hatırasını nakleder. [bir yazı: 260.]

350 Mustafa Erdoğan, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bir Mevlevî Şeyhi Abdülbâkî Baykara Dede-Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Şiirleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2003, s. 73; İbnülemin Mahmud Kemal [İnal], *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1988, c. III, s. 1748-1750; Server Dayıoğlu, "Osmanlı Sanatında Mevlevî Hattatlar ve Dîvan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu", Sanatıyla ve Kültürüyle III. Eyüpsultan Sempozyumu bildirileri içinde, sayfa 324 vd. Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 1999.

351 Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen ve diğerleri (haz.), *Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi*, c. 2, IRCICA, İstanbul 2006, s. 983-985.

352 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 1, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1930, s. 993-996.

Haberler, Yazılar, Makaleler için Kronolojik Liste

1. Fazıl Mahmut, "Millî Marş", *Yolların Sesi*, Yıl 1, S. 2, 23 Temmuz 1932.

2. Ataç, Nurullah, "İki Şiir Kitabı", *Akşam*, 12 Teşrinievvel 1935.

3. Safa, Peyami, "Edebiyat Tarihi Değil, Edebiyat Karnavalı", *Kültür Haftası*, S. 6, 1936, s. 109-111

4. "Mehmet Akif İstanbul'a Geldi", *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1936.

5. Sertoğlu, Murad, "Senelerden Beri Mısır'da Yaşayan Tanınmış Türk Şairi Mehmet Âkif İstanbul'a Geldi", *Haber Akşam Postası*, 21 Haziran 1936.

6. Yazıcı, Hayri, "Üstat Mehmet Âkif Cennet Gibi Yurdunda", *Son Posta*, 22 Haziran 1936.

7. "Şair Mehmet Âkif Mısır'dan Döndü", *Tan*, 22 Haziran 1936.

8. Safa, Peyami, "Âkif'e Hasretimiz", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1936.

9. [Ortaç], Yusuf Ziya, "Edebiyata Hörmet", *Tan*, 24. 6. 1936.

10. [Orhon], Orhan Seyfi, "Mehmet Âkif", *Tan*, 25 Haziran 1936.

11. "Mehmet Âkif'le Mülakat: Hasta Bir Adam Dedikodu Mevzuu Olmak İstemez", *Tan*, 25 Haziran 1936.

12. Bekman, Münir Müeyyet, "Onbir Sene Sonra Memlekete Dönen Bir Şair Hakkında", *Açıksöz*, 1 Temmuz 1936.

13. "Büyük Vatan Şairi Mehmet Âkif", *Ayda Bir*, 1 Temmuz 1936, S. 11, s. 16.

14. Kandemir, Feridun, "Millî Edebiyatın Kuvvetli Yazıcısı", *Yedigün*, c. VII, S. 173, 1 Temmuz 1936, s. 6-8.

15. Gövsa, İbrahim Alaeddin, "Hakikatten Gelen Sayha", *Perşembe*, 2 Temmuz 1936.

16. Talu, Ercüment Ekrem, "Devle Cüce", *Son Posta*, 3 Temmuz 1936.

17. İmset [İsmet Hulusi), "Varan Bir", *Son Posta*, 3. Temmuz 1936.

18. Çamlıbel, Faruk Nafiz, Mehmet Âkif, Yedigün, c. VII, S. 174, 8 Temmuz 1936, s. 17.

19. "Haftanın Edebî Akisleri", *Kurun (İlâve)*, 11 Temmuz 1936.

20. Acun, Niyazi, "Mehmet Âkif'in Yanında", *Yarım Ay*, S. 35, 15 Temmuz 1936, s. 2-3 ve 28.

21. Aşkun, Vehbi Cem, "Hoş geldin Üstat", *Taşan*, 1 Ağustos 1936, S. 3-27.

22. Tan, Mümtaz Turhan, "Üstad Mehmed Âkif'in Yanında", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1936.

23. Morkaya, Burhan Cahit, "Bir Şair Bir Musikişinas", *Açıksöz*, 1 Birincikânun 1936.

24. Akyürek, Ahmet Remzi Dede, "Şâir-i Ârif Mehmet Âkif'in Târîh-i İrtihâli", haz. Yakup Şafak, "Ahmed Remzi Dede'nin Mehmed Âkif Bey için yazdığı tarih", *Yedi İklim*, c. 20, S. 201, Aralık 2006, s. 83-85.

25. [Çarşanba], Kuşadalı Ali Rıza, "Mersiye ve Târih", haz. Uğur Derman, "Âkif Bey İçin Yazılmış Bir Mersiye ve Târih Manzûmesi", I. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu : Bildiriler 19-20-21 Kasım 2008, Burdur : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2009, c. I.

26. "Şair Âkif'in Ölümü", *Ulus*, 28 İlkkânun 1936.

27. "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif'i Bugün Toprağa Verdik", *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1936.

28. Tanay, Hasan Rasih, “Mehmet Âkif’in Ölümü”, *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1936.

29. “Mehmet Âkif’i Kaybettik”, *Cumhuriyet*, 28 Birincikânun 1936.

30. “Acıklı Bir Kayıp Büyük Şair Mehmet Âkif Dün Vefat Etti”, *Son Posta*, 28 Birincikânun 1936.

31. “Mehmet Âkif Öldü”, *Kurun*, 28 İlkkânun 1936.

32. “Şair Mehmet Âkif’i Dün Kaybettik”, *Açıksöz*, 28 Birincikânun 1936.

33. “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif Dün Öldü”, *Tan*, 28 Birincikânun 1936.

34. Daver, Âbidin, “İstiklâl Marşı Şairinin Ölümü Karşısında”, *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936.

35. “Âkif Dün Gömüldü”, *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936.

36. “Mehmet Âkif’in Cenazesi Merasimle Kaldırıldı”, *Cumhuriyet*, 29 Kanûnuevvel 1936.

37. Sevengil, Refik Ahmet, “Mehmet Âkif’in Bana Görünen Portresi”, *Kurun*, 29 İlkkânun 1936.

38. Tan, Mümtaz Turhan, “Kaybettiğimiz Büyük Adam”, *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1936.

39. [Daniş], Naci Sadullah, “Âkif’in Son Günleri”, *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936.

40. “Âkif’in Hayatı ve Eserleri”, *Son Posta*, 29 Birincikânun 1936.

41. “Mehmet Âkif Dün Heyecanlı Bir Tezahürle Toprağa Verildi”, *Kurun*, 29 İlkkânun 1936.

42. “Mehmet Âkif İçin İhtifal Yapılacak”, *Haber Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1936.

43. A[rtam], N[urettin], “Mehmet Âkif”, *Ulus*, 29 İlkkânun 1936.

44. Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif, “Büyük Şair Mehmet Âkif’in Temiz Hatırası Önünde”, *Açıksöz*, 29 Birinci-kânun 1936.

45. Doğrul, Ömer Rıza, “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Son Günleri”, *Tan*, 29 Kânunuevvel 1936.

46. [Morkaya], Burhan Cahit, “Hatır ve Gönül”, *Son Posta*, 29 Birincikanun 1936.

47. Safa, Peyami, “Mehmet Âkif”, *Cumhuriyet*, 30 Birincikânun 1936.

48. Gezgin, Hakkı Süha, “Mehmet Âkif İçin”, *Kurun (ilâve)*, 30 birincikânun 1936.

49. Ertem, Sadri, “Mehmet Âkif”, *Kurun (ilâve)*, 30 Birincikânun 1936.

50. “Mehmet Âkif Öldü”, *Servetifünun-Uyanış*, yıl 46, c. 81/17, S. 2106-421, 31 İlkkanun 1936.

51. Ozansoy, Halit Fahri, “Mehmet Âkif”, *Servetifünun-Uyanış*, yıl 46, c. 81/17, S. 2106-421, 31 İlkkanun 1936.

52. İlhan, Ziya, “Safahat Şairi Öldü”, *Çağlayan*, c. I, S. 12, Birincikânun 1936.

53. Ozansoy, Munis Faik, “Mehmet Âkif”, *Marmara*, c. I, S. 6, Kânunisani 1937.

54. Can, Dilâver, “Mehmet Âkif”, *Dıranaz*, Yıl 2, S. 13, Kanunisâni 1937, s. 5.

55. Kutadgu, Mukip, “Büyük Vatan Şairi Mehmet Âkif”, *Yeşilay*, yıl: 5, S. 49, Kânunusani 1937.

56. “Mehmet Âkif Öldü”, *Yarım Ay*, 1 İkincikânun 1937.

57. Menteşe, Nahid, “Mehmet Âkif te Öldükten Sonra”, *Yarım Ay*, 1 İkincikânun 1937.

58. K. Ö., başlıksız, *Anadolu Gazetesi*, 2 Kanûnusani 1937.

59. Türk, Hamdi Tüzün, “İstiklâl Marşı’nın Ölümsüz Şairine”, *Anadolu*, S. 7109, 3 Kanunusani 1937, s. 6.

60. Yücel, Hasan Âli, “Mehmet Âkif”, *Haber Akşam Postası*, 4 Kânunisani 1937.

61. Gövsa, [İbrahim] Alâettin, “Âkif Öldü”, *Yedigün*, c. VIII, S. 200, 6 İkincikânun 1937.

62. Dosdoğru, Hulusî, “Ulu Ozan Mehmed Âkif İçin”, *Uyanış-Servetifünun*, yıl 47, c. 81 ve 17, S. 2108-423, 14 Sonkanun 1937, s. 115 ve 118.

63. Balkaya, Mithat, “Mehmet Âkif’in Mezarında”, *Uyanış-Servetifünun*, yıl 47, c. 81/17, S. 2108-423, 14 Sonkânun 1937, s. 118.

64. “Mehmet Âkif’in Ölümü”, *Alkım (Balıkesir Lisesi Mecmuası)*, 15 Kanûnusani 1937.

65. Yaşar, A. Mehmet, "Mehmet Âkif İçin", *Alkım*, S. 2, 15 Ocak 1937, s. 14.

66. "Merhum Büyük Şair Mehmet Âkif'in Hayatı ve Edebî Şahsiyeti", *Alkım (Balıkesir Lisesi Mecmuası)*, 15 Kanunisani 1937.

67. Ozan, K. Feyzi, "Ölmedi... Ölmiyecek... Ölemez!", *Alkım (Balıkesir Mecmuası)*, 15 Kanûnusani 1937.

68. Aykut, Şeref, "Mehmet Âkif Edirne'de", *Yedigün*, c. VIII, S. 201, 19 İkincikânun 1937, s. 12.

69. Çavuldur, Ekrem, "Âkif", *Kaynak (Balıkesir Halkevi)*, S. 48, 19 İkincikânun 1937.

70. Atay, Falih Rıfkı, "Şair Mehmet Âkif", *Yedigün*, c. VIII, S. 201, 20 İkincikânun 1937, s. 4.

71. "B[ay] A[hmet] Hamdi Aksekili'nin Mektubu", 22 Kânunisani 1937.

72. Yalçın, Hüseyin Cahit, "Matbuat Hayatı: Âkif'in Ölümü", *Fikir Hareketleri*, yıl 4, c. 7, S. 170, 23 Kanunisani 1937, s. 219-220.

73. Nureddin, Vâlâ, "Medrese ve Yenilik", *Haber Akşam Postası*, 26 İkincikânun 1937.

74. Özsever, Hüseyin Siret, "Mektup", 29 Kânunsani 1937.

75. Ataç, Nurullah, "Mehmet Âkif", *Akşam*, 30 Kânunisani 1937, s. 3.

76. Dülger, Bahadır R., "Bir Acıklı Hikâye", *Marmara*, c. I, S. 6, Kânunisani 1937, s. 179-182.

77. "Mehmet Âkif'i de Kaybettik", *Yücel*, S. 23, Ocak 1937, s. 200.

78. Levent, Agâh Sırrı, "Mehmet Âkif", *Yeni Türk (Eminönü Halkevi Mecmuası)*, S. 50, Şubat 1937.

79. Olgun, Tahir, "Merhum Mehmet Âkif'in Vefatı Tarihi", *Bilgi Yurdu*, 1 Şubat 1937, s. 4.

80. Engin, İ. Hâki, "Bir Güneş Daha Mı Söndü?", *Taşan, (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir)*, , S. 9-33, 1 Şubat 1937.

81. Taşan, Aziz, "Büyük Şair Mehmet Âkifin Ölümü Münasebetiyle", *Taşan, (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir)*, S. 9-33, 1 Şubat 1937.

82. Yılmaz, Ahmet, "Büyük Şair Mehmet Âkif'in Ölümü Karşısında", *Taşan*, S. 9-33, 1 Şubat 1937.

83. Gültekin, Cemal, "Mehmet Âkif", *Taşan, (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir)*, 1 Şubat 1937, S. 9-33.

84. Özyalçın, Kadri, "İstiklâl Marşı Şâirini de Kaybettik", *Taşan (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir)*, S. 9-33, 1 Şubat 1937.

85. Esen, Burhan, "Mehmet Âkif'in Ölümü", *Taşan (Merzifon Halkevi'nin Aylık Kültür Dergisidir)*, S. 9-33, 1 Şubat 1937, s. 11.

86. Gökçe, Orhan Rahmi, Mehmet Âkif ve Nurullah Ataç", *Anadolu Gazetesi*, 3 Şubat 1937.

87. Sözen, M. Sabri, "Üstâdımız Bay M. Sabri'nin Yazısı", 6 Şubat 1937.

88. Fettah Efendi, "Mehmet Âkif Öldü", *Medeniyet*, 6 Şubat 1937.

89. "Haftanın Düşünceleri", *Yeni Adam*, S. 164, 18 Şubat 1937, s. 13.

90. Bayülken, Korkut, "Âkif'i Nasıl Anlamak İstediler?", *Kaynak (Balıkesir Halkevi)*, S. 49, 19 Şubat1937.

91. A. Seyranî, "Mehmet Âkif'i Dinleyiniz", *Rize Gazetesi*, 23 Şubat 1937.

92. A. Seyranî, "Mehmet Âkif Kürsüde", *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 231-236.

93. Güneri, Ülkü, "Merhum Üstat Mehmet Âkif'e", *Ülker*, c. I, S. 6, Şubat 1937, s. 5.

94. "İki Mehmet Âkif", *Yücel*, Şubat 1937, S. 24, s. 224-225

95. Vecih, Kemal, "Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı: Millî Marş Nasıl Yazılır?", *Ülker Burdur Halkevi Dergisi*, S. 3, Mart 1937, s. 50-54.

96. Uygur, T[ahsin] N[ahit], "Mehmed Âkif", *Türk Baytarlar Birliği Dergisi*, 1 Mart 1937.

97. Ataç, Nurullah, "Yine Âkif", *Akşam*, 6 Mart 1937, s. 3.

98. [Derviş] Sükûtî, [Ali İlmî Fanî], "Mehmet Âkif'e Âid Bir hatıra", *Yedi Gün*, 9 Mart 1937.

99. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (1)",

Yeni Adam, S. 167, 11 Mart 1937s. 10-11 ve 17.

100. Kâmi, "Mehmet Âkif Hakkında", *Anadolu Gazetesi*, 17 Mart 1937.

101. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (2)", *Yeni Adam,* S. 168, 18 Mart 1937, s. 10-11.

102. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (3)", *Yeni Adam,* S. 169, 25 Mart 1937, s. 10-11.

103. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (4)", *Yeni Adam,* 1 S. 170, Nisan 1937, s. 10-11/13.

104. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (5)", *Yeni Adam,* S. 171, 8 Nisan 1937, s. 10-11 ve 13.

105. "Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar (6)", *Yeni Adam,* S. 172, 15 Nisan 1937, s. 10-11.

106. Çataloğlu, Vedat, "Mektup", 27 Nisan 1937, *Âkifname,* s. 272-275.

107. Suûd Yavsi [Ebussuudoğlu Mehmed], "Âkif'in İrtihaline Tarih", trsz., *Âkifname,* s. 280.

108. Su, Mükerrem Kâmil, "Mektup", trsz., *Âkifname,* s. 283-284.

109. Uz, Muhiddin Okyay, "Âkif İçin", trsz., *Âkifname,* s. 284-285.

110. Akay, İsmail Hakkı, "Türk Sanat Dehasından Bir Burç Daha Yıkıldı", trsz., *Âkifname,* s. 285-287.

111. Sütüven, Mustafa Seyyid, "Mektup", trsz., *Âkifname,* s. 287-288.

112. Kangal, Hurşid, "Masum Bir Yazı", trsz., *Âkifname,* s. 288-289.

113. Yaşar, Mehmet, "Yaşıyacak Ölü", trsz., *Âkifname,* s. 289-290.

114. Gölpınarlı, Abdülbaki, "Mehmet Âkif", trsz., *Âkifname,* s. 276-278.

115. Yegül, Fazlı, "Âkif Hakkında Bir Dost Yazısı", trsz., *Âkifname,* s. 255-256.

116. Karaoğuz, Tahir Akın, "Mektup", trsz., *Âkifname,* s. 256-258.

117. Balcıoğlu, Tahir Harimi, "Mehmet Âkif, Haccetü'l-Veda", trsz., *Âkifname,* s. 271-272.

118. Zerdeci, Tevfik, "Âkif'in Şarkısı", trsz., *Âkifname,* s. 275-276.

119. Sağdıç, R. Naci, "Âkif'in Başucunda", trsz., *Âkifnâme,* s. 270.

120. Tolon, Mecdi, "Mehmet Âkif İçin", trsz. *Âkifnâme,* s. 228-229.

121. Tolon, Mecdi, "Âkif İçin Mezarı Başında", trsz., *Âkifnâme,* s. 229-231.

122. Rüşdi, Halil, "Mehmet Âkif", trsz., *Âkifnâme,* s. 232-233.

123. İzmirli Yusuf Ziya, "Kıta-i Tarihiyye", trsz., *Âkifnâme,* s. 236.

124. Hafız Yusuf Cemil, "Tazmin", trsz., *Âkifnâme,* s. 237-239.

125. Muhyiddin Raif, "Mehmet Âkif", trsz., *Âkifnâme,* s. 240.

126. Ülkülü, Orhan, "Bir Manzum", trsz., *Âkifnâme,* s. 240-241.

127. Doğan, Mustafa, "Âkif İçin", trsz., *Âkifnâme,* s. 241-242.

128. İnan, Fuad Şemsi, "Mektup", trsz., *Âkifname,* s. 241-244.

129. Gökmen, Fatin, "Büyük Üstad Bay Fatin'in Yazısı", trsz., *Âkifname,* s. 244-251.

130. Çantay, Hasan Basri, "Yeni Adam'ın Anketi Münasebetiyle Bir Mektup", 1 Mayıs 1937, *Âkifname,* s. 224-227.

131. İleri, Suphi Nuri, "Mehmet Âkif Münakaşası", *Yeni Adam,* , S. 176, 13 Mayıs 1937, s. 13 ve 19.

132. Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif, "İstiklal Marşı Değişir mi Değişmez mi?", *Haber Akşam Postası,* 15 Mayıs 1937, s. 2.

133. İbrahim Sabri Bey, "Mehmet Âkif", *Mısır Dâneleri* içinde, [y.y.,y.t?]

134. İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, "Mehmet Âkif", ***Son Asır Türk Şairleri - İlave,*** İstanbul 1942, s. 2243; ***Âkifnâme,*** s. 15-19.

135. Ulukut, Süleyman Nehip, "Edebiyatımızda İçki Düşmanlığı", *Yeşilay*, yıl: 7, S. 59, [1937].

136. Safa, Peyami, "Mehmet Âkif ve Ahmet Haşim", *Cumhuriyet*, 1 İkinciteşrin 1937.

137. Ararat, Hafız Yusuf, "Yâd-ı Rahmet", 3 Kânûnievvel 1937.

138. *Mehmet Âkif*, haz. M. Sencer, N. Salih, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937.

139. *Mehmet Âkif'in Kabri İçin*, Bozkurt Basımevi, 1938.

140. Safa, Peyami, "Mehmed Âkif ve Andre Gide", *Cumhuriyet*, 14 İkincikânun 1938.

141. Ataç, Nurullah, "Âkif'in Mezar Taşı", *Haber Akşam Postası*, 16 İkincikânun 1938.

142. "Âkif'in Mezar Taşı", *Cumhuriyet*, 17 İkincikânun 1938.

143. Sertel, Sabiha Zekeriya, "Mehmet Âkif'in Mezarı ve İhtifali", *Tan*, 19 Aralık 1938.

144. "Mehmet Âkif'in Mezarının Yapılması", *Yeni Sabah*, 20 Kânunuevvel 1938.

145. "Şair Mehmet Âkif İçin Yapılan Toplantı", *Bugün*, 21 Kanunuevvel 1938.

146. Tan, Mümtaz Turhan, "Şair Mehmet Âkif İhtifali", *Tan*, 23 Kânunuevvel 1938, s. 5.

147. "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif İçin Yapılacak İhtifal", *Bugün*, 25 Birincikânun 1938.

148. "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif", *Haber Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1938.

149. "Şair Mehmet Âkif İçin Yüksek Öğretmen Okulu'nda Toplantı Yapıldı", *Cumhuriyet*, 28 Birincikânun 1938.

150. Safa, Peyami, "Mehmet Âkif İhtifali İçin", *Cumhuriyet*, 28 ilkkânun 1938.

151. Doğrul, Ömer Rıza, "Mehmet Âkif'in İkinci Ölüm Yıldönümünde", *Tan*, 28 Aralık 1938.

152. "Yüksek Muallim Mektebi'nde Âkif Gecesi", *Akşam*, 28 Kânunievvel 1938.

153. "Şair Mehmet Âkif İhtifali", *Kurun*, 28 Birincikânun 1938.

154. "Şair Mehmed Âkif'in Ölüm Yıldönümü", *Yeni Sabah*, 28 İlkânun 1938.

155. "Bugün Mehmet Âkif İçin Yapılacak İhtifal", *Bugün*, 28 Birincikânun 1938.

156. Ozansoy, Gavsi, "Gençlik Âkif'i Andı", *Son Posta*, 28 Birincikanun 1938.

157. "Mehmet Âkif İhtifali", *Kurun*, 29 Birincikânun 1938.

158. Coşkun, Nusret Safa, "Şair Âkif İçin Yapılan Törenler", *Son Posta*, 29 Birincikânun 1938.

159. "M. Âkif'in Ölümünün İkinci Yıldönümü", *Yeni Sabah*, 29 İlkkânun 1938.

160. "Şair Mehmed Âkif İçin Üniversitede Yapılan İhtifal", *Akşam*, 29 Kânunuevvel 1938.

161. Gezgin, Hakkı Süha, "Şair Âkif İhtifali", *Kurun*, 29 Birincikânun 1938.

162. Daver, Abidin, "İstiklâl Marşı", *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1938.

163. Güngör, Salahaddin, "Ölümünün Yıldönümü Münasebetile Vatan Toprakları Âkif'in Şüheda Kaynağı İdi", *Cumhuriyet*, 29 Birincikânun 1938.

164. "Şair Âkif İçin İhtifaller", *Ulus*, 29 Kânunievvel 1938.

165. Morkaya, Burhan Cahid, "Pehlivan Şair", *Son Posta*, 29 Kânunuevvel 1938.

166. "Şair Mehmet Âkif İçin Yapılan İhtifal", *Cumhuriyet*, 29 Kânunuevvel 1938.

167. "İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif İçin Yapılan İhtifal", *Bugün*, 29 Birincikânun 1938.

168. "Mehmet Âkif İhtifali Çok Heyecanlı Oldu", *Tan*, 29 İlkkânun 1938.

169. "Ölümünün İkinci Yıldönümü Münasebetiyle İstiklâl Marşı Şairinin Hâtırası Anıldı", *Uyanış*, yıl 49, c. 85/21, S. 2210-525, 29 Birincikânun 1938, s. 83.

170. Artam, Nureddin, "Âkif İhtifali Dolayısile", *Ulus*, 30 İlkkânun 1938.

171. "Birkaç Hatıra", *Ulus*, 30 Kânunuevvel 1938.

172. Nihal, Şükûfe, "Bana Göre Mehmet Âkif", *Tan*, 31 Kânunievvel 1938.

173. Fergan, Eşref Edib, "Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları", Eşref Edip, *Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1939, s. 297-333.

174. Olgun, Tahir, "Âkifi Nasıl Tanıdım, Nasıl Görüştüm ve Nasıl Gördüm", *Bilgi Yurdu*, Yıl 2, S. 6, İkincikânun 1939, s. 566-570.

175. Can, Şefik, "Kendini Unutan Şair", *Bilgi Yurdu*, Yıl 2, S.6, İkincikânun 1939, s. 570-573.

176. "Mehmet Âkif'e Çatanlara Cevap", *Yeni Sabah*, 1 Kânunisani 1939.

177. O., "Lâik, Gayri Lâik Şairler Olur mu?", trsz., *Mehmed Âkif-Zeyl*, s. 183-185.

178. Tepedelenli, Nizamettin Nazif, "İstiklal Şairi Mehmet Âkif", *İkdam,* 2 İkincikânun 1939.

179. Güntekin, Reşad Nuri, "Mehmet Âkif Muallim", *Tan,* 2 Kânunusani 1939.

180. Ali Süha, "Âkif'le Meşgul Olunur mu?", *Tan*, 2 Kânunusani 1939.

181. Saltuk, Süreyya, "Âkif'in Mevlüdünde, Mehmet Âkif'in Çanakkale Şehitleri Şiiri İle, Onun Ruhuna Okunan Mevlût Arasında Münasebetler", *Yeni Sabah*, 3 Kânunisani 1939.

182. Korap, Ali Rıza, "Mehmet Âkif Hakkında Yazılanlara Cevap: Biz Şükûfe Nihal'den Etraflı Bir Tahlil ve Tenkit Beklerdik", *Yeni Sabah*, 5 Kânunisani 1939.

183. Ressam, "Dindâr Âkif, Milliyetçi Âkif", *Tan*, 5 Kânunusani 1939.

184. Ali Süha, "Lâik Şair, Din Şairi", *Tan,* 5 Kânunusani 1939.

185. [Daniş], Naci Sadullah, "Sadece İdealist Bir sanatkâr", *Tan,* 6 Kânunusani 1939.

186. Doğu, Sami, "Mehmet Âkif'e Hücum Edenlere Cevaplar", *Yeni Sabah,* 6 Kânunisani 1939.

187. Sencer, Muhtar, "Mehmet Âkife Hücum Edenlere Cevaplar", *Yeni Sabah,* 6 Kânunisani 1939.

188. Yılmaz, A[bdurrahman], "Yeni Neslin Kalbinde Yatan Âkif", *Kızılırmak,* 6 Kânunusani 1939.

189. Ataç, Nurullah, "Şiir Değil, Nesir", *Haber,* 6 Kânunusani 1939.

190. Unaer, İhsan, "Zavallı Hasta Ruhlu Münekkid", *"Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 164-166.

191. Celâl, Şefik, "Âkif Millî Olamaz", *Mehmed Âkif-Zeyl,* s. 145-146.

192. Aymutlu, Ahmet, "Bizim Gönüllerimize Ne Karışıyorlar?", *Mehmed Âkif,* s. 160-161.

193. Türkay, Cevdet, "Âkif'in Sevgisini Kalbimizden Kim Sökebilir?", *Mehmed Âkif,* s. 161-162.

194. Ceyhun, Abdülkadir, "Âkif'e Hücum Biz Gençliği İncitmektedir", *Mehmed Âkif,* s. 162.

195. Balkan, Ethem Ruhi, "Mehmet Âkif'e Hücum Edenlere Cevaplar: Ümmet Şairi Ne Demektir?", *Yeni Sabah,* 7 Kânunisani 1939.

196. Sencer, Muhtar, "Âkif İçin Ulu Önderimiz Kemal Atatürk'ün Eserine Kem Gözle Baktı Demek Büyük Cehalettir", *Yeni Sabah,* 7 Kânunisani 1939.

197. Gezgin, Hakkı Süha, "Yine Mehmet Âkif İçin", *Vakit,* 7 İkincikânun 1939.

198. Güner, Fikret, "Gençliğin Sevgisini Toplıyan Faziletli Âkif", *Mehmed Âkif-*Zeyl, s. 185-187.

199. Tarlan, Ali Nihat, "Şair Âkif'e Yapılan Hücumların Akisleri", *Son Posta,* 8 İkincikânun 1939.

200. Kıvanç, Münir, "Mehmet Âkif'e Çatanlara Cevap: Hiçbir Türk Münevveri, Hiçbir Türk Genci Âkif'i Onlardan Öğrenecek Kadar Zavallı Değildir", *Yeni Sabah,* 9 Kânunisani 1939.

201. Hikmet, H[asan], "Mehmed Âkif İçin Yazılan Kitabın Tahlili", *Yeni Sabah,* 9 Kânunisani 1939.

202. Güvenç, Salâhî, "Mehmed Âkif'e Çatanlara Cevap: Rejimimizin Laik Olması Halkımızın Dinsiz Olmasını İcap Etmez", *Yeni Sabah,* 10 Kânunisani 1939.

203. İlker, Faruk, "Kervan Yürüyecektir", *Yeni Sabah,* 10 Kânunisani 1939.

204. Sevük, İsmail Habib, "Şair Âkif'e Yapılan Hücumların Akisleri", *İkdam,* 11 İkincikânun 1939.

205. Levent, Agâh Sırrı, "Şair Âkif'e Yapılan Hücumların Akisleri", *İkdam,* 12 İkincikânun 1939.

206. "İstiklâl Marşı Şairinin Kabri İçin", *Yeni Sabah,* 15 Kânunusani 1939.

207. Miras, Kâmil, "Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri", *Cumhuriyet,* 25 Kânunisani 1939.

208. "Şair Âkif'in Mezarının Yapılmasına Yardım Edenler".

209. Şahsuvaroğlu, Halûk Y., "Üç Şair", *Yücel,* c. VIII, S. 48, Şubat 1939.

210. Tümtürk, İsmet Rasin, "Âkif Türk müdür? Türk Olmak Ne Demektir?", *Yücel,* c.VIII, S. 48, Şubat 1939, s. 297-298.

211. Balkan, Ethem Ruhi, "Asırlar Değiştikçe Yaşayan Eserler", *Kızılay,* 1 Şubat 1939.

212. Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif, "İstiklâl Şiiri İnkılâbın Ruhudur", *İkdam,* 2 İkincikânun 1939.

213. Talu, Ercüment Ekrem, "Âkif'in Kasdettiği Kanlı Medeniyet", *Son Posta,* 3 Şubat 1939.

214. Ağaoğlu, Ahmet, "İnkılap Saflarından Değerli Adamları Çıkarmaya Çalışmayalım", *İkdam,* 10 Şubat 1939.

215. Unaer, İhsan, "Mehmet Âkif'e Dair", *Cumhuriyet,* 10 Şubat 1939.

216. Sevengil, Refik Ahmet, "Yeni Çıkan Kitaplar: Mehmed Âkif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları", *Vakit,* 14 Şubat 1939.

217. Şibay, Halim Sabit, "Mehmed Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları", *Cumhuriyet,* 14 Şubat 1939.

218. Gövsa, İbrahim Alaeddin, "Mehmet Âkif'e Dair, *İkdam,* 15 Şubat 1939.

219. "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", *Yedigün,* 17 Şubat 1939.

220. Safa, Peyami, "Tezad Değil Tahlil", *Cumhuriyet,* 18 Şubat 1939.

221. Daver, Abidin, "Türk Bayrağındaki Hilal", *Cumhuriyet,* 20 Şubat 1939.

222. Gökay, Fahreddin Kerim, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", *Yeşilay, Mehmed Âkif-Zeyl,* Mart 1939, s. 269-271.

223. Tan, Mümtaz Turhan, "Yetmiş Muharririn Yazdığı Bir Eser: Mehmet Âkif Hayatı ve Eserleri", *Tan,* 9 Mart 1939.

224. Safa, Peyami, "Mehmet Âkif'e Dair Bir Kitap", *Cumhuriyet,* 12 Mart 1939.

225. Aygut, Süleyman, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", Giresun, 16 Mart 1939, .

226. Kirmaci, Said, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", Maraş, 17 Mart 1939, .

227. Bilmen, Ömer Nasuhi, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", s. 273-282.

228. Seyfi Ömer, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", Silvan, *Mehmed Âkif-Zeyl,* 22 Mart 1939, s. 271.

229. İz, Mahir, "Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları", *Cumhuriyet,* 19 Mart 1939.

230. Korap, Ali Rıza, "Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri", *Vakit,* 25 Mart 1939.

231. Talu, Ercüment Ekrem, "Mehmet Âkif, Hayatı ve Eserleri", *Son Posta,* 29 Mart 1939.

232. Artam, Nurettin, "Âkif Hakkında Bir Eser", *Ulus,* 31 Mart 1939.

233. Çelen, Hamdi, "Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri", *Cumhuriyet,* 15 Nisan 1939.

234. Ergin, Osman, "Mehmet Âkif, Abdülhâk Hamit ve Muallim Cevdet", *Yeni Sabah,* 17 Nisan 1939.

235. Kam, Ferid, "Âkif Hakkında Eşref Edib'in Eseri", *Mehmed Âkif- Zeyl,* s 289-290.

236. [Revnakoğlu], Revnekullah Server, "Âkif'i Dirilten Kitap", Eşref Edip, *Mehmed Âkif- Zeyl,* s. 295-301.

237. Doğrul, Ömer Rıza, "Mehmet Âkif", *Yeni Mecmua,* S.1, 5 Mayıs 1939.

238. Fergan, Eşref Edip, "Karagöz-Saçlı Hacivad Kavgası", *Yeni Sabah,* 9 Haziran 1939.

239. Fergan, Eşref Edip, "İstiklal Marşı Değişir mi? Münevverlerin Bu Konudaki Fikirlerinden Seçmeler", *Yeni Sabah,* 10 Haziran 1939.

240. Gezgin, Hakkı Süha, "Edebî Portreler: Mehmet Âkif", *Yeni Mecmua,* 13 Birinci teşrin 1939.

241. Ertem, Sadri, "Âkif Münakaşası mı Yoksa", *Vakit,* 11 Birincikânun 1939.

242. "Şair Âkif İçin Üniversitede İhtifal Yapılıyor", *Tan,* 28. 12. 1939.

243. "Şair Mehmet Âkif İçin Üniversitede ve Kabrinde İhtifal Yapıldı", *Tan,* 29. 12. 1939.

244. "Mehmet Âkif İhtifali Yapıldı", *Haber Akşam Postası,* 29 Birincikânun 1939.

245. *3. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle, Mehmet Âkif, 1873-1936,* Veteriner Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı, Sayı: 3, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü 1939.

246. Kuntay, Mithat Cemal, "Mehmet Âkif'in Son Günleri", Kuntay, Mithat Cemal, *Mehmet Âkif,* Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 156-175 ve 191-198.

247. Ertem, Sadri, "Nesil Kavgası", *Vakit,* 25 Sonkânun 1940.

248. Sadullah, Naci, "Son Haftalarda Çıkan Eserler", *İkdam,* 5 Şubat 1940.

249. Boztepe, Şükrü, "Büyük Şair Mehmet Âkifle Baş başa", *Akpınar,* Şubat-Mart-Nisan 1940.

250. Sertel, Sabiha Zekeriya, "Fikret-Âkif Davası Nedir? Müdafiler Ne Söylüyorlar?", *Yeni Mecmua,* c. III, S. 56, 24 Mayıs 1940, s. 4 ve 13.

251. Fergan, Eşref Edip, "Fikret-Âkif Davası Nedir?", *Yeni Mecmua,* c. III, S. 57, 31 Mayıs 1940, s. 13 ve 17.

252. Fergan, Eşref Edip, "Mehmet Âkif'in Edebî Düsturları", *Yeni Mecmua,* c. III, S. 58, 7 Haziran 1940, s. 8.

253. Bozok, Hüsamettin, "Ezelî Zıddiyet", *Yeni Adam,* 27 Haziran 1940, 287, s. 6-7.

254. Erder, Vehbi, "Mehmet Âkif Kitabı Hakkında", *Aksu,* c. II, S. 22-6, Temmuz 1940, s. 9 ve 12.

255. Sağdıç, Ruhi, "İstiklal Marşı Şairi Mehmet Âkif Hakkında (I)", *Yeni Sabah,* 2 Temmuz 1940.

256. Sağdıç, Ruhi, "İstiklal Marşı Şairi Mehmet Âkif Hakkında (II)", *Yeni Sabah,* 3 Temmuz 1940.

257. Sağdıç, Ruhi, "İstiklal Marşı Şairi Mehmet Âkif Hakkında (III)", *Yeni Sabah,* 4 Temmuz 1940.

258. Ezine, Celâleddin, "Bir Önsöz", *Hamle,* c. I, S. 1, Ağustos 1940, s. 1 ve 3.

259. Ruşenay, Doğan, "Mehmet Âkif (M. Cemal'in Kitabına Tenkid)", *Hamle,* c. I, S. 1, Ağustos 1940, s. 30-31.

260. Ataç, Nurullah, "Şiire Dair Düşünceler", *Ulus,* 21 Ağustos 1940.

261. Sedes, Selami İzzet, "Edebiyat Aleminde: Mehmet Âkif", *İkdam,* 28 Ağustos 1940.

262. "Mehmet Âkif'in Mezarı İçin Bin Lira Toplandı", *Hakikat,* 22 Birincikânun 1940.

263. "Mehmet Âkif İçin Yapılacak Merasim", *Tasvir-i Efkâr,* 22 Birincikânun 1940.

264. Kandemir, [Feridun], "Mehmet Âkif Merhum Yeni Gelmişti, Yanında Kâzım Nami Vardı", *Tasvir-i Efkâr,* 24 Birincikânun 1940.

265. "Mehmet Âkifin Ölümünün Yıldönümü", *Tasvir-i Efkâr,* 27 Birincikânun 1940.

266. Kandemir, Feridun, "Ölümünden Evvel Âkif'le Yapılan Son Konuşma", *Tasvir-i Efkâr,* 28 Birincikânun 1940.

267. "Âkifin Mezarında Yapılacak Merasim", *Tasviri Efkâr,* 28 Birincikânun 1940.

268. "Şair Mehmed Âkif'in Ölümünün 4üncü Yıldönümü", *Yeni Sabah,* 28 Birincikânun 1940.

269. Elker, Kemal, "Şair Mehmed Âkif, Millî Marşımızın Mübdii Hakkında Birkaç Söz ve Birkaç Hatıra", *Yeni Sabah,* 28 Birincikânun 1940.

270. Hicret, Mehmet, "Ölümünün Dördüncü Yıldönümü Münasebetiyle, İstiklal Marşı Şairi Mehmet Âkif Hakkında", *İkdam,* 28 Birincikânun 1940.

271. "Âkif'in Yıldönümü", *Hakikat*, 29 Birincikânun 1940.

272. Gezgin, Hakkı Süha, "Âkif'in Mezarında", *Vakit*, 29 Birincikânun 1940.

273. "Âkif'in Mezarında Üniversite Gençliği Dün Millî Şairin Ruhunu Taziz Etti", *Yeni Sabah*, 29 Birincikânun 1940.

274. "İstiklâl Marşı Şairinin Ölüm Yıldönümü Münasebetile Mezarı Ziyaret Edildi", *Vatan*, 29 Birincikânun 1940.

275. "Mehmed Âkif İhtifali", *Akşam*, 29 Kânunuevvel 1940.

276. "Mehmet Âkif'in Kabrinde Dün Ölümünün Yıldönümü Münasebetile İhtifal Yapıldı", *İkdam*, 29 Birincikânun 1940.

277. "Dünkü Hazin İhtifal Merasimi", *Tasvir-i Efkâr*, 29 Birincikânun 1940.

278. Orhon, Orhan Seyfi, "Şair Mehmet Âkif", *Çınaraltı*, c. III, S. 66, 28 Birincikânun 1942, s. 7.

279. İslamoğlu Ali Münif, "Mehmet Âkif", *Hareket*, Yıl 5, S. 9, Şubat 1943, s. 267-269.

280. Topçu, Nurettin, "Mehmet Âkif", *Hareket*, Yıl 5, S. 9, Şubat 1943, s. 271-274.

281. Sevük, İsmail Habib, "Mehmet Âkif Hasta Döşeğinde", *Doğu (Büyük Ülkü Gazetesi)*, , S. 5-6, Şubat 1943, Mart-Nisan 1943, s. 9-10.

282. Çağlar, Behçet Kemal, "Mehmet Âkifimiz", *Doğu (Büyük Ülkü Gazetesi)*, S. 5-6, Şubat 1943, Mart-Nisan 1943, s. 10.

283. Kısakürek, Necip Fazıl, "Edebiyat Mahkemesi: Mehmet Âkif", *Büyük Doğu*, S. 27, 3 Mayıs 1946; S. 28, 10 Mayıs 1946.

284. Doğrul, Ömer Rıza, "Âkif'in Davası", *Selâmet (Mehmet Âkif Özel Sayısı)*, S. 32, 26 Aralık 1947, s. 2.

285. Kuntay, MithatCemal, "Mehmet Âkif'i Konuşmak İhtiyacı", *Selamet*, S. 32, 26 Aralık 1947, s. 3.

286. Us, Hakkı Tarık, "Ölümünden On bir Yıl Sonra", *Selamet*, S.32, 26 Aralık 1947, s. 6-7.

287. Bornavalı, Lütfü, "Mehmet Âkif ve Büyük Eseri", *Hareket (Mehmet Âkif özel sayısı)*, Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 3-6.

288. Arık, Remzi Oğuz, "Mü'min Âkif", *Hareket(Mehmet Âkif özel sayısı)*, Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 6-7.

289. Topçu, Nurettin, "Mehmet Âkif", *Hareket(Mehmet Âkif özel sayısı)*, Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 9-10 ve 11.

290. Okurer, Cahit, "Mehmet Âkif'in İnsanî Değeri", *Hareket(Mehmet Âkif özel sayısı)*, Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 10.

291. Kabaklı, Ahmet, "Mehmet Âkif'e Dair", *Hareket(Mehmet Âkif özel sayısı)*, Yıl: 2, S. 19, Aralık 1947, s. 15-16.

292. Balaşoğlu, Necati, "Vatan ve Mehmet Âkif", *Toprak*, c. II, S. 14-15, Aralık-Ocak 1947, s. 3 – 4 ve 14.

293. Fakir Osman, "İstiklâl Marşı Şairimiz Ölümünün 12. Yılı Münasebetile", *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, Yıl 12, S. 122, Aralık 1948.

294. Bölükbaşı, Rıza Tevfik, "Filozof Gözüyle Mehmet Âkif", *Hür Türkiye*, yıl: 1, S. 1, Aralık 1953, s. 24-25.

295. Göğem, Ziya, "Şair Mehmet Âkif Ersoy", *Kurmay Albay Daday'lı Halit Beğ Akmansü (1884-1953)*, Halk Basımevi, İstanbul, 1956, c. II, s. 429-430.

296. Banarlı, Nihat Sami, "İstiklâl Marşı", *Hürriyet*, 27 Aralık 1957.

297. Öcal, F. Cemal Oğuz, "Mehmet Âkif Şehitler Arasında-I", *Kurtuluş*, 25 Haziran 1962.

298. Öcal, F. Cemal Oğuz, "Mehmet Âkif Şehitler Arasında-II", *Kurtuluş*, 26 Haziran 1962.

299. Postalcı, M. U., "Bir Hatıra", *Oku, Dinî-İçtimaî-Edebî Aylık Mecmua*, Yıl 2, S. 11, Ocak 1962, s. 9.

300. Kuntay, Mithat Cemal, "Ölümünün 28inci Yıldönümünde İstiklâl Marşı Şairinin Ölüm Üzerine Neşredilmemiş İlk ve Son Mektubu: Ölüm Ne Zaman İstenir?", *Tarih Konuşuyor*, c. II, S. 11, Aralık 1964; Cemal Kutay, *Bilinmeyen Tarihimiz*, c. II, İstanbul 1974, s. 34.

301. "Mahir İz Âkif'i Anlatıyor", konuşan: Mehmet Menteşoğlu, *Pınar,* S. 12, Aralık 1972, s. 16-22.

302. Karauğuz, Tahir, "İstiklâl Marşı Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy", *Doğu*, yıl: 9, c. 17, S. 97/12, Aralık 1974, s. 8-13.

303. Derman, M. Uğur, "Bir Dostunun Kaleminden Mehmet Âkif'in Son Günleri", *Türk Edebiyatı,* S. 42, Nisan 1977, s. 14-17.

304. Bumin, Mecit, "Mehmet Âkif'in Cenazesi İle İlgili Bir Hatıra", *Türk Edebiyatı*, (Doğumun 110. ve İstiklâl Marşı'nın kabulünün 62. yıldönümünde Mehmet Âkif'in hatırasına), S. 113, Mart 1983, s. 41.

305. Ziyad Ebuzziya, "Âkif'i İlk ve Son Ziyaretim", *Türk Edebiyatı*, S. 158, Aralık 1986, s. 39-41.

306. Tevetoğlu, Fethi, "Bayrağa Sardığım Şair", *Millî Kültür (Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı),* S. 55, Aralık 1986, s. 6-9.

307. Tevetoğlu, Fethi, "Mehmet Âkif'ten Hatıralar", Mehmet Âkif İlmî Toplantısı (Bildiriler) 27-29 Aralık 1986, Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Yayınları Toplantı Bildirileri Dizisi: 3, Ankara 1989, s. 229-238.

308. Çalıka, Ahmet Rifat, "Mehmet Âkif Ersoy", (haz.) Hurşit Çalıka, *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalıka'nın Anıları*, İstanbul, 1992, s. 185-186.

309. Karaveli, Orhan, "Dedemin Konuğu Mehmet Âkif İstiklâl Marşı'nı Yazıp İlk Kez Anneme Okuyor", *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü*, Pergamon Yayınları, İstanbul 1999, s. 81-89.

310. Eyüboğlu, İsmet Zeki, "Mehmet Âkif Tartışması", *Anılar*, Pencere Yayınları, İstanbul 1999, s. 136-162.

311. Arı, Şevket, "Mehmet Âkif Bey ve Bana Nasihatleri", *Sabrımı Denedim*, Ötüken, İstanbul 1999, s. 90-96.

Kaynaklar

Kitaplar

1848-1937 Yüksek Öğretmenliler Albümü, [y. y., y. t. ?]

1967 Balıkesir İl Yıllığı, haz. Hayrettin Hekim.

Âkif'ten Asım'a, dan. Hakan Arslanbenzer, Mehmet Erdoğan, T.C. Kültür ve Turzim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007

Albayrak, Hüseyin, *Trabzon Basın Tarihi,* Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 1994.

Alpman, Hâfi Kadri, *Portreler*, Sile Matbaa ve Mukavva Kutu Fabrikası, İstanbul 1972.

Argunşah, Hülya, *Şükufe Nihal: Bir Cumhuriyet Kadını*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Arı, Şevket, *Sabrımı Denedim*, Ötüken, İstanbul 1999.

Arıkoğlu, Damar, *Hâtıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1961.

Aslanoğlu, İbrahim, *Sivas Meşhurları*, c.1, Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006.

Atay, Falih Rıfkı, *Pazar Konuşmaları, 1941-1950*, Dünya Matbaası, İstanbul, trsz.

Atilhan, Cevat Rıfat, *Türkoğlu Düşmanını Tanı*, Akyurt Neşriyat, İstanbul, 1966.

Aykut, Şeref, *Kamalizm (C. H. P. Partisi Programının İzahı)*, Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, İstanbul, 1936.

Aymutlu, Ahmet, *Fatih ve Şiirleri, Divanı Avni Fatih Avni Mehmed II, 886/1481,* M. Sıralar Matbaası, İstanbul 1959.

Bal, Mehmet Âkif, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri,* Çatı Yayınları, İstanbul, 2007.

Banoğlu, Niyazi Ahmet (haz.), *Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı (1933-1937)*, c. II, Büyük İstanbul Derneği Yayınları: 2, İstanbul, 1974

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, , c. II, s. 359-360 ve c. III, Ankara, 1952.

Bekman, Muzaffer, *Veteriner Hekimliğimizin Büyükleri (Biyografi)*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1945.

———————, *Veteriner Mesleğinde Fikir ve Sanat Adamları*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1961.

Benderli, Muvaffak Hüsnü, *Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Elkitabı*, Toygar: Cumhuriyet Kitaphanesi, İstanbul, 1937.

Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, 1978.

Borak, Sadi, *Atatürk ve Edebiyat*, Kırmızı Beyaz, İstanbul, 2004.

Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, c. I, Adam Yay., İstanbul, 1982.

Bozgeyik, Burhan, *M. Kemal'le Kavgalılar*, Çile Yayınları, İstanbul 1994.

Burçak, Rıfkı Salim, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998.

Candar, Avni, *Bibliyografya Halkevleri Neşriyatı*, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.

Ceran, Ahmet Şeref, *Tarihi ve Soysa Kültürel Yönden Konya-Çumra Alibeyhüyüğü*, Konya, 1999.

Ceyhun, Abdülkadir, *Yeni Elbise*, Petek Dergisi Yay. No:2, İstanbul, 1958.

Cumhuriyet'in 50. Yılında Konya 1973 İl Yıllığı.

Çakmak, M. Sırrı, M. Naci Kuşadalı ve Naif Timur (haz.), *Türk Asker Şairleri,* ÖZ-AR Yayınları, Ankara, 1952.

Çalıka, Hurşit, *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalıka'nın Anıları*, İstanbul, 1992.

Çantay, Hasan Basri, *Âkifname,* Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1966.

Çetin, Nurullah, *Takma Müstear İsimleri Sözlüğü*, Edebiyat Otağı Yay, Ankara, 2006.

Çetintaş, Burak, *Dolmabahçe'den Nişantaşı'na Sultanların ve Paşaların Semtinin Tarihi*, Antik A. Ş. Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.

Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri (1966-1980)*, c. I, Türkiye Büyük Milet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 20, Ankara, 1998.

———————, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri (1966-1980)*, c. II, Türkiye Büyük Milet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 20, Ankara, 1999.

Darendelioğlu, İlhan E., *Türkiye'de Kominist Hareketleri*, Toprak dergisi Yay., nu.10, İstanbul, 1961.

Deliorman, Altan, *Kırık Kanatlı Jöntürk*, Bayrak Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1997.

Demircioğlu, Aziz, *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir, 1872-1972?*, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1980.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meâli*, Şûle Yay., İstanbul, 2005.

Elibal, Gültekin, *Atatürk ve Resim Heykel*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

Elliot, T. S., *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, trc. Sevim Katırcıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1983.

Erdoğan, Mustafa, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bir Mevlevî Şeyhi Abdülbâkî Baykara Dede-Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2003

Erer, Tekin, *On Yılın Mücadelesi: Türkiye'de Parti Kavgaları*, c. II, Ticaret Postası, İstanbul, 1963.

Erişirgil, Mehmet Emin, *Mehmet Âkif İslamcı Bir Şairin Romanı*, 4 cilt, Güzel Matbaası, Ankara, 1956.

Ertem, Sadri, *Fikir ve San'at*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1939.

Eski, Mustafa, *Mehmet Âkif Kastamonu'da*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1983.

Fergan, Eşref Edip, *İnkılâb Karşısında Âkif-Fikret Gençlik-Tancılar, Kurtuluş Harbinin İman Kaynağı İstiklâl Marşı mı, Tarihi Kadîm mi?*, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul, 1359-1340.

———————, *İstiklâl Mahkemelerinde- Sebilürreşad'ın Romanı*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2002.

———————, *Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul, 1938.

Göğem, Ziya, *Kurmay Albay Daday'lı Halit Beğ Akmansü (1884-1953)*, 2 cilt, Halk Basımevi, İstanbul, 1956.

Gökçek, Cihat, *Antoloji İzmir Hikâyecileri*, Güneş Basın ve Yayınevi, İzmir, 1943.

Gönç, Reşid Halid, *Bâb-ı Âli'nin Hatıra Defteri*, c. III, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1988.

———————, *Bâb-ı Âli'nin Hatıra Defteri*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1984.

Gönensay, Hıfzı Tevfik, *Tanzimattan Günümüze Kadar Türk Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944.

Gövsa, İbrahim Alaeddin, *Türk Meşhurları*, Yedigün Neşriyatı, 1946.

Gülekli, Nurettin Can ve Rıza Onaran (haz.), *Türkiye Birinci Millet Meclisi 50. Yıldönümü*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yay.: 8, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Işık, İhsan, *Yazarlar Sözlüğü*, Risale, İstanbul, 1990.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen vdğr. (haz.), *Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi*, edt Ekmeleddin İhsanoğlu, 2 cilt, IRCICA, İstanbul, 2006.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, 4 cilt, İstanbul, 1988.

Kabaklı, Ahmet, *Mehmet Âkif,* Türk Edebiyatı Vakfı Edebî Eserler Dizisi, İstanbul 1984.

Kaplan, Mehmet, *Âli'ye Mektuplar*, haz. Zeynep Kerman-İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992.

Kara, İsmail, *Din İle Modernleşme Arasında,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 2003.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri,* İnkılap, İstanbul, 2004.

Karaveli, Orhan, *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü*, Pergamon Yay., İstanbul, 1999.

Karpat, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi-Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967.

Kurdakul, Şükran, *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi-2*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992.

———————, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Ataç Kitabevi, İstanbul, 1971.

Kutay, Cemal, *Üç Devirde İrfan ve Vicdanının Hasreti Millet ve Devletini Arayan Adam Mehmed Şeref Aykut*, Teknografik Matbaacılık ve Tic. A. Ş., İstanbul, 1985.

Mehmet Âkif, Veteriner Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı, Sayı: 3, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara, 1939.

Nalbantoğlu, Muhittin, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, Cem Yay., İstanbul, 1964.

Nebioğlu, Osman, *Türkiye'de Kim Kimdir, Yaşayan Tanınmış Kimseler Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1961-1962.

Odabaşı, A. Sefa, *20. Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya,1998.

Oral, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, Doğuş Matbaası, 1970.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balıkesir, edt. Bülent Özdemir, Zübeyde Güneş Yağcı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007.

Özbay, Kemal, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, c. II, İstanbul, 1976.

Özdoğan, Günay Göksu, *Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Özerdim, Sami N., *10 Kasım-31 Aaralık 1938 Günlerinde Türk Basınında Atatürk İçin Yazılmış Yazıların Bibliyografyası*, Türk Tarih Kurumu Yay., XII. Seri, No:3, Ankara, 1958.

Özlük, Nuran, *19 Haziran 1936-13 Mayıs 1937 Türk Basınında Mehmet Akif Ersoy Üzerine Polemikler*, Mehmet Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

Özön, Mustafa Nihat, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi, Lise Kitapları: III. Sınıf*, İstanbul Devlet Matbaası, 1934.

———————, *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945.

Özkan, Abdullah-Refik Durbaş, *Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri* Antolojisi, c. 1, Boyut Dosya Yayınları, İstanbul, 1999.

Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, c. 4, s. 1207-1208.

Öztürk, Kâzım (haz.), *TBMM Albümü 1920-1973*, Önder Matbaa, Ankara, 1973.

Sarıhan, Zeki, *Mehmet Akif*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.

Sertel, Sabiha Zekeriya, *İlericilik ve Gericilik Kavgasında Tevfik Fikret*, Hür Yayınevi, İstanbul, 1969.

———————, *Tevfik Fikret Mehmet Akif Kavgası (Tevfik Fikret aleyhinde neşriyattan doğan dava münasebetiyle hazırladığım müdafaaname)*, Tan Matbaası, İstanbul, 1940.

Sevük, İsmail Habib, *Türk Teceddüt Edebiyatı*, 1. bsk., Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1340.

———————, *Edebî Yeniliğimiz*, c. II, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932.

———————, *Dil Da'vâsı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1949.

———————, *Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi*, c. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1943.

Sinemada Ulusal Tavır, Halit Refiğ Kitabı, söyleşi: Şengün Kılıç Hristidis, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, c. I, Yapı Kredisi Bankası A. Ş. Yay., 1973.

Şahsuvaroğlu, Halûk Y., *Boğaziçine Dair*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1986.

Tahir, Kemal, *Yol Ayrımı*, Sander Yay., İstanbul, 1971.

Taner, Hasan, *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1944.

Taşan, A. Aziz, *Dün'den Bugün'e Merzifon*, Merzifonlular Derneği tarafından yay., İstanbul, 1979.

Taylak, Muammer, *Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri*, Başnur Matbaası, Ankara, 1969.

TBMM Albümü 1920-1973, Haz. Kâzım Öztürk, Önder Matbaa, Ankara, 1973.

TBMM Albümü 1920-2010, yayın koordinatörleri. Feridun Keşir, Fatih Ören, Necati Sungur ; edt. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, c. II, 2. bs., Ankara : Türkiye Büyük Millet Meclisi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2010.

Tekin, Mehmet, *Mehmet Âkif Ersoy'un Antakya Seyahati*, Antakya, 2010.

Topçu, Nurettin, *Millet Mistikleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.

Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

Türk Dil Kurultayı: Beşinci: 1945: Birleşimler, tutanaklar, tezler, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1946.

Türkiye Birinci Millet Meclisi 50. Yıldönümü, Haz. Gülekli, Nurettin Can-Rıza Onaran, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yayınları: 8, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Uçman, Abdullah, Handan İnci, *Bir 150'liliğin Mektupları-Ali İlmî Fânî'den Rıza Tevfik'e Mektuplar*, Kitabevi, İstanbul, 1998.

Uğur, Mücteba, *Hasan Basri Çantay*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

Uraz, Murat, *Türk Edip ve Şairleri*, 2 cilt, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1939.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi Meşâhiri*, haz. Mehmet Sarı-Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 1999.

Ülkütaşır, M. Şakir, *Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yay: 1, Ankara, 1973.

Yarar, Mehmet Turan, *Veteriner Şairler*, Gürsoy Basımevi, Ankara, 1960.

Yıldırım, Tahsin, *Millî Mücadele'de Mehmet Âkif*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2007.

Zaimoğlu, Ziya İlhan, *Mevsim Yağmuru*, Mim Yay., İstanbul, 1964.

Makaleler

A. Müntekim, "Yeni Edebiyat ve Ulunay", *Hakikat*, 22 İkincikânun 1941.

Akbayar, Nuri, "Teşvikiye", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1994, c. VII, s. 257.

Akkuşak, Osman, "Münakaşalı Konferanslar", *Yeni Şafak*, 31 Mayıs 2004.

Arlan, Gündüz, "A. Cevat'ın N. Hikmet'in takma adı olduğuna dair", *Gösteri Dergisi*, Mart 1983, s. 28.

Ataç, Nurullah, "Fikret İçin", *Haber Akşam Postası*, 1 Ağustos 1939.

Ataç, Nurullah, "Hayata Dair, Lüzumlu Cevaplar", *Haber Akşam Postası*, 23 Birincikânun 1939.

Besim, Zeynel, "Millî, Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?", röportajı yapan: Nusret Safa Coşkun, *Açıksöz*, 2 Birinciteşrin 1936.

Bozok, Hüsamettin, "Ezelî Zıddiyet", *Yeni Adam*, 27 Haziran 1940, 287, s. 6-7;

"Osmanlı Sanatında Mevlevî Hattatlar ve Dîvan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu", *Sanatıyla ve Kültürüyle III. Eyüpsultan Sempozyumu bildirileri* içinde, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 1999, s. 324.

Çağlar, Behçet Kemal, "Kim Ne Derse Desin Türk Edebiyatı Afyon Uykusundan Artık Uyanmıştır", *Kurun*, 4 İkinci Kânun 1937, s. 3.

Derman, M. Uğur, "Mehmet Âkif'e Dair İki Vesika", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, YIL: 6, S. 3, Temmuz 1977.

———————, "Mehmed Âkif'den Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1976, s. 58.

———————, "Âkif Bey İçin Yazılmış Bir Mersiye ve Târih Manzûmesi", I. *Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu : Bildiriler 19-20-21 Kasım* 2008, edt. Gökay Yıldız vdğr., c. II , Burdur 2009, s. 773-779.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meâli*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2005, s. 4-5.

Ekmekçi, Mustafa, "Âkif Üzerine Çeşitleme", *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1985.

———————, "Perapalas Olayı", *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1985.

————————, "Yine Âkif ile Fikret", *Cumhuriyet,* 28 Aralık 1985.

"Eski Hesap Uzmanları Müşerref Çallılar, İsmet Kutadgu, Nihat Onat ve Kenan Alanur ile yapılan Söyleşiler", *Vergi Dünyası*, S. 24, Haziran 2005, s. 6-7.

Fikret, Nâzıme, "Tevfik Fikret'in Refikası Bayan Nâzıme Fikret'in Bir Mektubu", *Akşam,* 12 Teşrinisani 1939.

Güneyceli, N., "Uçuruma Doğru, Doludizgin..." *Dergâh*, c. II, S. 23, Ocak 1992, s. 23.

"Kabaklı, Ahmet", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, c. V, İstanbul 1982, s. 61-62.

Kara, İsmail, "İslâm Düşüncesinde Paradigma Değişimi: Hem Batılılaşalım Hem Müslüman Kalalım", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, edt. Mehmet O. Alkan, İletişim Yayınları, c. I, İstanbul 2001.

————————, "Türkiye'de ve Türkçede Felsefe", *Türkiye'de / Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar* kitabı içinde, haz. Cüneyt Kaya, İstanbul, Küre Yay., 2009, s. 10-27.

Karabay, Muhsin, "Ufûlünün 66. Yılında Mehmet Âkif Ersoy", *Tarih ve Toplum*, c. 39, S. 229, Ocak 2003, s. 38-47

Karakullukçu, Neci, "Meslekî Dergicilikte Bir Öncü: Mukib Cevdet Kutadgu", *Vergi Dünyası,* S. 225, Mayıs 2000, s. 4-5.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, "Millî bir edebiyat yaratabilir miyiz?", röportajı yapan: Nusret Safa Coşkun, *Açıksöz,* 16 Eylül 1936.

Korap, Ali Rıza, "Bir Adam Yaratmak", *Varlık Dergisi*, 15 Haziran 1938, s. 119.

————————, "Tarihî Maddeciliğe Reddiye", *Sosyoloji Dünyası*, c. I, No. 3, 1953, s. 40-3.

Köni, Yunus Nâzım, "Fikret'in Dünya Görüşü", *Yeni Adam,* S. 260, 21 Birincikânun 1939, s. 14.

Kösemihal, Nurettin Şazi, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", *Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, S. 19-20 (1964-1966) ayrı basım, İstanbul 1967, s. 5-6.

Kumçayı, Hasan, "Mezarlıklarımızın Hali", *Kurun*, 10 İkincikânun 1937.

Ortaç, Yusuf Ziya, "En Kuvvetli, Şair, Romancı ve Hikâyecimiz Kim?", *Son Posta*, 4 Nisan 1936.

"Öcal, F. Cemal Oğuz", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, c. VII, S. 171, İstanbul 1982.

Özlük, Nuran, "Türk Matbuatında Mehmet Âkif Ersoy (19 Haziran 1936-13 Mayıs 1937)", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 1, Ocak-Haziran 2009, s. 139-163.

S. F., "Bitaraf Bir Röportaj, Tasfiye Edilenler Yeni Memuriyetler", *Haber Akşam Postası*, 27 İkincikânun 1940.

Sertel, Sabiha Zekeriya, "Fikret-Âkif Davası Nedir? Müdafiler Ne Söylüyorlar?", *Yeni Mecmua*, 24 Mayıs 1940, c. III, S. 56.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Notlar ve Tenkidler: Mehmet Âkif'in Doğum Yeri Bayramiç midir?/I", *Kubbealtı Akademi Mecmuası,* Nisan 1977, yıl:6, S. 2.

————————, "Mehmet Âkif'e Dair İki Vesika/II", *Kubbealtı Akademi Mecmuası,* Nisan 1978, yıl: 7, S. 2.

Timurtaş, Faruk, "Âkif ve Nazım Hikmet", *Son Havadis*, 8. 1. 1966'dan nakleden Darendelioğlu, İlhan E., *Vatan Haini Mi, Vatan Şairi Mi?*, Orkun Yayınevi, İstanbul 1978.

Turinay, Necmettin, "İki İktidar Değişimi Döneminde Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı Tartışmaları (1937- 11 Kasım 1938)", *Mehmet Âkif Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik,* Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 2007.

Vâlâ Nureddin, "Çocukluk ve Gençlik Arkadaşım Nazım Hikmet", *Meydan*, 20 Nisan 1965, S. 14, s. 12-13.

Yıldız, Ahmet, "Kemalist Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Kemalizm*, edt. Mehmet O. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, c. II, s. 224-225.